

8/7906
P.49

TÖRTÉNELMI TÁR.

ÉVNEGYEDES FOLYÓIRAT.

KIADJA

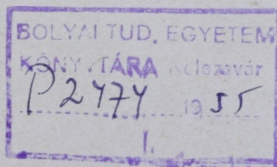
A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

KÖZVETÍTÉSE MELLETT,

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

1884-diki ÉVFOLYAM.

BUDAPEST, 1884.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA.

KNOLL KÁROLY AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

ORSZÁCOS LEVELTÁR
KÖZFONTI KÖNYVTÁR
7906 19. 12. ltsz.

f34

Budapest, 1884. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

TARTALOM.

	Lap.
Okmánytár Ozorai Pipótörténetéhez. I. közl. Közli: <i>Wenzel</i> Gusztáv	1
Regesták Mihály vajda történetéhez. II. közl. Közli: <i>Szádeczky</i> Lajos	32
Eszterházy Miklós emlékirata az 1631. tavaszi hadjáratról. Közli: <i>Pettkó</i> Béla	66
Farkas Pál és Farkas Ádám följegyzései 1638—1694-ig. Közli: <i>Szily</i> Kálmán	86

Historiai forgácsok:

I. Bethlen István kormányzósága történetéhez	102
II. Császár Péter porlázadása történetéhez	104
III. Hunyad történetéhez	111
IV. Tholdalaghy és társai vallomásai Bethlen István 1629-iki agitatioja ügyében	114
V. Az 1635. pozsonyi országgyűlés történetéhez	115
Közli: <i>Szilágyi</i> Sándor.	
Jegyzetek Sopronmegye régi földrajzához. Közli: <i>Stessel</i> József .	209
Okmánytár Ozorai Pipó történetéhez. II. közl. Közli: <i>Wenzel</i> <i>Gusztáv</i>	220
Regesták Mihály vajda történetéhez. III. közl. Közli: <i>Szádeczky</i> <i>Lajos</i>	248
Okiratok az interregnum történetéhez 1629. I. közl. Közli: <i>Ger-</i> <i>gely</i> Samu	280
Levelek Bethlen István támadása történetéhez. I. közl. Közli: <i>Szilágyi</i> Sándor	304
Lipótvár története 1665—1722-ig. Közli: <i>Nagy</i> Iván	401
Okmánytár Ozorai Pipó történetéhez. III. közl. Közli: <i>Wenzel</i> <i>Gusztáv</i>	412
Regesták Mihály vajda történetéhez. IV. közl. Közli: <i>Szádeczky</i> <i>Lajos</i>	438
Okiratok az interregnum történetéhez 1629. II. közl. Közli: <i>Ger-</i> <i>gely</i> Samu	468
Levelek Bethlen István támadása történetéhez. II. közl. Közli: <i>Szilágyi</i> Sándor	486

Titkos társulatok Temesvárott a mult században. I. közl. Közli:	
<i>Abaji Lajos</i>	513
A körmöczbányai békekötés 1452-ben. Közli: <i>Szittnyai József</i> . . .	593
Okmánytár Ozorai Pipo történetéhez. IV. közl. Közli: <i>Wenzel</i>	
<i>Gusztáv</i>	613
Regesták Mihály vajda történetéhez. IV. közl. Közli: <i>Szűleczky</i>	
<i>Lajos</i>	628

I. Rákóczi György fejedelemsége történetéhez:

I. Rákóczi Pál levelezése Rákóczi Györggyel	658
II. Mindszenti Gábor halála	672
III. Tarapovics Bazil vladika fogsága	673
IV. I. Rákóczi György külföldi összeköttetései történetéhez . . .	681
Közli: <i>Szilágyi Sándor</i> .	
Borsos Tamás emlékirata 1630. jan. 22—28-iki budai követésé- géről. Közli: <i>Gergely Samu</i>	694
Levelek Gömörvármegye multjából (1667—1704). Közli: <i>Nagy</i>	
<i>Iván</i>	709
Titkos társulatok Temesvárott a mult században. II. közl. Közli:	
<i>Abaji Lajos</i>	730
Schiessler Gáspár kassai polgár naplója a Rákóczi-korból. (1703— 1713) Közli: <i>Thaly Kálmán</i>	710

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Mátyás király és a bécsi bortermelők. Közli: <i>Schrauf</i> Károly . . .	124
Egy magyar tanuló végrendelete 1521-ből. Közli: <i>Schrauf</i> Károly . . .	125
Két végrendelet a XVII. századból. Közli: <i>Komáromy</i> András . . .	130
Gyulay Ferenc végrendelete. Közli: <i>Sz. S.</i>	137
Leltárak, összeírások. Közli: <i>Torma</i> Károly	140
Munkácsi f. gyerekek és löszerek lajstroma 1704-ből. Közli: <i>Thaly</i>	
<i>Kálmán</i>	151
Egy magyar város viszontagságai a XVI. század második felében.	
II. közl. Közli: <i>Mikulik</i> József	161
A szépesi városok veradója. Közli: <i>Weber</i> Samu	337
Gróf Bercesényi Miklós utasítása gr. Eszterházy Dániel altábor- nagy részére 1710. Közli: <i>Thaly</i> Kálmán	347
Egy magyar város viszontagságai a XVI. század második felében.	
III. közl. Közli: <i>Mikulik</i> József	360
Műtörténeti adatok a XV. és XVI. századból. Közli: <i>Ábel</i> Jenő . . .	525
Paczolay Péterné Kornis Borbála szombatosságára vonatkozó tanu- kihallgatások. Közli: <i>Komáromy</i> András	546
Nádasdy Ferencz utasítása a mezei pásztorok számára 1649.	
Közli: <i>Némethy</i> Károly	558

	Lap.
Rákóczy Zsigmond fejedelem végrendelete 1607.	561
Allia Sámuel végrendelete 1638.	563
Közli: —r.	
Csató Zsófi végrendelete 1644. Közli: <i>Deák</i> Farkas	564
A cesznieki vár czigányai. Közli: <i>Thaly</i> Kálmán	568
Végvári élet 1573 ban. Közli: Mikulik József	750
A debreczeni szücsök rendszabályai a XVI. század végéről. Közli:	
<i>Imre</i> Lajos	758
Sándor György és neje Nyikos Anna végrendelete 1663-ból.	
Közli: <i>Trsztyenszky</i> János	771

VEGYES KÖZLÉSEK.

Huszár Gál életéhez. Közli: <i>Sz. S.</i>	196
Zrinyi Miklós (szigetvári) életéhez. Közli: <i>K. J.</i>	198
A fehérvári főiskola történetéhez. Közli: <i>K. J.</i>	199
Rozsnyai Dávid életéhez. Közli: <i>Koncz</i> József és <i>Deák</i> Lajos	201
Mansfeld egy kiadatlan levele. Közli: <i>Sz. S.</i>	208
A Tiszán-tuli várnegyék, várak birtokosainak följegyzése 1563-	
ból. Közli: <i>Pettkó</i> Béla	391
A pozsonyi társas-káptalan egyik kanonokja és préposti helytartó	
házának leltára 1555-ből. Közli: <i>Pór</i> Antal	393
Rhédey Ferencz életéhez. Közli: <i>Komáromy</i> A.	398
Pénzüzlet a XVII. században. Közli: <i>Révay</i>	399
Hazai sírkő-feliratok. Közli: <i>Concilia</i> Emil	579
Az 1657. jul. 21-én Jolsván tartott részgyűlés irományai. Közli:	
<i>Pettkó</i> Béla	586
Bethlen Péter utazása történetéhez. Közli: <i>G. S.</i>	590
Genealogiai följegyzések. Közli: <i>Barabás</i> Samu	777
Vidéki iparadó a XVII. században. Közli: br. <i>Mednyánszky</i> Dénes	783
Ifj. Bethlen István és Zolyomi Dávid reversalisa. Közli: <i>Aczárdy</i> I.	786

OKMÁNYTÁR
OSORAI PIPO TÖRTÉNETÉHEZ.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

Legközelebb huszonhét esztendeje lesz, hogy (1856. nov. 24.) Ozorai Pipó életét és jellemét a m. k. akadémia előtt különös előadás tárgyává tettem. Akkori tanulmányaimnak alapját leginkább olasz irodalmi előzmények, és olasz tudósok kutatásai képezték.

Két oka van annak, hogy a jelzett értekezésemre ma újból vonatkozva, annak tartalmát szorosabban meghatározni és bővebben kifejteni igyekszem. Először ugyanis Ozorai Pipónak személye és történeti szereplése iránt nálunk az érdeklődés nem csak nem csökkent; hanem — főkép a magyarországi renaissance történelmének szempontjából — nevezetesen emelkedett is. Azonkívül pedig hazánk historiai kútfőinek újabb szorgalmasabb áttanulmányozása számos eddig ismeretlen adatot hozott napfényre, melyek Pipó életviszonyaira nézve fontosak, s általan véve Zsigmond királyunknak, jelentőségéhez képest még nem eléggé méltított történetére nézve figyelmet érdemelnek.

Így keletkezett a jelen kis okmánytár.

Az itt közlött okmányok és okmányi adatok az 1398-ki évvel kezdődnek, mikor Ozorai Pipó nálunk már előkelő országos hivatalokat viselt; s folytonos sorozatban annak haláláig (1426.) terjednek, sőt ez után is özvegyéről Ozorai Borbályáról oly tudósításokat nyujtanak, melyek elhunyt férjének állását is felvilágosítják és jellemzik.

Minekutána Pipónak életéről már 1856. elég bőven szólni, az akkor elmondottakat ismételnem nem szükséges, Azon-

ban ki kell emelnem, hogy akkori elbeszélésem és jellemzésem az itt közlött új adatok alapján határozottabb színben tűnik fel és több tekintetben igen részletes felvilágosítást nyer; — továbbá hogy a közlött okmányok tartalma hazánk akkori állapotai és viszonyaira nézve számos irányban fontos világosságot nyújtanak.

Pipo ugyanis mindenben Zsigmond király egyik leghívebb emberének bizonyodott, ki urának érdekeit feltétlen elhatározottsággal támogatta és minden módon előmozdítani igyekezett. Mint ilyen még Stibor vajdánál is fontosabb szolgálatokat tett Zsigmondnak. Mert nemcsak az ország belviszályaiban előkelő szerepet vitt annak oldalán, s nemcsak a harcmezőn Boszniában, Szerbiában és Bulgáriában a törökök, továbbá a velencei köztársaság és a cseh hussiták ellen magának nagy nevet szerzett: hanem — a mi nem kevésbé fontos — az országnak akkori nemzetközi egyházi politikájában, kormányzásában és főleg finantz-igazgatásában a királynak igen hasznos szolgálatokat tett.

Ebbéli működésének eredményeiről az egyes okmányok és okmányi adatok tanuskodnak.

Különös érdekléssel bírnak azon nagy számú adománylevelek, melyek ama kor szokása szerint egyszersmind érdemeit is részletesen elbeszélik. Pipo nemcsak az ország Dunán-túli részeiben (névszerint Tolna, Fehér, Somogy, Veszprém, Vas és Sopron-megyékben), hanem Temesvár környékén is, és a Tisza felsőbb vidékein királyi adomány útján számos uradalmat, jószágokat és igen terjedelmes birtokot nyert.

Viselt dolgai nagy részben az ország legfontosabb ügyeire vonatkoztak. Ilyen 1410-ki követsége XXIII. János pápához (Okmt. 29. és 30. sz.); — ilyen előkelő részvéte az ország nemzetközi tárgyalásokban (Fejér Cod. Dipl. X. köt. 5 r. 280. l.) és a király tanácsában (Okmt. 22., 28. sz.) — ilyen hivatalos működése az ország kormányzásában és pénzügyi igazgatásában stb. Ezen utóbbi tekintetben Ozorai Pipo a sóaknászatra (Okmt. 12., 39.) és a bányászatra (Okmt. 8., 5., 48.) is nem csekély befolyást gyakorolt. Pipo azonkívül már a XIV. századnak kilenczvenes éveinek kezdetétől fogva élete végeig volt temesi főispán, s ehhez járult időnek folytán Krassó, Keve, Csanád, Orod és Csongrád megyéknek főispán-sága is. Az 1408. és 1409. években a szörényi

bánság méltóságát is viselte (Pesty Frigyes, A Szörényi Bánság és Szörény vármegye, I. köt. Budapest 1878. 273. l.); a későbbi időben mindazonáltal »Comes Themesiensis« címjével csak a »Comes Camararum Salis Regalium« címjét egyesítve találjuk.

Kétségkívül ehhez képest lévén, hogy Ozorai Pipo mint temesi főispán nagyobb hatalmat gyakorolt, mint előtte bármelyik más temesi főispán (lásd ezen főispánok jegyzékét Bárány Ágostonnál, Temes-vármegye emléke, Nagy-Becskerek 1848. 167. sk. ll.), talán nem alaptalan az a nézet, hogy ezen vagy 30 éves hivataloskodása (csak 1402. találjuk felemlítve Garai Jánost mint »Comes Themesiensis«-t, l. Kovachich Márton Györgynél Suppl. ad Vestig Comit. I. köt. 297. l.), mely alatt az ország alsó részeinek a törökök elleni védelméről volt kénytelen gondoskodni, a temesi főispánságnak tekintélyét annyira emelte, és tisztí hatáskörét is annyira kiterjesztette, hogy Werbőczy (Hármaskönyv I. 94. §. 2.) a »Comes Themesiensis«-t az ország zászlósuraihoz számítja. S ez teljesen megfelel a »Pipo spano« címnek, melyet Ozorai Pipo viselt, és mely alatt történeti nagy nevét az olaszok előtt kinyerte. A bán címje a mohácsi vész előtt a temesi főispánt soha nem illette; s minthogy Pipo 1409. a szörényi bánságról lelépven, magát ismét csak temesi főispánnak vagyis »Comes Themesiensis«-nek (temesi grófnak) címezte; világos, hogy akkor a főispányi vagy grófi cím azon nagy hatalomnak jelzésére elégségesnek tartott, melyet Pipo gyakorolt. S ennek folytán Magyarország régi közjogával, melyet Werbőczy Hármaskönyve fentartott, s melynek a folytonosság elvénél fogva nálunk döntő jelentőség még napjainkban is tulajdonított, — semmikép összeegyeztethető nem volt, hogy a múlt században, s ismét 1849. után, a német befolyás Temesvár környékét »Temesi bánságnak« jelezte. E tekintetben nagyon is figyelemreméltó az, mit Pesty Frigyes »A temesi bánság elnevezésének jogosultságáról« (1868) mondott.

S ezeket egybefoglalva — úgy hiszem — nem tévedek, ha itteni okmánygyűjteményemet Magyarország Zsigmond alatti közviszonyainak megértésére fontos adaléknak tekintem.

Különben az európai általános kulturai történet szempontjából is Ozorai Piponak azért nem csekély jelentőséget lehet

tulajdonítani, mert ő Magyarorszáiban a renaissance szellemének művészetben és irodalomban egyik legbuzgóbb terjesztője volt; s ez iránti működésének és érdemének tűzetes tanulmányozása a hazai mű- és irodalomtörténeti kutatásnak méltó tárgya volna. Egyelőre e tekintetben felemlítendőnek tartom: 1. Ozorai Piponak köztudomású barátságos viszonyát a nagyhírű Brunellesco Fülöp florenczi építészhez, melyről számos olasz író tesz említést, s melyre én is 1856-ki értekezésemben vonatkoztam (M. Akad. Ért. 1859. III. köt. 232. l.) — 2. Pulszky Ferencznek tárgyavatott értekezését, »Adalékok a magyarországi műtörténelemhez«, ki különösen hangsúlyozza, hogy »Ozorai Pipo nem felejtkezett meg arról, hogy ő, a Buondelmonte család Scolari ágából származott florenczi patricius, az olasz művészet természetes pártfogója új hazájában«, s ezt bővebben ki is fejti (Budapesti Szemle IV. köt. 7. és 8. sz. 1874. 228. l.) — 3. Vaisz Ignác akad. értekezését »Masolino olasz képművei«-ről (Budapest, 1883. 6. l.) — 4. Úgy szintén szabadjon felemlítenem, hogy Csontos János a velencei polihistor Zeno Apostol azon tudósítására (Giornale dei letterati d'Italia, XII. köt.) figyelmeztetett, mely szerint a híres Bracciolini Reggio egyik munkáját (Ozorai Pipónak ajánlotta stb. stb.

Azonban itt szintén tekinteten kívül nem szabad hagynunk, hogy Pipo — mint látszik — nagy tekintélye mellett is, még sem volt népszerű személy azon körökben, melyeknek befolyása akkor Magyarorszáiban döntő hatással birt. Ezt leginkább azon sok kellemetlenségben látjuk, melyeket halála után özvegyének kellett tapasztalni (Okmt. 77. skl.), a ki végre — hogy ezektől meneküljön — birtokát halála után Hedervári Lőrinczre és utódjaira ruházta által (Okmt. 82.). S ezen feszes situatio talán egyik főoka annak, hogy Ozorai Pipo érdemei legujabb időig történelmi irodalmunkban kellelőleg méltatva nem voltak, sőt hogy személyének emléke is csaknem feledékenységbe ment.

S ezek után még csak azt jegyzem meg, hogy az itt közölt okmányok és okmányi adatok vagy eredeti, vagy különben teljes hitelt érdemlő példányokból vannak véve. Oly okmányokat, melyek a hamisítás gyanúja alá esnek, p. o. Zsigmond királynak Enyingi Teöregök Imre »equestris ordinis nostrae militiae Dux

számára, ki mint Ozorai Pipo veje említették, Ozorára és több más várra vonatkozó 1421-ki adománylevelét, s Rozgonyi Máté fehérvári főispánnak ezen adomány fogantatásáról szóló jelentését, — melyek az országos levéltár kincstári osztályában (NRA. fasc. 86. N. 20. és 21.) őriztetnek, — feltétlenül mellézendőknek tartottam.

I.

Zsigmond királynak iktatási parancsa a szépszárdi konventhez a Borbálának, Ozorai Endre leányának és Scolari Pipo (Fülöp) nejknek adott jussitási privilegiuma tárgyában. 1398.

Sigismundus Dei gracia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie, Marchioque Brandenburgensis etc. fidelibus suis Conuentui Saxeardiensi salutem et gratiam. Noueritis, nos ad intercessibilis supplicacionis instanciam Piponis Gallici filij Stephani de Scolari de Florencia nostre per eum oblate Maiestati, nobilem puellam Barbaram vocatam filiam Andree de Ozora, si sibi ritu Romano copulabitur, in vniuersis possessionibus et porcionibus ac iuribus possessionarijs dicti condam Andree patris sui in Comitatu Tolnensi habitis, in verum heredem sexus masculini et legitimum successorem iurium possessionariorum ipsius Andree patris sui prefecisse, creasse et instituisse; hocque eidem Piponi Gallico graciosè annuendo concessisse, vt in casu quo ipsam nobilem puellam Barbara vocatam sine heredibus Domino volente obire contingeret, extunc prefate possessiones et porciones possessionarie ipsius Andree cum omnibus pertinencijs earundem in jus et perpetuitatem eiusdem Piponis Galli et heredum suorum in eum et perhempniter deuoluantur et succedant; quos in dominium earundem lege Regni nostri requirente per hominem nostrum vestro testimonio presente statui facere volumus. Fidelitati igitur vestre firmiter precipiendo mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo presente Anthonius filius Bekw de Bach, vel Georgius de Kechew, aut Nicolaus filius Tyburcij de Keruniza, sin Johannes de Salyag, seu Thomas filius Gregorij de Belch, sive Mychael de Archa alijs absentibus homo noster ad facies prefatarum uniuersarum possessionum et porcionum possessionariorum dicti condam Andree, vicinis et commetaneis earundem vniuersis inibi legitime conuocatis et presentibus accedendo introducat prefatos nobilem puellam et Piponem Gallicum in dominium earundem, statuatque ipsas eisdem premissis jure ipsis incumbenti perpetuo possidendum, si non fuerit contradictum; contradictores vero, si qui fuerint, citet ipsos contra memoratos nobilem puellam et Piponem Gallicum nostram spe-

cialem in presenciam ad terminum competentem, rationem contradictionis eorum reddituros; et tandem ipsarum possessionariarum introduccionis et statucionis seriem cum nominibus contradictorum et citatorum, si qui fuerint, et termino assignato eidem nostre specialii presencie fideliter rescribatis. Datum Strigoniæ feria secunda proxima post festum Sacratissimi Corporis Christi anno eiusdem millesimo CCC^o nonagesimo octauo.

(A szegszárdi conventnek 1399-ki iktatási jelentéséből, mint alább.)

2.

A szegszárdi conventnek ezen iktatást tárgyazó bizonyítványáról. 1399.

Conuentus Monasterij Saxardiensis omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris presentes inspecturis salutem in Domino sempiternam. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire, quod nos litteras Serenissimi Principis domini Sigismundi Dei gracia Incliti (Regis) Hungarie etc. domini nostri maiori sigillo consignatas nobis directas humiliter recepisse in hec verba:

Sigismundus D. gr. Rex Hung. Dalm. stb. (következik Zsigmond királynak 1398-ki iktatási parancsa, mint fentebb l. sz. a.)

Nos igitur premissis preceptis et mandatis vestris (*igy*) semper in omnibus obbedire cupientes, vt tenemur, vna cum predicto Thoma filio Gregorij de Belch homine vestro (*igy*) religiosum virum fratrem Benedictum sacerdotem, vnum ex nobis ad premissa peragenda nostro pro testimonio transmissimus fidedignum, qui postmodum ad nos exinde reuersi nobis vniiformiter retulerunt, quod ipsi secundo die festi Natiuitatis Beati Johannis Baptiste nunc preteriti ad facies prefatarum vniuersarum possessionum et porcionum possessionariarum dicti condam Andree, vicinis es commetaneis earundem vniuersis inibi legitime conuocatis et presentibus accesserint, prefatos nobilem puellam Barbaram vocatam et Piponem Gallicum in tres partes earundem possessionum et porcionum possessionariarum, dempta quarta parte porcione dictarum possessionem et porcionum possessionariarum, in dominium earundem introduxissent, ipsasque eisdem iure ipsis incumbenti perpetuo possidendas statuissent, tribus diebus legitimis iuxta Regni consuetudinem in facie earundem perseuerasse, nemine contradictore ibi apparente. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem presentes litteras munimine (*igy*) roboratas duximus concedendas. Datum vigesimo octauo die diei statucionis prenotate anno Domini supradicto; presentibus itaque viris religiosis Emerico Priore, Johanne Custode,

Martino Cantore, ceterisque fratribus quam plurimis in Ecclesia Dei jugiter Christo famulantibus et deuote.

(Eredetie börhártyán, melyről a pecsét ibolyaszínü selyemzsinorról függ, a hg Eszterházy család levéltárában.)

3.

Zsigmond királynak Ozora helységre vonatkozó vásártartási privilegiuma, Scolari vaghis Ozorai Pípo számára. 1399.

Relacio Johannis Bubek Magistri Agazonum.

Nos Sigismundus stb. quod nos sicut ad suplicationis instantiam fidelis nostri dilecti Philippi dicti Pipo de Sclaribus de Florencia Comitis vrburarum nostrarum de Crempnicia, sic non minus pro vtilitate et commodo Regni nostri, ad quendam possessionem suam Ozora vocatam in Comitatu Tolnensi existentem, forum liberum singulis ferijs quartis in omni ebdomada duximus annuendo graciosè concedendum, absque tamen preiudicio fororum liberorum aliorum stb. Datum in Zakolcha in festo Beati Emirici Ducis anno Domini millesimo trecentesimo nonagesimo nono.

(Eredetie börhártyán, Zsigmond királynak belől oda nyomott pecsétjével a hg Eszterházi család levéltárában. Ugyanott őriztetik Zsigmond királynak 1405. IV°. kalendas Januarii« alatti privilegiuma is, mely által »fidelis noster vir magnificus Pipo filius Stephani de Ozora Themesiensis et Camararum Salium nostrorum Comes« kérelmére, a fentebbi okmányt új pecsétje alatt megerősíti, mely vörös-barna selyem-zsinoron függ.)

4.

Zsigmond király Ozorai Píponak minden magyarországi javaira nézve a vérhatalmat adja. 1399.

Nos Sigismundus Dei gracia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc, Marchio Brandenburgensis etc. memorie commendamus stb. vniuersis: quod Nos tum pro fidelitatibus et fidelibus obsequiosorum meritorum seruicijs fidelis nostri Magistri Pipo alias Philipi de Sclaribus de Florencia de Ozora, per ipsum nobis et Sacro nostro Regio Dyademati temporibus et locis opportunis exhibitis et impensis: tum eciam pro extirpandis furibus et latronibus, ac alijs quibusuis malefactoribus et depredatoribus Regni nostri, prefato Magistro Pipo ac suis heredibus et posteritatibus vniuersis de plenitudine nostre Regie potestatis hanc gracie prerogatiuam duximus faciendam et concedendam, ymo annuimus et concedimus per presentes, vt prefatus Magister

Pipo in cunctis suis possessionibus intra ambitum Regni nostri existentibus, signum patibuli et alia queuis tormentorum genera erigere, cunctosque fures et latrones, hominum occisores, et alios quosuis publicos malefactores in possessionibus suis deprehensos, facto prius super excessibus et maleficijs mero, congruo et condecienti iudicio, iuxta eorum excessuum et demeritorum qualitatem per suspensiones, combustiones, capitum pedumque et manuum ac aliorum membrorum truncaciones, oculorum euulsiones, nec non per quaslibet alias congruas penas in possessionibus suis punire valeat libere atque possit, ex presenti nostra gracia et annuenciam speciali. Harum nostrarum vigore litterarum. Datum in Zakolcha in festo Beati Emerici Ducis et confessoris anno Domini millesimo trecentesimo nonagesimo nono.

(Zsigmond királynak 1405-ki megerősítéséből, mint alább. 8. sz. a.)

5.

A szécsárdi konventnek bizonyoságlevele, hogy Borbála Ozorai Miklós leánya és Derecskei Lőrincz neje, s gyermekei, az őket Ozora helységben és tartozékaiban illető birtokrészt Ozorai Piponak, testvérének Máténak és nejének Borbálának 400 forintért eladták. 1400.

Conuentus Monasterii Saxardiensis omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris, presentes litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire: quod nobilis domina Barbara vocata filia Nicolai filij Andree de Ozora, ac Paulus filius, et nobiles puelle Susanna, Dorothea et Vrsula vocate filie Laurencij filij Luce de Derechke ab eadem domina Barbara procreati ab vna, parte vero ex altera Magister Pipo Gallicus filius Stephani de Florencia, nunc vero nobilis de Ozora predicta coram nobis personaliter constituti per eosdem Paulum, nobiles dominas Barbara, Susannam, Dorotheam et Vrsulam vocatas confessum extitit pariter et relatum organo viue vocis in hunc modum, quod ipsi deliberato tractatu intra se prehabito iura quartalicia ipsorum, eisdem de vniuersis possessionibus annotati Nicolai filij Andree, videlicet Ozora predicta, Bozyas, Debrente, Nylas, Also-maysa et Felsewmaysa vocatis in Comitatu Tolnensi existentibus, ipsi cum iuxta Regni consuetudinem, tum eciam ex gracia speciali Regie noue donacionis titulo eisdem cum possessionibus prouenire debencia, cum omnibus suis vtilitatibus, videlicet locis sessionalibus, terris arabilibus cultis et incultis, campestribus, fenetis, pratis, siluis, rubetis, vinearum montibus, aquis aquarumue decursibus, molendiis et alijs quibuslibet vtilitatibus ad eadem spectantibus vniuersis predicto Magistro Piponi Gallico

filio Stephani, et Matheo fratri vterino, nec non nobili domine Barbara vocate consorti suis, filie videlicet Andree de dicta Ozora, ac per eos ipsorum heredibus, heredumque ipsorum successoribus vniuersis pro quatringscentis florenis, florenum quemlibet centum denariis nouis computando, prius per eosdem Magistrum Piponem, Matheum et nobilem dominam (Barbara vocatam) ipsis, ut dixerunt, plene et integre persolutis, vendidissent, tradidissent et dedissent, ymo vendiderunt, tradiderunt et dederunt nostri in presencia iure perpetuo et irreuocabiliter possidenda, tenenda pariter et habenda. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem presentes litteras nostras priuilegiales pendentes et autentici sigilli nostri munimine roboratas duximus concedendas. Datum in festo Beate Elene Regine anno Domini millesimo quadringentesimo. Presentibus itaque viris religiosis Emerico Priore, Johanne Custode, Andrea Cantore ceterisque fratribus quam plurimis in Ecclesia Dei iugiter Christo famulantibus.

(Eredetie börhártyán, melytől a konvent pecsége vörös-zöld selyemzsinoron függ, a hg Eszterházy családi levéltárában. Zsigmond privilegiuma, melylyel ezen örökvallást az 1400 »in festo Beati Laurencii martiris« iktatás folytán királyi jóváhagyásával együtt megerősíté, kelt 1405. »IV. kalendas Januarii«, s szintén a hg Eszterházy család levéltárában őriztetik.)

6.

Zsigmond királynak ezen általa helybenhagyott és megerősített birtokátvételéhez való vonatkozó iktatási parancsa a szécsényi konventhez. 1400.

Sigismundus Dei gracia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie, Marchioque Brandenburgensis etc. fidelibus suis Conuentui Saxardiensi salutem et graciam. Dicitur nobis in personis Magistri Piponis Gallici filij Stephani de Ozora, et Mathei fratris scilicet vterini, ac nobilis domine Barbara vocate filie condam Andree de dicta Ozora consortis suorum, quod ipsi in dominium porcionum possessionariarum in possessionibus Ozora predicta, Bozias, Debrenthe, Nylas, Alsomaysa et Felsewmaysa vocatis in Comitatu Tolnensi existentibus habitarum, domine Barbara vocate filie condam Nicolai filij Andree de dicta Ozora, ac Paulo filio, et puellis Susanna, Dorothea et Vrsula vocatis filiabus, Laurencij filij Luce de Derechke pro iuribus quartalicij ipsis de eisdem possessionibus prouenire debentibus cessarum, ipsos Magistrum Piponem Gallicum, ac fratrem, et consortem suos empcionis titulo contingencium legitime vellent introire, si contradiccio cujuspiam ipsis non abuiaret in hac parte. Super quo fidelitati

vestre firmiter precipiendo mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo presente Anthonius filius Bake de Bach, vel Georgius de Kechew, aut Nicolaus filius Tyburcij de Korumzo, seu Johannes de Salyagh, seu Thomas filius Gregorij de Belch, an Mychael de Artha, alijs absentibus homo noster ad facies prefatarum porcionum possessionariarum in dictis possessionibus habitarum, vicinis et commetaneis earundem vniuersis inibi legitime conuocatis et presentibus accedendo, introducat prefatum Magistrum Piponem Gallicum, ac fratrem vterinum, et dominam consortem suos in dominium earundem, statuaturque ipsas eisdem jure ipsis incumbenti perpetue possidendas, si non fuerit contradictum; contradictores vero, si qui fuerint, citet ipsos contra memoratos Magistrum Piponem Gallicum, ac fratrem et dominam consortem suos predictos nostram specialem in presenciam ad terminum competentem rationem contradiccionis eorum reddituros; et tandem ipsarum introduccionis et statuccionis seriem vel (*így*) nomina contradictorum et citatorum, si qui fuerint, terminoque assignato, eidem nostre speciali presencie fideliter rescribatis. Datum in Maroth in festo Beati Jacobi Apostoli anno Domini millesimo quadringentesimo.

(A szegszárdi konvent iktatási bizonyosságleveléből, melyből kitetszik, hogy a konvent »Tyburchius de Korumzo« királyi emberrel »Benedictum sacerdotem vnum ex nobis« kiküldte, kik »in festo Beati Laurencij martiris« az iktatást »nemine contradicente« vitték véghez. Eredetie börhátyán, melytől a konvent pecséte zöld selyemzsinoron függ, a hg Eszterházy család levéltárában. Ugyanott őriztetik Zsigmond király privilegiuma is, melyben az itt kérdéses s fentebb 5. sz. a. közlött örök-vallást ezen iktatással együtt királyi jóváhagyása által 1405. »IV. kalendas Januarii« megerősíti.)

7.

Zsigmond királynak Szokol és Endred Tolna-megyeyi birtokokat tárgyuzó adományja Ozorai Pípo és testvére Máté számára. 1403.

Relacio Nicolai Toth de Somzethwar.

Nos Sigismundus stb. quod consideratis fidelitatibus stb. fidelis nostri dilecti Magistri Piponis filij Stephani Sclaris de Florencia, alias de Ozora, Comitris Camerarum salium nostrorum stb.; cupientes horum intuitu ipsum fauoribus prosequi graciosus et munificis attollere presidiis, quasdam possessiones nostras Regias Zokol et Endred vocatas in Comitatu Tolnensi existentes et habitas, ad Comitatum Capelle nostre Regie spectantes et pertinentes, ab eadem auferentes et sequestrantes, simul cum vniuersis earum vtilitatibus stb. eidem Magistro Piponi, et per

eum Mathye fratri suo vterino, ipsorumque heredibus et posteritibus vniuersis noue nostre donacionis titulo, et omni eo iure, quo nostre incumbit collacioni, dedimus, donauimus et contulimus stb. Datum in Alba Regali feria sexta proxima post festum Omnium Sanctorum anno Domini millesimo CCCC^o tercio.

(Ezen adományra vonatkozik még 1. Zsigmond király iktatási parancsa »Cum nos« a szegszárdi kenventhez, kelt szintügy mint fentebb. 2. A szegszárdi konventnek bizonyságlevele, hogy az iktatás »in festo Beati Thome Apostoli« megtörtént annélkül, hogy valaki ellent mondott volna. 3. Zsigmond király ünnepélyes privilegiuma ezen adományról kelt 1405. »IV° Nonas Januarii«. A négy okmány eredetie bórhártján s kellőleg megpecsételve őriztetnek a hg. Eszterházi család levéltárában.)

8.

Zsigmond király ünnepélyes privilegialis formában erősíti meg Ozorai Pipónak több előbbi jogait és adományait. 1405.

1. Sigismundus stb. Quod nos Prelatorum Baronum et pociorum Regni nostri nobilium communicato consilio et sana deliberacione exinde subsecuta, id statuentes decreuerimus, et vbique in Regno nostro fecerimus publice proclamari, vt vniuerse littere Excellentissimi Principis domini Ludouici Regis Hungarie etc. sub ipsius secreto sigillo tantummodo, et Serenissimarum Principum Marie et Elizabet Reginarum matris et conthoralis nostrarum carissimarum feliciam recordacionem, nec non nostre, sub earum atque nostris tam maioribus quam minoribus sigillis super factis quibusuis, et presertim possessionarijs pro quibuscunq; personis, dignitate quauis et condicione fungentibus ecclesiasticis et secularibus date et assignate, pro tollendo omni dubio, remouendo scandalo, et ad euitanda multa atque varia, que propter sigillorum ipsarum dominarum Reginarum atque nostrorum deperditionem, ac nostri minoris et duplicis ex causis et racionibus legitimis confraccionem in multorum iuribus et presertim possessionarijs dampna grauia et periculosa detrimenta hactenus evenire potuerunt, a festo Beati Georgij martiris iam proxime preterito vsque festum eiusdem primitus affuturum sub pena reuocacionis, annullacionis et cassacionis huiusmodi litterarum non producendarum per nos vidende, examinande, et si opus fieret sub presenti nostro maiori sigillo de nono preparato confirmande, approbande et ratificande Nostre Claritatis exhiberi deberent conspectui et presentari. Tandem fidelis noster dilectus Pipo filius Stephani de Ozora Temesyensis et Salium nostrorum Comes in Nostre Celsitudinis veniens conspectum, exhibuit nobis quas-

dam litteras nostras patentes secretiori antiquo et casualiter deperdito sigillo nostro consignatas, quibus mediantibus eidem graciosè perhibemur annuisse, vt ipse et sui heredes in vniuersis eorum possessionibus intra ambitum Regni nostri existentibus patibula erigendi, vniuersosque malefactores in eisdem possessionibus suis deprehensos iuxta qualitatem suorum criminum puniendi et pena debita plectendi liberam stb. tenoris infrascripti; supplicans exinde Maiestati Nostro humiliter et deuote, vt eisdem ratas, gratas et acceptas habendo, nostrisque priuilegialibus sub moderno nouo et autentico sigillo emanandis verbotenus inseri faciendo pro eodem et suis heredibus prenotatis innouantes perpetuo valituras dignaremur confirmare. Quarum tenori, est:

Nos Sigismundus stb. (1399. mint fentebb 4. sz. a.)

Nos igitur stb. (következik a megerősítés privilegiális formában) Datum stb. a. D. 1405. IV. kalendas Januarii.

2. Ugyanazon év és nap kelte alatt erősíti meg Zsigmond privilegiális formában Ozora helység számára 1399. kiadott vásártartási privilegiumát; mint fentebb 3. sz. a.

3. Ugyanazon év és nap kelte alatt erősíti meg Zsigmond privilegiális formában 1400. kiadott helybenhagyását, mely szerint Ozora Borbálának osztálytársai Ozora helységre vonatkozó birtokrészőket Ozorai Piponak, s nejének és testvérének eladták; mint fentebb 5. sz. a.

4. 1405. IV. nonas Januarii erősíti meg Zsigmond privilegialis formában Szokol és Endredre vonatkozó 1403-ki adománylevelét, mint fentebb 7. sz. a.

Ide tartozik a florenczi köztársaságnak 1405-ki levele Ozorai Pipohoz is, melyet 1856-ki értekezésemben közöltem, függelék III. sz. a.

9.

Zsigmond király, vonatkozva Ozora Piponak az ő letartóztatása alkalmával történt elfogatására, ez iránti és egyéb érdemei tekintetéből őtet, nejét Borbálát és testvérét Mátét újbol Ozorával és annak tartozékainak megajománnyozza. 1406.

Commissio propria domini Regis.

Nos Sigismundus Dei gracia Rex Hungarie, Dalmacia Croacie etc. Marchioque Brandeburgensis etc. Sacri Romani Imperij Vicarius Generalis et Regni Bohemie Gubernator, notum facimus vniuersis quibus congruit per presentes, quod fidelis noster dilectus *Egregius vir Pipo filius Stephani de Ozora The-*

mesiensis et salium nostrorum Regalium Comes, sua, item nobilis viri Mathie vterini fratris, nec non nobilis domine Barbara vocate filie condam Andree Ozora de predicta consortis suorum, in nostre Celsitudinis veniens conspectum, nostre humiliter declaravit Maiestati, quod quamquam nos alias mediantibus aliis litteris nostris donacionalibus exinde confectis quasdam possessiones, vt puta Ozora predictam, item Bazyas, Debrenthe, Nylas, Also-Maysa et Felsew-Maysa vocatas in Comitatu Tolnensi situatas, que condam dicti Andree de ipsa Ozora, patris scilicet prefate domine Barbare, hominis videlicet absque heredum masculinorum solacio ab hac luce decessi prefuisse perhibentur, et in quibus nos mediantibus aliis litteris nostris exinde confectis eandem nobilem dominam Barbara vocatam in verum heredem veluti ipsius condam Andree filium masculinum prefecisse perhibemur, requirentibus ipsius Comitatis Piponis fidelissimis obsequijs nobis per ipsum, prout inferius serius declaratur, tempore et loco oportunis intrepide exhibitis; ipsi scilicet Comiti Piponi, et per eum Mathie fratri, ac nobili domine Barbara nuncupate consorti sue prenotatis in eum contulerimus, huiusmodique littere nostre donacionales, simul cum litteris priuilegialibus Conuentus Saxardiensis super legitima statuacione possessionum pretaxatarum pro eisdem rite facta, confectis ex speciali nostre Maiestatis commissione domino Johanni Archiepiscopo Strigoniensi protum Sumpmo nostro Cancellario ad confirmandum tradite extiterint; tamen quia demum tempore detencionis persone nostre Celsitudinis per quosdam Barones nostros inimico tunc et malo consilio fretos facte; et eciam postremo post nostre Claritatis felicem liberacionem nobis Diuino subsidio suffragante factam, ipse scilicet Comes Pipó vestigia et consorcia prefatorum Baronum nostrorum relinquendo nostre adhesisset Claritati; ideo prefatus Johannes Archiepiscopus horum pretextu contra eundem animum nociuum habendo ipsum captiuasset, et captum suis in vinculis diucius conseruasset; et quamuis demum eundem captiuitate ab eadem emiserit, tamen ipse scilicet dominus Johannes Archiepiscopus pretaxatas litteras nostras donacionales et antelati Conuentus priuilegiales eidem ad suas deuotas et creberrimas postulaciones reddere et restituere recusasset; asserens easdem a se alienasse, sicque ipse littere nostre donacionales et iam dicti Conuentus priuilegiales ab ipso et eisdem fratre et consorte suis alienate haberentur; supplicans exinde nominibus quibus supra Maiestati nostre mente humili et deuota, vt possessiones memoratas sibi ac fratri, nec non consorti suis memoratis ac eorum heredibus denuo et ex nouo donare et in perpetuum conferre dignemur. Nos igitur humillimis et deuotis ipsius Comitatis Piponis supplicacionibus nostre per eum modo quo supra sub-

iectiue oblatas Maiestati Regie pietatis mansuetudine admissis; requirentibus ymo plurimum exigentibus fidelissimis ipsius Comitibus Piponis obsequiis, laude dignisque et preconio attolendis meritis ac sinceris complacencijs nostro Regio Culmini per eum et Sacro Regio Dyademati multipharie multisque modis suam personam et omnia bona sua fortune casibus intrepide exponendo cum sumpna fidelitatis constancia, agilitate strenua, euigilancia curiosa et laborum instancia assidua exhibitis et cum omni fidelitatis feure impensis; sed presertim hys elapsis disturbiorum temporibus, quibus nonnulli Prelati, vt premisimus, Magnates, Proceres et Regni nostri nobiles ingrati et inmemores sinistro freti consilio, beneficiorumque a Celsitudine nostra largifue receptorum, rebellionis calcaneo ducti, ymo spiritu proteruie seducti, a sinu clemencie nostre se auertere attemptando, inito pretaxato fraudulento consilio, quomodo nedum dominum eorum justum spernendo refutarent, vota eorum deuia in crimen lese nostre Maiestatis, in personam Ladizlai filij condam Karuli de Duracio direxerunt; cuius tandem banderium erigendo per diuersa loca Regni nostri in eiusdem et regnicolarum fidelium nostrorum deuastacionem et incomoda detulerunt, et quod nephandus est, in locis Capitulorum et Ecclesiarum cum reliquiarum processionibus, ydolatri perfidia dictum banderium venerari disposuerunt, prefato Ladizlao plurimas ciuitates, possessiones et loca, signanter in Dalmacia et Croacia subiugari faciendo, que adhuc in manibus emulorum nostrorum retinentur, alios eiam adeo grandes et multiplices excessus et enormitates committere presumpserunt, quod longum et difficile nimis foret declarare. Prenominatus autem Comes Pipo mentem suam ad viam dirigens rectitudinis, tramitem justicie immitando, Claritati nostre inuiolabili suffultus fidelitate fidelissime adherendo prenominatis emulis nostris et rebellibus tam viriliter tamque fideliter se opponere studuit, vt in numero fidelium et justorum, quibus Rex polorum aduersus hostes triumphum largitur; manifeste est inuentus. Quorum pretextu licet idem Comes Pipo tanquam bene meritus per nos dono digniori esset merito premiandus; vt tamen hac vobis voto ipsius aliquantisper respondere videamur, prefatas possessiones Ozora, Bozyas, Debrenthe, Nylas, Alsomaysa et Felsew-maysa appellatas ratione preuia lege approbatissima Regni nostri admittente ad manus nostras Regales deuolutas, nostreque Regie collacioni digne et rite pertinentes, cum cunctis earum vtilitatibus et pertinencijs vniuersis, terris presertim arabilibus cultis et incultis, Ecclesiarum patronatibus, siluis, nemoribus, planiciebus, vineis, aquis, aquarumque decursibus, pratis, pascuis, fenilibus, et generaliter quibusuis vtilitatum et commoditatum earum integritatibus, sub earum veris metis et antiquis, quibus

eodem per prefatum condam Andream aut suos priores alios ipsarum possessores ab olym vsque modo vse fuissent et possesse, mera Regia auctoritate ex certa Maiestatis nostre sciencia, Prelatorum eciam et Baronum nostrorum consilio prematuro, ac parili eorundem decreto, veluti de nostris Regis manibus eidem Comiti Piponi nostro dilecto fideli, et per eum prelibato Mathie fratri vterino, ac nobili domine Barbare vocate consorti suis et eorum heredibus heredumque suorum successoribus ac posteritatibus vniuersis, prout tunc sic exnunc, et prout exnunc sic extunc denuo et ex nouo, ymo noue nostre donacionis tituto omni eo iure, quo eodem ad nostram Regiam rite et racionabiliter pertinere dinoscuntur collacionem, dedimus donauimus et contulimus, ymo damus donamus et conferimus perpetuo et irreuocabiliter possidendas tenendas pariter et habendas, saluo dumtaxat iure alieno vigorem per presencium, quas in nostri priuilegij formam, dum nobis eodem in specie fuerint reportate, redigi faciemus. Datum Bude die Dominico proximo post festum Circumcisionis Domini anno eiusdem millesimo quodringentesimo sexto.

(Eredetie bõrhártyáu, melynek hátára a király pecsétje van nyomva, a herczeg Eszterházy család levéltárában. Ugyanott õriztetik 1. Zsigmond királynak a jelzett kelet alatti iktatási parancsa a szegszárdi konventhez. — 2. A szegszárdi konventnek bizonyáglevele, hogy az iktatás ugyanazon évben »in festo Conuersionis Beati Pauli Apostoli« minden ellenmondás nélkül megtörtént. — 3. Zsigmond királynak adományprivilegiuma 1407. »XI. kalendas Maii« és »honore Banatus Severinensis vacante« — fekete-sárga selyem-zsinóron függõ pecsétje alatt kiadva.)

10.

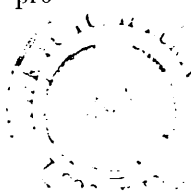
Zsigmond királynak több somogy megyei jószágot tárgyazó adománya Ozorai Pipó és Máté számára. 1406.

Commissio propria domini Regis.

Nos Sigismundus Dei gracia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Marchioque Brandeburgensis Sacri Romani Imperij Generalis Vicarius et Regni Bohemie Gubernator memorie commendamus per presentes, quod Ladizlaus et Emericus filij condam Bartholomei de Vylak his proxime preteritis temporibus, quibus nonnullis Prelatis, Baronibus et Proceribus Regni nostri reprobo sensu inflatis et spiritu superbie seductis, ad nostri status precipicium temere laborantibus, seipsos eisdem associando et conformando prauè infidelitatis notam et rigida nostre indignacionis grauamina, et ex eo capitum eorum et iurium possessionariorum quorumlibet amissionem incurrerit; tamen nos, qui de solita Regie pietatis largiflua clemencia potius misereri solemus

quam vlcissci, capiti et possessionarijs juribus eiusdem Ladizlai ad plisimeam duntaxat fidelium Prelatorum et Baronum nostrorum, et signanter viri Magnifici Nicolai de Gara dicti Regni nostri Hungarie Palatini supplicacionis instantiam; capiti autem ipsius Emerici, nec non vniuersis juribus eiusdem possessionarijs gratiam et ueniam fecimus specialem, tali modo quod ipse Emericus pro readipiscenda nostre Maiestatis beniuolencia et leniendo nostri animi rigido conceptu nobis duodecim milia florenorum puri auri aut valorem eorundem cum presenti noua moneta dare et assignare deberet et teneretur; ex quibus duodecim milibus florenorum auri per eundem Emericum iam tribus milibus florenorum prompta in pecunia nobis persolutis, pro octo milibus florenorum similiter puri auri possessiones eorum scilicet Emerici et Ladizlai Dalmad, Somogy et Marton in Tolnensi, nec non Somodar vocatas in Symigiensi Comitatus habitas, alias per nostram Maiestatem prefato condam Bartholomeo patri eorum, et per consequens ipsis perpetuo collataz; pro residuis vero mille florenis quandam possessionem ipsorum Kúuesd vocatam in dicto Comitatu Tolnensi habitam, alias per ipsos Ladizlaum et Emericum similiter pro mille florenis auri emptam et comparatam, simul cum vniuersis tenutis et pertinentijs ac vtilitatibus quibuslibet ad easdem spectantibus et pertinentibus, nobis et nostris Regijs manibus ex consensu, voluntate et fraternali annuencia ipsius Ladizlai vendidit et perpetuo reapplicauit. Nos vero qui Diuina nobis suffragante clemencia scepra gubernamus Regalia et eorum principatui auspice Deo feliciter presidemus, cunctorumque nobis fideliter obsequencium fidelitates et actus strenuos prouida consideracione pensari, et ipsis pro eisdem ex innata nobis Regia liberalitate condigna premia solemus elargiri; recensientes itaque et in Regalibus precordijs digna mentis meditatione reuoluentes preclaras fidelitates, laude digna obsequia ac sinceras et virtuosas complacencias fidelis nostri dilecti *Magnifici viri Pyponis de Ozora Temesiensis et Salium nostrorum Regalium Comitatis*, quibus idem Celsitudini nostre in quampluribus nostris ac Regni nostri arduis expedicionibus et agendis, prosperis videlicet et aduersis, sub diuersitate locorum et temporum cum omni sinceritatis zelo, fidelitatis feruore, deuocionis constancia et sollicitudine continua, labores in persona et expensas in rebus subiens, cum adieccione laudabilium operum coram oculis nostre Maiestatis se studuit reddere gratum multipliciter et acceptum; et licet premissorum suorum laudabilium obsequiorum et virtuosorum actuum seriem per singula longum et difficile nimis sit declarare, attamen aliqua de ipsius virtuosis gestis tanquam ex multis paucissimum sub breui epilogo presentibus duximus patecenda. Nam alias, vider-

licet premissis disturbiorum temporibus nonnullis Prelatis Baronibus et Proceribus Regni nostri reprobo sensu inflatis et spiritu superbie seductis, ad nostri honoris et status deieccionem temere attemptantibus, idem Magnificus vir Comes Pipo omnibus rebus et facultatibus, nec non bonis quibuscunque, specialiter autem liberis et prolibus fortune casibus et manifestis discriminibus submissis, proprie eciam persone mortis pericula non expauens se cum decenti sua comitiua ceteris nostris fidelibus coadunando, vna cum prefatis nostris emulis et rebellibus vicibus pluries iteratis altercaciones, dissidia et congressus sepius inyendo, nonnullis eciam suis inibi periculo mortis expositis, se eisdem adeo opponere studuit, vt ijdem nostri emuli et infideles a premissis eorum prauis conceptibus resipientes, obmissis eciam ipsorum erroneis processibus, nostre se reconciliari sunt coacti et compulsi Maiestati. Propter que nostri sensus capacitas dignum iudicat, arbitratur et decernit, vt vbi multitudo seruiciorum precessit, ibi et merces sequi debeat copiosa; predictas possessiones Dalmad, Somogy, Marton, Somador et Kuesd vocatas, per memoratum Emericum modo quo supra ex consensu, voluntate et fraternali annuencia ipsius Ladizlai pro premissis nouem milibus florenorum auri nobis ratione preuia venditas, et nostris Regijs manibus perpetuo reapplicatas, simul cum vniuersis es singulis tenentis et pertinencijs ipsarum, videlicet terris cultis et incultis, pratis, fenilibus, siluis, nemoribus, pascuis, agris, pisscinis, aquis aquarumque decursibus, molendinis, montibus, vineis, et generaliter cunctis ipsarum vtilitatum integritatibus, quibuscunque nominibus vocitatis, sub ipsarum veris metis et antiquis limitibus, quibus dicte possessiones per annotatos Ladizlaum et Emericum hactenus tente fuerunt et possesse, mera nostra auctoritate et potestatis plenitudine, de consensu et voluntate Serenissime Principis domine Barbare Inclite Regine Hungarie consortis nostre karissime, ex certa que nostre Maiestatis sciencia, ac Prelatorum et Baronum nostrorum maturo exinde prehabito consilio, noueque nostre donacionis titulo, et omni eo iure, quo predictae possessiones tam preuijs quam alijs quibuscunque ex rationibus nostre rite incumbunt collacioni, de manibus nostris Regijs memorato Comiti Piponi, et per eum Mateo filio Stephani fratri eiusdem carnali, suisque heredibus et posteritatibus vniuersis dedimus, donauimus et contulimus, ymo damus, donamus et conferimus iure pertetuo et irreuocabiliter per eosdem Comitem Piponem ac Matheum, et quoslibet ipsorum successores antedictos tenendas, possidendas pariter et habendas, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum, absque tamen preiudicio iuris alieni; quas dum nobis in specie reportate fuerint, in formam nostri priuilegij redigi faciemus. Datum Bude in Dominica pro-

xima post festum Epiphaniarum Domini anno eiusdem millesimo quadringentesimo sexto.

(Eredetie bőrhártyán az alól oda nyomott királyi pecsét alatt a herczeg Eszterházy család levéltárában.)

11.

Ozoraí Pípo temesi gróf Gyertyámoson egy vár építését terzei. 1406.

Pipo de Ozora Themesiensis et Camerarum Salium Regalium Comes dilectis nobis nobilibus viris Magistris Paulo de Chaph et Vallentino de Twl Castellanis nostris de Ersomlya et Vice Comitibus Comitatus de Crasso salutem et dileccionem. Quia nos intendimus a Serenissimo Domino nostro Rege Sigismundo inpetrare, vt nobiles viri Jacobus et Nicolaus dicti Cheph de Gyerthyanus in eadem Gyerthyamus vocata propter euitanda pericula imminencia castellum seu fortalicium construi et edificari facere possint: Ideo vestre dileccioni presentibus seriose committentes mandamus, quatenus predictos Jacobum et Nicolaum dictos Cheph laborem iam dicti castelli secure inchoari et libere exerceri facere permittatis, nullum nocumentum vel dampnum eisdem proinde inferendo. Aliud non facturi; presentes perlectas reddite presentanti. Datum in Themeswar feria sexta proxima ante dominicam Reminiscere anno Domini millesimo quadringentesimo sexto.

(Eredetie papiron, melyen a zöld viaszba nyomott pecsétnek töredéke még megvan, a Kállay család levéltárában.)

12.

Ozoraí Pípo temesi és só kamarái grófnak egyezménye a Szatmár, Tokai és Poroszlóra sőt szállítókkal. 1406.

— — — Datum in Dees in vigilia festi Assumpcionis Virginis Gloriose a. D. 1406.

(Dees város levéltárából közölte K. Pap Miklós, Történeti Lapok I. köt. Kolozsvár 1871 424. l. 22. sz. a.)

13.

Ozoraí Pípo mint temesi gróf Remethei Istvánmal: bizonyos bírságot elvétel. 1406.

Pipo de Ozora Themesyensis et Camerarum Salium Regalium Comes dilecto nobis nobily viro Georgio Paruo Vice Comiti nostro Comitatus Themesiensis salutem cum dileccione. Quia nos decimam et nonam partem ex pecuniis pro quodam curru per fratres Claustri Sancti Ludonicy de Lippa super Stephanum

filium Petri de Remethe cartis (?) vestris juridice optentam per eundem Stephanum filium Petri persolutis (*így*), ac dupplam dictarum pecuniarum nobis prouenire debentem eidem Stephano filio Petri duximus relaxandam et remittendam. Quare vobis firmiter committimus, quatenus prefatum Stephanum filium Petri ratione preuia perturbare, agrauare et dampnificare nullatenus presumpatis, aliud non facturi. Datum in Themeswar in festo Natiuitatis Virginis Gloriose anno Domini millesimo quadringentesimo sexto.

(Eredetie papiron, melyen a zöld viaszba nyomott pecsétnek töredéke még megvan, a Kállay család levéltárában.)

14.

Ozorai Pipónak mint temesi grófnak Remethei Istránhoz intézett törvénykezési parancsa. 1406. körül.

Pipo de Ozora
Comes Themesiensis.

Dicunt nobis Blasius et Ladislaus in Krassofov residentes, quod duo equi eorum alias clam ab eis alienati, quos iudicio super quosdam nostros jobagiones fuissent elucrati, de quibus in nullo satisfaccio ipsis impensa fuisset in preiudicium eorundem valde magnum. Super quo vestram amicitiam requirimus eidemque committimus, quatenus, si sic veluti nobis dicitur extitit, ex parte dictorum nostrorum jobagionum super duobus equis prenotatis indilate juridicam satisfaccionem impendatis. Nam alioquin eosdem Blasium et Ladislaum in nullo dampno relinqui faciemus, sed ipsis satisfaccionem impendi faciemus. Datum in Themeswar feria quarta ante festum Beati Johannis Baptiste.

Kirül: Egregio viro Stephano filio Petri de Remethe fratri et amico dilecto.

(Eredetie papiron a Kállay család levéltárában.)

15.

Zsigmond királynak: Dalmad, Somogy, Morton és Kövesd, Tolna-, s Szamárdi Somogy-vármegyei birtokokat tárgyazó adománya Ozorai Pipo temesi gróf és királyi főkincstárnok s testvére Máté számára. 1407.

Nos Sigismundus Dei gracia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Marchioque Brandeburgensis etc. Sacri Romani Imperij Vicarius Regnique Bohemie Gubernator memorie commendantes tenore presencium significamus quibus expedit vniuersis, quod nos Regalis perspicacitatis sedula meditatione perpendentes, Regio congruere honori et rationi conuenire, ac ad apicem pertinere Regie dignitatis, illos Regijs debere attolli presidijs et

premijs decorari donatiuis, quos seruiciorum sedulitas, virtutum magnalitas, consilij maturitas et virtuosorum actuum immensitas reddunt multipliciter insignitos. Considerantes itaque et in acie nostre mentis propensius indagatis multipharijs preclaris fidelitatis et laudum preconio attollendis fidelium seruiciorum immensis meritis ac virtuosis innumeris gestis et sinceris vberimis proficuisque complacencijs, nec non laudedignis obsequijs fidelis nostri dilecti viri *Magnifici Piponis de Ozora Sumpni nostri Thesaurarij nec non Themesiensis et Camerarum Salium nostrorum* Comitis quibus idem nobis et Sacro nostro Dyademati sub diuersitate locorum et temporum cum omni sinceritatis zelo, fidelitatis feruore, deuocionis constancia, sollicitudine continua labores in persona subiens et expensas in rebus cum adieccione laudabilium operum se Maiestati nostre gratum reddere studuit et acceptum, et licet ipsius seruicia gratuita et acta virtuosa longe lateque diffusa presentibus viuentibus non lateant, ad futurorum tamen memoriam aliqua ex eisdem presentis scripti pictura testante volumus declarare. Porro nobis pridem extra Regnum nostrum pro fastigio juris nostri patrimonij, scilicet in acquisitione Sacri tituli Imperialis, quo olyn temporibus nostrorum progenitorum sublimes aule Bohemie in gloria felicitatis et honoris rutilantes effulgebant, in eo ne jubar seu decor ille tanta nominis magnalitate prefulgens, quem primitiuorum nostrorum excelsa brachia quesierunt, de laribus paternis in nostri honoris derogamen nostra tepiditate tolleretur, aliquamdiu laborantibus, interim pacis emulo humani generis inimico qui prothoplausti ruinam per gustum pomi noxialis, ne vnde et ipse corruerat, ascenderet sua versucia multiformi procurauit, in quorundam Prelatorum et Baronum ac Magnatum Regni nostri a nobis multa magnalitate ditatorum execrabilia atque nephandissima zizaniorum genera seminante, ex quibus plurime dolositates, prodiciones, inuidie et rancores prodeuntes et mentes plurimorum confundentes in Regno nostro in amenitate pacis constituto, ingentes disturbij tempestates et grandium guerrarum discrimina cultum pacis et fructum iusticie opprimentes et peruertencia incitarunt, et predictorum Prelatorum, Baronum et Magnatum, nostrorum scilicet emulorum cornua superba in totalem nostram eliminacionem et deposicionem coroneque nostre in detestabile crimen lese nostre Maiestatis, et alium Regem forensem, videlicet Ladizlaum filium Karoli de Duracio dolosis machinacionibus translacionem nec non Regni et Regnicolarum nostrorum deuastacionem et derobacionem erexerunt; sed assistente nobis virtute Altissimi, que consilia iniqua dissipat Principum et reprobat, dictorum Prelatorum, Baronum et Magnatum votis deuijs et dolosis machinacionibus in hac parte frustra remanentibus,

ipsisque premissa eorum dampnosa perficere non valentibus, eo tempore preallegatus vir Magnificus Comes Pipo eximij consilij multa ingenuositate conspicuus, quamquam per prefatos nostros emulos et rebelles diuersis monitis atque diuersarum promociorum foueretur blandimentis; tamen idem Comes Pipo sincere fidei imitans constanciam, et irrefragalis fidelitatis illesa tenens proposita; nam et illud exile quod a nobis paulo antea susceperat dileccionis beneficium non verens neque timens in sua et suorum incommoda commutare, neque etiam dictorum nostrorum rebellium vrgitiua et suggestiua peruersitas potuit eundem a sue fidelitatis tramite aliquantisper facere delirare, sed omnibus suis bonis et perpetuitatibus, nec non liberis fortune casibus derelictis et imminentibus dispendijs submissis, se cum suis pro nostri honoris incremento victimam prebens olocasti, vt nobis apcius et fidelius seruire quiret, in castrum Wesprimiense, quod tunc fideles manus Nicolai de Zeech nunc Janitorum Regalium Magistri sede vacante regebant, se recepit, vbi durantibus premissis disturbijs vsque finalem eiusdem sedacionem perseuerando, castro de eodem contra et aduersus dictos nostros emulos et rebelles in virtute sue animositatis et virium suarum potencia bellicas administrans concertaciones, et per continuos insultus pugiles fouens congressus, nonnullas prouincias Regni nostri, in quibus maxima dictorum nostrorum infidelium caterua polulabat, cum nonnullorum seruiencium suorum excidio et sanguinis effusione simul cum populis et inquilinis earundem ad castrum ipsum deseruire, et ad fidelitatis nobis obseruande tramitem conuertit coegit, nonnullorum etiam aliorum tunc nobis et nostris fidelibus erecta ceruice rigida temeritate reluctancium alios minis terrens, aliosque consilij inductiuis et promissis fauoris vberimis, alios etiam erfrenati spiritus asperitate correptele perdomauit; propter que dicti nostri emuli et rebelles uoluerint noluerint omisso eorum infidelitatis errore pro consequenda sibi ipsis de commissis gracia nostra ad pedes nostros sunt collapsi. Et sic seruicia seruicij et actus actibus tam per ipsum Comitatem Piponem, quam etiam ceteros nostros fideles tunc nobis adherentes exhibitis et iupensis, in vnum pariter concurrentibus, contritisque et eneruatis dictorum nostrorum infidelium viribus et potencijs, tandem opulante nobis clemencia Altissimi, coronam et solium dicti Regni nostri feliciter fuimus et sumus adepti. Preterea de ipsius Comitatis Piponis laudabilibus obsequijs et proficuis complacencijs ista non sunt subticenda: Nam, vt premisimus, nobis Celico opitulante, Corona et solio dicti Regni nostri feliciter readeptis, *ipseque Comes Pipo a nostra Maiestate honorem preacti Comitatus Temesyensis simul cum ceteris Comitatus parcium inferiorum enactus extitisset*, idem Comes Pipo Comitatus ipsos, qui

antea per sepissimas inuasiones et creberrimos Turcorum Crucis Christi persecutorum insultus pene deuastati et depopulati extiterunt, sue sagacitatis ingeniosa industria et magni sui consilij prudentia, nec non actuum virtuosorum strenuositate ad pristinae integritatis statum reducendo, populorum multitudine plurimum decorant; vbi etiam terminos et confinia antedicti Regni nostri ab ea parte, vnde nobis et regnicolis nostris per crebras inuasiones ipsorum Turcorum et aliarum cismaticarum nacionum multimoda imminabant incommoda, signanterque a parte Regni Rascie taliter rectificare et pacificare studuit, quod abinde dictum Regnum nostrum et eius regnicole optata pacis tranquillitate fruuntur, et Illustrem Principem dominum Dezpotum ipsius Regni Rascie Ducem cum suis regnicolis, qui alias nostris, et etiam predecessorum nostrorum Regum temporibus ad nos et Sacrum Dyadema obliquum defixere intuitum, quorum ne inrefrenatam duriciam raro legimus Regem Hungarie potuisse perdomare, suis salubribus monitis et ingeniosi consilij prudentia, interdum etiam lenitati seueritatem intermiscens, taliter et adeo studuit demoliri, ut idem Dux Despotus cum dictis suis regnicolis se nostre dicioni submisit seruiturum, et ex eo nunc inter Regnum nostrum et Regnum Rascie cunctis adeuntibus et redeuntibus tuta et secunda patet via, nec inter ipsa Regna aliquid discrepancie seu dissensionis poterit considerari. Nichilominus de ipsius Comitis Piponis fidelibus seruicijs ista nolimus indispaliata relinquere: Nam in anno proxime transacto, dum versus perfidos Boznenses et Paterinos, nostros et Regni nostri emulos ac deuastatores validum instituissemus exercitum, tunc ipse Comes Pipo manu fallerata ingenti apparatu, equitum videlicet et peditum armorum tutibilium mira curialitate fulcitorum exercitum ipsum adeundo, dictum Regnum Bozne unacum ceteris nostris fidelibus inuasit, et fere mediam partem eiusdem prede rapaci exponendo, et ignis incendio deuastando et depopulando, quasdam duas domos Regis Bozne nouiter electi, loca videlicet residence eiusdem specialia in cineres redegit, qui tandem abinde omnibus Deo auspice per eum inibi gestis nobis ad vota succedentibus et prosperantibus, preda infinita captata ad Regnum nostrum feliciter fuit regressus. Et quid amplius de ipsius Comitis Piponis virtuosis actibus et summe attolendis obsequijs, quorum non est numerus, longo sermone obducimus aures auditorum, si ijdem varios virtutum modos virtutibus adaugere cupiens, in cunctis nostris et Regni nostri validis agendis et arduis expeditionibus iuxta status Regij decenciam et nostri honoris vberrimum incrementum sui ingeniosi consilij maturitate et probabiliu actuum virtuositate adeo studuit se nostris beneplacitis conformare, quod noster Regius animus in amene sue virtutis viridario mitissime

conquieuerit. Propter que dignum arbitratur Excellencia nostra, vt vbi multitudo precessit seruiciorum, ibi digna merces sequi debet premiorum; quasdam possessiones nostras Regales Dalmad, Somogy et Morton in Tolnensi, nec non Somadar vocatas in Simigiensi Comitatibus adiacentes, alias per virum Magnificum Ladizlaum pridem Banum nostrum Machouyensem, ac Egregium virum Emericum filios Bartholomei filij condam Konth Palatini de Wylak, nec non nobilem dominam Clara vocatam, matrem eorundem, ac Johannem et Stephanum filios predicti Ladizlai Bani, simul cum vniuersis tenentis, pertinencijs et earum vtilitatibus ac vtilitatum integritatibus, terris videlicet arabilibus cultis et incultis, pascuis, siluis, nemoribus, virgultis, rubetis, pratis, fenilibus, fenetis, aquis, stagnis, paludibus, piscinis, aquarumque decursibus, nec non montibus, vallibus, et vineis, tributis, moleninis, et generaliter cunctis vsibus fructibus, obuencionibus et emolumentis quibuscunque nobis pro octo millibus florenorum auri puri, veri et iusti ponderis; item possessionem eorum Kwesd nuncupatam in Comitatu Tolnensi existentem, eos perpetue empcioniis titulo concernentem, modo simili cum omnibus suis vtilitatibus et pertinencijs similiter eidem nostre Maiestati pro mille florenis auri puri, mediantibus litteris Capituli Ecclesie Budensis priuilegialibus in perpetuum venditas, datas et assignatas, ex consensu et voluntate Serenissime Principis domine Barbare eadem Dei gracia Inclite Regine Hungarie etc. conthoralis nostre carissime, nec non Prelatorum et Baronum nostrorum consilio, ac ex certa sciencia nostre Maiestatis et potestatis plenitudine, sub earundem veris metis et antiquis limitibus, quibus eedem ab antiquo tente fuerunt et possesse, memorato fideli nostro Comiti Piponi, et per eum Mathye fratri eiusdem carnali, filijs Stephani Scolaris de Florencia, ac eorum heredibus ac cunctis superstitibus de manibus nostris Regijs noue nostre Regie donacionis titulo, et omni eo iure quo eedem nostre rite incumbunt collacioni, dedimus donauimus et contulimus, ymo damus donamus et conferimus per eosdem iure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, possidendas pariter et habendas; saluo iure alieno, presencium litterarum nostrarum patrocinio mediante; quas dum nobis in specie reportate fuerint in formam nostri priuilegij redigi faciemus. Datum Bude octauo die festi Corporis Christi anno Domini millesimo quadringentesimo septimo.

(Ezen adományra vonatkozik még: 1. 1407. »Bude in festo Nativitatis Beati Johannis Baptiste« kelt Zsigmond királynak Dalmad, Somogy, Marton és Kewesd birtokokat tárgyazó iktatási parancsa a szegszárdi konventhez; — 2. 1407. »in festo Beati Jakobi Apostoli« ezen konventnek bizonyosága, hogy az iktatás ellenmondás nélkül megtörtént; —

3. 1407. »Bude feria quinta proxima ante festum Beati Barnabe Apostoli« kelt Zsigmond királynak Szamárdit tárgyazó iktatási parancsa a somogyi konventhez; — 4. 1407. »die dominico proximo post festum Natiuitatis Beati Johannis Baptisté« kiadott ennek bizonyága, hogy az iktatásellenmondás nélkül megtörtént; — és 5. Zsigmond királynak 1408. »X. kalendas Januarij« piros függő pecsét alatt kiadott ünnepélyes adomány-privilegiuma, mely a fent jelzett 5 okmányt szó szerint foglalja magában. Eredetie a herczeg Eszterházy család levéltárában.)

Itt felemlítendő Ozorai Pipónak 1407-ki két okmánya is, Csongrád-vármegyének közgyűléséről, és a veszprémi püspök tizedéről, 1856-ki értekezésem függelékének IV. és V. sz. a.

16.

Zsigmond királynak Hosszúfalu és Bajka Fehér-, s Kiskér Tolna-megyei jószágokat tárgyazó adománya Ozorai Pipó temesi gróf és királyi főkincstárnok és Testvére Máté számára. 1407.

Relatio Jacobi Vayuode Transiluanensis.

Nos Sigismundus Dei gratia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Marchio Brandenburgensis etc. Sacri Romani Imperij Vicarius et Regni Bohemie Gubernator memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis: Quod nos consideratis, et in memoriam Nostre Celsitudinis reuocatis multipharijs preclaris fidelitatibus et fidelium seruietatum sumpme excellentibus meritis, ac virtuosus et acceptis complacencijs fidelis nostri *viri Magnifici Pisonis de Ozora* Sumpmi nostri Thesaurarij, nec non Themesiensis et Camararum Salium nostrorum Comitibus per ipsum nobis et Sacre nostre Corone locis et temporibus oportunis cum omni sinceritatis zelo, fidelitatis feruore et eximia constancia sedule et indefesse exhibitis et impensis, ratione quorum, licet a nobis multo maiora mereretur, actamen in aliqualem suorum seruietatum recompensam eidem, item Matheo fratri eiusdem veterino, filijs condam Stephani Scolarys de Florencia, quasdam porciones possessionarias, in possessionibus *Hoziofalu* et *Bayka* in Albensi, nec non *Bertholth* alio nomine *Kyskeer* vocatis in Tolnensi Comitibus habitas, que per defectum seminis condam Ladizlai filij Nicolai filij Stephani de dicta *Hoziofalu*, iuxta approbatam Regni nostri consuetudinem ad manus nostras Regias rite deuolute fore perhibentur, simul cum cunctis suis vtilitatibus et pertinencijs quibuscunque quouis nominis vocabulo vocatis, de Prelatorum et Baronum nostrorum consilio, et ex certa sciencia Nostre Maiestatis, noue nostre donacionis titulo, et omni eo iure quo eedem nostre incumbunt collacioni, dedimus donauimus et contulimus, ymo damus donamus et conferimus

per eosdem Piponem et Matheum vniuersis eorum heredibus et posteritatibus quibuscunque iure perpetuo et irreuocabiliter tenendas, possidendas pariter et habendas saluo iure alieno presencium litterarum nostrarum patrocínio mediante; quas, dum nobis in specie reportate fuerint, in formam nostri priuilegij redigi faciemus. Datum in Zenth Gyurgh feria secunda proxima post festum Beati Andree Apostoli anno Domini millesimo CCCC^o septimo.

(Eredetie papíron, az alól oda nyomott pecséttel az országos levéltár kincstári osztályában.)

17.

Zsigmond királynak Berény Temes-, s Bay és Zederyes Krassómegeyi helységet tárgyzó adománya Ozorai Pípó temesi gróf és királyi főkincstárnok, s temesi és só kamarai gróf számára. 1407.

Nos Sigismundus Dei gracia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Marchioque Brandeburgensis etc. Sacri Romani Imperij Vicarius Generalis et Regni Bohemie Gubernator memorie commendantes tenore presencium significamus quibus expedit vniuersis: quod nos, cui ex suscepte Regie dignitatis interest Officio, cunctorum sibi fideliter obsequencium merita et actus virtuosos prouida deliberacione pensare, et exinde vnicuique iuxta meritorum qualitatem condigna impendere brauia meritorum. Consideratis itaque et in memoria nostra Celsitudinis reductis multipharijs preclaris fidelitatibus et laudum preconio sumpme extollendis meritis ac virtuosis innumeris gestibus, nec non fructuosis vberrimisque complacenijs fidelis nostri viri Magnifici grate sincere dilecti *Piponis de Ozora, Sumpmi nostri Thesaurarij, nec non Themesyensis et Camararum Salium nostrorum Comitís* per ipsum nobis et Sacre nostre Corone a multis retroactis temporum curriculis iugi laborum instancia, sollicitudine continua et sedula vigilancia fidelibus nostris semper inherens obsequiis, et plerisque vicibus se et cuncta bona sua, nec non hereditates liberas, insuper et caput pro nostri honoris exaltacione fortune casibus et manifestis discriminibus submitiendo semper iuxta nostre voluntatis libitum et honoris vberrimi incrementum, exhibitis et impensis; que omnia licet seriatim et singillatim propter sui longam narrationem presentibus inseri tediosum videatur, attamen aliqua ex ipsius fidelibus seruicijs et virtuosis gestis succincte breuitatis epilogo presentibus duximus patefacienda. Porro dum dira rabie et iugi inualescencia nonnullorum nostrorum et Regni nostri emulorum, vtputa Turcorum et aliarum perfidarum nacionum, nec non Paterinorum Boznensium a parte Regni Bozne, confinia Regnorum nostrorum et eius (*igy*) incole

per crebras inuasiones, incendia, hominum interempciones et in iugum detestande seruitutis abducciones a dudum retro actis temporibus vt plurimum fatigata, vexata et lacessiti anxiosi suspirij carmina deflerent, nonnullique fideles Barones, milites, proceres et bellicosi clientes se ad eorundem nostrorum emulorum exterminium crebris vicibus exponerent; tandem prefatus Comes Pipo, vir consiliarius prvdens et multa ingenuositate conspicuus, ac in virtute virili satis animosus, quoddam castrum Babouch nuncupatum, in medio dicti Regni Bozne situatum, pro tunc et nunc nostris pre manibus habitum, adeo ut sue fidelitatis eximior virtus in nobis eo firmiter radicata viresceret, ad tenendum et conseruandum, ex ipso nobis et Sacre Corone seruiendum, nostro pro honore sibi tradi postulauit; et quamquam ipsum Castrum Babouch in alieno Regno inter lupos rapaces situatum per aduersarios latentes multi circumquaue proditariarum inimicciarum fulcieretur insidijs; tamen non obstantibus hijs castrum ipsum multiplicatis vicibus, nonnullas prouincias ibidem prede rapaci exponendo, copiosa victualium multitudine studuit resartire. et in eodem suos fidos famulos collocare; ex quo quidem castro plurime deuastaciones, depopulaciones hominum et miserabilium interempciones, nec non mutilaciones, et pociorum personarum, nostrorum vtputa rebellium detenciones, et alia quamplurima inenarrabilia grandaque dispendia prefatis nostris emolis irrogata et perpetrata suis temporibus extiterunt. Quod quidem castrum multis temporibus conseruando, tandem anno in presenti nobis cum valida nostri exercitus potencia dictum Regnum Bozne ingredientibus, idem Comes Pipo ipsum nostrum exercitum cum tribus excellentibus vexillis hominum nobilium, militum et clientum armatorum infinita pluralitate congestis et suffultis, vna nobiscum adiens, iam dictum castrum Baboch nobis volentibus ad manus nostras honorifice et fideliter resignauit; sicque prelibatus Comes Pipo nobis et Sacro nostro dyademati fidelissimos exhibuit famulatus, ratione quorum dignum arbitratur Excellencia nostra, vt vbi multitudo precessit seruiciorum, ibi digna merces sequi debet premiorum. Ob hoc quasdam possessiones nostras, videlicet possessionem *Beren* vocatam simul cum tributo in eadem exigi consueto, districtu et vniuersis villis comprouincialibus, et cunctis earundem pertinencijs in Comitatu *Themesyensi*; item alias possessiones *Bay* et *Zederyes* nuncupatas, cum terra *Sancti Andree* ad eandem *Zederyes* spectante, similiter cum tributo in eadem *Bay* exigi consueto, nec non districtu et vniuersis villis comprouincialibus, et cunctis earundem pertinencijs in Comitatu de *Crasso* existentes, habitis et situatis, per defectum semiuis condam *Mychaelis filij Hankonis* de dicta *Beren* ad manus nostras Regias rite et legitime deuolutas

et redactas, simul cum uniuersis et quibuslibet alijs earundem possessionum nec non villarum ad easdem spectantium vtilitatibus et emolumentis quibuscunque, et presertim terris arabilibus cultis et incultis, pascuis, siluis, pratis, fenilibus, virgultis, rubetis, montibus, vallibus, vinetis, vineis, nec non aquis aquarumque decursibus, item stagnis, paludibus, piscinis, molendinis, et generaliter cunctis earum commoditatibus et vtilitatibus quibuscunque quouis nominis vocabulo vocitatis ad easdem semper et ab antiquo spectantibus et pertinentibus, sub earundem veris metis et antiquis limitacionibus, quibus eedem possessiones Beren, Bay et Zederyes, et pertinencie earundem per priores earum possessores, signanterque ipsum Mychaelem tente fuerunt et possesse, mera nostra Regia auctoritate et potestatis plenitudine, ac ex certa sciencia nostre Maiestatis, de Prelatorum et Baronum nostrorum consilio deliberacioneque vnanimi, memorato Comiti Piponi, et per eum Mathye fratri eiusdem vterino, filijs scilicet condam Stephani Scolari de Florencia, ac ipsorum heredibus et cunctis subolibus, noue nostre donacionis titulo, et omni eo iure, quo dicte possessiones Beren, Bay et Zederyes, nec non earum pertinencie nostre rite incumbunt collacioni, de manibus nostris Regijs dedimus, donauimus et contulimus, ymo damus, donamus et conferimus, per eos et cunctos eorum superstitis iure perhempnali tenendas, possidendas pariter et habendas, saluo iure alieno, presencium litterarum nostrarum patrocinio mediante; quas, dum nobis in specie fuerint reportate, in formam nostri priuilegij redigi faciemus pro eisdem. Datum in Kaproncha in vigilia festi Concepcionis Virginis Gloriose anno Domini millesimo quadringentesimo septimo.

(Zsigmond királynak 1409. adományprivilegiumából, mint alább 23. szám alatt.)

18.

Zsigmond királynak parancsa a csanádi káptalanhoz, hogy Ozorai Pípót és testvérét Mátét Berény birtokába iktassa. 1407.

Sigismundus Dei gracia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Marchioque Brandeburgensis etc. Sacri Romani Imperij Vicarius Generalis et Regni Bohemie Gubernator fidelibus suis Capitulo Ecclesie Chanadiensis salutem et gratiam. Cum nos quandam possessionem nostram Beren vocatam in Comitatu Themesiensi habitam, que quondam Mychaelis filij Hankonis de dicta Beren, hominis vt dicitur absque heredum solacio ab hac luce decedentis prefuisse, et ex eo ad manus nostras Regias iuxta Regni nostri consuetudinem rite deuoluta fore perhibetur, simul cum tributo in eadem exigi consueto, nec non districtu et vniuersis villis ac quibuslibet earundem pertinenciis cete-

risque quibuslibet ipsarum vtilitatibus ad eandem spectantibus et pertinentibus, fidelibus nostris viro Magnifico Piponi de Ozora sumpmo nostro Thesaurario, nec non Themesyensi et Camararum salium nostrorum Comiti, ec Mathye fratri eiusdem vterino, filijs scilicet condam Stephani Scolaris de Florencia, ac eorum posteris, pro fidelibus serucijs ipsius Comitis Piponis per alias litteras nostras efficaces noue nostre donationis titulo contulerimus, velimusque eosdem per nostrum et vestrum homines in dominium eiusdem legitime facere introduci: Fidelitati igitur vestre firmiter precipiendo mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo presente Johannes dictus Tatar de Zeldes, vel Colomanus de Mera, aut Stephanus Paruus de Peterlaka, siue Thomas Magnus de Stamur alijs absentibus homo noster ad faciem dicte possessionis Beren, ac pertinenciarum ipsius, vicinis et commetaneis earundem vniuersis inibi legitime conuocatis et presentibus accedendo, introducat prefatos Comitem Piponem et Mathyam fratrem suum in dominium eiusdem seu earum, statuaturque eandem seu easdem eisdem premisse noue nostre donationis titulo perpetuo possidendas, si non fuerit contradictum, contradictores vero si qui forent, citet ipsos contra annotatos Comitem Piponem et Mathyam fratrem eiusdem nostram specialem in presenciam ad terminum competentem, rationem contradiccionis eorum reddituros, et posthec ipsius possessorie introduccionis et statucionis seriem, nominibusque (*igy!*) villarum predictarum, tributorum et aliarum vtilitatum ad dictam Beren pertinencium contradictorum et citatorum, si qui fuerint, et termino assignato eidem nostre speciali presencie fideliter rescribatis Maiestats. Datum in Kaproncha in festo Concepcionis Virginis Gloriose anno Domini millesimo quadringentesimo septimo.

(Zsigmond királynak 1409. adományi privilegiumából mint alább 23. szám alatt.)

19.

A csanádi káptalannak biztosságkezele, hogy Ozorai Pipónak iktatása Berény birtokába minden ellenmondás nélkül megtörtént. 1408.

Capitulum Ecclesie Chanadiensis omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris presencium noticiam habituris salutem in salutis largitore. Ad vniuersorum noticiam harum litterarum nostrarum serie volumus peruenire, quod nos litteras Serenissimi Principis domini nostri domini Sigismundi Dei gracia Incliti Regis Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Marchionisque Brandenburgensis et Sacri Romani Imperij Vicarij Generalis, et Regni Bohemie Gubernatoris sumpma cum reuerencia recepimus in hec verba:

Sigismundus Dei gracia Rex Hungarie stb. Datum in Kaproncha in festo Concepcionis Virginis Gloriose anno Domini Mo quadringentesimo septimo, (mint fentebb 18. sz. a.)

Nos igitur mandatis Ragie Maiestatis humiliter obedire cupientes, vt tenemur, vna cum Johanne dicto Tatar homine Regio predicto nostrum hominem, videlicet Magistrum Johannem socium et concanonicum nostrum pro testimonio misimus fidedignum, qui demum exinde ad nos reuersi nobis concorditer retulerunt: quod idem homo Regius dicto testimonio nostro presente feria quinta proxima ante octauas festi Epyphaniarum Domini proxime (*tyy!*) ad facies dicte possessionis Beren et pertinentiarum ipsius, videlicet Stoyakyanaffalwa, Bramffalwa, Eleskw, Magyarffalwa, Tornod, Elyasfalwa, Stonyafalwa, Melbratuffalwa, Zylwas, Narad-Dragozlay, Narad-Hauchkony, Narad-Drugany, Molmiffalw, Lazfalwa, Voyufalwa, Bodoganfalwa, Kowachkenezfalwa, Erdewtelek, Dagay populosarum, item Zwlyanfalwa, Melsafalwa, Prekafalwa et Kyssylgeed populis destitutarum, vicinis et commetaneis earundem vniuersis inibi legitime conuocatis et presentibus accedendo introduxissent prefatos Comitem Piponem et Mathyam fratrem suum in dominium earundem, statuissentque easdem eisdem premisse noue Regie donacionis titulo perpetuo possidendas nullo penitus contradictore apparente tam in faciebus earundem quam nostri in presencia legitimis diebus et horis expectando. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras priuilegiales emanari fecimus, pendentisque sigilli nostri munimine roborari. Datum per manus discreti viri Magistri Mathye Lectoris octauo die diei introduccionis et statucionis predictarum anno Domini millesimo quadringentesimo octauo. Presentibus honorabilibus et circumspectis viris dominis Laurencio Preposito, Petro Cantore, Andrea Custode, Petro Themeysiensi, Briccio Orodienzi, Jacobo Ultramorusyensi, Nicolao de Torontal, Emerico Sebesiensi absente, et Johanne Crassouiensi Archidiaconis ceterisque Canonicis fratribus nostris in Dei Ecclesia Regi iugiter famulantibus sempiterno.

(Zsigmond királynak 1409-ki admány-privilegiumából mint alább 23. szám alatt.)

20.

Zsigmond királynak parancsa a csanádi káptalanhoz, hogy Ozorai Pipót és testvérét Mátét Bay krassómegyei birtokba iktassa 1408.

Sigismundus Dei gracia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Marchioque Brandenburgensis etc. Sacri Romani Imperij Vicarius Generalis et Regni Bohemie Gubernator fidelibus suis Capitulo Ecclesie Chanadiensis salutem et gratiam. Cum nos

quandam possessionem nostram Bay vocatam in Comitatu de Crasso habitam, que quondam Mychaelis filij Hankonis de dicta Bay hominis, vt dicitur, absque heredum solacio ab hac luce decedentis prefuisse, et ex eo ad manus nostras Regias iuxta Regni nostri consuetudinem rite deuoluta fore perhibetur, simul cum tributo in eadem exigi consueto, nec non districtu, ac quibuslibet earundem pertinencijs, ceterisque quibuslibet ipsarum vtilitatibus ad eandem spectantibus et pertinentibus, fidelibus nostris viro Magnifico Piponi de Ozora Sumpmo nostro Thesaurario, nec non Themesyensi et Camararum salium nostrorum Comiti, ac per eum Mathye fratri eiusdem vterino, filijs scilicet condam Stephani Scholaris de Florencia, ac eorum posteris, pro fidelibus seruicijs ipsius Comitis Piponis per alias litteras nostras efficaces, noue nostre donationis titulo perpetuo contulerimus, velimusque eosdem per nostrum et vestrum homines in dominium eiusdem legitime facere introduci. Fidelitati igitur vestre firmiter precipiendo mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem, quo presente Ladizlaus vel Nicolaus de Vask, aut Thomas de Fythelek alijs absentibus homo noster ad faciem dicte possessionis Bay et pertinenciarum eiusdem, vicinis et commetaneis earundem vniuersis inibi legitime conuocatis et presentibus accedendo, introducat prefatos Comitem Piponem et Mathyam fratrem eiusdem in dominium ipsius seu earundem, statuaturque eandem seu easdem eidem premissis noue nostre donationis titulo perpetuo possidendas, si non fuerit contradictum, contradictores vero si qui fierent, citet ipsos contra annotatum Comitem Piponem et Mathyam fratrem eiusdem nostram specialem in presenciam ad terminum competentem racionem contradiccionis eorum reddituros; et posthec ipsius possessorie introduccionis et statucionis seriem nominibusque (*így!*) villarum predictarum, tributorum et aliarum vtilitatum ad dictam Bay pertinencium, contradictorum et citatorum, si qui fuerint, termino que assignato eidem nostre speciali presencie fideliter rescribatis Maiestatis. Datum Bude feria quinta proxima post festum Circumcisionis Domini anno eiusdem millesimo quadringentesimo octauo.

(Zsigmond királynak 1409-iki adomány-privilegiumából mint alább 23. szám alatt.)

21.

A chanádi káptalannak bizonyítáglevele, hogy ezen iktatás minden ellenmondás nélkül megtörtént. 1108.

Capitulum Ecclesie Chanadiensis omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris presencium noticiam habituris salutem in salutis largitore. Ad vniuersorum noticiam harum

serie volumus peruenire, quod nos litteras Serenissimi Principis domini nostri domini Sigismundi Dei gratia Incliti Regis Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Marchionisque Brandenburgensis etc. Sacri Romani Imperij Vicarij Generalis et Regni Bohemie Gubernatoris omni cum reuevencia recepimus in hec verba:

Sigismundus Dei gracia Rep Hungarie etc. Datum Bude feria quinta proxima post festum Circumcisionis Domini anno eiusdem 1408. (mint a 20. sz. a.)

Nos igitur praeceptis Regie Maiestatis humiliter obedire cupientes, vt tenemur, vnacum Ladislao de Vask homine Regio predicto, nostrum hominem, videlicet Magistrum Johannem socium et concanonicum nostrum ad premissas introduccionem et statucionem faciendam nostro pro testimonio misimus fidedigno, qui demum exinde ad nos reuersi nobis concorditer retulerunt, quod idem homo Regius dicto testimonio nostro presente die Dominico proximo ante festum Beatorum Fabiani et Sebastiani martirum proxime preteritum ad faciem possessionis Bay predictae et pertynenciarum eiusdem, vicinis et commetaneis suis vniuersis inibi legitime conuocatis et presentibus accedendo, introduxisset prefatos Comitem Piponem, et Mathyam fratrem eiusdem in dominium ipsius seu earundem, statuissetque easdem eiusdem premisse Regie noue donacionis titulo perpetuo possidendas, nullo penitus contradictore apparente, tam in faciebus earundem quam nostri in presencia legitimis diebus et horis spectando. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras priuilegiales emanari fecimus, pendentisque sigilli nostri munimine roborari. Datum per manus discreti viri magistri Mathye Lectoris octauo die diei introduccionis et statucionis predictarum anno Domini supradicto; presentibus honorabilibus et circumspectis viris dominis Laurencio Preposito, Petro Cantore, Andrea Custode, Petro Themesyensi, Briccio Orodienti, Jacobo Ultramorusyensi, Nicolao de Torontal, Emerico Sebesiensi absente, et Johanne Crassouiensi Archidiaconis, ceterisque Canonicis fratribus nostris in Dei Ecclesia Regi iugiter famulantibus sempiterno.

(Zsigmond királynak 1409-ki adomány privilégiumából, mint alább
23. sz. a.)

Ide tartozik Zsigmond királynak 1408-ik rendelete is István Hymfi fiához, 1856-ki értelmezésében a függelék VI. sz. a

Közli: WENZEL GUSZTÁV.

REGESTÁK
MIHÁLY VAJDA TÖRTÉNETÉHEZ.

1599—1601.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

Ungnád a császárnak. Szatmár, 1600. jan. 24.

Tegnap kapta meg a főfzetőmester útján ő fölsége határozatát, hogy a főfzetőmester kiadhatja a 30 ezer forintot, mely kezénél van, Ungnádnek, Mihály vajdához való szállítás végett. Ezelőtt három vagy négy héttel kellett volna ezt már ő fölségének tennie, akkor sokkal többet használt volna, annál inkább, mert most már látja a vajda, hogy Carlo Magno a rendkívüli ajándékot, melyet előre 25,000 arany értékűnek hírszteltek, nem vitte meg. Sokat is csúfolódnak a Mihály körül levők, olyan beszédek tesznek fölséged ellen »die Ew. Maiestät treuen dienern, wir vnd andern das herz durchdringen und schneiden möchten« s Mihályt minden rossz tervre csábítják, s azzal ingerlik, hogy ő fölsége Mihályt olybá tartja, mint a gyereket, vagy a bolondot, a kinek almát mutatnak, de oda nem adják (. . . und in (Mihályt) inn solche gedanken sturzen, alls das man in für ein narren oder kind halt, denen man ein apfel zäigt und doch niht gibt.) Ha e 30,000 tallért meg fogja Mihály kapni, bizonyosan fogja a hátralevő 45,000-et is követelni. — E pénz megérkezését a Mihály vajdánál levő Carlo Magnoval tudatni fogja, a ki egyszersmind a vajda érzületét irányukban (t. i. Ungnád és Székely M. irányában) kikémleli. — Ő (Ungnád) meg van győződve, hogy ő fölségtől a főinstruciót még csak ezután fogja kapni, t. i. miután Mihálcsa bán s Stoika tractátiója s ajánlata tárgyalva lettek már. — Székely hatodnapja beteg, a min ő (Ungnád) igen búsul s ha másként nem lehet, kénytelen lesz előre menni. — Kéri a Mihály vajdának deputált pénzt (a 30,000-en felül) elküldetni Kassáról.

Tudatja végül, hogy Huszár István miatt Barvitiushnak írt.

(Eredeti.)

Ungnád Nyári Pálnak. Szatmár, 1600. jan. 21.

Kétfelől is hallván, hogy »sógor ura« az ifjú Huszárt vas nélkül engedi a várban fel s alá szabadon járni, nagyon megdöb-bent. Ha megugrik, súlyos felelőség háramlik reá (Nyárirra) ő fge s a főherczegek előtt. Orúlt, a mint hallotta Kardos Andrásról, hogy vasra verette, legyen is úgy. Examinálja, hogy miféle levél van nála. Ha nem vigyáztak rá, a leveleket addig már elégette. »Der Huszár ist ein solch vogl, der gewis wais, was Sigismundus und der polnisch Canzler wider Siebenbürgen, ir May. u. den Mihál im herzen haben, u. welche gesellen mit inen inn und ausser Siebenbürgen correspondirn, colludirn, und unter einer dekhen liegen. Darumb soll man ein solchen vogl mit 2 paar eisen woll versichern und in ein guten thurn verwahrn.« Nagybányán Zsigmondnak négy kocsisát ismerték fel, kettő közzülök Besztercze felé elútazott lovat vettek Nagy-bányán. Zsigmond Poroszországban van »frölich, frisch u, gesundt.« Tudják azt is, hogy Huszár István Zsigmondtól küldetett ki nagyon titkos megbízatással, egyáltalában olyan fontos dolgokról beszélnek, a mikről kocsisoknak tudniok sem kellene (»und reden von solcher hohen dingen, davon gutschikuecht sonst nicht gebürt zu wissen: es werden andere vögl sein.« Ha nem kell még elmennie Erdélybe (Ungnád) 3—4 napig, megvárni, míg Szatmárra hozzák őket s maga menne vele Váradra Nyárihoz, hogy Huszárt felőlük kihalgassa. — A »retirate,« mit nagy munkával csináltak, leszakadt. — A »hofrichter« nem csinált semmit, ő is inkább erdélyi és Báthori-párti inkább, mint császári.

(Sajákezü másolat.)

Básta Ungnád)nak. Beregszász, 1600. jan 29.

Megkapta két levelét; a Hoffkirchen-féle jelentést (a talált leveleket illetőleg) kevésre becsüli. Ha Huszárt Váradról Kassára viszik, jó lesz útközben Szathmárt — ha még Ungnád és Székely Mihály ott lesznek — jól kihallgatni, megexaminálni.

Arra nézve, hogy Mihály vajdához a toborzás ügyében valaki küldessék ő általa (Básta által), azt feleli, hogy ha szükséges volna is, már késő.

Hogy Nyári Pál Huszárt rosszul őrizteti, azt épen nem helyesli, sőt ha rövid idő alatt el nem küldi Nyári Huszárt Szatmárra vagy Kassára, ő (Básta) panaszt fog ő fenségénél (Mátyás főherczegnél) Nyári ellen emelni. — Székelyt nagyon sajnálja, hogy beteg.

A napokban Mihály vajdától egy igen barátságos levelet kapott, melyben őt a vajda Közép-Szoluok átegedésére szólítja föl. Ő erre azt felelte, hogy efféle ő fölsége határozott parancsa nélkül nem lehet; azonban megírta ezt ő fölségének.

(Másolat.)

Ungnád a császárnak. Szatmár, 1600. jan. 31.

Tegnap elküldték ő és Székely a kocsikat a pénzzel előre; magok is elindulnak ma, bárcsak 30,000 tallért vihetnek Mihálynak; legfőlebb még 9 vagy 10 ezeret küldhetne utánok e 30,000-en felül a főfizetómester; de ha ezt elküldi is, még akkor is 35—36,000 fog hiányozni abból a 100,000ból, melyet ő felsége már a múlt augusztus végén kellett volna, hogy megadjon Mihálynak, a ki e 100,000 tallért a cardinal kiirtásáért s Erdély meghódításáért bizony megérdemelte. A fizetómesternek nincs reménysege, hogy mostanában a hiányzó összeget összegyűjthesse. Pedig ha Örmény Péter és Pribék Mátyás a vajda nevében elének jönnek s kérdik, hogy e hiányzó summa mikor lesz elküldve, mit mondjunk? mikor Kassán azzal ereszté e két embert, hogy már az egész összeg együtt van. — Tudósítsa őket ő fölsége s instruálja, hogy mivel mentsék ő fölségét, hogy a mennyire, lehet ő fölsége hitelét fenntarthassák a vajda előtt.

De szükség, hogy ő felsége nemcsak kielégítse a vajdát a hátralevő összeggel, hanem azonkívül a pápánál, a spanyol királynál, a római szent birodalomnál s más hatalmasságoknál is közbejárjon, hogy ezek Mihályt pénzben segíeyzzék, még pedig minél hamarébb, míg el nem idegenül s míg az ő fölségének roszat akaró oláh és erdélyi tanácsosok (a vajda tanácsosai) végkép el nem fordítják a vajdát ő fölségétől s meg nem erősítik abbéli szándokában, (melyben különben a maga jó indulatából nem is gondolna), hogy Erdélyt megtartsa magának s ne cedálja. — Ők (Ungnád és Székely) úgy tudják, hogy Mihálcsa bán az értelemben működik, hogy uránál a kormányzóság meghagyassék, sőt, hogy Bécsben nyíltan kijelentette volna, hogy ura Erdélyben »possessor, gubernator und absolutus patronus wöll bleiben.« — Ha ez csakugyan ekként van, akkor az ő (Ungnád és Székely) instructiójuk hiányos, szorgoskodnak is e miatt s kérnek újat. Carlo Magnotól, ki két hete hogy bement, semmit nem tudnak; bizonyosan igen rosz fogadtatása volt a vajda részéről s a futárok a kiket küldött vagy küldhetett, bizonynyal elfogattak.

Básta hadinépe rongyos, fizetetlen s a panasz e miatt soha nem szűnik. »Da . . . Euer Maiestät ein so unbezalltes, erarmtes, blosses, abgerissenes volkh, schon zu besazung inn Siebenbü-

gen verordenen khondten, so khon . . es sich doch ohn der armen leut grossen schaden im landt niht erhalten.«

(Eredeti.)

»Expediertes concept« 1600. jan. vége.

Mátyás főhg küldi Bástának Mihály v. értesítése végett.

Rudolf császár megparancsolta Bástának, hogy a lengyelek gyülekezése okáért Huszt felől és más irányban vigyáztasson. Mihály v. szándéka Moldovát elfoglalni »sey löblich«, de nem időszerű, a cs. udvartól további rendeletet kell effelől várnia.

M. v. az igaz hogy gyanúban van, de ő fge és Mátyás főhg mégsem kételkedik az ő hűségé s a keresztyénség iránt jó »affectiója« felől.

Hadi szereket e napokban küldenek. A bűnösöknek kegyelmet kellene adni.

(Bécsi kriegsreg. 80. sz. excerpta.)

Mihály vajda Dr. Pezzennek. Gyulafehérvár, 1600. febr. 1.

Hosszasan recitálja 7 év óta mennyire törekszik a keresztyénség javára, a török ellen, elhanyagolva saját dolgait, gyermekeit. De egymagában nem tarthatja távol a határtól a törököt, hacsak ő fge és a ker. fejedelmek nem segítik. Kéri ő ngát (Pezzent), járjon közbe, hogy ő fge neki annyi pénzt adjon, a mennyi a háború tisztességes vitelére elegendő, mert a pénz a dolgok veleje, »pecunia est anima rerum gerendarum.« Ha sereget nem küldhet, tehát pénzt küldjön.

(Eredeti.)

Ungnád a császárnak. Váralja, 1600. febr. 1.

Tudatja hogy Rákóczi Zsigmond Mihály kielégítésére hajlandó 11,000 tallért kölcsönözni, ha a szepesi kamara »bonas inscriptionales« ad az összegért; mivel azonban azt Ungnád nem reméli, azért fölkérte a főfizezőmester, hogy e célra (Mihály contentálására) eszközöljön ki valahogy a kassai kamaránál vagy általa 11 ezer tallért (mert a már útnak indított 39 ezer ily módon mégis 50 ezerre növekszik). — A mustramester (Lassotta) írja, hogy egy elfogott német, a ki Szolnokról jött, azt beszéli, hogy látta volna Mihály szolgáit ott. Ez nagy szeget ütött Bástá s mások fejébe s gyanút költött sokaknál Mihály iránt. Talán nem úgy áll a dolog. »Ich . . hoffe, dass die zeit in khurzen erkhlären wirt«.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Nagybánya, 1600. febr. 2.

Carlo Magnótól érkeztek levelek hozzájuk. Ezek elsejében azt írja a Carlo Magno, hogy Mihály vajda »durchaus niht gestehen will dem Ban Mihalitsch und dem Stoika das jennig anbevolchen zu haben, wie mirs Ungnaden der Herr Doctor Pezzen geschrieben, dass sy rund und offen fürgeben haben ir herr praetendir possessor gubernator und patronus absolutus in Sibenbürgen zu bleiben«. Ez jó jel, mert ebből kombinálni lehet arra, a mit ő (Ungnad) már régebben mondott s a mit titokban Örmény Péter is említett, hogy t. i. e két fő oláh csak a magok érdekében cselekesznek »und dass sy niht gern aus dem warmen nesst mehr khumben« — s ő fölségének jóságát ismervén képesek volnának megbízatásukon túllépni s Mihály részére oly sokat követelni, a mikre Mihály nem is gondol.

Nagyon sürgeti a segélypénz megküldését Mihály számára; láthatja ő felsége, hogy a vajda csak a pénzsegélylyel tartható meg ő felsége hűségében s hogy »nah nihtem andern alls allein nah dem gelt schreyt, tobt und wiet« kedvező alkalom volna ez a török ellen, midőn Mihály vajda ég a harczvágytól; most kevés ezerbe kerülne, míg egy nagy hadjárat sok százezreket nyel el.

Bástát jó volna, ha ő felsége máshol használná, nehogy Mihálylyal összekapjon, a minek ő felsége alattvalói adnák meg az árát. »Ih accusir in Gott weis nicht.«

Balog Gergely más néven Gregurcsa, a ki ő felségénél is járt követségben, meghalt »non absque suspitione mortis minus naturalis, hatt 20,000 taller verlassen, die hatt der Mihal geerbt.«

(Eredeti.)

Ungnád és Székely M. a császárnak. Culpa, 1600. febr. 3.

Szomorú szívvél értik Dr. Pezzen leveléből »die unbillichen postulationes des Ban Mihalitsch und des Stoika, die reimen sich doch gar nit zu der relation, die wir gestern bey aignem curir . . . . gehorsambst überschickt.«

Sürgetik a pénzt Mihály részére.

(Eredeti.)

Carlo Magno a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. febr. 4.

A vajda az audientián tudtára adta neki, hogy maholnap a lengyel királytól, a moldvai vajdától követség érkezend hozzá; ezt be kell várja Carlo Magno. — Azt is mondá a vajda, hogy a jövő országyülésre Pozsonyba követséget fog küldeni. -- Azt

mondja, hogy »wann man gleich tausentmall dortten bey Hof von diesen ländern vnd krieg ratte und hinwider darvon discuire, so wirt man doch zuleczt sein anschlag nach sich richten müessen.« Esküdzik, hogy nincs egy csepp vér sem benne, mely Fölségedhez hűtlen volna. — Azonban a pénzsegélyt rendes időben s minél hamarabb kéri küldetni, nem úgy mint eddig. Mihelyt elegendő segélye lesz ő fölségétől, akkor nem bánja, ha nyiltan lépnek föl ; ő akkor örömet átadja a határváratat ő fölségének. — A commissariusokat a vajda nagyon várja. — Panaszkodik még Mihály, hogy életét sem érzi biztonságban, mindig attól kell tartania, hogy a városok föltámadnak ellene.

(Eredeti.)

Unyud és Székely M. a császárnak. »Bedesch Patok« 1600. febr. 4.

Mikor Kővár alatt elvonultak, a kővári kapitány igen becsületesen fogadta őket s úgy értik szavából, hogy csak ideiglenesen van Kővárban, addig míg Mihály tovább nem parancsol vele. — Úgy érték, hogy Mihály vajda kémet küldött ki, a ki neki a magyar országgyűlésről híreket fog vinni stb.. — »Hier brich ein geschray aus«, hogy Mihály Kornis Gáspárt és Deák Kristóf gazdag vejét elfogatta.

(Eredeti.)

Mihály vajda a követeknek. Gyula-Fejérvár, 1600. febr. 4.

Leveleiket vette, örömmel várja, hozza isten őket egészségben. Hogy Székelynek az úristen előbbi jó egészségét visszaadta nagy örömére szolgál a vajdának.

(Másolat.)

Unyud és Székely M. a császárnak. Déés, 1600. febr. 5.

Várják óránként az új instructiót, mert a régít most már csak a vajda köszöntésénél használhatják ; értik Pezen leveléből, hogy Mihály követei (Bán Mih. és Stoika) micsoda nagy »stravaganza«-kkal állottak elő. Meg is küldték Carlo Magnonak Pezen e levelét eredetiben ; Carlo Magno e helyett : »di il loro patrone pretende di restar gubernatore possessore patrona assoluto della Transsilvania dal nome in poi« lefordítá a vajdának, aki azt mondta, hogy ő ezt sobasem adta instructióban ; tehát magoktól teszik, különösen Stojka rosz indulatát ő fge iránt Székely már régebben ismeri.

Nem tetszik nekik, hogy a vajda megtiltá Erdélyből a gabonát Nagybányára, Szatmárra, Váradra, Tokajba vinni. Ez

talán ezért van, hogy neki sincs megengedve ő fge birtokán a toborzás. A tanácsot az a Bodoni István adta Mihálynak, a ki Zsigmond kincsét őrizte s most a vajdának átadta s a ki Unguádot és Pete Lászlót Tordán arra akarta bírni, hogy szerezzek nek bünbocsánatot B. Zsigmond számára.

Sürgetik a pénzt Mihály v. részére.

(Eredeti.)

Unguád és Székely a császárnak. Kolosvár, 1600. febr. 6.

. . . . . »Der Bornemissa [máshelyütt »B. Miklosch, so Irer Drcht Erzherzog Ernsts hohlöblihister gedehtnuss edlkhnab ist gewest«] hatt auch undter andern mir vermeldt, auf den 15. dis hab der Mihal die furnembisten landleut und stand gen Weisenburg beschriben; da sorgen wir uns abermal einer neuen bösen practikhén, denn vernembén von andern dass der Michal allein diejennigen zusamb berueffe, die im genaigt woll sein, die aber Euer Mt incliniren, die schoff er weckh von sich und wölle sie umb sich nicht leiden. So soll er auch den Zäggeln und Saxen geschriben und sie durch gesante beschickt haben, sich zu erklären ob sy Eur. Mt. oder im beifollen völlten. Und hatt Mihal noh ein solche grosse anzall khriegsvolkhs im land das auch diejennigen so in niht gern in land sehen, und lieber Eur Mt. vnderworffen wären, es nicht offenbaren aus forcht und gefahr dörfen, sonnder werden sich ohne zweifel im genaigter als Eur Mt. erzaigen müessen. Daraus wirt nun folgen, dass er iha (?) pro forma wirt fürgeben, er wöll Euer Mt. das land übergeben und wirt doch sotto man mit den aus forcht gezwungenen stenden inn Sibenbirgen den verstand haben, dass sie in bitten und bei im anhallten sollen, dass er Mihal ir herr bleib, dorauf wirt er sich nun solcher blendung brauchen, und Eurer Mt. hinaus schreiben er wolt Euer Mt. dass land gern für sein person ubergeben, die ständ und landtleit aber wöllel darein niht consentirn, sondern begern seiner, und weill sy in begern, und er das land mit schwertstraich hab einengenomben, so sollen ims Eur Mt. billicher, alls einem andern vergönnen. Gott geb, dass ich Ungnad mih in meinen gedankhen irre.

Es werden vill dergleichen reden im land gehört, der Michal sey dem teutschen und turkhischen khayser noch woll so möchtig, dass er baiden den ernst khöne zaigen.«

(Eredeti.)

Székely M. a császárnak. Kolosvár, 1600. febr. 7.

Egy hitelt érdemlő személytől hallá, hogy Báthory Zsigmond most sógoránál a lengyel nagykancellárnál van »und haben ein

soliche practica vor inen, dass der canczler mit drey andren vayvodem ausz Poln haben zusamen geschworen, dem Sigismundo ein million zu geben, damith er Sigismundus ein kriegh vyrneme, disen Mihal vayda ausz 7benbyrgen austreybe«, követet is küldtek Konstantinápolyba, a ki Zsigmondnak s az ő fiörökös nélkül való kimúlása esetén a lengyel cancellár fiának szerezné meg Erdély fejdelemségét — s így Erdély »soll undter des Tyrcken und Poln protection vnderworffen werden.«

Sürgetve kér azért Mihály vajda részére pénzt s hadiségélyt.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely M. a császáruak. Torda, 1600. febr. 9.

Zsigmond és sógora a lengyel cancellár nagyban tractálnak a törökkel, hogy Erdély újra Zsigmondé legyen s az esetben ha fiú örökös nélkül halna el, akkor a szultán Erdélyt a lengyel cancellár fiának adja s ha ez még kicsiny volna, úgy a helytartóságra egy a lengyel cancellártól függő ember neveztetnék. — »Die bewusste vertraute person« Konstantinápolyban járjon után, mi igaz e hírbén.

»Wier liegen allhie zu Torda inn dem salczcamerhof vnd vernemen von dem salczcamrer, dass die vom Michal auf den 16. dits ausgeschribne zusambenkhunfft der fürnembisten sibenbürgischen landleit nihts anders auf sich hab, dann das die fürnembisten protonotarien inn Sibenbirgen thälls todt anersecht crank ligen, vnd so wichtige rechtsfürungen die lenger khein anstand leiden khinnen vnerörttert und überhaufft sein, die wölle der Michal durch die fürnembisten landleit decidirn lassen, aber wir halten disz nur für ein blendung vnd sein der mainung, die zusamben khunfft geschehe unserer legation halben, die wirt den ays (?) zeittigen, brechen machen, vnd was endtlich der Michal mit der sibenbirgerischen cession gesinnt oder niht ist, an tag bringen miessen.«

Mihály kormányzatát nem szeretik Erdélyben, de mert ő fíge iránt esküszegők voltak, félnek a büntetéstől, de félnek B. Zsigmond könnyelműségétől is — azért »wissen doch nicht wo sie sich hin kheren solten.«

Az a személy, a kit Mihály a végből küldött ki, hogy őt a magyar országgyűlésről tudósítsa: Castell Antal. Ha ezt meg fogják, világért sem kell vele roszúl bánni s kínosan vallatni, hanem inkább adni s ígérni neki s így vallani fog.

»Zu Klausenburg haben wir erfahren, dass der salczcamrer zu Desch der sonst ein preszburger khind ist, den ungrischen pasquill gemacht hat, der Eur Mt. inn vergangnem summer zu Prag vertulmatscht ist worden.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Enyed, 1600. febr. 8. 9.

Megküldik Carló Magno egy levelének mását, melyben ez tudatja, hogy a vajdánál lengyel és moldvai követség járt, de hogy a vajda jó indulatú ő fge iránt; a lengyelnek nem hisz. mert a követség a király nevében jött ugyan, de csak a cancellár van a levélnek aláírva: ergo a cancellár practicája. — A vajda határozottan roszalja Mihalcsa bán meszemenő követségét: »Il vaivoda, di poi di hauergli mostrata la lettera dil S^{re} Pezzen, e restato molto turbato intendendo la varietà di Ban Michalitsch.«
... Ungnad és Székely a pénzt sürgetik Mihály vajda részére.

P. S. Febr. 9.

Marino és Carlo Magno megérkeztek hozzájuk (Ú. és Sz. hez). — »Zum höchsten ist zu erfreuen, dass der herr Carlo Magno den Mihal nach allen Ew. Mt. wunsch disponirt befunden«; bár az nem tetszik nekik, »dass der Mihal den Napragi den Cornisch und Bodoni certis praetextibus hinaus schicken will inn landtag, darvon werden wir zur gegenwarth mehrers mit dem Mihal consultirn miessen.« — »Aines khombt uns frembdt für, dass der Mihal fasst alle die erhebt und an sich zeuht, die Eurer Mt. zuwider sein.« — Azt hiszik, hogy nehéz lesz még az ő tractálásuk is Mihály vajdával; várják is óránként az új instructiót ő felségétől.

(Eredeti.)

Ungnád a császárnak. Gyulafejérvár, 1600. febr. 10.

A mint 9-én 11 óra tájban d. e. a városhoz közel érkeztek, negyed mfnyire eléjük küldötte a vajda Naprági püspököt, Csáki Istvánt, Kornis Gáspárt, Bornemisza Boldizsárt és Székely Mózes a hadparancsnokot több erdélyi és oláh előkelővel együtt, 400 főnyi kozák, moldovai és erdélyi lovassal. Naprági ékes latin oratióval fogadott, Ungnád felelt. Ő nga (M. v.) egy nagyon szépen felékesített kocsi 6 lóval rendelt a követek számára, a melyre felszállván, Carló Magnot magokhoz ültették. A kísérő lovasság között sok előkelő volt szép lovakkal, fényes öltözetben. Ugy látszott a lovasság nagyon örült, hogy pénzt hoztak nekik. A mint a város kapujához közeledtek, ott a gyalogság volt felállítva két oldalvást, jól ruházott lövészek, a kik között haladtak egészen szállásukig. A püspök a többi előkelőkkel együtt felvezette őket szállásukig nagy tisztességgel; úgy látszott nemcsak a vajda, az erdélyiek is szívesen fogadták őket. Mindez ő fge tiszteletéért történt. látszik ebből a vajda hűsége, a mit meg kell dicsérniök.

Carlo Magno, nagyon hasznosan működik a vajdánál ő fge javára. Sokkal jobb engedelmisségben találta ő (C. M.) M. v.-t. ő fge iránt, mint a vajda követei és futárjai után gondolni lehetett. Mert C. M. 6 év előtt már járt Havasalföldén ő fge érdekében a vajdánál, a ki tehát »familiarissime« beszélt most is vele, naponként gyakran egyedül magához hívatta s nem titkolt előtte semmit. Szeretnék a követek, ha még vagy 8—14 napig ott maradna C. M., míg ők is kiismerik M. v. »humor«-ját és »procedir«-ját, mert ők »solenniter« kell, hogy képviseljék ő fge reputatioját, nem privatum, mint C. M.

Ő nga (a v.) C. M.-ra nagyon nevezetes dolgokat bízott, melyek le nem írhatók, hogy titkosan informálja ő fgét, ő informálta a követeket.

M. v. a követeket midőn lakásukra értek s mielőtt ebédhez ültek volna, üdvözölte Örmény Péter által (a ki most ismét befolyásos ember nála, jóllehet három hét előtt még feje sem volt biztosságban) és udvarmestere által kérdeztette, hogy szerencsésen utaztak-é, és szívességét ajánlotta mindenre, a mire szükségük volna. C. M.-t magához hívatta és sokszorosan kifejezte, mennyire örül a követek megérkezésének, csakhogy valahára ő fgétől maga mellett láthat valakit, a kivel szükségeit közölheti, megbeszélheti.

A míg bevonulásuk tartott a városba, a kísérő csapatok mindenféleképen igen szépen »gar etlich gegen einander schormizelsweisz sich provocirt geschormizelt«, a mi némelyeknél azt a gondolatot ébreszté, »als wären sie so erfreuth gewest, dass wir inen gelt mitbrächten.«

A pénz nagyon kell neki. A 30,000 tallért átadták, éjjel vitette el magához, s meghagyta ő fge fizető mesterének, hogy 100,000 tallért mondjon és hogy százezer mihamar ismét jönni fog, saját hivatalnokainak és annyit mondott a vajda, azért, hogy a hadi népnél jó »credit«-ben maradjon, hogy ne féljenek a pénz hiánytól s ne raboljanak.

(Eredeti.)

Unyád és Székely a császáruak. Fejérvár, 1660. febr. 11.

Mihály vajda mielőtt audentián fogadta volna őket, Marino által tudokra adatta, hogy ez első audentián a titkosb dolgokat egészen mellőzzék, mivel az erdélyi tanácsosok is ott lesznek, a kikben nem bízik (Naprági, Kornis Gásp. Székely Mózes, Bornemissza Bold.) Arra nézve azonban ismét intést kaptak előre a vajdától »was wir wider die Bathorischen und die perfidos zu melden hatten, dass sollten wir in beisein der Siebenburger thun, denn da würden wir vor augen etlich derselbigen meineidigen verräter sehen.«

Úgy is történt, először üdvözölték Mihályt, megmutatták a megbízó levelet, welcher er mit grosser reueren empfangen, gekhüszet und an die stiern admovirt.« — Aztán dicsérték a vajdát, ő felsége nevében köszönetet mondtak »seiner ritterlichen thaten« s hogy a hűtlen Báthoriak ellenében oly híven viselte eddig magát s mindezt kemény szavakkal, hogy nagyobb hatása legyen az erdélyiek előtt, aztán »Eur Mtät sigill endplösst et ex praescripto. . . (t. i. az instructióból) fürgebracht, darüber sich der Kornisch Gaspar im klopf zu mehrmahlen gekhrazt.« — Aztán vigasztalták a vajdát a pénzbeli segítséggel s azzal, hogy ő felsége őt minden keresztényen fejedelemmél ajánlani fogja; erre ismét Naprági felelt (latinúl) M. v. nevében, panaszkodván, hogy mily veszélyeknek tette ki ő magát, midőn Erdélybe tört s meghódítá »hanc *perfidam provinciam* ; welches die Siebenburgerischen räth hart in di ohren gebissen« — s hogy mennyire szüksége van neki ő felsége segélyére. — Naprági igen erősen beszélt a Báthoryak gazságáról s követőiktől oly szavakkal »die denen sibenb. rätten so es angelhört an ir herz an ir ehr gehen müssen ;« akár parancsból tette ezt Naprági, akár magától : »gewiss ist es, dass Ir Gnaden (így nevezi a vajdát Ungnád) ein sondere freud drüber gehobt und gleichsamb mit winkhenden augen auf die sibenbirg. rät, als wären undter andern sÿ dieselbigen verrätter, gedeult und gezaigt hatt.« Audientia után leültek s a vajda kérdezősködött ő felsége egészségéről.

Ma mondta Mariniak a vajda, hogy szándéka van 16-án Fogarasba menni s Ungnádot magával vinni, míg Székely Mihályt az erd. tanácsosokkal Fejérvárt hagyni, hogy addig állna a kormány élén. Ungnáddal komoly tanácskozni valója volna. E separatióba ők ő felsége helybenhagyása nélkül nem egyeznek bele, a minthogy általában gyanúsnak tünik föl ez a dolog előttök, hogy kívánhatja, hogy Székely azok között maradjon, a kiket maga is (a vajda) árulóknak tart.

Bármily előzékeny volt is e fogadtatás a vajda részéről ; ők mégis komolyan tartnak a vajdától. Carlo Magnonak olyformán nyilatkozott : minek maradjon ő (Mihály) Erdélyben, mikor folytonosan életére törnek, mikor ő felsége a legjobb három megyét elvette, mikor »sieben schpanschaften undter den Züggeln ire alte freuheiten wider bekhumben haben ; das übrig am land sey schlecht, das beger ez in der gestalt auch nicht.« Ilyen fajta nyilatkozatok nyilván mutatják, hogy Mihály nem szívesen cedálja, ha cedálja is Erdélyt.

A mi a Mihalcsa bán és Stojka, M. v. e követeinek instructióját illeti, mikor Mihályt azt mondá, hogy ő nem hatalmazta fel őket annyira a mennyit kérnek, ez nem volt egyéb Mihálytól, mint »ein spiegelfechten« ; mert ők kitudták, hogy a két követ-

nek parancsolatjuk van ötszázezer forintot kérni mint segílyt ő flgétől, »und dis wirt der stravagantien äine seine.«

A vajda el van határozva a cancellárt (Naprágyt) Kornis G.-t, Bodoni Istvánt és Sibriket azon ürügy alatt, hogy Pozsonyba a magyar országgyűlésen a főherczegtől segílyt kérjenek, Marinoval kiküldeni; onnan aztán Prága felé vitetheti őket fölséged s tehet velők a mit akar. Úgy látszik azonban, hogy az illetők ennek neszét vették.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Fejérvár, 1600. febr. 12.

Ma délelőtt mentek titkos audientiára. A vajda részéről csak Örmény Péter, az ő részökről Carlo Magno és Marini volt ott. A dolog nagyon nehezen ment, sokat nem tudott vagy nem akart a vajda megérteni, úgy hogy az ő sok közbevetése miatt 3 óra hosszat tartott az audientia.

Először instructiójok szerint proponálták »wie das regiment im land mit Ir Gnaden ratt zu bestöllen sein wollte.« — Fél óra kellett míg ezt megérté, Marino oláhul mondtá, Székely elmondta s megmagyarázta Örménynek magyarul s ez megérteté Mihálylyal. — Azt felelte a vajda: hiszen eléggé biztosítva az ország, a végházak rakvák az ő fegyvereseikkel. Erre azt felelték: nemcsak haderő szükséges egy ország biztosítására, mással is kell még gondolni: sondern auch mit guetten polizeiordnungen der justitiae administration und anrichtung guetten nuczen wirtschofften zu vermehrung und erhebung der einkhomben zu bestöllen« — Erre azt felelte, hogy elég jól kormányozta ő a maga országát, nem találhat abban senki kifogást; a mi a hadi dolgokat illeti, helyén áll ő; egyéb dolgokra vonatkozólag pedig épen azért küldé hozzá őket ő felsége, hogy többi tanácsosai mellett tanácsoljanak; a mi pedig a belső mozgalmakat illeti, ne féljen ő felsége, hű lesz hozzá az ország a míg az ország ura hű. — Ezt én Ungnád úgy fogtam föl, hogy fölséged az ország ura, tehát saját magához nem lehet hűtelen. — »Darauf ist der herr vaida etwas wenigs alterirt;« propositionkat haszontalannak jelenté ki; a kérdés az, békét akar-e ő felsége vagy háborút; ha békét, jól van; ha háborút, akkor mért nem küldé a mit ígért mind- eddig, hiszen a legjobb alkalmakat volt Mihály e miatt elszalasztani kénytelen. — Tudtára adtuk, hogy Pezzen nemsokára jönni fog, hogy ő felsége az országban s külsországokban a segílyért mindent elkövet s rátértünk az elébbi themára s kijelentettük, hogy ő fölségének nagyon kellemetlen lenne, ha Mihály bennünket a többi tanácsosokkal együtt akarna fölhasználni, de még a becsületünket is sértené; lévén azok árulók, a kiket meg kell

büntetni. — Erre azt mondta vajda: a büntetés meg lesz, csak parancsolja ő flsge. — Mi felelők: ő fölsége az ő tanácsát várja, hoki aztán arra resolváljon. — Itt megint közbevágott a vajda: gu wöll gubernator in diesem land sein, er sey nach Eur Mtät ye disem stuel gesecht, und wir im als rütt zuegeben. — Egyáltalában ezt az ország kormányzására vonatkozó pontot sehogysen akarta megérteni; kénytelenek voltunk írásban magyarul benyújtani, majd ő abból oláhra fordítatja; jobb is hogy e kényes dolog írásban történik, legalább semmit nem tagadhat el abból, a mit mi állítunk s a mit ő mond. — Bizony nagyon távol áll az ügy attól, a mit tavaly Örmény Péter mondott ura nevében, hogy t. i. sein herr der vaida hab' in sinn selbst hinaus zu Eur Mtät zu raisen, Ir Drchlt ezherz. Maximilian herein zu beglaitten vnd in das Land einzusezen.

Ha ő fölsége annak idejében küldött volna Mihálynak valami megtisztelő »extraordinari present«-et, ennek a vajda nagyon megörült volna s most másként állna a dolog.

A tatár khánt Mihály vajda a török ellen felséged szövetségésévé tenni reméli, ha 50,000 aranyat rá szán erre fölséged.

»Der Herr Waida wais schon, dass der Cornisch Caspar alle seine vorende haab und parschaft zu dem Melith Paul geschikht hott, und der canzler auch sein gelt hinaus geschikht. Es steth noch drauf das der kanzler der Cornisch, Bodoni vnd Sibrik hinaus in ungrischen landtag solln.«

(Eredeti.)

Rudolf Mátyás föhgnek. Pilsen, 1600. febr. 12.

Ungnád jelenti, hogy Rákóczi Zsigmond 100,000 tallért hajlandó adni Tokaj-ra. Neki (Rudolfnak) nincs kifogása elzalogosítása ellen. »doch dass man zuvor gradatim auf andere güetter gehe u. die ablösung alzeit bevorbehalten werde.« Kéri véleményét e felett és hogy mi történik Dobóval és a szepesi kamarával Bodrog-Keresztúr »steitgerung«-ját illetőleg.

(Fogalm. a bécsi kamarai ltb: 14.406, fasc. Hung.)

Ungnád és Székely a császárnak. Fejérvár, 1600. febr. 15.

Nem tagadhatják, hogy ő fölségét zu höchstem ihrem verdruss« csak rossz hírekkel lephetik meg jelentéseikben. Mihály egyáltalában úgy viseli magát mint gubernator possessor et absolutus patronus. Fogarast fölséged tudta nélkül nejjének adományozta s hogy »ein jus antiquum vaivodarum Valachiae Transalpinæ drauf praetendirt, das ist nicht ein gut anzeigen. Kővárat szintén nem adja Székely Mihály kezébe: »auch ein schedliche

gefährliche verdächtlichkeit.« — Erdély jövendőbeli kormányzásáról még csak hallani sem akar, »er wöll gubernator sein, er sey in den stuel gesetzt«, efféle beszéddel tractálja Marino-t naponként s észrevéti, hogy saját fiát akarja subrogálni s stabilizálni, A mint mindezt én Ungnád már a mult évi novemberben gyanítám s megíráim felségednek. — A magyar országgyűlésre Naprágyt, Kornis G. és Bornemissza Boldizsárt fogja kiküldeni. Bornemisszának a fia fölségednél van, Kornis korántsem oly bűnös mint Bocskay (Zsigmond visszahozatalában.) Ezeket kiküldi az országból, míg ellenben Bodonit, Sibriket a kik megérdemelnék, hogy fejök vétessék, mert mindig legnagyobb szidalmazói voltak fölségednek, ezeket magánál tartja a vajda. — Naprági iránt ellenséges indulattal van, mert tudja, hogy ez fölséged kegyét keresi.

Naprági meghívta őket (U. és Szt.) a vajda engedelmével ebédre. Ott elmondta a cancellár, hogy Bán Mihálys és Stoika által 500,000 frtot kér a vajda ő fgétől s azt, hogy maradhasson Erdélyben gubernatornak. Kornis és Rákoczi is ott voltak az ebéden. — Észrevettük, hogy Kornis nagyokat sóhaj, szomorú, fejét vakarja s hogy szeretne velünk beszélui bizalmasan. Meghíttuk másnapra ebédre. Itt azt mondá: nem lehet a vajdának hinni, törökkel, tatárral sűrű bizalmas levelezésben áll, senkivel nem közli e correspondentiait, ha csakugyan ő felsége részére foglalta el Erdélyt, úgy engednie kellene most, »ha fölséged csak egy gyermeket vagy egy cigányt küldene is be« ; nem vág Mihály hatáskörébe az se, hogy felséged tudta nélkül hitta egybe az országgyűlést, »so ein vor unthörten dicam anzuschlagen,« esküjére semmit nem kell adni, hiszen a cardinalisnak is megesküdött. . . Abban az instructióban, melyet — folytatá Kornis — az ő, Bornemissza és Naprági számára adott a vajda, 9 articulus van ; ez instructiót ő Kornis ki fogja küldeni ő felségének. Az első articulus ez lenne, hogy Mihály a saját fiát kívánja Oláhországba s Erdélybe örökösül. A másodikban Husztot, Nagybányát s az előbb Erdélyhez tartozó részeket kívánja ő felségétől vissza. A 3., hogy a mit ezután hódít, az övé és fiáé legyen. 4. Mindazon javak és méltóságok, melyeket fölséged Zsigmondnak conferált, neki is conferáltassanak, 5. Hogy fíged pénzül segítse, hadinépet nem kíván. — 6. Ha elfogatnék, felséged s a többi keresztyén fejedelmek váltsák ki. — 7. Ha Oláhországból és Erdélyből elűzetnék, adjon neki fölséged Felső-Magyarországban évenként 100 ezer tallért. — A többi articulusra nem emlékezett Kornis, hozzátevén ha fölséged ezeket megadja Mihálynak, akkor kardot ad kezébe Magyarország s Szilézia ellen. — Azt mondja még Kornis, hogy ő felsége legnagyobb ellensége Bocskay s ezt szemébe meg meri B.-nak mondani ; míg ellenben Naprágy védi Bocskayt. — Ha igazolni kelleene ezeknek magokat,

azt hisszük mi (a biztosok), hogy »der Cornisch würde mit dem Cardinál, und der Bocskay mit dem Sigismundo ire treu gegen Eur Mtät schlechtlich beweisen.« — Mondottuk (mi a biztosok) neki, hogy nemcsak Bocskay ellen kell védnie magát, hanem Zsigmond ellen is, mert Zsigmond őt vádolja, hogy ő, Kornis, »die fürnembste ursach sey, dass er mit Irer Drehtl Erzherc. Maria Christierna nicht ehelich und woll gelebt.« Erre azt felelte, hogy nem áll; kérdezzék meg a herczegasszonyt, jól tudja az ki volt mindig ő felge pártján. — Kornis után, ha ez kimegyen, Sennyei Pongráczot fogja a vajda tanácsosul behívni. — Azt is jelenté Kornis, hogy 21-dikén megyen Mihály Fogarasba s aztán onnan — mint neki titokban mondá — Moldvára indul.

Ma, 15-ikén Naprági volt nálunk ebéden; megmutatta a Ban Mihálitsnak adott instructiónak általa készített magyar conceptusát. — ebből láttuk, hogy csakugyan igen sokat kíván a vajda. Az ő (Naprági, Kornis, Bornemiszsa.) küldetésökre Naprágy semmi súlyt nem fektet; másnak kell lenni — azt mondja — a dologban, ez csak praetextus.

P. S. febr. 16.

Naprágy ma, Kornis és Bornemiszsa B. tegnap útaztak el; de mivel épen ma Stojka megérkezett Pilsenből Felsőged válaszával s a vajdát informálta: ez annyira »confundirt és alterirt«. hogy rendelet adott a három küldött visszahívására; elhalasztá a maga fogarasi útját is, »und hatt sich erzaigt im vernemben lassen, er wölle lieber mit den Türckhen, die besser im glauben und trauen, zue halten, alls mit den Teutschen handln und schliessen.«

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600 febr. 19.

»Was wir für ein übele und abscheuliche audienz den 17. disz bey dem herrn voida gehabt, und wie schmerzlich wir die empfunden, dass vernemben Eur Mtät aus dieser unsrer gehorsambsten relation.«

Miután 17-én a vajda oly végtelen sértő és dühös módon viselte magát s fölséged ellen sokat megengedett magának, elhátároztuk, hogy nem veszünk tőle Pezzen megjööttéig audientiát s csak per tertias personas tractálunk vele; mivel azonban hívatott magához, elmentünk és nagy bámulatunkra ép oly alázatosnak találtuk, a mily dühös volt (furioso) 17-én. Mentegette magát, hogy neki eszeágában sem volt fölségedet a legkisebb dologban is megsérteni, ő haláláig fölséged híve, s haragja Basta ellen irányult akkor, a kit most is a legnagyobb ellenségének, rosszaka-

rójának tart. Mivel ő az országot felséged nevében hódítá meg s annyi hasznos szolgálatot tőn felségednek, azért kéri azt, hogy mutassa felséged is kegyelmét (ezalatt Erdélyben való maradhatását értvén). Básta az ő legnagyobb ellensége s ha ez jőne Erdélybe, mily veszedelmes szomszédság lenne az neki, gondolhatja felséged. Eddig is csak fölséged s Székely Mib. kedvéért nézett el oly sokat Bástának. — Kérdeztük, mi hát az oka »in specie« Básta ellen való haragjának? Ha tud pl. abban valamit, hogy Básta a cardináltól néhány ezer aranyat kapott volna — a mint mondják — nyilatkozzék. — Ezt nem tudja, csak annyit tud, hogy Kornis és Básta összebeszéltek, hogy Básta ne védelmezze s ne segítse Mihályt. — Ez nem alapos ok a haragra sem.

Arra a kívánságára, hogy felséged őt és fiát Erdély birtokában confirmálja: azt feleltük, hogy ez oly fontos dolog, hogy országgyűlés nélkül s újabb commissariusok nélkül meg nem történhetik. — Legjobb is volna ha már Pezzen jönne fölséged resolutiójával s hozna a vajdának tiszteletajándékot s valami méltóságot, mert mi így nem tudunk vele beszélni s a cedálásról így hallani sem akar; sőt eltagadja azt, hogy eddig kinjárt követei ezt ígérték volna, hanem az ő emberei fölséged tanácsosaitól könnyen meggyőzhetők »khönnen stetslich uberwiesen werden.« — Ha Mihály győzelme után tüstént jött volna pénz, gratulatio és tiszteletajándék számára, most mind ez nem történnék!

Kérdezte még tőlünk, hogy ha a török jó a zászlóval ajánlékkal, mit csináljon. Azt tanácsoltuk, hogy hűségesküt ne tegyen a töröknek, hanem ajánlkoznék békeközvetítőül.

Az bizonyos, hogy Mihály titkon a törökkel practicál; pedig kérdés, hogy egyezkedhetik-e a törökkel. Mert a török Brailát, Gyurgyevot; továbbá Lippát Karánsebest, Jenőt, Lugost kívánja. — Tovább nem lehattünk nála, mert azt mondá, hogy isteni tiszteletre megy. Ez azonban nem volt igaz: Tarnovszkyt, a lengyel követet fogadta s értekezett vele 3 óra hosszat. — Igen udvariasan vált el tőlünk s nagyon esküdözött fölséged irányában a hűségre.

(Eredeti.)

Székely Mihály Rudolfnak. Gyulafejérvár, 1600. febr. 20.

A ki azt tanácsolta, hogy a vajdának az ajándékot ne küldjék s követeit Mihálcsa bánt és Stojkát előbb visszaküldjék, mintsem Carlo Magno kimegy, az nem jól tanácsolt. Stojka mihelyt megjött, merészsé és kiállhatatlanná vált. Oly emberrel szemben, mint M. v. másként kellene eljárni. Ő »alta petit«, magas címekre vágyik, fiát, lányát fényesen akarná kiházásítani. Őt biztatni kell, de nem ellenkezni vele. Félt, hogy minden remé-

nye, melyet reá alkotott (Sz. M.) füstbe megy. Az isten irgalmára kéri ő fgét, küldje a vajdának a pénzt dr. Pezzen által s hogy ne ingereljék őt beszéddel és írással, mert a mily bizonyos, hogy isten van az égben, oly bizonyos, hogy magok rontják el a dolgot, mert a bojárok, a kik Erdélyben nagyon elhatalmosodtak urok háta megett is készek a töröklöz állani, »die Poln aber sy wellen ime zugeben Moldau einzunemen u. allen sein nachkommen erblich zu verschreiben.« A török császár küld neki ajándékot, ő fgétől nem jön semmi. A török császár, a lengyelek, a bojárok éjjel nappal hazudoznak a fülébe s kérdezetik, hol van a római császár ajándoka, melyet hű szolgálataiért küldött. Nem lesz ennek jó vége. M. v. állhatatlan egy ember s ezen részeket minden felől ostromolják, csak az udvarból követelnek tőle mindigre csak »cessiot«, a mi neki nagyon ellenére van, főkép, midőn semmi ajándékot és segítséget nem lát. A cessiot könnyen el lehetne érni tőle, csak vígasztalhatná magát más valamivel.

(Eredeti.)

Székelly Mihály Barcitusnak. Gyulafejérvár, 1600. febr. 20.

M. v.-val praktikál török és lengyel. Holnap indul a v. Brassóba, vele megy Tarranovszky a lengyel követ, ők szerdán követik. Török követség is jön. Az audientian kifakadt M. v., hogy a török császár, a kire mindenféle gyalázatot és gúnyt szórt s kinek annyi kárt okozott, követet küld után küld oly szép ajándékokkal s a római császár, kinek Erdélyt meghódította, ellenségét legyőzte, »der schickt mir ein verehrung von 2 pegen papier, ein verehrung, darinnen er mich begehrt aus Siebenbürgen auszutreiben, wie man ein huren austreibt.« Ez tegnapelőtt történt, tegnap ismét magához kívánta a biztosokat. A mint beléptek s leültek, ő fölkel, megállott kalappal a kezében s kérte őket, bocsásanak meg azért, a mit a multkori audientian beszélt, 1. mert ha haragos, egészen magán kívül van; 2. a tolmács sem jól adta elő, nem azt mondta, a mit neki mondani parancsolt; a míg neki a szemei nyitva vannak nem akar eltávozni ő flge hűségétől, »nach gott der R. k. Maj. sey sein vatter u. muetter«, a kiben minden bizodalomát, reménységét és mentségét veti. Erre ő (Sz. M.) a tolmács Stoika által, ismervén a v. lelkületét, nagy dolgokat mondatott, Mihálynak: hogy ő flge őt úgy szereti, mintha saját édesfia volna s azon van, hogy neki magas címeket és méltóságokat adjon, fiát és leányát lts családokba házassítsa s a pápa és spanyol király segítségével arra törekszik, hogy fejére koronát tétessen. A mint Stoika ezeket megtolmácsolta neki, annyira vígkedvű lett, »dass seine ratt vermelt haben, sy hatten in lange zeit nicht so freiligh gesehen, als damals« s mindegyre sóhajtozott. »Mit solihen u.

dergleichen sachen meht man in umb den finger winden.« Stojka által azt mondatta ezekre Székely Mihálynak, hogy szeretne vele négyszemközt beszélni; de Sz. M. nem akarta, nehogy ezekben ő fgének praejudikáljon.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gyulafejérvár, 1600. febr. 21.

A török békealkuba, míg fölségedtől instructiót nem vetünk, nem akarunk belekeveredni, hanem azokat a condítiókat, melyeket a török Mihály vajdával közölt, mihelyt kezünknel lesz, elküldjük. — A tatár khánnal való szövetségre is várjuk fölséged resolutióját.

19-én meglátogatott bennünket az itt időző lengyel követ Taranovsky, a kit én Ungnad 27 évvel ezelőtt Konstantinápolyból ismerek. Jövetelének oka, ezt mondja, privat dolog. — Az azonban nem hihető; sokan azt tartják, hogy a lengyel s törökkel akar Mihály egyszerre szövetekezni; a lengyelek el akarják őt felségedtől vonni, hogy aztán annál könnyebben kikergethessék Erdélyből. Különbén azt mondja Tarranovsky: Mihálynak nem lehet hinni; ő, T., azt tartja, hogy Mihály Moldvába török erővel akar berontani, holott Lengyelország a törökkel már abban meg egyezett, hogy Jeremiás vajda mellett legyen Moldvában egy másik vajda is, lengyelországi. — Marininak titokban mondá Mihály, hogy Moldvába a töröksegélyével egy sógorát szeretné beültetni.

Ma indúlt el Mihály csekély kísérettel Fogarasba s nekünk azt izente, hogy legfőlebb két nap múlva kövessük. Úgy legyen.

Marininak azt is mondá a vajda, hogy Taranovsky nemcsak privat dolgokban jött, »sondern auch in arcanis publicis maximi momenti rebus« mutatott is neki leveleket a lengyel királytól, de nem mondá meg tartalmokat.

A vajdának szándéka Marinót felségedhez küldeni; a mi nem jó dolog; mert akkor nekünk megbízható tolmácsunk nem léssen.

Napragi titokban mondá, hogy a vajda ő általa egy magyar levelet íratott Pezzenek, melynek tartalma ez, hogy: Marino, Carlo Magno s mi csak üres szavakkal jöttünk, azért kéri Pezzent, hogy e dolognak vessen véget. — Különbén Napraginak nem sok hitele van a vajda előtt, gyanakszik rá, múltkor is megragadta a N. nyakában függő keresztet s azt mondá, hogy a ki a keresztet hordja, annak húnek kell lennie a róm. császárhoz s hozzá.

A Pozsony felé küldötteket visszahivatta a vajda Stojka tanácsára, nehogy azok a magyarokkal összebeszéljenek s neki kárt okozzanak. — Helyettök Stojka megyen. — Kornis, a can-

cellár s egyéb erdélyi urak Fogarasba s Brassóba kísérik a vajdát, a ki oda azért megyen, mert onnan (Brassóból) csak két napi járásra lesz Moldvától és Oláhországtól is. — Ha Brassóba s Szebenbe a maga fegyvereseit beviszi, akkor nem könnyen enged helyet fölséged fegyvereseinek. — Mi is indúlunk 24-én Brassóba, s ezután nem írhatunk oly sűrűn fölségednek.

»Allsz der Cornisch vor 2 tagen wider zuruckkhumben, hatt in der herr vaida ironice gefragt: wie er so bald wieder von Prag khomben sei, die Teutschen seyen weit, seyen in allen iren sachen langsamb, ob nicht besser sey sich an Türckhen zuhalten. Der Cornisch soviel geantwortet: alle sachen die man lang und woll berathschlagt, die haben ein bessern end und lengern bestand, alls die in der eyll deliberirt, decidirt und exequirt werden.«

(Eredeti.)

Székely Mihály Carlo Magnonak. Gyulafejérvár, 1600. febr. 21.

A vajda nagyon elkeseredett az ajándék nem küldése miatt. Tegnap ment Fogarasra, ők holnap követik, 10 nap alatt török szövetségnek kell érkezni. Sürgessék a pénzt és az ajándékot ő fgénél, mert száz annyit írthat a vajda, mint a mennyit kér.

(Eredeti.)

Unghád és Székely Rudolfnak. Gy.-Fejérvár, 1600. febr. 22.

Postscriptum: Stoika velük utazik el, nem egyébert, mint-hogy felvigyázzon rájok, nehogy valakivel érintkezzenek útközben, Egymás közt sem beszélhetnek szabadon, nagyon bizalmatlanok az oláhok és a vajdával tartó erdélyiek. Stoika ma jelentette, hogy a török követség még Temesvárt van, M. v. Fogarasban akarja fogadni őket. A cancellár még ott van, ha a török követség jön, akkor megy a vajdához Fogarasba; de ez még megváltozhat. Marini megy ő fgéhez kocsin, azt mondja, hogy sok titkos dolgot visz ki. Stojka tegnap este Mihálcsa bánhoz futárt küldött, talán Bécsben akarja, hogy várakozzék, vagyha elindúlt volna már, hogy visszamenjen, örülnek felette (U. és Sz.) ha elpanaszkodnak, hogy ő fge őket (a biztosokat) mint »assistenz-rät«-et küldötte a vajdához, de ők nem tudnak semmiről a miről a vajdáék tanácskoznak, nem közölnek velök semmit sem, jobb lett volna be se jönni, minthogy itt »mint árnyékot a falon« úgy tartják őket.

Marini szerint Carlo Magno proponálta, hogy ő fge meg-elégednék, hogy ha a biztosok mellett a vajda fia és felesége len-nének bent az országban; tetszett a vajdának, de többé nem beszéltek róla; a vajda nem is értette máskép, minthogy fia itt őt representálná s a biztosokkal és az erdélyi tanácsosokkal az orszá-

got kormányozná. Ő fge meg fogja látni, hogy mindaz, a mit Marini kivisz »semmivé és vízzé« válik s hogy végre is M. v. az az országból nem fog tágítani, hanem hova tovább mindinkább befészkei magát Erdélybe.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. febr. 23.

Postscripta. Stojka ma nálunk volt. Előadták neki, hogy már az egész keresztényiségben el van terjedve a hír, hogy Mihály Erdélyt ő fölségének cedálja, — mily furcsa volna most, ha a vajda az ellenkezőt akarná, »das wirt ein ungleichen verstand bey Euer Mtät und der Christenheit erweckhen. — Stojka erre »wieder das alt gesang anfangen« : urát dicsérte, Bástát szidta s kijelenté, hogy ura az országot cedálni semmi esetre sem fogja »er khans mit seinen ehrn nicht thuen«, elég ha Oláh és Erdélyországot ő felsége alá adta s kötelezte magát a segélyért, melyet nyereud, szolgálni, »und da man in draus austreiben wolt, so wurde nichts guets draus werden.« »Das ist nun abermol den noch genueg geredt.«

Ha fölséged nem segíti a vajdát — folytatá Stojka — akkor annak a török pártjára kell hajolnia.

Mondtuk azt is Stojkának, hogy íme elküldött bennünket felséged, hogy Mihály hasznunkat vegye s tanácsunkkal éljen s mégis nemcsak nem kérdi tanácsunkat, de mindent eltitkol előlünk. — Erre azt felelte Stojka, hogy mihelyt Pezzen kielégítő válaszszal megjő, azonnal úgy fog bennünket a vajda tekinteni s mindent tanácsunkkal tenni.

A vajda a török követséget fiához (a kit már nem Petraskónak hínak, sondern Nicolaum nennt) küldi, hogy annak adják át a zászlót.

Intettük Stojkát arra is, hogy azért jó lesz Mihálynak ő fölségével tartani, mert a lengyelek és moldvaiak ellene vannak, az erdélyiek sem szeretik — s könnyen valami baj éri, ha zendülés támad az országban. »Aber da sorgt, und fürht man sich vor niemand; es wirt alles inn wind geschlagen.«

Pedig csakugyan úgy áll a dolog. Nekünk már értésünkre adták az erdélyiek, hogy ha csak egy két ezer embert küldene felséged Zilah felé, mindnyájan felségedhez hajlanának.

»Hiemit schliessen wir Euerer Mtät gehorsambist ein des Cornich Caspar attestation wider den Botschky.«

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. febr. 24.

Meglátogattuk a tirnovai érseket, a ki itt betegesen köszvényben fekszik. Ez maga mondja, hogy Mihály istentelen

ember, de ő rá mind hitébeli papra sokat ad s respectálja. — Ez az érsek mondja, hogy egy félórával ezelőtt lett volna nála a vajdának egy bizalmas embere, Klucsár, az sokat beszélt neki, hogy a vajda mennyire bosszús, hogy a német császár nemcsak nem köszönte meg eddigi nagy szolgálatait, nemcsak megnem tisztelte ajándékkal, nemcsak nem adta meg a rég megígért pénzt s embe-reivel nemcsak hogy úgy hánt mint ha kutyák volnának, de még meg akarja Erdélytől is fosztani. Készebb a törkökhöz állni; hiszen a lengyelek is biztatják, hogy adja magát alájok s akkor békében lehet a töröktől, a némettől nem kell félnie, az messze van s lassú. — Erre az érsek azt válaszolta volna: jobb a vajdának ő felségével s a keresztyénséggel tartania, hiszen a lengyel, a moldvaiak s az erdélyiek is csak ellene törnek mind untalan, mi jót várna tőlük. — Klucsár azt felelé: ha a német császár valamivel megörvendeztetné a vajdát, ez örömet ismét hűségére térne a császárnak. — Jó volna ha felséged csakugyan ezt tenné, akár cedálja Erdélyt Mihály, akár nem, mert legalább felséged híve s alattvalója maradna, nem válnék ellenségévé.

Az érsek mondta azt is, hogy Ibrahim pasa is nagyon kedvét keresi Mihálynak, amióta oly hatalmas lett. — Ezért is jó volna ha felséged a vajdát s fiát — mondja az érsek — cum titulis et dignitatibus megnyerné, sőt feleséget adna a vajda fiának felséges családjából; a fiút magához venné folséged neveltetni az udvarba, addig Mihály mint kormányzó igazgatná Erdélyt felséged tanácsosival. — Erre a legvégső esetre mi, felséges úr, a mikor szó volt róla, nem tudtunk mi tanácsot adni, ezt folséged bölcsesége határozza el.

A mit már Marini és Stojka is mondott, azt az érsek elbeszélése is megerősíté, hogy t. i. a vajda még a pápához is íratott a maga ügyében. Íratában előszámlálja érdemeit, panaszkodik Bástára s folségedre, hogy az országot igazságtalanul el akarja tőle venni folséged. »Da wöll er (a vajda) ir heyligheit und andern christlichen potentaten driber erkennen lassen, ob im recht oder unrechts geschehe, dass allso gleich er der herr vajda ad arbitros seine wider Eur Mtät praetensiones stöllen wölle.«

Ma délben utazunk Fogarasra.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Megyes, 1600. febr. 26.

»Den 24. dis sein wir von Weissenburg verruckht gen Monora«, mely M. Christierna jegyajándékához tartozott s mely most Stojkáé. »Die armen leut desselben orts lassen sich vernemen, sie wundschten, dass sie ir teutsche khönigin wider mochten haben, und sein fro gewest, dass sy uns gesehen.«

A megyesiek azt mondják, hogy ha a szász nép s a városok tudták volna, hogy Mihály nem ő felsége részére foglalja el Erdélyt, bizony nem adták volna meg oly könnyen magokat.

»Man will darvon sagen, der herr waida wölle wied er ein dicam auf das land anlegen, 6 taller aufs haus, das land wirt's nicht erschwingen noch in vil jaren sich erholen; die straf gottes erscheint da augenscheinlich.«

Postscriptum. Febr. 27.

Székely ma újra beszélt Stojkával komolyan s próbálgatta rábírní, hogy urának Erdély cedálását ajánlja, »aber da will khein hoffnung guetwilliger cession nicht erscheinen.«

Azt mondja Stojka: Sein herr und seine boiarn khönnen nicht mehr in der Walachei pleiben, wo er dann mit den seinen hin soll? Das land (Erdély) ist schön, darein verliebt er sich und seine leut ye lenger ye mehr.«

Székely aztán ezeket mondá Stojkának: »Es (das land) wirt aber also verhört (*verheert*) und verderbt, dass es sich in vil jaren nicht wirt erholen khönnen, vil dörrfer stehen schon öd, der habern ist aufgefuttert, jecz fuettern die khriegsleuth zu ros z traid, daraus ein jämmerliche grosse teuerung folgen mues, und allbereit viel armen leut khein brot für sich mehr haben; das wesen khan nicht mehr bestehen« zendülés támadhat. — Erre azt mondá Stojka, hogy azt leverní az ő dolgok, de annak, hogy az ország elpusztúl, felséged az oka, mért nem küldé be a pénzt, hogy a vajda a hadi népet kiízhethette volna.

Pezzent a vajda is és Stojka is nagyon várják s azt remélik, hogy a vajda kívánságait s kéréseit megerősítő concessiót s ratificatiót fog Pezzen mindenre hozni.

(Eredeti.)

Unquád és Székely a császáruak. Fogaras, 1600. febr. 29.

A török követség Mihály vajdához nem a szultántól jó, mint Mihály dicsekszik, hanem csak Ibrahim basától, mint a tirnovai érsek mondja.

Mihály ma reggel Brassóba indúlt. Felesége a kinek Fogarast adományozta, kincsével együtt itt van.

Velünk a vajda addig míg Pezz nem jó semmit sem fog közölni vagy tanácskozni. Jobb lett volna, ha be sem jöttünk volna.

Kolozsvárra a vajda fegyvereseket akar küldeni. — Ugy vesszük észre, hogy Moldva ellen is tervei vannak.

P. S. márcz. 1.

Akármi relatio jönne fölségedhez Erdélyből, ne higyén azoknak, csak a mi relatióinknak; mi írjuk az igazat.

(Eredeti.)

Csehország rendei Mihály vajdának: Prága, 1600. »VII. nonas Martius«

Gratulálnak Erdély elfoglalásához neki, a ki a Dunán túl is oly szép sikereket aratott a török ellen. Ők hét év óta mindíg segítették ő fgtét a török ellen, nem hagyják el most sem.

(A bécsi hadi lt. regestái közt, 35. sz.)

Rcmbowskí lengyel követ előterjesztése Rudolfnak: (1600. márcz. 3-án nyert feleletet, jan. 20-iki levéllel küldetett.)

Mint hogy a lengyel királyhoz írt levelében (M. v. Moldova ellen készülődésével kapcsolatban) azt emlegeti Fgd (a császár), hogy Moldovára Magyarország révén jogigényei vannak, nem mulaszthatja el, hogy ne ismétlje a l. kir. hogy az ő jogigénye Moldova felett, a mely századok óta fennáll s a palatinusok esküje által is meg van erősítve, kétségbe nem vonható. Mert ha a török be is férkőzött oda, a lengyel királyok soha sem mondtak le jogaikról, sőt sokszor a vajda tétele által s más egyéb módon is gyakorolták azt s a vajdák hűsége és kötelessége sem szegetett meg soha a lengyel királyok iránt. Moldova jelvénye a pecséteken, zászlókon s más nyilvános jelvényeken is fel van véve Lengyelországban, úgy hogy senkinek sem juthatna eszébe ez országok jogát kétségbe vonni, a mit hogy Fgd is jobban fontolóra veend, reméli a l. kir. s kéri, hogy Fgd teljes gondnal azon legyen, nehogy M. v. vakmerősége által zavarok idéztessek elő, mert nehéz volna állandó őréséget tartani ott s folytonosan őrködni az ellenség ellen, a nélkül, hogy magát ne védelmezze (azaz, hogy ő ne támadjon). Kéri, engedjen zsoldosokat fogadni M.-on.

(Tisztázat-példány, aláírás nélkül, Polonica o.)

Ungnád és Székely a császárnak. Brassó, 1600. márcz. 3.

Márcz. 2. érkeztek meg Brassóba, Ungnád betegen. — Útközben Sennyeyvel találkoztak, a ki egy bojárral a török követ elé hajtattott; nem beszélhetek vele. — Nem tudják a vajda meddig marad Brassóba, 8—14 napot emlegetnek s hogy aztán Beszterczére megyen.

Ma jöttek meg Naprági és Toldy István. Az előbbitől azt kérdé a vajda, mi hírt hallott útközben: Napragy felelé: azt, hogy a vajda a törökkel meg akar békülni. — »Darauf der vajda sub ridendo gemelt, ja er wöll es thuen, und wenns geschäh, ob er auch lachen würde; der canzler sagt: nä, [nein] aber er würde sich darob verwundern. — Ridendo dicere verum quis vetat; absit omen.«

Ma este meglátogatott bennünket Armini Péter ura nevében kérdezősködni egészségünk felől. Sokat beszélünk vele ura magaviseletéről; intettük, hogy figyelmeztesse urát, emlékeztettük rá, hogy ura mindig változtatja szándékait, mást izent ragusai Aluisiotól, mást Carlo Magnotól, most ha Marinitól ismét mást izen ő fölségének: aligha el nem marad Pezzen követsége. — Mindezekre Örmény Péter csak annyit tudott mondani, hogy ha ő flge valami ajándékkal s a rendes pénzsegélylyel idejében kielégítette volna a vajdát »ehe sich der herr vaida so sehr in das land verliebt«, úgy most másként állnának a dolog; mert most ura nagyon »exacerbirt und alterirt worden, nach (so ganz seiner ersten intention zuwider) in diese seine schwebende obstinatas praetensiones gerathen.« — Neki azt is mondá, ha flgedtől három hét alatt határozott resolútiót nem kap »darnach er sich richten, daran er sich halten, und darmit er zufrieden sein khan« — úgy a törökkel megbékél. — Jó lenne azért a vajdát a hamar küldendő pénzsegélylyel s »mit der extraordinari verehrung« megbékéltetni. — Cessióra, valódi cessióra itt semmi reménység nincs; arra kell törekedni, hogy a vajdával oly confoederatio kötessék a pápa tekintélye »interventu« — mint a kire a vajda »grosz aug und sorg hatt« — mely szerint a vajda ő felségétől függjön s a keresztyén párthoz hű maradjon; az ország miként való kormányzását, az örökösödést e confoederatióban természetesen meg kell határozni. — Azért jó is volna, ha Pezzen oly instructióval jönné, melyet akár azon esetben, ha Mihály cedálná Erdélyt (a mit nem hiszünk) használhatna, akár abban az esetben, ha csak egyszerű confoederatióról lenne szó.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Brassó, 1600. márcz. 4.

Ma Mihály audientiára hívatott. Ungnád nem mehetett betegsége miatt; csak én Székely mentem. — A vajda abbeli aggodalmát fejezte ki, hogy Pezzen nem jó, sem pedig valami futár ő felségétől a ki reménységet hozna a segély iránt, vagy hozná a pénzt. Én Székely biztattam, hogy Pezzen már útban van s mihelyt Kassára ér, tüstént küldend futárt. — Mivel a török követséget két zászlóval nagyon várja a vajda; azért szeretné már ha valami futár is lenne itt fölségedtől. — Székely mondá a vajdának, hogy ha futár nem jó ő felsége izenetével, annak csak ő, a vajda az oka; annyi sok izenet ment már ide s tova s még sincs senki a vajda szándékával tisztában.

Márcz. 5.

A vajdától Stojka ismét nálunk volt s a tegnapi audientiáról beszélgetvén, előjött az is, hogy ő fölsége titkos tanácsosai a

vajdát »princeps Transilvaniae«-nak elismerték. Erre mi megmagyaráztuk Stojkának, hogy a princeps szót igaz, hogy használták, de princeps imperii-t értettek a titkos tanácsosok ez alatt s nem princeps Transylvaniae. — Egyébként Stojka most is azt mondá, hogy valamely rendkívüli ajándékkal s pénzsegélyvel a vajda megnyerhető volna. Bár az erdélyiek nem szeretik a németet s csak azon könyörögnek a vajdának, hogy békéljen meg a németekkel s a törökkel is; eléggé el van pusztúlva Erdély.

(Eredeti.)

P. S. márcz. 6.

Stojka ismét nálunk volt. Azt sürgette, hogy küldjünk mi futárt fölségedhez. Azt pedig ne izenjük meg, hogy a vajda a törökkel békét kötött volna, mert bár szeltében beszélük, ez nem igaz. — Sürgeté Pezz jövetelét is Stojka. — Azt is mondá, hogy győződjünk meg magunk emberei által arról, hogy Moldvát Mihály kardcsapás nélkül megveheti, mert félig üres, a népség Oláhországba megy ki. A török által küldendő két zászló közül is az egyik Moldvára szól; — a lengyelek nem is tehetnek épen ezért Mihály ellen semmit sem. — Mihály azt szeretné, ha Maximilián főbgt Lengyelország királyává tehetné s így aztán ő felsége a moszkovitákkal is szövetezve sok jót vihetne véghez a kereszttyenség érdekében, mert Mihály Moldva birtokában is feleséged híve lenne.

Taranofsky titokban megkeresett bennünket s arra intett, hogy vigyázzon felséged a lengyel kancellárra, mert bár ez azt mondá, hogy mint privát senator B. Zsigmondért nem sokat tehet, de mégis a lengyel országygyűlésre útasítá Zsigmondot, a hol segélyére lesz. Hozza elő Zsigmond ott a maga bajját, talán kap ott segélyt s visszajöhet Erdélybe, a hol őt jobban szeretik mint felségedet.

(Erederi.)

Ungnád (valószínűleg Barvitiushnak) 1600. márcz. 7.

Panaszkodik, hogy a vajda nagyon bőszült. Jó volna ha a 45,000 tallért ő felsége minél előbb küldené; mert habár Erdély átengedésére nincs is reménysége, mindazáltal: bonis conditionibus et compactatis adiungendus est suae Maiestati vaivoda omnibus modis. — Ebben kéri közbenjárását; annál inkább, mert attól fél, hogy Pezzen február végéig el se indúlt Bécsből.

»Res Michaelis vaivodae in lubrico sunt statu et in praecipitio.«

»Napragi interrogatus a Michaele, quid novi? respondit: publicam esse vocem et famam Michaelem vaivodam facturum

cum Turca pacem et nos una cum Napragio transmissurum ad Turcam. Subridendo respondit Michael se id facturum. Das wär terribilis. Quae, qualis, quanta; ridendo dicere verum quis vetat. — Der Herr helff amore dei diesen sachen ein endt machen.

»Die sibenbürgischen und hungerischen herrn kommen gar nicht zusammen, nec internuntii facile admittuntur. Das ist mir ain rechtes schweres obligen.«

(Egykorú másolat.)

Székelly Mihály Barvitiusnak. Brassó, 1600. márcz. 7.

Sokféle hír kering Brassóban, a mi sokat is árt. M. v.-t magas címekkel és nagy méltóságokkal arra vehetné az ember a mire akarja, de a sok húzavona türelmetlenné teszi. Azt mondja: jól lakott már a biztatásokkal, szeretne már látni is valamit. 11-ére országgyűlést hívott össze Brassóba. Kétszer hívatta Stojka által (Sz. M.-t), de keresett ürügyekkel elütötte magától. Ő fgétől vár instructiót, tárgyalhat e vele egymagában Ungnád nélkül, talán sikerülne valamit kivinnie. Mászt nem mondhat M. v. felől, mint hogy »er zum kryegen glickseligh ist, geschwindt, rathschlegig, redlich«, Napragi, Kornis, Bodoni rontják el, más oldalról bojárjai, a kiknek jószágokat adott és a török nagy ígéreteivel s a leugyel, a mely szintén erősen a nyakán ül. Küldi (Sz. M.) egy nemes szolgáját, ki M. v. mellett volt a csatában is, ez sokat fog tudni mondani a vajdáról.

(Eredeti.)

P. S. Ungnádtól Barvitiusnak márcz. 8.

Privát ügyeit ajánlja neki s azt, hogy ő felsége hasson oda Mihálynál, hogy ő fge ama hívei, kik az erdélyi dolgokban szolgáltak s szolgálnak ő fgének, adományoztassanak meg erdélyi jószággal.

(Legvégén Ungnád kezével s részben titkos jegyekkel): »Pleyades (= Transilvani [a megfejtés szerint]) non sunt Marti (= caes. Maiestati) fides, nec nos ipsis, nec ipsi nobis fidunt. — Nullum ferme esse video, qui caes. Mtem cupiat; caute agendum constat in his partibus; duos valachos vaivodas Transylvaniam subigesse, quorum primus mensibus regnavit sex, et obtruncatus est; alter quique vix aufugit; tertii fata in fatis.«

(Eredeti.)

Székelly Mihály Carlo Magnonak. Brassó, 1600. márcz. 7.

Ungnád arca »von eines fluss, so im von kopf herab auf die wang gesetzt hat« fel van dagadva, ő (Sz. M.) jó volna, de

»ich meines thails styrb vor lauter herczlaydtt, dass ich muss soviel spottliche inconvenientia mit augen ansehen u. mit ohren die spottlichisten reden anhören.« M. v. azt mondja ő fge háládatlansága lesz oka minden bajnak, aki az ő hűségés szolgálataiért egy pfenning ára presentet sem küldött neki hálája jeléül s kifejezte a vajda, hogy restelli, hogy annyit vétett a török császár ellen, a ki hozzá oly tekintélyes követségeket küld tetemes ajándékokkal, míg az a kinek ő szolgált, semmit sem küld, sőt még az országból is kiakarja űzni. »Umb gottes willen u. umb gottes willen, is miglich, schick man ihme den praesent«, mert annyira el van keseredve, hogy elpártól ő fgétől és a keresztyénségtől, mert az erdélyiek, a bojárok, török, lengyel éjjel nappal hazudoznak a fülébe, hogy a törökkel béküljön ki s ő fgétől pártoljon el, mert ő fgétől megcsalatik és félrevezettetik.

Ma este jön a török követség, 12-én országgyűlés lesz ; ha az alatt megjönne a praesent s az országgyűlés alatt át lehetne adni, megegensztelődnék ismét.

(Eredeti.)

Unghád a császárnak. Brassó, 1600. márcz. 7.

Kifejezi abbeli aggodalmát, hogy — a mint mindentelől beszélik — Mihály vajda őt és Székelyt a török kezébe akarja szolgáltatni s e miatt kéri a császárt, hogy a kamaránál lévő pénzbeli ügyét, egyetlen fiát tekintve, adja meg.

Kéri a császárt, hogy a vajda tekintélyes javakat ajándékoz »schlechten leutten«, holdognak boldogtalannak, a nélkül hogy ő felségét csak meg is kérdezné, feleskedjék ő felsége neki Unghádnak szolgálatait adományozásával »eines fürnembem guets« megjutalmazni.

(Eredeti.)

Unghád és Székely a császárnak. Brassó, 1600. márcz. 8.

Mielőtt Darai János mint futár elindult volna Fölségedhez, hozzánk izent a vajda Stojka által, hogy Fölségednek valahogy olyanformát ne izenjünk, hogy ő a törökhöz hajlik ; inkább biztossunk Fölségedet a vajda hűségéről s arról, hogy ő csak azért kénytelen a törökkel dissimulálni, mert Fölséged őt el akarja távolítani s szolgálatából elbocsátni.

Stojka a vajda moldvai terveiről is beszélt ; csak hogy mindig mást mond, sohasem lehet szaván eligazodni, egyszer azt mondja, hogy Mihály csel által veszi meg Moldvát, máskor : erőszak által stb. A mit a török követségről mond, abban is mindig variál. — Most azt mondja (t. i. Stojka), hogy a főkövet Husseim aga lesz,

a ki Mihálylyal a két császár (Rudolf és a török császár) közt kötendő békéről értekezik; a többiek a zászlókat hozzák majd Mihálynak, ha Stojka nem hazudik. — Mi Stojkát figyelmeztettük, hogy ő fölsége híre és a mi megkérdezésünk nélkül ne kezdjen Mihály a törökbéke conditionának tárgyalásához. — Különben a török követségnek holnap kellene idejönni s a vajda mint az eddigi vajdák mind, elébe lovagoland.

A beszerzésekhez küldött emberét Báthori Zsigmondnak, az exfejdelem levelével együtt elfogták. Ezt a levelet és a kolosváriakhoz írottat mutatta nekünk Stojka. — Ime fölséges úr, ez a Báthoryak practicájának a kezdete, melyet Zsigmond és Lengyel cancellár sző. Mihály vajda oka ennek, mert az erdélyi uraknak nagyon sok szabadságot enged s nagyon kedvökbe jár; pedig bizonyos, hogy Báthori Zs. nemcsak az egy-két városhoz, hanem általában az előbbkelő urakhoz, nemesekhez is intézett fölszólításokat. — A patensek másolatát megküldjük Fölségednek; de megküldjük Bástának is, hogy vigyázzon. — Lám jó lett volna Huszár Istvánt keményebben examinálni, ez bizonyosan tudja s ismeri B. Zs. czinkostársait. — Bizony Mihálynak is, Bástának is nagyon kell ügyelniök.

(Eredeti.)

[Utóirat márcz. 10-ikéről.]

A vajda Stojka által elküldte megtekintés végett ő nekik a török szultánnak Husseim agától küldött és a vajdához czimzett levelét.

Ugyancsak Stojka tudtokra adá, hogy a vajda igen örülne, ha ők (U. és Sz.) a vajda fiánál Petraskónál a ki csak vasárnapig lesz itt, látogatást tennének. Azt hiszik, hogy ő fölsége nem veszi zokon ha a vajda e kérésének engednek.

(Eredeti.)

Székely Mihály Barcitiusnak. Brassó, 1600. márcz. 10.

Gyakorta szemrehányást tesz nekik M. v., mintha ők ő fígtét és a titkos tanácsosokat félrevezetnék (irre machen), megharagítanák s elidegenítenék M. v.-tól s őt ezáltal megkeserítenék, hogy az ő írásaik annak az oka, hogy a present nem jön. »Umb gottes barmherzigkeith willen verliert man in nicht, dann nimmer mehr haben ir K. M. ein sollichen diener gehabt, als dieser ist, unangesehen, dass er 7-benbürgen begerth bonis conditionibus.« Mert M. v. oly nagyon kívánja Erdélyt, úgy kellene traktálni vele »tanquam gubernatori,« nehogy azon látszatot nyerje majd, hogy »nolle velle hab man im lassen missen (t. i. Erdélyt.) Ist besser ein wenig verlieren, als alles: partem pro toto.«

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Brassó, 1600. márcz. 13.

»Wir haben Eur Mtät gehorsambist geschriben, der landtag soll heut oder morgen hie gehalten werden, wie manns dann ganzer 8 tag nicht anderst gewusst, jeczť verändert sich wieder und vernemben wir vom Stoika, es sey der landtag etwas zu langsam beschriben und die weg so bösz schon worden, dass die wenigern landleuth, sonnderlich die weitist endlegnen hieher gelangen khundten, so möhte der landtag oder zur Hermanstatt oder woll zu Weissenburg erst gehalten werden, und des Stoika vermelden nach wirt die haubt proposition disz lantags nur gelt antreffen. Und wo dem also sein und der landtag blösslich ein gelts contribution nur antreffen soll, so vermuetten andere, so umb den herrn waida täglich sein, er herr waida möhte in dieser statt gezirkh und revir auch von den nahend gelegnen Zäggen diejhenige portion der dica oder neuen jeczigen contribution so er auf sie schlagen wirt, abfordern, also auch von der Hermanstatt und denselben districten von der stadt Gnösen oder Bistriza geuant und von derselben revier von Weissenburg und denselben umbligenden tractu und also von Clausenburg und was dort herumb gelegen.«

A lengyel követ Taranofsky — mint Örmény P. mondja — üres szavakkal bocsáttatik el. A lengyelek a törökkel békét kötöttek ugyan, de hogy ne láttassanak a keresztyénekkal való szövetségtől idegennek lenni, — mondja Örmény P. — elfogadhatlan condiókat tettek Mihálynak; azt is kívánnák, hogy a német birodalom 40 ezer emberrel s havi 40 ezer tallérral segítse a lengyeleket. — Különbén a lengyelek nagyon megrémültek volna Erdély elfoglalása miatt.

Petraskót meglátogatták, de úgy, hogy tulajdonképen az atyjához mentek.

A vajda ezüst írószerszámából egy levelet vett elő, melyet Huszár István írt febr. 9. Nagyváradról apjához Huszár Péterhez. Ebben Bocskaynak, Nyárynak B. Zsigmond iránt táplált jó érzelmeit dicséri. Ime, fölséges úr ebből világosan kitűnik, miért examinálták Nyáryék Huszárt oly »khiel« (kühl) s miért nem fogták keményebben a dolgot.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Brassó, 1600. márcz. 15.

»Der landtag ist gestern und heut angangen, trifft allein gelt contribution fürnemblih an; uns als von Eur. Mtät, herrn waida zuegeordnetem assistenzrätten wirt nihts communicirt und wir werden vmb nihts gefragt.«

»Nach bisher wirt inn der gemain gesagt, er herr waida beger iecz acht taller von der porten, nicht gar vor 5 monatheu hatt er auch 6 begert; da nun die 8 taller (ohne villeiht noh profiant darzue) gewilligt wurden, so khombt auf die saxischen stett 160 tausend taller; bei dem landtag so den 20. Novemb. 1599. zu Weissenburg ist gehalten worden, ist auf die saxischen stett 120 tausend taller khomben; so brahten beide possten zusamben zweimal hundert und ahzig tausend taller in weniger als 5 monathen. Zubesorgen, es darff vor ausgang disz jars noh woll ain wo niht gar zwo anlagen im land geschehen; niht ist zu glauben, dass es das land werde ausstehen mögen. — Die resolution ist noh niht ergangen, soll heute geschehen.«

A kolosváriak a rajtok elődő 4000 főnyi hadinép zsarolásai miatt panaszkodandók egy külön gyorsfutárt küldtek Fgdhez.

»Iecz gegen dem abend hat sich der landtag geschlossen und hat die dicam der herr waida den landleuten von 8 bis auf 4 taller gelassen, die trifft den Sachsen stett 80,000 taller an, die sie in 14 tagen, oder drei wohen erlegen miessen . . . . . Der Züggel portion inhalt irer habenden restituirten freyheiten soll bei weitem niht soviel antreffen, und sie allein obligirt sein, da der herr waida sie innerhalb 15 tagen zu einer schlacht wider den feind zu brauchen wusste, auf iren uncossten mit anzuziehen, da aber es niht gescheh, und der herr waida ir weiter bedürffte, so sollen sie besoldet werden.«

»Die Chronstetter vergwissen vns das sie mit etlich dreissig tausend taller ausser der ordinari dica mit par dargegebenem gelt, wahren und cosstfreyhaltung eingesetzt sein, darvon sie nihts mehr hoffen, ja da sie 15,000 taller so er herr waida von inen bald nah der schlaht undter dem schein eines darlehens entnumben an irer contributions portion oder rata abzuzihen begert, so hatt er sich hefftig drüber alterirt vnd mit zorn inen fürgevorffen, sie sein mit weib, khindern, leib, gelt, gut und allen was sie haben sein aigen, denn mit dem säbl, auf den er mit der hand gekhlopfft, hab er sie gewonnen und mit demselben wölle er sie auch regirn und zwingen.«

A nagyszebeni királybíró is volt náluk. Panaszkodott, hogy a szebeniek 45 ezer talléron fölül »ausser dess gewilligten anschnitts in extraordinari ausgaben stekhen, a miből semmit nem remélnék visszakapni. — Így van Kolozsvár, Besztercze, Medgyes, Segesvárral is a dolog.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Postscriptum, Brassó, 1600. márcz. 16-káról.

Ma indúlt a vajda Szebennek, balján a török követséggel (a mi a töröknél — a jobb helyett — a tiszteletadás jele),

utána a zászlót vitték, előtte Napragi és Körnis lovagoltak. — Mi czélja ez úttal a vajdának, nem képesek fölfogni; de hogy a törökkel roszban töri a fejét, az bizonyos. — Tegnap mondá Napragi, hogy kevés nappal ezelőtt a vajda özvegyüjté az erdélyi tanácsosokat, elibök adta, hogy a tavasz ime itt van s német segély még sem érkezik; ő kénytelen a törökkel egyezkedni, mit szólnak hozzá? — Erre Napragi felelte, hogy jó lesz a dolgot meggondolni és sok példát hozott föl a mellett, hogy mind megjárta az, a ki a fels. osztrák-ház ellen támadt. — Napragi azt mondja, hogy ha ő nem papi személy volna, a vajda bizonynal csinált volna valamit már eddig vele; legisjobb szeretne ő (Napragi) ő fölségéhez menekülni; tanácsolja különben (Napragi) ő felségének, hogy egyezkedjék valami módon Mihálylyal, mert ha ez a lengyellel szövetségzik, az baj lesz ő felségének; pedig ettől tartani lehet, mert sűrűn tanácskozott Mihály Taranovszkyval.

Napragi azt mondá még, hogy a jelen országgyűlésnél nemcsak az adó ajánlás volt a vajda főczélja, hanem az ország rendeit a török szövetség felől is meg akarta kérdezni. E szándékkal azonban fölhagyott épen a miatt, hogy mi (U. és Sz.) itt vagyunk.

Valahány zász városban még eddig voltunk, a bíró és néhány tanácsbeli mindenütt eljött hozzánk fölséged iránti hódolatát kifejezni, csak brassai bíró nem tette ezt. De ez is igen mentegeté magát barátai által, mulasztásának okául azt hozván föl, hogy miután a vajda ő nála szállott, kénytelen volt a mihozzánk való jövetelre a vajda helybenhagyását kikérni, a vajda pd. napról-napra halasztá a dolgot s végre is per tertiam personam adta tudtára, hogy a látogatás szükségtelen. — S így nem jöhetett el, mivel a mellénk adott bojárok (ép úgy Konstantinápolyban a csauzok) mintegy kémekül s fölvigyázókül tartanak mellettünk.

(Eredeti.)

P. S. Wolkendorf, márcz. 17-kéről. — Örmény Péter jött a vajda nevében s hírvél adta, hogy a török császár levelét majd Fejérvárott tolmácsoltatni fogja előttünk a vajda s tudtunkra ad minden török és lengyel dolgot.

(Eredeti.)

P. S. Fogaras, márcz. 19. — A várat meg akarták szemlélni, de a bennlevő bojárok nem engedték. Furesa viszony, hogy felséged helytartójának (mint e vajda nevezi magát) emberei oly bizalmatlansággal vannak felséged követői iránt.

(Eredeti.)

P. S. Fogaras, márcz. 20. — Rác György és Váczi András, a kik Bécsből kétezer puskacsövet s egyéb fegyvert hoztak, öt napja, hogy megérkeztek. A vajda a küldeménynek annyira megörült, mint Rác mondja, hogy mi ismét hinni kezdjük, hogy ha a rég megígért pénzsegély már egyszer valahára bejönne s úgy egyéb segélylyel, mint méltósággal s titulus ígéréttel bíztatná fölséged a vajdát: »so werde der herr waida gewis tractabilior werden.«

(Eredetiek.)

A fő fizetőmester (?) Mátyás főhgynek d. n. (=1600. márcz. közepéről).

Básta írt márcz. 7-éről, úgy Ungnád is és Paulus Georgius Ragusaer M. v. felől. M. v. eleitől fogva, midőn Erdélybe ütött, gyanúsán viselte magát, most már világos, hogy mi czélja volt, Ungnád és Ragusai csatolt leveleiből; világos »dass dieser wey-woda ein listiger verschlagner mann,« hogy ő fge nevében hódítja meg Erdélyt, de most már nemcsak hogy ő fgének ellensége »schimffliche u. spöttliche reden ausgeeüst« hanem Ibrahim temesvári pasával is szövetkezett; a biztosokkal gyalázatosan és megvetően bánik; a nemeseket és városokat Erdélyben csellel és fogásokkal ő fge ellen gyűlölködökké teszi; »mit dem Polacken haimblichen verstand hat, gesandte zu ihnen schickt. Er werde sich mit dem Türcken conjugirn, mit dem Polacken conspirirn, sich umb die Vestung Wardein, Huszt u. Oberungarische Häuser mit gewalt annemben u. was er nit erobern, verderben u. ganz Oberhungern in brandt stecken.«

Königsberg nem ért semmit sem ahoz, a mit a biztosok tárgyalnak, annyit ért hozzá, mint a vak a színhez.

A 200 »khör«-t (gewär?) és a 1200 kardot, a mely innen a vajda számára küldetett, Kassán megtartóztatjuk fenséged rendeletéig.

Bástának meg kellene rendelni, hogy az Erdély felé eső végvárakra vigyáztasson; a váradi várparancsnoknak 100 frtot kellene engedélyezni havonként; Füleket, Kassát élelemmel és felszereléssel kellene ellátni; Váradon, Husztban jó correspondentiát kellene vezetetni.

(Más. a bécsi hadi lt. reg. 35 sz.)

Ungnád és Székely M. Barvitiának. Brassó, 1610. márcz. 16.

Az országgyűlést, melyet M. v. saját neve alatt hívott össze, megtartották és bezárták, ő fge előzetes tudta nélkül »re nobiscum quidquam communicata, multo minus consultata.« Miksa főhgy installatiojáról Erdélybe semmit sem akar tudni.

»Bringt herr Pezzen nicht ein auschenliches extraordinari praesent u. aufs wenigist 45,000 taller abgang an den lengst verprochenen hundert tausend tallern u. amplissimos titulos et dignitates, sondern nur wort u. vertröstung u. auch die cession pro Maximiliano herein: so wirdt er wajda gar aus der haut springen u. alles praecipitanter umbstossen et per indignationem sich mit dem Türkhen u. Pollakhen vergleichen« s végkép elpártol ő fgétől. Ha semmikép nem akar kimenni az országból, jó feltételekkel meg kellene alkudni vele, évi segélypénzzel és a fennhatóság megtartásával; mindenkép meg kellene ő fge hívségébe tartani.

Ő fgére nézve jobb lett volna, ha be sem jöttünk volna mi a biztosok ide.

Mem hallgathatják el a Huszár Péter fia »schön kalte examinatio«-ját a váradi kapitány által. Ki hallotta azt, hogy a váradi kapitány midőn olyan embert elfog, a ki Zsigmond titkaiba be van avatva, azt a helyettes parancsnokhoz (Bástához) ne küldje, hogy először Váradról Bécsbe írjon a főhgnék, hogy mi tévő legyen vele, — hogy egy kémnek annyi szabadságot engedjen s annyira megtisztelje, hogy magával egy asztalhoz ültesse, mindenkivel szólni engedje, vas nélkül járassa fel s alá a várban, a kit a legerősebb bástya toronyba kellett volna záratnia. Hallott-e valaki olyat, hogy Zsigmond e »kammerlingjét« Szentjőbon Bocskainál oly szívesen fogadják, tractálják s tánczoltassák Bocskai, Nyári, Gyulafi, Báthori István (Somlyorúl) és mások jelenlétében. Ő fge hív szolgálai ezek, a kik legnagyobb ellenségének küldöttjét így fogadják!? S még az nem minden: ki halott már olyat, hogy Szentjőbon előre betanitsák, hogy Váradon majd mit mondjon, »Removendus est Somlius Báthori, alitur in sinu serpens.«

Básta úgy látszik sokat enged Nyárinak, Melith Pálnak, Báthori Istvánnak, a kik orránál fogva vezetik őt s őt magát is gyanúba keverik. Bástát a felső-magyarországi urak nem respectálják, inkább ellenségei és gyűlölik. Bár inkább Rhedern volna a mezei parancsnok, ő hasznosabban szolgálhatna, Básta más helyen jobb volna.

Tudjuk, hogy a mi költekezésünk sokaknak nem tetszik, de hát Alvisi Radibrad, Giouan Marino mindegyre azt írogatták, hogy M. v. csak a commissariusokat kívánja mindenkép, hogy az országot ő fgének átadja, ő még több országot akar nyerni, afféle dolgokat izengetett. Vesse csak össze Barvitiusz uram azt, a mit Carlo Magno írogatott s kivitt magával »den der herr waida zimlich bei der nasen herumbgeführt« és a mi jelentéseinket, főkép a mit Kolosvárról nov. 22-én írtam (t. i. Ungnád), hogy mit lát abból; bizonyára azt, hogy — fájdalom, — a mi jelentéseink igazaknak bizonyultak s a többieké »zu wasser u. zu nichtem

wordem sein.« A mit a két raguzai írt, kételkedem, hogy a v. szá-
jából hallották volna. A raguzaiak minket kisebbítének, de én
(U.) 28 év óta szolgálom ő fgét s annyi követséggel bíztak az alatt
meg, hogy a raguzaiak egész életükbe nem lesznek annyiban.

Mi megtartottuk instructionkat, de az elsőt »de formando
certo regiminis in Transylvania modo,« a vajda elvetette, meg
sem hallgatta. A vajda addig nem akar tárgyalni, míg Pezzen
választ nem hoz arra, a mit Carlo Magno és Marini kivittek.

Az erdélyiek kívánsága az, hogy oly vajdát vagy fejedelmet
nyerjenek, a ki a török előtt kedves és általa megerősíttetik, azt
kivánnák, hogy ő fge országai pusztúlnának el:

»darumb schreyen sie: ehe der Sigismundus sein schwur
violirt wider den Türcken, so sein sy in rosengarten gesessen,
glücksälig, überglücksälig gewest, endgegen siczen sie jecz in eise-
risten verderben, daraus sie nimmer mehr zu khumben hoffen.«

(Eredeti.)

Közli: SZÁDECZKY LAJOS.

ESTERHÁZY MIKLÓS NÁDOR

EMLÉKIRATA

AZ 1631-iki TAVASZI HADJÁRATRÓL.

Succincta relatio palatini regni Hungariae de et super expeditione in partibus superioribus regni Hungariae.

Az Fölséged Ratisbonában létekor in conventu electorali micsoda állapattal volt ez az Fölséged Magyarországá, isten meghozván Fölségedet, bőséges relatiókot adtam vala minden dolgokról.

Holott mind az erdéliek veszedelmes változásban lévén, ugyanők Rákóczy Györgyöt is az mostani erdéli fejedelmet fölindítván, az hajdúságot is magokhoz kapcsolván s elszakasztván mind az Fölséged hűségétől s mind az koronától őket s holmi sok egyéb veszedelmes igyekezetek is volt; ehhez járult az töröknek is fönléte az ki nemcsak animálta és biztatta Rákóczyt és az hajdúkat is, hanem magok is fölhozván az bosznai passát és több passákat, békeket, Budához táborban szállottak volt, biztatván az erdélieket, Rákóczit és az hajdúságot is, hogy ha többet nem cselekedhetnének is, belekapnának az Fölséged birodalmában és ad minimum az Tiszán túl való földet Erdélhez occupálnák az hajdúsággal együtt, fenyegetőzván ugyanazon törökök itt az Ujvár és Léva körül levő falukra is, be akarván holdoltatni azokat is a kik eddig meg nem hódoltak, kiknek hogy ez volt igyekezetjek és akaratjok, mind követségek által s mind iratok által és cselekedetekkel is elegendőképpen kimutatták, ki miatt hogy valami veszedelme az Fölséged országának távollétében ne történjék ex exigentia fidelitatis meae et officii igyekeztem azon, hogy az Fölséged hírével és segedelmével mindezeknek obviáljak, a minthogy először is fölvén gentes comitatus és a Fölséged kegyelmes akaratjából és parancsolatjából valami bizonyos számú mezei hadakat fogadván, Nyitrához szállottunk vélek és ott vigyáztunk minden occasiókra, az ki nem kicsin tar-

taléjkokra volt mind az erdélieknek s mind peúig a törököknek gonosz igyekezetinek s bizonynyal is merem affirmálni, hogyha ez a vigyázás nem lett volna az Fölséged kegyelmes rendeléséből és parancsolatjából, avagy hasonló, avagy ugyan nagyobb veszedelemben is juthatott volna az elébbenieknél ez a Fölséged országa. Mindaddig azért, míg az török Budánál öszszegyűlve volt, mi is az megnevezett hadakkal Ujvár és Nyitra között lévén, megvártuk, hogy eloszoljanak az törökök s azután bocsátottam el én is az vármegye hadait. Az mezei hadakkal magam ugyan onnét Nyitráról Kassa felé indulván igen nagy erős hideg és komor üdőben, ki volt 21. deczember, az honnét 24. érkeztem Bittchére házamhoz, praestolálván az Fölséged kegyelmes ígéreti és rendelése szerént való dragonokat. Az hol usque ad ultimum ejusdem mensis Decembris mulattam magam. Az hadaknak partim azelőtt részét praemittálván, partim ugyanakkor lassan-lassan elébb-elébb promoveálván. És mivel hogy Fölséged kegyelmesen intimálta volt már az oda alá való vármegyéknek, hogy annak az ő köztök való egyenetlenségnek leszállítására engem küldött közikben, impatiensek voltak az morában ők is és szintén Bittcsére küldtek követeket communiter hozzám, kik 27. Decembris érkeztek oda, kívánván nagy instanter, hogy az Fölséged kegyelmes ordinatiója szerént ne késném, hanem alásietnék közikben, mivel hogy periculum esset in mora; és noha azon alámenetelemnek fundamentoma s securitása az dragonoknak jelenlétét kívánta volna; mindazonáltal bízván ahöz, hogy ottan ők is subsequálni fognak engem, először leveleket írtam Phodonna uramnak Slésiában felőlök s azután commissariusokat rendelvén nekik, úgy resováltam az vármegyéknek is magamot, hogy immár útban vagyok az Fölséged parancsolatjából és minden bizonynyal ad 14. Januarii Kassán akarok lenni, intimálván ugyan ő általok azon vármegyéknek és úri rendeknek is, hogy ad 17. ejusdem mensis Kassára követeket küldjönök ők is, írván az odavaló uraknak is, hogy akkorra ők is compareáljonak és szóval is meg fogják érteni tőlem az Fölséged hozzájok való atyai kegyelmességét és gondviselését s egyéb akaratját és parancsolatját is, kiket elbocsátván, mindjárt érkezett másnap Rákóczi Györgynek is postája és levele hozzám, separatim írván az ő hozzá Váradra küldött erdéli követek is, jelentvén abban, hogy már Bettlen Istvánnal megegyeztek volna az erdéli fejedelemségen, erősítvén, hogy az juxta illorum liberam electionem is történt volna, igérvén jó szomszédságokat és barátságokat e mellett, kire én brevibus feleltem, először, hogy akarom az köztök való concordíát s kívánom előmentit, ha reipublicae christianae utile lészen, noha kívántam volna, hogy Fölséged subditusa lévén, azt a Fölséged akaratjából és engedelméből is cselekedte volna

remélvén miudazáltal, hogy Fölségednek kedvét keresi, intimálván e mellett azt is, hogy nekünk az Fölséged kegyelmes dispositiójából Kassára ugyan alá kelletik mennünk mind az hajdúság állapotjának eligazítására s mind több sok ott való dolgoknak rendben vitelére, kérvén, hogy abban meg ne botránkoznék, ha valami kevés számú népet látnak mellettem is, mert az az Fölséged méltóságát nézi és azért securitásomat is, tudván változó és állhatatlan állapotjokat az hajdúságnak s interim ha maga is mit akarna tractálni, vagyon Fölségedtől plenipotentiám és kész vagyok pacifice azokbau is az Fölséged parancsolatjából munkálkodnom. S evel elbocsátván az postáját, megindultam magam is azon idnepek után Bitteséről Kassa felé, mindenütt cum applause fogadván mind az vármegyék s mind az városok lakosi bennünköt, az hol tartóztatva is jártunk, hogy anuyéval inkább valami bizonyos hírt hallhassak az dragonok felől, de mivel már napot neveztem volt Kassára való bemenetelemnek és az congregatiónak is, tovább nem mulathattam, be kellett mennem, noha hatalmas sok havak és nagy hidegekben mentem s kiválképpen penes montes Carpatios superatis nihilominus difficultatibus, ne unico quidem milite amittente. Az városokon úgymint Késmárkon, Lőcsén, Szebenben, Eperjest, minthogy azok mind utamban voltak, nagy sok lövésekkel és jó akarattjoknak mutatásával salutáltak és excipiáltak, alázatosan köszönnvén az Fölséged reájok való gondviselését, oltalmazni igyekezvén Fölséged őket az elébbeni veszedelmes állapotoktól. És így progrediálván 14. Januarii érkezünk be Kassára, az kiről mind fogadtak legyen ott, megirtam vala azután is mindjárt Fölségednek, kire nézve most Fölségedet avval nem akarván terhelnem, meg sem írhatom, az minemű nagy örömmel és böcsülettel, quanto cum confluxu populi et nobilitatis fogadtanak legyen s az nap mindeneket szép csendesen helyekre rendelvén, cum lauto prandio generalis uram várt bennünköt, másnap holmi dispositiókat tevén az hadakról s azokat bizonyos helyekben és quartirokban rendelvén, harmadnapra meg új postája érkezett Rákóczinak hozzám írván mind Fölségednek s mind énnekem s kívánván, hogy salvus conductust szerezzek Fölségedtől követinek és hogy medio tempore induciákat is csináljuk, mely levelet akkor mindjárt fölküldtem Fölségednek és annak is verissima pariáját, mi választ írtunk neki, úgymint, hogy a hadaknak főnnlétele miatt mind egyfelől s mind másfelől veszedelmes volna az késedelem, azért ha mi tractához kedve volna az urának, Fölségedtől arra nékem plenipotentiám vagyon és adhatok is salvus conductust követinek, tractálhatok s concludálhatok is vélek, hogy azért az üdöt megnyerjék és mind az két részről az hadak miatt, az szegény községnek is pareáljunk, én megadom az salvus conductust in genere, valakit maga hívei és szolgálói közül akar

küldeni, libere elküldheti, az mint hogy in justa forma mindjárt meg is adtam az *salvus conductus* neki, szabadon hagyván mindazáltal, hogy ha az megmondott *consideratiókkal contentus* nem leszen, én abban sem tartok ellent, ha szintén ide följjű is Fölségedhez az *salvus conductus*ért. Az mi penig az *induciákot* illeti, Erdélylyel ő felségének *confoederatiója* vagyon és ő is már nekik választott fejedelmek lévén, békével és minden megbántás nélkül maradhatnak, csak ők is ne ártsák az Fölséged birodalmában magokot s ha ebben kételkednének, készek vagyunk arról *assecuratiót* is adnunk nekik, de kívántatik, hogy ő is vegye el közit a hajdúságtól és aminemű lovasokot azonok mellé segítségül küldött, ki *circiter* mintegy másfélezer lehetett, vigye ki azt is az Fölséged birodalmából és így bátor *generalis suspensio armorum* legyen, de hogy ő Fölséged *subditusa* lévén, birodalmán és rosz hívein s szolgálain és *subditusin*, úgymint az hajdúságon kezét tartsa és hadai is azon Fölséged *ditiójában* mindegy *hostiliter* híveit szorongassák, az igen nagy *indignitas* volna, sőt az Fölséged nagy méltóságának is méltán *derogamenjének* tarthatnám; kéréim azért mégis, vegye el kezit az ő fölsége birodalmából s mi elvégezzük *pacifice* az hajdúk dolgát is, az kihez neki semmi közü nincsen és így mind az két részről elbocsátván az hadakat, ha mit tovább *tractálni* akar, nem *pracludáztatik* útja annak is. Evvel bocsátván vissza *cursorát* (*t. i. jan. 16-án.*) az mint akkor is alázatosan *intimáltuk* volt Fölségedet. Azonban *cum magna frequentia* mind az urak s mind az vármegyék követi és az várasok követi is *concurráltanak* és 19. die *Januarii* mind szállásomra gyűtvén őket, ott is szép beszéddel eleikben adtam az Fölséged atyai reájok való *gondviselését* és hozzájok való *kegyelmességét*, megmondván, hogy az elébbeni *veszedelmes példák*, kik kicsin szikrából nagy tüzek voltak, kényszerítették legyen Fölségedet arra, hogy engemet nemcsak magamot közikben küldjön, de magunk *nemzetéből* álló oly és annyi számú hadakat is bocsásson alá velem, a kik mellett fölkelvén ők is, nem csak *megoltalmazhatják* magokot az elébbeni *veszedelmes állapotoktól*, de az mostani *hazájokban* való *indulatokot* is úgy *leszállíthatják* és *compescálthatják* is, hogy nem kelletik sem magoknak ezután *szünetlen* való *rettegésben* lenni, sem Fölségednek valami idegen hadakat az országban *behozni*, ajálván bő szóval az Fölséged *kegyelmes*, minden üdőben való *oltalmát* és *gondviselését* nekik, kívántam, hogy *assistáljanak* mellettem és *fogják* egy akarattal *hazájok oltalmát*, az kivel tegyenek eleget az Fölséged *kegyelmes parancsolatjának* is, közölvén velek azokat az *leveleket* is és *actákat*, a melyeket mind *Bitteséről* s mind ott *Kassán Rákóczyznak* írtam és *ízentem* volt, kik nagy alázatosan és *engedelmesen* fogadván és *vérén* az Fölséged hozzájok mutatott *kegyelmességét*, ezek képü-

ben Alaghi uram szólott, offerálták nagy promptitudoval minden engedelmisségeket is, javalván és helyén hagyván az Rákóczynak írt leveleimet, nagy summa gratiarum actione révén mind azt, hogy Fölséged engem közikben alaküldött, s minthogy én is olyan gonosz üdőkben közikben fáradtam. S azután Lónyai Zsigmond extensiusb és bővebben szólott az vármegyék követi instantiájára satis modeste et cum humilitate. S ezek az előljáró beszédek elvégezödvén, akarván informálnom ökök efféle indulatoknak veszedelmes állapotjáról, sok és bő szóval deducáltam és megmutattam nekik veszedelmes voltát az ilyen indulatoknak, adhortálván mind Fölséged s mind magam nevével ökök, hogy efféle indulatoktól ne csak ugyan abhorrealjanak, de ugyan fűvében meg is nyomják, az kinek, hogy most is volna egyszer ideje, eléggé megmutattam azt is. Kik sok hallgatások után kérenek, hogy magam bocsássam ökök, hogy másüvé gyűlhessenek az vármegyék és váras követi össze, kiket megintvén, hogy ezt ne cselekedjék, mivel ez nem valami derék gyűlés volna, kívántam, hogy a mit akarnak szólani, libere megmondhatják ott is; s nem is bocsátám ki ökök, kik közül az örege fölkelvén, tévék azt az instantiát, hogy engedném meg nekik, küldhetnének magok atyjokfiát mégis egy intő levéllel mind Rákóczihoz s mind pedig az hajdúsághoz, mivel ők reméllenék, hogy Rákóczi accommodálni fogja magát, kit noha nem örömet engedtem meg nekik, hogy a populus ebben ne immisceálná magát, de mivel valami magán való favorokot vettem vala eszemben Rákóczihoz, úgy tapasztalám, hogy noha offerálják az engedelmisségre és insurrectióra, de amíg ők is valami új requisitiót nem praemittálnak, nehezen vehetem az insurrectióra ökök s nálók nélkül pedig nem tutum prosequálni az dolgot, minthogy az dragonok sem érkeztenek alá, hogy valami üdöt nyerhessek és Rákóczinak s az hajdúságnak is animusát jobban expiscálhassam és magokkal is ellenek valami decleratiót téssek, az kikhez Rákóczi igen bizott, condescendálnom és annuálnom kellett, hogy ámbár elküldjék az követeket, de instructiót tőlem vegyenek és levelet is olyat írjonak, az ki se az Fölséged méltóságát, se az én hücsületemet, se magok hűségét és obligatiójokat meg ne sértse, a minthogy készek voltak mindjárt ennek is engedni és levelet is, noha magok concipiálták, de mind Rákóczynak s mind az hajdúknak cum magna autoritate V. M. et mea satisfactione írtak, kinek páriái nálam is vadnak s azután másnap is összegyűlvén, választották az hajdúkhöz az Sáros és Torna vármegyei követet, magához pedig Rákóczihoz az Szatmár vármegyei követet adjungálván Zemplén vármegyei főembert melléje. Kik elmenvén, ment Beszerménben az hajdú várasban az hajdúkhöz küldött követ, az hol mikor összegyűltek volna az hajdúk szoká-

sok szerént, minden városokból összegyűltek és mikor sokat consultálkodtanak volna egymás közt, aznap nem adtak választ, hanem küldtek Debreczenben Bethlen Istvánhoz és Zólyomi Dávidhoz, az kik haddal voltak akkor ott s megjüvén követek onnét, azon éjjel azon két ifjú is hadastól Beszerménhez jött és a több hajdúságnak is színét fölvévén ugyanaz követek ott létében, mikor immár seregekben voltak az mezőn, úgy adtak valami minuta levelet a követek kezében, a ki nem volt bepecsételve, continentiája a lévén, hogy ők az országtól és a vármegyéktől el nem akarnak szakadni s az vármegyéknek sem akarnak véteni, hanem inkább szolgálni, azért nekik most útjok vagyon s el kelletik menni s többet sem izenhetnek, sem írhatnak, hanem akkor éjjel ott maradván, holnap kisirtót adnak nekik s azokkal eljűhetnek s ez circa horam 9. nocturnam lévén, a követek dissimulálták dolgokat s magok fölkelvén, mindjárt azon éjjel megindultak és postán jűttek hírt mondani, melyet tempestive én megértvén, ordinatiókot adtunk az quartirokban az hadaknak késedelem nélkül és egy nap és egy éjjel mi is összegyűltünk, praestolálván, mi szándékjok lészen amazoknak s azonban hát ők mintegy négyezered magokkal általjűttek az Tiszán s Patakhoz mintegy fél mélyföldön volt quartirban ezer lovas: az Kovács Péter hada s ők azokra akartak ütni s azután több quartirokra is s onnét megfordulván Rákóczinét fiaival együtt úgy akarták elvinni Patakból; de mivel vigyázva voltunk, a Kovács Péter hadát is csak azelőtt való nap elhoztuk volt onnét, és egyébaránt is összevertük volt magunkot, kit ők megértvén, Pataknál tovább nem jűttek, hanem fölvevén Rákóczy feleségét és gyermekét, avval megtértenek. Az alatt Rákóczy meg két más emberét bocsátotta hozzám, egyiket azt, a ki neki most szolgálja, az ki Fölségedet térden állva követte vala meg Sopronban az szábrági praepost ellen való dologban, másikat meg más egy erdéli főembert, írván, hogy az mely salus conductust bekűldtem volna, egyébaránt contentus volna vele, de hogy a követinek nevek benne nincsen, kívánná, hogy a neveket inseráltassam és küldjek új assecuratiót nekik, ki akkor is mit irt volt énnekem én is mit választ adtam volt neki, Fölségednek azt is föl küldöttem, megmutatván neki, hogy ő benne volt az fogyatkozás, miért nem jelentette meg az első postája által, az mikor az salvus conductust kívánta, neveket azoknak az commissariusoknak, az kiket az tractára küldendő volt és hogy evvel üdőt sem kellene veszteni, mivelhogy generale comprehendat particulare, intvén azok által is, hogy az üdövesztegetésnek békét hagyjon és vegye el kezét az hajdúságtól s vigye ki hadait is az Fölséged birodalmából, mert én egyébaránt ha szintén tractálok vele is, de semmi conclusiókra sem fogok mehetni. Ezalatt ő minden héten két-három rendbeli követét küldte az budai vezérhez

s a tömösvári s az egri bassához is, sokképpen szorgalmazván az törököt, hogy segítséget adjon neki, kik biztatták is s hihető, ha ez az ő mostani babylóniai casusok nem történt volna, cselekedtenek volna is valamit, minthogy a Pesten lakó tatárokat ugyan melléje is küldte volt az budai vezér s irt az hajdúságnak is, csauszt is küldött közikben, intvén és fenyegetvén is őket, hogy Erdéltől el ne szakadjanak és az ő hűségetől is, mert ha különben cselekesznek, tüzzé porrá teszi lakó helyeket. Melyet Lustrer uram és Liptai Imre Budán létekor is nyilván kimondott az budai vezér s azt is erősítvén, hogy az Tisza légyen az erdéli határ. Az törökökben látván mindazáltal, hogy megfogyatkozik Rákóczy, az egész Erdélt és az ő pártjokon levő hajdúságot, valakit fölülttethet, mind fölülttetett, pénzen is fogadván hadakat és az vármegyék követit, a kiket Kassáról hozzá küldtek volt, azután bocsátá ki Váradról, mi válaszszal, arra viszont mint resolváltam én magamot, Fölségednek azt is felküldtem Kassáról. Medio tempore praestolálván mégis az dragonokot, náluk nélkül semmi derekas dologhoz nem kezdhettem, mert az hajdúkkal együtt az erdéli had megfelesedett és lehetek legalább 14 ezeren; az vármegyéknek pedig, hogy a dolgot fegyverrel promoveáljuk, semmi kedvek nem volt a magunk hadabeliek közül is, a kiket generalis uram ott Kassa táján fogadott volt, nem mindenikhez bízhattam, a kik igen kezdtek volt is szökni, és így semmi derék progressust nem tehattünk, hanem azonban elérkezvén nagy későn az erdéli commissariusok, az kiket már tud Fölséged kik voltak, másnap mindjárt szemben lettem velek, és minekutána salutationes solitae utrinque praemittáltattanak volna, propter lucrandum tempus kivántam, hogy ha mi többet praeter salutationem akarnak mondani, örömet értem azt is, kik azonban familiare colloquiumnak ereszkedvén, az üdö elmulék és kívánák, hogy mivel írva még semmi náluk nem volna, másnapra halaszszam a szembelételt; akkor eloszolván, másnap jó reggel még hozzám jöttek és először induciákat kivántanak, hogy concludáljunk, kire én hac conditione, hogy urok elvegye közit az ő felsége birodalmából és hadait is kivigye onnét, készséggel offeráltam magamot, de nagy illetlen dolognak látszanék és sérelmére is lenne az Fölséged méltóságának, ha ő vele úgy tractálna s annyéval inkább concludálna, hogy keze hívein, és hada maga országában volna Fölségednek; kit mikor pro et contra sokat disputáltuk és urgeáltuk volna s ők in contrarium sok exemplomokat mutagattak volna tandem post multas disceptationes egy ilyen conclusióra mentünk a kit im sub propria illorum subscriptione sub littera A. beadok Fölségednek. Kit Rákóczinak hírré tevén ők, mindjárt az első végezéseket is nem acceptálta Rákóczzi, hanem meg ujobban kezdte az törököt szorgalmazni és irogatott az vármegyékre is s némely

privatus embereknek is, incitálni akarván őket; s kezdett ide föl is cardinal uramhoz postákat küldeni s engemet az én keménységemről vádolni s magát menteni és insinuálni és valami solemnis új tractát instituálni ide föl, hogy azalatt vontassa az üdőt, az vármegyékkel is meguntassa az Fölséged hadait s annyéval alkalmasban élhessen maga occasióival, melyet az maga követi is eszeken révén, irtanak neki és magok emberét küldték hozzájok, panaszkodván ellene, hogy egyfelől őket küldötte legyen oda s nem csak azt nem akarja megállani, a kit az ő plenipotentiája mellett már végeztek volt is vélem, de azzal is gyaláznai akarja őket, hogy másutt való tractát kezdett, melyet én is exaggerálván Bettlen Istvánnak, a ki gubernator volt, és több erdélieknek is, sokat zsbongottak magok között rajta, kiket mikor mind így eszembe vettem volna, hogy tétováz és török segedelmet vár, kivel animálta is az török s azonban még sem érkeztenek volna el az dragonok s öregbülni látván az ő insolatiájokot is s féltvén kiválképpen az végházakot, az sok benne levő szükségre és kevés számú népre nézve, főczélul defensivát vettem előmben, úgy minthogy Szatmárt, Kálót, Tokajt muniáljam, mivelhogy kiválképpen az kállaiakot igen kezdték volt már azok az erdéliek angustialni. Vigyáztam az Tiszára is, hogy azon által ne bocsássam őket, noha, mivel akkor a befagyva volt, nehéz volt annak megőrzése s látván az sok difficultásokot is non obstante priori promissione ipsorum, én a Fölséged részéről való postulatumokot ugyan írva kiadtam tempestive nekik, melyeknek mását ugyanakkor Kassáról fölküldöttem Fölségednek. Kikről nagy sokat tractálván, úgy hiszem, hogy ennyébe lévén is az dolog, mint volt egy refusio expensarum kivől mindenekre reá vihettük volna, az mit tőle kívántunk, de azonban innét fölül nagy embertől érkezett olyan biztatása és intimatiója, hogy Fölséged ötet se Erdélyben, sem maga javaiban, azért a mit cselekedett, semmiben, prosequálni nem akarja; másik, hogy tőle semmit nem is kíván egyebet, hanem hogy legyen contentus Erdélylyel s ne praetendálja az ő fölsége birodalmát; harmadik, hogy nekem semmi commissióm nincsen Fölségedtől az ő ellene való dolgokban, adjungálván, hogy magam felfuvalkodtsága hordozna mind azokban az kívánságokban és mind az oda alá való menetelben: melyet ő látván, insolentiorb factus est és a conditiókhöz többire hozzá sem akart szólni, hanem securitást kívánt maga jószágiról, generalis amnistiát mindennek, mindenekről s Erdélylyel, s magával, úgy mint erdéli fejedelemmel, az confoederatióknak megújítását. S látván, hogy noha ő vétett s még is ő teszen Fölségednek conditiókat s az Fölséged nevével neki adott conditiókat contentusban veszi, erősben fogtuk az dolgot és valami lengyeleket is conducálván s szaporítván egyébaránt is az hadakat, Szathmárra másfélezer lovast bocsát[ott]am, kit ők igen örködtek, hogy be ne

melessen, s az szerint Kállóban is ezerkétszár lovas s azután kezdtem ásatni azt az Tokajnál való sánczot is s küldtem több lengyelért is Lengyelországban, az hova ő is beküldött volt ugyan lengyeleket fogadni, de nem succedált neki, s megértette azt is. Ezalatt az gubernatorral correspondeálván, kezdték az erdéli urak és főnépek beszélni, hogy csak légyen nekik securitások Erdélyben s ők Főlséged ellen nem hadakoznak, kit mivel úgy értnek, hogy meg is vagyon ígérve nekik, nem látják okát, miért kapdossanak vagy az hajdúságon, vagy egyéb birodalmán Főlségednek. S ugyan ezalatt Toldalaghi Mihál is, az kit ugyan segítséget kérni küldött volt az budai vezérhez, megérkezvén, megmondotta neki, hogy noha bíztatják az törökök, de semmi segítséget neki nem adhatnak, kiválképpen ha Erdélbe az Főlséged hada nem megyen. Ezalatt meghallották azt is, hogy nemcsak magam akaratjából mentem alá, hanem hogy valami német had is jün utánnam, kik az dragonok voltak és valami Braszlóból menő deák tett volt híröl nekik, úgy kezdte az dolgot valamente (*így*) alább hadni, kiválképpen az Szathmárban küldött vitézlő néptől voltak nagy angustióban és distractióban propter continuas excursiones ipsorum, az kik cum maximo damno ipsorum is experiálták azoknak ott voltok; az szerint fölötte igen megrettentek volt az Kállóban ment vitézlő néptől is, látván az alatt, hogy az tokaaji sánczba is költözökodik az vitézlő nép, úgy annyéra, hogy az fölül megírt dolgokat értvén és látván, ezalatt az vármegyék is resolválván az insurrectióra magokat, kit igen vontatva és nehezen cselekedtek, és medio tempore az a sánczban rendelt másfélezer ember is többire általköltözött volna, egy-két nap alatt végezték és acceptálták többire mind ezeket az conditiókot, az kik az conclusióban vadnak. kin magunk között megalkudván, kívánták, hogy Mikó Ferencz egyik az commissariusi közül melessen el az urához azokkal az conditiókkal, kérvén, hogy Lónyai Zsigmondot én is elbocsátanám magam nevével pro majori declaratione negotii, a hon mi akadékok találkoznék, kit meg is cselekedtem; és így a mint akkor is bővön megírtam vala Felsőgednek, a conclusiók meglévén, úgy csináltunk induciákat, pro interim securitást adván mind a két részről egymásnak, míg ezek az megmondott követek Váradon lesznek és mindezeket a conditiókot Rákóczi is acceptálja és ratificálja cum cautela, hogy ante commutationem diplomatum az ő hadait ő ugyan kivigye az Főlséged birodalmából. Melyekkel mikor Rákóczyhoz mentenek volna, megírták és izenték az végezését annak az két ifjunak, Bethlen Istvánnak és Zólyominak, az szerint én is ordinatiókot tettem mind az sánczban, Kállóban, Szathmárban is, hogy pro interim minden hostilitástól megszünjönek, az minthogy ezek megis cselekedték s azonba mikor Rákóczi is mind azokat acceptálta és approbálta volna, valamivel Lónyai

Zsigmond és Mikó Ferenczék oda mentek volna és azon dolognak végbenviteléről Eörsi Zsigmondot (kit adjungáltam volt Lónyai Zsigmond mellé) visszabocsátották volna és maga is írt volna Rákóczi az dolog felől, másnap az acceptált conditiók után az felől megnevezett két ifjú derekasan mentek Kállóra, noha magától is Rákóczitól bizonyos, hogy parancsolatjok volt már arra, hogy semmi hostilitást ne műveljenek s úgy vagyon azelőtt is éppen két egész hétig minden nap három, négy s ötezeren mentek azokra az kállaiakra s ezek kiütvén az mezőre, minthogy az várban és városban is volt közel öt vagy hatszáz vitézlő ember, mindenkor harczot adtanak nekik, az ellenségnek nem kicsin kárára, a minthogy szekerekkel hordották az fő emberek testét és sebesekeket Váradra onnét, ugyanott sebesedvén az pesti tatárok ágája is meg, Iván aga, kit Bethlen István Ecsedben vitetvén, úgy hallottuk, hogy ugyanott is holt volna meg s e volt az oka, hogy azután minden erejekkel mentek reájok és tumultuarie körülvévén az várost, az ki nagy helyen feküdt és derekas defensióra való palánkja sem lévén, belől is valami correspondentiájok lévén árútatás által, neki gyujtatták az várost egynehány helyen és úgy mentek köröskörül ostromnak; mindazonáltal ezek is keményen oltalmazták magokat és az vitézlő népben erről az részről mind abban sem veszett 16 ember, mert látván, hogy feles az ellenség, egyik része az várban recipiálta magát, másik az várnak árnyékában, az lövés ellen, mivelhogy nem is férték volna mind az várban, és ott az tűz is akadékokt tévén az ellenségnek is és az várból is oltalmazván lövéssel ökök, látván nagy károkot, a minthogy ott is felesen vesztek benne, tágitották az impressiót és elállottak rólok, hanem ugyanonnét igenesen mentek az Tokaj ellenében való sáncz felé minden erejekkel, az kiket ugyanazon kállaiak prosequáltak is utjokban, majd két egész mélyföldig kapdostak rajtok. Az honnét megtérvén Kéri János, minthogy a commendó övé volt az oda küldött vitézlő nép előtt, Rákóczi Lászlóval bizonyos számú főlegényeket maga mellé választván és éléssel, az mint lehetett s hússal megerősítvén magokat, az várban benn maradtak; a derekas részét pedig az ott levő népnek Lónyai Istvánnal (annak is három száz lovasa lévén ott) és Fekete Péterrel, a hajdú kapitánynyal visszabocsátották és Várda felé szép békével és minden kár nélkül által jüttek az Tiszán, mindjárt akkor másnapra virradván érkezvén azon Zólyomi és Bethlen István együtt az Kállónál levő hadakkal, mindjárt hajnalban érkeztenek az Tokajnál való sánczhoz, kik az külső strázsára akadván, ottan ellenségnek declarálták ott is magokat, melyet Eszterházi Pál és Bornemisza János, az kikre biztattatott volt az sánczbeli dolog, látván, mindjárt két főembert küldött ki hozzájok az sánczból, tudakozván, hogy mi dolog légyen ez, mivel ő nekik úgy volna tudokra,

hogy már az conclusiók megvolnának és hogy nekik parancsolatok is legyenek, hogy semmi hostilitást ne cselekednének. Kire nézvéen várakoznának egy keveset és derekasb emberit küldéné közikben, az kik az dolgot jobban declarálnák, zálagot adván ők is be az sánczban. Kire emezek is küldték magok emberét be az sánczban és semmit az kérdésre nem izenvén, kívánták azt Eszterházi Páltól, hogy adják meg magokat és legyenek hívei és szolgálói az erdéli fejedelemnek s készek megesküdni és levelet adni, hogy senkitől semmi bántások se magoknak, se marhájaknak nem léssen, minden rendeknek tisztességes állapotjuk is léssen. Kit hallván Eszterházy Pál, mégis más instantiát tett, hogy afféle beszédnek hagyjonak békét, hanem feleljenek arra, a miről izent nekik. De amazok egyáltaljában csak azt izenték, hogyha hozzájuk nem állonak, igenesen reájok mennek és deleálni akarják őket. Kire végre Eszterházy Pál azt felelte, hogy meghalok inkább, hogysen mint ezt szolgáljam, azért ha úgy akarják, jüjjenek el, készen várják őket és amazok is, többire az lovas is, mind gyalog szállván, continue öt egész óráig ostromlották nagy furiával az sánczot, nem kevés veszedelmekkel, úgy annyéra, hogy látván a köz vitézlő rend az nagy veszedelmet, teljességesen eltágitotta az ostromot, Zólyomi ugyan meg is ölt benne mezitelen hegyes törrel, úgy hajtotta volna reá, de semmiképen reá nem verheték őket, mert egy jó hajtásnéra is kiütöttek a sánczból és ott is vágták a sánczbeliek őket, sőt ingerlették és hitták azután ostromnak őket, hanem végtére szokott latorságokhoz fogván, kiáltani kezdetek be közikben, hogy ne vessessék magokat, mert főbb és nagyobb erő is jü reájok és megkegyelmeznek nekik, az külső sánczban is az minemű lovokat elnyertek, mindeneket megadnak nekik és a ki ott szolgálni akar, tisztességes fizetések léssen, s a ki nem, azokat békével elbocsátják, kit meghallván valami Balogh Mihály kapitánsága alatt való lovasok, ki ötszáz lovasból állott s többire azoknak minden lovok odalévén s nagy része afféle Tiszántúl való nép is, turmatim zászlóstól kezdtek kiugrándozni a sánczból és közikben menni, melyet meglátván az ellenség, ujonnan nagy szívet vett s emezeknek penig, interim mig másokat akartak azok helyett arra az rész-sánczra rendelni, tumultuarie jüttek azok neki és mivel nem igen magos is volt az sáncz, nem sucurálhattanak hertelen oda és úgy mentek be az sánczban, melyet látván Eszterházy Pál és Bornemisza János, mintegy háromszázad magokkal, avagy többen, az kompokra vették magokat és nagy erős lövöldözés alatt eljüttek, noha löttek az kompban is meg benne, egy része penig, mintegy kétszázíg való, vagy több is, valami erdők között apró hajókon salválták magokat egyszer is másszor is. A többi hitre adta meg magát, a kik penig a sánczban elvesztenek volna, csak valami

afféle paraszt-gyalog, kiket mintegy huszonnyolczig találunk, s az mint az számáról az raboknak azután megértettük, hat, hét, nyolcz, tizig való circiter talám az vízben is halhatott benne; mivelhogy ugyanazon nap a kállaiak is lármát csináltak volt nekik, megint szaladott el azon éjjel el két vagy háromszáz rab onnét az sánczból s mikor ezek ott a sáncznál volnának, szintén akkor érkezett Eörsi Zsigmond oda a sánczhoz azzal az resolutióval, hogy Rákóczy mindeneket acceptált, utána küldvén Mikó Ferenczet is az ifjakhoz, hogy minden hostilitást severe megtiltson nekik, de azok immár azt a latarságot és perfidiát megcselekedték volt akkor s nem akarták Eörsi Zsigmondot is elbocsátani, valamig Váradra vissza nem küldtek és ismég ujjobban mind maga Rákóczy s mind az erdélyi status és tanács, a ki Rákóczy mellett volt, megírta nekik, hogy nem jovallhatják cselekedeteket és hogy Eörsi Zsigmondot ugyan elbocsássák, írván Eörsinek is maga Rákóczy, hogy ő ugyan constanter megtartja immár azt, az mi végezésben vagyon, csak kívánja érteni, hogy ezek az esetek meglévén is, ugyan meg akarnék-e én is maradnom abban, az mit Lónyai Zsigmond és Mikó Ferencz uramék által immár végezésben vetünk volt s itt nem tagadhatom kegyelmes uram, hogy mind az ő hitetlenségeket előttem viselvén s mind az Fölséged méltóságát s magam offensáját és az ő tovább néző insolentiájokat is, hogy sokáig haereáltam, mit kellenék cselekednem, mert azonban megértettem, hogy az dragonok is csak szintén közel voltak már, azon kívöl az minemű háromszáz lengyelt még Alaghi uram hozatott volt ki, ahhoz még ötszáz lengyelem érkezett s volt még kétezerig való csak szintén az szomszédságban a határokon s Podoliáról még majd tízezer igérkezett volt, az kiknek követe azoknak is szintén akkor nálam volt, az kik offerálták magokat, hogy akár Erdélyt s akár más ellenséget mutassak nekik, hogy készek fizetés nélkül is szabad nyereségre beütni Erdélyre, kik által látván, hogy vindicálhattam volna ez nagy insolentiájokat, anxius voltam, mit kelljen cselekednem, de a Fölséged kegyemes parancsolatját és az Fölséged suécus ellen való distractióit is értvén, megmutatván először nekik, hogy vindicálhatnám az Fölséged offensáját, tandem condescendálék az már egyszer elvégezett punctomokra, ottan én is acceptálom ökök. Mely conclusiókról micsoda levelet és assecuratiót adott Rákóczy, sub littera B. meglátja Fölséged; s az szerént ugyanott sub littera C. obligálván az corporale juramentomra is magát, annectálván ugyan ide sub litera D. etiam articulos conclusionis et diploma ipsius Rákóczi. Melyeket ők így ez szerént meghozván és a hadakat is az Fölséged birodalmából kiindítván, magam assecuratióját penes plenipotenciales úgy adtam oztán én is nekik, cum tenore illo a melyet Fölséged kegyemesen látott és confirmált is. Ezek meglévén, az hajdúság még is

nagy félelemben és rettegésben volt, tudván gonoszságokat, mint-hogy az Fölséged amnistia levelét sem küldtem volt még meg nekik, azt kívánván absolute tőlök, hogy magok submissióját és praesentiáját kívánom és a magok dolgáról magokkal akarok végezni, az kik salvus conductust kívánván tőlem, minden városokból követeket küldtek hozzám Kassára nagy submissióval, két dologról instálván kiválképpen: egyik, hogy valamit azokban a conditiókban mitigáljak, az kit nekik kiadtam, kiválképpen hogy kapitánt ők válaszhassonak s olyan kemény reversálist ne adjanak és holmi más difficultásokat is tettek; másikat instáltak Erdéli Andrásért és az ő complicesiért, az öt személyért, az kik authori voltak ez mostani dolognak és per modernum tractatum peoscribáltattanak. Kik mellett maga is Rákóczi sokat törekedett, de megmondván nekik, hogy semmi változás ebben nem lehet, napot hagytam nekik, hogy ad praestandum juramentum et dandas reversales commissariusokat bocsátok hozzájuk, azért alkalmaztassák Fölséged hűségéhez és parancsolatjához magokat s vegyék alázatosan az Fölséged nekik kegyelmesen adott amnistiáját és így Nyáry István uramat, Keczer Andrást és Barna Györgyöt választván hozzájuk, közikben bocsátottam, megküldvén az Fölséged amnistiáját is nekik. Kiket nagy bücsülettel láttak és mindenütt benn gazdálkodással voltak nekik s minthogy fölötte nagy inségben és nyugtalanságban is voltak mostani hadakozásokban, igen kívánták is az jó békességet, és így mindezeket az conditiókot acceptálván ők is, az melyeket sub subscriptione et sigillis Sigismundi Lonyai et Francisci Miko, beadók sub littera E. Fölségednek, minden városok lakosi megesküvén, magán való reversalist is mineműt vettem tőlök, sub littera F. beadom annak is pariáját Fölségednek. In specie az reversalisok generalis uram kezénél maradván Kassán, mivelhogy az én eljüvetelemkor még meg nem jüttek volt az commissáriusok onnét; mely commissáriusoknak ordinatiójók és instructiójok az is volt a többi között, hogy uno contextu, azon hajdúktól való commissióból juxta formam praescriptam et obligationem ipsius Rákóczy sub litera G., Váradra menjenek és a corporale juramentomot praestáltassák ő vele is. De ezaránt fogyatkozást tettek az commissariusok, mert mi más cursor által küldvén meg Rákóczinak azt a credentialist és ordinatiót, hogy őket fogjuk ad exaudiendum corporale juramentum ipsius odaküldeni, tempestive praemoneálván, hogy interim mig ezek késnek az hajdú városok reoccupatiójában, addig valamint be ne menjen Rákóczy Erdélben, az ki miatt több fáradságok kezdene nekik lenni, csak azért, hogy ő kezekben nem adatott az credentialis, elvégezvén az hajdúknál való commissiójokot, nem mentek Váradra, maga Rákóczi maga is szorgalmazta őket, hogy juxta ordinationem meam siessenek

bemenni hozzája és ő az végezés szerint kész leszen a corporale juramentomot praestálni, mivelhogy Váradon nem késhetnék, hanem be kellene sietni Erdélben, azonban ezek halogatván az dolgot, amaz is fölkölt Váradról s beindult Erdél felé s így maradt az dolog el; mindazonáltal írt Rákóczi maga, mentvéu magát, hogy mivel gyűlésnapot hagyott és várja az török császár követét is az bottal, zászlóval hozzája, de valamikor beküldünk hozzája, ő ottbenn is kész leszen ugyanazont praestálni, a kire kötötte magát. Irván e mellett azt is, hogy a minemű reversalist Bethlen Istvántúl és Zólyomi Dávidtól kívántunk, igéreti szerént kivette azt is és kezénel vagyon s valamikor beküldvén hozzája, maga juramentomát praestálni fogja, kézben adja azokat is. Mely reversalisnak páriáját is, a mint megalkudtunk rajta, sub littera H. beadom Fölségednek, együtt az Lónyai Zsigmond és Mikó Ferenczék által subscribált és megpecsételt conditiókkal, az kiról az diplomában mentio vagyon sub littera I. s mikor ezek effectuatiójokban munkálódnánk és az én végezésemről való Fölséged confirmatiójának conclusióját forgatták volna az Rákóczi követi, igen megütköztenek benne, quod omissa erat illa clausula ex confirmatione: sub verbo nostro regio et caesareo, bona fide, etc. assecuramus és sokáig haereáltak benne ugy annyéra, hogy hogy csaknem minden munkánkot fölforgatták vele s félvén gonoszságoktól s kívánták instantissime, hogy vagy hogy ismét fölküldjem a diplomát Fölségednek és in solita forma confirmálja Fölséged azokat az végezéseket, avagy assecuráljam őket, hogy Fölséged juxta posteriorem tractatum posoniensem fogja confirmálni az végezéseket; kit noha sokképpen vitattam és meg is mutattam nekik, hogy abban meg nem kellenék ütközni, mindazonáltal nem nyughatván meg ők rajta, hogy az üdöt mégis tovább ne vontassuk és az hadak molestiájátúl is megmenekedjünk s ab oppressione plebis is nem látván benne semmi importantiát benne, kényszeritettem assecurálnom őket, hogy fölküldvén követeke az végezés szerént Fölségedhez az elébbeni szokás szerént, kész leszen Fölséged confirmálni, ujobban azon végezéseket. Urgeálták azt is, hogy assecuráljam őket arról is, hogy cum titulo illrmi principis illesse Fölséged leveleiben és diplomájában is ötet; de szót sem akartam tenni reá, megmutatván példákkal nekik, hogy ők avval abutálni szoktanak és mihelt illrmusnak írná ötet Fölséged, ottan, az magyar nyelven levő serenissimus titulus usurpálnák magoknak, a ki magának az fejedelemnek veszedelem s az regnicoláknak oppressio és ruina s csak holmi inquietudóra is adnak okot vele neki; s noha in contrarium ők is igen forgatták állapotjokot, mivel illetlen dolog volna az, hogy az országban lévő úri rendekkel az fejedelmek is csak egy nagos névvel illetessék; de mikor sok ratiókkal és exemptomokkal káros vol-

tát annak még is ulteriusb declaráltam volna nekik, azt kezdték rebesgetni s beszélni, hogy ottan ámbár ne illessék magyar nyelven is azzal az titulussal s ha Fölséged kívánja, akar ugyan securitást is adjanak arról; de én absolute denegáltam nekik, azt hiszem mindazáltal, hogy ha föl fognak az követi jünni, újabb instantiát tesznek Fölségednek felőle.

Mindezek meglévén, cum magna satisfactione et contentatione ipsorum váltak el tőlem a követi, magok is megvallván vétkeket az ő cselekedetekben és az késedelemben is, holott ők minden quaestióban ottan-ottan megakadtak és jüttek s mentek az informatiókkal, írtak ide föl némelyek s írtak az töröknek is s várták egyúnnen s másunna is, e miatt esett ennye haladék és késedelem abban az dologban, mert egyébaránt bizonynal mondhatom Fölségednek, hogy az én részemről három négy nap alatt mind elvégeztem és kiadtam ezeket, az kit recognoscáltak magok is, kiket békével és pacifice elbocsátván, ezek alatt fáradoztam abban, hogy amint legjobban hagyhassem és disponálhassem az regnicolákat, a mint hogy reménlem, hogy cum magna satisfactione ipsorum is lettek az végezések.

E mellett az végházak dolgában is nem keveset fáradoztam, hogy valami jó rendben vehetem volna őket, de rakvák azok is sok külömb-külobbféle fogyatkozásokkal; mindazonáltal kiválképpen az szattmáriaknak és kállaiaknak, minthogy az kállaiak igen nagy kárban is vadnak s az szerént Tokajban is két-két hópénzt fizettettem, Ónodban és Szendrőben egyet s most viszont superinscribáltam penes plenipotenciales tizezer forintot Nyáry Istvánné asszonyomnak Szent Miklóstra, kit magam kárával és nagy kéréssel efficiáltam olyan dispositióval, hogy két óra megfizethessenek abból az odavaló végházaknak, mert noha az több magyarországi végházak is többire inkább mind in extremis versantur; mindazonáltal azok semmi úton azt az nagy fizetelenséget nem fogják szenvedni s ha Fölséged kegmesen más gondviselést nem parancsol azok felől, reméntelen confusio jün ki belőle, mert azelőtt ha nem csordult is, mégis csöppent az dézsmából valami nekik, de most az is megadattatván az püspöknek, semmi proventus nincs, az kívül csak kisebb dolognak is succurrálhasanak, nemhogy megfizethetnének nekik, mindenestől is pedig azokra az végházakra való fizetés, ha mindenestől kész pénzöl adnák is meg, circiter csak ötezer és egynehány forintra megyen; méltó azért, hogy primo quoque tempore arról valami dispositiót tegyen kegmesen Fölséged. Nagy terhemre voltanak az dragonok is, mivelhogy későn jüttek és immár nem szolgáltathattam velek s nem kevés költség is ment reájok, mind tehenekekre s mind pedig profontjokra, bizonyos helyben kényszerítvén tartanom őket, mindaddig, miglen az végházakban helyheztettem őket, úgymint

Szatmárban háromszázat, Tokajban kétszázat, Kállóban százat s minthogy két hadnagy volt velek, egyiket Szatmárban s másikat Tokajban szállítottam, s így annyéval inkább öregbedni fog az idegenség és kedvetlenség, ha valamiképpen ezután kezdnek azok az végek fizetésből jobban megfogyatkozni, hogyssem eddig, azt hozván ki belőle, hogy azért nem fizetnek már nekik, hogy az német praesidium is benn vagyon és ő velek nem gondolnak. Provideáltam valami profontból is egy ideig az német vitézlő népnek, de az sokáig nem tart, mert sok dologgal kellett ezt is megszerzenem, hanem szükség, hogy kglsen provisiót és ordinatiót tétessen Fölséged arról is, hogyha már alámentek, ne fogyatkozzanak meg. Es noha úgy vagyon, mind az erdéliek s mind sokan az vármegye népei közül s az szerént az hajdúság is s a végekben való vitézlő nép is igen nehezelték ezeknek a németeknek beviteleket, mindazonáltal dextre és minden tumultus nélkül effectuáltam, csak legyen már gondviselés reája. Az kassai hadat, a ki kétszáz lovas volt, mivelhogy mindenestől haszontalan hadnak látszott és azonkívül is száz lóra vagyon az generalisnak fizetése mindenestől ablicentiáltam őket és tíz hópénzeket praetendálván, kettőben végeztem el vélek, kit meg is adattam nekik.

Az generalis nihil praeter ossa et cutem habet, elszáradott, nyomorodott ember, semmi gondot és terhet nem viselhet erőtlensége miatt s én úgy hiszem, hogy csak az caniculát is nehezen superálja, idején kell azért arról is gondolkodni Felségednek, hogy kit substituáljon oda, mert fő nélkül csak egy nap sem jó volna azt a földet hadni.

A vicéjére Bornemiszára sokan panaszkodnak, de ha volna ki neki parancsolni, úgy látom, nem volna haszontalan ember. Mivel azért ily erőtelen maga az ott való generalis, meghagytam vicéjét Bornemiszát pro interim, míg F. másképpen disponál felőle, vigyázzon és mivel sem fizetése, sem instantiája és semmi bizonyos állapotja nem volt, sokat panaszkodott, pro tempore, elrendeltem azt is usque ad ulteriorem dispositionem V. M.

Az végbeli kapitányságok is mindenestől confusióban vadnak, és noha az szatmári kapitányságról specifice nálam volt az Fölséged parancsolatja, mindazonáltal mivel hogy opinione videtur mundus regi, noha egyébaránt nem arra való ember az a szatmári kapitány, de mivel nagy respectusba vagyon az ott való emberek között, most ebben a háborúban jól is viselte magát és sine difficultate recipiálta az német praesidiomot is, mégis azt ítéltem alkalmasnak, hogy pro tempore maradjon ő benn, nézvéen az competentiát is az két személy között, úgymint Haller György és Seunyei Sándor uram közt, hogy azok is vagy egyik, vagy másik ne disgustáltassék üdőnap előtt; mindazonáltal medio

tempore tractálván Haller Györggyel és Nyári István uram nem akarván Kállóban megmaradni az kapitányságban, reá birtam Haller Györgyöt, hogy fölvegye azt az kállai kapitányságot, az ki úgy itélem, hogy alkalmas ember is leszen oda s talám semmi-ben kisebb ember nem kívántatik oda is, mint Szatmárban, mert Kálló mind Erdélre, mind az törökre és az hajdúságra nézve is, nagy vigyázásnak kell lennie, sőt annak az Tiszántúl való föld-nek és hajdúságnak zabolája s csaknem nagyobb importantia vagyon benne, jól considerálván az dolgot, hogy semmint Szatmárban s méltó is, hogy Felsőged kglsen magán való considera-tiót tetessen s mivel most mindenestől megégett többire az város, egy jó huszár várust kell ott csinálni, és noha generalis uram lát-tatik ellenzeni az Haller uram hívtalját, de talám annak okát írásba alkalmatlan Felsőgednek beadnom, hanem meo tenui judi-cio, mindjárt primo quoque tempore instellálni kell, minthogy immár az én eljüvetelem után resolválta arra magát, én azt amiatt ott létemben véghez nem vihettem.

Az tokaji állapot integra ruina, mind belső s mind külső épületi. Ottlétemben mindazonáltal, minthogy a szükség is úgy kívánta, alkalmasint tataroztunk most rajta, kapitánt Révai Ist-vánt helyheztetvén belé, de az épületre és munitiójára más gond-viselésnek kell ott is lenni, mert fölötte sok fogyatkozásban vagyon az is.

Az szendrői kapitány eddig Bakos volt, de soha benne nem lakik és nem a vicéjével, sem alattvalójával jól nem alkuszik, noha volt valami biztatása az kállai kapitányságról udvartul, de ő mindenestől nem oda való ember, ugyannyéra, hogy az egész kállai vitélő nép is esedezett instantissime, hogy közikben ne bocsássam, bizony dolog igen immaturus és indiscretus is s ezeket vesztené, félő, az hajdúságnak is, az kikkel szomszédságot kell viselni. Ott pedig Szendrőben nem akar megmaradni, mert szendrei tisztet, noha vicéje is, praetendálja, de azt vagy ur öcscsének Bakos Gábornak, a ki most fileki vicekapitány, kell adni, avagy Keglevich Miklósnak.

Az önödi kapitányság is igen lassú ember kezében vagyon s ha oly subjectumot talállok vala helette az F. kegmes paran-csolatjából, örömet megváltoztatom vala de pro tempore míg valami occasio mutatódik, benn kell azt is hadni.

Az Kovács Péter hada fönn maradott s az is minthogy az vármegyének nagy molestiájára volt, megfizetvén most nekik eljüvetelemkor elbocsátván hatszázat, minthogy ezeren voltak azok, a négyszázat megtartóztattam, ilyen dispositióval, hogy kétszázat szállítsuk Szatmárba, kétszázat Szendrőben, hogy egyik része vigyázzon ide az törökre s másikk Erdélyre s legyenek segítsé-gekre az megfogyatkozott végbelieknek, ha mire kívántatik, de ha

avagy föl nem hozatja az ide föl való szolgálatra Fölséged ökö, vagy ott valami fizetést nem rendel nekik, nem consistálhatnak s szintén most pedig elbocsátani ökö káros volna, mert azok válogatott jó emberek s igen hitták és csalogatták ökö az mostani tumultusban az erdéliek, szükséges azért, hogy azokról is kegyelmesen disponáljon Fölséged.

Nem kicsin búsulásom volt az lengyelek miatt is, mert az kik bejüttek volt, kik lehettek nyolczszáz lóval, plenarie contentatiót kívántak, kiket contentáltunk is s az kik megindultak volt is menstruum solutionem ugyan tumultuarie is erumpálni akarván az országban, kik ellen ugyan hadat kellett az határookra küldenem, hogy oltalmazzák az eruptiótúl s végtére ugyan nem lehetett egyéb benne, hanem sok ajándékimmal és fizetésemmel kellett ökö lenyomnom, de contentos etiam reddidi illos.

Az magyar fogadott hadakkal is, minthogy felesen is voltak számtalan dolgom és molestiám volt, mint szállíthassam le ökö, mert azoknak is sok praetensiójok volt nyolcz egész hónapot, téli üdön szolgálván pedig, mindazonáltal összeséggel mintegy négy holnapról contentálván azokat is, csendesesen eloszlattam és leszállítottam ökö az embereknek reménsége fölött. Kiknek mindenemü fizetéseket az mellém rendelt Fölséged fizető mestere adta ki, kiről ő számot fog adni, én is quietantiáimot producálom.

Magam sok rendbeli difficultásimot és angustiáimot nem számlálom, tartoztam és tartozom az szolgálattal Fölségednek.

Jegyzet. Ugyanennek latin szövege is mellette van.

(Egykorú péld. Orsz. ltár. Acta Publ.)

M e l l é k l e t e k.

1.

1631. jan. 16.

Nos comes Nicolaus Eszterházi de Galantha etc. Universis et singulis etc. Notum facimus per praesentes. Quod cum illustrissimus dnus Georgius Rákóczi etc. certis quibusdam in negotiis, statum publicum concernentibus, iisque perarduis legatos suos utpote huc ad nos, vel etiam si ad s. c. r.-que mattem, dnum nostrum clem^{mm} propediem instituere destinavit, ut id sibi tuto fieri liceret, expetiit et nobis, quatenus pro hujusmodi legatis suis literas nostras salvi passus (ut vocant) eidem dno principi daremus et impertiremur.

Nos itaque pro ea cura et sollicitudine singulari, qua erga bonum patriae statum afficimur, ejusmodi instantiae repetiti dui principis annuendum duximus, literasque salvi passus concedendas, ut dum et quando legati ejus [volunt], tuto et libere proponere, tractare et agere sua negotia

possint et valeant. Pro eo suprafatos universos eorumque singulos hortamur et requirimus, atque adeo vigore plenipotentiae nobis per praefatam suam mattem clementer attributae, autoritateque nostra palatinali qua pleno jure fungimur, serio committimus, et mandamus, ut dum et quando saepefati dni principis Tranniae legati in ditione suae mattis et regnum Hungariae pervenerint, tam ipsos, quam secum habitos omnes, eorumque omnia, res, jumenta, currus et quicquid ad eos pertinuerit, ubique intra memoratum regnum Hungariae, pacifice et sine turbatione ulla, clam et palam fienda, eundo et redeundo, ire et redire, stare ac pro libitu eorum morari permittant ac per suos permittere faciant, offendiculo aut obstaculo sine omni, sub gravi indignatione et competenti quorumvis statui et conditioni animadversione suae mattis et nostra. Prouti nos super his eundem dnum principem Tranniae bona fide publica assecuramus et affidamus, literasque nostras praesentes salvi passus eidem damus et transmittimus chirographo nostro, sigillique nostri in majus testimonium appensione munitas et roboratas. Actum Cassoviae die 16. Januarii, anno dni mill. sexcen. tric. primo.

Kivül: Par salvi conductus illrmi dni palatini.

(Fogalmazvány is, másolat is van. Orsz. Ltár Act. Publ. Fasc. 5. N° 24°. et ad N^{um} 24um.)

2.

1631. febr. 10.

Nos comes etc. Universis et singulis etc. Salutem cum favore et quibus competit officiorum oblationem etc.

Notum facimus per praesentes, quod cum illrmus dnus Georgius Rákóczy, Transilvaniae princeps stb. certis quibusdam negotiis, statum publicum concernentibus, iisque perarduis, legatos suos utpote splēs et magicos Stephanum Kovaczoczi de Körtvāja consiliarium et cancellarium suum, comitem comitatus Thordensis, sedis siculicalis Marus supremum capitaneum, Franciscum Miko de Hidveghe, itidem consiliarium, thesaurarium et supremum cubicularium ac sedium siculicalium, Csyk, Gyrgio et Kazon supremum capitaneum, item prudentem ac circumspectum Andream Gorgias, civem et senatorem civitatis Coronensis (vel si medio tempore quod deus avertat, dicti legati ex aliqua incommoditate venire non possent, sed dictus dominus princeps loco illorum alios expediret) huc ad nos vel etiamsi ad sacram caesaream regiamque mattem dominum nrum clementissimum propediem instituere destinaret: ut id sibi tuto fieri liceret, expetiit a nobis, quatenus pro hujusmodi legatis suis, literas nostras salvi passus (ut vocant) eidem domino principi daremus et impertiremur.

Nos itaque pro ea cura et sollicitudine singulari, qua erga bonum patriae statum afficimur, ejusmodi instantiae repetiti dni principis annu-

endum duximus, literasque salui passus concedere nimirum, ut dum et quandocumque legati dicti dni principis Tranniae, ad nos, vel si etiam hinc ad sacratissimam caesaream regiamque mattem profecti fuerint, ut eis cum omnibus famulis et impedimentis, rebusque secum habitis, tuto et secure ire, proficisci, manere, morari, negotia sua tractare, agere et proponere liceat. Et dum et quandocumque conclusis vel non conclusis negotiis, domum reverti eis placuerit, nullo sub quaesito colore, contra voluntatem eorundem legatorum detineri, vel ullibi in ditionibus mattis suae moram facere cogi debeant, sed in redeundo etiam eadem securitas eisdem, et famulis, rebusque secum habitis praestetur: nuntii vero et cursores, si qui pro rei necessitate, vel a praefato domino principe ad eosdem legatos suos, vel ab iisdem ad dictum dnum principem missi fuerint, tuto et secure atque absque omni impedimento, ire et reverti possint. Pro eo suprafatos universos, eorumque singulos hortamur et requirimus, atque adeo vigore plenipotenticiae nobis per praefatam suam mattem clementer attributae, auctoritateque nostra palatinali, qua pleno jure fungimur, serio committimus et mandamus, ut dum et quandocumque saepefati domini principis Transylvaniae legati, in ditione suae mattis et regnum Hungariae pervenerint, tam ipsos, quam secum habitos omnes famulos, eorumque omnia, res, jumenta, currus et quicquid ad eos pertinuerit ubique intra memoratum regnum Hungariae, pacifice et sine turbatione ulla, clam et palam fienda, cundo et redeundo ire et redire, stare ac pro libitu eorum morari parimodo nuntios et cursores ipsorum modo praemisso ire et reverti permittant ac per suos permittere faciant, offendiculo aut obstaculo sine omni, sub gravi indignatione et competenti quorumvis statui et conditioni animadversione suae mattis et nostra. Prouti nos super his eundem principem Transylvaniae, bona fide publica et christiana assecuramus et affidamus, literasque nostras praesentes salvi passus eidem damus et transmitimus, chyrographo nostro, sigillique nostri, in majus testimonium appressionem munitas et roboratas. Actum Cassoviae, etc. 10. Febr. 1631.

(Minuta az orsz. ltárban. Act. Publ. Fasc. 5. N° 29°.)

Közli: PETTKÓ BÉLA.

FARKAS PÁL ÉS FARKAS ÁDÁM

FÖLJEGYZÉSEI 1638-TÓL 1694-IG.

I.

Farkas Pál följegyzései.

Anno 1638. die 20. Octobris. Én Farkas Pál az fölséges harmadik Ferdinandus római császár és magyarországi koronás király urunk lévő vicekapitánya etc.

Akarám emlékezetől hagyni az én maradékimnak gyermekimnek, atyámról és anyámról minemő nemzet legyen s azoknak elei kik voltak. Tettem azért ezt az jegyzést avagy írást ittvalói lévő vicekapitánságomban.

Az én atyámnak is neve Farkas Pál volt; az öreg atyámnak Farkas László. És ennek az atyjának neve volt Farkas Péter. Ez Farkas Péternek volt ismegint két bátyja, úgymint János és Máté, kik egyek voltak, hügyei familiák, onnét iratták magokat, az mely Hügye Ráczkévy ellenében az Dunántúl Pest vármegyében vagyon Budán alól. Ezt pedig a Hügyét négy részre birták: első részre Farkas nemzetségre, 2-dik Gazdagh nemzetségre, 3. Jakabházy, 4. Thamásffyakéra.

Az én atyámnak az édös anyja Posta Anna volt komár[om]i nemzet; anno 1594. die 4. Augusti mult ki ez világból ugyanott Révkomáromban.

Anno 1586. esztendőben házasodott meg az én szegény istenben elnyugodott atyám öreg Farkas Pál Révkomáromban, vette volt el az néhai nemzetes és vitézlő Tatay Máté, ő fölsége sajkás vajdájának leányát, úgymint Tatay Margit asszont, kivel istennek jóvoltából élt 32 esztendeig és ez üdő alatt az úristen hány fiakkal s leányokkal áldotta volt meg őket, akikkel én egy voltam s azoknak is rendszerint születések napját, s neveket im renndel meg irtam, kereszt atyjok és anyjok is kik voltak.

Anno 1588. die 4. Octobris. Révkomáromban Sz-Ferencz napján pénteken estve, 8. és 9. között született ez világra az első leányok Farkas Orsolya néném, kit 17. Octobris kereszteltenek

meg; keresztatyja volt Trombitás János ugyan komáromi főember, s keresztanyja Komáromi Gáspárné, és Kalmár Adámné. Lévára adatott volt férhez Mihály Deák nevű nemes embernek, akítűl isten adott volt egy fiú magzatot neki, de esztendő mulva mind maga a szegény néném, s mind az fiacskája megholt.

Anno 1590. die 20. Octobr. Komáromban péntek napon 7. és 8. óraközben született ez világra az második leányok Farkas Zsusánna, kinek keresztatyja volt Ferenczy Mátyás, keresztanyja Szénássy Menyhértné, és Komáromi Gáspárné, holt meg anno 1598. die 6. Decembris.

Anno 1593. die 6. Februarii szombat napon délután 3 órakor született az első fiok Farkas Jancsi Ujvárbán, 12. Febr. kereszteltetett meg, kinek keresztatyjai voltak Soós István prédikátor és Szénássy Menyhért, keresztanyja Paksy Dávidné.

Anno 1594. die 17. Februarii csötörtök napon estve 9 órakor Érsek-Ujvárbán születtem én ifjabbik Farkas Pál ez világra istennek az ő jóvoltából, kiért legyen áldott az úristennek szent neve mind örökké; 18. Februarii másodnapon keresztelte[té]m meg; keresztatyáim voltak, akkorbéli ujvári prédikátor Soós István, estrázsamester Somogy Gergely, keresztanyám Posghay Györgyné, és Menyhárt Deákné.

Anno 1596. die 19. Octobris szombat napon Érsek-Ujvárbán született az harmadik leányok Farkas Zsófia, die 20. Octobris másodnapon kereszteltetett meg; keresztatyja volt akkorbéli németek zászlótartója Adrianus nevű; keresztanyjai ujvári főporkolábné Kasza Jánosné és fő lovas-hadnagy Vajda Kristóf felesége. Ujvárbán adatott volt férhez ez szegény hugom Lettkessy János nevű nemes embernek; az ujvári katolikus templomban lett temetése.

Anno 1598. die 3. Martii szerda napon Ujvárbán született az negyedik leányok Farkas Ilona, keresztatyjai voltak akkorbéli ott lakos Balonyák főkapitánya, Owonburgh, és az másik Jacub Bariu vicekapitány avagy laitenomt; keresztanyja Posghay Györgyné; ugyanezen följlül megirt esztendőben holt meg ez szegény kis hugom.

Anno 1601. die 8. Apr. szombat napon 9 órakor reggel Ujvárbán született az negyedik fiok szegény öcsém Farkas György, 10. die Apr. kereszteltetett meg; keresztatyja volt Bornemisza Ádám fő lovas-hadnagy és Kerekes András nagy-szombati főember. — Keresztanyjai Vajda Kristófné és Járfás Mihályné ujvári főasszonyok.

Anno 1620. die ignoto, in mense Octobris holt meg ez szegény öcsém Ujvárbán igen nagy pestis regnálván, mikor Bukuoy német generál Ujvárat megszállotta volt. 9 hétig fekűdt alatta, lövette, — Bethlen Gábor második kijöretelekor. Bécsben is tanéttattam ezen szegény öcsémet.

Anno 1604. die 21. Februarii szombat napon vérradóra Ujvárbán adta isten e világra az ötödik fiokot, Farkas Gáspárt, die 22. Febr. kereszteltetett meg. Keresztatyjai voltak Kürthy István prédikátor és Járfás Mihály, — keresztanyja Vajda Kristófné. Anno 1607. die 12. Martii mult ki ez világból.

Anno 1607. die 12. Martii hétfő napon Ujvárbán született ez világra az ötödik leányok, második Farkas Zsuzsánna, die 13. Martii kereszteltetett meg. Keresztatyja volt Sayfrid Kolonits ujvári főgenerális prefectussa, Stubmfol András, keresztanyjai Chétény Jánosné és Miklós prédikátorné.

Anno 1609. die Februarii vasárnapon délután 3 órakor Ujvárbán született az hatodik és utolsó leányok, Farkas Magdolna, die 16. Februarii kereszteltetett meg. Keresztatyja volt Miklós prédikátor, ujvári kálvinista senior. Keresztanyjai Vajda Kristófné és Oroszy Andrásné váci kapitánné.

Ezek immár az én szegény atyámfiái nénéim, hugaim és öcsém, az kikkel mindegy voltam, egy atyától egy anyától, mind meg holtanak, csak magam én Farkas Pál nógrádi vicekapitán élek még isten ő sz. fölsége jóvoltából, az ki ezt az írást tettem, etc. m. p.

Az édes anyámnak elei ezek voltak: az anyámnak Tatay Margit asszonnak az édes anyja Koromlay Sónia volt Koromlay János leánya Gadóczy Margit asszontól való, az mely Gadóczy Margit asszony Gadóczy Balázs leánya volt; ezek az Gadóczy főemberek ketten voltak egyik (ugymint Gadóczy Mátyás és Gadóczy Balázs), Örkényen lakoztanak Komárom vármegyében, Gadóczban is birtanak örökséget. Koromlay János penig az öreg atyám Eten lakott ugyanazon Komárom vármegyében — nekem is két udarház helem volna benne, kit most Zicsy István uram csak hatalmasól bir, törvénynyel kölletik keresni.

Anno 1594. die 7. Januarii holt meg szegény istenben elnyughó Tatay Máthé az anyámnak az atyja, volt 3 fia, az kik a szegény anyámmal atyól anyól egyik voltak, úgymint Tatay Gáspár, János és Máté kisebbik. Leányi is hárman voltak, úgymint az én szegény anyám Tatay Margit asszony; öcséi Ilona és Kata immár mind megholtanak szegények.

Anno 1618. die 27. Septembris holt meg az szegény atyám Farkas Pál Érsek-Ujvárbán az úristennek elrendelt akaratjából, ottvaló lovashadnagy ember volt sok esztendeig, kapitánságot is viselt. Az austriai familiához az boldog emlékezetű császárokhoz, fejedelmekhez minden rebelliókban megtartotta a hűséget, két ízben szenvedett rabságot az pogányok között.

Anno 1584. esztendőben esett volt elsőben rabságban Besperimből, az szigetvári bék rabja volt, a honnét az úristen csudálatosképpen sarcz nélkül elszabadéjtotta. Az tömlöcztartót megölvén

éjjel, más két keresztyén rabokat is hozott el magával. Másodsor Anno 1589. die 21. Mai Adon alatt esett rabságban, Ferhat passa rabja volt Budán 2000 frt. érő portékát fizetett akkor sarczában. Egy aranyos fegyverderekat. Egy ezüst páncsért merő páncsért. Egy ezüstös páncsér ujjat. Két aranyos sisakot. 25. vég karasia posztót, ötszáz forintban. Ötven forint ára késeket, egy páncsér keztyüt ezeken kívül több portékát.

Anno 1618. die 27. Septembris az úristennek elrendelt akaratjából holt meg szegény atyám Farkas Pál. Temettettem el az ujjári mezőben való temetésünkön.

Anno 1619. die 18. Februarii estve 7. és 8. óra között lett szegény istenben elnyugodott anyámnak is Tatay Margit asszonynak halála, boldogúl való kimulása ez világból; die 20. Februarii temettettem el szegénnek hideg tetemét ugyan szegény atyám mellé mind egy sirban.

En pedig ifjabbik Farkas Pál ez esztendőben, ugymint, anno 1620. die 25. Martii, Gyümölcsoltó Boldogasszony napján istennek rendeléséből és az keresztyén anya sz. egyháznak régi jó szokása szerint adtam volt az sz. házasságra magamot s kérettem volt meg az néhai nemes és böcsületes Hencz Pál hajadon leányát Hencz Pannát, vártam jegyben hét holnapig.

Anno 1620. die 8. Novembris vittem volt haza az én szerelmes atyámfiaát Hencz Anna asszont feleségül Ujvárbán, kivel éltem együtt 18 esztendeig és ennehány napokig. Ez üdő alatt látogatott volt meg az úristen az ő jó voltából bennünket két fiú és négy leán magzatokkal, kiért legyen áldott az ő szent neve.

Anno 1637. die 28. Novembris Ujvárbán szombat napon estve 9 óraker idejének 34-dik esztendejében mult ki boldogól ez világból, nyugossza meg az úristen az örök életben több hiveivel együtt etc.

Anno 1622. die 10. Septembris szombat napon estve 9 óraker adta volt isten ez világra Ujvárbán az első fiamot ifjú Farkas Pált. 17. die Septembris hétfő napon keresztelték meg. Keresztatyjai Marón János és Illey János uramék voltak. Keresztanyja Oroszi Andrásné asszonyom; az maga tejével nevelte föl szegény istenben elnyugodott anyja.

Anno 1635. die 1. Augusti adtam volt ezen szegény fiamot ifjabbik Farkas Pált gróf Pálffy Miklós uram szolgálatjára 10. esztendő korában, ugy hogy ő nagával együtt tanólt.

Anno 1641. die 22. Novembris hagyta el az úrfiat és az tanóságot. Annakutánna szegény istenben elnyugodott Forgách Zsigmond uram ő nagához commendáltam volt 3 lóval, 3. esztendeig szolgálta ő nagát főember számban, kedves szolgálja volt. Elhagyván szegén urat, azután fő generális gróf Forgách Ádám

uram ő nagysága szolgája lett, ő nagyságát is főember számban szolgálván.

Anno 1647. die 11. Maii vágták le Újvárhoz csak közel az arkasdi homokoknál az esztergami törökök szegény fiamot, temettetett az újvári katolikus öreg templomban, igen vitézi módon forgolódott.

Anno 1629. die 1. Septembris istennek nagy kegyelmes jóvoltából az én kedves házastársom, Hencz Anna asszony szülte ez világra az második leánkámot Örsikét Újvárbán szombat napon estvefelé 5 és 6 óra között. Die 2. Septembris keresztelték meg.

Anno 1631. die 18. Aprilis virág pénteken az úristen ő szent fölsége elkívánta tőlünk, ez árnyék világból ki szólította reggel 6 óraker, kiért legyen áldott az ő szent. neve. 19. die másodnap délest 2 óraker temettetett el.

Anno 1633. die 16. Octobris szombat napon este 5 és 6 óra között Nyilas jel alatt adta isten ez világra az mi harmadik leánkánkot második Örsébetet.

18. die Octobris keresztelték meg. Keresztatyja volt Somogyi Ferencz szögyényi főkapitán. Komaasszonyok újvári prófontmesterné Orbán Fijk(?) felesége és Csontos Istvánné.

Anno 1643. die 26. Augusti szóléjtotta ki isten ő sz. fölsége ez szegény leányomot itt Nógrádban laktomban ez világból és ugyanitt temettettem.

Nota bene. Anno 1625. die 1. Augusti péntek napon estvefelé 5 óraker adta isten ez világra az első leányomot Juditot, az a ki a szegény fiam Farkas Pál után való leányom. 3. die Augusti vasárnapon keresztelték meg. Férfikoma Péczelhelyi Imre újvári prédikátor volt. Komaasszonyok Máron Jánosné és Illey Jánosné volt.

Itt megvékeztem irásomban, ezen Judit leányomot a szegény fiam Farkas Pál után kölletett volna irnom, mivelhogy első leányom volt; adtam férjhez Léván Móricz Istvánnak anno 1640. die 19. Februarii.

Anno 1635. die 6. Februarii kedden hajnalban Mérték jel alatt adta isten ez világra az negyedik leányomot Katikát, kinek keresztatyja volt Presingher György császár urunk ő fölsége érsek-újvári és Dunán innét lévő végházaknak sereg-deákja. Komaasszonyok Presingerné és német kapitánné Ukmárné asszonyoméék.

Anno 1639. die 30. Martii szóléjtotta ki isten ez világból ez Katika leánkámot himlő betegségben.

Anno 1637. die 2. Septembris kedden reggel 7 óraker adta isten ez világra az hatodik gyermekünköt Jancsi nevőt az Nyilas jel alatt, kinek keresztatyjai voltak német kapitán Ukmar

uram és Joannes Georgius Presingher érsek-újvári sereg deákja. Keresztanyja német kapitánné Ukmárné asszonyom.

Anno 1642. die 28. Aug. hétfőn napon 7 és 8 óra között vette ki az úristen ez árnyék világból ez föllül megírt szegény kis fiacskámot himlő betegségben, nem lehettem jelen eltemettetésén.

Anno 1640. die 29. Januarii jegyztettem el házastársról magamnak istennek kegyelmes jóvoltából és rendeléséből mostani második feleségemet palánki főkapitán nemzetes és vitézlő Szombathelyi János uram hajadon leányát, nemzetes Szombathelyi Annát; és ugyanezen napon volt kézfogásom vele Léván, lévai vicekapitánságomban.

Az kérők ezek voltak, úgymint: nógrádi főkapitán Mýskey István és lévai seregbíró Súrj Benedek uramék.

Anno 1640. die 19. Febr. véttem haza feleségemet Szombathelyi Annát itt Léván az úristennek kegyelmes gondjaviseléséből s rendeléséből, kiért legyen áldott az ő szt. neve.

Vőfélyünk volt Eszterházy Ferencz uram ő nagysága, nyoszolyó asszony Lyptay Istvánné asszonyom, Bory Judith asszony.

Anno 1641. die 4. Martii hétfőn napon délután 3 és 4 óra között Nyilas jel alatt szül. Palánkban ez világra mostani feleségemtől az negyedik leányom Mariánka, die 7. Martii csütörtök napon kereszteltetett meg, keresztatyjai voltak Pécsy Ferencz uram, Csáky László uram ő naga, mostani lévai gondviselője; keresztanyja Pécsy Ferenczné asszonyom, kik mivel magok jelen nem lehetnek Palánkban, az török miatt félelmes lévén az út, palánki vicekapitán uram volt azoknak képekben keresztatyja s felesége keresztanyja.

Anno 1642. die 13. Januarii hétfőn napon virradóban, 4 és 5 óra tájban szóléjtotta ki isten ő szt. fölsége ez árnyékvilágból ez Mária nevű kis leánkámot Léván; 10 hónapig és 3 hétig élt. Az lévai katolikus templomban temettetem el, 2. die Februarii 11 óratájban vasárnapon Gyertyaszentelő Boldogasszony napján.

Anno 1644. die 2. Novembris nógrádi vicekapitánságomban ugyan Nógrádban szerda napon délkor 12 óra tájban adta isten ez világra Imriskó Imriskót az Nyilas jel alatt, legyen áldott az úristennek az ő szent neve; 3. die Novembris másodnapon kereszteltetett meg.

Keresztatyjai ezek voltak: ittvaló plébánus Szentmihályi János uram és Cziokbort Erhárt Radl uram. Keresztanyja az itt való kálvinista prédikátor napa Magdóna asszony katolika.

Anno 1647. die 19. Apr. Ezen napon virradóban nagypénteken 4 órakor adta isten ez világra az mi kedves kis fiunkot Gyuriczát, kiért legyen áldott az ő szent neve. Die 23. Apr. úgymint husvét kedden kereszteltetett meg. Keresztatyjai voltak ittvaló nógrádi főporkoláb Pászthóy Mihály és az német Cziokbort

Erhardt Radly. Komaasszony avagy keresztanyja, lovas-hadnagy Kecskeméti János uram felesége, Ebeczký Borbálya asszony.

Anno 1649. die 17. Octobris választatott el a csecsszopástól, vasárnap.

Anno 1663. die 13. Julii délután 1 fertály órával egy óra előtt szóléjtotta ki isten ő szent fölsége szegény Gyuricza fiamot ez árnyékvilágból szép csendes halál által; nyugossza meg az úristen az örök életben lölkét.

Anno 1650. die 16. Maii adta isten ez világra az mi harmadik fiunkot Sándorkát hétfő napon estvi 7 óra között az Nyilas jel alatt, kiért legyen áldott az úristennek szent neve. Die 18. Maii kereszteltetett meg. Keresztatyjai az itt való nógrádi tisztartó Oroszlán István uram; második Apáthy Mihály uram ittvaló gyaloghadnagy. Keresztanyja Kecskeméthy Nagy Jánosné asszonyom.

Anno 1651. die 18. Apr. vette ki isten ez világból ezen mi kedves kis fiunkot Sándort; die 20. Apr. temettették el itt Nógrádban, nyugossza meg isten az örök életben.

Anno 1652. die 22. Augusti adta isten az világra az negyedik fiunkot Palkócskát, csötörtök napon estve 7 óraker született az Skorpió jel alatt. 24. die Martii, harmad napra, ugmint szombat napon kereszteltetett meg. Keresztatyja volt ittvaló nógrádi német lajtenomt Hanrich Helmb és Cziokbort Erhart Radl.

Anno 1656. die 13. Aprilis betegedett meg szegény kis fiam. 15. die Apr. nagyszombaton 10. óraker reggel szóléjtotta ki isten ő szent fölsége ez árnyék világból Léván létünkben. 18 die Husvétkedden 10 és 11 óra között temettették el szegént tisztességesen praedicatióker az lévai katholikus templomban; három esztendő és kilenczedfél holnap iűdős volt.

Anno 1657. die 13. Octobris adta isten ez világra az utolsó fiunkot Adámkót szombat napon estve éfélikor; szintén Oroszlán és Bakk jel alatt született. Die 14. másodnapon vasárnap kereszteltetett meg. Keresztatyja volt az mostani német lajtenomt Mathias Friehbert magyaról tudó. Keresztanyja kecskeméthy Nagy Jánosné, Ebeczky Borbála asszony.

Anno 1660. die 23. Decembris. Ez nap délután 4 óraker az Szűz jel alatt adta isten ez világra az mi szerelmes leánkánkot, Évát; legyen áldott az úristennek az ő áldott szent neve örökké. Másodnapon die 24. kereszteltetett meg. Keresztapja Pécsy Ferencz uram; keresztanyja Obrister Henrich Goltson uram felesége.

(Itt 6 levél üresen van hagyva, ezután jön:)

Anno 1659. die 12, Novembris. Én Farkas Pál tettem ez írásomat nógrádi vicekapitánóságomban, az hol és mely várme-

gyékben szerzettem jószágocskát éltemben isten jóvoltából magam industriámmal és ez ideig mind békével és pör nélkül birtam. Hogyha engem isten ez világból kiszóléjt, oltalmazza az fiaim, és istennek gondviseléséből, engedelmeiből s áldomásából igyekezzenek ők is úgy viselni magokat megtartván az én acquiráltam kis jószágocskát, szerezzenek ahhoz ők is többet, hogy böcsületesen élhessenek istennek nevének tiszteletire és magoknak is előmenetekre, kit engedjen isten nekik etc.

Pilis vármegyében Bia nevű falunak felét birom, és az felét Czetheny István maradéki fiai birják, de én vagyok pré (?) az jószág birásában, én alkuadtam meg is az faluban lakos emberekkel az szegény Czetheny János halála után; annak előtte csak két persiai szőnyeg, 3 pár papucs kapczástól, egy-egy oka riskása, egy-egy oka malozsa szőlő s füge, egy-egy oka szappan volt mind az két részre.

Most immár az én velem való alkuások szerint kész pénz adójok száz forint, ennek a felét úgymint fl. 50 énnekem adják két izben: Szent-György napkor huszonöt forintot tartoznak adni. Item két pár papucsot kapczástól, egy oka riskását, egy oka malozsaszőlőt és fűgét, két oka szappant; Szent-Mihály napjára ismegint huszonöt forintot. Item egy pár papucsot kapczástól, riskását, malozsa-szőlőt, fűgét, szappant; hasonlóképpen Czetheny István fiainak is eszerint való adóval tartoznak. De jövendőben azon legyenek a fiaim, ha isten élteti s az falu is jobban megépül, hogy följebb vigyék adójokat, mert most sem sok az adójok.

Halastója is nagy vagyon mindjárt csak az falu alatt, az mikor halásztak ennek előtte, az mi halakot fogtanak, egy része az török urok számára járt. más része az mi számunkra, magyar földes urakéra, harmadik a halászokéra, negyed része a falunak az mi engedelmeinkből, hogy az halászoknak segítettek.

Ezen kivül ha mi birság esik, valamely férfiember, avagy asszonyember paráznságban, gyilkosságban, avagy lopásban, vagy valami más oly vétekben találtatnék, ha meg nem öletik és valami birságban vagy fizetésben esik, az földes uraik engedelmeiből, afféle birságnak is fele én számomra való, az fele pedig Czethenyék részére.

Ugyan Pilis vármegyében Torbágy nevű pusztá falu hely, mely Biával határos; annak is felét én birom s felét Csetheniek, de még eddig annak semmi hasznát nem vettük, mivel török rendden nagy úr birja s az kaszáltatja császár falubeliekkel. Erdejét is igen elpusztították az törökök, még az szt. egyháza fönn áll, magam is voltam egykor ott Budán létemben, mikor Bián is voltam, követségben küldtettem volt a budai vezérhez. Ezen biai és Torbágyról való statutoria levél még mostan is az győri káptalanban vagyon; ha azonban én nekem holtom történnék, ki kölletik onnét venni pro futura cautela.

Ismegint kis Nógrád vármegyében Tereske nevű falut, mellette levő Apácza (?) nevű pusztával együtt birom kilenczszáz tallérban, mind szép körmöczi tallérokat, aranyokat adtam azért is pozsonyi Kamper György és János uraméknak az mint az fassio levélben meg vagyon írva, 16 esztendeig, avagy valamig az én pénzem simul et semel le nem tétetik az én successorimnak.

Tartozik minden jobbágy ugyanott az tereskei földön majorságföldeket szántani minden esztendőnkint 3 kila búzát s 4 kila zabot elvetni, azt az zsellyérekkel együtt megaratni és eltakaréjtani, elnyomtatni, abból részt tizedik kilát adok nékiek, az kik el nyomtatják falujol (?) vagy ócsóbb másutt az nyomtatás vagy drágább s harmadik fölmérésben adják ki nékiek az ebéd mérczét kenyerek és ételek helyett.

Az búzát pedig és zabot, vagy ide Nógrádban hozatom velek, vagy Lévára tartoznak elvinni.

Az tized dézmájokot pénzen veszem meg fl. 20. jár.; azonkivől kilenczeddel is tartoznak mindenféle mezei vetésekből, bárányokból, méhekből is, fahordással és egyébféle szekerezéssel, valamire kölletik. Az sellyérek is mindennemő szolgálattal.

Azonkivől való adójok :

Az jobbágy tartozik egy pint vajjal, egy icze mézzel, ha pedig mézet nem adhat a méz helett egy icze vajjal. Zsellyér egy icze vajjal s egy meszely mézzel s faluol (?) két őzzel. Adópénzzel jobbágy egy forinttal. Zsellyér den. 50. Ajándékban való tikokkal, ludakkal és tikmonyakkal is tartoznak. Ha makk terem az erdőn, tilalmast is köll tartaniok s hogyha vidéki sertésmarhákot bocsátok az erdőre, abból tized sertés marhákat szoktanak az vidéki emberek adni.

Ugyan kis Nógrád vármegyében Nőtecz, Alsó-Petin és Aghárd nevű 3 faluknak felét-felét birom 2000 f. idest kétezer forintban, mely jószágának gróf Balassy Imre úr örökös ura, mind szép új körmöczi aranyakat s tallérokat adtam ő nagának az jószágra, másféle pénz 100 fl. ára poltura pénznél több nem volt az 2000 frt között.

Ezek mindennemő szolgálattal tartoznak, búzából és egyébféle tavasi vetésekből kilenczeddel, jóllehet még eddig az nőtecsieknek az kilenczedet megengedtem.

Az tized dézmát pénzen köll megvenni. Karácson ajándékjára két őzzel tartoznak. Item egy-egy luddal, két-két tikkal, húsz-húsz tikmonyakkal, egy-egy pint vajjal az jobbágy zsellyér pedig egy meszelylyel.

Alsó-Petinnek szőlőhegye is vagyon, bor désmával kilenczeddel s tizeddel tartoznak. Az felső peténiek hasonlóképpen, mivel az alsó petényi hegyen vagyon szőlőjek és más falubelick is, az kiknek ott szőlőjek vagyon.

Pest vármegyében bírok egy Ágas-Egyháza nevű pusztát, melyet kecskeméti városbeli ennehány emberek bérelnék meg tőlem. Anno 1641. esztendőből folyvást lévő vicekapitányságomban kezdetem birni, eleint[e] ugyan az én atyámról való Farkas-familiák birták, Eger várában laktanak; én osztán per novam donationem kértem meg, pura statutióm lévén s mostan is pacifice bírom.

Első esztendőben pro anno 1641. die 22. Maii Lévára küldöttek volt föl hozzám, az mely kecskeméti gazdák megbérlették, avagy követték az pusztát tőlem, úgymint Ágoston Pál, Kakula István, Sera Márton és több társaik, Nyulas János nevű ugyan kecskeméti embert másodmagával, az kik hoztanak volt akkor elsőben egy-egy vég igen szép aranyas végű patyolatot, egy karmasin csizmát s két sajtot.

És ugyanezen ember alkudott volt meg velem az társok képében akkor az ágas-egyházi pusztámtól egy vég jancsárpatyolatban, egy vég vörös abában, és egy karmasin csizmában.

Annakutánna három avagy négy esztendők mulván negyven forintra vittem árendáját avagy bérit azon pusztának, azonkivől egy karmasin csizmát, akár két tallért s 25 font szappant és a mellé egy avagy két szép nyári sajtot szoktanak adni minden esztendőnkint.

Most penig ez jelen való 1659. esztendőben die 20. Maii Kőrössy Ferencz és Karczag Mátyás nevű kecskeméti emberek hozták meg az árendapénzt, s mivelhogy elmulatták a Szt.-György napját, az végezés szerint akkorra meg nem hozták az fl. 40, azért most fl. 43. kölletett adniok, ezután is annyit köll adniok, hogyha abban meg akarom tartani, de minthogy hasznos pusztá, 50. tallért és többet is megadnak tőle, mert el nem lehetnek annékül az pusztá nélkül följobb is kölletik vinni árendáját.

Az karmasin csizmát, s az 25 font szappant is meghozták ugyanezen fölül megírt emberek ezen esztendőre valót.

Ugyan Pest vármegyében bírok Pahi nevű pusztát, vagy onazonkivől más két embernek portiója benne, de többire én bírom etc.

Ab anno 1641. esztendőből fogva ezen Pahi pusztát is ugyanezen megírt esztendőben lévő vicekapitányságomban bérelették meg elsőben az izsákiak; Vargha András és Karlagh András nevű két izsáki embert küldöttek volt föl hozzám alkudni. Akkor elsőben hoztanak az pusztától egy vég igen szép aranyas végű patyolatot, item egy karmasin csizmát, és egy öreg fejrő őszi sajtot. Ugyanakkor alkudott volt meg velem ez a két ember falu fejében jövő esztendőkre a pusztától fl. 16. idest tizenhat forintban, egypár karmazsin csizmában s akár két tallért a csizmáért, item két nyári, avagy őszi sajtot.

Az megirt 1641. esztendőől fogvást mind ez mostani 1659. esztendeig megküldötték ez szerint esküdt emberektől az szokott avagy velek végezett árendát, s némelykor az birák hozták meg ide Nógrádban.

Hanem mostani 1659. esztendőben ujonnan alkudván az izsákiakkal huszonnégyszallérban készpénzben, s azon kivől az karmasin csizma helett is két szallérban, melyet Darvas Máté és Kardos István nevő izsáki emberektől megis küldötte nek. Ennek utánna immár esztendőnkint ennivel tartoznak s azonkivől az ajándékban való sajttal.

Pest vármegyében Hügye nevő praediumban is portióm volna ugyan Hügyéről iratták az eleim magokat. Az Duna mellett Ráczevi elle[né]ben vagyon ezen pusztá, eddig nem volt módóm benne, hogy kikereshettem volna portiómat, hanem ha isten élteti az fiaimot törvényhez értő emberektől, avagy prokátoroktól értekezzenek, mint, és hogy köllene elindéjtani s kikeresni azoktól, az kik most birják, mert hasznos pusztá, s vagyon az én leveleim között levél is róla régi levél.

Komárom vármegyében az szegény anyámról ezeket az pusztákat bírtam együtt egy nénémel Tataj Ilonával, az ki szegény anyámmal egyvolt atyól anyól.

Kömlöd nevő pusztának felét én s felét néném Tataj Ilona, ő meghalván szegény az ő része szállott maradékira a kikkel én conveniálván, kieléjejtetem őket atyafiúságosképpen, kiről elegendő leveleim is vannak. Ez megnevezett Kömlöd nevő pusztát annakutánna én Farkas Pál adtam zálogban Komárom vármegyében Kocs nevő faluban lakozó Pázmándi Jánosnak, s Kalmár Gergelynek és Szönyön lakozó Káposztás Mihálynak négyszáz ezüst szallérokban, s most azok birják. Én peniglen azon summa pénzen auctiót is tevén 500 szallért hozzá, Tereske nevő falut és jószágot vettem meg kilencszáz szalléron zálogban.

Ugyan Komárom vármegyében Ete nevő pusztában volt négy curiánk, melynek sok esztendők folyásában uraságában, birásában voltunk Tataj Ilona nénémel sőt még egykorban meg is száléjtottuk volt, azonban némely esztendők forgásiban az több atyafiaktól Zicsy István ur mostani ő fölsége pozsonyi magyar kamrájának prefectusa, portiójokat megvévén egyszer is másszor is, az más renden való atyafiaktól annak czime alatt hatalmasól az mi portiónkat is nagy iniuriánkra és nemesi szabadságunk ellen elfoglalta és mostan is birja, kit eddig törvénynyel is megkerestem volna, hogyha ilyen foglalatos tisztben nem volnék s más zürzavaros állapo[to]k is nem interveniáltak volna. Hogyha azonban énnekem holtom történnék istennek rendeléséből, csak bizonyságokat kölletik szedetni Komárom vármegye fő avagy viceispán commissiója mellett egy szolgabiró és

esküdt által arról, hogy én és Tataj Ilona néném birtuk Ete nevű pusztában azt az mi portiónkot és szabad uraságában voltunk; az bizonyíthatóság után Zichy István uramot ő ngát citáltatni köll az violentiára és azt is kölletik keresni ő nagán anni esztendőktől fogvást az mennyi hasznát vette az mi portiónk-nak etc.

Komáromban Arbonács Szabó Mihály nevű szolgabírónál találkozik az bizonyságokról való jegyzés, hová valói embereknek kölletik bizonyságokat bevenni, az embereknek a neveket magam adtam volt jegyzésben neki, nem is köll halogatni és elmulatni, mert szép helen való jószág az Vértes szélben az Dunántúl két kis mértföld, most immár jó ép falu.

Ugyan Komárom vármegyében Gadócz nevű praediumban, az mely praedium Komárom városán kívül csak közel vagyon az Duna mellett, abban is ötödfél curiát bírt a szegény anyámnak az anyja Tataj Máténé Koromlay Zsófia Gadócz Balázs leánya, mely gadóczbéli portió a szegény öreganyám halála után a szegény anyámra és több atyafiakra szállván, az kikkel egy volt, öt részre, zálogban kétszáz forintban eladták volt. Én az szegény anyámra nézendő részt pörrel megnyertem, a kiról az adiudicata levél is megvagon az jószágról való leveleim között. Komáromban lakozó Huszár István kezénél vagyon most azon portió, nem tartozom semmivel neki, csak ki köll kezétől venni, viza tanya is vagyon sok részre vagyon, egyaránt osztognak az proventusával (?), az mely emberek birnak benne. Az én donatio- avagy privilegium-levelem azon gadóczy jószágról Kerys Mihály uramnál vagyon, Csallóközben Doborgáson vagyon lakása, ad fideles manus bízam volt reá, ő kegne lévén akkorban, mikor pörlöttem az érsekbéli széken, azon vármegyének notáriusa; ki köll venni az donatio levelet ő kegmétől.

Győr vármegyében Kromló nevű praedium, az is őstől maradt jószág oda följebb megirt Tataj Ilona nénémnel minket illetett, de én messzi földön lakván nem birtam, hanem az én részemet is az nénémnek Tataj Ilonának engedtem volt birni ilyen okkal, mivelhogy ő közelébb lakott Beszperimben oda, hogy vegye hasznát az pusztának és éljen belőle. Ennehán-szor marhákat is hajtattott el az pusztáról. Egykorban egy győri tizedes embert küldvén ennehányad magával reá, hogyha valami marhákat találjanak rajta, elhajtsák; és más úr határáról, úgymint az gestessi kapitán Kutassy Mihály határáról találták volt az marhákat elhajtani és kétszáz forintban convictióban itélték volt el az nénémtől azt az kromlói pusztát. Özvegyasszony lévén, nyavalyás nem kereshette pörrel azután, és én is ifjú legény lévén, s messzi lakván csak úgy volt mind ekkoráig. Azért hogyha én immár nem kereshetném annak az Kutassynak maradékait, ha

isten a fiaimot élteti, az győri káptalanban s hogyha abban nem találkoznék, más káptalanban requisitorium mandatum mellett kerestetnének levelet róla s hogyha valami levél találkoznék, keresnék az jószágot is. Koromlay Jánosnak hitták az én nagyatyámat, szegény anyámnak az öregatyját, a ki haeres volt abban az koromlai jószágban; az Bakonban vagyon az pusztá, igen gesztenyés hely.

Következnek ifjúságomban az mely nagy urakat szolgáltam és ez ideiglen négy császárokat isten kegyelmességéből etc.

In anno 1609. esztendőben adott volt az szegény istenben elnyugodott atyám 16 esztendős koromban, az jó emlékezető Sajfried Kolonicsnak, akkorbéli érsek-újvári generálisnak inasúl; harmadfél esztendeig tartván a szegény úr magánál, azután egy Ferdinánd Sajfride Kolonics nevő öcsével adott volt az Dunántúl az tekéntetes és nagos gróf Nádasdi Pál mellé, ott másfél esztendeig tanoltunk az úrral, Nádasdy Pállal, gyermek állapottal lévén ő naga még akkor.

Anno 1612. commendáltattam az szegény üdvözült úrtól, ugyan Nádasdy Pál úrtól az boldog emlékezető Turzó György magyarországi palatinushoz inasól Bicsén, Illésházy Gáspár uram ő naga lakodalmakor és ottan hamar vice-komornikjává tett szegén uram, meglováséjtván 3 lovamra adott fizetést. Három esztendeig szolgálhattam a szegény urat; anno 1616. esztendőben holt meg karácson éjszakáján.

Anno 1616. haza szállván újvári házamhoz, az fölséges 2-dik Mátyás császár és magyarországi koronás király urunk idejében gróf Rudolf Teuffenpak generálisságában, még élt a szegén istenben elnyugodott atyám, Farkas Pál, 5 esztendeig gutaütésben fekvén, mindazonáltal az 50. lovas hadnagyságban megtartatott éltéig, kinek én viseltem gondját, magamnak is 6 lovamra lévén fizetésem ő fölségétől ugyanazon 50 lovas között. Ennehány esztendők mulásában változások történtenek, elhagyván ő fölsége szolgálatját, lettem gróf Thurzó Staniszló érsek-újvári generális szolgálója; in anno 1621. palatinusságában is szolgáltam, 4 lovamra fizetett ő naga. Anno 1625. holt meg Thurzó Staniszló; generálissága után választatott az boldog emlékezető Eszterházy Miklós az generálisságra és ugyanazon esztendőben lettem szolgálója 4 lóval; azután palatinusságra választatván, szolgáltam egy ideig palatinusságában is. Az jó emlékezető gróf Eszterházy Miklós generálissága után következett, avagy választatott a szegény istenben elnyugodott gróf Pálffy István in anno 1626 az újvári generálisságra és ugyanezen esztendőben lettem szolgálója 4 lóval és szolgáltam 12 esztendeig.

Anno 1638. promoveáltattam szegény üdvözült urtól az lévai vicekapitánságra, az hol 4 esztendeig viseltem az tisztet.

Anno 1642. die 10. Martii mentem az nógrádi vicekapitánságra, ott immár isten ő szt. fölsége jóvoltából 19 esztendő töltöttem ez jelen való 1660. esztendeig 10 mártiustól fogva, legyen áldott istennek szt. neve, szolgáltam 4 császárokat: második Mátyás császárt, 2-dus Ferdinandust, és 3-tius Ferdinandust s mostani kegyelmes urunkot Leopoldus Ignatiust, kit isten szerencsésen éltesen sok esztendeig és tegye diadalmassá minden ellenségi ellen.

Végeztem ez irásomat lévai házamnál anno 1660. die 22. Martii.

Farkas Pál m. p.

II.

Farkas Ádám följegyzései.

Anno 1694. die 13. Decem. kezdettem ezen irásimhoz, akarván én is maradékimnak emlékezetül hagynom, édes atyám Farkas Pál halála után szegény istenben elnyugodott anyám, Szombathelyi Anna miképen nevelt föl és meg is házásított, ez mai napiglan házasságomban isten ő szent fölsége hán magzatokkal áldott meg és ifjúságomban minémő szolgálatokban voltam és szegén atyámtól maradt jószágocskámat istennek jóvoltából ez üdeiglen tarthattam meg és az édes atyám által szerzett jókból, melyek vannak meg és melyek abalienáltattanak s kik által, magam is mit aquiráltam.

Az édes atyám Farkas Pál, az ki az első irásokat tette nógrádi kapitánységében in anno 1663. az török császár ereje kigyüvén, megvette Érsek-Újvárárt, visszamenet Nógrád várát is megszállván, őt egész hétig ostromolván megvette, hasonlóképen Lévát is, szorultunk szegény édes anyámmal Zólyom várában, az hová Nógrád vára megvétele után gyűtt az édes atyám is, ottan lakván azon télen; in anno 1664. vissza vevén Lévát az keresztenség, szegén édes atyámat hügyei Farkas Pált tette generál Zuya lévai vicekapitánnak, gyüvén Zólyomból Léva alól való táborból, mene Túróczban azon mosóczi és szentmártoni jószágot megtekinteni, melyet cserélt Balassa Bálinttal az notecsi, petényi és agárdi pusztáján, ottan megbetegedvén, hozták haza Zólyomban, azon betegségében megholt és temettetett el az várbeli alsó templomban. Mely lévai vicekapitánságra édes atyám halála után választott románfalvai Farkas György uram, legyüvén az édes anyám Lévára lakójúl, özvegységében volt őt egész esztendőig. Meghalván Farkas György uram akkori felesége, vette el

édes anyámat, az kivel is tizenegy esztendeig lakott, de semmi gyermekek nem volt; elvévén az édes anyámat, adtanak engemet oskolákban az pater jesuitákhoz, az holott hét egész esztendeig continuáltam oskoláimot, végeztem el az rethoricát; az oskolákból kikelvén, esztendeig voltam Sinikovich prókátor mellett, elhagyván aztat is, mentem istenben üdvezült Bársony György egri püspökhöz három lóval szolgálni, kinek is főinasa és innyaadója voltam két esztendeig Kassán. Elbúcsúzván az urtól ő nagától jegyztettem el magamnak örök házastársul édes anyám és több atyafiak akarattjából mostoha atyám románfalvai Farkas György uram második felesége szakolczai Papp Mária asszontul maradtott árva leányát Farkas Katát.

Anno 1678. die 20. Februarii volt lakodalmunk itten az lévai házamnál, másodnapra megbetegedvén az édes anyám Szombathelyi Anna asszony föl sem kelhetett azon betegségből, holt meg 12. Martii, az ki is temettetett az itt való lévai Szt.-Mihály templomában.

Maradtunk volt szegén atyámtul egy testvér-atyafiak hármán: Farkas Imre bátyám és húgom Farkas Éva. Farkas Imre bátyámnak Ebeczky Kata, asszony feleségítul maradtott egy fia, Farkas György. Farkas Éva húgomnak pedig Liphay István urától maradtott három fia: Ferencz, János és Zsigmond.

Anno 1680. die 20. Aprilis első Leopoldus kegyelmes koronás király urunk ő fölsége kegyelmesen conferálta énnékem az korponai kapitánságot, az holott hét esztendeig voltam azon kapitánságban, de mivel Fülel várának elromlásával Korpona végháza is armistitium által az fölső párton lévő magyaroknak s Tököli uram ő nagának cedáltatott vala, én még annakelőtte az méltóságos Magyarország palatinussa galántai Eszterházy Pál urunk ő herczegsége parancsolattjából az ő herczegsége Szerednél lévő magyar táborára mentem, akkori főkapitán Balassa Bálint uram ő nagával, elpártolván tőlünk, az vitézlő rend csak otthon maradtott, magam is az sok ellenség miatt el nem hozhatván feleséget, gyermekemet, hagytam benn Korponán. Látván ő herczegsége az iránt való hévségemet, az Dunántul való végbeli hajdúságának ezeres vicecolonellusának tett száz német forint fizetést rendelvén személyemre. Eloszolván pedig az ő fölsége armadája és az ő herczegsége hada is, gyüttem lévai házamhoz, azon armistitium alatt hozattam haza az feleségemet Korponáról.

Anno 1683. lévén országunkban az a nagy revolutio, midőn az török császár ereje megszállotta vala Bécset personális insurrectio lévén, voltam nemes Bars vármegyének vicekapitányja.

Ugyanezen esztendőben megvervén Bécs alatt az pogánságot, vette meg az fölsége armadája Esztergamot, engemet expediált az böcsületes lévai sereg és nemesség az boldog emlékezetű

lotringiai Carolus herceghez az fölsége hadainak generalissimusához gratiáért, kit is megadván ő herczegsége minnyájoknak, még ujjban az ő herczegsége parancsolatjából mentem az korponai kapitánságra négy holnapig lévén azon kapitánságban.

Anno 1684. die 16. Februarii méltóságos Magyarország palatinussa akaratjából gyöttem be az lévai vicekapitánságra, mivel Farkas György atyám uram rabúl vitetett vala el Tökölly uram ő naga által, az kinek is egy kurucz kapitányon kölletett szabadulni; megszabadulván, váczai kapitánnyá tétetett.

(Mindkét följegyzés eredetije a nagyszigethi Szily-család levéltárában.)

Közli: SZILY KÁLMÁN.

HISTORIAI FORGÁCSOK.

I.

1621. nov. 27.

Bethlen István kormányzósága történetéhez.

Bethlen István kormányzósága történetéből, általán Erdély beltörténetéből, Bethlen Gábor hadjáratai idejéből kevés adat maradt fenn. Az alább következő levél igen érdekes adalékot szolgáltat ahhoz: a szászokat menti azon vád ellen, mintha a Bethlen Gábor mellé jött tatárokat ők hívtak volna be.

Prudentes ac circumspecti domini amici mihi observandi.
Salutem et servitiorum meorum paratissimam comendationem.

Ez elmúlt napokban hozta vala Királyfalvi András uram Kegyelmeteknek egy levelét énnekem, melyben Kegyelmetek írt vala ilyen dologról: értette volna Kegyelmetek, hogy az Kegyelmetek natiója felől néminemű visszafordult elméjű emberek azt hirdették volna, hogy Kegyelmetek szászságul hozná be az tatárokat, mely dolog Kegyelmeteknek nem kicsin injuriára is volna; ez mellett instál is Kegyelmetek azon effectuálnám azt, hogy efféle hamis hírek ne spargálatnának Kegyelmetek felől. Azt akárki meggondolhatja, hogy mikor az ember ok nélkül ártatlan szenved gyalázatot, akárkinek is injuria nélkül ezt nem lehet elszenvedni. De jól tudja Kegyelmetek azt, hogy Kristus urunk mikor Jeruzsalembe bement, akkor azt kiáltották nagy fel szóval, hogy Hosanna filio Dávid Hosanna in altissimis, benedictus qui venit in nomine domini etcetera. Az nehán penig kevés idő mulván ezt kiáltják felőle, hogy feszicsed meg, feszicsed meg, mert ilyen s ilyen bünös. Ha azért az istennek fia az ki bün nélkül való volt, nem kerülhetete el az embereknek hamis nyelvét, hát

ebben ez litván gyarló világban való bűnös emberek levén mű, hogy tudjuk elkerülni efféle hamis nyelvű embereknek rágalmaszásokot? Mikor embernek lelkiismereti valakit nem kárhoztat, hiában akkor akár ki mit fecsegyen is. Tiszta aranyat nem fog rozsdá, hogy pedig én ezt effectuálhassam az Kegyelmetek kívánsága szerint, hogy afféle hamis hírek ne spargaltassanak, bizony sok csepű kellene ahoz, akivel az ember begyőzné dugni afféle hamis szájokat. Elég az, ha én lehetek. Kegyelmeteknek bizonyosága arról, minemű hűséggel és engedelmességgel, viselte Kegyelmetek magát az hazának közönséges szükségeinek idején való terelviselésekben, mind azóltatul fogva, miolta az ő felsége kegyelmessége nehán, méltatlan és elégtelen voltomra ebben az bajos gondokban Kegyelmetek között forgok. Azt pedig hiszem én tudom, hogy ő felsége hivatta az tatárokat, kiknek meneteleket ő felsége azután is sollicitálta. Mind Gönczi György nevű szolgám, s mind királybíró uram által értetem azt is, miképpen neheztellené Kegyelmetek azt, hogy én igen serio találtam volna Kegyelmeteknek parancsolni ez elmúlt napokbeli expeditio felől való kibocsátott leveleimbem. Kire Kegyelmeteknek ezt írhatom: az minemű nagy vehementiával akkor hozzák vala az híreket, mind az Béli uramtúl Havasalföldében bocsátott emberek, s mind egyéb helyekben levő ő felsége szóbeli gondviselői, kik ő felségének szemei, fülei és igaz hívei lévén, én is pedig az ő kegyelmek vigyázására támaszkodván, minthogy ő felségének igaz híveinek tudtam s tudom is ő kegyelmeket lenni, ahoz képest kellett énnem is olyan serio és olyanformán Kegyelmeteknek parancsolnom, hogy annál hamarébb fel is serkentessem az hazának közönséges szükségeiben való előmozdulásban. De ha az országbeli uraknak és az egész nemességnek semminek is tisztessége ellen nem esik, mikor az szükségnek idején sub amissione capitatis, libertatis et omnium bonorum hínak mindent hadban az szokás szerint, nem ítélem, hogy Kegyelmeteknek is ez tisztessége ellen esett annál inkább pedig, holott studio böcsületi ellen Kegyelmeteknek én nem parancsoltam, hanem azon formán mindenekben, valamint az két nemzetnek. Ne is adja isten, hogy se az Kegyelmetek böcsületes nemzetének, se akármelyik nemzetnek, sőt csak egy kis oppidumnak is és csak egy személynek is, studio gyalázatjának, privilegiomának és szabadságának ellene igyekezzem contra conscientiam. Alljon elő azért bátor akárki, az ki én miattam ezekben megbántódott. Annakokáért bizrást merem támasztani akármely jó lelkiismeretű embernek ítéletire, hogy az akkori levelembeli clausula Kegyelmeteknek gyalázatjára nem esett, holott valamint az két nemzetnek, Kegyelmeteknek is harmadik nemzetnek, az szükséghez képest az szerint parancsoltam. Tartsa meg isten Kegyel-

meteket jó egészségben mind fejenkint. Datum Claudiopoli die 27 Novembris anno 1621.

Prudentum ac circumspectarum dominationum vestrarum
amicus benevolus servire paratus
Stephanus Bethlen m. p.

Külczim: Prudentibus ac circumspectis dominis magistro civium villico ceterisque juratis civibus ac senatoribus civitatis Cibiniensis amicis mihi observandis.

(Eredetije a szász nemzeti ltárban Nro 271.)

II.

Császár Péter párlázadása történetéhez.

Császár Péter paraszt lázadásáról még kevés adat van napfényre hozva. Még Horváth Mihály is alig szól róla, a régieb-
bek közül Szalárdy említi néhány sorban — a mennyiben egyik
leveretése Erdélyből jött.

Az 1631-iki belháborúnak egyik következménye volt, hogy
egy csomó katona fegyverben maradt. A háborúban a hajdúk is
rész tettek, s szokás szerint háború után a kibékülésnek nem volt
meg az az eredménye, hogy leültek volna. Kovács Péter hada
ugyancsak garázdálkodott.

Ez a pórokat is fölkelésre bírta, kiknek soraiban szívesen
toborzottak a hajdúk. Az egri pasa biztatta őket, titokban velek
tartott. Császár Péterben elég ügyes vezért nyertek. A mint ere-
jük növekedett s Magyarország és Erdély részeit egyaránt pusztí-
tották, Rákóczy és Eszterházy azzal kezdték vádolni egymást,
hogy a másik velök tart.

Rákóczy 1631. sept. 9-re hadfölkelést hirdetett ugyan, de
az elmaradt. Azonban a párlázadás mind nagyobb dimenziókat
öltött: nemcsak falvakat vettek be, hanem kastélyokat is kira-
boltak, s a mint nem találtak ellenállásra, mind vakmerőbbekké
lettek. Császárt becsalták ugyan Kassára s kinzással összekötött
vallatás után felnégyelték; de ez társait megtorlásra ösztönzé,
Torna, Bereg, Abauj, Borsod, Zemplén Sáros, Ung vármegyékben
elterjedtek s most a tiszántúli kerületeket is fenyegették. Annyira
ment vakmerőségük, hogy a Rákóczytól jövő Kellemessit is kira-
bolták s leveleitől megfosztották. Rákóczy végre Zólyomit s
Csomaközyt küldte ellenök, kik őket bekerítették s megadásra

kényszerítették. Vezérük Ambrus bíró menekült ugyan, de nem sokára meghalt. Az elfogottak fülöktől, orroktól fosztattak meg.

a)

1632. márcz. 13—4.

Fassio Petri Császár, quaestionibus subjecti, tram in quam extra torturam, coram Generosis, Egregijs et Nobilibus Dominis, Joanne Káthai, Onodiensi, Stephano Révai Tokajiensi Supremis Capitaneis, Francisco Paczoth Castellano Cassoviensi Sacrae Caesariae Regiaeque Majestatis, item Joachimo Kranz Senatore, Michaela Debreczeni, Concive, Joanne Váradi Jurato vicenotario, Liberae, Regiaeque Civitatis Cassoviensis et Josepho Polyani Jurato Notario Camerae Scepusiensis praefatae Caesariae Majestatis, juxta subsequentes Articulos Interrogatorios examinati.

1. Micsoda volt az oka feltámadásoknak és ki tanácsából, nevezze meg, akár urak, nemesek, polgárok vagy fejedelem legyen.

2. Vannak-e valami levelek nálok s holott tartják.

3. Erdélyben micsoda instructióval ment a fejedelemhez, rendszerént mondja meg, és mit végezett, azt is mondja meg.

4. Egren a pasával mit végezett, ígért-e segítséget nekik, mennyit s mikor, és micsoda tanácsot adott s a töröknek mi szándékja.

5. Micsoda feltett czéljok vagyon a parasztságnak ebben a támadásban és most miért hirdette volt ő, hogy mind felüljön a parasztság és hogy Tarczalhoz gyűljön.

6. Nem kínálták-e ötlet a pórok fejedelemséggel az miut értették és várral. A svéciai királytól is nem jött-e valami biztatások, levél vagy izenet által.

7. Az nemesség és urak közül kiket akartak előttök járóvá és fejekké tenni.

Ao. 1632. die 3. Martii ante torturam fassus est ita:

Ad primum. Csuka Imrét, Kátán lakozót mondotta első okának az ő föltámadásoknak lenni.

Ad secundum. Azt vallotta, hogy az egri vezér levele vagyon nálok, kit geszti Csizi János hozott ki és most is noszvai Tóth Sebestyénnél vagyon.

Ad tertium. Azt vallotta, hogy ő Erdélyben egyébért nem volt, társaival, Bordással, Szihalmi Mátéval és Csepán Jánossal együtt, hanem hogy a fejedelmet fussák és supplicáljanak, hogy ittkin nekik gratiát szerezzen ő naga; kire így resolválta magát a fejedelem, hogy esküdjék meg Császár Péter és társai legelsőben s azután pedig ittkin a több parasztság is, hogy leszállanak s többé fel sem ülnek, akképen ha az leszállás után valami bánatások lenne valakitül azért a föltámodásért, megoltalmazza őket.

Bordást pedig, kit előbb említe, erővel vitte volt be magával Erdélybe Császár Péter. A fejedelemmel maga nem szóllott, hanem más által.

Ad 4-tum. Vallotta, hogy midőn az egri pasánál volt, azt fogadta volt nekik, hogy őket le nem hagyja vágatni az uraknak s a nemességnek.

Ad 5-tum. Nihil ante torturam. Post torturam vallotta, hogy ilyen akaratjok és intentumok volt a feltámadásba, hogy magukat vagy mind levágassák, vagy azt a levelet kikeressék, a kit császártól valami Bakó nevű putnoki ember hozott volt a pórok könnyebbségére, de elrekkentette, az melyben a volt, hogy a pórság öt napnál többet a földes urának ne szolgáljon egy holnapig. Ezt a levelet Semsei Miklós uramnál értették lenni.

Ad 6-tum nihil.

Ad 7-timum. Vallotta, hogy volt ilyen szó közöttök, hogy nekik valami úri, avagy nagy nemes renden való ember kellene előttök járónak, de nevezet szerint egy sem volt denominálva, hanem Gönczön léteken emlegették Figedi Mihályt az ónadit, hogy igen jó volna ő közikben, előttök járónak.

Die 4. Martii sine tortura fassus est, in modum subsequenter, hogy eltökélt szándékjok s akaratjok a pórságnak az volt, hogy az földes urokra és nemességre, ha dolgokban előmehettek volna, egyáltalában arczul forduljanak és reájok támadjanak, magát mindazáltal és viczejét Noszvai Tóth Sebestyént úgy vallotta, hogy nem consentiáltak erre sem egy voxon a többivel nem voltak, sőt maga ugyan sirással dehortálta erről a többit. Legnagyobb okait pedig és első indétóit ennek a támadásnak mondotta a cserháti hadakat, kik között első s leggonoszabak voltak a Csukáék, Bontha János, szomolyai Mező Márton és valami cserepi ember, kinek nevét meg nem tudta mondani, a kik leginkább forralták a nemesség ellen való gonosz szándékot. Vallotta azt is, hogy Csukáéktól értette volna, hogy az ő első biztatójok és tanácsosok is, az földes urok, Horváth Miklós lett volna, ki azt tanácsolta nekik, hogy ti parasztok, úgymond, támadjatok fel, mert nekünk nemeknek nincs módunk benne, de tinektek vagyon nagy okotok és módotok reá és így végre még a régi szabadságtokat is megnyeritek.

Item. Ezeken kívül vallotta, hogy keresztesi Varga Gáspár is sok gonosznak volt oka köztök, ő formálta és íratva az hajdúknak is a rút levelet, a főtanácsok közül való volt ez is. A notariások pedig Szt. Péteren lakik, a ki ezt a levelet is írta.

Item. Domik Péter és Dákó György is igen fők voltak köztök. A bogádi praedicator is minden titkos dolgokat és tanácsokat tudta, mert communicálták is vele és approbálta.

Item. Kapczi János és Benedek, szántaiak, főtanácsosok

voltak köztök. A szikszai vicekapitán is Vincze János és egy gagyai Báthori Márton nevű ember tizedes, ezeket igen gonoszoknak mondotta hogy voltak.

Poroszlai Szőcs György ez is kapitán és tanács volt közöttök.

Korlátfalusi Czibalmos Mátyást, ezt nyelvesnek, sok szavónak és felette gonosznak mondja, hogy volt, úgy hogy ha szaván mindenkor elindultak volna, eddig régen el kellett volna vesznieik. Mindenüvé való követségeket is viselt köztök.

Item vallotta azt is, hogy egy korban István deákot, az erdélyi fejedelem ónadi tisztartóját, midőn szorgalmaztatta volna a többi pórság a feltámadást és már a szt. péterieket meg is birságolták volna, hogy meg nem akartak indulni, találták volt meg és kérdették tőle, mit kelletnék cselekedniek? amaz azt felelte nekik, ha az szt. péterieket megbirságolták, bizony titeket sokkal inkább, hanem felüljete, mert én szerencséteket tartom.

Item. Biztatásokat az egri vezértől és pásától mondotta, hogy volt, és biztató levelek is vagyon a vezértől, kit most Tóth Sebestyén tart. Csízi János és Erdélyi Balázs, a kik a vezérhez jártak, azt mondták, hogy arra felelt nekik a vezér, hogy egész Drinápolytól fogva melléjek adja az szegéniséget és még azon kívül való segítséget is ad, valamennyi szükség leszen, mivel ők törökhöz folyamodtak; a passa is pedig reá felelt nekik, hogy megoltalmazza őket egyáltalában.

Item. Vallotta azt is, hogy értette Ambrúzs bírótól és többektől, hogy Zólyomi Dávidtól is volt biztatások és tanácskozások is volt vele.

Item. Az erdélyi fejedelemhez való járásárúl azt vallotta, hogy egyéb biztatások tőle nem volt, hanem kívánta azt az három vármegyétől, hogy megesküdjenek azon, hogy leszállanak, és ha leszállnak, annakutána megoltalmazza őket, akárki akarná is megbüntetni az előbbi támadásokért. Tudta azt is, hogy a fejedelem husvétra kijű, de mi végre, nem tudta.

Nevezett egy gönczi embert is Ambrus mester nevének találatott, egyébaránt nemes személynek, ezt is közülök valónak mondotta.

Item vallotta, hogy mikor Forrón és Aszalon volt gyűlések, a község azon volt, hogy Kátai János uram encsi házára menjenek és felverjék, de a kik főkfők voltak köztök, nem engedték.

Item vallotta azt is, hogy a pórság kívánta ötöt előjárójának és fogadta azt neki, hogy vagy kalastromot valahol épétnek neki, vagy pedig Kátai uram encsi házát neki adják, ha felveszi azt az állapotot.

Item azt is vallotta, hogy az áruló urakon a pórság azt értette, hogy ő nekik az volt tudokra, hogy Ónodbúl a töröknek

azt írták volna, hogy viseljék gondját ők az hódoltságnak, a keresztyéneknek is gondjok leszen azokra, a kik hódolatlanok s ezért haragudtak Kátai János uramra és ezt a levelet Berenthei Gáspár pinczében mondták, hogy feltalálkozott. Bornemisza uramra is pedig haragudtak a Csukáék.

Item azt vallotta, hogy az mostani új támadásának a pór-ságnak mind az kapitány az oka és ő legderekabban forralja, a kit most Bodolyában, a gagyai kapitány helyében választottak, a nevét meg nem tudta mondani.

Peractis his rursus attractus in torturam, sed praeter haec fassus est nihil.

Kivül: Fassio Petri Császár Capitanci Rusticorum rebellantium. ao. 1632.

(A m. k. kam. levéltár. Publ. fasc. XXI. Nro 6.)

b)

1632. márcz. 29.

Ill^{me} atque exc. comes, dne dne fautor et frater compaterque mihi observand^{me}.

Salutem sat. Majd leszen két holnapja, hogy ő fgéhez és Ngodhoz az itt való földnek állapotjáról bizonyos instructiómmal fölküldöttem vala Sennyei Sándor uramat, eddig való késedelmét ő kglmének mire vélni nem tudom, ha ő fge ugyan elfeledközött-e ez kis darab országáról és rólunk itt való híveiről, hogy ő fge nem gondolván igen velünk, jó válaszszaal eddig is nem ereszté vissza ő kglmét; Ngod is mit gondol ennek az kis darab földnek békességben való megmaradásáról, hogy ő fge előtt nem urgeálja az dolgot és megmaradásunkra való resolutiót nem vészen ő fgétől, azon csodálkozom, holott minden állapatról egynehány ízben azután is, a miulta ő kglme Sennyei uram immár ő fgénél és Ngodnál vagyon, tudósítottam Ngodat s még szintén ennyire nem is hatalmaskodott vala el ez hitván eszeveszett jószág, amint mostan, — akkor még csak Torna és Borsod vármegyéből valók némelyek sibongottak vala, most immár annyira eláradtanak, hogy mind Torna, Borsod, Abaujvár, Sáros, Zemplin és Ungvár vármegyékben meg az Tiszántól is készek, csaknem az egész Krajnaságot (!) is magok közzé holdultatván, föllázattanak és oly igen megsokasodtanak, a nagy késedelem miatt, hogy csak egy szolgáló ember sem mehet már el közöttök. Ha pénz leszen vala, hogy hadat fogadhattam volna vele idein, a mint Ngodnak sokszor megírtam, elhatalmazni és megsokasodni ennyire őket nem engedtem volna, s akkor és a tájban hadat is csak valamentényire való pénzt küldött volna ő fge annyit fogadtam volna, hogy elle-

nek könnyen resistálhattam volna s most ily nagy visszavonyás pártolkodás és fölzöndölés uem léssen ez kis darab földön. Immár ha szintén akarnék is valamit indítanyi, mint lehessen meg isten tudja, holott még az szolgáló embereket is, a kiket megfogadhattam volna sokakat hozzájuk esküttettenek és holdultattanak s naponként és óránként öregbednek bátorságokban. Az vármeigyékre is egynehány ízben írás miatt küldöttem, hogy viritim insurgálnának, de azok is mely nehezen insurgáluak, és mely késedelmesek magok szabadsága oltalmazására, látván az állapotot, hogy ő fgének semmi mezei hada nincs, meg nem írhatom Ngodnak. Annak okáért Ngodat még is kérem, értvén ez darab földnek veszedelmes állapotját, ő fgénél az mennyinél foganatosban lehet úgy instáljon, hogy Sennyei Sándor uramot jó és kedves válaszszal bocsássa ő fge, és ő kglme által az mezei hadak fogadására pénzt küldjön, mert ha ő fge pénzt nem küld, a kin mezei hadat fogadhasunk s mezei hada nem léssen itt ezen az földön ő fgének, ő fge és Ngd elhigye, soha ez kis darab föld mezei had nélkül állandóvan meg nem maradhat.

Ez elmúlt héten Bornemisza János uram tavarnaji és novaji házát fölverték ezek az hitván pórok, mindenéből zsákmánt hánván; e szerint Káthay János uram encsi házát is, kikben ő kglmek mindazketten sok ezer ft ára kárt vallottanak; ezenkívül Nagy-Mihályban is ednehány nemes embernek házát verték föl; valahol az nemes embereket kaphatják, azokat is mindjárt magok köziben esküttetik, kiváltképen a ki szolgáló ember volt annakelőtte.

Ha azért ő fge és Ngod Sennyei uramot elkésleli és pénzünk nem léssen, a mi megmaradásunk csak isten tudja mint leszen. Az török is ujonnan gyülekezik Egerben, ha hadunk nem fog lenni, mind kin az mezón s mind az végházakban, félő, hogy ki ne csapjon és derekas rablást ne tegyen, minthogy peng az végházak is igen puszták, csak ember ezt az tüzet lecsendesíthetné, az mezei haddal, ha mezőben nem lenne szükségünk reá, könnyen az végházakat megrakhatnák.

Kellemesy Sándor uram is tegnap érkezék meg az erdélyi fejedelemtől, a kit utában az pórok megfogtanak vala, és az erdélyi fejedelem levelét is ő kglmétől elvették (noha csak credentialis levél vala, a mint ő kglme mondja) de fölszakasztván, vissza nem adták, hanem magoknak megtartották. Életét is ő kglme, isten tudja, mint oltalmazta meg. Szóval peng minémő relatiot hozott ő kglme, a mely relatiot írván is oda be énnekem az fejedelemtől, in paribus leíratván és levelemben includálván im Ngodnak megküldöttem. Noha édesgető szín alatt minden jóval ajánlja magát, de könnyen eszében veheti Ngod, hogy ugyan ki jön sub praetextu Praepostvári uram és a több urak ellen való

praetensioira, hogy már azokat persequalja, de kétség nélkül más fekszik alatta u. m. Munkács, mert mind csak az forog elméjében és azon igyekeznek, hogy ugyan magáévá tehesse. Ngodat még is kérem, legyen gondviselője (!) ez kis darab földre (!) és ő fgénél instáljon ennek megmaradásáról, mert ha ez kis darab föld valamint periclitáltatik, a bizonyos dolog az oda föl való dolgaiban is ő fgének az itt való állapot akadált tehet. Minthogy immár látom ngos uram, hogy semmi uttal nem akarnak leszállani és megcsendesedni ezek az istentől elszakadott pórok, mind ennyi kevesed magammal is tüzzel-vassal rajtok lések, mert ha ellenek nem állunk és gonosz igyekezeteket nem praeveniáljuk s őket nem öletjük, kergettetjük, tartok attól, hogy ez föllobbant tűz tovább terjedjen, az nemeseknek is a bizonyos dolog, hogy semmi kedvek nincs, hogy ellenek legyenek. Ngod igen jól cselekedne, ha most hevenyében azokból az mezei hadakból, melyet Pálffy István uram beszállított az végekben, bár csak négy avagy öt százat eresztene ide, a kiknek nagyobb hírek is volna, s többet is efficiálnának, hogy semmint az idevalók, mert ezekhez semmit sem bízhatom, inkább is valamint megrettenthetjük s hamarébb is leszállanak. Az hajdú kapitányokat mind magamhoz hívatattam s most is itt vadnak, de egyáltalában az hajdúk mindaddig sem ülnek föl, míg az vármegyék az Tiszántól valók föl nem ülnek és ki nem szállanak, mert ők ahoz tartják magokat, a mint Ngod Nyári István urammal megesküttette őket. Ha az vármegyék fölülnek is. de ha által az Tiszán ide jönni nem akarnak, az vármegyéktől ők sem szakadnak el és által sem jönnek ők is s félő, hogy miattok, ha valamint sem az vármegyé, sem ők az hajduk által nem jönnek. meg ne fogyatkozzam s azért köllének mennél hamarébb Ngodnak azokat az lovasokat az végekből ideküldeni. Itt ngs uram az nemes emberek közül sokak mind az pórokhoz hajlottanak és esküttének, azért jó volna egyszer, ha ő fge és Ngod örök emléközetre az illeténeket megbüntetné úgy, hogy az többi is tanulna és eszkebe vennék magokat, mint kölljön ezután akárkinék is pártolkodni ő fge és országa ellen, az jószágokat pedig afféléknek, a kik pártossá lettenek és az pórokhoz esküttének. jó volna, ha Ngod az ő fge hívei közzé a kik hívségeket mind ő fgéhez és az országhoz mutatják (!) ¹⁾ A minthogy Kellemesy Sándor uram im egy supplicatio küldött Ngodhoz, Ngod conferálja ő kgelmének azt az jószágot, mivel vér is hozzá, hiszem ha bírhatja, bírja ő kglme ha nem, isten neki. Ngodat kérem az én szolgálatomért gyakorta írjon; lám én valami ocurrál, mindeneket szorgalmasan megírok Ngodnak, — emmellett mindenekről Ngod engem tudósítson és jó választ adjon.

¹⁾ *kiosztanú* kimaradt.

Az erdélyi fejedelem is ím egy szolgáját Pécsy László nevőt küldötte ő fgéhez, noha nem szintén tudhatom mi okért, de a mint conjicialhatom abban ütközött meg, hogy beküldöttem vala ő ngához, hogy még is ott fön való szolgái, a kiket bocsátott vala föl, tudhassuk menteni mind ő fge és Ngod előtt ő ngát. (!)

Tartsa meg satb.

Datum Cassoviae die 29. Martii a. 1632.

Ill^{mae} atque exc. cel^{nis} v^{rae}

servitor frater et compater addictissimus
Nicolaus Forgach
de Gyemes mp.

III.

1633. j un. 19.

Hunyad történetéhez.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak stb.

Az Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint én tegnap estvére ide érkezvén Ónodban, Bik Zsigmund urammal az hunyadi állapot felől eleget beszéltem; ő kegyelme kész az Nagyságod kegyelmes jóakarátjának és tetszésének engedni, noha szép jusokat praetendálják Hunyadhoz és mind az szegény fejedelem, mind megholt gróf uram sokszor kívántak velek conveniálni; de az anyjokot soha reá nem vehették; noha szegény fejedelem sokképpen ágált ellenek; de vagyon ebben az dolog, hogy ketten vannak Rácz Istvánnéval és kötések vagyon, hogy egymás nélkül nem alkudhatnak; volna még harmadik is, úgy mint Vadász Mihály leánykája; de nem tudom, ha méltán illetheti-e azt, holott az szegény fejedelem jure avagy extra jus az asszonyt proscibálták volt és az leánka azután lett volt Vadász uramtúl. De ennek az két asszonynak ilyen igazsága vagyon Hunyadban, hogy még régen megosztottak volt Török Istvánnal, az hunyadi jószágnak felét Török István, felét Dengeleghi Mihályné bírta; az vár az úr számára való volt; de az porkolábok és tisztviselők hittel voltak az asszonyhoz is kötelesek és tizezer tallér volt az viuculumja, az ki vét az transactio ellen; ez alatt, az kit immár én is jól emlétek, mikor Forgács Zsigmund Erdélyben Báthori fejedelem ellen ment vala, Nagyságod is emlékezik arról, hogy az végbeliek is oda voltak, az pápai zászló is ott volt, szegény Báthori fejedelem reá fogta Török Istvánra, hogy ellenségképpen küldött Erdélyre és az úr részét is elvonyá és bünteté jure regio avagy principali, Hunyadban adá Dengeleginének (mivel akkor kedves ember volt nála) noha az nélkül is successioja volt az asszonynak benne; azután szegény Báthori fejedelem halála

után az asszonyt törvény nélkül mindenétül megfoszták, és úgy bocsáták ki Erdélyből, jószágát is törvény nélkül elvették, ugyanakkor Hunyadot is. Az szegény Török István osztán úgy adá az asszonynak itt kin Körtvélyest, Abát és Gartát lakóul, kit most is bírnak az maradéki. Szegény Bethlen fejedelem vette eszében, hogy nem jól cselekedett, törvény nélkül apprehendálta Hunyadot; sokszor az asszonnyal akart conveniálni és hívatta is be; de az asszony nem ment sem az conveniálásra, sem be nem ment, Dengeleghi Miklós tanácsából. Végre osztán citáltatta; de úgy sem ment, mert immár az jószágát elvették volt. Annakutána szegény Török Istvánt én általam szegény Bethlen fejedelem ő fensége addig sollicitálá, hogy abbeli igazságát adja neki; két utam volt Erdélyben miatta; gondolván szegény Török István uram, hogy semmi maradékja nincsen és minduntalan foglalton-foglalják tüle, ha szintén megnyerné is, úgy alkuvék meg én általam szegény fejedelemmel, 12 ezer forintban és két ezer forintot érő fő lóban szerszámastul. Én adtam assecuratoriát is szegény fejedelemnek plenipotencia mellett; azután osztán az szegény úr, Török István, fateált az nagy-győri káptalanban. Reménlem az az levél most talán grófné asszonyomnál vagyon; de ha Nagyságod akarja látni, praefectus uram ő kegyelme az nagy-győri káptalanból kihozathatja. Azután is az szegény ifjú gróf sokszor akart ezekkel conveniálni; de nem alkhattak meg, mind csak időtül és az alkalmazástól vártak. Immár Bik Zsigmund uram értvén én tülem az Nagyságod kegyelmes akarátját, mindjárt elküldött az sógoráért és az leveleket, valaminemő leveleik vannak, kihozatja (de nem írta meg miért) és énnekem mindeneket megmutogat és Nagyságodnak értésére ad általam, menyinyiben való igazságok lehet benne; annak utána kész az Nagyságod kegyelmes parancsolatjához magát accommodálni mindenekben; de elsőbben az leveleit kell meglátni, mivel ő maga hagyta volt ben az leveleket az sógoránál, hogy ha octáva lenne Erdélyben, indítaná meg az grófnét. Hunyadon kívül is sok jószágát vette vala el violenter az szegény fejedelem Dengeleghi Mihálynénak, anyai jószágát is. melyet mostan is az szegény ifjú gróf és ő utána az dotalista hasonló hatalommal bírt és bír, az kik nem Hunyadhoz valóok voltak; reménlem azt is mind oda fogják adni, mivel Hunyadhoz közel vannak; egy Berete nevű udvarháza is szép jószággal együtt, vannak Biharvármegyében is portiói, kiket szegény fejedelem csak úgy violenter vett el és Tasnádhoz applicált, melyeket törvényenl is megnyernek. Ugy vettem eszemben, csak affélékben, kezekben való szabadítással is legyen Nagyságod jó akarattal, nem fognak pénzt kívánni; az ki igen könnyen meglehet. Az tiscusnak micsoda igazsága maradhatott volna meg Hunyadban, nem tudom, mert mindenik az két fejedelem legitimus fejedel-

mek lévén az országban (ha szintén Dengeleginének jussa nem lett volna benne is) de Báthori fejedelem neki adta cum toto iure principali elsőben penig; azután ismét szegény megholt urunk adta az ifjú Bethlen Istvának hasonlóképpen és ha Nagyságod perleni fogja, majd inkább megyen az én elmém arra, hogy ezeknek igazságával fogja inkább megnyerni, hogysen az fiscuséval. Ezekkel Nagyságod valamint akarja, úgy alkudhatik. Rácz István is ahoz tartja magát, az mit Bik Sidmond uram akar. Én Bik Sidmond uramat reá feleltettem: nem is kell benne kételkedni, hogy ha szintén venné eszében Bethlen István uram, avagy az ifjú grófné is, hogy Nagyságod törvénnyel meg akarja indétani őket és ő kegyelmeket megtalálnák, valami just akarnának tőlök venni; semmi contractusban és transactióban nem egyezkednek velek. *(Itt néhány sor érdektelen dolog).* Ugyanezen hunyadi jószág-ról való leveleket Nagyságod alkalmasint feltaláltathat az erdélyi káptalanokban. — Semmi oly új dolgokat nem hallunk most, az kit Nagyságodnak írhatnék egyebet, hanem az török szabadosan nyargal, valahol akar, és rabol; senki nincsen az ki ellene álljon. Az mint Kátai János uram írja tegnapi levelében ispán uramnak, az földnépét akarják felverni ellene. Mára virradóra is itt Csát táján az falukon volt 6 száz lovas török, csavargókat kerestek. Orosz Pál megszabadult, 16 száz talléron; ugyanazon németnek esett volt rabságában, az ki ő neki azelőtt rabja volt és 8 száz talléron bocsátta volt el, most ő rajta amaz duplát vett. Volstain fel akarta akasztatni, hogy az ordinantiát nem jól tartotta meg, ezer lovaszt kell maga pénzén fogadni, úgy adott gratiát neki. Bik Sidmond uram szolgálja volt oda fel Posonban és Nyitrán, Bozokba is az ura dolgában; ma érkezék meg, ő beszéléezeket az híreket; mondja azt is, hogy erősen kiáltatja Orosz Pál az hadat, de nem talál. Az mely hada elveszett Orosz Pálnak, ha Zólyomi uram fogsága nem esett volna, azoknak idébb kellett jöniök, az mint némely emberek vélekednek felőle és beszélgetnek. *(Itt néhány sor érdektelen dolgokat tartalmaz)* Adja az úristen Nagyságtok felől minden időben hallhassunk örvendetes hírt. Datum in Onad 19. die Junii anno 1633.

Nagyságod alázatos szolgálja

Chernel György. m. p.

Kívül ugyancsak Chernel kezével: Az én kegyelmes uramnak hogy debreczeni bíró uram sietséggel elküldje, igen kérem ő kegyelmét, bizonyos embertől Váradig.

Külső: Az én kegyelmes uramnak, az erdélyi fejedelemnek adassék. Cito stb. Citissime.

(Az egész Chernel írása)

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

IV.

A Török-Magyarkori Államokmánytár II. kötetének 171. s köv. ll. van egy érdekes utasítás, kelet, aláírás nélkül, mely Tholdalagi Mihály fogalmazványában maradt fenn. Tartalma mutatja, hogy Bethlen István érdekében s Rákóczy ellen készült. Bizonyít amellet, mit Bethlen István később tagadott, hogy a topai egyesség daczára az öreg úr csakugyan izgatott a portán Rákóczy ellen. Ez útasítás keletkezésének történetét mondja el az alább következő okírat. Lázárnak, Tholdalaginak megbocsátott Rákóczy, de Borsosnak soha — ezt többé semmi küldetésben nem alkalmazta.

1634. máj. 25.

Én Kovacsóczy István, az én kegyelmes uramnak ő nagyságának, az tekintetes és nagyságos Rákóczi György uramnak, Erdélyországa fejedelmének, Magyarország részeinek urának és székelyek ispánjának etc. cancellarius, tanácsa, Torda vármegyének ispánja és Marosszéknek kapitánya, adom emlékezetre és recognoscálokom praesentium testimonio, hogy in anno praesenti 1634 die 25. Mai mikor volnék Fejérváratt az én kegyelmes uramnak ő nagyságának házában jelen lévén ugyanazon helyben az nemzetes Tholdalagy Mihály, Lázár István és Szentpáli János uramék, referálák én előttem és hitök jó lelkiismeretek szerint fateálák ezeket, tudniillik, hogy jóllehet ő nagysága öregbik gróf Bethlen István uram az topai végezés után conceptis verbis ő kegyelmeknek azt nem mondotta, hogy jó akarókat szerezzenek az székelység között az ő nagysága promotiójára, mindazáltal ő nagysága értelméből és tetszéséből, akaratjából volt, hogy ő kegyelmek hazamenvén, ő nagyságát akarták promoteálni. Így qualificálván bővebb szóval mind ezeket Szentpáli János uram, hogy mikor gróf Bethlen István uram Kolosvárnál az tábort megmustrálta, ő kegyelme ebéd után mindjárt házához indulván, utában elérte az ő nagysága inasa Pongrácz Pál és mondotta, hogy ő nagysága azt parancsolja, menjen vissza, ő kegyelme leszállván szekeréről, visszament paripán és udvarhoz menvén, mindjárt egy is más is kérdette, miért ment vissza. Mondotta, hogy ő nagysága hívatta. Azonközben kérni kezdötték, hogy ő nagyságával szemben lévén, mivel módja vagyon benne, kérdené meg, ha ő nagysága végezett-e valamit titkon felőlök, vagy az ország felől, tudván ő nagysága, az fejedelemisszony hívsége miatt is csaknem elvesztek egynehányan. Erre az szóra felállott ő nagysága székéből s mon-

dotta, hogy hütire mondja, quo ad regnum, semmi végezése nincsen, nem mondja, hogy magokban ő nagyságok magok felől nem végeztek, hogy ha az országnak jó akaratja semmi úton ő nagyságához nem accedálna, ő nagysága is teljességgel nude ne maradjon; de ő felölök semmit titkon, kit nem tudnának, nem végezett. Ezen-kezben, nem tudja mint indultatott az szó portára való menetel felől, mivel Tholdalaghy Mihály és Lázár István uramék is ott voltak, mondotta ő nagysága, hogy hívségeken megnyugodt és bizonyos embert bocsát hozzájok, az mint jobb, úgy informálják; és ő kegyelmek napot is végeztek egymás közt hamar, Tholdalaghy Mihály és Lázár István uramékkal mikor lehessenek együtt. Mikor azért az nap eljött volna, Lázár István uram ő kegyelméhez elment Szent-Györgyre és izenték Tholdalaghy Mihály uramnak és magok is egy kis mezőre kimenvén, ő kegyelme is oda-jött; Borsos Tamás uram is oda érkezett és ott discourálván, miről mind eszében nem juthat, elég, hogy az levélnek megírását bízták Tholdalaghy Mihály uramra. Elérkezvén azért az ő nagysága postája Ficzor Mátyás, ő vitte az leveleket Zöldfikár ágának. Mikor ez az expeditio meglőtt volna, ő kegyelme ismét visszament Kolosvárra ő nagyságához és mindeneket referált az kiket tudhatott, igyekezett is jóakarókat szerzeni ő nagyságának. Mely én előttem lőtt fassiók, hogy ez szerint voltak, bona fide recognoscálok. És az dolognak nagyobb bizonságára adom ez levelemet, kezem írása és pecsétem alatt. Albae Juliae die et anno praenotatis.

Stephanus Kovacsóczy
cancellarius m. p.
(P. H.)

V.

Az 1635-ik pozsonyi országgyűlés történetéhez.

II. Ferdinánd 1634 elejére Pozsonyba országgyűlést hírdetett, de az nem tartatott meg, hanem ugyanazon év nov. 30-ára ismét kihirdette. Mint tudjuk, sokkal utóbb decz. 22-én nyíttatott meg.

Ezen országgyűlésről keveset tudunk. Horváth Mihály (V. 384.) pár lapon végez vele, s a vallás vitáról épen három sorban emlékezik.

Rákóczyt ezen az országgyűlésen Csernel György képviselte — egyik legmegbízhatóbb híve, kit a magyarországi követésekben igen gyakran alkalmazott. Alább következő jelentése s

Rákóczynek arra adott válasza ezen országgyűlés történetéhez igen fontos adatokat foglal magában.

a)

1635. febr. 4.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak, az úristen Nagyságodat kívánsága szerint való jókkal jó egészséggel áldja meg, minden szerelmesivel egyetemben.

Eddig való állapotunkról Nagyságodat egy néhány levelelünkben tudósítottuk; az munkácsi, mádi donatiók állapotjáról eddig semmit nem írhattunk, mert még az propositiókra semmi válaszuk nem lett császár urunk ő felsége számtalan sok sűrű gondoljai miatt és nem is levén ő felségeknek mindenkor jó egészségek, hanem tegnapi napon jött ki az resolutio és most articulatim írják, az mint ugyan tegnapi napon mondá cancellarius uram ő nagysága és írva fogják kiadni, az mádi donatiót is mondá, hogy írják immár, de mi nem látjuk semmi jelenségét, mert az cancellárián keresték is mindjárt, de ott nem írták etc. Csudálnám is, ha úgy kivehetnénk, az mint írva beadtuk, simplex evictióval pengivennünk én nem tudom, mit teszünk vele, az csak annyi lenne jövedőben, mint ha nem volna is. Azt tartják, hogy ő felsége nem tartozik evincálni senkit az mi kívánságunk szerint az olyan jószágban (az kiért pénzt sem adnak, és örökben adják), melyről szintén mostan vagyon itt előttünk elegendő példa, az szegény Tököli familia ellen Homonnay János uram ő nagysága instantiájára evictora az fiscus, de nem tudom meddig fogja evincálni. Noha mi nekünk ezeket meg nem mondották, de ez az intentumok. Cardinál uram ő nagysága is tegnapi napon kezdte el palatinus urammal az Nagyságod dolgairól való tractatust az 10 ezer tallér felől, de mivel beteges is és cauteriumot nyittatott ez előtt harmadnappal az karján (melyet 32 eszten-dőtől fogva került) és nem is szintén jól vannak egymással, Lónyay Zsigmond uram által tractálja, ide is küldé vala ez estére hozzánk Lónyai uramat. Magunk is gyakran beszélünk ő nagyságával cardinál urammal, de felette nehezteli ő nagysága, hogy Nagyságod neki üdőt praefigal annak az Nagyságtok között való egyenetlenségnek, leszállásának kiváltképen, hogy Nagyságod ökörrrel kínálja palatinus uramat, az mely dolog nem nagy emberek köziben való, csak úrhoz sem illenék, nem hogy fejedelemhez, mert még az tőzsérek is látatlanban efféle marhán meg nem alkudhatnak, és majd mint egy általságnak is fogja palatinus uram tartani, kért bennünket cardinál uram, hogy ha valami közel és jobb móddal való terminus felől volna instructiónk, jelentenék meg, kiváltképen az barmot nehezteli csak emlegetni is, talám

azért difficultálja is maga szemtől szemben tractálni, de mi szolgálak levén, nem mehattünk tovább, csak az míg instructiónk tartja, immár mi válaszunk leszen talám csak ma is nem tudom, úgy reményljük ő nagysága palatinus uram nem fogja acceptálni, ha szintén ezer avagy több ökörrrel kínálnáják is, azzal nem bajol, hogy penig még azután is szintén szent-Mihály napjára is Nagyságod meg nem adja, úgy is jószágát foglalná el Nagyságodnak, azt is illetlennek tartják az emberek, mert így az Nagyságtok között való gyűlölség ki tudja mikor szállana le, mert mikor az contentatió léssen, akkor leszen egymás ellen való dolognak is elfelejtése, melyről levélnek is kell kelni, más az hogy palatinus uram ahoz az jószághoz, ha ahoz leszen kedve előbb is hozzányulhat immár az szerént az processus szerént, az melyet elindított, de az előtt is hogy elfoglalta nem azért cselekedte, mintha az jószágon kapott volna, hanem csak az boszuság viselete, mert ő nagyságának nem olyan és annyi jószága vagyon másnál zálogban, mint ez az négy falu, örökben adnak neki is, kevesebben sem venné meg, úgy vettem eszemben semmire olyan szüksége nem volna, mint az pénzre; mire megyen, nem tudjuk. Immár az Nagyságod kegyelmes jó akarátja mit cselekeszik, ha ugyan meg kell lenni, előbb adja-e nem-e Nagyságod, és ő nagysága mint leszen contentus, nem tudjuk; mi előttünk csak az reoccupatio áll igen etc. Az várat sem volna jó az kevés jószágtól immár priválni. Mi immár itt nem mulatunk, az articulusokat írjuk és igazgatjuk, de felette nagy bajunk vagyon az clerussal, mert nem hogy az 1630. esztendőbeli hatvanadik articulust el akarnák hagyni törle-nünk, az ki minden követeknek instructiójában vagyon, de inkább oly articulust akarnak csinálni, hogy valamely donatióban az az clausula (si ad aliquam ecclesiam non pertinet etc.) azok az donatiók mind cassaltassanak és azon jószágban, avagy jószág között való papi jószágokhoz hozzányulhassanak. Ezen dolgot ő felsége is (úgy reméljük az clerus instantiájára) propositióban is adta ki, melyet ha véghez vihetnének (kit isten ne adjon), bizony oda lenne sok uraknak várok, városok, jószágok és senki nem bíznának sem privilegiomához, sem pura statutiójához, Patak és Sáros és több jószágai is Nagyságtoknak mind periclitáltatnék. Bizony súlyos és nehéz állapottal vagyunk itt, mert az kiknek ezt az dolgot keményebben kellene oltalmazni és állatni, azok hallgatnak és csak könnyen mennek el mellőle, támaszkodnak csak egy nehány szegény vármegyék követére, az mely miatt minémü nagy tribulatiókn és búsulásunk vagyon, csak az úristen tudja. Illésházy uram is tegnap mene haza, az többi is némelyek mentest mennek, most volna pedig az súlya az dolognak, az melyik itt vagyon is némelyik, annyi mintha otthon volna. Mindeneket meg nem írhatok; tegnapi napon is mindazon az articuluson disputáltunk az

pap urakkal, mi az kik az articulusokat compiláljuk. Immár miben marad meg ő felsége és az ország affelől, azután megválnak, úgy látom az mire megyünk megalkudhatunk ő felsége is megnyugszik azon. Tegnapelőtt izené ő felsége personalis uramtól, hogy valami két nagy erősséget, egyiknek nem jut eszemben az neve, de másik Virczburg nevű váras és vár, melyet az svecusok megvettek volt és pénzen az franczusoknak adtak volt az francziai praesidium volt benne, olyan nagy erősséget nem is tudtak féltetni, most kiváltképen az téli időben, az ő felsége hada csodállatos mesterséggel egyiket megvette, az másikat per conditiones adták meg etc. Az fejedelemasszonyt, az mint értem (éu nem láttam) behozatták ide császárné asszonyunkkal való szemben létele. Az insurrectio és hadfogadás felől oly articulust akarunk csinálni, hogy senki parancsolatjára az királyon kívül ne insurgáljunk, mint ennekelőtte és az extra ordinariat is el akarjuk hagyni, mindazonáltal palatinus uram ő nagysága authoritását is nemcsak kellene hagyni, hanem ha mi híja lett volna is eddig in integrum restituálni.

Melkó öcscsére bíztam volt az puskákat, de egész Bécsben sem talált csak egy párt is olyakat, itt volnának olyan diófa ágyú pisztolyok, szépek is de semmire kellők, ebben az háborúban az hol csinálnak, az jókat nem hozhatni. Belléni és Ferenczi uramékat ma bocsátottam el, sokalván reájok való költségemet.

Adja az úristen Nagyságtokat minél hamarébb jó egészségben találhassam.

Datum Sopronii 4 die Februarii anno 1635.

Nagyságod szolgálója

Chernel György m. p.

Kivül Rákóczy Gy. írásával: 22 die Februarii 1635 Fogaras reggel, 1635 Gábor czimeres posta Patakról hozta.

Külczim: Az mi kegyelmes urunknak az erdélyi fejedelmnek adassék.

(Egész levél Csernel Gy. írása.)

(Eredetije a nagy. kir. kam. levéltárban.)

b)

1635. febr. 22.

Az úristen ő szent felsége minden idvösséges jókkal áldja meg Kegyelmedet.

Ma reggel két órakor Kegyelmednek egyszersmind két levelet vevők el, első költ Sopronban 1. die Iulius mensis, hogy az

úrsten Kegyelmeteket eddig békével és egességben megtartotta, annak sziből örülnök, s ezután is az úrsten hogy ezen áldását terjeszsze Kegyelmetekre nagy örömmel kíváujuk; legyen az úrstennek szent neve áldott, mi is mindnyájan türhető állapottal és csendességgel vagyunk; mint praesentálta be ő felségének küldött ajándékunkat s micsoda kegyelmésséggel is vötték értjük bőségesen. Az közönséges állapot is miben forogjon, s eddig mi ment is végben s mi maradt fen is szomorúan halljuk; az mi kicsiny s igen vékony tetszésünkéből, az országnak jobb lött volna most mindenen által menni, mert félő, az mi utánunk valókra sem tekintet ennyi nem kezd lenni, az alkalmatosság is elfogyhat, az keresztyén emberek ennél is inkább megkevesesedhetnek, noha bizony még eddig úgy tapasztaltunk, mennél inkább várták az pápista atyafiak magok részére az jó alkalmatosságot jelen lenni, annál inkább az úrsten megfogyatkozattta őket, s most is mi elhittük az országgyűlését ő felségével nem az végre celebráltatták volt, hogy az templomok s egyéb hit dolgára néző dolgot csak így halaszszanak továbbra, de ebben is az úrsten mindnyájunkra kegyelmes gondviselését megakarta velek ismertetni, ha meg akarnák ismerni, nincs kétségünk az úrsten azután is az ő anyaszentegyházára úgy visel gondot, azt bizony el nem hagyja boríttatni ez világi kegyetlenektől. Divine /Divényi/ uram igen megrétfálódott, sok pénze volt az jámbornak, elszenvedheti, az mint gyült, úgy oszol. Az maadi donatióból egyáltalában az diploma szerint Kegyelmetek az sufficiens evictiót ne hagyja s az mint már az egyszer elvégeződött, az mellől el se menjen, vagy adják úgy ki, vagy nem, az diplomán fundáltatik, nem is ex sua clementia suae maiestatis, hogy gratis adta volna, hanem régen mienk volt abban az ius regium; azt Kegyelmetek igen jól kezdi cselekedni, ha azt csak úgy urgealja, még az egyszeri elvégezett dolog, s az mi becsületünk legkiváltképen meg nem sértődik. Az articulusok emanalására, hogy Kegyelmetek is deputatusok jól vagyon. Az procuratoria constitutiót hogy elvégezte Kegyelmetek kegyelmesen agnoscaljuk. Az gravaminakot meghozták ugyan ma, de az rövid idő alatt nem percurralhattuk. Eddig ellíttük Kegyelmeteknek mindenekről válasza lött ő felségétől, és semmit nem írunk azokról. Ballingh uramot hogy Kegyelmetek oltalmazta, azt is bizony igen kegyelmesen agnoscaljuk. Irunk régen ő kegyelmének igen serio megintvén supersedealjon minden törvénytelen potentiaktól és cselekedetektől. Cardinal uram, hogy dolgaikban segítséggel vagyon, azt ő kegyelmétől igen kedvesen veszszük. Homonnai János uram igen megtalálta udvari kapitányát; szükség igen Kegyelmednek cardinal uramot, egyebeket is informalni latorságiról. Az imperiumbéli állapotoknak csendesedését nem kell seukinek remélleni, kivált-

képen az gallust, mert az mely előszer az hispaniai királyhoz folyamodott volt promotiójért, 12. die Octobris csuda mesterséggel még visszament az francziai királyhoz, és valami practicája szándoka volt az hispanusnak mindeneket aperiált, s már annál inkább continualni akarja az francus az ausztriai ház ellen való hadakozását. Az palatinus urammal való dologról Kegyelmeteknek elég instructiója lévén, cselekedje há különben nem lehet, s ő kegyelme várni nem akar, lám megírtuk három levelünkben is Kegyelmeteknek adjon jószágot kezében, mert készpénzt mi bizony most nem adhatunk, nem azért, hogy nem volna, de továbbra is kell néznünk, ha Kegyelmetek az német fejedelemisszony nyál végezhet, oda is 60 ezer forintot, császár ő felségének 50 ezert kelletik deponalnuuk mindjárt, s magunkat is anélkül nem akarjuk hagyni. Az lengyel király öcscsének Alexandernek halálát még az idnep előtt tudtuk. Az krakkai püspökét azelőtt 15 nappal hozták vala meg, bizony az király is igen lassu egészséggel bír gyakorta, annak sem ígírhetni hosszu időt. Szegény Apaffi György is ittben 18. die huius mensis hala meg reggel 4 óraker vizi betegségben. 6. Januarii Medgyesről írt levelünket igen későn vitték meg Kegyelmednek; az Melko szolgálját mi úgy bocsáttuk fel, Kegyelmetektől értsen és az mit eleiben ad azt cselekedje, ha azon kívül hág, vegye hasznát, csak bécsi pistolyra nincsen szükségünk. Az professorok dolgát ő felségének proponálni Kegyelmetek el ne mulassa, s az fejedelemisszony dolgáról írt válaszunkat is bé adni ne praetermittalja, mert az szükség; ha az Melko adósságát elvesztik szegénytől bizony isten ellen való vétek léssen, de úgy látjuk és tapasztaljuk az nagy szentes szerzetesség alatt is találtatik vétek; az bizony dolog valaki formálta volt az ő felsége nekünk írt levelét, de nem voltunk volna annyival adóssok; meghigyje Kegyelmed, ha most vége nem léssen az mi ott fen való dolgainknak, nem sollicitáljuk mi azokat igen gyakran, bízzuk az úristenre s az időre. Az mi eperjessi hosszu tractánknak is ő magok voltak az okai. Az hajduk, ha meg nem maradhatnak is, módot kell benne találnunk, az jóvának helyt adhassunk jószágunkban. Az dombai és szerencsi jószághoz tudván lévén Kegyelmednél nagy igazsága az gazdaasszonynak, elhíttük, semmi alkalmatosságokat el nem mulat azoknak promoveálásokban. Cardinal urunk Kegyelmedre való haragja méltatlan volt, ha maga megfontolta volna ő kegyelme elsőben, mint igyekezik vala promotealni vallásokat, sokkal inkább hát mi, kik igaz utat nyomunk, tartozunk véle, azt Kegyelmetek bizony dicsíretesen cselekedte, s az úristen megáldja érette Kegyelmeteket, mi is megháláljuk Kegyelmeteknek. Az Vetéssy István írását is olvasánk, de úgy ír, mintha ijesztene is, de attul bizony nem félünk, élete fogyására. gyalázatjára bizonyáguuk az úristen soha az öreg

urnak nem igyekeztünk, s ha ma bejöne is hozzánk, tisztességgel excipiálnánk, s úgy is bocsátanánk ki, nincsen is egyéb disputatoria való materia közöttünk, hanem mivel az egész tanács deliberative találá azt még 1631, hogy ő kegyelme megesködjék, s sok instantiánkra nem cselekedé, úgy kelle 1633. esztendőben, az iuramentum diplomálása felől articulust iratnunk, azt sajnálja ő kegyelme, s után (*sic*) hatalommal törvényutja kívül bizonyságunk az úristen ellene nem akarunk procedálni (ha ő is okot reá nem ad) törvénynyel meg akarjuk keresni. Az igaz úristent híjuk bizonyságúl, ha deponálja vala az iuramentumát, bárcsak 1633. esztendőben az gyűlésen, kiről akkor is megtaláltattuk, Fogarast is kezében bocsáttuk volna, noha most is elég kevés jószága vagyon az fiscusnak. Másikért Babolnáért. harmadik Monorojért, hogy kívánjuk restitualni, mivel Babolnát az szegény fejedelem senkinek testamentumbau nem hagyta, hanen azután maga íratva volt be ő kegyelme, noha az a testamentum is nem helyes, mert szegény életében el sem végezte, kezeírása sincs rajta, hanem ő kegyelme végeztette el, és egynehány urral subscribáltatta, pecsételtette meg. Monorát egyszer sok szép drága köves marhán kész pénzen szegény fejedelem Ivan vajdának adván, azután csak potentiose semmit nem adván érte, az szegény feléjért is oda engedte volna jussát, de csak 1000 avagy 2000 aranyval kinálta, nekünk adá osztán Ivan vajda abbeli igazságát, s mi contentálánk majd 8000 forintról nyavalyást, melyről ha az úristen Kegyelmeteket meghozza többet foghat érteni; mi még eddig nem hirtelenkedtünk, s ezután is az meglehet, de sokká bizony nem lehet, mert ide be jönnek mennek emberi, s értünk olyakat mind ellenünk incitalva az embereket, kiről Kegyelmetek mind ő felségét s mind cardinal uramat megtalálja, ha Ecsedben akar ő kegyelme lakni, intse sőt ugyan parancsolja meg ő felsége üljön veszteg tartsa határában magát, mert látja az úristen minden akaratumk, szándékunk az, az ő felségével való békeségünket igen erősen őrizzük, s megtartsuk. De ha ellenünk valót kezdene forralni, vagy indítani, mi okai ne legyünk ha tempestive magunkra gondot viselünk, és praeveniáljuk; hazugság hogy várából ki sem mehetne mi miánk, mert mi felőlünk ki mehet, s ott járhat a hol akarja, csak igazán cselekedjék. Az mint Kegyelmednek megírtuk, igaz dolog, hogy Husztban beviteté az Illésházi uram gyalogját s most is ott vagynak, kiket mi ott nem szenvedhetünk mind az ország szabadságára és magunk becsületire nézve, ezt is Kegyelmetek értésére adja ő felségének s cardinal uramnak is. Az mely vármegye követei jól viselték s ezután is jól viselik magokat, az úristen áldja meg őket érte, ha tetszeni fog Kegyelmednek egy-egy aranyas kupával némelyiket megajándékozzuk. 4. die huius mensis írt Kegyelmed levelét ugyan ma reggel azon egy órában

vettük el, valamennyi levelét Kegyelmeteknek elvöttük, azokra késcdelem nélkül töttünk választ. Az maadi donationak extrahálásában, s kivételében Kegyelmetek az diploma mellől egy punctumban is el ne menjen, vagy adják vagy nem, az munkácsit erővel nem akarjuk impetrálni, ha ő felsége kegyelmességéből többet cselckszik, azt megigyekezzük szolgálni, palatinus uram dolgáról is írtunk feljebb Kegyelmeduek. Az mely clausulát az clericus be akarna íratni az articulusban, s végben vihetné, nem itiljük bizony hogy Magyarországbán is állandó békesség lenne, isten se adja, hogy végben vinnék, s tudjuk ha szinte egyebek reá mennének is, de Kegyelmetek az mi részünkről vagy használna vagy nem, egy protestatio avagy contradictio nélkül el nem jőne, s ha most az 1630. esztendőbeli 60. articulust el nem bontja Kegyelmetek, ezután is isten tudja mint leszen, elég isten ostora, hogy az emberek így elvonszák magokat, ki miatt veszett ezelőtt is az haza szabadsága, fogyatkozott az isteni tiszteletnek igaz exercitiuma, mi nem hisszük, az úristen áldása terjedjen reájok, azokon pedig kik megszólálnak az isten tisztességeért, s az haza szabadságairt, nincs kétségünk bizony, hogy az úristen sokképpen nagy áldását mutatja meg mind ez életben, s mind az másikban, jobb is mindenkor, s dicsíretesebb is istennek s hazájának szolgálni embernek mintsem az világnak, és annak múlt szerencséjének. Az insurrectio s hadfogadás felől, s az extraordinariusról való végezése Kegyelmeteknek hasznos leszen, az úristen segítse minden jóra Kegyelmeteket, amen. Irunk mindjárt praefectus uramnak, találja meg az szepesi kamarásokat, ha az munkácsi dolog információra hozzájok jű, legyenek jóakarattal. Ide is felette változó idő jár, tegnap s ez éjjel hol hó, hol eső esett, most délest 2 óraker nagy fergetegsel hó esik, dér is volt ez éjjel. Adja az úristen, lássuk jó egészségben Kegyelmeteket mind fejenként amen. Datum in arce Fogaras. 22. die Febr. anno domini 1635.

G. Rakoci m. p.

P. S. Hatalmas császárnak, ha meg nem változott ez jelen való hónap 21. napján kellett által szállani Iszkederben, úgy volt 7. die huius mensis az ordinantia kiadva, hogy postánk onnét eljött, 25. die Martii ő hatalmassága Haleppben legyen, kihez Babilonia 16 napi járó föld legfeljebb 20. Az persa is igen készűl, az is 24. die huius mensis akar kiszállani; császár úgy megyen, ez esztendőben vagy tracta vagy békeség által véget vessen az odavaló hadakozásának, az urumelliei hadnál többet el nem viszen ő hatalmassága, az tatárok mind itthon maradnak, mik Haleppben az szerdar Murteván passa leszen. 5. die huius mensis igen nagy égdörzés villámlás volt egy törököt is ütött meg az menykő az Sophia temploma piacván. Petki Ferencz már törökké lőtt, s az többinek

is azzá kell lenniük, mert a szükség reá viszi őket, azoknak bizony semmi állapotjuk nincsen. Az szegény Dreyling felől Kegyelmed ne feledkezzék, szegény nem régen is írt az tömlőcből; az mely Német János nevű kocsis az öregebb pejlovakkal fel ment volt, úgy érték ott fen az német fejedelemasszonyhoz állott volna, Kegyelmed kéresse kézben, ha nem adják megizenje Kegyelmed, valahol léssen, de szolgáját fogatjuk meg érte.

Pálffy István uramnak adta-e nem-e Kegyelmed meg az szab-lyát, semmit sem íra felőle, s ha megadta micsoda néven vötte.

Anno domini 1635. 22. Febr. ex Fogaras ad generosum Georgium Chiernel ad comitia hungaro-generalia Sopronium indicta in 1634. s. celsitudinis legatum datarum par.

(A m. kir. kamarai levéltárban.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Mátyás király és a bécsi bortermelők.

Az okmány, melyet e helyen a Wilček-féle levéltárból közlök, nem szorúl bővebb magyarázatra. Elég legyen megjegyezni, hogy érdekes fényt vet Mátyás király humanus gondolkodására és a bécsi polgársághoz való viszonyára. Bécs városán és környékén valamennyi szőlődézsma szedésre jogosított földesurat felszólít Mátyás király 1487. febr. 1-én, hogy tekintetbe véve, miszerint a bécsiek 1484-ben a háború miatt szőlőiket nem művelhették, a rá következő két évben pedig a rosz termés miatt alig szüreteltek valamit, engedjék el nekik a szőlődézsma az említett három évre.

Az eredeti papírra van írva és a király titkos pecsétjével ellátva.

A felső sarokban :

»Commissio propria domini regis.«

Hátán :

»Khunig Mathias beuelch, das die von Wienn drew jar des perckhrecht gefreit werden, datum an mitichen vor purificationis Marie.

Anno 1487.

Wir Mathias von gottes gnadnn zu Hungernn vnd Beheim kunig etc. embieten den wirdigenn vnd ersamen vnsern liebnn andechtignn vnd getrewen n dem regirer oder verweser der brostey zu Saund Steffann, n dem brobst zu Saund Dorothee vnd dem abbt zunn Schotten zu Wienn, n dem brobst zu Closternewnburg, n dem abbt zumm Heilignn Crewcz vnd den priornn zu Mawrbach vnd Geming vnsern hubmeister, kellermeister vnd Slusslernn, auch den haubtlewtnn vnd phlegernn zu Saund Veyt, in der Mawr, zu Medling, Liechtunstein, Lachsenn-

burg, Baden vnd Vosenndorf vnd gemeinlich allen anndern prelatn, briesterschafft, perkherren vnd perkfrawen, wie die genant seinn, so mit disem vnnserr briue ersucht werdnn vnnserr gnad vnd alles gut. Wirdigen, ersamen vnd lieb getrewen. Euch ist vnuerporgnn, das die ersamen weisen auch vnnserr lieb getrewen burgermeister, richter rate vnd gemeinlich alle burger vnnserr stat Wienn des vergangenn virundachzigisten jars der kriegslewff halben jre weingerten nicht haben lesen noch ettwas frucht dauon habnn mugen, dessgleichen jn auch in den negsten zweyjen jarnn durch missratung der frucht nichts oder gar wenig daraus komen vnd wordnn ist, desshalben auch, nach dem sy sunst anderr zusteender vngefell haben, in merklich schednn vnd gancz abnemen komenn vnd geuallen seinn; wo sy euch die versessenn berkrecht der gemelten dreyer jar bezallnn sollttn, das mit jrn grossnn vnstatnn tun musstenn. Vnd seinn desshalbnn von jn dimuttiglich ersucht wordnn, das wir onsehn jr gross verderbnn vnd armut sy dauon zu ennthebnn, jn vnnserr gnad vnd fürdrung bey euch mitzuteilenn gnediglich geruchten, so dann, als jr selbs versteen mugt, man von nichte nichts gebnn mag auch nyemands von nicht was zu gebnn schuldig ist: so begern wir on euch alle vnd ewr iglichen insonderheit mit ganczem vleisse gebietenn euch auch ernstlich vnd wellen, das jr die genantn von Wienn samentlich vnd sonnderlich von den berurten dreien jarnn sölher berkrecht beget, der frey vnd ledig saget vnd darumb vnangelangt vnd vnbe kombert lasset, vnd obgemelt vrsachnn vnd diss vnnserr bete vnd geschefft darjnne ansehenn, vnd euch des in dhainn weg seczet noch widert, noch anders tut. Daran erzeigt jr vns gut geuallen, tut auch daran vnnserr ernstlich meynung, vnd wellen das zusambt der billichkeit in gnadnn gegen euch erkennen. Geben zu Lichtnwert an mitwoch vor purificationis Marie, anno etc. LXXXVII^{mo}. Vnnserr reiche des Hungrischen imm XXVIII^{ten} vnd des Behemischenn imm XVIII^{ten} jarnn.

Közli: SCHRAUF KÁROLY.

Egy magyar tanuló végrendelete 1521-ből.

A bécsi egyetemre vonatkozó végrendeletek másolatainak gyűjteményében (1504—1551) többi közt egy végrendeletet találtam (fol. 95 *a* és *b*), melyről azt hiszem, hogy nemesak mint a magyarországi származásu bécsi egyetemi tanulóknak tudtommal legrégebbi végrendelete érdemli meg, hogy közzététessék, hanem azért is, mivel a XVI. századbeli egyetemi ifjúságnak szellemét,

mély vallásosságát, tanítói iránt tanusított őszinte kegyeletét és ragaszkodását a legszebb fényben tünteti fel. — Az általam itt legelőször közzétett feljegyzés nem juridicailag szerkesztett végrendelet, hanem nyilván Lendvai Jánosnak tényleg utolsó akaratára; arra enged legalább következtetni az egész adomány-levélnek stilizálása, melynek már zavart volta is magán viseli a közvetlenség bélyegét.

Lendvai János ezen néven a nekem hozzáférhető kari anyakönyvekbe nincsen bejegyezve; addig is, míg neve talán a most hozzáférhetetlen theologiai anyakönyvből előkerül, combinatiónkkal a következő nevekre vagyunk utalva:

A magyar nemzet anyakönyvében fol. 45. Procurante magistro Joanne Munckuo ex Eywaczicz (Eibenschitz Morvarországban) inscripti nobiles infra sunt intitulati.

Domnus Joannes de Lindwa . . . XVI cruciferos.

Ugyanazon anyakönyvben fol. 72 b 1502 és 1503 közt, de más, mindenesetre későbbi kéztől e feljegyzést olvassuk:

Johannes de Lindwa . . . 24 denarios.

A közös főanyakönyvbe 1515. oktob. 13-ikán

Joannes Andree de Lindwa . . . . iratkozott be; 1516. Aprilisben

Nobilis Joannes Begethei nobilis . . . dedit 4 solidos, rbi 1 solidus datus est becello.

E négy tanuló közül ugyan melyiket azonosíthatjuk a végrendelet szerzőjével? Minthogy a végrendeletből eléggé világosan kitűnik, hogy a testáló nemes ember volt, vagy az első, a *Dominus* Joannes de Lindwa, vagy a negyediket, mely utóbbi esetben azt kellene feltennünk, hogy a végrendelet másolatában hibásan áll *Begethei* helyett *Viganthi*.

Mily szomorúak voltak a körülmények a bécsi egyetemen 1521-ben, Lendvai János halálának évében, mutatja a jogi kar anyakönyvének egy megjegyzése 1521. októberhez: epidemie tunc grassante suspensis omnium facultatum lectionibus nemo facultati incorporatus fuit. Vajjon ezen epidemiának esett-e áldozatul Lendvai János is? Biztosan nem állíthatjuk; de ha igen, csak akkor érezzük igazán, mit jelent végrendeletének azon passusa, hogy szolgáljának ezt meg ezt hagyományozza, *si vivit*, feltéve, hogy él még, hogy nem ragadta el őt is a pestis. Azon körülmény azonban, hogy nem Bécsben, hanem *in civitate Belss* kelt a végrendelet, úgy látszik, az imént érintett feltevés ellen szól.

Hol kell ama *civitas Belss*-et keresni, az iránt még nem vagyok tisztában. Lehet *Belesz* a Szerémségben vagy Somogy-megyében, lehet más, hasonhangzásu magyar helység, de mindenestre oly helység, melyben a ferenczrendieknek zárdájuk volt; mert hogy a végrendeletben említett *Georgius de Belss, guardianus conventus fratrum ordinis sancti Francisci istic in Beels existens nunc* nem csak azért neveztetik *G. de Belss*-nek, mert talán oda való volt, hanem azért is, mert a *belss*-i zárdának guardian-ja volt, bizonyítja a közös főanyakönyvnek eme feljegyzése (1514. april 14): *Rev. frater Paulus Belesser de Belisio ibidem professus . . . 50 denar.*

Végül még néhány szót Lendvai János tanítójáról, a sopronyi származású Salczer Ambrusról. 1499-ben »sub procuracia Magistri Andree Vnuerdorben de Wudweis« iratott be a magyar nemzet anyakönyvébe: *Ambrosius Salczer de Supronio . . . 1 crucif. (fol. 71 b)*, a közös főanyakönyvben az 1499-ik év első felében találkozunk nevével: *Ambrosius Salczer de Sopronio*. Magisterségére vonatkozólag olvassuk a magyar nemzet anyakönyvében fol. 24 b: *Sub procuracia magistri Jacobi Vexilliferi de Transilvania intitulasi sunt infrascripti magistri anno domini millesimo quingentesimo quinto . . . (második helyen:) Magister Ambrosius Salczer de Sopronio dedit . . . 5 crucifer.* Több ízben a magyar nemzet procuratora volt: 1508. II. — 1513. I. (ez alkalommal a magyar nemzet anyakönyvében fol. 133. már *baccalarius Theologiae sententiarius*-nak czimeztetik). — 1525. I. — 1529. I. (a magyar nemzet anyakönyvében fol. 80 b; akkor már *licenciatus Theologiae* volt). — 1530. I. — 1531. II. — 1535. II. — 1537. I. — 1539. I., mindössze tehát kilencszer. A bölcsészeti karnak kétszer (1515. I. — 1520. II.), a hittudományi karnak hétszer (1540. I. — 1542. I. — 1543. II. — 1544. I. — 1545. I. — 1547. I. — 1549. I.) volt dékánja. Mint rector, négy ízben (1523. II. — 1527. II. — 1533. II. — 1541. II.) állott az egész egyetemnek élén. Negyvenkét éves tanári pályája alatt a bécsi Szent-István templománál kanonoki javadalmat nyert, és Ferdinánd császár által lovaggá üttetett. Síriratát Locher közli (*Specul. Acad. p. 405.*)

Ambrosio Salzero
cum humanarum

tum sacrarum litterarum
 in archigymnasio Viennensi
 totis annis XLII
 solertissimo et fidelissimo
 explicatori
 ejusdem academiae Viennensis
 ter magnifico rectori
 Cathedralis ecclesiae ibidem canonico
 viro

pietate, studio purae castaeque religionis,
 sapientia, humanitate,

benignitate erga omnes praestanti,
 feliciter et sancte in terris mortuo

III. Iduum Junii Anno MDLXVIII. Act. suae An. XCII.

Execut. M. H. in vita ipsius PP. C.

Ennyit külső életviszonyairól, melyeket nagyjában Aschbach is helyesen ismertet (Geschichte der Universität Wien II. p. 351—353.) Kortársai nem győzték eléggé magasztalni nemes önzetlen jellemét, nagy tudományát, ritka jószívűségét, melynek többek közt az által is jelét adta, hogy négy tanuló számára még most is fennálló évi ösztöndíjat alapított (Locher, Spec. Acad. p. 319¹). Eder így jellemzi: Vir ingenio praeclarus, doctrina magnus, conversatione iucundus et pietate integerrimus singulare huius Academiae decus et ornamentum. Mily szeretettel viseltettek iránta tanítványai, mutatja az itt közölt végrendelet is, melynek végrehajtójává őt jelölte ki haldokló tanítványának utolsó akarata.

Ultima voluntas Joannis Viganthi de Lindua die martis 18 mensis Februarij consistorialiter producta atque oblata ac demum die jovis vicesimo marci approbata et execucioni demandata.

In nomine patris et filij et spiritus sancti. Ego Joannes Viganthj de Lindua graui infirmitate correptus tale testamentum ex paucis meis bonis lego. Primo aminam summo creatori deo meo, et ex bonis mihi ab eodem largitis tres annulos aureos pro exequijs meis, cum alias mihi omnino absint. Similiter et tunicam meliorem pro anima mea; famulo, si uiuit, tunicam nigram et schubam panno rubeo subductam, eidem unam nobilem. Item

¹) V. ö. Script. hist. Univ. Vienn. III. p. 51: In bursa Rosae memor beneficii duo egenis literarum studiosis stipendia fundavit.

alias nobiles camisias reliqui hospiti pro debitis, partem subtilis sindonis Flandrici uel Angrici eidem donando; item gladium emptum solidis XI. similiter pro anima mea. Birreta duo et vnum pileum famulo; item libros hic mecum habitos famulo; item Vienne egregio et spectabili viro Ambrosio Saltzer, licenciato theologie sacratissime preceptoris meo ex libris meis apud ipsum repositis lego Ptholomeum in cosmographia optime ligatum et illuminatum nec non mappam mundi; item famulo meo Stephanum Brulifer¹⁾, Lactancium²⁾, Compendium Bonauenture³⁾. Item in Varadino quinque libros habitos eciam sibi lego. Item alios libros quos habui apud prefatum egregium dominum licenciatum Ambrosium Saltzer lego patri spirituali meo confessori fratri Georgio de Belss, guardiano conuentus fratrum ordinis sancti Francisci istic in Beels existenti nunc; hujus autem testamenti executorem committo prefatum egregium licenciatum Ambrosium Saltzer jdeo aut id fiat per se aut per suas literas quocunque [helyesebben: *cuicunque*] uoluerit conferre eosdem [helyesebben: *easdem*] liberam facultatem habet recipiendi.

Item domino Sebastiano Henckel canonico Varadiensi⁴⁾ obligor flor. VI¹/₂. (*igy!*) (6¹/₂) et cuidam amico suo ibidem Petro Bar-

¹⁾ Stephanus *Brulifer* (Brulefer, Brulfer, Brulever, Breneisen) minorita a XV. századból, született St. Malo-ban, a Bretagne-ban, párisi doctor theologiae volt és a következő műveket hagyta hátra: *De SS. Trinitate*; — Reportata in 4 Sentent. lib. D. Bonaventure stb. stb. V. ö. Jücher, Allgem. Gelehrten-Lexicon I. p. 1416.

²⁾ Lactantius melyik műve értendő itt, bizonytalan; lehet, hogy egelterjedtebb műve az *Institutiones Divinae*.

³⁾ Compendium metricum utriusque testamenti.

⁴⁾ V. ö. a magyar nemzet anyakönyvében fol. 75. (1508. II.): Sub procuratore Ambrosio Saltzer de Sopronio intitulatus est *Sebastianus Henckhael de Leuschouia . . dedit 2 crucif.* A közös főanyakönyvnek következő feljegyzése (1507. II.): *Sebastianus Georgii de Leitschouya . . 1 gross.* alkalmasint ugyancsak rá vonatkozik. A rajnai nemzet anyakönyvében 1515. II. találkozzunk nevével: *Doctores. Dominus Sebastianus Henkel archidiaconus de Bekes et canonicus Waradiensis dedit . . 10 crucif.* Muczokowszknál p. 157, mint bécsi baecularius szerepel. Testvére, Mária királynő későbbi udvari papjára vonatkoznak a következő feljegyzések: Anno 1508. sub magistro Christophoro Abortio tunc procuratore intitulatus est: *Magister Johannes Henckel de Lewtschouia . . . dedit 8 crucifer.* (a magyar nemzet anyakönyvéből fol. 25.); további *Mag. Joh. Henckel de Leidschouia . . . 9 crucif.-t* fizetett, mikor a jogi karba iratkozott (a jogi kar anyakönyvéből 1508. apr. 14). — A *Henckel* család nevezetesebb tagjairól Dr. Bauch G. Boroszlóban ír nagyobb tanulmányt.

bitonsori flor. Ij, de quibus rogo ut ex argenteis meis fiat solucio apud Johannem Renner habitis. Nam sibi solum sum debitor X. Rennensibus, pro solucione eciam hujus debiti vestra egregia dominacio det operam. Subam meam relinquo eciam egregio domino licenciato. Scripta jn ciuitate Belss tremebunda manu die dominico sequenti festum assumptionis Marie semper virginis (Augusztus 18-dikán) anno presentj 1521.

Cirographum proprium.

Approbacio testamenti de manu rectoris. Hec-ultima uoluntas tamquam rationalis approbata et ualidita per me Joannem Trapp¹⁾ rectorem et consistorium atque data est auctoritas distrahendi bona exequutori prout intus cauetur. Actum die vicesima marci anno domini etc. 22.

Ita est Joannes Schnell studij Viennensis notarius jn fidem manu propria subscripsit.

Közli: SCHRAUF KÁROLY.

Két végrendelet a XVII-ik századból.

Az első 1621. mart. 25. N.-Szombatban kelt: szentjobi Rhédey Ferencz aranyarkantyus vitéz, váradi kapitány, Bihar-vármegye főispánjának végrendelete,²⁾ a másik 1667. Huszon kelt: szintén gr. Rhédey Ferencz egykorú erdélyi fejedelem, máramarosi örökös főispán stb. végrendelete.

1.

Anno 1621. die 25. Martii.

Mivel hogy az teremtő isten tudni való dolog az, hogy az embereket úgy teremtette ez világra, hogy megis kellenne halniok, annak okáért én is szegény nyavalyás fejem ilyen nagy súlyos betegségben lévén itt Nagyszombat városában, nem tudom mely órába az úristen az én lelkemet kiszólítja az árnyékvilágból az örök dicsőségre, gondolkozom arról is, hogy az én keresményem, jószágim és javaim, ingó-bingó marháim az mi kevés vagyon, tulaj-

¹⁾ Trapp János, párisi doctor theologiae, magister artium, bécsi kanonok, huszonnégy éven át lector ordinarius in theologia volt; ötször (1498. II. — 1502. II. — 1512. I. — 1516. II. — 1522. I.) a hit-tudományi kar dékánja és ugyanannyiszor (1504. II. — 1505. II. — 1513. II. — 1514. II. — 1521. II.) a bécsi egyetem rectora volt. Meghalt 1524. nov. 12-dikén és Szent-István templomában temettetett el.

²⁾ Életére vonatkozólag l. a »Turnl« 1883. évi 3-ik füzetében »A kis-rhédei gróf Rhédey-családról« című közleményemet.

don ennen magam kerestem sok szolgálattal, vérem hullásával, fáradtsággal, nevezett szerént pedig mindazokat jól tudja az én szerelmes házastársom az ngs Károly Katha. ¹⁾)

1. Mindazokat szemem előtt viselvén, az az én szerelmes és kedves házastársam énnekem kedvemet kereste, és 13 esztendőktől fogva együtt nagy szentül és keresztyénül éltünk, azt is szemem előtt viselvén, hogy az én gyermekemben Rédey Ferkőben minémü nagy gyönyörűsége nagyon, minden jószágomat, javaimat, keresményemet és ingó-bingó marhámat az mint följebb is megirtam, mindeneket váraimmal, udvarházaimmal együtt hagyok az én szerelmes házastársomnak Károly Katának, az én szerelmes gyermekemnek Rédey Ferkőnek mind együtt, az nagy istenre kényszeritem pedig és kérem is az én szerelmes házastársomat, hogy jószágomban és javaimban valami tékozlás ne legyen, hanem szerelmes gyermekemnek jó gondviselés alatt megtartassék és szaporittassék, az istennek kegyelmes gondja viselése által.

2. Ha peniglen az én szerelmes házastársomnak az volna elvégezett akarata, hogy az én nevetem megváltoztatná, az dos és az parafernom kiadattassék neki, és az mellett hozzá való szeretetéért az két Kapest tiz ezer forintig örökben birhassa, az mint énnekem inscriptióban nagyon, noha látja isten arról nem gondolkodom, hogy az én nevetem megváltoztatná, sőt nem is szomoritom azzal, de csak térek mostan ez világi állapotr.

3. Ha peniglen az úgy nem történnék valame eddig az úristen élteti az én szerelmes házastársamat és Rédey Ferkőt együtt vele, atyai tisztet szerént intem az én gyermekemet, hogy mind éltig az ő fiui alázatos és engedelmes szolgálatját megmutassa az ő szerelmes anyjához és soha semmiben az ő teljes életében ellene ne igyekezzék véteni, sőt mindenekben kedvét keresse és szolgáljon az ő édes anyjának, az isten is így áldja meg sok jókkal, ha azt fogja követni, és ez világon hosszú életüvé teszi az szent úristen.

4. Továbbá, ha az úristen Rédey Ferkőnek azt az időt engedné érni hogy házasságra menendő ember lenne, és az édes anyja vele együtt nem akarna lakni, de arra soha ne menjen az dolog, kérem az nagy istenért őket, atyai tisztet szerént, tehát hogy nagyobb csendes szívvel, lélekkel legyen az én szerelmes házastársam, úgy mondom, ha semmiképpen nem akarna az édes gyermeke mellett maradni, Zilaj városát udvarházával együtt és Tóti nevű falut birhassa éltéig, a vagy Piskoltot udvarházával és Szaniszló nevű falut az melyik inkább tetszik neki, azt válassza, és holta

---

¹⁾ Rhédey Ferencz Bethlen Gábornak sógora volt, mindketten Károlyi leányt bírtak nőül. Kata, előbb Bánffy Dénesné, 1608-ban ment nőül Rhédeyhez.

után viszontag Rédey Ferkőre visszaszáljon, de az nagy istenért arra kérem, hogy arra ne menjen az dolog, hanem inkább oktassa s tanítsa, mint édes szülék szokták fiokat tanítani.

5. Mivel, hogy az emberek mind halál alá vettették, ha az istennek az volna elvégezett akarata, hogy az én szerelmes gyermekemet az világból magtalanul kiszólítaná, és az úristen az te utolsó órát is elhozná édes társam, minden jószágom, keresményem az én atyámfiaira az Rédeyekre fiu- és leányágra száljon, az leányokra pedig Rédey Anna asszonyt és Rédey Sopiát értsék, az kik mostan is élnek, az szerént Rédey Susánna írváit.

6. Az én testemet tisztességesen temessék az földnek gyomrába, egy bóthajtásos sirt csináltassanak az szentjobi templomban, és szegény gyermekeimet az kik ott fekszenek mellém rakják őket, ha koporsójuk elrohott volna más koporsóba rakják az rohott koporsókat. Az praedikatoroknak az kik jelen lesznek az én temetésemen száz forintot adjanak nekik, de tort ne csináljanak. Az deákoknak huszonöt forintot adjanak, az koldusoknak az kik ott lesznek tíz forintot.

7. Az koporsómat fekete bársonnyal bévonják Szentjőbon, és két öreg lovatat fekete gyászban öltöztessenek, az egyiken fekete bársony legyen, az másikon fekete bakacsin. Egy öreg fekete bakacsin zászlót csináljanak, koporsó követ szépet csináltassanak Kolozsvaratt.

8. Hat rendbeli szekeres lovaim vannak itt fenn velem, több hátas lovaimmel együtt, Ferkőnek is egynehány paripái, mindazokat és több itt fenn lévő marháimat, valahon mik vadnak, kicsintől fogva nagyik, pénzemet, ezüstömet, ruháimat, lóra való ezüstös szerszámaimat az nemes és vitézlő Csongrádi László és Ravaszi András uramékra és János szolgálóra, Gergely deákra erős hit alatt biztam, hogy mindeneket fogyatkozás nélkül meg vigyenek az én házamba, több jámbor szolgálómmal együtt és feleségem kezében épen regestum szerént beadjanak mindeneket.

9. Mindezekért gondoscelekedetekért rendeltem Csongrádi Lászlónak és Ravaszi Andrásnak negyven-negyven forintot és egy-egy gyermek lovat az zilai istállóból, mindjárt megadatassanak nekik, mihelyt Szentjőbra mennek. Gergely deáknak huszonöt forintot és egy gyermek lovat ugyanazon zilahi istállóból.

10. Rédey Jánosnak az kakas paripát minden szerszámával oda adják, Rédey Péternek az fótos gyermek lovat minden szerszámával adják, és ez után is a ménesből minden esztendőben egy-egy gyermek lovat adjanak négy esztendeig Rédey Péternek és Rédey Jánosnak.

11. Mivel hogy Nagy Istvánal háborunk volt néminémű dolog felől, kitől jót köllött volna várnom, de én az jámbort meg-

követtem jámbor szolgálóm által. Magát eleitől fogva igen idegenséggel viselte hozzánk, azért ha maradékunkhoz is úgy kezdi magát viselni, minden uton és módon azon legyenek, hogy ugyanazon Bihar-vármegyei viceispánokkal, szolgabírákkal, esküttekkel, szomszédbeli nemes emberekkel az szentjóni házat megbecsültesétek, és az pénzt letegyétek. Jobb embernek mindenkor távoly szeretni egymást, hogy semmint közel gyűlölni.

12. Az én szerelmes házastársamat arra is igen kérem, hogy emberséges fő nemes embereket tartson körülötte, és azoknak fizessen. Az Ferkő körül is peniglen oly emberséges embereket tartson, az kiktől minden jót és szent életet tanuljon, sok hejában való cselédet ne tartsanak, hanem olyanokat, az kik az ő fizetéseket megszolgálják. Az posoni Gyurkót vagy maga körül, vagy Ferkőcske körül tartsa feleségem. Az szakácsokat is megmarasszák, mert igen szűk az szakács. Azon kívül minden rendbeli szolgálómat jól esméri az én atyámfia, az kiket tud, hogy hasznosan szolgálnak maradékomnak, azokat megmarasztassa.

13. Minthogy otthon is két rendbeli szekeres lovaink vadvadnak, azzal együtt nyolcz rendbeli szekeres lovaink vadnak mindelestül fogva, és két német kancza ló, azokban az szekeres lovokban három vagy négy rendbelit megtartasson maga számára, az többit kész pénzen adassa, mert tudom, hogy pénz nélkül fogyatkozottul vagyon. Az öreg lovakat ennek utánna az ménesben jártassák. Konta Albertot és Nyiri Ambrust bocsássák el az vashól.

14. Az szentjóni kaput csináltassák meg kőből, legyen erőssége az várnak. Sennyei Jóbné asszonyomnak és Fekete Istvánné¹⁾ asszonyoknak adjanak száz-száz forintot költségökre.

15. Ha az én édes társom látja, és eszében veszi, hogy az én öcséim szívük szerént szolgálnak neki, ne hadja őket költségből az mivel lehet, és gyermek lovakból.

16. Kun Istvánné és Bornemiszané asszonyomékat fizetésért is mellette tartsa az én édes atyámfia őket.

17. Az nagy-szombati praedikator Pathó Thamás uram, az ki igen főpraedikator ember, ezen beteg ágyamban mellettem lévén arra ígérte magát, hogy az én hideg testemet Szent-Jóbig alá kíséri, és ugyanott esztendeig meg fog maradni körülöttem édes atyámfia. Nem árt semmit, ha együtt lesznek János urral, bizonyos szállást rendeltet neki, vagy az várban, vagy az faluban szereti.

Ha az új schola házat szeretné s öreg kerítéssel által kellene rekeszteni a régi schola ház mellett. János uramnak meg kell

¹⁾ Az első Rhédey Anna, a másik Sófya volt, Rhédey Ferencz Pál nevű testvérbátyjának leányai.

édes atyámfia mondani, hogy egymásra ne irigykedjenek, hiszen Tamás uramnak az várból járjon fizetése. Im mostan ötven forintot adattam Tamás uramnak, ha otthon megszegőttök vele adas ötven forintot édes atyámfia neki fizetésében.

Azon földön is kapni fognak ezen az emberen, mert igen tudós ember. Megmondjad édes atyámfia ő kegyelmének, hogy gyakorta ellátogasson Ferkőlöz, mikor az iskolában megyen, mert tudja ő kegyelme, miképen kell az féle gyermekcéket tanítani.

18. Az nagy istenért is kérlek szerelmes atyámfia, hogy magad is gyakorta beszélges az praedicatorokkal. Minden igyeden pedig szerelmes atyámfia szükségnek az idején az én kegyelmes uramhoz, Magyarországnak választott királyához folyamodjál legfőképpen.

19. Végezetre mindeneket elő nem számlálhatok ilyen nehéz és sulyos betegségemben, hanem legelsőben az mindenható úristennek kegyelmes gondjaviselése és oltalma alá ajánlak benneteket, és az mit egymás ellen vétettünk édes atyámfia az mi életünknek rendiben, arról egymásnak szívünk szerént megbocsásunk. Kérem az nagy istenért Károly Mihály uramat, Kun László uramat, Horváth Péter uramat és Frater István uramat, hogy az mi oltalommal és gondviseléssel lehetnek az én maradékaimnak, mutassák minden jó akaratjokat és szomszédságokat hozzájok. Iratott ez levél Nagy-Szombat városában 25 napján martiusnak anno 1621.¹⁾

Franciscus Rédey mp.

(Tojásdad alaku gyűrűpeccéttel, melyen egy kardos oroszlán körvonalai szemlélhetők.)

2.

In nomine sanctissimae trinitatis ac individuae unitatis. Noha mind volt arra szándékom, miolta isten az én idvezült szerelmes fiamat előttem elvette, hogy az istentől réám bizott kevés javaimból dispositiótól tegyek, de az nagy keserűség nem engedte; mostan is azért nekem abban módom nincsen, hogy mindazokról disponálhassak, mégis azért a mit istennek ő felségének dicsőségére, anyaszentegyházának épületére akarok hagyni, arról egynehány szóval tészek emlékezetet, azonkívül az mi kevés jószágocska kezem között maradt, arról is akarok disponálni. Az sárospataki oskolához hagyok egy öreg arany lánczot, ismét ezer magyar forintot, melyeket az én szerelmes feleségem holta után adják meg. Az kassai orthodoxa ecclesiához hagyok ötszáz magyar forintot

¹⁾ Rhédey Ferencz meghalt 1621. május 20-iki körül.

f. ung. 500. Az szathmári oskolához hagyok ezer magyar forintot, ismét Szathmár-vármegyében lévő Berencse nevű falumat, ott az Szamoson lévő malmaimmal együtt az én szerelmes feleségem holta után. Máramarosban minthogy ispitály nincsen, azért Szigeten erigáljanak egy ispitályt, melynek erectiójára hagyok száz aranyat aur. m. 100 és ugyanott szigeten lévő ó malmomat is, hagyom azon ispitályhoz, melyre az szigeti bíró viseljen gondot.

Minthogy az én idvezült atyám mindennemű jószágáról, dispositiót tett volt, úgy hogy az én defectusom után atyámfiaira tudniillik az Rhédei familiára mind fiú s mind leányi ágon örökre szálljon, én is azért szegénynek testamentumát helyben hagyom s mind az örökös s mind az inscriptio jószágokat, úgymint Szent-Jóbbhoz és Zsakához való jószágokat, Piskoltot Szaniszlóval és Zilahot Egreggyel együtt, hagyom az feljebb megnevezett atyámfiainak, azoknak tudniillik, kikről az én idvezült atyám testamentoma emlékezetet tett, az én szerelmes feleségem holta után, az, én kedves menyem asszony az tekintetes nagyságos Bánffi Agnes asszony ura neve változtatása után. Gróf Tökölyi István uramnak és az üdvözült asszonynak az Akna jövedelméből való jussáért adtam volt magam pénzemből két ezer tallérokot. Én is azért azon hétezer tallérig való jussomat, hagyom az ő kglme középső leányának, melyet mi gondviselésünk alá bízott gróf Tököly Mária asszonynak. Huszt várában idvezült édes fiam házait, az kikben lakott, mind az Járainé asszonyom szállásaig, s azt is és az mely házban egyetmási vannak az házat azon belől való házzal együtt hagyom az én szerelmes feleségem holta után az én kedves menyem asszonynak tekintetes, nagyságos Bánffi Agnes asszonynak az én édes fiam neve viseléséig, hogyha pedig ura nevét változtatná, a vagy halála történnék szálljanak vissza az én szerelmes feleségem atyafiaira. Ismét Küküllővárat minden hozzá tartozó józágaival együtt úgymint városával Küküllővárral és az többi Majoshegy, Alsóbajom Boldogfalva, Tatárlaka, Tájos, Vesszős, hagyom az én kedves menyem asszonyomnak nagyságos Bánffi Agnes asszonynak és ő kegyelme legetáriussának három ezer tallérig tall. 3000. cum libera dupositione, az én szerelmes fiam neve viseléséig, melyet ha ő kegyelme változtatná, az én szerelmes feleségem atyafiaira mi holtunk után, különben Küküllő várat józágival együtt kezekhez ne vehessék, hanem letévén ő kegyelmének és legetariussainak az háromezer tallért. Ezt mindazonáltal hozzá tévén, hogy Tápiót hagytam néhai nemzetes Palóczy Horvát János uram gyermekének ezernégyszáz tallérokban, ismét Vesszősnek felét néhai Járai Mihályné asszonyomnak nemzetes Jármay Anna asszonynak, másfél ezer frtban, melyekről alább is tészek emlékezetet. Ily conditióval mindazonáltal, hogy ha menyem asszony ő kegyelme ki akarja váltani az megírt jószágokat

ő kegyelmektől, maradékjoktól és legetariusoktól, letévén ő kegyelmének maradékoknak és legetáriussoknak is az specificált summát, az melyben legáltattat, kiválthassa és az három ezer tallér summán felül birhassa. Járai Mihályné asszonyom penig Vesszősnek felét életéig szabadon birhassa. Az szigeti házat, hozzá tartozó jószágival együtt (a bocskói jószágon kívül) mivel az más jószág és arról külön való dispositiom vagyon, hagyom az én szerelmes fiam neve viseléséig az én kedves menyemasszonyoknak nags Bánffi Ágnes asszonynak, az én szerelmes feleségem holta után, úgy hogy annak utánna szálljon vissza az én szerelmes feleségem atyafaira. Mivel az bocskói jószág az szegény anyámé volt, melyet meg is osztottunk volt szegény nénémmel Szunyogh Gáspárné asszonyommal, de én az ő kegyelme részét megvöttem volt három ezer forinton, mely három ezer forintot énnekem még életében letött in paratis jámbor szolgám nemzetes néhai idevült Korda Zsigmond uram. Ismét az feléjeért is letette hasonlóképpen ő kegyelme az három ezer forintot hugom Balassa Bálintné asszonynak, mivel . . . az jószágnak fele ő kegyelmét illetve volna jövendő successióbeli jus szerént, és így immár az egész jószág szegény Korda uram árváinak vagyon hatezer forintokban, melyet én is hagyok szegény Korda uram árváinak az én szerelmes feleségem holta után, ily conditióval, hogy a mikor ki akarja váltani hugom Balassa Bálintné, asszonyom, különben ki ne váltbassa, hanem le tévén ő kegyelme maradékainak, az hatezer forintokat, hasonló nagy emlékezetű gróf Bethlen István uram képére vert aranyul, mivel szegény Korda uram mind ő kegyelmével, s mind énnekem olyan pénzzel fizette meg. Mivel az néhai nemzetes palóczi Horváth János uram árváinak egyetmások levén kezemben, költöttem el az én szerelmes feleségemmel együtt laktomban ezer ötszáz tallérokat (tall. nro 1500.) melyeket azon lések, hogy életemben készpénzül apródonkint megfizessek, immár is fizetvén meg benne két száz magyar forintokat fl. 200, de mivel embernek életének vége bizonytalan kiváltképpen penig az én mostani keserőségemben reméntelen, hogy ha életemben készpénzül meg nem fizethetek s azonban halálom történik, megnevezett palóczi Horváth János uram árváinak hagyom Küküllővárhoz tartozó Fajs nevű falunkat az ezer négyszáz tallérookban, kit mindaddig birhassanak míg legetariusink azon pénzen kiváltják. Minthogy embernek betegségében és keserőségében való vigasztalásában kívántatik leginkább az segítség s akkor mutatódik meg jóakarója, mivel azért az én szerelmes feleségemnek mind boldog s mind boldogtalan állapotában szíve szerént szolgált néhai Járai Mihályné asszonyom nemzetes Járm Anna asszony, melyre tekintvén mi is adtuk ő kegyelmének és legetariussainak Küküllő vármegyében lévő Vesszős nevű falunknak felét másfélezer forint

inscriptióban cum libera dispositione, úgy hogy addig feleségem atyafiai hozzá ne nyulhassanak, míg ő kegyelme legetariussainak az másfél ezer forintot le nem teszik f. 1500. Mivel penig Sárközt szegény idvezült Zólyominé asszonyom hatta volt nekünk, én is azért vissza hagyom az ő kegyelme fiának tekintetes és nagyságos albisi Zólyomi Miklós uramnak. Mivel mind boldogtalan állapotomban megtapasztaltam jámbor szolgálomnak idvezült Korda Zsigmond uramnak hozzám való hűségét, hagyom az ő kegyelme három fiának az én szerelmes feleségem holta után, ugy mint Korda Ferkónak, Gyurkának és Zsigának Józsepházán lévő portiomat azokkal az szőlőkkel együtt, a kiket az józsepházaiak művelnek, nekik pedig defektusok után szálljon az leányágra. Az meszes málon lévő kis szőlőmet hagyom bátyám Csernel Bálint uram fiának Csernel Zsigmondnak ki engemet szolgál, az én szerelmes feleségem holta után. Mindezekről az feljebb meg irt dolgokról az én szerelmes feleségemmel egy értelemről disponálok, mivel ő neki abban módja nincsen, hogy maga keserúsége miatt disponálhasson. Datum et subscriptum erat. Comes Franciscus Redey, eratque cera nigra hispanica sigillo proprio usuali patentem roborata. Item coram me Sigismundo Szegedi mp. vicecomite Maramarosiensis. Sigilloque ejusdem super cera hispanica nigra communita. Coram me Balthasare Pogány. mp. jur. assesor. Felsőjárásí szolgálbiró Petróczy István sk. Nemes János kaszóí főszolgabiró, Károly Petrás sk. szigetjárásí főszolgabiró. Coram me Francisco Darvai. jur. assesor. Nicolaus Darvai mp. judex nobilium. Erantque sigillis corundem usualibus super cera rubrao hispanica patenter confecte et roborata. Unde nos quoque presentes litteras testimoniales stb. átirva Sárpataky Márton ítélőmester által Huszt várában 1671. april. 26. (Eredetije a m. n. muzeum könyvtárában levő gr. Rhédey-es. levéltárában.)

Közli: KOMÁROMY ANDRÁS.

Gyulay Ferencz végrendelete.

Gyulay Ferencz, Thököly egyik párthíve, Erdély bukása után, kiment Hucsaalföldre, s ott írta alább közlendő végrendeletét. Gyulay Ferencznek, II. Rákóczy György párthívének s híres váradi kapitányának volt fia. Bujdosásából azonban hazajött s Rákóczy Ferencz korában már nem a fejedelemmel harczolt, hanem a labanczok soraiba állt s 1709-ben tábornokságra jutott. Az ő ágának majd minden tagja katonai pályán szolgált s fia, unokája tábornok volt. De ágának utolsó tagja Lajos gróf nem volt katoná. Épen oly jó hazafi volt, mint ember; gyűjteményeit az Erdélyi Múzeumnak ajándékozta. Nagybecsű emlékiratait gróf Kun Géza, női ágon örököse rendezte sajtó alá.

1691. sept. 24.

Az mennynek földnek teremptő, örökké imálandó, dicsőséges teremptő szent háromság egy istennek szent nevében legyen ez kis dispositióm, kinek adassék örökké való dicséret, dicsőség, hatalom, méltóság és hálaadás, amen.

Nem számlálom sem tisztességes életemet, hivatalimat, melyekre isten az ő ingyen való kegyelméből felvitt volt, hazámuak veszedelmes idejében és szükséges állapotjában való tökéletes, igaz és sokszori szolgálatimat, sem pedig istenem ítéletiből lett bujdosásimat, bízván az én istenemre mindezeket. De mivel most az én istenem ezzel látogatott meg, (noha édes nemzetemnek, hazámuak itt sem voltam, nem is vagyok kárára) nem tudván, mikor leszen hazamenetelem: jó, egészséges, ép állapotomban nem is öreg ember koromban akarok mostani Kapi Mária feleségem, és élébbi feleségemtől származott gyermekim között rendelést tennem, istennek szent segedelméből józan elmével és hozzájuk való igaz szeretetem szerént.

Míg isten ő szent felsége az én édes Kapi Mária feleségemet élteti, addig se az Magyarországbán levő Thorna vármegyében Bakó egészen, Szinen két ház jobbágy, nemes Abaujvármegyében bodolai öreg portió, melyet Szepsi városától vettem jobbággyokkal majorkodó helyivel, Szabolcs vármegyében nagy-varsányi jószágban, Gencsen egy ház, Tisza-Szalkon más ház, Jándon harmadik ház, Szathmár vármegyében Panyolán két ház jobbággyoknak, kiket magam acquiráltam, nemes Ugocsa vármegyében Akli nevű falumnak, Halmiban, Kőkényesden, Tuuron, Tamás-Váralján Prinyi Sigmondnétől vött, Tur-Terebesen Prinyi Gábortól vött és Gérczen vött jószágimnak, ugyan Tur-Terebesen Prinyi Ferencztől vött két házjobbággyimnak, s az erdélyi őstől maradtott jószágimban, ha férjhez menne is az édes feleségem, az fiam Gyulai Ferencz meg ne háborgassa, hanem életéig szabadon birhassa az édes feleségem. Ha pedig mikor isten őtet kiszólítja ez halandó világból, mind az feljebb megnevezett jószágok magyarországiak és ős erdélyiek, mind az Erdélyben acquirált rehabeált jószágok, ugy mint Udvarhely-Kereszturi székben Nagy-Solymoson portio, melyet maga pénzén váltott ki néhai Koncz Andrástól az mostani feleségem, ugyanazon székben Magyar Hidegkut egészen, Küküllő vármegyében oláh-solymosi portio, Hunyad vármegyében Aranyon, Rápolton, Okloson, Maros-Németiben, Boholton az gyermekimre szálljanak, az ős urfiakra, mivel míg az fiak nem deficiálnak, őket illeti; az acquirált jószágokban pedig az álljon meg, az micsoda dispositiot fog az három gyermekeim között rendelni az édes feleségem, mivel úgy látom az feleségem úgy sze-

reti az édes fiamot, Gyulai Ferenczet is, mint az maga saját gyermekét, ő is viselje úgy magát az feleségemhez mint jó fiú szokott engedelmeskedni édes anyjának úgy is veszi hasznát bizonyoson tudom. Az ő jószág helyett pedig az édes kis Kata leányomat vagy acquirált jószággal, vagy pénzzel fizesse az feleségem dispositója szerént illendőképen.

Az édes Gyulai Ferencz fiam édes anyjának, úgy mint az szegény első feleségemnek (magam belső javaimmal együtt) sok szép javai, köves arany ezüst marhái, köntösi, gazdagon tartott fejérruhái, szépségei égtének el Segesvárott az szegény feleségemnek még életében, azokat isten tűz elvette, azután is Vecsey Sándorral az melyeket kétfelé osztottunk, azokban is szegény feleségem akaratjából Olcsvári Ferencz urammal Kassán lakván akkor ő kglme, kin hagyván kezénél, távollétemben azon jókat más kézhez adván, az ismét Loczi János kezéhez adván Nádas-kán, azok az fiamé levén (valami kis subákon kívül, kik is az szegény atyámtól maradtanak volt) és a mit az édes feleségem tud övének lenni, adja meg, mivel mindeneket felíratott az mostani édes feleségem, mosdót is medenczéstől. Az több ezüst marhákat ossza el köztök istenesen az három gyermekem között, isten szerencsét parancsolván az édes gyermekimnek, császár ajándékja is lévén köztök.

Mind ezekben minthogy sem az üdő sem az hely nem engedte, hogy oly dispositiót tehessek a mint kívántatott volna, nem tudván isten mire vezérel továbbra bennünket és az mostani nagy változásokban, mint maradhatunk meg: azért mindeneket bízik az édes feleségem keresztyéni kötelességére és igaz szeretetére.

Nagy-varsányi és felső-redmeczi úrvacsorájához való udvari ezüst kannák és poharak tányérival, isten boldogítván az üdőt, azokat adják ismét arra az ususra; azok is elégtének volt Segesvárott, csináltassa meg az édes feleségem.

Ti is édes gyermekim mint istenfélő fiak és leányok, isteneket féljétek, egymást igazán szeressétek, anyátokat megbecsüljétek, hogy istennek áldása szálljon reátok. Ezeket, hogy megálljátok, erős kötél alatt hagyom.

Pénzem az ki vagyon, azt még elkölthetni, arról véges dispositiót nem tehetek.

Az németi templomot igen szépen csináltassa meg az édes feleségem.

Engemet pedig, ha módotok lészen benne, ha istennek is úgy tetszik, az édes anyám mellé az dévai templomban temessétek, oda is jó akarattal legyetek.

Irtam az én bújdosásomban, Bukaresten 1691-ik esztendő.

ben Szent-Mihály havának 24-ik napján isten segedelmeből én,
maros-németi

üdösbik Gyulai Ferencz, m. p. (p. h.)

coram nobis:

Stephano Kun

de Vidola m. p. (p. h.)

Joanne Tordai m. p. (p. h.)

Petro Daniel m. p. (p. h.)

Petro Kalnaki m. p. (p. h.)

Stephano Rhedey m. p. (p. h.)

Paulo Ugron m. p. (p. h.)

Georgio Nemes m. p. (p. h.)

(Eredetije gróf Kuun Géza maros-németi levéltárában.)

Közli: Sz. S.

Leltárak, összeírások.

I.

Memoriale az mi igen kevés arany, köves és gyöngyös mar-
hácskáim az sok veszedelmekben megmaradt, annak igazán
leírt registroma, anni 1642. 1-a Februarii.

Egy kerekded tarka iskatulyácskában vannak
ilyen gyűrők:

1. Egy öreg tábla gyémánt gyűrő, zománczos.
2. Más magas gyémánt gyűrű, négy sasköröm tartja,
zománczos.
3. Harmadik gyémánt gyűrű hegyes, sok szegre metszett,
zománczos.
4. Negyedik gyémánt gyűrű, hat gyémánt benne, az hete-
dik, közeparánt az ki volt, kiesett belőle, az bezzeg szép vala,
zománczos.
5. Ötödik egy középszerű hegyes gyémánt gyűrű, zománczos.
6. Hatodik igen kicsin csinos gyémánt gyűrűcske, két nyil-
lal lüttek az szívbén, zománczos.
7. Hetedik kis gyűrűcske, hat kis rubint benne, hetedik az
közepéből kiesett, zománczos.
8. Valami elbomlott jegyzőgyűrűcske, három kis rubint
benne.
9. Egy janozkörmös (?) gyűrűcske.
10. Egy igen kicsin arany vedrecske.

Más tarka iskatulyában vannak ezek:

1. Egy köves arany láncz, rubintok és szép fejér gyöngyök
benne; rubint vagyon benne 31, fejér gyöngy vagyon benne 32,
áll 35 rózsából.

2. Más öreg gyenge arany láncz, 9 smaragd benne, az többi kihullott belőlle, sok szép fehér gyöngyök mind öregek s mind középrenndűek vannak benne, áll tizenhárom öreg, és meg tizenhárom apróbb rózsákból, zománczosok.

3. Harmadik arany láncz, nem zománczos; egy öreg aranyon az Fridericus király képe és czimere vagyon rajta.

4. Negyedik vékony arany láncz öt renddel, az vígín egy nagy öreg aranyon az szent Gergely pápa képe rajta.

Egy töredezett függő arany, Diana képe rajta valami agarakkal, két gyémántocska és egy kis rubint benne.

Egy öreg arany függő, az brandeburgi elector képes czimere rajta.

Egy toll eleiben való medalj, gyöngyfűző mű, 45 igen szép öreg fehér gyöngyszemek benne, apró kása gyöngy sok.

Kék papirosban takarva és fehérben takarva:

1. Egy szép köves pártá, tíz öreg zománczos aranyboglárok rajta, az tizenegyediket kivették közölök. Egyik boglárban egy szép tábla gyémánt, másokban ugyan táblás rubint, ketteiben smaragd, hatában igen öreg szép fehér gyöngyszemek, negyvennyolc szép öreg fehér gyöngyszemek az boglárok között, veres pántlika és fekete posztóra vagyon varrva.

2. Másik pártá, fekete pántlika és fekete szőr pártára vagyon csinálva, kilencz igen szép köves aranyboglárokból áll, az tizedik boglárt kivették onnat, öt boglárban vagyon szép öt táblás gyémánt, az négyében szép tábla rubintok.

3. Harmadik pártá széles, öreg, fekete bársonyra csinált, igen szép öreg fehér gyöngyök ugyan felesen vannak rajta, közép-szerűek annál többek; apró arany szemekkel együtt hét öreg arany boglárok, gyöngyösök rajta.

4. Negyedik keskeny pártá, tíz arany boglárok rajta, mindenikben egy-egy öreg gyöngyszemek, fejérek, szépek vannak; azonkívül 22 szép öreg fehér gyöngyök vannak rajta; ismét negyven rostélyos aranszemek, öregecskék.

5. Ötödik pártá, fekete bársony, 7 arany boglárok, gyöngyösök és 16 igen apró arany boglárkák.

Harmadik szederjes tarka iskatulyában:

1. Egy szép öreg arany ö, 8 öreg szép gomb benne, azonkívül 35 rózsá és negyvenhárom összefoglaló arany karikák; az vígín egy öreg arany kortinli, az ö mindenestől zománczos.

1. Egy pézsma láncz, melyben vagyon rostélyoson aranyba foglalva 43 pézsma szem, megannyi öreg rostélyos arany szemek, nagy öregek.

Negyedik kerekded lapis veres tarka iskatulyában:

1. Egy válogatott szép öreg fehér gyöngyszemekből csinált főkötő, fehér szőrrre csinált, elszakadozott az szőri, kiben az mint megolvastam vagy on szép öreg gyöngyszem Nro 170.

2. Másik főkötő, ugyan fehér szőrrre csinált, az is szakadozott, vagy on benne ugyan olyan válogatott öreg gyöngy, szép fehér Nro 46, meg annyi középszerő arany boglárok sok apró arany szemekkel együtt.

3. Harmadik főkötő, fekete lószőrrre csinált, az is szakadozott, vagy on rajta 32 arany boglárok gyöngyösök, és az mint megszámlálhattam száz olyan szép öreg válogatott gyöngyszemek.

Ötödik hoszszu iskatulyában:

10. Tiz egyforma öreg arany boglárok, négy-négy gyöngyszem benne, hármábúl 4 gyöngyszem esett ki; ismét ugyan ott egyforma 9 arany boglárok, mindenikben öt-öt szép fehér gyöngyszemek vannak, az boglárok laposak; ismét ugyan ott vagy on nyolcz egyformájú örege arany boglárok, csak sárgák, nem zománczosok mint az többi.

Hatodik kis tarka iskatulyában:

Tizennégy apró arany boglárocskák, négy-négy gyöngyszemek benne; más igen apró arany boglárocskák hat; egy szakadozott pézma lánczocska zománczos s egy szép öreg fehér gyöngyszem.

Hetedik kerek iskatulyácskában:

Valami orvosság ezüstben foglalva, és agnus dei, az is ezüstbe foglalva; és egy szívforma sárga gyanta, az is ezüstbe foglalva, és két tallér.

Egy kék atlasz erszényben:

Egy háromszegő arany pénz, öreg.

Egy négyszegő arany pénz, öreg.

Egy Mátyás császár arany, kit az koronázatra csináltak volt kapsiban.

Egy arany, kit hasonlóképen az 3-ik Ferdinánd császár koronázatahoz hasonló dologra csináltak.

Négy igen öreg ezüst tallérok.

Hat apróbb ezüst pénzek öregek, és egy háromszegü ezüst pénz; negyvenegy muszka pénzek, ezüstök.

A másik lapos ládában vannak levelek is:

1. Igen szép nagy öreg széles lúra való köves szerszámok, kövesek, aranyos széles selyem maiczra csináltak.

2. Igen szép öreg skofiommal varrott csapragok, egyik szederjes bársony hoszszú csaprag, az másik veres bársony az rövidebb csaprag.

3. Három ló nyakára való ezüst láncz fikemlő. Az lúra való szerszámoknak az orrára való is vagyon mindeniknek.

Egy selyem erszényben vagyon arany Nro 800.

Tallér vagyon négy zsákban Nro 600.

Poltura pénz mindenestől vagyon elegendes garassal és dutkával régi jó ó pénzzel egyetemben mindenestől fogva 1533 forint.¹⁾

Anno ac die ut supra.

Sigismundus Kornis m. k.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

II.

Anno 1653. die 12-a Junii Kolozsváratt.

Az vas ládában vagyon egy lóra való széles aranyos szerzám, egy fék, egy szügyelő 12 gira, én csináltattam az süket ötves-sel Seres Istvánnal.

Más egy szügyelő két águ csillagos boglárokkal aranyos, egy fékemlő olyan forma csillagos boglár egynehány rajta aranyos.

Egy aranyos kupa fedeles, belől is aranyos, Katarina feje-delemaszszony adta nekem Cseffei Lászlónak.

Két aranyos kupa, egy aranyu, fedelesek, az istenben el-nyugadt Rákóczi György fejedelem adta.

Egy más aranyos kupa fedeles, Lónyai Zsigmond uram mint atyjafiának nekem úgy küldte.

Két fedeles aranyos kupák újabbak, az besztercei uramék adták.

Egy szép kis aranyos fedeles kupa, az brassai uraim adták.

Vagyon egy általvető ugyan itt az vas ládában, félig-félig bőrös veres bőrrel; egyik felében az kettős záru lakatocska alatt hatszáz forint öt zacskóban, egy czédula is abban az felében, Szabó Gyurka írása az váralyaié. Az másik felében az általvető-ben kis gömbölyeg lakat alatt öt zacskóban ötszáz forint vagyon, ott is egy kis czédula ugyan váraljai Szabó Gyurka írása, hogy abban az felében vagyon ötszáz forint; egyezer száz forint, pótra pénz.

Vagyon azonkívül vászon zacskókban: egyikben ötszázforint,

¹⁾ E négy utóbbi sor ki van huzva.

de egyik száza külön zacskóba az öregbik zsákba bepecsételték; ott az egyik zsákban egészen ötszáz forint immár; vagyon esmét ehez kötve két vászon zsákban az nagyobbikban háromszáz huszonkét forint, az kisebbikben száz hetvennyolcz forint, az mely zsák teszen esmét mind az kettő ötszáz forintot; így egybenkötve ezekben egészen ezer forint.

Vagyon az vasláda fiában száz tallér egy ruhában kötve; ezeket adtam Dálnoki Lőrincz uram kezében, az vas ládát ezekkel az benne valókkal együtt, úgy mint: három ezer forint költő pénz és száz tallér, és hét aranyos kupa ki nagyobb ki kisebb, fedeles mindenike, az mint feljebb is megírtam, anno 1653. die 12-a Junii Kolozsváratt.

Cseffei László mk.

Anno 1654. die 5-a Maji esmét vitt Dán vajda Dálnoki Lőrincz uram kezéhez egy aranyos fedeles kupát, az universitás küldte besztercezi notariustúl Fejérváratt.

Én Szegedi Gábor, Ip-on lakó, párialtam ezt az uram Cseffei László írásából, az kit ő kegyelme Dálnoki uram kezében adott mind az bonumokkal együtt, az mi ide felvagyon irva; én vittem az vas ládát is oda az Dálnoki Lőrincz uram házához Magyar-útczába, az leveles ládát is én vittem oda az Gyulai Mártonné aszszonyom házától, én Szegedi Gábor, mivel hogy Cseffei László uramnak atyjafia és inassa vagyok, ő kegyelme engemet meghítt; ezt én írtam fide mea mediante.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

III.

1659. die 20-a Januarii.

Vagyon az kalamáris ládában egy kis szélyes arany gyűrű szabásu egy kis lánczon.

Igen szép kis reliquariumos agnus Dei, csipkés kerületi.

Egy kicsin crucifixus, az kereszti fekete.

Szép orientalis gyöngyök N. 141 és három [a]pró.

Veres kláris apró N. 37, mellette igen kicsin karika módu kis arany zománczos karikácskák N. 4.

Két arany boglár, négy-négy apró szem gyöngy az teteiben, és egy-egy igen kicsin rubint az teteiben igen gyengék.

Két kicsin lakat, egyik kláris kolcsostúl.

Két arany boglár, két-két szem gyöngy az közepiben.

Tizenhét szoszos zománczos arany csüecskek.

Ugyanazok közben ben való gömbölyügecskek, kettő igen kicsin, kettő nagyobb.

Huszonnyolcz legapróbb arany boglárocskák.

Hat másféle töredékes arany boglárocskák.

Vagyon egy iskatulyácskában hét vagy nyolcz szem apró gyöngy.

Szkofiumból kötött gomb N. 20.

Ugyanahoz ujára való N. 12.

Ahoz való ezüst fonal zsinor hat sing.

Egy kis szaruforma sok águ kláris.

Egy sárga gyanta olvasó.

Más olvasó, aranyos keresztí és az öreg szemek.

Két gyöngyös gomb. Az egyiknek az teteiben nincsen gyöngy.

Egy bokor arany fonalbúl szót száraz gomb.

Más két bokor arany fonalbúl selyemmel szót száraz gomb.

Egy kis metszett üveges nyakban való óra (más kéztől:

»Prini Gáborné aszszonyomnál ő nagyságánál vagyon.«)

Egy kis tüszüben valami régi pénz, mintegy hét forint felé.

Valami hólyagban egy lóra való szerszámúrul ezüst boglárok (Más kéztől: »Azt fogták elolvasztani.«)

Egy pésma láncz, az negyvenhárom szeme burított arannyal, az negyvenhárom szeme üres. (Máskéztől: »Prini Ferencz asszonyomnak ő nagyságának adták.«)

Vagy kilencz szem apró gyöngyszem.

Egy kis boglár töredékecske.

Egy kis ezüst gombocska.

Egy ezüst aranyos puska palaczk burított kolesával.

Egy ezüst aranyos őrevaló karika csattjával.

Egy szaru agnus Dei.

Vagyon egy iskatulyában holmi ó pénz és apró boglárocskák.

Ezenkül is vannak holmi egyetmások, kit azután rakunk bele.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

IV.

Anno 1662. böjtelő hónap 22-ik napján hagyott nálam Kornis Gáspár uram öcsém egy borjú bőrrel borított bőr ládában egyet másokat; úgy mint:

Egy bokor öreg ezüst sarkantyú aranyos.

Egy néhány kengyelhez való széles szíú.

Egy kis vas láncz lóhoz való.

Czafraghoz való arany ezüsttel varrott három öreg virág, papiroson vagyon.

Egy ezüst gyertyatartó kicsiny, hamaverőjével együtt, csatorna forma.

Egy öreg selyem zsinór ő, ezüst szín iszkofium arannyal kötött gombokkal.

Három tokban öt okulár.

Egy darab muszkva üveg.

Egy puska palaszkarú.

Egy kötés tabaka.

Egy zsacszóban puskához való golyóbis és serecl.

Kömetsző vas formák, vas sulyokkal együtt.

Egy golyóbisöntő forma.

Egy réz font mérték.

Egy darab pefetek papirosban.

Négy török himes keszkenő, két rozszasztalkeszkendőben van kötve, ugyan ahhoz kötve egy orczatöllő, rojtos.

Egy kis edényben kinyeső.

16 ezüst velencei pénz, azt is hozzátöttem, az kit nekem adott volt az öcsém.

Egy öreg arany, negyedfél aranyot nyom, egy kis arany pénz mellette, egy kis darab ezüst is mellette rúdban.

Egy római réz pénz.

Egy ezüstös aranyos fekete csapos kard.

Egy kis ezüst agnus Dei kettős kereszttel.

A túllapon :

Kornis Gáspár uram portékájának jegyzése, melyet az ittvaló pater Franciscanusok nekünk beadtak az klastromban, ilyen jegyzéssel:

Egy nyest béllést, magyar mente alá való.

Egy más hasonló béllés, nyuszt láb.

Két rókabőr béllés.

Egy párnazsák külön-különbféle ruhákkal, lasnakokkal és szőnyegekkel teljes.

Egy paraszt láda, melyben 12 puska és két hüvely nélkül való meztelen kard vagon.

Egy hosszú puska az ládán felül.

Egy turbácska, melyben tiszta keszkenők vannak.

Két veres szőnyeg.

Egy szőnyegben sok egyetmás vagon takarva, úgymint: kősz csinált ruhák, külön-különfél[e] posztók és egynehány darab selyem materia.

Egy öreg ó iskatulya, melyben magok vannak.

Két ládácska, egyik fehér, s az másik zöld, retesz alatt.

Egy nagy kötés posztó, ruhába takarva.

Egy tollas kalapos süveg.

Két ládácska csak parasztól deszkából.

Egy aranyos csésze, karmasin táskába takarva.

Egy nagy öreg láda csak parasztól egybeszegezve, sok edényekkel palaczkokkal rakva.

Egy vékony tengeri nád.

Két kosár konyhaeszközökkel együtt.

Egy pinczetok, melyben 12 palaczk vagyón.

Indiai szerezsendió.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

V.

Szegény Korda uram árvái bonuminak regestruma.

Vagyon egy rendbeli tizenkét egybejáró czapás habos selyeg, az kiken maga neve vagyon, az harmadikja elveszett, kívül fejér, belől aranyos.

Vagyon más rendbeli, tizenkét egybenjáró selyeg, kívül belől aranyos, az ötödikje elveszett.

Egy öreg fedeles, kívül-belől aranyas hólyagos kupa.

Más, egy fedeles kupa, kívül aranyas.

Két kis ezüst csészék, belől aranyasok.

Két aranygyűrű, egyikbe kilencz gyémánt, másikba hét.

Két bokor arany perecz, fekete s fejér zománczos az foglalata között.

Két kis gyenge arany láncz.

Négyszáz körmőczi arany Nro 400.

Egy kék bagazsia erszénybe holmi elegy-belegy pénz, ki arany, ki ezüst benne.

Ezek vadnak egy két kulcsú veres vasas ládába.

Második fejér hosszú ládába vadnak ezek:

Egy szál keleczen toll.

Egy aranyos kard, kék majcz rajta, kit szegény Korda úram viselt.

Egy veres bársonnyal borított aranyos pallos hegyes tör.

Egy ezüstös czapával borított tekert markolatu kard, kinek az aranyozata elkopott.

Más egy ezüstös czapával borított kard, valami viseltes szíj rajta.

Egy ezüstös balta.

Három darab zöld perpeta superlat.

Négy mentére való száraz gombok, egyik arany fonal, másik ezüst fonal, harmadik székfü színből, negyedik tiszta zöld se-lyemből.

Egy darab kaptány.

Egy violaszínű gránát nadrág ezüst kapesok rajta.

Egy szederjes fajlangyis viselt dolmány.

Egy meczin angliai nadrág kapcsostúl.

Két hajszín remek dolmány, két hajszín remek nadrág, két hajszín remek salavari az gyermekeké.

Egy veres atlasz szkofiommal borított fésű-tok.

Egy válba vágott zöld gránát mente gombok nélkül.

Más egy zöld gránát mente ugyan gomb nélkül.

Harmadik egy zöld gránát mente, arany fonalbúl szőtt száros gombok rajta, veres kamukával bélelt.

Egy királysín angliai dolmány, karmazin gombok, sinor rajta.

Két veres angliai dolmány az gyermekeké.

Két veres karmazin szőr sinór veres majcz rajta, azon aranyos boglárók, csattok rajta.

Egy violaszín angliai szkofiommal varrott czafrag.

Egy veres angliai kék bagaziával béllet czafrag.

- Három darab szederjes fajlangyis posztó.

Egy darab szoknyának való virágos zöld atlasz.

Egy meczin virágos bársonyszoknya, hat rendel széles arany perem az alján.

Egy meczin bársony váll, elegyes arany csipke rajta.

Egy veres atlasz, kaptányos, virágos paplany, kék bagaziával béllet belől.

Egy veres szattyan asztalra való nyomtatott bőr.

Egy nyári kesztyű fekete rajta, és fekete virágok rajta.

Egy csomó arany csipke deszkára tekerve.

Más csomó arany galond deszkára tekerve, két fényes vagon benne.

Négy portai czafragra való virág.

Tíz ezüst kalán egy zacskóba, egyik eltört, és négy ezüst villa.

Egy zacskóba különb-különbféle színű selyem gombok, zöld, veres, szekfűsín, ismét apró zománczos gombok.

Három rendbeli apró száros szkofiomm gombok.

Tizenkét egyes, ezüst fonalbúl csinált gombok.

Husz öreg veres zománczos gombok, tíz apróbb veres zománczos gombok.

Egy kis teczín tafota tokba[n] ecset.

Tizennégy öreg tekert szkofiomm gombok, gombházastúl.

Egy dolmányra való tekert szkofiomm gombok, gombháznak való zsinórral együtt.

Egy lodingra való veres ezüst fonallal elegyes zsinór.

Egy puskatokra való egy pár fekete bársony arany galomos fedel.

Két süvegre való apró strucz toll, fekete, veres, fejtér.

Egy szál fejtér daru toll.

Egy pár veres karmazin vas sarkantyús csizma, meczin bagaziával béllet.

Más pár veres karmazin csizma, kék bagaziával béllet.

Egy pár sárga karmazin papucs, patkós.

Egy darab veres angliai posztószél. Egy sárga köpenyeg

Harmadik öreg zöld ládában vadnak ezek:

1. Lib. Ravisy Epitheta.	12. Lib. Longecy Epistolae.
2. Lib. De epistolis	13. Lib. Dictionariu[m] tetraglottu[m].
3. Lib. Ciceronis Epistolae familiares.	14. Lib. . . . . ae Poesiae.
4. Lib. Terenty Comediae.	15. Lib. Psalteriu[m] Haebraic[um].
5. Lib. Joannis Sturmý nobilitas literata.	16. Lib. Sulpity Severi Historia sacra.
6. Lib. Novum testament. Graeco-Latin.	17. Lib. Jacoby Crusy Logica.
7. Lib. Egy szép hannoviai magyar Biblia.	18. Lib. Aristotelis moralis Philosophia.
8. Lib. Kekermany Logica.	19. Lib. Valery Maximi opera.
9. Lib. Dorinj Sermo[n]e[s].	20. Lib. Poetar[um] flores.
10. Lib. Dictionariu[m] Graeco-Latin[um].	21. Lib. Bisterfeldi Logica.
11. Lib. Florilegiu[m] Josephi Langj.	22. Lib. Ciceronis orationes.
Egy tányér tok tányérral együtt; hét egyforma fejtér szőnyeg	23. Lib. Thesaurus Poeticus.
Két skarlat szőnyeg. Két kicsi.	24. Lib. Ovidius.

Negyedik fekete vasas pohárszék ládába vadnak ezek:

Harminczegy ón tál, két kis ón tál. Kilencz ón tányér.

Egy óra, egy ón mozdó medence, egy öreg ón tál.

Egy feneketlen ón tál. Egy ónos fedeles jaspis kanna.

Négy réz gyertyatartók, újak.

Ötödik bőrszék ládában vadnak ezek:

Egy szederjes fajlongyis, róka nyakkal béllet mente.

Egy veres angliai, róka torokkal béllet mente.

Egy zöld gránát, róka torokkal béllet mente szkófiom gombok rajta.

Két veres angliai mente, az gyermekeké, róka mállal béllet.

Egy zöld gránát nuszttal béllet süveg.

Egy veres angliai, nuszttal béllet süveg és más egy veres angliai, nusztfarkkal béllet süveg, az gyermekeké.

Egy süvegre való nusztfark.

Egy csomó bakötve dirib-darab nuszt kötvé.
 Négy hajszíu remek kesztyű, róka mállal bérlet.
 Két darab bársony, az ki süveg volt.
 Két darab szakadozott béllés.
 Egy veres angliai, nusztal bérlet süveg.
 Négy szál fekete strucz toll.

Hatodik tarka ládában vadnak ezek:
 Két vasfazék, két kis fatál. Egy réz mozsár töröstül.
 Egy zacskó golyóbis.
 Ezeken kívül holmi dirib-darab vas s töredezett réz gyertya-
 tartó.

Hetedik kis ládában vagon:
 Egy . . . kötés papiros és két koncz.
 Egy pinczetok, melyben vagon hat ón palaczk.

Az ládákon kívül vadnak ezek:
 Egy katonanyereg. Egy borlütő. Egy öreg üveg selyeg egy
 tokban.
 Egy új óra, kit Tökölyi uram adott. Egy sátor tokostül.
 Egy turba, egy rendbeli lovakra való hitván hámok és fékek.
 Hintóra való vasak, azonkívül nyolcz rúdvas.
 Egy rúd aczél.
 Egy tarisznyába sátorhoz való czövekek és czövekverő.
 Egy rosz ládában holmi asztalosoknak való szerszám.

(Katona Elek úr birtokában.)

VI.

Anno 1692 die 6. Novembris bontottam el egy pártát, melyen volt orientalis jóféle gyöngyökkel elegy öreg és középszerű gyöngyök, voltak rajta numero hatszáz ötvenhárom ezek nyomtak 18 aranyokat az gyöngyszemek, melyet irok igaz hitem szerént.

Item voltak rajta aranyboglárok, az öregi egyformára voltak, numero 41 idest negyvenegy, ezek nyomtak numero 24 aranyokat idest huszonnégy aranyokat.

Az második horgas formára való boglárok voltak numero 30 idest harmincz és nyomtak tíz aranyat.

Az harmadik apró rend boglárok voltak in numero 67 idest hat[van][hét ezek is nyomtak 15 aranyokat. In summa az mire nyomott az arany bog[lá]rak nr. aurei 49.

(Zsögödi Mikó János naplójából, eredetije Mikó Antaluál.)

Közli: TORMA KÁROLY.

Munkácsi fegyverek és löszerek lajstroma.

— 1704. —

Midőn a Rákóczi-háznak legfőbb családi vára, az 1688. óta császári őrségtől bitorlott *Munkács*, fejedelmi urának II. Rákóczi Ferencznek csapatai által 1703. június végétől folyton tartott ostromzárlat után, elvégre 1704. elején kaput tárt s ismét törvényes tulajdonosának hatalmába került: a fejedelem biztosokat küldött ki a várban találató fegyverek, löszerek és egyéb ingóságok kézhezvételére. E biztosok, név szerint *Kariczay Benedek* és *Kölkedy András*, 1704. martius 6-kán készített következő lajstrom mellett adták át a löszereket a fejedelem által odarendelt új várnagynak *Krasznay Sámuelnek*.

Kívül: Inventarium Munitionum Munkácsiensium.

Belső cím: Inventarium Omnium Bonorum in Arce Munkács, cum adjacente Palánka, ex benigno mandato Tit. Serenissimi Principis D. D. Francisci Rákóczy de Felső-Vadász, sub Capitaneatu Perillustris ac Generosi Domini Adami Lövey actu existente, tali uti sequitur ordine repertorum.

Legelsőben is bémenvén az czejtházban, — kinek ajtaja vasas, három vassarkon járó, pléhes, kívül reteszes, reteszfűs, egy lakat rajta, és egészen erős bóltózat alatt van, pádimentuma téglából rakott, négy ablak rajta vasrostélyos, vasdrót rajta, kívül vaspléhből való záros ablakok; — ebben találatott puskaor huszonnégy tonnával s egy átalaggal, melyben vagyon negyven mázsa . . . . . nro 40.
 Büdöskő találatott kilencedfél kised tonnával . . . nro 8¹/₂.
 Salétrum találatott két tonnácskával, az egyike hijános nro 2¹/₂.
 Gáliczkő találatott másfél tonnácskával . . . . . nro 1¹/₂.
 Timsó féltonnával találatott. . . . . nro 1¹/₂.
 Ágyúhoz és taraczkhoz való nagy és apró golyóbis . . nro 9000.
 Fekete ólom hét kalácsesal . . . . . nro 7.
 Muskatély ólomgolyóbis ötvenhatodfél skatulyával . . nro 55¹/₂.
 Szurkos tüzes-koszoró . . . . . nro 14.
 Másféle, kézigránát forma, kerekded, környöskörül vas-
 horgokkal megrakva, ostromhoz való, circiter . . . nro 280.
 Az mint referálják az pattantyúsok, semmirevalók.
 Muskatély-puskák új ágyban . . . . . nro 32.

Krompák-puska ¹⁾ találtott	nro	69.
Tessényi-puskák ²⁾	nro	9.
Jancsár-puskák ³⁾	nro	46.
Töredezett apró puskák, kinek csúje, kinek aczélya nem lévén, pár	nro	24.
Stucz-puskák, ki kisebb, ki nagyobb	nro	12.
Egy pár czifra karabély	nro	2.
Két pár püstpöly, (<i>pisztoly</i>), gyöngyházás	nro	4.
Tizenhárom pulhák (<i>lengyel puska</i>)	nro	13.
Egy töleséres karabély	nro	1.
Nyakban való karabély	nro	14.
Hosszú jancsár-puska	nro	2.
Apró szakállóshoz való vasgolyóbis találtatott egy öreg skatulyában, circiter	nro	5000.
Régi muskatély találtatott	nro	54.
Item, paizs találtatott, külöm-külömb formákkal . . .	nro	4.
Item, tanáltatott egy pár vasbúl való aranyozott ken- gyelvas	nro	2.
Bástyára való pallos, (<i>Sturm-Degen</i>) nyél nélkül . . .	nro	51.
Nyeles pallos találtatott	nro	21.
Item, találtattak régi ágyas puskák, kiknek aczélyjok muskatély-aczéllhoz hasonlók	nro	110.
Találtatott vasderék süvegestül	nro	50.
Item, egy vasderék süveg nélkül	nro	1.
Kézi-gránát találtatott circiter	nro	609.
Találtatott egy pár öreg puskatok	nro	2.
Találtatott muskatély	nro	9.
Találtatott ércz, librae	nro	18.
Fában csinált kartács találtatott	nro	131.
Item, másféle kézi-gránát találtatott	nro	22.
Item, találtatott mozsárban való öreg-gránát	nro	2.
Drótos golyóbis találtatott egy skatulyában korpában csinálva	nro	1.
Hosszú vas léczszeg találtatott	nro	200.
Apróra darabolt vas, kartácsához való, hat skatulyával találtatott	nro	6.
Portörő rézmozsár, töröje nélkül	nro	9.
Muskatélyhoz való rossz, semmirevaló aczél	nro	19.
Rézgránát	nro	3.

¹⁾ *Krompach*, szepesi bányavárosban készült, saját rendszerű magyar gyalogsági kézi lőfegyverek.

²⁾ *Tescheni*, sziléziai gyártmányú puskák, szintén saját rendszerre.

³⁾ Hosszú, török gyalogsági lőfegyver.

Item, másféle kézi-gránát, vasbűl	nro	130.
Szakállós	nro	1.
Apró tötés esomóban	nro	28.
Muskatélyhoz való öreg tötés esomóban	nro	15.
Vas-mázsa, öreg, serpenyöstül, ahhoz való rézfontok kettő, öreg, mázsával együtt	nro	1.
Bástyához való vasmécs	nro	2.
Lánczos golyóbis, hosszas és rövidck	nro	25.
Ágyúgolyóbishoz való lapos réz- és vaspléhek	nro	10.
Ezen czejtházban fatalpokon, pädimentomra, közepin vagyon sűrűn fogasos puskatartó, hossza tájban épít- tetett	nro	1.
Az Göczy-pincze torkában az első börtban találtattak ezek:		
Pánczél találtattott	nro	13.
Sisak	nro	10.
Láncz, aprószemű, rövid	nro	2.
Item, hosszú láncz, öregebb szemű	nro	1.
Nagy, öreg szemű, hosszú láncz	nro	1.
Három hordó olvasztott szurok	nro	3.
Egynihány kazupban levő szurok, kicsény és nagyok.		
Tizenhat darabban álló laposzemű láncz	nro	16.
Huszonhat koszorú öreg vasdrót	nro	26.
Rézdrót, apró	nro	5.
Item, három öreg koszorú rézdrót	nro	3.
Egy pár malomhoz való perpenze, vas	nro	2.
Egy pár rakéta, fábúl való	nro	2.
Mázsálló az fontjaival együtt, nyolecz lánczon álló	nro	1.
Vasvilla	nro	107.
Három rézdob, fenekei nélkül	nro	3.
Vascsakány	nro	71.
Keskeny kapa	nro	29.
Két ágú kasza	nro	3.
Vaslapát	nro	6.
Kópia-vas	nro	90.
Ócska vasláncz, három darab	nro	3.
Táborra álgúvontató láncz	nro	6.
Egy hosszú, rozsdás vasfuró	nro	1.
Egy kis ablakra való vasrostély	nro	1.
Egy álgúkerékhez való rozsdás kanálfuró	nro	1.
Egy rossz karabélycsü	nro	1.
Álgúhoz való hévér (<i>emelő-rúd</i>) egy pár	nro	2.
Ugyanezen börtban találtattott álgúhoz való és vár szük- ségére való dirib-darab vas tizenharmadfél mázsa, centenarj	nro	12 ¹ / ₂ .
Item, egy fülü, fötös réz-serpenyő	nro	1.

Item, toronyhoz való vitorla	nro	1.
Item, öreg rézdob, buritékja nélkül	nro	2.
Item, találatott ágya nélkül hosszú sugár szakállós	nro	1.
Item, találatott két rövid vastaraczk	nro	2.
Item, találatott egy hosszú sugár vastaraczk	nro	1.
Item, vashámorhoz való fuvó	nro	2.
Göczy-pinceze torkában láncz	nro	1.
Ugyanazon pinceze torkában serogbontó	nro	7.
Golyóbishoz való formák, ki kisebb-nagyobb	nro	26.
Egy tonna tüzes-szerszámhoz való esü	nro	1.
Valami régi perpentina, mintegy félvékányi.		
Tüzes szerszám kikészítésre való rézfazék, három lábbon álló	nro	1.
Rézfazék, rossz	nro	1.
Nyolcz ágy nélkül való szakállós	nro	8.
Három rúdvas, ágyúhoz való	nro	3.
Öt nagy vasrúd-karika, ágyúkerékhez valók	nro	5.
Item, az felső-várban, az szakálszárasztó alatt lévő bótban találatottanak ilyen tüzes-szerszámok:		
Tizennégy kerekded öreg tüzes-szerszámok, mozsárhoz való	nro	14.
Item, karkács (<i>Curcasse</i>)	nro	33.
Item, tüzes kő, mozsárhoz való	nro	16.
Item, cserépedényekben lévő kézi-gránátok	nro	700.
Item, azon bótbul alsóbb bótban találatott karkács	nro	18.
Ugyazon bótban találatott tüzegolyóbis	nro	2.
Ugyanazon bótban más tüzegolyóbisok	nro	5.
Item, azon bótban legfelsőbb bótjában találatottak vasbúl való kézigránátok	nro	700.
Item, öreg szurkos koszorúk találatottak	nro	13.
Item, három tonnában találatottak meggyújtásra való cgerek	nro	3.
Item, eresztett salétrom, circiter librae	nro	6.
Tört büdöskő találatott circiter librae	nro	10.
Item, régi elsenyedett kézigránátok, semmirevaló, öt tonnával	nro	5.
Item, rézbül való kézigránát circiter	nro	200.
Item, vasabroncsban foglalt szurkos és puskaporos fáklyák	nro	30.
Item, tanálatott egy vastonnában szurkos, puskaporos vassulyom.		
Item, ostromhoz való, tüzes-szerszámból való nyíl	nro	50.
Item, semmirekellő, régi, elsenyedett tüzes-szerszám, ki koszoró, ki gránátbúl álló, egy rakással.		
Item, az felső-várban, tárház mellett levő boltban vagyón két rakás kanóc, húsz mázsábúl álló.		

Item, találatott öreg ágyúgolyóbis	nro	57.
Item, találatott nagyobb szemű és apró szemű vasláncz kettő	nro	2.
Szakállshoz való apró vasgolyóbis circiter	nro	3000.
Item, tanálatott temérdek csigakötél	nro	3.
Item, találatott rab lábára való vas	nro	1.
Item, találatott folyosóhoz való egy szál vas	nro	1.
Item, találatott pohárszékhez való úri láda	nro	1.
Item, vasas láda is találatott	nro	1.
Item, találatott egy régi vasrosta	nro	1.
Item, senmirevaló üres ládák	nro	10.
Item, kornyétához (<i>udvari díszlobogó</i>) való tokszajak	nro	17.
Item, muskatélyosoknak való fatokocsák	nro	10.
Item, ablakban való farámák	nro	2.
Item, az pohárnokház és konyha között lévő boltban találatott ötvennyolcz kised tonnában, — item nagyobb tonnában is öt tonna — por; az mint refe- rálják az pattantyúsok: ezen tonnában vagyon és tanálatott nyolczvan mázsa puskapor	nro	80.
Item, üveg kézigránát is találatott két öreg tonnával	nro	2.
Item, az alsó-várban találatott egy kovácsmihely, mely régii váltaházból kovácsműhelyre fordított; annak vagyon jó kükéményje; padlás nélkül való; ebben találatott öreg ülővas	nro	2.
Item, kisebb és nagyobb szarvas ülő	nro	2.
Furó is találatott benne	nro	1.
Öreg pöröly tanálatott	nro	6.
Külömb-külömbféle kisebb verők	nro	26.
Item, szegfejezők, ki kisebb, ki nagyobb	nro	3.
Item, azon kovácsházban találatott ágyútengelyhez való derékszerek	nro	16.
Item, öreg ágyúkerékhez talpaira való singvas is talá- tatott	nro	15.
Item, ágyúkerékhez való vaskarikák, ki kisebbek, ki nagyobbak	nro	15.
Item, ágyúhoz való foglaló karikák, ki jó, ki rossz	nro	16.
Item, egy tengelyhez való marokvasak	nro	5.
Item, ágyúhoz való pengő karikák is	nro	6.
Item, haszontalan dirib-darab vas találatott harmincz- három darab	nro	33.
Item, ágyúkerékhez való kupás véső	nro	1.
Item, ágyúkerékhez való lapos véső is	nro	1.
Item, ágyúkerékhez való nagy és kisebb kanál-furó	nro	5.
Item, ágyúhoz való hosszú vasfúró is	nro	1.
Item, tanálatott egy rossz bárd	nro	1.

Item, asztalosnak való középszerű gyalú	nro	2.
Item, ágyúvontatáshoz való horgas vasak, négy darab- búl állók	nro	4.
Vasfogó találatott	nro	16.
Kissebb szegfejező találatott	nro	5.
Ágyúhoz való ezirkalom találatott	nro	1.
Szekérhez való hévér	nro	1.
Kovácsnak való vaspenete	nro	2.
Szénhez való vaslapát	nro	1.
Szénhez való vaskanál	nro	1.
Szénhez való vaslyukasztó	nro	2.
Vasmetsző olló tanálatott	nro	1.
Ezen kovácsmihelynek két ablakja rátnak nélkül, vasro- stélyosok	nro	2.
Úsigához való régi egy darab kötél, temérdek	nro	1.
Ágya nélkül szakállós is egy	nro	1.
Item, ezen kovácsházhoz vagy az ajtajához egy lakat kulcsostúl	nro	1.
Item, ezen kovácsmihelynek általellenében vagy az egy lakatosház is, régi épületű, melynek pitvarában vagy az egy kükémény; találatott benne egy öreg ülő-vas	nro	1.
Ezen pitvarban találatott szakállós	nro	27.
Ezen pitvarban találatott muskatély	nro	12.
Azon pitvarházból nyíló lakatosházban vagy az laka- tosnak való egy művelő-tábla, mely táblában vagy az két lakatosnak való sütő-vas; két szarvas ülé is, rossz lakat is találatott	nro	2.
Item, tanálatott ezen lakatosházban két öreg vasbúl álló pléh, ...	nro	2.
Item, találatott vasreszelő	nro	4.
Item, találatott vasfogó	nro	2.
Az alsó-várban az Németh Miklós város felől való bász- tyánján találatott egy öreg-ágyú	nro	1.
Tizenhatsz fontos golyóbissa.		
Item, ezen bástyán találatott egy középszerű, két fontos golyóbisú ágyú, kész készülettel	nro	1.
Item, ezen bástyán találatott tarack	nro	2.
Item, tanálatott egy mozsárágyú kész készülettel	nro	1.
Item, két mozsárágyú is találatott ágya nélkül	nro	2.
Item, mozsárágyúnak egy romlott ágya, vasas	nro	1.
Item, ezen alsó-várban, Lucska felől való bástyán, két tarack, másfél fontos golyóbisú	nro	2.
Item, egy ágyúnak az ágya, vas nélkül	nro	1.
Item, az tornácban van egy vasrostély	nro	1.

Item, az középső-várban, czejtház felett lévő szegletbástyán egy ágyú, új kerekeivel és ágyával	nro	1.
Item, egy romladozott ágyú, ágy is találtatott vasas	nro	1.
Item, czejtház felett való hosszú bástyán másfélfontos golyobisú taraczk	nro	3.
Item, ezen bástyán két rézcsiga köteleivel, kiken álgúkat szoktak vontatni	nro	2.
Ugyanezen csigához két keresztvasas fa	nro	2.
Item, ezen csigához négy darab vasas fa	nro	4.
Item, ezen czejtházhoz felette való bástyán egy kézi szárazmalom	nro	1.
Item, mellette is romladozott kézi szárazmalom	nro	2.
Item, ezen bástyán tanáltatott egy romlott taraczk, két fontos golyóbisú, az bástyán hever	nro	1.
Item, ezen bástyán találtatott kész készülettel egy hat fontos golyobisú ágyú	nro	1.
Item, ezen bástyán találtatott taraczk	nro	2.
Ugyanezen középső-várban, az város felől való Virasztó nevű bástyán tanáltatott három sűgár-ágyú, készségével együtt, tizenkét fontos golyóbisú	nro	3.
Item, ezen bástyán egy taraczk, öt fontos golyóbisú	nro	1.
Item, ezen Virasztó nevű bástyán, város felé való hosszú bástyán három taraczk készen; az egyikének ágya romladozott	nro	3.
Ugyan az felső-várban, város felé való szeglet, Drabant nevű bástyán találtatott két kereken álló taraczk	nro	2.
Egyikének az ágya romladozott, kíván reparatiót.		
Item, ezen bástyán egy ágy nélkül való taraczk	nro	1.
Item, ezen bástyán egy taraczk, két darabra szakadozott, ...	nro	1.
Item, ezen bástyán két szakállos	nro	2.
Ugyanezen felső-várban lévő bástyán, az szeglet Német bástyán egy álgú, kész készülettel, tizenkilencz fontos golyóbisú	nro	1.
Item, ezen bástyán két taraczk, az egyikének az ágya romladozott, másiknak jó; három-három fontosok	nro	2.
Item, azon bástyán találtatott szakállos	nro	2.
Az felső-várban, premenda (praebenda) pinceze ajtajában találtatott fában foglalt üveg-lámpás	nro	1.
Rabvas is találtatott	nro	5.
Szakállos találtatott	nro	1.
Emelő rudvas	nro	2.
Óreg fűrés	nro	1.
Vashorog	nro	1.
Ócska kapa	nro	4.
Ócska ásó	nro	1.

Nyakvas	nro	1.
Item, az felső-várban az Drabant-bástya alatt levő casamátában tanáltatott egy hordó vas-szivarvány	nro	1.
Kovácsmihelyben való szarvasülő	nro	1.
Ócska, romladozott lapos kapák	nro	8.
Malom tengelyéhez való vaskarikák	nro	5.
Rab lábaira való vasak	nro	9.
Malom tengelyébe való vasesap	nro	2.
Találtatott vasrosta, rossz	nro	1.
Ugyanezen casamátában, más hordóban egy vasorsó, malomkőhöz való	nro	1.
Ugyanezen casamátában pálinkafőző fazék csüstől	nro	1.
Serfőző üst is találtatott	nro	1.
Káposzta-gyalu is	nro	2.
Item, az felső-vár kapuján két öreg lakat	nro	2.
Item, ezen kapuban találtatott rabvas	nro	5.
Item, találtatott egy pár öreg rozsdás kengyelvas	nro	2.
Vaslapát	nro	1.
Item, találtatott rossz fejsze is	nro	1.
Item, ezen kapuban találtatott az kis ajtóval együtt öt lakat	nro	5.
Item, az alsó-várban találtatott az porkolóház alatt való boltcskában másfél tonnácskában puskapor	nro	1 ¹ / ₂
Ezen boltban találtatott öreg kartács	nro	4.
Kisebb kartács	nro	5.
Item, találtatott egy világító tüzes-golyóbis	nro	1.
Item, találtatott portartó üres tonnácska	nro	4.
Item, ezen boltban tanáltatott, apró ágyúgolyóbis	nro	11.
Item, az Palánkban találtatott Commendáns háza végiben levő puszta bőltből az kit prófuntházban hordottak, apró és nagyobb kűsók	nro	111.
Item, azon puszta bőltből sóórló malomkü egy pár	nro	2.
Item, az Palánkban, Commendáns házában találtatott malom tengelyére való öreg vaskarikák	nro	12.
Item, malom tengelyére való kisebb vaskarikák	nro	9.
Malomkőhöz való vasorsók	nro	3.
Malomhoz való vaskereszt	nro	2.
Tengelyben való vasesapok	nro	6.
Malomkü-faragó fejsze	nro	1.
Item, az Palánk kapujánál jobb kéz felől való bástyán tanáltatott készségével egy hosszú taraczk	nro	1.
Item, az Palánkban az kapunál jobb kéz felől való szegletbástyán találtatott taraczk, készségével	nro	1.
Item, ezen bástyán találtatott egy portartó ládácska	nro	1.
Item, az tonnácskában egy köszörűkü	nro	1.

Item, találtatott az Palánkban az harmadik szegletbástyán szakállós	nro	1.
Item, egy vont lyukú szakállós is	nro	1.
Item, három csü is tanáltatott, az egyike elszakadozott, Ezen három csühöz való kettős vágó-aczél	nro	3. 1.
Item, találtatott egy tüzes-szerszám, szigonyos, ...	nro	1.
Item, három koszorú szurkos fáklya	nro	3.
Item, az Palánkban Rithmagister szállása mellett levő két felől való bástyán találtatott egy taraczk, minden készségével	nro	1.
Item, ezen bástyán tanáltatott egy portartó láda, kulcsaival, lakatjával együtt; találtatott benne por egy bürzaeskóban librae	nro	6.
Item, egy tonnában is puskapor librae	nro	5.
Taraczk-golyóbis	nro	8.
Kartács tanáltatott	nro	18.
Item, az Palánkban, kaputól való negyedik bástyán találtatott taraczk kettő, három-három fontos golyóbisúak	nro	2.
Taraczk-golyóbis találtatott	nro	12.
Item, hosszú rudon mészhez való vasserpenyő egy	nro	1.
Item, kartács	nro	8.
Item, az Palánkban, város felől való szegletbástyának vicinitásába vagyon más földbástya, azon is két réztaraczk, mindkettő három-három fontos, hozzávaló eszközzel	nro	2.
Taraczkhoz való golyóbis tanáltatott	nro	12.
Kartács tanáltatott azon lédácskában	nro	9.
Szakállós is tanáltatott ezen bástyán	nro	5.
Az portartó lédán lakat is van, kölcsostúl	nro	1.
Item, azon bástyának vicinitásában vagyon azon felül egy kis földbástya; találtatott benne egy középszerű ügyű, harmadfél fontos golyóbisú, minden készséggel	nro	1.
Tanáltatott hozzávaló golyóbis	nro	18.
Vassulyom is találtatott egy kis rakás	nro	1.
Szakállós tanáltatott	nro	1.
Ugyan contiguitásban Palánkban levő hetedik bástyán egy taraczk, hozzá való készségével	nro	1.
Szakállós is tanáltatott ezen bástyán	nro	1.
Item, az Palánkban, kapitány háza előtt portartó láda	nro	1.
Item, azon bástyának vicinitásában az Palánkban egy kised földbástya vagyon, egy taraczk benne, három fontos golyóbisú	nro	1.
Hozzá való golyóbis	nro	7.

Item, az Palánk kapuja mellett levő utolsó bástyán találtatott egy taraczk, három fontos golyóbisú . . .	nro	1.
Item, Palánk kapuja alatt lévő pinezeforma bőltnban tanáltatott három tonnában puskapor, circiter librae . . .	nro	70.
Vas kézigránát	nro	5.
Kartács tanáltatott	nro	15.
Álgyúkerékhez való vaskarika	nro	1.
Ágyúhoz való vas-derékszeg	nro	2.
Ócska kapa tanáltatott	nro	4.
Ásó, ócska	nro	2.
Kópiához való vasak, hegyesek	nro	12.
Horgas vas	nro	1.
Csü nélkül való szakállos	nro	2.
Szakállos találtatott	nro	3.
Vasas hegyes kópia	nro	1.
Az Palánk kapuján vagon öt lakat, kölcsostül . . .	nro	5.
Item, az huszárvár (raveline) kapuján találtatott egy lakat	nro	1.
Item, az Göczy-pince torkában találtatott keskeny ortó-kapa, sánczhoz való	nro	85.
Item, hosszú-orrú hegyes csákány	nro	500.
Item, kétélű kapa találtatott	nro	170.
Item, az középső-várnak kapujában az strázsaháznál találtatott öt hordó liszt, melyben vagon cubulus Cassoviensis	nro	48 ¹ / ₄ .
Item, az grádics alatt, ugyan az középső-várban lévő grádics alatt találtatott három hordó liszt, mellyekben tanáltatott liszt circiter cub. Cassov.	nro	26.
Item, az felső-várban lévő magasabbik toronyban találtatott egy fertályával járó óra, melynek kerekei és más hozzája való pertinentiái romladozott, reparatiót kíván	nro	1.
Item, az középső-várban az kapu között találtatott nyolcz hordó liszt, cub. Cass.	nro	78 ¹ / ₄ .
Item, találtatott aranyas vaskengyel, törökországi forma négy pár egy boltban	nro	8.
Item, az aranyas palotán ¹⁾ találtatott elolvadozott só, aprós kövel	nro	67.
Item, az aranyas palotán találtatott abajdóczbúza circiter cub. Cass.	nro	20.
Item, öreg vasrosta is találtatott	nro	2.

¹⁾ Egykor *Báthory Zsófia* és *Zrínyi Ilona* fejedelemasszonyoknak keleti pompával díszített audientiás terme, — melyet ime, a német várparancsnokok só- és gabmatárul használtak. T. K.

Item, az liszties bőltnban találtatott olvadozott igen aprós

kösök	nro	131.
Vízmelegítő üst is, sütőházban való	nro	1.

Ezen Inventarium ment véghez az alább coramizált becsületes személyek előtt. Datum in Arce Munkács, Die sexta Martij Anni Millesimo Septingentesimo Quarto.

Benedictus Kariczaÿ m. p. P. H.

Andreas Kölkedÿ m. p. P. H.

Samuel Krasznay Castellanus

Munkácsiensis, m. p. P. H.

Mindhárom aláírás sajátkezü, ép, piros gyürüpecsétekkel. Az öt összevarrott ívre írott s jelenleg saját kéziratgyűjteményében őrzött eredetiről közli:

THALY KÁLMÁN.

Egy magyar város viszontagságai a XVI. század második felében.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

II.

A török hódoltság kora 1556—1594.

»Becsületes Stenzel Jakab úr birósága idejében 1566-ban« a

A) Bevételek

	frt	d.
1. Az 1565-ben Sófának engedélyezett bormérésért ¹⁾	15	—
2. Eselveg Jánostól egyházi pénz és városi tartozás és Flajscher Mártontól hitelbe vett borért	7	—
3. Vízkereszt utáni szerdán egyházi pénz és a városi malomért (15)65. évről ²⁾	5	15

¹⁾ Mint hogy a közterhek 1566-ig ijesztő módon megsaporodtak, a város jövedelme pedig a bányaipar hanyatlása következtében tetemesen megfogyott: nem maradt egyéb hátra, mint a kir. haszonvételek és a földesúri jogok czimén szedett illetékeket felemelni, illetőleg új díjakat behozni; így történt, hogy az 1555-ben tisztán pusztán »borkereskedés« alakjában gyakorolt italmérsi jog 1565-ben már bérbe is adatott, úgy hogy aztán a város jövedelmét nemcsak a borkereskedésből nyert haszon — mint 1555-ben láttuk — hanem a bormérsi díj is szaporította.

²⁾ Úgy látszik, hogy 1555-ig városi malom nem volt, vagy ha volt, ez mitsem jövedelmezett; 1565-ben már a városi malomjog is kiaknázottat.

	frt	d.
4. Pál fordulása előtti vasárnapon városi pénz	1	75
5. Pál fordulása utáni vasárnapon városi pénz	1	—
6. Schneyder Mátyástól a fia lakadalmára kimért egy hordó borért ¹⁾	1	50
7. Balázs napján városi pénz a serfőzéstől ²⁾	1	—
8. Balázs napja utáni hétfőn elszámoltam a Sófia által kimért 2 hordó bort, a haszon	9	58
9. Bálint napja előtti vasárnapon városi pénz	3	—
10. Nýtell Sándortól, lakadalomban kimért 1 hordó bor után	2	—
11. Dorotyá napja utáni vasárnapon városi pénz	—	75
12. Farsang (fasschang) vasárnapján városi pénz	1	50
13. Fleyscher Péter úrtól, lakadalomban kimért 1 hordó bor után	3	—
14. Invocavit vasárnapján városi pénz	—	50
15. Ugyanazon napon Diák Péternétől serfőzésért	3	—
16. Reminiscere vasárnapján városi pénz	—	37
17. Oculi vasárnapján városi pénz	1	80
18. Judica vasárnapján városi pénz	—	75
19. Weýsser Jánostól Schneyder Mihály adóságára, melylyel ez több évi adó- és váltáságpénz hátrálék czimén a városnak adósa maradt ³⁾	23	—
20. Virág vasárnapján városi pénz	—	49
21. Kromer Balázstól egy, Jólész felé a határnál fekvő városi szántóföldért, mely Kirschner György haszonélvezetében volt ⁴⁾	2	—

¹⁾ A bormérési díjak a »fogyasztási adó« természetével bírtak, csak így érthető, hogy a lakadalmak alkalmával fogyasztott — kimért — bortól is illetéket szedtek.

²⁾ A sör — lásd az 1883. évi Tört. Tár 777. l. 3. jegyzetet — 1555-ben az italmérési jog tárgyát még nem képezte; 1566-ban már mérsekelt fogyasztási adót fizetett a serfőző; de a sör kimérése még szabad és díjmentes volt »Einkhomen stadtgeldt am tag Blasi vom pýr kochenu fl. 1.« továbbá (15. tétel): »Einkhomen von der peter diacken auff's pýr kochen am tag wie oben fl. 3.« úgy szintén (25. tétel): »Einkhomen am andern vnnd drytten sontag Nah Ostern stadtgeldt von pýr preýern fl. 2 d. 25.« és (62. tétel)! »Einkhomen stadtgeldt von portell nether vom pýr preýen d. 50.« Lásd a 26. tételt.

³⁾ »Einkhomen vom Hannes weýsser, auff dý schult so michell schneyder gemainer stadt schuldig plieben ýst etlich Jor an der losung, anschlag, anschnýtt fl. 23.« Lásd az 1883. évi Tört. Tár 774. l. 1. jegyz.

⁴⁾ »Idem die Einkhomen vom Balasch kromer vor ein stadt land das der guerg kýrschner praucht hatt gegen Joles gelegenn am hatthert flor. 2.«

	frt d.
22. Husvét hétfőjén városi pénz	— 85
23. Husvét utáni első vasárnapon városi pénz	— 50
24. Goldschmied Gothardtól (Gothard ötvöstől?) egy hordó bor után, melyet a becsületes tanács engedélyével kimért ¹⁾	— —
25. Husvét utáni 2. és 3-ik vasárnapon városi pénz a serfő- zéstől	2 25
26. Husvét utáni 4. és 5. vasárnapon városi pénz a serfő- zéstől	4 —
27. Áldozó esütörtök előtti hétfőn a nadabulai és csucsemi bírótól a 3-ik pénzre, melylyel (15)65-ben a város adósai maradtak ²⁾	11 —
28. Pünkösöd előtti vasárnapon városi pénz	1 50
29. Szentháromság vasárnapján városi pénz	2 50
30. Urnapja utáni pénteken elszámoltam a bormérést a város haszna új évtől számítva	277 73
31. Továbbá Dönel Kristóftól és nejétől az új év óta hitelbe vett városi borért	46 68
32. Szentháromság utáni első vasárnapon városi pénz	— 75
33. Szent-János napja előtti hétfőn polgárjogért Andre Ferencztől ki Pacsáról vándorolt be ³⁾	1 —
34. Szent-János napja előtti vasárnapon városi pénz	2 —
35. Flaischer Mártontól a jabloncezi szőlőért Abraham úr adóssága nélkül ⁴⁾	19 48
36. Szent-János napja utáni vasárnapon városi pénz	— 72
37. Margit napja előtti vasárnapon városi pénz	3 50
38. Margit napja utáni vasárnapon városi pénz	2 25
39. Diák Pétertől egy kimért hordó bortól	1 47

¹⁾ »Einkhomen vom gothard goldschmÿd von einer kuff wain so Im ein ersamer Radt vergöndt aus czw schenken« itt a bormérési díj nincs kitéve, jeléül annak, hogy a becsületes tanács azt elengedte. Megjegyzendő, hogy ezen számadás is minden kitételében a dobsinai jargon-ra emlékeztet, jóllehet Stenczel Jakab bíró uram e jargont Luther Márton szép nyelvéhez idomítani törekedett.

²⁾ Lásd az 1883. évi Tört. Tár 775. l. 2. jegyzetet.

³⁾ »Einkhomen Purger recht vom ferentz andre der ausen stankop herain khomen ÿst am montag vor Johannis fl. 1.« Pacsa községe a tót (orosz) bevándorlás (invázió) előtt »Steinkopf« nevet viselt (vagyis inkább azon község, mely a XVI. században elpusztult és melynek helyén Bebek által telepített oroszok a mai Gacsát alapították).

⁴⁾ »Einkhomen vom her Merthen flaischer von wegen des wain-gartheus czw Jablonce olun dess her abrahams schulth fl. 19 d. 48.« Lásd alább az 53. sz. tételt.

	frt d.
40. Jakab napja előtti vasárnapon városi pénz	— 80
41. Jakab napja utáni vasárnapon városi pénz	1 50
42. A gyertyaszentelő b. a. napján kivetett és Jakab napja utáni hétfőn elszámolt adó czimén befolyt	164 42
43. Ugyanazon napon Goldschmýdt Gotthardtól városi pénz két hordó borért	9 —
44. Urszíne változása előtti vasárnapon városi pénz	2 40
45. Lőrincz utáni vasárnapon városi pénz	1 75
46. Bertalan napja előtti pénteken városi pénz	— 50
47. Mindszent napja utáni vasárnapon városi pénz	1 02
48. Márton napja előtti hétfőn pásztorpénz ¹⁾	13 74
49. Márton napja előtti vasárnapon városi pénz	1 —
50. Márton napja utáni csütörtökön tized gabonáért ²⁾	78 65
51. Katalin napja előtti vasárnapon városi pénz	1 75
52. Fleischer Mártontól a jabloncezi szőlőért Abraham úr adóssága nélkül ³⁾	8 —
53. Miklós napja utáni vasárnapon városi pénz	1 38
54. Lucza napján a papi tizedtől zab-, árpa- és rozsért	66 60
55. Lucza napja utáni vasárnapon a vásári fiókból ⁴⁾	23 94
56. Ugyanakkor városi pénz	1 17
57. A Dönell Kristóf által kimért átalag bor utáni haszon	3 13
58. Karácson napja előtti vasárnapon városi pénz	— 75
59. Karácson utáni vasárnapon városi pénz	— 50
60. Abrahamnétól városi pénz	— 50
61. Nether Bertalantól városi pénz a sertőzésért	— 50
62. Újév előtti kedden elszámoltam a kimért bor utáni hasznót	157 91
63. Czédulapénz, melyet ez évben a kir. adóra és a város egyéb szükségleteire kétszer róttunk ki ⁵⁾	45 40
64. Hátrálékos rováspénz (Anschlag), u. a. napon elszámítva	63 39

¹⁾ Lásd az 1883. évi Tört. Tár 769. l. 1. jegyzetet.

²⁾ Az 1574. évi városi alapszabályok 4. és 5. pontja szerint Rozsnyó lelkész nélkül volt, valószínűleg 1566-ban is úgy volt: mely év számadásában csupán a magyar prédikátorról történik említés, ily esetben a papi tized jövedelme a városi bevételeket szaporította. A városi tanács ezen jövedelem miatt húzta, halasztotta a lelkészi hivatal betöltését: a 24 ember pedig untalan sürgette azt.

³⁾ Lásd a 163. l. 4. jegyzetet.

⁴⁾ Lásd az 1883. évi Tört. Tár 769. l. 3. jegyzetet.

⁵⁾ Lásd az 1883. évi Tört. Tár 772. l. 1. sz. jegyzetet. A városnak — mint látni fogjuk — annyi rendkívüli kiadása volt, hogy nem csuda, ha azok fedezésére a polgárságot közvetlenül is igénybe vette.

	frt	d.
65. Sz. György és sz. Mihály napi váltásépénz (Losung) u. a. napon elszámítva ¹⁾	33	65
66. Wajsser Jánostól Wolf Ábrahám tartozására, melyet a gombaszögi vikárius a városnak engedményezett ²⁾	25	—
67. Váltásép-és rovásépénz (losung vnd ausschlag)	5	74
Ezen (15)66. évben a bevétel egész összege tehát:	1176	43

B) K i a d á s.

1. Pál fordulása előtti vasárnapon elszámoltam, mit a tiszt-
ujításkor, zabvételre, napidijakra és útiköltségekre
az ispánhoz és a város egyéb szükségleteire kiadtam 9 58
2. Fabián és Sebestyén napja előtti kedden Fodor Mihály-
nak utiköltsége a törökhöz Budára ³⁾ . . . . . 6 —

¹⁾ Az 1566. évi váltáségot valószínűleg csak 1567-ben fizették, mert e czimen 1566-ban egy denár sem lett elszámolva.

²⁾ »Einkhomen vom Hannes Wajsser an des Abraham Wolffs schuldt, dy der Vicarius von Gombazög gemainer stat czu gut gelassen hatt fl. 25.« Ezen tételt a számadás végén található »Wissbuch«-ból következőleg lehet kiegészíteni és magyarázni: Mátyás napján megjelent a hecsületes városi tanács előtt tisztelendő Lukács úr gombaszögi vikárius és bejelentette, hogy Wolff Ábrahám 48 forinttal adósa maradt, mely összeget nagy szükségében kölcsön adott volt és melyet a jelen volt adós be is ösmert, ezen követelését a vikárius úr örök emlékül a városnak és egyháznak ajándékozta. (Solchen abgemelthen Rest hatt her Vicarius gemainer stadt vud der kyrchen czw einen Ewigen gedechnis verlassen.) Wolff Ábrahám ez időben sok bányát művelt és talán ennek következtében is Roll Antalnak 200 frt 18 denárral és Arlot Lőrincz löcsei lakosnak 240 frttal maradt adósa; Roll Antal a felső olvasztóra (auff des Herr Abrahams ober Hütten) tábláztatta követelését; másrészt Wolff Ábrahám megintette bányatársait »hogy maga kéri fel a bányákat«, ha azokat nem művelendik (Item der Erbar Abraham Wolff hatt zue wis-
gethan von wegen seiner Gewercken, so sie nicht bawen werden, dass Er die Bergwerk wieder empfangen will.) — Kétségkívül Lukács volt az utolsó vikárius Gombaszögön, elüzetése vagy áttérése után, a Bebek Györgytől erődde átalakított zárda akkor sem állított vissza, mintán Schwendi Lázár azt földig lerontotta. Pálosai tehát számízve maradtak vagy mint Lukács vikáriusról, épen mert a zárda visszaállítását nem sürgette, feltehető: protestáns hitre tértek. A zárda, illetve erőd romjai most is láthatók. Lásd az 1883. évi Tört. 778. l. 7. sz. jegyzetet.

³⁾ A két Bebek szövetségese, a török 1556-ban Fülektől Gömörön át a Szepesség határáig szágúldozván Rozsnyó városát is adófizetővé tette, mely ezen évtől fogva 1594-ig (Fülekké visszavételéig) a »török

	frt d.
3. Ugyanakkor a töröknek ajándékozott mézért, vajért, kis vasakért, dárdákért, rostélyért. ¹⁾	6 05
4. Nagyságos urunknak az (15)65 évi bányavámra 8 márka ezüstöt vettem, mert a bányákból be nem folyt ²⁾	65 53
5. Schmiecht Antalnak és Rothenperger Pongrácznak utiköltség Ns. urunkhoz ³⁾	20 40
6. A zab szállításra, vámra és költségre adtam a szendrői kapitánynak ⁴⁾	6 19
7. Balázs napja utáni hétfőn elszámoltam mitapidjra és utiköltségre az ispánhoz és Iglóra, (mikor az úr pénzt küldtem) úgy szintén halakra és a város egyéb szükségleteire ki adtam	4 64
8. A fuvarosnak, kit a törökök rendelkezésére kellett bocsátani ⁵⁾	3 70
9. Máté napja előtti hétfőn összeszámítottam, a mit halakra, zsemlyére, bornyúhúsra, küldönczdiakra, az újévkor	

adó és ajándék« sulya alatt majd összerokadt. A város terhei e részben évről évre nagyobbodtak, maga az adó 1558-ban — mintegy 200 ft. — d. 1566-ban már 355 ft. — d. és 1569-ben 973 ft. 50 d. tett. Vesd össze az 1883. évi Tört. Tár 783. l. 4. sz. jegyzetet.

1) »Item vor löhönig, putter, klen Eÿsen, spÿs, prand Rost czum geschenk den Tuerkeun geben fl. 6. d. 5.«

2) Várdai Pál esztergomi érsek látván azt, hogy a rozsnjóyi bányászat hanyatlásnak indul és a város ennek meggátolására nem intézkedik, a bánya vámot évi 32 márkával állandósította, mi körülbelül 1546-ban történnhetett. Lásd az 1883. Tört. Tár 775. lapján az 1. sz. jegyzetet. A nagyságos úr — gnädiger Herr — alatt az esztergomi érsek értendő.

3) »Item ausgehen auff czerung dem her antall schmÿd vnd pangracz Rothenperger czw wnseren gnedigen herren fl. 20. d. 40.« Ugy látszik, hogy ortalomért és segítségért mentek az érsekhez és a nagy összeget tekintve, nem üres kézzel.

4) »Item ausgehen vor hoher fürnnon mant vnuud czerung den Capitan ken Zendro thutt fl. 6. d. 19.« Mint alább látni fogjuk, a szegény várost a császári katonaság és Bebek György úgy nyúzta, sarczolta, mint akár a török! ahhoz még az esztergomi érsek is megkövetelte a magáét!

5) »Item ausgehen einen furnon den wÿr den Türken haben muessen aus Richten fl. 3. d. 70.« A portyázástól hazatérő törökök talán nem bírták elvinni az ejtett zsákmányt és annak elszállítására szolgált a várostól requirált előfogat!

	frt	d.
kiosztott késekre ¹⁾ és a város egyéb szükségleteire kiadtam		8 65
10. Fodor Mihálynak, Budára 2 lóval tett útjáért	5	—
11. és a csetneki Demjénnek is visszadtam, mit Fodornak Budán kölcsönzött	1	50
12. Farsangkor Fodor Mihálynak utiköltség két izben Fülekre	3	57
13. Farsang előtti héten bornyúhúsért, papirosért és küldönczöknek	2	—
14. Mátyás napja utáni kedden a töröknek, Fodor Mihálylyal Fülekre küldtem	31	—
15. Invocavit utáni hétfőn ismét küldtem Hützel Györggyel és Löllesz Kristóffal Fülekre a töröknek	60	—
16. Zolthay Istvánnak Szendrőn egy darab ezüstöt adtam, ajándéknál a fafuvarozás ügyében ²⁾	7	50
17. Remeniscere utáni hétfőn elszámoltam mit a város érdekében özre, szilvára, küldöncz- és fuvardíjra és más szükségletekre kiadtam	7	35
18. Remeniscere utáni hétfőn elküldtem a töröknek Hützel Györggyel és Löllesz Kristóffal, mit (15) 65 évre a régi hátraléokra követelt, Füleken Huszein és Mehemet kezeihez át is adták ³⁾	39	—

1) » . . vor Messer so man am New Jors tag aus gethâyldt hatt...« ezen kiadást majdnem minden évi számadásban lehet megtalálni, némely évben kétszer is, mikor t. i. az elmúlt és a beköszönő ujév napján eszközölt »késosztás« költségeit egy és ugyanazon évben számolták el. Mi lehet ezen még a XVII. század elején is divott szokás alapja? A polgárok felfegyverzése? Tény, hogy az 1604. évi számadásban olvassuk: »Item zum New Jahr messer gekafft fl. 6. d. 58.« és az 1612. évben is: »It. Messerkauff zum newen Jar fl. 8.«

2) »Item ausgeben ain stükl sylber dem Zoltaÿ Eschtwann czw Zendrö czu einen gschenk von wegen des holcz fueren fl. 7. d. 50.« és alább (lásd a 21. tételt): »Item ausgeben auffß holczfueren ken Zendrö czum palanken am Sonnobent vor Judica fl. 25. d. 10.« E szerint a város kényszerítettet, hogy a szendrői palánk kijavításához szükséges fát fuvaroztassa; hogy pedig a palánk parancsnoka Szolthay István ezen fuvarozásból valamit elengedjen és a szegény várossal szemben kimélttel és tekintettel legyen, — azzal a darabka ezüsttel kérleltetett meg.

3) »Item ausgeben dem Tuerken durch den Höczel gwrg vnd lölles Cristoff am Montag noch Remeniscere so der tuerk auff den althen Rest pegert hatt auffß 65 Jor haben sy auff Fylek eingeraicht dem Hussain vnd mehemet fl. 39.« A török adó elviselhetlen sulya abban keresendő, hogy az adófizetésre kötelezett község mindig régi hátralékot fizetett.

	frt d.
19. útiköltségre és ajándéokra	2 50
20. Letare előtti pénteken elszámoltam a töröknek vitt szilvát, a zabot, mely kárral Szendrőre szállíttatott, a küldőncz díjat az ispánhoz és a mit a bíró úr elköltött	5 89
21. Judica előtti szombaton fafuvarozásért a szendrői palánkhoz	25 10
22. A város érdekében: küldőnczdijra, heringért, kenyérért	3 17
23. Virágvasárnapján Fodor Mihálynak szolgálatokért . .	1 25
24. Szent György napján Fodor Mihályval és Bakos Györggyel a budai basának	50 —
25. és útiköltségre	6 75
26. Fodor Mihálynak szolgálatokért	2 26
27. Husvétől Szaniszló napjáig a város érdekében . . .	7 39
28. Csetneki lakos Magyar Albertnek Halko miatt, ki ezzel egy budai zsidónak adósa maradt ¹⁾	9 —
29. A fafuvarozásért Szendrőn	8 50
30. Cantate utáni hétfőn a törököknek adott előfogatokért, melyeket a város helyett a tamásiak adtak	7 —
31. Bebek úrnak segélyül a város részéről ²⁾	40 —
32. Áldozó csütörtök előtti hétfőn elszámoltam, mit a város érdekében küldőnczdijakra, zsemlyére, húsrá, szilvára és a város egyéb szükségleteire kiadtam	8 43
33. A város érdekében újévtől Rogate vasárnapjáig 25 véka zab fogyott el, 5 vékát 1 forinttal számítva ³⁾	5 —
34. A tisztújítástól áldozócsütörtökig elköltöttünk a bíró úrnál öt alkalommal ⁴⁾	6 —

kötelezettségének úgy szólván eleget sem tehett és követelésekkel akkor támadtatott meg, mikor azt hitte, hogy adóját már teljesen lerőtta. A basák ugyanis az átvett pénzeket a budai kincstartónak be nem szolgáltatták, folyvást változtak és azzal, hogy elődjük az adót már átvette, nem gondoltak; ha a község pontosan nem fizetett, megrohanták és elpusztították.

¹⁾ »Item dem Magiar Albert von schytnik czaldt von wegen des Halkos, so der Halko einen Juden czw ofen schuldig plieben ist fl. 9.«

²⁾ »Item ausgeben dem hern Bebek so her von gemainer stadt pegerdt hatt czw steöer fl. 40.« Mi lehetett a hadi vállalat célja, melynek költségeihez Rozsnyó városa ekkép megsarczoltatott? Lásd a 166. l. 4. sz. jegyzetet.

³⁾ Lásd az 1883. évi Tört. Tár 778. l. 6. sz. jegyzetet.

⁴⁾ A bíró házában tartott tanácskozmányok — törvénynapok — költségei tehát a — január 8—12-én tartott — tisztújítástól áldozó csütörtökig 6 forintot tettek. Lásd az 1883. évi Tört. Tár 776. l. 5. sz. jegyzetet.

	frt d.
35. Sófia napján kiadtam fuvarra és töltelékborért, vámra, 4 hordó borért, melyeket az ispán úrtól Miskolcziól hoztunk	8 50
39. Nagy Pálnak Berzétén Fodor Mihály helyett, mi Fodor béréből levonandó lesz, fizettem	4 85
37. Pünkösöd utáni szerdán elszámoltam, mit a város érde- kében a fuvarosoknak Szendrőre és Bátkáról, bornyú- húsért, kenyérért és más szükségletekre kiadtam . .	6 04
38. Vlairo János iskolamesternek 5 heti szolgálataért ¹⁾ . .	2 50
39. Az ispántól hozott 4 hordó bor fuvarkötsége	7 —
40. Szent János napja előtti hétfőn elszámoltam, mit a bor- fuvarért, Fodor Mihály bérére, halakért és a város egyéb szükségleteire kiadtam	5 97
41. A töröknek, János napján Fodor Mihály által Budán beszállítva	50 —
42. Fodor Mihálynak és jászberényi lakos Diák Kakasnak fizettünk költségre	7 50
43. Margit utáni hétfőn elszámoltam, mit Fodor Mihálynak szolgálataiért adtam, mit érette Nagy Pálnak fizettem, rozsban, sóban adtam	4 34
44. Ugyanakkor elszámoltam a mit zabra, halra, kenyérre, küldönczdíjakra, napidíjakra és útiköltségre Bebek	

1) »Item dem Johannus Vlairo Schulmaster geben auff sein Dinst
5 wochen geben fl. 2 d. 50.« Itt egy ideiglenesen alkalmazott tanítóról
van szó. A rendes tanítók neveit a számadás végén található következő
följegyzésből tudjuk meg :

»Ausgeben im Jar 1566. dem Schulmaster :

Item dem Portell schueler geben auff seinen lon	2 —
Item dem Laurentio Eltscher succenter geben	2 —
Item dem Bartholomeo Newen sehulmaster geben	2 —
Item dem Laurentio Thök Schulmaster geben auf sein lon am Fraitag noch Martini	2 —
Item dem portyl succenter geben auff sein Dinst	1 —
Summa :	9 —◀

A városnak tehát ezen évben a nevezett ideiglenes tanítón kívül
négy tanítója volt, u. m: Schüller Bertalan, Eltscher Lőrincz, Thök
Lőrincz és Bertalan az új iskolamester. — A világért sem kell gon-
dolni, hogy ezen tanítók fizetését a fennebbi összegek képezték kizáró-
lag; ez csak segély volt a város részéről és a város érdekében teljesített
— jegyzői, irnoki — szolgálatokért; a rendes fizetés pedig a stola egy
részéből, a lakosságtól bekántált fillérekből, a tandíjából és a ezéhek
— és vasgyárak által fizetett illetekből állott.

	fr. d.
úrhoz, a törökökhöz és az ispánhoz valamint a város egyéb szükségleteire kiadtam	11 16
45. Margit előtti hétfőn a királyi rováspénz fejében, Várkony Ferencz által Szendrőn befizettetett ¹⁾	16 75
46. A töröknek császári adó czimén két izben Fodor Mihály által Ozman kezeihez fizetve ²⁾	75 —
47. Ismét a császári adóba vasat küldtünk Ozmannak	6 25
48. Jakab napja utáni hétfőn elszámoltam a mit kenyérré, szárnyasvadra, útiköltségre Fülekre és a város egyéb szükségleteire kiadtam	4 32
49. A fuvarosoknak és munkásoknak, kik Szendrőn ⁴⁾ dolgoztak	17 66
50. Lőrincz napja utáni hétfőn elszámoltam, mit a város érdekében zsemlyére, kenyérré, küldőnczdijakra, napi-dijakra és utiköltségre kiadtam	9 78
51. Ozman pasának Pelsüczön árpát és ruhát ³⁾	8 33
52. Bebek urra kiadtunk, midőn háromizben nálunk volt ⁴⁾	14 —
53. Bertalan napja előtti hétfőn elszámoltam a város kiadásait	11 —
54. Boldogasszony nevenapján elszámoltam, a mit a bor-fuvarozásért Kósa Péternek, a hajdúknak, (önkénteseknek, drabanten ⁵⁾ Pelsüczön és Szádváron, továbbá	

1) »Item ausgehen am Montag vor Margarethe des künigs auschnytt durch den Warkony Ferencz den er czw Zendrö eingeraicht hatt fl. 16 d. 75.« Az 1566 évi rováspénz (kir. adó) e szerint a szendrői vár kiépítésére fordítottat volna és ez esetben valószínűleg a város által fizetett fuvardíj és napszám is ezen adóba betudatott, lásd a 16., 21., 29., 49. sz. tételeket.

2) »Item, ausgehen dem Tuerken auff kaisers czins czwaymoll durch denn Fodor Mýhal das er den Osman eingeraicht hatt fl. 75.«

3) »Item dem Osman Aga czw plejšsznycz geschenkt gerst vund gwandt fl. 8 d. 33.« Ugyan mi dolga lehetett Ozman agának Pelsüczön? kétségkívül portyázása közben fordult meg ott, ámbar az is lehetséges, hogy ott Bebekkel — kire mindjárt rájövünk — találkozott.

4) A nagy összeget tekintve, melyet a megvendégelésre költöttek, feltehető, hogy Bebek György nagy kísérettel volt Rozsnyón.

5) » — — vnd den Drabanten czw plaisniec vnd auff Zadwar — — « Lásd az 1883. évi Tört. Tár 778. l. 4. jegyzetét. Minthogy az 1558. évi városi számadásban a város által felfogadott és fizetett hajdúkról történik említés (»Ausgeben am Mittwoch noch Circumcisio auff dye Drabanten, sind yre 12 gewesen fl. 6 d. 25«, továbbá: »Mehr auff die Drabanten ausgehen am dinstag noch pauli Heremitaе fl. 10 d. 25«, majd: »Ausgeben auff die drabanten am Mitwoch noch Conuers. paulý fl. 5.«,

	frt	d.
szárnyas vadért, küldönczöknek és a város egyéb szükségeire fizettem	19	36
55. Vesselényi Farkasnak 150 frt tőke utáni kamat ¹⁾ . . .	7	50
56. Két mozsárért, melyek a füleki törökök számára, Kas- sán készültek ²⁾	3	84
57. Rothenperger Pongrácz helyett Stenczel Lukácsnak a mit az uti költségre kölcsönzött, a bíró pénzé- ből is	4	—
58. A lelkész réteit kaszáltattam, marhahusért, szárnyas- vadért, a töröknek ajándékozott karassiaért ³⁾ , kül- dönczdíjakra, uti költségre és napidíjakra és a törö- kökhöz kiadtam és Márton napja előtti csütörtökön elszámoltam	11	77
59. Wesko Péternek uti- és fuvarköltés Budára, mikor a szegeket bevitte ⁴⁾	10	50

ismét: »Ausgeben auff die Drabanten vor purif. Marie am dinstag fl. 5 d. 25«, aztán: »ausgeben am dinstag noch Dorothee auff die draban-
ten fl. 5 d. 25.« ismét: »ausgeben auff die Drabanten am dinstag noch
Valentinÿ fl. 5 d. 25.« majd: »Ausgeben sindt — seit — am dinstag
noch Valentinÿ biss auff den Faschank auff drebanten Paukher vnd
ander Notdurfft der Stadt fl. 4 d. 34«, ismét: »ausgeben auff funff
drebanten, am dinstag noch Inuocaut fl. 5 d. 50«, majd: »ausgeben am
dinstag noch Reminiscere den drebanten czu lohn fl. 2 d. 75.«, aztán:
»ausgeben am Sontag Judica biss auff palmarum vor alle Notturfft der
Stadt vnd auf drebanten khen pleyssnitz thut als czu hauff fl. 6 d. 24«,
ismét: »Item ausgeben vor stat Notturfft vnd den drebanten ken pleys-
nitz seit Margarete pis auff den dinstag noch Jacobi thut fl. 10 d. 15.«
végre: »Mer den drabanten ausgeben dito fl. 3« és »Item ausgeben sindt
dem Sontag vor Laurenti pÿso auff den Sontag vor assumcion Marie auff
Eherung, tzerung vnd auff die Spehr, pauker vnd ander Notturfft thut
fl. 7 d. 97.«) nem lehetetlen, hogy a város hajdui 1566-ban is táborban
voltak és Pelsőczön és Szádváron megvédelgeltettek.

¹⁾ »Item ausgeben Interes dem vÿschelin Farkasch auff 150 fl. fl.
7 d. 50. E szerint a város $5\frac{0}{10}$ kamatot fizetett volna.

²⁾ »Item ausgeben vor 2 Mörscher dÿ man den Thuerken auff Fÿlek
hatt lossen machen czw kascha fl. 3 d. 84.« Az Eperjes városi régi
számadás könyvben is nyomát találtam a kassai pözü- és ágyú öntődé-
nek, abban olvastam pl. »1529. Registrum fusionis certarum bombar-
darum cum suis pertinentijs Magistro cussori pecuniarum Cassouia missi
sunt . . .« Ezen öntőde tehát 1566-ban is jó hírben állott.

³⁾ » — — karaschia den Thuerken — — Mit jelentsen e szó
karasia?

⁴⁾ Később előforduló hasonló tételekből tudjuk, hogy itt zszindely-

	frt d.
60. Katalin napján elszámoltam a város érdekében tett kiadásokat	7 59
61. Miklós napja utáni hétfőn elszámoltam, mit vajra, mézre, fáklyára (windlicht), vasra, fuvar- és utiköltségre a törökhöz Fülekre és Budára, valamint a város egyéb szükségleteire kiadtam	19 69
62. Lucza utáni vasárnapon elszámoltam mit a bíró úr Csetneken a város részéről a töröknek Budára küldött szegekért fizetett	23 31
63. Miklós napján elszámoltam a Höczel György által a kincstartónak Budán beszolgált összeget ¹⁾	50 —
64. Kassai lakos Bona (venturá)nak fizettem, hogy Schwendi úr számára a város nevében bányászokat fogadjon ²⁾ .	10 —
65. Ujév napján elszámoltam a mit vasért, ólomért, kenyérre, halra, húsrá, fára, viaszkra ³⁾ , útiköltségre és napi-díjakra a törökhöz, az ispánhoz és a város egyéb szükségleteire kiadtam	36 46
66. A bányamester úrnak és a magyar prédikátornak, iskolatanítónak, a pásztornak, a vízvezeték felügyelőjének (wasserlather) és a városi <u>szolgának</u> fizettem összesen ⁴⁾	75 82
ezen (15)66. évben a kiadás egész összege tehát:	1039 05

szögekről van szó, melyeket a város Csetneken, Dobsinán és helyben a törökök számára készítettett. A budai és füleki vár fedeléhez tehát Rozsnyó adta a szöveget.

¹⁾ »Item ausgeben dem Thuerkeun durch den Höczel gurg das er dem kyncztharto czw ofenn ingeracht hatt auff Nicolaj fl. 50.«

²⁾ »Item ausgeben dem Bona von kasch das er perkhawer auffnemen soll In der stadt nomen, dem her Schwëndi fl. 10.« Schwendi Lázár a szádvári vár ostromához, vagy talán a gombaszögi erőd (lásd a 165. l. 2. sz. jegyzetet) lerombolásához a várostól ügyes munkásokat követelt, a városi tanács pedig Bonaventura kassai lakos bányapolgárt bízta meg, hogy a kívánt bányászokat előteremtse. Bonaventura a számadás végén található feljegyzések szerint Rozsnyón több bányával s egy olvasztóval bírt, 1566. január 21-én bányatársaival Unger Farkas bécsi lakossal és Schoch Jónással a felső malomra (zúzdára? aranymosóra?) 105 frtnyi követelést jelentett be, míg ez évi ápril 1-én ismét P'ap Antal és Kalmár Ambrus kassai polgárok az ő javait foglaltatták le 2000 frtnyi követelésük biztosítására (so alhie vorhanden ist, als am Bergwerk vnd den Handel vnd was anders mehr vorhanden ist Ihm dem Bona czwgehorig in den Vorhott des Rechtn Bleiben soll). Lásd az 1883. évi Tört. Tár. 783. l. 2. sz. jegyzetet.

³⁾ Itt zöld pecsét viaszok értendő.

⁴⁾ A bányamester összesen 6 frt 84 denárt kapott fizetése fejé-

2.

Becsületes Stentzel Jakab úr bírósága idejében 1569-ben a

1) bevételei.

	frt	d.
1. Január 11-én befolyt a Német József által kimért két hordó bor utáni haszon fejében készpénz	10	—
2. Január 12-én városi pénz	1	25
3. Ugyanakkor Márton úrtól az egyházi rétért	1	—
4. Ugyanakkor Kucznovski Albert lakatostól polgárjogért	1	—
5. Scherer Wenczeltől lerakódij ¹⁾ . . . . . ez alkalommal csak annyiban hagyatott;	1	—
6. Január 17-én városi pénz	—	50
7. Ugyanakkor Wido Györgytől (wido djurg) lakadalomban kimért 1 hordó bor után	2	50
8. Fabián és Sebestyén napja utáni vasárnapon városi pénz	1	17
9. Gyertyaszentelő b. a. napja előtti vasárnapon városi pénz	1	25
10. Február 6-án borpénz (weingelt) ²⁾	—	50
11. Február 13-án városi pénz készpénzben	1	68
12. Német Józseftől, lakadalomban kimért egy hordó bortól	3	—
13. Február 14-ig a szablyapénz fedezésére két ízben kivetett adó ezútnán befolyt készpénzben ³⁾	135	16

ben »auff sein lon«; a magyar prédikátor (Gilch?) Mátyás 31 forintot, az iskolamesternek 9 forintot; Molnár Péter, mint a vízvezeték felügyelője »Wasserlaitter« 2 frt 65 denárt; a pásztor 24 frt (a többi között: »Itm der Vido Eschtwan gab ihm von hýrthengeldt fl. 3 d. 43.« és »Itm von des hýrthen wegen ezaldt man der Peter Fleyscherin das er Ihr ein Rýnd verloren hatt fl. 1.«) és a városi szolga — Stadtknecht — hetenként 33 denárt, összesen 2 frt 33 denárt kapott.

¹⁾ Idem vom wenczel scherer das ladengelt welches ihm auff diemol also gelassen ist thut das er gab fl. 1.) Mi légyen és mit jelentsen e szó: »ladengelt?« Én ezt hiszem, hogy a »Schrotgeld«-del egyet jelent. Lásd az 1883. évi Tört. Tár. 770. l. 2. jegyzetet.

²⁾ »Den 6. Februarj einkomen weingelt d. 50.« Ez vagy borméresi díj ezimén, vagy hitelbe vásárolt borért fizettetett. Feltűnő, hogy ezen számadásban az idő meghatározása már a hónap és nap megjelölésével történik.

³⁾ »Den 14. Februarj einkomen auss beyden ezettlen szo auff dj zabla pinez gemacht wardt ist par geltt bissher klar einkomen fl. 135

	frt	d.
14. Február 19-én városi pénz	1	87
15. Invocavit vasárnapján városi pénz a serfőzéstől . . .	1	50
16. Márczius 7-én városi pénz	2	38
17. Oculi vasárnapján városi pénz a serfőzéstől	1	—
18. Oculi utáni hétfőn Borbély Andrástól a városi fürdőház 69 évi bérösszeg fejében ¹⁾	1	—
19. Márczius 13-án a Wascher Pál és Donel Kristóf által kimért 24 hordó bor hasznát számoltam el, befolyt a hitelbe adottat nem számítva ²⁾ készpénzben . . .	92	19
20. Márczius 20-án városi pénz	—	50
21. Judica vasárnapján városi pénz	1	50
22. Virág vasárnapján városi pénz	1	30
23. Husvét hétfőjén városi pénz	2	—
24. Április 15-én elszámoltam a Nyiró János úr által kimért 15 hordót az ispán borából, a tiszta haszon	76	92
25. Husvét utáni első vasárnapon befolyt városi pénz . .	1	38
26. Ápril 21-én városi pénz	2	25
27. Április 27-én Vido Györgytől (wido Jurg) polgár- jogért	1	—
28. Fülöp Jakab napján befolyt a hátralékos adóra a töröknek járó szablya pénzre (Zablia pénz)	15	44
29. Ugyanazon napon (idem die!) Schwertfeger Lukácstól polgárjogért	1	—
30. Ugyanazon napon városi pénz a serfőzéstől	1	—
31. Május 8-án városi pénz	—	90
32. Május 9-én elszámoltam a Sónia által kimért 10 hordó (bor?) hasznát	16	82
33. Május 15-én városi pénz	1	50
34. Május 16-án Korcel Máté fiától	2	—
35. Május 20-án városi pénz	—	66
36. Pünkösd hétfőjén városi pénz a serfőzéstől	—	67
37. Juni 5-én városi pénz	1	98
38. Juni 6-án elszámoltam a Goldschmidt Balázs által		

d. 16.« A szablya pénz egy neme a töröktől kivetett adónak (sarcznak?) pártfogásért szedett díjnak?) Lásd a kiadás 6. sz. tételét.

¹⁾ »Einkbomen vom Balbÿr andrasch czÿns von der podtstueben auff dis 69 Jor am Montag noch Oculi.« A városi fürdőház rendszerint egy orvosnak (borbélynak) adatott bérbe. Ezen ház nem a mai püspöki fürdő helyén, hanem a város belsejében (valószínűleg a júlészi utcában) keresendő. A városi képviselő, mint alább látni fogjuk, az épület jókarban tartásáról és arról is gondoskodott, hogy benne jó »borbély« lakozzék.

²⁾ » — — — on den borg — — «

	frt	d.
Petrusz Pál és Borbély borából kimért 8 hordó hasznát, befolyt	46	12
39. Ugyanakkor a (Diós) Györből hozott és Németh József által kimért 4 hordó bor haszná fejében befolyt	36	47
40. Urnapja utáni vasárnapon városi pénz a serfőzéstől	2	—
41. Juni 13-án fizetett Vido György a mézszárczkért	1	50
42. Juni 19-én városi pénz	1	92
48. Ugyanakkor elszámoltam a sz. György napján kivett rováspénzt (Anschlag, közadó) eddigelé mindkét czédulából befolyt ¹⁾	189	63
44. Juli 3-án városi pénz	2	50
45. Juli 10-én városi pénz	2	40
46. Juli 17-én városi pénz	4	50
47. Juli 30-án városi pénz	2	15
48. Ur színe változása utáni vasárnapon városi pénz	2	25
49. Augusztus 14-én városi pénz	2	—
50. Nagy b. a. napján pásztorpénz	13	—
51. Bertalan napja előtti vasárnapon városi pénz sörtől	1	68
52. Bertalan napja utáni vasárnapon a krasznahorkai munkásokra kivett czédulapénzből befolyt ²⁾	20	15
53. Bertalan napja utáni vasárnapon városi pénz a sörtől	1	67
54. U. a. vasárnapon pásztorpénz	1	70
55. János fejeztele napján a Németh József, Kromer Balázs és Nyíró János által kimért 25 hordó bort számoltam el, a haszon az adóság nélkül (on dý schuldt)	143	18
56. Szeptember 4-én városi pénz	3	—
57. János fejeztele napja utáni vasárnapon városi pénz a sertől	2	—
58. Máté apostol napja előtti hétfőn elszámoltam, mi a hátralékos rováspénzből befolyt	118	59
59. Szent Mihály napja előtti vasárnapon városi pénz a serfőzéstől	2	12
60. Október 2-án városi pénz	1	—
61. Október 5-én a Német József pinczejében Nyíró János által kimért 11 hordó bor haszná	45	84

¹⁾ Vesd össze a 13. tétellel. E szerint nem csak a török sarcz, hanem az országos adó is 1555 óta roppantúl növekedett.

²⁾ »Einkhomen Czedelgeldt so man auff dý arbether czu krasznahorka eingemen hatt am Sontag Noch Bartholomej fl. 20 d. 15.«
Rozsnyó városa e szerint még a k. h. várallyai vár helyreállításához is hozzájárult! Lásd a kiadás 31. tételét.

	frt	d.
62. Október 9-én városi pénz	1	41
63. Simon Judás napja előtti vasárnapon városi pénz	1	40
64. Október 28-án a császárhoz az erdő miatt küldött követtség költségeire kivetett adó ezimén befolyt ¹⁾	25	34
65. Október 30-án városi pénz	1	66
66. Mindszent napja előtti hétfőn elszámoltam a Gold- schmýd Balázs által kimért 8 hordó bor hasz- nát, 4 hordót a Fáczy- és négyet a Kövér Ferencz borából	76	79
67. November 6-án városi pénz	1	40
68. Márton napja utáni hétfőn ifj. Schneýder Mátyástól a török adóra (auff des Tuerken holdung)	2	—
69. November 20-án városi pénz	2	—
70. November 27-én városi pénz	1	75
71. November 28-án városi pénz	1	60
72. Miklós napja előtti vasárnapon városi pénz	—	40
73. Deczember 10-én városi pénz	1	—
74. Deczember 11-én Weyszer Jánostól, mivel a városnak adósa maradt, tisztán	10	—
75. A füleki bégtől, mit Hőczel Györgynek a szegek be- vásárlására adott ²⁾	50	—
76. A törököktől befolyt, mit a bég csetneki emberek- kel a vas eszközökre küldött, melyeket neki csinál- tattunk ³⁾	47	37
77. Nether Bertalan visszahozott Ozman agától Fülek- ről, mert megtalálták a nyugtát, mely az előtt szá- madásba nem jött ⁴⁾	22	94

¹⁾ »D. 28. Octobris Einkomen das Zetlgeltt so man gemacht hatt auff dj Reis szo man zum kayszer des waldts halben geschickt hatt ttuth zusammen fl. 25 d. 33.« Rozsnyó városa a XVI. század másik felében a Bebek (később Andrásy) családdal egy erdőrészt, illetve határ miatt nagy pert folytatott, mely, mint látni fogjuk, igen sok költséggel járt és eredménytelen maradt. A város, úgylátszik fel akarta használni a Bebek család bukását és sietve menesztett küldöttséget Bécsbe, hogy a császárnál a per kedvező elintézését kieszközölje.

²⁾ »Einkhomen vom Beck auff Filek das er auff Nogell in kauffen geben hatt dem Hőczel Guerg fl. 50.« Lásd a kiadás 24. 29. 34. 43. 45. sz. tételeit.

³⁾ »Einkhomen des Tuerkenn geldt das vns dj Schytniker haben eingeraicht so der Beck geschickt hatt auff das eýserin geschýr was man lhm hatt machen lassen fl. 47 d. 37.« Lásd a kiadás 25. 35. 45. 51. 52. sz. tételeit.

⁴⁾ »Einkhomen vom portll Nether so er vom Osman aga wýder

	frt	d.
78. Deczember 21-én pástorpénz	9	50
79. Deczember 26-án városi pénz	—	75
80. Deczember 27-én elszámoltam a hasznot 20 hordó bortól, azok közt volt 7 hordó a város borából, a kórbázzsölökből ¹⁾	167	50
81. Ugyanakkor Wejsser János úrtól posztóért, melyet a császár pénztári hivatalából Ifjú Kristóf miatt adtak befolyt készpénzben ²⁾	25	—
82. Deczember 28-án Németh Józseftől váltás-, rová- és malompénz tisztán	6	74
83. Ugyanakkor elszámoltam a 20 czédulára befolyt czédulapénzt, mely ez évben utoljára kivettettet ³⁾	200	25
84. A Wascher Pál, Nyíró János, Schneider János, Német József, Sófia és Goldschmidt Balázs által benyújtott, hitelbe adott borért kümlévő követelésekből ⁴⁾ befolyt	153	43
85. Deczember 29-én mindkét rendbeli váltáság pénzre befolyt (aus den Losung Zettel bejderley Lösung)	33	41
86. Ugyanakkor hátralékos rováspénzből (auss den austendigen anschlag)	17	39
87. Városi pénz a serfözőktől	4	80
88. Újév előtti szombaton pástorpénz	3	88 ¹ / ₂

pracht hatt von fylek, den man fand ein quidantz ezedell das vormolls in der Rechnung nicht gewesen yst fl. 22 d. 94.« Lásd a 167. l. 3. sz. jegyzetet és a kiadás 47. tételét.

¹⁾ Lásd a kiadás 4. 32. és 57. tételét.

²⁾ »Item einkomen von her hans wejsser für dy tuch szo man aus des keyzers zalampt von wegen des Ifjw Christoffn geben haben par gelt einkomen fl. 25.«

³⁾ »Idem ist Zusammen gerechnet das Zettlgelt von 20 Zetl szo auff den lezten anschlag dýses Iors gemacht war thut klar fl. 200 d. 24.« Valószínű, hogy a »czédula« a később sűrűn használt »portát« jelenti.

⁴⁾ »--- — — wejnschulden so sy eigereicht haben — —« A koresmáros a kimért hordók seprűjét kapta díjául, ennél fogva sietett az átvett italon túladni, azt derűre borúra hitelbe kimérni és ez által nyereségét öregbíteni. Azzal: behajtható-e a hitelezésből támadt követelések? senki sem gondolt, a városi tanács azokat készpénzül elfogadta: még az 1574. évi városi alapszabályok 21 pontja is, mely a koresmáros a hitelezéstől eltiltotta, ezen bajon keveset segített; a lakosság ezentúl is hitelbe szedte a bort és a bíró alig győzte a sok adósságot nyilván tartani és behajtani.

	frt	d.
89. Deczember 31-én hátrálékos rovás-, váltság- és szab- lyapénzből (zablapinz) befolyt	31	37
90. Ugyanakkor a vásári fiókból ¹⁾ befolyt készpénz . . .	20	16
Ezen (15)69 évi egész bevétel összege tehát:	1957	14 ¹ / ₂

B) K i a d á s.

1. Január 9-én Nether Bertalannal az adóra Budára küldtem készpénzben ²⁾	100	—
2. Nether Bertalannak útiköltségre	10	—
3. A töröknek ajándékkul 2 itezc borsot és 2 veder vaját, az került készpénzben	2	44
4. Hőczel Györgynek utiköltség Fülekre 1 frt 25 d., Marton úr és Pongrácz elköltötték Kassán, hová az István mes- ter szőlője végett ³⁾ mentek 9 ft 6 d. Ponta György- nek 6 d. az ajándékba vitt 2 nyúlért és 2 őzért 1 frt 78. d. összesen	12	15
5. Január 31-én elszámoltam, mit eddigelé a város érde- kében napidíjakra és útiköltségre a törökhöz, Kas- sára, vízvezetéki csövek fúrásáért, (ronn born) és a tisztújításkor (aufs neue gericht) kiadtam, tisztán .	15	88
6. Február 14-én Schmidt Jakab, Neter Bertalan és Heczel György két ízben bevitték a Czejhusz haj- dárnak, a török császár irnokának Füleken átadtak tallérokban ⁴⁾	190	—
7. Ugyan akkor összeszámoltam, mit mindenféle útikölt- ségre a törökhöz, Kassára és más szükségletekre útiköltségre és tiszteletdíjra kiadtam	10	92

¹⁾ Lásd az 1883. évi Tört. Tár 769. l. 3. sz. jegyzetet.

²⁾ »D. 9. January durch Bartl Neter auff die Sum ken ofen geschickt par gelt fl. 100.« Az épület (felzék) tulajdonos által a telek-tulajdonosnak fizetett bér Dobsinán még nem régen »Sum«-nak nevez-tetett. A »Sum« tehát egy neme a robotnak, itt pedig a török adónak.

³⁾ Ugy látszik, hogy Rozsnyó városa az Almáson fekvő a kórház számára szerzett szőlővel (mely »Eschtwan mester«-é volt) pert is kapott, mely Kassán egyezségileg döntetett el. Lásd alább a 32. sz. tételt.

⁴⁾ »D. 14. February durch Jacob Schmidt Bartl neter vud heczel Jurg auff czweymal dem hajdar czaýhus des Türk. kaysers schreiber czu filek vberantwort par an talern fl. 190.« A margón egykorú írással: »Zabla pinz!« E szerint a szablya pénz a török szultán — vagy leg-alább is budai helytartója — pénztárába folyt be közvetlenül. Ezen 190 fitra a polgárok részéről csupán 135 frt 16 d. fizettetett, a többbit a város« volt kénytelen előlegezni.

	frt	d.
8. Február 28-án a 24 hordó borért fuvar és egyéb költségre kiadtam ¹⁾	41	25
9. Ugyan akkor elszámoltam. mit Fülekre menesztett küldöncznek, útiköltségre és napidíjra, csövek fúrásaért és a prédikátor úrnak lakadalmi ajándékul ²⁾ fizettem	9	73
10. Oculi utáni hétfőn elszámoltam mit zabért, zsemlyére, vajra, küldönczdíjra, útiköltségre a törökhöz, ajándéokra és egyéb szükségletekre kiadtam	7	57
11. Április 13-án elszámoltam a különféle kiadásokat, útiköltséget és a napidíjakat	16	94
12. Az ispántól vett 4 hordó — (Sajó) Szt. Péterről hozott 4 hordó és Almásról hozott 6 hordó bor fuvar-költsége a töltelek borral együtt	15	29
13. Május 1-én elszámoltam a (Diós) Győrből — djur — és szt. Péterről hozott 15 hordó bor fuvar-költségét az útiköltséggel — zerung — együtt	26	30
14. Szent György napján bevettek Neter Bertalan és Heczél György Budára a kincstartónak az adóra (auff dý sum ³⁾), melyről írást is adtak	200	—
15. Ugyanakkor ajándéokra (erung) és útiköltségre	17	80
16. Ugyanakkor Neter Bertalannak ezen útért napi- (tisztelet)díj — vor seine muhe —	2	—
17. Ugyanakkor Heczél Györgynek napidíj ⁴⁾	—	50

¹⁾ Ezen 41 frt 25 d. nem lehet a 24 hordó bor vételára is, úgy látszik, hogy ez csak a fuvar és beszerzési költség.

²⁾ » — — dem her prediger czw hochzeit geschenk — — — « Itt valószínűleg a német prédikátor »Johan mydwischer« értendő, ki a számadás végén találtató feljegyzés szerint 1569-ben 23 frt 43 d. kapott a városi pénztárból, mely összegben a (Wascher) Pál úr által hitelbe adott borért betartott 7 frt 18 d. is bennfoglaltatik (»Idem verrechnet her paul weinschultt ttut susamen fl. 7 d. 18.«) Ezen följegyzések közt a magyar prédikátor számára nyitott lap üres.

³⁾ »Idem durch parttl neter und Heczél Jurg ken Offen geschickt dem kincztartho dorauff gaben sy einzettl auff dý Sum klar geben auff Jeorgy fl. 200.« Lásd az 1883. évi Tört. Tár 789. l. 4. sz. jegyzetét.

⁴⁾ Az adó beszállítása, mint látjuk, tetemes költséggel járt, jóllehet azokat, kik az életveszélyes utat megtették, a költség megtérítésén felül igen szerényen díjazták, hiszen Neter Bertalan budai útjáért csak 2 forintot, kísérelője Heczél György pedig csak 50 denárt kapott; minthogy azonban az illetők üres kézzel nem mehettek és a török tiszték és szolgák számára különféle ajándékokat vittek; ezen út és a 200 frt beszállítása 20 frt 30 denárba, tehát, a pénz akkori értékét tekintve, óriási összegbe került!

	frt	d.
18. Május 1-én elszámoltam a kassai és füleki út költségeit, napidíj és ajándék	16	34
19. Ugyanakkor Tarczy Istvánnénak egy bikáért . . .	1	—
20. Juni 6-án mindenféle utazások költségeit és közönséges kiadásait számoltam el.	10	08
21. Ugyanakkor a füleki bégnek készített 2 rostélyért 8 frtot és egy fazék vajért 2 forintot fizettem . .	10	—
22. Ugyanakkor Roth János és Eschelvey Jánosnak, midőn Bécsbe utaztak, hogy ő felségénél terheink megkönnyítését eszközöljék ki, útiköltségre ¹⁾ . .	14	50
23. Ugyanakkor Kósa Péternek fuvardíj Győrből hozott 4 hordó borért a töltelék borral és Icrakó díjjal (schrotlon)	6	96
24. Juni 19-én összeszámítottam a mit Hőczel Györgynek, midőn Fülekre és Budára zsindeleyszöveget szállított érdembéről — seine muhe — fizettem ²⁾ . .	16	—
25. Ismét a füleki bégnek küldött 800 vasért ³⁾ . . .	39	—
26. Ugyanakkor elszámoltam, a mit eddigelé a város érdekében útiköltségre a püspökhöz (érsekhez) Kassára, a törökhöz és zabért kiadtam	7	92
27. Jakab napja utáni vasárnapon Nether Bertalan és Hőczel György bevittek Budára a töröknek és átadtak a kinstartartónak az adóra (auff dy sum), miről nyugtát is hoztak	1	50
28. Útiköltségre Nether Bertalannak és Hőczelnek Budára	14	—
29. Augusztus 14-én elszámoltam a mit eddigelé útiköltségre, ajándéokra, napidíjra, vajért, mézért, szögekért és a törökhöz és Kassára tett útra kiadtam .	44	19
30. Ugyanakkor az órásnak új óra mutatóért költségre .	3	—
31. A munkásokra, kik a k. h. várallyai vár falain 2 hétig dolgoztak kiadtam ⁴⁾	9	20

1) A szívet rázó feljajdulást tartalmazó sorok német szövege : »Idem dem Hans rott vnd hans Eschelwey do sy ken wien zogen das sy bey irer M^t vnserer beschwerung geringerung zu wegen bringen soln aufzerung geben fl. 14 d. 50.« Mondanom sem kell, hogy ez út teljesen eredménytelen, a költség kidobott pénz maradt, V. Károly büszke utódai sem segíthettek a dolgon.

2) A szögek beszerzése és beszállítása, mint látni fogjuk, igen sok költségbe került a városnak és az összeggel, melyet a füleki bég e célra adott — lásd a bevétel 75. tételét — arányban nem állott. Ugyanaz áll

3) a füleki bég által megrendelt vas eszközökről is, melyekre a város mindössze 47 frt 37 denárt kapott (lásd a bevétel 76. tételét.)

4) Lásd a bevétel 52. tételét.

	frt	d.
32. Dénes Jakabnak Almásról adtam, midőn Estván mester szőlőjére nézve kiegyeztünk, hogy örökre békét hagyjon nekünk	15	—
33. A Kövér Ferencztől vett 4 hordó — és Basó, Mihálytól Győrött vett 2 hordó bor fuvarkölsége a töltelek borral	10	11
34. A töröknek készített másfél százezer darab zszindelyszögért kiadtam	67	—
35. Péter vasgyárosnak (pesteller) Csetneken 500 darab vasért (vor 500 schin Eÿsen) melyeket a töröknek Fülekre az adóba (auff dÿe Sum) fuvaroztunk . . .	22	50
36. A bégnek ajándékozott vasért, midőn a »palánk munkát« elengedte nekünk ¹⁾	7	25
37. Máté apostol napja előtti hétfőn elszámoltam mit a város érdekében küldönczidjakra a töröklöz, szárnyas vadért (vor fogell,) zabért kiadtam, a mit Faygel urra és Csetneki Ferenczre költöttünk a határ perben ²⁾ a város egyéb szükségletcire és a Csetnekieknek fizettünk	31	02
38. Október 5-én elszámoltam a mit eddigelé Hőczel Györgynek a budai útért és egyébként uti költségre és napidjira úgyszintén Schmidt Bertalannak fizettem	13	01
39. Eschelwey Jánosnak adtam költségre, midőn Pozsonyba ő felségéhez utazott ³⁾	12	—
40. A k. h. várallyai vár kapitányának egy lóért	13	—
41. Eschelwey Jánosnak fizettem még, mert többet költött mint a mennyit kapott volt, midőn a várostól az erdő és bányavám miatt ő felségéhez Pozsonyba küldetett	14	—

¹⁾ »Item ausgeben vor aysen das man dem Beck geschenkt hatt das er vns dÿ plankenn arbeit nochgelassen hatt fl. 7 d. 25.«

²⁾ » — — vnnd was auff den her faygell vnnd Schitniki Ferencz auffgangen ÿst von wegem des Hatterts — — « Faygel és Csetneki valószerűleg a k. h. várallyai urodalommal folyt perben tanúkül vagy szakértőkül lettek kihallgatva. Lásd a 176. l. 1. sz. jegyzetet.

³⁾ »Item dem hans Eschelwey das er ken pressburg zu irer M^t gezogen ist gebem auff Zerung fl. 12.« és alább: »Item dem Hans Eschelwey czaldt das er mer verzertt hatt den man Ihm myttgeben hatt ken prespurg so Ihn gemayne stadt czu kaj. Mt. schickett von wegen des waldes vnnd vrbor fl. 14.« Lásd a bevétel 64. tételét. A küldött a bányavám tekintetében eredménynyel járt. Lásd a következő jegyzetet.

	frt	d.
42. Deczember 2-án elszámoltam a város különféle kiadásait	13	63
43. Ugyanazon napon (Ídem die) elszámoltam a mit Hőczel Györgynek és Neter Bertalannak a zsendelyszögeknek Fülekre történt szállításáért utiköltségre ésapidíjra kiadtam	7	11
44. Ugyanakkor a császár parancsát a kamarába vittük, ezért és az engedélyezett bányavám-mentességről szóló okmány kiállításáért és az ajándékért fizettünk ¹⁾	5	50
45. Tamás apostol napján elszámoltam a mit a bégnek készített vaseszközökért u. m. kis vasekek, zsendelyszögek, nagy szögek, kerek vasak, lapátok, kapák és lánczokért fizettünk, összesen ²⁾	81	40
46. Luceza napja utáni pénteken Nether Bertalan és		

1) »Item das man des kasers Mandatt In dý kamer gefurett vnd vor dý prieff dý man auff dý frajtum der vrbor halben geben hatt sambt dem geschenk fl. 5. d. 50.« Eschelvey János kiküldetése rendkívül fontos és felette nagy kár, hogy az indokolt folyamodványt, melyet ő felségének Pozsonyban bemutatott, nem ismerjük. Kétségkívül a roznycói bányászat hanyatlása volt az indok, melyen a vámmentesség engedélyezése iránti kérelem alapúlt és ezen bányászat emelése a cél, mely ő felségét a bányavám elengedésénél vezérelte. A számadás végén olvasható feljegyzésekből látjuk, hogy az intézkedés üdvösnek bizonyúlt és Rozsnyó város polgársága szorgalmasabban mint azelőtt látott a gorczterek átkutatásához és a bányamiveléshez. Joggal kérdezhetné valaki: hogy engedélyezhetett a király bányavám mentességet, mikor a bányavám nem a kir. kincstár (kamara), hanem az esztergomi érsek rendelkezése alatt állott? Miksa királynak ezen tényét azonban, tekintve, hogy az 1523. XXXIX. t. cz. a bányamivelési jogot a földes úr szabad rendelkezése alúl felszabadította, tekintve továbbá, hogy Miksa király a bányaregalét 1569-ben már érvényre emelni kezdte, és tekintve végül, hogy a király Rozsnyó városának az esztergomi érsekkel esetleg folytatott percében, itélni és döntení jogositva volt: ép oly természetesnek mint jogosnak kell elismerni, kivált ha meggondoljuk, hogy az érseki szék üreseedése esetében a bányavám a kamarába folyt be.

2) »Item am tag Thome apostolj gerechent das ausgeben was man auff das Ejsen geschier geben hatt was der Beck pegertt hatt als klein ejsen, schindelnogel, sparogell, Rotschin, schauffeln, kraczen, ketten als zu samen sumjrtt thutt fl. 81 d. 40.« Lásd a bevétel 76. tételét és a 180. 1. 2. 3. sz. jegyzetet. A város tehát a »palánk munkához« szükséges eszközöket szállította.

	frt	d.
Höczel György a (török) czászár irtokának Füleken a császári adóra kifizettek ¹⁾	188	50
47. Ugyan akkor Nether Bertalan és Höczel György befizették az összeget, melyet Ozman aga régi hátrálék ürügye alatt rajtunk követelt és a város megfizetni kényszerült ²⁾	145	—
48. A régi óra (Sager) igazításaért kötelekre és egyéb holmira kiadtam	4	—
49. Nether Bertalannak és Höczel Györgynek két füleki utértapidij és útiköltség	4	60
50. Höczel Györgynek érdembérül, hogy ötször Fülekre utazott	5	—
51. A török számára készített 8 rostélyért a kovácsunkkal együtt	3	—
52. Ismét a füleki töröknek készített 2 vaspléhért	1	53
53. Eschelvey János kiadott Kassán, Metzker Györgynek és Diák Imrének és ajándékra ³⁾	5	50
54. A város érdekében szárnyasvadért, nyulakért, borfuarra, vajra és egyéb szükségletekre kiadtam	13	72
55. A bányavám-ezüstre az olvasztóban kiadtunk ⁴⁾	10	36
56. Apró kiadásokra u. m. a magyar predikátornak, halra, szegre, vasra és borra költöttünk tisztán	16	17
57. Elszámoltam a mit a pásztornak, prédikátornak, iskolamesternek, vízvezeteki felügyelőnek és a szőlőre kiadtam ⁵⁾	127	39

¹⁾ »Item ausgeben den Tuerkenn auffs kasers czins durch portell Nether vnuud hoczel guerg dem kasers schrayber czu fyłek eingeraicht an freytag noch Lucie fl. 188 d. 50.« A »Sum« itt »kaisers zins« nevet visel.

²⁾ »Idem die ausgehen auff dje althe schulden so vnns Osman aga schuldhafft gemacht hatt vnuud gemaine stadt solchs hatt czalen müssen durch portill Nether vnuud hoczel guerg eingeraicht fl. 145.« Ezen összegből a két küldött 22 fl. 94 denárt visszahozott (lásd a bevétel 77. tételét), a mi valószínűvé teszi, hogy az egész 145 frtnyi összeget már egyszer befizették volt: de, miután csak 22 fl. 94 d.-ról találták meg a nyugtát, a többit újból kellett megfizetni.

³⁾ Metzker György és Diák Imre valószínűleg kamarai tisztviselők voltak, kiket Rozsnyó városa a vámmentességről szóló okmány kiállításáért megajándékozott. Lásd a 182. l. 1. sz. jegyzetet.

⁴⁾ »Idem zusamen gerechnet sso in der hütt auff vrbor silber ist auffgangen klar fl. 10 d. 36.« Rozsnyó városának tehát még 1569-ben is olvasztója volt.

⁵⁾ A pásztor összesen 26 frt 25 d. kapott (azok közt »Itm sol der hÿrtt der varga gergeleunn vor ein Rÿnd das er hatt auff den feld

	frt d.
58. A bíró úr ez évre eső két váltságdíjat (Losung) fizetett a kamarába ¹⁾	64 —
Az (15)69. évi egész bevétel összege tehát:	1922 56

Az 1566. és 1569. évi városi számadások a rozsnýói városi polgár akkori állapotát nagyon sötét színben tüntetik fel; a közterhek évről évre nagyobb és nagyobb mérveket öltöttek és már 1569-ben is szinte elviselhetlenek voltak. A töröknek 1558-ban mintegy 200 ftot, 1566-ban 355 ftot és 1569-ben 973 ft 50 denárt fizetett tisztán adó címén a szegény város! tessék már most elképzelni, milyen óriási összegre rügött ezen adó 1593-ban! Alihoz járultak a mellékszolgáltatások és ajándékok, melyek, úgy mint maga az adó, értékben mindinkább növekedtek és járult végre a beszállítási költség, mely szintén évről évre nagyobb összegbe került. A harácsot magát 1558- és 1566-ban csak egy czim alatt, mint »hódolást — Holdung, Huldung —« vagy császári adót — Kaiser zins — ²⁾ követelte a török, de 1569-ben már szablyapénz és jobbágyi tartozás (Sum) címén is szedte az akkortájban mesés összegeket! sőt megtörtént, hogy nemcsak pénzzel, de pénzürtékkel is kellett adózni, pl. előfogatokkal (1566. B. 8. 30. tétel), vassal, (1566. B. 47.), árpával és ruhával (1566. B. 51.), drágán szerzett lövő- és vasszerszámmal (1566. B. 56. és 1569. B. 35.). A hatalmas füleki bég 50 forintért több mint 67 forint ára zszindelyszöget és 47 ft 37 denárért több mint 81 ft 40 d.

lassen vinkhomen vnd her richter sol solchs czalu fl. 1 d. 50.«) az iskolamester 16 frt 36 d. és Pastorisz Péter segédtanító 1568. évi mindszent napjától 1569. évi Szent-György napjáig a mérleg pénzen — wog geltt t. i. a városi mérőházban eszközölt méréstől szedett csekély illeték, — egész colatió (szabad asztal) kívül, külön 8 forint (mint a rendes fizetés felét »dý halb besoldung«), — a bányamester 6 frt 90 dt, Molnár Péter a vízvezetékért 1 frt 50 dt, míg az almási hegyen fekvő kórház szőlőre (auff dy weyngerth so zum Spital gehörig in Almascher gebirck gelegen) összesen 52 frt 95 denárt költöttek; ez utóbbi összegben van: 3 frt a kúadékért (auff die bitten) és 3 frt, melyen Lölles Kristóf Jászón hordókat vásárolt.

¹⁾ Az esztergomi érseki szék 1568-ben betöltve nem lévén, az érsekség jövedelmeit a kassai kir. kamara szedte és kezelte.

²⁾ Az 1558. évi számadás kiadási rovatában a törökadó a következő két tételben szerepel:

»Item ausgeben den Bascha in die huldung sampt den derfflern tut fl. 150« és: »Item auszugeben dem Tuerken kon Fylek vndtzerung ken offen vnd auff fýlek vnd dem H. Span Notturfft auch geben fl. 96. d. 49.«

ára vasárut rendelt meg és mind azt elmaradhatlan ajándékok kapesán még Fülckre és Budára is kellett szállítani. Már 1569-ben megtörtént, hogy a török az általa elfoglalva tartott várak jó karban tartását és új erődítmények emelését odahajtott keresztény munkásokkal eszközölte (1569. B. 36.), Rozsnyó városa akkor csak nagy áldozatokkal váltotta magát meg ezen terhes adózástól, mely a szabad polgárra nézve kétségkívül lealacsonyító és a nagyban üzött rabszolga kereskedés mellett veszélyes is volt. Ha már az adó maga is elviselhetlen teher gyanánt nehezült a lakosság vállaira, még sulyosabb és elviselhetlenebb lett az által, hogy a város, ha még oly pontosan fizette is adóját, azért mindig hátrálékban maradt. Hussein és Mehemet 1566-ban az 1565. évi jutaléokra utólagosan még 39 forintot követeltek, 1569-ben pedig Osman aga fogta rá, hogy a várost egy 145 forintnyi régi hátrálék is terheli. Akkor is, most is minden ellenvetés hiába volt, a mit követeltek, meg kellett fizetni és még megköszönni, hogy utóbbi összegből 22 ft 94 denárt, melyről a nyugta megkerült, visszaadtak; az igaz hitű basa e szerint zsarolásának még igazságos szint is adott. Ne feledjük már most, hogy a várost, ha pontosan nem fizetett, megrohanták, elpusztították és lakosságát rabszíjra fűzték, mi pl. 1573-ban Rozsnyóval és 1584-ben Dobsinával meg is történt: nem kellett-e ezen megrohanástól minden perczen tartani, miután a városra minden perczen ráfoghatta a basa, hogy adóját a maga idejében be nem szolgáltatta?

Rozsnyó városa már 1569-ben fáradt belé a nagy sanyargatásba és követeket menesztett Bécsbe, hogy ott Miksa királytól oltalmat és könnyítést eszközöljenek ki (1569. B. 22. tétel). E követség eredménytelen maradt. I. Ferdinánd egykor büszkén mondta: válaszzatok, ismerjete el királytoknak és én hatalmas bátyám (V. Károly császár) segítségével felszabadítlak benneteket a töröktől. A magyar nemzet bizott ezen ígéletben, meghasonlott önmagával, és ime I. Ferdinánd utódja Miksa király sem képes a félholdat véres útjában feltartóztatni, annálkevésbé viszszaszorítani! A török ezentúl is szedte a tömérdék adót, pusztított tüzzel-vassal, miről Rozsnyó város 1574. évi alapszabályzata is tanuskodik, mely tele van a »nehéz idő« feletti panaszokkal és 61. pontjában tompa fájdalommal mondja: kiki fizesse meg, a mivel tartozik és ne szedjen házára adósságot, hogy e sulyos időben megmaradhasson¹⁾. Ehhez hasonló feljajdulást csak az osztrák

¹⁾ »61. Item das ein ieder Zal was er sol vnd nicht auff sein haus schult mache domit sie in so schwerer zeit kinnen bestehen!« Érdekes az első pont is, mely a lakosságot istenfélelemre serkenti és végre azt mondja »— — derhalben der Jugent zu einen exempel, sollen die eltern teglich mit groszer andacht, daheim vnd in der kirchen, anhaltan, auff

és magyar-osztrák történetírók által otromba hízéggel »nagy-nak« nevezett I. Lipót uralkodása alatti korszak emlékeiben lehet találni, mikor minden kölcsönt és adásvételt szintén a súlyos adózással indokoltak. ¹⁾

A rováspénz mint tulajdonképeni országos adó szintén folyvást növekedett, 1566-ban a k. h. várallyai és szendrői vár kiépítésére és ellátására óriási összeget költött a város, melynek pénztárát ugyanakkor Bebek György 40 fttal és Schwendi Lázár 10 fttal vette igénybe; 1569-ben ismét a k. h. várallyai vár falain dolgoztak a Rozsnyó városától fizetett munkások.

Az esztergomi érsek is megkövetelte a magáét: a bányavámot, a váltságpénzt és a földbért és bizonyára nem a szegény városon mult, ha a keresztyén felsőbbség — mint az érseket nevezték — jogos követelését pontosan meg nem kapta!

Az ekkép tulságosan megterhelt város, egyéb jövedelem hiányában, elébb a bormérési — és sörfőzési díjakat hozta be, majd a polgárságot különféle czimek alatt adóztatta meg és végre az egyházi- és lelkészi jövedelmeket is az adó fedezésére fordította. Meglepő és fennebbi állításaimat fényesen igazoló eredményeket kapunk, ha e részben az 1566. és 1569. évi bevételeket egymással egybevetjük:

1. A polgárságra kivetett adó czimén (tisztán, a hátrálékokat nem tekintve) befolyt

1566-ban: 273 ft 21 d. és 1569-ben: 704 ft 56 d.

2. A serfőzés ²⁾ 1566-ban: 10 frt 75 dt és 1569-ben: 21 ft 44 dt.

das vns Gott ein gnedigen fride gebe, vns von den bluttdürstigen feindt den Türken erledige vnd sonst allerleij gaben beschere wie sie in der Letaney benennt vnd gesungen werden.« Az éjjeli lármát tiltó 8. pont pedig a többi között így szól: »— — — darüber sich fremde leitt Seer verwundern, wie wir in so gefeherlicher Zeitt Solches geschehen lassen. — — —«

¹⁾ A rozsnyói városi tanács 1688—1707. évi jegyzőkönyvében olvastam: Sárkány Jób 1695. évi juni 10-én »főképen az mostani boldogtalan portiozás miatt« adta el kertjét Sikur Mártonnak 28 ftért; mikor pedig Grünblath Márton 1700. október 24-én piaczon lévő házát Crusalias Süveges Péternek 1350 ftért eladta, azt a következővel indokolta: »hogy én az elmult háboruságos és veszedelmes időkben valló sok kár vallásim s mind peniglen azotatul fogvást ekoraignan portiobeli szüntelen való súlyos fizetésnek miatta elfogyván költségemből és megszegényedvén. . .« stb. stb.

²⁾ Alkalmam lesz alább kimutatni, hogy a serfőzés és sörmérés 1596-ban igen szépen jövedelmezett a városnak és amennyiben az 1574. évi alapszabályzat 22—27. pontjában nemcsak serfőzés, de a sör-

3. A borkereskedés és bormérés pedig

1566-ban: 527 ftot és 1569-ben 871 ft 16 denárt jövedelmezett a városnak, mi arra mutat, hogy a polgárság megterhelhetése az adók növekvésével lépést tartott. Ugyan azt igazolják a számadások végén található feljegyzések pl.

1566-ból: »Bakos György két évi rovás- és váltásgpénzzel 1 forint 42 denárral taztozik,« — továbbá: »Rothenberger Pougrác az 1566. évi váltás- és rováspénzzel háza, földi és malma után 8 ft 36 denárral és az 1565. évi rovás- és váltásgpénzzel 5 ft 50 denárral maradt adós,« — aztán: »Rhodt János a rovás- és váltásgpénzzel 1 ft 54 denárral« és végül: »Kerekes András a váltásgpénzzel, 25 denárral maradt hátrálékban,«

1569-ből: »Rhodt János rovás- és váltásgpénz czimén valamint borért 10 fttal maradt adós, — (Spielenberger) Pál gyógyszerész a maga és munkásai rováspénzével, 4 ft 65 denárral¹⁾, — Blasko Gergely a rovás- és váltásgpénzzel 1 forint 7 denárral, — Gaude Miklós az 1568. évi rovás- és váltásgpénzzel 2 forinttal és Goldschmidt Estván a czedulapénzzel 1 forinttal tartozik²⁾.«

A bányászat hanyatlásnak indult: 1555-ben a bányavám (32 márka ezüst) még természetben és teljesen folyt be, 1558-ban

mérés megadóztatásáról is intézkedik; bizonyos, hogy a város már 1574 körül is a sörregalé-ból szépen pénzelt. Az érintett intézkedések közül említésre méltó: »A lerakó a bor vagy sör lerakásaért és kihuzásáért (von einlassen oder auszihen birs oder weins) szokásos díján kívül illetéket ne szedjen (22); a serfőzők hűségesen adják meg az illetéket, mely a hordótól jár; e czélból a lerakó a kirendelt úrral, kinél a rovás (Rabusch) van, menjen a pinczébe és nézze meg a sört és a kit rajta érnek, hogy kevesebb hordót jelentett be, attól az eltítkolt sört el kell venni és azt a város és szegény emberek javára fordítani (23. pont); ki a rovással jár, ügyeljen azokra, kik hetenként kétszer főznek sört és azt jelentik, hogy csak egyszer főztek, a sört pedig dézsákban hordatják el: nehogy a városnak járó lerakó díj (Schrotlon) elsikasztassék, ily serfőzők ha rajta kaptak eltagadott (bc nem jelentett) vagyonuk elkobzásával büntetendők (24.); a márcziusi sört, mely itt vagy másutt főzetik, hadd vegye át a város és méresse ki (25.); buzából sört főzni nagy büntetés terhe alatt tilos (26.); a tanács ügyeljen arra, hogy a serfőzők a sör pintjét — a korcsmárosok pedig 3 meszelyét 1 denáron mérjék (27.); »Nem lesz felesleges már e helyütt is megjegyezni, hogy a sörmérési díj ez időben 75 denárt és 1 forintot tett egy hordótúl a szerint, a mint helyben főzött vagy kívülről behozott volt a sör, mely kiméretett.

¹⁾ Későbbi írással hozzá jegyeztetett: »a bányavámmal együtt 1570-ben 1 márka ezüstöt kell fizetnie!«

²⁾ Vesd össze az 1883. évi Tört. Tár 774. l. 1. sz. jegyzettel.

az egyes bányáktól beszedett mennyiséghez még 2 márkát ¹⁾, 1565-re pedig 8 márkát kellett venni (lásd 1566. B. 4.) hogy a 32 márka teljes legyen ; míg 1569-ben a város már költségbe verte magát, hogy e tehertől szabaduljon és a kisebb-nagyobb mérvben meddő bányászatot vámentességben részesíttesse (lásd 1569. B. 39. 41. 44. 53.). Ez sikerülvén, a rozsnói bányászat némileg felvirult és 1574-ben a városi alapszabályokba ment: »a bányamester hadd szedje hűségesen (pontosan, szigorúan) a bányavámot, hogy felsőbbségünket annál könnyebben kielégíthessük (11. pont)!« Ez időben már rezet is bányásztak Rozsnyón ²⁾ és a régi salakhalmokat és gorczttereket újból és újból kutatták át pl. 1558-ban: »a város Kothan Jakabnak egy gorcztteret adott el 2 forintért, ifj. Weiszler Lénárd pedig Ekki úrtól a Weyszer-féle olvasztó alatt fekvő salakhalmot vette meg«; 1566-ban: »Schlosser Orbánnak egy fél márkaért megengedettett, hogy a Sajón-túl fekvő Kefer malomhoz tartozó gorcztteret átkutassa«; 1569-ben: »Schlosser Jánosné a városnak egy, még férjének eladott, erdőért 2 márka ezüsttel tartozott, azonkívül bányavám czímén is 3 márkával maradt adós, ezen öt márkát 1570. évi húsvét és pünkösöd napján ígérvén megadhatni, a városi tanácstól biztosítottat, hogy azon esetben, ha vámentességben részesített bányáin 1570-ben sem lesz áldás, egy márkát elengednek tartozásából; — Waxman György a kassai-, béke- és sz. Anna bányák gorczttereit kutatta át a miért a rováspénzzel együtt 7 forinttal maradt a város adósa ³⁾; — ugyanakkor Spielenberg Pál gyógyszerész és Schite András is miveltek bányákat, melyektől 1569—1570. évi bányavám czímén 5¹/₂ márka ezüstöt fizettek, mihez a »treib-bánya⁴⁾« még 2¹/₂ márkával járult, ezen 5¹/₂ márkához vett a bíró Pál gyógyszerésztől a birságpénzen⁵⁾ még ¹/₂ márkát és ekkép vissza-

¹⁾ Az 1558 évi számadás kiadási rovatában olvasom: »Item ausgeben auff d̄y vrbor das man nicht auskomen ist auff Michaelis p. 2 mark thut fl. 16.«

²⁾ Az 1558. évi bevételek közt előfordul: »Einkhomen vom her Abraham vor das lechpor (Bahre, targonca) 37 per d. 6 tutt fl. 22 d. 20.« Különben akkortáiban a réz úgy szólván nemes fém-számba ment és így nem csuda, ha Banka Péter szendrői várkapitány 1566-ban rész-tányérokért 2 ft 50 denárral maradt a város adóra (Itm Banka pet her Haupman czw Zendrő Rest gemainer stadt vor kuperne schajben fl. 2. d. 50).

³⁾ A kassai bányáról már az 1883. évi Tört. Tár 790. l. 1. sz. jegyzetben is megemlékeztem.

⁴⁾ A treib bányán még a XIX. század elején is dolgoztak.

⁵⁾ A birságpénzeket — mint már az 1883. évi Tört. Tár 773. l. 3. sz. jegyzetben — említve volt, külön kezelték és a város céljaira fordított-

kapta ama 6 márkát, melyeket saját ezüstjéből a városnak előlegezett és Rothenberger Pongráczczal az 1568. évi bányavámra Kassára küldött.« Ha mindahhoz még megjegyzem, hogy ez időben Rozsnyón több olvasztót és aczélhámort is találunk ¹⁾: bizvást mondhatom, hogy e város a felső-magyarországi 7 bányaváros között e korszakban is méltó helyet foglalt el. — Megjegyzendő, hogy Miksa király, 1573-ban behozott, bányarendelete Rozsnyón egyhamar érvényre nem emelkedett és hogy itt még a XVII. század elején is a régi felső-magyarországi bányarend ²⁾ szabályozta a bányászatot; ezen bányarendhez híven rendeli az 1574. évi városi alapszabályzat: »az erdők tilalom alá vétetnek a bányászok javára és (teljesen) ki nem vágthatók; kinek épületi fára van szüksége, jelentkezzék a bányamesternél; tüzelő fát senki se merjen abból (az épületi fából) vágatni, a ki teszi, egy forintnyi pénzbüntetést fizet legyen bár bíró avagy polgár (12. pont); az erdőgyújtás 1 ft büntetés terhe alatt tilos, ha a bányamester e részben elnéző — durch die fingersehe — ő lesz így büntetve, úgy szintén az is, a ki fel nem jelenti azt, ki fejszével vagy tüzgerjesztéssel kárt tett (13.); az oláhok (wolachen, értsd: pacsai, uhornai oroszok) szigorúan eltiltatnak attól, hogy kecskékkel pusztítsák az erdőt, városi lakos se tartson juhot vagy kecs-

tik. Érdekes, hogy ezen pénzbüntetések közt a régesrégi magyar büntetőjoghoz híven a legkülönbébb tárgyakat is találjuk, pl. Schlosser Ambrus 1569. évi husvét utáni első hétfőn a reá kirótt bírság fejében 3 bárdot (3 pajier) adott, vagy: Nebánts Péter 1569. júni 13-án azért, hogy a bíróság ellen rágalmazással vétkezett, arra köteleztetett, hogy bírság fejében Bertalan napján 10,000 zsindelet adjon, egyebekben azon feltétel alatt, hogy többé nem bűnözök, felmentetett (1569. den 13. Juni. Ist dem Nebánts Petr seine übertretung so er wider die gericht mit nochreden sych vorsundigt hatt ist ihm auff niemerthan erlassen, doch soll er zur bus auf Bartolomej vorfalu sein zehen tausent schindeln one ausredt.«)

¹⁾ Lásd a 183. l. 4. sz. jegyzetet. — Wolf Ábrahám özvegye Dorotya és Stenczel Jakab tulajdonában is volt egy olvasztó, mely Schlessner János olvasztója alatt feküdt és a régi rozsnyói városi jegyzőkönyvben foglalt 1572. évi júni 23-án kelt szerződés szerint egészben Stenczel Jakab tulajdonába ment át; — az u. a. jegyzőkönyvben foglalt Németh József és Várkony Ferencz közt 1581. júli 5-én létesült osztály szerződés szerint néh. Németh János hagyatékához »az betleri hámor«, »az Nadabulán való aczél hámor« és »az berzétei hámor« tartozott; — az 1587—1595. évi városi jegyzőkönyvben foglalt 1595. május 10-én id. és ifj. Weiszer János közt létesült egyesség is egy a Sajó mellett fekvő »Spleiszofen«-ról tesz említést stb. stb.

²⁾ Lásd Wenzel Gusztáv »Magyarország bányászatának kritikái történetét. 1880.« 97. és 361. lap.

két (14.); az erdőket kiszemelni vagy kivágni pénz- és testbüntetés terhe alatt tilos (15.); a fagygyű vételnél a bányászokat elsőbbség illeti (19.); a mészárosok a bányamíveléshez szükségelt ökörbőrt 60- és tehénbőrt 50 denáron adni kötelesek, azelőtt 40 denárért adták akár ökör- akár tehénbőr volt (21.); a bányák azoknak adandók át, a kik azokat művelik ¹⁾, a ki ércz- vagy bányaszerszám lopáson rajta éretik, a vevővel (orgazdával) egyaránt vagyoni- és testbüntetéssel sújtatik (28.); a vasbányák fizessék az egyháznak járó illetéket, ki azt tenni vonakodik, attól a bánya elvételük és olyannak adatik, a ki fizetni akar (29.) ²⁾; a kovács tiz bányaéket élesíteni és ötöt aczélni egy denárért köteles (38.); az ősrégi (von altersher) bányajog és bányaszabadság a városi közönségnek évenként kétszer felolvasandó, hogy a szegény ember is tudja, mihez tartsa magát a bányamívelésnél (45.); sokan a várba járnak engedélyt kérni arra, hogy az erdőbe mehessenek, mi által mintegy elismerik, hogy ezen erdő nem a mienk és a városnak sok kárt okozhatnak« (48.) ³⁾ Mindez arra mutat, hogy Rozsnyó városa a bányaiparnak 1574. körül is nagy fontosságot tulajdonított, és hogy a Miksa-féle bányarendelet ez időben már ismeretes, de életben léptetve és végrehajtva még nem volt.

A földművelés ez időtájban Rozsnyón virágzó állapotban lehetett, hiszen 1566-ban a papi földeken termett gabnaneműekből 145 ft 25 denárt, tehát igen tekintélyes összeget vételezett be a város és a sok serfőző a serfőzéshez szükségelt komlót ottlón, a város területén termesztették.

A város borkereskedése évről-évre kiterjedtebb és jövedelmezőbb lett; ⁴⁾ a lakosság e korszakban a budai török zsidókkal

¹⁾ »Item sollen die berchwerk vbergeben werden, solchen die sie bauen . . . « A ki tehát bányáján nem dolgoztatott, e bányától megfosztatott. Kár, hogy e pont miként történt végrehajtását, különösen az időt, melynek leforgása után a műveletlenül hagyott bánya felkérhető és adományozható volt, nem ismerjük. Lásd Wolf Ábrahám bejelentését a 165. l. 2. sz. jegyzetben.

²⁾ »Item domit von den Eysensteinen, der kirchenpfennig eingereicht werdt, der yhn nicht geben wil, sol dz berchwerk genumen werden und geben werden ainen andern der den pffenig gibtt. »Ezen pont a Miksa-féle rendelettel és annak szellemével teljes ellentétben áll!

³⁾ Lásd a 176. l. 1. sz. jegyzetet.

⁴⁾ Hogy Rozsnyó városa kifelé is borkereskedést üzött, kitűnik az 1558. évi városi számadásból, mely szerint »a Domonkosnak Szepes várallyára eladott borokon 21 ft 50 d. nyert a város (Einkhomen an den wein die ich dem Dominik auff tzijfer haus verkauft fl. 21 d. 50)« de kitűnik különösen az 1566. és 1569. évben a boron nyert és elszá-

is összekötetésbe lépett (lásd a 168. l. 1. sz. jegyzetet) és a siléziai és lengyel kereskedőkkel is üzleti viszonyban maradt ¹⁾.

A rozsnyói ipar ez időben még zsenge korát élte. Azon körülmény, hogy az 1574. évi városi alapszabályok több iparág árszabását is magában foglalja, ²⁾ következtetni engedi, hogy ezen iparágok még akkor rendezve nem voltak és hogy akkor még kevés rozsnyói czéh létezett. Oly városban, mely azelőtt kizárólag, most pedig még mindég elsősorban, bányászattal foglalkozott, nem is lehetett az máskép; egyébiránt a rozsnyói volt czéhek irományaiból is tudom, hogy ezen czéhek nagyobb része a XVI. század végén és a XVII. század első felében keletkezett ³⁾. Az 1574. évi városi alapszabályokban foglalt piacrend (lásd az 1883. évi Tört. Tár 769. l. 3. sz. jegyzetet) után ítélve, Rózsnyó város hetivásárai már akkor is igen látogatottak voltak.

Az iskolára ez időben nagy gondot fordítottak; 1566-ban

molt óriási haszonból, melyről fel sem tehető, hogy tisztán pusztán a helybeli fogyasztás eredménye lett volna.

¹⁾ A Rózsnyó városi tanács régi (1520—1730. évi) jegyzőkönyvéből tudjuk, hogy 1550 körül Feigel Mihály löcsei polgár, majd ennek közvetítésével Hornik Bertalan és Kromeier Jeromos, mindkettő boroszlói lakos, valamint Falkner Henrik danczkai lakos és 1572 körül Schilling Dániel boroszlói lakos rozsnyói bányapolgárokkal üzleti összekötetésben volt; e mellett még az a nevezetes, hogy az üzletek tárgyát rendszerint az ezüst képezte, melynek kivitelét pedig több országos törvény tiltotta.

²⁾ Pl. a kovács egy patkó felferéseért 3 denárnál többet ne követeljen (38.); az ötvösök becsületesen — rechtschaffen — készítsék áruikat, ne csaljanak meg senkit, ki roszt vagy hamisított árut készít, a törvény értelmében bünhődjék (37.); a vargák tartsák meg a szabott árt, úgy mint: egy paraszt fejelésért 18 denárt, egy 12—16 éves fiúnak való csizmáért 12 d., egy ily fiúnak való juhbőr czipőért — nider schuch — 12 d., egy asszonynak való csizmáért 28 d., egy asszonynak való czipőért 17 d. és egy asszonynak való fejelésért 12 denárt kérjenek, ki ez ellen vét, egy évig tiltatik a mesterségtől és az urak is büntessék (40.).

³⁾ Az 1558. évi városi számadás azon tétele, mely szerint a szabók és vargák és mások a városnak kölcsönzött pénzöket visszakapták (Aufgeben den Schustern vnd Schneidern vnd andern mehr dye do vor gemeine stadt yr gelt dargeben hatten, yn widergezalt —) következtetni engedi, hogy czéhek már akkor is voltak Rózsnyón és ha ez áll, a rozsnyói varga czéh 1591. január 26-án kelt levelét, melyben a esetneki vargáknak tudtúl adja, hogy a kassai czéhszabályokat megszerzte, úgy kell értelmezni, hogy ezen czéh már régen létezett és 1590-ben csak régi szabályait újakkal cserélte fel.

négy tanítót találunk Rozsnyón és 1569-ben is, Pastoris Péter ideiglenes oktatón kívül több tanító fáradozott a rozsnyói iskolában, az 1574. évi városi alapszabályok 6. pontja pedig meghagyja az oskolamesternek, hogy hivatalát lelkiösméretesen töltsse be, az ifjúságot »isten félelemre« oktassa, a mint őt tanítója erre megtanította, hogy idővel ügyes emberek kerüljenek ki az iskolából és olyanok, kik a jó egyetértésen kedvöket lelik és felsőbbségüket tisztelni tudják, de a 7. pont egyszersmind azt is rendeli, hogy a bíró ne vonakodjék az oskolamestert szükségében bérén felül is gyámolítani. A tanítók »béréről« tehát mennyire annyira gondoskodva volt: a vaskő-illetéket és az olvasztók és hámorok bérét részben ők élvezték és a mérlegpénzt¹⁾ is ők kapták. Az iskola azon időben még a templom előcsarnoka és a tanítás főtárgya az »istenfélelem« volt²⁾.

A rozsnyói egyház ezen korszakban igen tekintélyes: hozzá tartozik Betlér, Nadabula, Csucsom; élén áll a német lelkész, ki mellett a magyar prédikátor és ilyenek hiányában egy nagyobb »diák« segédkezik. Ezen egyház már e korszakban (1550—1596.) kétségkívül protestans volt, mit már azon körülmény is fényesen igazol, hogy az 1555., 1558., 1566. és 1569. évi városi számadásokban misepénzokről, feszület felcziczomázásról és más effélérről szó nincsen, azokban a »róm. kath.« és »újított« egyházzól sem történik sehol említés. A ki a XVI. század uralkodó nézeteit ismeri, a ki tudja, hogy ez időben kétféle hitvallás egy községben harcz és viszály nélkül meg nem fért: fel sem teheti, hogy, ha akkor Rozsnyón két különböző egyház lett volna, azok már az egyházi- és lelkészi jövedelmek, és a várostól nyert támogatás miatt is, egymással összeütközésbe ne jöttek volna, már pedig az idézett számadások ilyen viszályról is mélyen hallgatnak. Nem áll tehát, hogy a rozsnyói róm. kath. hitközség csak 1570-ben

¹⁾ Lásd a 183. l. 5. sz. jegyzetet. A mérőház talán 1573. márczius 14-én, mikor a törökök Rozsnyó városát megrohanták és kifosztották elpusztult, miért az 1574. évi városi statutumok 56. pontja rendeli: a mérőház a Scherertől e célra adott 20 forintot felépítendő.

²⁾ Támaszkodva arra, hogy Rozsnyón 1566. és 1569-ben is egyszerre több tanítót találunk, és hogy fel sem tételezhető, mikép a lelkészi képzettséggel bíró oskolamester az ideiglenesen, néhány hónapra alkalmazott oktatóval parallel osztályban tanított volna és támaszkodva végül arra, hogy később Schröter Tamás (1570—1580) és más híres oskolamester vezetése alatt csakugyan találunk magasabb iskolát Rozsnyón: valószínű, hogy a rozsnyói oskolamester már e korszakban is egynéhány nagyobb diáknak az ú. n. alumneumban magasabb tárgyakat adott elő és őket a dialektikába, arithmetikába és a görög latin clasikusokba is vezette be.

szűnt volna be, a mint téves az is, hogy Gilch Mátyás Rozsnyón 1556—1573-ig lelkészkedett és 1573. márczius 14-én török fogságba esett volna: mert Gilch Mátyás 1569. évi december 28-án mint »berzétei lelkész« — dyser tzeitt pfarher zu hundttzdorff — adta el Schneider Péternek és Schneider Miklósnak rozsnyói várallyai utcza-beli házát 39 ft 50 d. vételárért ¹⁾, később (ismét ²⁾ rozsnyói magyar prédikátor lett, mint ilyen 1571. évi november 5-én Wolf Abrahámtól 7¹/₂ kötél szántóföldet vásárolt 61 ftért ³⁾ és az 1574. évi városi alapszabályzat 51. pontja szerint 1574-ben — tehát az 1573. évi török megrohanás után — mert török adóval és egyébként is igen megterhelték, hivatalától válni készült³⁾, míg ugyanakkor a hivatkozott alapszabályok 4. 5. pontja szerint a rozsnyói lelkész csakugyan még török fogságban synylődött. Ezen szerencsétlen ember tehát nem Gilch Mátyás, hanem valószínűleg Medvischer János volt, ki lelkészi hivatalát Rozsnyón 1568—1569-ben foglalta el. A lelkésszel tehát Rozsnyó városának ez időben sok baja volt, 1566-ban is csak a magyar prédikátorról történik említés. Az egyház és a lelkész jövedelmét ez időben az egyházi tized képezte, melyhez még a város részéről egy kis készpénz- és a hivektől különféle alkalomkor szedett stolaris- és egyéb illeték, valamint a vashányászat és vasiparra kivett vám és bér járult.

Érdekes személyiség a borbély — Bader — ki a városi fürdőben lakott és kitől az 1574. évi városi alapszabályzat 62. pontja követeli, hogy »mert kenyerét mi közöttünk biztosan megtalálja« a fürdőt jó karban tartsa, miként azt elődei is tették, ellenesetben »a város kénytelen volna mást és olyat keresni, ki azt szívesen megtenné.« A gombaszögi vikárius ajándéka és a kórháználk, melyekről a maga helyén már bővebben megemlé-

¹⁾ Lásd az 1569 évi városi számadás végén található feljegyzést.

²⁾ Lásd Rozsnyó város tanácsának régi 1520—1730 évi jegyzőkönyvét.

³⁾ »51., Item weil sich der her Mathias vngrischer prediger etlicher massen beschweret der Zalung halben in die holdung vnd andern thun wollen wirs E(uer) E(rsamen) W(eisen) zu ordnen vnd mit yhm zu machen heim geben.

4. Item Ein Ersame gemein bitt höchlich, wolle Sorge tragen, domit wir den pfarher herausbrechten, den uns das ein gros Nochttheit bringt Ist zu besorgen, wir werden ander zeitt kirchen diner nicht bekummen kinnen.

5. Item sol in des der vngrische predicant sein fleis fürwenden, wie er bis her gethon, bis Gott der allmechtig sein gnade verleihe, das vnse kirchen bas versorget werde.« Vesd össze Nátafalussy Kornél »adalékok a rozsnyói középtanodák keletkezésének történetéhez« ezimű értekezését a rozsnyói kath. főgymnasium 1875/6. évi értesítőjében.

keztem, szintén minden figyelemre méltók, úgy szintén az óra és vízvezeték is, melyekre a város igen sokat költött. Mindez arra mutat, hogy Rozsnyó városa ezen boldogtalan korszakban már igen rendezett viszonyok között volt és nem csuda, ha az 1574. évi alapszabályokban oly talpra esett rendőri intézkedésekkel találkozunk, melyeket megújítani ma is kívánatos volna, ilyen pl. a 8. és 43. pontok, melyek az éjjeli lármát és a muzsikálást szigorúan tiltják; a 18. pont, mely a mértékek és sulyok gondos megvizsgálását rendeli el; a 26. pont, mely a buza malátázását tiltja; a 42. pont, mely azt mondja: kiki jól meg nézze, kinek szállást ad ¹⁾; a 46. pont, mely meghagyja, hogy két esküdt évenként négyszer járjon házról házra és vizsgálja meg a tüzhelyeket; az 50. pont, mely a menedéket keresők felvételét és letelepítését attól teszi függővé, vajlon keresetképesek-e és békeszeretők-e azok ²⁾? az 57. pont, mely szerint ingatlan birtok adásvétele a tanács előtt kötéendő és az 58. pont, mely az adók igazságos kivetését parancsolja. Az évről évre választott városi tanács tekintélyét és hatalmát úgy közigazgatási, mint bíraskodási ügyekben érvényesíteni tudta, a legkisebb ellenmondás vagy ócsárlás könyörület nélkül megtorlatott, a hozott határozat az egyes polgárookra nézve csak szabályszerű, az érseki székhöz történt, felebbezés útján volt megmásítható ³⁾. A 24 tagból álló városi képviselő — 24 Man — a városi

¹⁾ »Sol ein ieder hauswirttachtung geben was für leitt er beherbrige.«

²⁾ »50. Von vertribenen leutten, wo sie zu uns zuflucht haben, entschlossen wir vns nicht ia sindt schuldig dieselben auff zu nemen in solcher gestalt wo sie nicht vbermüttiglich sich von aller zalung entschlossen wollen, vnd fridsam bleiben. Die andern, soll man immer wegschaffen.« — Említésre méltó, hogy a 49. pont a sok nemes ember letelepedésében nagy veszélyt lát »Sol man nicht so verhuüfflich sein, wie bis her, den Edel leütten, di sich alda einlassen wollen, den wir erfaren izt mit vnsern Schaden, was mangel es bringe, den solche wöllen sich vnter purgerlich recht nicht geben, trachten nur tumult vnd auffrur an zu richten, tragen mit vns nicht vberlein, wollen alles verneuern vnd endern In Suma, vermeinen es were nichts recht was vnsere alt vätter gestift haben derhalben ists zu besorgen, das solches auch unsere kinder beweinen werden.« Ezen kifakadás oka abban keresendő, hogy a városi polgárság kötelékébe befogadott nemes ember a város kiváltságaival nemcsak nem törődött, hanem ellenkezőleg még azon volt, hogy a város jobbágy községgé és a szabad polgár egyszerű jobbágygyá süljedjen.

³⁾ E tekintetben a bánya ügyben hozott határozat sem képezett kivételt, mindamellett, hogy Göllniczbánya város tanácsa, talán támaszkodva az 1487-ben Kassán alkotott statutumokra, ismét és ismét követelte, hogy a Rozsnyón hozott ítéletek is Göllniczbányára felebbeztessenek, illetőleg, hogy rozsnyói polgár ügye szintén Göllniczbányán döntes-

vagyon kezelését szemmel tartotta, rendszabályokat írt elő és azok szigorú megtartására ügyelt.¹⁾

A pénz értéke még mindig őríási, a dolgok ára és a munkadij pedig feltűnően csekély; legjobban igazolja azt az uti költség: Fodor Mihály pl. 1566-ban 5—6 forinttal utazott Budára és abból még az elmaradhatlan apró ajándékokat (borravalókat) is fedezte; Nether Bertalan ezen utra 1569-ben már 10 forintot költött és azonkívül még 2 forintnyi napidíjat is kapott; Eschelvey János és Roth János 1569-ben 14 ft 50 denárral utaztak Bécsbe.

A bevétel és kiadás közötti arányt is megzavarta a török adó. A város megtett ugyan mindent, hogy a fenyegető deficitet a polgárságra kivetett adóknak és a földesúri (regale) jogok jóvedelmének emelésével magától elhárítsa, hanem azért sokszor kölcsönökre szorult, minek példájára úgy az 1558. évi, mint az 1566. évi városi számadásban akadunk.

Közli: MIKULIK JÓZSEF.

sék el: Rozsnyó városa azonban a XVI. és XVII. században erre rábirható nem volt. Így az 1883. évi Tört. Tár 790. l. 1. sz. jegyzetben hivatkozott egyeség szerint a Göllniczbányára idézett rozsnyói városi tanács a megjelenéstől kifejezetten tiltatott (dortvber auch vns von vnsers Herren Gnaden brieff bracht hatt In welchen vns dergleychen verboten ward dz wird vns auff die Gylnecz nicht gestellen sollen Sunder wo iemande eyn sache wider vns hette woll ers selbs Noch laut unser alden privilegia vnd freytumben durch recht erkennen lassen.) Az ezen egyeségben hivatkozott »levél« most is a Rozsnyó városi levéltárban őriztetik, 1546. júni 27-én Pozsonyban kelt, Várdai Pál érsek által sajátkezűleg átiratott és Gelnezbányához intéztetett (»cum igitur prefati Civis oppidi Rosnobanyae subditi ab antiquo nostri et Ecclesiae nostrae Strig. iuxta eorum veteres libertates et privilegia nullius Judicatus stare in quacunq[ue] causa tenerentur«). Pázmány Péter Selyén 1635. júni 20-án kelt magyar levelében (mely szintén a rozsnyói városi levéltárban őriztetik) is kimondatik, hogy rozsnyói ember a rozsnyói bíró elé és felelbezés folytán »a mi székünkre« idézendő. — Ugy látszik azonban, hogy a többi 6 felső-magyarországi város Rozsnyó példáját nem követte és bányaiugyeit hűségesen Göllniczbányára apellálta, hol azok eldöntésébe Rozsnyó város kiküldött képviselői is befolytak. Vessd össze Wenzel Gusztáv »Magyarország bányászatanak kritikai története« című művét 1880. 98. l. 43. §. I. 8. jegyzet.

¹⁾ A városi képviselőlet egyik főgondját a város kiváltságainak megőrzése és érvényesítése is képezte, igazolja azt az 1574. évi városi alapszabályok 47. pontja, mely rendeli, hogy alkalmas időben a felsőbb-ségnél — értsd az esztergomi érseknél — ama kérdés is tisztába hozandó: mért szednek a rozsnyói polgártól vámot? »nehogy szabadságunk veszendőbe menjen! (vnd wir nicht vm vnsere freyheit kummen möchten.«)

VEGYES KÖZLÉSEK.

HUSZÁR GÁL ÉLETÉHEZ.

Az alább következő két levél érdekes adalékot képez azon nagybecsű tanulmányhoz, melyet a »Századok« 1876. évi folyamában Fraknói Vilmos közlött Huszár Gál életéhez.

I. 1560. dec. 30.

Durchlauchtigster, grossmechtigster fürst und herr, unser allerniedrigster khünig.

Ew. k. May. seind unser treue gehorsame dienst in aller unterthenigkeit zuvor bereit.

Allergn. herr.

Es haben sich etliche sachen allhie zugetragen, derenhalben uns der herr capitán Franciscus Zay etc. wie wir vernommen, bei der Rom. k. May. etc. unserm allergn. herrn, zum höchsten verklagt u. eingegeben, als ob wir zur entpörung wider ihn das gemein volk des hungarischen gefangenen praedicanten halben angereizt u. angehalten hetten. Weil wir aber des fehls uns ganz unschuldigen wissen, haben wir E. k. May. diese sache mit dem grund der wahrheit unterthenigst zuerkennen geben wollen, mit aller unterthenigkeit bittend aufs demütiget E. k. M. nach ihrer angeborner gnad u. miltigkeit, wolle uns mit gnaden, bedenken, u. neben unser unschuld bey der löchsteranter k. M. unserm allergn. herren mit heilsamen ratt u. christlicher fürbitt erlangen, dass ihre k. M. nicht allein des obgemelten herren capitans anklag wider uns einnehmen, sondern auch weiteren bericht von den wolgebornen herren Francisco Thurzo und Sigismundo Torda commissarien etc. die auch der sachen gelegenheit wissen und hie seind, gnedigst wolle begere. Denn es hat also sich zugetragen, dass der gefangene hungarische praedicant Gallus Huszár nachdem solches der hungarisch adel u. kriegsvolk begert u. von herrn capitán Francisco Zay erlangt, diese weinachtfeiertage etlich praedigt's gethan in dem haus do er gefenklich gewesen ist etc. et alibi.

Und wo man die sachen wirdt rechtlicen beschen, so wirdt sich ob gott will befinden, dass der herr capitán dem unsinnigen und trunkenen volk des geschreis und auflaufs ursach geben, weil er solches ohn unsern wissen bei nechtllicher zeit angefangen u. fast drei stunden das stadtthor in die nacht aufgehalten, und unser stadt-personen darvon che der zeit abgeschafft hat.

Derhalben wir zu E. k. M. tröstliche zuversicht habende dieselbig umb der barmherzigkeit gottes willen auss demütigst bitten u. anrufen E. k. M. wolle unserer unschuld genedigst praeconciniren und zu unserer erhaltung mit kais. gnaden, wie bisher allweg trostlich geschehen, beistand thun u. in solcher grosser anfechtung u. truesal [trübsal] uns arme unschuldige leut nicht unterdrücken lassen.

Welches wir umb E. k. M. als unsern allergn. herrn, mit gehorsamer wahrheit u. bestendigkeit ungesperts leibs und gutts allzeit zuverdienen gefliessen sein wollen, dem allm. gott bittende von ganzem herzen, er wolle E. k. M. im langjähriger gewünschter gesundheit und glückseliger regierung erhalten, und mit seinen heiligen geist reichlich begaben u. sterken.

Datum zu Cascha den 30. Decembris 1560. jahrs

E. k. M.

getreue u. gehorsame
unterthanen
Richter u. Ratt
der Statt Cascha.

Külczim: Ad regem Maximilianum de orto tumultu propter Gallum Huszár Agriam ducendum facto 27. Decembris 1560.

Missae per Franciscum Toth die 30. Decembris, anno eodem, more postae.

II. 1561. m á r c z. 2.

Serenissima regia Mattas domine domine mihi clementissime, post fidelium et perpetuorum seruitiorum meorum in gratiam Matis Vestrae humillimam commendationem. Miserunt ad me ciues Cassouienses vicini amici mei subditi et fideles sacratissimae caesareae Matis Vestrae domini mei clementissimi, rogaueruntque me, vt pro eis Matti Vestrae s. supplicarem, quoniam electi commissarii sacrae caesareae mattis nunc apud eos existentes ab ipsis hoc requirunt, vt singuli capitatim iuramentum deponant, quisnam videlicet eorum sit causa tumultus nuper in ciuitate excitati, et quis concionatorem eorum violenter eliberaverit, affirmant se dudum fidelitatis iuramentum s. caesareae matti praestitisse, ob cuius respectum et considerationem salvo honore, id minime facere possent nec adhuc fecerunt, ut tumultum in ciuitate concitassent. Insuper post eliberationem concionatoris dominus capitaneus altera die portis clausis

iudicem eorum cum homine suo electo misisset, et capitatim singuli ad fidem et fidelitatem eorum iuramentum deposuissent, qua sacratissimae caesareae matti iuramento obstricti sunt et tenentur, quod videlicet nullus ex ipsis author fuisset tumultus, sed ad diem festum multis extraneis in ciuitatem congregatis, quoniam sub noctem tunc abduceretur concionator, quibusdam pueris clamantibus obortus est tumultus, postea ciues nescientes causam tumultus, cum et alias periculum passi sunt ob fidelitatem s. caesareae mattis in personis et rebus ipsorum per infidelitatem quorundam improborum hominum, qui per deditionem ciuitatem ipsam in manus Joannis regis dedidērant. Tali ipsi sunt commoti suspicione, non ut authores seditionis, sed ob fidelitatem s. Mattis caesareae volentes etiam vitam ipsorum ammittere conuenerunt causam tanti tumultus seiscitaturi. Quare et ipsi supplicaturi sunt egoque una cum eis supplico Matti V. s. dignetur Mattas Vra apud sacratissimam caesaream mattem pro ipsis in praesentibus iustis causis ipsorum intercedere, ut matas sua sacratissima erga eos clemens esse dignetur, nam ipsi parati sunt se iuri sistere, tantum hoc onus eis ne imponeretur vt iuramentum semel praestitum remouetur. Ne sint aliis in obprobrium ista suspicione cum sint fuerintque semper fideles subditi s. caesareae mattis. A Matte Vestra s. clementissimam expectentur relationem. Altissima clementia Mattem Vram s. summa cum prosperitate conservare dignetur. Ex arce Pathakiensi II die Martii. Annodomini 1561.

Eiusdem serenissimae Maiestatis Vestrae

servitor
humillimus
Gabriel de Peren
manu propria.

Kivül: Serenissimae regiae matti domino dno Maximiliano dei gratia Bohemiae regi, archiduci Austriae duci Burgundiae etc. domino clementissimo.

(Eredetije Kassa sz. k. város levéltárában 19259.)

Közli: Sz. S.

ZRINYI MIKLÓS ÉLETÉHEZ.

Prudentes et circumspecti domini amici nobis honorandi, salutem et servitii commend. Non dubitamus Dnes Vestras hactenus intellexiste, pia memoriae sacrae quendam cesaream maiestatem dominum communem clementissimum deo et natura sic volentibus vitam cum morte nuper commutasse, ob cuius obitum etiam sponsalium nostrum solemniter differri oportuit. Petimus igitur Dominationes Vestras nobis ignoscere velint, quod celebrationem ipsarum nuptiarum nostrarum prorogare coacti fueri-

mus. Quasquidem nuptias nostras communi dominorum amicorum ac cognatorum nostrorum consensu vigesima prima die mensis proximè venturi Septembris, hoc est in festo beati Mathei evangelistae in arce nostra Monyorokerek celebrare decrevimus, quare Dnes Vestras rogamus die et loco praescriptis solemnitatibus nuptiarum nostrarum cum tota familia interesse velint. Quod Dnibus Vestris omni amicitia recompensare restat easdem feliciter valere. Datum Viennae 14 Augusti anno domini 1564.

Nicolaus comes
de Zrinio m. p. r.

Külezim: Prudentibus ac circumspectis dominis magistro civium iudici iuratis, ceterisque civibus civitatis Barthensis etc. Bartpha.

(Eredetje a bártfai levéltárbeli ecclesiasticumok között.)

Jegyzet. Még egy más levele a bártfaiakhoz ugyanezen évből május 14. Datum in regia Zygeth.

Közli: K. J.

A FEHÉRVÁRI FŐISKOLA TÖRTÉNETÉHEZ.

Serenissima princeps dna clementissima.

Quia maledictum pronunciat propheta illud, qui facit opus domini, nostrarum partium esse duximus, pro virili nostra sparta, quam dei nutu et auspiciis serenissimi et potentissimi principis ac domini dni Gabrielis s. r. imperii et Transilvaniae principis etc. mariti Vestrae Serenitatis dilectissimi b. m. domini et Moecenatis nostri clementissimi, nacti sumus rite ornare, id autem, ut quam felicissime fieri queat, oportet ut illustr. nostra schola quam proxime accedat, et instituat ad ideam illam, quo in celeberrimis Germaniae, Galliae atque aliorum locorum scholis et seminariis expressa est, quod quidem procul dubio consequamur, si Vestra Serenitas deputatis quibusdam ad hoc tam pium et utile negotium sequentes articulos expendendos et decidendos tradat, quamquam clementissime mandet, ut quo ad eius fieri potest, omnia executioni mandent, ne forte nobis illud obiici queat, dum Romae disputant, Saguntum perit. Faciat hac in re Vestra Serenitas, quod gloriam dei illustrabit, decus et ornamentum huius regni amplificabit, Vestraeque Serenitatis mariti b. m. et propium etiam nomen in amplissimo gloria theatro collocabit et nobis animum addet ad alacriter faciendum officium et preces pro incolumitate V. S. concipiendum assiduas. Alba Julia. 10. Febr. 1630.

Vestrae Serenitati

devoti professores

Johannes Henricus Alstedius,
M. Philippus Ludovicus Piscator,
Johannes Henricus Bisterfeldius.

(Brandenburgi Katalinnak.)

Articuli concernentes illustrem Tranniae scholam.

1. Ante omnia oportet inire rationem redituum, illorumque summam accurate subducere.

2. De loco illustris huius scholae prudenter et peremptorie, ut loquimur, est definiendum.

3. De quarto professore cogitandum est, cui nempe lectio linguarum (ea enim in schola publica est plusquam necessaria) demandetur.

4. Quinque praeceptores in paedagogo sunt alendi, et singulis certa sallaria constituenda. Dici enim non potest, quantum in recta paedagoge constitutione sit propositum. Unde illud non ab re appellari solet matrix scholae publicae.

5. Quaestor scholae omnino est eligendus, cui totum onus imponatur, quantum attinet ad reditus scholae ut eos colligat, quantum ad sallaria ut singulis quadrantibus distribuatur, quantum ad stipendia, ut alumni exsolvat, quantum ad collegium et similia aedificia ut forte recte conservet etc.

6. Ne quaestor scholae exorbitet, duo scholarchae sunt constituendi, penes quos suprema potestas s. principem et dominum gubernatorem potestas sit.

7. Oeconomia, sive communitas ut vocant, est instituenda, in qua non solum alumni gratis, sed etiam exteri tolerabiliter pro sua pecunia cibum et potum capiant.

8. Collegium primoquoque tempore, nec non aedificia professoribus accomoda extruenda sunt.

9. Typographiam sic oportet reformare, ut typographus sibi prospiciat de uno et altero, qui typos recte ordinet, quique ordinatos rite imprimat. Deinde typi graece ex civitatibus transilvano saxonice, et quidam hebraici curandi sunt. Oportet enim typographo excudendos dare libellos scholasticos, utpote Catechesim Heidelbergensem, Grammaticae latinae et graecae compedium, Rhetoricam, Logicam etc.

10. Deliberandum est an rector scholae publicae debeat esse perpetuus vel annuus.

11. Rectori et senatui scholastico necessarium est sigillum, quo programmata et testimonia obsignentur.

12. Matriculam, sive album studiosorum et librum statutorum seu legum oportet eleganter compactum habere.

13. Carcer est extruendus, cui qui meriti sunt, includantur.

14. Ultimus professor in senata fungi debet notarii sive secretarii munere.

15. Claviger sive pedellus est alendus.

16. Programma insertum hoc loco videtur typis committendum et in vicinia imo etiam remotiora loca mittendum, ut aliis innotescatur fundatio huius illustris seminarii.

17. Leges, quae ex academia Heydelbergensi, illustri schola Heydelbergensi et huius nostri collegii Albensis matriculis in eum ordinem a nobis redactae sunt, principali autoritate confirmare oportebit.

18. Singulis semestribus oportet admininum decem disputationes publico sumtu subicere prelo, ut hoc ratione schola inclarescat et postquam inclaruerit eius decus conservetur.

19. Privilegia scholae adeoque professorum et studiosorum publico (?) instrumento et principali autoritate necessum est, ut constituentur, et confirmentur titulo Fundationes scholae.

Közli: Koncz J.

ROZSNYAY DÁVID ÉLETÉHEZ.

1.

Úgy látszik a természeti nemzés a hasonlatosság szerint való generacióknál akármely geneológiának is hamarobb nyakát szakasztja s azzal együtt jó emlékezetének is; ugyanis régi nagy truncusok, a mely nagy hirt, s nevet nagy virtusokkal kerestek volt per contrarias seculorum revolutiones, vagy teljességgel elfogyván, vagy igen sok karban változván nem alusznak, ellenben sok alacson embereknek, csak mi kiesiny munkájoknak magok után [hagy]ásával is nevek nem ragyognak-e? nagyok lévén ez . . . . . akik holtok után is élni kívánnak, az az én idétlen . . . . . is régen járt ott, hogy ez háládatlan világ, ha szün[telen fo]rgó kerekével, rám hajtott próbáit sulyosabbakkal . . . [te]-tézne, nem annyira erőszak alatt nyegő nevennek [meg]vetéséért, mint az idegenek között sok ideig szer[zett ta]nulásom alatt rám költ pénznek a mint ném[elyek a]karják, nem szinte olyan haszontalan sárba [do]ha]ttatásoknak, mind vonagló nemzetem, mind . . . . záló hazám de kiváltképpen isten után engem[et] creáló jó kegyelmes uram méltóságos fejedelem idősbik Apafi Mihály urunk ő nagysága előtt való megmutatásáért nem elmeköszörülő, hanem azt mulatoztató egy kis jegyzést adnék ki, de sokáig tartózkodom vala, mert nincsen oly perfecta conditio, mely a mint az értelmeseknél jó emlékezet, úgy az büszkéknél csufság, virtutein genii duo semper in orbe sequuntur, de, sic mihi hanc stinat, corrigat ipse suam, azért, non obstante eo, hogy ki mit mond, az munkához fogtam, melyre segítsen az, a kit senki nem segít.

Ez könyv eredetinek . . . . .

(Eredetije Rozsnyai Jánosnál Udvarfalván.)

Jegyzet. E töredék egy munka bevezetésének első tisztázott lapja. Minden arra mutat, hogy e munka nem más mint az, melyet Rozsnyay börtönében fordított.

2.

Michael Apafi stb.

Egregie fidelis stb. Salutem et gratiam stb.

Im Paladi György megérkezvén minemü leveleket hozott legyen Hüségednek, magától odaküldöttük, megolvastván azért, bennünket az dolgokról tudósítsion, az mely postánk mellette vagyion, azt bocsássa vissza udvarunkban s Paladit vigye el magával, ne is késsék utját continuálni egyenesen az fővezérhez, Konstantinápolyra bár ne is kerüljön Hüséged. Secus non facturus. Datum in castro nostro Balásfalva, die 3. Novembr. anno 1669.

Apafi m. pr.

P. S. Négy tallérokat is küldöttünk Hivséged kezéhez, melyen hozzon nekünk két vagy három veder candiai bort; az mi pedig benne megmarad, azon hozzon igen szép fejér faolajat, utiköltségéről pedig Hüséged viselje gondját az postának.

Külczim : Egregio Davidi Rosnyai de Marosvásárhely, turcicarum literarum interpreti et fideli nobis dilecto.

(Eredetije Rosnyai János birtokában.)

3.

Adjuk tudokra mindeneknek ez levelüinknek rendiben s assecuráljuk Rosnyai Dávid uramat, hogy az mi kegyelmes urunk ő nga méltóságos személye előtt alázatos instantiánkkal azon leszünk tehetségünk szerént s igyekezünk azon, hogy illendő remuneratioja legyen ő kegyelmének úgy mindazonáltal, hogy megmutassa ő kegyelme is mindenkor az haza közönséges szolgálatjában, legkivált mostani időben teljes tehetsége szerint való serény forgolódását, hüségét és keresztény igaz hazafiuságát minden utakon, módokon, melyről adjuk ez írásunkat kezünk írása és pecsétünk alatt. Gyalu, 1672 1. Maii.

Bánfi Dénes m. p.

Haller János m. p.

(P. H.)

(P. H.)

Bethlen Farkas m. p.

Rédei Ferencz m. p.

Kornis Gáspár m. p.

(P. H.)

(P. H.)

(P. II.)

Bethlen Gergely m. p.

(P. H.)

(Eredetije Rosnyai János birtokában.)

4.

Adjon isten minden jókat Kegyelmednek.

Székely László hívünk eljövetelekor a minemü dolgokról Kegyelmedet informálta, kegyelmesen poronesoljuk s vesszük is, alkalmaztassa

mindentekben azokhoz magát. Isten éltesse Kegyelmedet. Így várhatja Kegyelmed kegyelmességünket, melyben mint eddig, úgy ezután is meg nem fogyatkozik. Szamos-Ujvár, 30. Octobris 1677.

Apafi Mihály m. pr.

Külszin: Nemzetes Rosnyai Dávid meghitt hívünknek, török diákunknak adassék.

(Apafi saját kézírása.)

(Eredetije Rosnyai János birtokában.)

5.

Kegyelmes uram ö herczegsége Bécsben lakásától fogva conventum szerint való reditusimból töle, arra soha sem egyszer sem másszor ok nem adatván, söt többszöri tisztességes bucsuzásimra is el nem bocsátatván s kötelességem alól is föl nem szabadítottván, eltartott s nyomorgatásomra dispendáltatott egynehány eszdendei restantiaim így következnék:

26. Aprilis anni 1698. kezdik a keményszívűek suspendálni szokott régi fizetésimet, semmit sem irtóznán attól, hogy csak azelőtt való héten temettem vala el kedves édes gyermekemet, hanem gonosz indulattal kegyelmes uram ö herczegsége távollétében esztendőként ezeket tartották el, melyek reudszerint így következnek.

Itt elő sorolja részletenként és hogy 1698 april 27-től 1701 april 27-ig 3 év alatt 1169 frtja és 20 krja maradt benn vagy tartatott el. Az utolsó esztendőre 1701 april 27—1702 april 27-ig 592 frt 80 kr és így négy évi revolutio alatt hátralékban van összesen 1762 frt.

Mivel azért én ezeknek eltartásokra, hogy soha (a mint feljebb is íram) okot nem adtam, el nem bocsátatván, söt régi kötelességem alatt tartóztatván s emmiá én másuvá magamat szolgálatra nem kötelezhetvén, ha régi rendszerént való fizetésemet, mint régi kötelesség alatt tartóztatott szolga kívánom, se isten se világ előtt ne legyen infamiáni, mert ha sokszori bucsuzóm szerént elbocsátatván absolváltattam volna, másutt nékem sokkal több reditusom lött volna. Azért azon idejében eddig ezeket praetendálnom ne sit serum. Ezeket azért Kegyelmetektől gyulafejérvári káptalan uraim transsumáltatni és a szokott formában kiadatni kívánom. Datum Albae Juliae 23. Januarii 1702.

Török deák

Rosnay Dávid m. p.

6.

Anno 1723. die 12 Julii néhai Rosnyai Dávid deák uram relictaja Fogarasi Rebeka asszony házánál compareálván mi az ide alább megírt substitutus kapitány m.-vásárhelyi Ötves György uram, commit-

tályán minckünk, hogy az előnkben adandó egyetmást az felemlített relictiának nemzetes Fogarasi Rebeka fejevárnégyci fogarasföldi Fogaras városában lévő házánál, az melyeket előnkben adandókat jó lelkiismerettel becsülnök meg.

	flor. hung.	denár
Egy kalamáris láda, benne levő fiókjaival együtt	5	10
Váradai biblia öreg	2	—
Új testamentom	1	70
Compiláta approbatta	3	—
Soltáros könyv és mennyei tárház kulcsa (egy compactióban)	—	90
Gelei munkája váltság titka)	—	68
Tüzes oszlop	—	24
Balassa és Beniczki egy compactióban	—	36
Loci communes (theologici)	—	30
Pro rege et populo (apologia)	—	15
Menyei tárház kulcsa	—	30
Janua lingvae latinac	—	9
Eleje és vége nincs meg	—	12
Réz mozsár töréstől	3	50
Ón kanna	1	34
Óntál	1	—
Réz tepsia	—	59
Réz gyertyatartó	—	68
Pecsenye alávaló	—	24
Réz mosdókorsó	—	36
Egy pinczetok üvegestől	2	—
Egy fekete láda	1	70
Egy derekaly	2	50
Derekaly főtől való	—	90
Egy avadég lepedő	—	30
Egy avadag paplan	—	80
Négy szély csilyán patyolat előruhával	—	50
Egy kristály pohár	—	36
Egy réz simító	—	36
Egy török lakat kulcs nélkül	—	12
Két lakat	—	36
Ezüst kalán az pogány pénzzel együtt	4	50
Egy réztüst tüzrevaló	3	50
Vas rosta	—	68
Vas zár	—	36
Kézrevaló selyem bojt	—	50
Tizenhat árkos papiros, öreg papiros	—	96
Egy kis eczet	—	6

Ezen bonumoknak summája becsü szerint teszen 43 02

Item, ennekelőtte való esztendőekben néhai Rosnyai Dávid uram fizetett Farkas Sándor uram anyjának egy aranyat valens flor. hung. 5 idest öt forint tiz pénz, a melyet maga is recognoscalt Farkas Sándor uram, hogy megfizetett. Item egyetmásul és pénzül Rosnyai Dávidné asszonyom is fizetett ugyan ő kegyelme anyjának flor. 4 // 40 idest négy forint negyven pénz; in universa summa az elbecsületett portékának ára ezen levatumokkal együtt teszen hungar. flor. 52 // 52.

Farkas Sándor.

(P. H.)

(Rozsnyai János birtokában.)

Közli: KONCZ JÓZSEF.

7.

E nemes országnak egy régi méltatlan alázatos szolgálója, igen alázatosan könyörög a méltóságos guberniumnak.

Gyermekségmentől fogván való időmet, a nemes ország és a méltóságos fejedelmház szolgálatokban töltvén el, midőn csak egy főember háta megett csak tiz s tizenkét esztendős tekergéssel is, sok szegén legén életre kapott alkalmatossággal dicsekedhetik, én akkor harmincz nyolczadik esztendőm alatt többire kívül a hazán, sokszor élet s halál közül, mind a fejedelmi házra, s mind a nemes házra nézve kívánatos válaszköznök hordogatása után is fejem lehajtására egy kunnyóm sem létén panaszkodhatom; sőt a mi keservesebb ennél, midőn sok kárral viselt, és igen hosszas rabsággal gyűlt creditor jó uraim ezeriről kelene contentumot tennem, egyedül lévén a két magyar hazában, majd éhél halok meg. Mely szomorú formát, talám néha a magát mutogató alkalmatosságokat kerülhettem volna is, ha mind kötelességem, s mind született hazámtól az akkori időben tanulásmra járult succursus ellen hálaadatlanokdni akartam volna annál is inkább köteleztetvén a feljebb való esztendőekben mind romlásomból való épületemre, s mind creditor jó uraim contentumira, jó szolgálatomért tött kegyes igiretivel a nemes országnak mely nálam írásban lévén, a néhány esztendőknök terhes voltok miá emlegetni sem akartam, s most sem említeném, ha mind mások súlyos terhe, s mind magam tovább viselhetetlen szüksége nem nyomna.

Könyörgök azért igen alázatosan a méltóságos guberniumnak, mind gyermekégmentől fogván való súlyos és hasznos szolgálatimra, s a nemes ország dolgaiban idegen helyeken, sokszor veszedelmek között való izzadozásimra, s mind tovább is együgyü hivatalom szerint kívánatható hűséges szolgálatomra, (mely olykor csak egy occurrenceban is, teljes életemben vött s vejendő gratuitus succursusnál a nemes országra nézve többet tehet,) méltóztassék oly kegyes szemmel tekinteni, hogy mind a nemes országnak a felsőbb időkben írásban nálam letött kegyes igireti, s mind annakelőtte is némely méltóságos uraktól adatott, s ma is nálam lévő sok pecsétü subscriptio assecuratiojok, könnyüiretesség-

gel való effectumokat elérvén, creditor jó uraimnak satisfacialhassak. Tovább való alkalmatossága is penig rövid életemnek, hasonló kegyes propensioval sufficientáltatván, több utánnam hasonló hivattal következhettek, a két magyar haza szolgálatjától, rémitő példával ne taszítson el, megelégedvén én itt Erdélyországa után mosdó egyik szomszédországi török deák pénzbeli fizetésének csak tercialitássával is, addaltatván valami kevés naturalis accidentiák is Ngtok irgalmaskodásából. De hogy ez aránt Méltóságatok kglins reflexioja hathatósabb okkal is viseltessék; minthogy a feljebb való napokban, a méltóságos generál ő nga és Méltóságatok parancsolatjokra a káptalanba kelle nézmem, bizonynyal jelentem alázatosan Méltóságatoknak, hogy ha az írások (isten után), minden országok dolgainak a lelke, volna ezek körül is annyi dolog, melynek nem léte olykor száz török deák fizetésénél is több kárt és gonoszt importálhatna az országos occurrentiakban, melyben is legnagyobb gonosz lehet az, mikor valamely haza, nemzetén kívül valókra szorúl maga titkainak megértésében, minemő akadályoknak eltávoztatására más országok és republicák három s négy ilyen hivatalú szolgálkat tartanak nagy fizetéssel, még a kik távolabb laknak is a törököktől, én penig tudomra mind a két magyar hazában is, (kivált magyar) ez hivattal, egyedül lévén is, éhezem. Melynek orvoslatához, mivel rész szerént az ország költségén is tanultam volt, a méltóságos gubernium kegyes annuentiája nélkül kezdeni nem akartam, elhívén hogy született hazám hűséges szolgálatja mellett való állhatatosságom valami időre hóra, mind a nemes országnak, s mind némely méltóságos uraknak, feljebb említett írásban nálam levő nagy kegyességű ígírettek szerént való irgalmas effectummal recognoscaltatik. De hogy mégis hitelesebb légyen Méltóságatok irgalmaskodására méltó jutalmam, légyen szabad, veszedelmek közül kirángatott országos szolgálatimból, egyet kettőt alázatosan említenem.

1. Mikor 1672-ben Kamenicz alá élést vittünk vala, siető dolga érkezvén a nemes országnak utánunk Jászvásárra, a veszedelmesen kiáradott Prut vizén én menék a pogányok néztére és csudára hid és hajó nélkül által Méltóságatok országának dolgával, a hidat felérő árviz hajtotta holmi csutakokon és pozdorjácokon lépdesvén által az irtózatossá vizen.

2. De talán nagyobbat mondok; mert sokszor buttam be a nemes ország siető dolgaival a Duna hánkodó jegei közé egy kis tekenővel, semminek tartván életemet a nemes haza dolgai mellett.

3. De mivel ezek körül még látszik vala a száraz, nagyobbat kell mondanom; hordottam én a tengernek fejem felett öszvecsapkodó habjai közül is a nemes országnak sokszor kívánt választ, hogy elhagyjam sok helyeken sokszor a szárazon vérengző tolvajok kezéből csudás szabadulási-mat. Mindezeket isten s Méltóságatok kegyes lelke ítélje meg, ha illendő-e mások rabszíjában s falu alatt szegény gyermekimmel rettentő példára meghalnom?

Várván igen alázatosan Méltóságatok kegyes propensiójából alázatos instantiaimra való irgalmas válaszzát.

Kívül a hátlapon : Rozsnyai Dávid supplicatioja.

Válasz. Főcommissarius Somosi János atyánkfia az computus alkalmatosságával, ha hol restantia marad, adjon abból ezer forintot ő kglmének, az többiről legyen ő kglme patientiával míg más alkalmatossággal ő kglmének succuralhatunk. Datum Albae anno 1699. die 30. Sept. ex gubernio Transilvaniae regio per Ludovicum Naláczí seert. m. p.

8.

Méltóságos regium gubernium, nagy jó uraim, istenes patrónusim!

Nagy és elkerülhetlen nyomoruságotól viseltetvén, kéntelenítettem folyamodni igen alázatosan Mlgtok kglsségihez remélvén sokszori alázatos instantiainkból, érthette Méltóságatok mely sok és nagy helyekre maradtam adósságban a szegény uramtól, a többi között a mlgs Bethlen familia most igen keményen kezdett szorongatni, közelebb a mlts gróf Teleki József uram ő kglme Bethlen Kata asszony ő ngát vévén most feleségül, a szegény uram contractussát kezeihez vévén annyira kezdett prosequálni, és keserves szókkal illetni, hogy ha Mlgtok sokszori istenes mind szóbeli, mind penig [írásbeli] most is nálam levő istenes ígéretinek effectumát mégis nem obtineálhatom, bizony lehetetlen leszen tovább házomnál subsistálnom.

Könyörgök azért Mlgtoknak, istenes patronusimnak igen alázatosan az élő istennek nevében, ha valaha árvákhoz és ügyefogyott özvegyekhez mutatta Mlgtok klmsségit, most már utolsó állapotra jutott keserves árvaságomban és ügyömben könyörüljön én rajtam is Mlgtok és a szegény uram restantiáinak báresak azt a részecskéjét méltóztassék valahonnan kirendelni, a mely a fogarasi fundusokból egyszer kirendeltetvén, fel nem kelhetett, melyről való jó ígéretit írásban most is tartom Ngtoknak, hogy így szükségességből szabadulhassak ki kemény és szüintelen háborgató creditorimnak kezeiből, kiket már se szép szóval se biztatással továbbra le nem csillapíthatok. Mely szegény és igaz árvához mutatandó kglmességiért, hogy isten Ngtokat még számos esztendőkig éltesse sok hozzám hasonló igazán megszomorodottaknak vigasztalásokra, istennél mindennap alázatosan kéri árva hűgával együtt

Méltóságatok klmsségét váró

alázatos méltatlan szolgálója
néh. török deák Rosnyai Dávid uram
megmaradott szomorú özvegye
árva Fogarasi Rebeka m. p.

Közli: DEÁK LAJOS.

MANSFELD EGY KIADATLAN LEVELE

Mansfeld ezen levelet akkor írta Bethlenhez, midőn az 1626 iki hadjárat alkalmával hadaival egyesülendő volt.

1626. sept. 26.

Serenissime et potentissime rex domine element.

Serenissimae M^{ti} V^{rae} humillima mea officia stb.

Causae nostrae communis et status meus meique exercitus requirere mihi videtur, ut virum aliquem fidelem et perspicuum ad M^{tem} V^{ram} mittam, qui eam de omnibus meo nomine humilime edoceat et petitiones meas ipsi obnixè explicet. Elegi horum allatorum nobilissimum dominum Bernhardinum Rota legionis draconum supremam locumtenentem, non modo civem sereniss. Venetiarum et ministrum, qui toto huius belli tempore mecum fuit, sed etiam cuius fides omnino perspecta et integra est ut de eo minime dubitandum. A[d] ser. M^{tem} V^{ram} hunc mitto obnixè et humillime orans, ut ipsi benignissimas aures praeberet, fidem integram ceu mihi ipsi adhibere et eum remittere responso elementissimo dignetur, ut causa nostra necessarie postulat et de M^{te} V^{ra} ego humillime spero. Quam divinae gratiae stb. Dabantur germanico Brodac 26/16 Sept. 1626.

M^{ti} V^{rae}

subiectissimus observandissimus

U. Mansfelt.

Külczim: Ser. potent. principi dom. dom. Gabrieli electo Hungariae, Dalmatiae, Sclavoniae regi, principi Tranniae stb.

(Eredetiye a gyula-fehérvári káptalanban rendezés alatti acták.)

Közli: Sz. S.

JEGYZETEK

SOPRON-MEGYE RÉGI FÖLDRAJZÁITÓZ.

Ha megyénk régi történeti és földrajzi viszonyaira vonatkozó adatok teljesen földolgozva volnának, ha ezek alapján a megye egyetemes leírását és régi térképét is bírónk: úgy a mul-tunk iránt érdeklődő olvasót ritkábban foglalkoztatná azon bizony-talanság, hogy ezt vagy azt a régi, de ma már e néven nem ismer-tes helységet, patakot stb. hová helyezze?

Nehezíti pedig a kíváncsi olvasó törekvését még az is, hogy saját helyismeretének támogatásaúl a mai részletes térképek ada-tai nem mindenkor állanak rendelkezésére; sőt a közönséges használatra szánt ez időszertinti mappák néha oly hibákat is tar-talmaznak, melyek a kevésbé jártas érdeklődőt teljesen megzavar-hatják. Erre nézve úgyszólván élő példa az 1881. évben meg-jelent győri egyházmegyei térkép, mert abban, anélkül, hogy keresnők, csupa véletlenségből oly hibákra is akadunk, a minőket talán máshol igen is, de e munkában bizonyosan nem keresne az ember; ilyen hiba benne, hogy a Kis-Marton határában nyugotról kelet felé folydogáló Eisbach patakot Vulkának nevezi, továbbá hogy a Lakompakról Lók felé folyó patak melletti »Zeiselmühl« malmot egy egészen más patakra (Lakompak és Ritzing közt) helyezi, végre más térképpel azért is ellenkezésbe jön, hogy a sopron-megyei Udvard helységet Perván faluval fölcseréli, az az hol az 1843. évben kiadott Wágner-féle megyei térkép szerint Udvardnak kellene lenni, ott Pervánt találjuk, s a hol az utóbbi-nak kellene feküdni, ott az előbbinek nevével találkozunk. Hiszem hogy a 60 évvel ezelőtt 1821. évben kiadott egyházmegyei térké-pen ily hibák elő nem fordulnak; és valóban kívánatos volna, hogy az érintett 1881-iki egyházmegyei térkép, melynek összes példá-nyai úgy is leginkább a papság kezeinél vannak, újra átvizsgáltat-ván, a benne talált hibák kijavittassanak.

Nemcsak az íróra nézve, ki valamely tájék régi földrajzi viszonyait tanulmányozza, fontos, hogy a jelen kor térképe lehető-leg tökéletes legyen; kívánatos az reánk olvasókra nézve is, kik

részben saját helyismeret, de leginkább a jelen kor jó térképei segítségével tudnánk magunknak biztos meggyőződést szerezni arról, hogy csakugyan az író nézetét valamely régi földirati név tárgyában, különösen helyrajzi tekintetben, a vidék jelen természeti viszonyai is igazolják. Az olvasónak pedig, midőn az író működésében figyelemmel kíséri, gyakran van alkalma meggyőződni, hogy ha egy bizonyos időszakban említett falu, vagy patak helyének megjelöléséről van szó, az írónak többnyire a kérdéses korszakon kívül, nemcsak a megelőző, de a következő századok történeti adatait is napjainkig kutatása tárgyává kell tenni.

Helyén látom még azt is megjegyezni, hogy Sopron-megyére vonatkozó alább közlendő jegyzeteimben, melyeket a múlt századokban előfordult némely földrajzi nevek elhelyezése körül itt-ott mutatkozó ingadozás eloszlatása érdekében írtam, többször fogok hivatkozni Pesty Frigyes »M. várispánságai«, és Ortvay Tivadar »M. régi vizrajza a XIII. sz. végeig« című jeles műveikre. Tudom, hogy gyenge törekvésemnek nem sikerülhet mindig a kétséget eloszlatni, mert hiszen csak is, mint a megye lakosa iparkodtam bizonyos tényekre és körülményekre figyelmeztetni, várva hogy azok, kik bár vidékünk helyszínétől távol állanak, de a kérdés tisztázására első sorban hivatva vannak, régi földrajzunk némely kétes értelmű adatait alapos tudományuk és szakismeretük segítségével a bizonytalanság homálya alól föl fogják szabadítani.

Felső- és Alsó-Péterfa helységei, Csáva és Ikva patakok. Pesty fennidézett munkája 315. lapján olvassuk, hogy a loesmándi várispánság területe az 1263-ik királyi adomány-levél szerint az osztrák határnál veszi kezdetét, az Ichoa folyónál és a mellette fekvő Péter falvánál. Hogy itt a Choa=Csáva patak mellett fekvő mai Felső-Péterfa értendő, s nem a határtól távol eső Ikva patak melletti Alsó-Péterfa, azt a tudós szerző is megengedi; s én azért azt gondolom, hogy az Ausztriából jövő »Ichoa« patakot, melynek Csáva vagy »Stoover Bach« nevét a közéletben napjainkban tulajdonképp csak Csáva helység határában kezdik használni, a XIII. században »Ikvá«-nak aligha nevezték. Az említett adományozásban foglalt határjárás vonala többi közt Veperd határát érintve, átkel a kaboldi (azaz a Kaboldról jövő) patakon, a Zygun csermelyhez ér, bemegy a Meszes völgybe, s visszatér az Ichoa folyóhoz.

Tekintve már most, hogy 1222., 1229., 1301. és 1346. években (Fejér III. 1. 368. — 2. 194. — VIII. 1. 73. és IX. 1. 433. lap.) Veperd helység nevét Wepur, Wiepur és Weper alakban olvasom, a fentebbi határleírás pedig azt »Wepeln«-nek nevezi: azért alaposan sejtem, hogy ott a többi neveknél is fordultak elő eltérések, melyek azután a topographiára nézve annyival is inkább

zavart okoznak, mert a régi ismeretlen falvakat és vizeket egyenlő írásmód mellett is gyakran alig lehet elhelyezni. Hajlandó vagyok tehát hinni, hogy Zygun alatt Zygrin (siegrabeni patak) rejlik, mely a most említett 1222-iki okiratban (Fejérnél) mint Sykrin-patak fordul elő, és Veperden alól a Csávába szakad; mely véleményt azon körülmény is erősíteni látszik, hogy, mint gondolom, a Meszes-völgy alatt a mai Kalkgruben és Czundra helységek határán keresztül vonuló völgy értendő, mely a nevezett siegrabeni pataknak is útját képezi. E völgyből aztán mint láttuk, a határjárás újra visszajött a közelfekvő osztrák határon becsapó »Ichoa« folyóhoz. A határleírásból tehát következtetni lehet, hogy Péterfalva alatt csakugyan Felső-Péterfát kell értenünk, ha mindjárt Ortway idézett munkája (I. 170. l.) ezzel ellenkezőleg Alsó-Péterfára szavaz is.

Mellékesen megjegyzem, hogy a mi az 1263-ki határleírásban a Répcze vize körül fekvő Anoch helységet illeti, az azonos lehetne ugyan, mint némelyek gyanítják a mai Rámócz falu egyikével vagy másikkal; de hangsúlyoznom kell, hogy már 1279-ben (Fejér V. 2. 596.) a német Rabnitz névnek megfelelőleg az érintett tájékon villa Rebcze nevét olvassuk; úgy szinte némi tekintetben tévedésnek tartom Pesty fennemlített műve (318. l.) azon állítását, mintha Locsmánd mezővárosnak német Lutschmansburg neve jelenleg már egészen használaton kívül volna, mert ellenkezőleg azt nagyon jól ismerik, sőt az egész környéken a német lakosság mai napság kizárólag csakis a német elnevezés, és pedig a köznépies Lutschburg alakban használja.

Ugyancsak az 1263-ik határleírás alapján nemcsak Pesty munkája, hanem Ortway érintett műve is (II. 292. l.) a Tyskou folyót, mely ugyanakkor a Csáva-vize mellett fekvő Sz.-Márton határát is érinté, az Ausztriából Wiesmath tájékáról jövő lindgrabeni patakkal azonosnak tartja. Én pedig az általam már említett 1222-ik okirat nyomán, melyre alább még visszatérek, a Zarannuk patakot szinte itt keresem, a midőn is (1222. évben) a határjárás tanúsága szerint a határt Sz.-Márton felé nem a Zarannuk patak képezte, hanem ennek vízmentét követve a tőle délre eső, vele egyenközűleg folyó Tulcou patak jobb partján kezdődhetett csak e vonalon Sz.-Márton helység határa. Ha van ebből némi ellenmondás, az talán csak látszólagos; mert idő folytán a nevek megváltozhatnak, a határ-területek pedig számos átalakulásnak vannak alávetve.

Rabucha, nem a Répcze. Tudjuk, mennyi nehézséggel találkozunk, midőn valamely régi helység és patak fekvése iránt akarjuk magunkat tájékozni; de azt hiszem a bajok legnagyobbika néha az, hogy egy és ugyanazon helységnek vagy pataknak több neve is volt. E körülmény maga elég arra, hogy a legna-

gyobb tévedésre vezessen. Ily tévedés az, hogy a már többször említett 1222-iki okirat szövegében előforduló Rabucha patak Ortwaynál (II. 141. l.) mint Répcze szerepelve. Tulcou és Zarannuk patakok mint a Répczének mellékvizei említettnek. Hogy pedig a Rabucha alatt itt nem a Répczét, hanem a mai Csáva patakot kell értenünk, s hogy a két mellékvíz is a Csávába ömlött: azt mindjárt bebizonyítom. Előre kell azonban bocsátanom, hogy az okirat világosan mondja, hogy az adományozott kis-lóki és veperdi birtok egymással határos; s ha az okirat határleírását (Fejér III. 1. 368. l.) követjük, el kell ismernünk, hogy a birtok vonala a Répcze folyót magát nem is érintetné; sőt azon tény, miszerint a két birtok a Csáva jobb és bal partján feküdt, és a határvonalnak rajta át kellett haladnia, már követeli, hogy e patak (a Csáva) a többi csekélyebb jelentőségű patakok sorában a határleírásban is előforduljon. De kísértse csak meg valaki ezen határleírást a Répcze valamely pontjából kiindulva, Felső-Lászlótól egész az ausztriai határig terjedő vonalon bármely irányban alkalmazni; nem tudom, hogy hová fogja helyezni a leírás helyneveit, hogyan hozhatja majdnem tőszomszédságba a Répczét a Csáva patak közelében fekvő Sykrin patakkal? Egyébiránt szavaimat a leírás rövid kivonatával következőleg igazolom.

A határleírás a Rabucha azon pontjánál veszi kezdetét, hol a Tulcou patak beleömlik; hogy pedig ez a mai Csáva jobb partján történik, és nem a Répcze vizére vonatkozik, azt az okirat szövege úgy gondolom képes bebizonyítani. A Tulcou patak ugyan is, és pedig a jobb parton, hihetőleg Szt.-Mártonnak is határvonalát képezé; s e patak jelölte ki az adományozott birtoknak határát, mely folytatólag az osztrák határ irányában haladván, midőn a Tulcou patak forrását elhagyja a leírás, (nézetem szerint Lánzsért balra hagyva) az osztrák szélre ér. Itt egy darabig időzve, s jobbra a magyar föld belseje felé visszafordulva, elérkezik a határ a Zarannuk patak forrásához, mely patakot vizmentében a Csáva patak felé egy darabig követi, utóbb azonban azt elhagyva egy kis hegyre — gondolom balra — irányul, s innét Pétergróf falvának, mely a Rabuchánál feküdt, határához jut. A Rabuchát átlépve és a hegyen áthágva azonnal Péter grófnak a Sykrin pataknál fekvő másik falvára esett a határ. Az említett, mai siegrabeni, patakon túl volt az úgynevezett Mészverem. Innét utóbb a határ menete folytatólag a Kis-Rednik patakhöz jutván, alábbszálltában a víz folyását (a mai Lakompak felé) követi, s Nagy-Rednik patakhöz érve alább törekszik. Itt meg kell jegyezmem, hogy a Rednik patakot Ortway munkája a Rudnik patakkal nem azonosítja, pedig mind a két név a mai raidingi patakra vonatkozik, mely Mieske körül jut a Csá-

vába. A határjárás ezután elhagyva ballfelől a Redniket, Kis-Lók földjén a hegyre ér, innét kezdve Nagy-Lókkal tart határt; alább szállva Kis-Lók alsó részén megint a Rednik patakra esik, melyet átlépve Sz.-Mária (ma Frauenbaid = Lók) határával jön érintkezésbe. Innét a hegyre fölérve, Gorbounuk helység határához jut, melyet fölfelé követve a Gorbounuk patakra esik; a patakot pedig fölfelé kísérve egy másik Mészveremhez érkezik. Innét Sz.-Márton helység földjéhez jut, a honnét a »Szénégető-zormu«-hoz tér, azután a Sykrin patakra (balparton) esik; innen most lefelé szállva a Rabuchához jut s ezt vízmentében (a balparton) követve az előbbi határhoz visszatér, mely mint láttuk a Rabucha jobbpartján Tulcou patakkal vette kezdetét. Ebből következtetem tehát én azt, hogy itt Rabucha neve nem a Répczére, hanem a mai Csáva patakra vonatkozik.

Nem szenved kétséget, hogy a figyelmes olvasó az 1222. évi állapot szerint előtüntetett határleírásra nézve, ha azt az 1263. évben Locsmánd-megye birtoka tárgyában kiadott privilegiumban megnevezett és a Csáva főntemlített tájkára eső határok leírásával egyeztette, itt-ott némi ellenmondásra is fog találni; de ha fontolóra vesszük, hogy a negyven évi időköz a birtokterületek határait sokszor módosíthatta: úgy meg kell engednünk, hogy a látszólagos ellenmondás sem a fentebbi következtetésemet, sem pedig az ennek alapjául szolgáló adatok hitelességét megingatni nem fogja.

Baran, Zakan, és Uhas praediumok. E nevek egyike vagy másika különböző időben, és pedig 1225., 1240., 1265., 1411., 1412. és 1416. években (Fejér: III. 2. 65. — IV. 2. 527. és 3. 304. — X. 5., 196., 365., 707.) mint a borsmonostori apátság birtoka Baran, Baron, Boron, Uhas, Ukecz, Zahan, Zakan, Zaha és Zaka alakban fordul elő; Rupp »M. orsz. Helyrajzi tört.« című munkájában pedig (I. k. a Borsmonostor cikk alatt) oklevelek alapján a XII. sz. végén és a XIII. század elején Baran, Zaka, Ukas, s ezeknek megfelelő Barastorf, Baransdorf, Münchhof és Puczlstorf (?) német neveket találjuk. A Baran nevű apátsági praedium a XIII. században csak bizonyos részét képezé a hasonnevű földterületnek; s a másik két praediumra nézve sem mondhatni biznysággal, hogy azok az egész hasonnevű földbirtokokat foglalták volna magukban. A három birtok különben egymással összefüggésben állván, a határleírásnak (1225. évi fentidézett okirat szerint) megfelelőleg, a mai Nagy- és Kis-barom, Malomháza és Fűles helységek határainak bizonyos területére terjedett ki, a mennyiben Uhas határa északról dél felé haladva Und és Zsira helységek határait érinté; Locsmándon fölül, anélkül, hogy a Répczéig leszállna, Zaka. vagy Zakan földjéhez délnyugoti irányba lépven, Gerolt (ma Gyirót) és Nygván (ma Ligvánd)

határai mellett elhaladva és nyugot-északi irányban a Baran birtoknak menetét leírva, utját keletfelé folytatá, még később dél felé hajolva ismét Uhasnak azon pontjához jut, a honnét a leírás kiindult.

Az apátsági Baran tehát a mai Nagy- és Kis-barom egyes területeire terjeszkedhetett ki, Zaka (Mönchhof) a mai Malomháza német nevében Minihoiban maradt fenn, Uhas vagy Ukecz pedig a mai Füles (Nikits) határának egy részét foglalta el. Azt hiszem tehát, hogy Rupp idézett munkája tévesen keresi a Mönchhof birtokot a vas megyei Barátmajorban; úgy szinte arról sem vagyok meggyőződve, hogy az említett Zaka vagy Zakan praedium azonosítható volna a tőle távol eső mai Szakony helységgel, mint azt Ortway munkája (I. k. 490. l.) sejt; de az se valószínűbb, hogy a fentidézett 1225-iki okiratban előforduló Zakan réte után, mely a Répce jobbpartján a zsidányi hegy közelében feküdt és a hegyaljától nyugoti irányban a Répcéig terjedett, a mai Szakony helység nyerte volna az ő nevét. Szóval: az csak akkor lenne valószínű, ha az említett praedium és a mai Szakony helység közti falvak határaival nem kellene számolnunk, vagy ha Zakan réte a Zsidányi határnak keleti, de nem nyugoti részén feküdt volna.

Uhas praedium neve csak hamar eltűnik. Rupp fentidéztem művében (I. k. 472. l.) olvassuk, hogy 1339-ben Lesták vasi főispán a borsmonostori apátság népeit fölmenté a Fyles és Zokon helyeken szedetni szokott vámfizetés alól; de máshol az apátság birtokában lévő Zaha földterület neve még utóbb is előfordulván, valószínű, hogy az sokkal későbbben vette föl a Malomház nevet. Bizonyoságául annak, hogy Zaka nevű helységre még a XV. században is találunk, főlemlitem, hogy Nagy Iván családtörténeti munkája szerint a sopron-megyei Ond (ma Und) és Zaka helységek 1436. évben a Mérges-család kezei közt valának.

A Baran nevű földtérnek különben több birtokosa lévén, annak egyes részét az említett 1225-ki határjárás »Zobor-barom«-nak nevezi; az 1303. és 1304. években pedig (Fejér VIII. 1., 144. és 172. l.) egy s ugyanazon helység először Boram, és azután hihetőleg hajdani birtokosa után Pousa-barama alakban is íratott. Megemlítendő különösen, hogy az utóbbi faluban már akkor templom is létezett, s hogy a régi Boram vagy Baram nevet a mai Nagy- és Kis-barom elég híven adja vissza. Azonban hogy a »Hunyadyak korá«-ban (VI. k. sopron-megyei helységek) Fejérnél közlött okirat alapján elősorolt Magyar-baran falu, melyet 1439. évben Ludbreg családbeliek birtak, melyik mai helység határának felel meg: arra nézve a mondott munka nem ad fölvilágosítást, hihetőleg azért, mert az okirat tartalma is ez irányban tájékozást nem nyújt. Annyi bizonyos, hogy utóbb a Niczky

család birta Nagy-barom helységét, mert Mátyás kir. idejében 1459 körül Niczky Benedek volt annak tulajdonosa. (Nagy Iván családtört. munkája.)

A Baran helynév egy különös tévedésre is adott alkalmat. Ugyanis Fejér Cod. Dipl. című munkájának Czinár-féle tárgymutatója függelékül a főispánok névsorát is hozván, Baranya-megye főispánjai sorába egy 1223. évi okirat alapján (III. 1. 427.) Pousa nevét is fölvette; de ha figyelembe vesszük, hogy ez okiratban, mint a borsmonostori apátság részére kiadott birtokbizonyítványban fölhozott tanuk közül az apátság több ismeretes legközelebbi szomszédos birtokos társaival, milyenek: Franko de Lucman (Locsmánd) és tesvérei, azután Albertus de Steinperch (Kőhalom), végre Pousa comes de Baran (ma Barom), találkozunk: úgy el kell ismernünk, hogy Pousa baranya-megyei főispán-ságát ez alapon elfogadni nem lehet, mert éppen Fejérből tudjuk, hogy 1222-ben (III. 1. 368.) comes Pousa a soprony-megyei Veber és Lók földeket nyervén királyi adományban, 1229-ben (III. 2. 194.) Béla ifjabb király Pousa részére nem csak az előbb érintett földekről, hanem még több sopron-megyei birtok közül különösen »Boron et altera Boron« néven említett földterületről is kiváltság-levelet adott; s így természetes, hogy Pousa, mint a megyénkben fekvő s elmékedésünk tárgyát képező Baran birtoknak egyik tekintélyes tulajdonosa »comes de Baran« nével tiszteltetett meg. Persze a fentebbi tévedésen csudálkozni nem fogunk, ha már azt tudjuk, hogy a most idézett 1222-ki kir. adomány-levélben említett földbirtokok a Czinár-féle index szerint nem Sopron-megyében, hanem »prope fines Graeciae« volnának keresendők!!

Feunzoru viz. Ortway idézett munkája (I. k. 322. l.) erre nézve azt írja, hogy »úgy látszik Sopron-megyében«; de mivel a rá vonatkozó 1269. évi okirat szerint (Fejér IV. 3. 541.) Balla (ma Walla) a viznek szomszédságában feküdt, s az ilmitzi utról is említés tétetik: azt vélem, hogy nincs kétség benne, miszerint e vizet Moson-megyében kell keresnünk, ha mindjárt köztudomás szerint Ilmitz környéke egykor Sopron-megyéhez tartozott is.

Gorbunok, falu és patak. II. Endre kir. a Pousa számára kiállított és általam már fent is idézett 1222-ki adomány-levélben e falu és patak is előfordulván, Ortway műve (I. 341. l.) a patakra nézve csak azt mondja, hogy az a Répczének egy a Csáva által közvetített mellékvize, mely ma e néven nem ismeretes; de a régi patakot közelebb meg nem határozza. Már az okiratban említett Veber, Sz.-Mária stb. helynevekből is lehet következtetni, hogy mely tájékon keressük a Gorbunok falut; sőt az általam a Rabucha patak meghatározása érdekében közölt határleírás ki vonatban ki van mondva, hogy a kis-lóki birtok Gorbunok területével és a hasonló nevű patakkal volt határos. Azonban

menjünk tovább, és pilantsunk a Fejérnél közölt 1229-ki okiratba (III. 2. 194. l.), a hol a lóki birtok ismét előfordul, és Gorbunok falura nézve is úgy hiszem meggyőződünk, hogy az a mai Veperd szomszédságában feküdt. De ha mindez nem elégít ki, akkor az 1301. évi okira (Fejér VIII. 1. 73. l.) is terjeszkedjünk ki, melyben a Gorbolnochi birtokrész »ab occidente iuxta metas possessionis Weber, et in vicinitate possessionis Colgroub vocatae« a nagymartoni-családnak zálogba adatott; s úgy gondolom ez alapon is, — ha mindjárt valaki az okirat szövegét néhol tán nem elég világosnak tarthatná, vagy éppen a mai határviszonyokhoz képest első pillanatra valamely látszólagos ellenmondás vagy kétséges kifejezés nyomát is vélne felfedezhetni, — annyit szabad következtetnem, hogy 1301. évben Gorbolnoch (Gorbunok) helység a többi közt a mai Lakompak (Lakenbach) határának bizonyos részét a mostani Lók és Szent-Márton irányában foglalván el, egy oldalról Veperd határával érintkezék; más részről pedig a mai Czundra helység határával is, mely a XIII. és XIV. században úgy látszik önálló határt nem képezvén, Kalkgruben-nak volt tartozéka, közel szomszédságban állott.

Nem csak az, hogy bizonyos rövid időközben a helységek és patakok néha más neveket vettek föl, de az is, hogy a határok különféle átalakulásokon mentek át, akadályoztatja a jó szándéku törekvést, mely a régi idő valódi állapotának földterítésére irányul; azonban ha a Rednik, Rudnik, szóból idővel Reiding alakulhatott, akkor úgy hiszem a Gorbunok-ból is Gaberling keletkezhetett. Azért tehát, ha a névhasználatosság nem csal, s fentebbi adataim a helyzet rajzának körvonalait alaposan meghatározni képesek, a lakonpaki uradalom ottani gazdaságának határában jó formán a Csáva patakkal egy irányban folydogáló Gaberling csermelyben vélem a régi Gorbunok nevet fölismerni. E tájékon feküdt Gorbunok helysége.

Nem szükség mondanom, hogy midőn Pesty idézett műve a 418. lapon az 1222. okiratban kijelölt határok ellenére, a sopron-megyei Gorbunok falut Somogy-megyébe helyezi, az csupán tévedésből történhetett, mert egykor ott is egy hasonló nevű patak létezett.

Pratum rotundum, és Enud helység. Enud nevű helységnek határában fekvő birtokot tárgyazó 1237. évi oklevél (Fejér. IV. 1. 75.) említ egy névtelen vizet »ad locum qui dicitur rotundum pratum«; ezen vizről szólván Ortway (II. k. 60. l.) azt mondja, hogy Sopron-megyében létezett, hol azonban ma Enud = Enőd helység nincsen. Első pillanatra úgy látszik mintha a helységnek és viznek helyét határozottan kijelölni nem is lehetne, de az alább említendő körülmények alapján igen is könnyen ráutalhatunk, hogy mely tájékon keressük a helységet, s hol folyt a névtelen víz?

Egy általam már föntidézett 1223-ki birtokbizonyítvány (Fejér III. 1. 427.) szerint a borsmonostori apátság »pratum rotundum« nevű területet királyi beleegyezéssel birt; a jelenlevő tanukban pedig az apátsági birtoknak szomszédjaira ismerve gyanítani szabad, hogy a szóban forgó »pratum« a Répcze környékén feküdt. És csakugyan a Bors-féle adományozásokat megerősítő királyi levél (Fejér. III. 2. 64.) 1225-ben már tanusítja, hogy a nevezett apátság »pratum rotundum«-ja a Répcze jobb partján Bajka földje körül egy bizonyos régi út vonalában, a »Zakán réte« mellett terült el, mely utóbbi rétnek egyik határvonala Zsidán hegyaljától nyugoti irányban a Répczéig vonult, utjában érintve Wigat csermelyt, mely (valószínűleg a mai Bleigraben tájékáról) a Répczébe sietett. Ez utóbbi okiratból tudjuk azt is, hogy »Engud« az apátsági birtokkal több részről volt határos, különösen hogy a Répcze bal partján az Engud helységbe vezető út mellett haladt az apátság (Lasztay?) birtoka, továbbá hogy a Répcze jobb partján az apátságnak Prozna, ma Peresznye nevű praediumától nyugotra feküdt Engud helysége, mely a határleírás szerint jóformán a mai Frankó (előbb Sárood) falu fekvésének felel meg közvetlenül a Répcze körül terült el. Ha azonban áll az, hogy 1218-ban Fejér szerint (III. 1. 249.) az apátság egy bizonyos földtérnek jutott birtokába, melyről az mondatott, hogy az Frankenau közelében feküdt, akkor csodálom, hogy az 1225-ki nagy határleírás, mely Borsmonostornak hihetőleg összes sopron-megyei akkori birtokaira kiterjedett, Frankó nevét nem említi; de Rupp munkája szerint (Borsmonostor alatt) úgy látszik, ezen adományozás ideje 1286. évre esik, a mi aztán megmagyarázná, hogy miért nem fordul elő az érintett 1225-ki határjárásban »Frankó«, mint szomszédos helység, melynek neve talán ez időtájban még nem divatozott.

Hogy Engud alatt tehát Frankó lappang, azon okból sejttem, mert az apátsági birtok által körül zárt mai Frankó területének neve 1225-ben elő nem jön, holott határát minden valószínűség szerint a mondott határjárás közvetlenül érinté; a mi megint engemet a fentebbi adatok hozzájárultával arra indít, hogy az 1237-ki okiratban említett Enud helységet »Engud«-dal azonosnak tartsam, mely a későbbi Frankónak területén volna keresendő. Mire nézve úgy hiszem teljesebb meggyőződésre juthatunk, ha az 1237-ki okirat tartalmát is latba vetjük, mely szerint az ott adományozott Enudi birtokrész eddigi tulajdonosa Baka (1225-ben Bajka nevét olvastuk) nevű várjobbágy volt; a határ a »pratum rotundum«-ot érinté; a birtokhoz malom is tartozott; és a birtokot magát, melytől keletre Prozna (Peresznye) helység határa feküdt, egy régi út is hasítá: mindez oda mutat, hogy a viz, melyről ott szó van s melyen a birtok malma létezett, csakis a Répcze lehet.

Valamint a borsmonostori apátság részére 1225. évben (Fejér III. 2. 61.) kiállított birtokmegerősítő okiratban érintett Gathal birtok vagy falu neve elenyészett, noha határa talán a mai Bleigraben területének bizonyos részét foglalá magában: épen úgy az Engud és Enud nevek is eltűntek, s az utókor földadata egykori határuknak nyomait kutatva földeríteni, mennyiben alapos azon nézet, miszerint az eltűnt helységek talán (részben vagy egészen) a ma is fönnálló Frankó határának felelnek meg, és valjon helyes-e ama vélemény, hogy Engud és Enud egy s ugyanazon helységnek tartandó.

Lybnik csermelyt Ortvay vízrajzi műve (I. 490. l.) Sopron-megyében keresi a Bors-féle alapítványt megerősítő okirat nyomán (Fejér. III. 2. 61.) E viz máshol, mint Lebniki vagy Leuteri patak is előfordult, de ma — állítólag — már nem ismeretes. Én teljesen meg vagyok győződve, hogy az okirat szövegében foglalt határjárás a tájéket annyira meghatározza, hogy nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy az érintett viz alatt a Vas-megyében fekvő Liebing (Rendek) helységnek hegyi csermelyét kell érteni, mely hihetőleg ma is existál.

Ruhtukeur és Sárviz. Fejérnél (III. 1. 395.) a II. Endre által Simon részére kiállított 1223. évi adomány-levél szerint Ruhtukeur-föld egyik határát képezte a Sárviz, mely mint a határleírásból következtetem, a Sár vagyis Lajta vize volt; azonkívül pedig még érinté határát: Bessenyő (Pecsenyéd), a martonfalvi völgy, az osztrák határ, stb. Ortvay (II. k. 193. l.) nem tartja a vizet a Lajtának, s ezért nem is említi megyénk vizei sorában; a »Hunyadiak kora« pedig Sopron-megye leírásában Ruhtukeur földjét tévesen azonosítja a mai Rőjtök helységgel, mások meg azt még »Rohoncz« nevében is akarták fölismerni. Ismétlem, hogy Ruhtukeur megyénk határszélén feküdt, melynek egyik határa a Sár vize = Lajta volt.

Martonfalva és Sompotoch feu. Benedek vajda részére 1202-ben (Fejér II. 395. — Magy. Tört. Tár. IX. 5. l.) kiállított adomány-levél szerint a martonfalvi birtok határvonalára esnek mint szomszédok: keletről Wolbrum (= Walbersdorf) Morulic (= Morutz, ma Márcz) stb.; a mi nyilván arra mutat, hogy itt a mai Nagy-Marton adományzásáról van szó. Némelyek, például: »Hunyadiak kora,« Palugyai és Fényes a villa Martinit tévesen Kismartonnal azonosítják, Ortvay pedig (II. 234.) azt Sz.-Martonnak nevezi, és Czörnig után Vas-megyében keresi; de mint láttuk e nézet oly hibás mint a másik. Nagy-Marton határától távol eső mai Somfalu (Schattendorf) nevével a Sompatakfőt, mely az osztrák határ közelében az adományozott birtokot elválasztá a szomszéd (talán márczi) határtól, kapcsolatba hozni nem tudom; de nem szenved kétséget, hogy e nevezett kis patak,

ha bár más név alatt, Nagy-Marton határa mentén ma is föllálható volna.

Thouttelek földjéről, s Vezekény és Zaar helységekről Ortway (II. 265. l.) egy 1277. évi oklevél alapján megemlékezővén, azt mondja, hogy azok ma Sopron-megyében nem léteznek. Az elsőre nézve e pillanatban nem tudok adatot fölhozni, azonban a két utóbbi alatt úgy gondolom, a ma is fönnálló s egymással határos Veszkeny és Szárföld helységek értendőek, a mely tájékon akkor az Osl-család csakugyan birtokos is volt.

Tord nevü birtokot és annak halasait 1261. és 1277-k-i oklevelek említvén, ez alapon Ortway (II. 275. l.) a birtokot Sopron-megyébe helyezi. Pesty »Eltünt vármegyék« cz. művében (I. 342 l.) Tord faluról emlékezik, mely már 1225. évben Sopron-megyében fönnállott; ugyanazon író »Várispánságok tört.« cz. munkája 429. lapján az Osl-családnak birtokába jutott Tard nevü lakatlan földről, az Ortwaynál is idézett 1277-k-i oklevél alapján szinte megemlékezik, hozzá tévén hogy Tard még a XIV. században »Sziltől (ma Ruszt) keletre feküdt. E szerint tehát föltéve, hogy itt nem a rábaközi Szilről van szó, Tardot a Fertőn túl kellene keresni, vagy az irány téves kijelölését talán toll-hibának kell tulajdonítanunk?

Ma csak a Tardos érben maradt fönn a Tard név; és mivel az Osl-család e tájékon (Veszkeny és Szárföld körül) birtokos is volt, azt lehet gyanítani, hogy itt feküdt a tardi birtok, annál is inkább, mert Ortway szerint (II. 188.) a régi Sárd nevü viz is a mai Sárdos érnek felel meg; tehát ily névalakulás lehetősége mellett csak az a fontos kérdés merülhet még föl, valjón máshol a megyében nem fordul-e még elő »Tord« nevü birtok?

* * *

Nem folytatom tovább, mert úgy is hosszúra nyult igénytelen fölszólalásom. Ha egyébiránt a czélhoz, melyet jelen soraimmal elérni törekedtem, teljesen eljutni nem is tudtam; hanem ha egyszerű »műkedvelői« szerepem szűk körében csak annyit leldíthettem volna a dolgon, hogy régi földrajzunk adatainak óvatos fölhasználása érdekében írt jegyzeteim egészen mellőzöttetni nem fognak: úgy jó szándékú törekvésem ezen eredménnyével is meg vagyok elégedve.

STESSEL JÓZSEF.

OKMÁNYTÁR
OZORAI PIPO TÖRTÉNETÉHEZ.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

22.

Ozorai Pipó mint előadó Zsigmond király tanácsában. 1108—1123.¹⁾

1. 1108.

»Relacio Piponis de Ozora
Comitis Themessyenis.«

(Nos Sigismundus stb. (Horogszegh várát tárgyzó okmány) Datum Bude in festo Beati Thome Episcopi et martyris a. D. 1108.

(Fejér Cod. Dipl. Hung. X. köt. 4. x. 654. sk. II. — Az okmány eredetie őriztetik az országos levéltár kincstári osztályában.)

2. 1410.

»Relacio Piponis de Ozora Comitis
Themesiensis.«

Sigismundus stb. (megerősíti 1405. »Bude feria quarta proxima post festum Ascensionis Domini« Perényi Péter máramarosi főispán számára adott »Lauch« és »Padarfeuld« helységeket tárgyzó adományát) Datum 1410. X. kalendas Aprilis.

(Eredetie a báró Perényi család levéltárában.)

3. 1411.

»Relacio Piponis de Ozora
Comitis Themesiensis.«

Nos Sigismundus stb. (Szikszó helységét és tartozékait tárgyzó adomány Perényi Péter »alias Sicularum nostrorum,

---

¹⁾ 1856. november 24-ki értekezésében Horvát Istvánnak a m. n. muzeum irattárában őrzött kézírataiból egy adatot közöltem, melyből kitetszett, hogy Ozorai Pipó (»Relacio Piponis«) már 1403. Zsigmond király tanácsában mint előadó működött. (Magyar Akadémiai Értesítő 1859. III. köt. 249. l.)

nunc vero Zempliniensis et de Vngh Comitatuum Comes« szá-
mára). Datum Bude in festo Beate Margarethe virginis a.
d. 1411.

(Eredetie a báró Perényi család levéltárában.)

4. 1415.

»Relacio Comitis Piponis.«

Nos Sigismundus stb. (Olnod várát és több jószágokat tár-
gyazó új adomány Olnodi Zudar István, Simon és Jakab szá-
mára). Datum Constancie decimo sexto die festi Pasche Domini.

(Eredetie az országos levéltár kincstári osztályában.)

5. 1419.

»Relacio Piponis de Ozora
Comitis Themessiensis.«

Sigismundus Dei gracia Romanorum Rex Semper Augus-
tus ac Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Rex fidelibus nostris
Judici Juratisque Ciuibus nostre Cinitatis Kewnigspergh salu-
tem et gratiam. Dicunt nobis montaniste Nostre Maiestatis in
Zolyo et Kremnicz constituti, quomodo fidelis noster Magnifi-
cus Petrus Cheh de Lewa pridem Agazonum nostrorum Magister
super ipsos et ad eos pertinentes in dicta Kewnigspergh et
Zernocz tributum indebite et minus iuste exigi fecisset faceret-
que de presenti. Qui scilicet Petrus Cheh coram nobis persona-
liter astando, Nostre curavit recitare Maiestati, quomodo ipse
nullam tributariam solutionem ab eisdem et ad ipsos pertinenti-
bus in dictis tributis indebite exigi fecisset et nec faceret de pre-
senti; allegansque idem Petrus Cheh, quod vos quendam certum
librum sine registrum dicte nostre Ciuitatis Kewnigspergh super
disposicione et exaccione dictorum suorum tributorum confectum
haberetis, cuius par eidem Petro Cheh ad sepissimas suas requi-
siciones in transscripto dare seu emanari facere hactenus recusas-
setis et recusaretis quoad presens. Et quia nos dictam tributa-
riam solutionem debite et vero modo exigi et extorqueri volumus:
ideo fidelitati vestre firmiter precipiendo mandamus, quatenus
confestim visis presentibus par prenotati libri seu registri in
transscripto litterarum honorabilis Conuentus Ecclesie Beati
Benedicti de juxta Gron, dolo el fraude in hac parte semotis,
illac personaliter accedendo annotato Petro Cheh preuia racione
ad cautelam dare et concedere debeatis, aliud facere non ausuri.
Datum Cassouie feria tertia proxima ante festum Penthecostes
anno Domini millesimo quadringentesimo decimo nono, Regno-
rum nostrorum anno Hungarie etc. XXXIII. Romanorum
vero nono.

(Eredetie papiron, a királynak egyfejű sasat ábrázoló, alól vörös óstjába
nyomott pecsétje alatt az országos levéltár kincstári osztályában.)

6. 1423.

»Relacio Piponis de Ozora
Comitis Temesiensis.«

Sigismundus stb. fidelibus nostris Egregijs Stephano et Ladislao filijs condam Ladislai Bani de Losonch s. et gr. In personis civium et hospitem Ciuitatis nostre Dees vocate Nostre exponitur Maiestati grani cum querela, quod licet ipsi semper et ab antiquo pro laborandis nauibus conduccioni salium nostrorum necessarijs siluas magnas ad castrum Chychow pertinentes, presertim eo tempore, quo castrum predictum erga manus Nostre Maiestatis extitisset, et Nostre Maiestatis et aliorum Regum annuenciam et indultu, vtendi liberam habuerint facultatem, post tempusque collacionis ipsius castri per nos vobis facte, eorundem vsi fuerint pacifice et quiete: tamen nunc vos, nescitur qua ducti presumpcione, eisdem syluas predictas pro labore nauium predictarum pacifice vti non permitteretis, plurima dampna, spolia et impedimenta racione earundem eis inferendo in eorundem nostrorum ciuium preiudicium, ymmo vero Nostre Maiestatis displicenciam non modicam et iacturam. Supplicatum itaque extitit in personis eorundem Maiestati Nostre humiliter et deuote, vt eis circa premissa remedium adhibere dignaremur oportum. Vnde cum prescriptas libertates racione vtensionis sylvarum predictarum adhuc tempore, quo castrum predictum aput manus nostras extitisset, eisdem ciuibus collatas fuisse recolamus, nec eciam mediante ipsius castri collacione vobis postremo facta libertates predictas ab eisdem ciuibus auferre voluerimus, velimusque ex hoc ciues predictos libertatibus eisdem illibate frui et gaudere. Igitur fidelitati vestre firmo nostro Regio sub edicto precipiendo mandamus, quatenus visis presentibus prescriptas sylvas ad dictum castrum pertinentes ciuibus nostris predictis pro labore nauium predictarum pacifice, quiete et absque omni impedimento vti et frui permittere, ipsosque racione vtensionis earundem nequaquam impedire, molestare aut dampnificare debeatis singulis temporibus successiuis. Alioqui commisimus et serie presencium committimus fideli nostro Magnifico Nicolao de Chak Parcium nostrarum Transyluanarum Wayuode vel eius Viceuayuode, vt ipsi vos ad premissa facienda compellant et astringant. Secus igitur facere non ausuri, presentes perlectas reddi iubemus presentanti. Datum Cassouie sabbato proximo post festum Beati Johannis ante portam Latinam anno Domini millesimo quadringentesimo vigesimo tercio Regnorum nostrorum anno Hungarie etc. XXXVII., Romanorum tredecimo et Bohemie tercio.

(Eredetie papíron a királynak alól oda nyomott peesétjével, Dees város levéltárában.)

7. 1423.

»Relacio Piponis Themesiensis
et Camararum Saliu Regalium Comitís.«

Sigismundus stb. quod fidelis noster Ladislaus filius Nicolai, filij Nicolai, filij Pauli, filij Laurencij, filij Petri Bani de Pekur et de Ozyag sua fratrumque suorum generacionalium et condiuisionalium quos infrascriptum tangit negocium, in personis, Nostre Celsitudinis adiens conspectum, exhibuit nobis quoddam priuilegium olim Excellentissimi Principis domini Andree Secundi, Tereij Bele Regis filij, felicis reminiscencie Regis Hungarie predecessoris nostri, aurei sui autentici duplicis sigilli appensione roboratum, quo videlicet mediante ipse dominus Andreas Rex possessionem Ozyag predictam cum suis pertinentijs pro condam Comite Marcello, ac Michaele et Benedicto fratribus ipsius, predecessoribus vtputa, vti idem Ladislaus asserit, suorum ac ipsorum fratrum suorum progenitorum, ac per eorum posteritatibus ab ipsis descendentibus confirmasse et titulo nove sue donacionis contulisse, et per venerabilem Robertum Strigoniensem Archiepiscopum hominem suum presente testimonio Capituli Ecclesie Quinque Ecclesiensis sub metarum infra in tenore ipsius priuilegij limpidius expressarum cursibus statui fecisse dinoscitur stb. (II. Endre királynak 1228-ki privilegiumának, melyet Fejér Cod. Dipl. Hung. III. köt. 2 k. 134. l. közzétett, megerősítését kéri. A privilegium szó szerint átíratván, priuilegiális formában megerősítetik.) Datum a. D. 1423. sexto kalendas Augusti stb.

(Eredetie börhártyán, melytől a király kettős peecséjének töredéke fejér-ibolyaszínű selyemzsinóron függ, az országos levéltár kincstári osztályában.)

23.

Sigismund királynak: Berény Temes, s Bay és Zederyes trassómegeyi birtokokat tárgyazó adományprivilegiuma. 1409.

Sigismundus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie Bulgarieque Rex ac Marchio Brandeburgensis, Sacri Romani Imperij Archicamerarius, nec non Bohemie et Lucemburgensis Heres, omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris presencium noticiam habituris salutem in omnium Salvatore. Ordo suadet equitatis et ad apicem pertinet Regie Maiestatis, vt ea que rite processerunt illibata conseruentur, et que a suis fidelibus juste petuntur, ad exaudicionis gratiam admittantur. Proinde ad vniuersorum tam presencium quam futurorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod fidelis noster vir Magnificus Pipó de

Ozora Themesyensis et Camararum Salium nostrorum Comes, sua ac Mathie fratris sui vterini in personis nostre Maiestatis adiens conspectum, exhibuit nobis tres litteras, vnam nostram patentem moderno sigillo nostro secreto consignatam, super perpetua collatione nostra possessionum *Beren* cum tributo in eadem exigi consueto, districtuque et vniuersis villis comprouincialibus, et cunctis earundem pertinencijs in Themesyensi; et aliarum possessionum *Bay* et *Zederyes* nuncupatarum, cum terra *Sancti Andree* ad eandem *Zederyes* spectante, et similiter cum tributo in eadem exigi consueto, nec non districtu et vniuersis villis comprouincialibus et cunctis earum pertinencijs in de Crasso Comitatus existencium, per defectum seminis condam *Mychaelis* filij *Hankonis* de eadem *Beren* ad manus nostras deuolutarum; et alias duas priuilegiales Capituli Chanadiensis super legitimis statucionibus earundem possessionum et tributorum ac earum pertinenciarum pro ipsis *Pipone* et *Mathya*, eorumque pro heredibus rite factis confectas tenorum subsequencium; supplicans exinde nostro Culmini idem *Pipo* prece subiectiua, vt easdem litteras ratas, gratas et acceptas habendo, nostrisque litteris priuilegialibus verbotenus inseri faciendo, pro ipsis *Comite Pipone* et *Mathya* eorumque heredibus et posteritibus vniuersis innouantes, perpetuo valituras dignaremur confirmare. Quarum vtpote ipsius nostre patentis littere tenor talis est:

Nos *Sigismundus* stb. 1407. (mint fentebb 17. sz. a.)

Alterius vtpote predictarum duarum litterarum priuilegialium annotati Capituli Chanadiensis continencia foret talis:

Capitulum Ecclesie Chanadiensis stb. (mint fentebb 9 szám alatt.)

Tercie siquidem scilicet relique priuilegialis littere antofati Capituli verbalis series continet hunc tenorem:

Capitulum Ecclesie Chanadiensis stb. (mint fentebb 21. szám alatt.)

Nos igitur humillimis et deuotis prefati *Comitis Piponis* supplicacionibus nostre per eum suo et nomine quo supra subiectiue oblati Maiestati Regia pietate exauditis et clementer admissis, prefatas litteras, nostram scilicet patentem et annotati Capituli Chanadiensis priuilegiales non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua earum parte viciatas, sed omni prorsus suspicionis vicio destitutas, ymo mere et sincere veritatis integritate preponentes, presentibusque de uerbo ad uerbum insertas, quoad omnes earum continencias, clausulas et articulos acceptamus, approbamus et ratificamus, eas nihilominus, requirentibus *Comitis Piponis* fidelitatibus et fidelium seruiciorum gratuitis meritis et sinceris complacencijs per ipsum nobis et sacro nostro Regio

dyademati locis et temporibus opportunis, cum sumpma fidelitatis constancia laudabiliter exhibitis et impensis, simulcum donatione statucionibusque legitimis possessionarijs et tributorum premissis, mera Regia auctoritate et potestatis plenitudine, ac ex certa nostre Maiestatis sciencia, de consilio et consensu Serenissime Principis domine Barbare Regine Hungarie conthoralis nostre carissime, ac Prelatorum et Baronum nostrorum, pro antefatis Comite Pipone, et Mathya fratre eiusdem, ipsorumque heredibus et posteritatibus vniuersis innouantes, perpetuo valituras confirmamus presentis scripti nostri patrocinio mediante, saluo jure alieno. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes concessimus litteras nostras priuilegiales pendentis et autentici sigilli nostri noui dupplicis munimine roboratas. Datum per manus Reuerendi in Christo patris domini Eberhardi Episcopi Waradiensis aule nostre Sumpmi Cancellarij fidelis nostri dilecti, anno Domini millesimo quadringentesimo nono, quarto nonas Januarij Regni autem nostri anno vigesimo. Venerabilibus in Christo patribus dominis Johanne Strigoniensi, Nicolao Electo Colocensi, Jadriensi (*igy*) Sede vacante, Andrea Spalatensi et altero Andrea Ragusyensi Archiepiscopis, eodem domino Eberhardo Waradiensis, Stephano Transiluanie, Andrea Zagrabiensis, Johanne Jauriensis, Philippo Vacyensis, Johanne Wesprimiensis, Thoma Seniensis, fratribus Dosa Chanadiensis, et Hinkone Electo Nitriensis Ecclesiarum Episcopis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus, Agriensi, Quinque-Ecclesiensi, Boznensi, Sirmiensi, Tininiensi, Sibinicensi, Scardonensi, Nonensi, Makariensi, Pharensi et Corbauiensis Sedibus vacantibus; nec non Magnificis Nicolao de Gara Regni Hungarie predicti Palatino, Johanne et Jacobo Wayuodis nostris Transiluanensibus, honoribus Judicatus Curie nostre ac Banatum Dalmacie, Croacie et Selauonie vacantibus, Johanne de Maroth Machouiensi, et *predicto Pipone de Ozora Zeurriniensi Banis*, Nicolao de Zech Tauarnicorum, Symone filio condam Konye Bani Janitorum, Johanne Groff de Corbauia Dapiferorum, Johanne filio Gregorij de Alsan Pincernarum, Petro Cheh Agazonum nostrorum Magistris, et Silstrangh Comite Poseniensis alijsque quam pluribus Regni nostri Comitatus tenentibus et honores.

(Eredetie börhártyán a királynak függő pecsétje alatt a herczeg Eszterházi család levéltárában.)

24.

Ozoraí Pípo mint temesi és királyi sókamarai gróf Apacsaí Márton peres ügyeiben az eljárást elhalasztja, 1409.

Nos Pipo de Ozora Themesiensis et Camerarum Salium Regalium Comes memorie commendamus, quod quia nobilis vir Martinus filius Johannis de Apaccha in presenti exercitu per Serenissimum Dominum nostrum Sigismundum Regem Hungarie etc. contra Turcos in Regnum Rassie restaurato vna nobiscum in seruicijs Regijs prepeditus causarum suarum prosecucioni comode nequiret intendere. Igitur nos omnes ei singulas causas tam per ipsum contra alios, quam per alios quosquam contra ipsum motas et uertentes, in persona et auctoritate prefati domini nostri Regis statibus in eisdem et absque omni grauamine ad octauas festi Beati Georgij martiris proxime nunc venturas duximus prorogare et distulimus prorogandas. Datum in Kewy in festo Purificacionis Marie Virginis Gloriose anno Domini millesimo CCCC^o nono.

(Eredetie papiron ; a zöld viaszba nyomott peesét elveszett.)

25.

Ozoraí Pípo mint temesi és királyi sókamarai gróf a király nevében Remethei István peres ügyeiben az eljárást elhalasztja, 1409.

Pipo de Ozora Themesiensis et Camerarum Salium Regalium Comes memorie commendamus per presentes, quod quia nobilis vir Stephanus filius Petri de Remethe, nec non Andreas filius Nicolai de Orozapati et Johannes filius Ladislai de Sama eiusdem Magistri Stephani familiares in presenti exercitu in Regnum Rassie contra Turcos edicto vna nobiscum in seruicijs Regijs prepediti causarum suarum prosecucioni comode intendere nequirent; Ideo nos in persona et auctoritate Serenissimi Principis Domini nostri Regis Sigismundi Regis Hungarie nobis in hac parte concessa omnes et singulas causas tam per ipsos contra alios, quam per alios quosquam contra ipsos coram quibuscunque Iudicibus et Justiciarijs antefati Regni motas et uertentes, et eciam interim mouendas statibus in eisdem et absque omni grauamine ad octauas festi Beati Georgij martiris proxime nunc venturas, et tandem donec exercitus huiusmodi dante Deo ad propria reuertetur, duximus prorogandas et tenore presencium prorogamus. Datum in Kewy feria tertia proxima post festum Conuersionis Sancti Pauli Apostoli anno Domini millesimo CCCC nono.

(Eredetie papiron ; az alól oda nyomott peesét már elveszett.)

26.

Ozorai Pipó mint temes és krassómegyei főispán vármegyéjében igazságot szolgáltatót. 1409.

(Pesty Frigyes, Krassómegye története III. köt. 265. 1.)

27.

A keresztesek székesfehérvári konventjének bizonyáglevele, hogy Rozgonyi Simon országbíró ítéletének folytán Ozorai Pipót és testvérét Mátét Hosszúfalú és Waykla Fehér-, s Kiskér tolnamegyei birtokokban statudálta. 1410.

Conuentus Cruciferorum Ordinis Sancti Johannis Baptiste Domus Hospitalis Ecclesie Beati Stephani de Alba omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris presentem paginam inspecturis salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod — — — honore quo decuit receptis litteris adjudicatorijs viri Magnifici domini Simonis de Rozgon Judicis Curie — — — Sigismundi stb. modum et formam sue iudicarie — — — — pro viro Magnifico Pipone de Ozora Comit — — — — Matheo fratre eiusdem contra nobilem dominam Micharth vocatam consortem Sebastiani de Hozywفالu et Danielem filium eiusdem domine — — — — biliter directis stb. vnacum — — — — alanya homine dicti domini nostri Regis stb. fratrem Thomam Cruciferum sacerdotem vnum ex nobis stb. pro testimonio fidedignum duxissemus destinandum, qui stb. in festo Beate Cecilie virginis proxime preterito ad facies porcionum possessionariarum condam Ladislai filij Nicolai filij Stephani de dicta Hozywفالw in possessionibus Hazywفالu antedicta et Waykla in Albensi, ac Pertholth alio nomine Kysker vocatis in Tolnensi Comitatus habitatum stb. accedendo, easdem stb. statuisset et commisisset prefatis domino Comiti Piponi et Matheo fratri eiusdem, ipsorumque heredibus et posteritatibus vniuersis, contradiccione prefatorum nobilium domine Mycharth vocate consortis dicti Sebastiani, et Danielis filij eiusdem domine et aliorum quorumlibet stb. non obstante perpetuo possidendas, tenendas pariter et habendas. Datum sexto die diey statucionis prenotate anno Domini 1410. Fratribus Georgio Preceptore, Petro Lectore, Thoma Custode, Marco Cantore, ceterisque fratribus predictae Ecclesie existentibus.

(Eredeti bõrhártyán igen megrongált állapotban, melyrõl a pecsét vöröszöld-ibolyaszínû selyemzsinoron függ, az országos levéltár kincstári osztályában.)

28.

Ozoraí Pápa, mint temesi és királyi sókamarai gróf, Zsigmond király államtanácsának tagja. 1410.

Nos Comes Simon de Rozgon Judex Curie Serenissimi Principis domini Sigismundi Dei gracia Incliti Regis Hungarie memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis, quod nobis feria tertia proxima post festum Penthecostes vna cum prefato domino nostro Rege, nec non Reuerendissimo, Venerabilibusque in Christo patribus dominis Johanne Archiepiscopo Strigoniensi, ac Eberhardo Zagrabiensis Aule ipsius domini nostri Regis Summo Cancellario, et Johanne Jauriensis Ecclesiarum Episcopis; item viris Magnificis Nicolao de Gara Regni Hungarie Palatino, Simone filio quondam Konye Bani pridem Janitorum Regalium Magistro, Carolo de Corbauia Dalmacie et Croacie Regnorum (Bani), Johanne Buybek Tauer-nicorum similiter Regalium Magistro, *Pyppone de Ozora Themesciensi et Camerarum Salium*, Michaele filio Salomonis Siculorum, et Johanne filio Pethew de Gerse Comitatus Zaladiensis Comitibus; preterea honorabilibus et discretis viris Johanne Maioris, et Georgio Secrete Cancellariarum Regiarum Vice Cancellarijs, plurimisque alijs Magnatibus et potioribus Proceribus, pro nonnullis arduis dicti domini nostri Regis et sui Regni agendis expediendis Tyrnaue constitutis et presentibus: vir Magnificus Stiborius de Stiborycz Waywoda Transiluanensis in ipsius domini nostri Regis ac dictorum Prelatorum, Baronum, Magnatum et Procerum, nostramque Personalem exurgens in Presenciam, contra Petrum dictum Groff filium videlicet Petri de Zenth Gyeorgh ibidem personaliter comparentem stb. (több ennél lévő, és »factum possessionis sue Zakolcza vocate ac ipsius pertinenciarum, metarumque earundem ereccionis, in quarum ipse scilicet Stiborius Waywoda vigore noue et perempnalis collacionis antefati domini Regis stb. dominio consisteret de presenti« tárgyazó okmány átiratát kívánja, melyet ezen alkalommal meg is nyer.) Datum Tyrnaue predicta secunda die termini prenotati anno Domini 1410.

(Báthory András országbírónak 1559. »Posonii feria secunda proxima post Dominicam Oculi« kiadott oktávás ítéletéből, mely az országos levéltárnak kincstári osztályában őriztetik.)

29.

Ozoraí Pápa mint Zsigmond királynak körete XXIII. János pápánál. 1410.

(Utasítása ez volt) quod cum idem Rex retrolapsis temporibus a nonnullis qui pro Romanis Pontificibus se gesserunt,

conspexerit, Serenitatem domumque suas inclitas non ea qua decebat benignitate paterna pertractatas; — — nobis (értetik a pápa) fuit humiliter supplicatum, ut in premissis providere de benignitate Apostolica dignaremur. (A pápa erre azt nyilatkoztatja) nostre intentionis fuisse et esse, prefatum Sigismundum Regem et omnes ac singulos descendentes ac successores suos de prefata eius domo benigne et personaliter tanquam benemeritos stb. habere recipere et in perpetuum tenere pariter et reputare stb. Datum Bononie III. nonas Augusti Pontificatus nostri anno primo.

(Theiner Ágoston, Vetera Monumenta Historica Hungarum Sacram illustrancia II. köt. Róma 1860. 186. l.)

30.

Ozorai Pipó ezen minőségben a pápától más kezezményeket nyer Zsigmond király számára. 1410.

Johannes Episcopus stb. — — — Datum Bononie III nonas Augusti Pontificatus nostri anno primo.

(Theiner id. m. II. köt. 187. l.)

Ide számítható. Ozorai Pipónak 1410-ki adományai is, 1856-ki értekezésem függelékében VII. sz. a. s. Fejérnél Cod. Dipt. X. köt. 5. V. 44. 48. és 149. ll.

31.

Ozorai Pipó mint Sopron- és Vas-megyei birtokos. 1411.

Nos Sigismundus stb. quod Nos Regia perspicacitate et sedula meditatione pensitantes magnum et laudabilem effectum, vtputa nostri Regij honoris exaltacionem ac Regni nostri Hungaric predicti fidelium regnicolarum commodi augmentum, que fidelia obsequia varieque complacencia fidelis nostri sincere dilecti Magnifici viri Piponis de Ozora Themesiensis et Camararum Salium nostrorum Comitis, nobis notabiliter reportarunt: volentes eundem premissorum intiuta singulari Regie remunerationis dono premiari, quoddam tributum in possessione Czenk vocata in Comitatu Soproniensi existenti exigi solitum; nec non honorem Luca-riatus sylvarum Raba et Farkaserdew vocatarum in Comitatu Castri Ferrei existencium, ad Castrum preattacti Comitis Piponis Saarwar vacatum in Comitatu Castri Ferrei predicto habitum spectancium, eidem Comiti Piponi, et per eum Matheo fratri suo, ipsorumque heredibus et posteritatibus vniuersis noue nostre donacionis titulo dedimus donauimus et contulimus, imo damus donamus et conferimus specialiter perpetuo et irreuocabiler

tenendum, possidendum, pariter et tenendum saluo jure alieno; harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante, quas in formam nostri priuilegij redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportate. Datum Bude feria sexta proxima post festum Beati Valentini martiris anno Domini millesimo quadringentesimo vdecimo Regnorum nostrorum anno Hungarie etc. vigesimo quarto, Romanorum vero primo (P. H.)

(Hiteles másolat után.)

D L 9094?

32.

Zsigmond mint német király Ozorai Pipót Aquilegia cülkén és Friaulban teljes hatalmú biztosának kinevezi 1111.

Sigismundus Dei gracia etc. notum facimus tenore presentium vniuersis, quod sicut alias nobilem Fridericum Comitem de Ortenburg nostrum et Imperij Sacri Generalem Vicarium per Prouinciam Aquilegiensem et terras Fori Julij creauimus; ita de eiusdem Friderici, et nobilis Philippi de Ozora Comititis Themesiensis Consiliarij, et fidelium nostrorum dilectorum legalitatis, probitatis et circumspeccionis industria plenam et indubitatum fidem obtinentes, ipsos animo deliberato sanoque Principum, Prelatorum, Baronum et Procerum nostrorum accedente consilio, ac de certa nostra sciencia omnibus meliori modo, iure, via, causa et forma, quibus melius et efficacius possumus et valemus, fecimus, constituimus et ordinauimus, ac facimus, constituimus et presentibus ordinamus nostros et Sacri Romani Imperij veros, certos, legitimos et indubitatos procuratores, actores, factores, negociorum gestores et nuncios speciales ad gerendum, dirigendum ac promoendum nostra et Sacri Imperij negocia per prouinciam Aquilegiensem et terras Fori Julij prefatas, dantes, et auctoritate Romanorum Regia tenore presentium eisdem procuratoribus nostris de certa nostri sciencia concedentes predictorum nostrorum et Sacri Romani Imperij negociorum et factorum quorumlibet per eandem prouinciam et terras plenam et liberam administrationem, nec non totalem, perfectam et omnimodam potestatem, cum quibuscunque Principibus spiritualibus et secularibus, Comitibus, Baronibus, Magnatibus, Proceribus, Ministerialibus, militibus, clientibus, officialibus, Rectoribus, Gubernatoribus, Capitaneis, Communitatibus, Vniuersitatibus, et singularibus priuatisque personis prouincie et terrarum predictarum, ac eorum procuratoribus et sindicis, nec non alijs quibuscunque nostris et Imperij Sacri fidelibus cuiuscunque status vel preheminentie fuerint vice et nomine nostris Regijs placitandum, tractandum et acceptilandum, tractata, placitata et acceptilata consummandum et concluden-

dum, firmandum, stabiliendum, et sicut eis expediens visum fuerit roborandum, eisque et eorum cuilibet vniuersos et singulos excessus, offensas et iniurias ac temeritates aduersus nos et Sacrum Romanum Imperium in personis et rebus nostris et ipsius Imperij quibuscunque vijs et modis commissos seu commissas vsque ad hec tempora per eos auctoritate nostra Romanorum Regia totaliter indulgendum et ignoscendum, penas quoque pro excessibus, offensis, iniurijs et temeritatibus huiusmodi debitas, siue a lege latas, siue ab homine infligendas, si quas incidisse ipsi et eorum singuli viderentur, tollendum et omnimode relaxandum, omnemque infamie notam, si que ex premissis subsecuta fuisset, in premissis et eorum quolibet abolendum, eosque et eorum quemlibet fame vel honori, statui ceterisque omnibus in integrum restituendum ac nostre Regie (voluntati) per omnia reformandum, nec non a nobilibus, officialibus, plebeis, vniuersitatibus ac communitatibus singularibus, priuatisque personis prouincie ac terrarum predictarum et locorum earundem quecunque fidelitatis et alia iuramenta seu obsequia exigendum, requirendum et recipiendum, ac eisdem vniuersis quoscunque Regios fauores concedendum et impendendum, et cum eis super auxilijs et alijs prestacionibus concordandum et paciscendum, tenutam seu possessiones quarumcunque ciuitatum, terrarum, villarum, locorum, castrorum et aliorum ad nos et Sacrum Imperium spectancium capiendum, nanciscendum, apprehendendum, manutenendum, custodiendum et conseruandum, Capitaneos, Rectores et alios officiales de nouo locandum, et eos reuocandum, prout ipsis procuratoribus antedictis expedire videbitur et placebit, ad iniendumque, practicandum, faciendum, firmandum et concludendum nostro nomine ligas, vniones et confederaciones cum quibuscunque Principibus, Comitibus, potentibus et communitatibus prouincie et terrarum predictarum, seu eorum procuratoribus et sindicis, cum illis modis, formis et capitulis, promissionibus, stipulacionibus, pactis, penis, roboracionibus, obligacionibus, iuramentis et clausulis, que nostris predictis procuratoribus videbuntur atque placebunt; et ad obligandum nos et quelibet bona nostra presencia et futura pro hijs, que per eosdem procuratores nostros fuerint in premissis acta, conuenta atque promissa, et jurandum in nostram animam nos cadam seruaturos; ad recipiendum eciam, (et) ad acceptandum in quacunque liga, vnione et confederacione, que per nos ipsos seu procuratores predictos facta fuerint, vt supra, quoslibet Principes, Comites, Potentes, Communitates ac Vniuersitates ad eas intrare volentes illis modis, formis, capitulis et pactis, que huiusmodi nostris procuratoribus placebunt, et generaliter omnia alia et singula faciendum, que veri et legitimi ac indubitati procuratores liberam et generalem administracionem habentes facere possent, et que nos ipsi facere

possemus, si personaliter adessemus, eciam si mandatum exigant magis speciale, de quo plenam de verbo ad verbum in presenti procuratorio nostro oporteret facere mencionem; supplentes nihilominus de plenitudine Regie potestatis omnem juris defectum, si quis in premissis aut eorum aliquo videretur admissus, ac legi cuius preteritu talis posset obstare defectus quoad presens procuratorium nostrum, de certa sciencia derogantes. Promittentes tenore presencium verbo Regie nostro et Imperij Sacri nomine, ratum atque gratum nos habituri perpetuo, quidquid per supradictos procuratores actum, factum, gestum, procuratum, ordinatum, conclusum, firmatum et stabilitum fuerit in premissis omnibus et singulis et eorum quolibet, nec non in connexis dependentibus et emergentibus circa talia; et contra ea vel ipsorum aliquod per nos vel personam aliam seu alias interpositam vel interpositas quavis via, occasione vel modo nunquam facere quomodolibet vel venire. Nolumus tamen, quod per hoc presens procuratorium nostrum Vicariatus supradicti Friderici in aliquo derogetur; presencium sub Regalis sigilli nostri appensione testimonio litterarum. Datum in castro nostro Wissegradiensi anno Domini millesimo CCCC^o XI° die VIII° Nouembris Regnorum nostrorum anno Hungarie etc. vicesimo quarto, Romanorum vero secundo.

Ad mandatum domini Regis
Johannes Kirchen.

(Zsigmond, mint német királynak »Reichsregistratur« könyveiből; a bécsi es. levéltárban E. kötet 15. lev.)

33.

Ozoraí Pipónak Mézfalva birtokát tárgyazó ítélete. 1411. jún. 1.

(Pesty Frigyes, A Szörényi Bánság és Szörény-vármegye története. III. köt. Budapest, 1878. 17. l.)

34.

Zsigmond király Ozoraí Pipónak Mézfalva birtokát tárgyazó ítéletét megerősíti. 1411. jún. 8.

(Pesty Frigyes, A Szörényi Bánság és Szörény-vármegye története III. köt. 18. l.)

35.

Ozoraí Pipo mint Zsigmond királynak Friaulban teljes hatalmú biztos Belluno városban Spiritali Antal házának birtokában Doyawoi Jánost megerősíti. 1412.

Nos Pipo de Ozora Comes Themesciensis etc. memorie commendamus per presentes, quod nos donacionem cuiusdam domus

cum vniuersis eiusdem iuribus in ciuitate Belluni existentis, alias illorum de Spiritellis, per dominam — — relictam bone memorie quondam Johannis Galeacz Comitis Virtutum, Sacri Romani Imperii Mediolani etc. Vicarij Generalis, nobili viro Johanni de Doyano Ciui Ciuitatis Belluni factam, et per Commune Veneciarum confirmatam, Anthonio filio ipsius Johannis eiusque successoribus perpetuis temporibus confirmamus, et in persona domini nostri Romanorum Regis per singula approbamus, ipsumque in pacifica possessione eiusdem volumus remanere. Datum in castro Seraualli tercia die mensis Januarij anno Domini M^oCCCC^oXII^o.

(Zsigmond mint német királynak a bécsi császári levéltárban őrzött »Reichs Registraturai« könyveiből, E. köt. 26. lev.)

36.

Zsigmond mint német király megerősíti Ozorai Pipónak fentebbi okmányát 1412.

Sigismundus etc. notum facimus etc. quod oblata nostre Maiestati alias Serenitati Johannes de Doyano Ciuis Ciuitatis Belluni fidelis nostri dilecti supplex petitio continebat, quod sibi et suis heredibus quandam litteram eidem Johanni per nobilem Philippum de Ozora Comitem Themesiensem, Consiliarium, Capitaneum et sufficientem procuratorem nostrum in terris Fori Julii, Marchie Teruisine et tocuis Lombardie, sub eiusdem Comitatus sigillo appenso datam et traditam, approbare, ratificare et confirmare auctoritate Romanorum Regia graciosius dignaremur. Cuius quidem littere tenor sequitur in hec verba :

Nos Pipó de Ozora stb. (mint 35. sz. a.)

Nos igitur habito respectu benigno ad multiplicia probitatis merita, quibus prefatus Johannes in nostre Maiestatis presenciam commendatus exstitit, suis supplicationibus benignius inclinati, litteram prescriptam, et omnia in ea contenta, in omnibus suis sentenciis et clausulis, animo deliberato et ex certa nostra sciencia approbamus, ratificamus, et tenore presencium autoritate Romanorum Regia confirmamus ; inhiibentes, ne quis villo vnquam tempore prefatum Johannem et ipsius heredes in prefata donatione impedire presumat quouis modo presencium etc. Datum Dyosgiur anno Domini etc. XII. die quinta Maij Regnorum etc.

Ad mandatum domini Regis

Joh. Kirchen.

(Zsigmond királynak mint római-német császárnak u. n. Reichs-Registratura könyveiből E. köt. 26. lev.)

37.

Zsignond királynak iktatási parancsa Ozorai Pipó és testvérre Máté azon intézkedésére vonatkozólag, melylyel unokatestvéröket Altoitoi Lénártot magyarországi birtokukra nézve testvérökké fogadták. 1112.

Sigismundus Dei gracia Romanorum Rex Semper Augustus ac Hungarie stb. Rex fidelibus nostris Conuentui Ecclesie Saxardiensis salutem et gratiam. Cum *vir Magnificus fidelis noster dilectus Pypo Comes noster Themensiensis, et Mathyas, filij Stephani Scholaris de Florencia* coram nobis personaliter comparentes, *Leonardum filium Kacha de Altoito* fratrem consanguineum ipsorum in vniuersis ipsorum possessionibus et iuribus possessionarijs, nec non castris et castrorum pertinencijs vbilibet sub Corona et iurisdictione dicti Regni nostri Hungarie habitis et existentibus, per Nostram Maiestatem ipsis pro eorum fidelitatibus et fidelibus seruicijs in perpetuum datis et collatis, ob zelum et fraterne dileccionis vinculum, quem erga eundem haberent, participem effecerint, et in fratrem condiuisionalem receperint; Nosque huiusmodi participacioni consensum nostrum Regium per alias nostras litteras prebentes, omnes et singulas possessiones et iura possessionaria, nec non castra et castrorum pertinencias vbilibet, vt premittitur, sub Corona et iurisdictione dicti Regni nostri Hungarie existentes et habita prefato Leonardo eodem modo sicuti prelibato Comiti Pyponi et Mathie noue nostre donacionis titulo perpetuo dederimus; velimusque eundem Leonardum in dominium possessionum *Zawoth et Kulesd* cum ipsarum pertinencijs; nec non *Ozora* similiter cum suis pertinencijs; item *Zokol et Endred* cum pertinencijs; nec non *Dalmad* modo simili cum suis pertinencijs in Comitatu Tolnensi existencium per vos legitime facere introduci. Igitur vestre fidelitati stb. (iktatási parancs; melyre királyi embernek kineveztetik »Tyburcius filius Nycolai de Hene, vel Emericus filius Onov, aut Ladislaus de Warand, sin Nicolaus Bak de Syralmez, seu Stephans de Solyagh«). Datum Bude secundo die festi Nativitatis Virginis Gloriose anno Domini millesimo quadringentesimo duodecimo. Regnorum stb.

(A szekszárdi konvent iktatási bizonyítványával szerint az iktatás ugyanazon évben ellenmondás nélkül történt »feria quinta proxima post festum Beati Mathei Apostoli et Ewangeliste«. Királyi ember ezen alkalommal volt »Tyburcius filius Nicolai de Hene«, a konvent bizonyítványa pedig »frater Mychael.«

(Eredetie bőrhártyán, a konventnek vörös selyemzsinoron függő pecsétje alatt, a nagymélt. herezeg Eszterházy család levéltárában.)

38.

Zsigmond király megerősíti Scolari Máté és Léonárd ünneppélyes nyilatkozatát, mely szerint lekötelezik magukat, hogy testvérök Ozorai Pípo halálának vagy akadályoztatásának esetében nejét Borbályát védeni és jogaiban fenntartani fogják. 1112.

Nos Sigismundus Dei gracia Romanorum Rex Semper Augustus, ac Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Rex memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis, quod fideles nostri dilecti Mathias filius Stephani de Scolari-bus, et Leonardus filius Kacha de Altuito Nostre Maiestatis in conspectu personaliter constituti ministerio viue vocis sponte et libere confessi extiterunt in hunc modum: Quod quia vir Magnus Pipo de Ozora Comes noster Temesiensis frater ipsorum, ipsos ab infancia eorum educando nonnullas possessiones et iura possessionaria in Regno nostro Hungarie mediantibus suis proprijs fidelissimis seruicijs a Nostra Maiestate inuentas et acquisita cum ipsis diuidendo participasset, ipsos in Nostre Maiestatis et tocius Regni nostri noticiam promouendo, numero, cetui et caterne Regni nostri Nobilium aggregare procurasset, aliaque inenarrabilia bona et varias complacencias ipsis fraternaliter impendisset. Ideo ipsi accepti tanti beneficij inmemores esse nolentes, vltronea eorum voluntate assumpsissent et assumpserunt nostri in conspectu, vt in casu quo prefatum Comitem Piponem ex vocacione Diuina prius quam ipsos mori, aut ex euentu sinistro in nostris seruicijs per nostros aut Regni nostri emulos et hostes, aut ipso in proprijs suis factis peregre proficiscente captiuari contingeret, Magnificamque dominam Barbaram consortem ipsius Comitis Piponis ijdem Mathias et Leonardus fortassis, beneficia per dictum Comitem Piponem ipsis facta impensa minime attenderent, debiteque honorare, venerari, conseruare et fouere recusarent, eadem domina Barbara consorte ipsius Comitis Piponis ab ipsis separari cupiente, tunc possessiones Ozora, Debrenthe, Bozyas, Nyelas, Felsew Maysa, Also Maysa, Zokol, Endred, Pukud, Dalmad, Sumudar, Martonos, et mediam porcionem Simigij in Comitibus Simigiensi et Tolnensi adiacentes, cum omnibus et singulis ipsarum pertinencijs ac vtilitatibus quibusuis prefate domine consorti ipsius Piponis tamdiu et quousque, donec eadem vita foueretur mundali, ad vtendum, possidendum, gubernandum et tenendum dare deberent, et debeant esse deuolute possessiones prenotate. Sic tamen, quod eedem possessiones modo simili cum omnibus ipsarum pertinencijs post mortem ipsius domine Barbare rursus et iterum in ipsos scilicet Mathiam et Leonardum, ac heredes et posteritates ipsorum deuoluerentur et

deuolui debeant pleno iure. Ad que premissa inuolabiter obseruanda prefati Mathias et Leonardus se beniuole obligarunt coram nobis. Quibus quidem fassioni spontanee et obligationi ad instantiam supplicationis prefatorum Mathie et Leonardi super premissis factam, consensum nostrum Regium beniuolum prebuimus pariter et assensum, ymo prebemus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in Wissegrad in festo Exaltacionis Sancte Crucis anno Domini millesimo quadringentesimo duodecimo, Regnorum nostrarum anno Hungarie etc. vigesimo quinto, Romanorum vero secundo.

1412. »Datum in Vissegrad in crastino festi Beati Mathei Apostoli et Evangeliste.« »Sigismundus stb. quod fidelis noster dilectus Magnificus vir Pipo de Ozora Comes noster Themesiensis stb. in persona Magnifice domine Barbare conthorabis sue nostram adiens presenciam, exhibuit stb. (a király előtt a fentebbi okmányt felmutatván, királyi megerősítését kérte és megnyerte.)

(Eredetije böhrártyán, a királynak vöröszöld selyemzsinóron függő pecsét alatt, a herezeg Eszterházy család levéltárában.)

39.

Ozorai Pipó temesi és sókamurai gróf rendelete Peró Tordai kamara-ispánhoz, hogy a Deesicknek az ottani al-kamara-ispánok által okozott risszáléskből származó kárakat kinyomozza orvosolja. 1412.

— — — Datum Bude sexto die festi Beati Laurencij martiris anno Domini 1412.

(A Deés város levéltárában őrzött eredeti után K. Pap Miklós Történeti Lapok I. köt. Kolozsvár, 1874. 425. l. 23. sz. a.)

40.

Garai Miklós nádor Heves-cármegye közgyűlésében Briccius egri püspök részére a Zaylai és Eczeui erdők iránt intézkedik, melyeknek használatától Eudre egri püspök és Ozorai Pipónak Tiszafüredi tiszteji és rendeljei tiltatnak. 1412.

Nos Nicolaus de Gara Regni Hungarie Palatinus et Iudex Comanorum memorie commendamus, quod in Congregatione nostra Generali Vniuersitati Nobilium Comitatus Hewes Wywariensis feria secunda proxima post festum Beati Michaelis Archangeli prope villam Welpreth celebrata Emericus litteratus de Agria pro honorabili viro Briccio Preposito Ecclesie Agriensis ac fratribus suis, Petro filio Nicolai Borsos dicti de Bezzeg, nec non Blasio de Monthe, Johanneque filio eiusdem, cum procurato-

rijs litteris honorabilis Capituli Ecclesie Agriensis, de medio aliorum exurgendo proposuit eo modo: Quomodo silvas Zayla et Eczen vocatas, intra metas possessionis eorum Babona vocate habitas et existentes nunquam ad memoriam hominum absque voluntate, concessione et precio condigno populi et hospites de Fyred vsi fuissent, succidissent, et ligna succisa asportassent, nisi ab anno, cuius secunda instaret reuolucio annualis, videlicet temporibus Nicolai Zylasy et Johannis Saghy Officialium per Reuerendum in Christo patriem dominum Andream Episcopum Ecclesie Waradiensis, ac Magnificum virum Piponem de Ozora Comitem Themesiensem in eadem villa Fyred constitutorum, mera potencia et mandato eorundem dominorum Andree Episcopi et Comitum Piponis, nec non Nicolai et Johannis Officialium predictorum Nicolaus, Myko, Franciscus, Ladislaus, Michael, Georgius Solom, Valentinus, Johannes Farkas, Benedictus Bor, Barnabas Rufus, Michael Haygato, alter Michael filius Bartholomei, Thomas filius Arnoldi, Petrus frater eiusdem, alter Petrus filius Ladislai, et Benedictus filius Stephani hospites de dicta Fyred ipsas silvas succidi fecissent, et ligna succisa asportare, tam potencia predictorum dominorum Episcopi et Comitum, ac Nicolai et Johannis Officialium, quam ipsorum hospitem propria potencia mediante; et hoc Vice Comiti, Judicibus Nobilium, Juratisque Assessoribus dicti Comitatus constaret euidenter; petens nos cum instancia, vt ijdem Vice Comes, Judices Nobilium, Juratique Assessores, qualem de premissis scirent, per nos requisiti faterentur veritatem. Cumque nos eosdem Vice Comitem, Judices Nobilium, Juratosque Assessores super premissis requisitos habuissemus; ijdem ad fidem Deo debitam fidelitatemque domino nostro Regi et suo Sacro Dyademati conseruandam pro dicenda veritate et iusticia obseruanda, tacto Dominice Crucis ligno nobis prestita taliter affirmarunt, quod predictas silvas Zayla et Eczen intra metas ville Babona habitas absque voluntate, concessione vel precio condigno hospites et populi ville Fyred nunquam vsi extitissent, succidissent, et ligna succisa asportassent, nisi ab anno cuius iam secunda instaret reuolucio annualis prenotati populi et hospites cepissent vt, succidere et asportare potencia predictorum dominorum Andree Episcopi et Comitum Piponis, nec non ipsorum Officialium Nicolai et Johannis medianta, ac eciam populorum predictorum, In cuius assercionis testimonium presentes litteras nostras privilegiales eidem Briccio Preposito suisque fratribus supradictis duximus concedendas. Datum duodecimo die Congregacionis nostre in loco memorato anno Domini M^o CCCC^o duodecimo.

(1418. január 20-ki jegyzői átirat után, az országos levéltár kincstári osztályában.)

41.

Zsigmond királynak több Ung-megyei birtokot tárgyazó új adományja, Chapy Miklós Ozorai Pipó familiarisa, és testvérei számára. 1413.

Nos Sigismundus Dei gracia Romanorum Rex Semper Augustus ac Hungarie etc. Rex memorie commendantes tenore presencium significamus quibus expedit vniuersis: Quod nos consideratis fidelitatibus et fidelium seruiciorum preclaris meritis sincerisque complacencijs fidelis nostri dilecti Nicolay filij Nicolay de Chapy familiaris Magnifici Piponis de Ozora Comitis nostri Temesiensis grate nobis dilecti et fidelis per ipsum in continuis Nostre Maiestatis agendis, presertim in nostro Regali exercitu pridem contra Venetos, vtpota tunc nostros et Regni nostri publicos hostes et emulos instaurato, non parcendo rebus suis et persone, viriliter toto suo conamine feruide et intrepide fortune casibus se subiiciendo sub banderio ipsius Comitis Piponis domini sui fraude et dolo sine omni pro nostri honoris Regij exaltatione exhibitis et impensis, quibus idem Nostre studuit, et adhuc anhelat complacere Maiestati, cupientes sibi horum suorum seruiciorum intuitu quodam nostro Regio occurrere cum fauore; quasdam possessiones dicti Nicolay, nec non Pauli, Andree, Ladislai et Petri carnalium, ac Dominici filij Petri de Ztritche, Stephani, Johannis et Thome filiorum Ladislai de eadem, ceterorumque condicionalium fratrum eiusdem Chapy, Judlo et Ztrithe predictas, ac Asvany vocatas in Comitatu de Vngh existentes, in quarum dominio pacifico predecesores ipsorum perstitisse asseruntur, forentque et ipsi de presenti, simul cum vniuersis ipsarum vtilitatibus etc. ex certa Nostre Maiestatis sciencia Baronumque et Prelatorum nostrorum sano exinde prehabito consilio, prefatis Nicolao et fratribus eiusdem, ipsorumque heredibus et posteritatibus vniuersis noue nostre donacionis titulo et omni eo jure, quo eodem rite et legitime nostre incumbunt collacioni, dedimus donauimus et contulimus, immo damus donamus et conferimus jure perpetuo et irreuocabiliter possidendas tenendas pariter et habendes saluis juribus alienis, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante, quas dum nobis in specie fuerint reportate, in formam nostri priuilegij redigi faciemus. Datum Vtine feria tertia proxima ante festum Beati Vr bani Pape anno Domini 1413. Regnorum nostrorum anno Hungarie etc. XXVII. Romanorum vero tercio.

(A m. nemz. muzeum irattárában 2350. f. Lat. levő u. n. »Corpus Diplomaticum Sigismundi Regis« ból.)

42.

Zsigmond király Zánthoi István Ozorai Pipó familiarisának Várfölde birtokot Zala-megyében adományozza. 1413.

Nos Comes Stephanus Kompolt de Nana Judex Curie Serenissimi et Magnifici Principis domini Sigismundi stb. quod cum prefatus dominus noster Sigismundus Rex consideratis fidelitatibus et fidelium seruiciorum preclaris meritis fidelis sui dilecti Stephani filij Benedicti filij Butlika de Zantho familiaris Magnifici viri Piponis de Ozora Comitis sui Themesiensis, inter ceteras possessiones possessionem Warfelde nuncupatam in Comitatu Zaladiensi existentem stb. eidem Stephano filio Benedicti, et per eum Johanni filio eiusdem, ipsorumque heredibus et posteritatibus vniuersis noue sue donacionis titulo stb. serie litterarum suarum patencium Vtini feria tertia proxima ante festum Beati Urbani Pape a. D. 1413. confectarum stb. dedisset et contulisset stb. (a statutio alkalmával »Ladislaus filius Stephani filij Johannis Bani de Also Lindwa« mondott ellen; a minek folytán per támadt, s Bánfi László »in presenciam Magnifici viri Nicolai de Gara Regni Hungarie Palatini« idéztetett, s többszöri perhalasztás után az ügy »pro productione instrumentorum ad presentes octauas festi Beati Michaelis Archangeli« utasítottott. Ezen határnapon Alsó-Lindvai Bánfi László többi közt egy 1406. »Bude in festo Annunciacionis Virginis Gloriose« kelt okmányt mutatott fel; t. i.) Sigismundus stb. quod licet Ladislaus filius Stephani Bani, alter Stephanus et Johannes filij similiter Johannis Bani de Alsolindwa adtunc proxime elapsis disturbiorum temporibus contra Suam Maiestatem quodammodo excessissent, et ex eo ipse dominus noster Rex Castri possessionibus, iuribus possessionarijs rebusque ipsorum priuasset; tamen quia ipsi a Sua Serenitate Regia super huiusmodi ipsorum excessibus veniam habere meruissent, et decem millia florenorum auri puri, iusti et veri ponderis, que idem racione mitigationis rigidi sui Regij conceptus pro facienda per ipsum dominum nostrum Regem ipsis gracia, eidem dare et soluere Sue Maiestati et ad Cameram suam Regiam plenarie, et absque omni diminucione restituissent et persoluissent, ac ipsum dominum Regem de eisdem realiter expediissent: ideo ipse dominus noster Rex prefatos Ladislaum, Stephanum et Johannem, ac eorum heredes super iam dictis decem milibus florenis puri auri, per ipsos sibi integraliter persolutis expeditos commisisset et per omnia satisfactus; motus eciam pietatis visceribus et gracia speciali, qua excedentibus veniam consuevit facere, eosdem Ladislaum, Stephanum et Johannem a nota seu labe quorumcunque excessuum et delictorum per ipsos

in premissis disturbiorum temporibus contra Suam Maiestatem et quoscumque alios quomodolibet perpetratorum et commissorum fluxisset expiandos capitibus, castris, possessionibus et juribus possessionarijs, rebusque et bonis eorum vniuersis gratiam et misericordiam fecisset specialem, ipsos nichilominus in sinum et pristinae suae dilectionis statum benigniter aggregasset; ita tamen, vt iidem de cetero se ipsos a simili nociturnitatis vicio immunes deberent conseruare. Quocirca fidelibus suis viris Magnificis Palatino et Iudici Curie suae, eorumque vices in iudicatu gerentibus, cunctis etiam alijs Regni sui Iudicibus et Justiciarijs, ecclesiasticis videlicet et secularibus, firmiter precipiendo mandasset, quatenus prefatos Ladislaum, Stephanum et Johannem ratione preuia ad cuiusuis instanciam in personis, possessionibus, rebusque et bonis eorum quibuscumque intra et extra Iudicium impedire, molestare, seu quouis modo perturbare nullatenus presumpserent stb. Adhuc idem Stephanus filius Butlka pro nobili domina Margaretha vocata consorte sua, filia videlicet Andree de Swmy stb. eandem dominam causam in presentem immiscendo quasdam litteras prefati domini nostri Regis in Visegrad feria sexta proxima post festum conuersionis Beati Pauli Apostoli stb. (1424.) quod ipse dominus Rex ob meritoria seruicia fidelis sui Thome de Swmy fratris videlicet dicte domine Margarethe stb. omne jus suum Regium, quod ipse in predicta possessione Varfelde alio nomine Jakwselfelde vocata stb. prelibate nobili domine Margaretha vocata, ac Johanni, Benedicto et Nicolao filijs eiusdem, ipsorumque heredibus in perpetuum contulisset stb. (Az itéletben Várfölde helysége alsó-lindvai Bánfi Lászlónak oda határoztatik.) Datum Bude quinquagesimo quarto die octauarum festi Beati Michaelis Archangeli anno Domini millesimo quadringentesimo vicesimo quarto.

(Eredetie börhártyán az országos levéltárnak kincstári osztályában.)

43.

Ozora Pipó temesi grófnak a Mihályi kerületben fekvő Orbágy királyi birtok. kezétségét tárgyazó adománya Deesi Péter mester számára. 1113.

Nos Pipo de Ozora Comes Themensiensis etc. memorie commendamus per presentes, quod nos consideratis seruicijs et fidelitatibus, ac fidelitatum et sincerum (így) seruiciorum gratuitis meritis, quibus Egregius vir Magister Petrus de Dees Serenissimo domino nostro Sigismundo Romanorum ac Hungarie etc. Regi et per consequens nobis, non parcendo persone et rebus studuit complacere anhelatque in futurum, volentes eidem occurrere cum fauore, kenesiatum possessionis Regalis Orbágy vocatae in Di-

strictu Mihald existentis, cum vniuersis suis pertinencijs et vtilitatibus, sub veris antiquis limitibus ac metis habitis, more et ad instar aliorum Kenesiatuum in eodem Districtu habitorum, predicto Magistro Petro de Dees suisque heredibus et posteritatibus vniuersis dedimus, conferimus et contulimus, ymo damus, conferimus et contulimus, per presentes, saluis tamen iuribus alienis; annuimus eciam, vt quicumque libere condicionis homines ad eandem possessionem Orbagy morandi causa aduenerint, secure veniant, et tute commorentur, ac a die aduentus ipsorum, qui in locis desertis edificia construxerint, septem annorum: qui vero in promptis domibus descenderint, trium annorum libertatibus pacifice perfruantur, a quarumlibet collectarum et seruiciorum (oneribus) infra prescriptos annos eosdem supportando, et supportamus presencium testimonio mediante. Quocirca vobis Castellanis nostris in Castro de Myhald constitutis, presentibus sicut et futuris firmissime mandamus, quatenus prefatum Magistrum Petrum de Dees contra premisse nostre donacionis formam nullo modo impedire audeatis, sed potius ipsum suosque heredes, kenesyos predictae possessionis Orbagy vocate, et populos in eadem residentes in omnium tranquillitatis pace conseruare debeatis nostra in persona, secus facere non ausuri. Presentes perlectas reddite presentanti. Datum in Karan tercio die festi Beati Francisci confessoris, anno Domini M^o CCCC^o tridecimo.

(Eredetijét bórhartyán, a belől odanyomott pecsét lemálott, közölte velem egykori hallgatóm t. cz. Mihály János úr).

44.

A székesfehérvári káptalannal: bizonytságlevele, hogy Ozorai Pipó és testvére Léndárt, s másrésztől Lyullyai Márk és József közt Fehérvár és Veszprém-megyei javaikra nézve birtokcsere történt. 1411.

(C)apitulum Ecclesie Albensis omnibus Christi fidelibus stb. quod Magnifico viro domino Pipone de Ozora Temesiensi et Camararum Salium Regalium Comite, ac Leonardo fratre eiusdem pro se ipsis personaliter, et pro Mathia fratre ipsorum sine litteris procuratorijs, onus tamen eiusdem et grauamen quoad infrascripta supra se assumptibus ab vna, parte vero ab altera Marco filio Sebe de Lywlyya et Joseph filio eiusdem coram nobis constitutis, confessum extitit per eosdem in hunc modum, quod ipsi matura inter se deliberacione prehabita pari et vnanimi voluntate pro comodioribus ipsorum statibus et vsibus congruentibus talem in infrascriptis possessione et porcionibus possessionarijs concambialem perpetue duraturam fecissent permutationem: quod primo ipsi dominus Pipó Comes et Leonardus

frater eiusdem quasdam porciones ipsorum possessionarias in Hathwan, Kald et Jobagh in Comitatu Albensi existenti habitas cum omnibus earundem vtilitatibus stb. prefatis Marco et Joseph filio eiusdem ipsorumque heredibus et eorum heredum cunctis posteritatum sobolibus; conuerso autem annotati Marcus et Joseph filius eiusdem quandam possessionem ipsorum Saar vocatam in Comitatu Wesprimiensi existentem. ipsos omnis juris titulo concernentem modo simili cum vniuersis et quibuslibet vtilitatibus stb. prefatis dominis Comiti Piponi et Leonardo fratri eiusdem ipsorumque heredibus et posteritatibus quibuscunque titulo permutacionis dedissent, tradidissent, perpetuassent et sibi ipsis permutassent stb. stb. Datum in festo Beate Dorothee virginis et martiris anno Domini millesimo quadringentesimo quattodecimo. Honorabilibus et circumspectis viris dominis Benedicto Preposito domino et Prelato nostro, Petro Lectore, Blasio Cantore, David Custode et Stephano de Sirimio Decano Ecclesie nostre existentibus.

(Eredetie bőrhartyán vörös és violaszínű selyemzsinoron függő peccsét alatt a herezeg Eszterházy-család levéltárában.)

45.

A velencei köztársaság, mely az ellene harczoló Ozorai Pipó magyar hadvezér tekintetéből azt határozta, hogy florencziek Paduában ne lakhassanak, ezen tilalmat megszünteti. 1111.

Anno 1414. die 27. A prilis.

Cum alias tempore, quo Comes Pipus venit ad damna nostri Domini cum gentibus Regis Hungarie in hac proxima guerra, fuerit prohibitum, quod aliquis Florentinus non posset habitare in Padua; quod principaliter processit, quia idem Pipus Florentinus erat; et modo versatur dubium apud aliquos, si talis prohibitio observari debeat stb. (a tilalom megszüntnek határozatik.)

(A »Misti« című velencei államkönyvből.)

46.

Ozorai Pipó temesi grófnak a Zaylai és Eczeni erők ügyében tiszta-füredi tisztjéhez Tharyani Miklóshoz intézett parancsa. 1111.

Nos Pipo de Ozora Comes Themensiensis nobili viro Nicolao filio Stephani de Tharyan Officiali nostro de Fyred salutem. Cum nuper lites et controuersias contra Reuerendum in Christo patrem dominum Andream Episcopum Waradiensem per honora-

bilem virum dominum Briccium Ecclesie Agriensis Prepositum super succisione siluarum, et signanter Echen, ad possessionem suam Babona pertinencium motas non sine magnis laboribus reformauerimus et sedauerimus, demumque per certa documenta et iuramenta hospitem de eadem villa Fyred predictam siluam Echen cum alijs ad se pertinentibus ad predictam villam Babona pertinere reperierimus, eosdemque hospites ab ampliori succisione et vsu prohibuerimus seriose; miramur, qua potestate et audacia predictas siluas et aquas ad easdem pertinentes per populos eiusdem ville Fyred vt commiseritis et succidi, et insuper per vestros familiares ac dicte ville populos prescriptam villam Babona more vispilionum hostiliter inuadere, hominesque vtriusque sexus eiusdem ville, tam jobagiones ipsius domini Prepositi, quam Egregiorum virorum dominorum de Rozgon diris vlnheribus et verberibus sauciari, domos et scrinia confrangi, vestes, pecunias, domorum vtensilia, nauiculas, retia, animalia, ac vniuersa bona asportari, capellam et cimiterium violari, clausurasque piscinarum deponi feceritis. Que omnia nedum in nostram, verum eciam in displicenciam domini nostri Regis et Regni videntur processisse. Vnde serie presencium committimus et mandamus, quatenus receptis presentibus omnia et singula restituatis, et cum dampnis dictorum populorum restitui faciatis, eaque taliter reformatis, vt ipsi lesi et dampnificati cum eorum expensis se senciant fore contentos, dictamque capellam cum cimiterio reconciliari procuretis. Datum Bude in festo Beatorum Petri et Pauli Apostolorum anno Domini millesimo quadringentesimo quartodecimo.

(Eredetie papiron, a belől zöld viaszba nyomott pecsét alatt az országos levéltárnak kincstári osztályában.); 249

47.

Zsigmond királynak rendelete az egri káptalanhoz, hogy a Zaylai és Eczeni erdők ügyében Ozorai Pipó temesi grófnak tiszta-füredi tisztjéhez Tharyani Miklós intézett parancsát ehhez átküldje. 1414.

Sigismundus stb. Capitulo Ecclesie Agriensis stb. Cum fidelis noster vir Magnificus Pipo de Ozora Comes Themensiensis spoliaciones possessionis fidelium nostrorum Capellanorum Petri Demensiensis et Briccij Agriensis Ecclesiarum Prepositorum, ac Stephani et Georgij de Rozgon Babona vocate per Nicolaum filium Stephani de Theryen Officialem ville Fyred suosque familiares et populos eiusdem ville displicenter perceperit et audierit, prefatoque Nicolao Officiali per suas litteras premissa reformare commiserit: ob hoc vestre fidelitati mandamus precipiendo, quatenus litteras eiusdem Comitis per ydoneum vestrum hominem

prefato Nicolao Officiali destinatis, et quicquid ad continenciam earundem litterarum responderit et fecerit, nobis per vestras litteras patentes fideliter rescribatis. Presentes autem sigillo nostro maiori, quo vt Rex Hungarie vtimur, fecimus consignari. Datum Bude in festo Beatorum Petri et Pauli Apostolorum anno Domini millesimo quadringentesimo quartodecimo, Regnorum nostrorum anno Hungarie vigesime septimo, Romanorum vero quarto.

(Az egri káptalanuak 1414-ki jelentéséből mint alább.)

48.

Az egri káptalannak ezen ügyben jelentése Zsigmond királyhoz. 1414.

Serenissimo Principi et Domino, domino Sigismundo stb. Capitulum Ecclesie Agriensis stb. Nouerit Vestra Serenitas, nos litteras vestras summo cum honore, et viri Magnifici domini Piponis de Ozora Comitis Themesiensis amicabilem recepisse. Quorum tenor talis est:

Sigismundus stb. (következik Zsigmond királynak a Zaylai és Eczeni erdők ügyében a káptalanhoz intézett 1414-ki rendelethe mint fentebb 47. sz. a.)

Tenor vero litterarum predicti Comitis Piponis de Ozora is est:

Nos Pipo de Ozora Comes Themesiensis stb. (következik Ozorai Pipónak 1414-ki parancsa tiszafüredi tisztjéhez Tharyáni Miklóshoz, mint fentebb 46. sz. a.)

Nos itaque predictas litteras ipsius Comitis Piponis prefato Nicolao Officiali de pretacta Fyred portare honorabilem virum Magistrum Georgium de Mogh socium et concanonicum nostrum duximus destinandum; qui demum exinde ad nos reuersus nobis retulerit isto modo: Quum ipse iuxta formam predictarum litterarum Vestre Serenitatis litteras prescripti Comitis Piponis annotato Nicolao filio Stephani Officiali de Fyred attulisset et presentasset; tunc idem Nicolaus pro reformatione predictorum factorum ac restitutione spoliolum et dampnorum recuperacione locum villam Porozlo, diem vero dominicam proximam post festum Beate Margarethe virginis et martiris proxime preteritam deputasset et assignasset. Quo quidem die occurrente prescripte partes in preallegato loco comparendo per ordiuatiuam compositionem proborum et nobilium virorum, videlicet Johannis filij Hanchikonis de dicta Porozlo, Georgij de Zenthymreh, Benedicti de Tharkan, Nicolao Wyd dicti de Fornas, Michaelis Chen-del de Dormanhaza, et aliorum quam plurium proborum ad talem deuenissent concordie unionem: Quod vniuersi villani de pre-

dicta Fyred singuli singulariter super eo, quantum vnusquisque ipsorum de bonis hospitum de Babona predicta abstulisset, haberet et sciret, in altari Ecclesie de annotata Fyred prestitis iuramentis enarassent; quo facto annotatus Nicolaus Officialis per eosdem villanos et suos familiares pretactis hospitibus dampnificatis vestes, recia, nauculas, arma et nonnulla domorum vtensilia cum octo pectoribus (*igy*) in specie restitui fecisset; pro bobus autem, vaccis et alijs animalibus per suos familiares et villanos de dicta Fyred venditis et discipatis in personis eorundem familiarium suorum se ipsum in septuaginta florenis noue monete obligasset in hac forma, quod medietatem eorundem videlicet triginta quinque florenos predicti numeri quindecimo die Beate Marie Magdalene; aliam vero medietatem eorundem septuaginta quinque florenorum noue monete in festo Beati Egidij Abbatis, terminis post sese proxime affuturis coram nobis pretitulato domino Briccio Preposito, et jobagionibus dampnificatis persolvere assumpsisset; jobagiones autem prefatorum domini Petri Prepositi, Stephani et Georgij de dicta Rozgon bona ipsorum et res modo premissa ablata, exceptis paucis, se ipsos rehauduisse asseruissent. Prelibatus insuper Nicolaus Officialis iniunxisset suis vicesgerentibus, vt ipsi iam dictos villanos possessionis Fyred de non restitutis ac iniurijs illatis compellant satisfaccionem impendere cum effectu. Quia vero reconciliacio Capelle et cimiterij predictae ville Babona non predictas partes, sed Episcopum Diocesanum tangere dinoscebatur; factum huiusmodi reconciliacionis indecisum dimisissent. Datum sexto die diei termini prenotati anno Domini millesimo quadringentesimo quartodecimo supradicto.

(Eredetie bõrhartyán az országos levéltárnak kincstári osztályában.)

49.

14272

Ozorai Pipó a boszniai lázadók elleni seregek vezére. 1414.

Sigismundus stb. Conuentui Ecclesie de Lelez stb. Quia Georgius filius Johannis de Salank *in presenti nostro exercitu circa confinia Regni nostri-Bozne* aduersus nonnullos nostros et Regni nostri emulos moto et habito, *sub vexillo Magnifici viri Piponis de Ozora Themesiensis et Camerarum Salium nostrorum Comitum* more exercituancium asseritur personaliter constitutus stb. (eskühalasztási parancs) Datum Strigonij in festo Beati Francisci Confessoris anno Domini millesimo quadringentesimo quartodecimo stb.

(A gr. Károlyi család Oklevéltára II. köt. Budapest 1883. 12. l.)

Kanisai János esztergomi érsek, mint távol levő Zsigmond királynak Magyarorszáiban gubernatora, és Ozorai Pipó a király körmöczi bányáinak mívelése iránt intézkednek. 1415.

Nos Johannes miseracione Diuina Archiepiscopus Ecclesie Strigoniensis etc. nec non Aule Regis Romanorum Cancellarius, eiusdemque in Regnis Hungarie, Dalmacie et Croacie Gubernator et Vicarius Generalis, memorie commendamus: Quod quia Serenissimus Princeps et Dominus dominus Sigismundus Dei gracia Romanorum et Hungarie etc. Rex Dominus noster graciosus, considerans notabilem decrescenciam montanarum Sue Serenitatis de Crempnychia nobis literatorie mandauit, vt eisdem montanis, dum per fidelem Sue Serenitatis Johannem dicte Ciuitatis Crempnychia Judicem, et alios eiusdem Ciuitatis montanarios de ipsarum montanarum decrescencia informaremur, tunc in persona Sue Serenitatis de aliquo releuacionis subsidio eisdem prouidere curaremus, ne ipse montane in totalem tenderent ruinam et destruccionem. Nos itaque cum Magnifico Pipone Comite Themesyensi etc. accersitis in nostram presenciam circumspectis viris Andrea dicto Helthalbreth Scansore dicti domini nostri Regis, et certis montanarijs de dicta Chrempnychia; presente eciam Marco de Newremberga, ex informacione eorundem Scansoris et montanariorum didicimus et comperimus, quod augmentacio ipsarum montanarum cederet ad maximam reformationem et releuamen earundem, augmentumque et vtilitatem Phisci dicti domini nostri Regis: pro eo, vnacum dicto domino Comite, et consilio annotatorum Marcy et Andree, pro augmentacione ipsorum montanarum in persona eiusdem domini nostri Regis disposuimus: Quod vbi prius ipsis montanarijs pro qualibet marca argenti de Camara seu Fisco Regio sex florenos noue monete per centum soluebantur; amodo in posterum pro augmento dictarum montanarum septem floreni eiusdem computi debeant pro singulis marcis argenti assignari. Ita tamen, quod ipsi montanarij ad ipsum Phiscum Regium argentum integraliter et bene depuratum dare et prestare, de ipsorumque argento bonam custodiam habere debeant; alioquin premissa dispositio nostra in nullo debeat eisdem suffragari. Mandantes in persona prefati domini nostri Regis Comitibus et Vicecomitibus Vrburarum de dicta Chremnichia nunc constitutis et in futurum constituendis, vt ipsi dictis ciuibus et montanarijs de dicta Chremnichia amodo et deinceps iuxta premissam nostram deliberacionem et commissionem pro singulis marcis finni argenti singulos septem florenos per centum soluere debeant et teneantur. Datum Strigonij secundo die festi

Beati Augustini Episcopi anno Domini millesimo quadringentesimo quintodecimo.

(Eredetie papiron az érseknek alól oda nyomott pecsétje alatt, Körömcz-bányaváros levéltárában.)

51.

Ozorai Pipó temesi és királyi sókamaraí gróf Zsigmond király meglaggyásából László Boalya fiának oláh vajdának visszaadja az atyjától elkobzott Zarand-megyei javait. 1415.

(Gr. Kemény József, Uj Magyar Muzeum 1854. II. köt. 125. l.)

Ide tartozik Ozorai Borbályának 1415-ki levele Seolari Lőrinczhez, mint 1856-ki értekezésem függelékében VIII. sz. a.

Közli: WENZEL GUSZTÁV.

d. a. m. d.

REGESTÁK
MIHÁLY VAJDA TÖRTÉNETÉHEZ.

1599—1601.

HARMADIK KÖZLEMÉNY.

Ungnád és Székely a császárnak. Nagy-Szeben, 1600. márcz. 24.

Ők 24-kén érkeztek Szebenbe a vajda 23-kán már Fejérvárra indúlt Szebenből. — A vajda Pezzen bejöveteleig nem akar semmiféle tárgyalásról tudni. Várják különben nagyon ő fölsége resolútióját, akár az estre, ha a cæssio megtörténnék, »darzue wir alle hoffnung verlohren,« akár az esetre, ha csak egyszerű conföderatió köttetnék a vajdával, s meghatározatnék az örökösödés, a reservált superioritás, és a vajda s az ország eskületételeinek kérdése.

Muraldus sok rosztat beszél fölségedről. A multkor is Rác György és Váci András előtt azt beszélé, hogy Fölséged alig várja már Erdély birtokba vételét. hogy azokat az urakat s nemeseket, kik ellene voltak, kivégeztethesse — csakhogy azok tudják ezt s magok kériék s kérték Mihályt, hogy Erdélyt Fölségednek ne cedálja. — E gonosz ember az efféle beszédékkal mindenütt elég szemtelenül Fölséged ellen működik.

P. S. Nagy-Szeben, márcz. 25.

A királybíró s a melléjök adott bojár kíséretében meglátogatták a csatatért, hol Mihály a cardinált megveré. »Wie uns die anordnung baiden heüffen zum treffen und die einnembung jedes theills seines vorthls und wie die unterschiedlihen wunderlihen weitschiltigen angrif geschehe, vermainen wir, es würde kein khriegsverstendiger veldgeneral und veldmarschalk dieselb bestölung des veldes und der ervolgten treffen loben oder guet haissen, und haben sich die, so das veldt bestölt wenig khriegserfahrenhait zu baiden thailen der ersten treffen anordnung zu rhuemben.« —

Széltében beszélnek itt, hogy Mihály csak árulás által győzhetett, melyben a legnagyobb részt (az árulásban) »man . . . . dem Cornisch Caspar maistes theils imputirn will.«

(Eredeti.)

P. S. Szászsebes, márcz. 26. — A bojár, a ki melléjük van adva s a ki spionkodik körülöttük a vajda részéről, azt akarja ismét, hogy holnap reggelig ne menjenek U. és Sz. tovább. E folytonos halogatásnak (midőn a vajda oly sok idővel előbb jár nálok) jó magyarázatot adni sehogysen képesek.

(Eredeti.)

P. S. Szászsebes, márcz. 27. — Még a mai napot is itt kell tölteniök. Ugy veszik észre, hogy becstületök a vajda előtt lejárában van. Azt a lakosztályt, mely eddig Gy.-Fejérvárt Ungnáde volt, Stojka foglalta el. Ők most rosszabbat kapnak; cselédségük el lesz tőlük távolítva. — »So mangelts auch an der täglichen tractation, dass wir auch umb unser gelth für leuth und roszt die nottürft niht bekumben khinnen.«

Egyébként: »Das jammern und clagen über das khriegsvolk ist in disem land unsäglich gross, und khon ye einmal ohne ainen algemainen aufstand in die leng niht bestehen.«

(Eredeti.)

Stépan Istrán hadnagy nével hajdúknak. Várad, 1600. márcz. 24.

»Köszönetemet és magam ajánlását írom, mint barátainak. Kapitán uramnak ő ngának adák értésére, hogy ti minden dologtól a jenei kapitánt és Mihály vajdát ő ngát találjátok meg, holott a ti hívségtekhez az nem illenek, mert a ti jószágatok Bihar vármegyében vagyon. Az én levelem látván bejőjjetek mindnyáján, mert kapitán uram megakarja érteni az dolgot, mert ezelőtt a váradi kapitánól függettetek. Az kik bejőjjenek ezek azok: Árkosi Péter vajda, Zékely István vajda, Hagymási Péter vajda, Talvaj Miklós vajda, Nicodemus András vajda botfői, Botha Ferencz, Clyti vajdáné öcscsövel, János vajda, Bakonyai Farkas, Kalmár Jakab. Ebben egyebet ne cselekedjete. Isten tartson meg benneteket.

Ztepan István.«

(Másolat.)

Ungnad Barritusnak. Szászsebes, 1600. márcz. 27.

Elmondja, hogy nincs semmi remény Erdély cedálására, hogy a vajda mily álnok, hogy mint változtatta mindig beszédét.

Küldi Carlo Magnonak egy a szebeni királybíróhoz írott czédulájának másolatát, melyben ez a királybírónak jelenti (febr. 10-kéről) hogy: »Herr waida Mihal hatt sich nun mehr ganz uud gar resolvirt irer khayserl. Mtät disz land zu übergeben.« — Íme Carlo Magnót még februárban is mily rútúl hitegette a vajda.

Különben sürgeti Pezzen és a commissariusok bejövetelét; de ezek minden esetről intézkedő instructióval legyenek ellátva.

Nyári Páltól jött egy küldöncz; Nyáry csak azután tudakozódik: élünk-e még, mert ott kinn az a híre, hogy egyikünket s cseléségünk egyrészét levágták, másikat pedig a török kezébe szolgáltatták. »Ich wollt lieber beim türkischen khaiser, als bei dergleichen christen ein potschaffter sein.«

(Fredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. márcz. 29.

Tegnap érkeztek Fejérvárra. Nem hallgathatják el, hogy útjukban úgy a magyar, mint a szász lakosok, előkelők és alsóbbrendűek között azt a tapasztalást tették, hogy azok B. Zsigmondot óhajtják vissza s maga a nagyszebeni királybíró megvallá, hogy öröme esküdnék Szeben Zsigmond hűségére. A székelyek szintén kezdenek panaszkodni és azt mondják, hogy »lieber wiederumb ire vorige herrn und edlleuth, deren sie guets thails von der verhofften freyheiten wegen erschlagen, undter denen sie gewest, haben, als die neuen des herrn waida auflagen tragen wöllen,« mert félévi hadakozást kíván tőlük saját költségökön. Mindennek daczára a vajda nemcsak hogy kalandokon töri fejét, de mint hallik, a hadinép zsoldjából is le akar húzni 3 vagy 4 óra valót, a mért eddig ingyen éltek az országban. Azt mondja a vajda, hogy e lehúzásból az okozott károkat fogná megtéríteni, a mit ugyan senki nem hisz. Nagyobb valószínűséggel bír az, hogy a hadinép közt e miatt lázadás fog kitörni s míg Mihály ott kinn jár, azon veszi észre magát, hogy többet Erdélybe be sem jöhet.

Tegnap Stojka megkereste őket a vajda nevében s azt mondá, hogy ura igen nehezen várja Pezzen s a pénz bejövetelét; beszéd közben azt a szót ejté ki Stojka, hogyha a hadinép fizetlensége miatt valami kellemetlenség történik, annak ő fölsége lesz az oka. — Erre azt felélték (U. és Sz.), hogy épen nem, tulajdonítsa a bajt a vajda magának; ő fölsége s az ő tanácsosai annyi különféle izenetét, ajánlatát vették a vajdának, hogy nem tudják mire vélni; emlékezzék a vajda arra, a mit eleintén mondott: »wann Euer Mtät nur ein zigeiner herein ordneten, so wolt er Euer Mtät das land cediren« — s hasonlítsa azt össze a vajda mostani követelésével.

Stojka ezek ellenében »noch calumnianter für uns fürge-

worffen« hogy ő flge az ő urát Erdélyből hála fejében ki akarta vetni, »darüber im sein herz von schmerzen wainen mmesse« »und was dergleihen ungeschmahs und ungereimfts...« s például fölhozta azt, hogy mikor ő Bécsben volt, egy lakodalmon, melyet Unverczagt tartott egy szolgája részére, ott nyilván beszélték, hogy »der herr Palfi sollte gubernator im lande werden« s Pezz neki világosan megmondotta, hogy Mihály vajda Erdélyben nem maradhat.

(Eredeti.)-

Ungnád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. márcz. 29.

Panaszkodnak Muraldusra, a ki ő felségéről a lehető legrosszabbat híreszteli mindig. »Der gottlosz bueb wär exemplariter exquisitissimis cruciatibus zu straffen und zuvertilgen würdig, weil wissentlich sein soll, dass er das venenum praeparirt hatt, dormit Ir Frt. Drchl't Erzherzogin Maria Ccristierna hett sollen vergeben werden.«

A Mihály körül valók minduntalan azt sugdossák Mihály fülébe, hogy ne is gondoljon Erdély átadására; ők utolsó fillérokig áldoznak érte. Az ily beszédek persze jól esnek a vajda fülének, »aber warlih wann ers recht bedenkt, noch zu seinem selbst eiseristen verderben gedeÿen und das rechte schermesser sein werden, das um die gurgel abstehen und er von den Sibenburgern, Sigismundo, Pollakhen, und dem Moldauer in disem land..... verraten werden wirt...«

Ma Rác György volt őket üdvözölni a vajda nevében, hogy a vajda őket, a szent ünnepek előtt nem hívatja. Ungnád szeretett volna Ráczczal beszélni, de nem lehetett, mert, »unser boyar oder potius aufseher« jött vele. — Mégis Rác szolt pár szót úgy, hogy a boyár nem hallotta; csakhogy ez nem ért semmit, mert csak Örmény, Stojka és Bán Mihalits árulását emlegette; a mire semmit nem lehet adni; mert ha az egyik nálunk van, az a másakra bizonyos, hogy árúlkodik, »vor dem herrn waida aber blasen sie alle in ein horn.«

Ungnád ma a tirnovai érseknél volt. Ez most is azt állítja, hogy a török követség nem a portáról, hanem csak Ibrahim pasától jó. A vajda az érsek mondása szerint csak azért hurczolt bennünket és a lengyel követét körútján magával, hogy tekintélyét, hatalmát fitogtathassa. Különben maga az érsek azt mondja a vajdáról, hogy az: »impius in quo nullus dei timor, scortator, adulter, moechus, virginum constuprator.«

»Inn sondern grossen vertrauen hatt mir der Erzbischof auch vermeldt, der Racz Görg hab in auch besucht und im sub iuramento vertreulich enddekt: er hab von Pressburg bis gar

hereinwerts vill Ungern und Siebenbürger angeti o'ffen, die alle wünsch-
szen, dass Ungarn regiern möge, also seyen sy des teutsch-
en regiments überdrüssig und khinnen lenger under dem haus Öster-
reich nit bleiben. Das ist nun von den Siebenbürgern und etlihen
mit inen correspondirenden Oberungern niht gar unglaublih,«
nem azért, mintha Mihályt szeretnék, hanem mert Felsőged uralma
alól kiválni óhajtanak bármi módon.

A jó érsek nagyon szeretné, ha Mihály szavát tartaná s
megmaradna őszintén Felsőged hűsége alatt s nagyon aggódik
ellenkező esetben a dolgok kimenetele felett.

(Eredeti.)

Ungvár és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. márcz. 31.

Ma nagypénteken voltunk audientián a vajdánál, a ki magá-
hoz kéretett. A vajda panaszkodott Pezzen s a pénzsegély lassú
érkezése fölött s midőn mi azt feleltük, hogy Felsőged s tanács-
sai a vajda változó izenetei miatt nem tudják magokat mihez
tartani: »das hat er auf uns retorquirt.« — Beszél arról, hogy
jobb volna ha Felsőged ő általa kormányoztatná Erdélyt; van
Felsőgednek úgvis elég baja a végekkel; ő, Mihály, hű szolgája
marad Felsőgednek s hiszi, hogy úgy képes szolgálni, hogy mind
Felsőged, mind a keresztyénség meg lesznek vele elégedve.

Felsőged nem is gondolja, mily nehéz Mihály vajdával az
értekezés. Oly sokat beszél egy folytában, hogy teljes lehetetlen-
ség a tolmáctól hűséget kívánni s hogy eszében tartsa. De még
nincs is megbízható tolmácsunk. Stojka és Örmény Péter úgy
magyarázzák urok szavát, a hogy tetszik, a mint hogy gyakran
észrevettük, mint huyorítják szemüket etc. — Az is nagy baj,
hogy a vajda egyátatában nem akarja, hogy egy kérdést pontról
pontra megvitassunk; majd erről, majd arról beszél, majd »affir-
mative« majd »negative.«

Emlékeztettük, hogy azok az articulusok, melyeket Örmény
P. által küldött Felsőgedhez, épen nem foglalták azt magokban,
hogy az ország reá és fiára szálljon, sem a két ragusai u. m.
Marini és *Aluisio* nem hoztak ily üzenetet; ez a kívánság csak
a legutóbbi követség — Bán Mihalics és Stojka — által lön
Felsőgednek, ellenkezőleg az előbbiekkal, tudtára adva. Erre a
vajda a többi előző követségek üzenetét tagadásba vette, azt
mondá, hogy Örmény Péternek egyebet mondani nem állott
jogában, mint a győzelmet tudtúl adni s ajánlani szolgálatait
a császárnak; azt mondja, hogy *Marini* és *Aluisio* által
sem izent ő semmit a cedálásról. Azok a kívánságok jogosak,
melyeket Bán Miháltsa és Stojka által tett, ahhoz tartja min-
dig magát s tartotta is, mert valamiut a ki jóságot vesz nem

csak magának, hanem unokáinak stb. veszi, úgy csinálta ő is Erdélyben a maga fészket fia s egyéb maradékai számára is. — Mindazáltal ő, Felsőgednek híve s szolgája akar lenni s maradni. — Ha arra vár Felsőged, hogy (Mihály) katonái eloszolnak s maga maradván, könnyen kikergetheti Erdélyből: arra ne várjon senki, mert tud ő magára gondot viselni, Oláhországban 6 évig várta Felsőged megígért segélyét s bár soh' se kapta, mégis a maga erejével elfoglalta Erdélyt. — Ő, Felsőged ellen — folytatá — semmi méltánytalanságot nem tett, hivatkozhatik papjaira, a kiknek tanácsát kérte, de bátran hagyja magát a pápa s az egész kereszténység ítélete alá is.

Panaszkodik a vajda Bástára s sürgeti Pezzen jövetelét.

(Eredeti.)

III. Zsigmond l. lír. a mainezi választónak. Varsó, 1600. márcz. 31.

M. v. Erdélyt elfoglalván Lengyelország ellen is ellenséges szándékkal van, a mennyiben Moldovát is el akarná foglalni. Kéri, hogy a választó fejedelmeknél s a császárnál járjon közbe ez ellen és hogy fogadhasson katonákat is Magyarországon, minthogy M.-on a hadak egy része úgy is fizetetlen.

(Wolfgangus érsek jun. 7-én küldi e levelet Rudolfnak. Polonica o.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. apríl 3.

Mihálcsi bán e hó elsején érkezett meg s a mint az egész városban beszélük, igen rossz relatiót hozott Felsőgedről, hogy Felsőged a vajdát ki akarja verni erőszakkal Erdélyből. Ezen a vajda, mint az egész városban beszélük, fölindult s mi nagyon aggódtunk, hogy dühében a kozákokkal s egyéb fegyvereseivel Magyarországra tör. Ezek miatt Stojkát magunkhoz kérettük. — Ez nem sokat engedett magából kiszorítani, de látszik, hogy csakugyan nem a legjobb híreket hozhatta Mihálcsi. A Magyarországra való törésről annyit említett Stojka, hogy az soha nem volt urának eszébe sem; mindazáltal azokat a magyarországi birtokokat, melyek a cardinál idejében Erdélyhez tartoztak, a múlt novemberi országgyűlés határozata értelmében nem hagyhatja Erdélytől elszakíttatni.

Apr. 3-káról (ugyanazon levélben.) Ma audiencián voltunk (Mihálcsi Stojka s Rác György is jelen voltak) a vajdánál, a ki keményen beszélt, hogy nem képes okát érteni annak, hogy emberei Felsőgedtől határozat nélkül jönnek vissza. Ha nincs szüksége Felsőgednek az ő szolgálatjára, jelentse ezt ki kereken: igei-nel vagy nemmel. — Mihálcsi egy neki Pezzen által írt leve-

let a vajda előtt olyképen magyarázott, mintha abban az állana, hogy a vajda »sey khein man,« a miből a vajda ismét a legroszab-
 bat magyarázza ki. Mi azt hisszük, hogy Mihálcsi maga sem érté
 Pezz levelét, »denn es ist hoh und vernüfftig gestält«, az van benne
 kimondva, hogy a vajda a maga változó határozataival csak önma-
 gát rontja meg, — ha csak el nem áll azoktól s magát Fölséged
 hatalma alá nem adja. — A hol Pezz azt írja, hogy jó volna, ha
 Mihály az ő fiát az udvarba vinné: arra a vajda csak neve-
 tett s azt mondá; ki maradna Oláhországba, ha a fia kijönne?
 — Mi intettük a vajdát: legyen türelemmel s bizalommal
 Fölséged iránt, mint a ki az elfogadható föltételekhez kegyes
 lesz accommodálni magát; inkább azon gondolkodjék, mint járhat
 el a közös, külső és belső ellenségekkel. — Ő erre azt felelte, hogy
 ha Fölséged az ő óhajait teljesíti, akkor ő nem tart semmitől.
 Kért bennünket, hogy kérjük erre Fölségedet, az esetre pl. ha
 Fölséged nem hajlandó teljesíteni az ő kívánságát, úgy oldja
 föl a hűségeskü alól. Közbe-közbe nagyokat sóhajtott a vajda s
 panaszosan mondá, hogy látja, miszerint Fölséged nem akarja az
 ő szolgálatait; pedig ha Fölséged pénzt küldene, most volna a
 legszebb alkalom olyat tenni, a mi 100 év óta sem történt, a török
 ellen; a szerbek s a bulgárok követei nála vannak, hogy a két nép
 kész egy szálíg fölkelni a török ellen, csak fejöket legyen a ki paran-
 csol: ezeket ő nagy fájdmára csitítani s nyugalomban tartani
 kénytelen; pedig ő egy év alatt annyit képes volna a török ellen
 tenni, mint Fölséged hat év alatt hatannyi költséggel. — Mellé-
 kesen fenyegetőzött újra, hogy a külső részeket nem hagyhatja.
 — Sok bajunkba kerül nekünk naponként Mihályt Pezzen jöve-
 telével bízatni s megakadályozni azt, hogy Krasznába és Márma-
 rosba, Husztra és Váradra ne törjön; a miből közte és Básta
 közt gyászos kimenetelű conflictus keletkezhetnék. — Tudtunkra
 adá, hogy ha minden az ő akaratja szerint nem megy: akkor mi
 kimehetünk Erdélyből. Ezen mi csak örülni tudnánk ugyan, de
 mégis alássan kérjük Fölségedet, hogy hívjon ki bennünket inkább,
 mintsem csúfosan a vajda által üzessünk ki.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. ápr. 5.

Tegnap este érkezett meg a futár Pilsenből Fölségednek
 márcz. 20-diki a vajdához intézett íratával; ezt tudtúl adtuk a
 vajdának Stojka által, a vajda annak megörült s mára audientiára
 rendelt. Tapasztalván, hogy a nyilvános audientiákon mint elcsü-
 rik-csavarják a tolmácsolandók értelmét, Fölséged ez íratát pont-
 ról-pontra először mi magyarrá fordítottuk s én Székely pontról-
 pontra magyaráztam a tolmácsnak, a ki oláhra fordítá. — Arra a

pontra, melyben Fgd kegyelmesen inti a vajdát, hogy privát dolgait most a közdolgoktól különítse el, majd eljő annak az ideje, ha a közügyek rendbe lesznek hozva, a mikor őt Fölséged kegyelmesen meghallgatandja: a vajda a régi lamentatióval felelt, hogy ő mily sokat szolgált öt-hat év óta Fölségednek s ha Fölséged segélyt küldene, ő olyat tenne a kereszténység érdekében, hogy az egész világ csodálkoznék rajta, megtenné Miksa főhgt lengyel királylyá. — Intettük, hogy a magyarországi részekre való menéstől tartózkodjék; ezt meg is ígérte, de mivel azt kötő ki, hogy ő két hétnél tovább nem tarthatja itt benn harczosait, nem tudjuk hihetünk-e ígérétenek. — Fölhozta, hogy Brassónál több embere volt 24,000-nél, ha Fölséged beleegyezett volna, vérontás nélkül el tudta volna ő (Mihály) e csapattal Moldvát, Lithvániát, Podoliát foglalni. Erre azt feleltük: először azon igyekezzék, hogy Fgeddel hozza rendbe dolgait; de meg nem is tanácsos Lengyelország ellen mennie, mert ezzel Felséged békében él. A török ellen, s ne a kereszténység ellen fordítsa fegyverét.

Erre ő azt felelte, hogy Erdély felől ő biztos a török ellen; nekie pénz kell, hogy Moldvát elfoglalhassa s azután (minthogy rácok és bolgárok ő tőle függnek) Törökország ellen menjen. Ha Fgd és a keresztény fejedelmek csak hatod részét adnák ő neki annak az összegnek, melybe egy év alatt Fgteknek a hadsereg tartása kerül: ő képes volna ezen oly sereget gyűjteni, melylyel Magyarországból tökéletesen kiverné a törököt, a Dunát a Feketetengerig felszabadítaná s mivel Nándorfehérvártól egész Adriánápolyig vár nincsen, az ottani földnép segélyével azt az egész területet képes volna a török kezéből kivenni. — Mi hisszük is, hogy ha Flgeddel jó véget érne a vajda tárgyalása, Erdély felől: ezeket mind meglehetne tenni.

Továbbá panaszkodott a vajda Bástára, hogy ő neki mindenben régi ellensége.

Kérdeztük tőle a török követség dolgát is. Erre azt monda, hogy a török is örömet akarná közbenjáróul a Fgeddel való béke megkötésére; ő azt felelte, hogy mihelyt Pezzen megjő, tudatni fogja velök (a török követekkel) Fged határozatát ez ügyben. — Egyébként — mondja a vajda — a török nagyon csalja őt magához, nemcsak Moldva, Oláhország s Erdély háboríthatatlan birtokát ígéri; de azt is, hogy az összes töröksereg generálisává teszi (»das ist abermalls unglaublich«); vagy ha azt nem fogadná el, hanem csak a Fölséged ellen való hadakozásra vállalkozik: az esetben 40—50,000 embert adna a török melléje, még pedig úgy, hogy a mely földre paripája lépne, az az övé is (a Mihályé) maradna. — Ezzel véget ért az audentia.

(Eredeti.)

Mihály vajda a császárnak. Gyulafejérvár, 1600. ápr. 6.

Levelét alázatos engedelmességgel vette, jól esik értesülnie Pezz küldetéséről, kéri, minél gyorsabban küldje plenipotentiával és minden más követelménnyel ellátva, hogy tudósíthassa a császárt az Erdélyben történőkről. Féltő, hogy a késedelem bajt okoz ilyen zavarok között, főkép midőn ő annyi zsoldost fenntartani nem képes.

»Sacri. I. M. V^{ra} certissime sibi persvasum habeat, me ex sincero cordis affectu S. I. M. V. christianitatieque universae semper servituum, neque Turcarum, vel aliorum quorumvis postulatis adhaesurum, licet aliquando, imminentem vim eorum amovere verbis blanditiosis cogar, sicut et antea propter tantam multitudinem hostium undiquaque circumjacentium, quae omnia jam per legatos et per literas S. I. M. V^{ae} aliquoties nota feci.«

(Eredeti, oláh aláírással.)

Mihály vajda Pezzenek. Gyulafejérvár, 1600. ápr. 6.

A császár leveléből értesül jöveteléről. Kívánja, hogy minél előbb szerencsésen érkezzék s nagyon de nagyon kéri, hogy minden akadályon túltéve magát a leggyorsabban siessen hozzá, hogy minél gyorsabban mindenek felől jól végezlhessenek.

(Eredeti.)

Unquád és Székely Pezzenek. Gyulafejérvár, 1600. apr. 6.

Febr. 19 én írt levelét Tischler György futár apr. 4-én hozta meg, bár inkább személyesen láthatták volna »mit ain aufsz wenigist parmal hundert tausend taller, u. mit ain 25,000 ducaten in clainatern (!) u. silbergeschir, auch mit künigkhlichen und fürstlichen titlen, alles für dem herrn waida, u. seinen son überladner gesehen.« De mivel így nem lehetett, örömmel látták biztató írását is. A vajda úgy látszik elveszti minden türelmét »und genugsamb mit uns fulminiert.« Kérik jöjjön a mily gyorsan csak lehet, nagy kellemetlenségeknek veheti itt elejét, »deun der herr waida aus sonderlicher verbitterung u. hass, so er zum herrn Basta tregt, etlich tausendt seines kriegsvolckh über das gebürg gegen Wardein, Hust u. derselben orten auf Silag (!) zu legen bedacht u. entschlossen ist. Geschiht das, so fallen die kais. u. waidischen soldaten einander gewisslich in das haar« és M. v. elfoglalhatná erővel mindazon helyeket, a melyek kardcsapás nélkül megadták magokat Bástának, mint Somlyó, Hadad, »Czielib« (!) és Huszt.

Mi protestálunk s intjük, kérjük, óvjuk a vajdát, a menyire csak lehet, hogy ne akarjon újítást s ne nyomúljon elő ezen várak felé, hagyjon békét azoknak. Sokszor beléegyezik, máskor ismét dühöngésében fenyegetőzik vele.

Semmit sem tudtunk elérni, a mit Marini és Carlo Magno ígérték a vajda nevében, nem tudom, mi vagyunk-e oly szerencsétlenek, vagy pedig a vajda azokat, kik előttünk tractáltak, megcsalta (deludirt). Semmit sem akar tudni arról, a mit az előbbi követeknek ígért, ahoz köti magát, a mit Mihálcsa bán és Stoika a császár előtt proponáltak és tractáltak, — mindegyre a mellett erősködik. A vajda úgy tekinti magát, mintha ő volna a hitelező s a császár az adós.

(Eredeti.)

Pezzen a császárnak. Bécs, 1600. ápr. 7.

Ápr. 4-én érkezett Bécsbe. Jelentkezett nála egy raguzai, a ki két ízben járt Erdélyben s utóljára a commissariusokkal tartott titkos tárgyalásban is részt vett velök. Őt a trinovai érsek küldötte fel, a ki most M. v. mellett van és a császár dolgát erősen támogatja (befördert) Bornemiszával és másokkal egyetemben, kik a császárhoz hívek. Ezek együttesen küldötték nagy titokban, mert máskép nem volna szabad. A mit jelent, azt megértheti a császár a titkos tanács és Barytius által a relatióból, a miben nagyon szorgosan kell eljárni. »En mihelyt a pénz megjön, rögtön Kassára megyek, vagy egészen Váradra, hogy onnan a közelből lássam, hogy mit akar a vajda s hogy állanak a dolgok. Mihálcsa bán, a kinek itt kellett volna engem várni, titokban eltávozott innen, a mint itt maradt emberei értesítenek, egy urától titkos embere által küldött ama parancsolatra, hogy innen gyorsan távozzon postán; nagyon félt, hogy itt még börtönbe teszik, de a mint hallom Nagy-Szombatban megbetegedett s a mult hétfőn meghalt volna s eltemették. Felsőged hofdienerje Giovan Marini Raguseo három héttel ezelőtt Kassán volt, mint a pápához küldendő követ jön az oláhtól.

Ő fensége a főhg (Mátyás) reméli, hogy az órát, melyet Carlo Magnótól elloptak, megkapja, a tettest szigorúan kellene büntetni élete, becsülete és javai vesztesével.

(Eredeti.)

Unyudá a császárnak. Gyulafejevárvár, 1600. apr. 8.

A dolgok mindegyre veszélyesebben fejlődnek a késedelmezés miatt. M. v. az első harcot Felsőgeddel fogja megvívni, a Részek (»exteriores partes«) miatt és Básta ellen való elkeseredése miatt. Pezzen oly soká marad oda a pénzzel és ajándékkal.

*Lothar trieri érsek Mihály vajdának „Aus Confluentia“ 1600.
ápr. 8.*

Gratulál és kíván továbbra is győzelmet, csak a császárhoz maradjon hű. Ő és a római birodalom minden lehetőet megfognak tenni érte, úgy szinte a császár is minden tekintetbe gondot fog viselni rá.

(Regesta a bécsi hadi ltb. 35. sz.)

*Wilhelm a Sancto Clemente, spanyol orator, Mihály vajdának, Prága, 1600.
ápr. 9.*

Gratulál s biztosítja, hogy a spanyol királytól minden jóra számíthat. Gondoskodni fog, hogy azon subsidiumot, melyet azelőtt Báthori Zsigmond a meghalt spanyol királytól húzott, M. v. is megkapja.

(Regesta a bécsi hadiltb. 35. sz.)

Mihály vajda a császárnak. Gyulafehérvár, 1600. apr. 9.

Sacr. Imp. M^{tas}. Dne sat.

Quando quidem res postulat, S. I. M. V. oro, ut Stephanum Vaivodam in civitate Spuk [=Innsbruck], ditione videlicet S. I. M. V. commorantem, quam citissime ad nos transmittere dignetur, causam adventus illius ex litteris il^{orum} dn^{orum} comissariorum S. I. M. V. intelliget.

Datum Albae Juliae 9. die mensis Aprilis a. d. 1600.

Ejusdem S. I. M. V.

humillimus servitor

Mihály vajda.

(oláh aláírással.)

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gyulafehérvár, apr. 9.

Mindenféle beszéd hallatszik Mihály készületeiről; némelyek azt beszélnek, hogy Kolosvárra fog vonulni, mások hogy Beszterczének, legnagyobb valószínűsége van annak a hírnek, hogy a székelyekhez s onnan Moldvába csap. 7-ikén a tárházat megvizsgálta. Mondják, hogy az ügyük voutatására minden száz pap 4 lovat lesz kötelek állítani. — Egy néhány hitelt érdemlő némettől hallottuk, hogy Mihálynak a portán nem hisznek s a török követség, a melylyel úgy kérkedik, csak Ibrahim basától jött.

P. S. Mihály hozzánk küldé Stojkát, jelenteni hogy bizonyos hírei vannak, miszerint B. Zsigmond Moldvában van Jere-

miánsnál s sereggel készül Erdélybe törni. Azért tőlünk kérdi, mi tevő legyen? — Mi azt feleltük, hogy mindenestre jobb, ha megelőzi az ellenséget, csak hogy Fgd nevét ne használja; miután Fged a lengyelekkel békében van. Ámbár a mi híreink szerint tagadhatlan, hogy B. Zsigmondot nem a lengyel király, hanem sógora a cancellár segíti. — Látszott Stojkán, hogy ura kissé zavarban van, bár minduntalan dicsekszik, hogy ellenségeitől nem fél, legkevésbé B. Zsigmondtól. — Ha Felsőmagyarországból most Fgd bizonyos számú serei Erdélybe jönének, többet nem kelene attól tartani, hogy vissza fognak vonulni. — A vajda még azt kívánja, hogy az elhalt Péter moldvai vajdának Insbruckban tartózkodó István nevű fiát Fged küldje Mihályhoz, mert mivel az apja is vajda volt, majd szívesen fogadják a moldvaiak, ha Mihály beviszi. — Mi e kérést nem tudjuk mire vélni. Ez által Fgd úgy fog feltűnni a lengyel király előtt, mintha Moldvát a maga hatalma alá akarná István személyében venni Fged. De lehet hogy Mihály Istvánban a jövőre nézve versenytársat lát s el akarja veszíteni.

Felséged legutóbbi levelének a bojárok is annyira megörültek, hogy még most is esznek, isznak, muzsikáltatják magokat.

Giczi Pétert a kormányzó fiát a vajda Dévára tömlőczbe vitette, mert valami adománynál, melyet éppen a vajda conferált G. P.-nek, a donationalis nem jól lévén kiállítva, Giczi a magyar secretariussal, szóvitába keveredett s olyan fenyegetést tett, hogy majd nemsokára más féle donationalisok lesznek kiállítva. Ezt a vajdának hírül vitték s ő Giczit elfogatta.

(Eredeti.)

Székely Mihály a császárnak. Gyulaféjérvár, 1600. ápr. 10.

»Pater Georgio Vásárhelyi« a jezsuiták főnöke közölte vele nagy titokban, hogy a török megegyezett a lengyellel, hogy M. v. Zsigmondnak átengedje Erdélyt s Tarnovsky, — a ki azon szín alatt jött, mintha a vajdát mint régi ismerősét látogatná, — ezt tárgyalta. M. v. Tarnovskynak feltételeket (etliche conditionen) szabott. M. v. Muraldót küldötte Zsigmondhoz (azon szín alatt mintha Oláhországba menne »pergwerck zu besichtigen«) egy szép levéllel, melyben azt írja, hogy jól emlékezik azokra a miket vele tett, hogy ő szerezte meg neki az oláh vajdaságot, emlékezik arra is, hogy hűséget esküdött neki s ő hű szolgálója is akar maradni, a mit tesz és eddig is tett »das sei ime Sigismundo zum besten u. dinsten«, Muraldo elbeszél előszóval mindent, higgyen neki. — Muraldónak 1200 tallért adtak »zur zehrung.«

Székely azt tartja, hogy M. v. hűséges szolgálója a császárnak

nak és a keresztyénségnek, csak igyekezzenek őt megtartani s ne higgyenek felőle minden hírnek; ennyi győzelmet senki sem nyert Felsőged elődei közül.

A mint a levelet végzi, azt a hírt hozza egy megbízható egyén, hogy Muraldo M. v. parancsára szolgálvaival együtt Fogarasba vitetett (»gefencklich einzogen worden.«)

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. ápr. 10.

Mihály minden gondolatja Moldva megvételére irányúl. De attól tarthat, hogy rácz és kozák fegyveresei föltámadnak ellene, mert az előbbieknak 6, az utóbbiaknak 4 havi zsolddal tartozik. — Ajánlottuk Stojkának, hogy Fged küld sléziai lovas és gyalog csapatokat a vajda segítségére, de erre Stojka azt felelte, hogy azokat csak tartsa készen Fged arra az esetre, ha a lengyelek megtámadnák. Mondtuk, hogy e részben nincs mitől tartani; azonban ha tán a sléziai csapatok nem tetszenének, küld neki Fged német és magyar csapatokat. Erre is azt felelte Stojka, hogy Mihály maga szeret mindent csinálni, neki csak pénz kell. — Im így bízik a ravasz vajda Fged becsületes kapitányaiban; pedig megmondtuk neki, hogy nem Básta vezetné a csapatokat. — Azt mondja Stojka, hogy Mihály 30,000 emberre havonként 102 ezer tallért költ s azonkívül számíthat 40,000 székelyre. — Ha igaz; de mi nem hisszük.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Ömálló P. S. ápr. 14.

Ma Stojka a vajda megbízásából nálunk volt s nagyon könyörgött, hogy Felsőged ő fensége a flg (Mátyás?) által elégitesse ki azokat a kolosvári kereskedőket, kiknek a vajda 13,000 firttal tartozik s kik nagyon könyörgenek s kiabálnak kielégítésökért. — Mi azt feleltük, hogy legyen türelemmel Pezzen megérkeztéig. — Azt mondá erre a Stojka, hogy 8—10 napnál tovább a vajda Pezzre nem várhat; mert úgy tudja, hogy Moldvában még idegen sereg nincs s a jó alkalmat nem akarja elszasztani — különösnek tetszik nekünk, hogy a vajda is, Stojka is csak a vajda okosságáról s vitézségéről beszélnek, a győzelmet bizonyosnak hiszik, — s azt, hogy isten segítsége velük lesz-e, soha nem említik. Pedig, mivel tegnap is mozgalom tört ki a fegyverek közt, lehetséges, hogy B. Zsigmond ha elegendő pénzzel jó, »elpracticálja« a vajda fizetetlen népét.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. ápr. 15.

Ma a gyalogság közt lázadás tört ki, a miért ők nem kapnak fizetést, míg a lovasság igen. A piacról minden élelmi szert elszedtek erőszakosan, a boltokba is betörték, úgy hogy a meg-rémült vajda s bojárjai egy kevés pénzzel, a mi épen kéznél volt, kényszerítették a lázadókat lecsilapítani. — Íme ilyen ez a vajda; nem gondolja meg, hogy B. Zsigmond előtt ez a pénzhiány nem maradhat titokban s akkor az bizonyosan nem fogja elmulasztani, nyílt levelekben a hadi népet elpártolásra szólítani föl s miután az erdélyiek közt is sok húz Zsigmondhoz, beállhat a baj. A helyett, hogy Fgedben bíznék a vajda, a zajongó fegyveresekre s az erdélyiekre bizza magát, pedig »kigyót melenget kebelén«, midőn az erdélyiekben bízik.

Az a szándéka a vajdának, hogy az ország előtt nyílt számadást tesz az elköltött pénzről; kimutatja hová fordítá s hogy nem tartott meg semmit magának — ugyan ki merészelné az ő számadását megvizsgálni ez országban? kérdezzük mi.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. ápr. 16.

Audientíán voltunk ma Mihálynál. Mihály arra kért bennünket, hogy nem vehetüénk-e föl ő felsége nevében az országban valakitől kölcsönt, a mit neki átadnánk, hogy ő azzal pénz utáu tomboló seregeit kielégitse. Mi udvariasan bocsánatot kértünk tőle, hogy erre fölhatalmazva nem vagyunk s intettük, hogy várjon Pezz megérkezteig.

Átalában Mihály igen-igen sokat panaszkodott, hogy Fged nem segíti, hogy nem hisz neki. Nehezen várja Pezz jövetelét s addig mi velünk tárgyalni sem akar, holott nyilván kimondottuk neki, hogy Pezz nem mint külön követ, mint új credentiával ellátott küldött jó, hanem mint a mi harmadik társunk.

Baba Novákot, azt mondja Mihály 5000-red magával fölfogadja, kérdtük: hová megy? Moldvába — felelte nagy örömmel — Moldvába! — Azt meg kell Mihálynak adni, hogy ügyes hadvezér; de a miként »wider den Türken für general omni exceptione maior ist«, azonképen rossz polgári kormányzó s ha ő vagy maradéka tovább bírják e szép országot, ebből ép oly elvadult pusztá tartomány lenne, mint Oláhországból s Moldvából.

P. S. ápr. 17. — A Bocskay-féle háznak (a melyben lakunk) hátúlsó sövénykerítésén jött el ma hozzánk Kornis Gáspár egy bizalmas szolgálja, kérdvén tőlünk ura nevében, hogy mivel a napokban tanácsot tart a vajda s azt akarja eldönteni az erdélyi

tanácsosok által: vajjon a törökkel vagy Fgeddel tartson-e Erdély? mit tanácsolunk mi Kornisnak. Mi azt feleltük: tudja Kornis, hogy Erdély már mennyit vétkezett Fged ellen; igyekezzék azon, hogy e vétkek részben jóvá tétessenek. — Ujságotla a szolgál, hogy az a hír, miszerint Fgd B. Zsigmonddal, a ki Moldvában serget gyűjtött, megegyezett. Ha ez igaz akkor — ezt mondja Kornis — ő gyalog kifut Erdélyből.

A tirnovai érsek is volt Mihálynál; ő szintén a Fged mellett való hűséges megmaradását tanácsolá.

P. S. ápr. 18. Azt halljuk, hogy ma a vajda Kornissal, Sennyey Pongráczczal, Bornemissza Boldizsárral, tehát olyanokkal tanácskozott, a kik mint jó császárpártiak ismeretesek. Kornis azt mondta volna, hogy ő kész fejét is koczkára tenni, de Fged ellen nem tanácsol. — De általában, az erdélyiek csudálkoznak azon, hogy Fged ki nem nyújtja kezét Erdély után. — Azt is hallottuk, hogy Taranofszky erősen persvadeálta a vajdát, hogy Zsigmondnak engedjen, különben a lengyelekkel, moldvaikkal, törökkel s tatárral gyűlik meg baja; de Mihály nem hagyta magát megijesztetni.

P. S. ápr. 19. A tirnovai érsek ma útazik Fogarasra; a vajda akaratóból a vajdát kíséreni fogja, a mit mi jó dolognak tartunk, mert az érsek Fged híve s tekintélylyel bír Mihály előtt. A vajda 22. vagy 24. megyen el.

Híre jár, hogy B. Zs. 10,000 emberrel becsapott volna a Székelyföldre, 13 falut fölétgett. A mint mondják B. Zs. anynyira el van keseredve a székelyek ellen, hogy ha ismét Erdélybe jöhetne — saját nyilatkozata szerint — mind kiirtaná őket.

(Eredetiek.)

Ungrnád és Székely u császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. ápr. 19.

A levelek expedialása után jött Kornistól egy második szolgál s kijelenté, hogy ma délelőtt a tanács csakugyan megtartott s mind a négyen a kik ott voltak (u. m. Kornis, Sennyey, Bornemissza, Alárdi Ferencz) elhatározták, hogy akármi történik velök, határozottan ő fge mellett fognak pártot. — A vajda azt kérdé tőlük: mit gondolnak, kivel tartson: törökkel-e vagy Fgeddel? Ők a Felsőgedhez való hűséget tanácsolták, példákat hoztak föl a vajdának, mint pl. Frater Györgyöt. — A vajda azt felelte nekik, hogy ő maga is Fged pártján volna, csak már Pezzen jönne. — Ők (Kornis) készek inkább egy ingben elszaladni, mintsem kimondott szavuktól elálljanak s a Fged hűségétől eltérjenek. — Ha erre kerülne a sor, számíthatnak-e ő fge pártfogására? — Mi

(U. és Sz.) azt feleltük, hogy ha valódi kitartással küzdenek ő fge érdekei mellett, úgy igen s fölhoztuk pl. Somlyai Báthori Istvánt, a kinek Fged épen most kegyelmezett meg.

(Eredeti.)

Unghnád és Székely Rudolfnak. Gyulafejérvár, 1600. ápr. 20.

20-án 8 órakor reggel volt audientiájok a vajdánál, szokás szerint az ő kocsiján vitettek hozzá. Olyan messze eléjük jött s oly messze kikísérte őket, mint még soha. Moldvából jelentései vannak, hogy B. Zsigmond erősen készülődik ellene. Azt felelték rá, hogy ő fge 2 hó előtt írta már, hogy Moldvának hagyjon békét, de ha biztos híre van csakugyan, hogy B. Zs. a moldvaiakkal be akar ütni s Erdélyt tőle és a császártól elszakítani, úgy inkább ő előzze meg az ellenséget s írja meg az okokat a császárnak, hogy ő fge a lengyel királynak adhassa tudtára, hogy a miért az ő emberei, a kenczellár és a többiek segélyt adnak B. Zsigmondnak ő fge országa ellen, azt hogy a császár megengedi M. v.-nak ez ellen a fegyverhez nyúlást tulajdonítsa a király a következményeket magának. »Er (M. v.) hab gleichwohl nicht geldt, wöll dennoch fort, und sollt er das hembet am leib verkaufen.« Intettük mindazáltal, példákat hozván fel B. Zsigmondról, B. Andrásról, felhozván, hogy »so hat der könig Stefan Báthori im Pollu ein elendes endt gnumben u. letzlich grosse verachtung bey den Pollangkhen gerathen.« Az övék és a 4 erdélyi tanácsos példálózásuk hatott rá. Esküdözött, hogy mindig hű marad a császárhoz, csak az fáj neki, hogy a legszebb alkalmakat el kellett szalasztania. Isten ne adjon neki és fiának szerencsét (mondogatá) sem üdvösséget, ha ő nem ő fge és a keresztyénség szolgálatában akarna meghalni; mintha a templomban és az oltár előtt mondaná, úgy vegyük ezt. Majd felállva — mire a biztosok is felállottak — mondá, hogy tehát isten kegyelmével ő fge szolgálatában előre akar menni (t. i. Moldovára) és hogy »er wünschete, dass Ew. May. in der nahendt sein, u. er für Ew. May. erscheinen kundt auf die erdt zu Ew. May. füßen fallen u. nur etlich wenig wort E. k. M. persönlich furbringen u. in höchster gehaimb eröffnen könnte, so wär schon getröst, u. er weisst, so denn E. M. nur den ihn erst recht kennen u. für einen dero treyisten diener befinden, lieben u. halten.«

Szándéka volt már 21-én elindulni, de minthogy Baba Novák, a portyázók kapitánya még távol van, elhatározta, hogy hétfőig 24-ig még vár, nehogy az országban olyan sereg maradjon a háta megett, a mely kárt tehetne. Minthogy pedig Erdély a császáré, el van határozva, hogy őket a csász. követeket ott hagyja, hogy visszatértéig Gyulafejérvárt resideáljanak. »Die Türken

aber wöll er mit sich nemben, darmit sie nicht so nahendt bey dem Türkischen gebieth seyen, auch nicht jederman mit inen practicire, draus sich was zutrage — wir wollen uns drüber nicht scandaliziren.«

Gyanús, hogy őket maga megett hátra akarja hagyni s nem mondja mi célból. Hiszen a tractatio végett épen mellette kelene lenniök. Nem hiszik, hogy az ő oláhjait az ő felvigyázásuk alá akarná bízni.

Kérdezte, nem volna-e jó, hogy vagy két embert a császár-hoz küldjön, kik által biztosítsa hűségéről. Tanácsolták; csak-hogy félreértés ne történjék ismét, mint a Raguzaival és Carlo Magnoval. Azt hiszik, hogy kígyó lappang a fűben (latere angvem in herba), hogy nem mondja meg mi célja a követküldésnek.

Esküdjözik »ihm nichts mehr u. höher im herzen, sinn u. in gedanken tag und nacht liegt, als allein E. M. u. der Christenheit winter u. summer zu dienen, er hab ja kein rast u. ruhe«; csak a szíve fáj, hogy annyi sok idő és oly sok szép alkalom elveszett hiába.

Az audientia igen szépen folyt volna le, »da andern kain falsch herz noch giftt unter honig verborgen ist.« Nem csodálkozhatnak eléggé a vajda illetén alázatos s némileg siralmas megjelenése felett. Ennek okai a következők lehetnek:

1. mert a tirnovai érsek (a mint mondta) szívére beszélt s elijesztgette tán a négy erdélyi tanácsos példálózása is.

2. A töröktől fél, követelik Lippa, Jenő, Lugas, Karánsebes várakat; most haboz a »velle et nolle« között. Ha oda adja azokat a töröknek: úgy az könnyen juthat be Erdélybe, ha nem: nyakára zúdítja a törököt.

3. Mert a háború kimenetele is kétes »und er sich auf die Siebenbürger in strait gegen dem Sigismundo gar nicht verlassen darf, sondern sich fürchten muss, da es zum strait komben soltt, dass alle siebenbürgische hauffen, alsbaltdt sich für den Sigismundum declarieren u. zu involtirn würden«: azért nem is akarja Zsigmond ellen vezetni az erdélyieket, hanem Oláhországba akarja küldeni, de innen aztán szintén Moldva felé fordítaná őket.

4. »Dass alles landvolck hin u. auch die Zaggell [= székelyek] seines nahendt türk. tyranischen regiments überdreysig [überdrüssig] seyn, u. den kriegsleuth insolenz u. schaden nicht mehr gedulden mögen, daher er sich eines gemainen landtaufstandts besorgen muss.«

5. A hadi nép adósságai, mert még a kozákoknak és moldvaiaknak sem hihet föltétlenül a fizetelenség miatt.

6. Az élelmiszer hiánya, mert az őszi dér és a téli fagy a vetéseket annyira megrontotta, hogy alig lesz mit aratni.

7. Be kezdi látni maga is, hogy Erdélyt nem sokáig tarthatja meg; lehetetlen dolog is az, hogy ő politikai tekintetben jog és törvény ellenére örökösen bírja ez országot.

8. Maga is haboz, átengedje-e a császárnak, vagy nem. *Ha átengedi*: bojárjai, a kik itt ez országban meggazdagodni, kastélyokat s birtokokat szerezni akarnak, nem örömet látják s azt hiszi rosszul jár miattok; *ha át nem engedi*: a császártól idegeníti el magát s kénytelen volna a töröknek vagy a lengyelnek véd-szárnyai alá adnia magát, a kikben szintén nem bízik.

A vajda nagyokat sóhajt, mintha rosszat sejtene, bizalmas emberei mondják, hogy egész melancholicus most, luxusban és változatosságban (varietas) gyönyörködik és a drága ruhákban, miben nagy bősége van, aranyos és ezüstös köntösökben, »dass er sich 2 oder 3-mal eig tag verklaidet«

(Másolat a bécsi hadi ltban 1600. 4. 6. sz.)

Ungnad és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. ápr. 21.

»Die erste relation vom 21. April.«

Tegnap az audientia előtt keresett bennünket Bornemissza Boldizsár bizalmas embere, s ura nevében mondá:

Hogy ők négyen (Bornemissza, Sennyey, Kornis, Alárdi) a vajdának azt tanácsolták, mindenestre megmaradjon Fgd mellett; a vajda nem szólt ez ellen, csak a németek lassúságáról panaszkodott keservesen. — Gyalázat volna Erdélyt Mihálynál hagyni, holott ez mindig »zu der chron Vngern von alters gehört.« Elégítse ki Fgd Mihályt egyéb javakkal, adományozásokkal. (Nekem Ungnadnak tavaly novemberben Malaspina előtt tanácsolta azt Bocskay, Malaspina is helyeslé.) — Ha másként nem lehet, csak akkor hagyja Fged Erdélyt »ad tempus« Mihály kezében, de akkor is adjon mellé valakit. — A vajda már dicsekedett, hogy Fged a kormányzást neki hagyta volna: ezt nem örömet hallották az erdélyiek.

A vajda B. Zsigmondhoz Muraldót küldé s pedig vagy a czéltől, hogy B. Zsigmondot valahogy befonja, vagy azért hogy az országot Zs.-nak szándékozik átengedni, megemlékezvén arról, hogy ő maga is Zsigmond jóvoltából lón vajda.

Armeni Péter nálunk volt s azt adá tudtunkra, hogy a vajda csakugyan küld küldötteket Fgedhez és pedig egy oláhot és egy erdélyit, Vitéz Miklóst.

(Eredeti.)

»Die ander relation vom 21. April.«

Tegnap éjjel 9 óraker Kornis Gáspár küldé hozzánk bizalmas emberét, a ki ezeket jelenté:

Ama tanács következtében, hogy maradjon meg Fged hűsége mellett a vajda, tudtokra adá (négyöjök közül Alárdi betegség miatt nem volt jelen) a kertben, a nekünk adott audientia után, hogy elhatározta Vitéz Miklóst kiküldeni Fgedhez. — Kornis ezt nagy bajnak tartja, mert ez a Vitéz Miklós egészen a vajda embere, a ki a keresztyénséggel sem gondol, mindig csak gonoszságon töri fejét s mindent a mit Fgedre nézve kedvezőt beszélnek az országban — a vajdának besűgja. — Továbbá a vajda maga is akar íratni, de az erdélyi tanácsurakkal is szándékozik íratni Fölségednek, hogy teljesítse a vajda kívánatait; az uraknak akkor nolle velle írniok kell. A vajda lehetetlen dolgokat fog kívánni, így pl. Nagyváradot, Husztot »und die fünf äusserigen spanschafften.« — Kornis kéri tanácsunkat, hogy bevárja-e ő Pezzent, vagy »bei zeiten sich darfon machen soll,« 2500 jobbágya van neki úgymond Erdélyben, de készebb otthagyni őket s egy kabátban elfutni, mintsem Fölséged ellen cselekedjék.

Mi azonban azt hisszük hogy akármit beszél Kornis, Huszt, Várad s az öt megye kívánásában az erdélyi urak (s így közöttök ő is) a motorok.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. ápr. 22.

Ma Stojka volt nálunk. Intettük, hogy bírja rá a vajdát miszerint a vajda bennünket magával vigyen, az lévén nekünk parancsban Fgedtől, hogy a vajdát ne hagyjuk el. — Azt mondja Stojka, hogy a vajdának »20,000 lauter schizen zu fuesz« és 8000 lovasa van. — Híre jár, hogy B. Zsigmond mellett 40,000 tatár van. — Beszélik, hogy a krakói érsek meghalt és az érsekség B. Zsigmondnak volna ígérve.

Beszélik, hogy Mihály Magyarországba, Máramarosba, Husztra akar törni s azért küldi részben Besztercze felé sergeit.

Herberstainnak a bányák árendája fejében meglőn hagyva, hogy 1500 tallér ára rezet vásároljon be Belényesen. A vajda mikor a parancsot adta, épen a fegyvertárban volt s midőn megtudta, hogy ezelőtt Belényes is ide tartozott, mérgesen a szakálába kapott s úgy nyilatkozott, hogy ő karddal hódítá meg e tartományt, azért a mi hozzá tartozott, azt követeli.

Giczy Pétert Fogarasra hozták Dévából; azt hiszik, hogy kiszabadúland.

Armin Péter volt nálunk ma este. Ez mondá, hogy Mihály vajda igen bosszús a Somlyai B. István megkegyelmeztetéseért. Somlyai B. I. írt neki egy levelet, melyben köszöni Mihály aján-

lását. Igen, de Mihály csak azért ajánlotta, hogy el merjen menni Fölségéhez, hogy Fged aztán letartóztassa.

Vitéz Miklóst nehezen küldik Fgedhez.

(Eredeti.)

»*Cinchius cardinal Sti-Georgi*« *Mihály vajdának. Romából, 1600. ápr. 22.*

»Übersendet ihm (t. i. M. v.-nak) das apostolische breve, welches eine cohortation katholisch zu werden und das lob seiner thaten um die Chсистенheit enthält.«

(Regesta a bécsi hadiltb. 35. sz. a.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. ápril. 23.

Stojka és a logofet — a ki a vajda főtitkára — ma fölkerestek bennünket s a vajda nevében tudunkra adták, hogy a vajda holnap indul, itt hagyja maga helyett a logofetet s minket melléje, hogy vigyázzunk és kormányozzunk addig mig visszajön.

Mi megmondtuk Stojkának, hogy ez lehetetlen, ez csak Fölséged sérelmével történhetik, minket Fged a vajda mellé küldött, mi senki másra nem vagyunk kötelesek hallgatni. Hiszen az utczai gyerekek is szemünkbe nevetnének! — Mi készek vagyunk 2—3 nap múlva vagy Kolosvárra menni Pezzen elé, vagy a vajda után Medgyesre, vagy ám maradjunk itt, de akkor mi resideálunk az udvarban s mi kormányzunk, mint Fged ideiglenes helytartói, és nem a logofet. (A vajda bizonyosan azért akarja itt maradásunkat, hogy minket látva az erdélyiek, ő ellene — a míg künn hadakozik — föl ne támadjanak.)

Stojka ezt felelte: az, hogy Medgyesre vonuljunk Mihály után talán lehetséges, de másra nem áll az ő ura rá. Csak a fejét rázta.

Még mindeddig, pedig estve van már, nem kaptunk a vajdától határozatot; nem tudjuk mit tegyünk; félünk, hogy világ csúfjára úgy kell itt maradnunk, a hogy a vajda akarja.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. ápril. 24.

Ma reggel 6 óraker a vajda elindult Szerdahelyre, a hol megszáll. — Mi még most sem kaptunk választ tőle, hogy mit csinálunk; Stojka búcsútlan ment el tőlünk ura után, 4—5 napig itt maradunk, de tovább nem leszünk itt az útca gyerekek nevetségére; elég az a szégyen, hogy a vajda emberei a mi embeinknek már azt vetik, hogy ráuk semmi szükség nincs.

Kakas István azt az újságot hozta, hogy a vajda 26-ikára

a kolosvári bírót s előkelő polgárokat Fogarasba rendelt, valószínűleg az eskütétel miatt.

Székely János, ki 10-kén jött el Bécsből, azt mondja nekünk, hogy Pezzent még künn találta s nála is volt Ulrichskirchenben.

Stadniczkytól Legyelországból egy küldött jött a vajdához, E szerint a l. cancellár megegyezett a tatárokkal, úgy, hogy tatárok, lengyelek s moldvaiak Zsigmond érdekében háromfelől is támadjanak M.-országra s Erdélyre.

Tegnapelőtt tatár követ volt a vajdánál, a ki a vajdának a tatár kán barátsága jeléül egy kézijjat hozott.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gyulafejevárr, 1600. apr. 25. 9 órákor éjszaka.

»Die leczet gehabte audienz ist woll zu considirn der gestus und actus halben, so der herr waida darundter gebraucht, als wann er in einer kirchen vor dem hohen altar, gott, und E. M. ein corponale juramentum sancte et solemniter praestirn solen will ers, was er gesagt u. sich erbotten nicht halten, wie es die werck noch nicht ercaigen, so wirt gott E. M. an im rechen, wir wisseten im auch in ewikheit nicht mehr zu trauen, noch zu glauben.«

Ma hat órákor útaozott el kevés néppel Fogarasra. Tegnapelőtt 24 mezei ágyút vittek el ismét. A hadinép már mind elől van Besztercze mellett és a Székelyföldön, 12—14 nap alatt elvállik, hogy merre fordul a szerencse. Adja isten, hogy el ne játszsza a v. az országot, »weil er so gar misstrausamb, mala fide, fraudulentur et dolose und verweislich gegen E. M. procedirt.« Ha leveretik és B. Zsigmond elnyeri az országot, akár rögtön sir után nézhetünk.

»Er verhofft, er werde die Pollakhen und Moldauer noch inparatos finden, und den vorstreich gewinnen: gott gebs.«

Tegnapi jelentésünkben megírtuk a híreket, melyeket a vajda kapott. A legyel kancellár terve az, hogy egy sereg tatárt Husztnál áthozzon, a lengyelek más uton jönnének Erdélybe. a török és moldován pedig Oláhországba törne, hogy így három oldalról támadják meg és üzzék ki M. v.-át: az idő megmutatja mihamar mi fog történni.

Azt tartják, hogy Moldovában nincs több készen fegyverben, mint 3000 lengyel és 10,000 moldován. Stojka állítja, hogy a vajdának van 20,000 gyalogja és 8000 lovasa.

Itt kell hevárnunk Mihálcsa bánt, vagy Medgyesen, hat mfuyire, a v. nem visz magával, hanem »pro fictis et deludendis gubernatoribus« azon szin alatt, mintha őt kellene helyette-íte-

nünk, itt akar hagyni az ő öreg logofetje mellett, a ki kancellárja, azaz oláhul titkárja neki; de nem egyezünk belé.

A török és tatár követség, a mely ma még itt volt, utána megy.

26-ára az összes szász városok bírái előbbkelő polgárokkal Fogarasra kell menjenek a vajdához, vele vannak ott az előbbkelő erdélyi urak is, kivéve Napragit, a ki Gyaluban van, beteg, vagy is inkább betegséget színlel. Azt hiszik, hogy a v. a hűség- esküt vagy egészen a maga személyére akarja átváltoztatni (reformálni) s Fgdet egészen kizárni abból, vagy pedig a 1599 novemberben letett esküt akarja megújíttatni (renovirn): »er traut den Sibnebirgern nicht, sihet inen vleissig in ir khartenspiel.« Azt is halljuk, mintha erdélyi hadi népet egyáltalán nem vinne magával; Básta és Bocskai gyorsabban tudósíthat a moldovai harczról, mert Bocskai, Gyulafi, Báthori István és Vesselényi szolgálakat tartanak a táborban, a kik naponként tudósítják őket.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. ápril 26.

Önálló P. S.

Tegnap eljött hozzánk a logofet s tudtunkra adta, hogy ha tetszik maradhatunk, ha tetszik mehetünk Medgyesre, a vajdát ott bevárni. De 6 napot kell várunk, hamarébb nem keríthet kocsit; mi szerettünk volna Kolosvárra menni, de mivel nem lehet, megyünk Medgyesre, remélvén, hogy 6—8 napi várakozás után Pezzen már közelünkben lesz.

»Zu Meggiesch sein wir gleich mitten im land, in comitatu Mediesi (!), da gleich das centrum Transylvaniae ist, und von dort auf alle Sibenbürgische granizen 12 meill gegen allen 4 orten gerait werden, denn Sibenbürgen soll 24 meill lang und brait sein; die meill sein so grosz, alls 40 und mehr ja nahend 50 teutscher meill.«

Halljuk, hogy Megyesen Székely Mozes *mustrát* fog tartani a magyarok és a szászok fölött. A székelyeket a vajda Moldva ellen akarja vinni; de hogy a magyarokkal és szászokkal mit akar kezdeni, nem tudjuk.

(Eredeti.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gyulafejérvár, 1600. ápr. 30.

M. v. el van keseredve, haboz, azt mondják, közelebb áll a lengyelhez, Zsigmondhoz s a törökhöz, mint a császárhoz, s Moldva elleni vállalata nem akar egyéb lenni, mint egyesülés Zsigmonddal, a lengyelekkel és moldvaiakkal, úgy hogy ez orszá-

got (Erdélyt) Zsigmondnak engedné át. De ezen visszás mendemondákra keveset lehet adni.

Taranofszky tárgyalta itt és Brassóban, hogy M. v. Erdélyt Zsigmondnak engedje át, akkor Moldvát a török beleegyezésével átengedik a lengyelek neki. Tarnovszky elment, 6 hét múlva kellett volna visszajönnie, a hat hét már elmúlt s nem hallatszik hogy jönne vagy ő, vagy legalább a két oláh szolga, kiket a vajda mellé adott.

Bizonyosan tudjuk, hogy a vajdát Zsigmond erősen megintette s figyelmeztette az ő vele tett jótéteményekre, hogy ő segítette a vajda-székbe, ő segítette meg Sinán basa ellen és sok egyéb jót tett vele. Zsigmond hívei dicsekednek is azzal, hogy a vajda mindezekért hálás akar lenni és Zsigmondnak reményeket táplál. A vajda részint jószántából, részint féltébből, nehogy nyakára zúdúljon lengyel, moldvai, török, tatár, el fog állani Erdélytől.

A kancellár (Zamojski) sem nyugszik, a törökkel gyakorlatilag Zsigmond érdekében, hogy B. Zs. akár önkénytes átengedés, akár erőszak által Erdélybe jusson. A török örömet fogja látni, szemet huny arra is, hogy Zs. erős ellensége volt, csak hogy M. v.-t az országból kivessék s a császárt minden jogától megfosszák Erdély felett.

Nem kevés godot okoz Muraldi követsége is Zsigmondhoz.

A logofet mintegy helytartói minőségben időz Vinczen, a hol évek előtt Fráter Györgyöt meggyilkolták s a hol Aron moldovai vajdát is elárúlták; vendégei voltak ők, többek közt azt mondá, hogy a lengyel kancellár Varsóban nyíltan mondotta, hogy most van az ideje a kukacot késsel kivenni a sajtból [tulajdonképen: a férget »aus dem paumben«] M. v.-ra és oláhjaira czélozván; azt hiszik, hogy először szép szerivel próbálja Zsigmondot behozni kardcsapás nélkül, ha úgy nem megy, akkor aztán karddal. A vajda határozottan kijelentette egyszer, hogy Nagy-Várad, Huszt és Somlyó felé küldi seregét, Stojka is azt mondotta, sőt maga M. v. is, hogy »inkább akarja, hogy a feje elveszzen, mintsem beleegyezzék, hogy a külső megyék, melyek Erdélyhez tartoznak, elvonassanak tőle.« Azért mi (a biztosok) tanácsoljuk Fgdnek, hogy tartson jól fizetett sereget Felső-M.-o.-ban, lovasokat és gyalogokat, úgy az erdélyi változások, mint a török ellen, mert így hacsak 8—10,000-nyi sereg állana ott készen, az esetre, ha B. Zsigmond győzendett s a vajdát leverte légyen is, Fgd mégis nagy részét megtarthatná Erdélynek, mint Kővárt, Kolosvárt, Szamos-Újvárt, Beszterczét, ha nem is az egész országot.

Gondolkozóvá teszi a biztosokat, hogy a vajda értékes holmiját, valamint a ráczok is feleségeiket, kincseiket mind a határra hordják, a mi mind menekülésre van czélozva azon esetre, ha M. v. megveretnék, de nem Erdély önkénytes átengedésére.

Brassóban M. v., Taranowski és B. Zsigmond egy titkos követe tanácskoztak együtt s valószínűleg titokban megállapodtak valami gonosz praktikában Fgd ellen, tán hogy sergeiket egyesítik s Fgd országát a külső Részekben megtámadják. Elképzeljük, mily borzasztó siralmat és kárt fognak ezek előidézni Felső-M. o.-n. Naprági, mihelyt hallani fogja, hogy Zsigmond bejött és győzött, rögtön azon órában elmenekül.

Ha a vajda elfoglalja még Moldovát is Erdélyhez és Havasalföldéhez és nem marad ő fge hűségében : mindent véghez vihet F.-M. o.-n. Ha leveri Zsigmondot, méginkább követelő lenne s veszélyes szomszédá válik Felső-M. o.-ra nézve. Ha ellenben Zsigmond győz, rögtön egyesülne a törökkel és folytatná Fgd ellen a harcot Huszt és Várad felé. Ha Zsigmond és Mihály egyesül, még rosszabb ; de ez nem valószínű, mert egyik a másikban nem bízik.

29-én a logofet ebédre hívatott, bizalmasan beszélgetett, hogy a vajda a katonákat mustrálja Fogarashban, s hogy B. Zs. Szucsaván van, hogy a vajdának igen jó hadinépe van vagy 40,000, ha bemegy Moldvába, az ország népe mindjárt hozzá áll. Mondtuk, hogy az a hír, hogy M. v. békét fog kötni Zsigmonddal. Ennek határozottan ellentmondott s mondá, hogy 5—6 nap alatt látni fogjuk, hogy milyen békét köt majd Zsigmonddal ; már azelőtt is nagy dolgokat láttak volna, ha oly késedelmezők nem lettek volna ő fge részéről a pénzzel.

Provisorunk, a ki jó Zsigmond-párti, azt mondja, hogy május 3-án vagy 4-én lesz az ütközet M. v. és B. Zs. között. Azt mondja továbbá, hogy M. v. elveszti a csatát, mert a kozákok nem fognak harcolni a moldvaiak és a lengyelek ellen. Gazdánk szerint Zsigmondnak 20,000 lovasa, 20,000 gyalog lövésze s még vagy 8—9000 magyar és lengyel harczosa van. Hihetetlen. Az itteni hadinép Brassótól egy mérföldnyire Feketehalmon fog megmustráltatni. A magyar lovasok és drabantok, mihelyt ütközetre kerül a dolog, átállnak a vajdától Zsigmondhoz.

5-én vagy 6-án menjünk Medgyesre, azt hagyta meg a vajda s ott várjuk be őt, ha ugyan végzete még visszavezérli őt oda.

(Eredeti.)

Dr. Pezzen a czászárnak. Kassa, 1600. apr. 30.

Mind csak arról értesül »dass der Sigismundus alberéit starcke faction in landt und von den Pollacken schucz u. hilf erlangt haben solle.« Hogy B. Zs. újra bejőjön Erdélybe, csaknem az egész magyar nemesség óhajtja. A miatt pedig, a mit a hadinéptől kell szenvedniök, általános felkeléstől lehet tartani

Felső-M.-o.-n; Básta pedig mindent kénytelen elnézni, az engedlenséget és kihágást nem büntetheti, mert nincs annyi katonája, hogy Fgd tekintélyét karddal megvédhesse. Ezen országgrész azért a legnagyobb veszélyben forog — s a főurak miatt, a kinknél összehalmozva áll minden élelmiszer, az éhszükség küszöbén áll; úgy annyira, hogy egy köből búza 5, gabona 4 tallér, lehetetlen ide előleges gondoskodás nélkül új katonaságot küldeni, mert én is utamban 27 lóval és 40 főnyi kísérettemmel sok helyütt nem találtam több élelmiszert, mint a mit magammal elhoztam s oly sírást-rívást (jammer u. klagen) találtam a szegény nép között »das auch ihr gar viel die häuser verlassen und hin und wider mendicando ihr nahrung suchen müssen.« Tény az, hogy a főuraknál az élelmiszer fel van halmozva s ez okozza a nagy drágaságot. Azért szükséges, hogy Fgd a megyéknek és Bástának szigorúan megparancsolja, hogy a beküldendő lovasság és gyalogság számára a táborhelyekre elegendő kenyeret, zabot hordjanak össze, húst és szénát a legkevésbé sem lehet kapni. A szegény nép a megmaradott kevés marháját alig tarthatja fenn, szalmáért egy pár ló számára 5 —, szénáért 10 tallért is fizetnek, (a mi nálunk hallatlan!). Moudják, hogy ez onnan van, mert tavaly a lovasság átvonultában levágta az éretlen életet és megétette a lovakkal. Sírva panaszolják ezeket, hogy lépjek közbe Felsőgednél.

»Bin meinestheils ander ortten hin und wider gereist, aber ein solch armut und ellend hab ich auch bei den ärbsten Türkischen underthanen per Serviam et Bulgariam, da es am üblisten sunsten pflegt zu sein, nicht angetroffen.« Így van ez Kassától egész Váradig.

Szolnok mellett sok török és tatár van összegyűlve, én azért egyenesen Debreczen felé megyek Tokajon át s onnan Szatmárra és a hegyeken át Erdélybe, mert valószínű, hogy a török messze bejár zsákmányolni a Tiszán túl. Innen Váradra 6—8 nap alatt gondoljuk, hogy elérünk.

Küldöm előre Fgd udvari szolgáját. . . . .¹⁾ a vajdához s kívánom, hogy Stojka és Mihály bán élénk jöjjön Váradra, hogy időt nyerjünk s lelkületüket annál inkább kiismerjem.

Rákóczihoz külön postát küldtem, hogy legalább 100,000 forintot adna, különben nem tudok Erdélybe bemenni.

Huszt felől tárgyaltam Bástával és Lassotával a »mustermeister«-rel, hogy Fgdnek küldjenek véleményadást.

Három év előtt »in üblen terminis« hagytam el ez országot, de «in tanta extremitate,» mint most, mégsem volt akkor.

Itt van Szabó Balázs, a volt huszti kapitány, az ő kiválmait Básta Fgd elé terjesztette; bízattam Fgd kegyével, leg-

¹⁾ A név helye kipontozva.

alább legyen, hűsége jó példa mások előtt (t. i., hogy Husztot feladta).

Básta mondja, hogy Szolnok felé 13,000 ember volna szükséges.

Ha az erdélyi dolgok jól sikerülnek, a vajdát rá fogom bírni a török ellen együttes vagy különleges impresara.

Bocskay és Nyáry Pál szolgálja itt várt, azzal, hogy urok igen sok nevezetes dolgot szándékszik velem közölni Erdélybe menetelem felől. Bocskayt Váradra rendeltem, Nyáryt, a ki most lakadalmi miatt Homonnán van s lakadalma Kis-Várdán fog tartatni, Kis-Várdát rendeltem találkozássra.

»Sonst ist auch alhier communis opinio, dass die Pollacken sich gewisslichen umb Siebenbürgen mit restituierung des Sigismundi annehmen werden.« Egy előkelő lengyel úr azt mondotta a katonáknak (»archibusir«-oknak), midőn a Kárpátokban voltak, a hol a szorosban 500 paraszttal három földhányást csináltak ellenök, hogy nemsokára másféle népet fognak ott látni az országban, a kik majd boszút állanak a katonákon (az archibusirokon) és a németek által elkövetett zsarnokságért. A parasztok közül egy pár ott is maradt a szorosban, az »archibusir«-ok közül pedig néhány megsebesült, s vissza kellett vonulniok.

(Eredeti, a bécsi hadi ltban. 1600. ápril: 4. 5 sz.)

Unquád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. máj. 1.

Székely János Fogarasról a vajdától visszajött s a vajda meghagyásából Pezzen elé fog utazni. A vajda nem bánja, ha a pénzt s ajándékot hátra hagyja is Pezzen s az később fog is megérkezni, csak ő maga jöjjön, hogy üdvös dolgot lehessen végezni Fgd javára; legfőlebb 10,000 aranyat hozzon Pezzen magával melyet Mihály a tatár kánnak küldene.

Székely azt referálja, hogy Mihály ma indul Brassónak, van készen 38,000 gyalog puskása, 3000 kozákja; de ezek a lengyel ellen nem akarnak harczolni, mert félnek a l. cancellár fenyegetéseitől. — Van 4000 rácz lovasa, 6000 erdélyi lovasa és gyalogja, Baba Novák 4000 lovast és gyalogot visz neki, a székelek 40,000-en kell legyenek; fia 16,000-t visz, összesen: 108 ezer ember. — Zsigmondnak (azt mondja a mi provisorunk) 28,000 gyalog puskása, 28,000 lovas puskása s 20,000 magyar, lengyel és moldvai kopjása volna: — látni való, hogy mindkét részen igen nagy a tulzás.

Székely találkozott Kornis Gáspárral és Tahi Istvánval, a kik jó folszerelt 1000 kopjást vezettek, a többi erdélyi urak, Csáki, Sennyei, Sibrik, Bodoni és mások elől vannak Brassónál.

A vajda kémei azt hozták hírül, hogy Moldvában 12,000

embernél nincs több készen; míg a székelyek azt izenték a vajdának, hogy se Zsigmond se Jeremiás nem hoztak még hadat össze.

Székely azt is mondja, hogy az egész Moldova ohajtja Mihály jövetelét, mert Jeremiás nagyon kisajtolja az országot, annyira, hogy a legszegényebb alattvalója is egy aranyat volt köteles neki adózni havonként. »Alles was er von gelt zusamben bringt, das flehe (=flechte? elfecsérli) er in Polln.« — Ezt nem tűrhették tovább.

Folytatás máj. 2-áról:

A logofet nálunk volt. Elhatároztuk s beszéltünk a logofettel, a ki M. helytartója, hogy Pezzen elé menendők 5. vagy 6-kán vagy Tordára, vagy Kolosvárra vonulunk, már csak az okból is, hogy itt 70-ed magunkkal fogyasztunk, pedig mindent drágán lehet kapni s legnagyobb részt Fgd költségére; a mondott helyeken az éles olcsóbb lesz. Hogy ott megvárván Pezzent, vele menjünk aztán Medgyesre. Eleinte semmit sem szólott rá, aztán ránk bízta. Azzal mentegette magát, hogy neki parancsa van minket itt és Medgyesen tartani, máskülönben semmi szava nem volna ellene.

Pezzennek ápr. 21-kén kelt levelét vettük, mely szerint ő ápril 26. Kassán fog lenni.

Székely Jánostól halljuk, hogy a vajda egész táborával csak 9-kén indul meg Brassóból, sok dolga van. Ha Pezzen nem jöhet gyorsan, küldhetne előre hozzánk 10,000 aranyat, hogy M. v. a tatár khánnal tractálhasson.

Kiséretünkéből egyet, egy horvát nemest: Bariglavits Ferenczet a vajda mellé küldünk, hogy mindent lásson, miután a vajda maga fölszólított erre, hogy lássa a dolgok lefolyását és tudósítson.

Folytatás május 3-áról:

A mitől féltünk, hogy a logofet Kolosvárra utazásunkon megakadályoz, bekövetkezett.

Tegnap este egy szolgánkat kérdé a logofet: van-e még szándékunkban Kolosvárra menni; mert ha igen, ám menjünk, isten mentsen, hogy ő minket vissza akarna tartani, hogy ő minket foglyokként tartana, de tudatja velünk, hogy a vajda minden városban eltiltotta tudtán kívül az idegenek beeresztését s azért megtörténhetik az a csúfság, hogy nem eresztnek be bennünket. De jobb is, úgymond, ha Medgyesre megyünk; ott már várnak reánk s akkor Pezzen is hamarabb útazik, ha sürgetjük, mintha elébe megyünk.

A vajda ama tilalma — véljük mi — nem igaz, csak a logofét gondolta ki. Portestáltunk ellene, hogy gondolja meg mennyi

kárt tehet ezáltal a saját maga urának. De nem használt. »Hieraus vernemben E. kais. Mtät allergnedigist dass wir civiliter schon gefangen sein.«

Arra, hogy Pezzen hamarabb jöjjön, ha elibe megyünk, azt izente, hogy ő a fejét teszi rá, hogy Pezzen addig nem jön, míg a moldovai harc kimenetele nem ismeretes, mint ahogy Básta be nem jött Erdélybe a csata előtt, csak miután Erdély el lett foglalva, akkor jött és foglalt el magának a külső részekben várakat.

Arra figyelmeztetnek bennünket, hogy ha B. Zsigmond legyőzetik, a vajda minket le fog tartóztatni »propter exteriorum partium Huszt et Varadini restitutionem.«

Beszélik, hogy M. v. nem fog személyesen kimenni Moldovába, bizonyára az erdélyiekben nem bízik. Az ő dolga ép oly közel áll a szerencséhez, mint a szerencsétlenséghez.

(Eredeti.)

Unghád Barvitusnak. Gy.-Fejérvár, 1600. máj. 2.

»Jacta est alea a Michaelē.« Fogarásból jövő emberünk mondja, hogy ő és Petrasko 108,000 emberrel rendelkeznek s néhány nappal azelőtt Zsigmondnak mégcsak 12,000 embere volt. A Zsigmond-pártiak pedig nagyon biznak, a győzelmet biztosnak hiszik B. Zs. részére. M. v. ha nem sikerül vállalata, Pezzen fogja mindenért okozni.

Mi sok gyalázó szót hallunk, gunyolnak, »pro fabula vulgi« tartatunk; két áron kell fizetnünk mindent, a mire szükségünk van.

Küldök ő felségének két darab termés-aranyat. Több mint 300 tallért adtam már ki ilyenért. Az erdélyi uraktól, a kikre őseiktől sok termés-arany maradt, nem lehet kapni, ebből is látszik jóakaratum ő fge iránt: »für den Sigismundum hetten sy es aus dem herzen genummen, — will geschweigen aus iren schäczen.« — Székely, a ki jól ismerős az országban, keres ő fge számára termés-aranyat és más érdekességeket. Ő fge ebbeli kívánságát teljesíteni igyekezőnk.

(Eredeti.)

Unghád és Székely Mihály Pezzennek. Gy.-Fejérvár, 1600. máj. 3.

Nem engedik meg, hogy elibe menjünk Kolosvárra. Siessen, nehogy a vajda, »per despectum desperationem et animi impotentiam — és roszakarat izgatású következtében — ad extremam hostilitatem disponire, convertire.«

(Eredeti.)

Pezzen a császárnak. Kassa, 1600. máj. 3.

Ápr. 24-én indult M. v. Moldova ellen, csaknem egész seregét magával vitte, a mint kolosvári kereskedők írják 80,000 emberrel ment ki, a mi hihetetlennek látszik. Fiának is megparancsolta, hogy kimenjen 20,000 emberrel. Cancellárját »pro gubernatore« Fejérvárt hagyta, a török csauszt magával vitte. A commissariusoknak azt rendelte, hogy vagy Fejérvárt, vagy Medgyesen várják meg visszajövetelét. A víz akadályozza menetelében. Két nap múlva indul.

(Eredeti.)

Mihály vajda a commissariusoknak. »Datum in castris ad possessionem Bereczk positis die 4. Maii Mo. 1600.«

Mint hogy ő az úristen sz. nevében és a keresztyénség javára Moldovába ment, (a mely ország néhány év óta a keresztyénség ellensége.) hogy azt ismét békebelezze a keresztyénség hatalmába; azért arra az időre az ország (t. i. Erdély) gondjainak viselésére rendelte mellőzők főnemesét Mihálcsi bánt, Medgyesre expediálván őt más előkelő urakkal együtt. Jelenjenek meg tehát ők (a biztosok) is ott s az oda rendelt emberekkel az ország szükségleteiről tanácskozzanak s arra gondot viseljenek.

(A magyar eredeti német fordításában Ungnádtól, a bécsi titk. It. Hung.)

Ungnád és Székely Barritiusnak. Gy.-Fejérvár, 1600. máj. 5.

Örülnek, hogy a császárnak tetszik hű szolgálatuk és sűrű jelentésük.

»Unsere auspierliche relationen ex ore vajvodae notir concipir,« a híreket a legjobb forrásból igyekeznek meríteni. Köszöni Ungnád a tudósítást, hogy a császár a »gebrente golt handstein«-t nem szereti, megtakarított vele, hogy még meg nem vette, 60 tallért; »waschgolt«-ot is találnak, de nagyon drágán adják. Mielőtt ez a levél kimenne »werde Ir. k. May. schon wieder 4 gestäteln (!) mit goltstainen u. selbst gewachsenem golt von mir allergu. empfangen« . . . »Das grosse stuck, so 26 ducaten wigt, u. gerne wolt auf toppelten werth gezogen werden, lass sich nicht aus, vermain ausser was Sigismundus Irer May. erstes anfangs seines betrügs — den Gott an ime rechte — verehrt hat, werden sunts Ir. May. acht ich nicht vill grössere stükh haben.« Kérem, ha lehet, méresse meg, hogy milyen nehéz a legnagyobb mosott arany darab és a legnagyobb termés arany.

P. S. máj. 7-éről.

M. v. felkerekedett Brassótól. »Sigt der herr waida ob, erit suspectus jam ante amicus et vicinus formidabilior insolentior, elatior, et cedet Transylvania minus, quam antea, postulabit exteriores partes, vel amice, hostiliter, Turcis nobis mirabundus. Sigt Sigismundus ob, so haben Ir. May. vindicativum infensissimum (ob interitum Cardinalis pro socio belli ascitum et vocatum in hanc provinciam Valachum) hostem, — s ő a törökkel fog szövetkezni.

Az ország ki van merülve, a költséget, melyet idegen zsoldosok felemésztenének, meg nem érdemelné, még ha virágában (in flore) volna is az ország s ha a török, lengyel és az erdélyiek fondorlataitól se kellene félni. Különös fatum és »fatale infortunium« az, hogy a mohácsi vész óta, Zápolya birtoklása óta s főkép mióta a török Budán lakik, akárhányszor akarta az osztrákház elfoglalni Erdélyt, mindig roszul ütött ki, ezelőtt pl. 5 évvel is, midőn önkényt megadta magát, vagy mond is újabban, hogy M. v. meghódította.«

(Eredeti.)

Mihály vajda a cs. biztosoknak. »Datum sub Alpibus in oppido nostro Bereczk, die 6. Maji 1600.«

Vette levelüket a Pezzével együtt. Utazzanak Medgyesre, oda küldte (M. v.) Mihálcsa bánt és Kornis Gáspárt, a kikkel várják meg ott Pezzet. M. v., ha a havason átküldte seregét, Brassóba visszatér. Reméli nem soká marad el Pezz.

(Másolat.)

Ungnád és Székely a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. máj. 5.

Darai Jánostól megkaptuk Fged levelét hozzánk s a vajdához ápr. 7-ről. Ez utóbbit mi fordítottuk oláhra s Darai János holnapra valószínűleg a brassói táborba viendi.

A logoféttal még most is vitában vagyunk kolosvári utunk miatt. Nem tudjuk, mit cselekedjünk, mert az nagy szégyen volna, ha be nem eresztenének beünket.

Az a hír, hogy azt az alkalmas helyet Moldvában, a hol Mihály tábornot ütni szándékozott, B. Zsigmond praeoccupálta. Mit tegyünk, ha B. Zs. győz? Kérjük a rendelkezést! Zsigmond nagy levélváltást visz az erdélyiekkel.

Jeremiás, a mint mondják, mindazon moldvaiak nejeit s gyermekeit, a kik Mihály vajdának szolgálnak, a töröknek adta át. 1000 mások szerint 2000 moldvai van a vajda mellett.

(Eredeti.)

P. S. máj. 8-áról: M. v. felkerckedett Brassórol s egy jó napi marssal Prázsmárig ment seregével. A hadat magát Székely Mózes, a dandárt Barcsai András vezetik, a vajda és fia »gehen reservirt« hátrább. A logofet egy pompás vezeték-lovat akar a vajdának küldeni, ez alkalommal küldjük Barrilovichot. Holnap megyünk Medgyesre.

Darai által megkértük a vajdát személyünk biztosítására, az esetre, ha megveretnék.

Mindennap gyors hírek érkeznek, mert Bástá és a magyarországi határszéli urak Somlyói Báthori, Bocskay, Ifjú, Gyulafi és Hadadi Vesselényi naponként kapják szolgálk által a híreket s levelezésben állanak a vajdával is.

(Eredeti.)

P. S. máj. 9-ről: Ma reggel mondá a logofét, hogy Mihály már egész seregét Moldvába vitte. A lovat nem küldi már a logofét. Azt is beszélték már itt, mintha békét kötöttek volna.

Ma 12-dik napja, hogy Pezzen megérkezett Kassára s mi még semmi tudósítást nem kaptunk tőle.

(Eredeti önálló P. S-ok.)

Mihálcsa bán »a fejelelem helytartója és főúncsa« a cs. biztosoknak.

Medgyes, 1600. máj. 9.

Hallotta Székely Jánostól, hogy Pezz Kisvárdára ért, hála istennek. Nekték írt levelét megkaptam Székelytől, de tartalma nem tetszik, tudom, hogy a császár nem parancsolta, hogy úgy írjon; azért meg sem írtam M. v.-nak s szóval sem izenem meg. Írjátok Pezznek, hogy jőjjön gyorsan és vessen véget a követküldözgetésnek, mert az én uramnak jelentése van ő fgétől, hogy Pezznek éjjel-nappal jönnie kell. Csodálkozunk mindketten, az én hatalmas uram (»grossmechtiger herr«) és én, hogy miért késlekedik. Mondja meg, hogy mit akar, innen ugyan alig fog elibe követség küldetni, nincs idő most a késlekedésre. Írjátok neki, hogy jőjjön gyorsan.

Az én felséges uramnak kezébe adta immár isten az egész Moldvát, a vajda egész Hotimig ment lovassággal, gyalogságát Jászvásárt hagyta táborban.

(Másolat, a bécsi hadiltr. reg. 54. sz.)

A cs. biztosok a császárnak. P. S. »Aus Monora, 3 meil von Meggiesch«, 1600. máj. 10.

Mivel a logofét ura tudta nélkül nem akart Kolosvárra ereszteni, tehát Meggyesnek indúltunk, »dort dennoch teutsche

leuth sein«, s a hol a moldvai eseményekről mégis bizonyos híreket vehetünk »denn die Deutschen stett correspondirn täglich mit einander« s így jobb leszen ott »alls zu Weissenburg da alles ungrisch und Euer Mtät übel affectionirt ist.«

A logofet elkísért a marosi átkelőig s elbeszélte, hogy M. v. 4-én felkerekedett Prásmártól s a moldvai havasokon átkelve Tatrosba érkezett, a hova Petrascot is rendelte a vele való sereggel. A vajda vissza akar jönni Medgyesre, vagy Fejérvárra. Moldovában csak Szucsava és Hotin várak oly erősségek, melyek őt feltartóztathatják. Az oláhok itt biztosnak tartják a győzelmet.

Monora nemesi birtok, hol egy kőből épített nemesi kastély (»sicz«) van, melyet Báthori Boldizsár épített; Mária Krisztináié volt ez is, Zsigmondtól kapta. Most a Stojkáé, a kinek a vajda ajándékozta.

(Eredeti.)

Közli: SZÁDECZKY LAJOS.

OKIRATOK
AZ INTERREGNUM TÖRTÉNETÉHEZ
BETHLEN GÁBOR HALÁLA UTÁN.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

Az alább következő levelek, melyek gróf Teleki Miksáné levéltárából vétettek, a Bethlen Gábor halálát követő alkudozókat világosítják fel, egész addig az ideig, midőn az 1630-iki országgyűlés másod ízben megválasztá Katalint s szentesíté Bethlen István kormányzóságát.

I. 1629. NOV. 16.

Tekintetes és nagyságos vezér sat.

Kivántam volna szívem szerént az úristentől, ha Nagyságot más örvendetesb dologról tudósíthattam volna, de az mint az nagykegyelmű istennek tetszett, úgy kell mindeneknek lenni és csak hálaadással és békességes türéssel kell ő szent felsége látogatásit szenvednünk. Irhatom azért Nagyságodnak, hogy az úristen az mi kegyelmes urunkot és nagyhírű nevű vigyázó vitéz fejedelmünket mindnyájunknak nagy keserűségére ez árnyékvilágból igen szép csendesen az tegnapi napon délelőtt tizenegy óra tájban kiszólitá nekünk egész nemzetünkkel együtt nagy szomorú keserűségünkre, kinek az úristen lelkét az örök dicsőségben nyugossa meg. Az mint penig ennekelőtte is Nagyságodnak az erdélyi főkövettől, az nemzetes és vitézlő Apaffi György uramtól megirtam vala, tudom nyilván vagyon Nagyságodnál, miolta az úristennek kegyelmes rendeléséből az jó emlékezetű hatalmas szultán Ahmet, (kinek adjon az úristen boldog feltámadást) az én idvezült kegyelmes uramat ő felségét erre az méltóságos tisztre emelte volt, azoltától fogva minemű tökéletes igassággal szolgált ő felsége az fényes portának nem gondolván sok nyughatatlan fáradságával és életének gyakorta sok fegyvers golyóbisok közt való forgásával. Utoljára hatalmas császáruink és az német császár közt való békességnek dolgában is főember követi által nem keveset fáradozott, kire bizon-

ságok hatalmas császárunknak ide ki az végbeli vigyázó gondviselői, melyekkel annyit használt az fényes portának, hogy azolta az német részről és Magyarországról hatalmas császárunknak semmi ellensége nem volt istennek hála. Azt elhiheti Nagyságod, hogy ha az úristen ő felségét tovább élteti vala, ezután is azon hűséggel szolgált volna hatalmas császárunknak.

Noha pedig az úristen ezzel az szomorú állapottal látogatott bennünket, mindazáltal az mint minap is megíráni Nagyságodnak, ez szegény országnak állapotjáról Nagyságod kegyelmesen úgy gondolkodjék, hogy ez szegény ország hatalmas császárunknak tökéletes hűségében fogyatkozás nélkül megmarad ezután is, csak ezen könyörgök most is Nagyságodnak, hogy Nagyságod legyen azon kegyelmes jóakarattal és vigyázással s gondviseléssel az szegény országhoz, az minemüvel az én idvezült kegyelmes uram ő felsége idejében volt mind ez ideig. Másodikon ezen (*Itt a lapnak mintegy kétharmada üresen van hagyva, a harmadikon így folytatva* :) Noha pedig az úristen ezzel a szomorú állapottal látogatott bennünket, Nagyságod ez ország állapotjáról úgy gondolkodjék, hogy ez szegény ország mind a mi kegyelmes asszonyunk ő felségével együtt hatalmas császárunknak való hűségében tökéletesen megmarad, én is pedig az tanácsrenddel együtt úgy akarok gondot viselni ő felsége mellett hatalmas császárunk országára, hogy ő hatalmasságának és országának kára és búsulása ne következék és ha honnét valami oly ártalmas dolgokat értenék, mind az fényes portának s mind az budai vezérnek ő nagyságának sietséggel értésére adnók. Kivántatik az Nagyságtok részről is az vigyázás és gondviselés, hogy ha mi oly dolgoból az ő hatalmassága végbeli vigyázó gondviselőit megtaláljuk, ő nagyságok is velünk együtt egyenlő értelemről viseljenek gondot hatalmas császárunk országára. Ezeket akarám Nagyságodnak mostani szomorú állapotunkhoz képest értésére adni.

Ezek után pedig erről is kellek tudósítanom Nagyságodat, mivel az én idvezült kegyelmes uram ő felsége hozzám vérszerint való atyafiához és szolgálójához akarván kegyelmességét mutatni, ebből is, az mely leányomat az nagyságos Gyulaffi Sámuel urfínak ígírtém volt házastársul, annak lakodalmát maga akarván az én idvezült kegyelmes uram ő felsége maga költségén végben vinni, az lakodalomra való valami vásárlásért küldötte vala egy Váradi Miklós nevű jámbor szolgálóját több társaival együtt ez elmúlt nyárba, kiktől ugyanazon vásárlásra valami bőrtökét és viaszat küldött vala oda, hogy azon vásároljanak; azután megint ez szüretkor Iklódi Thamás és Fenesi Mihály nevű két jámbor szolgálót. Kérem azért Nagyságodat, hogy Fejérvárra (*t. i. Lándor-Fejérvárra*) érkeznek, mutassa oly jóakarattal mind az kétrendbeli idvezült kegyelmes urunk szolgálójához, hogy hatalmas császárunk biro-

dalmán által haza jövő útjok lehessen bátorságos minden bántás nélkül; sőt Nagyságod adasson elegendő késérőket is melléjek Karansebesig. Mely dologban ha Nagyságod reménségem szerént való jóakarattját mutatja, én is más nagyobb dologban igyekezem Nagyságodnak kedveskedni és szolgálni.

(Bethlen István levelének minutája a belgrádi beglerbéghez.)

II. 1629. n o v. 27.

Tekintetes és nagyságos vezir sat.

Noha ez múlt napokban is szomoróvan kellett vala Nagyságodnak értésére adnom az mi idvözült kegyelmes uruunknak jó hírű nevő fejedelmünknek, úgy mint hatalmas császárunknak igaz czirágjának, nekünk keserves halálát, most pedig temetésének idejéről is méltónak s illendőnek ítélem Nagyságodat tudósítani, kinek méltóságos temetésének végbevitelére az mi kegyelmes fejedelemszonyuunknak és mellette levő tanácsinak tetszésekből rendeltük az mi számlálásunk szerént Boldogasszonyhavának 25. napját. Kire nézve Nagyságodat szükségesnek ítélem sok méltó okokból alázatosan megtalálnom ebből. Ha Nagyságodnak is kegyelmes akarattja ehhez járolna, hogy akkorra hatalmas császárunk nevével bocsátaná egy tekintetes főember csauszát, kitől az egész országnak iratna hatalmas császár nevével egy levelet, kibenne lenne megírva, hogy az miképpen hatalmas császárunk zászlójával, botjával fejedelemségében megerősítette az mi kegyelmes fejedelemszonyuunkat, azonképpen minden ellensége ellen meg is akarja oltalmazni. Melyet Nagyságodtól én e végre kívánnék, hogy ha az német részről hatalmas császárunk országa ellen valami ártalmas igyekezet volna is, de ezt értvén annyival inkább gonoszakaróink ártalmas igyekezetektől megszűnnének és így hatalmas császárunk országát is csendesb állapotban tarthatnók.

Ide való állapotunk felől Nagyságodnak írhatom, mind ilyen szomorú állapotunkban is hatalmas császárunknak itt való országa ő hatalmasságának való igaz hűségében és ótalma alatt eddig csendességben nagyon; az felséges fejedelemszony is egészességben, az tanácsrend is ő felsége mellett jelen lévén, ő hatalmasága országának békességére vigyázunk és az mi idvözült uruunknak méltóságos temetésére készülni igyekezünk. Ezután is ha valami ártalmas hireink érkeznék, Nagyságodnak sietséggel értésére adni igyekezem. Az német császárnak is mind az mi felséges fejedelemszonyuunk iratott, én is irtam ez dologról, hogy az minemű békesség csináltatott volt az fényes porta akarattjából is az német császár és az mi idvözült kegyelmes urunk között, immár holta után is fegyhetetlenül tartsa azon békességről költ levélnek módjaihoz alkalmaztatván magát. Kire mi válaszuunk leszen, avagy

micsoda indulattal fogja magát hozzánk viselni, Nagyságodnak azt is értésére akarom adni. Ezek után Nagyságodnak könyörgök alázatosan még is ezen, hogy az budai vezirnek ő nagyságának parancsoljon, hogy ha a német pártról valami ártalmas igyekezetet értene ő nagysága, és ő nagyságát meg kellett nék találnunk, legyen minden jóakarattal és segítséggel ő nagysága is. Mi is azon vagyunk országúl, hogy hatalmas császárunk országára minden vigyázásunkkal s mind külömben fogyatkozás nélkül viselhessünk gondot.

Egregie domine.

Noha ez elmúlt napokban is tudósítottam vala Kegyelmedet mind sógorommal együtt az mi idvözült kegyelmes urunknak s fejedelmünknek nekünk keserves és szomorú haláláról, mindazonáltal most is temetésének napjáról is akarom tudósítani; kinek méltóságos temetésének napját bizonyos nagy okoknak kényszerítéséből accelerálnunk kellették és végezők ad 25. diem Januarii. Mely napra minemű bizonyos és felette szükséges okokért kelle kívánnunk az vezirtől ő nagyságától egy tekintetes főember csauszt, az Zöldfíkar csausznak írt levelemnek pariajából megértheti. Kegyelmedet azért intem szeretettel, ügyekezék minden tehetőségével azon, hogy mentől hamarébb és azon móddal s készülettel, a mint szükségképpen kíváunók, nyerje meg az csausznak kiküldését az vezértől és siettesse az indulással, úgy hogy ad 25. Jan. érkezhethnék ide; de ugyan tekintetes főembernek kellene lenni; nem leszen a jámbor főembernek fáradsága heába, csak siessen. Zöldfíkar csausznak ím küldött az mi kegyelmes asszonyunk száz aranyat. Kegyelmed azért adja meg neki s adja eleiben, ha azokat az dolgokat az szerént effectuálja, a mint a neki írt levelemből való kívánságunkkat látja, ezután az mi kegyelmes asszonyunknak ő felségének jóakarattját bizonyosan várja minden üdőben. Mivel pedig felette kívántatik hatalmas császárunknak az országnak szóló levele azon tenorral, a mint az Zöldfíkar csausznak szóló levelem pariajából látja, legyen azon Kegyelmed, hogy azt igen jó világos értelemmel írják meg, melyet Kegyelmed ugyan fordítson meg magyarra és includálva küldje meg az császár levelében.

(Irva Házi János kapikihának.)

Vitézlő barátom Zöldfíkar csausz úr sat.

Noha az elmúlt napokban is szívemnek nagy szomorúságával kellették az kaimekámuaik ő nagyságának értésére adnunk az mi idvözült kegyelmes urunk ő felsége szomorú halálát, de most is szükségesnek és méltónak ítilem azt megjelenteni, hogy bizonyos és elmúlhatatlan okokra nézve az mi idvözült kegyelmes

urunknak ő felségének temetését az mi kegyelmes asszonyunkkal ő felségével és az tanácsrenddel együtt rendeltük Boldogasszony havának 25. napjára itt Fejérvárott. Mivel pedig az embe rek elméje sok külömbkülömbféle indulatoktól szoktak viseltetni ez ilyen állapotban, arra nézve fölötte hasznosnak és igen szükségesnek találtuk az tanácsrenddel együtt, ha a vezir ő nagysága akkorra egy tekintetes főember csauszát hatalmas császár levelével az vitézlő hadzi Juszuft agával együtt ide küldené, kivályképpen, ha az a főember is oly lehetne, a ki magyarul tudna, kitől az mi kegyelmes fejedelemasszonyunknak ő felségének s az tanácsoknak is egy-egy kafftánt küldene; a mellett mivel az ő felségek és az nemes ország végezéséből nekem kelletik immár ezután az én kegyelmes asszonyom mellett ez gondos terhet, úgy mint az gubernatorságnak tisztit viselnem, ha egy botot, szablyát is küldene számomra, e végre, hogy ha valakinek az német párton lévő kö zül valami oly ellenkező szándékjok volna is hatalmas császár országa ellen és az mi kegyelmes fejedelemasszonyunk ellen, eszekben vévén hatalmas császárunknak az mi kegyelmes asszonyunkhoz ő felségéhez való kegyelmes jóakarattját, hogy az miképpen egyszer zászlajával, botjával megerősítette fejedelemségét, az szerént meg is akarja őtalmazni minden ellenségi ellen, annyival inkább gonosz igyekezetekből megszűnnének. Én is az botot, kardot nem egyébért kívánom, mert hiszem istennek hála nekem mind botom kardom vagyok, sem nagyobb állapotot ennél nem kívánok semmivel, hanem csak azért, hogy minden rendek látván hatalmas császárunknak hozzám való kegyelmességét, hogy az én kegyelmes fejedelemasszonyom mellett való gondviselésben és vigyázásban megnyugodván ő hatalmassága, engemet is akar erősíteni az én kegyelmes asszonyom mellett való tisztemben. Erre nézve minden rendek nagyobb engedelmességgel viselik magokat és így hatalmas császárunknak országát csendességben és ő hatalmasságának való hűségben annyival jobb móddal tarthatnók meg.

E mellett pedig hatalmas császárunk nevével kellene az egész országnak írni, hogy az miképpen egyszer ő hatalmassága zászlójával, botjával megerősítette fejedelemségében, az szerént meg is akarja őtalmazni minden ellenségi ellen. Parancsolja azért ő hatalmassága, hogy minden rendek ő felségének az felséges fejedelemasszonyunk engedelmességgel szolgáljanak, hatalmas császárunknak való hűségekben megmaradjanak (a mint az ország hatalmas császárunkhoz való hűségében nincs is kétség;) nekem is pedig, úgy mint az országul választatott gubernatornak mind az hatalmas császár dolgaiban, mind az fejedelemasszonynak és az országnak közönséges megmaradására nézendő dolgokban magokat engedelmességgel viseljék, mivel hatalmas császárunknak is akarattja

ebben nyugodott meg, hogy az fejedelemszony mellett én viseljek gondot hatalmas császár szolgálatjára.

Ha a vezér ő nagysága ezeket cselekedti, higgye Kegyelmed, hogy sokat használ az hatalmas császárunk országának csendességére és ő hatalmassága lütségében s ótalmában való megmaradásra; csakhogy, a mint feljebb is íráom, ugyan tekintetes főembernek kellene lenni annak a főcsausznak, a kire lenne tekintet az országtúl is. De ezzel nem kellene késni, hanem úgy kellene sietni, hogy az temetésnek megnevezett napjára ide érkezniék, mert az temetés után harmad nappal mindjárt szükségképpen derekas országgyűlésének köll lenni igen sok méltó okokra nézve, s ha akkorra ide nem érkezniék, felette nagy fogyatkozás lenne. Kegyelmedet azért, szerető Zöldfíkar aga uram, kérem azon, minden uton s módon legyen azon, hogy mentől hamarébb lehet, indítsa az nagyságos vezír, mely napra ha elérkezik, nem leszen hiában fáradsága az jámbor főembernek. Kegyelmednek is penig nem leszen kárára, ha ezeket mentől hamarébb így viszi végben, hatalmas császárunknak penig nem keveset szolgál vele.

Ide való állapotunkról Kegyelmednek egyebet nem irhatok. hatalmas császárunknak országa istennek hála mind ilyen szomorú állapotunkban is eddig csendességben békességben vagyon, az felséges fejedelemszony is egészségben; mi is az tanácsrenddel együtt ő felsége mellett vigyázunk és gondot is viselni igyekezünk hatalmas császárunk országára és az mi idvözült kegyelmes urunknak tisztességes temetésére készülünk naponként. Ha valahonnét valami ártalmas híreink lesznek, azt is az nagyságos vezírnek sietséggel értésére adni igyekezünk. Kegyelmednek az mi kegyelmes asszonyunk ő felsége im valami serbetre való pénzt küldött; ezután is az ő felsége kegyelmességében és az én barátságomban Kegyelmed meg nem fogyatkozik.

III. 1629. nov. 18—28.

Sultan Murad chan levele asszonyunkhoz ő fölségéhez.

Az szent Jézus hitin levő uraknak dicséretesse stb.

Ez mi hatalmasságunk fényes parancsolatunk odaérkezvén, jól tudjátok hogy ennek előtte az Erdélynek minden főrendei és annak válogatott színjei és hazának fiai és egyéb Erdélynek lakosi fényes portánknak alázatosan jelentették és információjokat hozzánk beküldötték, hogyha az erdélyi fejedelemnek Bethlen Gábornak halála történnék és annak utánna az fejedelemségnek ujítása kivántatnék, szükségesképen titeket magok közül az fejedelemségre választottak és jóvallottak, és hogy az erdélyi fejedelemséget nektek adjuk, azon kértének. Mivel azért az istenben

elnyugodt Bethlen Gábor után, kinek az isten lelkét nyugossa, az fejedelemségnek birása reátok szállott, régi időtől fogva az erdélyi fejedelmeknek megújítása az fényes portáról zászló, bot, kaftan berattal együtt kiküldetett az ami velek való végezésünk szerént. Az megnevezett méltóságos Bethlen Gábor mivel ez világból kiköltözvén, az országnak birása parancsolatom szerint titeket illet, azért hagyjuk, és parancsoljuk, hogy ennek előtte adatott beratunk és hitlevelünk szerént az Erdély országát hűséggel és teljes igazsággal birjátok, az országnak lakosival és főrendivel szép egyességben éljete; valameddig hatalmas győzhetetlen császári méltóságomhoz és annak fényes székéhez az igaz állhatatosságot és tökéletes igazságot megtartandjátok és azon kivől hágni nem igyekeztek, ellenségteknek ellenségi és barátiatoknak baráti vagyunk. Az budai birodalomban lévő kedves böcsületes vezérünknek és szerdárunknak, kinek isten méltóságát öregbítse, Murteza passának megparancsoltuk, hogy valamiben megtalálattjátok, akár hadak dolgából, akár egyéb szükséges dolgaitokból, mindenekben hozzátok igazsággal legyen; ti is azért az országra gondot viseljete és vigyázásban legyete. Ti, kik az Erdélynek főrendei vagytok, az szent Jézus hitin levő urak, nemesek és Erdélynek egyéb renden való lakosi és hazainak (!) fiai, kik az megnevezett dicséretes fejedelemasszonyt egyenlő akarattól választották, mindnyájan fejedelmeteknek tudjátok és ismerjétek, megböcsöljétek és neki minden engedelmességgel és alázatossággal legyete, az igazságnak utját nyomjátok. Az mi boldog emlékezetű ősinknek minemő igaz engedelmességet mutatott az Erdély országa és annak fejedelmi, ti is abban megmaradjatok, hozzánk minden igazsággal legyete, az mi kegyelmes intésünket hálaadással vegyétek és ahoz vidám orcát mutassatok; így tudjátok, ez nagy jelemnek hitelt adjatok. Iratott rebbiul Achirnek elein az mi szent prophetánk születése után ezerharminczkilencz esztendőben. (1629. nov. 18—28.)

Budai birodalomban lévő vezér és serdar Murteza pasa levele asszonyunhoz ő felségéhez.

Az mi kedves böcsületes atyánkfának szerelmes házastársa és Erdélyországnak ennek előtte való választott fejedelme méltóságos jóakarónk Katharina asszony. Fölségednek eleitől fogva köztünk való jóakarathoz és atyafisághoz illendő szeretetiüket sat.

Kedves régi jóakaró atyánkfia, ez jelen való rebbiul havának hatodik napján (nov. 21.) érkezék hozzánk postátok. Az ki eddig az Erdélyországot mint az maga édes lelkét úgy őrzötte és hírét nevét öregbítette, hatalmas császárunk igaz hive lévén, az mi szerelmes atyánkfia hogy ez világot elhagyta, leveletekben

irtátok és szomoruan jelentettétek, és hogy egyedül az országnak lakosival árván maradtatok. Mit tehetünk róla? bizony dolog, mi is az szomoru hirt hallván nem kevésé bánkódtunk; de mivel kedves jóakaró atyánkfia az mennyet földet teremtő szent istennek akaratja ellen nem tehetünk, ennek utánna kedves jóakarónk csak a jó hírét nevét öregbitsük és szép emlékezettel emlegessük. Mostanság az Erdélynek birása csak reátok maradott, az ti szerelmes atyátokfiának minemő szép emlékezete maradt, ti is azt kövessétek és mindenkben gyakoroljátok; az mint ő ez világon szép hírét nevét hagyta, ti is azon szép hirnek névnek megfelelni igyekezzetek; valamint ő hatalmas császárunknak igaza volt és köntöshöz erősen szorított, az mint az ő hire sokáig megmarad, ha ti is jóakaróink hatalmas császárunk fényes portájához igaz engedelmességet és tökéletes állhatatosságot mutattok, akár magatok személyében, akár ez országnak főrendei és lakosi mindnyájan csendességben és békességben lesztek. Hatalmas Ali Osmán császárunknak erejét és hatalmát istenben elnyugodt atyánkfia jól tudta, kedves jóakaró atyánkfia, ha ti is csendes állapotban akartok megmaradni, az fényes porta ellen véteni ne igyekezzetek. Az mint ennek előtte hatalmas császárunk részéről zászló, bot, kaftan és egyéb ahoz tartozó eszköz berattal együtt és hitlevéllel kiküldetett, mostan is hasonlóképen hatalmas császárunk részéről erős parancsolat iratott és az Erdélynek igaz régi jóakarójától Muharrem passától elküldetett, ki látott halottt, tudós, okos ember, melytől szükség és méltó, hogy minden dolgok felől bizonyosan izenjetek; az hét vármegyének állapotja miben legyen, mivel csak éltéig conferálták volt, arról tanácskozzatok, postátok által minden dolgokat értésünkre adjatok; ha hadak kívántatnak, az szükség és az alkalmatosság az mint hozza, ugy cselekedjete. Valameddig azért hatalmas császárunkhoz igaz hűséget mutatok, mindenkben benneteket megoltalmazunk. Az országnak lakosival egyességben legyetek, az portának főrendivel nagy esmeretséget vessetek. Valameddig az portához igazsággal vagytok, birodalmatokban megmaradtok, jó hírrel névvel neveztetek; minden dolgokat idejekorán értésünkre adjatok. Köszönetünk és áldásunk veletek.

IV. 1629. nov. 18—decz. 7.

a)

1629. nov. 28. decz. 7.

Sultan Murad chan levele gubernator uramhoz
ő nagyságához.

Az szent Jézus hitin valóknak tekéntettesse, az köröstyénségnek békességes gondviselője, Erdély országának gubernatora,

Bethlen királynak atyjafia Bethlen István, isten méltóságokat nevelje.

Ez mi nagy parancsolatunk hozzátok érkezvén értésteekre legyen, hogy ennek előtte az Erdélyországnak főrendei és lakosi fényes portáinknak alázatosan jelentették és informatióban hozzáink beküldötték, hogy ha történet szerént Bethlen Gábornak halála történnék, avagy más módon az erdélyi fejedelemség megújítatnék, egyenlő akarathól magok közül mostani fejedelemszszonyt, az szent Jézus hitin levő méltóságos Katharina aszszonyt, kinek isten szerencsáját nevelje, erdélyi fejedelemnek választották és annak bírására jóvallották, erős hitekkel confirmáltak; és hogy ti is az Erdélynek mostani gubernatora azon gubernatorságban megmaradjatok, bennünket azon kértének, és ugyanekkor titeket is az gubernatosságban megerősítettünk. Mivel az megnevezett erdélyi fejedelem ez világból kiköltözött, így az megnevezett Erdélyországnak gubernálása reád maradt a mostani fejedelem Katharina után. Hagyjuk azért és erősen parancsoljuk, az mint enekelőtte rendeltük és parancsoltuk, az Erdély országát tökéletes igazsággal gubernáljad az országnak főrendivel és lakosival együtt, az megnevezett mostani fejedelemnek Katharinának, kinek isten életét hosszabbítsa, igaz alázatossággal és tökéletes hűséggel legyetek, az országnak bírásában szorgalmatoskodjatok, az Erdélynek lakosi általatok meg ne bántódjanak. Valameddig ti az Erdélynek lakosival fényes portánkhoz igaz alázatosságot mutattok és abban megmaradtok, és az igaz szolgálatot megbizonyítjátok és abban állhatatosképpen megmaradtok, jóakaróinknak jóakarói és ellenséginknek ellenségi lesztok, mindenek ellen titeket megoltalmazunk. Budai birodalmunkban levő kedves böcsületes vezérünknek és szerdárunknak, Murteza pasának erősen megparancsoltuk, hogy mindenekben reátok nagy vigyázásban legyenek, és ha az szükség kívánná, hadakkal és egyéb segítséggel mellettetek legyen. Így lévén az dolog, szükség hogy ti is vigyázzatok, az birodalmat szépen igazgassátok, minden dolgok felől fényes portánkat idején tudosítsátok, így tudjátok, ez nagy jellemnek hitelt adjatok. Iratott Rebbiul Achirnek utolján az mi nagy profétánk Mahumed Musztafának születése után ezerharminczkilencz esztendejében. (1629 dec. 7—17.)

b)

1629 nov. 18—28.

Budai birodalomban levő vezér Murteza pasa levele.

Mostanság Erdély országának gubernatora és az mi kedves atyánkfíának szerelmes öcscse Bethlen István jóakarónk.

Jóakarathoz és szeretethez illendő atyafiságunknak utánna szeretetből jelentjük kedves jóakarónk, akartuk volna, hogy az boldog emlékezetű és utánna szép hirt nevet hagyó méltóságos fejedelem és felséges király szerelmes atyánkfia még ez világban velünk együtt azon szeretetben és atyafiságban élt volna; de mivel az szent istennek rendelésének így kellett lenni, hogy tőlünk elváljék, veletek együtt nekünk is nem kicsiny szomorúságunkra vagyon. Azért kedves jóakarónk, mivel az Erdélyországban lévő nagy és kicsiny reuden valók jól tudják és nyilván vagyon nálok, hogy mióta a fényes portához tiszta szivből aláztosságot mutattanak és igazán szolgáltanak, mindazolta szép csendes békességben és bátorságos nyugalomban laktanak, az boldog emlékezetű sultan Suleiman idejétől fogva az Aly Ozman császárok az Erdélyországot megoltalmazták és ezután is megoltalmazzák. Ennek előtte az fényes portáról küldött berat szerint tőlünk is erős parancsolat küldetett, mivel ezután is az mostani fejedelem Katharinával együtt az országnak bírása nektek parancsolatik. Ennek előtte Szolnok szanzákságban lévő jóakarótok, ki az istenben elnyugodt szerelmes atyánkfiának is igaz kívánója volt, az nagyságos Muharrem pasa hozzátok küldetett, ki hatalmas császáruk meghitt böcsületes beglerbégje. Minden dolgok felől vele tanácskozzatok, akár az Erdélyország állapotjáról, akár pedig az hét vármegyéről, hogy ennek utánna mint s hogy legyen az dolog, arról tanácskozzatok és hozzánk minden dolgokat megíratok. Ha hadakra szükségtek leszen, az tömösvári hadakat Gyulára küldjük, az mi fiunkat is Mumi béget Gyulára rendeltük; innet pedig Tömösvárra három szanzákságnak hadait küldöttük, ha az szükség kívánja, igen szép hadat iratunk, jól hozzá készülünk. Tudjátok, hogy az mi hadaink jó lovasok. Az portára is postán embert bocsátottunk; ha az had szükséges leszen, hatalmas császáruk arról szorgalmatos gondot visel velünk együtt. Kívánjuk tőletek kedves jóakaróink, hogy akár az fejedelem Katharinával akár az országnak lakosival az fényes portához való hűségben megmaradjatok és magatok is mindenféle vigyázásban legyetek. Valameddig ti az fényes portához való hűségben megmaradtok, akár hadi segítségből, akár egyéb szükségből sem hatalmas császáruk kegyelmességében, sem az mi jóakaratumban meg nem fogyatkoztok, minden igaz oltalommal akarunk hozzátok lenni. Hatalmas császáruknak ereje és hatalma mennyire való legyen, jól tudjátok; isten engedelmeiből csak az állhatatosságban legyetek erősek, hatalmas császáruk el nem hagy benneteket; mostani hadaknak mindenféle ujjonnan erősen parancsolatott. Egy néhány nap mulván az német császárnak tanácsinak és az magyarországi palatinusnak leveleket küldünk, és hogy az rend, békesség ellen ne igyekezzenek semmi módon, intjük. Ha

azért ők veszteg nem lesznek és az szent békességnek fölbontására okot adandnak, az vétek nekik tulajdonittatik. Az hajduságnak erős levelet irattunk, Muharrem pasától elküldetett. Ti is arról az részről fületeket, szemeket nyitva tartjátok, mindeneket bátran biztassatok, az hajduságnak szép szót adjatok. Kedves jóakróink, mivel ti okos, látott hallott méltóságos személyek vagytok, mind ez ideig kik hatalmas császárunknak és annak fényes portájának igazán szolgáltak, jutalmakat elvették, az mint jól tudjátok: ehez képest mindenknek szép intéssel és tanácsadással legyetek. Ha ők hatalmas Ali Osman császárunkhoz igazak és az hűségben állhatatosak lesznek, kétség nélkül elligyjék, hogy hazájokban csendes maradások leszen. Köszönettiünk és áldásunk veletek.

(Kelt 1629. november 18—28. V. ö. Török-Magyark. Á. O. II. 156.)

Hátára jegyezve: Az török császár és budai vezir leveleinek fordítása, kit először az fejedelem halálát értvén küldöttek Muharim passától Erdélynek.

Teleki Mihály kezével: Bethlen Gábor levelei, egyéb írási sub litera C.

V. 1629. nov. 18—28.

Az szent Jézus hitin levő nemzetségnek tekintetesi és az Messiás vallásán való uraknak böcsületessi, egészen Erdély országának főrendei és lakosi, isten élteteket hosszabbitsa és jó akarattal való alázatosságtokat öregbitse.

Mivel hatalmas császárunknak igazi vagytok, ahoz az igazsághoz illendő köszönetünket és tökéletes szomszédtságunkhoz való jóakaratomkat ajánljuk. Szeretetből és igaz szomszédtságunk jó indulatjából jelentjük nekünk kedves jó akaróink, nyilván vagyon nálatok, hogy eleitől fogvást az Erdélynek főrendei és statusi hatalmas Ali Ozman császárunk folyamodó székihez mindenkoron igaz hűséget és alázatosságot mutattanak melyet ez ideig meg is bizonyítottanak; az Erdélynek fő rendei és lakosi hatalmas császárunk kegyelmes szárnya alatt csendességben és szép nyugalomban voltak. Igy lévén az dolog az szent istennek rendeléséből, hogy az istenben elnyugodt és paradicsomban megdicsőült szerelmes kedves atyánkfia ez világból kiköltözvén, mivel még életében az fejedelemséget az méltóságos Katharina aszszonnak hagyta, melyet hatalmas császárunk is confirmált az nemes országnak tetszése és javallása szerént, az mint az ország is hiti-

vel nagy erőssen megerősítette, melyet hatalmas császárunk is, az országnak kívánságát megtekéntvén, erős hitivel az portának főrendivel együtt helybenhagyott és confirmált, az megnevezett tekintetes Katharina aszszont az fejedelemségnek bírására az ország jótetszéséből méltónak és illendőnek ítült lenni. Azért szükség, hogy az megnevezett Katharina aszszonnak, kinek isten életét hoszszabítsa, igaz hűséggel és tökéletes alázatossággal legyetek és mindenekben hozzája igaz engedelmességet mutassatok. Hatalmas császárunknál nyilván vagyon, hogy az erdélyi fejedelmeket zászlóval és bottal kell felékesíteni és állapotjokban megerősíteni. Azért intjük és kérjük az erdélyi nemzetet, hogy az elébbi hűségen kívül ne hágjanak, mindnyájan az ország javára és oltalmazására igyekeztek, akár megnevezett fejedelemszszonnak, akár az boldog emlékezettel fénylő király kegyelmes atyánkfiának szerelmes öcscsének mostanság Erdélynek gubernatorának az tekintetes Bethlen Istvánnak jóakarónknak engedelmesek és mindenben hűvek legyetek. Valameddig hatalmas, győzhetetlen császárunk köntesét erősen tartjátok és ahoz igazán ragaszkodtok, hatalmas császárunk kegyelmességében soha meg nem fogyatkoztok, sőt szárnyai alatt csendességben nyugosztok. Mind ez ideig hatalmas császárunk szárnyai alatt az erdélyi fejedelmek szép csendességben voltak és istennek nagy hálákat adtak. Ennek előtte kik hatalmas császárunk ellen rugódoztanak, egy napig való nyugodalmat magoknak nem találtak, az mint az erdélyi nemzetségnél nyilván vagyon. Az boldog emlékezeti szerelmes atyánkfia, ki az Erdélynek oltalmazója és mindenek ellen védelmezője volt, velünk szép egyességben és értelemben lévén, azért valameddig az lelkünk testünkben vagyon, akár az mi részünkről, akár penig az fényes porta részéről hadi segítség és egyéb szükség kívántatik, minden módon csipőnket felővezvén benneteket megoltamazni igyekezünk. Csakhogy hatalmas császárunknak köntösét el ne bocsássátok; valamint ez ideig az igaz alázatosságtokkal megbizonyítottok, ezután is abban megmaradjatok. Az mint az bódog emlékezeti szultán Szoliman chan idejétől fogván szép alázatosságban laktatok, ezután is abban lakni lenni ne kételkedjete; hatalmas császárunk mindenek ellen meg akar oltalmazni. Kedves jóakaróink, az mit cselekesztek, megmondójátok, mi nektek igaz kívánóitok az levelünket csak intésképpen küldöttük, hogy az intésképpen cselekedjete. Ez levelünk praesentaló nagyságos Muharin pasát, ki az végekben látott hallott, tudós, okos, elmés, hozzátok tanácskozásra küldöttük, vele mindenképpen beszélgetsetek és hozzánk levelekkel embereteket bizonyos dologgal bocsássátok és minden szükséges dolgokat megirjátok és izenjete. Hatalmas császárunk benneteket nem hagy el; ti is annak okáért vigyázatok és szorgalmatosak legyetek.

Iratott Rebbjul havának elein 1390. (1039.) esztendőben. (1629. nov. 18—28.)

Budai vezér Murteza levele az nemes Erdély országához.

Hátára írva: Az nagyságos budai vezér Murteza pása levelének párja, kit írt Erdélyországnak. Albae.

(Egykorú másolat, 2 példányban.)

VI. 1629. d e c. 3.

Tekéntetes böcsületes pasa, jóakaró atyánkfia sat.

Szeretettel teljes leveletek hozzánk érkezővén, értelmében mindeneget rendszerént megértettünk. Az erdélyi fejedelemnek Bethlen Gábornak megholt hire érkezővén, az országban levő nagy és kicsiny rendü lakóssokkal fölötte mint bánkódtunk és szomorokódtunk; mit tehetünk róla, istennek rendelésének így kellett lenni. Hatalmas győzhetetlen császárunknak és annak birodalmának hasznos igaz jóakarója volt. Adjon isten örvendetes hireket hallanuk; reméljük, hogy minden fáradságtok hasznos lesz. Nekünk jóakarótoknak az tekéntetes és nagyságos vezér és szerdar Murteza pasától erős parancsolás érkezett, értelmiben parancsolja, hogy tisztünkben levő hadakkal Gyula várához induljunk és menjünk, semmit nem mulatván az hagyott helyre igyekezzünk. Az nagyságos vezér parancsolja, hogy minden dolgok felől tőletek várjunk, az mint bennünket tudósítottok, ahhoz tartuk magunkat. erősen meg vagyon parancsolva. Minden dolgok felől akarnak értekezni; ez dologért küldöttük hozzátok Ibrahim aga tolmácsunkat, oda érkezővén az országnak főrendivel tanácskozzatok és minden dolgok felől beszélgessetek, akaratjok és gondolatjok mi legyen, nekünk egy nappal előbb értésünkre adjátok, hogy mi is tudjuk magunkat mihez tartani. Noha Gyula várához hogy szálljunk parancsolták, de talán Lippához gyülünk summa szerint vagy Gyulához vagy penig Lippához, tőletek minden bizonyost várunk, melyet az tekéntetes vezérünknek adhassunk értésére. Jóakaró böcsületes atyánkfia Erdélyben Sebes és Lugos nevű városokban lakó áros emberek hogy miáltalunk meg nem bántódnak és hogy tőlök is az mieink meg nem bántódnak azon instáljatok, azokban az helyekben levő kapitánoknak erősen megparancsoltassék.

Alul: Tömösvári Ibrahim pasa levele Muharrem pasához. (V. ö. Tört. Tár 1882. 67. l.)

VII. 1629. dec. 7—17.

Mi kik hatalmas győzhetetlen császárunk ő felsége vezéri és az tengeren innét való gondviselői vagyunk, várainak és birodalminak és nevezet szerént való végházainak, Bosznának, Tömös-várnak, Kanizsának, Egernek és budai tartománynak bizonyos és szorgalmatos fejedelmi vagyunk, és ti is kik hatalmas győzhetetlen császárunk oltalmában és árnyékában igazsággal az szolgálót megbizonyítottátok, nekünk jóakaró szomszéd barátink, nánási, beszerméni, szoboszlói, kabai és Szolnok határiban levő palánkok és városok kapitányi és azokhoz tartozó tiszték és vitézséggel felruházott személyek. Jóakaratumknak köszöneti után szeretettel írott levelünk által akartuk értéstekre adni, hogy ti szép hírrel nevezendő szomszéd barátink a Bocskai fejedelem idejétől fogva és az mi szerelmes atyánkfia Bethlen Gábor birodalmától fogva velek együtt az igaz állhatatos, tökéletes szolgálót megbizonyítottátok, az mely szerelmes atyánkfia titeket mindenkoron oltalma és árnyéka alatt tartott, akár hatalmas császárunknak, akár pedig nekünk jókaróitoknak ez igaz alázatosságot és szomszédi engedelmességet mindenekben megerősítettétek. Melyre képest az mi részünkről assecutoria levél adatott, valamедdig azért hatalmas győzhetetlen császárunkhoz és az erdélyi fejedelmekhez az igaz alázatosságot megtartjátok, isten engedelmeből hatalmas császárunk szárnyai alatt csendes nyugodalmatok leszen. Nekünk jóakaró szomszéd vitéz barátink, mostanság az szent istennek rendeléséből Bethlen fejedelemnek bizonyosan halálát értvén, az ti szomszédotokat és régi ösmerőstököt, nekünk pedig meghitt bizott emberünköt az nagyságos Muharrem béget Erdélyben és hozzátok igaz jóakaró szomszédinkhoz levelünkkel együtt küldöttük. Nyilván vagyón nálatok, hogy az Bethlen fejedelem hatalmas győzhetetlen császárunknak és az Erdély lakosinak, kiváltképpen nektek igaz kívánótok volt, melyet sokképpen meg is bizonyított, maga után az fejedelemségnek birását az méltóságos Katharina asszonynak és utánna maga szerelmes öcscsének Bethlen István gubernatornak kérte, mely kérését hatalmas császárunk fényes portájához való alázatos engedelmességéért és tökéletes igazságáért kedvelvén és az Erdélynek birását az örvendetes fejedelem Katharinának hitlevelével együtt bottal és zászlóval kiküldött. Mivel azért az Erdély országa és ti jóakaró vitéz barátink az fejedelemségre ötet választottátok, valamедdig azért Erdélynek és hatalmas császárunknak igazak és velek egyértelemben leszték, az megnevezett Bethlen fejedelemnek szép hírét nevét elöttetek viseljétek, el ne felejtsetek. Hatalmas győzhetetlen császárunk az országnak tetszéséből az urakkal együtt az fejedelem

könyörgését megtekéntvén, az dicséretes Katharina fejedelemszszonyt az országnak birására és gubernálására jóvallott és erős parancsolatja szerint rendelt. Szükség azért, hogy ti is Bocskai fejedelem idejétől fogva végezés és rendelés szerint procedálatok és Erdélylyel egyértelemben lévén, annak fejedelmének minden alázatossággal legyetek, mások fondorló és hízelkedő szavainak hitelt ne adjatok, mert így lakóhelyetekben megmaradhattok; hatalmas császáruink kegyelmességét és az mi jóakaratumkat megböcsüljétek és kedvesen vegyétek, így az csendes nyugodalomban bátorságos megmaradástok leszen. Végezetre mindnyájatoktól kívánjuk, hogy ez levelünkre Muharrem bég jóakarótoktól bizonyos választ irjatok, hogy így mi is hatalmas császáruinkat tudhassuk bizonyosan informálni. Iratott Rebbiul Achir havának utolján ezerharminczkilencz esztendőben az nevezetes Buda várában. (1629. dec. 7—17.)

Hátára írva: Budai vezér Murteza pasa levele az hajdusághoz. Albae.

(Egykorú másolat.)

VIII. 1629. d e c. 9.

Tekintetes és nagyságos pasa sat.

Noha az mint az nagyságos Muharim pasától s mind az nagyságos budai vezér leveléből s izenetiből értém, hogy az nagyságos vezér akarván hatalmas császáruink országára vigyázni s gondot viselni, arra nézve parancsolta volt Nagyságodnak, hogy az Tömösvárhoz tartozó szancsákságokban való hadakat felvegye, melylyel hatalmas császáruink országára vigyázzon és gondot viseljen, kiért az úristen ő nagyságának egy napját ezerre tegye. Mű is pedig abban igen megnyugodva vagyunk, hogy ő nagysága hatalmas császáruink országára való vigyázásból és az mi kegyelmes asszonyunkhoz ő felségéhez való jóakarátjából parancsolt ezekről. De mivel az mint ezen órában egynehány felől való leveleim érkezének, kikben írják, érkezett volna az palatinusnak levele az hajdusághoz, hogy miholt az töröknek gyülekezetit értik, elhívén azt ők magokban bizonyosan, hogy teljességgel csak valami gonosz szándékból és rablásra való igyekezetből lenne az a gyülekezet, azért miholt olyat értenek, mindjára fejenként felkeljenek, összegyűljenek és minden ártalmas igyekezetek ellen vigyázzanak és álljanak, bizonyosak lévén penig mi abban, hogy ez mostani állapotban kívánva kívánják azt az alkalmatosságot, mely enyért mind az magok hadát s mind az német hadát alább hozhatnák, és annak színe alatt az ő gonosz száudékjokban előmehetnének; mivel a mely német hadakot a svéciai király ellen Lengyelországba küldtek volt, kihozták, abból is lehet hadak; az is lehet, maga birodalma

alatt való magyarságot is fellázaszthatja. Mindezekre nézve nekem tetszenék, hogy Nagyságod ha szintén Tömösvárból kiindult volna is, de mentől hamarabb menjen helyben és légyen készen minden hadaival, s az mely bégeket felültetett is, Eszék táján tartsa helyben készen, hogy valami nagy háborura ne adjunk magunk okot s ne vonjuk magunkra az ellenséget, mivel még eddig semmi bizonyos ellenünk való indulatjokat nem értjük, noha mindenfelé emberim vagynak. a kik által igyekezem mindenfelé vigyázni, és valami ártalmas dolgot érhetnek, az nagyságos vezérnek, mind pedig Nagyságodnak éjjel nappal mindjárt értésére adnám. Magunk is pedig istennek hála úgy viseltünk gondot hatalmas császár országára az mi kegyelmes asszonyunk ő felsége mellett, hogy az mely fizetett hadai, lovag és gyalogja az mi idvezült kegyelmes urunknak ő felségének voltak, azokat mind fejenként megmarasztottam, zsoldjokat megadtam, és ha az szükség kívánja, hatalmas császárunknak is szerencséjével az ő hatalmassága országára igyekezőnk gondot viselni. Ezt pedig nem azért írom Nagyságodnak, hogy Nagyságod az hadakat elozlassa, hanem hogy bizonyos helyekben, úgy mint kit Tömösvárban, kit Eszék táján tartson készen, és mihelt kívántatik, én Nagyságodat éjjel nappal tudósítom mindenekről. Ezzel isten éltesse Nagyságodat sok esztendeig jó egészségben. Irtam Fejérváratt kilenczedik napján Karácson havának 1629. esztendőben az mi számlálásunk szerint.

Nagyságodnak

igaz jóakarója
Erdély országának gubernatora
gróf Bethlen István m. p.

Külczim: Az hatalmas győzhetetlen császár kedves böcsületes hívének, Dunán innen lévő szancságságnak gondviselőjének és Tömösvárban helytartójának, az tekintetes és nagyságos Ibraim passának etce nekem jóakaró szomszéd ur barátomnak adassék.

Hátára írva: Az tömösvári passához írt levél paríája Albae Julia 10. Decemb. 1629.

Jegyzés. A levél gr. Bethlen István kezével van aláírva, kívül címezve, de nincs pecsételve.

IX. 1629. d e c. 10.

Tekintetes és nagyságos vezir sat.

Az Nagyságod méltóságos és szeretettel teljes leveleit az nagyságos Muharin bég a mi régi jóakaró meghitt barátunk mind asszonyunknak ő felségének, nekem, az tanácsrendnek és az ország népének az Nagyságod parancsolatja szerint, böcsülettel megadá. Kit mind az mi kegyelmes asszonyunk ő felsége s mind

mi fejenként illendő becsülettel és igaz szóból származott szeretettel vöttük. Kiből a mely világos a fényes nap, oly világosan kitetszik az Nagyságod kimondhatatlan nagy szeretettel való jóakarata, kit az mi üdvözült jóemlékezetű urunkhoz Nagyságod szerelmes atyafiához való szeretetiből még maradékihoz is, az mi kegyelmes asszonyunkhoz, hozzám igaz jóakarójához és ez országnak minden rendihez ilyen világosan és tökéletesen akar megmutatni. Kiért az úristen Nagyságodnak egy napját tegye ezerré és mind szerencsésé. Az hajduságnak szóló Nagyságod méltóságos levelét is az fiannak, váradi kapitánnak kezében küldöm és ő általa azoknak is világosan értésére adom az Nagyságod jó intését.

A mi peng az segítségünkre rendelt hadaknak állapotját illeti, az igen jól esett, hogy Nagyságod azokról parancsolt. Mely Nagyságod reánk való gondviselésében mi felette igen megnyugodva is vagyunk, elhívén azt tökéletesen, hogy Nagyságod szívének belső szeretettel teljes indulatjából cselekedte, kiért adja isten, hogy mi is Nagyságodnak az mi kegyelmes asszonyunkkal, egész országúl szolgálhassunk. Mely hadak állapotjáról Muharin bég urammal és az tanácsrenddel együtt tegnap sokat beszélgetvén, mivel Bécsből is az német császártól, mikor szintén együtt volnánk Muharin bég urammal, akkor érkezék meg az mi szomorú hírünkkel császárhoz felbocsátott követünk,¹⁾ kitől a minemű levelet német császár küldött az mi kegyelmes asszonyunknak és nekem és az mint az odavaló állapotokról maga is beszél, mindazokra nézve nekünk az mi kegyelmes asszonyunkkal és az tanácsrenddel együtt úgy tetszik, hogy most az Dunán innet való hadakat helyekből ki ne mozdítsák. Az Dunán túl valókat is csak Eszék táján kell helyben készen tartani, hogy az hadaknak összegyűlése miatt az német császár hadait ne vonjuk alább szomszédságunkban. Mert ezt bizonyosan irhatom Nagyságodnak, tegnap érkezék az fiannak levele hozzám, kiben írja, hogy Fekete Péter a szoboszlói kapitány küldte be hozzá az palatinusnak az hajduságra szóló levelét, kiben parancsolja az hajduságnak, hogy mihelt az töröknek gyülekezetét értik (elhívén azt ők magokban bizonyosan, hogy teljességgel csak valami gonosz szándékból és rablásra való igyekezetből lenne az hadaknak összegyűlése), mindjárt felkeljenek fejenként és minden ártalmas szándéknak igyekezzenek ellene állani. Bizonyosak levén peng mi abban, hogy az mostani állapotban kívánva kívánják azt az alkolmatosságot, mely mellett mind az magok hadát, mind az német hadat alább hozhatnák és annak színe alatt gonosz szándékjokban előmehetnének; mivel az mely német hadakat az sveciai király ellen Lengyelországban

¹⁾ Kemény János.

küldtek volt, azt is kihozták Slesiában, abból is lehet hadok; az maga birodalmok alatt való Magyarországgal is fegyvert ezzel fogathat. Mindezekre nézve nekünk úgy tetszenék, hogy az hadak lennének vesztég készen jó vigyázásban és ne gyölnének össze. Ezalatt, mivel énnékem is emberim jönnek mennek, valamit ártalmunkra valót érthetek, Nagyságodnak és az nagyságos tömösvári pasának éjjel nappal értésére adom. Istennek hála az én kegyelmes asszonyom mellett magam is úgy viseltem gondot eddig, hogy valamennyi lovag és gyalog fizetett hadai az üdvözült boldog emlékezetű kegyelmes urunknak voltak, azokat is mind megmarasztottam, asszonyunk ő felsége nevével zsoldjokat megadtam, s minket is nem talál vigyázatlanul. Ezeket pedig nem azért írom Nagyságodnak, hogy az hadakat elosztatassa üdö előtt, hanem hogy fen és készen tartsa magok lakó bizonyos helyekben, de össze ne gyűjtse, hogy azzal az ellenséget ne vonjuk magunkra. Sőt ha Nagyságodnak jóakarata volna, mindenütt az végekben, oda fel is, mind pedig az egri pasának igen meg kellene Nagyságodnak parancsolni, hogy lennének csendességben és valami rablással háborúságra okot ne adnának, hogy mind az üdvözült kegyelmes fejedelmünk temetésének annak méltósága szerint s mind ez országgyűlésének, mely mindjárt következik az temetés után, vége lenne csendes állapattal; s mind pedig ezzel ne vádoltathatnánk, hogy mi adtunk legyen minden új támadásokra és háborúra okot, sem pedig az magyarságot is ne idegenítenénk magonktól. Az holott pedig Nagyságod arra is int, hogy a portára elküldjünk és törekedjünk, hogy valami tudatlan szerdárt segítségünkre rendelt hadak eleiben ne bocsássanak, hanem az Nagyságod vigyázására és gondviselésére bizzák az hadakat, ha kívántatik: minekelőtte erről irt volna Nagyságod, immár az mi kegyelmes asszonyunkkal együtt két postám által is megtaláltam az nagyságos kaimehámat, hogy Nagyságodnak parancsoljon az mireánk való vigyázás felől. De hogy immár ebből is Nagyságodnak ilyen kiváltképpen való jóakaratajt értjük, nagyobb bizodalommal törekedhetünk ő hatalmassága fényes portáján ez dolog felől is.

Az mi kegyelmes asszonyunk ő felsége és az országnak tökéletes hűségében úgy megnyugodjék Nagyságod, hogy az egy tiszta tökéletességnél az mi kegyelmes asszonyunkban és az nemes országban s az én szolgálatomban is az fényes portához egyebet nem talál. Kiváltképpen Nagyságodhoz az én kegyelmes asszonyom után úgy igyekezem magamot viselni, hogy az mint az istenben elnyugott vitéz fejedelem Nagyságodnak koporsójáig tökéletes meghitt atyafia volt, én is annak az igaz jóakaratajt utján járván, mindenekben macula nélkül való tiszta szivet és fejer orczát találtassam Nagyságodhoz viselni. Melyben Nagyságodat kérem

felette igen, meg is nyugodjék, és minthogy én is tökéletes bizodalommal Nagyságodban megnyugodván jóakarátját mindenkor várom. Most Nagyságodnak ezekről sietséggel kelletvén irnom, az nagyságos Muharin bég uramtól bővebben irok és izelek mindenekről. Eltesse isten Nagyságodat sokáig jó egészségben. Irtam Fejérvárat 10. napján karácsonhavának, 1629. esztendőben.

Nagyságodnak igaz tökéletes szívből jóakarattól kész szolgálni

Erdélyország gubernatora.

Kivül: Az budai vezirhez 10. Decembris irt levél pariaja 1629. Albae Juliae.

X. 1629. dec. 10.

Tekéntetes nagyságos régi jóakaró atyánkfia gubernator. Nagyságodnak böcsülettel való köszönetünknek utána régi jóakarátunknak szeretetiből jelentjük, hogy ha változó állapotunk felől értekezni akartok, noha lelkünk testünkben vagyon bizonyos, de hogy az ti szerelmes atyátokfia Bethlen Gábor ez világból kiköltözött, fölötte nagy szomorúságunkra vagyon, úgyannyra, hogy meg nem irhatjuk. Nem csak mi egyedül bánkódunk, de sőt hatalmas császárunk igaz hívei mind gyászban vannak és nagy szomorkodásban vannak, kiváltképpen az nagyságos vezér és szerdár Murteza pasa fölötte mint bánkódik. Ez így lévén, hogy az mi szerelmes urunk fejedelmünk elköltözött, isten Nagyságodat fejedelemasszony ő felségével, az Nagyságod szép gyermekivel és szerelmes házuépével hosszú ideig való jó egészséges állapattal áldja meg.

Az oda föl való ellenségek és egyebek támadásban lévén, országtoknak gonoszára igyekeztenek; mostanság Losonc városában az ellenség egyben gyűlvén, Haller György az hajdu kóborlóknak fizetést rendelvén, Nyári István pedig az erdélyi fejedelemnek minden marháját elhajtattván és hogy országtokból ároltatásra ok adassék, az nagyságos vezérnél nyilván vagyon. Ezeket megértvén csaknem elméjétől eltávozott. Hogy azért az országtok elébbi csendes állapotban megmaradjon, mellénk öt-hatszáz lovas rendelvén, mostan Nádudvarra érkezünk. Az soboszlai kapitánynak és egyéb kapitányoknak isten fizesse, előnkben böcsülettel embereket küldöttek, jövetelünket kedvelték, mindeniknek az nagyságos vezértől levél küldetett. Vasárnap Debreczenben beme gyünk, az kapitányokat behivatjuk, az leveleket nekik megadjuk és szóval izent dolgokat is megbeszéljük, válaszok mi lészen, Nagyságodnak és az fejedelemasszonynak értéstekre adjuk. Nagyságodnak, az fejedelemasszonynak és az nagyságos Muharrem

pasának szóló leveleket oda küldöttük, megolvastván mindeneiket megértetek. Mi az erdélyi fejedelmektől és az ország főrenditől sok jókat vettünk, kiváltképpen Bethlen Gábortól, melyet soha el nem felejtünk, mostan is isten engedelmeiből szolgálni akarunk. Az gróf fiatal atyánkfíának is az nagyságos vezér levelet küldött, melyet kezéhez szolgáltatunk. Reméljük, hogy ő is velünk együtt egyértelemben leszen. Kérjük Nagyságodat, hogy neki megparancsoljátok, hogy velünk egyetértsen, és azok is, kiknek előttetek hitelek vagyon, hogy velünk egyértelemben legyenek. Leveletek által tudósítsatok, arról az részről nekünk minden jó híreket küldjete. Isten adjon Nagyságodnak méltósággal való hosszú életet.

Mehemet pasa levele gubernator uram ő nagyságához.

(Nádudvar dec. 10. körül.)

XI. 1629. december 15.

Tekintetes és nagyságos vezér.

Im most érkezik Papazobli Memhet passának levele hozzá, melyben írja, hogy az Nagyságod parancsolatjából egynéhány száz lóval Debreczenben indult volna, azért, hogy a hajdu kapitánoknak kaphtánokat oszszon, e végre, hogy ők is hatalmas császárunknak és Erdély országának híven szolgáljanak, mely Nagyságod abbeli igyekezetiből bizonyosan látjuk és megtapasztaltuk az mi kegyelmes asszonyunkhoz és hatalmas császárunknak országá-[hoz való] tökéletes szeretetit, szorgalmatos vigyázását s gondviselését, kiért az úristen Nagyságodnak egy napját tegye ezerré s azt mind jó szerencsésé, s adja isten, hogy mi is hatalmas császárunknak Nagyságod által való nagy gondviselését szolgálhasuk meg híven s igazán.

Noha pedig ez az Nagyságod jóra való igyekezetiben mi ilyen igen megnyugodva vagyunk, de bizonyosan tudjuk, hogy az német császár részéről valók ezt az Nagyságod igyekezetit mind különben magyarázzák, mivel az idévezült kegyelmes urunk ő felsége és az német császár közt való végezésekben igen világosan meg vagyon írva több dolgok között ez is, hogy az üdvözült kegyelmes urunk halála után az hét vármegyével az más párton való hajduság is együtt maradjon vissza német császár számára, és azokhoz semmi közünköt ne mondjuk és magunkhoz ne hitegessük, kit ha cselekednénk, az békesség ottan vele felbomoljon. Azért nekünk az mi kegyelmes asszonyunkkal és tanácsival együtt az tetszenék hogy mentől hamarébb Nagyságod Papazobli Memhet pasát visszahivassa, és ebben az dologban ezen módon és formán tovább ne menne, mert bizonyosan elhigyje Nagyságod, hogy az német

császárral való békességünket mind az mi részünkről s mind hatalmas császárunk részéről teljességgel felbomlottnak lenni méltán tarthatják az végezéseknék ereje szerint, és ha Nagyságod ebben az dologban tovább megyen elő, mind magyar hadat, mind az közel való német hadat magunkra vonzzuk és az mostani békességünket teljességgel elbontjuk, noha az mint azelőtt is Nagyságodnak irtam vala, az békesség felől jó remenségünk vala. Én tartozom vele, hogy Nagyságodnak ez dolgot úgy adjam értésére, az mint az igazság kívánja, és ha mi veszedelmes háboruság ez miá következik, én oka ne legyek.

Az mint pedig ezelőtt ötöd-nappal azt is Nagyságodnak értésére adtam vala, hogy az mely hadakat Nagyságod Gyulához parancsolt gyülekezni az mireánk való vigyázásnak okáért, kiért az úristen Nagyságodat sokáig éltesse, abból is nekünk az tetszenék, hogy az tömösvári pasa mind pedig az több bégek tisztékben lennének helyben és oly készen tartanák hadokat, hogy ha kívánatnék, akkor mindjárt indulhatnának, mert ha felesen kezdnek együvé gyülekezni, soha el nem tudjuk hitetni az más pártiakkal, hogy nem ő ellenek akarnánk valamit indítani és ezen uton is mind magyar és német hadakat magunkra vonzzuk. De az mint tegnap hozák az hírét, naponként inkább gyülekeznek az vitézek Gyulára, kiből immár teljességgel olyan hamis hír futamodott, hogy Jenőt akarná kezéhez venni az ő hatalmassága hada, és noha mi ezt teljességgel elhittük, hogy hamis hír, mindazonáltal tudván azt, hogy ha erre nézve mi is ez dolgot csak szemmel nézők és Jenőbe népet nem küldenénk, ebből is mindjárt azt magyaráznák az német császár részéről valók, hogy magunk szabad akaratumk szerint akarjuk török kézben adni, s azért nem indultunk meg rajta, és így annyival inkább ellenségünk lennének és magunkra vonnók hadunkat (*igy*). Mindezekre nézve, hogy ezen az úton is eltávoztathassunk minden háboruságra és belénk garázdálkodhatásra való okokat, kételesség alatt valami gyalogost és lovast kellett vala Jenőbe is bocsátanunk, azonkívül is az Várad körül levő hadaknak meg kellett parancsolnom, hogy készen legyenek, kit (az mint felebb is íram) tiszta igazsággal írom Nagyságodnak, hogy nem egyébért kellett cselekednünk, hanem hogy ezzel is ellenünk való gonosz igyekezeteket és háboruságot eltávoztathassunk, mert mi hatalmas császárunk kegyelmességében és Nagyságod atyai gondviselésében oly megnyugodva vagyunk, hogy lehetetlen azt nekem megírnom. Annakokáért akarám ezt is Nagyságodnak voltaképpen azért értésére adni, hogy ha mások ezt az készületről való parancsolatnak hírét Nagyságod előtt visszamagyaráznák is, de Nagyságod így liheti el, az mint én Nagyságodnak megírtam, mert különben sincs az dolog és hatalmas császárunkhoz való bűségünkben az egy tökéletes igazságnál

egyebet nem talál az mi kegyelmes asszonyunkban ő felségében és az szegény országban.

Kivül: Az budai vezérnek 15. Decembris Fejérvárról írt levélnek pariaja. Albae 1629.

XII. 1629 d e c. 17.

Tekintetes és nagyságos ur Erdély országának és fejedelem-asszonnak ő felségének mindenben gondviselő gubernatorja. Az hatalmas győzhetetlen császárunk sat.

Az Nagyságod höcsületes levelét megadák neköm, az melyet az mi meghitt jámbor szolgálóktól Ibrahim agától és Vásárhelyi Páltól Nagyságodnak jámbor szolgáljától köldtél; az melyet nagy szeretettel olvastunk és hallgattunk. Valamit minekönk levelében Nagyságod parancsolt, mi azt tartjok; azon órában az melletönk levő hadainkat vissza térítöttem, úgy, hogy mindenek helyben legyenek és készen legyenek, ha kívántatik Erdély országának oltalmára. Magam is mindjárt vissza megyek Memi békkel az bácsi békkel. Vezér ő nagyságához postán emböröm bocsátám azon órában, értésére adtam az Nagyságod akaratját. Istennek hála mindenfelől jó híreitök vanuak; német császár és az utána való gondviselők is jóval ajánlják magokat az országnak. Mi is azt akarjok, semmiképen nem akarjok, hogy új indulat és háborúság lenne; hiszem istent, innen soha ki nem indultatik az háborúság; az régi szent békességnek őrizői, oltalmazói leszünk. Valamit Nagyságod parancsol, mi annak megtartói és hallgatói vagyunk, vezér ő nagysága is azt parancsolja. Az mint fellebb is irtam, vezér ő nagyságától mihent emberim megjönnek, magam is menten megyek. Azon órában levelem által ismét Nagyságodnak értésére adom, valamit parancsolnak Budáról. Tartson minket igaz jóakarójának Nagyságod. Isten éltesse Nagyságodat. Iratott Gula várában 17. die Decembris a. d. 1629.

Nagyságodnak jóakarója

az hatalmas császár beglerbégje, mast
Tömösvárban helytartója, Ibrahim
pasa, az Dunán innet levő végvárainak
gondviselője.

Külczim: Adassék ez levél az tekintetes és nagyságos gr. Bethlen Istváunnak Hunyad- és Máramaros-vármegyéknek fő és örökös ispánjának, fejedelemasszony ő felsége belső tanácsának és Erdély országának igazgató gubernatorjának, neköm jóakaró böcsületes szomszéd úrbarátomnak.

(Eredeti, török feliratú pecséttel.)

XIII. 1629. december 17.

Tekéntetes és nagyságos ur, sat.

Ennekelötte még mig testben élt az mi jóakaró szegény fejedelem atyánkfia, mi köztünk ketten az hatalmas császárnak jóvára nézendő dolgok az mint volt, tudja mindenképpen Nagyságod, és Keresztési Páltól az minemű dolgokrúl izent volt Nagyságod, halála után mihez tartsock magunkat, mi igen szorgalmasan eszünkben tartottuk. Mindjárt azért oda föl római császárhoz és az szükséges helyekre elküldöttünk; mint az hatalmas császárnak plenipotentiarius vezére, hozzánk és reánk nézendő dolgokban úgy viseljük magunkat minden tehetségünk szerént.

Az hajduság között, mint ő felsége halála után is értették, az felső pártról az practicában munkálkodnak; értették azt is, valami nyolczezer hadat az felső pártról mintha Kassa felé az 7 vármegyét visszafoglalni comissariusokat küldöttek volna. Erre nézve noha Mohorim passát tanács tartani Nagyságodhoz beküldöttük volt, de az Nagyságodék szomorúságának idején mi készen ne találatnánk, hozzátok méltó jó indulatunkból tömösvári passánál egy darab hadunkat készen lenni parancsoltuk volt. Az hajduság közé széled oktató tanácsot adásunk okáért, és hogy az ellenség szeme láttatára készen láttasunk, valami kaftánokkal, posztóval, csizma, köpönyeggel, szép leveleinkkel Döbröczönbe Mehemet passát mintegy háromszázad magával küldöttük volt, úgy hogy mindemből az Nagyságod fiával egyetértsen; de az mint most értjük, ő nagysága nem úgy tartja az ott való emberünkhöz magát, az mint köllene. Mostan palatinusnak Pongorácz Mihály nevű egy főember szolgálja mihozzánk jött, az 7 vármegye ellen készített hadakat igen tagadja, de mi az mi szegény fejedelem atyánkfiától sokat tanultunk, úgy hogy, hogy mikor az ellenség mondja, ne félj, akkor köll vigyázni, és az hova utát mutatja, másuvá köll érteni. Azért mi ezeket mindenkor föntartjuk, ehézképest bocsátók volt mint Nagyságotoknak és az hatalmas császárunk országának jóakarója hadainkat, de már most mindenképen értjek mind Mohorin passa leveléből és egyébképen, Nagyságodnak másra ítelhető és nem köllönek hadaink. Arra nézve mi azért mindjárt parancsoltuk mind Mehemet passának és az tömösvári Ibrahim passának és Meni bég fiunknak visszaszállaniok; de ha ez üdö alatt avval az haddal, melyet az 7 vármegye foglalni mondják hogy készétettek, az Tiszán túl is valami ártalomra igyekeznének s minket kezdene hertelen szorgalmaztatni Nagyságod, azt is meg köll gondolni, mikor vissza helyekbe szállanak az hadak, hertelen mint lehet egybehozni. Mi mindenképen az Nagyságod részéről való hírekhez képest viseljük magun-

kat, az mint eddig is ő felsége éltében egyetértettünk. Szükséges, hogy mindenfelé szorgalmatos vigyázásban legyen Nagyságod, úgy az mint ő felségétől annyi időtül fogván látá. Az portára is írjon Nagyságod ez szerént, hogy minékünk Nagyságtokra és Erdélyországra minémü szorgalmatos gondunk viselése legyen, és mindenbül egyetértünk mint eddig, most is. De azért az ellenségnek mostani maga csöndességéhez képest azt el ne mulassa, megírja azt is és szorgalmazza azon az portát, az hadakat készen lenni mostan parancsolják meg mindenfelé, és minekünk Landor Fejérvár alá menetelünket megengedjék, és husvét tájban minden felől elrendöltetett hadak jüjjenek mellénk, ha és hova szükségesek lennének, készen találtassanak, mert Erdélynek noha jóakarói sok, de gonosz akarói is taláthatnak. Ezenközbe vigyáznunk igen szükséges, mert római császár is levelünkre mindjárt választ nem tett, gyűlés után mondta hogy választ fog adni; palatinus is egyéb választ nem adott, ezt irta, tudja ő mint van az erdélyiekkel az végezés, ahoz fogja tartani magát. Isten tartsa jó egészségben Nagyságodat. Iratott Budán, die 17. Decembris, anno nostris (*így*) 1039.

Nagyságodnak jóakaró atyafia

vezér Murteza passa.

Külczim: Tekéntetes és nagyságos gróf Bethlen Istvánnak, az hatalmas császárnak igaz jóakaró hívének Erdélyországnak gubernatorának, nekünk kedves és jóakaró atyánkfának.

Rájegyezve: A vezerio Budensi accipi Albae die 23. Dec. 1629.

(Eredetije török feliratu pecséttel.)

Közli: GERGELY SAMU.

LEVELEK BETHLEN ISTVÁN TÁMADÁSA

TÖRTÉNETÉHEZ 1636-BÓL.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

Az 1636-iki év nemcsak Erdély, hanem Magyarország történetében is nevezetes szerepet játszik. Ez év döntött a felett, hogy megmarad-e Rákóczy fejedelemnek? s minthogy megmaradt: a Bocskay által megalapított politika továbbra is érvényben maradt. De Rákóczy kiábrándult abból az illusióból, hogy Esterházy jóindulatát megnyerhesse.

Nem kis fontosságú kérdés hát, hogy minő szerepet játszott Bethlen István fölkelésében Esterházy nádor? Az alább következő levelek legnagyobb része erre ad feleletet, valamint a többi levél is csaknem kivétel nélkül magyarországiaktól származik. Épen ezért volt szükséges ezeket közzé tenni, hogy ezen különben meglehetősen tisztába hozott kérdésnek ez a része is tisztáztassék.

Szükségesnek tartottam a levelek élén kiadni Bethlen Istvának egy 1636-iki naptárban olvasható naplóját, mely ez év chronológiájához szolgáltat becses adatokat, s melynek eredetije boldogult édes atyám könyveivel került birtokomba. A naptár címlapja s első levele hiányosak, a feljegyzések februárral kezdődnek.

Bethlen István 1636-iki naplója.

F e b r u á r.

5. Feb. . . . .
.....expediáltam Köveskúti...az palatinushoz.....uzzal együtt.
...ap fizettek az gyalogoknak...Huszár Mátyás érkezék Erdélyből. ¹⁾

¹⁾ Rákóczy és az ország követe Budára és a portára.

...expediálta az vezir ő nagysága Ibrahim csauzt Fejérvárra.

(A februári jegyzetek Bethlen István titkárja kezével)

Martius.

1. Érkezek vécsi...Szabó Márton.
4. Expediált....
6. Jöttünk által Pestről Budára.
10. (Bethlen I. kezével.) Volt egy audientiánk az vezérnek maga hivataljára.
11. (Bethlen I. kez.) Hivata ki az dsidázásnak nézésére másodszor.
12. (B. I. kez.) Érkezenek az erdélyi követ uraim Szalánczi István, Kőrösi István, Petki István és Segesvári [bíró.] — (A titkár kez.) Nagy Farkasék is azon napon.
13. Érkezek Köveskúti Mihály [palati]nus utamtól. [Érkez]nek Laskai János és [Moldvai] László uramék az por[táról.]
- Az nap érkezék...István is fiamtól.
- Érkezek cardinál uram levele.
17. Ebéd után expediáltam vissza Görög Jánosékot. } (Bethlen István kezével.)

Aprilis.

5. Kisérök el az szil[iktár] vezir kapucsilár kiháját.
6. Expediáltam vissza Kocsárdi Mihály deákat.
8. Érkezek cardinál uram 2 levele.
7. Aprilis volt egyik audientiám az vezérnél.
(eddig Bethlen I. kezével.)
10. Indula el Laskai János az portára.
12. Érkezek ide Görög János, Székely György és ezen estve érkezének meg Nagy Pálék palatinus uramtul.
13. Indula el Bekir aga az portára.
...k menének vissza Szalánczi uramék Erdélyben.
14. Mene vissza Görög János Tankóval és Székely Györgygyel (Bethlen Ist. kezével a naptár lapján.)
16. Hivata ki az vezér vadászni. Azon nap mene két német posta az portára Husszain csauzzal, ki az Laskainak szóló levelet elvivé.
19. Jött hozzánk Mihály deák.
20. Bocsátottuk vissza.
30. Jött hozzánk Vécsi Márton.
26. Indula Bécsben Ibraim effendi.

Május.

1. Audientián voltam az vezírnél.
5. Jött be Murad aga az portárul expediáltatván.
6. Vöttem palatinus uram levelét egy tatai ember által.
7. Jött Váradról posta.
8. Mentünk Esztergomban, ezen nap bocsátottuk vissza Vécsi Mártont.
9. Jártam meg az várat.
10. Jöttünk vissza Pestre.
14. Bocsátotta postáját az nagyvezir Konstantinápolyban.
19. Vettem levelet egy paraszt ember által.
18. Vettem palatinus uram levelét, az nap voltam audientián az vezérnél.
20. Az palatinusnak választ irtam. Ecsedben is választ altam az juhász által. Tamburás János az vezir postájával Konstantinápolyból megérkeztenek, az hová viszont ezen nap Török Miklóst küldöttük az vezir postájával. Miklósvári és Nagy András érkeztenek Ecsedből.
22. Expediáltam vissza Miklósvárit, de azon nap el nem mehete.
23. Bocsátottam vissza Miklósvárit és ezen nap vitték ki före az lovakat is.
31. (*A naptári lapon Bethl. I. kezével.*) Érkezék Mihály deák Ecsedből.
25. Indult vissza az portára Murat aga.
30. (*Bethl. I. kez.*) Mai [nap] lón az vezér ellen az nagy tumultus és tefter kihaja házának felverése.
31. Ismét öszve gyülvén csendességben oszlának el. (*B. I. kez.*)

Junius.

1. Junii gyüjté öszve az vezér az agákat, intvén az lecsenedesedésre.
2. Elérkeztvén az török végbeliek és az vezér szállása felé közelítvén, kikérék tefter kihaját és Habib agát és levágák. Azon napra virradatig érkezék posta az portáról ki teszköres levelet hozza.
3. Érkezék meg Bécsből Husszain effendi.
8. Expediáltam vissza Mihály deákat. Az nap jöve az juhász.
9. Expediáltam vissza.
12. Junii érkezék egy vlak az portáról az Laskai János levelével.
15. Volt audientiám az vezérnél, azon nap juta az váradi posta az Szalánczi István jövetelivel.

19. Vöttem Laskai János levelét az portáról, Husszain csauz által.

23. Lón egyik tumultus Budán az vezér ellen. Az nap jöve Tankó az Boros István levelével.

27. Expediáltam az portára Moldovai Iászlót.

28. Jöve levele az portáról Laskai Jánosnak az vezér szolgálója által.

29. Verték meg az jancsárok az vezért sátor alatt az. . . . . is ki. . . . .vanak.

(az egész juniusi napló Bethlen István kezével.)

Julius hiányzik.

Augustus.

4. Mene az portára Van Ali bég Atessel és az váradi fogoly katonával együtt.

5. (Innen kezdve e havi napló B. I. kezével.) Érkezék az portáról Mendák aga az Laskai János levelével.

6. Érkezék az valai ember Ecsedről Boros István levelével.

7. Bocsáttam vissza őket.

8. Hivata ki az vezér az mezőre a holott nagy solenniter játszák az csirítet.

9. Menének vissza Borsi uramék.

12. Mene az portára az vezérnek egy Bekir aga nevű vlakja.

14. Mene vissza Kőrösi István uram.

15. Érkezék tömösvári Beker pasa.

16. Érkezék Boczeros (?) János, kit

17. expediáltam vissza.

18. Voltam szemben Bekir pasával, az nap expediálám Horvát Istvánt Kőrösre.

17. (tán 19?) Mene vissza az tömösvári Bekir pasa.

20. Érkezék az palatinus uram levelével Rác Gábor és Rác Pap Miklós nevű katonák.

27. Vendéglém meg őket.

29. Mentek vissza.

September.

(az e havi jegyzetek Bethlen I. kezével.)

1. Sep. jöve meg az portáról Ates, Van Ali bék az indulásról való parancsolattal.

2. Publicalá az vezér és consentiála az egész vitézlő nép.

3. Vesztették vala eszét ez dolognak némely emberek.

4. Hivata engem az vezér az tractára ezen dologról való kérdezősködésre, az nap confirmáltaték újalban.

- Ugyan secunda jött vala Tar Mihály is palatinus uramtól.
6. Volt nálam ebéden.
- Quinta Sept. jöve Boceros, azon nap Mehemet aga az portára, azon nap mene Nagy András Ecsedben.
7. Elmene Tar Mihály. Boceros is Ecsedben.
5. Sep. hozák ki az tugot juh-metszésekkel az grádicsához.
10. Vonák fel az vezér sátorit az Rákos mezején az tugot kihozván juh-metszésekkel. — Mene Szolnokban Muharen pasa.
11. Expediálta az vezér Ali csauzt egy kapucziával az országhoz császár leveleivel, az czeplédi birót az szabolicsbéli hajdúkhöz.
12. Az debreceni polgárokat az biharbéli hajdukhoz.
15. Szállánk ki az táborban az vezérrel együtt a pesti mezőre.
16. Érkezők az váczi sereg.
17. Érkezők az bosnai pasa.
18. Indulánk meg, szállánk isaszegre.
19. Berinyhez.
20. Rékas nevű pusztahelyre, Zagyva mellé. Azon nap érkezék Anarcsi János uram az katonákkal. Azon nap bocsátám el az bátori embert.
21. Szállottunk Szolnokhoz. Azon nap bocsátám el Boceros Jánost, Szegedi Istvánt és Szilágyi (*sic.*)
22. Érkezők meg az felső párti hajdúktól az czeplédi biró.
24. Küldék levelet Kornis S. uramnak.
26. Jöttünk által az szolnoki hidon.
27. Szállottunk Ecsődhöz.
28. Szarvashoz; azon nap érkezék Moldvai László Memhet agával és Vanli Ali béggel az portáról jó hírekkel.
29. Szállánk gyomai és egei mezőre.
30. Nemeskerékhez.

October.

(*az e havi jegyzetek Bethlen I. kezével.*)

1. Octob. Gyulához.
5. Octob. Indulánk Szalonta felé.
6. Estve felé érkezénk az tábor felé, az nap levén meg rész szerént az ellenkezés és egy kevés ütkezés, ki miá az Kornis Sigmond urammal való had éjszaka elfuta, az mi hadunk is visszajöve nem adván helyt az tömösvári Bekir pasa nevű szerdár az mi tetszéstünknek, hogy azon helyben várjuk meg az virradtat.
12. Indulánk meg Gyulától Székudvarhoz.
13. Pálélésihez.
14. Lippához. Az nap érkezék Farkas Péter is az portától; azou nap mene az portára Bekir aga nevű posta.

15. Expediálám szolgálomat Illyéhez. Az nap hajtották el az jenek az világosváriak marháját. Azon nap indult meg R. G. (*Rákóczy György*) Váradtól.

20. Érkezők az vrmeli három szandzsákság.

21. Küldte el az vezér Omer agát az Rákóci táborában.

22. Érkezők Ali csauz Rákóci uramtul.

23. Jövének Pálélésihez az Rákóci uram hadai. Azon nap küldé vissza ismét Ali csauz az vezér, azon nap küldé zálogokat az vezér nekik, úgymint az lippai béket és tömösvári Ismael alajbéget.

24. Küldé ide követeit úgymint Kemény János és Farkas Ferencz uramékat, azon nap volt audientiajok az vezérnél, velem is ebéd után.

25. Beszéle velem az vezér, azon nap bocsátá vissza őket; azon napon érkezék Kinán pasától Muszli csauz.

27. Érkezők estve Ali csauz.

28. Érkezők Haller István, Szalánczi István, Kemény János és Farkas Ferencz uramék.

30. Volt audientiajok. Azon nap érkezék az portáról Buir nevű vezér szolgálja.

November.

(*Bethlen István kezével*)

1. Expediáltatott az sz. és N.

2. Érkezett Dániel János. Érkezők az kaftánnal.

9. Érkezők Bekir az portáról.

10. Érkezők az kapucsi az vezérhez az kaftánnal. Azon jövő éjszaka érkezék az kaimkam Barian pasa szolgálja. Azon nap hala meg Moldovai László.

11. Eltemették Moldovai Lászlót. Azon nap vivék el 3 rendbéli 18 jó szekeres lovaomat. Azon nap voltam az vezér előtt az követekkel szemben.

12. Érkezők Karkai Mihály Ecsedből; azon nap mene az portára Memhet aga és Bekir pasa szolgálja.

14. Indultunk el Lippától. Az nap mene vissza Karkai Mihály.

15. Érkeztünk Tömösvárhoz.

16. Éjjel érkezének az pesti tatár követek Kinán pasától vissza.

17. Küldé eleikben az vezér Kinán pasának és tatároknak, hogy visszatérjenek.

23. Érkezők Koncz az Rákóci uram resolútióival.

Másnap lőnek szemben újolag.

25. Indula el az vezér vissza Buda felé Tömösvártól.

26. Indula Farkas Ferencz Ceglédivel Rákóci uramhoz.

- 27. Érkezők Csulai uram Tömösvárra az fejedelemtől.
- 28. Mene vissza Csulai uram.
- 24. Indula vissza az portára az Muszli aga. . . .

December.

(Bethlen I. jegyzése színtén.)

- 5. Érkezők egy posta Haller uramékhoz az fejedelemtől.
- 8. Érkezők Farkas Ferencz uram az fejedelemtől.
- 12. Érkezők. . . . Sigmond uram az diplomával és az uemes ország reversalisával.
- 13. Lón az permutatio reversalium. Az nap Tömösvárról megindulván jöttünk Rékashoz.
- 14. Balincz nevű faluban.
- 15. Kosovára.
- 16. Érkeztünk Illyébe.
- 18. Expediáltam Ecsedben Horvát János uramot.
- 19. Menének el Anarcsi János uramék az főbb hadnagyokkal és mezői katonákkal.
- 22. Érkezők Nika.
- 31. Indulék ki Illyéről, az nap jövék Csúcsra.

I. 1636. febr. 2.

Szolgálok Kglndnek. Az Kglmed levelét, melyet 20. Ian. Egerből irt, tegnapelőtt vöttem nem kicsi álmélkodással, nem remélvén semmi uton ebbeli resolutióját Kglndnek, kiről, mivel sok példák vadnak előttiünk, sokat Kglndnek nem irok, de ha keresztény felebarátink is munkával és költséggel nyujtandó jó akaratjoknak béreket meg szokták várni, félelmes igen s talám bizonyos is, hogy az Kglndhez nyujtandó jó akaratnak is oly bérét ne vegyék, ki Kglmeddel együtt hatalmokban is leszen már az idegeneknek, az ki siralmas ne legyen maga hazájának, s veszedelmes minekünk is, kire nézve keresztényen igazsággal kérem Kglmedet, viselje úgy ezekben magát, hogy boszuállása avagy más azon kívül való igyekezeti is, valamint utolsó veszedelmet ez mi szegény nemzetünknek ne szerezzen. Holott bizonyos, hogy Sperában fognak összegyűlni az keresztényen fejedelmek plenipotentiarusi az magok közt való megalkuvásért, kire mivel azon kívül is mindenünnen igen hajlandók, ha itt mi káros s veszedelmes indulatot látnak, annyival inkább megbékéllenek, s egyszersmind nyakunkba bocsátkoznak azok az oda fel való nagy kész hadak is, oly veszedelmebe juthat szegény hazánk és nemzetünk, az kiből soha fel nem kél, melyre mint kelljen magyar vérnek okot adni igen nagy maga javáért is, az Kglmed itéleti rajta, és noha én elhithtem, hogy Kglmed azt nem intendálja, mindazáltal ott az hol vagyon, nem

Kghned kezében levén annak az kormánya, méltó nekünk igen rettegnünk attól és vigyáznunk, mert noha ugy nagyon, magán az erdéli fejedelemségekben sok változások estenek mi nálunk nélkül is már, s most is járulván az provincia consensusa is reá, történhetnék ugyan nálunk is változása, de tartunk attól, hogy tovább ne menjen határánál az dolog, és ne csak az fejedelemségről, hanem az provinciáról és annak határiról is ne kezdjen ez az indulat kérdést tenni, avagy hérben is ne csipődjék valami abban el, kinek ha mi hivalkodó nézői volnánk, javallás gyanánt esnék s azáltal bele egyeledvén azon cselekedetben, kire nekünk mennünk nem illik, sem szabad, mivel noha az mely dolognak az vége egyébaránt bár jó volna is, gyakran veszedelmes az mediumja, s erre nézve méltó tartanunk nekünk is, és vigyáznunk is, megmaradván határunkban. Egyébiránt securitást mi magunknak nem ígírhetvén az illetén indulatokban, minden illendő mediumokhoz hozzá kell nyulnunk, noha ugy hisszük, hogy az török nemzetség sem igyekezik semmit olyat cselekedni ez mostan neki nyújtott alkalmatossággal is, az kivel az mi kglmes urunkkal való békeséget megsértené, melyre igen méltó, hogy Kghned is semminemű cselekedetire okot ne adjon, sőt quo placidiori medio lehet, ugy igyekezzék maga az erdéli fejedelemmel ő kglmével való dolgait is accommodálni, eltávoztatván minden keresztyén és azon kivől is elég elfogyott nemzetünk vérontását, kit, hogy ennyi praetensa offensa közt is előtte fog viselni Kghned, bizonyosan reméllem, kire kérem is Kghnedet, kívánván még is ez levelemre való válaszát mennél hamarább Kghnek. Tartsa meg isten Kghnedet. Posenban 2. Februarii 1636.

Kivül: Betlen Istvánnak első levelére való válaszem.

(Ered. az Eszterházyak kismartoni levéltárában. Protocollum Actorum palatini ab a. 1634 usque 1643.)

II. 1636. febr. 8.

Mi Raycz Ferencz Megyes városának polgármestere Lender György királybírája és Geréb Márton szék bírája, és mi tizenkét tanácsbeli személyek, — mi is pedig kik ezen Megyes városában száz embereknek hivattatunk, és közönségesen az egész városnak lakosi felső és alsó renden levők szemünk előtt viselvén mi azt, hogy az úristen kívül mi senkinek nagyobb hűséggel, igazsággal, tökéletességgel nem tartozunk, mint az fejedelmünknek, és hazánkknak, látván azt is, hogy az mi szabadságunk oltalmazá[sa] az mi mostani kglmes urunknak megmaradásában helyheztetett, esküszünk azért az élő istenre, ki atya, fiu, szent lélek teljes szent Háromság egy bizony örök isten, hogy mi egész városul az mi kglmes urunknak az ttes és ngos Rákóczi György-

nek isten kegyelmességéből Erdély országának fejedelmének Magyarország részeinek urának és székelyek ispánjának ő ngának fejünk fenállásáig, igaz tökéletes hivei leszünk, barátjának barátja, ellenségének ellensége, se jó se gonosz szerencsében, mellőle el nem állunk, hevet hideget vele türünk, szenvedünk, minden oltalmára való dolgokat, kiket akár honnét hallhatunk is, ő ngának mentül hamarébb hirrre teszszük, magunk is ellene igyekezünk állani; kit isten eltávoztasson, ha a szükség úgy kívánja, hogy ő ngának városunkban kellene akármely szükségének idején jöni szorulni, minden hozzátartozójival minden halogatás nélkül bebocsátjuk, mind ezeknek megállására, tartására minket meg is az igaz úristen úgy segítjen és úgy adja lelkünk idvőségét. Mely dolgoknak bizonyosságára adtuk az mi kglmes urunknak ő ngának kezünk írása alatt költ és városunk pecsétivel megerősítettet levelünket. Datum in dicta civitate Megyes die 8. Februarii a. 1636.

Iidem Franciscus Raycz magister civitatis, Georgius Lender regius et Martinus Greb (*így*) sedis iudices civitatis Megyes.

(Ered. kismartoni ltár Act. pal. IV.)

III. 1636. febr. 13.

Éltemig való igaz, hű, alázatos szolgálatomat ajánlom Ngdnak stb.

Markótul küldött leveléből Ngdnak értettük, hogy Bethlen István uram Budára ment szolgáliban, három beérkezett ide az portára, az caymerzamnak ő ngának és az több vezéreknek is leveleket irt, kérvén azon az vezéreket, hogy jöhessen be ide az portára htlmas császárhoz, és adhasson minden panaszokat maga eleiben az htlmas császárnak. Mi is azért kglmes uram megértvén, hogy szolgálói érkeztenek az vezérhez, mi is felmenvén, valamiket tudtunk, mi is mondom mindeneket eleiben adtuk az vezérnek. Itt emberit immár nem is tartóztatják, hanem elbocsátják, igen könnyü válaszzsal mennek, az válasz kglmes uram ez császártól, ha immár bejött, üljön veszteg Pesten. Irja meg ide mi bántása vagyon, s miét vette el az fejedelem, mi azért Ngod képében mind elegendendő választönnénk. Az vezér is csudálkozik bejüvetelin, öreg ember levén, mit jár itt, az szolgálói is elég sok rossz dolgot beszéltettek itt, de emberséges ember nem is veszi elő szavokat. Három szolgálója jött he, kglmes uram, egyik Laskay, az másik Moldvai János, az harmadiknak nem tudjuk az nevét, az budai vezér házánál vadnak szálláson, hogy az budai vezér he nem bocsátta ide mindjárt, császár igen nagy néven vötte tőle, hogy he nem bocsátotta, sokszor fog ő ngának eszében jutni Huszt vára,

s Ecsed vára, ha pedig egyszer oda mehetne, bizony soha többé ide nem jőne, féltő hogy sok esztendeig megfeneklik Törökországban. Ide Ngdnak eddig is emberének kellett volna jűni, mind az caymerzammak s mind az több vezéreknek irni kellett volna, melyet Ngod el se mulasson, hanem mennél hamarébb mind hatalmas császárnak, caymerhamnak s az több vezéreknek is irjon. Isten kegyelmeségéből itt immár mi sem késünk, tegnap azt mondá az vezér, hogy elbocsát, nem késleltet, Huszain aga jön el velünk, az ki ugyan Ngod szolgája is. Kaplany s levelek ez héten elkészülnek, ez jövő héten istennek kegyelmességéből mi is talám megindulhatunk. Isten bennünköt kivivén, magunktúl Ngod mindeneket bőségesen megérthet. Tartsa meg isten Ngdat stb. Datum Constantinopoli a. 1636. die 13. Februarii.

Ngodnak alázatos szolgája

Nagy Paal.

Kivül: Nagy Pál uram írta az portáról 13. Februarii a. 1636.

(Ered. kismartoni lt. Act. pal. IV.)

IV. 1636. febr. 21.

Relatio d. Pauli Kerekes.

Tegnapelőtt az ő naga ebédlő házában az asztal előtt, megfordítva levén a szék, arczczal ki az asztaltól ülünk vala a széken. — Egykor kérd engem Faragó András, — mit itélsz Pál uram ebből a mostani dologból, mi leszen belőle? — Én mondtám: Én semmi gonoszt nem itélhetek, hanem minden jót várok belőle, mert most a töröknek ügye vagyon. — Erre mondá Faragó András uram: Hohó Pál uram, nem sok kell mi nekünk. — Kire én mondték: Nem azért hoztam bizony most két hordóban hetven, vagy nyolczvan ezer forintot, és egy ládában hét vagy nyolcz ezer aranyat, hogy könnyen hadnánk; nem megyünk bizony oly könnyen ki innét. — És erre osztán Faragó uram egyet sem szóllott, csak alá ütö a fejét, s hallgata.

[K e l e t 1636. febr. 21-én.]

Jegyzetek: Kerekes Pál Rákóczi Gy. udvari embere volt. — Faragó András Rákóczi Gy. mezei kapitánya, és híve, ki Szalárdi szerént (pag. 89.) Zolyomi Dávidot is elfogatja. A *mostani dolog* alatt értetik: idős Bethlen Istvánnak a törökhöz való átmenetele.

(Eredetiben megvan a gy.-fvári könyvtárban N. 5. IV. 4.—57. sz. alatt.)

V. 1636. febr. 26.

Generose domine, frater mihi confidentissime stb.

Tegnapi napon érkezék hozzám az Kegyelmed jámbor szolgálja, Kegyelmed levelét igen nagy becsülettel és szeretettel vettem édes öcsém uram; írja Kegyelmed édes öcsém uram, hogy az mely ló felől Kegyelmed izent volt én nekem Veres István uram által, Kegyelmed azt az lovat megköldette, azért édes öcsém uram nem annyira az lovat, mint az Kegyelmed atyafiságos jóakarátját igen nagy becsülettel és szeretettel vettem, ha jó leszen az ló, itt is mindenkor Kegyelmedé leszen. Az Kegyelmed jámbor szolgálját édes öcsém uram mostan tovább nem fírasztottam, mivel az idő és az ut is alkalmatlan, hanem ha az úristen egészségemet adja, ez napokban magam is Kászonban megyek, az Kegyelmed gondviselőjét mindjárt oda hozzám hivatom, addig onnan el nem jövök, hanem az mely szőlőt Kegyelmednek ígértem, Kegyelmed gondviselője kezében adom, azonkívül is, mig az úristen éltet, én Kegyelmed jóakaró atyafia szeretettel igyekezem Kegyelmednek szolgálni.

Tudom édes öcsém uram talám értette is Kegyelmed, az fejedelem ő nagysága értvén, hogy az ő nagysága adta ló megholt nálam, ő nagysága Patai Máté uram által egy kantáros paripát ígért, melyért Patai Máté uram holnap indul, hogy ő nagyságát Ujvárbán érje, Kegyelmedet szeretettel kérem, mint jóakaró öcsém uramot, ha az fejedelem ő nagysága megköldi az paripát, Kegyelmed legyen azon, legyen oly, kit megszolgálhassak ő nagyságának és az minemü nyereggel szerszámmal ő nagysága járja az kantáros lovakot, küldené ugy ő nagysága, hadd én is dicsekedhéném jóakaróim előtt az ő nagysága jókaratjával; Kegyelmednek is törekedését, fáradságát nagyobb dologban megszolgálom öcsém uram. Gyulaffi Sámuel uram ír egy levelet, hogy ujabban írnek az fejedelemnek ő nagyságának az ő kegyelme Nyires nevő faluja felől, én látja isten azt tudtam, az mint Szamosujvárbán Kegyelmeddel együtt élvezőök vala, az szerént vagyon az dolog; mindazonáltal hogy öcsém uram az én atyafiságomban, szolgálásomban meg ne fogyatkozzék, im ujabban irtam az fejedelemnek ő nagyságának egy könyörgő levelet, minthogy öcsém uram engemet azon kér, hogy Kegyelmednek küldjem az ő nagysága levelét és Kegyelmed jó alkalmatossággal sollicitálhatja az dolgot, énnekem mégis az tetszenék, hogy öcsém uram adna ezer avagy két ezer forintot mostan arra az falura, és inscribaltatná ő nagyságának, ugymint az másik falut, így mind becsületesb és hasznosabb is lenne ő kegyelmének, ki felől magának is irtam öcsém uramnak. Kegyelmed édes öcsém uram énnekem parancsoljon, Kegyelmed-

nek szeretettel igyekezem szolgálni. Tartsa meg az úristen stb.
Datum Thurterebes, 26. Februarii, Ao 1636.

Generosae Dominationis Vestrae

servitor et frater paratissimus
Gabriel de Peren comes m. p.

Külczim: Generoso domino Stephano Seredi de Geörchön, supremo comiti cottus Crasnensis illustrissimi principis regni Transylvaniae agazonum magistro et consiliario etc. domino et fratri mihi confidentissimo.
(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

VI. 1636. mart. 2.

Spect. ac magnifice due, mihi observandis. — Servit. prae-mis. commend.

Isten minden jókkal áldja meg Nagodat. — Nagod levelét vévén értem az erdélyi fejedelem ő naga szolgáinak felveretéséről való írását, hogy noha nem Nagod akaratjából lett, de Nagod ugyan minden elvött marháikat megadatta vala mit Sárközön töllek elvettek; — jól is lett az visszaadás, de jobban lett volna, ha Nagod érte publice őket megbüntette volna, és az leveleket is megadatta volna etc. — Mert e féle dologból vajki sok, de ritkán szokott jó kijönni, kiváltképen e féle bizonytalan remény-ségek dolgában. Az mi kegyelmes urunkat ő felségét is ezen dologban az fejedelem ő naga megtalálván, az mit ő felsége nekünk hiveinek parancsol, ahoz kell alkalmaztatnunk magunkat. — Az Pap János felesége kibocsátásáról semmit nem ira válaszat levelemre Nagod, ez egy levélnél többet nem is láttam. Kérem mégis Nagodat levelemre legyen válaszom, ne romoljon meg nyavalvás felesége ki nem jöhetése miatt etc. — Hogy isten jó egészségben Nagodat tartsa, kívánom. — Cassoviae die 2-a Martii ao 1636.

Spect. magnif. Dom. Vrae

servitor paratissimus
J. Bornemissza m. p.

Kivülről: Bethlen Péternek Bornemissza János uram irt levelének *parádja*.

(Gyulafejevári Batty. könyvt. N. 5. IV. 4. — 20. sz.)

VII. 1636. mart. 3.

Egregie domine sat. Salutem sat.

Emlékezik Kegyelmed arra, hogy tavaly esztendőben ugy mint 1635. Kegyelmed az erdélyi fejedelem ő nagysága marháját Bécsbe fölhajtván, mindenütt szabadon által ment és selutt se

bántották Kegyelmedet, mely marhájának fölhajtásáért maradt Kegyelmed adóssa ezer száz huszon öt forinttal, mely summát Kegyelmed ígérete szerint visszatérvén meg kellett volna fizetni Kegyelmednek, de Kegyelmed az én hirem nélkül éjjel által ment nem tekintvén az Kegyelmed maga ajánlását és ígéretét, kit nem kellett volna Kegyelmednek cselekedni, nem is illetett Kegyelmedet. Azért Kegyelmedet kérem felette igen, azzal ne játszék Kegyelmed, hanem azokat az restantiakat úgy mint 1125 flor. pro media tricesima fiztessen meg Kegyelmed ő nagyságának, reméllem, hogy ő nagysága semmi kárát nem kívánja ő felségének, csak meg jelentse Kegyelmed ő nagyságának. En is Kegyelmednek az miben tudok örömet szolgállok. De reliquo. Tartsa meg isten Kegyelmedet kedves jó egészségben. Posonii 9. Martii 1636.

Egregiae Dominationis Vestrae

amicus ad servitia

Lucas Ekker

tricesimator Sempteiensis.

Kivül más irás : Zemptei harminczados levele.

Külczim : Egregio dno Johanni Fizesy, illustrissimi Transilvaniae principis arcis Szamos provisorii etc. dno amico observandissimi.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

VIII. 1636. m a r c. 8.

Betlen Istvánnak.

Az Kglmed ifju legény szolgálja megadá az Kglmed levelét, s elvöttem az ezenkívül irt három rendbeli levelét is Kglmednek s mindenekben mit irjon Kglmed igen megérttettem, de letévén szabadságát Kglmed, s oda menvén az hol most vagyon, úgy a mint kívánnék egyéb aránt irnom Kglmednek, azokra a leveleire, nem irhatok, hanem rövideden. Itt ő flgéné a mi klgmes urunknál mindstől ellenkező dolgokkal vádolják Kglmedet az Kglmed írásival, kiváltképpen az erdéli fejedelem ő kglme, s minthogy az mikről ír Kglmed, azt vélik, itt fen is, hogy nincsenek az Kglmed kezében, ne csudálja Kglmed, ha idegenséget látna is dolgailhoz, de ezt ebbe hagyom, Kegyelmed dolga le zen, már ott levén is, a hol vagyon, hogy az ellen, a mire igéri leveleiben magát, se cselekedettel se tanácsosal semmit se cselekedjék.

A mi az szathmári kapitányok cselekedetét illeti, nem kellett volna Kglmednek az vezért arról megtalálni, mert mihelyen hirt vett Bethlen Péter uram sógorunk ez dologról, mi azt ottan igazításban vöttük, s ezután is csak egyébaránt ő kglme alkal-

moztassa ugy magát, mint ő flge császár urunk hívéhez illik, nem fog nagy akadéjja lenni, s ha mi lenne is illendő oltalmunkat meg nem vonszuk ő kglmétől. Tartsa meg isten etc.

Kivül : Bethlen Istvánnak circa 8. Martii irt levelének mássa.

(Kismartoni lt. Act. pal. IV.)

IX. 1636. m a r c. 21.

Mint uramnak, szolgálók Kegyelmednek stb.

(*A levél eleje érdektelen*) — — Cardinál uram ő nagysága írja énnekem tegnapi napon, hogy az pápa ő szentsége maga vetette az fejedelmek között közben magát az békesség dolgában; de mivel mind a két fél igen bizza magát, könnyen véghez nem mehet, hanem ha egyszer jól megverekednek; szállja meg isten mind a két félnek sziveket s csináljanak örökös békességet. Kegyelmed énnekem is parancsoljon stb. Cassoviae die 21. Martii anno 1636.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Esterházi Pál m. pria.

Kivül Debreczeni kezével : 22. Martii a. 1636. Békességet az szentes pápa akar etc. Eszterházi Pál uram ő nagysága az conventionalisokat jó néven vötte. Szent-györgyi octavara való regalisok elérkeztenek.

Külczim : Generoso domino Thomae Debreczeni de Királydaróca stb.

(A levél Esterházi P. írása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

X. 1636. m a r c. 24.

Ill^{me} et excell^{me} comes due affinis obs^{me}.

Addictissima officia et foelicia quaeque etc.

Az Kglmed válaszát ez előtt egynehány napokkal böcsülettel vevén, irását és izenetit Kglmednek értem, s nem győzők eléggé csudálkozni azokon az szemtelen vádolásokon, melyekkel Rákóczi uram ingerli ellenem Kglmeteket is, mert istent hívom bizonyosságul, senki énnekem itt csak emlékezetet sem tött ő flgének az török nemzetséggel való frigye ellen; nekem sem volt semmi panaszom ő flgére, és soha bizony semminemü ígíretek, kívánságok csak emlékezetben sem forgottanak. De nagy mesterségét mutatja Rákóczi uram elméje szerint az vádolásban. — Kglteknél azzal igazítja s kellett magát, hogy én ő flge ellen sok ígíretemmel in-

gerlem az török nemzetséget. Itt pedig főkövete Szalánczi István uram által alattomban azzal vádol, hogy az régi pápista practi-
cát most indítottam meg, mert ide pápista practicából folyamod-
tam, és az ő fglge hadaival késértettem magamot. — Más Nagy
Pál nevű főkövete az portán viszont azzal vádolt, hogy az fiam
Erdélyben egy nagy urat megölvén, ez okon mind fiastul mostan
Bécsben mentem volt ő fglgéhez, és onnét vöttem tanácsot erre az
utamra. — Hogy ez részen ezzel vádolnak, oly bizonyosson el-
higyje Kglmed, az mely bizonnyal leveletem látja. Csak ezekből
is azért akárki itiletet tehet, micsoda hitelt s helt kell adni az
Rákóczi uram szavának mind itt, s mind ott.

Az mint pedig ő klgme Rákóczi uram biztatja magát Kgl-
metek előtt az török nemzetségnek mostani fogyatkozott állapot-
jával, liában hizelkedik magának azzal is az jó uram, mert az
mint bizonyosan végére mentenek az én portáru! jütt emberim,
nemhogy az persa megverte volna, de még csak meg se merte
várnia sehul mezőben. Efféle azért mind csak magátul ő kglm-
tül talált hir, melyből bár senki magának bátorságot ne vegyen.

Az mi az assecuratiót illeti, noha az mint feljebb is írám,
az török nemzetségnek ő fglgével való frigye állapotja soha itt csak
emlékezetben sem forgott, de az Kglmed kívánsága szerint kész
vagyok hitemmel is assecurálni ő flségét, hogy csak egy punctban
is az ő fglgével való frigy ellen nem törekedem, sem birodalminak
véteni nem akarok, sem abban senkinek nem consentiálok, csak
Kglmetek is tegyen securussá, hogy Rákóczi uramat nem segíti
ellenünk. Az mint az vezir is ezt mondá, hogy csak onnat okot ne
adjanak reá, innét semmi ő fglge birodalma ellen való dolog nem
leszen, mivel az vezirnek is ezt az assecuratio állapotját megjelen-
tettem.

Az mi fiam állapotját illeti, ő nemhogy ő fglének, de leg-
kisebbik hívének is nem igyekezik ártani, csak némelyek ott körül
minden igaz ok nélkül ne kereskednének rajta. Azt is az mennire
lehet elsenyvedi, s szolgál inkább.

Rákóczi uram nem szülvén az vádolásoktul, az minemű
igaz kénszerítő okait jelentettem volt ez utamnak, az szomszéd
vármegyéknek is, azokra sok helytelen és teljességgel minden
igazság kívül való hosszú mentséggel az minemű feleletet Szath-
már vármegyére irt, az holdoltsággrúl kezemben juttatván, hogy
efféle magátul gondolt méltatlan okoskodással győzedelmesnek ne
ítelje magát, az minemű választ csak hertelen, de igen igazán
irattam, Kglmednek is mássát küldöttem, ne nehezteljen egyik
filével engemet is meghallgatni, és az dolgot csendes bölcs elmél-
kedéssel fontolni, mert bizonnyal mondom mindeneket az mint
voltaképpen vadnak ugy irtam meg. Melyért én is szolgálhassak
Kglmednek. Ez levelem megadó jámbor szolgálaimtul szóval is

izentem Kglmednek, szavoknak legyen hitele. Tartsa meg isten Kglmedet etc. Datum Budae die 24. Martii a. 1636.

Ill^{mae} et excll^{mae} Dnis Vrae

servitor addictissimus et affinis
comes S. Bethlen m. p.

Külczim: Illmo ac exll^{mo} comiti do Nicolao Esterhas sat.

(Kismartoni lt. Act. pal. IV.)

XI. 1636. m a r c. 26.

Szolgálatomat ajánlom sat.

Mivel uram, én nekem meg vagyon parancsolva bán uramtól ő kegmétől, hogy ha mi hirt érthetek innit alól, az mi keglmes urunknak értésére adjam; azért uram előttem viselvén az ő keglme parancsolatját, — mostan érkezének Landorfejevárról itt való emberek, a kik beszélnek, hogy az mig ott mulattanak, mind az volt a hire, hogy ma holnap *beérkezik Székely Mózes*, — ha tekintették: *abban semmi nem volt*; hanem egy igen nagy kapucsia érkezett, az kinek eleiben az egész városbeliek kimentek, nagy pompával hozták be. — Az mikor bejött eleiben hat ember kaftánokat, botot, és szablyát hoztak volt; az hire ugy volt, némely mondja vala: az vezérnek viszik, némely pedig, hogy *Bethlen Istvánnak* viszik; az mikor bejutott Fejérvárra 30 ágyuval löttenek, harmad napig mulatott, azután mindjárt megindult Budára, akkor is ágyúkkal löttenek. Azért uram ezt Kglmednek értésére adom, Kglmed bölcs ítélete, ha szükség-e ő nagának értésére adni vagy nem. — Tartsa meg isten Keglmedet sok esztendeig jó egészségben.

Datum ex Karánsebes die 26-a Martii 1636.

Kegmednek jó szívvel szolgál

Fodor Mihály m. p.
karánsebesi főbíró.

Külczim: Generoso domino Volfgango Dali illustrissimi dui dui principis Transylvaniae praefecto etc. dno mihi observandissimo.

(Az eredetiből gyula-fejérvári könyvtár N. 5. IV. 4.—24. sz. a.)

XII. 1636. m a r c. 26.

Szolgálatomat ajánlom sat.

Kegyelmed látogatását megszolgálom. Istennek áldott szent neve, mostan türhető egészségben vagyok, hogy isten Kegyelmedet is egészségben megtartsa, szívből kívánom. Az mí nézi az Rédei uram vendégségét, nekem úgy tetszenék el kellene menni, hogy járhatnánk együtt az arany lakodalomra, mivel úgy értém, hogy az fejedelem ő nagysága is nem mulat Ujvárott, hanem Fejérvárra

megyen, mivel követet vár ő nagysága az portáról, azon kívül is be kellene memmünk ő nagyságához ez alkalmatossággal, mind végben vihetnénk, nem is reménylem semmi oly állapotja legyen ő nagyságának, kiért Kegyelmedet most behívatná. Én ez jövendő szombaton akarok indulnom, Kegyelmedet kérem ne nehezeltelje eljövételét, bizony dolog, hogy ez idő alatt beszélgetésem is volna Kegyelmeddel. Az mi az niresi dolgát nézi, az mint Kegyelmednek mondtam, én bizony nem fizetek semmit érte, ha ő nagysága kegyelmességéből megadja, annál többet szolgálok ő nagyságának, melyet megtapasztalhat ő nagysága, mert noha eddig mind kételkedett ő nagysága hozzám, de bizony igaz hive voltam, vagyok, de ha kivel nem szolgáltatom, nem tudják mire való az az ember.

Ilyen dolog is vagyom. Mikó József megunta ez világot, elment. Immár az baczai jószág tudom az fejedelemre marad, azon kellene mesterkednünk, hogy ha kezemhez kerithetnék, tudja Kegyelmed, mely nagy igazságom vagyom hozzá, első találmányja volt szegény eleimnek, ha fizetnem kell is, azért nem szánom, az mint Bethlen Gábor kezéhez váltotta volt, az mennyiben akkor zálogosítottuk volt, azt megadnám érte, noha pénz nélkül is hozzájutnék nem sokára, mivel immár utolsó remediómok vagyom ; ha ő nagysága kegyelmességét akarja mutatni hozzám, mostan látnók meg, meglátja ő nagysága, nem utolsó szolgálja leszek. Kegyelmednek pedig mig élek megigyekezem szolgálnom minden alkalmatossággal. Oltó ágakat az minémüvek voltak, küldtem Kegyelmednek más néven oltattam én is. Lóherélő emberem egyéb nincsen Kassaynál, ő az mihez Kegyelmed parancsolja mindjárt megyen, alkalmasint ezt hozza, csak nem kell hagyni hirtelenkedni. Kegyelmed nekem parancsoljon, igyekezem Kegyelmednek szolgálatommal kedveskedendem.

Tartsa meg isten Kegyelmedet stb. Irtam Szilágy-Cseh 26. Martii 1636.

Kegyelmednek jó szívvvel szolgáló atyafia és komja mig él
Sámuel Gyulaffy m. p.

Az Dunai . . . . val nem voltam szemben, de hallom, hogy Kegyelmed elől szabadult ; megérdemlette volna, hogy Kegyelmed szintén eresztette volna alóla útra. Tudom Kékedi uram is nem hagyná szomszéd Baczát, ha volna tehetsége, én azért Kegyelmedre bízom.

Kívül más irással : Gyulaffy Sámuel.

Külczim : Generoso domino Stephano Serey de Nagy Falu, illustrissimi principis Transylvaniae agasonum magistro, supremo comiti comitatus Crasnaiensis domino fautori et confratri confidentissimo.

(Eredetije a magyar kir. orsz. levéltárban.)

XIII. 1636. april 9.

Ill^{me} comes et affinis observandissime.

Addictissima officia et foelicia quaeque etc.

Minap szolgálmat küldvén Kglmedhez, ez itt való Rákóczi uram követségéről semmiben nem tudósíthattam vala KglDET, ez alkalmatossággal akarám KglDnek is mássát küldenem, az minemő postulatumokat kellett adnom az ő kglme követinek, melynek alkalmatossága ez: Az mikor elsőben Pestre érkeztem, ottan hamar Szalánczi István uram érkezék Erdélyből, nem tudván ez-előtt az én eljöveteletem, kivel szemben lévén, midőn mind magam s mind az ország bántódásit eleiben számláltam volna, és ő kegyelme is az mint lehetett hivatalja szerént, mentegette urát; azonban kérlelni kezdé engemet az békességre; melyről discursuban elegyedvén, itélem memoriajához nem bizván, az discursust valamiképpen rapiálta, és Rákóczi uraimnak úgy adta be, s hogy immár az ország neve alatt, mostan arra hozott énnekem valami rapsodiában pecsét és subscriptio nélkül való resolutiót. Melyre képest adtam követ uramnak azokat az postulatumokat, kiknek im mássát KglDnek küldöttem, melyben semmi nincs, az melyre ő kglme inauguratiójának conditióiban és nekem adott reversali-sában erős hittel nem kötelezte volna magát, s eddig is lelke veszedelme alatt mindezeket tartozott volna effectuálni.

Ez postulatumokon kívül penig, bizonynyal elhigye Kegyel-med, én csak egy ige postulatomot sem küldöttem senkitől azelőtt oda be. Szalánczi urammal való discursuban, úgy vagyon, jött be az ő kglme Melyt Péter uram jelenlétében tött corporale iuramentoma és az lengyelországi indigenatusa, de ez nemzet ellen cselekedte-jé, avagy mint olyan formán való specificatio nem volt, ő kglme tudja, az sok imide-amoda való ellenkező confoederatióit mint s hogy cselekedte, noha inauguratiójának egyik hittel erősítettett conditiója az volt, hogy efféle confoederatiókat ország hire nélkül nem cselekeszik.

Ezeket penig azért akarám KglDnek értésére adni, hogy ha szokása szerént, egyéb én nevem alatt való postulatumokkal fogja igazétani Kglmetek előtt magát, mivel innen is efféléket értek, tudhasson választást tenni Kglmed az dologban, mely bizonynyal különben ennél nincs. Tartsa meg isten Keglmedet etc. Datum Budae die 9. Aprilis a. 1636.

Ill^{mae} D^{nis} V^{rae}

servitor addictissimus et affinis
comes S. Bethlen m. p.

(Ered. kismartoni lt. Act. pal. IV.)

XIV. 1636. april 9.

Betlen István uramnak.

Az Kglmed 14. Martii Budáról irt levelét megadták jámbor szolgálai, és szóval való izenetit is megjelentették. Az mint azért az minap is megirtam vala Kglmednek, mi innét oda, az hol Kglmed vagyon, nem mindent irhatunk az mit akarnánk, de az igen jól vagyon, hogy az törökkel való békesség ellen sem mást nem ingerel Kglmed, sem maga Kglmed abban valami akadékot tenni nem kíván, kire innét is szorgalmatos vigyázásunk vagyon, hogy csak az török nemzetség okot ne adjon reá, és az ő flge birodalmát ne illesse, semmit az véllek való békesség ellen cselekedni nem akarunk, mások mit mivelnek vagy beszélnek, vagy minemő követségeket is instituáljanak, ők lássák, meszsze az olyatén dolgok nem szoktak menni. Kglmed, elhittük, oly nemzete és hazája szerető ember, hogy azoknak veszedelmével nem csak valami elmulandó s igen rövid ideig tartó állapotot nem kíván, de ugy kívántatván, érettek életét is kiadná.

Az fejedelemmel való egyességét az mi nézi Kglmednek, mi mindnyájon igen kívántuk, s kívánnánk most is, mert annál bátorosb mediumot nemcsak nehéz találni, de mind ugyan lehetetlen is, kiben noha nagy difficultását jelenti Kglmed, de mik legyenek azok, meg nem irván, így nehéz nekünk is tovább munkálódunk az dologban; mindazáltal ha most is szabad volna az aránt való Kglmed difficultásit tudnunk, és tovább határánál még az dolog nem ment, készek volnánk ez után is ezen dologban kardínál urammal munkálkodnunk.

Megolvásván az Kglmed utolszori replicáját is, az fejedelem levelére, sok irás mind az két felől, de talám nem leszen gonosz, ezen irásokat ebben hagyom, az ki mindenestől exulceratio animorum csak. Kérem azért Kglmedet, mégis declarálja jobban magát az békesség dolgában, kiben ugy értjük, hogy az porta akaratjából az vezér sem volna idegen, és mennél hamarabb írjon ismeg. Tartsa meg isten etc. In Kis-Marton 9. April. 1636.

Kivül: Bethlen István uramnak irt levél mássa 9. April. 1636.

(Ered. kismartoni lt. Act. pal. IV.)

XV. 1636. april 15.

Eminentissime ac illme dne comes, dne affinis etc.
Servitiorum meorum sat.

Az Ngod 6. die praesentis mens. nekem becsülettel irt levelét 14. eiusdem alázatosan vöttem, melynek első részében is az

Ngod én hozzám reménségem kívül való nagy jó akaratjának ajánlását, kegyes atyaikeppenváló tanácslásával együtt vévén eszemben, azt Ngodnak teljes életemben mint kglmes uramnak alázatosan megszolgálni igyekezem.

Az mi az reversalis formuláját nézi, mivel én ez ideig afféle dologban nem voltam ngos uram foglalatós, hanem az mit Ngod ez előtt egyik levelében igen rövideden jelentett vala felőle, úgy vöttem volt előmben, hogy csak a szerint is kellessék megírnom, mostan immáron valami arról való Ngod jó és kglmes tetszése volt, a szerint megírtam s el is küldöttem, kivel noha magam ifju legény szolgálmat is bocsátottam el, ki szintin Bécsben is felvihetné, mindazáltal azt hagyom az atyám uram ő nga Ilyésházi Gáspár uram ő nga jó tetszésére, mint küldi meg. Az mely császár urunknak ő flgének szóló levelet irtam volt, mivel arról nem is tudtam gondolkodni, hogy csak olyan kis dologból is lehetne valamely fogyatkozás, azért ebben is az Ngod keglmes tetszése szerint cselekeszem, kit Ngod is meg fog látni in specie mint vagyón irva.

Az hol pedig Ngod kglmes uram az fejedelemhez hostilitáskeppen való magam viseléséről int, és attúl hogy magam megójam, arra nézve, hogy ő ngának is meg vagyón hagyva, a féle dolgot az ő felsége ditiojában ne cselekedjék; arra Ngodnak alázatosan így felelhetek meg igazsággal, hogy az ő nga ditiojából, mivel csak itt közel vagyón, soha meg nem szűnnek, hanem hol száz, hol két száz lovassa, s kevesebb is néha éjjel-nappal egyiránt ólálkodnak és leselkednek utánnam, főképpen Bátor és Ecsed között az erdőkön s mezőkön, ha kit olyankor az uton járók közül kaphatnak, erősen megesküdtetik és úgy kérdezősködnek felőlem, éktelen szitkokkal illetvén, az mint csak ez elmúlt napokban is két bátori jobbágyommal cselekedtenek.

De ngos uram csak ezelőtt ötöd nappal 11. Aprilis egy öreg legény emberséges szolgálmat Csorvasi Gergelyt másod magával prókátorért Almási Mihály uramért kelletvén küldenem, Salánkon Kun László uram jószágában találta föl, Kun István uram is ott találkozván akkor lenni, mihelyt megértette hogy ide való szolgálta, minden igaz ok nélkül megfogatván, ott az ő flge birodalmában, magával együtt bevitte Máramarosban mindeniket, (mivel ő kglme az Huszt alatt levő derék banderiumnak fűgeneralissa) s talán eddig az fejedelemnek is beküldötte, ki egyébképpen is jó zálagos nemes ember, jószágga, háza az ő flge birodalmában vagyón, ilyen nagy dolgot ha magátúl próbált-e meg Kun István uram, avagy kitül legyen arra való autorizatiója, ő maga tudja, Ngod is bölcsen ítélhet felőle. Én pedig nem hogy magam oltalmára csak mi kevés lovast fogadhatnék is, de még csak egy levelecskéjét is az fejedelemnek, ha szintin itt az kapum előtt hordoznák is, el nem

merném vitetni, annál inkább emberét megháborítani, az Ngod kglmes parancsolatját előttem viselvén, ki miatt annyira jutottam, hogy egy lövésni földre ki sem mehetek bátorsággal ez helyből.

Ez sem utolsó szomorúságomra vagon az többi között, hogy az erdéli fejedelem ő nga maga mentségére atyám uram ő nga ellen, minden igazsággal ellenkező bűsígés irását küldvén ide Zabolcs és Szathmár vármegyékre, azt ő kglmének mindenik helyen örömet elolvastatták. Atyám uramnak pedig igen méltó s igen igaz mentségére való levelét ő kglmének el nem hatták olvasni, soha becsületes oda bocsátott szolgánk annyit nem instálhatott hogy az atyám uram ő nga igazságát is megértethette volna ő kglmekkel, kiben legkiváltképpen Melit Péter uram contrariálkodott, méltónak mondotta ő kglme megarestáltatásra is oda beküldött emberünket. Azomban császár urunk ő fge kglmes parancsolatja is érkezett Szathmár vármegyére, kiben ő fge azt parancsolta, hogy se az erdéli fejedelemhez, se ide ez helyhez semmi favorral ne legyenek, kiből azt hozták ki némelyek, hogy még csak nem is illenék velünk conversálkodikniok, és végre ugyan el is tiltották az szolgabirákat, hogy ide be ne merészeljen egyik is jőni semmi revideálásra, az szerint az assessorokat, nagy rancorral levén, némelyik s majd nagyobb része ellenem, kit tud az úristen, hogy semmiben ő kglmének ellene nem vétettem, s mégis ilyen méltatlan iniuriákkal nagy praeiudiciumomra illetnek ő kglmek; s ugy veszem eszemben, hogy ha énekiem szintin valami impediementomom következnék is, noha Ngod arról kglmesen parancsolt vala kállai és szathmári kapitán uraméknak ő kglmeknek, de immáron erre nézve főképpen Melit uram, ha kívántatnék is, nem tudom ha lenne vagy nem valami defénsával. Ngod azért kglmes uram mind ezeket így értvén, illendőképpen méltóztassék ugy remediálni, hogy efféle méltatlan iniuriáktól lehessen csendes elmével, kérem alázatosan Ngodat, mert akárki gondolkodván ez dologról is, nem kevés iniuriámra itélheti mind ezeket lenni. Az szegény opprimált husztiakat igen tiszta szívvél várom vala, ha valamivel subleváltathatnak vala ez iga alól, de az Ngod írása szerint abból is, az üdönnek magával hozó alkolmatosságára kell várakoznunk. Lóssi uram gróf Homonnai János uram és Senyeyei Sándor uram ő kglmek minemü dologról való levelet küldöttek császár urunk ő fge méltóságos neve alatt, az magok ő kglmek a mellett való levelével együtt nekem, in paribus Ngodnak mindeniket megküldöttem, ki mire való legyen, mivel ő kglmek igeu declarálják, hogy semmiben az ecsedi állapotot nem concernálja, bizonyosan meggondolni nem tudhatom, minthogy semmi uton az oda való menetelben sem lehete jó módom az utánnam való nagy leselkedések miatt, mely dologról ugy vélekedtem bizonyosan, hogy Ngodnak nem fogott értésére lenni, mivel arról semmi emlé-

kezetet nem teszen Ngod irási között. Az oda való nem mehetessennek okát is megirtam ő kglknek, Lóssi uraméknak, kit talám fel is fognak küldeni császár urunknak ő flgének. Kiről magam is mit irtam ő flgének, Ngdat alázatosan kérem méltóztassék megtekinteni, s ha illendő és szükséges, ismót benyomatván az peccétet, az többivel együtt vigyék fel azt is ő flgének. Ki felől mit itil és érteni fog Ngod, méltóztassék kglmesen azt is megjelenteni. Mely Ngod hozzám való kglmes jó akaratjáért teljes életemben igyekszem Ngdnak igaz szívvvel alázatosan szolgálni. S kérem azon még is alázatosan sok és bú szókkal való írásimról kglmesen megbocsásson Ngod. Tartsa meg az úristen stb. Datum in arce Ecesd die 15. April. a. 1636.

Eminent^{mae} ac ill^{mae} Dnis Vrae

servitor et affinis addictissimus
Petrus Bethlen m. p.

P. S. Mi hatalmas iniuriákat szenvedvén penig az fejedelemtől, most is szolgálmat Almási uramért küldvén, ez okon miért kellett volna megfogni, bölcsen megtiltheti Ngod. — Ngodat alázatosan azért kérem, méltóztatnék az fejedelemnek irni Ngod felölle, eresztené el nyavalyást, ily erős reversalist is adván. Ezen is Ngdnak mint kglmes uramnak alázatosan könyörögek, valami kevés gyalogat akarván uram atyám ő nga küldeni, ez aránt is már nem itilhetem semmiképpen, hogy leküldésében való jó akaratja levén ő ngának, ez is ngának ellene lehessen. Accedálván ez is hozzá, annak előtte Ngod demandált itt kapitány uraméknak, hogy az miben az ő kglmek segítségét implorálnom kellenék. abban ő kglmek meg ne fogyatkoztatúnak. Ellenben esmét más parancsolat érkezvén, arceálja ő kglmeket ennek végbenvitelétől. Nekem penig nem engedtetik csak mi kevés számu embereket is védelmezésemre fogadnom. Elébbeni kglmes jó akaratját most is hozzám fenállani Ngdnak nagy alázatosan kívánám. Lám ugy értem atyámnak ő ngának most is Ngduál embere levén, ott is a hon van császár urunknak ő flgének igaz híve, volt az előtt is Ngdnak is igaz atyafia, szolgálja. Erre azért várom az Ngod kegyelmes választételét.

Kölczim: Illmo dno comiti duo Nicolao Esterhasi.

(Ered. u. o.)

XVI. 1636. april 18.

Ill^{me} et excell^{me} comes dne affinis, observaud. Addictissima officia foelicia quaeque stb.

Az Kglmed levelét Nagy Pál és Köveskúti Mihály nevű jámbor ifju legény szolgálaim által 12. huius vöttem volt illendő böcsülettel, kire hogy Kgdnek elébb választ nem adhattam, oka nem egyéb, hanem váraoztam az Szalánczi István uraimék vissza bocsátására, hogy Kgdnek irhassak bizonyast az ő kglmeknek adott resolutio felől, kik 16. huius étel után menének el ugyan innét Pestről magam asztalától.

Rövideden kedig Kglmdnek itt való actájok és nekik való resolutio felől in rei veritate ezt irhatom, hogy itt semmi beszédeknek az vezér előtt hitele nem volt, könnyü válaszzsal is menének vissza.

Az mint penig Kglđnek ezelőtt is megirtam, hogy én az török nemzetséget az ő flgével való békességnek felbontására ingerleném, vagy az ellen valamit cselekedni, avagy cselekedtetni akarnék, az isten engemet attúl oltalmazzon, sőt ne is viraszszon az úristen arra az napra.

Az Rákóczi György urammal ő kglmével való egyességre penig az mint Kglmed most is int, igéri is abban való fáradságát, csak érthesse arrúl való difficultásimat és kívánságimot: ebbeli Kglmed jó oblatioját is, mint bizodalmas uramnak, igyekezem minden alkalmatossággal megszolgálni. Noha penig 9. huius cardinal uramnak irt levelemben includálva küldtem volt meg Kglmednek szóló levelemben azon postulatumnak pariáját, ki elhitem eddig régen kezéhez is jutott Kglđnek, mindazonáltal az Kglmed írása szerént, im most is Kglđnek includálva küldöttem, kinél többet én ő kglmének nem is küldtöm, valamiolta én ide jöttem, hanem Szalánczi urammal a minemü discursusink voltak beszéd által, azokra iratott Rákóczi György uram az országgal ide resolutiót. Ezekben is penig csak egy punct is oly nincs, a kire ő kglme vagy inauguratiojakor, az országtúl ő kglme eleiben adott conditiók között, hittel magát nem kötelezte volna, vagy hogy reversalisában nem igirte volna, kiknek praestálásával ex conscientia régen tartozott volna ő kglme. Immár isten dolga, cselekeszi-e ő kglme hittel való előbbi maga kötelezése szerént, vagy hogy istennek igaz itéletéből való szive megkeményedésében marad meg.

Az mint penig Kglmed int arra is, hogy az miképpen az Rákóczi György uram levelére replicáltam, azt immár hagyám abban, mivel mindenestől csak exulceratio animorum volna mind két részről. Én uram abban hagyhatom s hagyom, csak ő kglme ujjobban lelkiesméreti ellen ne diffamáljon ártatlanúl, holott a mint én azokra replicáltam, bizony azok egy punctig igazán mind ugy vadnak: de ellenben az ő kglme mentségi, és ellenem való vádalási, felette igen messze vadnak az igazságtól. Engem Kglmed hogy minden üdőben tartson szeretettel szolgáló atyafiának,

bizodalmason kérem. Tartsa meg isten Kegyelmedet etc. In Pest, die 18. April. a. 1636.

Ill^{mae} ac Exll^{mae} Dnis Vrae

servitor addictissimus et affinis
comes S. Bethlen.

Kívül: Bethlen István levelének mássa Pestről, kit in specie föl-
küldöttem.

(Egykorú példány u. o.)

XVII. 1636. j u n. 3.

Generose domine frater mihi observ. stb.

A pár sorból álló levél érdektelen; oldaljegyzetben ez áll:
Öt vagy hat centuriákra régen kért; de én bizony megfeleltkeztem
volt felőle; ha volnának azért örömet megküldeném ő kegyel-
mének. In S. Patak 6. Junii a. 1636.

Bornemisza kezével: Noha nincs módja Kegyelmeteknek,
hogy megfogja magától, víren nem kapja; de Kegyelmedet kérem,
Párduczot fogassa meg s adja kezemhez, ha elibb ott akad kéz-
ben. — Datum Cassoviae 3. Iunii anno 1636.

Gen. Dnis Vrae

frater et servitor paratissimus
J. Bornemisza m. p.

Külczim: Generoso domino Thomae Debreczeni stb.

(Az oldaljegyzet Debreczeni írása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XVIII. 1636. j u n. 3.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak stb.

Ma úgy mint 3. Iunii egy máramarosi posta adá meg az
Nagyságod kegyelmes parancsolatját, melyben kegyesen s serio
parancsolja Nagyságod, hogy Makoviczárúl az mely muskotoréso-
kat ide küldene Debreczeni uram, hogy azoknak gondokat visel-
tetném, kik immár el is érkeztenek és itt vannak nyolczvanan, mi-
vel az utban is maradtak el benne, miné[mü] habitussal legyenek,
errül az előtt való levelemben is irtam s maguk viséletiről is irt-
tam Nagyságodnak, hogy ezek igen bárdolatlan és disciplina nél-
kül való emberek noha váltig corrigálnák őket az vicekapitányok,
de bizony nehezen szoktathatják meg őket. Irja azt is Nagyságod
kegyelmesen, hogy az várból muskotérokat adatuék nekik, ehez
port, golyóbist és száz köből lisztet is vitetvén, Huszt alá szállita-
nám őket. Az Nagyságod kegyelmes parancsolatját én megesele-

kedhetem s cselekszem is, de egyik az, hogy ezeknek havak estén szombaton telik ki, másik az, hogy muskotérjok sem telik innét ki, mert az ki volt az Huszt alatt lévő száz gyalogot kellett felépítenem vele, harmadszor, hogy az fizetésen kívül is gazdálkodást hűségesen kívánnak s ha nem adunk csak félő, hogy elmennek, mivel Makoviczán szoktatták reá őket s itt is megkívánják. Ezek igen zugolódó emberek és eléggé beteg nemzet is az mint az előtt is megírtam Nagyságodnak, jóllehet, hogy az két fő vicekapitány valóban exerceálja őket, de későn fognak megtanulni és szokni. Csakhogy Nagyságod ott bent sem lehet az tanult gyalog nélkül, de ha onnét mégennyi jöhetne Huszt alá akár német, akár magyar volna és ezeket pedig vinnék be az többi közé és ott mind az disciplinát s mind az ott való modalityásokra szoktathatnák őket és mindenképen úgy szoktathatnák az mint akarnák, mert Nagyságod kegyelmesen elhigye, hogy itt bizony valóban kínyesek és étel s ital válogatók, fizetések is még kevés. Mindazáltal kegyelmes uram én az cselekedendő leszek az mint Nagyságod parancsolja, csak az mint ez előtt is írtam Nagyságodnak, hogy mind fizetések felől és gazdálkodás felől Nagyságod kegyelmesen tudósítson, adtam mint egy 25 muskotér forma puskát közzéjük, kikkel minden nap reggel az mezőre kiviszik őket, exerceálják, ordinálják őket, neki is szoknának, öltözetek is külön külön forma, ki solner s ki holmi zsidó köntösök, szűrösök is vannak köztük, emlegetik az hadnagyok, kapitányok, hogy mennyi ruha kellene nekik és szürke kalap és süveg, ezek meglevén ugyan megszoknák és tanulnák az németi formákat és ordimentákat. Mindezekről Nagyságod az idő alatt kegyelmesen tudósítson, mivel ezek türlhetetlen szenvedhetetlen emberek is mód nélkül meg nem indíthatjuk őket fegyver nélkül, igyen írom Nagyságodnak, ha muskátok volnának is, de félő, hogy el is szöknének velek, noha mindazáltal felelnének az kapitányok felőle, mivel azok hű embereknek látszanak; az az két vicekapitány is, az egyik száz forintot követ (*így*) hóra, az másik harmincz magyar forintot, az pedig Makoviczán fel sem veszi az pénzt, hanem most fogyatkozott állapotját praetendálván kellett harmincz forintot neki adnom, hogy conturbatus ne legyen. Ez éjjel is elszökött egy bennek, utánok küldöttem ha elérnék, ezek bizony csak gyülevészek és igen bajos szolgálak, nagy fizetések levén is még is az praebendát is hűségesen megkívánják. Ha az sánczban viszik, itiletem szerint bizony mind elfognak szökni onnét is. egy éjjel Lengyelország határáig elmehet. Mostan ezekről akarám Nagyságodat tudósítanom, és mindezekre kegyelmes resolutióját várnom, kiváltképen fizetéseknek állapotjáról, mivel addig is ki fog havok telni, míg Nagyságodtól resolutióm fog érkezni. Tegnap előtti írásomban írtam vala Nagyságodnak és 13 inclusive küldöttem P. G.

uram levelét, ugyan azon híreket immár közönségesen kezdték spargálni, de mindazonáltal úgy tetszik, hogy ez is csak valami rémitő practica és stratagema lehet, mindazáltal elküldöztem én is mindenféle embereimet, tudom pedig, hogy Nagyságodnak is sok fülei, szemei lévén mindeneket ért s tud. El is hiszem, hogy Nagyságod minket is tudósít, ha mi ezféle dolog occurralna, kit isten eltávoztasson. Az kénesőt ha Nagyságod elküldi Krakóban, innét Krakóban vinni nagy kerülő és igen nagy költséggel is vihetik el, hanem ha furmányosokkal vitetik, más az, hogy ha innét megindulnak a kinyesővel is, ugyan Makoviczára kell vinni, mert arra vagyon az általút, innét Munkácsról is mind arra járnak, hanem innét Makaviczáig elvihetik és onnét vihetnék osztán Krakóig, mivel Krakó oda nem messze úgy is, mindazáltal az mint Nagyságod parancsolja, de ide való szekeres Krakóig el nem viheti furmányos nélkül, azok pedig fizetést kívánnak, furmányos sincs pedig itt, hanem az határon belől vannak.

Végezetre kegyelmes uram én az idő alatt, az mind lehet elkészitem, de bár csak ötven krompaki puskákat adatna Nagyságod Patakról, hogy az Huszt alatt levő ide való gyalogok közé adhatnám a muskatrokat elszedvén azoktúl és ezeknek adván, alkalmason kitölthetnők az muskotérokkal. Én ezeket most is elküldhetném, mert henger puskákkal alkalmason kitelisednék az nyolczvan puska, de fizetéseket mind elvesztegették pénzek nincsen, ott is csak nagy gyalázzattal kellene kijűnni az sánzbúl, mivel nemhogy fizetés nélkül, de még fizetéssel is nagy gond ezekkel sánzban bajolni. Nagyságod ezekről kegyelmesen tudósítson sietséggel. Ezek után is alázatosan várván az Nagyságod kegyelmes parancsolatját, tartsa meg az úristen Nagyságodat stb.

Datum ex arce Munkács 3. die Iunii 1636.

Nagyságodnak alázatos szolgája

Balling János m. p.

(Az egész levél Balling János írása.)

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

XIX. 1636. j u n. 9.

Generose domine frater observandissime. stb.

Isten Kegyelmedet áldja meg stb.

(*A levél elején pár sor érdektelen.*) Az úrfival még egyszer örömet szemben lennék, ha tudhatnám, mikor indulna ő nagysága oda be; nem is késném, csakhogy valami segítséget akarnék az véghelyekben szerezni az vármegyéktől, Sárosvármegyében akarok felmenni. Csak elhigyje Kegyelmed, édes praefectus uram,

hogy megemlékezzén arról, hogy az ő nagysága nagyatyja szabadditott ki engemet az rabságból, sok jóakarattal volt hozzám, azért az jótéteményért annak az nemzetnek igaz jó akaró szolgálók vagyok, az én kegyelmes uram után az mire elégséges vagyok, szolgálók is, mivel jól tudom azt, hogy az én kegyelmes urammal is nem ellenkeznek ő nagyságok. In reliquo stb. Datum Cassoviae die 9. Iunii ao 1636.

Generosae Dnis Vestrae

frater ad servitia paratus

J. Bornemisza m. p.

Alább Bornemisza kezével: Kegyelmedet kérem Herczegh urammal, minden jóakaróimnak szolgálatomat ajánlja.

Kivül Debreczeni írása: 10. Iunii a. 1636. B. János uram.

Külczim: Generoso domino Thomae Debreczeni de eadem (*sic!*) stb. domino et fratri mihi observandissimo.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XX. 1636. j u n. 9.

Generose dne sat. Isten sat.

Az vezér állapotja, hogy megöletett volna, nálam nem bizonyos; hanem a teffer tiháját jancsáragát, hogy elől nem adta volt az megölésre, zendöltének volt az vezér ellen fel; három napot adtak volt előlállatásokra; mi lett belőle, még nem tudom. Ha mi bizonyos leszen, Kegyelmedet tudósítom. Az cseresznyét Kegyelmed jókor köldte, mert a mint Kegyelmetek az bortól, úgy én is az gyümölcstől újulok; meg is szolgálom Kegyelmednek; jó szívvel mennék Kegyelmetek szolgálatjára, ha annyi időt kaphatnék; ha lehet, nem is mulatom el. Kívánom, hogy isten stb. Cassoviae 9. Iunii ao 1636.

Gen. Dnis Vestrae,

servitor paratissimus

J. Bornemisza m. p.

Kivül Debreczeni kezével: 11. Iunii. a. 1636. Bornemisza János uram ir budai hirt és az cseresznyét köszöni.

Külczim: Generoso domino Thomae Debreczeni de eadem (*sic!*) stb.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XXI. 1636. j u n. 9.

Alázatos szolgálatomat sat.

Az Nagyságod kegyelmes parancsolatját 8 die huius mensis adá meg egy kövári posta, melyben írja Nagyságod, hogy az

portai állapotot az úristen az Nagyságod kívánsági szerint jól igazgatja, és hogy minémü igyeket adott az úristen nekik is; ennek utána is az úristen viseljen gondot mind Nagyságodra, országára, nemzetire mireánk is mindnyájunkra és igazgassa vezérelje Nagyságodat ellensége ellen. Több parancsolati között ir és parancsol Nagyságod az németeknek állapotjokrúl parancsolván Nagyságod, hogy Huszt alá küldjem őket várakozás nélkül, noha azért még is egy utolsó írásom vagyön még hátra, kirúl Nagyságod még nem resolvált, de mivel immár voltaképen értem ez mostani kegyelmes parancsolatjából, hogy semmit nem kell várakoznunk, hanem mindjára elküldjük. Az muskétákat elhozták Patakrúl, azokat is elkészítettvén ahoz port is ónat is adattam, az száz köböl lisztet is elkészítettvén, ez héten meginditom okvetlen, irtam volt az utolsó levelemben fizetések felől, de immár értem, hogy mi nekünk nem kell fizetnünk nekik, sem nem kell tartatnunk, ahoz képest már nem késleltem. Irja Nagyságod kegyelmesen, hogy az forma iuramentit megküldte volna, de én nem láttam s meg sem hozták, talám elfelejtették elküldeni, bizony dolog kegyelmes uram, hogy ott is nagy baj leszen velek fizetés, eledel nélkül, mivel elsőbben nem kellett volna két képen fizetni nekik, hó pénzt is adván, éléssel is tartván, ez immár megvagyön, én az odaküldendő commissariusokra halasztom fizetéseket.

Hogy pedig csendesesen és baj nélkül, panasz nélkül vihessék őket Huszt alá, a határig magam is elkísértem őket, hogy valami cséntalanságot ne cselekedjenek, mivel két hálással mehetnek Huszt alá, én Kun István uram gondviselése alá hagyom őket. Az forma iuramentit Nagyságod küldje meg, mentül hamarébb, commissariusokat is, havok ezeknek 14. Iunii telik, ez is jövő szombaton leszen. Ha Jármí Ferencz uram többet küldene ez után, azokat is nem késlelvén itt mindjára küldtön küldöm Huszt alá. Fekete Gergelyt még akkor is mikor Nagyságodnak irtam vala, Huszt alá küldtem az gyalogok közé instruálván én is az mint tudtam. Katonákat is parancsolja Nagyságod kegyelmesen, hogy ne fogadjak, mivel Nagyságod írja, hogy elegendőt küldött Huszt alá és hogy ezután különb gondviselés is leszen ott is, én kegyelmes uram nem fogadtam többet, hanem csak tiz lovast, az akkori hitvány állapotokra és hírekre, vigire csak az híriért is, de ha Nagyságod parancsolja azt az tiz lovast is elbocsátom, noha egy-egy luval vannak inkább s jó lovasok is, magok is illendő legények, míg immár az úristen bizonyos és jó kimenetelit adná az dolognak, annyival több kezünk, lábunk levén, inkább reá érkezhetenék az ide s tova való vigyázásra, mindazáltal az Nagyságod kegyelmessége parancsoljon errúl is. Az borok állapotjárúl is parancsol Nagyságod és írja, hogy fogyatkozás esett volna az

elküldésében, mivel plenarie az Nagyságod parancsolatja szerint meg nem küldöttük. Azt nem tudhatjuk kegyelmes uram, esett valami defectus, de az mit az előtt is megirtam vala Nagyságodnak, hogy az szekérnek annyinak nem tehattük szerét olyaknak. az kik egész terhet vihetett s hozhatott volna, mindazáltal az mint informáltattam az udvar bírótól ötszáz hordónak nem volna híjja; melyeknek extractusát úgy itélem, hogy még akkor Nagyságod kezéhez nem adták volt, az mikor Nagyságod ez levelet küldte, mindazáltal im most is in inclusis küldöttem, ha mi hátramaradt az borokban, az még helyben állathatjuk. Az só is az kit odahoztak szekereken, abban sem maradt ott mind elhozták, az mint az udvarbíró információjából is megértheti Nagyságod, de Nagyságodnak bizonyosan írom, hogy az szegénység felette igen megkezdett idegenedni az sok szolgálat miatt, Nagyságod kegyelmes parancsolatjából ez jószágból 500 száz gyalog vagyon, ki Erdélyben s ki Váradon s ki Huszt alatt, itthon is pedig néha s egyéb nem lehet benne, az úr dolgára is marháit el kell küldönnök. Ennek felette ihon az ugarlás, aratás, kaszálás is rajtonk vagyon, az oroszország kiválképpen szokása szerint, ki az merre s ki hova széledt, inntent is megindult, itthon is sok hátramaradása eshetik Nagyságodnak és magoknak is, hanem egy kis pihenést kell hagynunk kegyelmes jóakaratiából Nagyságodnak. Az mi az só szállítását nézi kegyelmes uram, csak szállítsanak Váraljára, vizen is szállithatnak egyszer is másszor is, télben s nyárban elhordogattathatnók az huszti aknárol is, szintén Váriig hordhatuák szálakon is, csak parancsolna Nagyságod az máramarosi kamora ispánnak felőle, hogy mennyi számú söt deputálna Nagyságod ide, most az só megócsódott itt, mert az máramarosi söt négyével. ötével adják, hogy ha az szegénység elbirná s érkeznék Eperjesen jó ára volt s vagyon is, mindazáltal az hul több ára leszen, igyekezzük úgy eladatni mentül hamarébb s mentül jobban. Irja és parancsolja Nagod kglmesen azt is, hogy az tiz ezer forintot Szent-Lőrincz napjára megszerezzük, mi bizony szívönk szerint volnánk érette kegyelmes uram, de az proventus annyira nem megyen, ha az söt az Nagyságod írása parancsolatja szerint eladhatnók addig, s azon kívül is az proventusból is az mi lehetne. talám így reá verekedbetnénk, de azonkívül nem látom módját. hanem ha kölcsön, vagy jószágot vetne ember zálogban, még úgy is ha találánk oly embert, de itt senkit sem tudok Nyáry uramon kívül. jól lehet, hogy volna egy Kézi Gergely nevű nemes ember Kézi Jánosnak az apja, ki igen fősvény ember, ha az fiát Kézi Jánost Nagyságod kiküldené egy credentia mellett, ha reá venné magát, ott kellene tentálni, de az hul találna is ember, de mind aranyát s tallért adna és hasonlót kívánnának érette és az jószágot is, hogy mindjárást kezébe bocsátanók. Mindazonáltal mi, elhigyje

Nagyságod kegyelmesen, hogy minden industriánk s tehetségünk szerént munkálkodunk benne. — Az Bethlen István szolgáját, ki haza ígérkezett jönni, ha igaz leszen szavának, ez héten meg kellene jönni, ha megjű mingyarást beküldöm Nagyságodnak. Az törököknek ide ki való magokviselését tudom Nagyságod jól érthette Onodbúl és Váradrúl. Huszt alá kegyelmes uram élésbül gondot viselek, csak az árát adják meg, ott megparancsolván Nagyságod Kun István uramnak, hogy az árát adják meg mind ónnak, pornak az árát is, mert volt már olyan szó is, hogy az hópénzekre convertálnak, mindazáltal az Nagyságod parancsolatja az mi leszen, úgy kell lenni. Az németeknek való fizetés felől Nagyságod provideáljon Huszt alá és az forma iuramentet is küldje meg Nagyságod, és ha Nagyságod Huszt alá küldi, parancsolja meg Nagyságod, hogy ide is küldjék meg, hogy ha többen is jünnek, az szerint eskessük meg őket. Ezek után is parancsolván Nagyságod kegyelmesen alázatosan várjuk az Nagyságod parancsolatját.

Tartsa meg az úristen stb.

Datum ex Bartháza 9. die Iunii 1636.

Nagyságodnak alázatos szolgája és híve

Balling János m. p.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XXII. 1636. j u n. 16.

(A levél eleje hiányzik.) — — — értésemre adja, immár ujjobban akarja az vármegyét felültetni; ehez képest is, úgy tetszik. nem kellene innen visszavinnem. Ugyanazon is leszek, hogy vissza nem viszem; hanem ugyan itt Máramarosban egy bizonyos helyben hagyom, ha módot találok benne. Az második parancsolatjában parancsol Nagyságod, hogy megesküdtessük az szerint, az mint Nagyságod az formaiuramentomot kiküldötte; azért az szerint is cselekeszem; ha Jármi Ferencz uram többet küld, az mennyi muskatér itt leszen, azokat is felépítem vele, és azokat is elküldöm; ha több hadak között lésznek, úgy szoktathatja az ember mind az disciplinára s mind az hópénzzel való megelégitésre s nem is kell féltetni szökistül őket; de ha falun vagy városon tartjuk, csak kényeskednek és fizetésekkel sem elígesznek, hanem koczkára s kártyára hópínzeket elvesztegetik és ez jű ki belüle, hogy vagy elszükik osztán avagy ílist kíván; ha pedig itt ember megsanyargatja őket, elmegyén az híre és az kik jövendők volnának is, elidegenednek. Mindazonáltal kegyelmes uram, én az mi legjobb és legillendőbb s hasznosb, azt akarom cselekedni. — — — kegyelmesen írja Nagyságod, hogy az öregbik úrfi ő nagysága Patakrúl 16. die huius mensis indulna meg, és hogy ha az

úrsten ő nagyságát idehozván Munkácsban az gazdálkodásra szorgalmatos gondunk legyen; hogyha azért az úrsten ő nagyságát ide hozza, nem lesz semmi fogyatkozás; noha kegyelmes uram, immár az ő nagysága jövetelinek csak három nap az közü és innét Dolhárúl 16. die ha megindulhatok, két nap érkezhetek Munkácsban, mindazonáltal Ballingh György, Lővei uram gondot viselnek mindenekre, az míg én is haza nem érkezhetem: elsietek én is. Irja Nagyságod kegyelmesen azt is, hogy az Munkács várának donatióját most akarná extraháltatni és az minemű difficultások volnának az jószágban, Nagyságod énnekem in scriptis küldötte, hogy Nagyságodat mentül hamarébb voltaképen azokrúl tudósítsam; azért Nagyságodnak im mindenekrül jegyzést küldöttem inclusive nemcsak ezekrül, hanem még többekrül is, az mit feltalálhattunk etc.

Nagyságod kegyelmesen megbocsásson, most egyszer Nagyságodat sok irással kell terhelnem; de az mit az alkalmatosság előmben ad, el nem mulathatom. Azírt felette igen csudálkozom ezen, hogy micsoda bátorságtúl viseltetik Bethlen Péter, hogy ilyen dolgot próbált meg, hogy Magyarországból Erdélyre s az Nagyságod birodalmára csatát bocsátott, holott ha mi cselekednők, hogy Ecsed alá csatára küldenünk tudom az generalis uraim valóban nagyra vennék és így ilyen ansát adván Bethlen Péter, nagy dolog jöhetne ki belőle, hogy ő neki szabad legyen s Nagyságodnak ne; minekünk úgy tetszik, kegyelmes uram, ide, hogy nem kicsin biztatása lehet innét is Magyarországból valakitül, mert ha szabados volna, bizony könnyen megtromfolhatnók az mostani cselekedeteket az Nagyságod szép végházaibúl; sőt csak innét is Munkácsbúl: Nagyságod azért kegyelmesen mind egy s mind más dolgokrúl tudósítson; Nagyságodat ezekrül akarám alázatosan tudósítanom, várván ezután is az Nagyságod kegyelmes parancsolatját alázatosan. In reliquo Illustr. Vestram quam diutissime stl). Datum ex Dolha die 16. Iunii, anno domini 1636.

Illustritatis Vestrae

servitor humillimus et fidelis
Johannes Ballingh m. p.

Alább Balling kezével: Hogy Nagyságodnak magam nem irhattam, Nagyságod kegyelmesen megbocsásson, az szemeim bizony igen fájdalmasok most.

P. S. *(szintén Balling kezével)* Irtam vala Nagyságodnak, hogy az gyalogot az viceispán gondviselése alatt hagyom, de el nem jöve, hogy végezhettem volna vele és csak Kovácsra nem merem elhagyni; mivel az úrfi ő nagysága jövetelit is hallván, el is kelle sietnem velek, én ugyan mégis Munkácsig vím vissza,

ha kellett, csak érthessem; szekereken egy nap, egy éjjel szinte Huszthoz vihetek, félttem csak a paraszt emberektől is és az várbeliektől is, ilyen közel hagyván.

Külczim : Illustrissimo principi ac domino dno Georgio Rakoci stb.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XXIII. 1636. j u n i u s 23.

Az úristen stb.

Ez előtt 4 nappal irtunk vala Kegyelmednek egy levelet, includálván beléje az temesvári passa és Gyulafi uram levelét, kire ez ideik választ nem írta Kegyelmed. Nem tudjuk adták-e, nem-e meg Kegyelmednek. Örömet választ írának az temesvári passának. Mi az úristen áldomásából ezennel Vinczre megyünk, holnap Gyógyra az fürödőben, az úristen egészségben megtartván eztán keddre ebédre feljövünk. Az moldvai vajda haza jött lakóhelyére. Az tatárok ki sem mozdultak volt helyekből; hamis hír volt az, kit az havasali vajda postája, Bálint deák kezdett volt itt Kegyelmeteknek beszélni. Adja isten stb. Datum Albae Iuliae 23. die Iunii ao 1636.

G. Rakoczy m. p.

Kívül más írás : 24. Iunii redditae.

Külczim : Generoso magistro Stephano Kassai de Kolosvár stb.

(Az egész levél I. Rákóczy György írása; eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XXIV. 1636. j u l 10.

Ill^{me} excel^{me} comes dne affinis mihi obversandissime. Ad-dictissima officia etc.

Az Kglmed levelét ez estve vöttem illendő becsülettel két tatai ember által, melyben ír Kglmed az új rablás felől, kit ezelőtt is elég szánakodással értettem volt, ugyanis efféle állapotoktól féltettem én szegény meghagyatott nemzetünket, mikor az szántalan csavargóknak insolentiájok felől, sőt az végbeli urainnak is magok viselése felől kellett Kglmedet tudósitanom nemzetemhez való affectusomból, mivel efféle hirhordozóknak nagy részit magam is szállásom ablakáról néztem gyakorta. Im azért az vezérnek én is megfejtettem az Kglmed írását, sőt az Kglmed levelét ugyan megfordítottam, kiből az dolgot annyival inkább eszébe vehesse, kire csak számtalan panaszt számlálá, és hogy az török részéről való kár sok renddel meghaladná az magyarok kárát, s csak beszéddel tartanak, kiknek olvasásával nem akarom

Kglmedet fárasztani. Végre jelenté, hogy az Kglmed levelére elegendő választ akar tenni.

A holott Kglmed írja, ugy értette volna, hogy az mi erdéli atyáinkfiai követeket választottak volna az vezérhez, és akarná Kglmed érteni, miben legyen állapotunk, kívánná is az köztünk való dolognak békesség által való végbenmenetelit, mivel különben kár és veszedelem nélkül nem látná módját az dolog véginek. Az mint azelőtt ugy most is ezt Kglmed hozzám való jóakarátjának ismervén, igyekezem Kglmednek megszolgálni. Ugy vagyon ez minap az fejevári gyűlés után küldte volt Rákóczi uram postáját ide az vezérhez, irta is volt, hogy követeket küld ide, de eddig jövetelek felől semmit nem értettünk, az tisztességes és tökéletes békességet átkozott ember volna az ki megvetné, de ha ő kglme az igazat nem akarja, és abból mi inconvenientiák következnek, nem én, hanem ő kglme leszen mindennek az oka, holott látta Kglmed immár az én postulátumimból, hogy egy igét olyat ő kglmétől nem kívánok, valamire hittel ő kglme magát nem kötelezte, némelyikére nekem, s némelyikére az nemes országnak. Ezután is miben marad dolgunk, avagy mint kellessék nekem is magamra gondot viselnem, az Kglmed minapi kívánsága szerint, ezután azt sem akarom eltitkolni Kglmedtől, ilyen bizodalmas meghitt jóakaró uramtól. Ezek után Kglmedet kérem az én szegény fiamhoz és hozzátartozandókhöz mutassa oly jóakarátját és kegyes protectióját ezután is, kit Kglmednek mint uramnak s atyámfiának szolgálhassunk meg véle együtt, tartsa meg isten Kglmedet stb. In Pest die 10. Iulii 1636.

Ill^{mae} ac exll^{mae} Dnis Vrae

servitor paratissimus et affinis
comes S. Bethlen m. p.

Küldzim : Illmo ao exll^{mo} comiti dno Nicolao Esterhas.

(Ered. kismartoni lt. Act. pal. IV.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

A szepesi városok véradója.

Különös tekintettel az elzálogosítás idejére.

Kötelessége lévén, minden állampolgárnak, hogy ellenséges támadás esetén az elfogadott formák szerint saját tűzhelyével a hazát is védje, a szepesi német bevándorlóknak is, kik vendégeknek, hospiteseknek nevezettek, csakhamar kötelességökké téttetett, hogy az ellenség ellen fegyveres harcosokat állítsanak. Ötödik *István* király által 1271-ben kiadott kiváltság értelmében 50 katonát tartoztak a király zászlaja alá küldeni, ha ez kívül vagy belelenség ellen küzdeni kénytelenítették.¹⁾

I. *Károly* király 1328-ban megjelent kiváltság levele a városok hadi kötelezettségéről nem szól, és így feltehető, hogy az érintetlenül, ugyan az maradt. Nem szenved kétséget, hogy a városok hazafiságból, a király és új honuk iránti szeretetből nem csak 50 katonát küldtek a szükség idején hanem tekintélyes banderiumot állítottak a király rendelkezésére és sorsát kedvezőbbre fordították. Így történt *Rozgony* mellett 1312-ben. A király *Demetrius* és *Trencsini Máté* nagy serege által már-már megveretett, mikor a szepesi banderium megfordította a hadi koczkát. *Károly* a pártosok felett oly fényes győzelmet aratott, melynél véresebb a tatárok ideje óta még nem volt.²⁾ Oly fényes győze-

¹⁾ Diploma Stephani V. regis, quo saxonibus Scepusiensibus amplissimas immunitates largiuntur. Datum anno domini 1271: »..... Deinde cum nos in regno nostro exercituare, vel militiam exercere cogere necessitas, ut parati cum quinquaginta viris armatis venire teneantur, sub vexillo regis viriliter pugnare«.

²⁾ Selecta ex Chronicis Leibitzerianis, Wagner II. 47.: »Ibi banderium regium profligatum est, sed a banderio Scepusiensi relata est victoria cum dei auxilio, tanta fuit tunc sanguinis profusio, ut a tempore tartarorum maior non fuerit, et sic Scepusienses magnam laudem et libertates inde adepti sunt.

leben bizonyos, hogy nem 50, hanem sokkal több szepesi ontotta vérét a királyért, ki az elébb idézett, 1328-ki diplomájában harczias tetteket újabb kiváltságokkal jutalmazta.

A szepesi városok véradója későbbben sem változott; nincsen adatuink, melynél fogva 50-nél több fegyveres adására köteleztettek volna.

Mint tudjuk, 1412-ben *Zsigmond* kir. 13 szepesi várost u. m.: *Bélat, Leibitzot, Menhardot, Szepes-Szombatot, Poprádot, Istrázsát, Olaszit, Iglót, Ruszkiut, Felkát, Váralját, Matheóczot* és *Durándot* Ulászló lengyel királynak elzálogosította. Az elzálogosítási okmányban a véradóról nincsen említés általánosságban, csak annyit van mondva, hogy a lengyel király is a városokat ugyan azon járándóságokkal fogja birni, mint azokat a magyar király bírta.¹⁾

E szerint az elzálogosított városokat nem terhelte nagyobb adó, mint az eddigi uralom alatt. A következő lengyel királyok is ismételve megerősítik a városok jogait és szabadalmait. A többek között *Zsigmond* lengyel király, látván a városok hűségét, örömmel megerősíti azok jogait és szabadalmait, melyek közé tartozik a véradó viszonya is, mint egyike a leglényegesebbeknek. A fontos okmány 1537-ben Krakóban János püspök, lengyel kancellár által adatott ki a király uralkodásának harminczegyedik évében. Jellemző helyein a következők olvashatók »habentes in prospectu fidem eorundem oppidanorum erga nos et rempublicam regni nostri singularem, privilegia. iura, libertates, immunitates et possessiones. . . . approbantes, ratificantes et confirmantes duximus, prout approbamus, ratificamus et confirmamus«²⁾. . . . .

Daczára az ily királyi okleveleknek és szabadalmaknak a városok és azok lakosai az említett 50 fegyveresnél időnkint sokkal nagyobb véradót fizettek. Különös ezen viszonyban az, hogy mint látni fogjuk, nemcsak Lengyelország, kinek birtokában a városok valának, hanem még honunk uralkodói is, — kik az idézett okmányok értelmében a városok által adandó haszról. jövedelemről ünnepeélyesen lemondtak, — igényt tartottak a véradóra.

Különösen a lelkészek, kik a reformatio után is a gazdag dézma birtokában maradtak és nagy jövedelemmel rendelkeztek,

¹⁾ Vagner, *Analecta Scepusii* . . . I, 214: . . . »(ui [Wladislaw] etiam omnes incolae, et cives civitatum et villarum praedictarum tanquam nobis obedire, et de singulis censibus, proventibus et obventionibus, interim, quoad ab ipso vel aliorum aliquo redimemus, terras, castra, et oppida, civitates et villas easdem praedictus dominus Wladislaus rex Poloniae, successoresque praelati et barones eiusdem possidebunt, tenebunt ac habebunt« . . . . .

²⁾ Béla város levéltárában.

a háború czéljaira nagy összegeket kénytelenítették fizetni. 1532-ben *Szulejmann* 200,000 ezernyi sereggel jó Magyarországra fennen hirdetve »valamint egy isten van az égben ugy a földön is csak egy császár legyen.« *Katzianer I. Ferdinand* király tábornoka 1533-ban *Szepességén* a királyi hatalom gyarapítása végett megfordult. *October* 28-kán 1500 fegyveres lovassal és 400 gyaloggal Lőcsére vonúl be. *Moller* esperes a városok lelkészei nevében fogadta a tábornokot, és az idő szokása szerint ajándékkal kedveskedett neki, mely 4 kancsó borból, két sajtból és 100 mérő zabból állott. A lelkészek mint hadisarczot, kölcsön név alatt már valamivel hamarább 1530-ban 620 frtot fizettek. Azon összeg előállítatására, mely ma legalább 6000 frttal egyértékű, kénytelenek voltak eladni egy aranyozott palaczkot 3 márká és 16 pisetum nagyobb kelyhet 3 m. 14 p., kisebb kelyhet 2 m. 17 p. ezüst kancsót 1 m. 12 p. keresztet 4 m. és 10 p.-ért.¹⁾

A hadisarczról, vagy is inkább kölcsönről amint szerették mondani, *I. Ferdinand* adóssági levelet állított ki, mely eredetiben így hangzik:

»Wyr *Ferdinand vonn Gots Gnadenn zw Hungern, Behayen etc. König, Infant von Hispanien, Erzherzogk zw Österreich, Hertzog von Burgundern etc.* Bekenenn vor uns vnser Erben vnd nachkommen Kunigk zw Hungern öffentlich mit disem briuve, als vnser getreuer lieber *Katzianer vnserer State Obrister, Felthoptmann yn zu dryer Länder Steyr, Kerendteun vnd Crayn vnd Landhoptmann* doselbst in *Crain* als derselben *Zeyth* unser *Obrister Felthoptmann* in *Ungern* hievor zw vnserer *Krigestandttürfften* von den erszamen *Geystlicheun vnsern* lieben andechtigenn vnd gemeynen *Prysterschaft zw Cyps* lehenweyse aufgebracht sechshundert vnd tzwanzig hungerisch guldenn, von jeden gu'den hunderth hungerisch pfenig gerechnet. Darumb sich gedachter *Catzianer* gegen derselben gemeynen *Brysterschaft* als selber schultner vorschrybenn, das wir vns dorauff derselben schult zw bezalenn vnd gedachtenn *Catzianer* obbernter seyner *Vorschreybung*, unb dy bemeltene sechshundert und tzwanzig hungerisch gulden, gegen bemelten *Prysterschaft* zw gesagt vnd geredt habenn. Thwenn solches auch wysentlich myth diesen *Brieff*, das wyr ynen dy obberurrtten sechshundert u. tzwanzig ungerische gulden zwar vorderlichsten on allen abgang entrichten u. beztalenn wollenn on generde *Urkund* dies *Brieffs* geben in unserer *Schtadt Lyntz* den fünffvndtzwanzigsten *Tag Aprilis* von fünfftzehnhundertenn vnd dreyssigsten *Jahr vnseren Reich ym vyrdeun Jahr. Ferdinand*«. ²⁾

Nemsokára azután 1538-ban *Ferdinand* és *Zápolya* között a nagyváradi béke a szultán ellenzése daczára létrejövén, ez, volt védecze ellen háborúra készült, kinek *Ferdinand* ily esetben a

1) 48 pisetum = 1 márka, 1 márka = 6 frt.

2) *Conf. Matricula Moleriana pag. 40. 78. 92. 93.*

béke feltételei szerint, óltalmat ígért. Pénzre szorulván a lelkészeket 1539-ben 600 frttal újra megsarczolta.¹⁾

1541-ben a lengyel király 300 mérő rozsot, 100 mérő árpát és 40 mérő borsót vont a 13 város lelkészein.²⁾

1597. Rudolf alatt Miksa főherczeg a töröktől Győrt akarta visszafoglalni, miután nem sokkal az előtt Pápát hatalmába kerítette. A szükséges pénzösszeg előállítására a városok lelkészei 84 frttal adóztattak meg, mely összeget a későbbi években is fizetnek.³⁾

Mind ezen fizetések mellett nagy biztonságnak nem örülhettek a városok; veszélyben magok védelmezték bőrüket, saját erejükkel iparkodtak visszaverni az ellenséges támadást. A nem erősített városokat mint Bélát 1606. a Bocskai-féle háborúskodások alatt czölöp-fallal, kapukkal látták el és a harczképes fiatalabb polgárságból jól felfegyverezett katonai csapatot képeztek, mely a toronyór első riadójára készen állott, a rendesen zsákmányt kereső, hol ellenséges, hol szövetkezett csapatok visszaüzésére.⁴⁾

1688-ban örömteljes hangulat uralkodott honunkban. A török hatalom meg volt törve; bajor Miksa a császári hadsereg főparancsnoka *Székesfehérvárat, Szendrőt sőt Belgrádot* is visszafoglalta a töröktől. De a *Szepesség* egy részére nehéz napok következtek. Ugyanis az említett évben jan. 20-kától május 20-káig Béla városába bajor csapatok szállásoltattak be. Egy katonát naponként 20 denárral fizettek a gazdák, kik még házi állataiktól is megfosztattak. Egy kis házra 8 frt vettetett adóul. Hogy a város a fizetéseket elbirja, kénytelen vala malmait 2000 frtért zálogba adni. Kik vonakodtak fizetni, hetekig tartó pincze-, vagy kézsmárki várfogságra ítéltettek az eredeti okmány hiteles tudósítása szerint.⁵⁾

1) Pag. 183. Matricula Mol. . . . .

2) Pag. 263—365. Matricula Mol. . . . .

3) Pag. 704,843. Matricula Mol. . . . . 275—276 Wagner II. »Anno 1597 florenos 84 contribuit fraternitas pro expeditione bellica, quod et sequentibus annis praestitit«.

4) Béla városának jegyzőkönyve 1606 és 1636-ban.

5) Liber ecclesiasticus E: »Anno 1688 sind die haierischen felker bei vns ankom die 20. Januarii vnd sind verblieben bis 20. Mai, täglich hat ein wirt missen geben 21 d. für einen Soldaten, da hat man vns gezwungen zu der Portzion, das man vns hat alle ros vnd rindfieh vnd Schaff vnd schwein genommen vnd vuser getreudt nehmen lassen, den Richter vnd seine Hern hat man in straff genommen, von den gemeinen birger vnd weiber hat man in ein Keller gethan, das sie fast um das Leben kommen wehren, etliche hat man ins Keismark gefirt vnd in das Schlosz in die Zins geworfen, vnd zwei Hern den formund u. h. Gorg

Még keményebb sorsa volt Béla városának és a többi elzálogosított községeknek 1702-ben. A nevezett városból Király István a lublói vár gyalogsági parancsnoka 150 polgárt sorozott be, és a katonai szükségletekkel is a város látta el. Véginségében a város enyhítésért folyamodott, mire terhén valamivel könnyítettett, de a 150 polgár számából mi sem engedtetett el.

1704. oct. 13-kán Béla városa még egyszer az iránt esedezik, hogy 150 besorozott polgárából egy rész haza jöhessen, miután Leibitz város falujával együtt csak 120 katonát állított és otthon csak gyenge aggastyánok és gyermekek maradtak vissza, kik mezei munkára képtelenek és mit sem kereshetnek. A város már mindenéből kifosztatott és teljes pusztulásnak indult. ¹⁾

Gulden hat man auff den rathaus in Keismark in die 3 wochen in arrest gehalten, darnach hat man Richter u. geschworne vnd andere Hern auf wegen hingefirt vnd so gedrunge bis man hat missen sich verwilligen die Portzion zu geben, ist auf 1 loth kommen fl. 8, da hat man missen die mihln verpfenden als ober u. mittlmihl umb fl. 2000 in lauffern gelt und thalern«.

¹⁾ Városi levéltár: »Perillustris magnifice ac generosse dnc dnc et patrone colendissime! Cum ad mandatum celsissimi principis domini nri clementissimi homines Nro. 150 sint selecti et in curia sub strictissima custodia seruentur, inter quos maxima pars civium carentium filiis, minor autem habentium unicum, et quidem valde senum non valentium amplius praeesse domui, vel etiam nimis iuvenem parvae staturae, ineptum ad rem militare; quum sero generosus dñus Stephanus Király p. n. commendans militiae pedestris celsissimi principis domini dñi nri clementissimi noncontentus solummodo hominibus his, qui ad nutum suae celsitudinis semper paratissimi et fidelissimi fuerunt, sunt et erunt, sed vestitum insuper pro eisdem postulat, nec executionem militarem fortissimam arte aliquot dies impositam raone eiusdem vestitus ex domibus iudicis iuratorum et totius magistratus ulla rationem eiusdem tollere vult, donec fuerit pro iisdem totaliter comparatus, oppidum autem nostrum ex omni parte maxime est oppressum, partim ex occasione frequenter venientium ex arce Lublo et redeuntium tam raytarorum quam etiam neoconductorum per totum annum circulum suae celsitudinis, militum, equorum itidem butionum per alia oppida impositarum, impositionis itidem saxonici militis inordinatae; in tantum homines sunt exhausti ut plurimi nihil plus, nisi miseram vitam habeant, eandemque ultra nec poterunt ob nimium defectum sub pautiac suae et paupertatem inexplicabilem conservare, intradae sancti Martini et terminus approximatus et magistratus propter impedimenta quotitiana easdem exigere haud potest, cum non sit, qui illas persolvat, ex quo patres familias sunt accepti et matres familias solae in domibus sine famulis manere debent, nec habent unde aliquid sibi comparare possint pro redendis censibus, famuli peregr-

Ezen nyomasztó helyzet a városokra nézve annál inkább eltűrhetlenné látszott, mert II. Ágost szász választó-fejedelem egyszersmind lengyel király XII. Károly által megtámadtatván, ugyanazon évben (1704.) sok szász katonát is beszállásolt a XIII városba. Az ellátáson kívül a polgárok kész pénzzel is megadóztattak. Ha fizetni nem tudtak, kinzással kényszerítették az összegek előkerítésére. Ily szomorú esetekben rendszeren malmaik, borházaik vagy földjeik elzálogosításához folyamodtak.

rini omnes auffugerunt. Militia moderna iam multum infra hoc tempus consumpsit et si diutius manserit, plura consumet, domus sensim vacuae relinquuntur, uti hoc septimana deseruit primus Georgius Wind domum suam, Andreas Bierbrenner, Iacobus Gulden, Ioannes Rissdorfer, Iohannes Hankotzy, Simon Klayn, Iacobus Draypfennig, Martinus Greb et alii plures ad quatuor decem vel plures ubi executio ipsa domos vacuas adinvenit, plurimae paulo post relinquuntur, si patres familias abire debuerint, in summa sequetur ruina talis, ut vix aliquis, etiam et possessionatus (qui tamen rarus est) substituere valeat. Ea propter recurrimus ad perillustrem magnificam ac generosam Dnonem Vestram humillime supplicando ratione praefata miserae conditionis nostrae, dignetur perillustris magnifica ac generosa Dnao Vestra hac in parte paterne succurrere nobis, et propter maiorem ruinam et declarationem oppidi nostri miserrimi vel minuere assignatum personarum numerum, impossibilitatque comparandorum vestimentorum media quam optima adire, unde et quali methodo possint comparari, quatenus et nos miseri subditi sub protectione celsissimi principis dni dni nostri clementissimi conservari valeamus, et hoc quidem velit perillris mgnfica ac grosa Dno Vra propter miseriam inopum et genuitum pauperum perbenigne facere et praetare, crimis semper obligatissimi praestitam nobis gratiam indignis nrīs precibus quotidianis apud maiestatem divinam demereri cuius protectioni perillrem mgnficam ac generosam Dnaonem Vram recommendantes. perbenignam insuper resolutionem praestolantes manemusque

Perillustris magnificae ac generosae Dnis Vrae

humillimi ac obligatissimi servi, iudex,
iurati, totaque communitas oppidi Belae.

Belae d. 13. Octobris ao 1704.

>Ad praesentem supplicationem sua celsitudo dnus clementissimus taliter resolvit. Quod statutionem 150 hominum iuxta executionem gso dno Király commissam et contentam mandati pro hic et nunc immutare non potest, quantum attinet etiam vestitum, scolpos, et alia militi necessaria, super his pro hinc habiturus benignam reflexionem ubi supplicationem hac in parte ac tota communitate oppidi factam condignam perceperit. ad minora descensusurus. Datum in arce Lublyo die 14. Octobris 1704. I Kareffy, gub. Scep.

(L. S.)

miről hiteles módon tanuskodik a már egyszer idézett egyház jegyzőkönyve. ¹⁾

1706-ban január hó 5-dikéről kelt kérvényben a polgárok mind volt »várhuszárok« arra kéri a lublói vár parancsnokságát, ne engedje a helyettesítési ár fokozását, miután eddigelé egy helyettes katonáért csak 10, 12 vagy 14 imperialt fizettek. Daczára a helyettesíthetésnek, a polgárok közül még a következő években is egy-egy városból 83-an szolgáltak a lengyel hadseregben. Ha szomszéd helyen valahol katonai őrsereg tartatott, annak fizetésére a városok is kényszerítettek. Így a szepesi Magurában fekvő Krempach nevű község katonai őrsége fizetésére Béla városa hetenként 20 frtot kénytelen beküldeni, egy-egy katona egy polturával. $1\frac{1}{2}$ krral fizettetvén.

1716-ban a XIII város grófja Milleter György Kézsmárk szabad kir. várostól azokról a katonai zsarolásokról kér bizonyítványt, melyek az elzálogosított városokban napirenden voltak. Kézsmárk bizonyítványa²⁾ május 18-án az említett évben adatott ki és hajmeresztő tényeket említ, melyeket a szász-lengyel katonaság vitt véghez. A többek között a XIII város 1714-től 1716-ig csak pénzben 181,000 frtot. akkor roppant összeget fizetett a katonaságnak, melyet élelemmel is ellátott. A városok a szükséges pénz előkerítésére elzálogosították borházaikat, a tizedet, malmaikat, a réteket és földeket. A magánosok gyakran ruháikat is kénytelenek voltak eladni, fizetéseképtelenség esetében börtönökbe vetettek, vagy halálra kínoztattak. Ugyanazon évben a lublói vár szász őrsége fehér köpenyeggel láttatott el; e célra is a város kénytelen volt 70 frtot küldeni, mely összeg szintén magánosoktól kölcsönöztetett. ³⁾

II. Szaniszló Ágost lengyel király alatt a confoederatio idejében 1770. még egyszer, de már elviselhető módon rovatott ki a veradó. A XIII várostól 97, ezek között Bélától 9 katona köve-

¹⁾ Liber ecclesiasticus E. »Anno 1704. sind die Sachszen allhier vor Weihnachten bisz Matheia in den sämpt. XIII Stätten in Quartier gestanden u. muszte unser Markt ganze 4 Tag fast das halbe Regiment selbststen aushalten, endlich aber vor dem Abmarsch haben die sämpt XIII Stätte eine grosze Summe Gulden geben, darauf alle unsern in Markt stehende drei Mühlen umb 2000 hung. fl. versetzt wurden, davon nahm bej 500 fl. oder darüber das danalige Gericht. Verwahrloset muszte sich endlich die Gemein auff's neun schetzen. Die Bürger aber sind erbärmlich von den Soldaten tractiret worden, bisz nicht das völlige geld erleget«.

²⁾ Béla városa levéltárában.

³⁾ Béla városa kötvényei 1714.

teltetett, kik a városi pénztárból fejenként mindennap 30 denárt huztak. ¹⁾

Lengyelország felosztása alkalmával a XIII elzálogosított város vissza került Magyarországhoz és Lubló, Gnezda és Podolin városokkal együtt, régi kiváltságaikkal és külön gróf alatt külön törvényhatóságot képeztek, de sem az 50 fegyveres állítása, sem kiváltságuk életbe nem léptetett többé.

A nagy, 1789-ben kitört francia forradalom a városoktól szintén nagy áldozatokat követelt. Mindjárt 1789-ben kivettetett a cs. k. hadsereg számára $53\frac{6}{8}$ mérő rozs és 469 mérő zab.

1796-ban aug. 1-én a városok a háboru tartama alatt a vallonok eltartására kötelezték magokat. Egy vallon eltartását 100 frttal lehetett megváltani. A városok mint testületek, a lelkészek, czéhek és egyes gazdagabb emberek vallonok eltartására vállalkoztak. Béla városa által 9 vallon, és a többi városok által is ily arányban fogadtattak a vallonok el. Még ezen évben 550 mérő zab vettetett a városokra, melynek mérője 30 krral volt megváltható. Pénzben és gabonában egy város $179\frac{5}{6}$ — $180\frac{1}{2}$ 5350 frtot $27\frac{1}{2}$ krt fizet.²⁾

Az 1797-dik év I. Ferenczre válságos napokat hozott. Napoleon lelkesedett csapatokkal felső Olaszországot támadta meg. Monarchiánk ellenállásra készül. Már febr. 2-án a városokra 373 ember, azok között Béla városára 31 katona vettetett ki. Május 22-én az előtalált fegyverek összeirattak és nyugta átvétele után a kormánynak átadattak. A hadi adó Béla városában 1922 frtot, és a többi városokban is aránylag annyit tett. A kézműveseket hadi készülékek és ruházatok előállítására szőlították fel. Junius 23-án egy-egy várostól újra 2 embert, ló és fegyver vételre 525 frtot követeltek. Aug. 27-én meghagyatott a városoknak, hogy a szükséges tolltarajak elkészíthetésére, a baromfi tollait tépjék ki. Mindezen készülékek szükségtelenekké váltak az ugyanazon év oct. 17-én kötött campo-formiói békével, mely felső Olaszországból a cis-Alpini köztársaságot alakította.

1799-ben főleg Kray vezérlete alatt az osztrák-osz seregek újra visszafoglalták a fiatal köztársaságot. A városoktól ez évben következők igényeltettek: az egész Magyarországra $1\frac{1}{2}$ millió mérő zab kiirattván, Bélára 550 mérő zab és 8 katona, a többi városokra aránylag szintén annyi vettetett ki. Azonkívül pénzt, arany- és ezüst edényeket is gyűjtöttek hadi célokra.

A következő 1800-dik évben, midőn Napoleon Hannibal merészségével és kitartásával az Alpeseken átkelvén, Olaszországban, különösen Maregnónál — jun. 14-én győzedelmeskedett,

¹⁾ 180 denár = 1 frt. Későbbben 100 denár = 1 frt.

²⁾ Városi jegyzőkönyvekből, valamint a következő adatok is.

a városok az ellene indított hadviseléshez hozzá járultak és pedig: febr. 18-án meghagyatott, hogy a zsidók is felveendők ujonczokúl, ha arra testileg alkalmasak. Márczius 18-án a Scharpie-gyűjtés rendeltetett el. Május 9-én egy-egy várostól 15—29 ujonczot vettek át és június 14-én megint 75 katona vettetett ki a XIII, most már XVI városra.

1801-ben sept. 22-én a városi kerület középpontjába Iglóra hívták össze a városok képviselőit, hogy ott az insurrectio szükségleteire, ruhákra és fegyverekre árverést rendezzenek.

Az 1801. febr. 2-án kötött lüneville-i béke nehéz feltételei meghiusítására újra hadikészületekhez lát I. Ferencz; ezért 1803 május 19-én a városoktól 63 ember követeltetett. Az egész Magyarország katonai állítása akkor 7000 emberből állott.

A következő 1804-dik évben márczius 27-kén városainktól 54 embert hívtak hadiszolgálatra. A contingens vagy toborzás vagy fogdosás útján állíttatott ki; az utóbbi esetben a rosszabb és a társadalomra veszélyesebb egyéneket küldték a hadi zászlók alá. A toborzás és fogdosás egyedül Béla városában 1793—1806 1314 frtba került.

Napoleon ellen a 3-dik coalitióba 1805-ben monarchiánk is belépett, és hadikészületei kiegészítésére a városok nem csekély mértékben adóztattak meg. Embert ez évben háromszor állítottak. Jan. 3-án 48-at. Az 1802-dik évi I. t. cz. értelmében honunkra 12000 fegyveres iratván ki, a XVI szepesi város ezen összeghez 84 emberrel járult és pedig július 5-dikén. Későbbben nov. 29-kén, »Napoleon megfékezésére« még 50 lovast és 160 gyalogost szedtek a városi kerületen. Béla városa hadi pótléka ezen évben 1087 frtot 59³/₄ krt tett. Azonkívül a lelkészek külön 30—100 frtot adakoztak. Megjegyzendő, hogy akkor a kézművesek különösen a csizmadiák sok lábbelit csináltak a hadsereg számára. Bélán 11 csizmadia 1230 pár bakancsot és csizmát készített.

A pozsonyi béke (1805. decz. 26), melyben Ferencz svábföldi birtokait Tirolt és a velencei területet veszítette, harczkép telenné tette ugyan seregünket, de a következő évben (1806.) új készülétek tétettek. Ugyanis jan. 30-kán az insurrectiónak meghagyatott, hogy összpontosításra minden perczben készen legyen. Minden ló összeiratott. Febr. hóban a Szepességen lotharingiai vasas németek vonultak Lengyelország felé, 490 ember és 455 ló; az embereknek naponta 570, a lovaknak 480 portió kellett. A nassaui vasasrezred ugyanezen az uton ment 484 emberrel és 458 lóval; a csapat mindennap 516 és 484 portiót fogyasztott. A Kilmann-féle huszárezred 830 emberből és 800 lóból állott, és szintén mindennel ellátatott.

Még a következő 1807-ik évben is tartottak a nyomasztó beszállások. Béla 3, Leibitz, Durand, Menhárd egy-egy száza-

dot kaptak a Bukoi-féle ezredből. Bélán jan. 14— april 19-ig 559 ember ellátása 558 frtba és 46 krba került.

1808-ban márcz. 19-kén a városi kerületnek tudtára adták, hogy az országgyűlés 12000 ujonczot szavazott meg, mely összeghez a XVI város 91 emberrel fog járulni.

1809-ben Napoleon megint nagyobb hadjáratot indított monarchiánk ellen, mi az utóbbi részéről nagyobb erőfeszítést s a városok igénybe vételét idézte elő. Legelőször 3790 portiót küldtek be szénában és zabban. Az országgyűlés 20,000 embert szavazott meg, mely összegből Bélára 8 fő és a többi városra is aránylag annyi esett. Ugyanezen országgyűlés a polgári militia felállítását is elhatározta; Bélán a fölállított század 201 főből állott. Julius 23-kán minden várostól átlag 40 katonát követeltek, kiket egyenként 200 frttal lehetett megváltani. Mind ezen készültek az asperni és a wagrami csaták után nem akadályozhatták meg a bécsi békét, mely oct. 14-én megkötöttvén, a monarchiát ismét 2000 négyszög mfddel kibécséltette meg.

Igy történt, hogy a megkötött béke után a városoknak 1810-ben jan. 18-án megengedtetett, hogy terményeiket a határon túl is eladhassák.

1812-ben aug. 7-kén Magyarországra 13,000 katona, 2080 ló, és a városokra 80 ember és 11 ló rovatott ki, azonkívül még 16 hordó bor, melyet a tokaji táborba kellett szállítani.

1813-ban marc. 11-kén Béla város, a más városok példájára kötelezte magát, hogy a bártfai katonai raktárba 405 mérő rozst és 608 mérő zabot szállít, vagy a rozsz mérőjét 2 frttal, a zabot 1 frttal megváltja.

1813-ban Béla 4 velitát — megpróbált katonát — teljes fegyverzetben, azonkívül 11 ujonczot állított, míg a XVI város együtt 184, az egész ország pedig 60,000 embert bocsátott a fővezérség rendelkezésére. A fényes győzelem Napoleon felett a három napig 1813-ban okt. 16, 17, 18-kán tartott lipcei csatában, ily készülék és áldozatok sikeres eredménye volt.

Még 1814-ben is »a seregek fentartására« megadóztattak a városok 927 mérő búzával, 5009 mérő rozsszal és 5371 mérő zabbal. A megváltás ára a búzánál 3 fit 30 kr, az árpánál 2 fit 15 kr. a zabnál 1 fit 30 kr. volt.

Mint láttuk, V. István király 1271-ben kiadott szabadalma, mely szerint háboru idején csak 50 katona állítására köteleztettek a szepesi városok, talán az első évek kivételével, sohasem tartatott meg, ellenkezőleg kivált Lengyelország alatt, majdnem egészen kipusztultak a gyakori és nagy véradó következtében.

WEBER SAMU.

Gr. Beresényi Miklós utasítása gr. Eszterházy Dániel altábornagy mint kassai generális részére.

— 1710. octóber 10-kén. —

Érsek-Újvár, Munkács, Kassa, — ez volt a II. Rákóczi Ferencz hadai által bírt három legfontosabb erősség. A két előbbi absolute nagyon erős, — majdnem bevehetlennek tartatott; az utóbbi pedig importáns fekvésénél s a Felső-Magyarország kulcsául tekintett városnál fogva, a melyet kerített, bírt nagy katonai jelentőséggel. Egyébiránt, azon időben jól is volt erősítve.

Az 1709. és 1710-ik évek irtóztató csapással sújtották hazánkat: a majdnem félmillió embert elragadott *pestissel*, — mely a Rákóczi-háborúnak is egyik fő megbuktató oka volt. Tábornokok, ezredesek, főtiszték számosan meghaltak, táborok szétoszlottak miatta, s a katonai fegyelem az emberontó rettenetes ragály iszonyai között felbomlott. Kassáról, Eperjesről, Ungvárból, stb. egypárszor úgy szólván kihaltak a helyőrségek, — alig maradt annyi, a ki strázsát álljon. Mikor aztán 1710. augusztusban a keményen és régóta ostromlott Érsek-Újvár felszabadítására nagy bajjal összegyűjtött tábor is szétoszlott a pestis miatt, s a hatalmas erősség 1710. sept. 24-kén élelemhiány következtében capitulált: kimondhatlan panique fogta el az országot. A császári sereg pedig nyomult előre. Itt volt az idő *Kassáról gondoskodni*.

Kassán a dolgok rosszul álltak. Az 1706-iki ostrom diadalmas visszaverője: az ősz Radics András parancsnok, szélhüdöten, kórágyon fekvék; a hű és tevékeny Berthóty István kassai vice-generális pedig sept. 11-kén maga is áldozatul esék a pestisnek. Új tábornok kellett tehát oda, a bevezénylett nagyobbszámú friss hadak élére. Bottyán, id. gr. Barkóczy Ferencz, Gyürky, Orosz Pál, Bagossy Pál, már ekkor szintén örök nyugalomra térének, Andrassy István árulóvá lőn, — Rákóczi ekként egyelőre Andrassy Pált küldé be. De ez gondatlan, beteges, léha s lágy ember lévén: állandóul reábízni ama fontos helyet nem volt tanácsos. A fejedelem tehát, Beresényi tanácsára, a hű és becsületes, s bár csonka-béna: de mégis Andrassy-nál tekintélyre, erélyre s hadi tapasztalatokra is sokkal különb *gr. Eszterházy*

Dániel altábornagyot szemelte ki kassai főparancsnokúl; *Dániel* úr vállalkozott.

Így készült aztán el számára a fővezér gr. Bercsényi Miklós alábbi terjedelmes *utasítása*, mely úgy történelmi, mint katonai szempontból nagybecsű. Közöljük tehát; megjegyezvén, hogy hosszú körmondatos és latin czikornyáktól hemzsegő stílusa nem magáé az eleven, szikrázó irányú Bercsényié: hanem tudákos titkárának *Ebeczky Sámuelnek* tollából származott.

Puncta Instructionis

pro Illustrissimo Domino Comite Daniele Eszterházy de Galántha, Generalis-Campi-Marschalli Locumtenente, qua Generalatus Cassoviensis Commandante extradata.

1. Jóllehet régi observálni szokott s bévett hadi rend és praxis szerint mindennemő hivatalban helyheztetett és kivált praesidiumokban való commandókra constituált tiszttek, magok kötelességek, úgy minden dolgainak jó renddel való kormányozására és folytatására bizonyos reflexiókkal és observatiókkal circumscribáltatni és meghatározatni szoktak, — mindazáltal, consideratióban vévén mind az mostani Hazánk statusának változható mivoltát, midőn az dispositionnak elrendölése olly állandóképpen nem lehet, hogy azoknak változhatatlanságában bizodalmat vetni és effectuatióját olly zsinórossan, az mint praeconcipiáltathatik, ugyan folytatni és munkálódni lehetne, s mind pedig felől titulált Méltóságos Generális Uram hadi experientiája és nemzetihez való igaz zelussábúl származó, Hazánk s köz Ügyünk elősegülésében való homagialis kötelessége constálván, (kiben mind Főlséges Fejedelemnek kedve telvén, úgy közönségessen mindnyájunknak bizodalunk lévén,) olly positive való Instructióval ő Kegyelmét meghatározni és dolgainak folytatásában olly modalitást praescribálni, hogy csak ahhoz szorossan köteleztetnék, nem szükséges. Egyedül a mellyek pro moderno rerum statu emlékezet nélkül nem maradhatnak, nevezetesen penig néhai Vice-Generális Berthóty Ferencz Uram ugyan kassai vice-generáliságának ideje alatt micsoda is minémő dispositiók, vagy Főlséges Fejedelem által directe, vagy ő Főlsége kegyelmes parancsolatjából általam az kassai praesidium iránt lettek, — pro directione kívántam observatiójában tennem; mellynek alkalmosságával, minekelötte azok is inseráltatnak, minthogy mindennemő dolgoknak folytatására, az végházaknak s az gvarnizonnak vezér-

lésére mindenekfölött az isteni félelem, józan élet, följebbvalók parancsolatainak tökéletesen való megtartása és alattavalóival való maga szerettetése lévén, legszükségesebbek azért :

2. Méltóságos Generális Uram tudván az Hadi Edictumokat, Hadi Regulákat és Törvényeket, mellyeknek legalább extrac-tussát alattavalóinak nagyobb része impressiójára gyakrabban elol-vastassa ; úgy azoknak tenorához képpest mindennemő káromko-dást s egyéb gonoszságokat kemény tilalomban observálja és observáltassa ; sőt mind az strázsák változásakor, úgy az parola kiadásakor az vétkeknek tilalmát kiadattassa, az Isten haragjá-nak s ítéletinek elkörülésére ; az általhágóknak penig büntetését, kinek-kinek sine discrimine personarum, kiszolgáltassa.

3. Ennek observatiójával maga commendójában több parti-cularis dispositiókkal Generális Uram meg nem határoztatik, sem nem circumscribáltatik ; hanem minthogy az Kassai Generális-ság dispositiójátúl várnak azon Nemes Vármegyék is in milita-ribus, a mellyek azon Generálisság districtussában vannak, úgy-mint Abaúj, Zemlín, Sáros, Szepes, Torna, Gömör, Borsod : azért generálisi characterihez képest Fölséges Fejedelem kegyel-messége által attribuítatik ő Kegyelmének oly autoritása, hogy az által nemcsak praecise az kassai praesidiumnak gondvisel-ését s manutentióját tartsa emlékezetben, hanem azon Kassai Generálisság districtussában lévő Nemes Vármegyék megmara-dását, az több várok és praesidiumok, nemkülömben ő Kegyelme commandója alá rendelt s rendelendő lovas és gyalog hadaknak gondját teljes szorgalmatossággal observálja és tapasztalt dexte-ritása szerint minden dolgait úgy kormányozza és folytatassa, hogy az által Nemzetünk köz igaz Ügye secundáltassék, az ellenség penig maga következendő operatióiban vagy szándékában impe-diáltassék, — úgy consequenter commandójának folytatása mind Fölséges Fejedelemnek contentumára, mind Hazánk s Confoederált Statusoknak közönséges consolatiójára légyen. Mire nézve

4. Autoritását tudván Generális Uram ő Kegyelme, igye-kezzék primum et ante omnia placidis medijs mindjárast sub ini-tium assumptae Commandae suae az Nemes Vármegye statutis és tiszteit magához devinciálni, Hazánk szolgálátját illető álla-potokban rendelendő dispositióknak observatiójára és azoknak hátramaradás és a mennyire lehet, fogyatkozás nélkül való effec-tuatiójára szoktatni, a szegénységet minden praesidiumhoz maga környékéből kedvezéssel is alliciálni és édesíteni, kivált arra inducálni : ha valamely közszükségre való impositák lesznek, (mint-hogy az militaris assistentia felettébb nagy terhire és folytatására [így ; *fojtására* ?] vagy az szegénységnek,) ne praetendálják azt, hogy hadak által exigáltassék, — hanem mihelyest meglészen

az impositió, a mint azelőtt szokott vala observáltatni: Nemes Vármegye tisztei, kiknek incumbál, curreusek által publicálják az helységekben: kire mi obveniált, és hová, honnét mit kellessék administrálni? Kit az Nemes Vármegye tisztei könnyen véghez is vihetik az szegénység közt, ha magok járják az processusokat és házoktúl csak ne disponáljanak, — mivel egyedül magok könnyebbségekre és fárodtságok eltávoztatására nézve szoktatták ekkoráig az szegénységet az hadi assistentiákra.

5. Holott penig az Nemes Vármegye tiszteinek eddig való rendetlenségek és negligentiájok tovább is tapasztaltatik és azon modalitásnak observatiójára a szegénységet vagy szoktatni nem akarná, vagy comiventiajok miatt a szegénység arra nem inductáltatnék; tehát úgy is az militaris assistentiát nem az vármegye-beli helységekre, hanem directe azon tisztekre, az kiknek az impositáknak administratiója incumbál, disponálja Generális Uram; s mindaddig házátúl ne távozon, valameddig az impositát oda, az hová mi rendeltetik, nem subministráltatják. Azért is mindenkor időnek előtte úgy igyekezze rendelni az dispositiókat, hogy militaris assistentia nélkül facilitáltassék effectuatiója, s lehessen mind az Nemes Vármegyéknek azoknak véghezvitelére ideje, úgy az praesidiumoknak pedig valóságos bizodalnok azoknak fogyatkozás nélkül való meglételében. Azért is Generális Uram ezeket mindjárást maga commandójának kezére való vétele alkalmatosságával adja eleibe az Nemes Vármegyéknek, hogy a szerint kívánja további dispositióit folytatni, — ne menthessék ezután az Nemes Vármegye tisztei nem tudtam-mal magokat.

6. In casu extremae necessitatis pedig, minthogy az szorog szükség az impositáknak rend szerint való collectatiójában és exactiójában időt és halasztást nem enged, a mint a mostani statusra nézve is azt kövesse, — kirúl már praevie Fölséges Fejedelem specialis parancsolatját is vette, úgy tudom, — Generális Uram; azért ne hagyja az Nemes Vármegye dispositiójára a szükségeknek administratióját, hanem az honnét hamarébb mi és mennyi telhetik, sine ullo respectu et consideratione cujus-cunque sive particularis possessoris, sive communitatis alicujus oppidi vel loci, kiküldvén hadakat, hajtassa be az szükségeket, hogy az praesidium fogyatkozást ne szenvedjen s a miá mind az erősség ne periclitáltassék, s mind az benn lévő hadi rendnek és népnek veszedelme ne következzen.

7. Minémő dispositiók és impositák lettek penig in particulari az kassai praesidium iránt? elsőben is, mivel egyik legszükségesebb requisituma és az praesidium conservatiójának legnagyobb mediaa az naturálék: íme adjungáltatik Generális Uramnak, ez elmúlt télen Kassán létemkor minémő rendelések lettek,

sub Litera A.¹⁾ Nemkülömben, mivel az gvarnizonbeli regimentek az praesidiumbéli annonáriából téli holnapokban alimentáltattak, úgy hogy azoknak portiói assignálva lévén az Nemes Vármegyékre: quasi ex quarterio refundálják az annonáriának; azon dispositió által mi rendeltetett pro annonaria? sub Litera B. annectáltatik. Mellyek jöllehet már elmúltak, mindazáltal, mivel mind az tavalyi terméketlenségre nézve, s mind az Nemes Vármegyék tisztjeinek rendetlenségek és az hadi assistentiának conniventíája miatt is netalántán egészen az annonáriában nem administráltatott; azért, hogy constálhasson: mi ment bé abból az prófuntházhoz? s mi maradt az Nemes Vármegyéknél? s consequenter annak erogatiója miként lett? számot vétetvén az praesidiumbéli annonáriustúl, attúl, az administationnak rendirül pedig az collector- vagyis assistens-tisztektúl, hogy a mennyiben még abból is restálni comperiáltatik, — annak administationjával is szaporíthassa és segíthesse az annonáriát. Az nyári holnapok folyása alatt lett naturálék impositiójának tabelája is accludáltatik, sub Litera C. Abból megtetszik, melly Nemes Vármegyének hová, mit és mennyit kölletett administálni? Adnectáltatik egyszersmind, azon naturáléknak exactiója iránt minémő rendelések lettek és kire mi concredáltatott? sub Litera D. Mellyekbül teljes informatiót vévén Generális Uram ő Kegyelme. szorgalmatossággal investigálja s irás által repraesentáltassa magának ő Kegyelme: azokban mi effectuáltatott? mi maradt hátra? és a mennyiben még effectuatiója elmaradt volna, — annak végbevételét omnibus vijs et medijs adurgeálja minden késedelem nélkül, ut effectuatis dispositionibus, omnimode praesidio satisfiat.

8. Továbbá, hogy azon instructionalis observatiói Generális Uramnak ne szaporíttassanak: ime, pro informatione et directione sui accludáltatnak ő Kegyelmének az kassai praesidium által proponált punctumok, azokra lett resolutióval együtt, sub Litera E. Mellyekbül lument vévén, a mellyek még effectuatióra valók találtatnak, annak adursióját szorgalmaztassa ő Kegyelme.

9. Minthogy pedig elmúlt nyáron az kassai fortificatiónak continuatiója iránt is bizonyos dispositiók tétettek, mellynek inspectiója és folytatása directe Colonellus Revier Uramra ő Kegyelmére bizattatott, s incumbált ő Kegyelminek arra szorgalmatosan vigyázni: arrúl azért nevezett Colonellus Uram, Generális Uramnak fog adni teljes informatiót. Minémő fundus rendeltetett pedig és miből azon fortificatióra? sub Litera F. adjungáltatik. Tovább is azért köteleességiben és hivataljában járván Revier

¹⁾ Ma már sem ezen csatolvány, sem az alább jelzettek nincsenek mellékelve.

Uramnak annak continuatiója: semmit el ne mülásson az szükséges dolgok reparatiójában és elkészítésében, hogy in casu necessitatis, kivált ha az ellenség maga operatióival szorossabban kívánna fogni az erősségen, valamelly most orvosolható defectus miatt confusió ne légyen.

10. Az kassai artolleriárúl, úgy közönségessen az többirül, kivált annak leendő fizetésbéli fundussárúl micsoda dispositiót méltóztatott Fölséges Fejedelem tenni: az iránt minémő intimatiója ment Colonellus Revier Uramnak? sub Litera G. adnectátatik. Mellyet megértvén, informáltassa magát Generális Uram: Revier Urammal: miként és miben progrediálhatott már? és azon intimatiónak tenorához képpest continuáltassa teljes serénységgel azon dispositióknak effectuatióját.

11. Micsoda revisióra vagy reparatióra való dolgok s állapotok legyenek ezen felől az megnevezett kassai praesidiumban? minden particularitását feltenni nem szükséges, — béérkezésével Generális Uramnak mind az gvarnizon statusát, s mind az artolleriának, artolleristáknak s minden néven nevezendő munitióknak számát és mivoltát, az benn lévő praesidiumbéli tisztek fogják ő Kegyelmének repraesentálni; mellyhez képpest azoknak mind rendbenvétele s mind reparatiója iránt nemkülömben leendő rendtartás iránt is úgy disponálhat ex autoritate sibi attributa, a mint Hazánk szolgálatjának előmozdítására legjobbnak és hasznossabbnak fogja ítélni és találni. Szükséges mindazáltal singularis reflexiót tartani, —

12. Mivel Kassa várossában az praesidiarius hadakon kívül mind nemesi, mind városi renden valók találkoznak, és két státus vagyon, a melly statusoknak egyben való szerkeztetésével áll az városnak és praesidiumnak conservatiója; azért az város népét cum omni moderamine igyekezzék, hogy obedientia alá vehesse Generális Uram, és annak alkalmatosságával kapitányság alá vétetvén külön az városi renden lévőket, (citra tamen praejudicium privilegiorum Civitatis, hogy csak pro moderno casu defensionis tudják lenni azon dispositiót,) kiknek kapitányok Kecskeméty Mihály ő Kegyelme. Minthogy penig az nemesség singulariter az városiakkal altereálni és vizáلكodni szokott: azért az nemesség is más kapitányt válaszszon magának, de Generális Uram consensusával, hogy jó rendet instituálván magok közt, szép és illendő harmoniában legyenek az városiak az nemesi renddel. Azért is szükséges,

13. Hogy mind városi s mind nemesi renden lévők mindjárt conscribáltassanak és szoros hittel esküdjenek öszve az hadi gvarnizonnal együtt az erősségnek teljes hűséggel való oltalmazására, s annak alkalmatosságával resolválja ki-ki ad omnem extremitatem magát, hogy occasione obsidionis confusiót ne okoz-

zon személye, háza népe és cselédje iránt való consideratiójával. Sőt

14. Ne várja azt is Generális Uram, hogy az ellenségnek obsidióhoz való készülétit vagy igyekezetit advertálja; hanem mindjárt mihelyest érkezik ő Kegyelme Kassára: investigáltassa az egész városban szorgalmatossággal, az benn lakósok közül kinek-kinek minémő provisiója vagyon, kivált kinyérből, húsból, sóból és fából? Proponálja egyszermind nékiek az extrema defensiót: valaki arra magát nem resolválja, úgy az kinek elégséges provisiója nem lészen, nemkülömben az sok szükségtelen cselédet idején-korán üzettesse ki az városból, hogy fogyatkozást és szükség-et ne okozzon az praesidiumban. Senkinek az annonáriából provisiót adni ne engedjen Generális Uram, — egyedül az hadi gvarnizonnak; pro ratione status observáltatván azt is ő Kegyelme, hogy a mennyire lehet, szükségesen felől ne osztassék a vitézli rendnek is.

15. Midőn azért ezek ez szerint elrendeltetnek, mivel mind nemesi s mind városi renden lévőknek különös kapitányok praescripta modalitate lészen: compániákra subdividáltassanak, kinek-kinek elrendelt helye és bástyája denomináltassék, egyvelest az hadi renddel együtt, hogy lármának s egyéb szükségnek idején mindnyájan tudhassák magok helyét és rendit s tehessék ahhoz képpet a szolgálatot, hátramaradás nélkül.

16. Az történhető obsidió alatt is azonban szorgalmatossággal observáltassa és vizsgálja meg Generális Uram: az kik az extrema defensióra resolválják is magokat s benn maradnak, hogy provisióból meg ne fogyatkozzanak, és a kik megfogyatkoznak: vagy prófuntért istrázsáljon mint hajdú, — vagy kimenjen az is az városból.

17. Mivel azonban tudom, az gvarnizonnak lészen praetensiója havi fizetése iránt: azért, mivel egész authoritással lészen Generális Uram, ex hostico szerezzon pénzt, és nevezetessen az ellenségnek béhódult és hódulandó helységekre tegyen limitatiót az lovas hadak által és azt minden rigorral és hadi keménységgel exequáltassa, hogy legalább az gvarnizonnak, tudniillik az gyalogságnak, szükségét segíthesse.

18. Minthogy pedig nagy segítsége lehet az praesidiumbéli cassának az korcsmák folytatásából, kihez képpet Generális Uram ügyekezzen teljes tehetséggel, hogy most mindjárt sub ingressum sui, az környékben találandó bort beszállíttassa, indifferenter, akárkié legyen, quietáltatván azokat pro futura fiendae bonificationis cautela felőle; melyet az mostani szüretnek elvégzésével igen alkalmatossan és könnyű móddal véghez is vitetheti; s megszerzettetvén az bort, és continue sert neveltetvén az ország sernevelő-házánál, hajtaván árpát, komlót s egyéb ahhoz

tartozandó szükséges requisitumokat, hogy a mennyiben lehet, az annonáriában lévő naturálék pro extremo casu conserváltassanak. Nemkülömben pálinkát is ígettetvén, úgy az külső környékből is provideáltatván, ezen esztendőbeli korcsmák árendája idejének eltelésével mivel az sernevelő-ház Marainak vagyon elocálva ezen esztendőre, a mint sub Litera H. arendatoriából kítetszik; erigáltasson az praesidium részére való korcsmákat, s folytasson mind bort, mind sert, s mind pálinkát, hogy a midőn az gvarnizon fizettetik, per circulationem az korcsmákból újban az praesidium cassájában recedáljon az pénz. Azért is

19. Kemény tilalom alatt publicáltatni kell az hadi renden lévőeknek közönségesen és gvarnizonnak, hogy senki az város korcsmájárul semminémő italt ne vegyen, hanem az praesidium korcsmájából hordattassa italját; melly iránt szoros vigyázás is observáltassék és az általhágók ellen rigorose animadvertáltassék. Pro augmento hujus, az Czaigháznál lévő korcsmát is az praesidium közszükségére kell applicálni; mellyet ekkoráig Vice-Colonellus Bácsmegyey Adám Uram usuált vala, jóllehet még az elmúlt esztendőben commitáltam vala annak elvételéről néhai Vice-Generális Berthóty Ferencz Uramnak, mindazonáltal nem tudom: ment-é effectusban? Mire nézve azt investigáltatván Generális Uram, ha véghez nem ment volna rendelésem: ő Kegyelme effectuáltassa és continuáltassa ott is az praesidium számára az korcsmának folyását.

20. Lészen ugyan pro casu extremae necessitatis bizonyos készpénzbéli fundus is destinálva az gvarnizon fizetésére: Mérey Mihály apátúr pénze, a melly Kassán in deposito vagyon, circiter 12,000 frt, azonkívül az kassai plebánusnál 500 arany; melly pénz mellett jóllehet ugyan említett apátúrnak bizonyos embere is vagyon: mindazáltal a Tekintetes Oeconomicum dispositiója s pecsétje alatt. Adjungáltatik azért az iránt való intimatió a Tekintetes Consiliumra, hogy azon pénzt pro fundo praesidij resignáltassa; szükséges azért azon pénzt investigálni és azonnal egy káptalanbéli személy jelenlétében percipiálni, és quietálván az eddig való conservatorokat super resignationem ejusdem pecuniariae summae, — légyen tovább Generális Uram, Brigadéros Náray László és Kecskeméthy Mihály (az ki aliunde is az Ország Cassirere lévén) pecsétjek alatt és conserváltassék; de abból per absolutum mindaddig semmi ne distraháltassék, valameddig (ha arra találva deveniálni) formalis obsidióval nem aggreediálja az erősséget az ellenség, avagy az extrema necessitas nem adigálná. Azalatt pedig inkább, a mennyire lehet igyekezzék augeálni azon cassáját az praesidiumnak minden úton-módon.

21. Az lovas hadaknak statusát és mivoltát, mellyek Generális Uram commandója alá rendöltettek, tudván már ő Kegyelme

praevie Főlséges Fejedelem kegyelmes intimatiójából, azok iránt is szükséges olly reflexiót tartani, hogy mivel nevezetessen olly intentióval rendeltettek az kassai praesidiumhoz, hogy nemcsak belső szolgálatot tegyenek: de kivált az külső portázásokat, recognitiókat és az végház szükségére rendelt naturáléknak s egyéb szükségeknek administratióját teljes serénységgel folytassák és continuálják, — mire nézve Generális Uram ő Kegyelme azon lovas hadakbéli főtisztek subordinatióját characterihez képepest fogja tudni observálni és observáltatni s az szerint a szükséges szolgálatot is azokkal tétetni; mellyek iránt, kivált pedig az portázásnak rendiben való modalitást praescribálni nem lehet: mivel arra az ellenségnek következő motussa vagy operatiója és egyéb dolgoknak külső constitutiója és circumstantiái mutatnak pro diversitate casuum módot és alkalmatosságot. Azért Generális Uram ebben vegye elméjét és opinióját Revier Uramnak is és ahhoz képepest fogja instituáltatni az portáknak folytatását és rendit is.

22. Mivel pedig az lovas hadaknak benn az városban subsistentiájok nem lehet: azért Generális Uram conferálja azon dolgot Colonellus Revier Urammal és az hol legalkalmatossabbnak találhatik, — szállíttassa az contrascarpákban jó dispositióval. Azt mindazáltal pro principali reflexione tartsa Generális Uram,

23. Hogy azon lovas hadak semmiképpen ne alimentáltassanak az praesidiumbéli annonáriából; hanem valameddig az ellenség teljességgel annyira el nem szorítja, hogy a környékből subsistentiára való mediumot nem szerezhetne: nemcsak mindennapi szükségére, de pro casu etiam strictiori (obsidione) lehessen provisiója készen, az praesidium szükségére hajtandó életen felől; igyekezzen magának az lovas had mindennemő szükséges provisiót mennél többet hajtani, — mert azzal az annonáriát fogyasztani nem lehet; az lovas had azonban számos voltához képepest ex hostico is jó módjával fogja magát segíthetni. Ugyanennek facilitatiójára

24. Az nyári hónapok eltelésével mind az gvarnizonok, mind az lovas hadak iránt léznek pro mensibus hyemalibus, avagy qvártély nevezettel, vagy egyéb modalitással bizonyos dispositiók, mellyeknek elrendölése actu munkában vagyon, — véghezmenetelével megküldetnek Generális Uramnak. Mellyekhez képepest, hogy az praesidiumbéli annonária nemcsak ne fogyattassék, de inkább augeáltassék: ne halaszsa ő Kegyelme arra, hogy az téli hónapok elteljenek és csak az hónapok múlásával praetendálja vagy hajtassa be az Nemes Vármegyékből az obveniáló naturálékot s egyéb obtingenseket; hanem mihelyest az dispositiók kinn lesznek: valami proveniál azon lovas és gyalog hadakra, anticipato inkább az egész téli hónapokra cum omni sedulitate administratióját minden rigorral effectuáltassa, hogy az által az lovas hadnak

is fogyatkozása intervertáltassék. Kirül következőképpen bővebb dispositiója érkezik Generális Uramnak.

25. Az gyalog hadakbéli tisztekről is semmi reflexiója egyéb nem leszen, hanem azok is hasonlóképpen characterekhez képpest observáltassanak s tegyék a szolgálatot; egyedül Náray László Uram iránt kell observálni, hogy jóllehet kassai praesidiumnak decretalis Commendánsa Radics András Uram: de mivel ő Kegyelme mind élemedett állapotjára, mind nehéz betegeskedésére nézve maga hivatalját véghez nem viheti, — per viam subordinationis valamelyek incumbálnak, vagy incumbálnának az Commendánsnak: mind azoknak observatiója s mind szorgalmatos vigyázása és serény effectuatiója nevezett Brigadíros Uramra concredáltatott; tudni fogja azért Generális Uram is ahhoz képpest ő Kegyelmét observálni és observáltatni. Az kapuk kulcsai mindazáltal Radics Uram kezénél lenni böcsülésnek okáért placidáltatnak, míglen érzékenségekben fogyatkozás nem leszen ¹⁾ vagy formalis obsidióra nem jut az praesidium; in tali casu Generális Uram magánál tartsa az kulcsokat, vagy immediate említett Brigadíros Uram gondviselése alá assignálja.

26. Az defensiórül in particulari nincs mit feltennem: minthogy az ellenség operatiója maga ad az ellentállásra oktatást; egyébaránt is benn lévén Colonellus Revier Uram, ²⁾ kinek mind de incumbentia officij hivatalja arra való vigyázás, s mind penig tudományja s experientiája lévén az obsidiók formalitásában: vegye Generális Uram abban opinióját ő Kegyelmének és ahhoz képpest elrendölje in casu obsidionis az szükséges defensiót. Pro directione et informatione tamen, minémő projectum tétetett Ingenier Brigadíros Lemer Uram által ³⁾ pro casu obsidionis, — ime, sub Litera J. adjungáltatik; a mennyiben az mostani constitutiók engedik, pro methodo fog deserviálni, s ahhoz képpest conformálhatja Generális Uram az defensió iránt leendő dispositióknak observatióját.

27. Nem utolsó reflexió az erősségnek conservatiójában az

¹⁾ Radics András, az agg hős, ekkor már, mint említők félig szélhűdötten feküdt.

²⁾ Jean de la Rivière, Franciaországból hugonotta vallása miatt menekült kitünő hadmérnök-főtiszt, Vauban maréchal egykori tanítványa. 1704-től fogva itt küzdvén: buzgó magyarrá vált, a nemzet nyelvét, szokásait megtanulta, s Náray dandárnok leányát vette nőül. Részt vön Sopron bombázásában is, de azután a Rábaközben a németek elfogták, Pozsonyba vitték, azonban Rákóczi csakhamar kiváltotta.

³⁾ *Le Maire*, szintén francia hadmérnök-főtiszt; Kassa külső és újabb erődjei az ő terve szerint készültek.

is, hogy az ellenséggel való mindennemű colloquiumok kemény tilalom alatt legyenek; siquidem de axiomate etiam militare proxima deditioni Civitas ea, quae colloquia hostis admittit. Mire nézve Generális Uram ő Kegyelme in casu obsidionis vel etiam strictioris bloquadae, az ellenséggel semminemű colloquiumokat senkinek meg ne engedje; sem írások s levelek az ellenségtől, sem titkon, sem nyílván ne acceptáltassanak: mert abból szokott származni minden confusió és veszedelem. Ellenben, annak távoztatásával minden változás nélkül, állhatatos hazafiúságban megmaradnak, az ellenségnek confusiójával.

28. Megérte Generális Uram ő Kegyelme az felől említett sub Litera C. való acclusából: mi és honnét rendeltetett az naturálék impositiójából Eperjesre is? Mellynek effectuatiója committáltatott vala Brigadiros Szent-Ivány János Uramra, úgymint azon praesidium actualis Comendánsára; kirül való intimatiója sub Litera K. adjungáltatik. Minthogy pedig ő Kegyelmének Főlséges Fejedelem kegyelmes parancsolatjából más operatiókra kellett menni: azoknak continuatiója, úgy az praesidiumnak mindennemű egyéb dolgainak folytatása Colonellus Bagossy László Uramra, úgy mint subordinált Commendánsra maradt; kinek is teljes dispositióval elégséges instructiót hagyván nevezett Brigadiros Uram maga Eperjesről való kijövetelivel, — miként és mennyiben progrediálhatott Bagossy Uram azon dispositiók effectuatiójában? valamint Kassán, úgy Eperjesről is vegye be Generális Uram mentülhamarébb cum genuina ac particulari informatione mind azokról, úgy egyéb állapotjáról és szükségeiről az oda való tisztek relatióját; és a mennyiben fogatkozást fog tapasztalni: mind azoknak, úgy egyebeknek orvoslásáról hasonló sedulitással és rigorral, mint Kassáról feljebb említettet, disponáljon s hátramaradás nélkül való effectuatióját adurgeálja. — E mellett ugyanazon eperjesi praesidium iránt még ez elmúlt télen minemű rendelések instituáltattak, s micsoda rendben véteődött vala? íme az Commendánsnak akkor írott intimatiómot sub Litera L, úgy az városnak küldött levelemet is sub Litera M, — nemkülömben, micsoda rendelést tettek az városiak magok közt? az iránt való punctumok sub Litera N. adjungáltatnak; mellyek pro informatione léznek Generális Uramnak. Azoknak is investigatiója szükséges lévén, repraesentáltassa ő Kegyelme magának: ha az szerint mentek-é az rendelések effectuatiói? Ha mi elmardott volna, singularis gondja légyen ő Kegyelmének, hogy hovamarébb és mentől jobban véghez mehessen az is; kivált pedig az annonának mivoltát tartsa szorgalmatos reflexióban, hogy in tempore omni possibili modo minden szükségeiről provideáltassék az praesidiumnak.

29. Ezen Kassai Generálisság districtussában lévén az

murányi praesidium is, mely mivel távoljabb esik Kassától, mostani expeditiójával Brigadiros Szent-Ivány János Uramnak minémő dispositiók lettek azon praesidium iránt? sub Litera O. adnectáltatik. Mellyeknek effectuatiójára specialiter most küldet-tetvén említett Brigadiros Uram, onnan való visszatérésével teljes informatiót fog mindenekről adni Generális Uramnak, s meg fogja abból látni: mi ment effectusban, s mi legyen még szükséges? Ahhoz képest instituálja és rendölje el oda is további dispositióját, hogy azon praesidiumnak defectussi is in tempore reparáltassanak és remedeáltassanak.

30. Minthogy pedig Gál Petiék, úgy más szabad-hajdúk s némely volentir-lovasok is Murányhoz applicáltattak, kik onnót folytatván az portázást, kötelessék egyszersmind az praesidiumhoz: azok iránt is hasonló reflexió legyen, hogy tudniillik azok se emisz-szék az praesidiumbéli annonát, hanem az vármegyéből, kivált ex hostico nemcsak magok alimentatiójára: de az praesidium számára is mentül több élést és provisiót tartozzanak hajtani, és minden szükségét az várnak azok assistentiája által provideáltassa az odavaló Commendáns.

31. Szükséges lévén azonban az communicatiónak folytatása és hátramaradás nélkül való continuatiója, hogy annál bátorságos-sabban folyhasson: a melly clavesek adattattak az murányi Com-mendánsnak, committálva vagyon Brigadiros Szent-Ivány János Uramnak: mostani útjával azokat küldje meg Generális Uram-nak, — azokkal, adhibeálván, instituálja jó dispositiójával az további communicatióknak útját, rendit és cursussát, s az által szoktassa az praesidiumbéli Commendánsokat az szükséges reportumok tételére per viam communicationis, hogy mindenkor bizonyos relatiója legyen Generális Uramnak az praesidiumok állapotjáról, fogyatkozásiról és constitutiójáról; abban mindazál-tal cauteseknek lenni praemoneálja Generális Uram az Commen-dánsokat, kivált ha az communicatiónak útja teljes bátorságú nem lészen: a mellyek az praesidium valóságos statussáunak essen-tiáját illetik, azokat clavesek által repraesentálják ő Kegyelmek, hogy netalántán intercipiáltatván az ellenség által, — confusió ne következzen utánna.

32. Ezeken felől commandója és serény gondviselése alatt lésznek Generális Uramnak az több praesidiumok is, a mellyek azon Kassai Generálisság districtussában comprehentáltatnak, úgymint Jászó, Krasznahorka s ahhoz Bártfa várossa is. Ezeknek constitutiójáról is az odavaló Commendánsok és tisztek által informáltassa magát Generális Uram circumstantialiter, és ahhoz kép-pest, generálisi autoritásából, a mellyek reparatióra s rendben-vételre valónak találtatnak: mindazoknak orvoslásáról, úgy egyéb történhető defectusok és szükségék megszerzéséről teljes disposi-

tiókat tégyen és hátramaradás nélkül való effectuatióját keménykedéssel is adurgeálja.

33. És mivel az időnek és az constitutióknak történhető változásához képeest s egyéb Hazánk szorgos dolgainak és kívált az külső országokbéli negociatiók folytatására nézve mind Főlséges Fejedelem távuljabb esnék Kassához, úgy magam is közel nem lehetnék; hogy azért az emergáló defectusok orvoslásáról való dispositióknak elrendölése ne váratassék ő Főlségétől vagy tülem, siquidem momento res consistere, s időt az szükség nem engedvén csak addig is, míglen per communicationem azok innotescálhatnának, az válasz és az szükséges dispositiók messzebrül odaérhetnének, nagy változás történhetnék; ezeknek eltávoztatására azért Generális Uram, mivel az egész Generálisságban lévő praesidiumok s hadak, úgy egyéb kölső-belső dolgok constitutiója ő Kegyelménél tudva lészen: ne halaszsa vagy relegálja azoknak orvoslását és reparatióját, vagy dispositióknak tételét az feljebbvaló instantiákra, hanem minthogy olly véggel rendöltettek ő Kegyelme commandója alá az lovas hadak s adatott authoritása, hogy nemcsak Kassának provideáljon, hanem közönségessen az több praesidiumokat is conserválja, segítse, azon hadak assistentiája által, mennél jobb móddal lehet, hogy per omnia az történhető fogyatkozás eltávoztathassék.

34. Coeterum ezeken felől mindenek committáltatnak Generális Uram ő Kegyelme megismért dexteritására és hadi experientiájára; considerálván generálisi characterinek authoritását mind benn az praesidiumban, s mind kívül az környékben, — éljen azzal és provideáljon meg, és mint lehet, minden szükségéről az végháznak medijs etiam compulsivis, hogy dolgainak kormányozása és ezen commandójának vezérlése által bizonyíthassa in casu etiam strictiori maga hazafiúságának és állandóságának gyömölcset, kinek recognitióját mind Főlséges Fejedelemtől, úgy közönségessen mindnyájunktól fogja tapasztalni ő Kegyelme is; mellyhez én is az jó egyes értelemnél, bátor szívvel, s mindezekhez az irtalmas és rajtunk könyörülő Istennek bőv mértékő áldásánál egyebet nem kívánok. — Unglvár, 10. 8-bris 1710.

C. N. Bercsényi m. p.

(P. H.)

Samuel Ebeczky m. p.

(Eredeti, ívétben irt hat íven, mely ívek sodrott piros selyemzsinórocskával fűzvek össze. E zsinór két vége gr. Bercsényi Miklósnak ostyába nyomott papírfölzetes nagy pecsétével van lepecsételve. Az aláírás sajátkezű; különben a szöveg egészen Ebeczky kezével van írva. A gr.

Eszterházy-család galánthai levéltárában.)

Közli: THALY KÁLMÁN.

Egy magyar város viszontagságai a XVI. század második felében.

HARMADIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

III.

A hódolás után.

Becsületes és bölcs Schneider Jeromos úr bírósága idejében 1596-ban

A) Bevételek.

	frt	d.
1. Az elébbi birótól Kopasz Imrétől befolyt Fülöp prédikátor pactata pénze ¹⁾	8	—
2. Toltnétől, ki Wendisch Andrásnénál elhunyt maradt	46	—
3. A mult évi pásztor pénzre befolyt	22	96
4. Pactata pénz czímén befolyt összesen	137	60
5. A sör rovásokból és pedig 214 ¹ / ₂ hordótól befolyt készpénzben ²⁾	53	62 ¹ / ₂
6. A sörméréstől és pedig 80 hordó és 6 dézsától befolyt ³⁾	27	95

¹⁾ »It. vohm hern Alten Richter vohm Copas Emrich pactaten gelt vohn philipo predicante fl. 8.« Hogy hitták családi nevén e magyar lelkészt? nem tudom. — A pactata pénz eredete ott keresendő, hogy az esztergomi érsek a neki biztosított egyházi tizedet és vele a lelkészválasztást a város rendelkezésére bocsátotta és ezért kölcsönös megállapodás (pactálás) útján meghatározott évi haszonbérrel »pactata pénzzel« kárpótoltatott. Ugy látszik, hogy a pactata régente évről évre szabad egyezkedés tárgya volt, de Várdai Pál érsek 1546 körül ezt is évi 30 arannyal (45 forinttal) állandósította és pedig úgy, hogy abba a rozsnói lelkész rendelkezésére bocsátott csucsomi és nadabulai papi tizedért járó kárpótlást is belé értette; azonkívül fizetett még Rozsnyó városa 32 márka ezüstöt bányavám és 70 forintot census czímén; Nadabula valamint Csucsom községe pedig csupán census czímén 24 ft 96 denárt (Lásd a Rozsnyó városi levéltárban őrzött »Urbarium oppidi Rosnyobanya et aliarum possessionum quantum de iure et ab antiquo archieppo Strigioniense d^{no} ipsorum terrestri per annum soluere tenentur ex fassione iudicis et iuratorum eiusdem oppidi conscriptum Rosnobanya. Ex libro Diui Adalberti — sub archieppo Paulo de Varda excerpta.«) A város ezen pénzt a lakosságra kivetette és behajtotta, legtöbbit fizetett a — — lelkész.

²⁾ 1596-ban tehát 214¹/₂ hordó sert főztek Rozsnyón, melyből

³⁾ csupán 80 hordót és 6 dézsát (Zuber) mértek ki.

	frt	d.
7. A kimért 229 hordó és 7 dézsa márcziusi sörből befolyt ¹⁾	185	25
8. A szent Györgynapi váltságdíj czimén szedett czédula pénzből befolyt összesen ²⁾	69	52
9. A vásári fiókból	22	75
10. A borméréstől, külön jegyzék szerint, azzal a mi magánházban kimérni engedélyeztetett	885	17
11. A két izben kiosztott adóczédulákra az egész városból befolyt	368	40
12. Zabért megtérült a szolgabírák útján	28	—
13. Polgárjogért: Fonta Istvántól 1 ft. Grienblat Gáspártól 1 ft. Czisar Andrástól 1 ft. Szezgerer Andrástól 1 ft. Kopperschmied Andrástól 1 forint. Kopf Henriktől 1 ft. Kirschner Boldizsártól 1 ft. Kirschner Lőrincztől 1 ft.	8	—
14. A méhsertől befolyt ³⁾	6	—
15. Baczó adott drabant pénzre ⁴⁾	1	—
16. Bánya vám (vrborn) czimén befolyt	34	68
17. Dominik Menhérd úr adott a lelkészért (? pfor)	25	—
18. A kamarától befolyt a ráczevei (?) adóságra (auff die schuld von Rezkenjer leitt?)	97	—
Az egész bevétel tehát	2026	98 ¹ / ₂

B) K i a d á s.

1. Január 2-án Szabó Kakas Tornallyára az ispánhoz küldetett, hogy némely városi dolgokról jelentést tegyen utiköltségre 25 d. fáradságáért 40 denárt és egy kisvéka (zvirka) zabra 8 denárt kapott . . . . . — 73
2. Egy kocz papirosért fizettem . . . . . — 12

¹⁾ A márcziusi sört az 1574. évi városi alapszabályok 25. pontja szerint akár helyben, akár másutt főzetett, a város vette át és mérte ki.

²⁾ Az 1596. évi adó (czédula pénz) czimén e szerint mindössze csak 437 ft 92 denárt vettek be, 1566-ban 273 ft 21 d. és 1569-ben 704 ft 56 denárt.

³⁾ Az 1556-ban megindult adó kivetés 1596-ban már a legártatlanabb italt a méhsert sem hagyta érintetlenül, a török adók sulya alatt ez is szeszes italnak és a regale jogtárgyának tekintetett.

⁴⁾ Lásd a Tört. Tár 883. évfolyam 778. lapján a 4. és az 1884. évi Tört. Tár 170. lapján az 5. számú jegyzetet. Baczó valószínűleg személye vagy vagyona biztosítása céljából városi önkényteseket használt és azért fizette az egy forintot; de lehetséges az is, hogy a városi hajdúk kiállítására és élelmezésére szedett adóval hátralékban maradt.

	frt	d.
3. Január 6-án Kerekes András 50 véka (virtl) zabbal Szendrőre küldetett, a fuvarért fizettünk . . .	3	—
4. A szolgabíróra és egy szendrői lovasra költöttünk .	—	07
5. Ö felsége biztosai parancsára ¹⁾ a bíró és Szabó Kakas Jolsvára utaztak, elköltöttek 70 d. ajándékuil vittek 9 foglyot 1 ft 4 d. egy nagy (siket) fajdot (awerhun) 25 d. Ils Gábornak adtak a lóért 26 d. a bírónak és Szabó Kakasnak fáradságukért 1 ft. . .	3	25
6. Január 10-én a kamra szolgálinak ételre	—	09
7. Ugyanakkor (idem) Giczey Farkas szolgájára költöttünk	—	04
8. Drescher Lénárd levelet vitt Jolsvára, fáradságaért	—	16
9. Az első törvény napon elköltöttünk	1	23
10. Január 16-án József és Fonta György ur a biztosok parancsára Gömörre küldettek, György úr kapott 27 d., ajándékuil vittek 2 szárnyas vadat 26 d.	—	53
11. A vitzartóhoz (zum kasten) vályút vettem	—	50
12. Drescher Lénárdnak fáradságaért	—	14
13. A tarczali prédikátornak a város nevében egy véka zabot ajándékoztunk ²⁾	—	33
14. A ládához ³⁾ egy kulcsoskaért	—	03
15. Január 19-én Rothutra negyed magával költöttünk	—	15
19. Kromer Lukács a Szepességre Dominik úrhoz küldetett az adósság miatt ⁴⁾ , utiköltsége 75 d. fuvarés napidija 85 d.	1	60
17. Január 24-én, midőn a vízvezeték bedugult, fizettem Molnár Jánosnak és egy legényének	—	11
18. Egerből jött Kopi Andrásra és 5 legényére elköltöttünk	—	38

¹⁾ A Gömörmegyéből kiindult mozgalom, mely a török viszsza-szorítását előzta és 1594-ben Fülek várának bevételével szerencsés fejleményt vett, még egyre tartott és mint alább látni fogjuk, már Bécsből is erélyesen támogattatott. A császári biztosok a megye nagy urait és a községek képviselőit Jolsvára idézték, hol azokkal a táborozás költségeinek mikénti fedezéséről, különösen pedig az élelmezés beszerzéséről tanakodtak. Hasonló értekezlet tartatott később S. Gömörön. Lásd alább a 10. tételt.

²⁾ Lásd a Tört. Tár. 1883. évfolyam 778. lapján a 6. számú jegyzetet. A véka ($\frac{1}{4}$) négy czvirkára és két fél vékára oszlott.

³⁾ »It. zum kasten Meich (?) Ein schlöszelchen tut d. 3.«

⁴⁾ Lásd a bevétel 17. sz. tételét és vesd össze azzal a 190. l. 4. sz. jegyzetet.

	frt	d.
19. Január 29-én 3 putnoki zsoldosra (lanzknecht) költöttünk	—	11
20. Ujévtől Gyertyaszentelő b. a. napjáig a városi lovak $\frac{4}{4}$ zabot kaptak	1	33
21. Február 2-án törvéynapi költség	1	02
22. Bakos Ambrussal 1 özet, 6 foglyot, 2 nyulat küldtünk Arlay urnak lakadalmára	2	01
Kapronczay urnak 2 foglyot, 1 nyulat ajándékul	—	42
Kopáczy urnak 2 foglyot	—	26
A fuvarosnak a fuvarért és költségre	—	90
és $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{2}$ zabot ¹⁾	—	49
23. A tábornok (? Feldoberster) lovászának 24 d. és $\frac{1}{2}$ zabot 16 $\frac{1}{2}$ d.	—	40 $\frac{1}{2}$
24. Kerekes Andrásnak pótlólag (zur erfüllung) azért, hogy az iskolamestereket még a volt bíró idejében Késmárkról elhozta ²⁾	1	—
25. Egy fél rizsma papiroost vettem	—	90
26. Zöld pecsét viaszkot vettem	—	09
27. Az órára faolajat vettem	—	03
28. Február 5-én szendrői lovasokra költöttem	—	31
29. Február 9-én egy kassai lovasnak és szendrői huszároknak ételre ³⁾	—	28
30. Waxman Máté és Csiszár István a kamara levelével a harminczadhoz Rimaszombathba (ken stefendorff) küldettek, utiköltségre kaptak 1 ft, mind-		

1) A polgári szabadságra mostoha idők jártak; a nemesség nemcsak féltékenyen őrizte kiváltságait, hanem azon is volt, hogy a kiváltságos városok szabadságát megnyirbálja és a városi polgárt kiváltságtól megfoszssa. Rozsnyó városát a nemesség ezen törekvése óriási perekbe sodorta. A város ugyanis látván azt, hogy polgáraitól robotot követelnek, őket és áruit vámentességben nem részesítik, a vármegyének és szolgabírónak alárendelik és hadi szolgálatra kényszerítik: ismét és ismét a kir. kamarához fordult, annak tiszteit költséges ajándékokkal megnyerni törekedett és ősi szabadságáért vég nélküli pereket kezdett. Lásd alább a 78., 87., 236. és 265. tételhez írt jegyzeteket.

2) 1595-ben tehát Késmárkról hoztak tanítót Rozsnyóra.

3) Érdekes, hogy Schneider Jeromos bíró uram a németet és zsoldost (Lanzknecht) az önkénytestől (hajdútól, drabant) és a huszárt (huzar) a lovastól (Reiter) vaskövetkezetességgel megkülönbözteti. — Ezen számadás szerint a hadsereg már 1596-ban is ólomsúlylál nyomta az adózó polgár vállait, már akkor is moloch volt, mely a békés polgár keresményét telhetetlenül elnyelte.

	frt	d.
kettőnek fáradságáért — saját lovaikon voltak — 1 ft 50 d.	1	50
31. Tizenhárom szendrői lovasnak és Rákóczy szolgál- jának ételre 1 ft 62 d. és $\frac{3}{4}$ zab 1 ft	2	62
32. Február 16-án 9 db vízvezetéki csőnek való fáért 45 d. és ismét 7 db ilyen fáért 42 d.	—	87
33. Ugyanazon szendrői lovasokra (lásd fenn 31. alatt) költöttünk	—	53
34. A városi lónak $\frac{2}{4}$ zab	—	66
35. Törvéynapi költség	—	82
36. Serényi Mihálynak küldtünk Fülekre ifj. Weiszer Jánossal 5 foglyot és nyírfajdot 90 d. patkót 25 denárért az uti és napi költség 1 frt 50 d. ¹⁾	2	65
37. Tizenhét darab vízvezetéki csőnek való fát vettem	—	96
38. Február 22-én a csövek elkészítéseért	—	31
39. A fuvarosoknak, kik a zsoldosokat Iglóra vitték fizettem	8	25
40. Február 27-én szendrői lovasokra költöttünk 16 d. egy véka (zvirka) zabot 16 d.	—	32
41. A fuvarosnak ki az új pásztort hozta fizettem	—	85
42. Löles Jánosnak, ki a lovat Pelsőczről haza hozta adtam	—	08
43. A városi ló megvasalásáért fizettem	—	14
44. József úrnak a tavaly (für ein Jar) kölesönzött ösz- szeget visszafizettük	50	—
45. Ugy szintén a bíró úrnak a mit tavaly a városnak kölesön adott	50	—
46. A vízvezetékhez 9 db fát vettem	—	54
47. A városi lovaknak adott $\frac{2}{4}$ zab	—	66
48. Az emelvényhez, melyen a csöveket furták 2 fenyü- fát (thenen helzer) vettem	—	20
49. Ismét csöveknek való 16 db fát vettem	—	96
50. Márczius 13-án költöttünk az egri zászlótartóra (auff den erler fenrich) 37 d. és $\frac{1}{2}$ véka zabot 20 d. ²⁾	—	57
51. Márczius 15-én törvéynapi költség	—	90 ^{1/2}
52. Szendrőre 50 véka (virtl) zabot küldtünk, a fuvar- ért fizettünk Kerekes és Veskó Andrásnak	3	—

¹⁾ Serényi Mihály füleki kapitány volt. Lásd a 372. l. 1. sz. jegyzetet.

²⁾ Lásd az 1883. Tört. Tár. 778. lapon a 6. sz. jegyzetet és fennebb a 13. sz. tételt. A zab ára e szerint igen felment, egy nagy véka nem rég 33 denárba, most már 40 denárba került. Nevezetes, hogy a »zvirka« itt-ott — félvékát tesz.

	frt	d.
53. A pásztorinak adtam midőn a mezőt a farkasoktól (megóvni) ígérte ¹⁾	—	62
54. Márczius 19-én két szendrői lovasra költöttünk két izben 27 d. egy véka (zwirka) zabot 10 d.	—	37
55. Dersi Miklósról költöttünk: 3 siketfajdot ajándéku, 48 d. kenyérré és zsemlyére 96 d. Weiszer Mihálynak bornyúhusért 2 ft, halért 46 d.	3	90
56. Molnár Jánosnak 12 vízvezeteki cső kifurásaért	—	60
57. A városi ló vasalásaért és zabért	1	18
58. A szolgabíróra és társára (selbänder) költöttünk	—	15
59. Molnár Jánosnak 11 cső kifurásaért	—	55
60. Molnár Jánosnak az emelvényért, melyen a furást eszközlí	—	12
61. Ápril 2-án törvénynapí költség.	1	11
62. Stock Mihálynak gyámolításul Szendrői Gergely miatt, ki reá haragudott, mert feleségét Lőcséről ki nem hozta ²⁾	1	50
63. Paczolt Zsigmondnak ajándéku (verehrt) ^{1/2} zab	—	20
64. Egy kolduló zsoldosnak alamizsnául ³⁾	—	08
65. Molnár Jánosnak 7 cső kifurásaért	—	35
66. Husvét utáni szerdán, 18 szendrői lovasra költöttünk két izben 1 frt 91 d. és ^{4/4} zabot 1 frt 60 d.	2	51
67. Tekely szolgájának egy véka (zwirka) zabot ajándéku	—	10
68. Husvét utáni pénteken Molnár Jánosnak 15 cső kifurásaért 65 d., hat cső elhelyezéseért 30 d. két fel fogadott embernek 20 d.	1	25
69. Goría Péter egy beteg lovaszt Pelsőczre szállított, az előfogatért fizettünk 31 d. egy véka zabot 10 d.	—	41
70. Ápril 19-én a medenczéhez (zum kasten) csináltatott nagy szögekért (spar Nagl) fizettem Lőrincz kovácsnak	—	08
71. Az espánnak ajándékoztunk és 2 veres kabátosnak is ⁴⁾ zabot	—	40

¹⁾ »It. gab man den hirten zue stewer das er das feltt sprochen für den wellfen d. 62.«

²⁾ »It. dem stok Mihal gab man zue stewer wegen des grigers zue sendre weill er ein Vnwilln gehabt auff ihm das er sein Weib nicht rausz gefürtt auf d. Leusch. fl. 1 d. 50.« Későbbi években elő fordul egy »Székely Gergely« nevű katona tiszt, tán itt is arról van szó!

³⁾ »It. Ein petlerschen lanzknecht zue Almosz d. 8.«

⁴⁾ »It. Verschenkt den Espan vud auch 2 rott Rekel haber verthan d. 40.« A császári ezredek már ez időben különféle egyenruhát viseltek, mely őket egymástól megkülönböztette. Az 1596—1612. évi

	frt	d.
72. Az alsó kapura	—	08
73. Szabó Kakas és Koch Andrásnak úti költség Jolsvára 50 d. fáradságáért Szabó Kakasnak 5 napra 50 d., Mehmhardnak a lóért 4 ízben 60 d. egy véka zabot 10 d.		1 70
74. A városi lónak vedert csináltattam	—	10
75. Andrásy Mátyásnak almát, zsemlyét ajándékul . .	—	08
76. Lénárd Kristófnak és Nebánts Tamásnak adtam, hogy a borbélyt kihozzák ¹⁾	4	—
77. Ápril 17-én huszonöt véka zabot küldtünk Szendrőre, ennek ára 10 frt. Veskő Andrásnak a fuvarért 1 frt 50 d. ²⁾	11	50
78. Schuster Bertalannak, kit egy levéllel Blaskó András után Kassára küldtünk, hogy bejelentse, mikép a vármegye untalan önkényteseket követel a várostól, uti költségre adtunk ³⁾	—	50
79. Május 4-én 4 szendrői lovasra költöttünk 27 d. egy véka zabot 10 d.	—	27
80. Egy kassai századosra kiadtunk 1 frt 21 d. $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{2}$ za- bot 60 denárt	1	81
81. A szent György napi törvény költsége	—	92
82. Blaskó András és Zijartó Pál a vármegyébe küldet- tek; utiköltségek 40 d. fáradságuk díja 40 d. Klein Mihálynak a lóért 16 d. egy véka zab 10 d.	1	06
83. A szendrői lovasoknak egy hordó sört küldtünk Pel- sóczre 3 frt. 31 db. kenyeret 93 d. két bornyút 1 frt 75 d. a fuvarért fizettünk 33 d.	6	01
84. A városi ló megvasalásaért 12 d. ugyanannak $\frac{2}{4}$ zab 80 d.	—	92

számadásokban ennél fogva veres-sárga és egyéb színű kabátos lovasok-
kal és zsoldosokkal találkozunk.

¹⁾ A tekintélyes összeg után ítélve, az új városi orvos meszsze
földről hozatott Rozsnyóra, valószínűleg Németországból vagy Ausztriá-
ból, mert az 1596—1612. évi számadásokban és az 1604. évi városi
alapszabályokban is »német borbély«-ről történik említés.

²⁾ Vessd össze a kiadás 3. és a bevétel 12. sz. tételét.

³⁾ »It. Schikt Barta schuster ken kasch mit ein brief nach den blaskó
Andras, das er Anmeldung thue wegen der spanschaft dasz sie alzeit dra-
banten vohn vns begern auff zerung d. 50.« Rozsnyó városa régi sza-
badságaihoz görcsösen ragaszkodott és el nem tűrte, hogy a megye vele
rendelkezzék; ez okból örökös panaszokkal ostromolta a kassai kamarát;
— de hiába, mert mihelyt erélyes érsek nem ült az esztergomi érseki
székben, — a szolgabíró és megye parancsolt a városnak.

	frt	d.
85. Kromer Lukács egy levéllel a kamara-úrhoz Kassára küldetett, uti költsége és napi díja	1	20
86. A városi szolga levelet vitt Horkára; a városi doboshoz övet vettünk, összesen	—	09
87. Május 8-án fizettünk 26 önkénytesnek a megye parancsára egy hétre 26 frt, a századosnak és dobosnak ezen felül 2 frt 50 d. ¹⁾	28	50
88. A szendrői lovasoknak két izben 60 d. egy fél véka (virtl) zabot 20 d.	—	80
89. Molnár Jánosnak a vízvezetékért (für wasser einleitten) 2 napra	—	24
90. Két putnoki zsoldosnak és 2 szendrői lovasnak étel	—	10
91. Május 18-án Csiszár Istvánnak, ki az erdélyi fejedelem levelével az eszánhoz küldetett ²⁾ , uti költség napidij és előfogat (16—20 d.)	—	56
92. Május 23-án Sziogyártó Pálnak, ki a vármegyébe küldetett, hogy megtudja, mit fognak elrendelni, költségre 27 d. napidija 20. d.	—	47
93. Szendrői lovasoknak két izben ételre 91 d. egy véka zab 40 d.	1	31
94. A rovásszedőkre (Ahnerkerber) költöttünk 5 frt 40 d. és $\frac{5}{4}$ zabot 2 frt	7	40
95. Junius 2-án az Andrássy Mátyás kocsisa miatt tartott törvényt nap költsége ³⁾	—	46
96. Fonta György úrnak, ki a rovásszedőket Csetnekre vitte 32 d. és Mátyásnak fáradságaért 8 d.	—	40
97. Szabó Kakasnak és Koch Andrásnak, kik Murányba küldettek, uti költségre 75 d. egy véka zab 10. d. Kakas úrnak fáradságaért (napidij) 3 napra 30 denár	1	15
98. 23 porta és $\frac{3}{8}$ után fizettünk (adót) 106 frt 37 d. és a czédulák kiváltásaért 46 d. ⁴⁾	106	83

¹⁾ Blaskó András tehát hiába járt a kamaránál, a 26 hajdut ki kellett állítani és hetenként 1 forintjával fizetni. A százados és dobos többet kapott.

²⁾ »It. 18. Maii schikt Istuan Czisar zum Espan mit des Sibenburgen fürsten brieff auff zerung geben d. 16.«

³⁾ Andrássy Mátyás kocsisa talán kárban találtatott, vagy ő perelt valakit.

⁴⁾ A porta ez időben adóegység volt. A porták száma ennél fogva mindig más és más, így pl. Rozsnyó 1604-ben 18/20 portát, 1597-ben pedig $22\frac{1}{2}$ — és 1609-ben 18 portát számlált; hasonlóan a szintén adóegységül használt füst száma is 160—168 közt változott.

	frt	d.
99. Német József és Stenczel János uraknak, kik a harminczad miatt Kassára küldettek, uti költségre 2 frt 61 d. a fuvarosnak 1 frt 50 d. és $\frac{1}{4}\frac{1}{2}$ zab 60 d.	4	71
100. Junius 6-án 8 vízvezeteki cső kifurásaért 40 d. 2. cső lerakásaért 10 d. egy napszámosnak 10 d.	—	60
101. Az ispán parancsára 12 önkénytesnek küldtünk egy hétre	12	—
102. Junius 12-én 13 lovasra, a szolgabíróra és füleki zsoldosokra költöttünk 22 d. egy véka zabot 10 denár	—	32
103. Sziogyártó Pálnak, ki a vármegyébe küldetett uti költségre 20 d. egy véka zabot 10 d.	—	30
104. Junius 14-én törvénynapi költség	—	96
105. Molnár Jánosnak 3 cső lerakásáért 15 d. Lőrincz kovácsnak 5 vasalásért (pixen) és 2 kerekvasért 39 denár	—	54
106. Junius 23-án Kunsch Mártonnak a lóért és Kolcsár fiának, hogy azt Veszverésről (Winckelbrech) hazahozta	—	10
107. A lovasok által Veszverésről hozott ló vissza vezetéséért	—	05
108. Fonta Györgynek és Eisenreich Boldizsárnak, kik Körtvélyesen törvényt ültek ¹⁾ , napidij fejében	—	36
109. Junius 29-én törvénynapi költség	—	95
110. Julius 3-án Sory Pál úrra költöttünk 46 d. egy fél véka zab 20 d.	—	66
111. Az espánnak egy fél véka zab	—	20
112. Borbély Pálnának egy üstért a városi fürdőházban ²⁾	5	—
113. Csucsomi Jánosnak, ki köveket fuvarozott József úr kertje mellett	—	25
114. A magyar prédikátor (házá)-nál kaput csináltattam a két oszlop került 64 d., a molnárnak a munkáért	1	64
115. Julius 23-án Ötvös István fiának, ki Kassára a kamarához küldetett a huszárok miatt, kiket az espán országos szokás szerint (nach landes brauch)		

¹⁾ Fontosabb vagy oly ügyek, melyeknél több, különböző helyen lakó fél volt érdekelve, a szomszédos helységek és városok elöljáróiból alakult vegyes bíróság által döntettek el és pedig a polgári és bünvádi ügyek egyaránt. Lásd »Dobschau« Kassa 1878. Okmánytár XI.

²⁾ A volt borbély özvegye t. i. kárpótlást kért az üstért, melyet néh. férje a városi fürdőházban hagyott. Lásd a 366. l. 1. sz. jegyzetet.

	frt	d.
tőlünk követelt uti költség és napidij 1 frt, ajándékul néhány szárnyas	1	08
116. A szolgabírónak és az espán szolgájának egy véka zab 10 d. étel 5 d.	—	15
117. A városi ló megvasalásáért	—	06
118. Csizsár Barnabásnak ki a huszárok miatt az espánhoz küldetett úti költségre	—	32
119. Stentzel Jánosnak, ki az espán által tőlünk követelt huszárok miatt Kassára a kamarához küldetett, hogy e teher alóli felmentésünket kérje, uti költségre és napidij 1 frt 48 d. fuvarra és zabra d. 50	1	98
120. Három putnoki zsoldosra költöttünk	—	12
121. Két önkénytesnek kik József urat Lőcsére kísérték ¹⁾	—	50
122. A városi lónak otthon — derheim — egy véka zab	—	10
123. Polák Gáspárnak a Rimaszombatig adott lovakért	—	20
124. A szolgabíróknak, Pelsőczre fuvarozott deszkákért	—	32
125. A városi szolgának fizetett a bíró 9 hétre 28 denárjával ²⁾	2	52
126. Augusztus 2-án 11 önkénytest küldtünk a megye parancsára ³⁾ Gömörre, azoknak fizettünk 45 frt a kocsisnak 2 kötélre és egy gyeplőre 8 d. a városi ló megvasalásáért 17 d. Borló Mihálynak, hogy az ökrök mellett a táborban maradjon egy hónapra 4 frt, egy zabolát vettünk 15 d.	49	40
127. Bartók Kristóf éléssel (profiant) a táborba küldetett, a kenyérenél veszteségünk (ein Bus) volt 3 frt 50 d. fáradságaért kapott 1 frt 50 d. Kerekes Péternek fizettem a kocsi munkáért (kocziarbeit) 11 denárt	5	11

1) »It. czalt 2 drabanten so mit hern Josepff die leusch gezogen d. 50.« Lásd az 1883. évi Tört. Tár. 778. l. 4. sz. jegyzetét.

2) A városi szolga heti bére 33 denárból állott, Schneider Jeromos bíró uram tehát tévedett, midőn csak 28 denárával fizette; különben hibáját később jóvá tette és a vissza tartott denárokat utólagosan megadta.

3) A város tehát akarva nem akarva kénytelen volt a színtén »drabant« név alatt előforduló huszárokat kiállítani; eddig is sokat áldozott a honvédelemre, de ezentúl — mint látni fogjuk — még többet. E részben a számadás a legérdekesebb: minden sora megzafolja a ráfogást, hogy Magyarországot az »osztrák fegyverek dicsősége« tartotta meg és szerezte vissza! Nemzet, mely annyi pénz- és véráldozatot hozni képes és hajlandó volt, nem szorult az idegen fegyverekre: igénybe sem vette azokat, mert maga intézkedett. Lásd a 362. l. 1. sz. jegyzetét és 363. l. 3. sz. jegyzetét.

	frt	d.
128. Augustus 6-án szendrői lovasoknak, kik ökröket requiráltak étel és zab 7 frt 67 d. egy csákány kitisztításaért 5 d. lovuk megvasalásaért 9 d. Császár Tamásnak fuvar és napidij Tornallyára 16 d. Rest Pálnak a pelsőczy és kraszuahorkai útért 12 denár	8	09
129. Az uraknak ételre, mikor az élést — profiant — a táborba küldtük	—	28
130. Putnoki zsoldosokra költöttünk	—	09
131. Augustus 14-én az alispánnak (wiczcispan) és szolgabírónak étel és zab ¹⁾	—	32
132. Augustus 16-án a megye parancsára másod ízben élést küldtünk Fonta Gáspárral és pedig 40 véka zabot 10 frt, 329 db. kenyeret 9 frt 87 d. a fuvar 18 forint, kész pénzben hozott a zabért és kenyérért 15 forint 28 denár, a veszteség összesen	22	59
133. Goldschmid Tamás fiának, ki levéllel Kaproneczay úrhoz Kassára küldetett, költségre 50 d. ajándékul 2 szárnyast 14 d.	—	64
134. Augustus 27-én Szijártó Pál az önkényteseknek járó pénzzel a táborba küldetett, költségre kapott 1 frt 64 d. egy véka (zwirka) zabot 6 d. ²⁾	1	70
135. József úrnak, ki Almásra törvényt ülni küldetett, napidija és előfogata 20 d.; ugyan ő S. Gömörre utazott napidija és előfogata 52 d. majd Színbe, napidija és előfogata és a szádvari tisztartónak 1 szárnyas ajándékul 37 d.	1	09
136. A vízmedenczéhez vályút vettem ³⁾	—	70
137. Egy egri huszárra költött (Német József)	—	65
138. Szijártó Pálnak adott Ilanvára	—	36
139. A magyar szószóló ⁴⁾ magával vitt Kassára a kamara		

¹⁾ Nevezetes, hogy ez évben az esztergomi érsek és a kamara ispánja már alig fordul elő, helyére lépett a szolgabíró és az alispán: a mi a városra nézve igen rossz következményekkel járt, mert az alispán is a szolgabíró is nemes ember volt, ki a városi polgárt — — — parasztnak nézte.

²⁾ Lement a zab ára? Lásd a 364. l. 2. sz. jegyzetet.

³⁾ »It. zum kasten ein kompen kauft d. 70.«

⁴⁾ A szószóló »fürmint« a városi közönség képviselője és a városi gazdaság kezelője volt. Érdekes hogy a két — magyar és német — nemzet külön-külön szószólóval bírt.

	frt	d.
urak számára ajándékkül Stoktól 12 vasrudat (12 schin Eissen)	—	60
140. (Német) József úr Kassára utazván elvitt a kamara uraknak ajándékkül 60 vasrudat 2 frt. 40 d. az ajtón állónak Kassán kalapácsal (huffhamer) kedveskedett 23 d. saját kocsiján (koczi) utazott Kassára 33 d. fáradságaért kapott 75 d.	3	71
141. (Német) József úr Korlát Istvánnak és a tisztartónak Bende rovásszedőnek 100 vas ruddal kedveskedett	4	50
142. (Német) József úr Löcsére utazott, költsége s napidija	2	53
143. Augustus 30-án a szolgabírónak étel és zab	—	14
144. Törvéynapi költség ételre	—	79
145. A lelkész úrért fizettünk illették ¹⁾	4	—
146. Stenczel Jánosnak, ki József úrral Kassán és az almási törvény napon volt, napidíj	—	70
147. Szeptember 6-án a szolgabíróra és az önkénytesek kapitányára és lovasokra költöttünk 36 d. egy véka zabot $6\frac{1}{2}$ d.	—	$42\frac{1}{2}$
148. A kir. lovas testőröknek ételre ²⁾	—	13
149. Egy szolgának ki levelet vitt (Kraszna) horkára	—	04
150. Négy tokaji zsoldosnak kik Dobsinára mentek	—	18
151. Kunsch Márton adott az önkényteseknek ételben	—	40
152. Ifj. Weiszer Jánosnak a tornallyai és löcsei utért	—	81
153. Szeptember 9-én a vármegye parancsára minden porta után 2 önkénytest küldtünk, 45 a porták száma, tehát pénzben 180 frt. a századosnak azon fölül különösen 2 frt, három tizedesnek 1 forintjával 3 frt, a dobosnak és zászlótartónak szintén 2 frt, az ökörhajtsárnak (ochsenknecht) egy óra 4 frt, két kötélért 6 d. az urakra és a szolgabíróra költöttünk 18 d.	191	24
154. Velök ment Zatler Miklós Rima-Szombatig, kapott egy véka zabot $6\frac{1}{2}$ d. a Polák Gáspár lováért 32 denár	—	$38\frac{1}{2}$
155. A fürdőházra $3\frac{1}{2}$ ezer zsendelyt vettünk	5	—

¹⁾ »Für den hern fharer zalt Thaxen fl. 4.« Milyen taksa volt ez? talán tagsági díj a fraternitás (esperesség) számára?

²⁾ »It. verthatt man auff ihr kenigliche Wurdn Leibes gewarten Reiter ihn speis d. 13.« Itt valószínűleg Miksa főherczeg testőrségéről van szó, mert mint alább látni fogjuk ezen főherczeg ez időben Rozsnyó közelében volt.

	frt	d.
156. A szőlőbe 3000 karót (stecken) vettünk és a vinczellérnek (Weinzürl) 4 frtot adtunk	53	90
157. September 14-én midőn az utolsó önkényteseket szedtük (aufgetrieben) az egész városban fizettünk különösen Dobos Pálnak 2 frt 27 d. Veskö Andrásnak, ki őt (Dobos Pált) szekerével és lovával szolgálta 2 hétre 7 frt	9	27
158. Az ispánnak két szárnyassal kedveskedtünk	—	07
159. September 16-án Csizsár Dániel a lánczok és vasak miatt Serényihez Fülekre küldetett, költségre kapott 60 d. ajándékuł vitt 20 patkót 40 d. Fleischer Gáspárnak fizettünk a loért 32 d. egy véka zabot 8 d. (Csizsár Dániel)apidíja 1 frt ¹⁾	2	40
160. Egy lovasra és a szolgabíróra költöttünk	—	08
161. Kapronczay úrnak küldtünk a pactaták fejében 50 frt ajándékuł 2 szárnyast 14 d. szolgájára költöttünk 4 d.	50	18
162. Fleischer Gáspárnak fizettünk a Rima-Szombatig adott loért	—	20
163. A kovácsoknak fizettem a Fülekről megrendelt lánczért	8	—
164. Egy vedret vettünk 15 d. megvasaltattuk 40 d.	—	55
165. Szögeket (rot Nagell) vettünk a kocsihoz	—	03
166. Eisenreich Boldizsár közbenjöttével Basó Péternek 2 szárnyassal kedveskedtünk	—	15
167. Octóber 1-én a kassai irnokra ²⁾ és szendrői lovasokra költöttünk 1 frt 87 d. 2 véka zabot 66 d.	2	53
168. Benedektől József úr borához, melyet a vármegye a főherczegnek küldött 2 átalagot vettünk ³⁾	—	50
169. Eisenreich Boldizsárnak, ki az önkénytesekre szedett pénzt bevitte és (a kapott öszszeggel) ki nem jött	—	60

¹⁾ A füleki kapitány Serényi Mihály annyira méltányolta a rozsnói vas jó minőségét és a rozsnói kovácsok ügyességét, hogy a felvonó hidhoz szükségelt nagy lánczokat és a vár berendezéséhez megkívánt vaseszközöket Rozsnyón — — — requirálta. Lásd a 364. l. 1. sz. jegyzetet.

²⁾ »It. Ersten octb. verthatt. Must. schreib. Sendorer Reit. fl. 1 d. 87. 2 firtl hab. d. 66.« A »Muster schreiber« szerintem verbunkost jelent.

³⁾ Miksa főherczeg, mint alább látni fogjuk, a hadjárat tartama alatt kendőzetlen örömmel fogadtatott és mindenütt megvendégtetett, konyhája Rozsnyó városának is sok pénzbe került.

	frt	d.
170. Fonta Boldizsár az ispánhoz küldetett, saját pénzből költött 10 d. magával vitt 1 véka zabot 8 d.	—	18
171. Molnár Jánosnak 2 vízvezetéki cső berakásaért, 1 ¹ / ₂ napra (tartott napszamosnak) és 3 vasalásért (pixen)	—	40
172. Molnár György a mi önkényteseinknek 300 kenyeret vitt Fülekre 9 frt, Veres Jánosnak a fáradtságért fizettünk 2 frt 75 d. és Molnár Györgynek szintén fáradozásaért 64 d. haza hozott 10 frt 39 d. a veszteség tehát	2	17
173. Stock Mihály bort fuvarozott József úrtól az ispánnak Hanvára	1	50
174. Kopasz Kakas zabot fuvarozott Rima-Szombatba 60 d. Lénárd Kristófnak és Kerckes Györgynek szintén 2 frt, Barát Mihálynak szintén 2 frt és Bakos Benkének is ugyan azért 2 frt	6	60
175. Gaude Ferencztől bört vettünk a dobra 67 d. a munkáért Gorla Györgynek 39 d.	2	06
176. Zerer Mihálynak ki tavaly — für ein Jar — a németeket ¹⁾ Iglóig vitte, adtunk a fuvarért 75 d. és Gotthard Jánosnak ugyanazért 50 d.	1	25
177. Oktober 4-én az ispánra és az urakra költöttünk mikor a pénzt beszédtek 1 frt egy véka zabot 8 denár	1	08
178. Ifj. Weiszer János 3 szekérrel zabot vitt Szécsre, fáradságaért kapott 75 d. egy fél véka zabot 17 d. azonkívül vitt még 355 kenyeret pénzben 10 frt 65 denár.	11	57
179. József úr az ispánnak 4 szárnyással kedveskedett	—	40
180. Fleischer Zakariás bevitte Pelsőczre és a birónak átadta a porta pénzt (porten geltt)	106	37
181. Id. Weiszer Jánosnál elköltöttek az önkénytesek, kik ökröket requiráltak	—	75
182. Andrassy Mátyás úrra költöttünk ételben	1	03
183. Eisenreich Boldizsár kapott, midőn az önkényteseknek pénzt vitt	—	75
184. A városi dobot megfoltózták Füleken	—	25
185. A zászlóhoz dárdát vettünk	—	15
186. Ütőszerszámért a dohoz	—	10
187. A városi lónak patkó szegek	—	04

¹⁾ Érdekes hogy Schneider Jeromos biró uram, ki talán magyarúl sem tudott a császári katonákat egyszerűen »németeknek« csúfolja. Lásd a 363. l. 3. sz. jegyzetet.

	frt	d.
188. Kopasz Kakas el vitt Fülekre a 41 önkénytesnek személyenként 2 frt 50 d. összesen 105 frt 20 d. úti költségre kapott 62 d. zabot $\frac{1}{2}$ vékát 17 d. napidíja és előfogata (Ross) 1 frt	106	99
az urakra költöttünk ételben d.	—	...
189. Kerekes Péter és Sipos Kristóf kenyeret fuvaroztak az önkényteseknek a táborba	...	...
190. A városi lovaknak 8 patkót küldtünk ¹⁾	—	16
191. Weiszer Boldizsárral 14 vadat (wilprett) küldtünk Miksa főhercegnek ²⁾ 1 frt 42 d. továbbá kalácsot (kloczen) és zsemlyét 2 frt 82 d. József úrtól vett egy hordó bort 33 frt Weiszer Boldizsár, napidíja költsége 1 frt, Klein Gáspárnak a lóért 24 d. Fonta Gáspárnak a fuvarért 2 frt 50 d.	40	98
192. Keres Márton kapott fáradságaért, miután ökreivel 2 hétig ágyukat (geschiz) vonszolt 2 frt, Weiszer János zabot fuvarozott Putnokra 2 frt, Illés Tamás kenyeret szállított Putnokra 2 frt, Kolezár János szintén zabot fuvarozott 2 frt, Batia János is zabot fuvarozott 2 frt	10	—
193. Pallfő szolgáljára költöttünk	—	08
194. A városi lónak zabot adtunk	—	17
195. József úr Dersffi küldöttének Szádváron 4 szárnyassal kedveskedett	—	40
196. Fonta György a 40 önkénytesnek 2 hétre személyenként 2 frt 50 d. vitt ³⁾ 65 frt 50 d. napidíja és előfogata 1 frt 94 d.	67	44
197. Tamás és Lőrincz kovácsoknak a városi ló megvásárlásaért	—	24
198. Gorla Péternek, ki $2\frac{1}{2}$ hétig az önkényteseknek előfogatot adott (mit den drabanten gefarn) fizettünk	8	75
199. Bör Mihálynak, ki az önkénytesek holmiját (sachen) a táborba szállította hol lovai is elvesztek, fizettünk fáradságaért	4	82
200. András Máttyás úrnak 2 szárnyas vaddal kedveskedtünk, miután a szabad mezőről két ökröt behajtottunk ⁴⁾	—	20

¹⁾ E szerint Rozsnyó városa saját lovait is elküldte a táborba.

²⁾ »It. durch dem Baltasar Weisser geschickt den Erzherzog Maximilian wilprett 14 fl. 1 d. 42 . . . . .« Lásd s 372. l. 3. sz. jegyzetet.

³⁾ A számadás nem helyes, úgy látszik, hogy levonások történtek vagy a hiányzó pénz összeget természetmennyekkel pótolták.

⁴⁾ Andrásy Máttyás nem türte, hogy ökrét a szabad mezőről behaj-

	frt	d.
201. A bíró úrnak 3 sípért (?) melyeket a fuvarosok a táborban elveszítettek ¹⁾	—	75
202. Három szendrői zsoldosra költöttünk	—	06
203. Átalagot vettünk József úr borához, mely a főherczegnek küldetett	—	33
204. October 13-án Kopasz Kakással 520 db. kenyeret küldtünk az önkényteseknek a táborba pénzben: 15 frt 60 d. Sipos Kristófnak fizettünk a fuvarért Miszolosra 2 frt. 50 d. Kopasz Kakasnak napidíj és előfogat cziméu 1 frt 35 d. haza hozott kész pénzben 9 frt 75 d. veszteségünk	9	70
205. Mátyásuénak hordó mosásért	—	10
206. Nagypál Lukácsnak, ki kétszer a városi szőlőbe hordókat vitt, fizettem 1 frt 33 d. továbbá azért, hogy a borseprühöz (lehr) vizet hordott 32 d.	1	65
207. Kopasz Kakasnak, ki a városi szőlőben segített adtam	—	56
208. A bodnárnak, ki 12 hordót és 2 kádat (pietten) készített, fizettem	1	70
209. Füleki zsoldosokra költöttem	—	06
210. Stok-kal a szolgabíró parancsára egy szekér kenyeret küldtünk	—	65
211. Egy lovasra kit a táborban meglöttek, költöttünk	—	...
212. Milner György Szentpéterre kémeelés végett küldetett, költségre kapott ²⁾	—	...
213. Weiszer Mihálynak fizettünk a lóért 32 d. egy véka zabot 8 d.	—	40
214. Egy szegény (embernek) Mátyás deáknak, ki Szádváron tisztartó volt adtunk a város nevében	—	19
215. A harang (öntéshez készített) formára — auff die glock furm — kiadtunk: egy gerendát — ein holz — vettünk Gurkotól 64 d. négy nyaláb — keitten — kendert 43 d. gyertyát 3 d. Radnikról 5 szekér agyagot hoztunk 47 d. egy fél véka rozstot vettünk 42 d. ²⁾ Kis Kakastól egy szekér fát vettünk 55 d. az ön elhozatalaért Lőcséről adtunk 52 d. ismét egy szekér agyagért Radnikról 12 d. 500 téglát		

sák, a város tehát kedvét kereste, és a 2 fogoly madárral mint egy kibékítette.

¹⁾ »It. h. Richt. 3 flehtten dem furleitten die ihm lag. verloren sindt worden d. 75.« Mit jelentsen e szó »flehtten?»

²⁾ ». . . Ein halb firrtl korn 42 d. . . .« a rozsvékája e szerint 84 a zab-é pedig 33 denár volt.

vettünk Löcsén 1 frt, elhozataláért fizettünk 6 frt, Milner János kapott a keresztfák kifaragásáért 32 d. Schmid Jakabnéól hájat vettünk 81 d. Csucsomi Benczónak fizettünk 2 szekér fáért 50 d. a verem ásásért 3 embernek 30 d. a bodnárnak hogy abroncsot vert reá 40 d. Hulop Jánosnak fizettünk 1 szekér fáért 25 d. Kopasz Kakasnak egy gerendaért 16 d. Tamás kovácsnak különféle munkákért 2 frt 50 d. Máté lakatosnak csavarokért 1 frt 05 d. Pacsáról (vohn stan koper) 5 szekér puha fát (thanen holz) vettünk 1 frt 75 d. Csucsomi Jánosnak fizettünk 10 szekér kőért 50 d. gyapjuért 25 d. Mihály pásztornak 4¹/₂ napszám fejében ¹) 45 d. két szekér puhafát vettünk 66 d. Pacsán egy egész szobát vettünk tüzelő fának 1 frt 50 d. azt behozták Bakos Benke, Bakos András és a bíró úr szekerein 52 d. Csucsomból 3 szekér (fát) 39 d. egy szekérrel fenyűfát 33 d. Wojtkónak 2 napszám fejében 20 d. Gergelytől 1 szekérrel száraz fát (dir holz) 25 d. Taben Antalnak 2 napszám 20 d. Lőrincz kovácsnak 150 szögért 25 d. Mihály pásztornak 1 napszám 10 d. a városi szolgának Balásznak 2 napra 20 d. egy tótnak (ein wind) ¹/₂ napra 5 d. Kerekes Györgynek ki a rezet ide és ismét Szomolnokra vitte 17 mázsa rézért 1 frt 70 d. Svaknak ki szintén 19 mázsa rezet fuvarozott 1 frt 90 d. Stenczel Jánostól a haranghoz betüöntéshez önt vettünk 80 d. egy fenyűfa gerendát (than Bolon) a kereszthez 40 d. A harangöntőnek fáradságaért egy mázsa után 2 frt 75 denárral számítva 20 mázsa lévén benne 55 frt. A harangöntő szolgájának áldomásul (leikoff) 29 d. reájuk költöttünk 14 d. ²) . . . . . 84 —

216. Szijjártó Pál 3-szor az ispánhoz és egyszer Hanvára utazott 1 02

217. Szijjártó Pál ismét Hanvára utazott 1

218. Frigyes úrnak a 100 frt utáni kamat (wucher) fejében . . . . . 10 —

¹) A napszám mennyisége e szerint 1555 óta nem változott, akkor is egy napszamos 10 d. kapott egy napra. L. az 1555 évi B. 206. sz. tételt.

²) Ezen tétel sok tekintetben érdekes: a harangöntés tényét illusztrálja, a napszám és fuvardíjról felvilágosítást ad, és az anyagok miként és hogyan történt beszerzését elmondja.

	frt	d.
219. A táborban maradt szekérért fizettünk Grinblat Frigyesnek	5	—
220. Gorla Györgynek a városi dob igazításaért . . .	—	25
221. A bíró urnak a táborban veszett járomért . . .	—	50
222. Octóber 20-án József úr a kamarába és a tábornokhoz (feld Obersten) küldetett, költségre kapott 1 frt 80 d. ajándékkul vitt 15 vadat 1 frt 50 d. 4 siket fajdot (awer hiener) 66 d. az ő napidija és előfogata (für seine Mihe sampt Rosz) 1 frt egy véka zab 7 d. ifj. Weiszer János napidija és előfogata 82 d.	5	85
223. Másodszor, sept. 5-én utazott József úr Kassára 1 frt 32 d. előfogata és napidija 1 frt, Csiszár István (napidija) és előfogata (samp Rosz) 82 denár	3	14
224. A haranghoz 1 léczet és 2 deszkát (steng) vettem	—	06 ¹ / ₂
225. Andrassy Mátyásnak adtunk rigót (droseln ¹⁾) . . .	—	02 ¹ / ₂
226. A harang (öntés)-hez adtunk sertéshúst (pachfleisch) 56 d. It. Ein pasten Saal 2 d. ²⁾	—	58
227. Kopasz Kakasnak, ki Almáson 6 napig szüretelt ³⁾ fáradságaért	—	93
228. Egy baraimi hordót adtunk a szőlőben a kádhoz ⁴⁾	1	40
229. Császár Tamás szekere szintén a táborba veszett, kapott érte egy városi szekeret és azon fölül	1	20
230. A főherczegnek 15 vadat vettünk	1	48
231. A bíró úr 6 véka zabot küldött a táborba	2	—
232. A haranghoz hájat vettünk	1	75
233. Koch András fáradsági dija 2 útért Jolsvára	—	80
234. Mindszent napján a főherczeg asztalnokának ételt 82 d. ⁵⁾ zabot ¹ / ₄ és 1 vékát 41 d. a mellé rendelt önkénytesnek 40 d.	1	63
235. Tamás kovácsnak a harangöntők számára készített fogantyúkért (zapen)	—	40

1) »It. Auff h. Andras Mathias verthon droseln d. 2¹/₂.« A szöveg következtetni enged, hogy Andrassy Mátyás uramat egy tál rigóval tartották jól.

2) »It. Ein pasten Saal d. 2.« (?)

3) »It. Copas gaal für seine Mihe 6 tag dass er dem Wein zue Almasch eingenomen d. 93.«

4) »It. Ein baraimier kuff zum weingarten geben zur Biett 1 fl. 40 d.« Milyen hordó lehetett az?

5) It. Ahm allerheiligen Tag verthatt speisz auff des herzogen mundtschenk d. 82.«

	frt	d.
236. November 13-án a főherceg asztalnokára ¹⁾ , ki a szekerekkel itt volt és egy füleki zsoldosra, ki öt — az asztalnokot — kísérte, költöttünk 93 d. az öt önkényesnek, kik szintén kísérték, adtunk 2 frt, Bodó Lukácsnak, ki előfogatot adott (für gespant) fizettünk fáradságaért 1 frt 50 d. (azon kívül) zabot adtunk $\frac{2}{4}$ (ára) 66	5	09
237. Weiszler Boldizsár az 500 frt miatt Kassára küldetett, költségre kapott kapott 2 frt, ajándékkul vitt 14 vadat 1 frt 68 d.	3	68
238. Lénárd Jánosné 2 hordót vitt a »kraizel« szőlőbe 16 d. Kopasz Kakas $3\frac{1}{2}$ hétig a bort szedte az emberektől ²⁾ , fáradsági díja és költsége 1 frt 69 denár	1	85
239. November 20-án Fügedi Jánosra, Csehi Péterre, Tarczai Ferenczre és kíséretökre (samt ihren gesindll) költöttünk 4 frt 45 d. $\frac{6}{4}$ zabot 2 frt	6	45
240. Zöld (pecsét) viaszkot vettünk	—	06
241. A szendrői lovasokra ³⁾ költöttünk 58 d. 1 véka zabot 33 d.	—	91
242. November 26-án törvéynapi költség	—	81
243. Fonta Boldizsár a bor miatt ⁴⁾ a kamarához küldetett, költségre kapott 1 frt, ajándékkul küldtünk 2 szárnyast 20 d. fáradsági díja és előfogata 82 d. egy véka zab 8 d.	2	10

1) »13. Novembri verthat auff des herczogen Trukezes der mit den Wegen alhie gewesen, auch ein filleker lanczknecht die ihm alher beleit haben d. 93. It. 5. drabanten die ihm beleitet haben fl. 2.« A főherceg tehát egész udvarával jött a táborba.

2) »It. der Lenert hausen czalt für 2 kuffen so ihm kraisel gefürtt d. 16. Mer zalt Copas gall für seine Mihe das er vohn den Leit-ten den Wein einnam $3\frac{1}{2}$ wochen samt der czerung fl. 1 d. 69.« Kraizel volt a városi szőlő neve és Kopasz Kakas valószínűleg a szőlő-dézmát szedte, mire a város, mint a volt gombaszögi kolostor jogutódja jogosítva lehetett. Lásd a 377. l. 3. sz. jegyzetet.

3) A szendrői várkapitány lovasokat (Reiter) küldött a város nyakára és így kényszerítette arra, hogy a megrongált várfalakra munkásokat küldjön; a kiváltságait féltő város pedig ezen közmunkát robotnak nézte és követet követ után menesztett Szendrőre, hogy magát e teher alúl felszabadítsa.

4) Itt valószínűleg nem a borról, hanem az ettől szedett vámról van szó.

frt d.

244. A fürdőházhoz vettünk 13 léczet 26 d. 350 zsin- delyt 40 d.	— 66
245. A szendrői lovasokra költöttünk 89 d. $\frac{2}{4}$ zabot 66 denár	1 55
246. A putnoki zsoldosokra költöttünk	— 18
247. A nagyharanghoz egy tengelynek való fát vettünk	1 33
248. Jiro (Nyiró) János Kassára küldetett a 97 frt miatt, melyet a kamara a ráczkevi-ek ügyében ide utalt ¹⁾ 50 d. három foglyot és egy siket fajdot (vitt ajándékul) 50 d. fáradsági díja és előfogata 82 d. egy véka zab 8 d.	1 90
249. Fonta Gáspár a robot miatt Szendrőre a kapitány- hoz küldetett, költsége 40 d. ajándékul vitt egy foglyot, két siket fajdot 42 d. fáradsági díja és előfogata 40 d.	1 22
250. A szendrői lovasokra, kik a (szendrői) kapitány parancsából robotra hittak, költöttünk	— 45
251. Tamás kovácsnak, ki a kis harangot megvasalta, fizettem	1 75
252. A nagyharanghoz szivet (kleper) készítettem	1 60
253. A molnároknak áldomásul (lajkoff) mikor a kis harangot felhúzták	— 16
254. Kékedire költöttünk	— 18
255. Az ispánnak Csetneken minden portától 32 denárt fiztünk 7 frt 48 d. ajándékul 2 szárnyast 20 d. költségre 16 d. Boldizsár úr fáradsági díja 18 d. a bíró úré 18 d.	8 20
256. Egy hamu rostát vettem	— 04
257. Szabó Kakasnak egy hájért a haranghoz	1 25
258. A vinczellérnek egy fehér kabátot vettem	1 20
259. Lénárd Kristófnak a hidhoz szállított 3 szekér fáért	— 36
260. Deczember 4-én Scherer Mihály egy szekér deszkát és vasat fuvarozott Szendrőre, fáradsági díja 2 frt 75 d. Bodó Lukács egy szekér tövist (born, helye- sebben dorn, mint az 1597 évi számadásban lát- juk) fuvarozott Szendrőre 1 frt 50 d. Kerekes András szintén egy szekér deszkát 1 frt 75 d.	6 —
261. Törvéynapi költség	— 98
262. Lénárd Kristófnak a harangházhoz szállított fáért	— 24
263. A vinczellérnek adtam a gyomlálásért (auff's grasz	

¹⁾ »It. hans jiro schikt ken kasch wegen der fl. 97 so die kamer alher depitirt wegen der Rozkower d. 50.« Vesd össze a bevétel 18. sz. tételét.

	frt	d.
getten) 3 frt 07 d. a löréhez vizet hordtak 28 d. a kádak igazításaért 28 d. továbbá pótlólag a kapalásért (auff's hacken) 4 forint 63 denár . . .	8	26
264. A bíró úr Szendrőre a kapitányhoz utazott, hogy a robot elengedését kieszközölje, (költsége) 24 d. ajándéku! elvitt 4 szárnyast 44 d. kapott egy véka zabot 8 d. fáradsági díja 40 d.	1	16
265. Tamás fiától Pétertől fát vettünk a haranghoz . . .	—	25
266. Kerekes Mihályné, kinek ökrei ágyúkat vonszoltak, kapott	—	50
267. Törvéynapi költség	—	58
268. A lelkésztől zabot vettünk, mely most Stenczel Jánosnál van, 4 frt 12 ¹ / ₂ d. a cséplőktől szintén 57 denár	4	69 ¹ / ₃
269. Istvánnal a nagyhíd befedése tárgyában megal- kudtunk	1	50
270. A szendrői huszároknak és lovasoknak, kik igavonó marhát requiráltak az ágyúk elé Rimaszombatig ¹⁾ 1 frt 40 d. ¹ / ₄ zabot 33 d.	1	73
271. A mieimnek, kik az ökrökkel mentek fizettünk . . .	4	—
272. Bakos Andrásnál reájok költöttünk	—	—
273. Widó Jánosnál szintén	—	—
274. János molárnak 10 vízvezeteki cső berakása s igazításaért	—	52
275. Három szepsii lovasra költöttünk 16 d. egy véka zabot 8 d.	—	24
276. Roll Antalnak fizettem a rézért	28	75
277. Leig Kristófnak szintén Lőcsén 2 mázsa ónért . . .	54	—
278. Bíró Miklósnénak, ki a harangházhoz fát fuvarozott	—	12
279. Szendrői lovasokra kiadtunk 99 d. és ¹ / ₄ zabot 33 denár	1	32
280. December 22-én a tábornok úr (h. felt Obersten) szolgájára költöttünk 12 d. Császár Tamásnak, ki öt — a szolgát — Szomolnokra kísérte, adtunk 20 denárt	—	32
281. Lénárd Kristóf a hidhoz 3 szekér fát fuvarozott 36 d. Nyiró Mihály (Niró Mihall) 1 szekeret 12 d. Weiszler János szintén 12 d. Ádám és társa a hidnál dolgoztak 36 d. Schlemer Antal szintén		

¹⁾ Az ágyúk elé vitt marhából, mint alább látni, kevés került haza, többnyire ott veszték az osgyáni ütközetben és a város 1596—1597-ben alig győzte az ekkép megkárosult polgárokat kárpótolni. Lásd alább a 271. 290. 306. és 312. sz. tételeket.

	frt	d.
30 d. a hidhoz kapesokat — Clamern — csináltunk 14 d.	1	40
282. Giczey Farkasnak 25 patkóval kedveskedtünk . .	—	50
283. Kerekes György a hidhoz 1 szekér fát fuvarozott 12 d. Illés Tamás szintén egy szekeret 12 d. . .	—	24
284. A vöröskabátosokra költöttünk ételben 52 d. 2 véka zabot 66 d.	1	18
285. András deáknak Putnokról adtunk 1 véka zabot .	—	08
286. A veres kabátos kapitánynak kedveskedtünk 1 nyúllal és szárnyassal.	—	26
287. Weskó Andrásnak, ki a németeket Barkáig vitte fuvarért 66 d. Bodó Lukásnak szintén Lucskáig 60 denár	1	26
288. Kopasz Imrétől a haranghoz egy mázsa vasat vettem	1	50
289. József úr 12 mázsa rezet adott a haranghoz . .	66	—
290. Az ökrökhöz két kötelet vettem	—	50
291. Kapronczay úrnak kúthoz való 10 lánczot (10 loht keten) adtunk ajándékul	3	33
292. Figedi Jánosra költöttünk halat	—	10
293. Máténak, ki a dézsma bort Almáson, Körtvélyesen, Jablonczán őrizte, adtunk 1 frt 80 d. költségre 43 denár	2	23
294. József úr hordó igazításért fizetett 28 d. Körtvélyesről Jablonczára 2 hordót vittek 5 d. József úr Almáson pinczéből 16 itcezbort töltött a városi borokhoz 96 d. József urtól 2 dézsza — Zuber — bort vettünk Jablonczán, mely a városi borhoz töltetett 5 frt	6	29
295. József úr saját lován, kocsiján és pénzén Kassára utazott 4 frt 83 d. fáradsági dija 1 frt, ajándékul vitt szárnyasokat 2 frt 34 d. 2 nyulat 25 d. Stenczl János fáradsági dija ezen kassai utért 75 denár	9	17
296. Weiszer Jánosnál költöttünk Figedi János lovára .	1	20
297. Tóbiásnak az ácsnak fizettünk a harang felhuzásáért és a harangház igazításáért	11	70
298. György bodnárnak hordóabroncsolásért	2	—
299. Ujévkor késeket vettünk	4	96
300. Kopasz Kakas úr az ispánhoz utazott	—	18
301. Fleischer Zakariás, ki a táborba, Szécsre küldött kenyerekkel, utazott, fáradságaért és lováért kapott	—	50
302. Öt embernek, kik a harangháznál az ácsal dolgoztak fizettünk (napszámot)	—	50

	frt	d.
303. A tized szedőknek 24 (vas) rudat — schin — aján- dóztunk	1	02
304. Az urak elköltöttek a számadás leírásánál ¹⁾ . . .	—	79
305. A haranghoz 14 db. nagy szöget (Spar Nagel) készi- tettünk ehhez adtunk egy aczél rudat (ein Riegel Stoll)	—	44
306. Kerekes Mihálynának fizettünk a táborban elveszett (ymb komen) 2 ökörért 15 frt és József úrnak szintén a táborban elveszett 2 ökörért 13 frt . . .	28	—
307. A fuvarosokok kik a dézsmabort áthozták	14	85 ¹ / ₂
308. Bakos Ambrusnak a hidhoz szállított 1 szekér fáért	—	12
309. Lénárd Kristófnak, ki deszkát és fát fuvarozott a haraugházhoz Radnikról (Rudnáról)	—	08
310. Mihály puskamívesnek (Mihall pixen meister) az óra igazitásért	—	60
311. Weiszer Boldizsárnak és fiának a kassai útért fáradtsági díj és előfogat fejében 1 frt 75 d. adtunk, ajándékul vittek 1 szárnyast 11 d.	1	86
312. Bör Mihálynak az elveszett lóért 5 frt és azoknak, kik ökreit az ágyúk elé adták, fizettünk még 5 frt, 2 lánczért pedig 66 d.	10	66
313. Az oskolamesternek, pásztoroknak, bányamesternek és vízvezetőnek (csövesnek) fizettem ²⁾	50	—
Az évi kiadás egész összege tehát	1714	67 ¹ / ₂
ennek ellenében a bevétel	2026	98 ¹ / ₂
ha a kiadást a bevételtől levonjuk, adós a bíró úr	312	31

ezt át is adta (vber antwort) az új bírónak Stenczel Jánosnak.

Mielőtt ezen lehetőleg szó szerinti fordításban közölt számadás ismertetéséhez látnék, szükségesnek találok megjegyezni, hogy ezen számadás rendkívüli, a következő években már megszűnt viszonyokról nem szól, hogy az 1597—1612. évi számadásokban hasonló bevételekre és kiadásokra akadunk és hogy ennél fogva semmi okunk feltenni, mikép 1596-ban kivételes állapot lett

¹⁾ »It. Auff die hern verthon da mann die Rattung beschreibt d. 79.« A számadás összeállítása, felülvizsgálása és végleges megállapítása a városi tanács és a 24 tagból álló városi képviselő által történt. Az »urak« nevezete alatt rendszerint a 24 városi képviselő értendő.

²⁾ A pásztorok a számadás végén találtató feljegyzés szerint kaptak 24 ft. — az iskolamester 20 ft. (»It. hern Schulmeister auff sein Lohn zaltt fl. 14. It. czahlit auch wider fl. 6) a csöves 2 frt és a bányamester 4 ft. (Item hern perg Master für seine Mihe fl. 4.«)

volna és ezen számadás az 1595—1600-ig terjedő időszakot hiven vissza nem adná.

A füleki várnak 1594-ben történt bevételeivel és viszszafooglalásával Rozsnyó városa kinzójától, a vér- és pénzsomjas töröktől megszabadult, helyét csakhamar elfoglalta ugyan a császári katonaság, melynek eltartásához a város 1596-ban mintegy 100 frttal járult, a hajdú csapat, melyet mintegy 600 frt költséggel kiállított és élelmezett és a közel vívott harcokban elveszett vagyonért nyújtott kárpótlás, mely szintén tekintélyes összegbe került; de mind ez a 220 ft 22 d.-nyi adót és az 50 forintnyi pactatát is beleértve együtt véve sem több annál, mit a város csak 1569-ben is a töröknek fizetni kényszerült; pedig ezen adó 1569 óta folyvást növekedett és 1593-ban bizonyára már meseszerű nagyságot ért el. A város tehát ez időben mindamellett, hogy Dersfy Miklós szádvári és Serényi Mihály füleki várkapitány, továbbá a szendrői várparancsnok, és a táborba szállt Miksa főherczeg kísérete áldozatkésztségét ugyancsak igénybe vették és vendégszeretetét Andrassy Mátyás sem vetette meg, — bizonyos jólétnek örvendett¹⁾ mely abból is felismerhető, hogy fürdőházát, az órát, a hidakat jó karban és rendben tartotta, nagy költséggel egy új harangot öntetett, miként az 1603. évi városi alapszabályokból következtethető, a rend és nyugalom megóvása érdekében minden intézkedést megtett, adósságaiból 100 forintot törlesztett, és mert az alkotmány védbástyája a megye az egykor szabad bánya várost egyszerű jobbágyközségnek kezdé tekinteni és a szolgabírónak rendelte alá, önállóságát és szabadságát a megyével és szolgabíróval szemben visszaszerezni, illetőleg megtartani törekedett, e célból költséget és fáradságot nem kimélt

1) Mi sem igazolja azt jobban az 1604. évi számadás végén található feljegyzésnél, melyben a városi tanács maga is elősmeri, hogy a viszonyok 1594 óta lényegesen megjavultak, ezen feljegyzés így hangzik: »It. den 22. Martii (1604.) ist gerichtlichen erkandt worden zwischen den Nadabulern vnd Rossenawern so wistung (ortást?) draussen gebrauchen ein Jahr über sollen geben vnd zahln fl. 1 d. 50 wen es Nadabuler Richter begeren vnd die noth vorhanden sein wirdt, ohne das die zinssen aus Ursach weil zur zait der holdigung solche geben haben fl. 2. zu izziger zait obschon kriegshalben viel zalung doch weniger als da man den türkhen geholdiget.« Ezt 1604-ben irták, mikor a város 38 gyalog és 2 lovas hajdút zsoldban tartott, 2 hajdúval a szorosokat martalóczok ellen őriztette, a szendrői vár őrségét zabbal, szénával látta el, 160—167 füst után roppant sok adót fizetett, 20 porta után a táborba eleséget szállított, a város árkat, falait, kapuit megigazitatta, s hol császári, hol a felkelő katonaságnak adott szállást és élelmet, és végre az Andrassy családdal folytatott perre óriási áldozatokat hozott.

és ugyancsak hozta az áldozatokat, hogy az igazság mérlegét a maga javára lebillentse.¹⁾

Rozsnyó városa a török adó sulya alatt különböző adókat és illetékeket hozott be, melyeket aztán később is megtartott, a melyek közt első a bor- és sörmérési díj; e czímen 1596-ban a kereskedés, serfőzés és szőlőmivelés hasznáival együtt 1151 ft 99 $\frac{1}{2}$ d. — tehát az összes bevétel felénél több — folyt be, és még a méhser kimérése is 6 forintot jövedelmezett. E részben különösen a serfőzés és sörmérés köti le figyelmünket, mely 1596-ban 266 ft 82 $\frac{1}{2}$ d., 1569-ben 21 ft 44 d. és 1566-ban 10 ft 75 d. jövedelmezett a városnak. Örvedetes tünemény, hogy a polgárságra kivetett adó az 1569. évi 704 ft 56 denárral szemben 1596-ban csak 368 ft 40 denárt tett!

A bányászat hanyatlása még mindig tartott; az ezüst bányák kimerültek, bányavám czímén 1596-ban már csak 34 ft 68 d. (uégy márkánál csak valamivel több) folyt be és ajándéknál ennél fogva már nem egy-két márka (vagy egy darab) ezüst, hanem vadpecsenye és lópatkó szolgált; a gorczterek és salakhalmok már át voltak kutatva, önt és rezet Lőcsén kellett vásárolni, de vasat és aczélt még eleget készítettek Rozsnyón. Ilyen körülmények között nem csuda, ha az 1603. évi városi alapszabályzat 23. pontja annak előre bocsátása után, hogy a bányák kimerültek és hogy a bányapolgárok a mivelési költségeket már el nem bírják, azt rendeli, hogy a város kezdjen valamely hasznos bányamiveléséhez »nehogy a

¹⁾ Nagyon nevezetes, hogy valahányszor a város valamit kér, valamely ügyet sürget, vagy valamely bajt magától elhárítani törekszik, szavainak mindig ajándékokkal ad nyomatékot. E részben a számadások igen érdekes adatokat tartalmaznak: 1604-ben az ispánnak 3 fertó — virdung — borssal kedveskedtek (ára 60 denár), hogy a füst után kivetett zabból valamit elengedjen, az Andrassy Péternével folytatott per tárgyalása alkalmával Kassán a tábornoknak 40 patkót, az elnöknek 2 kanalat öt ft értékben, Orlaynak szintén 2 kanalat 3 ft 80 d. értékben, Hoffmannak (Hofman) és Kapronczaynak 28 patkót, Varasdynak 24 patkót, a titkárnak 8 patkót, 100 szeget és 1 pallost (ára 1 ft) ajándékoztak, és végre »Boeckay úrnak« 4 nyulat, 10 szárnyast, 58 patkót, 300 patkószeget és 30 czipót (czipolten) küldtek — — ajándéknál (zurEhrung); 1597-ben a szendrői ezredesnek egy serleget (pacher, ára 1 ft 33 d.) a tábornoknénak 1 nyulat, 4 foglyot és midőn a kamaránál bejelentették »hogy Pelsöczön és S. Gömörön a rozsnói embertől vámot akarnak venni« Hofmannak 1 özet (65 d.) Kapronczaynak pedig 1 nyulat és 6 szárnyast (96 d.) adtak; 1612-ben a városi ügyésznek Aszalay Jánosnak 5 pár csizmával és 1 pár kis czipővel (1 klain par schichen d. 10) kedveskedtek stb.

régi szabadság veszendőbe menjen.«¹⁾ Figyelmet érdemel e tekintetben a hivatkozott szabályzat 8. pontja is, mely a bányamestert a bányavám pontosabb beszédésére utasítja, »de csak arany-ezüstbányáktól és csak akkor ha áldásban vannak, hol kárral dolgoznak — szól az utasítás —, legyen elnézéssel.«²⁾ E szerint a réz adómentes lett volna, míg a vas- és aczéltól csak az egyházi és iskolai czélokra szánt illetéket szedték; ez okból a hivatkozott alapszabályok 24. pontja világosan rendeli, hogy az egyháziak ne engedjék meg a bányamívelést annak, ki az egyháznak (a templom és kórház kiépítésére) járó denárt (egy szekér vaskőtől) meg nem adja³⁾, míg u. a. szabályok 53. pontja az aczélhámorok birtokosát arra kötelezi, hogy évenként 2 forintot fizessen és az iskolának is adja meg a mit régente adtak.⁴⁾ Végül a hivatkozott szabályok 39. pontja arról is intézkedik, hogy a régi bányajog és bányaszabadság évenként egyszer kétszer a közönséges embereknek és

1) »23. Von Eyzenstein soll der kirchenpfennig von einer iglichen huele eingereicht werden, wer ihn nicht geben will, dem soll das Bergwerg genohmen vnd ein andern gegeben werden der ihn gibt. Es lest den herren Richter auch einen ersamen Rahdt bitten die erbarn 24 Man, die weill wir sehen das alhie die Bergwergk zimlich schwach sein werden, vnd die waltburger nicht bawen können, weill wir aber vnsser freyheit auch diese Stadt nehest gott diesen Namen hatt, das es auch eine königliche freye Berg Stadt genennet wirdt vnd gehört zum 7 Berg Stetten, auch darbey bleÿben soll, so wolle der herr Richter sampt einen erbarn Rahdt ein nützlichen baw anfangen, nach der armen Stadt vermögen, wie sonsten in andern königlichen freÿen Berg Steten gebaut wirdt, auff das vnssere nachkomen diese freÿheiten geniessen möchten, die vns vnssere Vorveter gelassen haben. Pieten E. W. wolle diesen Artikel nachkommen.

2) »8. Die Vrbar wolle E. W. durch den herren Berg Maister fleissiger als biszher geschehen ist, lassen einnehmen, damit wir vnssere Obrigkeit desto leichter vergnügen können. In solcher gestalt dz. E. W. verordnte neben herren Berg Maister die Bergwerg zue besichtigen, wo nützlichen vnd ohne schaden, soll E. W. die Vrbar nehmen, wo aber mit schaden gebawet soll E. W. mit leiden haben vnd die Vrbar nicht begeren von golt vnd Sylber«.

3) »24. Das die kirchen Väter kein Bergwergk gestatten zue bawen dem der den pfennig nicht zur kirchen gibt, auch ob die Rosener besteller dasselbe geniessen wollten, sollen sie selbst den pfenig aufheben zur erbawung der kirchen vnd Spittal«.

4) »53. Es bitt ein erbar gemein wegen der Stollhemer, so bey der Stadt sindt E. W. wolle solche darzu halten, damit davon ausgenommen werde wie es die 24 Man vnd ein ersamer Rahdt erkandt hatt jährlichen fl. 2. auch in die schuel zue geben wie mans vorhin gegeben hatt«.

a 24 városi képviselőnek felolvasandó.²⁾ Mindez arra mutat, hogy a Miksa-féle bányarendeleettel ez időben még nem sokat törődtek.

Az erdő e korszakban is különös gondozás tárgya volt és a bányászat érdekében tilalom alatt tartatott; említésre méltó, hogy ezzel kapcsolatban már a halászatra is gondot fordítottak és a halállomány megóvása érdekében az arany- és major völgy csermelyét tilalom alá vették³⁾. Hogy pedig a vadászat is figyelemben részesült, a számadás maga igazolja, amennyiben őz, nyúl, fogoly, császár madár, nyir- és siket fajt benne igen sűrűn szerepel, és keresett czikk volt.

A méhészet ugy látszik e korszakban honosult meg Rozs-

---

2) »39. Das man bergrecht vnd freyheit von altersher den gemeinen Leütten vnd 24 Man lasse überlesen, einmal oder zwey im Jar, solches begeren sie in summa summarum, damit sich arme Leütte in der Berghandlung desto besser wiessen zue richten«.

3) »9. Die Wälde sollen den Bergleütten zue gutt in verbott gehalten werden, sollen mit nichten ausgehawen werden, wen auch einen bawholz von nöthen soll er solches mit erlaubnisz der herren vnd des herren berg Maisters hawen es sey Richter oder bürger bey fl. 1. busz, darumb bitt ein erbare gemein, der herr Berg Maister wolle bessere fleisz ahn wenden, als biszher geschehen, auch weder ihme oder sonst iemanden vergönnen holtz daraus zu schleppen auch den Nadawullern verbiethen den Roszgang, welchen ein erbar gemein eintrechtig verbotten niemandt frey habe bey fl. 12 straff drausz holtz zue führen. Ist auch beschlossen worden von den 24 Man, soll der herr richter vnd ersamer Rahtt starck verbiethen, in Goltgrundt dasz wasser vom Tutehn bisz zum haupt niehmanden soll frey sein zue fischen heben bey fl. 12 straff, auch den Maÿergrundt dergleichen«.

»10. Niemandt soll bey leibes straffe die Wälde, das dürre holtz vnd grasz anzünden, der solches sehe vnd verschwiege vor der Obrigkeit soll nachmals so mans erfehret, gleich so woll gestrafft werden als der brenner selbst, derhalben wo der Berg Meister selbst iemanden verschonen wolt vnd durch die finger sehen, wenn einer in verbottenen walt schaden thut, es sey mit hawen oder brennen, soll er von ein erbarn Rahtt umb fl. 1 gestrafft werden. Ist an hern Richter der 24 Man fleissigs bitten vnd begeren, in frilinge acht zuehaben, ja auch zue bewahren, weil man pflegt den Rakoschlose Buben ahnzuezünden vnd verbrennen, darausz viel jung holtz vertirbet solches nicht gestatten, vnd so einer darÿber erfunden soll er hart gestrafft werden«.

»11. Man soll den Wolachen nicht gestatten die Wälde mit ihren ziegen vnd schaffen zue verwüsten. Es soll auch kein stadtman noch dörfller zur Stadt gehört ziegen oder schaff frey sein, hernach soll in keinen wege gestattet werden den Patschnauern Steinköpfern das schwein Viehe auff den Walde in Eckern zue halten«.

Igy az 1603. évi városi alapszabályzat.

nyón, legalább ezentúl a méhser kimérése a város bevételei közt állandó rovatot képez; a haltenyésztés ez időben is divott, a fuvaros aranykorát élte és a földmivelési ágak közül különösen a komló termesztés volt az, mely a nagyban üzött serfőzéssel lépést tartva mindinkább elterjedt.

A kereskedés virágzott, áll ez különösen a borral, serrel, gabnaneműekkel és az élelmi czikkével üzött kereskedésről, mely úgy mint a kis ipar nagylendületet vett. És nem is lehetett másként, mikor egyrészt a bányászat és kohászat már igen gyengén fizetett, másrészt pedig a jövő-menő katonaság eltartása, a kiállított hajdú csapat felszerelése és a közelben összpontosított sereg ellátása a kereskedelmi és ipar czikkeknak roppant kelen-dőséget szerzett. Elébbi kényszerítette, utóbbi csábította a városi polgárt arra, hogy kereskedést nyisson vagy ipparral foglalkoz-zék. Gondoljuk csak meg, hogy Rozsnyó városa maga 1596-ban több mint 1000 db kenyeret küldött hajdú csapatának a táborba; hát még mennyit fogyasztott az átvonult katonaság és mennyit szállítottak egyesek! A földmives és terményárús, a molnár és a pék tehát ez időben igen keresett ember volt, a fuvaros, a fegyver-kovács (csiszár,) a csapó, a varga, a szabó, és a bodnár nem különben. Nem tévednék talán, ha azt állitanám, hogy az árú- és iparczikkek óriási forgalma és kelendősége a rozsnyói bányászat hanyatlásának szintén egyik oka volt. Annyi legalább bizonyos, hogy az elébb par excellence bányaváros e korszakban lett ama ipar várossá, mely a XVII. században csak a vas feldolgozását tekintve kovács-lakatos-csiszár-késmives-tűmives cézshel birt; az iparczikkek keresett volta okozta, hogy a régi hámorok és olvasztók helyein malmok-kallók-csertörők és köszörük¹⁾ épültek. Ez időben alakultak a rozsnyói iparczéhek, melyek közül különösen a vargák és serfőzőké számos taggal dicsekedett, minthogy a varga ez időben még tímár-csizmadia és cipész volt egy személyben, serfőzéssel pedig majd minden előkelőbb városi lakos foglalko-zott. E helyütt említésre méltó, hogy a szepességi márcziusi sör

¹⁾ A régi városi jegyzőkönyvekben foglalt szerződések, azt mint-egy okmányilag igazolják így pl. 1633. június 7-én Kopasz Imre egyik szántóföldét így jelölik meg: »Das Land oberhalb der alten waiserischen gewesen Schmelzhütten izt der Schuster Lohmühl gelegen . . .« és későbbi kelet alatt 1690. május 20-ról olvasom: »Jöve az b(ecsületes) t(anács) elejében városunkban lakozó Vinter Mihály megjelentvén, miképen ennek előtte nyolcz esztendővel egy köszörüt megvött az völgyön; az hol az város[i] réz hámor volt, ennek felől Kovács Jánostúl pro flor. 12, áldomás más-fél forint, úgy hogy hozza soha ne juthasson Kovács Jánosnak semmi-nemű nemzetsége, melynek nagyobb bizonságára Vinter Mihály az város prothocolumába be iratta pro futura cautela magára és fiúról fiúra.«

hordója 1 ft, a helybelié pedig csak 75 d. fogyasztási adó alá esett. Rozsnyó városa tehát ez időben védvamos politikát űzött.

A rozsnyói egyház 1596-ban a murányi, majd a gömöri ág. ev. esperesség (fraternitás) egyik előkelő tagja volt, élén állott Schröter Tamás mint német lelkész és alesperes, valamint Labosi Péter mint magyar káplán¹⁾; a volt róm. kath. hitközségnek akkor semmi nyoma. Minthogy pedig a fraternitásnak Rimanovi János által 1594-ben átdolgozott czikkelyei az iskolát az egyháznak feltétlenül alárendelték és Schröter Tamás, mint alesperes köteles is volt ezen czikkelyeknek érvényt szerezni és a tanítást lelkiismeretesen és pontosan eszközölni: bizvást feltehető, hogy Schumomni Simon iskolamester a városi pénztárból 1596-ban kapott 20 forintot kiérdemelte. Ugy látszik, hogy »Simon úr« fizetésével nem igen érte meg, mert az 1603. évi városi alapszabályok 4. pontja őt az újítások, a zsemlye-kalács- és kántor (Quatember) pénzek behozatalától igen óvja.²⁾ A lelkészek a dézsmát élvezték és pedig úgy Rozsnyón mint Csucsomban, Nadabulán és Betléren, a miért az esztergomi érseknek illetőleg a kir. kamarának járó pactatákhöz oroszlán részszel járáltak. (Lásd a 360. l. 1. jegyzetet.)

Rozsnyó városát ez időben is igen rendezett viszonyok közt találjuk: a közerkölcsiség és közrend felett a városi tanács most is hiven őrködött és a 24 városi képviselő által irt rendszabályokat személyválogatás nélkül foganatosították; az 1603. évi városi alapszabályok 5. pontja a többi között rendeli, hogy a korcsma esti 10 órakor, melyet harangozás jelez, bezárandó, a korcsmáros ki ezen idő után valakinek bort ad 1 fnyi pénzbirósággal sujtandó, két esküdt járja be a várost és keresse elő azokat kik éjjel tivornyáznak, játszanak vagy zajt ütnek; ugyan azon szabályok 42. pontja utasítja a bírót, hogy a tüzhelyeket évenként négyszer két esküdt által vizsgáltassa meg, míg a 44. pont, bizonyára a letelepedett és kiváltságokra hivatkozó nemes emberek nem kis bosszúságára, ki mondja, hogy a beszállásolás minden

¹⁾ Lásd a gömöri ág. ev. esperesség csetneki könyvtárában lévő Rimanovi-féle jegyzőkönyv 116. és 126. lapját.

²⁾ »4. Der Schulmaister soll seinen ampt trewlich vnd fleissig vorstehen, die Jugent in der Furcht Gottes vnd aller Erbarkeit auff ziehen, wie ihm sein Schulmaister gelehret hatt, damit ausz der Schulen mitler zeit geschickte vnd gelerte Leütt kommen, die zur Gottseligkeit vnd einigkeit lust vnd liebe haben, auch ihre Obrigkeit wissen zu verhalten, vmb deszwillen soll der herr Richter ihme zue seiner notturfft den lohn zue geben sich auch nicht beschweren. Item der Schulmaister soll nicht newe satzung aufbringen, welche zu vor nicht gewesen sein, als vbrige Semel kuchen vnd Quatember geltt.«

házat egyaránt terhel. (Es kan vnd soll kein freyhauusz sein, wen geste zue vns komen, es sey welches will) A városi tanács a legkisebb kihágást sem hagyta büntetlenül, így pl. 1597-ben ítéletileg mondatott ki, hogy Weiszer Abrahám 10 forintot fizet ha még egyszer a »lélekkel« káromkodnék¹⁾. A termények és élelmi cikkek adás vétele ez évben is szabályozva volt. A »borbélyról« a hivatkozott alapszabályok 55. pontja igen érdekes feljegyzést tartalmaz²⁾ kötelezván őt arra, hogy a fürdőházat jó karban tartsa és a hajnyírásért többet ne követeljen, mint a mennyit régesrég óta fizetni szokás volt; azonkívül a 24 városi képviselő és a becsületes városi közönség e feljegyzésben kijelenti, hogy a német borbélylyal meg van elégedve, feltéve, hogy mindig jó segédei lesznek és végre, minthogy ő a fürdőháztól bért is fizet, senki-nek nem szabad tányérokot kiaggatni, haját nyírni, fogat húzni vagy sebeket gyógyítani. A városi tanács ezen intézkedésével a jó orvos³⁾ megélhetését biztosította és egyszersmind a kuruzsolás-nak is elejét vette.

A pénz értéke még mindig feltűnő nagy; az egyes cikkek ára és a munkadíj 1555 óta alig változott, az emberek igényei pedig még mindig igen szerények. Andrassy Mátyásnak — mint láttuk — 8 denár ára zsemlyével és almával majd $2\frac{7}{2}$ denár ára rigóval kedveskednek; az alispánt és szolgabíró 32 denáron vendégelik meg és még lovaikat is jól tartják a csekély összegből, az út Kasára és vissza 82 denárral legfeljebb egy forinttal díjaztatik,

¹⁾ Az 1597. évi városi számadás végén fel van jegyezve: »Item ist zu wissen vofer das abraham weisser hin fortt miet der seel wirdt schelden, sol er erlegen fl. 10.« Akkor tehát valakinek »a lelkét« sem volt szabad szidni.

²⁾ »55. Der Bader soll die Badstueben in baw erhalten, vnd nicht mehr nehmen von Scheren als von alters her gebreüchlich gewesen ist. Dieweill aber die 24 Man vnd erbar gemein sich mit den deütschen bader begnügen lest, der itzt in der Badstueben ist, doch in der gestalt, das er gutte balbier knechte halte. Dieweil er aber auch von der Badstueben zahlet, soll kein ander Bader becken auszuhengen, weder scheren, noch Zeen auszubrechen vnd wunden heÿlen in keinem wege freÿ haben.«

³⁾ Jellemző, hogy Rozsnyó városa a jó orvost sokra becsülte és mindenféle kedvezményekben részesítette. Volt is köszönet benne. A német orvos ki 1609-ben már mint »Borbély János« az egy forintnyi díj lefizetése után a polgári kötelékbe is felvétellett, messze földön keresett ember volt, minek beigazolására elég az 1612 évi kiadás január 11-ről keltezett következő tételére hivatkoznom:

»It. verschickt Borbeli Janosch auff herrn Seczi Girg begeren auff Balog Aderschlag vnd kefffl zalt dem czisar Istuan für sein ros z vnder ihu gelihen d. 33.«

a férfi munkás napszáma 10 denár, a zsoldba fogadott hajdú egy hétre 1 forintot, a kis csapat parancsnoka a dobossal együtt 2 ft 50 d. kap, egy véka zab 33—40 d. egy véka rozs 84 d. egy lópatkó 2 d. egy mázsa vas 1 ft 50 d. egy mázsa réz 6 ft stb.

A török adó mint láttuk a bevétel és kiadás egyensúlyát is megzavarta, a város adósága merült és, mert 1594 után is nehéz idők jártak, 1596-ban csak lassan haladt a kibontakozás útján, de mégis csak haladt, és jóllehet azon évben 100 forintnyi adósságot is törlesztettek, a számadás mérlege mégis 312 ft 31 d.-nyi bevételi többletet tüntet fel, mely pénztári maradvány az új birónak Stenczel János uramnak át is adatott.

Ez volt Rozsnyó város sorsa és szereplése 300 évvel ezelőtt.

A polgári szabadságra nézve oly vészteljes áramlat, mely a XVI. század végén a megyéből indult ki és a szomszédos főurak valamint a letelepedett nemesség által nagyban elősegített: III. Károly urbariumához vezetett, melynek a püspök kezére került regale jog és erdő esett áldozatul, mi ismét e jobb sorsra érdemes város elszegényedését vonta maga után. A bányászat úgyszólván teljesen megszűnt, és legujabban a helyébe lépett ipart is hasonló sors fenyegeti, a régi hámorok és olvasztók nyomait is elmosta a víz, a régi dicsőségből tehát alig maradt valami a késő utódokra, legfeljebb a 30—40% községi-, egyházi és iskolai adó emlékeztet még a — — — török hódoltság korára.

Van azonban két körülmény, melyre a város minden szülöttje büszke lehet, egyik a nyelvre, másik az iskolákra vonatkozik: azelőtt 300 évvel a lakosság még németajkú volt, ma már egészen magyar, az első polgár úgy mint az utolsó magyarul fejezi ki érzelmeit, különben 300 évvel azelőtt is magyarok voltak. Rozsnyó város polgársága e részben messze túlszárnyalta tehát a vele egy töről szakadt dobsinaiakat, kik ősi németiségüket a szép magyar nyelvnek feláldozni e mai napig sem tudták; a másik körülmény, hogy t. i. Rozsnyó régi dicsőségéből a jó iskolákat megtartotta illetőleg visszaállította, hasonlóan dicséretére válik úgy a városnak, mint polgárságának.

Közli: MIKULIK JÓZSEF.

V E G Y E S   K Ö Z L É S E K .

A TISZÁNTULI VÁRMEGYÉK, VÁRAK BIRTOKOSAINAK FELJEGYZÉSE 1563-BÓL.

Mint tudva van, János Zsigmond több várat követelt a maga részére Ferdinándtól, illetve később Miksától. Jelen feljegyzése a vármegyéknek és váraknak egyjelentéshez és véleményadáshoz van csatolva, melyet Pozsonyból 1563. aug. 4-én az odagyűlt commissariusok ez ügyben Miksa elé terjesztettek. Ezek voltak: az esztergomi érsek, Báthori András erdélyi, a veszprémi, váci püspökök, Desewffy János és Mérey Mihály. Véleményök különben e körül forog: semmit sem engedni át János Zsigmondnak.

Comitatus ultra Tibiscum.

Zabolch }
Zatmar } huc ad partem V. s. M^{tis} possidentur.

Crazna, partem possidet filius regis Joannis.

Zolnok medioeris, particulam possidet Stephanus Bathory.

Bihariensis, partem possidet filius regis, partem episcopus Varadiensis et Giulensis ac Agriensis.

Bekes

Zolnok exterior

Zarand

Arad

Chanad

Chongrad

Temesiensis

turcae et Giulensis (!) possident.

Castra quae sunt ultra Tibiscum in praedictis comitatibus.

Castellum Zakmar Nemethy

Civitas et castellum Rivuli-Dominarum

Castellum Tasnad

Castrum Zinir

Castrum Hadad

Melchior Balasj possidet.

Castrum Eched domini Batorj
 Castrum Kiswarda Stephani Kiswardaj } sunt sub Matte Vestra.
 Castellum Rosal Dominici Kun
 Castellum Bathor domini Batorj.
 Castellum Meggyes Joannis Pereny.
 Castrum Erdewd cum castris et bonis Dragffy videlicet.

Keowar
 Somliokew } nunc possidet Georgius Bathorj
 Cheh
 Castellum Somlyo, Stephani Bathorj
 Varadinum
 Castellum Zekelhida Tomae Varkoch
 Castellum Kereki Clementis Artandj
 Castell. Adorjan Pauli Chjakj
 Castell. Pochaj
 Castell. Telegd. Nicolaus Telegdj
 Castell. Zenthog Francisci Nemethj
 Oppidum Debrecen ubi nunc castellum erigi dicitur a filio regis

Joannis.

Oppidum et arx Giula M^{tis} V. caesareae.

Castrum Vilagoswar dni Bathorj

Arces Jenew

Dezuj } relictae dni Stephani Losonczj

Pankota

Ultra ista castra postea sunt limites et regnum Traussyvaniae, opulentissimum auro, argento, sale, pecoribus et aliis omnibus.

Castra quae sunt in illis tribus comitatibus citra Tibiscum Beregh, Ugocha et Maramaros, quos filius regis Joannis petit.

Castrum Munkach possidet filius regis Joannis.

Castrum Kowazo Petri Matuznajj } sub Matte Vra.

Castrum Athia Michaelis Bywdj

Castrum Huzth cum fodinis salium, possidet filius regis Joannis.

Castrum Nialab Joannis Pereny.

(A bécsi cs. k. titk. levéltárból.)

Közli: PETTKÓ BÉLA.

A POZSONYI TÁRSAS KÁPTALAN EGYIK KANONOKJA
ÉS PRÉPOSTI HELYTARTÓ HÁZÁNAK LETÁRA 1555-BŐL.

1555. *Incentarium domus domini magistri Joannis de Hall, vicarii post mortem ipsius assignatum magistro Michaeli iudicis de Sommelfewl, seniori.*

Primo, in stuba magna:

Mensae cum ladulis nouae, duae.

Almaria scultellarum, duo.

Almarium librorum, unum.

Balistra una vetus bona, manubrium ex ossibus.

Cortina germanica circa mensam ad parietem affixa una.

Sponda una.

Boltha, prima maior versus hortum:

Mensa bona una.

Duo scamna noua cum dorsis, duo.

Cista magna, optima more germanico pedem habens, una.

Cista parua minor, quam dominus notarius Joannes Zakani optauit et habere uult, et do illam.

Sponda more germanico cum superficie, una.

Cortina hungarica ad parietem, una.

Tabula mappa mundi, secunda minor.

Ladula parua.

Duae ladulae ad senioratum spectantes.

In minori boltha secunda:

Sponda, una.

Sedes episcopalis, *Sillewozek*.

Tabula aleae.

In vaporario boltha.

Mensa una.

Tapete unum.

Almarium unum.

Cortina ad parietem germanica, una.

Scultellarium unum.

Sedilia parua cum dorsibus, duo.

Scampnum unum.

In tertia boltha:

Scultellarium unum.

Almarium pro vitris, unum.

Circuli vasorum colligationi apti de ferro, duo.

In stubella parua, circa publicam viam, vel plateam:

Mensa parua, una

Almarium paruuum triangulare ad murum, unum.

Lauatorium cum almario.

Scampnum cum superficie.

Sedile paruuum.

In coquina:

Scultellarium unum.

In teeto.

Ligones biffurcae, 34.

Ligones latae, 24.

Ligones ad multiplicandum, 4.

Securis magna 1.

Alia tanquam securis ad fodendum, 1.

Pulpitus quadrangularis 1.

Vasa magna, XIII.

Vasa parua, XIV.

Capitulo electa maiora et signata, octo.

Corda noua de lino trahens vasa ad tectum cum rota, 1.

Dolia parua, in tecto, tria.
Cisternae ad fundendum mustum, duae.

In gutture vini-cellarii.

Sponda bona, una.
Ladula bona oblonga.
Acetabulum.

Clepsiura magna de pleh.

Cantharus magnus ligneus unus.
Flascae lignae magnae duae.
Vas in similitudinem super quo venditur vinum.

Urna, qua numeratur vinum.
Scammum unum.

In domo supra cella vinaria:

Mensa ad vendendum vinum facta.
Mensae in eadem domo, quattuor.
Mensae duae oblongae in eadem domo.

Scrinium magnum pro farina.
Cadus balneatorius.
Vas, super quo educilatur vinum, unum.

In domo thorcularia:

Thorcularia duo
Ligones ad multiplicandum, 4.

Chjkan 4.

Paruae ligones 2.

Dolia maiora tria.

Dolia minora quinque.

Dolium melius ad capitulum.

Lagena lignea, una

Vas nouum urnarum sex

Tria parua vasula

Stropholi parui

Instrumentum cisterne ad thorcularia 1.

Instrumenta kas, 3.

Infundibula lignea vini, 2.

Scammum unum.

Scaphii, 2.

In stubella de infer(?) penes hortum:

Mensa ad educilandum vinum, 1.

Spondae simplices, duae.

Almarium unum.

Sedile unum.

Vasculum paruum duarum urnarum, unum.

Schaphium unum.

Mensa vetus una

Pro inuentario dati sibi duogro Michaeli de Somelfeld flor. XII.

A pozsonyi társas káptalan örkanonoki házának leltára 1557-ből.

1557 Inuentarium domus custodiae.

Mensae veteres, tres.

Spondae veteres, tres.

Torcular cum omnibus attinentiis, unum.

Scutellae maiores plumbeae pro mensis, tres.

Scutellae minores plumbeae idem, tres.

Disci plombeii, quinque.

Cantharus stanneus, unus.

Cistae duae cum coopertoriis veteres, duae.

Litterae priuilegiorum custodiae, vndecim.

Binae litterae indulgentiarum in domo custodis cum illuminatione.

Regestum censuum et prouentus custodiae, scriptum manu propria domini magistri Joannis de Hall custodis, postea facti vicarii anno 1555.

A pozsonyi társas káptalan idösb kanonokja házának leltára 1558-ból.

Külsöm: Inuentarium domus senioris datum magistro Georgio de Bala-Zenthmýkloos decedente, et post mortem magistri Michaelis de Sommelfewld, senioris canonici. In anno 1558.

Belül: Anno domini 1558. Regestrum factum super inuentario magistri Michaelis de Zommelfewld, senioris canonici ad manus magistri de Bala-Zenthmýkloos assignatum.

In almario in ecclesia
sancti Martini:

Calix bonus, unus.

Ampulae de argento, par unum.

Casulae cum attinenciis, sex.

Casula sine attinenciis una.

Missalia duo.

Missale in pergameni, unum.

Pixis hostiarum, una.

Teca de purpura viridis.

Noua cum corporale.

Liber ad censum, regestum scriptum ad altare sanctorum Adalberti et Georgi pertinentes.

Inuentarium domus:

In interiori boltha circa hortum.

Mensa bona, noua, una.

Scamna cum dorsis, duo.

Cistha magna et pulchra ad . . . uestimenta cum pedibus.

Cistha parua longa apud dominum notarium.

Sponda more germanico cum velis viridi teli.

Cortina hungarica.

Tabula Europae.

Tabula mappa mundi.

Ladula triangularis.

Augmentatio in eadem domo ex reliquiis domini Michaelis:

Pixis aerea cum cuspile,

Campanula bona.

Anchora.

Pelues eneae 2, una noua.

Tapetum mediocre.

Pugio.

Remanentia diuersa in parua ladula.

Almarium vetus.

Muscipula.

Puluinar unum, linteamina duo, noua.

Linteamina uetera duo.

Cultellus cum manubrio de cristallo.

In secunda boltha circa hortum:

Sponda noua.

Sedes episcopalis.

Tabula aleae.

Cassis una.

Cista magna, noua.

Chijakla ad vasa trahenda ad tectum.

In stubella seu vaporarium circa hortum:

Mensa una.

Cortina in pariete, una.

Tapete in mensa, 1.

Scutellarium.

Sedilia cum dorsis, 2.

Scampnum unum.

Augmentatio de RQ. (reli-
quii) d(omini) m(icha-
elis.)

Morderium acreum magnum cum
pistilla.

Media lignea uini perfecta Po-
soniensis, 1.

Falx ad falcandum partes ui-
neae, 1.

Almarium uetus, par unum.

In 4. boltha:

Circuli ferrei ad ligandum uas
vini, 2.

Scutelum.

Almaria pro uitris.

Salinum magnum ligneum.

In stuba magna:

Mensae nouae cum ladulis, duae.

Almaria scutellorum, duo.

Almaria librorum, 1.

Cortina germanica ad parietem
circa mensam.

Sponda una.

Balistræ 1.

Augmentatio:

Canthari stannei magni, habent-
es pedes, duo.

Scutellae stanneae magnae, duae.

Scutellae stannae paruae, duae.

Scutellae ligneae diuersae, quin-
que.

Dese ligneae a ligno 1.

Heber germanus ad vasa le-
uanda, 1.

Acetabulum plenum cum aceto.

In stubella circa uiam:

Mensa parua, una.

Almarium paruum triangulum.

Lauatorium cum almario.

Scampnum cum dorso, unum.

Sedile trium pedum.

Horologium uitreum.

In coquina parua.
Scutellarium.

Augmentatio:

Scutellarium nouum, unum.

Almarium magnum, unum.

Mensa ad secundum . . .

Scampnum nouum, magnum.

Capisteria 3.

Salinum 1.

Tabulae 3.

Peluis lignea, 1.

Ollicula aenea cum pedulis, 1.

Olla aenea magna, 1.

Utera 1.

Cochlearia lignea.

Chochleare ferreum.

Sartago 1.

Ollae multae.

Salinum 1.

Amphorae luteae, 2.

Scutellae ferreae, 2.

Cultelli coquis, 2.

Scaphi magni, 4.

Minores scaphi, 3.

Scaphus ad portandum pisces, 1.

In tecto:

Ligones bifurcae, 16.

Ligones latae, 14.

Ligones ad multiplicandum, 4.

Securis ad multiplicandum, 1.

Securis ad modum ligonis, 1.

Pulpitus quadrangularis 1.

Assatorium pro assatura faci-
enda, 1.

Scalae magnae, 2.

Circinus ligneus, 1.

Trahatorium circulorum bonus
1. (Ezen barbar műszó értelmézé-
sére más tintával, máskor oda
irta ugyanazon kéz: »cultella —
wono kes.«)

Corda bona ad puteum.

Sedes necessaria ad uiam.

In alio tecto:

Vasa magna, 6.
 Minora, 5.
 Corda nova cum rota.
 Dolia parua, 2.
 Carcer gallinaceus.
 Cisterna vini, 1.
 Cisterna vini in curia similiter 1.
 Cadus oleaticus.

In domo supra cellam
vinariam.

Mensa cauponaria, 1.
 Mensae cum tabulis, 4.
 Mensae oblongae, 2.
 Serinium pro farina, 1.
 Cadus balnearum, 1.
 Vas pertinens ad mensam cauponariam, 1.

Scamna cum dorsis, 5.
 Scamna sine dorsis, 2.
 Capisterium magnum, 1.
 Tria vasula nova, 3.
 Tiria, 1.
 Putton 2.
 Tantar 1.
 Cribrum 1.

In domo tholeuralia:

Thoreularia noua magna 2.
 Ligones latae, 7.
 Ligones *chyakan*, 4.
 Ligones paruae, 2.
 Dolia magna, 4.
 Dolia magna, 5.
 Dolium magnum cum pedibus, 1.
 Dolium foris, 1.
 Lagena lignea, 1.
 Vas nouum sex urnarum, 1.
 Scaphi ad vindemiam, 3.
 Cisterna magna, 1.
 Kas 3.
 Infundibulum lignaeum, 1.

Scampnum simplex, 1.

Schaphi, 2.

Vascula parua, 2

Vas caulium, 1.

Dolia magistri Michaelis pro augmento, 3.

In domo in gutture caelarii:

Ladula longa, pedes habet tria, 1.

Acetabulum 1,

Clepsidra pleh magnum, 1.

Cantharus ligneus magnus, 1.

Flascae lignae, 4.

Vas super quod educilatur vinum, 2.

Urnae ad portandum vinum, 2.

Infundibulum lignaeum, 1.

Cadus balneatorum nouus, 1.

Was lapath 1.

Falx, quo herbe in vinea falcantur, 1.

In inferiori stuba circa hortum:

Mensa cauponaria.

Spondae simplices, 2.

Almarium 1.

Sedile 1.

Vasculum paruum, 1.

Scaphium 1.

Mensa uetus 1.

Peluis lignea, 1.

Vasa magna in curia decem.

Vasa in celario vinario sex.

In paratis pecunia flor. duodecim.

Vas paruum cum aceto, datum domino notario Xn. B.

Vas paruum cum aceto, datum magistro Anthonio de Segesd.

Ex censibus accepit flor. undecim.

Numerus librorum:

Sermones Uanscae (?) latine.

Tertia pars Gersonis.

Valerius Maximus cum com- mento.	Sermones quadragesimales ex Utino.
Discipulorum turba.	Suetonius.
Concordancia Bibliae.	Vernaculae diuinorum.
Polyanthea.	Augustini liber super novum et vetus testamentum.
Francisci phele (?) Epf ¹) Expla- natio.	Biblia cum concordantia latina.
Hortus sanitatis Herbarium.	Liber diui Cecilii Cipriani.
Jacobus faber super Paulinas epistolas.	Haymonis in Paulinas Epistolas.
De essentia trinitatis, volumen.	Canon concilii Coloniensis.
Cornucopiae.	Breuiarium Strigoniense.
Liber Salme.	Ordinarium Strigoniense.
Decretorum libri.	Liber epistolarum.
	Vocabularium.

C o n s c r i p t a i b i d e m p r a e s e n t i b u s :

magistro Joanne de Mezlen,	}	canonicis.
magistro Anthonio de Segesd,		
magistro Benedicto de Kerezthur,		
magistro Bartholomeo de Stompha,		
magistro Michaele de Zempche,		

A pozsonyi t. káptalan levéltárából (Capsa J. N° 16.)

Közli: PÓR ANTAL.

RHÉDEY FERENCZ ÉLETEHEZ.

II. Mátyás Rhédey Ferenczet arany-sarkantyus vitézzé ütvén, az erről szóló oklevelet kiállítja.

Mathias secundus dei gratia Ungariae, Dalmatie, Croatiae, Sclavoniaeque, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque etc. rex, designatus in regem Bohemiae, archidux Austriae, dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae Carniolae, ac Würtembergae, marchio Moraviae, comes Habsburgi et Tirolis, tibi fideli nostro magnifico Francisco Redey illustris principis Gabriellis Bathory waywodae Transylvaniae, consiliario et praesidii Varadiensis capitaneo salutem et gratiam et clementiam nostram regiam erga te continuum incrementum. Multa sunt quae illustrium virorum memoriam aeternitate consecrare ac perpetuam conservare solent, sed cum iis, quam ad imperia et regna, vel rite gerenda vel latioribus terminis propaganda spectant, nulla res maiorem vim habere posse intelligatur virtute militari, in eaque fortiter editis a quopiam facinoribus, illosque cumprimis omni liberalitatis et munificentiae genere prae caeteros ornandos ducamus, quos egregia in plenis periculorum rebus

¹) Talán *Philadelphus* olasz író volt, ki a XV. század elején élt.

gesta et facinora caeteris amplius commendarint, tanto libentius uberio-
 riq̄ue voluntate eius instituti nostri signa edimus, quanto graviore dig-
 nioreque objecta ratione, ad perficiendum illud imitatur, duplicem hinc
 fructum experti, et quod is, qui se se recte et fortiter gessit, virtutis pre-
 mium auferat, et caeteri hoc exemplo, ad quaevis subeunda pericula
 facilius accendantur. Motu itaque proprio, et ex certa nostra scientia
 animoque bene deliberato, ac de regiae nostrae potestatis plenitudine,
 et gracia speciali te praefatum Redey in presentia procerum aliorumque,
 nostrorum fidelium frequenti corona, publice et solemniter, ictu tē
 vibrati ensis, sancti Stephani primi regis et apostoli Hungariae nostri
 videlicet praedecessoris beatae memoriae, militem sive equitem auratum
 fecimus, creavimus, nominavimus et constituimus sicuti tenore praesen-
 tium, facimus, creamus, nominamus erigimus, et ad statum militarem
 assumimus, militarisque cinguli et balthaei decore fascibus, et titulis
 atque stemmate militiae insignimus, accingentes te gladio fortitudinis
 et omnia ad hanc ordinem pertinentia ornamenta tibi conferentes, hoc
 nostro regali edicto statuentes ut deinceps ubique locorum terrarum et
 temporum pro vero milite et equite aurato habearis, honoreris et
 admittaris possisque ac debeas pro susceptae dignitatis, equestris orna-
 mento, torquibus, gladiis, calcaribus uestibus, phaleris seu equorum
 ornamentis aureis seu deauratis ac omnibus et singulis privilegiis, honori-
 bus, dignitatibus, prae eminentiis, franchisiis iuribus insignibus liber-
 tatibus, et exemptionibus praerogativis et gratiis, tam realibus quam
 personalibus sive mixtis, et aliis quibuscunque militaribus artibus et
 officiis, uti, frui, et gaudere, quibus caeteri milites et equites a nobis
 stricto ense manu et verbo nostro creati ac eiusmodi ornamento insigniti
 gaudent et fruuntur et ad ea admitti, ad quae ii admittuntur, quomodo-
 libet consuetudine vel de iure absque alicuius contradictione vel impedi-
 mento. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam tibi nostras
 concessimus litteras sigilli nostri secreti, quo ut rex Hungariae utimur
 munimine roboratas. Datum in civitate nostra Vienna decima quinta
 mensis Decembris, anno millesimo sexcentesimo octavo, regnorum vero
 nostrorum Hungariae et reliquorum primo.

Mathias m. p.

Franciscus Nagymihaly m. p.

(Eredetije a m. nemzeti muzeumban levő gr. Rhédey család levéltárában).

Közli: KOMÁROMY ANDRÁS.

PÉNZÜZLET A XVII. SZÁZADBAN.

Én gróf Kéry János, sirmiai püspök¹⁾ kegyelmes urunk ő felsége
 tanácsosa. Vallom ez levelemnek rendében, hogy vévén föl tőlem köl-

¹⁾ Később esanádi, meghalt mint váczai püspök 1685-ben.

csön tekintetes ngos Révay László és szerelmes házastársa tekintetes ngos Jakussith Kata, a datis praesentium, ad annos duos, kilencz száz ftot jó német pénzü, adtak ő kglk zálogban egy rubin lánczot, egy rubin örög rósát, és két kisscbbet, két fölbevaló gyöngyöt, egy gyémánt násfút, és ezüst aranyozott kantárt, oly conditióval, hogy elérkezvén a terminus (praemissa trium mensium admonitione sive per missiles literas, sive aliter quoquunque modo facta) hasonló pénzü tartozzanak ő kglmek, maradéki, successori etc. azon kilencz száz forintot nekem letenni, és megadni. Melyet, ha in evolutione termini quocunque modo elmulatnak, legyen szabad énnékem azon zálogot akárhová adnom és tennem. E contra én is tartozom az pénzt felvenni és minden pörpatvar nélkül ő kglmeknek az zálogot kezekhez szolgáltatni. Ami pedig az interest illeti, azt olyan pro *annis duobus* a datis praesentium, úgymint száznyolcz forintot statim et de facto megadtak ő kglmek. Melynek nagyobb bizonyóságára és erősítésére adtam ez levelemet kezem írásával és pecsétemmel megerősítvén. Tyrnavia, secunda Septembris, anno millessimo sexcentesimo septuagesimo septimo.

T. J. Kéry m. p.

(P. H.)

(Eredetihől.)

Közli: RÉVAY.

LIPÓTVÁR TÖRTÉNETE

1665—1722-IG.

A szerzetes rendek, egyházak dicséretes szokása lakhelyeik, egyházaik viszontagságairól és az azokban lakók élményeiről, naplót vezetni, kiterjeszkedve a környék, sőt olykor az ország nevezetesebb mozzanataira is. Lipótvárában mindjárt annak alapja letételekor a jesuitáknak adatott lakhely — vagy mint ők nevezék: missió, — melynek latin nyelven irt *Domus historiaj*át lévén szerencsém átforgatni, annak alapján — felhasználva néhány más forrást is — szerkesztém egybe Lipótvárnak itt következő érdekes történelmi adatokkal átszőtt krónikáját.

* * *

Hazánkban az 1663-ik év a török fegyvereknek kiválólag kedvezett. Reájok nézve ez a diadalmak éve volt. Vár vár után jutott kezeikbe. September 25-én a jelentékeny fontosságú erőd, Érsekujvár is feladta magát. Capitulált. ¹⁾ A következő év kedvező fordulatot hozott a magyar seregekre. 1664. aug. 1-én Sz.-Gothardnál fényes győzelmet nyertek a törökökön. Azonban a harcoknak folytatása nem következett, hanem a győzelem egy, 20 évre kötött békeszerződésnek szolgált alapjául, mely Vasvárott fogalmazva, sept. 27-én nyert végleges megerősítést. A békeszerződés nem szerzte vissza Érsekujvárt, melyre azon vidék védelmére hadászati szempontból oly nagy szükség lett volna. A sükségnek ez érzete keltette a bécsi haditanácsban azon eszmét, hogy Érsekujvár pótlásául a Vág jobb partján Galgócz átellenében egy derék erősség

¹⁾ L. Journal der Anno 1663. von den Türcken bloquirten und endlich auch eroberten Ober Hungarischen Vestung Vyvar, oder Neuheusel; was von Anfang dieser Belägerung bis zu Ende derselben von Tag zu Tag merkwürdiges vorgegangen. Aus dem Latein übersetzt.

emeltessék. A munka gyorsan megindult. I. Lipót császár és magyar király még augustusban megvétette gr. Forgách Ádámnak Veresvár, Beregszeg, Madonicz, és Drahovecz nevű Nyitramegyében fekvő, harmincezer forintra becsült birtokait. És ezeknek, különösen Veresvár és Beregszeg községeknél összefutó lapályos határán kezdett alapjából emelkedni az erőd, mely alapítója I. Leopold császár király nevére Leopoldvára (vagy Lipótvára) nevet kapott. Eleinte csak sánczokból és sövény kerítésekből állott. 1664. mart. 6-án Bécsben kelt a cs. kir. intézvény, mely az építést elrendelé, és annak végrehajtó felügyeletével gróf Souches Lajos tábornagyot bizta meg, a ki azonnal Reinhardt de Pfundes János nevű századost száz emberével a helyszínére őrségül küldé. April. 6-án érkeztek meg Arigsperger János Menyhért mint főépítész mester, Kielmann György építészeti-pénztárnok és Schillaberg János munkafelügyelő. Ezek után gyorsan érkeztek meg az építészethez szükséges eszközök és anyagok is; azonban egy kis ideig Nagy-Szombatban kellett szünetelniök, míg a telekre nézve közbejött akadályok gróf Forgách Ádámmal elintéztettek. Ezeket csakhamar kiegyenlítvén, május 3-án Nagy-Szombatba érkezett Souches tábornagy, onnan még az nap Galgóczra szállott, honnan május 4-én megjelent az emelendő erőd színhelyén, a hol azonnal a munkához fogatott, naponta szaporított erővel, míg a munkások száma a háromezeret el nem érte.

Azonkor vallásosabb szelleméhez képest az őrséget képező katonaság és nagyszámú munkások érdekében egyházzal és lelkészekről is gondoskodva lón. Papokul a jesuita rendből két pater rendeltetett oda.¹⁾ Ezek kezdték meg június 5-én ideiglenesen az isteniszolgálatot sátorban, és az alatt folytatták, míg a tervbe vett erőd közepére szánt kápolna elkészül, mely is augst. 10. után kezdetvén építetteti, september közepére lett meg.

A vár körülete és sánczai meg lévén, annak parancsnokául Rith Mihály Souches ezredbeli őrnagy neveztetett ki, 500 főnyi őrséggel.

Végre September 19-én tétetett le Galgócz felé menet jobbról az első bástyának alapköve ágyúk dörgése között. Jelen volt az örömnepélynél Lippay György esztergomi érsek-primás is. Az ünnepélyt fényes lakoma zárta be, és a munkások részére bőven folyt a fehér s vörös bor.

Ez ünnepély után alig nyolczad napra gyász érte az emelkedni kezdő erődítvény személyzetét. September 27-én meghalt a főépítész-mester Arigsperger János Menyhért, kinek hamvai

---

¹⁾ Ezen két pater mindaddig, míg a szerzetesház elkészült, a várparancsnok Rith szállásán lakott és ételmeztetett.

az utóbb felépült vár-egyházban nyugszanak, a krypta fölött. ily epitaphium van:

Sub hoc lapide
 Quiescit Dominus Joannes
 Melchior Arigsperger
 S. C. Regiaeque Majestatis
 Fortalitiorum Comaromii
 et Confiniorum
 Architectus. Qui
 Positis primis fundamentis
 Leopoldopolitanis
 Maturo fato cum dolore
 omnium obiit die
 27. Septembris
 Anno 1665.

Arigspergernek a főpitészi hivatalban utóda lett Unger János. Ennek vezetése alatt a következő 1666. 1667. 1668. és 1669. években épültek fel a várfalak és az őrségnek szánt lakhelyek, az élelmezési ház és a Forgáchtól megvett uradalom felügyelőségi hajléka. Ezen hivatalt Gemeiner Zsigmond viselte 14 éven át egész haláláig, részint a császári kormány nevében, részint bérlői minőségben.

1669-ben a vár-erőd teljesen elkészült. A város felé néző kapu fölé érczetükkel következő felírás helyeztetett: Anno L. I. D. G. R. I. S. A. A. A. H. B. R. 1669. ¹⁾

1670. az erőd közepén a kápolna mellé september hónapban igen gyorsan elkészült a jesuiták részére a lelkészi lakhely. És a következő évben a váron kívüli Vörösvár és Beregszeg falvak egyházának gondja is a várbeli jesuitákra bízott, kik 1677-ben különösen Kollonicz Lipót bécsujhelyi püspök és Gemeiner János építészeti pénztári felügyelő pártfogása mellett a szomszédos Ujvároska m. városban is templomot építettek.

1678. febr. 23-án ismét gyásza lett az erődnek; a várparancsnok Rith Mihály lépett le az élet szinpadáról. Tetemei a vártemplomba temetettek. A történelmi helyleírás részletessége is indokolja, hogy érdekes sir-irata itt helyet foglaljon, a mint következők:

Hoc monumento conditur
 Qui monumentum hoc condidit
 Joannes Michael a Rith, Griso natus Anno MDCXV.
 Puer literas, Adolescens arma amavit.

¹⁾ Leopoldus I. Dei Gratia Romanorum Imperator semper Augustus, Archidux Austriae, Hungariae, Bohemiae Rex. 1669.

Hinc militiae operam dedit Souchio Praeceptore :

Sub hoc illa posuit martialium rerum tyrocinia,
 Quae in heroibus saepe sunt exactae virtutis specimina.
 Belli munia ab infima Gregary sorte per vices emensus
 Penetravit ad Tribuni gradum,

Dictus est ab Leopoldo Commendans munimenti,
 Cujus non dabatur vestigium.

Sed preme Viator vestigia.

Hic ipse locus, quem calcas

Rithianae virtutis vestigia sunt, dicam an fastigia ?

Hoc munimentum, Leopoldopolis dictum, Christianitatis antemurale
 E fundamento eduxit, muris cinxit, et vallis extulit in hanc formam

Rithius noster Leopoldi sumptu.

Miles Literatus, Architectus, Geometra.

Barbarorum terror, Sacrorum virorum et Societatis maxime cultor,
 et Benefactor,

Omnium sibi commissorum fidelis Gestor,

Placida extinctus morte,

Die Cinerum, Anni MDCLXXIIX in cineres reversurus.

Nunc hinc quiescit a laboribus suis

Cum filiolo et Joanne Andrea Gemajnero Affine et Tenente suo.

Primus loci structor, et Commendator locatus hoc loculo,
 Quem sibi, suis ac Successoribus struxit, Vir modicarum opum,
 Et harum prodigus, quamdiu egenis et Amicis prodessent.

Testantur viri.

Filiam reliquit unicam et Viduam conjugem, sibi alteram, quae
 tertium nupserat.

Nunc uxor quarti, qui priori parentat

Vita mortali functus, vivat immortalis,

Felix, Beatus in Coelo, et in bonorum recordatione

Joannes Michael Rith.

A következő 1679. évben a várparancsnokságot báró Zinzendorff János Gillyén ezredes nyerte el. Az előbbihez hasonlóan vitéz és vallásos férfit, mely utóbbi jellemvonásának tanúságát képezé azon magas Sz. Mária szobor, melyet még azon évben, az vártemplom és parancsnoki lakhely közti térre állíttatott, és arra a következő feliratot téteté.

Sub Tuum Praesi-
 dium confugimus

Sancta Dei Genitrix

(a b. Zinzendorf czimer)

Ex Voto

Joannis Guilielmi. S. R. I. Com.

a Zinzendorff. S C. Majest.

Leopoldi Primi Camerarij,
Colonelli et Commendantis
Praesidii Leopoldopolitani
Anno M.DC.LXXIX.

Zinzendorf nem sokáig parancsolt Lipótvárot, mert 1683-ban már előnyösebb állomásra Brünbe tétetett át; helyébe január 25-én a lipótvári várparancsnokságba báró Kielmausegg Henrik iktattatott. Ugyancsak az 1683. évben Lipótvártt halt meg Gemeiner Ferdinand tábornok és január 9-én a várbeli templom sirboltjába temettetett.

Az 1683. évi török hadi mozgalmak és utóbb ezek közt Bécs ostroma nem csekély rettegéssel tölték el Lipótvár lakóit. A vár parancsnoka b. Kielmansegg, nehogy csapatok rejthelyeül szolgálhassanak, a szomszéd Beregszeg és Veresvár falvakat már tavasszal, ez utóbbit fából épült templomával együtt, földig leégetteté, július 24-én pedig Új-városka mezővárost is szintén templomostól elhamvasztá. Lakosaik részint a várba húzódtak, részint máshová telepedtek, részint némelyek végképen elszéledtek. Midőn ekkép este a várost felgyújták, a keletkezett szél által a vár némely épületeinek fedelére is röpitett üszkők majd a várat is veszélybe dönték, a mitől azt azonban gyors és erélyes segítség még is megmenté. Ezen közben jött a hír a törökök közeledéséről is, miért júl. 26-án a parancsnok a várbeli kaszárnyák tetejét le kezdte hányatni, nehogy ostrom esetén tüzet fogjanak; azonban a hír másnap 27-én hamisnak bizonyult, míg végre sept. 14-én egy futár azon örvendetes hírt is meghozá, hogy Bécs ostromával a török felhagyott vala.

A félelem elmúltával september végén megengedte a várparancsnokság Újvároska lakosainak, hogy lakjaikat újra helyreállithassák. A másik két falunak Beregszeg és Veresvárnak pedig kissé a vártól távolabbi területeket mutattak ki, hol azután az e nevű helységek újra felépültek.

Ezen év nevezetessé vált még Lipótvár évkönyvében azért is, mert november 20-án a lothringeni herczeg is, mint vendég meg szemlélte. — Végre ugyancsak ez évben a Sz. Lipót tiszteletere felszentelt várbeli templom is királyi költségen megnagobbított.

A következő 1684. év szomorúan kezdődött meg Lipótvárban. Január havában meghalt a vár parancsnoka báró Kielmannsegg Henrik. Ezt követé február 15-én Gemeiner János Zsigmond, az élelmezés és császári uradalom praefectusa, ki a várbeli egyház sirboltjába temettetett. A várparancsnokságot május 20-án báró Areyzaga János ezredes nyerte el.

A hadi történelemhez kortani mozzanatokot jelölnek a következő naplói adatok, vegyítve más érdekes dolgokkal.

1685. június 10. a hannoveri fejedelem állott meg Lipótváránál a lüneburgi hadsereg élén, mely a táborozásból visszatérve, october 19-én vonúlt át a galgóczyi hidon hazafelé irányzott útjában.

1686. január 5-én reggeli tíz óra tájban özvegy gróf Forgáchné halt meg. Ezt követé a várparancsnok Areyzaga leánykája, ki jun. 20-án a váregyházba Sz. Antal oltára alá temetett.

Május 26-án Lipótváránál pihenőt tartott Trautmansdorf tábornok 4500 főből álló hadserege, Buda ostromára vonúlva. Június 26-án a brandeburgi sereg, mintegy nyolczezerből álló, érkezett oda, és üdvözetére negyvenöt ágyút szólaltatott meg a várparancsnok. Augustus 24-én 1200 főnyi svéd had vonúlt el a vár mellett szintán Buda felé sietvén. September 5-én érkezett meg örvendetes hire Budavár visszavételének, melynek öröme még azon este a vár minden ágyúja megszólalt és ünnepélyes »Te Deum« tartatott. A következő napon (sept. 6.) pedig gyász isteni tisztelet volt a vár ostromában elesettekért.

Az 1687-ik évi napló is szerencsés eseményeket jegyzett fel. A Mohácsnál és Siklósnál nyert győzelmek a törökön, august. 19-én ünnepélyes isteni tiszteletre gyűjtötték egybe Lipótvár őrségét. October 9-én pedig Eszék vár bevételének öröme tartatott a »Te Deum«. Hasonlóan ünneplék meg dec. 11-én József főherczeg koronáztatását is, ki két nappal előbb Pozsonyban koronáztatott magyar királyllyá. Ezen hónap szerencsés napjai közé soroztatott még 17-ke, melyen Eger vára a mieink kezébe esett.

Általában magára a várra vonatkozólag semmi nevezetesebb esemény nem fordulván elő, nem mulasztá el a napló írója, az ország egyéb vidékén történt nevezetesebb momentumokat is feljegyezni.

1688. január 1-én ünnepélyes hálaadást tartottak a vár templomában Eger várának a mult évben történt bevétele öröme. Megérkezvén a hire, hogy május 19-én Fejérvárt is elvették a cs. kir. seregek a töröktől, ezt is megünneplék május 26-án. Hasonló történt Belgrádnak september 6-án sikerült bevétele öröme is.

Az 1689-ik év eseményeiből az augustus 30-án Belgrádnál nyert fényes diadalért sept. 18-án, valamint Mainznak a francziáktól való visszafoglalásának öröme, és Lajos badeni herczegnek sept. 25-én Nissánál nyert győzelmeiért is ünnepélyes egyházi hála-szertartásokat tartottak a lipótváriak.

A következő évekre feljegyzett naplói adatokból érdekesebbek a következők:

1690. apríl. 13-án feladta magát Kanizsa vára a magyaroknak.

1691. dec. 3-án Venier Jeromos velencei követ látogatta meg Lipótvárát és annak parancsnokát, és csak 1692. évi január 10-én vett búcsút, Bécsbe menendő. Az évi november 15-én Lajos badeni herceg a vár parancsnokát Győrbe hivatá.

1693. febr. havában b. Areyzaga várparancsnok ezredes tákornoki rangra emeltetett. Ugyanez évi febr. 6-án megérkezett az udvari kamara biztosa gr. Volkra Ottó Kristóf két segédével, kik a várnak hivatalos megvizsgálását végezték, egyszersmind megszemlélték a jesuiták két templomát, és lakhelyét és ez utóbbi helyett egy új lakhelynek és Ujvároskába egy templomnak tervezét készítették. A jesuiták lakhelyének alapköve aug. 8-án tétetett le, és dec. 3-án már mint kész, ünnepélyesen fel is avatott. Ugyancsak aug. 8-án tették le az újvároskai egyház alapkövét is, és ennek építését még gyorsabban bevégezvén, már octóber 15-én Sz. Ignác tiszteletére felszentelték.

1695-ben még b. Areyzaga János volt a vár parancsnoka, kit a következő 1696. évben gróf Stalremberg Henrik ezredes váltott fel hivatalában. Ez évi május 26-án kivonult a várból a Rheingraf század táborba. Julius 11-én megérkezett egy brandeburgi század (legio) más nap még három más század, melyek a vár körül ütöttek tábort.

1697. júl. 7-én a bányavárosok kamara grófja szállt meg Lipótvárában, Bécsbe sietvén az udvarhoz a pártosok által fenyegetett bányavárosok érdekében. Ez évi sept. 11-én Eugen hercegnek Zentánál a törökön nyert fényes győzelmét octob. 3-án ünnepélyes egyházi szertartással ülték meg a lipótváriak.

1698. apríl 23-án lázadás ütött ki a várőrség között a zsoldok nem fizetése miatt. A fellázadók a kapukat foglalák el, és a parancsnok helyettesét, egy századost fogságba akartak vetni, a ki azonban kardot rántva, a reá rohanó katonát keresztül szúrta. A lázadást a Pozsonyból lesietett Mochmayr Jakab főhadbiztosnak sikerült elnyomni, elfogatván a főbb bujtogatókat, kik közül július 19-én a hadi törvényszék ítéleténél fogva egyik golyóval, másik kötéllel végeztetett ki, őt pedig vesszőt kapott. Ugyanez évi július 14-én kezdték meg a várban építendő új templom alapjának ásását, aug. 18-án tették le az első alapkövet és még a nyár folytán, különösen Grospeintner Jeromos élmezései praefectus buzgalmánál fogva a templom tetőig jutott.

1699. évi aug. 4-én Herberstein tábornok jött Lipótvárra Mochmayr főhadbiztossal a szász-góthai hadcsapat szemléjére.

1702-ben a Salm hadosztály 17 százada néhány hétig a galgóczyi hidnál táborozott. (Decemberben.¹⁾)

1703. évben, (miután a kuruczok Galgóczyt, és Nagy-Szombatot bevették) megostromlák Lipótvárát is. (Kár, hogy a krónika ennek bővebb leírását nem közli.)

Ez évi június 10-én halt meg Grospeitner Jeromos, élelmezési igazgató, ki a helybeli jesuiták házának lámpára 300 ftot, három misére pedig kétezer forintot hagyományozott.

1704-ben Lipótvár parancsnoka báró Schwarzenau Károly Ferdinánd volt. A kuruczok ismét ostromolták a várat, de sikertelenül, míg végre december 25-én a közeledő Heister hírére elvonultak.¹⁾ December 26-án Nagy-Szombatuál huszonhatan estek el a kuruczokból.

1705. jan. 23-án ismét elkezdek az ellenségeskedést az elégedetlen magyarok. Augustus 7-én érkezett meg seregével Herbeville, megvigasztalva az ellenség által szorongatott várórséget, mely annyira szűkében volt a pénznek és élelemnek, hogy bizonyosan kaput tárt volna az ellenségnek, ha Herbeville jókor nem érkezik vala. Azonban ennek segítségével mellett fel éledve, a várórség megrohaná Galgóczyt, és azt kirabolván, a várral együtt felgyújtá.

Midőn a császáriak Pozsonytól elvonulva Rákóczy és Bercsényi hadai által (melyek számát a hír 60 ezerre tevő) üldöztettek, végre Vöröskőnél augusztus 11-én napszálltakor összecsaptak, és a kuruczokon győzelmeskedtek.

1706-ban ha valaha — úgymond a napló író — bizonyára ez évben a vár a legnagyobb szorongatásban szenvedett, annyira, hogy a feladástól méltán félni lehetett. Segített ugyan a szükség némileg gróf Stahremberg Guidó cs. tábornagy, ki mintegy három ezer emberével Pozsonyból egy nap alatt ide érkezvén, élelmet, a mennyit lovasai lovaikon elbirtak, hozott; de másnap nem gondolva az ellenséggel, el is távozott. De a csekély élelem, bár kis adagokban osztatott is ki, hamar elfogyott. A szűkség tehát csakhamar ismét beállott, úgy hogy már kilencz nap óta a várbau semmi kenyér nem vala. Az őrség zúgolódni és engedetlenkedni kezdett, és tétlenül nézte, miként hajtja el az ellenség a még fennmaradt vágó marhákat a legelőről. A veszély fenyegetővé vált. Minden oda mutatott, hogy a vár feladásának percze közeledik, midőn gróf Stahremberg tábornagy seregével Simon-Judás ünnepe táján a várbau megjelent, miután tudniilik az ellenség által Karvánál hányt erős sánczokat vitézül elfoglalta, és levágva kétezer kuruczot, Esztergom várát is, melyet

¹⁾ V. ö. Szalay L. Magyar Orsz. Tört. VI. 110.

¹⁾ Ezen ostromról is keveset tud a historia.

az ellenfél nyolcz hétig tartó erélyes ostrom következtében bevett, kilencz nap alatt ismét vissza szerezte. Stalhremberg megrakva a várat élelemmel és őrséggel is megerősítve, seregével Pozsonyba téli szállásra vonult.

1707. évi ápril 12-én gyásza volt Lipótvárának. E napon temették el a templom sírboltjába a vár kapitányát, báró Schwarzenau Károly Ferdinándot, ki ez erősséget a legnehezebb időben, és akkor is midőn hat hétig folyvást a legerősebben ostromoltatott, ébersége és erélye által megtartá, és azért — ugymond a napló író — méltán emeltetett Sz.-Mária szobra (zöld galylyat tartva) a vár galgóczi kapuja fölé, mely eddig semmi ellenségnek fel nem tárult.

1708. augusztus. 3-án Heister császári tábornok csekély számú, mintegy hat ezernyi serege Trencsénél megütközött a rebellesek¹⁾ 25 ezernyi népével, és azokat legyőzte és megfutamtította. Mintegy hat ezer maradt az ütközet színhelyén, a sereg többi része részint elfogatott, részint annyira szét szóratott, hogy ez évben az ellenség többé teljesen megerősödni nem birt. Sőt csekély híja volt, hogy maga Rákóczy is foglyúl nem esett, a rebellesek másik feje Bercsényi korán futása által menekült meg.

E győzelem jobb események kezdete lön. A nemesek közül sokan oda hagyva a kuruczok táborát a király hűségére vissza tértek. Ezek között volt Ocskay László, ki különösen Morvában több győzelem szerzője vala. Ő egész ezredével a mieinkhez csatlakozott, és az ellenség (a kuruczok) ellen vitézül harczolt. Növelte a győzelmet Nyitra várának két napi ostrom után bevételre Sz.-Bertalan napján (august. 24-én), a nélkül — úgymond, — hogy seregünkben egynél többnek életébe került volna.

Megkezdték a mieink Érsek-Újvár ostromát is, azonban a számításon felül nagyobb őrsereggel lévén ellátva, s a hideg tél közeledvén, nehogy a katonaság hiába fárasztassék, az ostrom rövid időn abba hagyatott. annál is inkább, mert a közlekedés és élelmezés elzárva lévén, a bevétel reménye megcsökkent.

És ekképen a császári hadsereg szerencsésen visszafoglalván a bánya-városokat, és megvonván az ellenségtől a hadi eszközöket, és megtisztítván az ellenségtől Pozsony, Nyitra, Bars, Trencsén, Turóc és a szomszédos megyéket, és vissza szerezvén a kisebb erősségeket is, az ellenséget igen meggyengítvén, téli szállására tért.

Meghalt Lipótvárában Huszár György magyar ezredbeli őrnagy, s eltemettetett a várbeli templom sírboltjába.

¹⁾ Ez és általában a hasonló kifejezések a dinasticus érzelmű napló írónak szavai.

1709.

Néhai báró Schwarzenau várkapitány fia Károly meghalt. A rebellis gróf Forgách Jánostól elkobzott galgóczi várat és a mellette fekvő birtokokat (I. József) császár és király october 17-én gróf Wratisláv János Venczel csehországi cancellárnak adományozta.

1710.

A pestis különösen Nagy-Szombatban dúlt, Lipótvárát azonban megkímélte, daczára annak, hogy a szomszéd Galgóczi mezővárosban négy hó alatt három ezernél többet ragadott el.

Ápril. 16-án báró Scherzer (1707. óta) helyi várparancsnok Sz.-Antal tiszteletére oltárt emeltetett.

Május 8-án gróf Wratislav a többi Forgách-féle birtokokhoz is hozzá jut.

Septemb. 24-én a császári had beveszi Érsek-Ujvárt.

Ez évben november 20-án egy szomorú esemény történt a várban. A várparancsnok — báró Scherzer Ferencz Albert — felesége a szoba ajtószarkára akasztá magát. (A naplóíró pater szerint búskomorságban szenvedett és míg Sz.-Ignác képet hordá magával: addig nem történt semmi baja. De letévén az amulettet — úgymond — azonnal meglepte a gonosz szellem, és így lőn vége.) Testét egy kurucz fogoly oldozta le az ajtószarokról, és estve minden egyházi szertartás nélkül a váron kívül levő temetőbe temették.

1711.

Báró Scherzer várkapitány ismét oltárt emeltetett az egyházban Sz.-Xavér tiszteletére.

1713.

Újvároska mezőváros vásári kiváltságot nyert, és január 17-én az első sokadalmat tartotta.

1715. év.

Meghalt báró Scherzer Albert Ferencz, az erőd parancsnoka, kinek neje gróf Mukenthal Antónia Magdolna volt. A megholtnak a várparancsnokságban utóda báró Acton de Trauenfeldt Károly Lajos lett.

»Ez évben öt rablót akasztottak fel a várban. Ezek Czelder Orbán csapatából valók voltak és Kassa vidékéről vetődtek e környékbe, rablás által tengetvén életüket. Elfogatván Nyitra vármegye által, Lipótvárába szállították őket rabságra, és miután halálra ítéltettek, akasztófán végzék földi pályájokat. Három közülök magyar és kalvinista vallású volt, kik közül az egyik — írja a naplóvezető pater — makacszkodott istenhez térti, és csak

miután már négy társát függni látta, hívatá a lelkészt és tért át a katolikus vallásra.«

Az 1716. 1717. 1718. 1719. 1720. és 1721. évekre is vannak a naplóban feljegyzések, ezek azonban országos történelmi tekintetben kevésbé lévén érdekesekek, kihagytam. Végre az

1722. évben

már gróf Erdődy Györgyöt találjuk Galgóc földes urául, kiről a naplóíró hálás elismeréssel azért emlékezik meg, mert a jesuiták missiójának buzgó pártfogója volt.

Nevezetesebb mozzanat Lipótvára történetére nézve az, hogy ez évi martius 22-én báró de Acton vezérőrnagy, a vár parancsnoka meghalt.

A napló 1723. évről is tartalmaz följegyzést, mely azonban Lipótvárára nem vonatkozik, és általában érdekesség nélküli. E kötetből többet Lipótvára történetére nézve nem merithetünk.

Közli: NAGY IVÁN.

OKMÁNYTÁR
OZORAI PIPO TÖRTÉNETÉHEZ.

HARMADIK KÖZLEMÉNY.

52.

Ozorai Pipó temesi gróf egy nevezetes határperben egyik választott bíró. 1416.

Nos Nicolaus de Gara Regni Hungarie Palatinus et Judex Comanorum memorie commendantes tenore presencium significamus quibus expedit vniuersis: quod cum inter virum Magnificum Johannem filium Ladislai filij Comitis Stephani Bubeck olyn Judicis Curie Regie, Magistrum Tauarnicorum: Regalium; item Magistros Ladislaum filium Emerici Wayuode, Petrum et Nicolaum filios Detrici Palatini; preterea Nicolaum et Johannem filios Ladislai, Sigismundum filium Georgij, et Ladislaum Prepositum Ecclesie Sancti Georgij martiris de viridi campo territorij Strigoniensis de Chythnek ab vna; parte vero ab alia Ladislaum filium Mychaelis filij Nicolay filij Jacobi filij Batyz de Gwmer, super facto destruccionis metarum alias inter possessiones Kewres et Rudna, nec non Berzethe prefati Ladislai de Gwmer; item Rakonchas alio nomine Zenegetew siue Wyfalu et Zalochhaza dictorum dominorum de Pelseuch et de Chythnek erectarum; preterea racione tarrarum arabiliu et silue in cacumine montis Pelseuchlege existencium, quas scilicet siluam et terras arabiles ipsi domini de Pelseuch et de Chythnek ad eos de jure pertinere debere asseruissent, et nichilominus super alijs causarum articulis litis materia suboriri voluisset et inchoata extisset, in hysque omnibus partes antelate se amicabili reformacioni et *disposicioni vivorum Magnificorum Piponis de Ozora Comitis Temesyensis, Pauli Bysseni pridem Bani Regni Sclauonie, et Mathei de Paloch Castellani de Gyosgevr* eo modo, ut quitquid ijdem visis metalibus litteris, juribusque parcuim examinatis in premissis disponerent et terminarent, in eo starent contenti, submisissent; tandem prefati Johannes Bubeck Magister Tauarnicorum Regalium et Ladis-

laus filius Emerici Wayuode, item Nicolaus et Johannes filij Ladislai de Chythnek personaliter pro se; predictis vero Petro et Nicolao filijs Detrici Palatini idem Magister Ladislaus, pro antelatis autem Sigismundo filio Georgij et Ladislao Preposito ipsi Nicolaus et Johannes sine litteris procuratorijs, onera et grauamina eorum in subscriptis super se accipientes ab vna, ex alia autem partibus prefatus Ladislaus filius Michaelis de Gwmer similiter personaliter, presentibus dictis Comite Pipone, Paulo Bano et Matheo de Paloch, nostri comparentes in presencia dixerunt et proposuerunt in hunc modum: quomode ipsi pro ratificatione dictarum metarum, terrarumque arabilium et silue contentiosarum ipsis Comiti Piponi. Paulo Bano et Matheo de Paloch duo paria litterarum priuilegialium domini Nicolai filij Geleti olym Palatini super facto castrorum Berzethe et Craznahorka, villarumque eis annexarum litteris in eisdem explicatarum emanata, metales distinciones inter iura parcium tunc consumatas et erectas denotancia et vniformiter loquentia demonstrassent; et ipsis demonstratis, earumque seriebus expositis et intellectis, ex eorum Comitum Piponis, Pauli Bani et Mathei induccione se concordasse recitarunt, ymo concordarunt coram nobis hoc modo: vt ante omnia ipsi, puta domini de Pelseuch et de Chythnek ab vna parte; prefatusque Ladislaus de Gwmer ab alia potissime ad petitionis iustanciam Comitum Piponis de Ozora pretaxati sese mutuo et ad ipsos pertinentes super vniversis et singulis factis potencialibus, puta verberacionibus, et vlneracionibus hominum, ablacionibus rerum, dampnis, nocumentis, iniurijs, iudiciorum oneribus, et generaliter omnium malorum generibus hactenus inter eos quomodolibet patris et exortis in ulterutrum, expeditos quitosque et absolutos reddidissent atque commisissent, ymo commiserunt coram nobis, vniversas et singulas litteras causales in premissis inter eos exortas, puta inquisitorias, affirmatorias, euocatorias, proclamatorias, iudiciales, et alias, exceptis litteris factum possessionum tangentibus, vanas, cassas, exhibitoribusque nocituras committentes. Deinde vero de facto dictarum terrarum arabilium taliter dispositum extitit: quod prefatas terras arabiles in ipso cacumine prefati montis Pelseuchhege situatos jobagiones memorati Ladislai de Gwmer et suorum sucessorum de femore et linea ipsius descendencium, non vero aliorum fratrum suorum, qui scilicet jobagiones dicti Ladislai in predictis possessionibus Berzethe, Rudna et Kewres residerent, a modo in posterum successiue, illas videlicet, quas vsque nunc vsi fuissent, colere, arare, pro seque seminare tutam et liberam haberent facultatem. Tali sub pacto, vt ipsi jobagiones de frugibus per ipsos in dicta terra seminandis, quamnis nona earum pars tolli deberet, attamen eis scilicet dominis de Pelseuch et de Chythnek non huiusmodi nonam

partem ex integro, sed mediam partem ipsius none, hoc est de decem et octo capecijs vnam capeciam occasione et contradiccione quibuslibet relegatis, dare et amministrare tenebuntur. Hoc declarato, quod vbi jobagiones preallegati Ladislai et suorum successorum de suo femore et linea descendencium dictas terras arabiles in predicto cacumine iam dicti montis Pelseuchhege existentes per spacium quatuor annorum integrorum post sese computandorum colere, arare, pro seque seminare nollent vel non curarent, et sic huiusmodi terre arabiles inculte in arbusta converterentur propter quod exinde pro ipsis dominis de Pelseuch et de Chythnek nullus redditus aministraretur et redderetur; extunc ipsi domini de Pelseuch et de Chythnek eorumque posterii expiratis et expletis dictis quatuor annis ipsas terras colere et arare obmissas, et in arbusta conuersas eorum jobagionibus proprijs, quibus voluerint et eis visum fuerit, ad colendum, arandum et seminandum dare et deputare plenam et absolutam habebunt facultatem, contradiccione prefati Ladislai et suorum successorum non obstante. Factum autem prefate silue in ipso cacumine montis Pelseuchhege adiacentis taliter moderatum extitisset: quod excepta silua supra dictam villam Zalochhaza adiacente, dum in alijs locis silua in predicta jobagiones prefati Ladislai et suorum heredum pro proprio vsu eorum, non vero extraneo, solum pro domibus construendis ligna succidere pro seque deferre vellent et intenderent; tunc hoc absque scitu prescriptorum dominorum de Pelseuch et de Chythnek, presencialitateque officialis eorum in villa Wyfalu constituti, et antelati Ladislai de Gwmer, sin eorum posterorum nunquam faciendi haberent facultatem; sed tocies quociens eueniret et necesse esset, antelati jobagiones prescripti Ladislai et suorum heredum pro dictis domibus construendis in prefata silua sub moderamine prenotato, ligna eis sufficiencia et necessaria succidere, pro seque precise deferre semper possent et valerent. Ita tamen, quod ijdem jobagiones iam tacti Ladislai et suorum heredum silua in eadem carbones cremare non possent, nec extraneis ligna succidere et vendere vel aliter donare valerent. Qui quidem jobagiones sepe tacti Ladislai et suorum posterorum, si in dicta silua carbones cremarent, aut ligna succiderent alijsque extraneis venderent et donarent, et in hys apprehenderentur; extunc tales tanquam transgressores mandati, vt alij exemplarentur, ad debitam penam supportandam dictis dominis de Pelseuch et de Chythnek assignarentur. Hoc specificè inserto, quod a modo in posterum prefati jobagiones annotati Ladislai de Gwmer et suorum heredum in prefata silua in cacumine dicti montis Pelseuchhege situata nullas extripaciones (*igy*) facere poterunt, nec habebunt facultatem faciendi modo aliquali. Pro vberiori autem pacis tranquillitate ipsi domini de Pelseuch et de Chythnek ante-

dicto Ladislao de Gwmer et suis posteris annuissent, vt jobagiones eorum de dictis villis Berzethe, Kewres et Rudna siluas vsuales eorum intra metas possessionum Gwnch, Wyfalu et Sebespatak, videlicet infra cacumen, in latere et sub pede dicti montis existentes, ad instar jobagionum eorum vti possent et valerent. Metas autem prescriptas inter dictas possessiones Berzethe, Kewres et Rudna prefati Ladislai, nec non Zenegetew alio nomine Rakonchas siue Wyfalu, ac Zalochhaza prefatorum dominorum de Pelseuch et de Chythnek olim vigore dictorum duorum priuilegiorum antelati Nicolai filij Geleti Palatini per partes sub equali forma verborum exhibitorum, vbi eedem destructe extitissent et delete, renouandas et rectificandas fore decreuissent. Quas quidem metas seruata forma dictorum amborum priuilegiorum memorati Ladislaus filius Emerici Wayuode et Johannes filius Ladislai de Chythnek, nec non Ladislaus filius Mychaelis de Gwmer equali et vnanimi intencione pro rectificandis dictis metis ad facies dictarum possessionum Kewres, Rudna et Berzethe, item Zenegetew alio nomine Rackonchas siue Wyfalu ac Zalochhaza accedentes, taliter de nono rectificasse retulerunt: Quod prima metarum, que ipsas possessiones Kewres et Rudna ipsius Ladislai a dicta possessione Zenegetew alio nomine Rakonchas siue Wyfalu prefatorum dominorum de Pelseuch et de Chythnek distingeret inciperet inter ipsas villas Kewres ac Zenegetew alio nomine Rakonchas siue Wyfalu a plaga occidentali in vertice cuiusdam magni montis Pelseuchhege, vbi duas metas erexissent; vnde quasi decliuo modo ad plagam orientalem descendendo circa quandam viam in siluam eiusdem montis ducentem duas metas terreas posuissent; abinde ad eandem plagam descendendo venissent ad verticem cuiusdam promontorij, vbi duas metas terreas cumulassent: deinde in latere eiusdem promontorij descendendo versus dictam plagam duas metas; exinde adhuc in latere ipsius promontorij ad dictam plagam eundo venissent ad illum locum vbi alias tres arbores, due scilicet fagine wlgo byk et tertia iwa vocate fuissent, et ibi tres metas angulares erexissent; deinde reflecteretur ad partem septemtrionalem, et descenderet ad caput cuiusdam fontis pro meta commissi, vnde ad dictam plagam eundo veniret et fluuium Gunchpataka; quem pertranseundo et modicum eundo venissent ad alium minorem riuulum in ipsum fluuium Gunchpataka incidentem et intrantem, ibique ex utraque parte ipsius minoris riuuli duas metas posuissent, quarum vna a parte orientis dicte possessioni Rudna, et alia a parte occidentis dicte possessioni Zenegetew alio nomine Rakonchas sine Wyfalu separarent; deinde contra meatum ipsius minoris riuuli supra eundo, in exitu siue defectu ipsius duas metas cumulassent; abinde directe ad ipsam plagam septemtrionis eundo, et quandam ma-

gnum alposum ascendendo, in vertice ipsius duas metas terreas possuissent; exinde curuo modo quasi ad plagam occidentis supra eundo circa vnam viam duas metas terreas erexissent; deinde autem per eandem viam veniret ad duas metas in radicibus duarum arborum tilye in exitu ipsius vie prope eandem viam a parte sinistra inter terras arabiles de nouo erectas; exhinc procederetur ad quendam montem Iwagyohég vocatum, in cuius latere supra quoddam heremitorium duas metas terreas agregassent; deinde autem supra eundo montem ascendendo in vertice ipsius duas metas terreas elenassent; et ibi mete dictarum trium possessionum, Kewres, et Rudna, ac Zenegetew alio nomine Rakonchas siue Wyfalu terminarentur. Deinde autem metas et cursus earum, quibus prefata possessio Berzethe memorati Ladislai ab antedicta possessione Zalochhaza memoratorum dominorum de Pelseuch et de Chythnek sequestraretur, tales esse recitarunt vterque Ladislaus et Johannes antelati: quod prima metarum inciperet a parte orientis in cacumine magni montis saxosi, in cuius latere esset constructum prefatum castrum Berzethe vocatum; et abhinc de ipso monte descendendo ad antiquum portum seu vadum fluuij Sayo ad occasum solis, ibique duas metas terreas ex vtraque parte ipsius fluuij Sayo erexissent; abindeque directe transitu ipso vado seu portu iret ad quendam indaginem, iuxta quam iterum versus occasum per viam eundo perueniret ad fluium, qui de ipsa indagine egrederetur seu oriretur, et caderet in ipsum fluium Sayo, ibique vnam metam terream erexissent; deinde vltterius ad eandem plagam secus ipsam indaginem non longe pergendo ex parte dextra ipsius vie circa angulum cuiusdam nemoris arborum auellanarum vnam metam terream possuissent; inde directe ipsum nemus arborum auellanarum pertranseundo in ascensu dicti montis Pelseuchhege in diuerticulo terre arabilis secus dictam indaginem metam terream erexissent; dehinc autem directe tenderet seu transiret ad dictam plagam occidentis supra ipsum cacumen montis Pelseuchhege, et perueniret ad quendam concauitatem ad instar putej seu cisterne neue cellarij existentem, et ibi terminaretur. Hys itaque omnibus suo modo perfectis et ad effectum realiter deductis, nobisque seriatim et suo modo recitatis; cum nos prefatum Johannem Magistrum Tauarnicorum Regalium, et Ladislaum filium Emerici Wayuode, item Nicolaum et Johannem de Chythnek, ac preallegatum Ladislaum filium Mychaelis de Gwmer super eo, si ipsi, dictique filij Palatini, ac Sigismundus filius Georgij, nec non Ladislaus Prepositus de Chythnek in premissis que disposita essent contentarentur, et ea obseruare uellent, uel ne, iuridice requisitos habuissemus: tandem quia tam iidem Johannes Bubek Magister Tauarnicorum Regalium, Ladislaus filius Emerici Wayuode, Nicolaus et Johannes de Chythnek nominibus

quibus supra, quam eciam ipse Ladislaus de Gwmer premissa, que disposita essent et terminata omnino eatenus, quemadmodum effectui essent mancipata, immutabiliter penitus et per omnia obseruare, nec eis aliquatenus temporibus successiuis perpetuis contrauenire velle, sed ea in qualibet parte pro rato habere et acceptare velle indicarunt; ideo premissam rectificacionem metalem, et alia in superioribus enarrata inter partes disposita et finaliter terminata ratificantes atque roborantes, commisimus dictas possessiones parcium eisdem sub limitibus et moderaminibus prenarratis in heredum heredes perpetuo possidere et habere, saluis iuribus alienis. In quorum robur et fulcimentum habentes litteras nostras priuilegiales pendentes autentici sigilli nostri munimine roboratas prefatis dominis de Pelseuch et de Chythnek duximus concedendas. Datum Bude in festo Beate Anne matris Marie anno Domini millesimo quadringentesimo sedecimo.

(Eredetie bõrhártyán, melyrõl Garai Miklós nádor pecsétje világos kék selyemzsinóron függ; az országos levéltár kincstári osztályában.)

(1048)

53.

Zsigmond király Ozorai Pipónak, testvérének Máténak, és unokaöccsüknek Lenártnak engedélyt ad, hogy javaikban bárhol is kőrárokat és erődöket építhessenek. 1416.

Commissio propria domini Regis.

Nos Sigismundus Dei gracia Romanorum Rex Semper Augustus, ac Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Rex memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis, quod nos ad Nostri Regie (*igy*) Culminis animum digne reuocantes pure fidei et magne fidelitatis indicia, ac laudum preconijs attolenda preclara merita fidelis nostri summe grati et sincere dilecti *Magnifici Píponis filij Stephani de Ozora Themesiensis et Camerarum Salium Nostrorum Regalium Comitis*, quibus ipse a plerisque temporum pretereuncijs in diuersis nostris et dictorum Regnorum nostrorum, presertim autem Hungarie predicti et Bozne arduis agendis, et expeditionibus difficillimis; presertim eo, temporibus non diuturne elapsis in Fori Julij et Istrie partibus quam plures ciuitates, villas et opida, nec non castra, castella, et municiones diuersas, que tunc apud Venetorum, nostrorum et dictorum Regnorum nostrorum emulorum manus nobis inuitis habebantur et tenebantur, suis actibus strenuis et militaribus, ac ingenuosis et sagacibus, processibus, non sine quamplurimorum tanen suorum carorum familiarium, ipsius Regni nostri Hungarie nobilium natorum Deo et hominibus pla-

citorum stragibus et sanguinis effusionibus, Nobis et Sacre Corone Regie Hungarie reducente et reannectente; demum eciam Nostra Maiestate pro Sacrosancte Romane ac Vniuersalis Ecclesie reformatione et vnionis ordinacione circa Lombardie et Almanie partes, et expressanter in Sacrosancto Generali Constanciensi Concilio ad id congregato summo opere laborante; quemadmodum eciam pro nunc sarcinosis laboribus, humeris nostris Regijs impositis, pro felici ipsius vnionis optate consumacione ardenti desiderio laborare non desistimus, Celsitudini Nostre se valde gratum reddidit et acceptum, et in antea eo quidem ipsum nobis idem exhibere valde arbitramur, quanto sibi et suis singularioribus honorum gracijs duximus occurrendum. Volentes igitur prefatum Comitem Piponem premissorum suorum fidelium seruiciorum et meritorum contemplacione ad presens, vti in antea largius intendimus, specialibus Regijs prosequi fauoribus, vt ipse nostris et Regni nostri seruicijs comodius valeat insudare; eidem Comiti Piponi ad humillimam ipsius precum instanciam ex nostre liberalitatis gracia et dono speciali graciose annuendo duximus concedendum, ymo mera nostre Regie potestatis plenitudine, et ex certa nostra sciencia annuimus graciose committentes, vt idem Comes Pipo, nec non Mathias frater carnalis, et Leonardus nepus (*igy*) eiusdem, heredesque et successores ipsorum vniuersi, in quibuslibet possessionibus et villis ipsorum, in quocumque Comitatu dicti Regni nostri Hungarie habeantur, et presertim in possessione eorum Ozora predicta, in Comitatu de Tolna existenti, vbi ipsi maluerint, castra et fortalicia seu castella lapidea vel lignea construere seu edificare, constructaque seu edificata prefati Comes Pipo, nec non Mathias et Leonardus, eorumque heredes et successores vniuersi, more et ad instar ceterorum verorum dicti Regni nostri Hungarie nobilium castra seu fortalicia habencium, tenencium et possidencium, conseruare, possidere, et manutenere valeant atque possint ex presenti Nostre Maiestatis annuencia et gracia speciali, saluo iure alieno. Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum, quas in formam nostri priuilegij redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportate. Datum in ciuitate Beluacensi Regni Francie in die Cene Domini anno eiusdem millesimo quadringentesimo sextodecimo, Regnorum nostrorum anno Hungarie etc. tricesimo, Romani vero sexto.

1891
2873
(Eredetie börhártyán, Zsigmond királynak egyfejű sast tartalmazó, s belül oda nyomott pecsétje alatt, melyet a király 1416. VI. Kalendas Junij« kettős függő pecsétje alatt privilegiális formában erősített meg.

Mindkét okmány a NM. herczeg Eszterházy család levéltárában.)

54.

Ozorai Pipó rendelete Csanád, Temes és Krassó vármegyék alispánjaihoz a Boszniából menekült jobbágyok szabad költözködése ügyében. « Datum in Szeged die sabbato proximo ante Dominicam Cantate Domino 1416.

(Pesty Frigyes, Krassó vármegye története III. köt. 285. l.)

L3

55.

Ozorai Pipó temesi grófnak idézési parancsa Remethei Istvánhoz bizonyos Laposnoki Balásné Béli Margitot illető peres ügyben. 1416. körül.

Pipo de Ozora
Comes Themesiensis.

Nobilis vir, amice carissime. Vestram Amicicium requirimus per presentes diligenter, quatenus missis presentibus contra nobilem dominam Margaretha vocatam, consortem scilicet Blasij filij Johannis de Laposnok ad feriam quartam proxime venturam in nostram presenciam venire velitis, super eo, quod eandem dominam de vniuersis possessionibus et iuribus possessionarijs condam Ladislai filij Nexe de Bel patris sui, nulla prius super dote et rebus paraffernalibus de eisdem possessionibus et iuribus possessionarijs domine relicte eiusdem Ladislai filij Nexe, matris scilicet ipsius domine Margarethe prouenire debentibus, ad eandem dominam Margaretham deuolutis satisfaccione impensa exclusissetis, rationem reddituri. Aliud in hys facere non velitis. Datum in Lippa feria proxima post festum Visitacionis Marie Virginis Glorioso. ✓

danat

Kivül: Nobili domino Magistro Stephano filio Petri de Remethe amico suo.

no VI. 677.

(Eredetie papiron a nemes Kállay család levéltárában.)

16 165

56.

Ozorai Pipó temesi grófnak banderiuma a boszniai háborúban. 1416.

Sigismundus Dei gracia Romanorum Rex Semper Augustus, ac Hungarie etc. Rex fidelibus suis Conuentui Ecclesie de Lelez salutem et graciam. Dicitur nobis in personis Johannis filij Gregorij de Nathafalua, nec non nobilium, domine Catharine consortis Sigismundi de Bachka, et puelle Anna vocatarum filie Andree dicti Bathor de Ruzka: quomodo Franciscus filius Johannis de Chychyr et Sigismundus filius eiusdem quasdam litteras nostras prorogatorias pro ipsorum parte emanatas, in eo videlicet, vt ipsi ad presentem nostrum exercitum versus Bosniam motum

sub banderio fidelis nostri Piponis de Ozora Comitis Themesiensis essent profecturi, procurassent, vigore quarum quidem litterarum vniuersas et quaslibet causas ipsorum contra ipsos habitas ad octauas festi Epiphaniarum Domini nunc venturas prorogari fecissent, in preiudicium ipsorum Johannis, nec non domine et puelle valde magnum; cum tamen, vti dicitur, ijdem Franciscus et Sigismundus filius suus, in dictum exercitum nostrum minime accessissent et transiissent. Super quo fidelitati vestre firmissime precipiendo mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo presente Caspar de Budahaza, vel Andreas de eadem, sin Emericus Lachk de Mathyocz, seu Petrus filius Pauli de Hurka, siue Blasius de Ina, neue Clemens filius eiusdem, an Jacobus de Harazthy alijs absentibus homo noster, ab omnibus quibus incumbit, meram de premissis expesiatur certitudinis veritatem, quam tandem nobis fideliter rescribatis. Presentes autem sigillo nostro maiori, quo vt Rex Hungarie vtimus, fecimus consignari. Datum Bude feria secunda proxima ante festum Beati Martini Confessoris anno Domini millesimo quadringentesimo sexto decimo, Regnorum autem nostrorum anno Hungarie etc. tricesimo, Romanorum vero septimo.

(Eredetie a leleszi konvent levéltárában.)

57.

Ozorai Pipo temesi grófnaak védlerele Chapi-i Jakab özregye és fia számára. 1417.

Pipo de Ozora Comes Themesiense protectionales litteras dat pro nobili domina consorte et filiis Jacobi Chepi ad Vice Comitem Comitatus Themesiensis. Datum in Temesvár secundo die Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis.

(A Kállay család levéltárának lajstromából.)

58.

Ozorai Pipo temesi grófnaak perhalyasztási parancsa Temes és Krassó vármegyékhez Remethei István ügyeire. 1417.

Pipo de Ozora Comes Themesiensis dat mandatum dilatorium Vice Comitibus et Iudicibus Nobilium Comitatum Themesiensis et Crassoviensis sonans, ut vniuersas causas nobilis viri Stephani filij Petri de Remethe familiaris Illustris domini Dezpoti, tam per ipsum contra alios, quam per alios contra ipsum motas, vel coram ipsis Vicecomitibus et Iudicibus Nobilium mouendas, ex eo quod idem Stephanus in continuis ipsius domini

Dezpoti servitiis existat occupatus, ob hocque ipse prosecutioni suarum causarum nullatenus intendere possit, sine omni gravamine ad proximam Sedem ipsorum Judicalem tunc post medium Quadragesimae celebrandam differant et prorogent. Datum in Tiza Varsan in festo Beatae Caeciliae Virginis 1417.

(A Kállay család levéltárának lajstromából.)

59.

Ozorai Pipó temesi grófnak a Zaylai és Eczeni erdők kérdésében tiszafüredi tisztlének Solmosi Lászlónak utasítást ad. 1417.

Pipo de Ozora Comes Themesiensis dilecto nobis viro Ladislao de Solmos inter cetera officiali de Fyred salutem et ampliozem dileccionem. Querulosa propositio amici nostris nobilis viri domini Briccij Prepositi Ecclesie Agriensis nobis patefecit, quomodo silvas suas, signanter Echen et Zayla penes fluuium Ticie intra metas possessionis Babona existentes, hospites et populi de Fyred absque voluntate et licencia eiusdem domini Prepositi amici fratrumque suorum nunquam alias, nisi temporibus nostrorum officialium ac fratris nostri Reuerendi in Christo patris domini Andree Episcopi Ecclesie Waradiensis succidissent, et ad eorum vsus conuertere cepissent. Vnde committimus vestre dilectioni per presentes, quatenus ab Egregijs et nobilebus viris Magistris Johanne filio Hanczykonis de Porozlow, Georgio filio Sebastiani de Zenthymreh, et Symka de Ohath de premissis veritatem inquiratis, alijsque certis documentis vos informetis; et si iuxta narrationem predicti domini Prepositi reperieritis, predictos hospites et populos a predictarum siluarum successione prohibeatis et interdicitis, ne vterius nobis super hys querimonie porrigantur. Datum Bude in festo Beati Laurentij martiris anno Domini millesimo CCCC^o decimo septimo.

(Az egri káptalan 1417-ki jelentéséből).

DL 9065

60.

Szigismund királynak rendelete az egri káptalanhoz, hogy ezen utasítást Solmosi Lászlónak átküldje. 1417.

Sigismundus stb. Capitulo Ecclesie Agrinsis stb. Dicitur nobis in personis honorabilis viri domini Briccij Prepositi dicte Ecclesie Agriensis et ipsius fratrum, quomodo vir Magnificus Pipo de Ozora Comes Themesiensis quasdam causas et controversias super successione siluarum Zayla et Echen vocatarum intra metas possessionis ipsius Babona vocate existencium subor-

tas Ladislao de Solmos familiari suo per suas litteras in termino et loco ad id per ipsos dominum Briccium Prepositum ac fratres ipsius, nec non dominum Ladislaum prefigendo et deputando commisisset reformare. Ad cuius quidem causarum et controuersiarum reformationem noster et vester homines necessario essent transmittendi stb. (parancs, hogy kebeléből küldje ki bizonyosságát, ki a »homo Regius«-sal »Nicolaus Litteratus de Baab, aut Demetrius filius Pauli«-val ebben járjon el, s hogy az eredményről jelentést tegyen.) Datum Bude die dominica proxima post festum Circumcisionis Domini anno ejusdem millesimo CCCC^o decimo septimo.

(Az egri káptalan 1417-ki jelentéséből.)

61.

A káptalannak ezen ügyben jelentése. 1417.

Serenissimo Principi et Domino domino Sigismundo stb. Capitulum Ecclesie Agriensis stb. Nouerit Vestra Serenitas nos litteras vestras sumpmo cum honore, et viri Magnifici domini Piponis de Ozora Comitis Themesiensis amicabilem recepisse. Quarum prime tenor talis est:

Sigismundus stb. (következik Zsigmond királynak 1417-ki rendelete, mint fentebb 60. sz. a.)

Tenor vero litterarum domini Comitis Piponis ist est

Pipo de Ozora Comes Themesiensis stb. (következik utasítása tiszafüredi tiszte Solmosi Lászlóhoz mint fentebb 59. sz. a.)

Nos itaque mandatis stb. hominem nostrum Magistrum Paulum de Zelena socium et concanonicum nostrum ad predicta vestra mandata exequenda pro nostro testimonio, vna cum Nicolao Litterato de Baab homine vestro transmimus fidedignum; qui demum exinde reuersi nobis conformiter retulerunt isto modo: Quod cum ipsi feria secunda proxima post dominicam Ramispalmarum procedere voluissent, prefatum Ladislaum de Solmos, in Congregatione Nobilium in Sede Judiciaria Comitatus Heweswywariensis in villa Welpreth fieri consveta, vbi et ipsas litteras domini Comitis ac alia tria documenta ipsas siluas, in prescriptis litteris vestris et eiusdem Comitis Piponis nominatim tangentes in presencia Egregiorum virorum Magistrorum Stephani filij Stephani de Nana, Johannis filij Hanczykonis de Porozlow, Georgij filij Sebastiani de Zentemreh, Thome de Wgra, Nicolai filij Johannis de Zenthdomonkos, et Demetriij Litterati de Zalook, et aliorum nobilium virorum dicti Comitatus exhibuissent et presentassent; dictus Ladislaus de Solmos juxta continenciam litterarum ipsius Comitis Piponis procedens et inquirens, per diligen-

tem informacionem et inquisitionem ex attestacionibus et fassionibus predictorum Johannis filij Hanczykonis de Porozlow, Georgij filij Sebastiani de Zenthemreh, ac plurimorum nobilium virorum, nec non certarum litterarum seu documentorum continencijs per predictum dominum Briccium Prepositum ibidem productorum reperisset, predictas siluas Echen et Zayla ad prescriptam villam Babona pertinuisse et pertinere, et per populos et villanos de Fyred nunquam alias fuisse succisas, et ligna potencialiter fore asportata, nisinouiter temporibus Reuerendi patris domini Andree Episcopi Waradiensis ac eiusdem Comitis Piponis pro tutore bonorum Ecclesie Waradiensis se gerentis. Quibus, vt prefertur, inquisitis et limitibus veritatis repertis idem Ladislaus iuxta continencias litterarum predicti Comitis Piponis annotatos populos ville Fyred ab vsu dictarum siluarum interdicere et prohibere assumpsisset, et suis Officialibus in villa Fyred constitutis tunc inibi coram eo astantibus ab ulteriori dictarum siluarum succisione, ac lignorum asportacione eosdem populos taliter prohibere mandasset et commisisset, vt si quispiam ipsorum populorum in dictis siluis dampna et nocumenta incurrerent, ipsemet tollerare et sustinere, atque tantum sibi ipsi de ipsis dampnis et nocumentis sibi evenientibus posset ed deberet imputare. Tandem cum idem dominus B. Prepositus in eadem Sede de potencijs et violencijs, vt puta siluarum succisionibus et lignorum asportacionibus, ac ville sue Babona inuasionibus, spoliacionibus gregum seu armentorum eiusdem ville Babona et asportacionibus nouiter et hys proximis diebus, videlicet in festo Beati Gregorij Pape per Nicolaum Gywrky dictum de Fornas et Barnabam de Domahaza Officiales et familiares eiusdem Ladislai, atque Franciscum Molnos dictum, Nicolaum Symonis, Lucam Pauli, Blasium Egidij, Stephanum Boczo, Barnabam Zakalos, Michaelem Haygato, alterum Michaelem Bartha dictum, alterum Lucam filium eiusdem, Thomam Byczo, Johannem Masas, Matheum Seres, Petrum filium Ladislai, Georgium filium Martini, Laurencium Paruum, Michaelem Decan dictum, alterum Michaelem de Raba, Ladislaum Tolway, Petrum Fabrum, Thomam et Petrum Clara dictos, Thomam, Emericum, Benedictum et Dominicum Guthos dictos, Johannem Lapidam, Franciscum Gywri, Berthok Farkas dictum, Blasium Posa, Johannem Saxonem, Ladislaum Thatar, Nicolaum Boytoryan, Benedictum Pete, Thomam filium eiusdem, et Valentinum, ac vniuersos alios populos et villanos de Fyred factis et perpetratis, ab eodem Ladislao de Solmos satisfaccionem fieri postulasset: tunc prefatus Ladislaus de Solmos ad ipsam postulacionem respondisset, quod premissa omnia et singula non omnino ex ipsius proprio capite et voluntate processissent, sed de mandato prescriptorum dominorum Andree Episcopi et Comitis Piponis per annotatos suos Officiales

et populos ville Fyred facta extitissent et perpetrata. Et quia predicti officiales et populi ipsa spolia et animalia inter se iam distribuissent, abhinc ipse de premissis rebus et animalibus satisfactionem impendere non posse allegasset; adiecisset eciam idem Ladislaus, quod si honores et officiolatum dicte ville Fyred deponere et relinquere deberet, nunquam de consimilibus actibus potenciaris et facinoribus et de cetero se intromittere atque peramplius vellet, vel suis committere perpetrare. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes contulimus litteras maioris autentici sigilli nostri munimine roboratas. Datum in die Cene Domini anno eiusdem supradicto videlicet M^oCCCC^o decimo septimo.

(1418. január 20-ki jegyzői átirat után, az országos levéltár kincstári osztályában.)

62.

Ozoraí Pipo temesi gróf a Maylathmaycho nevű patak melletti királyi jószágokban lévő kenézségek ügyében intézkedik. 1418.

(Pesty Frigyes, Krassó vármegye története. III. köt. 284. l.)

63.

Ozoraí Pipo elengedi azon bírságot, mely neki a Remethei István és Dobozi Demeter közötti ügyben megítéltetett. 1418.

Pipo de Ozora ad Viceomitum Comitatus de Temes. Quia Stephanus filius Petri de Remethe vigore suarum litterarum obligatarum adversus Demetrium filium Dan de Doboz convictus fuit in oneribus; nunc partem sibi obvenerentem Pipo relaxat. Datum in Temesvár Octavo die festi Epiphaniarum Domini. 1418.

(A Kállay családnak levéltári lajstromából.)

Itt felemlítendő V. Márton pápának két 1419-ki levele Zsigmond királyhoz és Ozoraí Pipóhoz, Buondelmonti János pécsváradi apát érdekében, mint 1856-ki értekezésem függelékében IX. és X. sz. a.

64.

Ozoraí Pipo felszólítja néhai Remethei István özvegyét és ját, hogy azon 150 forintot visszajazzessék, melyeket Remethei István Sadani Deák Tamás mestertől kölcsönzött. 1420.

Pipo de Ozora dominae relictæ, ac Emerico filio Stephani filii Petri de Remethe, ut 150 florenos novos solvant Magistro

Thomae litterato de Sadan per Stephanum de Remethe mutuatos. Datum in Temesvár feria sexta proxima ante dominicam Reminiscere 1420.

(A Kállay család levéltárának lajstromából.)

65.

Ozorai Pipo Benedek Him fiának árvéát Remethei Péter fia ellen pártfogolja. 1420.

1. Pipo de Ozora ad nobilem Stephanum filium Petri de Remethe in querela, quod orphanos quondam Benedicti filii Him damnificaverit, hortatur eum, ne id faciat; quia Pipo est eorum orphanorum protector. Datum Budae in festo Beati Stephani Regis 1420.

2. Catharina relicta Benedicti de Debrenche ad Magistros Emericum, Ladislaum, Nicolaum, Franciscum et Stephanum filios Petri de Remethe in eodem. Datum in castro Debrenche feria proxima ante festum Ascensionis Domini. 1420.

(A Kállay család levéltárának lajstromából.)

66.

Borbála királyné az Ozorai Pipo birtokához tartozó Sárvár város polgárait, az ottani és a Sopronmegyei harminczad alól felmenti. 1421.

Littera domine Regine (Barbarae) patens Posonij in festo Beate Magdalene a. D. 1421. edita, cuius serie ipsa domina Regina ciues et hospites de Sarwar ex inspeccione litterarum condam Serenissimi Principis domini Karoli Regis, atque inclite domine Marie Regine feliciam reminiscenciarum, nec non nominati domini nostri Sigismundi Imperatoris sibi eotunc specietenus productarum a solutione tricesime in eadem Sarwar ac Soproniensi Ciuitatibus exigi consvete, ac de ipsorum proprijs rebus mercimonialibus provenire debende, liberos fore comperiens; nolens ergo eos, potissime attentis fidelitatibus et fidelibus seruicijs condam *Magnifici Piponis de Ozora Themesiensis et Camarum Salium Comitís* per ipsum sibi exhibitis, apud cuius manus eotunc ipsa ciuitas seu opidum Sarwar extitisset, eorum libertatibus frustrari seu destitui, atque ad solutionem tricesimarum de ipsorum rebus faciendam aliquatenus compelli et astringi, fidelibus suis vniuersis ac singulis tricesimatoribus in prefata ciuitate Soproniensi constitutis et constituendis firmissimo Reginali sub precepto, quatenus ipsi sepe dictos ciues et hospites sepefate Ciuitatis Sarwar contra et vltra formam prerogative libertatis ipsorum predictae ad solutionem tricesime de rebus ipsorum mer-

vll. 22.

cionialibus proprijs in dictis Soproniensi et Sarwar Civitatibus prouenire debendam compellere et astringere nullatenus pre-
premerent, mandassc perhibetur.«

(György esztergomi érsek és Palóczy Matyus országbíró, mint Zsigmond király távolléte alatti királyi helytartóknak 1434. Budán »12°. die tercię diei Purificacionis Beate Marie Virginis« hozott ítéletéből, az országos levéltár kincstári osztályában.)

Itt felemlíthető még 1. Zsigmond királynak egy 1423-ki határjárási parancsa; - és 2. a florenczi követeknek Zsigmond királyhoz és Ozorai Pipóhoz 1423-ki utasítása, mint 1856-ki értekezésem függelékében XII. és XIII. sz. a.

67.

*Ozorai Pipó és testvérei, s Kanisai István és rokonai közt Sárrár és Simon-
tornya várait és tartozékait tárgyazó bírtokesere. 1424.*

Nos Sigismundus Dei gracia Romanorum Rex semper Augustus, ac Hungarie, Bohemiae, Dalmacie, Croacie etc. Rex memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis, quod fideles nostri dilecti *Magnificus viri Pipó seu Philippus filius Stephani de Scolaribus, alias de Florencia, nunc vero de Ozora Comes noster Themesiensis etc.* in sua ac *Mathe fratris sui carnalis, nec non Johannis filij quondam Leonardi similiter fratris sui* in personis, onera eorum in negocio presenti super se recipiendo ab vna, parte siquidem ab alia Stephanus filius Johannis filij Laurencij de Kanisa pridem Janitorum nostrorum Magister, onus Ladislai filij sui in hac parte in se assumens, et Johannes filius condam Nicolai de eadem Kanisa Magister Thauarnicorum nostrorum personaliter coram nobis constituti dixerunt et sunt confessi sponte et libere tali modo: quod ipsi matura inter se prehabita deliberacione, in castris suis infrascriptis et eorundem vniuersis pertinencijs huiusmódi fecissent concambialem permutacionem, ymo fecerint nostro in conspectu, quod ipse Pipó de Ozora et fratres sui predicti castrum ipsorum *Saarwar* vocatum in Comitatu Castri Ferrei habitum, et eiusdem vniuersas pertinencias, videlicet opidum Zygeth cum tributo, item possessiones Saar cum tributo fori, ac Semien, Ikwrwar cum tributo, Solchon, Newger, Chene, Ewlbew, Hefhalu et Chalad vocatas cum tributo, nec non porcionem possessionarium in possessione Chenk habitam, simul cum tributo, notanter vero terris arabilibus cultis et incultis, pratis, fenilibus, pascuis, vineis et aquis, piscinis, aquarumque decursibus, siluis, rubetis, virgultis, montibus, vallibus, et generaliter omnibus et singulis utilitatibus, proventibus et obuencionibus ac pertinencijs earundem ad dictum Castram ac dictas possessiones pertinentibus quouis nominis voca-

bulo vocitatis, quibus per eosdem Comitem Piponem. ac Mathyam ac Leonardum fratres suos ipsum Castrum et possessiones antefate tentum fuit, et habite et possesse; et vltra hoc mille et quingentos florenos auri puri, veri et iusti ponderis; pro Castro memoratorum Stephani, Johannis et Ladislai *Symonthornya* appellato, et eiusdem vniuersis pertinencijs. vt puta opidis similiter Symonthornya et Bewrd vocatis, ac tributo in eodem Symonthornya habito, item possessionibus seu villis Alegres cum tributo, ac Barlyad, Zenthpeter, Wyfalu, Nempthy, et Kewrbew cum suo tributo, nec non Baand, Pinchehel, Parazthzekel, Wyzla, Hewlgez, Hydegkwth, Dorogh, Kezew, Chegled et Belch nominatis in Tolnensi; preterea Menewd iuxta ipsum Castrum, ac Waam, Bolhas, Hewrcek, Igaar et Felsewegres in Wesprimiensi, nec non possessionem Waytha in Albensi Comitatu habitis, et signanter modo quo supra cum terris arabilibus cultis et incultis, pratis fenilibus, pascuis, vineis, aquis, piscinis, aquarumque decursibus, siluis, rubetis, virgultis, montibus, vallibus et generaliter omnibus et singulis ceteris vtilitatibus, prouentibus, fructuositatibus et obuencionibus ac pertinencijs eorudem vniuersis ad idem Castrum Symonthornya possessionesque antelatas et tenutas eiusdem spectantibus, quocunq; et qualicunq; nomine appellatis, quibus scilicet per eosdem Stephanum, Johannem et Ladislaum de Kanisa ipsum Castrum et eedem possessiones tentum fuit acteuus, habiteque et possesse eisdem Stephano, Johanni et Ladislao et ipsorum heredibus; titulo concambiali perpetuo ipsi quoque Stephanus, Johannes et Ladislaus prescriptum Castrum eorum Simonthornija cum prenomminatis omnibus possessionibus et pertinencijs suis pro preallegato Castro Saarwar et eiusdem vniuersis pertinencijs, nec non pro prescriptis mille et quingentis florenis auri per eos ab eodem Comite Pipone plene leuatis, vt dixerunt, et habitis, memoratis Comiti Piponi, ac Mathye fratris carnali eiusdem, et Johanni filio Leonardi ipsorumque omnibus heredibus ipso titulo permutacionis iure perennali dedissent, donauissent et contulissent; ymo permutantes dederint, donauerint et sontulerint. Assumentes cedem partes in dominio premissorum Castrorum et omnium pertinenciarum eorum inter se mutuo permutatorum in alterutrum et ipsorum heredes mutua vicissitudine protegere, defensare et proprijs laboribus atque expensis conseruare. In casu autem quo temporum in processu ipsi Stephanus, Johannes et Ladislaus memoratum Comitem Piponem et fratres suos antedictos in dominio dicti Castri Symonthornya et ipsius pertinenciarum tenere et conseruare non possent vel non curarent; tunc prenomminatum Castrum Saarwar cum suis pertinencijs et omnibus iam fatis tenutis, ac prescriptos mille et quingentos florenos auri, eidem Comiti Piponi et fratri-

bus suis vel eorum heredibus restituere et persolvere teneantur; e converso autem si ipse Comes Pipo et fratres sui antefatos Stephanum, Johannem et Ladislaum, vel heredes eorum in possessione et dominio ipsius Castri Saarwar et eiusdem pertinentiarum tenere et conseruare nequirent; tunc modo simili ijdem ipsis dictum Castrum Symonthornya et suas pertinencyas remittere debebunt et resignare. Quibus sic habitis eedem partes Maiestati Nostre humillime supplicarunt, vt nos talismodi concambiali permutacioni nostrum Regium beniuolum consensum preberemus et assensum. Nos itaque attentis juri consonis ipsarum parcium supplicacionibus, et nihilominus pensatis multipharijs eorundem fidelibus et gratuitis seruicijs, huiusmodi permutacioni Castrorum et eorundem pertinenciarum, sic ut premittitur inter easdem facte nostrum Regium beniuolum consensum preberemus pariter et assensum, presencium litterarum nostrarum vigore et testimonio mediante. Datum Bude in vigilia festi Sacratissimi Corporis Christi anno eiusdem millesimo quadringentisimo vigesimo quarto, Regnorum nostrorum anno Hungarie etc. tricesimo octauo, Romanorum quartodecimo et Bohemie quarto.

Ezen okmányhoz tartozik még:

1. Sigismundus stb. Capitulo Ecclesie Castri Ferrei, Dicitur nobis in personis Magnifici Stephani filij Johannis, filij Laurencij de Kaulya stb. (iktatási parancs a kanisaiak részére.) Datum Bude feria sexta proxima post festum Beatorum Petri et Pauli Apostolorum a. D. 1424.

2. Nos Capitulum Castri Ferrei m. c. stb. (a káptalan bizonyáglevele, hogy a fentebbi iktatás a kanisaiak részére »in festo Beati Jacobi Apostoli« stb. 1424. minden ellenmondás nélkül megtörtént.) Datum 12. die diei introduccionis et statucionis predictarum.

3. Sigismundus stb. omnibus Christi fidelibus stb. (a királynak helybenhagyása a kanisaiak részére privilegiális formában) VI. kalendas Decembris a. D. 1424. stb.

(Ezek után nincs kétség, hogy Zsigmond Ozorai Pipo és testvérei részére hasonló formában adta ki királyi helybenhagyási privilegiumát.)

(Zsigmond királynak a kanisaiak részére kiadott fentebbi privilegiumának eredetie az országos levéltár kincstári osztályában.)

Nos Pipo de Ozora Comes Themensiensis etc. memorie commendamus per presentes, quod Emericus filius Pinkesd, et Michael

Thege de Vizesgjan, et Thomas Cherekley, Capitanei Comanorum Sedis Zenthelt coram nobis personaliter constituti, sunt confessi sponte in hunc modum: Quod licet Osualdus Marthini de Tapson vna cum suis gentibus in descensu Jangot descendendo, aliqua damna Comanis de eadem intulisset; tamen ipse Osualdus super dictis damnis plenariam impendisset satisfaccionem. Pro eo annotati Emericus, Michael et Thomas prescriptum Osualdum et suos homines super premissis damnis commisisset et reddidisset, immo commisit et reddidit quittum, liberum, modisque omnibus absolutum. Datum in Themeswar feria tertia proxima post festum Beati Emerici Ducis anno Domini M^oCCCC^oXX^o III°.

(A bécsi udvari könyvtár 8472. sz. a. kézirati codexéből 49. l. v. — V. ö. Bárány Torontál vármegye története II. köt. 43. l.)

Itt figyelembe vehető Ozorai Pipónak egy másik 1423. a zenthelti széki kunok ügyében kiadott okmánya, mint 1856-ki értekezésem függelékében XI. sz. a.

69.

Krassó vármegyének átíró levele Ozorai Pipóhoz az Oroszapáti-i Majus és özvegy Gyertyanus Jakabné közti ügyben. 1424.

Comitatus Krasso ad Piponem de Ozora transmissionales intuitu instrumentorum in causa inter Majus Partum de Oroszapata et nobilem dominam relictam quondam Jacobi de Gyertyanus. Datum Mező Somlyó sabbato proximo ante festum Corporis Christi 1424.

(A Kállay család levéltárának lajstromából.)

70.

Ozorai Pipó temesi gróf Remethe helységre vonatkozólag Egerszeghi Balázs és testvérei s rokonai közt barátságos egyességük értelmében ítélik. 1424.

(Pesty Frigyes, Krassó vármegye története, III. köt. 302. l.)

71.

Krassó vármegyének jelentése Ozorai Pipó temesi grófnak az alispánja Imre Jánosnak fia által néhány Apuchyai jobbágypokon elkövetett erőszakoskodás tárgyában. „Scripta in Mezew Somlyo sabbato proximo post festum Beati Briccij confessoris“ 1424.

(Pesty Frigyes, Krassó vármegye története, III. köt. 307. l.)

72.

Ozorai Pipó Zsigmond király megbízásából intézi el a szarvasi és ujszászi jilisteusok (jászok) kapitányai, s ezen jilisteusok szállása (községe) közt a királyi taksa fizetése tárgyában felmerült egyenlenségeket. 1425.

(Gyárfás István a m. akadémia 1882. mart. 6-ki ülésében V. ö. Pipónak egy másik, kun ügyre vonatkozó 1424-ki intézkedését Fejéruél Cod. Dipl. X. köt. 6. sz. 666. l.)

73.

Ozorai Pipó alapítványa a székesfehérvári Boldogságos Asszony temploma részére, hol temetése iránt intézkedik. 1425.

Pipo filius Stephani de Sclaribus alias de Florencia, nunc vero de Ozora, Temesiensis et Camerarum Regalium Salis Comes ad cunctorum presencium pariter et futurorum harum serie volumus noticiam cum memorie perpetua commendacione peruenire: Quod quia nos consciencie nostre voluminibus diucius volutis et revolutis, ac in nostre consideracionis speculo perspicacius speculatis de certo comperimus, qualiter cuncta ea, quibus humana condicio ex sui fragilitate frustra desudare consuevit, nichil aliud sunt, nisi vanitas et animi affliccio, et quomodo. eciam in rebus transsitorijs nichil perpetuum est, nec quicquam potest sub sole permanere, sed vniuersa, que cernimus, caduca et breuia existunt, suntque puluis et fauilla; cupientes itaque benigna Spiritus Sancti clemencia, eiusque fecundi spiraminis prouidencia Diuinitus tacti et inducti, ex rebus transsitorijs nobis a Deo datis et collatis eterne beatitudinis inmarcessibiles diuicias, quibus nil nobilius censeri potest, et que ceteras quaslibet omni estimacione preponderant, in eternis beatorum gaudijs thesaurare, et sicut dignum ymmo debitum est, in signum debite subieccionis et honoris Dei, ac recognicionem ipsius dominij, in captacionem quoque beniuolencie Diuine bonitatis et beneficiorum Diuinorum, ad augendum Diuinum cultum sub spe meriti Diuine retribucionis et temporalis prosperitatis augmenti infallibiliter consequendi ex nostre deuocionis feruore intendere: ad Collegiatam Ecclesiam gloriose et intemerate Virginis Marie, genitricis Dei et Domini nostri Jesu Christi, cuius precibus adiuuari mente et spiritu deuotissime poscimus, in Alba Regali situatam, ac ad venerabiles et Deo deuotos viros dominos Prepositum et Canonicos ipsius Ecclesie, quorum deuocionis et honeste vite sublimitas, quorumque pro sancto dicte Ecclesie et ipsius ministrorum regimine et guberuacione facta summo studio et alta circumspeccione prouidencia longe lateque diffusa est et diffunditur ac fideliter

predicatur, nostre sincere deuocionis affectum, nostrequae contemplacionis intuitum dirigentes, quandam mediam turrin in acie seu cornu dicte Collegiate Ecclesie Sancte Marie Virginis penes curiam Prepositalem ab occidente existentem, vetustate nimium nedum in superioribus, sed et in fundamentalibus semiconsumptam, et etique iam tendentem in ruinam, eciam corpori et testudini tocius ipsius ecclesie formidabiliter periculosam, sumptibus nostris propriis cum Dei auxilio restauratam, et in excelsum debite proportionalitatis erectam, et plumbeo tecto coopertam, ac partem eiusdem inferiorem decenti et laudabili fabricatura in capellam fundatam et constructam, sub titulo et vocabulo nominum Sanctorum Philippi et Jacobi Apostolorum, ac Beati Regis Ladizlai huius Regni Hungarie felicissimi Patroni, fecimus consecrari, in qua pro nobis, et Magnifica conthorali nostra domina Barbara, filia scilicet condam nobilis Andree de Ozora, antefatis dominis Preposito et Canonicis id benivole nobis annuentibus, fauentibus, ymo et consencientibus, conformi voto et voluntate specialem inspirante nobis et eidem Altissimo elegimus sepulturam. Vt autem Diuini cultus exercitium in dicta ecclesia Beate Marie Virginis augeatur et indesinenter ferueat, ipsaque ecclesia et nostra capella prenotata ministrorum polleant honestate, decore virtutum fulgeant, et operibus exuberent sanctitatis, et vt eciam prenotati domini Prepositus et Canonici pro talismodi Diuini cultus exercicio comodius et liberius absque ipsorum incomoditate numerum octo ministrorum, chori scilicet presbiterorum ipsius Ecclesie Sancte Marie cultui Diuino mancipatorum, cum quatuor honestis et sufficientibus presbiteris (in) numerum duodecim ministrorum ad peragendum in choro dicte ecclesie secundum ordinem eisdem a dictis dominis Preposito et Canonicis statutum vel statuendum nocturna et diurna officia, et ad ministerium capelle nostre antefate augere valeant; et nostris facultatibus per nos tantummodo, Altissimo nobis fauente acquisitis, que tamen non nostra sunt, sed eius cui offerimus, et de cuius manu habita accepimus, vt piorum cultum Diuinum augencium (*igy*) vestigijs inherentes, vna cum ipsis nos et dicta domina conthoralis nostra largiente Domino eterne salutis participes fieri mereamur, hec munera Deo celi offerentes memorate Ecclesie Albensi, et per consequens supradictis dominis Preposito et Canonicis eiusdem Ecclesie, qui pro tempore erunt, fratre nostro vterino nobili et Egregio domino Mathia de Scolaribus similiter de Ozora, quem in omnibus nostris castris, possessionibus et bonis per nos acquisitis libera et spontanea nostra voluntate amore fraterni sanguinis participem effecimus, nobis fauente id beniuole atque assenciente et consenciente, ymo et ratihabente, prout et quemadmodum id Mathias frater noster coram Serenissimo Principe et domino nostro natu-

rali graciosissimo, domino Sigismundo Dei gracia Romauorum Rege Semper Augusto, ac Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie, etc. Rege personaliter astans ore proprio hec confessus extitit, perpetuam in elemosynam has nostras possessiones que sequuntur videlicet illam possessionis seu ville Kwlesd vocate in Comitatu Tholnensi habite directam et equalem medietatem, nec non possessionem Dwnatwr vocatam in eodem Tholnensi. et Wayta appellatam in Albensi Comitatus existentes, simul cum insula Orond vocata ad eandem Vayta ab antiquo pertinente, et medietatem ville Somogdi nuncupate in pretacto Comitatu Tholnensi situate nos concernentem, cuius scilicet Somogdi altera medietas dictorum dominorum Prepositi et Canonicorum existit, simul cum cunctis ipsarum pertinencijs, et specialiter medietate tributi et solutionis naui nauigij, nos et dictum fratrem nostrum Mathiam pariter contingentis, in dicta Kwlesd exigi solitorum, nec non montibus vinearum et vineis, terris arabilibus cultis et incultis, pratis, pascuis, aquis, piscinis, aquarumque decursibus, siluis, nemoribus, virgultis et generaliter vniuersis et singulis earundem et quarumlibet ipsarum vtilitatibus, qualitercunque et quibuscunque nominibus vocatis, sub suis veris metis, terminis et limitibus, quibus eodem per nos tente fuerunt, vse et possesse, prelibate Ecclesie Sancte Marie Virginis et per consequens dominis Preposito et Canonicis eiusdem Ecclesie, qui pro tempore fuerint, in sempiternum per eosdem tenendas, habendas et possidendas cum omni eo iure, quo eodem nos et dictum Mathiam concernunt, ad laudem et gloriam Omnipotentis Dei, et Sancte Marie Virginis, Sanctorumque Apostolorum Philippi et Jacobi, atque Beati Regis Ladizlai, quorum patrocinijs firma sub credulitate in celestibus Regnis pie confoueri speramus, perhemniter et irreuocabiliter ascribimus, damus, donamus, conferimus et appropriamus; nullum jus nullamve juris proprietatem nobis vel eidem Mathie, aut nostris et ipsius Mathie heredibus et superstibus reseruantes in eisdem, sed totum et in toto in dictos dominos Prepositum et Canonicos transferentes pleno iure. Sub hac tamen que sequitur condicione: quod domini Prepositus et Canonici semper futuris perpetuis temporibus in sortem sustentacionis dictorum quatuor presbiterorum ad antefatos octo chori presbiteros adiunctorum, et augmentum reddituum ipsorum octo presbiterorum, eisdem duodecim presbiteris in communi, prout ipsis dominis Preposito et Canonicis salubrius expediri videbitur, nec non pro luminaribus duorum magnorum cereorum, quorum quilibet vnam libram cere in se contineat, in altari ipsius capelle pro semper ardere debentibus, ex redditibus, prouentibus, fructibus et emolumentis predictarum nostrarum possessionum, quas eisdem dominis Preposito et Canonicis Ecclesie Albensis sempiterna fiducialius appetendo,

mente promptissima et deuota in eum donauimus et largiti sumus ; et quas eciam in futurum Spiritus Sancti instinctu eisdem insuper largiri nos continget, debeant et teneantur prouidere ; sicut et quemadmodum ijdem domini Prepositus et Canonici se premissa et subscripta facturos promiserunt, ymo et ad id se multa deliberacione prehabita sponte et beniuole obligarunt. Hoc specialiter in hijs declarato, quod ipsi duodecim presbiteri chori suprapelicijs induti simul et in pleno numero in dicta nostra capella, secundum modum et ordinem inferius expressatum singulis diebus vnam missam, et in festiuitatibus pretactorum Sanctorum Philippi et Jacobi Apostolorum, Sancti Regis Ladizlai, ac die dedicacionis eiusdem Capelle nostre, etiam vespervas cum decenti solennitate et deuote futuris semper temporibus decantare teneantur, nec vnquam in premissis et premissorum quolibet, tam ex parte dominorum Prepositi et Canoniorum ipsius Ecclesie Albensis, quam eciam prescriptorum duodecim presbiterorum chori aliqualis negligencia aut defectus quauis pretensa occasione committi valeat neque possit. Misse autem quolibet die singule ebdomade in dicta capella nostra hoc ordine decantentur ; videlicet die Dominico de Sancta Trinitate, feria secunda de mortuis seu pro defunctis, feria tertia de Sanctis Apostolis Philippo et Jacobo, feria quarta de Sancto Rege Ladizlao, feria quinta de Corpore Christi, feria sexta de quinque wheribus Christi, et die Sabbati de Sancta Maria Virgine. Hoc tamen singulariter specificato, quod si in aliqua ebdomada aliquod festum duplex vel semiduplex euenerit, tunc ipso die peragatur officium misse, prout congruet festo occurrenti. Nos autem ad tollendum et submouendum cuncta, que horum debitam execucionem quouis modo impedire possent, promittentes assumimus nostro et vniuersorum nostrorum heredum et superstitum nominibus, via, modo et forma, quibus sub omni cuiusuis obligaminis onere possumus et valemus, antelatos dominos Prepositum et Canonicos in pleno et integro dominio prescriptarum possessionum, tributi, nauis nauigij, moncium, vinearum, terrarum arabiliu cultura et incultura, et omnium horum, que in pretactis sufficienter descripta sunt, sub suis veris metis et antiquis limitibus atque terminis, nostris et prelibatorum nostrorum heredum et superstitum sumptibus, intra et extra iudicium quorumcunque Iudicum huius Regni Hungarie spiritualium et temporalium atque secularium protegere, tueri, manutenere et conservare. Quod si id facere nos vel heredes et superstites nostri non poterimus vel non curauerimus, aut non poterunt siue non curauerint ; tunc nos et dicti nostri heredes et superstites, tantummodo de alijs nostris et suis possessionibus ipsis Preposito et Canonicis dare teneamur et simus obligati, teneanturque et sint obligati. Quod si aliquo casu contingente nos vel eciam nostri

heredes et superstites premissa facere et exequi non curarent vel non possent; tunc eciam ad faciendum pretacta annotati domini Prepositus et Canonici non sint neque intelligantur esse quouis modo obligati. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentibus nostrum maius et autenticum sigillum duximus appendendum. Datum in Ozora in festo Beati Jacobi Apostoli anno Domini millesimo quadringentesimo vigesimo quinto.

(A székesfehérvári káptalannak 1426-ki átiratából, mely a herczeg Eszterházy család levéltárában őriztetik.)

74.

Ozorai Pipó intézkedése ugyanazon tárgyban. 1426.

Pipo filius Stephani de Sclaribus alias de Florencia nunc vero de Ozora, Themesiensis et Camerarum Salium Regalium Comes ad vniuersorum presencium pariter et futurorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod nos interna cordis meditacione illud sagaciter reuoluentes, quod nil nobilius, nilque diuinius aut salubrius sue quis future necessitati prouidere possit, quam premittere thesauros ad manentem illam ciuitatem, in qua sancte viuentes, et iusticiam operantes adipisci sperant repromissiones, vt cum ab hoc nequam seculo fuerint exilio relegati, audacter ciuitatem pretactam intrantes copia repositorum inuenta, et in media cuiusuis necessitatis propulsata pastu eterne beatitudinis saciati felicitate indeficienti frui valeant gloriose; nec modicum quamplurimorum fidelium veterum catholicorum amplissimam temporalium copiam habencium et feruentem zelum ad Diuini cultus magnificacionem gerencium exemplo ad hoc permoti diutina speculatione premissa quia clare comperimus, quod ille possessiones et ville, quas alias Diuina nobis inspirante clemencia et illo specialiter instinctu proposito, Collegiate Ecclesie Albe Regalis sub titulo nominis, et in honorem Sanctissime semperque Virginis Marie, genetricis Dei et domini Jesu Christi, cuius semper precibus nos, et Magnificam carissimamque conthoralem nostram Barbaram, filiam condam Andree de Ozora hic et in futuro sperauimus et speramus benignissime confoueri, fundate constructe et dedicate, et per consequens dominis Preposito et Canonice eiusdem Ecclesie, qui pro tempore fuerint constituti, in perpetuam elemosynam dedimus, et nullo in eisdem nobis iure retento ipsis perhenni iure ascripsimus, vt scilicet numerus presbiterorum chori ipsius collegiate Ecclesie, qui in numero sunt octo. superadditis quatuor presbiteris ydoneis in numerum trahatur et augeatur duodecim presbiterorum, tum ad augendum in ipsa Ecclesia suis semper debitis temporibus, more ab antiquo solito et obseruato Diuinum officium et noctur-

num ; tum etenim vt eisdem duodecim Chori presbiteris pro tempore constitutis eciam in nostra capella, quam nos a parte porte curie prepositalis *in acie seu cornu dicte collegiate ecclesie intra quandam turrin sui vetustitate tam in superioribus quam in fundamentalibus periculosissime ruine propinquam, sumptibus nostris propriis Dei auxilio restaurari, et in altitudine debite proporcionality erigi, ac plumbeo tecto cooperiri, nec non in honore et sub titulo Sanctorum Philippi et Jacobi Apostolorum, ac Beati Regis Ladislai huius Regni Hungarie pijsissimi patroni consecrari fecimus ; in qua quoque capella nostra, venerabilibus et Deo deuotis viris dominis Preposito et Canonicis ipsius Albensis Ecclesie modernis nobis et dicte domine conthorali nostre sponte et beniuole fauentibus et annuentibus ac liberaliter consencientibus, pro nobis ac dicta domina conthorali nostra parili voto et vnanimi voluntate specialem inspirante nobis et eidem vniuersorum conditore elegimus sepulturam, eo ordine, eoque modo et serie, quo in primis nostris litteris super dotacione ipsius nostre capelle confectis cum sufficienti notata sunt descriptione, singulis diebus successiui temporis ad ministeria Diuini cultus sint et esse debeant astricti et obligati, pro tanti Diuini cultus exercicio et pretactorum duodecim presbiterorum sustentacione, quibus prefati domini Prepositus et Canonici perpetuis semper futuris temporibus debite, prouide, sponte assumpserunt, nequaquam sunt sufficientes. Ob hoc nos cum dicta conthorali nostra, matura deliberacione prehabita, et ex eiusdem bona voluntate atque consensu, duas villas nostras, videlicet Ketye vocatam in Comitatu Simigiensi existentem, et Deeg appellatam in Comitatu Albensi situatam, simul cum cunctis ipsarum pertinencijs, videlicet montibus vinearum et vineis, terris arabilibus cultis et incultis, pratis, pascuis, aquis, piscinis, aquarumque decursibus, siluis, nemoribus, virgultis, et generaliter vniuersis et singulis earundem vtilitatibus et vtilitatum integritatibus qualitercunque et quibuscunque nominibus vocitatis sub suis veris terminis et limitibus, quibus eedem per nos hactenus tente fuerunt, vse, habite et possesse ; *insuper eciam vtramque domum nostram in Castro Noui Montis Pestiensis seu civitate Budensi habitam, quam semper inhabitauimus, recta linea vsque ad duas plateas connexam, quarum scilicet prima et anterior protenditur ad plateam Italarum seu maiorem, posterior vero protenditur ad plateam Sancti Nicolai, simul cum omnibus earundem edificijs et vtilitatibus ac pertinencijs quibuslibet prius datis, adicientes et superaddentes, prelibate Ecclesie Sancte Marie Virginis, et per consequens dominis Preposito et Canonicis eiusdem Ecclesie, qui pro tempore fuerint constituti, dedimus, donauimus et contulimus ; ymo damus, donamus et conferimus, per eosdem in sempiternum tenendas, habendas et possidendas, cum omni eo iure, quo eedem nos et dictam dominam**

conthoralem nostram quouis nomine concernunt, ad laudem et gloriam Omnipotentis Dei, et Sancte Marie Virginis, Sanctorum Apostolorum Philippi et Jacobi, atque Beati Regis Ladislai, perhemniter et irreuocabiliter ascribimus, damusque, donamus, conferimus et appropriamus, nullum jus nullamve juris proprietatem nobis et domine consorti nostre reseruantes in eisdem, sed totum et in toto in dictos dominos Prepositum et Canonicos transferentes pleno jure. Ita tamen, quod ijdem domini Prepositus et Canonici semper futuris perpetuis temporibus in sortem sustentacionis dictorum quatuor presbiterorum, ad antedictos octo presbiteros adjunctorum, et augmentum reddituum ipsorum presbiterorum, eisdem duodecim presbiteris in commune, prout ipsis dominis Preposito et Canonicis salubrius expedire videbitur; nec non pro luminaribus duorum magnorum cereorum, quorum quilibet vnam libram cere in se contineat, in altari ipsius capelle nostre tempore peracionis officiorum Diuinorum pro semper ardere debeant, ex redditibus, fructibus, prouentibus et emolumentis tam supra dictarum villarum et domorum, quam eciam prius datarum et in eum donatarum, debeant et teneantur providere; et alia quecunque que in dictis prioribus alijs nostris litteris plenissime descripta et notata sunt, que omnia presentibus volumus pro sufficienter habere expressatis, tam dicti domini Prepositus et Canonici, quam eciam antefati duodecim chori presbiteri, absque aliqua immutacione complete facere et explere sint obligati et omnino astricti. Nos autem ad tollendum et submouendum cuncta, que horum debitam execucionem quouis modo impedire possent, assumimus nostro et vniuersorum nostrorum heredum et superstitum; via, modo et forma, quibus sub omni cuiusuis obligaminis onere possumus et valemus, antelatos dominos Prepositum et Canonicos in pleno et integro dominio prescriptarum possessionum, domorum, tributis, nauti nauigij, moncium, vinearum, terrarum arabilium culturarum et inculturarum, et omnium horum, que in pretactis alijs et presentibus nostris litteris sufficienter descripta sunt, sub suis veris metis et antiquis limitibus atque terminis, nostris et prelibatorum nostrorum heredum et superstitum, intra et extra iudicium quorumcumque Judicum huius Regni Hungarie spiritualium et temporalium atque secularium protegere, tueri, manutenere et conseruare. Quod si id facere nos et heredes vel superstites nostri non poterimus vel non curaremus, vel non poterunt siue non curarent; tunc nos et dicti nostri heredes et superstites tantundem de alijs nostris et suis possessionibus ipsis Preposito et Canonicis dare teneamur et simus obligati, teneanturque et sint obligati. Quod si aliquo casu contingente nos vel eciam nostri heredes et superstites premissa facere et exequi non curarent vel non possent; tunc eciam ad faciendum pretacta annotati

domini Prepositus et Canonici non sint neque intelligantur esse quouis modo obligati. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentibus nostrum maius et autenticum sigillum duximus appendendum. Datum in Orswa in Natiuitate Sancte Marie Virginis anno Domini millesimo quadringentesimo vigesimo sexto.

(Benedek prépost és a székesfehérvári káptalan átiratából, mely börhá-
tyán kelt 1426. »feria sexta proxima post festum Beati Martini Episcopi
et confessoris« két függő peesét alatt, s mely egyszersmind Ozorai Pipó
1425-ki alapítólevelét is foglalja magában. Őriztetik a hg Eszterházy
család levéltárában.)

Közli: WENZEL GUSZTÁV.

REGESTÁK
MIHÁLY VAJDA TÖRTÉNETÉHEZ.

1599—1601.

NEGYEDIK KÖZLEMÉNY.

Pezzen a császárnak. Kisvárdá, 1600. máj. 11.

Tegnap oda érkeztén, ott találta mindkét Báthorit a Somlyóit és Ecsedit jókora számú úri sereggel a Nyári Pál lakodalmán. Minthogy pénz, mit a vajda sürget, nincs kéznél, időt akart nyerni s kérte a vajdát, hogy emberei közül valakit kívánalmi nyilatkoztatására Váradra küldjön; de úgy hallja az elibe küldött embertől, hogy nem akar küldeni.

Tegnap és ma erősen igyekezett Melik Pálnál, hogy nyerjen tőle legalább 25.000 tallért. de kevés eredménnyel, hasonlókép a két Rákóczinál és Dobónál is csak annyit ért el, hogy némely javak elzalogosításával leszámolnának 100 vagy 200 ezer tallért; de annyi bizalmuk nincs, hogy addig is aduának, míg a biztosíték tárgyában a megegyezés létrejönne.

Az ott összegyűlt magyar urak erős reményt táplálnak, hogy B. Zs. még Erdélybe jut s hogy a császár még megkegyelmez neki; hasonlóképen egész bizonyosan állítják, hogy M. v. jószántából nem fog Erdélyből kivonulni; most minden javát Brassóba küldötte a beállható eshetőségekre számítva. M. v., a mint ott Csákyék beszélik, a temesvári basához titkos követeket és velök 300 tallért küldött.

30 lovas van vele, holnap indul a legbiztosabb uton Várad felé. 7 kocsit ad mellé Nyári, Váradhoz tartozó hadi néppel. A tatár naponként csatangol e vidéken, azért Nyári az utakat mindenütt erős őrizet alatt tartja. hogy Szathmár felé biztosságban utazhasson (Pezz.)

Egy tatárt el is fogtak s »Säut«-re (Szentjób?) vitték. Ez kivallotta, hogy az első csatározások idején ápr. végén és május elején Pezzre leselkedtek és a 30,000 tallérra, de mert akkor nem sike-

rült s most értesülvén újra jöveteléről, szerencséjüket újra meg akarták kísérteni; a budai basa küldte őket.

Borzasztó drágaság van ott »ein kiesel treidt so drei kaschauer mass möchte umb 25 taller par geldt nit zubekommen sein.«

Most jön tudósítás az ecsedi Báthoritól »Debriz«-ből, hogy a tatár a Szatmár és Várad közötti hegyekben csatangol — át fogja B. csatározni. Így holnap Pezz ott marad. Bocskay is azt jelenti egy szolgája által.

(Eredeti a bécsi titk. lt. Hung. másolata pedig a hadi lt. reg. 54. sz.)

Mihály vajda a cs. biztosoknak. Szucsava, 1600. máj. 16.

Elfoglalták Moldvát. A katonáknak sürgősen kell a zsold, azért »D^{nes} V^{ras} etiam atque etiam rogamus, ut quam celerrime iterum cursorem aliquem cum litteris ad dnum Pezzen de maturando cum pecunia itinere expediant: nulla enim nobis in promptu est pecunia«, melylyel a katonákat kielégíthetnők és lecsendesíthetnők. »Ceterum 25 millium numero militum exercitatorum, qui se nobis ultro dederunt, auctiorem sumus consecuti exercitum.«

»Ad suam M^{tem} litteris id urgeant, ut sua M^{tas} in finibus Silesiae ad terrorem Polonis inferendum, aliquem exercitum alat, maximum hinc rebus nostris adjumentum accedere, Polonis autem spes imposterum hanc provinciam invadendi posset extingvi.«

(Más. hadi ltr. reg. 54. sz.)

Mihály vajda Kolozsvár városának. Szucsava, 1600. máj. 16.

Tudatja, hogy Moldovát elfoglalták s az ellenséget ő fgének meghódoltatták. Azért örvendezzenek, ne aggódjanak érette (M. v.-ért) s várják mihamar haza őt.

(Más. u. o.)

Tudósítás: »Ex castris Szuchariensibus« 1600. máj. 16.

Nos vivimus in castris multarum rerum indigi cum miseria, Moldaviam fugato vajvoda pene sine sanguine in potestatem rede-gimus; fugit Jeremias non expectatis copiis nrís, quamvis dolum aliquem adhuc subesse suspicemur, sed sine periculo, exiguas enim Jeremias habet vires, sed veremur, ne eas, nrís majores in-posterum adquirat a Polonis adjutus, hincque nos exturbet.

(Más. egy szelet papíron, névtelenül, bécsi hadi lt. reg. 54. sz.)

Pezz Ungvádnak. Szatmár, 1600. máj. 16.

Somlyói Báthoritól és Bocskaitól úgy értesült, mintha M. v. avantgardja és többi serege nagy vereséget szenvedett volna. . .

»Et che tenono pro certo, che Sigismundo visoriso sarebbe ritornato nolla provintia hoggi mi promitto no maggior corteza et io hoggi supplito a quello dovevo me ne tiro alla volta di Sakmar ove aspetaro sui avisi et aucho la certezaza del denaro.«

(Másolat, hátán Ungnád megjegyzése, hogy ők máj. 18-án erről Kolosvárt még nem hallottak semmit sem : a bécsi hadi ltr. reg. 54. sz.)

Ungnád Pezzenuck. Kolozsevár, 1600. máj. 18.

Többféle levelét vették Tordán. Székely Janus nyilván hirdette, hogy »az úr« (Pezzen) meghagyta, hogy menjünk ki hozzá s azután M. v. az úrnak átadja az országot ő fge számára. Székely istentelen nyelve még hozzátette ehez, hogy íme látják ebből, mily hű ő fgéhez M. v., s a ki oly hűségesen szolgál mégis »ihn pro remuneratione con un pie aus dem landt stossen wollen.« Nem hihetjük, hogy az úr oly nyíltan beszélt volna előtte. De M. v. el fogja neki hiúni, sőt többet is. Azt is mondja, hogy ő mihamar kimegy ismét követségbe ő fgéhez és pedig a vajda olyan kíváncsival, »desgleichen Ir May noch nie von kheinem die zeit ires lebens angehört, noch vernommen haben.«

Székely fennen hirdeti, hogy urától a vajdától határozott parancsa volt, hogy az úrtól semmi levelet el ne fogadjon, azt saját szemei előtt tépje szét : azért az úr levelét, melyet a vajdának írt a mienkhez csatolta s ide küldte (talán azért, hogy ha sürgetjük, hogy vigye urának, szemünk előtt tépje szét? !)

Ha mi kimegyünk most Erdélyből ily hirtelen váratlanul, Zsigmond pártja azt hiszi, mintha ő fge hajlandó volna az országot átengedni, viszont a császárpártiak, bár nem sokan vannak (jóformán csak a szász városok) elcsüggednének. Ha csakugyan akarja az úr, hogy összejyjünk : történjék az ide közelebb pl. Székelyhídon (8 mf. innen) vagy még közelebb, a tatár miatt.

Szomorúan halljuk, hogy az 1599. aug. végén engedélyezett 100,000 tallér »noch conditionirt will werden, es ist ein woll verdientes promissum, quod cadit in triplo majus debitum«. Ha a vajda elpártol ő fgétől, akkor csak az kell, hogy a török egyet intsen s ő mindjárt kint van a Részekben és Felső M. o.-n., amitől isten óvjon.

Mi sem örömet láttuk a moldvai expeditiót, de mit tehetünk? ! »Hat er dieselbig impresa noch nicht ausgefehrt, und paut schon wieder neue schlosser in lifften.« A nekünk Mihálsa bán által Medgyesen 14-én lefestett győzelem és Moldva elfoglalása csak nem akar megvalósulni (»will nicht continuirn«). Nekünk az sem tetszik, hogy a vajda nem ment be személyesen Moldovába,¹⁾ úgy látszik nagy veszélyben forog ügye.

(Más. bécsi hadi ltr. reg. 54. sz.)

¹⁾ *Jegy.*: Nem volt igaz; M. v. bent járt!

A cs. biztosok a császárnak. Kolosvár, 1600. máj. 18.

16-án jöttek oda. Pezzen kívánja, hogy menjenek elé Váradra a vajda két főemberével. Megvárják a vajda választát 22—23-áig. Ha győz Moldovában, úgy Pezzen eme kívánsága felett fulminálni fog s fákat fog akarni kitépni dühében; ha ellenben legyőzetik, akkor nagy zavarok várják ez országban, isten tudja, hogy fog retirálhatni. Úgy hírlik, hogy nem egészen jól áll a vajda dolga Moldovában. Hogy M. előcsapata 1000 lovas megveretett volna, még Fejérvárt beszélték 14 nap előtt: Pezzennek ez az ujsága egészen hibás. Azon esetben, ha B. Zs. győz (mitől isten óvjon!): ha Fgednek 8—10 ezer embere volna a határon, meg lehetne könnyen tartani ez országot.

(Más. hadi lt. reg. 54. sz.)

A cs. biztosok a császárnak. Kolosvár, 1600. máj. 18.

Darai János, a kit 15-én Megyesről M. v.-hoz küldtünk Brassóba, — Mihácsi bán azon állítására, hogy a vajda ott van, — írja Sz. Agotáról (a mely nincs tovább Brassó felé Fogarastól 3 mfnél) hogy M. v. Moldovában van. Ebből is láthatja Fged, hogy csak passioból járatnak minket ide oda. Sok alaptalan hír kering Moldova felől. A székelyek és szabad-hajdúk között Tattos városában valószínűleg a város kirablása közben verekedés történt és pedig, a mint mondják, annyira elkeseredett, »dass der Freyhajduken sollen wenig überbleiben sein.«

(Eredeti m. f.)

*Mihály vajda a cs. commissariusoknak a Hoezim melletti táborból
1600. május 20.*

»Jeremiam usque ad fines Podoliae armis insecuti sumus magna caede copias ejus profligavimus; ipse fuga cum Sigismundo Bathori trajecto fluvio Nester salutem quaesivit.« Most tehát az egész tartomány (t. i. Moldova) ő fge kezében van. »Nunc id tantum agimus, ut divisim undique copiis incolas ad obedientiam compellamus« s hogy itt soká ne mulassunk »sed continuo ad reliqua negotia componenda in Transylvaniam revertemur, jamque sumus in itinere.« Ezeket azért jelentjük, hogy lássák a biztosok, hogy nem mulasztunk el semmit, a mi a keresztyénség javára szolgál.

(Más. hadi ltr. reg. 54. sz.)

*Mihály vajda Kolosvár városának, »Ex castris ad fluvium Nester positis
20. Maji 1600.«*

Moldvát, mely a keresztyénségtől néhány év óta elpártolt, a mai nappal isten kegyelméből hatalmunkba hajtottuk. »Jere-

miam vajvodam usque ad fluvium Nester insecuti sumus, profligavimus, truncavimus, potior pars exercitus versus Poloniam tendens in aqua periit, cum quibus et Sigismundus una fuit, cum morte aliorum vix salvus evasit.« Tudatjuk ezt a győzelmet veletek. Közelebb visszatérünk hozzátok. Isten áldjon.

(Más. hadi lt. reg. 54. sz.)

*A lengyel király (III. Zsigmond) Mária gráci főhercegnőnek
»Datum Jaschof 20. Maji 1600.«*

Három nap előtt kaptam tudósítást »aus Wallachey« (t. i. Moldovából), hogy M. v. Erdélyből Oláhországba (azaz Moldovába) beütött nagy sereggel, melyben vallonok is vannak; vajdám Jeremiást a határig űzte egy várba (t. i. Hotimba), azt megszállotta s az egész »Wallachey«-t bevette s tovább is be akar jönni korona tartományomba. Minden tudósítás azt mondja, hogy a császár népe vele van. A császári követeket hogy fogva tartja, azt az olasz újságok is nyilvánosan írták, hogy ez csak színjátás volt. A kik Mihály vajda seregében fogva voltak, azt beszélik, hogy a császár parancsára tette a beütést Moldovába, »der (t. i. a császár) wolle von der andern seitten gegen Crakau sein macht gegen Poln auch prauchen.« Hogy miféle barátság az ilyen, azt megítélni Kedveltségedre bízom. Engem mindig jó szóval tartottak, nem is gyanítottam, hogy ily gonosz fondorlatot tervezzenek. M. v. nem volna magában oly erős, ha nem volna a császár népe is vele. Én semmit sem tettem az osztrák ház ellen s azt mutatták irántam is, de látom az ellenmondást: »wann der Michál des kaisers volck, weil er in Sibenbürgen gewest, nit hat wellen hinein lassen, warumb ziehen sie nit jecz, weil er nit darin ist, hinein u. nemen es ein.«

Mindezeket azért írom, mert Kedveltséged is biztosított engem az osztrák-ház barátságáról. Nagyon kérem, a mennyiben tudná ezen csalárd támadás okát, tudósítson róla.

(*Aláírás*: Getreuer sohn weil ich leb Sigismundus.)

(Más. Hungarica o.)

A cs. biztosok Mihálcsa bánnak. Kolozvár, 1600. máj. 21.

Tahi István szolgálja meghozta 19-iki levelét. Pezz már bejött volna rég, ha M. v. oly sok kiküldött követe és írása által nem akadályozta volna, így pl. Radibrad Alvisius, Giovanni Marini és Carlo Magno és másoknak sokszor egymással épen ellenkező tárgyalásai, úgy szóbeli és írásbeli nyilatkozatok által, melyekre nézve ő fge azt sem tudta, melyiknek higgyen;

»auch noch lenger durch das unbilliche procedirn so Ir

Gnaden der herr Waiwoda durch seine officir wider aller völkerrecht mit uns Ir k. May. pottschaftten und representanten, als weren mir seine gefangne u. unehrliche landsflüchtige leuth also fieren u. brauchen lässt, dass wir auch für die thor in ein gorthen ohne aufseher u. aussprücher nicht gehn, noch die landt u. purglsleuth uns haimb suchen oder zu uns oder wir zu ihnen ohne scheüch u. suspicion khommen dürffen, des herrn Pezzens herein khunfft differirt, impedirt u. prolongirt werden wirdet. Darumben wir zeitlich vor dem herrn Waiwoda u. vor seinen fürnemisten räthen solenniter protestirn, und es wol beweisen u. wahrmachen wöllen, dass nicht wir, sondern Ir Gnaden der herr Waiwoda selbst u. seine räth an des h. Pezzen so langen ausbleiben ursachen sein.« Ez bizonyára nem illik a vajdához, miut a ki ő fgének húséget esküdött, magát ő fge leghívebb szolgájának és helytartójának nevezi s ártalmára válik, isten, a császár, a sz. szék, a keresztyénség előtt, hogy jó hírnevét, melyet előbbeni lovagiasságával és becsületességével elnyert. lerontsa s abba a gyanúba hozza magát, mintha nem úgy érezne szívében, mint a hogy eddigelé mondogatta. Pezzen bizonyára nem fogja azt túrni, hogy ő fgéből gúnyt üzzenek, nem fogja túrni azt, a mi velünk történt, a mi miatt mi is ő fge előtt s a vajda előtt is panaszt emeltünk.

»Ich herr Ungnád hab in mainer 6 jährigen legation an der Türgischen Porten mehr eher respects u. eherlichere tractation, als in diesem landt, das der herr Wajwoda Ir May. landt nend, erfahren u. empfangen.«

Dr. Pezzen, mint ő fgének régi idő óta húséges és tekinélyes tanácsa, nem fog az úrnak (t. i. Mihálcsa bánnak) olyat írni, a mire nem volna feljogosítva; erre a vádra majd meg fog felelni Pezzen maga. Mi a cs. instructióval szemben, melylyel Pezzen el van látva, mitsem tehetünk, hanem elküldjük Pezzennek az úr levelét, ő kétségkívül megfelel majd arra. A mi intésünkben, hogy siessen, nem lesz hiány, de ha megtudja, hogy mily gyalázatosan és bizalmatlanul bántak velünk ez országban, akkor ő a cs. legatiót jelenléte által méginkább megcsúfolni nem fog igyekezni. Azért az úr, mint a vajda első tanácsosa, »auf abstellung sollicher ungebür« törekedjék »und uns nicht so für bleidt (blöd) gehörlos u. ohne vernunft halten wölle, das wir nit gar wol mercken, wie es gegen der k. May. unsern allergn. herrn gemaindt sey.«

A moldvai győzelemnek örülünk. Az úr azt mondja, hogy oda menjünk az országban, a hová tetszik: tehát mi Pezzen elé akarnánk menni Szatmárra vagy Váradra. Most Kolosvárt egy kertben vagyunk a külvárosban.

(Oldaljegyzet: Mihálcsa bán németül írt, tehát mi is németül feleltünk, de lefordítottuk magyarra is, a czélből, hogy ha a vajdához kül-

denék, annál jobban megérthessék, mert tapasztalásból tudjuk, hogy a magyar nyelvből legjobban tolmácsolják neki, a mit megértetni akar-
nak vele).

(Más. bécsi hadi lt. reg. 54. sz.)

Mihály vajda Pezzennek. Szucsava, 1600. máj. 23.

Jeremiást B. Zsigmonddal a Neszterig üzte, átfutott Podoliába. Moldva immár ő fge hatalmában van. Bejövetelét annál inkább várja »quod milites, hoc rerum successum, de novis stipendiis nos vehementer urgent.« — Jöjön azért gyorsan, »periculosa enim in magnis rebus est cunctatio.«

P. S. : Si hactenus suspicio aliqua de me apud Suam M^{tem} fuit, ita existimo hoc unico subactae Moldaviae argumento ratis confirmatam meam esse integritatem, quod si vero resolutionem Suae Magn^{tiae} expectassem vix forte haec tarditas quicque secum traxisset emolumenti, maximum enim in mora periculum.

(Más. hadi ltr. reg. 54. sz.)

A cs. biztosok Theodosius logofetnek. (Koloscárról, 1600. máj. 23-án küldik Pezzennek.)

Várják a vajda határozatát kimenetelők felől. Irtak Mihálcsa bárnak. Ő tudtokra adta, hogy az országban bárhova szabadon mehetnek, így ők Szatmárra akarnának menni Pezzen elibe.

(A magyar eredetiből fordítás németre.)

A logofet válasza Ungnál kivonata szerint :

Bizonyosan beszélték neki, hogy a biztosok Szatmárra akarnak menni s hogy már kocsikat is rendeltek : azért volt kénytelen arestáltatni őket a városban. A bíró és felvigyázójuk Császár Gergely írt neki Fejérvárra. A vajdának írni nem szükséges, ha jó hírt nem tudnak írni. Megírja ő a vajdának, hogy Szatmárra akarnak menni s ő maga is elmegy velök, ha a vajda akarja.

A török követtség még Fejérvárt van, el akarnának menni, de ő (a logofet) nem engedi, új török követtség is érkezik mihamar, azt sem fogja elengedni. Ez azért jön Fejérvárra, hogy sürgesse Lippa, Jenő, Lugas, Karánsebes átengedését a töröknek.

Ungnál írja továbbá Pezzennek :

Tudósították erre a logofet, hogy nem azért rendelték a kocsit, hogy hirtelen elmenjenek Szatmárra, csak akkor, ha a válasz megjön a vajdától. A vajda nem tiltja el, hogy neki írjanak. A miért parancsát meg nem változtatta, hogy nekik a városból kimenniök

nem szabad, azért Pezzen bizonyára nem fog bejönni és így a logofet viselendi majd a felelősséget késedelmezése miatt. Az arestáztatás felől annyit mondott, hogy ha ő egészséges volna maga jönne ki velök, azt akarja »dass wir sotto guardia hinaus nur sollen gehen u. fahren mögen. Wir haben darwider stark protestirt aber da hülfift nichts bei diesen barbaris.«

(Ugnád írása a hadi lt. 54. sz.)

Ugnád (külön) a császárnak. Kolosvár, 1600. máj. 24. P. S.

A vajdának sokféle »fulminatio«-ját kell hallanunk. Moldovából semmi bizonyosat nem tudunk, a szorosokat úgy megrakatta őrséggel, hogy csak az ő emberei járhatnak be s ki. Székely Mózes szolgája jött ide és mondja, hogy a vajda Kornis Gáspárt teszi Moldovába helytartójává.

(Eredeti részben titkos jegyekkel, hadi lt.)

A cs. biztosok Mihály vajdának. Kolosvár, 1600. máj. 24.

Tudatják, hogy Kolosvárra jöttek, hogy ott várják be közel-tiben Pezzen jövetelét.

»Weilen aber ein solch geschrey ausgangen, als wollten wir entlaufen und uns Euer Gnaden logofett arestirt hat, welches weil es dem h. Pezzen zu ohren khomben ist, er auch Eu. Gnaden beschaidt erwarten muss, hat sich seine hereinkhunft aufgeczogen.« Nem tartjuk magunkhoz illőnek, hogy Ngd tudta nélkül haza indúlnánk, nem akarnók a mi fgs urunkat sem megkisebbiteni olyannal, a kinek mi személyét képviseljük.

Mi Ngdat igazságos fejedelemnek tartván, hisszük, hogy minket nem fog ilyesmivel vádolni.

»Weillen und der herr logofett endtboten, dass wir allhier zu Clauseburg arestirt sein, auch uns zu kheinem thor nirgend hin lassen sollten, welches geschrey nicht allein in Siebenbürgen, sondern auch in der ganzen christenheit ausgebreitet wird werden,« mi ő fgének kisebbségére fog szolgálni: már csak azért sem tartanók illőnek ő fge és Ngd tudta nélkül ez országból kimenni. Kérjük Ngdat, tekintse ő fge méltóságát és ne kisebbitse az egész keresztynégnél elterjedt jó hírnevét. Várjuk Ngd határozatát felőlünk.

(A német fordításból, az eredetit magyarúl írták, had. ltr reg.)

A commissariusok a császárnak. Kolosvár, 1600. máj. 24. (este.)

Önálló P. S.:

Ma jött haza a kolosvári város szolga a táborból hírekkel 8 nap előtt lovagolt ki a táborból Jeremias menekül és maga

után »verödet und verhördt alles«, elrontja a kutakat, az útat, a malmokat, úgy hogy a vajda sehol semmit nem talál, a miért élelben nagy szükségét szenved serege. »Dass auch die leuth pletter von den paumen essen müssen.« Az útat mind őrizeti a vajda úgy hogy csak engedélyvel lehet átjönni a szorosokon.

A Brassó felé fekvő falvaknak élelmet kell bevinni Moldovába, mert nagy az élelem szúke, annyira, hogy nem lehetséges, hogy M. v. sok népe soká bent maradjon ott.

A vajda ismét adót vetett ki (t. i. Erdélyben), egy kapura 3 tallért, 14 nap alatt kell befizetni; mondják, hogy a lakosság nem bírja meg, mert már 7 hónap alatt 13 tallért fizettek egy kaputól.

A logofet, a ki a vajda helytartója Fejérvárt, valamint a többi oláhok koránt sem vígak, mintha nem menne jól dolgok Moldvában. A házak (t. i. az erősségek) lengyelekkel rakvák. Ha jól menne a vajda dolga, küldött volna már futárt Fgedhez.

Szucsavát még nem vette be M. v., 2—3000 katonát elsánczoltatott körülötte, hogy se be, se ki ne mehessen senki; bent a várban nincs több 400 katonánál.

23-án meghagyta a logofet, hogy a város kapuin ki ne menjünk. Oka az, a miért Pezzen oly lassan jön. Pezzen késedelmezése »wol ein ganzen bruch zwischen Ir May, und der Michal, da er die Moldau erobert und erhelte und uns die eusseriste gefehr geben dorf«; isten távoztassa el.

Toldalék máj. 25-éről:

A logofet parancsa értelmében még egy kertbe sem mehetünk ki a városból. Krakóból kereskedők jöttek ide, azt mondják: L. o. ban ismét országgyűlést tartanak, »die Polaggen sein zweispaltig, ein wollten den khunig zug im Schweden und man eligerte Sigismundum, (t. i. Báthorit). der ander theil will aber nit darein willigen.«

(Eredeti, hadi lt.)

Ungnád és Székely Mihálcsa bának. Kolosvár, 1600. máj. 25.

»23 die pr. mensis Maji praeter omnem expectationem nostram ad-sinistram et falsam fictamque tam Gregorii Chyzar, quam etiam judicis Colosvariensis informationem, quasi de fuga nobis consuleremus, dominus logofett pridie per memoratum Chyzar nobis significare et intimare curavit, ut extra civitatem minime egredi praesumamus.« Ha azonban Brassóba akarnánk menni a vajdához, oda legfőlebb három szolgálóval szabadon mehetünk.

Nekünk eszünk ágában sem volt az országból távozni akarunk, nem is tehetnök a vajda tudtán kívül, sem ő fge méltóságáért, sem a magunk követsége tekintélyeért s nem is mozdulnánk ez országból, ha csak a vajda megkötözve ki nem küldene (»nisi nos ill. dnus vajvoda vincos et ligatos ex regno educi curraset«.)

A logofetnek ezen méltatlan bánásmódját, mely mind ő fgére nézve, a kinek személyét képviseljük, mind önmagunkra mint előkelő urakra nézve, mintha szökevények volnánk, felette megalázó nemcsak Erdélyben, de az egész kereszténység előtt — nyilvánosságra akarjuk hozni s arról Pezzent is értesítjük; úgy szintén a vajda előtt is nemes szolgánk Barillovith Ferencz által e miatt panaszt emeltünk s Ngod előtt is a mint már más leveleinkben is tevők, úgy most is ünnepélyesen protestálunk, hogy mi Pezzen késleltetésének okai nem vagyunk: »haec omnia contra jus gentium facta esse quilibet sapiens judicare facile potest.«

Unqnád írja Mihál bánnak Kolozsvárról, máj. 25-ről ezt is:

»Ill signore Vajvoda perdera ill suo grand nome et credito apresso sua M^{ta} et tutti li potentati della Christianita.«

(Más. a hadi lt. reg.)

Mihál bán a cs. biztosoknak. Medgyes, 1600. máj. 26.

A mit felpanaszolnak a logofet ellen »de ingratitudine vel potius ruditate, nec ego laudio (!) sed magis vitupero«, de mivel a logofet országokat nem látott, nem vándorolt (!) sem pedig fejedelmek és császárok udvarában nem forgódott, kérem Ngtokat bocsássák meg neki, én levélben majd meg írom neki; nem akar-nám azt sem, hogy ő nga (M. v.) erről tudjon, mert ő azt parancsolta nekünk, hogy a legillendőbb tisztelettel viseltessünk Ngtok iránt; haragra lobbana a vajda, ha megtudná. Küldött követem élőszóval is beszél majd, engesztelődjenek ki Ngtok. Sürgessék Pezzen jövetelét, a kinek én is elibe megyek Ngtokkal, hogy men-nél tisztességesebben fogadtassék.

(Más. hadi lt. reg.)

Csáky István Napráginak. Szucsava, 1600. máj. 27.

Mihelyt bejöttünk Moldovába, Jeremiás népe megfutamo-dott. M. v. utána küldötte a »vortrab«-ot, Hutin (=Hoczim) vára mellett érték utól, a Nester folyó mellett, »und ein grosses schar-miczl mit ihm gehalten«, de mi győztünk, sokat levágtunk, sok a Neszter folyóba vezett, »er Jeremias ist mit grosser mühe gar schwerlich über das wasser endsprungen.« Azután mindjárt Szu-csavára ment a vajda. Ezt a várat egyetlen lövés nélkül feladták,

a föld népe is mind meghódolt. Innen Jászvásárra megy a vajda, hova az egész ország népét összehíva gyűlést tartand s ezt elvégezvén Erdélybe visszatérend.

P. S. Az úr (Naprági) jó emlékezetben van a vajdánál, úgy az előkelőknél is, miután én Kerekes Balázsnak, a ki az úr felől sok rosszat beszélt, »die zungen schon gebandigt«.

(Más. fordítás, hadi lt. reg.)

»Nova.« *Gyulafejevárról, 1600. máj. 27.*

A vajda egész Moldovát elfoglalta. Lippa felől rossz hír érkezett, t. i. a török Temesvárról ágyúkat vitt ki, 10,000 tatár Tót-váradja körül van. Lippát végveszély fenyegeti.

(Más. egy kis szelet papíron, hadi lt. reg.)

»Relatio egr. Fr. Barrillorith (a commissariusoknak) die 29. Maji (1600) facta.«

Mikor Mihál bánhoz jöttem, »elevata manu« istenre kért, hogy a moldovai utat nem folytatva visszatérjek s jelentést tegyek Ngtoknak.

Sürgeti Pezzen jövetelét. Kéri, hogy Pezzen két havi zsoldot hozzon magával a katonák számára. Ha most is vonakodnék jönni, a vajda soha sem fogja többé sürgetni sem levéllel sem követek által. Hanem ő fgéhez küld két jó követet s máskép intézi dolgát, minthogy oly régóta játszanak vele. Moldovából rögtön Temesvár és Gyula alá akarná vezetni seregét, hogy azokat ő fgének elfoglalja. Ő fgének gondja és költsége nélkül tartományokat és várakat foglaland el. Sőt ezer törököt is megnyert, a kikkel a török ellen harczoland.

»Cor autem ill. dni Vajvodae ab eo tempore, quo Joannes Zekell Praga reversus est, summopere perturbatum est«; jó volna, ha kiengesztelnék. Mihál bán nem tudja, miért van az, hogy a vajda hűségéért sem jó szót, sem pénzt, sem másnemű kegyet nem nyer.

»Si tua M^{as} C. quinque aut sex centenis millibus primo tempore Vajvodae open: ferret, et Constantinopolitanum imperium Suae M^{ti} acquireret; memoratus quoque Banca Mihál (!) dicit, si credere nolunt, donec Constantinopolim occupaverit, captivus interim detineatur, si autem id dnus Vajvoda praestare non poterit, ipse Ban Mihalsca ferro in nihilum redigatur.«

»Parabolas quoque subscriptum afferens: homini eo tempore auxilium ferendum est, dum existit in predestri itinere, si equum ascenderit, non opus habet auxilio etc.«

(Más. hadi lt. reg.)

A cs. biztosok Mihály vajdának. Kolosvár, 1600. máj. 29.

Máj. 20-iki levelét vettük. Emlékezhetik Ngd, hogy ő fge és mi is intettük, nehogy háborúba keveredjék a lengyellel, ha elég oka van a Moldovára támadásra, ám lássa Ngd. de ne emlegesse ő fge nevét ezen vállalatnál, a mi ellen (t. i., hogy a császár nevével takarozzék) most is protestálunk.

Már előbb panaszkodni akartunk Ngod előtt a logofet ellen (a letartóztatás miatt), de Mihálcsa bán megtartóztatta Moldvába küldött emberünket és visszaküldte a levéllel, a mit most ismételve elküldtünk. Pezzen késésének a logofet az oka.

(Más. hadi lt. reg.)

A cs. biztosok Mihálcsa bánnak. Kolosvár, 1600. máj. 29.

Barrilovith Ferencz, első szolgánk, ma nagy váratlanul visszajött hozzánk, jelentvén, hogy Ngod megakadályozta Moldovába útazásában, a hova mi őt a vajdához küldöttük legigazságsabban panaszunkkal. Időközben ő fgétől két rendelet érkezett a vajda számára, szükségesnek tartjuk, hogy azok minélelőbb a vajda kezéhez jussanak, azért visszaküldjük Barrilovithot, kérvén Ngdat, őt moldvai útjában ne akadályozza, de sőt elősegítse. Ha mégis visszatartaná, protestálunk a vajda és Ngod előtt, hogy Pezzen késleltetését ne nekünk, de a logofetnek és ömagának tulajdonítsa.

A mennyiben Ngod említést tesz a logofet durvaságáról (de rusticitate): igaza van. Pezzen fényes fogadtatást vár.

(Más. a hadi ltban reg.)

A cs. biztosok Rudolfnak. Kolosvár, 1600. máj. 31.

Kamarás Mihály a vajda bizalmas embere jött s mondja, hogy M. v. fiát Petraskót a moldovai vajdaságba tenni, maga pedig a Neszteren át menni s *Nesip* (!) török várat bevenni akarja. Nem tudjuk, hogy ott török végház volna. Inkább azt hisszük, hogy valami praktikát készít M. v. a podoliai kenézzel Constantin vajdával, a ki nem jó lengyel kancellár-párti (a kancellár ellen-sége); M. v. még a moszkovitákkal is levelez. Már azelőtt is volt ennek a Constantin vajdának Fejérvárt egy követe, intette M. vajdát, hogy legyen Fgedhez hív. M. v. lengyelföldre ment át s Constantin jól megvendégelte őt.

Halljuk, hogy a lengyelek igen készülnek, összevonják seregeiket.

Pezzen már 36 napja, hogy Kassáról elindult s még sincs bent Erdélyben.

Eddigélé megakadályoztuk, hogy a végvárakba (mint a pl. Kővárba) nem tétetett őrségül a vajda népe, de ki tudja meg lehet-e tovább is akadályozni, midőn oly nagyon el van keseredve M. v. Bástá ellen.

A logofet újabban megengedte, hogy a városból kimehettünk, vagy kikocsizhatunk, de úgy, hogy hat vagy hét polgárt vigyünk magunkkal. Visszaútasítottuk. Végre attól is elállt, reánk bízta, vigyünk-e magunkkal. A logofetet »bivaly«-nak (»bufalo«) nevezte ezek miatt Mihálcsa bán.

(Más. hadi lt. reg.)

Pezzen Mihálcsa bánnak. Szathmár, 1600. máj. 31. *

Ő fge és a vajda között sok »übl« fordult elő. A vajda mind *írásban* mind *szóval* mindig azt mondotta, hogy a császár nevében foglalta el Erdélyt, *tetteivel* ellenben mindig azt bizonyította, hogy független fejedelem akarna ott lenni; az országgyűléstől nagy rendkívüli adókat követelt. birtokokat adományozott tetszése szerint, ő fge és biztosai tudtán kívül és — a mi fő — a főhercegnő (Mária Krisztierna) birtokait, melyeket B. Zsigmond és a Cardinal is megóvtak, másoknak adományozta. A biztosokkal nem hozzájuk illően bánt, tanácsukat soha ki nem kérte. Ellenben a török csausznak önmaga eléje lovagolt s azt a maga oldalán kísérte be a városba, nagy tisztességet mutatott iránta s mintegy kimutatta, hogy a török császárt tartja valódi urának. Továbbá elzárta az utakat ő fge birtoka felé. En ugyan védelmeztem a vajdát ő fge előtt, hogy mindezzel csak ámítani akarja a törököt. Kérem az urat (M. bánt), járjon közbe a vajdánál, hogy iránta való jóindulatom ne menjen kárba (legyen hajlandó a tárgyalásra.)

(Más. hadi lt. reg.)

Stanislaus Foglfeder Mária főhgnőnek. Varsó, 1600. máj. 31.

Királyom (a lengyel kir.), mivel három postával nem érkezett levele, elhatározta, hogy külön küldöttet meneszt. Lengyelországban furcsán állanak a dolgok.

Mihály vajda Jeremiáshoz a mi Oláhországunk (t. i. Moldova) vajdájához nemrég követet küldött, hogy vele jó barátságban óhajt élni, ne higgyen a rosz nyelveknek, melyek ellenségeskedést akarnak előidézni közöttök s kérte leányát feleségül a fiának. Hosszú oratiót tartatván tárgyalta a házasságot s midőn a vége felé közeledett a megállapodás s Jeremiás ellenségeskedésre távolról sem gondolt — egyszerre csak beütött Moldovába 40,000 emberrel.

Jeremiás hirtelen sereget gyűjtött s elibe akarta vezetni M. vajdának, de észrevevén, hogy oly nagy sereggel van, Szucsava várába 220 lengyel »knecht«-et vagyis »hajdút« helyezett s ő maga a lengyel határ felé menekült. De M. v. népe oly közel jött utána, hogy a csatát el kellett fogadnia. Azonban mindjárt kezdetben 5000 oláh elpártolt tőle M. vajdához, úgy hogy Jeremiás a meggondolatlanul rendezett csatát elvesztette. A mieink közül körülbelől ezer ember veszett el, Jeremiásnak pedig parancsa volt a nagy kancellártól, mint a lengyelek főgenerálisától, hogy ne fogadjon el csatát, hanem Szucsava melletterősen sáncolja el magát s ott várja be az ő segélyét. De Jeremiás nem tette ezt. Azután Jeremiás Hoczim várába menekült ott bezárkózott 300 lengyel és 300 oláh »hajdúval«. M. v. ostrom alá fogta és egy ízben már rohamot is vezetett ellene, melyben mint halljuk, ezer emberét elvesztette. Hiszem istent lesz időnk összegyűjteni a lengyel sereget.

Itt mindenkit gondolkozóba ejtett, hogy a vallonok M. vajdával vannak, és mondják Miksa főhg »vergangner zeit soll in gehaimb mit gar wenig personen in raiss für sich genummen haben.« Mi rejlik alatta? ! Ezt a nagyobb rész nem akarja hinni.

(Más. Mária főhgnő kezeírásával, bizonyára a császár számára, bécsi titk. lt. Hung.)

*A biztosok Mihálsa bárnak, Alárdi Ferencznek és Barcsai Andrásnak.
Kolozsvár 1600. jun. 28.¹⁾*

Ő fge parancsa szerint Pezzennel együtt kell működnünk. Ki kell mennünk hozzá Szathmárra, mert az ő távollétében mi semmit sem tárgyalhatnánk.

(Másolat a bécsi hadi ltr. reg.)

Pezzen Bertalan Mátyás főhgnék. Szatmár, 1600. jul. 2.

A commissáriusok jönnek ki hozzá. Irtak ma neki Hadadlból, hogy M. v. 27-én már Brassóba érkezett Moldovából. Dengelegi Miklós ma meglátogatta, mondja, hogy egy bizalmas barátjától hallotta, hogy M. v. az egész Erdélyországot s különösen az összes nemességet fej- és jószágvesztés terhe alatt f. h. 15-ére Szász-

¹⁾ *Jegyzet:* 1600 junius havától elkezdve mindig több és több van kiadva Hurmuzaki gyűjteményében (Documente privitore la istoria Romanilor, culesa de Ludoxiu de Hurmuzaki, vol. IV). Én e regesták közé csak azokat vettem fel gyűjteményemből, melyek Hurmuzakinál nincsenek meg. Az oklevéltár első része különben már sajtó alatt volt, a mint Hurmuzaki gyűjteménye megjelent.

sebesre rendelte. Úgy látszik, mintha Temesvár és a török ellen akarná vezetni őket.

(Eredeti, bécsi hadi lt. reg. 44.)

Pezzen, Ungnád és Székely a császárnak. Szatmár, 1600. jul. 5.

3-kán Ungnád és Székely, 4-én Mihál bán érkezett Szathmárra és pedig ez utóbbi a vajda nevében Alárdy Ferenczcel, Barcsay Andrással, a végből, hogy Pezzent Mihály vajdához kísérik a pénzzel s tiszteletajándokkal együtt.

Mivel azonban nemcsak az eddigiekből tűnik ki, de a két magyar küldött is mondá titokban, hogy a cessióról szó sem lehet, mert a vajda, ha Fgd minden kívánságát ki nem elégíti s így az ezelőtt Erdélyhez tartozott részeket is vissza nem bocsátja, kész a törökkel egyezkedve Fgdnek bármiben ártani: elhatároztuk, hogy Ungnád és Székely itt maradunk Szatmárt, itt tartjuk a vajda három küldöttjét s a segélypénzt, míg én Pezzen a tiszteletajándokkal előre megyek s ha látom, hogy a vajdával valamiként lehet mégis egyezkedni, Ungnádnak és Székelynek megízenem, kik aztán a pénzzel és a vajda követeivel szintén bejönnek utánam. Ellenben ha az egyezkedésre nem lesz kilátás, úgy én Pezzen visszafordulok s Ungnádék a vajda követeit hasonlóképp elbocsátják.

A békés egyezésre különben kevés a remény; legjobb volna mint az erdélyi urak mondják, ha Fgd serege a végházakból benyomúlna Erdélybe, könnyen elállna ott mindenki Mihálytól; míg ha Fgd nem gondol velök, kénytelenek lesznek Báthori Zsigmondot hívni be az oláh zsarnok megbuktatására.

(Eredeti.)

Ungnád Rudolfnak. Szatmár, 1600. jul. 6.

Dr. Pezzen ma d. u. 3 kocsival elindult M. vajdához, mi, Ungnád, Székely s az öreg Mihálesi bán s a két erdélyi (Alárdi F. és Barcsai A.) itt maradtunk. Vigyázuunk kell, nehogy az öreg Mihál bán, a kit Pezzen biztonságáért tartottunk vissza, elszökjön (»das der alte Ban Mihál . . . nicht endwisch«).

(Eredeti a bécsi hadi ltr. reg. 44.)

Pezzen Ungnádnak. Gy.-Fejérvár, 1600. jul. 12.

Leírja bevonulását, a mely ma délben volt. 300 lovas, Sennyei Pongrácz kivételével mind bojárok s 4000 jól fegyverzett drabant jött elibe. Bent a városban a vajda, Kornis, Sennyei, a logofet és egy compánia lovasság kísérte szép muzsikaszóval.

Ma volt az első audientia. latinul beszéltünk, volt egy jó olasz tolmács is. Azt kívánja a vajda, hogy *fejedelem* legyen a címe s a pénzekre az ő képe veressék.

Pezzen jöveteléről M. v. sürgős tudósítást küldött Ibrahim basának, a mi nagyon gyanús. Különben fennen emlegeti hűségét a keresztyénséghez: »che vol far cosa granda, e che vol in ogni modo vivere e morir con Christiani.«

(Más. hadi ltr.)

Rudolf III. Zsigmond-l. királynak. 1600. jul 15.

Halljuk homályos hírekből, sőt világos jelentésekből, hogy Fgd nemcsak gyanakszik reánk, hanem hogy idegen fejedelmek előtt is panaszkodik reánk, mintha M. v. Moldovába a mi parancsunkra és segélyünkkel nyomúlt volna be hadsereggel. Ezt nem hallgathatjuk el s e vélekedését Fgdnek el akarjuk oszlatni, melyre Mihály v. levele, melyet Moldvából írt nekünk, alkalmas leend, melyet másolatban küldünk. Dr. Petz követünk által meghagytuk neki, hogy Moldvának hagyjon békét s Magyarország határai felé jöjjön hadával. Tőlünk egyetlen katona sem volt mellette a moldvai expeditiónál. Ha a dolgot tisztán látandja ezekből, mérsékelje ítéletét Fgd is, s ne írjon rólunk ilyeneket a fejedelmeknek.

(Egalmazvány, Polonica o.)

Ungnád és Székely Rudolfjuk. Szatmár, 1600. jul. 17.

A Pezzenek küldött levelet még ma viszi tovább Mellikh (= Melith) Gáspár oda, a hol találni fogja. Pezztől még egy betű sem érkezett, azt sem tudjuk a vajda Brassóban van-e, vagy Fejérváron. Mihál bán azt mondá régebben, hogy M. v. még 6-án Fejérvárra ment, most újabban azt mondja, hogy eljött Fejérvárra, de ismét visszament Brassóba s holnap küldeni fogja sógorát biztos hírért. Tehát most is, mint mindig: állhatatlan, csalárd, ravasz és nagyzó minden beszédcében, a mire nem lehet sokat adni. Ha a vajda nem akarja átengedni az országot, más instructiora van szükségünk nekünk is.

P. S. jul. 18-áról.

Ma jött levél Pezztől Fejérvárról, 12-éről keltczve.

(Eredeti, hadi ltr. reg.)

»Herr Pezz schreibt dem herrn Ungnaden und dem herrn Zegyl aus Clausenburgem, vom 19. July 1600:«

»Er wölle bis sambstag mit gottes hülff wider hie zu Saggmar sein.«

»Die sachen stehen anderst alls man zu Wien und Prag vermainth, doch ist sovil erhalten, dass er (Mihály vajda) mit dem Türckhen sich nicht vergleichen will, und da im mit gelt geholfen wirt, so will er oder gesambt oder allein den Türckhen angreifen, und schwert ob der feind auf Ofen zeucht, so wölle er den negsten auf Griechisch Weissenburg zue, und von dort aus das land bis gen Constantinopel durchstreiffen.«

»Disz schreiben ist den 21 disz umb 8 uhr abends dem herrn Ungnaden und dem herrn Zeggel zuekhomben.«

Jegyzet: Ungnád Szathmárt 1600. jul. 20-kán Mátyás flghez irt rövid levelének (melyben azt írja hogy a fölg levelét megkapta s hogy Pezzent naponként várja) melléklete, melyet bizonyosan másnap, tehát jul. 21-kén csatolt leveléhez.

(Egykorú, Ungnád deákja által vett excerptum)

Ungnád és Székely Rudolfnak. Szatmár, 1600. jul. 20.

Pezztől semmi hír; tán a vizáradás miatt késik a futár, vagy levelét elvették.

Úgy értjük, hogy M. v. »absolutus princeps« kíván lenni Erdélyben. Mondják, hogy Pezz erősen összejött a vajdával s hogy egészen törésre került a dolog s a futárt azért nem ereszti ki a vajda.

Náprági N.-Károlyból írja, egy szolgája által levelet küldvén, hogy Kornis, a ki ott volt az első audientián. azt írja neki: »die sey so übel abgangen, dass nichts guets für Ew. M. daraus zu hoffen.«

Náprági szabadságot kapott a vajdától, hogy menjen Rómába püspöksége megerősítése végett. Náprágit inti Kornis, hogy csak utazzék tovább (er soll sich aus dem staub machen), mert ha még Erdélyben volna, a vajda visszahozathatná állhatatlanságából kifolyólag.

A brassai országgyűlés alatt Naprági kegyvesztetté lön, a vajda megharagudott rá. Hallottuk akkor a megöletett Ragusaitól, Marinitól is, hogy a vajda Náprágit kivégeztette volna, ha nem félt volna a pápától. Azt hisszük, hogy a vajda örömet látja, hogy Náprági eltávozott, mert szeretné valamiképen a szép gyalui birtokot kezéhez kaparítani.

Pezz Bocskai házában van szállva Fejérváron. Ott tartják a vajda tanácsosai a tractatit.

Stojka Petrasko mellett van Havasalföldén.

A Pezz házát darabantok őrzik, senkit sem eresztenek be illetéktelenül.

Ma késő este érkezett ide Bernhardus Quirinus episcopus

Ariensis, a kit a pápa küld az »oláh«-hoz. Meglátogattuk és úgy vettük észre, hogy a pápa biztosra veszi, hogy M. v. Fgd parancsára Erdély kormányát Mátyás vagy Miksa főhgnnek átengedi, ha másnak nem is. Elválik rövid idő múlva.

P. S. julius 21-éről:

Náprági püspök ma nálunk volt s mondja, hogy habár neki a vajda engedélyt adott Rómába utaznia, már is embereket küldött Gyalut lefoglalni. Náprági Kassán akar maradni s onnan Fgdnél jelentkezni: ha vétkesnek találtnék, büntetését kiáltni akarja; ha nem, meg akar maradni Fgd szolgálalában. Náprági biztosra veszi, hogy Pezzet börtönbe kellett hogy vessék, vagy a hadinép tartóztatta fel, a mely Fejérvárra sereglett zsold után. Félünk, hogy M. v. Pezz letartóztatása által minket és a pénzt be akarja erőszakolni Erdélybe, vagy pedig a törökkel szövötkszik Fgd ellen.

(Eredeti, bécsi hadi ltr. reg.)

A biztosok Rudolfnak. Szatmár, 1600. jul. 30.

Pezz követségéből kevés jó várható, kételkedik abban maga Pezz is, valamint a két erdélyi követ Alardi F. és Barcsai A. is, mert Mihálesi bán, mindent, a mi Fgd előnyére szolgálna, fel akar forgatni s az egészet megváltoztatni.

Írásba kellett volna foglalni az egyes pontokat a tanácsosok előtt, hogy ne lehessen lényegében elváltoztatni. Midőn mi bent voltunk az országban, akkor mindig azt mondta, hogy az ország Fgdé, ő csak helytartó, de azért mindent mint korlátlan fejedelem csinált, most azt mondja a moldovai expeditio után, hogy tanácsosai javulására s Pezznek a »cessio« felőli erős törekedésére megelégszik a *gubernator* czímmel, Fgdé legyen az ország, minden Fgd nevében történjék és hirdettessék ki, de az ő részéről való »plenaria potestate imperandi.« Mi is kivittük volna azt 5 hónap alatt, a mit Pezz, de instructionk nem terjedt odáig, mint a melyet Pezz hozott, a miénk mindössze az »assistenz«-ségig terjedt.

P. S. jul. 30.

Ezen a héten (a mint egy Kolosvárról most jött írás jelenti) küldetik követség ő fgéhez, azt hiszik, hogy Szatmárra is betérnek. Kornis, Theodorus logofet, Lucianus dalmata, a ki dévai kapitány volt, lesznek a követség tagjai.

(Másolat, hadi ltr. reg.)

Unghád Mátyás főhgnek. Szatmár, 1600. jul. 30.

M. v. hadinépe főkép a kozákok még sok gondot fognak okozni rablásaikkal és öldökléseikkel. Mihály v. dolga (procediren) minden józan ész ellenére sokáig fenn nem állhat. Félek s csak arra törekszem, hogy a törökhöz ne adja magát, főkép a mostani hadjárat befejezése előtt.

Dr. Pezz tegnap ment el s aug. 2-án Kassán lesz, 10 — 12-én Bécsben.

(Eredeti, hadi ltr. reg.)

Radibrád Alrcsi Unghádnak. Gy.-Fejérvár, 1600. jul. 31.

30-án érkeztek be a szepesi kamara titkárjával, 31-én átadták a pénzt és a »rüstüng«-ot a vajdának; ez utóbbi megtetszett neki, de pénzt többet kíván.

Ibrahim pasa Belgrád mellett áll, kevés népet küldött Budára a vár megerősítésére, a többivel még várja, hogy mit felel M. v., hogy ahoz irányítsa magát. M. v. a török követeket nagy tisztelettel és vígsággal bocsátotta el; Lugoson üdvölvéssel fogadták őket. Léka ága kővári kapitány kísérte el őket. M. v. a követeket rábeszélte, hogy várjanak egy napig Temesvárt, mihelyt a rovást beszedi (»den anschnit einnimbt«) megküldi az adót oda.

Egy kaputól 6 frtot kell fizetni adóba, a szászoknak 120,000 tallért az élelmiszereken kívül.

14 nap alatt mindenki (alles volkh) Szászsebes mellett kell hogy táborban legyen, fej és jószág vesztés terhe alatt. Nem tudja (Radibrád), hogy mi czélja a vajdának szívébe nem láthat be, de szája teli van esküvésekkel ő fge iránt.

A követek, kiket ő fgéhez küld: Bornemisza Boldisár, Bogáthi, és a logofet; aug. 7-én kell indulniok. Kornis Gáspár is velök megy ki, fiát házastítja össze a Keresztúri leányával, a kinek többje van 100,000 frton felül. A vajda küld egy szép lovat ő fgének, úgyszintén Mátyás fihgnek is, ezüstös szerszámmal, Rumpfnak, Trautsohnnak hasonlókép.

Radibrád hallotta, hogy a lengyel király írt volna a vajdának s intette őt, hogy jó barátságban maradjon s a cancellárnak írjon barátságos levelet s küldjön követet Lengyelországba feltételekkel, a melyek alatt egyezséget kössenek Moldova felől. Erre a vajda Busesti Stroiát akarja Lengyelországba küldeni követésge Havasalföldéről. Hotim még lengyel kézben van.

Fejérvárt sokat beszélnek B. Zsigmondról, azt mondják, ha csak 3000 emberrel jönne is be az országba, az egész ország mind-

járt hozzá állana. Fel kell nyitni a szemet, mert ha Zsigmond az országra jön, Erdély többé nem ő fégé, sem pedig M. vajdáé.

A földnépe panaszolkodott M. v. előtt a hadinép ellen; a vajda megígérte, hogy szigorúbb fegyelmet fog tartani.

(Ungnád másolata, a hadi ltr. reg.)

Taracónius János a szépesi kamara titkára Ungnádnek. Gy.-Fejérvár, 1600. júl. 31.

Tegnap reggel 6 órakor megérkezvén, a Bocskai házába szállottak. Ma 8 órakor átadták a »rüstung«-ot, igen tetszett, s jelentette a vajda, hogy d. u. audientian fogad. Ungnád egészsége felől igen tudakozódott s mint kedves urának és barátjának készséges szolgálatát ajánlá. Meg akarja nézni a tatárnak küldendő ajándékot is s ha nem találná elégségesnek, megneveli. A török követséget azzal bocsátotta el a kövári kapitánynyal Temesvárra, várják meg ott az adót: »in quam partem er es syncere meint, ist ihm allein bewusst.« — Az itteni »zeughaus«-ban nagy szorgalommal készítenek ostrom-ágyukat; Kővárról is ide hoztak 7 ágyút, golyóval, ólommal és porral. A havaseli zsoldosoknak egy pár havi zsoldot akar küldeni; az ittenieknek kevesebbet fog adni későbbre való biztatással; meghagyta: azt mondjuk katonáinak, ha kérdezik, hogy nem sokára több pénzt hozunk s hogy a most hozott egy kissé kevés.

Mihálcsi báunál a vajda nagyon elégedetlen, a mint kammerling-je beszélte »soll er ihn mit scharffen scheltworten die gefänknüss gedrot haben.«

A követséget megint megváltoztatták: a logofet, Bornemisza Boldisár és Bogáthi megy. Mondta a vajda, hogy a d. u. audientian a török terveiről (conatus Turcarum) akar beszélni.

A szebeni városi orvos azt mondta, hogy a vajda népét az éhség űzte ki Moldovából, következtethető abból is, hogy sokan kik 7 lóval mentek be, gyalog jöttek vissza.

A lengyelek gyülekeznek »est träimbt den Siebenbirgern noch gar vill von Sigismundo.«

(Másolat, a hadi ltr. reg.)

Ungnád Pezzenek. Szatmár, 1600. aug. 3.

M. v. futárját nem hagyjuk tovább utazni (tud magyarul, oláhul, németül), nehogy seregünket kikémlelje. A futár mondja, hogy a mostani adókvetésnél 8 tallért követelt az ország népétől — az úrnak (t. i. Petznek) csak 2-ről beszélt, a mint odabent járt —; utóljára 6-ra szállt; 3-at mindjárt, 3-at 15—20 nap múlva kell fizetni. Ezzel együtt 9 hónap alatt már 19 tallért

rovott ki. Ez Erdélyben hallatlan s nem illik egy helytartóhoz vagy kormányzóhoz.

Lengyelországból azt halljuk, hogy már bejöttek volna a moldvaiakkal, ha a nagy vizek nem akadályozták volna őket.

(Másolat, hadi ltr. reg. 62. szám.)

Thoraconinus János a biztosoknak. Gy.-Fejérvár, 1600. aug. 5.

M. v. küldi Radibrád Alvisiust bizonyára részben igaz, részben pedig költött hírekkel az ellenség törekvése felől, talán azért, hogy a pénz maradékot kicsikarja, mert a vajdát zaklatják katonái a zsoldért.

Kornist visszahívták a követségből, nem tudjuk mi a küldetésük; mint a szél, úgy változnak az emberek.

»Obsides jam jam cum 60,000 fl. argenteis vasis et aliis muneribus Constantinopolim expediuntur« [Oldalt Ungnád megjegyzése szerint: Alvisius csak 15,000 aranyról hallott.]

A katonák a fizetlenség miatt idegenkednek a vajdától, csodálatos dolgok láthatók sokszor az udvarnál.

(Másolat, hadi ltr teg. 62 szám.)

A biztosok Rudolfjnak. Csenger, 1600. aug. 5..

Ma jöttünk Melith Pálhoz Csengerre, hogy a közel fekvő megyéket a szükség esetére felkelésre bírjuk.

(Eredeti, hadi ltr reg. 62 szám.)

Barilowith relatioja a biztosoknak. (Gy.-Fejérvárról Szathmárra jövén) 1600. aug. 6.

1. Kéri a vajda, a hogy határszorosok Késmárk táján Lengyelország felé kitisztíttassanak s hogy a lengyel király és L.-o. kerestessék meg követség által, amely békére, egységre intse őket.

2. A pénz sürgős, mert a török hadra kész.

3. »Da Mihal waida auf die Moldau gezogen ist, sofer ir k. M. damals noch ihme 100,000 fl. het geschickt zu einer hülf: so wer er alberaith zu Krakau im stul u. alsofft ir k. M. nur ein zigeunerpueben zu im schicken derwegen, so hett er solches khönigreich ihrer k. M. aufgeben,«

4. A török szultán a tatár khánnak 100,000 aranyat küldött, hogy Moldvát foglalja el neki, Jeremiás pedig 20^m aranyat küldött, hogy csak maradjon mellette a tatár.

5. M. v. követeit, kiket a béke végett a tatár khánhoz küldött, visszatérőben a lengyel megfogta és a török szultánhoz küldötte: azért nem küldte el ajándékkal ő fge követeit.

6. Kéri M. v., hogy ne legyenek oly lassúk a mezei hadakkal, mint eddigelé történt.

8. M. v. azt mondja, hogy ő fge miatt az egész világgal ellenségeskedésbe keveredett: törökkel, tatárral, lengyellel. Mit tegyen?! Ha Moldovát el kell veszítenie, akkor az erdélyi határhegyeknél áll meg s a havasokat fogja védelmezni; ha addig hatol az ellenség, védeni fogja azt mind halálíg. Ha életét elveszti, nagy kárt vall vele a keresztyénség.

9. »Wie er (M. v.) die türkisch pottschaft abgefertigt, so hat sich der Mihál unter den gethön der wallachischen, zigeinerischen und türkischen musikhen dermassen mit ir überweinth, dass man ihn hat weckhführen müssen« Olyan barátságos megtiszteltetésekkel bocsátotta útnak őket, akár Pezzen urat. A miből erősen következtethették, hogy szíve inkább a török felé húz, mint ő fge felé. — El van határozva ő fgéhez Mihál bánt és a loföfetet küldeni.

(Másolat, hadi ltr. reg. 62. szám.)

A biztosok Rudolfnak. Szatmár, 1600. aug. 7.

Barrilowith, a kit Básta a vajdához küldött lengyel hírekkel, visszaérkezett. Mondják Radibráddal együtt, hogy M. v. ellenségei miatt és katonái fizetlensége miatt megváltozott Fgd irányában, mert nagyon fél. Káromkodik erősen s szidja az urakat, a miért Zsigmondhoz szítanak s ajtót akarnak neki nyitni, az Erdélybe jövetelre, s édesgetik a törököt, tatárt, lengyelt.

M. v. írja, hogy azt írta a töröknek, — csakhogy eltávoztassa, — hogy ő maga akarja Váradot megszállani és az Erdélyhez tartozó részeket visszacsatolni. Ez nekünk nagyon gyanúsnak tetszik, mert ezt a szándékot már követségünk elején vettük nála észre és el sem állana attól, ha nem volna nyakán a lengyel, török, tatár és moldovai. Íme most úgy adja elő, hogy ő azáltal a törököt akarja Várad alól elvonni. — A tatár-presentet fel-tartoztatta. Tegnap jött ide Kővárról egy lovas, hogy a lovak, melyeket a vajda kiküld ajándékba, hadd legyenek itt ma, hogy kipihenjék magokat.

(Másolat, hadi ltr. reg.)

Kalinski Miklós kolesméai vicekapitány Herberstein Friyjesnek. »Es arce regali Colomiensi 7. aug. 1600.«

Köszöni a M. v.-ról írt híreket. Tudja meg Ngd, hogy nem soká fogja bírni M. v. Moldovát és Hotim várát. A vár Lengyelországhoz tartozik, »praeest quidam auratus miles Polanowski.« Zamojski a kancellár már tábort is ütött » in littore Chotin,«

sok lovas és gyalog, valamint ágyú van vele. A többi főurak és az egész nemesség is már fegyverben áll s csak alkalmas időjárást várnak, hogy Moldovába bemenjenek, »nam aestate praesent, maxima frigora et imbres passi sumus es hucusque patimur.« A vetések igen jól állanak, »sed propter injuriam coeli labuntur.«

(Másolat, hadi ltr. reg.)

»Ausz Warschau vom 8. Augusti anno 1600«
czimű iratból.

A lengyelek erősen hiszik, hogy a lengyel cancellár nemcsak Moldvából kergeti ki Mihályt, de Erdélyt és Havasalföldet is megkísérti meghódítani, mert B. Zsigmond vele van.

Sok előkelő lengyel helyesli, hogy Főlséged Mihálynak megengedte Moldva megrohanását, mert a moldvaiak a tatárok-nak szabad utat adtak a lengyel földet pusztítani. Ennek a cancellár az oka.

Azon mindazáltal csudálkoznak, hogy Felsőged Mihályt Erdélyben tűri s tőle Erdélyt el nem veszi, holott Mihály rebelleis szándékai bizonyosak, mert a töröktől a zászlót elfogadta. Ő tőlök is (a lengyelektől és pedig Moldvát illetőleg) kérte a zászlót, de ők megtagadták, mert nem bíznak benne.

A cancellár serege 30 ezer ember. — A lengyel határon sok hadi nép feküdt, a kik Maximiliántól félték, »das ist aber alles widerumben verlaufen.«

»Sonsten ist der Pohlen ganzer discours, dofern sie von dem Michael geschlagen (welches sie nicht hoffen) sie mit einer solchen macht nicht so geschwindt aufkommen köntten, und er weiter insz land rucken sollte, wüsten sie kein anders zu thuen, alsz in zum könige zu erwehenn; unnd weiln die Deutschen ihme allen vorschub wider die cron Polen gethann, wolten sie inn hernach wider dieselben auch anhetzen.«

(Egykorú irat.)

A biztosok Bástáinak. Szatmár, 1600. aug. 8.

A mi a késmárki szorosok kitisztítását és a Tasnádra vonulást illeti, az ő fge tudta nélkül nem lehet. Petztzel kell megbeszélni, a mi instructionkban arról szó sincs.

(Másolat, hadi ltr. reg.)

A biztosok a császárnak. Szatmár, 1600. aug. 9.

Azt tartjuk, hogy sem a lengyelek, sem Ibrahim basa ellen nem kell messzire mennünk, nehogy népünk a mézsárszékra hur-

czoltassék. Az is meggondolandó, mint főgnának megegyezni Básta és Mihály v. a harc módja felett. A vajda pénzt követel, tudja, úgy mond, hogy pénz van kéznél; ő még többet is fog káromkodni és protestálni és mindent reánk hárítani, ha baj történik. Váradról is rossz hír járja, baj van a várbeli németek és a városbeliek között: a parancsnok orvosolja, mert nagy baj lesz belőle.

(Másolat hadi ltr. reg.)

Tureczki Pál Pogány György máramarosi viceispánnak 1600. aug. 10-ike táján.

Salutem plurima etc. Quod D. V. Gsa scripserat ad me ex amore, ago gratias. Sciscitatur D. V. G. de exercitu nostro in literis suis. Hoc pro certo possum significare D. V. G. in castris esse trecentena millia Polonorum, et viginti millia Kozacorum, sex millia Tartarorum. Isti proficiscuntur per tres vias ad Transylvaniam, pars ibunt de Munkach, pars ad regnum Moldaviae, pars hinc de Strigi. Ergo D. V. G. caveat sibi et vigilet. Nam nescio quid evenerit cunctis, si istinc proficiscuntur Tartari. Deo favente ibimus ad illum nequissimum Michaelem Vaivodam triumphare, quia ipse quoque voluit regnum nrum devastare. Sigismundus Bathori est cum nro cancellario, ipse mihi solvet ad centos equos. D. V. mittat ad me servum suum, ego mittam Dⁿⁱ V^{rae} unum equum bonum.

Paulus Turezky
servus ill^{mi} dni Sigismundi Bathori.

Jegyzet: Pogány György Máramarosmegye viceispánja küldi 1600. aug. 13-án a cs. biztosoknak (Ungnádnak és Székelynek.)

(Másolat hadi ltr. reg.)

Pogány György a biztosoknak 1600. aug. 13.

Küldi mellékelve Tureczky Pál fentebbi levelét. Küldött ki kémeket, a kiket mára, vagy holnapra vár. »Retulerunt mihi exercitum Polonorum certo certius Nestrum fluvium trajecisse et ad Znetim castra metasse.«

(Hadi ltr. reg.)

A biztosok Rudolfnak. Szatmár, 1600. aug. 13.

M. v. követei Kornis Gáspár és a logofet tegnap odaértek; viszik a lovakat. Annyit mondanak, hogy semmi különös megbízatásuk nincs, csak a mit Petz megbeszélt a vajdával. Kornis mondja még, hogy Petztzel nem történt semmiféle »finalis tractatio«, minden a Fged jóváhagyására tartatott fenn, t. i. hogy M. magának a vajda czímét megtartja és gubernator lesz Erdély-

ben s Fged egy előkelő tanácsosát fogja maga mellett segédül tartani, azonkívül 12 erdélyi tanácsost; az országot Fged nevében fogja kormányozni s Fged pecsétje alatt fog expedálni mindent. Úgy értjük, hogy Fged előkelő tanácsosát csak addig akarja maga mellé, míg a háború tart, tehát hogy hadban jártas ember legyen; de Petztől úgy értettük, hogy politikai dolgokban is segédjének kell lennie. Kornis fejét adná arra, hogy a vajda nem fog többé Fgedtől elpártolni. Mindent magyarul beszélt ugyan Kornis, de a logofet jól ért magyarul, tehát nem fogja mondhatni a vajda, hogy nekünk »praejudicio« beszélt Kornis. Kornis a moldovai hadjárat előtt disgratiában volt a vajda előtt, nagy veszélyben forgott a feje, a mikor ő nekünk titokban a vajda sok hamis célját elárulta, de Moldovában annyira segélyére volt a vajdának, hogy most emez első rangú legatiót is reá bízta. »Napragi gar Bocskaisch ist.« Kornis jó császárpárti és hihető, hogy ha szép erdélyi birtokait visszakapná jó vajda-párti (gut waidaisch) lenne, bizonyára nem jó Zsigmond-párti. A logofet durva ember (grober man.) Úgy látszik azért is bízott meg e követséggel Kornis, »damit er den Somlyo Báthori und den Bocskai woll bei Ew. May. cargire, denen der herr waida über die massen feind ist.«

Nagy veszély fenyeget a töröktől, annál inkább, hogy a vajdával Fged még határozott egységre nem lépett. A követek 2000 magyar és német lovasságot is kívántak Erdélybe küldeni, de Básta nem igen foszthatja meg magát a lovasságtól. Innen elindultak ma a követek és Bástát útba ejtik a vajda határozott parancsára. Mi rögtön küldtünk postát Bástához s discretiojába ajánlottuk, hogy jöjjön 2—3 mfnyire a követek elibe a táborból, mert a sereg nem lehet valami nagy, de az oláhok nagyok tartják, sok ezernyinek gondolják, ne lássák hát most kevesebbnek.

Kornis februárban, midőn Naprágival a magyar országgyűlésre küldetett, instructiója minden pontját közölte velünk, most persze nem: változnak az idők, változnak az emberek. Instructiójokban most úgy látszik Petz egész tractatiójának megváltóztatása van. — Nagyváradra vigyáztasson Fged. — Kornis azt is jelentette nekünk ma egész bizodalmasan, hogy ha Mihályt a lengyelek és Zsigmond meg nem akadályozzák, úgy a vajda 120,000 emberrel, lovassal és gyaloggal, Erdélyből, Moldovából és Havasalföldéről ki fog jönni a török ellen.

P. S. aug. 14-éről:

Ma két levelünk jött újra a vajdától, láthatja a Bástának írottából Fged, hogy M. v. a megsértett Bástát most már ismét barátjául akarná megnyerni.

(Eredeti, hadi ltr. reg.)

III. Zsigmond I. kir. Rudolfsnak. Varsó, 1600. aug. 15.

Moldva állapota nemcsak a mi méltóságunkat nagyban érinti, a mennyiben ősi jog szerint országunkhoz tartozik, de sőt országunk nyugalma és biztonsága is függ tőle; így nem történhetett semmi sérelmesebb reánk nézve, mint M. v. beütése Moldovába. Azt hittük el fogja azt távoztatni Fged közbelépése, mert hisz ő Fgd cliense s ő maga is Fgd alárendeltjének vallja magát. Annál inkább csodálkozunk azon, hogy ő, a ki Fged hatalma alatt áll, nem várva Fged parancsát, még azt a pénzt is Moldova ellen használta, melyet Fged a török ellen küldött neki. Ez az, a mi nekünk rosszúl esett, a mi fáj s hogy ezt a többi fejedelmekkel közöltük, ez azért történt, hogy megmutassuk, mily igazságtalannúl támadtattunk meg amaz ember által, a ki Fged cliensének vallja magát. Hogy Fged biztosít arról, hogy nem tudtával történt s hogy Fgednek egyetlen katonája sem volt Mihálylyal Moldovában nagyon jó szívvvel értjük. Hogy az az ember, a ki Fged és a keresztyénség szolgálatával kereskedik mennyire tör országunk ellen és mint fondorkodik a török portán, megértheti Fged eme másolatban csatolt leveléből, melyet ő (M. v.) »ad sendzicum Techninsem« (!) írt. Azt írja a mi »Canecensi« (tán kame-neci?) kapitányunknak is, tudja, hogy Moldova a török joga alá tartozik s a török által be is kebeleztetett és ő megkapta a zászlót annak rendje szerint, hogy azt a török főnhatóság alatt bírassa. Hogy mi ezen emberrel szemben, a ki elfoglalta a védnök-ségünk alatt lévő tartományt, a ki országunkat fenyegeti, a ki ellenünk a törökkel fondorkodik, a ki ellenünk és alattvalóink szabadsága ellen leselkedik, a ki oly vakmerő, hogy Fged parancsait megveti, a ki határainkat rablotta, égette, — hogy mit fogunk vele tenni: könnyen eltalálhatja Fged. Nem kételkedünk, hogy házaink régi barátságából kifolyólag több hitelt adand Fged nekünk, mint ezen új embernek.

(Eredeti, mellékelve M. v. alábbi levele, a bécsi titk. lt. Polonica o.)

Mihály vajda „ad Hassan begum sendzicum Techninsem“ d. n.

»Nebulo iste canis Sigismundus deseruit servitia ser^{mi} caesaris (t. i. a szultánét.) Hálákat ad az istennek, hogy a fels. császár (a szultán) büneit megbocsátotta, tekintetbe vevén igazságát és szolgálatait s hogy ruhákkal (kaftánnyal) és másféle ajándékkal megtisztelte. Lelkéből meg akarja szolgálni alkalom-adtán.

»Frater scito, habere me in animo non sulummodo terram Valachiam occupare, sed et terram Lachicam e medio rapere velle.« Kértem ő fgétől sereget, remélem hamar megjő; a nagy khántól fegyverszünetet remélek; nem írhatom meg, mennyi a

száma az én kész seregemnek, »si deus dederit, ut omnes pipiae cogantur, quo in terram Lachicam eamus, cum animus mihi sit, ut rex in Polonia sim, et Ibrahim bassa fidem mihi dederit, a caesare regnum Poloniae procurare, regnum vero Transylvaniae impetrare filio meo, collato regno Transylvaniae agnoscet C. M^{tas} servitia mea, in terra Valachica erunt beglerbegi, similiter in Moldavica.« A császár ellenségeinek ellensége, barátainak barátja leend. »Frater spero si fide in caesarem integra estis, miserescet vos miserae terrae Valachicae.« Szándékukban volt Jeremiáséknak, hogy engem a császár előtt árulás gyanújába keverjenek, de hálát adok az istennek, hogy mindkettő nagy szégyent vallott, mert Jeremiás meg »nebulo et canis Sigismundus« összeesküdött, hogy ketten engem nagy sereggel támadnak meg.

(Másolat, Zsigmond I. kir. küldte Rudolf császár-királynak 1600. aug. 15-én, bécsi titk. ltr. Polonica.)

Pogány György »vicecomes Maramarosiensis« a biztosoknak. Urmező, 1600. aug. 16.

Küldöttem barátom és rokonomhoz Turecki Pálhoz Lengyelországba, a kitől biztos hírül hozák, hogy a lengyel sereg fele Moldovába megy, már eddig is, ha nem várták volna a tatárokat útra kelt volna; mihelyt a tatár megérkezik, útra kelnek. Turecki nem mert semmit sem írni, de titokban izente, hogy ne féljünk semmit, mert azok a csapatok is, a melyek mi ellenünk akartak jönni, Moldovába mentek. A múlt héten lépték át a Nesztert. M. v. már két ízben írt, hogy írjak neki híreket, meg akartam először Ngtoktól kérdezni, írjak-e neki, vagy nem?

(Másolat, hadi ltr. reg.)

A biztosok a császárnak. Szatmár, 1600. aug. 16.

Deák Pál a vajda futárja ide jött, siet a követek Kornis és a logofet után, hogy mi okból, nem tudjuk kivenni belőle, csak azt mondja, hogy még két igen szép »pollosch«-t akar a többi ajándékhoz csatolni. Félünk, hogy Petz tárgyalását egészen megváltoztatják; nem szeretnők hogy visszahívnák a követeket. A lengyelekről azt mondja, hogy a Neszter mellett vannak, a vajda is erősen készül s azt hiszi, hogy 100,000 embert összehozhat. 3 tábort akar ütni Erdélyben s úgy várni be a lengyelt. Hiszi istent, hogy megveri őket s aztán bemehet Lengyelországba. Merészen gondolkozik. A török a Dunán átkelt s már Péterváradnál van. 40,000 tallér van kéznél, a vajda erősen ostromol pénzért, be kellene vinni neki. Rákóczinak meg kellett fizetni a 800 tallért a 40,000-ból. Váradról gondoskodják Fgd.

(Eredeti, hadi ltr. reg.)

A biztosok Rudolfnak. Szatmár, 1600. aug. 18.

Levelünk jött a vajdától (a kozákok szökése felől.) Nem határozhatok én Székely M. a vajda levelére Básta nélkül, mert a kozákok ha csapatokban jönnek ki, nagy kárt tehetnek a szegény embereken. Herberstein jelenti, hogy Székely Mózes kiszökött Erdélyből és mintha Fgd védelme alá adta volna magát, a miről mi semmit sem tudunk. »Der herr vajda gebe den Kővárischen unterthanen zäggliche freiheit (székely szabadságot) auf kindkinder und nur dass sie mit wehr und waffen zum krieg gefasst seÿen.« A verekedésen (bizonyára a gyulafejérvárin) sok halott maradt ott. A vajda főlovászmestere Nagybányán volt és városokat mindenütt megvizsgálta. Herberstein úr megint indítványt tesz Kővár ellen (t. i., hogy foglalják el a vajdától), de erről neki a parancsnokkal (Bástával), a kire az ország rá van bízva, kellene végezni, különben: »deliberandum est diu, quod staduendum est semel«.

(Eredeti hadi ltr. reg.)

A biztosok Rudolfnak. Szatmár, 1600. aug. 19.

Megint jött egy futár a vajdától Fgdnek szóló írással és élzárt levelekkel, egy Ibrahim basától való; úgy szintén Kornisnak és a logofetnek szóló levéllel. Írja, hogy a veszély oly nagy, hogy nem választ, de egyenesen pénzt és sereget vár Fgd-től. Erdély nagy veszélyben forog. Legjobb lenne, ha Básta Rakamazra átjönne a Tiszán. A vajda futárja megerősíti a hírt, hogy a kozákok és oláhok között verekedés volt a fejérvári várban, melyet először Stoika, azután maga a vajda személyesen sem tudott lecsillapítani s mindketten veszély nélkül alig retirálhattak be a várba (»und baide ohne gefahr sich khaumb in die purkh retirieren mügen«). Nagy ellenségeskedés van a hadi nép t. i. a kozákok, oláhok és erdélyiek között. *Erdélyben gyorsan forog a kerék.* Ibrahim basa gyorsan készül Várad alá.

Radibrad Alvisiusnak 300 frtot adott a tatárországi útra, abból valamit már elköltött, a többit hűségesen megfizeti.

(Eredeti, hadi ltr. reg.)

Rudolf III. Zsigmond I. királynak. Prága, 1600. aug. 20.

Megparancsoltuk »Donau« Ábrahám-nak, a kit Moscoviába küldöttünk, hogy útját Fgd felé vegye s a mit a barátság megtartására szükségesnek tartunk azt nevéünkben kifejezze (t. i. hogy Moldva ügyét békésen intézzék el.)

A biztosok Mátyásnak. Szatmár, 1600. aug. 21.

Alvisi hozza a híreket a vajdától, hogy a lengyel és tatár mától kezdve már Moldovában kell hogy legyen, Erdélyt fenyegetik.

Nágy-Várad nagy veszélyben forog, menthetetlenül elvész, ha a török alászáll, Székely Mózes Sibón van Zilah mellett, a mely innen 6 mf.

(Hadi ltr. reg.)

Ungnád a császárnak. Szatmár, 1600. aug. 22.

»Des Mihál vajda tyrannischer process droet im ein úblen in Sibenbürgen aus- und dem Sigismundo ein guten, vilmehr aber dem Türggen ein gewünschter leichten in hoc turbulentissimo in ipsis Transylvaniae visceribus statu in Sibenbürgen zugang«.

(Eredeti, titk. lt. Turcica o.)

Ungnád Bástának. Szatmár, 1600. aug. 22.

Csak rossz hírek érkeznek, nem sok jót remélek a vajda eddigi magatartásából. Küldök ma Kolosvárra vagy talán egészen Fejérvárra hírekért valakit. »Die sachen lassen sich im Sibenbürgen so gefarlich ansehen, dass zubesorgen, der Herr als ein hochvernünftiger werde unerwart der draustigen resolution für sich nemben und ins werckh seczen müssen, was occasio tempus et locus, legibus et feriis carentes erfordern, sovil ihm immer möglich u. erschwinglich ist«.

A mint a levelet végzem jön posta a kővári kapitánytól és levél Örmény Pétertől a Székely Mózes szökése felől, azon kívánsággal, hogy a szorosokat Huszt mellett őriztessük és Székelyt tartóztassuk fel.

(Másolat, Turcica o.)

A biztosok Bástának. Szatmár, 1600. aug. 23.

Csáky István írt, küldjük. Látszik abból, hogy a Zsigmond-párti töredék, mely a vajda titkait és hadi mesterségét ismeri, sokat fog árthatni neki és ő fgének Erdélyben Lengyelországból. Aggódunk, hogy Székely Mózes túl lesz Huszton 5—6 mfdel, nem tudjuk volna-e ott valaki, a ki feltartóztathatta volna; Sib-rikkal együtt ment, a ki legnagyobb roszakarója ő fgének. E kettőnek kiszökése nagy zavart és vérfürdőt fog előidézni.

(Más. hadi ltr. reg.)

A biztosok Mátyásnak. Szatmár, 1600. aug. 23.

A mit Csáky Istvánnak feleltünk Tordáról 21-én írt és Bástához küldött levelére, megláthatja Fenséged a mellékelt másolatból. A kigyók, melyeket a vajda Fnged és az ő saját kárára kebelében melengetett, Zsigmondhoz és a törökhöz állanak. Tudják a vajdának minden titkát és így sokat árthatnak az erdélyi dolgokban, mert Székely Mózes főparancsnok volt, Sibrik, a kinek nagy neve van Erdélyben, szintén nagy tisztséget viselt. Csáky nem ír most több ujságot: »*er wär selbst gern waida.*« Erdélyben ferdén indúlnak a dolgok.

P. S. aug. 24-ről.

Az éjjel két levele jött a vajdának. Kívánja a többi pénzt. 1000 német lovast, 2000 huszárt, 500 muskatélyost s a lengyel szorosok tisztítását. Irja hogy 21-én a lengyel már Moldovában kellett legyen s fél, hogy 2—3 nap múlva szomorú hírt hozhat a futár Moldova és Erdély felől.

(Eredeti, hadi ltr. reg.)

Közli: SZÁDECZKY LAJOS.

OKIRATOK
AZ INTERREGNUM TÖRTÉNETÉHEZ
BETHLEN GÁBOR HALÁLA UTÁN.
MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

XIV. 1629. dec. 17.

Az Messiás vallásán való nemzetségnek tekintesse és az szent Jézus hitin való körösztvénségnek méltóságossa, mostani erdélyi birodalomnak kaimmekamja Bethlen István, isten éleledet hosszabbtsa.

Méltóságos parancsolatunk hozzátok érkezvén, értétekre legyen, hogy mostanság fényes portámon kaimekámunk levén az mi kedves és böcsületes Reczep pasánk, kinek isten méltóságát öregbitse, leveleteket hozzája küldöttétek, melyben jelentettétek, hogy ezelőtt való Erdélynek fejedelme ez világot megváltoztatta az dicséretes Bethlen Gábor, és hogy temetésére készülnétek. Annakutánna, hogy az szent Jézus hitin levő uraknak dicséretesse és az Messiás vallásán való nemzetségnek örvendetesse, az méltóságos Brandenburi Katharina, kinek isten szerencsáját nevelje, hogy Erdélyországát jól igazgatja és birja, jelentettétek hatalmas parancsolatunk szerént, hogy ti is az kaimekámásban vagytok, azt is irtátok, és hogy az Erdélyben lakó három nemzetnek fényes portánkon lévő főemberünktől, hogy egy assecuratoria levelet küldenénk, kértétek; leveletekben valamit irtatok és szóval is az mit izentetek, mindenek szép renddel hatalmasságomnak értésére vannak. Azért az Erdélyországa eleitől fogva kedves birodalmim közöl való levén, az jobbágyság is több jobbágyimhoz hasonlók és az hadakozó emberi is magam hadaim és hiveim formán valók, mindnyájokat megoltalmazni akarom. Kivánságtok szerént az erdélyi három nemzetnek assecuratoria levelet küldöttünk, és hogy te is az erdélyi kajmekámásban megmaradj, kedvünknek igen tetszett. Császári kegyelmeségünkből ennek confirmálására küldöttünk nektek egy kardot és egy kaftánt, fényes portánknak mu-

tefericái közül az fölül megnevezett kaimekámunknak kapucsi basái közül az megnevezett Ahmed agától, kinek isten állapotját nevelje. Hagyjuk és erősen parancsoljuk fényes parancsolatunk oda érkezvén, nagy böcsülettel obviálván, fényes kaftánomat reátok vegyétek és küldött kardunkat fölövedzzétek és az megnevezett Brandenburi Katharina szavát és parancsolatját, mindekben megfogadjátok, az országnak állapotját ő utánna jól igazgassátok, mindenkoron hatalmas császári parancsolatomnak engedelmesek legyetek, az Erdélynek szeginivel gazdagival kicsintől fogva nagyig szép egyességben éljetez, senkinek iniuriát ne cselekedjetez, mindenek hatalmas császár kegyelmes szárnya alatt szép csendes nyugodalomban legyenek, az ellenségre vigyázatok, szükséges dolgaitokat fényes portámra idején megjelentsétez. Mostanság császári hirrel névvel méltóságos kegyelmességemből az megnevezett három nemzetnek, főrendin levőknek küldöttem hat kaftánt, azok közül érdemesek lévén reájok adják, viseljék és böcsülettel vegyék. Így tudjad, ez nagy jellemnek hitelt adj. Iratott Konstantinápolban Czermazik havának elein ezerharminczkilencz esztendőben.

Sultan Murad chan levele gubernator uramhoz ő nagyságához.

Kivül: Az athnameról Toldalagi uramnak.

XV. 1629 decz. 17—27.

Az szent Jézus hűtin való nagy nemzetségnek tekintetessi és az Messiás vallásán lévő keresztyénségnek örvendetessi, Erdélyországban lévő háromféle népnek, magyar, szász és székelységnek főrendei és statusi, urak, kapitánok, nemesek, az nagy városoknak birái és főgondviselői, nagy és kicsin renden való népei és annak jobbágyságban való lakosi, isten csendes egésségteket tartsa meg.

Ez mi hirrel névvel folyamodó fényes székünkéből méltóságos parancsolatunk hozzátok érkezvén, tudtotokra legyen, hogy mostanság Erdélyországból hozzánk bizonyos emberek jövéz, jelentették, hogy az boldog emlékezetű és paradiocsomban megdűcsőült szultán Achmed chan idejében, mely fejedelem Erdélyországnak igazgatására és annak birására rendeltetett és helyezett volt, az méltóságos Bethlen Gábor, kinek isten lelkét nyugossa, ez világot megváltoztatta, az szent istennek akarátja így lévén felőle. Mivel azért az megnevezett Bethlen Gábor még éltében maga jóvallásából és az országban levő három nemzetnek tetszéséből és értelmekből az régi szokás és canon szerint az maga házastársát, az szent Jézus hűtin levő méltóságos Brandenburi Katharinát, ki az keresztyénségnek békességes gondviselője,

az vitézljő rendnek ékessége, ki előtt minden méltóságos térdek meghajolnak, Erdélynek fejedelmének választották és jóvallották, melyet császári méltóságunknak alázatosan értésünkre adván, mi is azt helyben hagytuk és megerősítettük, és az mi hirrel névvel tündöklő méltóságos fényes portánkrúl neki az szokás szerint zászlót, botot és kardot küldöttünk hitlevelünkkel és császári méltóságos beratunkkal együtt, mely fejedelmet most is azon fejedelemségben ujonnan confirmálunk ez mostani küldött botunkkal és levelünkkel; adjuk azért neki az dicsiretes Brandenburgi Katharinának az fejedelemséget és annak birását, melyben hitlevelünk szerint mindenek ellen meg is akarjuk oltalmazni. Hasonlóképpen az Messiás vallásán való tekintetes Bethlen Istvánt, kinek isten életét hosszabbitsa, mindnyájak értelméből az mint ennek előtte fényes portámot tudósítottatok, kaimmekamnak, azaz helytartónak rendeltétek, helybenhagytuk és jóvallottuk. Ez nagy parancsolatunkat azért küldöttük hozzátok, fényes parancsolatunk oda jutván, mindnyájan ti Erdélyországnak főrendei ez világon hiral névvel tündöklő császári folyamodó székemhez igaz alázatoságot és tökéletes hűséget megmutassatok és abban megmaradjatok; hasonlóképpen az megnevezett dicsiretes Brandenburgi Katharinához tökéletes állhatatosságot és igaz hűséget mindenekben mint fejedelmeteknek mutassatok. Az megnevezett Bethlen Istvánt pedig kaimekamjának és helytartójának tudjátok és ismerjétek, rendtartástok és szokástok szerint az fejedelmeteket megtiszteljétek és igazán szolgáljátok, utánna az helytartóját is megböcsüljétek, parancsolatjának, mindenben engedelmesek legyetek, szavát fogadjátok, az Erdélyországának mindenképpen javára igyekezzetek. Ok is veletek szép egységben éljenek, mindeneket böcsületek, állapotokban megtartván, szép móddal legyenek, az jobbágyságnak gondját jól viseljék, senkinek iniuriát ne cselekedjenek, az mi jó emlékezetünknek császári kegyelmes szárnya alatt csendesesen és nyugodalmosan maradjanak. Erdélynek országa az mi megboldogult és paradicsomban megdücsöült eleink idejektől fogva, kiváltképpen szultán Szulejmán idejétől fogva egyéb kedves birodalmunk közül voltak, az jobbágyság is egyéb jobbágynkhoz hasonló adófizetők voltak. Azon vagyunk, hogy benneteket ellenségtektől mint ez ideig, hogy megoltalmaztunk, ezután is meg akarunk oltalmazni, mindenek ellen. Mindaddig valamedig fényes portámhoz az igaz tökéletes hűségben megmaradtok, barátitoknak baráti és ellenségeknek ellenségi leszünk. Fejedelmeteknek illendő böcsületet adjatok, szép állhatatosságban legyetek; az mi kegyelmességünkért hálaadó szívvel legyetek, ha valamely felől ellenségek támadna, előbbi kegyelmességünknek fényes segítségével benneteket megsegítünk, megoltalmazunk és védelmezünk, ebben bizonyosak legyetek; azért szükség, hogy ez parancsolatom szerint

cselekedjetei. Iratott Konstantinápolyban Csemazil hónap elein, ezerharminczkilenc esztendőben.

Sultan Murad chan levele az Erdélyben lakó három nemzethez.

Kivül: Az török császár karddal és kaftánnal küldött levele az Erdélyben lakó három nemzethez. Hozta Achmed aga, 1630. circa 20 Januarii.

(Megvan még egy másik egykorú példánya is.)

XVI. 1629. decz. 17—27.

Az szent Jézus hitin levő nemzetségnek becsületessi és az Messiás vallásán való keresztyénségnek tekintetessi, Erdélyországában lakozó három nemzet, magyar, szász és székelység, urak, kapitánok, nemesek és egyéb statusok, nagy és kicsin renden való főgondviselők, az nagy városoknak főrenden való birái, kicsintől fogva nagyig valakik vagytok, isten életeteket hosszabbítsa.

Köszönetünknek jóakaratójából barátságosan jelentjük, mostanság Erdélyországból hatalmas császár fényes portájára embe-
rettek jövéen, és hogy az istenben megdűcsőült szultán Achmed chan idejében, az mely fejedelem Erdélyországnak birására rendeltetett és választatott volt, az boldog emlékezetű Bethlen Gábor ez világot megváltoztatta. jelentettétek leveletekben. Az megnevezett Bethlen Gábor még éltében az maga házastársát, az szent Jézus hitin levő méltóságos Brandenburgi Katharinát maga jó tetszése szerént és az országban levő három nemzetnek értelméből maga után fejedelemnek és az ország igazgatójának választotta, melyet hogy hatalmas császárunk is confirmáljon, kívántatok; kinek állapotjában és fejedelemségében való erősítésért ő hatalmassága zászlót, botot, kardot és kaftánt hűtleivel együtt küldött. Azon hűtleivelnek nagyobb bizonságára most is ő hatalmassága botot és kaftánt küldött az megnevezett fejedelemnek, és utána az tekintetes Bethlen Istvánt is az Erdélyországnak tetszéséből kaimmekamnak és helytartónak rendelvén, az is ő hatalmasságának igen tetszett, melyet hatalmassága gubernator tisztiben confirmált és neki kegyelmességéből hatalmas császárunk szablyát és kaftánt küldött nagyobb bizonságnak okáért. Reménljük, hogy hatalmas császárunk kegyelmességét háladó szívvel veszitek.

Az magunk részéről is hozzátok szeretettel teljes levelünk iratott. Hozzátok érkezhén, értelme szerént hatalmas császárunk fényes portájához alázatos hűségben megmaradjatok, hatalmas császárunk parancsolatja szerént az megnevezett örvendetes Brandenburgi Katarinát Erdélyországnak igazán rendelt fejedelmének ismerjétek és utánna Bethlen Istvánt ország gubernatorának

tudjátok az ország rendelése szerént. Azért szükség, hogy meghöcsüljétek és parancsolatját megfogadjátok, szavait meghallgatván, neki az fejedelemisszony után mindenekben engedelmesek legyetek, az országnak javára és megmaradására igyekezzetek; az megnevezett fejedelem az gubernatorral együtt veletek egyességben éljenek, senkit módnélkül meg ne háborítsanak és senkinek iniuriát ne cselekedjenek.

Végezetre az Erdélyországa az boldog emlékezetű szultán Szulejman idejétől fogva hatalmas császáruk kedves birodalmi közül való levén, az jobbágyság is egyéb adófizető jobbágyi közül valók és hasonlók. Mind ez ideig hatalmas császáruk árnyékában csendességben laktatok, ezután is azon császári kegyelem naponként rajtatok öregbül és tündököltetik; mindenek ellen ő hatalmassága benneteket meg akar oltalmazni és semmi úton tőletek kegyelmességét meg nem vonszsza, mindaddig, valameddig az igazságnak ösvényén jártok és azt tökéletes hűséggel nyomjátok, ellenségeknek ellenségi és barátitoknak baráti leszünk. Az fejedelmeknek böcsületet tegyetek, szép egyességben éljétek, hatalmas császáruk kegyelmességét háladó szívvvel vegyétek; ha penig valahonnét ellenségek támadna, azok ellen minden módon megoltalmazunk, ebben bizonyosak legyetek, isten kegyelmességéből őket megszégényítsük. Köszönetünk és áldásunk veletek.

Kaimekam Reczep passa levele az országban lakó három nemzethez.

Kivül: Reczep passa levele az erdélyi három nemzethez. Karddal és kaftánokkal küldött. Ahmed Aga hozta, 1630. mense Januarii circa diem 20.

(Ugyanott még két egykorú példánya van meg.)

XVII. 1629 decz. 17—27.

Az hatalmas császár poroncsolatja az havaselföldi Iván vajdának.

Az szent Jézus hűtin lévő uraknak dicsiretesse, az Messiás vallásán lévő népnek tekintettesse, Havaselföldinek vajdája, ki vagy Iván vajda, ez mű hatalmasságunk levele megadatván, értésedre ugy legyen, hogy mostan Erdélynek fejedelme és magyaroknak királya Bethlen Gábor az halál által ez világból kimulván, ez okon hogy ha Erdélyországra valamely részről és országról ellenség akarna jöni, azért ez mostani erdélyi fejedelemtül és gubernatortól mihelyen tehozzád embert és levelet küldenek segítséget kérvén tőled, sem órát, sem napot nem várván, se penig az mű fényes portánknak informálására nem halasztván az dolgot, Havaselföldiben magad helyiben egy helytartót rendelvén valami

kevés haddal, magad pedig mindjárt az több hadaiddal és minden puskás gyalogiddal Erdély segítségire menten menj jó készülettel és fegyver eszközzel, valamely helyre hivatnak Erdélyországnak segítségire, az hit ellenséginek eltávoztatásában szorgalmatos vigyázásában, hogy légy, mü hatalmasságunk poroncsolatja tartja. Azért hagyjuk és poroncsoljuk, ez levelünk látván kijelentett hatalmas poroncsolatunk szerint úgy viseljed magadot, hogy ha idegen országról ellenség jelennék és Erdélyországra akarna jöni, mostan az erdélyi fejedelemség mü kegyelmességünkből az kinek adattatott, ha attúl és az gubernatortól ő méltóságoktól, hogy ha tehozzád levelet és embert küldenek, és tőled segítséget kérendenek, az mü fényes portánkra információra ne halaszszad, hanem Havaselföldiben helyedben egy látott hallott embert hagyván helyedben valami kevés hadakkal vigyázásért, megparancsolván nekik, hogy jól vigyázzanak és ellenség ellen való fegyverrel és jó puskás készülettel vigyázzanak. De jó lovasiddal és fogható emberiddel felkelvén, az tekéntetes Jézus hitin lévő molduai Alexander vajdával egyetértvén és együtt indulván vele az erdélyi fejedelem és az gubernator valahová hivatnak benneteket, egyenlő értelemmel az megegyezett helyre sietvén, az ellenségnek jó módjával eltávoztatására szorgalmatos vigyázásod legyen, úgy hogy ha ebben fogyatkozást cselekedel és halasztást, készületlenséged miatt az ellenség Erdélyországában kárt és romlást teszen, ez miatt soha semmi magamentséged és feleletet fogatos nem leszen, sőt tisztetdől is megválván meg nem nyughatol, mivel az mü poroncsolatunknak engedetlen löttél, büntetésünket is el nem kerüled. Azért oly állhatatosan viseljed magadot, hogy az feljül megmondott poroncsolatunk szerint erősen és tehetőségtek szerint forgolódjatok, ez dologban mint viselitek magatokat, mü hatalmasságunknak írásban értésünkre adjátok. Így tudjad és értésedre legyen, ez mü czimeres levelünknek hitelt adván. Költ Cziemaziul első hónap első negyedén, áno Mahumetis profetae 132 (?) Konstantinápolyban. (1629 decz. 17—27.)

Az molduai vajdának szóló levél is ez szerint vagyon.

Azért Nagyságod mind az két vajdának szóló leveleket egy-egy főembertől küldje meg, hogy lássák és vétessék pariaját, ismég az leveleket in specie hozassa vissza Nagyságod maga kezéhez, és mikoron osztán az szükség kívánná, ezen levél ereivel hivassa Nagyságod az segítség[et]. Oka ez, ne mondhassák, hogy Nagyságod jó idein hurré nem tötte nekik.

Kivül: Az hatalmas győzhetetlen császár levelének fordítása, kit iratott havasalföldi és az moldovai vajdáknak.

XVIII. 1629. december 18.

Noha ez elmúlt napokban, miolta az nagyságos Muharin pasa az mi kegyelmes asszonyunkhoz küldetvén Nagyságodtól ide érkezett, két rendbeli leveleimet is küldöttem Nagyságodhoz, és mostan is az nagyságos Muharin pasának immár szintén kezében adtam Nagyságodhoz írott leveletem, melyet elhittem, hogy rövid napon Nagyságodhoz érkezvén Muharin pasa, Nagyságodnak kezében is fog adni; de viszont mostan is kellették Nagyságodnak irnom ilyen dolog felől, hogy tegnap érkezék meg hozzánk az ő felsége postája, melyet az szomorú hirrel küldöttünk volt be az fényes portára; melytől hozatott levelekben az többi között mostan ottben levő ő felsége kapikihaja Házi János irja, hogy az nagyságos vezir az magyarországi palatinusnak és több főrendeknek küldött volna leveleket, melyekben irja, hogy az hét vármegyét és az magyarországi hajduságot, az mint az istenben elnyugott fejedelem birta Erdélyhez, ennek utánna is hasonlóképpen engednék biratni. Mely dolog hallásán bizony dolog nem keveset csudálkoztunk, búsultunk is együtt Muharin pasával, holott az az írás nyilván az békesség végezési ellen legyen, melyben az a hét vármegye és az magyarországi hajduság csak éltig engedtetett volt az istenben elnyugodt fejedelemnek Erdélyhez birattatni. Hogy azért minden háborunak mi ne itéltethessünk okainak lenni, kérem Nagyságodat, azokat az leveleket ne küldje meg addig, míg Muharin pasa Nagyságodhoz nem érkezik; holnap jó reggel ő is innet megindulván, nem sokára Nagyságod eleiben megyen. Mert hidje meg Nagyságod, hogy ha azokat az leveleket megviszik, mind az két hatalmas császár között lévő békességnek s mind az mivelünk kötött egyesség végezésének felette nagy akadályára lesznek. Az egyéb dolgokról mind levelemből s mind az nagyságos Muharin pasától bőven tudósittatik Nagyságod; most ezt csak sietséggel kellették Nagyságodnak irnom.

Kivül: Minuta literarum ad vezirium Budensem 18. Decemb. 1629. Albae Juliae datarum.

XIX. 1629. december 18.

Tekintetes és nagyságos vezér, sat.

Az Nagyságod karácson havának 7. napján irt levelét¹⁾ az fiam, az váradi kapitán énnekem megküldé, kiben a minemű dolgokról Nagyságod énnekem ir, azokat nem csak egyszer megolvassván bőségesen megérttettem, kiből az Nagyságod asszonyunk-

¹⁾ L. Történelmi Tár. 1882. 69 l.

hoz ő felségéhez és az szegény országhoz való tökéletes jó akaratja szorgalmatos vigyázása, serény gondviselése oly világosan tetszik ki, mint egy szép tiszta tükörből, kiért az úristen Nagyságodat kivánsága szerént való sok szép áldásokkal áldja meg. Adja isten, hogy mi is az mi kegyelmes aszszonyunkkal ő felségével egész országul szolgálhassuk meg ilyen tiszta szívből származott jó akaratját.

A holott pedig írja Nagyságod, semmiképpen azt el ne hidjük magunkban, hogy gonoszakaróink s ellenségink nem volnának és alattomban ellenünk való ártalmas praktikákkal nem ügyekeznének, az ellen én semmit nem mondok nagyságos uram s azért is ügyekezünk az mi kegyelmes aszszonyunkkal ő felségével együtt az vitélő népek megmarasztására gondot viselni, s most is naponként ügyekezünk vigyázni s gondot viselni az tanácsrenddel együtt. De hogy az hét vármegyének és az más párton való hajduságnak az üdvezült kegyelmes urunk ő felsége és római császár között lött végezéseknek ellene való litegetésekkel, azokon való kapdosással az két császár közt való békességet felbontsuk s az ellenséget magunk vonjuk magunkra, semmiképpen az ő felsége tanácsival együtt mi nem javallhatjuk s nem is javalljuk.

A mint pedig Nagyságod írja, hogy ha az szükség kívánja, nem az képekkel, hanem az kész haddal kell ellene állani az ellenségnek, Nagyságod megolvastathatja az Nagyságodnak irt leveleimet, de egyikben sem fogja Nagyságod azt találni, a kiből én azt irtam volna, hogy nem kell az had, hanem mindenikben azt irtam, hogy szükség igenis az hadaknak készen lenni, mindeniknek maga bizonyos helyében; csak hogy az meddig ellenünk való bizonyos indulatot nem értünk, addig nem kell megindítani helyekből, azért hogy az ellenséget magunk ne vonjuk magunkra. S most is én Nagyságodnak egyebet nem írhatok, hanem arra kérem Nagyságodat, hogy az Nagyságod tisztai alatt való minden hadak, kiki maga lakóhelyében legyenek oly készen, hogy mihelt valami ellenünk való cselekedetet értünk bizonyosan, és Nagyságodat az mi kegyelmes aszszonyunk ő felsége nevével meg fogjuk találni, akkor mindjárt minden hadak késedelem nélkül indulhassanak; mi is hasonló készületben leszünk.

Hogy pedig az oda fel való hirekről is Nagyságod az mi kegyelmes asszonyunkkal ő felségével együtt bennünket tudósít, ő felsége azt Nagyságodtól igen kedvesen veszi. Mi is valami ellenünk való ártalmas ügyekezetet érthetünk, Nagyságodnak éjjelnappal ügyekezünk értésére adni, mert minekünk is emberink jünek s mennek.

Hogy pedig Nagyságod mind az német császárnak és palatinusnak irt levelének mássát is ide küldötte és jó idején eszse-

rént akart oda fel való írása által is reánk gondot viselni, adja isten. Nagyságodnak egész országúl szolgálhassuk meg. Az igen szükséges és helyesen íratott levél, csak az kívántatik nagyságos uram, hogy vigyázzunk, készen legyünk, mindazáltal magunk ne adjunk okot az hadaknak reánk való vonásában. Ha ők minden igaz ok nélkül ügyekeznek ellenünk, isten s ez világi emberek előtt nem mi leszünk okai az szent békességnek felbontásának és az háborúságnak, hanem ők.

Az portára is kegyelmes uram én miképpen irtam az Nagyságod állapotjának helyben való maradásáról, megolvastam Muharin pasa előtt, ő kegyelme is helyén hagyta az én írástomat, kit ezen holnapi napon, ha isten engedi, el is küldök. Kívánatos is, mert a mint az portáról az ő felsége követe, ki az adót bevitte volt, énnékem írja, immár az budai vezérseget egy Mehemet pasa nevű pasának adták volt, de hogy az mi szomorú levelünk beérkezett, könyörgött az mi követünk az nagyságos kaimekamnak igen szive szerént és eleiben adta bő szóval az nagyságos kaimmekamnak, mely nagy fogyatkozásunkra leszen, ha az Nagyságod tisztit megváltoztatják. Kire az nagyságos kaimmekam is mindjárt jó választ adott, az dolgot megváltoztatta s Nagyságod tisztit helyben hagyta, kiben ezután is valami az mi könyörgésünkön áll, hidje Nagyságod, hogy felette jó szívvél ügyekezünk törekedni előttünk viselvén mind az mi üdvözült kegyelmes urunkhoz ő felségéhez, mind aszszonyunkhoz és az szegény országhoz megmutatott Nagyságod jó akaratját.

Az mely hirt Nagyságodnak irt volt az német császár követe, hogy Nagyságod annak levelét is megküldötte, Nagyságodtól igen kedvesen s böcsülettel vöttem; lehetetlen semmi nincs; értettük mi is, hogy mind két felől nagy hadak voltak. Isen a kinek akarta az szerencsét adni, azének kellett lenni. Noha mindazonáltal mi külömb hireket is értünk azon dolgok felől. Tartsa meg isten Nagyságodat jó egésségben.

Kivül: Fejérvárról az budai vezérnek Murteza passának irt levelének pariaja, 18. Decembris Albae.

XX. 1629. december 28.

Tekintetes és nagyságos vezér, sat.

Nagyságodnak két rendbeli leveleit egyiket tegnap Horvát István nevű postától, másikat azelőtt két nappal¹⁾ vevén az Nagyságod csaszától, mely levelekből s mind az Nagyságod izenetiből ugy veszem eszembe, Nagyságod azt hitte el, hogy a Nagyságod parancsolatjából való hadak gyülekezetit valami ellenünk

¹⁾ L. e levelet Történelmi Tár 1882. 73 l.

való dolognak ítültük volna és azért küldtünk volna Jenőben valami bizonyos számú hadat, s azért is parancsoltunk volna az Várad körül való hadaknak készen léételéről, kire Nagyságodnak ezt irhatom: Istennek hála igen jól jut eszemben, hogy én szorgalmaztattam Nagyságodat Keresztesi Pál uram által s mind pedig azután való iratim által, hogy ha az úristen az idvezült kegyelmes urunk halálával látogat meg bennünket, és ha az német pártból valóknak ellenünk való igyekezeteket értheti, miképpen viseljen gondot Nagyságod hatalmas császáruunknak erre az országra is mind oda fel való írási által s mind az hadaknak készen létele által.

Más az, isten akaratjából meg tudtam gondolni, hogy ilyen böcsületes ur embert, mint az nagyságos Muharim passa, nem küldött volna Nagyságod ide ilyen szép követséggel, sem Papazogli Mehemet passát annyi szablya közé, ha ez alatt más gonosz szándéka lött volna.

Harmadszor azt is hiszem, meg tudtuk gondolni nagyságos uram, hogy hatalmas császár hada mikor várat akar szállani, nem gyermek módon, hanem készülettel szokott vár szállásra menni.

Negyedik oka az miért el nem kellett hinnünk, mikor ilyen régi meghitt barátunk, mint az nagyságos Muharin passa, fejét kötötte belé, hogy nem Jenő ellen, hanem az mi segítségünkre rendelte Nagyságod az hadakat, kinek szavának hogyne kellett volna hitelt adnunk?

Ötödik, az ki mindezeknél nagyobb, mikor az én idvezült kegyelmes uramtól és ő felsége mellett az Nagyságod ottfen létében ő felsége mellett lévő barátimtól s atyámfiától számlálhatatlanszor érttettem az Nagyságod ilyen tökéletes nagy szeretetét, hogy utolszori elválásakor az sirás miatt alig szólhatott ő felségének s az uraknak, mely Nagyságod tökéletes nagy szeretettel való jó akaratját ez mai napig egyaránt tapasztaltuk meg Nagyságodban. Mindezekre az méltó okokra nézve, hogy, hogy hihettük volna hát el mi azt nagyságos uram, hogy ilyen méltóságos, hatalmas uri ember egyfelől ide ilyen szép követséget küldvén, másfelül ellenségképen küldte volna az hadakat. Azért Nagyságod oly bizonynyal ellhigyje, az mint ez levelemet látja, soha mi azt el nem hittük, hogy az Nagyságodban való elébbeni szeretettel való jóakarát megváltozott volna, kire hívom bizonyosságúl az én istenemet. Sem pedig az én fiamnak, váradi kapitánnak írásán ez dologban én meg nem indultam, mert az fiam az én szómnak ad több hitelt, hogynem az másénak, s azt cselekeszi, a mit én parancsolok (az ki miképpen tötte magát beteggé, megmondhatja az nagyságos Muharin passa, minnemű egészsége vagon az én fiamnak, noha Nagyságodnak azt mondták, hogy ő beteggé tötte magát), hanem tudtam azt, hogy az én idvezült kegyelmes uram

és az német császár közt minemü végezések voltak, hogy tudniillik az ő felsége halála után ottan mindjárt az hét vármegye és az német császár pártjára való hajduság visszamaradjon német császár számára, és se az hét vármegyén, se az hajduságon mi ne kapdossunk s ne hitessük őket, kit ha cselekedünk az végezés ellen, felbomoljon mindjárt az békesség. S azért búsultunk az Papazogli Mehemet pasának Debreczenbe való jövetelin, mert féltünk, hogy le ne vágják őket, a mint hogy kicsinnen is múlt el, ha az én fiam maga emberit oda nem küldötte volna, s kiváltképpen Fekete Péternek valóban eleiben nem adta volna a dolgot; mert hidje Nagyságod, hogy ezzel az dologgal a német császárnak mind velünk való békessége s mind az hatalmas császárral való bizony felbomlott volna. Jenőbe is pedig valami háromszáz lovast és háromszáz gyalogot nem egyébért küldöttünk. hanem ez végre hogy a német császár hadát magunkra ne vonjuk; mert noha mi ilyen igen megnyugodva vagyunk az Nagyságod szeretetiben s jó akaratjában, de ha mi Jenőben hadunkat nem küldtük volna, és az Várad körül való hadaknak is valamit az készületről nem parancsoltunk volna, és semmit ezen megmozdulni nem láttattunk volna, soha annyit mi nem esküthetünk volna az német császár pártján valóknak, a kivel elhithetünk volna, hogy magunk szabad akaratunk szerént nem akartuk Jenőt hatalmas császárnak kezébe adni, és így teljességgel csak reánk vontuk volna az német császár hadát.

Mindezekből az én igaz mehetségemből megítélheti Nagyságod, ha nem kételenek voltunk-é mi vele, hogy az kétségnek és az békesség felbomlásának eltávoztatásáért láttassunk Jenőre gondot viselni. Tudom bizonynyal, hogy sem Nagyságod, sem az fényes porta tőlünk jó néven nem venné, ha mi értvén az dolgot s az állapotot, az két császár közt való békességnek felbomlására okot adnánk s hatalmas császár országára ellenséget vonnánk. Az Nagyságod búsulásán és hogy felőlünk ilyen vélekedésben vagyunk, bizony szívem szerént búsulok rajta; kérem is Nagyságodat szeretettel, hogy felőlünk ilyen vélekedésben ne legyen, mert sem az mi kegyelmes aszszonyunkban ő felségében, sem az szegény országban az egy tiszta tökéletességnél egyebet hatalmas császárnakhoz sem Nagyságodhoz nem talál. Az mi pedig az hadak állapotját illeti, soha én azt Nagyságodnak nem irtam, hogy Nagyságodnak kész hada ne legyen, hanem mind ezelőtt s mind most arra kértem s arra kérem Nagyságodat, hogy az Nagyságod tiszti alatt való hadak helyekben készen legyenek, hogy ha az szükség úgy hozza, akkor mindjárt indulhassanak és hatalmas császár országára velünk egyenlő értelemről viselhessünk gondot s oltalmazhassunk. Mi is pedig hidje Nagyságod, hogy vigyázzunk s igyekezzünk gondot viselni, és az szép szónak módjával

akarunk hinni, sőt az fényes portára is emberünket küldtük s az nagyságos kaimekámnak azon könyörgünk, hogy Nagyságodnak szorgalmatosan parancsoljon az hadnak készen létele felől, és ne valami tudatlan szerdárt, hanem Nagyságodat hagyván helyben mostani méltóságos tisztiben, az szerdárságot is nem másnak, hanem Nagyságodnak adják, ha az szükség kívánja.

Hogy pedig Nagyságodnak ilyen hoszsu irással kelletek fejét fájlalnom, abból nekem megbocsásson; de nem lehetett egyéb benne, hanem az én méltó igaz mentségemet úgy kellett Nagyságodnak eleiben adnom, a mint az dolgok vannak; mert tudja az úristen ő szent felsége, hogy az Nagyságod asszonyunkhoz ő felségéhez és ez szegény országhoz való tökéletes jó akaratjában felette is megnyugodva vagyunk és tökéletesen elhittük, hogy valamit Nagyságod cselekedett, mindeneket az mi kegyelmes asszonyunk ő felsége és ez szegény ország javára igyekezett cselekedni, mind hadak készítését s mind az Papazogli Mehemet pasa Debreczenben való küldését, miért az úristen Nagyságodnak egy napját tegye ezerré. Adja isten, hogy mű is ez mi kegyelmes asszonyunkkal ő felségével és ez szegény országgal együtt szolgálhassunk Nagyságodnak. Kérem is szeretettel Nagyságodat, hogy ezen elkezdett jó akaratjában ezután is maradjon meg az mi kegyelmes asszonyunkhoz és hatalmas császárnak országához. Valami ártalmas igyekezetet mi érthetünk, Nagyságodnak mindenkor sietséggel igyekezzünk értésére adni; hasonlóképen Nagyságod is ha mi bizonyos ártalmas dolgot érthet, hogy értésünkre adja, kérem Nagyságodat; mert úgy mehet jól módjával végben nagyságos uram az gondviselés, ha egyenlő értelemből s tanácsból cselekeszünk, holott most is csak abban esett az fogyatkozás, hogy egymást nem értettük, kire még is szeretettel és felette igen kérem Nagyságodat, hogy hatalmas császár országára egyenlő értelemből vigyázzunk és viseljünk gondot.

Az mint pedig az nagyságos Muharim passától irtam volt Nagyságodnak, hogy az mi kegyelmes asszonyunk ő felsége főember követét küldi Nagyságodhoz: im mostan az vitézlő Borsos Thamás főember hívét bocsátotta Nagyságodhoz mind leveleivel s mind tisztességes ajándékival, kitől szóval is izentünk Nagyságodnak, szavának mindenben hitelt is adhat Nagyságod.

Mindezek után Nagyságodat még is kérem szeretettel, hogy énnekem ez hoszsu bő írásomról megbocsásson, mert én oly tökéletes bizodalommal vagyok az Nagyságod jó akaratjához, hogy ha Nagyságod szinte egyfelől búsultában egyik ajtaján kiüznél előle emberünket is, de másik ajtaján ismét Nagyságod eleibe küldenék mindaddig, valameddig végképpen el nem üznél előle. Mely igaz szeretetben és jó akaratban tartsa meg isten Nagyságodat sok esztendeig jó egészségben. Iratott Fejérváratt,

huszonhetedik napján karácsonhavának, ezerhatszázhuszonkilenc esztendőben az mi számlálásunk szerint.

Kivül: Az budai vezirnek 28. napján Deczembernek 1629. esztendőben iratott levélnek pariaja. 1629.

XXI. 1629. december 31.

Tekintetes és nagyságos vezér, sat.

Tudván azt, mit kívánjon az mi kegyelmes aszszonyunknak ő felségének és országának hatalmas császárhoz való hűsége, tudniillik, hogy az ide ki való állapotokról főképpen az mi ártalmas dolgokat érthetnénk, hogy azokról az fényes portát tudósítsuk, irhatom azért Nagyságodnak, hogy mind ilyen szomorú állapotunkban is eddig istennek hála hatalmas császárunknak országa csendességbe s békeességbe vagyon. Az német pátról is még eddig bizonyos ártalmas igyekezetet nem értettünk, noha jóllehet az bizonyos dolog, hogy egynéhány ezer emberek készen fen volt, hogy ha az hét vármegyék az végezések szerint vissza nem hajlottak volna német császárhoz, fegyverrel is meg akarták őket hajtani, mivel az idvezült kegyelmes urunk ő felsége és az német császár között való végezésekbe ez világosan be volt írva, hogy az ő felsége halála után az hét vármegye azon vármegyékhez való hajdusággal együtt visszamaradjanak német császár hűségére. Mely hadaknak fen lételére nézve az nagyságos Murteza pasa budai vezér ő nagysága hatalmas császár hadaiban az vigyázásnak okáért fel is ültetett vala, kinek egy részét az tömösvári pasával Gyulára szállította vala, egy részét Papazogli Mehemet passával Debreczen városába küldte vala, mivel az is hatalmas császár birodalmában vagyon, hogy ha az szükség kívánta volna, annival-készebben találtassék hatalmas császár szolgálatjára velünk együtt. Mely hadakat az mi kegyelmes aszszonyunk ő felsége és az mi irásunkra ő nagysága ismét szép módjával mind helyekbe viszsa ereszte, mivel az hét vármegyék azon vármegyékbe való hajdusággal együtt az végezések szerint német császárhoz vissza hajolván, az hadakat is, az mint emberim meghozták, nem mozdították volt alább; sőt az mi kegyelmes aszszonyunknak ő felségének az német császár jó akaratját ajánlván, ígerte arra magát, hogy az idvezült kegyelmes urunkkal ő felségével való végezésekhez akarja magát tartani. Most is pediglen az mi kegyelmes aszszonyunknak ilyen szomorú állapotjában való látogatásnak okáért egy német ur követét bocsátotta ide, ki talám harmad vagy negyed nap mulva beérkezik, mely ha az látogatáson kívül valami egyéb követséggel fogna jőni, azt is Nagyságodnak érté-sére adjuk. Noha pedig jóakarátját ennyire ajánlja, mindazáltal az vigyázásra szorgalmatos gondunk vagyon, és emberink mennek s

jőnek; azon is vagyunk, hogy készen is találtassunk minden időben országunk oltalmára és hatalmas császárunk szolgálatjára.

De bizonyára ez mostani szomorú állapotunkban ennél elíg hallhattunk volna szomorubb hirt, az mint im csak ez mai nap értek, nagyságos uram, tudniillik, hogy az budai vezérség megváltozott volna mely ez mostani állapotban hatalmas császár ide ki való országának nagy fogyatkozására fog lenni. Mert az nagyságos Murteza passa az mi idvezült kegyelmes urunk mellett való létében és hatalmas császár szolgálatjában s az országira való vigyázásban s gondviselésben egy értelmet viselvén, annyira tudós volt immár minden ide ki való állapotokban s mind az békesség tractáiban, hogy hatalmas császár országira való vigyázásban s gondviselésben immár szintén tudós, elégséges és főgondviselő, vigyázó, szorgalmatos ember vala. Mi mind az mi kegyelmes aszszonyunkkal ő felségével és tanácsrenddel együtt bizonyára oly nagy szomorúsággal s búsulással vagyunk, kit Nagyságodnak nem tudok megírni, és az mint feljebb is íram, nem kevés fogyatkozására s kárára leszen az ide ki való országoknak és az budai vezérségnek változása, meghidje Nagyságod bizonyosan. Mert ha valaha kívántatott az értelmes, vigyázó, szorgalmatos gondviselő ember ide ki, most kívántatik egyszer; holott Murteza passa mind az hajduságnak s az ide való végeknek s az németnek állapotját s az mi állapotunkat is jól eszében vötte s megtanulta vala és hasznosan tud vala szolgálni hatalmas császárunknak. Azért, nagyságos uram, ha mód vagyon benne, még is igen nagy szübeli indulattal kérjük Nagyságodat az mi kegyelmes aszszonyunkkal és az tanácsrenddel együtt, hogy hagyja rajta Nagyságod az nagyságos Murteza passán az budai vezérséget, sőt parancsolja meg Nagyságod ő nagyságának, hogy mint eddig, hatalmas császár országára való vigyázásban s gondviselésben értsen egyet velünk, és tiszti alatt való minden hadakat kit-kit maga helyében tartson oly készen, hogy ha kívántatik és ő nagyságát megtaláljuk, ne várjon az portárol, mert együtt késő lenne, hanem mindjárt ültesse az hadakat, holott mi bizontalan dologra nem akarjuk hatalmas császár hadát felültetni és fárasztani, hogy egyenlő értelemből vigyázhasunk s visellessünk gondot hatalmas császárunknak ide ki való országira.

Az mint pedig ennekelötte is mind a főkövettől irt levelemben s mind azután kértem Nagyságodat arra, hogy ha találkoznának valakik olyak, az kik az mi kegyelmes aszszonyunk ő felségének való hűtök s köteleességek ellen valami dologból az ország nevével és hamis sok pecsétű levelek által találnák meg Nagyságodat, ne adjon Nagyságod hitelt addig afféle követségnek és írásoknak, hanem egyáltaljában hiteles emberének fáradságát nem szűnván küldjen ki az mi kegyelmes aszszonyunkhoz ő fel-

ségéhez és hozzánk az tanácsrenddel együtt s értse Nagyságod az mi kegyelmes aszszonyunktól s az tanácsrendtől is az dolgot; mert az én idvezült kegyelmes uram ő felsége ugymint hatalmas császárunknak hűsége czirágja mellett 16 esztendő alatt megtanulhattam azt, mely hasznos és dicsiretes dolog legyen hatalmas császárunknak híven s igazán szolgálni s könteséhez ragaszkodni. És mivel énnékem az német párton semmi lahóhelyem még csak egy istálom is nem lévén, hiszem nem lehet az nagyságos uram, hogy én ő hatalmasságának s az fényes portának értésére ne adnám, valamit ártalmára valót látnék és értenék, s azt merem mondani, hogy hatalmas császárunknak s az fényes portának senki nagyobb tökéletességgel s hűséggel nem szolgálhat, mint mi az tanácsrenddel együtt az mi kegyelmes aszszonyunk ő felsége mellett akarunk szolgálni ő hatalmasságának. Nagyságodat mégis alázatosan kérem, hogy ha, az mint feljebb is íram, találkoznának valakik olyak, az kik vagy az német pártról, vagy valami nyughatatlan ifju elmétől avagy boszszuságtól viseltetvén, avagy magoknak igyekeztvén, előmenetelt keresvén, Nagyságod ne adjon addig hitelt nekik, az meddig az mi kegyelmes aszszonyunktól ő felségtől és tőlem is az tanácsrenddel együtt az dologról voltaképpen nem tudósittatik; sőt ha egyik fülét affélének tartja, másik fülét tartsa minékünk, hogy idő előtt afféle hamis írásoknak és követéségnek hitelt adván, valami észvesztésre és háboruságra okot ne találjon adni hatalmas császárunknak országára. Nagyságodat kérem, az mennyiben lehet, ez odaküldött postánkat Nagyságod ne késlelje, mert mihelyt ez megérkezik, az mi kegyelmes aszszonyunk ő felsége hatalmas császárunkat és Nagyságodat illendő böcsülettel főember követe által akarja meglátogatni.

Kirül: Az kajmekamnak Demjén Ferencztől elküldött levélnek pariaja, Albae die ultima Decembris Albae scriptarum 1629.

XXII. 1630 eleje.

Nagyságos vitéz úrbarátom, az úristen Kegyelmednek napjait hoszszabbítsa hatalmas császárunknak hasznosan való szolgálatajára.

Az miképpen az Kegyelmed innét elmenetelekor is mondtam vala, hogy az nagyságos vezérhez egy főembert küld az mi kegyelmes aszszonyunk ő felsége, im az szerént az nemzetes Borsos Thamás uramat bocsátta is ő felsége szép emberséggel ő nagyságához, kitől mind izeneti által s mind levelében micsoda dolgokról izent és irt ő felsége ő nagyságának. tudom mindeneket bővön megirt Kegyelmed is. Többi között látom az nagyságos vezérnek írásából s izenetiéből, miképpen búsuljon azon ő nagysága.

hogy Papazogli Mehemet pasának ilyen héában kellett járni, de tudja Kegyelmed mi okáért s mint búsultunk mű is az Papazogli Mehemet pasa odajövetelén, mert attúl féltettük, hogy valami szerencsétlenség ne essék rajta, az mint hogy ha az én fiam oda nem küldött volna. bizony szinte meg is esett volna, kiváltképpen ha Fekete Pétert az én fiam valóságosan ez dologról nem tudósította s oktatta volna; de istennek hála penig nem esett az, a mitől ötet féltettük.

Másodikon azon, hogy az hadaknak Gyulára való gyűléséből mi idegen gondolkodással löttünk volna, noha az mint itt is megmondám Kegyelmednek, micsoda bolond emberek löttünk volna mi, ha azt meg nem gondoltuk volna, hogy ha ilyen úrembert, mint Kegyelmed, ide küldött ilyen szép követséggel ő nagysága és mielőttünk fejét kötötte belé, hogy semmi ellenkező dolog az alatt nincs, hogy másfelől ezalatt valami ellenkező dologban törekednék és Papazogli Mehemet pasát ennyi szablya közé küldte volna. Igazán írom, hogy soha abban nem kételkedtem; de micsoda okokból kellett nekünk megmutatnunk, hogy semmire szinte nem vélhetjük az hadaknak Gyulára való szállását, de Kegyelmed maga is eléggé hallotta tőlem. Más az hogy hiszem nem vagyunk oly bolondok, meg nem tudtuk volna gondolni, hogy hatalmas császár hada, mikor várat akar szállani, nem gyermek módon megyen valamely vár alá az ő hatalmassága hada. De ha mi semmit megmozdulni nem láttattunk volna, soha annyit nem esküdhettünk volna az német császár pártján valóknak, kivel el tudtuk volna hitetni, hogy magunk szabad akaratumk szerint nem akartuk hatalmas császárnak adni Jenőt, és így mind az két császár közt való békességet felbontottuk volna s mind hatalmas császár országára ellenséget vontunk volna, s tudom hogy azért is méltó nehézsége lehetett volna az fényes portának reánk, hogy mi az dolgot értvén magunk löttünk volna a békességnek felbontói. Az vezér ő nagysága búsulásán bizony dolog, hogy szívem szerint búsulok, de méltán ő nagysága mireánk nem neheztelhet, holott hívom az istent bizonságúl, hogy az ő nagysága tökéletes nagy szeretetiben ugy meg vagyunk nyugodva, kinél feljebb soha nem lehet, melyért egy napját az úristen ő nagyságának tegye ezerré. Kérem azért Kegyelmedet, hogy ő nagyságának búsulását Kegyelmed is igyekezze enyhíteni, mert az mi kegyelmes asszonyunk ő felsége és az ország jóakarójában ő nagysága fogyatkozást nem talál. Szóval is Kegyelmednek izentem Borsos Thamás uramtól, szavának kérem, hogy adjon hitelt; nem árt talám egy szép intő levélet is ide küldeni Borsos uramtól. Engem Kegyelmed tartson minden időben jó akarójának.

Muharin passának irt levélnek pariája.

XXIII. 1630 eleje.

Tekintetes és nagyságos vezér, nekem mindenben becsületes, bizodalmas és kedves jó akaró uram. Az úristen Nagyságodnak napjait hosszabbitsa jó egészséges és jó szerencsés étellel, hatalmas császárunknak hasznosan való szolgálatjára.

Az Nagyságod Földváratt az mi karácsonyunknak innepe napján irt levelét az estve küldé meg énnekem az fiam, melyben Nagyságod minemű dolgokról énnekem ir, megérttettem, kikről azelőtt is Nagyságodnak talám négyrendbeli leveleit is vöttem, mely Nagyságod leveleire mind Muharim pasától s mind az nemzetes Borsos Thamás uramtól elegendendő és az igazságnak kívánsága szerént való választ irtam volt. És az mint Muharim pasától is megirtam volt Nagyságodnak, hogy bizonyos főember követét küldi az mi kegyelmes asszonyunk ő felsége Nagyságodhoz, az Nagyságod méltóságához illendő tisztességes ajándékokkal, az szerént el is indítottuk vala az nemzetes Borsos Thamást ezelőtt három nappal. De azt én bizonyára mondom Nagyságodnak, meg nem tudom irni, szívemnek minemű nagy keserűségével s szomorúságával érttettem az Nagyságod Budáról Nándor-Fejérvárra való indulását, mivel az mely váradi katona ott volt, csak mind szomoru állapotot látott, és az Nagyságod Budáról való eltávózása minekünk felette nagy szomorúságot hozza, megemlékezőn az mi idvezült kegyelmes urunkkal ő felségével való nagy tökéletes szeretettel való atyafiságáról, kit az ő felsége halála után az mi kegyelmes asszonyunkhoz ő felségéhez és mihozzánk egész országúl megmutata valóságosan most is az hadaknak az mi segítségünkre ilyen szorgalmatossággal való felültetésében s mind pediglen Papazogli Mehemet pasának Debreczenben való küldésében, megnyugodva lévén felette igen abban, hogy mindeneket Nagyságod csak nagy tiszta szeretetből a mi idvezült kegyelmes urunkhoz és mi kegyelmes asszonyunkhoz ő felségéhez és ez szegény országhoz való szeretetből cselekedett, kiért az úristen Nagyságodnak egy napját tegye ezerré és kívánsága szerént való sok jókkal áldja meg. Mely Nagyságod mostani szomoru állapotjára nézve mindjárt igen sietséggel küldök postánkat az kaimekámhoz, törekedvén mégis azon, hogy ő nagysága az Nagyságod tisztit ne változtatná meg, sőt Nagyságodat rendelnék szerdárúl ide ki, kinek sok méltó bizonyos okait is adtam, noha ezelőtt is ugyanezen dologról megtaláltuk vala az kaimekámát ő nagyságát, kit ezelőtt tizenkét nappal bocsátottunk volt be. Elég panaszt is kellett tennünk ő nagysága előtt, holott ha valaha kívántatott hatalmas császár országira az gondviselés egyszer, most kívántatott volna az idvezült urunk halála után. Nem is győzők sem csudál-

kozni sem búsulni eleget rajta, miért kellett az fényes portának ez ide ki való állapotot mostan változtatni. Mely szomorú hírekre képest, mivel az váradi katona olyat is beszélt, hogy Nagyságod szinte az portára is bemenne, Borsos Thamást is az ajándékokkal, nem itélők szükségesnek ilyen bizonytalan állapotban Budára küldeni, míg az úristen Nagyságod felől az mi kívánságunk szerint való örvendetes hírek hallásával megvigasztal. De csak az úristen az mi szerencsénkkel Nagyságodnak életét tartsa meg, vagy az portán érthetjük Nagyságodat lenni, vagy Budán, mindenik helyen az mi kegyelmes aszszonyunk ő felsége illendő böcsülettel akarja Nagyságodat követi által megkerestetni s látogatni, mert az mi idvezült kegyelmes urunkkal ő felségével való tökéletes atyafisága, kit halála után is az mi kegyelmes aszszonyunkhoz ő felségéhez ilyen nagy szeretettel mutata meg, minálunk olyan nagy böcsületben vagyon, hogy valamíg az úristen Nagyságodat élteti és az mi kegyelmes aszszonyunkkal minket is, mindaddig böcsületes és hálás emlékezetben leszen minálunk. Ezekután kívánom az úristentől, hogy Nagyságod felől kívánatos örvendetes híreket hallhassak, és hogy hatalmas császárnak szolgálatjára az mi szerencsénkkel is Nagyságodat sok jó esztendeig jó egészségben tartsa meg.

Kicül: Az budai vezér Földváratt írt levelére resolutio.
Muharem passának azzal együtt írt levélnek pariája.

Közli: GERGELY SAMU.

LEVELEK BETHLEN ISTVÁN TÁMADÁSA

TÖRTÉNETÉHEZ 1636-BÓL.

MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

XXV. 1636. j u l. 21.

Az én kicsiny méltatlan stb.

Szintén mikor szolgálmat kglmes uram Nagodhoz expediáltam volna, érkezék az posta Moldovából, melyet az vajdához küldöttem volt. — Istennek hála oda kglmes uram semmi gonosz hírt nem hallott, sem az vajdának sehol hadait nem látta, magának, az mely levelet az vajda irt Nagodnak keglmes uram, kiküldöttem, hogy feltaláltam szakasztani Nagodtól igen alázatosan bocsánatot várok, hogy érkezék vele csak sietséggel találtam felszakasztani. — Most ujobban keglmes uram beküldök, — vigyázásban leszek, ha valami bizonyost érthetek, Nagodat mindenekről tudósítom. — Ezek után isten Nagodat sok esztendeig boldogúl szerencsésen éltesse. Datum in Lázárfalva die 21. mensis Julii ao 1636.

Nagodnak méltatlan alázatos szolgálja

Petki István m. p.

Külczim: A fejedelemhez szokott mód szerint. — E lapon Szalárditól ez áll: 21. Julii 1636. Pettki István uram. — Megérkezett postája Moldovából.◀

Jegyzet. Rákóczy, a fejedelem e levél szélére ezen megjegyzést teszi: »*Kegyelmed, az vajda mit irt, nem izente meg; vigyázzon ezután jobban, levelünket fel ne szakaszsa.*◀

Pettki Csik-Gyergyó-Kászon főkapitánya volt.

(Ered. Gyula-Fejérvárt a könyvtárban nro IV. 4. 51. sz. a.)

XXVI. 1636. a u g. 4.

Illustrissime princeps stb.

Servitiorum stb.

Isten Nagyságodat. stb.

Noha ennek előtte irtam vala Nagyságodnak, mindazonáltal az mikor az Nagyságod jámbor szolgája Földvári János uram hozzám érkezék Munkácsból, szintén akkor hozák palatinus uram levelét vármegyénkre szólót, melyet megolvassván, ugy tetszék, hogy parialjam és Nagyságodnak beküldjem, melyet im be is küldöttem Nagyságodnak. Mostani ide ki való állapotokrúl az mit érthettem, az Nagyságod jámbor szolgájátúl, Földvári János uramtúl Nagyságodnak szóval izentem, Nagyságodat kérem, Nagyságod higgye meg szavát, az mit én szómmal mond Nagyságodnak. Nagyságodat mint kegyelmes uramat ez kis alázatos könyörgésemmel kelleték megtalálnom, mivel ide ki só nélkül igen megfogatkoztunk, Nagyságodnak megszolgálóm, mint kegyelmes uramnak, Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből, az mely só köt énnekem deputalt volt az dézsi só aknáról, Nagyságod parancsolna az kövári kapitány uramnak és udvarbíró uramnak, az kövári jószággal szállittatná az négy ezer kő sót akar Szinyér-Váraljáig, akar Remetemezéig, ha Nagyságod kegyelmes jóakarátja, hajón is alászállithatják, Dézsről Remetemezéig, ha csak kétségessé lehet is, mely Nagyságod kegyelmes jóakarátját, isten életemet megtartván, alázatosan igyekezem Nagyságodnak megszolgálóm; az Nagyságod jámbor szolgája Monaki uram az mikor nálam volt, jelentette vala, hogy Nagyságod énnekem jóakaró szolgájának és (?) jó lovat akar költeni öltözetivel, mely Nagyságod kegyelmesképen való jóakarátjában semmi kétségem nem volt, de mivel magam izentem vala Nagyságodnak, hogy Nagyságod azon kegyelmes jóakarátját egy kicsinynyé halasztaná, azért, ha Nagyságod kegyelmes jóakarátja, Nagyságod kegyelmes jóakarátját is várom; kívánom az úristentől, hogy az Nagyságod hozzám megmutatott jóakarátját kegyelmességét, isten életemet megtartván, Nagyságodnak igaz szívvél szolgálhassak. Tartsa meg az úristen Nagyságodat sok esztendeig jó szerencsés egységben. Datum in curia Nagy-Szóllós, die 4. Augusti 1636.

Eiusdem illustrissimae Celsitudinis Vestrae

servitor humillimus

Gabriel de Peren m. p.

Küldésim : Illustrissimo principi, ac domino dno Georgio Rakoczi sat.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XXVII. 1636. a u g u s t. 4.

Ill^{me} ac exll^{me} comes due affinis obserd^{me}.

Addictissima officia et foelicia quaeque etc.

Tar Mihály uram az Kglmed levelét megadván, mind magokat ő kglmeket az Kglmed fő ember szolgálit szeretettel láttam, s mind levelét Kglmednek nagy becsülettel vöttem, s adja isten szolgálhassam meg Kegyelmednek ennyi jó akarattját. Hogy Kegyelmed az rabokot beküldötte, nem kevésbé lecsendesítette ez nemzetséget, s nagy becsülettel is látta az Kglmed emberit, s bizony szóval irom, hogy az mint megtapasztaltam benne, igen örömet igyekeznek az békességhez tartani magokat, noha néha kénszerítettnek az sok kártevő lopó csavargókat kergetni, mivel reájok júnek, és válogatás nélkül mind az magyar községet, ráczot, törököt lopják, üldözik.

Itt voltak ugyan erdéli posták az vezírnél, de követe egyéb nem volt, hanem egy Kőrösi István nevő fő embere érkezett ma egy hete, az ki még eddig én hozzám semmi legatioját nem jelentette lenni, itilem nincs is. Isten látja mindenek felett innét is az jó tökéletes békességet veszem vala el, és venném is, az mint ehhez való indulatomat mind Kglmednek s mind cardinal uramnak egynéhányszor megírtam, de mit tehetek, ő kglme nem hogy igyekezett volna békélleni, de sok rendbeli imitt amott való igireti, maga ajánlása és sok ezerféle mesterkedése által ellenben azon igyekezett inkább, miképpen itt is semmié telessen, és specifice azon törekedett ekkedig, hogy Rhodusban relegálhasson, nem az békességen s békességet végezve, sem ide, sem egyebűve től-től fogván senkit nem küldött, sőt magamuak s fiannak minden ottben való jószágunkat elfoglalta, magához esküttette, kevés jövedelmünket maga percipiálja, s jószágocskájokot imide amoda igirte, mely cselekedetekben semmi megbékéllésre való jel nincsen. Itt azzal vádolt ez elmúlt napokban is, hogy az Kglmed népét bocsátattam Husztban, s azért kellett megszállatni, és hogy mindenestől az németnek (a mint ő írja) devoveáltam magamot s több efféle etc.

Kénszeritetem azért én is isten segítségéből magamra gondot viselni, és ez dologból akár mi következék is, mindennek dupláson leszen ő kegyelme az oka. Noha istenben nekem oly reminsigem vagyon, hogy nem sok csetepatéval, ha arra is kellettnek menni, véghez megyen az dolog, s bizony én is mind számkivetést, s mind halált inkább szenvednék, hogysemmint nemzetemre s szegény hazámra valami súlyos veszedelmet hoznék, és csak Rákóczi uram is szeresse inkább nemzetségét magánál, én miattam semmi kár nem következik, ha ő kglme

miatt pedig különben következnének az dolgok, annak én oka nem lesznek. Keglmédre merészen appellálok ügyömnek igazsága felől, s kérem is elkezdett jó akaratját mind magamhoz, fiamhoz continuálja igazságunkban, nem tapasztal háladatlanságot bennünk. Ezeknek utána tartsa meg isten stb. Datum Pestini die 4. Augusti 1636.

Ill^{mae} et excell^{ae} Dnis Vrae

servitor et affinis addictissimus
comes S. Bethlen m. p.

Külszín: Illmo ac eell^{mo} comiti dno Nicolao Ezterhasi sat.

(Ered. Kis-Martón, lt. Act. pal. IV.)

XXVIII. 1636. a u g. 7.

Alázatos szolgálatomat sat.

Megadák az Nagod keglmes parancsolatját, melyben írja Nagod, hogy az *lövőszerszámokat mindjártást inultsuk minden késedelem nélkül.* Itt keglmes uram azoknak az lövőszerszámoknak *semmi készületi nincsen, hogy útra vihetnék;* mert az keglmes uram csak két-két keréken vagyon, ha hajóra költöztetjük is, itt keglmes (*sic*) több két hajónál nincsen, — az is ros; azért Nagod böles ítélete, hogy, hogy vihessék az két hajóban az lövőszerszámot az viznek kicsiny volta miatt; ha pedig szárazon viteti Nagod, azoknak első kerékkal, rudastól, kötelestől, lánczostól. -- Kötél sincsen keglmes uram egy csepp is hozzá, hanem Nagod oly embert küldjön, az ki értsen hozzá keglmes uram, mert itt arra való ember sincsen, az ki hozzá értsen; ha pedig az szárazon viteti Nagod, az ispányoknak parancsoljon Nagod felőle, hogy marhát szerezenek mindenütt eleiben. Itt mi benaünk keglmes uram nincsen fogyatkozás; mi mindjártást kiadjuk keglmes uram csak volna eszköz hozzá. — Az Nagod parancsolati tegnap érkeztek hozzám, házamnál történtem lenni, az Nagod postájától is megizentem Ngodnak szóval, hogy az itt való lövőszerszám semmi készülettel nincsen. — Az úristen tartsa meg Nagodat kedves jó egészségben nagy boldogúl, mind végiglen. Datum in arce Illye, 7-a mens. Augusti 1636.

Nagodnak

alázatos híve
Nemes Lénárt m. p.

Külszín: A fejedelemhez szokás szerint — »7. Augusti 1636. Nemes Lénárt. — Készület nélkül valók ott a lövőszerszámok, nem hozhatni utra ökök.« — (Szalárdi jegyzete.)

(Az eredetiből. Gyula-fejérvári ktár N. 5. IV. 4 — 52. szám.)

XXIX. 1636. auguszt. 13.

Relatio Sigismundi Eörsi.

Ngod minket az rab törökökkel 23. Julii bocsátván el, ugyanint szeredán, más nap estére, ugyanint 24. Győrre mentünk, s ott szembe lévén generál urammal, s köszöntvén az Ngod nevével is, megmondván mi járatban vagyunk, harmad nap ugyanint 25. eiusdem Komáromban mentünk.

Oda mivel valami török híreket hoztak volt, kin is voltak az törökök, sajkán mentünk negyednapra Esztergomban, u. m. 26. Julii, de mivel későn indulhattunk Komáromból, az nap be nem mehettünk Esztergomban, hanem kívül az váron Mehmet aga kertében rendelték szállást, az hon maga is kün hált az aga velünk, s oda érkezett volt az párkányi aga is vacsorára, kik sokat beszéllettek igen Rákóczi fejedelemről nagy kemény és nehéz szókkal illetvén s igen nyilván beszélvén, hogy a fejedelem cigány, nem vitéz csak kalmár, nem érdemli az fejedelemséget, sok latorságot csinál az országban, Bethlen Istvánt, a ki az bátyjáról is fejedelmi nemzet, kiüzte országából, az fiát megégette méreggel, s az vejét Zólyomit kemény fogságban kínozza, melyet meg is vakított. Székely Mójsses is fejedelmi nemzet, azt is kiüzte az országból. Mivel azért ezek mind az ő császárok köntöséhez ragaszkodván, igazságot kérnek, beviszik az országban Bethlen Istvánt és Rákóczit kiűzik.

Huszonhetedik Julii az esztergomi bék szemben lőtt velünk reggel, addig el nem bocsátott, nem mervén mondani, hogy Ngod nem köszöntette volna, köszöntöttük, s hogy járásunk az békesség végett vagyon, megtolmácsoltatám, mivel némely hitván csavargók, mind az két részről bántani akarják az szent békességet, az kit az két hatalmas császár sok költséggel és nagy emberek fáradságival szerzett: parancsolna az vitézinek, hogy mind holdoltástól s mind az csatázástól szünjenek meg, mivel az Ngod méltó kívánságit értvén a vezér, ez után is parancsolat érkezik felőle. Tudjuk, ez dolog felől böcsülettel vevén mind ez szókat. ajánlja esmérkedését jövendőben is, kedveskedését, mivel látja az Ngod küldte rabokban is, hogy az békességnek őrzője akar lenni.

Esztergomból megindulván, jöttünk először Vácra, s onnét más sajkára ülvén, ugyan az nap érkezünk Budához, de be nem mehettünk, hanem kün háltunk az Duna mellett. 28. jó reggel mentünk be Budára, nagy tisztességgel fogadván bennönket, ugyan az nap a ki ő nálók nagy kedves dolog, hat süeg nádmézet, nagy öreg viasz gyertyákat és holmi egyebet küldött az szállásunkra, mindjárt az nap ötödfél forintot rendelvén, egyéb holmi élés és gyümölcsen kívül mindennapra.

Azon nap érkezett Rákóczi fejedelem követe is be, Kőrösi István nevő, ki megértvén, hogy mi ott vagyunk, izent mindjárt az vezérnek, hogy neki adjon előbb audientiát, de az mint bizonyosan értették, kemény szókkal való válassza lött, s nem is obtinealta, hanem oda menetelünk után, egy napot nyugodván, úgy lött szemben velünk.

Azon nap, az mely nap mind mi s mind az erdéli fejedelem emberei beérkeztünk Budára, valami egri aga hozott egy váradi katonát be rabúl, kit mindjárt vittén vittek az vezérhez, s mondják, hogy egynehány lóval voltak és hogy a többit levágták, s ez a katona azt mondotta, hogy az fejedelem akaratiából voltanak csatára, mely katonával az fejedelemnek akkor bement követének szemben mondotatták azon dolgot, és rutúl pirongatván az követet az katonát mindjárt kültön küldték az portára, hogy azon dolgot szemben mondja az fejedelem ott levő követének is.

Szállásunkra azért lovakat hozván, és egynehány csauz és fő törökök is előttünk menvén, úgy vittek be az vezérhez bennünket, velünk levén az rab, törökök is, ki felette nagy pompával várt bennünket, feles jancsárja volt udvara körül, s az szerént az egész házatáját, mind elgyülte volt az sok fő török.

Az mikor szüntén eleiben mentünk volna, eleiben állattuk azon rab törököket is, s először is köszöntöttük, az Ngod nevével a vezért, az ő módjuk szerént, ajánlván békességes és jó szomszéd-ságos barátságát Ngodnak. Azután megmondottuk, hogy noha arra az sok alkalmatlanságokra nézve, a kit az ő részekről is csatázásokkal cselekesznek, nem tartozott volna Ngod ezeket az rabokat megküldeni, de mivel az mi kglmes urunk hatalmas római császár, megígérte volt őket, s parancsolt volt is az ngos palatinusnak, az mi urunknak felöle, eleget kellett az ő htlmssága parancsolatjának tenni, és im beküldötte Ngodnak ő nga a rabokat, annak megmutatásáért is, hogy htlmas római császár az mi kglmes urunk akarója az szent békességnek, és azt kívánja, hogy alatta valói is megtartsák, azon kívántatnék az ő részekről is, s azalatt beadtam az levelet és az punctumakat is, mely beszédemet nagy víg orczával hallgatván az vezér, és nézvén az rabokat is, mindjárt felelt, hogy most látja, hogy igazán akarja Ngod az békességet megtartani, az kit ő is mind kíván megtartani, s mind másokkal is megtartatni, s avval bocsátott akkor el, hogy megfordittatja az irásokat, és megértvén az dolgot, szemben léssen velünk, s ha mit szóval többet is mondunk. örömost meghallgatja.

Az mint ábrázatját láttuk az vezérnek és staturáját is, kicsiny ember, mint egy szegény Alaghi Menyhárt, olyan ábrázatu, egyébaránt is okos embernek mondják és tiszta s józan életőnek, s nagy keménységben tartja alatta valóit.

Más nap hogy audientiánk volt, ismét nagy pompával prac-

sentálta magát előttünk, sok fő köntöses és lovas török késérvén, az mint eszünkben vehettük, lehetett öt vagy hat száz lovas. más-szor is ugyanazon szállásunk előtt mene el, még mintegy harmadnap mulva, akkor lehetett ezer lóval, előtte mintegy öt avagy hat száz kopjás, utána meg az sok fő török, fő lovakon, az is lehetett négy avagy ötszáz s két felől mellesleg hatvan lovas ifju legény ült fő-fő lovakon, egymás után menvén, kiknek egy-egy csida kezekben és mindegyiken egy-egy merő pánczél.

Azután meg szemben lött velünk ugyanazon előbbeni pom-pával, s kívánta, ha mi szóval való izenetünk volna, már értvén az irásokat, mondanánk meg azt is, de minthogy azonkívül az kit irásban adott Ngod, mi tőlünk semmit sem izent volt, nem tudtunk mit egyebet mondani neki, hanem azon punctumak le lévén rövideden nálunk jegyezve, ugyan azokat csak számláltam szóval is elő neki, s akkor egyebet nem mondott, hanem hogy érti mind szóval való beszédünket, s mind beadott irásunkat, azért azon leszen, hogy nem késleltet, hanem jó válaszszal fog elbocsátani.

Ez alatt fogtok valami szegény legényeket, az kik azok is csatára voltak s végebeliek, szállásunkra küldötte őket, hogy megmondják, hogy és mint fogták el őket, nagyon exaggerálván cselekedeteket, kik megvallották magok is, hogy csatán voltak, s ugy estek rabbá, s minthogy feles török gyülte volt el őket, az kik ott szállásunk előtt voltak, mi igen megszidagatánk őket, mondtuk az törököknek, hogy mivel az békesség ellen való dolgot cselekedtetnek, és mind az ő flge kemény parancsolatja s mind az Ngod tilalma ellen csatáztanak, üttessék ugyan ott el az fejeket, mert megérdemlették, mivel ha Ngod kezében akadnának is, azont mivelné Ngod is velek, mely beszédünk tetszett a töröknek, s referálták az vezérnek is, igen contentus volt az is vele, meg nem ölették ugyan őket, de az mint értettük, öton levén, hármat az nyakassában az gályára küldtek alá.

Azouban mig uj posta-követe jött az erdéli fejedelemnek oda, ugymint Gergely deák nevű, kit jól esmertünk, Sánta Pál fia haláláért proscibálták volt, Poson vármegyében. Az magától jöven hozzánk, nagy erős esküvéssel jelentette, hogy ő neki semmi egyéb követsége nincs, hanem hogy egyáltalában megizente a vezérnek az ő ura, hogy hallja, mivel haddal akarnak reá menni, azért meg akarja magát oltalmazni ellene, mely követséget igen nehéz néven is vött az vezér, s mindjárt csauzt is küldött be az fejedelemhez, megizenvén és aperte fegyvert denunciálván neki. Az másik követét a fejedelemnek nem tudhattuk miben járjon, de kedvetlenül fogadták azt is, valami halogatást kívánt, ugy ítéljük.

Az bosznai passa ma egy hete hogy beérkezett Budára csak gen postán heted magával, Tolnánál mondják, hogy hagyta az hadat, iaz ki tizenöt mélyföld lehet Budához. Maga az passa nagy szálas

termető ember, láttom, az hadat husz ezernek mondják, feles harczhoz való taraczkok is vadnak vele. Holdolt polgárokkal beszélgettünk, az kik látták, Pesthez mondják, hogy szállítják őket, és onnan indulnak meg, nyilván beszélük, hogy Bethlen Istvánt viszik be.

Elírt a vezér mindenüé az török végekre is, hogy az kik oda rendeltettek, késsedelem nélkül öszvegyülekezzenek Pesthez, Valami Kilissi passát Herczegoviából, az ki Bosznán belől vagyon a tenger mellett, bizonynyal várnok törökkel melléjük.

Ezeket értvén, szorgalmatosan tudakoztam, hogy ha az bosznai hadakat Erdélyre akarják vinni, miért kellett ide Budához kerülni, holott mig Budát érik, addig Erdélyt érhettek volna, s mire való is az a feles taraczk vele, holott Egren, Szolnokban s ott az közel levő török végházakban is elég lövészerszámot találhatnának, kik az kerülésre nézve azt felelték, hogy által utjak leszen Palánkra és Gyarmatra is, az lövészerszám pedig kellett nekik, mert ők legalább lesznek negyven ezeren. — En ngos uram attól félek, hogy efféle csatákkal okot adnának az uraim az ellenkezésre, véletlen neki ne forduljon a palánkoknak, s mind el ne seperje őket, s talál ő mindjárt színt, mert cselekedte.

Az mely csauz mellettünk volt, egyébképpen humanus ember, bizonyosan mondta, hogy csak mostan az portáról megjött, csauz barátjától, bizonyosan értette, hogy az lengyel követeket megtartóztatják volna az portán, mi végre, nem tudta mondani.

Minekutánna 9 nap mulattunk volna ott Budán, még harmadszor lött velünk szemben az vezér, azon pompával, és nagy barátságosan köszöntette Ngodat, mondván, hogy látja, hogy Ngod szeretője a két htlmas császár közt való békességnek, és meg is akarja azt tartani, azért ő is szorgalmatos őrzője leszen annak, a szegény holdoltságot örömost oltalmazza ő is s nem is engedi terhelni, az csatákat megtiltotta mindenféle fejek vesztése alatt, ajánlván egyébképpen is barátságosan magát Nagdnak, kezünkben adván a levelet, és egy-egy kafftánt adván reánk, ugy bocsátott el nagy fő lovakou menvéu mindenkor mind hozzája udvarhoz s mind töle szállásunkra.

Mikor szállásunkra jöttünk volna, csak ottan három magyar rabot küldének oda, mondván hogy noha azok bűnök szerént találják fogságokat, mindazáltal a mi barátságunkért elbocsátja őket, kiket, mivel sok török gyült volt el, mondánk az vezér emberinek, hogy mi afféle latrokat nem akarunk elvinni, mint az kik itt kiün is fő vételt érdemlenek, üssék el mint latroknak az fejeket, avagy vigyék vissza őket, de nem akarván hozzájuk nyúlni tovább az törökök, a vezér nevével kívánván tölünk, hogy Ngod eleiben hozzuk őket, és amazak is reménkedvén, ugy hoztuk el.

És így elébb ki nem jöhettünk, hanem ez elmúlt szombatou,

u. m. 9. Augusti. Kijövet betértünk ismét generál uramhoz, s közlöttük ő ngával is az dolgot, im ma ugy mint 12. érkezünk ide Ngdhoz.

Bethlen Istvánnal való létünket és vele való beszédünket mindenestül magan (!) akartuk leírni, hogy így annyival inkább eszében vehesse Ngod az dolgot, s noha minden beszédét talán meg nem tarthattuk, de egyébaránt vigyáztunk szovaira. Actum in Lakompak 13. Augusti 1636.

(Kismartoni ltár. Act. pal. IV.)

XXX. 1636. a u g u s t. 13.

Minek utánna az vezérrel 29. Julii szemben lettünk volna, ugyan az nap Bethlen István, Horváth János nevő szolgáját küldette hozzánk látogatni, ki neki mindenesse most is ottben, s kívánta vele való szemben létünket, de mi nem akartunk hozzá menni, mondván, hogy mi nem volnánk hozzája küldettek, és hogy ugyan ne is bántana vele bennünket, mert neki is akadékot szerezhethnénk, s magunknak is külömb tanolságok lévén, neheztelésben eshetnénk.

Találta meg a vezért azután, a vezér Ismael nevő agáját küldte hozzánk, ki az egész csauzakkal commendál a vezér után és egyébaránt is kedves embere a vezérnek, s az szólott a vezér nevével, hogy tezvén a vezérnek is az, hogy szemben legyünk, vele, bánná ha meg nem cselekednénk. Így elmentünk hozzája s igen nagy bücsülettel látott bennünket, s nem is bocsátott el ebédőtől és még a két ifju legényt is a ki velünk volt, elébb mosdotta magánál.

Ott első beszéde is magúról volt, mentvén magát, hogy soha sem a kereszténység ellen, se hazája ellen nem ügyekezett semmit is véteni, és idvessége veszedelmére esküszik, hogy soha a fejedelemséget sem kívánja, most sem kívánja, de mivel jövait elvévén az erdéli fejedelem, mind magának fiának életeket is kereste, ki miatt szünetlen való rettegésben volt, ugy kellett a természet törvényéből is életének megtartásáért az törökhöz folyamodni. mint az ki Erdélyt magáénak tartja és nekik is adnak adót s ő vasallusok az erdéli fejedelem is. Ezeket hosszú beszéddel végezvén, a mennyire eszemben tarthattam, ezeket hallattam felőle.

1. Hogy ő most sem kívánja az erdéli fejedelemséget, hanem mivel az országnak szabad választása vagon, minek utánna mostani fejedelmétől nem fog az ország rettegni, válassza azt, a kit akar, s kész ő is uralkodni, csak maradjhasson békével az ő flge birodalmában meg.

2. Nagy esküvéssel mondja, hogy ő még semmit sem ígirt az töröknek, noha kívántak valamit tőle, hanem halasztotta

arra, hogy ha az ország dolga eligazadik, azután kedvét keresi az császárnak.

3. Mondja azt is, hogy kész volt volna componálni ez dolgot az erdéli fejedelemmel, és reá hajlattak volt a törökök is, hogy megengedték volna, azont kívánta Erdélyországa is tőle, de az fejedelem négy egész holnaptól fogvást, csak egy bötüt sem irt nekik, sem izent, s az ország végezésit is sem izente meg neki.

4. Tudja, hogy futtatta az portát a fejedelem s küldött ajándékokat is, de semmit sem efficiálhatott eddig még, noha nagy igireteket töttek hét vármegyékről is, mert jancsár aga most a portán, az ki akkor a lengyeleknél viselt követséget, az mikor kötni akart Rákóczi fejedelem a lengyelekkel, bevádolta, s innét is vettek legnagyobb idegenséget hozzája a törökök, s nem hisznek neki.

5. Az töröknél, hogy aval biztatja magát, mivel ő flge császár urunk segítséget ad neki, és az palatinus is az országgal együtt mellette vagyon, kit noha sem ő sem az török nem hiszen, de istenért kéri ő flgét, hogy parancsoljon mind az vármegyéknek, s mind az hajduságnak, hogy vesztég legyenek, mert ha assistentiát adnak Rákóczi fejedelemnek, előbb találhatja az ő flge birodalmát a veszély, hogy sem magát Rákóczit is.

6. Erős hitre esküszik azon is, hogy ez mostani török expeditiója nem fogná illetni az ő flge császár urunk ditióját, csak hagyjanak békét nekik, és hogy tudja bizonyosan azt is, hogy most ide nagy kedvek van az békességhez s meg is tartják, és nem leszen Erdélynek is semmi kárára.

7. Mondta azt is és hitivel erősítette, kérette Ngdat ugyan istenért is, hogy esztendőre vigyázzan igen az törökre, mert mint ő él, ugy higyjük, hogy minden conditiókan megesküdtek már az kazullal, s az babiloniai adót, ki valami derék vámból, ugmint kétszáz ezer aranyból áll, azt cedálta az persa a töröknek, s ha addig nem is, de levél is fog köztök kelni.

8. Mondja azt is, hogy a kazullal való békességben egyebet sem tehet a török, meg kell békélleni, mivel semmi úton oda hadakozni nem akarnak, hanem hogy minden kedvek, tanácsok és dispositiójok ide mifelénk vagyon.

9. Jelenti azt is, hogy tudja mivel az erdéli fejedelem szorgalmazza maga mellé a magyarországi vármegyéket és az ő flge birodalmiban való hajduságot is, azt mondván, hogy most is oda járnak közéjek Bornemisza János, az oda alá való kassai generális, de fel ne üljenek, azon esedezik, mert veszedelmek lészen.

10. Hogy erre tatár nem jön ki, néznek abban is a békeségre, tudván csintalanságokat a tatároknak.

11. Maga körül mintegy negyven gyalogja vagyon kék köntösben, vadnak szolgálai is egy ennyi száman, de daraka cselédjé-

nek Tolnán volt, kikért akkor küldött, s láttuk egyéb készületit is, váltig böcsülik az törököt is.

12. Az ebéd felett meg is borosodott vala egy kevésség, bizonyosnak mondván előmenetit, s eskütt akkor is, hogy ha állapotjában beviszi isten, minemő igaz hive leszen ő flgének s mint hogy akar szolgálni.

13. Kérette Ngdat is, hogy jó akaratját meg ne vonja tőle, és hogy recommendálja ő flgének is, azon leszen, hogy szolgáljon érte.

14. Mondta azt is, hogy az keresztény fejedelmek követi is, az kik az portán vadnak, neki jobb akarói, hogy sem Rákóczi fejedelemnek.

15. Igérte nagy hittel arra is magát, hogy a mikor indulatjok leszen, mindenekről tudósítani fogja Ngdat, s megizeni a töröknek is minden állapotját, és azt is ha mi ellenkező dolgát venné eliben a török ide felé.

16. Mondta azt is ugyan Bethlen István, hogy azzal menti a fejedelem magát, hogy Ngod küldött segítséget Husztban, s azért szállotta volna meg, de kezében kapták azt is, hogy nem igaz.

17. Mondta azt is, kérte is Ngdat, hogy ne higgyen se ő flge, se Ngod az erdéli fejedelemnek, mert egynehány izben practicálta már azt a fejedelem, s míg ő vele jól volt, ő vele is, hogy fegyverrel jött volna az ő flge birodalmára, s most is ha reá vehetné a törököt, azont mivelné.

Ezek voltak a mint eszünkben vehettük s tarthattuk Bethlen István szovai, kit ő nagy hittel és sok szókkal erősített s kívánta, hogy referáljuk is Ngodnak.

(Ered. u. o.)

XXXI. 1636. a u g. 14.

Betlen Istvánnak irt levelem 14. A u g. 1636.

Megérkezővén jámbor szolgálóm Budáról s relatiót tévén az [ott?] való létekről, jelenték, hogy Kglmeddel is szemben löttek volna, s fideliter meg is beszélék mind maga mentességét Kglmednek, s mind az mostani eleiben vött állapotját, kikről mivel már sokszor irtam Kglmednek, s nehézségét s félelmes voltát megjelenttem az dolognak, arról való írásommal Kglmedet nem terhelem, isten kezében vadnak mindenek, s onnét kell várnonk.

Az mi az Budához és Pesthez gyült hadak állapotját illeti, irtunk volt az ngos vezérnek felőle, hogy közlené velönk, mit akarjon azokkal az hadakkal, mert fegyvertelen ember körül fegyvert forgatni kész gyanúság. de sem írással, sem izenettel. csak egy szóval való válaszom sem lött, mely hallgatás magában is gyanú-

ság, és noha értettek szolgálaim valamit az aránt Kgltdtől, s közönségesen ott az budai és esztergomi rendtől is, de maga, hogy semmit nem szól az vezér hozzá, méltó gyanakodásra; s mi végre kívánná is, hogy maga szólna az vezér az dologhoz, vagyon úgy tetszik okom hozzá, s im ismég újokban irtam azért oda be ezen dolognak tudakozására, ugy hiszem, léssen válassom reá, kit én igen szükségesnek is itélek.

Esett ilyen dolog is mostansággal, hogy az török vitézek reá ütöttek Pankotára, és egy lábíg minden marhájokat elhajtották, egynehány hajdu legint vágtak le, s tizenégy gyermeket is vittének el, kin az egész hajduság igen megrendőlt, és az oda alá való vármegyék is; ir generalis uram is felőle, és így ha már is ennyire belekaptak az ő flge ditiójában, mit remélhetők tovább, ha derekas erőt vesznek kezekben.

Irtam azért arról is az vezérnek, hogy ez nem jó látat, s ha securitásonk száraz beszédnél egyéb nem léssen, másképpen kell nekünk is vigyáznunk magonkra, fel kell az utját keresnünk, az mint oltalmat adjonk magonknak, ha idegen hadat be kell hoznonk is, minthogy ezen végre Slesiában tizenégyezer embert is rendelt ő flge császár urunk. Legyen azon azért Kgmed, hogy írja meg egyáltaljában való akaratját az vezér, s ha akaratja nélkül vadnak, adassa meg az pankotaiaktól elhozott gyermekeket, s az szerént az barmokat is, mert semmi jó nem következik, bizonyos dolog, belőle. Ezennel magoktól is az egész ország felzendől, s mi sem nézhetjük hivolkodó szemmel; ugy vagyon, itt is valami csavargó rosszak összeverték volna magokat, s minthogy kergettettem őket, s meg is fogattam bennük, öszve tanácskoztak, ugyan felesen verekedvén öszve egyővé, s a kanisai hostátra ütötek volt, hogy ott ők prédával megrakodván, azután ki egyővé, ki másová eloszoljon, de megadták az árát az latorságnak, mert utólérvén az kanisaiak, uagyobb részét lecsapták, s így fizettek meg latorságokért. De mivel az pankotaiak semmiben vindictát nem vöttek az töröknek, méltán satisfactiót kívánhatunk az vezértől.

Az mostani postámat csak Komáromból küldtem el, s magam nem voltam szemben vele, és ugyan oda való hadnagy is, mindazáltal ha mit töle ide is izen Kglmed, meg fogja mondani. Tartsa meg isten stb. In Lakompach 14. Aug. 1636.

Kivül: Bethlen István uramnak 14. Aug. 1636. Lakompachról irt levelemnek mássa.

(Ered. u. o.)

XXXII. 1636. a u g. 27.

Ill^m et exell^m comes dne affinis summa observantia etc.

Az Kglmed levelét felette nagy szeretettel és becsülettel

vévén, veszem abból eszemben, hogy még is kételkedik Kglmed az nemzetség felől, mintha ő fíge ellen valami szín alatt való indulást akarna tenni. De az mint ezelőtt egynihány uttal irtam volt Kglmednek, egyebet mostan is nem írhatok Kglmednek. Ugy vagyon, az sziveket isten látja, de az mint minden külső állapotokból, magok viseléséből látom, szavokból hallok s értem, teljességesen kívánják az békességet ő fígével megtartani, bizonyosan megnyugdjék Kglmed ebben, mert bizony különbben nincs az dolog. Hogy imitt amott kapdosások esnek, arra ingereltetnek az sok szüntelen alá járó csavargó utálló lopóktúl, az kik mind az szegény népet lopással, tolvajlással, s mind magokat meg nem szünnék háborgatni, és mivel afféle csavargók nagy részint véghelyekben tartanak szállást, s oda utazzák (!) őket, s gyakorta pedig zászlókat emelvén, ütnek ide alá, ugy osztán előttök járójok, akaratjuk ellen is, a hol módot találhatnak, bosszút üznek, de efféle ellen is nagyobb vigyázás leszen ennek utánna. Nem mentem őket, hanem az dolgot voltaképpen így tapasztaltam lenni. Egyébképpen az Rákóczi György uram és én köztem való ügynek eligazításáért az mi mozgások vagyon, az bizony semmiben nem nézi az ő fíge birodalminak csendes állapotját, bántódását. Az a mi szegény hazánk, mivel ez nemzetségnek adófizetője lévén, az keresztyénységnek ilyen viszátkodó állapotjában ha életem oltalmáért az jó Rákóczi uram ide kénszeréte jönnöm is, de elhigye Kglmed minden bizonynyal, készebb volnék meghalni, hogy sem mint ez két hatalmasság között eszvesztőnek találtatván, s ő fíget és nemzetemet háladatlanul valami veszélyben keverném, avagy csak egyet-értenék is efféle szándékokkal. Teljességgel megnyugodva legyen ezért Kglmed, hogy innét az frigy fel nem bomlik, azonban Kglmed is napról-napra az sok nemzetségünk rontó csavargókat igyekezze inkább inkább megzabolázni; mert egyedül azokat tart-hatjuk minden villongásoknak okainak lenni. Tartsa meg stb. Datum Pestini die 27. Augusti 1636.

Ill^{mae} ac exll^{mae} Dnis Vrae

servitor addictissimus et affinis
comes S. Bethlen m. p.

Külczim: Illmo et exll^{mo} comiti do Nicolao Ezterhas de Galanta . . .
regni Hungariae palatino etc.

(Ered. kismartoni lt. Act. pal. IV.)

XXXIII. 1636. september 18.

Alázatos szolgálatomat írom Nagyságodnak stb.

Ezen órában érkezék Melit Péter uramnak egy szolgálója egy credentia levéllel hozzám; szóval azt izente, hogy Bethlen

Péter három zászló alja seregeket küldött volna ki Ecsedből igen. . . három zászlóval kopjást, száz lovast kopja nélkül, Párducz Lukács és Gencsi János vagy on előttök járó. Anarcsinak egy lovat, egy tigris bürt, hatvan tallért adott ajándékon, s úgy indultak el, hogy Szolnokban mennének; arrúl izent Melit uram, hogy ő ennek előtte is az mi ő rajta állott volna, Ecsednek az kapuját betétette volna, de nem engedték, és így mi jött ki belőle, úgy látom Melit uramnak izenetiből — vagy az, hogy Nagyságodhoz való jó akarat vitte reá, vagy hogy jó idején praeveniálja az Nagyságod jó akaratját, mivel látja, hogy nem leszen jó kimenetelek. Ezen közben érkezék Nagyságodnak két hadnagya Keretze Ferencz és Nagy Imre az Nyírből és mondák, hogy elindultak volt Sámsomig, de az hajduktól nem mervén elmenni visszatértek Bátorban, sőt azt is mondták, hogy volt is valami harcok is, sebesek is voltak közöttök. Ezen közben az pataki udvarbíró Sárosi küldött egy-néhány parokat (!), melyet noha tudom, hogy Nagyságodnak megirt, de mivel szerencse találhatta azt gondolván, im mindazáltal Nagyságodnak én is beküldtem, tudom Nagyságodnak minden dolgok nyilván vannak és ahoz képest is végez Nagyságod. Földváry János megérkezvén ez estére 17. die huius mensis Debreczeni Tamás urammal, megadván Földváry az Nagyságod kegyelmes parancsolatját és szóval való izenetit is megmondotta hűségesen, Debreczeni uram is communicálta az ő kegyelmeknek kegyelmesen irt levelét. Az úristennek hála, hogy Nagyságodnak jó hírei jöttek az portárul, de az minémű parokat (!) küldöttem Nagyságodnak, ha azok is úgy vannak, bizony szükséges az vigyázás és készenlétel. Én azt elhíttem, hogy azon igen mesterkednek azon, hogy ijesztéssel tudhatnák ki Nagyságodat, de az úristen Nagyságodat attúl megoltalmazza, csak szintén ne várja magára is. Parancsolja Nagyságod az hirekhez képest, hogy csak conscribálnók az hadravaló embereket, de bizony csak innen is igen elmentek az két helyre Bethlen Péterhez és az generalishoz, Bethlen Péter két aranyat mondják, hogy adott; ha igaz, nem is igen jünnek ide, mivel im litre mondták, hogy palatinus levelet adott Bethlen Péternek, hogy mind egyaránt mind fű embert, szegény legényt szabadon fogadhasson; én nem is kételkedem benne az mint az állapotot látom, nem is mernek bátorságosan ide jünni némelyek. Mindazáltal ha az dolog nem csendesedik, ugyan fogadnunk kell, ha csak valamennyit is, az mint az idő mutatja ahoz képest. Barkóczi László az hajduság közé volt csak szintén most, de nem mert közéjek menni assecratoria nélkül, ezelőtt pedig bátorságosan ment hozzájuk. Ilyent bizony vöttem csak immár is eszemben, hogy látják az Nagyságod indulatját és az Bihar vármegye felülését, hogy valóban takarodnak az várakban némelyek, most majd ők félnek

inkább egyebeknél ezek immár is. Az Bethlen Péter hadai melyre fordulnak, ha mernek — elválnak az két nap. Melit Péternek egy szolgálója ment volt be Ecsedben, harmad napig ki nem bocsátotta Ecsedből, hanem hogy kiküldte hadait, azt is úgy bocsátotta el és ez úgy adott hírt Melit urannak. Párducz Lukácscsal az elmúlt csőtörtökön volt Keretze Ferenczcel szemben, nem tudván, hogy Nagyságod szolgálója, hitta is Ecsedben, azonban kérdezte, mire fogadják az hadat, s mondotta, hogy minden bizonyonnyal Szolnokhoz jü és onnét indul Erdélyre.

Mostan kegyelmem uram hamarébb voltáért csak ezekről akarám tudósitanom, ha mi újabb dolgok occurálnak siettséggel tudósítom Nagyságodat.

Ezek után tartsa meg az úristen Nagyságodat stb.

Datum ex arce Munkács, 18. die Septembris 1636.

Nagyságodnak

alázatos híve és szolgálója

Balling János m. p.

(Az egész levél Balling János írása. Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

XXXIV. 1636. oct. 1.

Szolgálók mint szerelmes sógoromnak Keglmédnek.

Bizony igen szívvvel akarom vala, ha Keglméddelel bátor csak fél tikmony sültig beszélheték vala, — mert ha az én szívennek keserves fájdalmiról Keglméddelel conferralhatok vala, úgy tesszik: nagy részre terhétől szegény bus lelkem meg menekedik vala. — Ugy vagyon édes sógorom, hogy igen bátor az jó lelki ismeret, de láttam én, hogy az jámborok is megromlottak az hamis practikák által. — Immár harmadik levele Bethlen Istvánnak hozzám; látom hogy telyes mesterségével azon vagyon, hogy el veszessen. Ujból ugy látom, hogy telyességgel igen desperalt állapotja felől, — de ákármit miveljen: ő dolga; de bizony soha engemet változásban nem talál, míg fejem fen áll. és erőmben tart, mert vén pribék volnék én immár, de ha mégis nem nyugszik, mind atyárúl, anyárúl addig elszidogatom bizony, hogy talán soha olyan levelet életében nem látott, mert tökéletlenül hazud mindenben, hiszem meglátják az dolognak exitussát. — Minden botnak az végén a feje. — De még másunnat is öregbedik édes sógorom az én nyavalyám, mert itt az szomszédban egy hajdu kapitány azt mondja volt egy igen meghitt atyámfíának, hogy én Szolnokhoz küldöttem egy levelet Bethlen Istvánhoz, melyet mihelyt elolvasott, istennek nagy hálákat adott, és az leveletem megcsókolta; az basák is megcsókolták. — Ugyan azon jó akaróm mondá: hogy sokan az hajduk szájukból hallották, hogy én

felőlem azt mondották, hogy engemet mind vármegyéstül küldjenek ki közülök, mert én nem bocsátottam őket az törökre, azért, hogy ők azokat mind levágták volna. — Én nem közikbe való vagyok, mert pápistás vagyok; bizony abban igazat is mondanak; mert ha az én kezem alatt volnának, eddig sok megholt volna benne. — Éfélé sok tribulatioimról akartam édes sógorom Keglmeddel beszélni; azonkívül is voltanak volna Kegmeddel egy néhány szavaim, mivel mostan Keglmed az mi keglmes urunkhoz megyen. De talán ha az úristen megtart, és az Bethlen István praktikájától megmenekedhetem, jobb módot, és alkalmatosságot ad abban is az úristen ez után. — Kegyelmedet kérem, bemenvén Kegmed az mi kegyelmes urunkhoz, írjon mindenekről Kegyelmed nekem, én is irok Kegmednek mindenekről; vigyázzon is Kegyelmed reám, és ha lehet oltalmazzon ő naga előtt az suspiciotúl, bizony meg látja ő naga, hogy hazugságban hagyom ént Bethlen Istvánt, ha isten megtart bennünket. — Az más párti hajduk, csak hat zászló alja segítséget bocsátottanak mellénk; azok talán hozzánk érkeznek holnap, — de bezzeg nagyobb jó akaratjokat reményeltük. — Patientia: — biztatnak azért, hogy ha kívántatik, ugyan mind el jönnek, — de csak verba sunt. Istennek hála náluk nélkül is elegen vagyunk. Holnap Szalonta mellé szállunk, és onnét talán egy néhány nap sehova nem megyünk; mert ha directe Jenő felé megyünk, ha mi derék erő talál, non licet regressus; ott oly helyen leszünk, hogy Jenőre is vigyázhatunk, az hajdu városokra és Sarkadra is gondot viselhetünk; — de Jenő mellet lévén, mind el hagytuk volna az hajdu városokat. — Minek előtte elmenne édes sógorom Keglmed Erdélybe, igen szép biztató levelét várom még Keglmednek. — Az jövőendő táborunkból is irok Kegmednek isten vele (*sic*) lévén.

Ez levelemben való némely irásimat nem akarnám édes sógorom, ha minden értené. Győri komámától szóval is izentem Keglmednek. Ezek után ajánlom az úristennek Kegyelmedet minden szerelmesivel egyetemben. Datum ex castris penes Kereszténység 1-a Octobr. vesperi 1636.

Keglmed

szolgája és attyafia
Kornis Zsigmond m. p.

Külsőim: Generoso domino Paulo Bornemisza de Boros-Jenő domino et affini colendissimo.

(Ered. a gróf Kemény József gyűjteményében — Erd. Muzem-Egylet.)

XXXV. 1636. octóber. 26.

Illustrissime princeps etc.

Valahány nappal ezelőtt két reudbeli leveleimet is küldvén

Kegyelmednek, most sem akarok hosszú lenni írásommal, hanem értvén az Kegd cardinal uramnak irt leveléből, hogy isten az török ellen valami particularis győzedelmet adott Kegyelmednek, örömmel értettem; de azon inkább örölnék s hasznosnak is tartanám, mind magára nézvéen Kegyelmedre, s mind egész nemzetökre tekintvén, ha ezután békességre vihetné Kegmed az törököt, egyébaránt félelmes igen, hogy szomorúságot ne szerezzen ez mostani öröm nemzetestől mindnyájonknak, mivel jacta est alea, s ezt már secundálni kell Kegdnek, kiben magonk ereje és fegyvere mennyire mehessen elő, (magányos gondviselése alatt lévén istennek az hadverés) nem tudom, de az ellenségnek nagy voltára nézve, gondolkodván az elmultakról és azokból itélvén az jövődöket is, akarnám igen, ha az nagy ellenség ellen nagyobb erő volna Kegd kezében és azt az nagy fejedelmek is gyámolitanák erejekkel. Ha mód van azért benne, mégis ad pacatiora media menjen Kegd, mert az szükségnek szolgálui eszesnek való, hol penig ez a mostani török erő oly, az kinek magátúl is resitsentiát adhat Kgd s azáltal üdöt és tanácsot nyerhet tovább való dolgainak igazítására. Jó securitással való resolutiót, hogy ne vegyen Kegd, nem mondom; azonban az insurrectiókat mi is itt mindenfelé publicáltuk és az mit közönséges hazánk javára megcselekedhetönk az ő felge kegyelmes rendelete és parancsolatja szerént, azt el nem mulatjuk. Tartsa meg isten stb. Posonii, 26. Octobris 1636.

Illusmae D. Vrae.

Kivül: Rákóczy fejedelemnek 26. Octobris 1636. Posonból irt levelen mássa.

(Ered. orsz. ltár.)

XXXVI. 1636. oct. 31.

Szolgállok mint uramnak atyámfiának Kegyelmednek.

Pongrácz uramnak vagyon egy szabadossa az Koncz György uram hadában Fodos (!) Jakab nevű, az melyet ő kegyelme törvénynyel ért el, és hités szolgája is; hét levele ő kegyelménél Pongrácz uramnál nála vagyon. Ő nagyságát és az mi kegyelmes urunkat találta meg ő kegyelme felőle. Ő nagysága parancsolja, hogy megadassuk ő kegyelmének, de minthogy az Koncz György hadában vagyon, Kegyelmed gondviselése alatt lévén az Koncz György uram hada, Kegyelmednek incumbál ennek gondviselése. — En is kérem Kegyelmedet, ne hagyja nyavalyás Pongrácz uramat megkárosodni. — Im maga is kiment ő kegyelme Kegyelmedhez. — Tudom, urunk ő nagysága is irt Kegyelmednek felőle. — Máthé Vajdától jutának posták ez előtt egy héttel. — Ott se török, se tatár

ellenség nem volt. Kinán passa vissza ment Kantamirra; az tatár kán készül, más felől az kánságot császárismét Sahin Tirainak (*sic*) adta, — az is az kánra készül; más felől a kozákoktól is igen tartanak; eddig Máthé vajda meg jött (!) volna azzal az törökkel, de kézre (?) nem veheti. — Bizonytal mondják, hogy vagyon tizenöt ezer embere az vajdának Máthénak, ott mind igen jól volnának az dolgok. — Kegyelmed nem ira semmit is mit miveljünk János diákkal; ma az fejedelemmel ugyan hírem nélkül szemben volt, az fejedelem meghagyta nekie, hogy Kegyelmed híre nélkül el ne menjen; ne késsék Kegyelmed engem tudósítania felőle, mit miveljünk vele. — *Mostan későn vesszük eszünkbe magunkat, hogy talán nem kellett volna ily kevés zálogra, annyi urat, főrendet oda küldenünk az vezérhez, — de talán jobban adja isten.* — — Az én köszvényem igen iezget, de még azért derekason nem vettem eszemben gonosz akaratját. — Mostan bizony felette igen bálnám, míg ez kis szolgálatocskát el nem végezzük; ám azután akár mit mivelne. — Az úristen édes sógorom oltalmazza Kegyelmedet minden gonosztól és tartsa meg nagy jó egészségben. — Datum ex Boros-Jenő, 31-a Octobris 1636.

Kegyelmed

jó akaró atyafia szolgája
Kornis Sigmond m. p.

Külczim: Nemzetes Bornemisza Pál uramnak, nekem szerelmes sógoromnak adassék.

(Eredetije gróf Kemény József gyűjteményében. — Erd. Muz.)

XXXVII. 1636. dec. 3.

Generose domine, anice uti frater mihi observandissime stb.

En uram, miúlta fogva ez helyben vagyok, kétszer irtam Kegyelmednek, az elsöre válaszát is vettem Kegyelmednek, de az másikat nem tudhatom, ha vette volt-e Kegyelmed, ki mellett Nyári István és Szemere Pál uraméknak is irtam vala, kikre mivel semmi válaszum ő Kegyelmeiktől sem jöve, gyanakodom szabásu, hogy meg nem vitték Kegyelmednek azt az levelemet, noha én ugyanazon ember kezéhez küldtem Gyarmatban ökö, az kitől Csetnekből az Kegyelmed levelét Gyarmatig küldték volt. Im most ez levelem megküldését Kegyelmednek az gyöngyö (!) bírónak commendáltam, kiben elhittem hiba sem esik, hanem igen kérem Kegyelmedet, mint bizodalmas jóakaró uramat, adja értenem, vette-é azt az levelemet, és küldötte-é meg Nyári és Szemere uraméknak azzal küldött leveleimet. Ha penig megküldötte ő kegyelmeknek, viszont arra kérem Kegyelmedet, egy-egy levelében juttassa eszében mindkettőnek akkori írásomat, hadd adjanak

választ reá, s hol ha pedig leveleim kezekhez nem jutottak volna, újabban írnék azon dolgokról ő kegyelmeknek.

Az török szomszédok igen megpróbálák uram magokat, s im egy része az egri basával haza is jött, s az vezér is bizonyosan pénteken jön be Budára, igen szégyenlik és sajnálják az expedíójokat, szidják, ölik, vágják Bethlen Istvánt, és isten tudja mennyiképen formálják róla való szavokat, mondják hogy optiot adott volt az vezér néki, ha Tömösvárban-e, Budán-e avagy Fejérvárott akar telelni, de ü ugyan magához akar az császárhoz menni. Most bójön-é az vezérrel Budára. nem tudom. Az vezér házeit mind neki tisztították, élést mindenfelől sokat hajtának be, az hire az, hogy három ezer lovassal jön, ki híhető is, mert csak az egri had hogy lovastól ment haza, de az többi az lovasoknak oda hátra volt magával. Az gyalogság az szekerekkel megjött, de számtalan kárral. Jól adta uram igen az isten, hogy ezek most így megszégyenítették és ennyi számosan is veszték; de sokkal jobban esett volna, ha az fejedelem ő nagysága induciakot nem csinált volna velek, hanem rajtok lévén, elfogyatta volna. Kivel noha az következendő hadat el nem távoztatta volna ugyan, de mégis könnyébbítette volna, mert egy országos s derék expedíójában is az császárnak az végbeliek az elei s színe, s most ezeket az nagyobb részről ha elveszthette volna ő nagysága, sok üdöre lett volna ennyi tudós s régi vitéz ember helyekben. Mihelyt meghallám az induciakot, mindjárt az török frausának tulajdonítottam etc. De elmúlt esőnek nem kell köpönyeg etc. Immár uram ezek az hatalmas győzhetetlen urokkal fenyegetőznek, hogy ez tavasszal személye szerént kijön, s az minemő habahurgya embernek hallom, nem is kétlek (mert nyilván hirdetik, hogy a persákkal 5 esztendeig való frigyét vetett), hogy ne inditsion valamit. De ha indulna, hinném az istent, hogy az kereszténység közt eddig virágzó véres fegyver magok közt megegyesedvén, ő rajta köz akaratból reáfordulnának, mert közönséges ártalmunkra is lenne expedíója. Elhittem, ő nagyságának vannak jó emberi oda bé, s megért idején mindeneket; de ha az tatárokat is ad defectionem sollicitálná s biztatná az lengyel király ő fölsége, s ugy az oláh országokat is, az szerént animálna ő nagysága is, gyakran correspondealván velek, nem hiszem, hogy csak meg is merne indulni. Ehhez képest a mi kegyelmes urunk is az köröstyén fejedelmekkel való békességét inkább igyekeznék maturalni, s véghez vinni, kinek im isten által igen jó futamatja is vagyon, mert az mint csak tegnap vettem bizonyosan, noha 8 praesentis kellett volna az király urunk római királyságra való electiójának lenni, de mivel ő fölsége betegeskedett császár urunk, nem szolgálván az az ár ő fölségének azt is anticipáltak az terminust. és ma egyhete meg kellett lenni az electionak s maturalják az koro-

názatot is, mivel ő fölsége is igen siet vissza Bécsben. Ennél egy jobb semmi uram nem érkezett most az keresztyének közt való megbékélésre, mert csak ez volt az gallus és svecus praetensioja, kívül leütik szarvokat. Hiszem istent, hogy az téli quartirok alatt az derék békességet is annyira hozzák, hogy elegendő segítségét reményhetjük ő fölségének, ha az szükség kívánni fogja, és vallhat itt is győzhetetlen császárok olyan szégyent, mint Lengyelországban, s nagyobbat is, mert az mi országunknak nagy része szabadulna meg csak egy szerencsés harcunkkal is.

En édes Döbröczeni uram, én Kegyelmedhez igen nagy atyafiságos confidentiával lévén, im béven irok Kegyelmednek, kérvén Kegyelmedet ne bánja, és per occasionem irjon Kegyelmed is énnekem.

A budai gyömli aga elveszvéen, nem tudják uram, él-é, vagy elveszett; ha vagy most tudtára volna Kegyelmednek, vagy ezután mehetne végére, kérem Kegyelmedet adja értenem, hol és ki rabja lehet ha él, engemet ugyan az vezér kajmekámja kért hozzá. Az budaiakban ugy értem, hogy csak tisztviselő zaim, ispajái, odabasáakig 182 kettőt számlálnak elveszettnek, Egerről 120 jancsár s közlegény és szolgál sok vesztetett ezek mellett s még az több helyekről is. Sz. Katalin asszony napján uram ez mi kicsiny helyünkől is ment volt az kijáró pribékeket lesni valahány lovas s gyalog; isten látja, az magam szolgálai és gyalog (*így*) hirem nélkül, s az esztergomi sereg s vácziai, az palánkiakot akarván lesre kihozni, ezekben akadtak s husz elevent vittek el, harmadmagával egy vajdánknak vették fejét, magamuak 3 szolgálóm oda. De ha az üdő szolgálna, még meg akarvánk téríteni nekik. Én ezután is Kegyelmed atyjafia, szolgálója maradok, és istentől Kegyelmednek egészséges hosszú életet kívánok. Nográdban, 3. Decembris, 1636.

Generosae Dominationis Vestrae

servitor, amicus et frater
addictissimus

Paulus Eszterházi m. p.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XXXVIII. 1636. decz. 10.

Generose dne, amice uti frater mihi observandissime stb

Csak nem régen is irék, uram, Kegyelmednek s az gyöngyösi bíróra biztam, hogy megküldje Kegyelmednek; de az elébbi irásom megvitelében sem vagyok bizonyos. Most Révai öcsémuramnak irván, nem akarván elmulatnom, hogy ne írnék ez alkalmatossággal is Kegyelmednek. Az vezér nagy lustosan jön, uram, az

Duna mellett, Budára ma érkezik be, eleiben mentek ez éjjel az vácziai is s talám az esztergamiak is, mert itélem, hogy azért eresztette ily hullogósan haza ökököt, hogy eleiben menvén, tetesse, hogy im most maga jön harmadszor meg s mégis mely felesen legyen. De az mint Kegyelmed nekem írta vala, megteljesedett rajtok, mert nem mind jönnek azok haza, az kik odamentek volt. Csak 3800-nak számlálják maguk is, az kik héjával vannak. Azonkivől mennyi lovak, szegény emberek marhája etc. Bizonyos, hogy mazullá tették ezt az vezért s Musza basát (az ki Csáfer basa előtt vala itt) mondják bejövendőnek. Igen belső jó emberem adja, uram, értenem, hogy semmi békességek niúcsen az kazullal és hogy nem régen is 20 ezer embere veszett Achmet pasával oda be. Azt is írja, hogy az fejedelemmel ő nagyságával accordáltak volna, s csak az ő nagysága predikátorát várják az portáról, ottan Bethlen István is elébbi állapotjára haza megyen. Csak ez igaz legyen is, elég elhitelére békételen állapotjoknak. Igen hozzák vala ez napokban a tatárokat is, ugy tavaszra császárokat is, de tudván, hogy mindnyájan tudjuk dolgokat, csak lesütötték fülököt. Onnét följül csak szintén, hogy ezeket írnam, jövének, uram, ez hireim, az kiket Kegyelmednek includálva küldtem. Isten mind jobban adja az dolgokat az emberek vélekedésénél. Az előtt is kértem Kegyelmedet s kérem most is, tudósítson az régen irt levelem elvételéről és ha Nyári s Szemere uraméknak megküldötte volt-e levelimet, mert semmi válaszom nincsen reá. Kegyelmed énnekem parancsoljon s kötelességem szerént jó szízzel szolgálók Kegyelmednek. Tartsa isten jó egészségben Kegyelmedet. Nógrádban 10. Decembris 1636.

Generosae Dnis Vestrae

servitor et amicus, uti
frater addictissimus
Paulus Eszterházi m. p.

Kivül Debreczeni kezével: 23. Decembris a. 1636. Eszterházi Pál uram ő nagysága 10. Decembris Nógrádból. Budai vezér Budára menektele. Mazullá tötték etc.

Külczim: Generoso dno Thomae Döbröczöni de Király Darócz stb.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XXXIX. 1636. dec. 1—22.

Az »Actorum Palatini« IV-ik kötetében a 69. sz. okirat: a »*Transactio Trannica cum turca et Stephano Bethlen*« a kiegyezés okiratait következő rendben adja:

a) Az erdélyi fejedelem reversalisa. (Török-Magyarkori Állam-Okmánytár II. 469).

- b) Budai vezér reversalisa s assecuratiója. (U. o. 472.) *Végéhez:*
 »Iratott czonbori mezőn«.)
- c) Ország reversalisa (U. o. 467.)
- d) Bethlen István uram reversalisa (Erdélyi Országgyűlési Emlékek IX-ik k. 585.)
- e) Bethlen Péter uram reversalisa (U. o. 487 jegyz.)
- f) Kajmekámnak tött ország assecuratiója (Török - Magyarokri Államokmánytár II. 468.)

g) 1636. dec. 1.

Sziliktar Muztafa vezérpassánuak tett ország assecuratiója.

Mi egész Erdélyországban lakó három nemzetnek főrendei stb. Adjuk bizonságúl ez jelen való levelünkben, hogy mivel ez mostani felháborodott állapotoknak lecsendesítésében, az ttes és ngos sziliktar Musztafa vezérpasa ő nga, hatalmas győzhetetlen császárunk előtt és fényes portáján, hozzánk és az mi kglmes urunkhoz fejedelmünkhöz az ttes és ngos Rákóczy György urunkhoz ő nghoz jó akarátját mutatta, remélvén hogy ennekutánna is hozzánk és ő nghoz az mi kglmes urunkhoz fejedelmünkhöz azon jóakarátját megmutatja. Azért az mint hatalmas császárunknak könyörgettünk az ttes és ngos budai vezér Huszain pasa által, hogy az mi kglmes urunkat fejedelmünket ő ngát teljes életében fejedelemségében, és minket is országúl régi szabadságunkban, törvényinkben, fejedelem szabad választásunkban, az boldogemlékzetűszultán Szulimán nagy császártól adatott athname szerint megtartson, s oltalmazzon mindenek ellen, s ő httsga az mi kglmes urunknak fejedelmünknek mindenről kglmes athname levelet adjon. Ha azért ő nga sziliktar Musztafa vezérpasa alázatos törekedése által, hatalmas császárunktól alázatos könyörgésünk és kivánságunk szerint való athname levelet szerez az mi kglmes urunknak s mi nekünk országúl, s az atname levél kezünkhöz érkezik, mi is ő ngának sziliktar Musztafa vezérpasának hálaadó voltunknak megmutatására, mikor htms császárunknak ajándékban ígért negyvenezer tallért az mi kglmes urunkkal együtt megküldjük, ugyanakkor hatezer tallért ajándékon küldünk az mi kglmes urunkkal együtt. Mely ígéletünknek beteljesítésének bizonságára adtuk ez mi levelünket ugyan hitünk szerint ő ngnak sziliktar Musztafa vezérpasának, magunk kezünk írása és pecsétünk alatt. Iratott Szászvároson első napján karácson havának 1636. esztendőben.

Legfelül: Sziliktar Musztafa vezérpasának tett ország assecuratiója.

(Másolat, herczeg Eszterházy kismartoni ltárában levő gyűjteményben.)

h) Transactio (Országgyűlési Emlékek IX-ik k. 581. l.)

XI. 1636. decz. 14.

Generose domine et fautor mihi observandissime stb.

Sexta Decembris kelt Kegyelmed levelét ma estve hazajövén útról, találtam házamnál, melyet nagy böcsülettel vettem; Kegyelmednek, mint uramnak megszolgálom, hogy urunk ő nagysága egészséges és szerencsés állapotjáról méltóztatott tudósétani. Legyen áldott az úristennek szent neve, hogy ő szent felsége ennyi áldását nyújtotta ő nagyságára; az úristen ennél is jobban ezután is áldja meg igaz ügyében ő nagyságát, melyet bizony sok jámbor itt is minálunk tiszta szüübül kíván; többi között Osztroit uram ő nagysága, kinek levelét in specie im odakiüdtem Kegyelmednek; megirtam vala mindjárt ő nagyságának, miben legyen az mi kegyelmes urunk állapotja, melyet Réz András uramnak irt Kegyelmed leveleiből értettem meg; másfelé is, míg Morvába is irtam; mert itt annyira elhirdették volt némelyek, hogy bevágta Vaskapun az tatár magát és bevitte vezér Bethlen Istvánt Erdélybe, csaknem elhitték volt közönségesen [az] emberek. Nagy hatalmat vett Slesiában sueciai had, Saxoniában is, Wrangell megvette Landspergát, Frankfurtot ad Oderam és Nagy-Glogót is, Panir penig szélyel jár Saxoniában nem kicsin progressussal, közhirrel beszélük, hogy Magdeburgot is visszavette volna. Császár urunknak Linczbe kell jönni az innepekre, újesztendőre penig Bécsbe, azt bizonytal beszélük; mivel igen ártalmas is volt az ratisbonai aer; mint mehetett végben az electió. még nem tudhatjuk itt. Treviri electort ő felsége Ratisbonába hozatta volt, akarván elsőben degradáltatni, azután talám másképpen is megböüntetni; de az több electorok igen szokatlan dolognak praetendálván valamely electornak degradatióját, soha nem akartak reá menni, sőt hogy pleno numero lehessenek és kiki közölök libere voxot mondhasson, kívánták fölszabadítását arestomból, melyet ő felsége megcselekedvén, ő is libere szólott és contradicalt az electiónak s azzal el is ment bántás nekől, irván privatim is ő felségének szép rationabilis apologiát, miért nem consentiálhat az electiónak. Császár urunk annyira congratulált, hallom az mi kegyelmes urunknak, hogy ordinaria avisa kivől speciáliter nyomtatta ki ő fölsége az szalontai harczot és az török kárvallását s megverését, ki nem kicsin becsoletire s előmenetelire van ő nagyságának; adná az fölséges úristen, hogy fojtanak meg az vezért és állandó békességet szerezne ő nagysága magának s Erdélynek portán; soha fényesh csillaga föl nem tetszett szegény magyar nemzetnek, mint az volna. Bizony dolog, nem minden magyar tudja ezt considerálni, az mint Kegyelmed is írja; ugy annyira, hogy császár ő fölsége az mi kegyelmes urunk felől való nyomtatás[á]t is meg merték csúfolni;

de csak istennek tessék (az minthogy tetszik is) az ő nagysága magaviselése, etiam inimicos convertet ad pacem, hol pedig eszekben nem veszik magokat bizony megszigyenéti; mert veszedelmes dolgot vettek magok eleibe. Tartsa meg az úristen sokáig kedves jó egészségben Kegyelmedet. In Hanzlikfalva 14. Decembris Anno 1636.

G. D. V.

servitor addictissimus
Andreas Bogádi m. p.

P. S. Az minemő kozákság ment volt kikeletkor bé császár urunk hadában, mintegy három ezer megmaradván beunek, jöttek Morvába Lipnik nevő városhoz, ki csak hét mélyföld ide, ki sem akarnak Morvából menni, valamég meg nem fizetnek nekik, másfél százezer tallért kérnek. Pogány sem cselekedné, az mit ők szegény morvaiakon cselekesznek. Ezen órában jött irás felőlök hozzám Morvából.

Kivül Debreczeni kezével: 23. Decembris A. 1636. Bogádi uram levele. Az szalontai harczot kinyomtatta császár urunk ő felsége etc.

Osztrozít uram levele is itt vagyon, kit Bogádi uramnak irt etc.

Külszím: Generoso domino Thomae Debreczeni stb.

(Az egész levél Bogádi írása.)

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban)

XLI. 1636. decz. 24.

Az úristen ő felsége stb.

Im cardinal uramnak két levelét küldtük Kegyelmed kezében; de más Kegyelmeden (*talán kimaradt: kívül*) ne lássa; egyik írása másikkal mint ellenkezzék ő kegyelmének, megláthatja Kegyelmed. Végben menvén azért immár az törökkel is az békeség, még ugy pedig, hogy oda mind magunk s ország hittel kötelezte magát, elszakajtván az keresztyénségtől egyességét, itt az Kegyelmedtől kérdésünk: mindenekről ugy tudósítjuk-e cardinal uramat, az mint az dolog vagyon, és végben ment az békesség; holott ha mit mi eltilkolnánk is, másunnau is ugyan megértik s magunkat csak megjegyeztetnénk, melyet mi minden úton. . . . .
. . . . távoztatni; annál is inkább, hogy mi egy általjában rövid nap gyermekiunket magunk mellől kibocsátjuk magyarországi jószágokban ott való lakásra, ha magunknak az mostani szokatlan s hallatlan kötelezéssel, az keresztyénség offensusával, az statusok tetszéséből meg kelle az törökhöz kötnünk, őket se mutogassák újjal jövendőben; azt se mondják, hogy az erdélyi proven-tus kel reájok; holott látom, értem az mostani állapotban, hogy

magamra s az haza gondviselésére az mi hadat kellett volt conscribáltatnunk oda ki, — most fenléteket is egy kevés ideik (*így*) bánják; noha mikor az dolog elein volt, az földből is kivájtatták volna velünk; — eddig tött expensáinkat is csak semminek tartják, hanem még azután valónak is sulyát mi reánk akarják nehezéteni. Az lengyelországi hetman levelét is oda küldtük Kegyelmednek magunk keze írása alatt, azt a mit cifrákkal irt; szolgálja itt vagyon annak is, Kegyelmed formáljon választ. Az Bethlen Péter levelében is, kit szombaton hoztak, kettőt oda küldtünk; noha nevek s kezek írások sem egyiknek sem másiknak ott nincsen; de az nyilván megismerszik, hogy ő dolgok, Kegyelmed mind egyiket s másikat megolvastván, küldje vissza, Bálintfi Balástól Kegyelmed visszaküldheti. Bethlen István Illén akar mulatni, ki nekünk nem tetszik s noha lakóhelyére való mentétől fogva 20 napra (kin mi Ecsedet értjük) az 7000 forintot meg kell küldenünk; de azt akarnánk, bár eddig is be. . . . . volna. Az Bábolna kézben való bocsátás[a] felől is. . . . . még az papok által mi megizentük: mihentest ő kegyelme renunciál az fogarasi jusnak, — minthogy mi mind azt s mind az többit azért adtuk, — mindjárt mind azt s mind az többit, ki maga személyére tartozik, praestáljuk; az fia részére is, mihentest reversalisa is fiának kezünkben léssen, az minuta szerént. Micsoda declaratiót tett Haller István uramékkal s még mit kívánjon, im maga keze írása s pecsété alatt megküldtük Kegyelmednek; mind egyiket s másikat Kegyelmed küldje vissza. Az vezér hitlevelét lenne, úgy mondják, ő kegyelménél, az minutát látták. Adja isten stb. Datum Albae Juliae 24. Decembris, anno 1636.

G. Rakoczy m. p.

Küül másírás: 25. Decembris in Colosvar, hora 3. pomeridiana.

Külczim: Generoso magistro Stephano Kassai de Colosvar, stb. Cito, stb.

(Az egész levél I. R. Gy. írása; eredetije a m. k. országos levéltárban.)

XLII. 1637. sept. 9.

Sacratissima caes. et reg. Mattas, stb.

Bellicis motibus, qui anno proxime elapso me et ditiones meas occupaverant, divino favore sedatis, augustae memoriae imperatori caes. et regiae Mattis Vestrae genitori, atque praedecessori literarum medio notum feceram, me cum dominis comitibus Stephano et Petro Bethlen eisdemque adhaerentibus, iuxta diplomatum mutuorum tenores et reversalium ab ipsis mihi datarum continentias de omnibus controversiis et differentiis bonam concordiam transegisse; quae quidem literae, quominus suae quon-

dam matti humiliter offerentur, morte praeventam suam mattem fuisse, inaudio. Ad requisitionem itaque ipsius domini comitis Mattem quoque Vestram caes. et regiam super eo informatam, demisseque rogatam et oratam esse volo, concordiam hanc nostram in bonam partem interpretari, eosdemque dnos comites cum suis, caes. et reg. sua benignitate prosequi clementer velit. In reliquo stb. Datum Albae Juliae, die 9. mensis Septembris, anno domini 1637.

Sacr. caes. et reg. Mattis Vrae

studiosissimus et devotissimus servitor
Georgius Rakoczi m. p.

Külczim: a rendes.

(Másolat, a nemzeti muzeumban a Jászay-féle gyűjteményben.)

XLIII. 1638. m a r t. 18.

Comes Stephanus Bethlen de Iktar comitatuum Hunyad et Maramaros supremus ac perpetuus comes etc. do memoriae praesentes. Quod cum augustissimam et imperatoriam maiestatem, dominum meum clementissimum, eadem in me et meos benignitate et patrocinio inclinari, quo magni nominis pater et praedecessor suae maiestatis solebat, demisse intelligam. Ego etiam fido et hisce literis suae sacr. matti compromitto et spondeo quicquid a tali homuncione proficisci poterit, pro virili fidelitatis meae obsequium et devotionem augustissimae suae domui constanter exhibiturum, nec ullo unquam tempore contra eandem, vel illum dnum principem Tranniae tanquam suae mattis confederatum hostiles conatus meditaturum, aut moliturum, certa fiducia ductus suam quoque mattem omni clientela et patrocinio mihi et meis affuturum, et inter coeteros fideles suos salvis libertatibus me et meos uti permissurum. In cuius rei testimonium hasce meas humilime dedi, in arce Ecsed die XVIII. Martii ao MDCXXXVIII.

Kivül: 18 Martii 1638. Laskai János által küldött reversalisnak pariája.

(Egykoru másolata Vörösvártt, a gróf Erdödy-féle levéltárban.)

XLIV. 1638. m a r t. 31.

Nos Ferdinandus tertius etc. etc.

Memoriae commendamus etc. etc. Quod cum in anno superiore, occasione nonnullarum differentiarum, inter ill. principem Transs. *Georgium Rakoczi* etc. et spect. ac magnificum dom.

Stephanum Bethlen de Iktar subortarum, controversiis et dissidiis excitatis, *ob iniuriam*, quam sibi illatam praetenderet, commotus, ex partibus ditionum regni istius nostri Hungariae, ad *turcas* secessisset, — qualia quidem facta cum et publicae regni constitutiones, neque legum patriae praescripta, et iura communia impune tollerent: nihilominus tamen ad nonnullorum fidelium nostrorum regnicolarum demissam expositionem nobis repraesentatam, ex innata etiam nobis clementia, accedentibus simul humilimilis, et instantibus dictorum regnicolarum petitionibus, pro parte praetitulati comitis factis, utpote qui de fidelitate, devotione, et constanti sinceritate sese tam nobis, quam regni, successoribus quoque nostris, regibus Hungariae, augustaeque domui nostrae Austriacae, tam memorati regnicolae commendarunt, quam etiam idem et comes repromisit, ac sponndit, nihil sese per semet ipsum, nec per alios moliturum, aut suscitaturum, quod tam nobis, regno, vel vero foederatis nostris, *principi nimirum Transilvaniae*, aliisque, cum quibus mutua pacta intercedunt, adversaretur, vel praediuicio, nocumentoque esse posset. — Eundem itaque nos quoque *assecuramus*, et *affilamus*, quod praemissum factum nullo unquam tempore, nullisque viis, ac modis, coram quovis iudice, iustituario, aut tribunali iudicatura tam in persona sua, ac suorum, bonisque eorundem per quosvis molestandum, in ius attrahendum, aut lite, iudicioque conveniendum, vel aggravandum esse. Imo absolvimus, absolutumque pronunciamus, et assecuramus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum in civitate nostra *Vienna*, die *ultima* mensis *Martii* a. d. 1638. regnorum nostrorum Romani 2. Hungariae et reliquorum 13°. Bohemiae vero anno 11°.

Ferdinandus m. p.

Laurentius Ferenczffy m. p.

(A kolosvári collegiumban levő másolatból leirt Kemény József-féle példány után.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

TITKOS TÁRSULATOK TEMESVÁROTT

A MULT SZÁZADBAN.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

»Csak félig ismeri valaki valamely korszak történetét, ha az akkori titkos társulatokat, s azok működését nem ismeri« — így nyilatkozik egy alkalommal a hírneves történetíró: Schlosser. E mondást megszívlelvén, a titkos társulatok körében, eleinte tisztán irodalomtörténeti szempontból felvett kutatásaimat csakhamar kiterjesztettem ezek történetére általában, a mennyiben hazánkra vonatkoznak. Rövid idő alatt rendkívül gazdag adatbánya tárult fel előttem: a gróf Fesztetics-féle déghi kastélyban egy egész idevágó levéltár vált reám nézve hozzáférhetővé, mely a hazai titkos társulatok történetére sok új és meglepő fényt derít.

Midőn a Temesvárra vonatkozó adatokat ezennel ismertetem, mindenben az eredeti okmányokra támaszkodva, igyekezni fogok a tényeket egyszerűen constatálni, nehogy az olvasó véleményét bármi tekintetben praeoccupálni látszassam.

Számos olvasó már értekezésem czimén is fenn fog akadni. Lehetséges-e, hogy Temesváron, e jámbor és loyalis városban valaha titkos társulatok léteztek?

Megadom a feleletet: igenis léteztek, még pedig *szabadkőművesek, rózsakeresztesek*, és kivált a *rózsa-rend*, melynek itt volt egyik országos központja.

Ezek közül a *szabadkőművesek* voltak az elsők, kik itt is sátort ütöttek. E szövetség Angliában keletkezvén, a mult század harminczas éveiben elterjedt Németországban, s 1742 óta Ausztriában is kezdett gyökeret verni Mária Teréz alatt, kinek férje szintén tagja, sőt protectora volt a szövetségnek. Ily hathatós pártfogás mellett is csak hallgatva тұrt állapotban volt a szabadkőművesség, míg II. József alatt nagyobb lendületet vett. E fejedelem, germanizáló tendenciái számára alkalmas eszköznek tekintvén az eleinte mindent kizárólag németül tárgyáló társulatot, azt nemcsak engedélyezte, hanem némileg pártfogásába is

vette, a mennyiben akkor, midőn gyűlhelyei (páholyai) számát korlátozta, egyuttal elrendelte, hogy az engedélyezett gyűlésekben (ugynevezett munkáikban) ne zavartassanak.

Akkor nagy divatban volt a szövetség hazánkban is, elanyyira, hogy — az egykorú író szerint — alig volt valamire való férfi a közéletben, ki abban részt nem vett volna. Alkalmasint Temesvárott is úgy volt ez. A töröktől alig visszahódított városnak nagy lendületet adott az a számos idegen, ki mint mérnök, kamarai hivatalnok stb. ide került. Ezek, nyilvános helyek szűkében, leginkább egymásra voltak utalva, s azért szívesen csatlakoztak oly társulathoz, mely — a mellett, hogy a jótékonytságot tűzte ki céljául — gyakrabban nyújtott alkalmat némi szellemi élvezetre s társas-vacsorákra.

Eddigelé csak az volt tudva, hogy Temesvárott 1785-ben létezett egy »a három fehér liliumhoz« címzett páholy. Hogy ez mikor alakult és kikből állott? azt mély homály borította.

E homályt ma sem deríthetjük fel teljesen, a mennyiben mi sem határozhatjuk meg pontosan az alakulás évét; valószínűnek tartjuk azonban, hogy a páholy már a 70-es évek első felében keletkezett. Következtetjük ezt onnan, mert a páholynak, 1782-ki névjegyzéke szerint,¹⁾ akkor már harmadik főmestere (elnöke) volt, s ha vesszük, hogy az első kettő csak néhány évig állt az ügyek élén, helyesnek tűnhetik fel következtetésünk.

Valószínű, hogy a páholyt *Sauvégue* József kereskedő alapította, ki azonban 1782-ben már nem Temesvárott, hanem Fiumében lakott, a kivel alább még lesz dolgunk.

Az említett névjegyzék szerint *Sauvégue* után *Bohoniczky* katonai élelmezési biztos (Verpflegs-Commissär) állt a páholy élén, ki azonban ekkor »volt főmester«-ként már Lengyelországban tartózkodott.

A főmester 1782-ben és még 1785-ben is nemes *Eckhard* Frigyes kanizsai főszámvevő volt.

A páholy többi tisztviselői voltak: első felügyelő *Barth* János György, a verseczi kerület főperceptora Oraviczán; második felügyelő *Heigl* Ferencz temesvári kereskedő; szertartásmester *Kirchgeher* Engelbert, a fa-szállítási hivatal ellenőre; szónok *Wreden* Ferencz törvényszéki ülnök; pénztárnok *Müller* József Ignác, a kamarai s tartományi pénztár főpénztárnoka.

Mesterekként felsorolhatnak: gróf *Petting* Venczel, az administratio tanácsosa és kamarás Bécsben; gróf *Golz*, alezredes az Eszterházy-féle ezredben; báró *Basselly* administrationalis fogalmazó; *Nigg* szertárnok (Material-Verwalter) Lippán; *Tóth* József

¹⁾ Lista der F. M. □ zu den 3 Lilien in Temesvár vom Jahre 1782. — (Dégh XVII. kötet 7. sz.)

György, az élelmezési hivatal igazgatója; *Scherübel* főszámvevő Moraviczán; *Grosz* János Jákim megyei orvos; *Swoboda* Jakab, az administratio registratora s expeditora; *Wallbrunn* János György, az administratio ülnöke; *Willberg* határőrvidéki kapitány Pancsován; *Kirsch* Sebestyén erdészsegéd; *Karliczky* világi pap s az elemi iskolák igazgatója; *Heimeyer* főszámvevőségi acturius Bécsben.

Legények voltak: *Sorgenfrey* Jakab kanonok és püspöki helytartó; *Uberty* Lajos főhadnagy és kamarai mérnök, ki 1779-ben Krassó megye mérnökévé s hídfelügyelőjévé neveztetett ki; *Heimerl* Mátyás priv. nyomdász.

Tanonczfokban voltak: báró *Rehbach* lugosi kerületi elnök, utóbb Horvátországban; *Bremner* János főszámvevő Rékason; *Paidaly* Jakab főperceptor ellenőr Lugoson; ifj. *Tóth* örmester Lengyelországban; *Bundsuh* János főszámvevőségi ellenőr Csákován; *Rheinfels* Miklós főszámvevőségi ellenőr Rékason; *Belm* Nep. János, adószedő Verseczen; *Kilie* bányász Oraviczán; *Nasse* ellenőr; *Abaffy* vasszállítási számvevő; *Hoffmann* Ferencz orvos Oraviczán; *Heigl* orvos Bogsánban; *Dellecaur* Fülöp udvari kamarai acturius, a ki még 1782-ben megvette a spattai és lapusniki jószágokat Krassóban; végre *Barzellini* a Starhemberg-féle rizstenyésztes ügyvivője, szintén temesvári lakos, valamint a többi is, kiről az ellenkezőt nem jegyeztük meg. Feltűnő, hogy az összes tagok *katholikusok* voltak, s egyetlen más felekezeti sem akadt, holott tudva van, hogy akkor általában minden *keresztény* talált felvételt a szövetségbe.

Hogy a páholy mily irányban működött és mily tárgyakkal foglalkozott, arra nézve semminemű positiv adattal nem rendelkezünk. Erre ismét csak visszakövetkeztethetünk, ha szemügyre vesszük azon ritualékat és alapelveket, melyeket a páholy követett és melyek szintén fenmaradtak. ¹⁾

Ez iratok szerint a szabadkőműves szabad ember, egyenlő minden királylyal, barátja a szegénynek és gazdagnak, ha erényes. A páholyba azért lép, hogy szenedélyeit fékezze, s állásának kötelességeit pontosan teljesítve, igyekezik a philanthropiát a szövetség egyedüli s leghasznosabb céljának elismerni. A szabadkőműves külsőleg is megkülönbözteti magát másoktól a testvérei (vagyis mint akkor magyarul nevezték egymást: atyafiai) iránt tanusított őszinteség és barátság, valamint szabad és nyugzetlen gondolkodás, és feddhetlen életmód által. Patronusok

¹⁾ Altes Rituale zur Reception in ☉ der 3 weissen Lilien Vivat Concordia et Lux in Temesvár: 1. Reception eines Lehrlings. 2. Moral für die Lehrlinge. 3. Catechismus der Gesellen. 4. Catêchismus der Meister. (Dégh XVI. 1—4. sz.)

Evang. sz. János, főmunkaeszközeik: a biblia, a kalapács és a körző.

Ily elveket hirdettek az ujjonnan felvett tagoknak. A felvétel pedig a következőleg történt. Ha a páholy a »kereső profán« (felvételt óhajtó) becsületességéről elegendően meg volt győződve s ennél fogva a befogadásra méltónak ítélte, kijelölte a felvétel napját. Ekkor a keresőt egy sötét kamarába zárták, honnan őt a fekete álruhás és álarczos »frère terrible« bekötött szemmel, félig levetkőzve, meztelen térdrel és mellel a páholyba vezette, hol a főmester megkérdezte nevét, korát, vallását és állását; továbbá a következő kérdéseket intézte hozzá: Vajjon csak kíváncsiságból jött-e ide? nem követett-e el valaha becsületes emberhez nem méltó cselekedetet? nem keveredett-e rossz társaság által rossz hirbe? Mily ismeretekben, tudományokban jártas, s akar-e ezekkel szolgálni a társulatnak? Mily véleménye van a szabadművességről? Nem részese-e állam vagy fejedelem ellen irányult özszeesküvésnek? stb. stb.

Miután a kereső ezekre kellőleg felelt, le kellett tennie a próbákat, melyek inkább jelképes természetűek voltak ugyan, de mégis a felveendőnek férfias elszántsága s szilárd magatartása felismerésére szolgáltak. Ha ezeken is szerencsésen keresztülesett, megadták neki a világosságot, azaz: feloldották a szemét eltakaró kendőt, s e perczben az összes jelenlevők kardjait mellének látta szegezve, mit a főmester úgy magyarázott meg, hogy e kardok készek az új »testvért« minden veszedelem ellen megvédeni, de megfenyíteni is, ha a rá bízott titkos szavakat és jeleket elárulná.

Ennek megtörténte után le kellett tennie a fogadalmat, melylyel hűtlenség esetére a becsületes emberek megvetését, s az örök kárhozatot idézte saját fejére. Erre kézbesít neki a főmester egy fehér bőrkötényt, mint az ártatlanság jelképét; egy pár fehér keztyüt, annak jeléül, hogy »kezeinket ne fertőztessük vétkek által«, harmadszor pedig egy pár női keztyüt, kimutatván ezzel, hogy a nőket nagyra becsülik, habár körükbe be nem bocsátják is. Végre közölte vele a titkos jeleket és szavakat.

Az ekként a tanonczfokba felvett bizonyos idő múlva »dij-emelésben« részesülvén, legény, és újabb időköz után mester lett. Minden fokban más-más szavakat és jeleket közöltek vele. Messze vezetne azonban, ha e kevésbbé lényeges felavatások szertartásait is leírnók. Felvétele által a tanoncz egyenjogúvá vált a legidősebb mesterrel, és a páholyban más különbséget és előjogot nem ismeretek, mint a mely a választott tisztsegek méltóságával járt: az igaz, hogy a főmesternek az ülés tartama alatt majdnem feltétlen engedelmességgel tartoztak a többi tagok.

Az idézett »Moral für die Lehrlinge« füzet végén fel van

nak sorolva a páholy egykorú tagjai is, fájdalom, évszám feljegyzése nélkül. Mindazáltal constatálható, hogy amannál régibb, mert némelyek, kik itt még mint legények szerénykednek, ott már mint mesterek szerepelnek. Érdekesnek tartjuk e jegyzék közlését már azért is, mert a tagok titkos vagy rendi nevével is megismertet bennünket.

E szerint a páholynek akkor voltak mester-tagjai: *Sauvéque* (Elucidarius), *Bohoniczky* (Seneca), *Festenber*g (Demosthenes), *Barth* (Themistocles), és *Tóth* (Arcatius), kik valószínűleg a tisztikart képezték; továbbá: *Nigg* (Aristoteles), *Heimeyer* (Thirmothenes), *Kirchgeher* (Horatius), *Wreden* (Cato), *Gross* (Hypocrates), *Müller* (Florentius), *Wilberg* (Marcus Tullius), *Svoboda* (Periclides), *Eckhard* (Scipio), *Larmin* (Constantinus), *Sauer* (Justinianus), és *Heigl* (Celsus). Legények voltak: gróf *Golz* (Phylopomenes), *Basselly* (Plato), *Heimerl* (Livius), *Scherübel* (Socrates), *Rheinfels* (Taurus), *Wallbrunn* (Decentius), *Bell*¹⁾ (Jovius), *Kirsch* (Camech), *Kilie* (Xenophon), *Untug*¹⁾ (Pythagoras), *Nasse* (Ovidius) és *Abaffy* (Achilles). Csupán a tanonczfokot bírták, tehát újabb tagok lehettek: *Uberty* (Hannibal), *Rehbach* (Flaminius), *Brenner* (Acillo), *Vor. Fr.?* (Aron), *Paidaly* (Scarius) és *Bundschuh* (Ursulus). Végül e kettőnek — *Karliczky* és *Hoffmann* — nincs megnevezve foka s rendi neve.

Nem érdektelen e névjegyzék toldaléka sem, a mennyiben megtudjuk belőle, hogyan nevezték a városokat rendi néven. E szerint Bécs=Salem, Berlin—Trója, Prága=Cairo, Temesvár=Jeruzsálem, a Józsefváros=Joachimvölgye, a Gyárváros=Hamburg, Lippa=Sinai, Versec=Smyrna, Lugos=Josaphatvölgye, Szt.-András=Babylon, és Csákova=Palestina; Bogsán, Dognácska és Pancsova szintén be vannak jegyezve, de nyilván még nem kaptak rendi neveket.

Az 1782-diki névjegyzék közt, és a páholy történelmére vonatkozó legközelebbi adatok közt három évi hézag mutatkozik.

Ez adatok egy férfira vonatkoznak, kivel majdnem kivétel nélkül minden akkori hazai titkos társulat kebelében találkozunk. E férfi *Aigner* Xav. Ferencz Adám, ki mint az Eszterházy Miklós-féle ezred hadnagya, mérnöki teendőket végzett, és Uj-Karlóczán. Eszéken, Péterváradon, Nagy-Szt.-Miklóson és Temesvárott tartózkodván, 1784 vége felé lépett a páholyba, s 1785. jan. 23-án díjmelésben részesült. Ez alkalommal Wreden tartott szónoklatot, melyben elmondja, hogy az a kiváló buzgalom és szigor, melylyel Aigner a szabadkőművesség követelte kötelességeit teljesítette, — a társulat iránt tanusított tisztelete s ragaszkodása, valamint kifo-

¹⁾ A nevek rövidítve lévén, a többit az előbbi névjegyzék segítségével kiegészíthették, nehánynál azonban ez nem sikerült.

gástalan magaviselete azon indokok, a miért a második fokba emeltetik. Bizton reményli — ugymond — hogy ez még inkább fogja őt serkenteni ama tökélyek felé való törekvésében, melyek a szabadkőművesség és e páholy célját képezik, t. i. isten félelme és szeretete, — az embertársak s kívált a szabadkőművesi testvérek iránti szeretet, — a szívnek és erkölcsnek tisztasága, — tántoríthatlan hűség és hallgatagság, végre minden cselekedetben becsületesség és tisztesség.

Egy hónappal később (febr. 27-én) már a mesteri fokba is beavatták, — jele annak, hogy a benne helyezett reményeknek megfelelt. Nemsokára rá kiállították bizonyítványát is, melynek eredeti szövegét jegyzetben adjuk. ¹⁾ E szerint a páholynek akkori tisztikara a következőkből állt: *Eckhard* Frigyes főmester, *Wreden* Ferencz helyettes főmester, *Wegler* C. (alezredes) I. felügyelő, *Gross* János Jákim II. felügyelő és *Swoboda* János Jakab titkár.

Eckhard vezetése alatt, úgylátszik, nagy lendületet vett a páholy úgy tagjainak számára, mint működésére nézve. Az utóbbira egyes, még megemlítendő jelenségek engednek következtetnünk. Az előbbit az imént említett *Aigner* kezétől származó névjegyzék (Dégh XVI. 2. sz.) bizonyítja, mely 1785 vagy 1786-ból eredvén, több tekintetben igényli a közlést; nevezetesen: mert a páholy tagjait szintén, de az előbbitől eltérő rendi néven is felsorolja. és mert — míg a korábbi s 1782-ki jegyzék közt nagy eltérés nem mutatkozik (az eredeti 37 tag közül elmaradt 5, új tag volt 6) — addig 1782-től az újabb jegyzék keltőig a páholy személyzete gyökeresen megváltozott, úgy hogy a tisztségek is alig kerültek ki a régi tagok számából.

A főbb tisztviselők ugyanis valószínűleg a jegyzék élén álló öt tag volt, azaz: *Eckhard* (Anselmus), *Gross* (Julius), *Müller* (Laurentius), *Swoboda* (Romulus) és *Wreden* (Augustus).

¹⁾ Wir Groszmeister, Deputirter, Aufseher und Beamte der vollkommen und gesatzmässigen □ zu drei Weissen Lilien in ☉ zu Temeswar bekennen, das Vorzaiger dieses *Franz Xar. v. Aigner* k. k. Lieutenant, als wirklicher Freyer Mr. in unsern Königl. Orden in 1. 2. 3. Grad aufgenommen (und) in den □ Listen vorgemerket worden sey. Wir empfehlen denselben der Bruder Liebe aller auf der Oberfläche (der Erde) verstreuten Brüder, und sind bereit, ein gleiches zu erwiedern.

Gegeben in ☉ zu Temeswar 57¹⁷/₄ 85.

<i>C. Wegler</i>	<i>Frid. Edler v. Eckhard</i>	<i>Gross</i>
1-ter Aufseher	Meister vom Stuhl.	2-ter Aufseher
	<i>F. A. F. Wreden</i>	
	Deputirter Meister vom Stuhl.	

(L. S.)

Johann Jakob Swoboda

□ Secretair.

Egyébb régi tag: *Festenberg* (Andronicus), *Barth* (Plato), *Heimerl* (Pompejus †) ¹⁾, *Scherübel* (Catilina), *Wilberg* (Pompejus), *Wallbrunn* (Milton), *Belm* (Belisar), *Heigl* (Virgilius), *Sorgenfrey* (Petrus) és *Barzelliny* (Copernicus). Tehát az 1782-ben volt 38 tag közül csupán 15 maradt meg.

Ellenben beléptek a páholyba: *Pehaker* (Elias), *Urik* (Cato), *Urrik* (Diderot), *Aczél* az administratio ülnöke (Junius), *Seipp* Kristóf (Vespasianus), *Wegler* alezredes, majd ezredes és a katonai felmérő osztály elnöke (Confucius), *Barkóczy* (Barnabás), *Illésházy* (Sophronius), *Lerchenthall* (Placidus), *Villius* (Democritus), *Gayer* (Anaxagoras), *Aigner* (Ethelred), *Benckhard* (Socrates), *Orsati* (Livius), *Mehlan* (Hippocrates), *Weinhart* (Hannibal), *Nicoletti* (Xenophon), *Orczy* (valószínűleg Orczy László, a temesi kamarai kerület administratora=Osmanus), *Veith* (Seneca), *Bataglia* Ferencz Torontálmegyei mérnök és hídfelügyelő (Demosthenes), *Tökölj* (Cicero), *Keresztúry* (Plutarchus), *Zierer* (Spinoza), *Frantz* Antal kamarai mérnök (Sulpitius), *Schirmding* (Pythagoras), *Szentkeresztly* az administratio ülnöke (Newton), *Pichler* (Lycurgus), *Veres* (talán Vörös Ignác szent-andrási szolgabíró ²⁾) (Diogenes) és *Gottschly* (Titius); végre *Kostial* (Huss) és *Szemti* (Fizlipuzli), kik »szolgatestvérek« gyanánt vannak megjelölve, kik a páholyban s a vacsoránál inasokként szerepeltek. Új tag tehát 32, a tagok összes száma pedig 47 volt.

Ha fentebb be kellett vallanunk, hogy nem bírunk adatokkal arra nézve, mily irányban indult a páholy; azt ez utóbbi évekre vonatkozólag némileg pótolhatjuk, még pedig a fentemlített *Aigner*hez intézett levelek után, a melyek szintén a déghi levéltárban maradtak ránk.

Legfontosabb e tekintetben *Democritus* (Villius) 1785. nov. 6-án kelt levele, melyben azt mondja, hogy »a temesvári testvérek most igen szorgalmasok, oktatási munkákat tartanak, hatalmasan dolgoznak a szabadkőművesi erkölcs ügyében és a legkomolyabban hadat üzennek a véték minden nemének, hogy teljesen elűzzék az előcsarnokból.« Hogy pedig e munkában minden tag részt vegyen, kérdéseket sorsoltak ki maguk közt, és mindenki tartozott a reája esett kérdést beszéd alakjában kidolgozni s a páholytól benyújtani, hol a munkálatok javát bizonyára fel is olvasták.

Ez intézkedést, úgylátszik, siker koronázta; mert midőn *Augustus* (Wreden) 1786. jan. 1-én *Aigner*rel közölné a neki jutott kérdést: »Az árvagyám szabadkőműves« — arról is értesíti,

¹⁾ Halált jelent-e ez a kereszt vagy magasabb fokot — nem bizonyos.

²⁾ Szentkláray Jenő: Száz év Dél-Magyarország történetéből I. k.

hogy már szép munkálatok érkeztek be, nevezetesen *Newton* (Szentkereszthy) felségesen tárgyalta a reája esett kérdést: »A katona mint szabadkőműves.«

Mellékesen megemlíti, hogy *Seipp* Pozsonyba menvén, az odavaló páholyban affiliáltatta magát. *Seipp* Kristóf Lajos, Wormsban 1748-ban születvén, a színi pályára lépett, és különféle vándortársaságok tagjaként bejárta a világot. 1768-ban még Erfurtban látjuk, de már 1774-ben Wahr igazgatása alatt Magyarországon találkozunk vele. 1783-ban Nagy-Szebenben szerepelt, szept. 24-én belépett az itteni páholyba; de már a következő telet alighanem Temesvárotn töltötte, ahol *Korabinsky* ¹⁾ tanúsága szerint, mint kitünő színész igyekezett a közönséget a legtisztább ízlésnek meghódítani.

Irodalmi téren is működött, kibocsátván egy »für seine Gebieterin sterben« című tragédiát (Pozsonyban 1785). és egy érdekes utazási művet ily cím alatt: »Reisen von Pressburg und Mähren, beide Schlesien und Ungarn nach Siebenbürgen« (Frankfurtban 1793-ban), mely évben a szerző Pozsonyban elhalt.

Mennyiben állt *Seipp* művészi szereplése összefüggésben a szabadkőművességgel, az meg nem állapítható; de hogy ennek tagjai nagy súlyt fektettek a színügy emelésére, esetleg megalapítására, arra van analogia Budán, Pozsonyban és Nagyszzebenben, hol a színészet megindítói s legerősebb támaszai szabadkőművesek voltak.

A páholy egyéb tagjai közül még néhányról kell külön megemlékeznünk, mint akik egyik-másik irányban kitűntek.

Ilyen mindenek előtt báró *Linden* Miksa, Báróczy Sándor benső barátja, alchymista-társa, kire még visszatérünk.

Ilyen továbbá *Kovács* Károly Lipót szabadkai tanár, ki több alkalommal kereste fel a páholyt, melynek kérdés, hogy tagja volt-e — német verselményeivel, melyekben a buzgó szabadkőműves mély vallásosságot is tanusít ugyan, de a melyek sokkal döcögösebbek, hogysen az olvasót velök fárasztanók.

Még bizonytalanabb egy másik bánsági emberről, vajon tagja volt-e a temesvári páholynek. Ez egy bizonyos *Noratzky* volt, kinek özvegyénél *Aigner* hadnagy rendi irományokat talált, még pedig oly férfi aláírásával is, kivel rendes összeköttetésben állt, t. i. *Zierch* könyvkereskedő Bécsben, honnan sok szabadkőművesi és alchymisticus könyveket hozatott. Ez megkérdéztetvén, azt írta 1785-ben, hogy 12—15 év óta igen sok iromány küldetett Bécsből Magyarországra az ő aláírásával, a többi

¹⁾ Geograph-Historisches Lexikon von Ungarn. Pressburg, 1786. 754. lap.

közt Sauveguenek is; lehet, hogy Novatzky ennek temesvári páholyához tartozott.

Egyébiránt megjegyzi, hogy a hirhedt *Sauveque*, kiről még alább lesz szó, jelenleg Bécsben tartózkodik, és hogy *Baselly*ről azt hallotta, mintha ez amannak meghitt barátja és kémje volna. (Dégh VII. 74. sz.)

Még rosszabb világot derít egy más levél *Tóthra* (az idős vagy az ifjabbra?), kiről Scherübel, mint a páholy egykori titkára azt állítja, régi tagok vallomása szerint, hogy II. Józsefnek az egész rend feloszlatását igen sürgősen ajánlotta volt, és kit a páholy kizárással fenytett meg. De vajon ez a feljelentés oka vagy okozata volt-e? — azt meg nem említi.

Legszébb fejlődésében látszott lenni a páholy, midőn 1784. végén megjelent II. József egy rendelete, mely egyrészt korlátolta a szabadkőművesi páholyok számát, másrészt pedig a kormány-széki városokban fennállhatókat a hatóság oltalma alá vetette, egyttal azonban a tagok névjegyzékét, illetőleg az újabb változásoknak a hatósághoz negyedévenként való beküldését elrendelte.

Temesvárott volt kormány-szék, az odavaló páholy tehát teljes bizton-ságban érezte magát, és nyugodtan folytatta működését. 1785. december hó végén tartotta tisztujtó ülését, mely alkalommal *Wreden* Ferenczet választotta meg főmesteréül, míg ennek helyettesévé *Eckhard* Frigyes-t, az eddigi főmestert tette. Felügyelőkké lettek *Barth J. György* és *Pehaker* Lipót, titkárrá pedig *Benkhard* Ker. János.

Ezek dicsősége azonban nem tartott sokáig. 1786. január hó vége felé érkezett értesítés a magyarországi tartományi nagymester: gróf Pálffy Károlytól, ki úglátszik különben nagyon keveset törődött »tartományával« és ennek páholyaival, — mely értesítés a temesvári páholyt váratlanul, mint a tiszta égből lecsapó mennykő érte. Pálffy ugyanis azt a meghagyást küldte, hogy más egyebekkel együtt, a temesvári páholy is azonnal feloszlatandó.

E parancsnak meghajlott a páholy, és *Wreden* sietett annak összes tagjait körlevélileg a páholy iránti kötelezettségök alól fölmenteni, s egyttal — bizonyára felső utasítás értelmében — tetszésökre bízni, ha a »Magyarországon fennálló öt páholy« valamelyikéhez csatlakozni akarnak.

Midőn erről az akkoriban Eszéken tartózkodó *Weglert* és *Aignert* jan. 27-én értesítette, megjegyezte egyszersmind, hogy a temesvári tagok a páholy további fenmaradása érdekében készek mindent elkövetni, és hogy kérésükre ez ügyben rögtön Bécsbe utazik.

Itt azonban mit sem végezett, sőt gr. Pálffy egyenesen megtiltotta neki, hogy kérelmét a császár elé terjessze, mivel az a

kibocsátott rendelettől úgy sem térne el. Minthogy azonban — úgymond — általánosan gyanítják, hogy a mostani állapot nem tarthat sokáig, — a páholy kis tőkét kamatoztatni fogják, a felszerelést pedig megőrizni, s azután nyugton várni, míg a jobb idők bekövetkeznek.

A várva várt »jobb idők« azonban nem derültek fel. Jul. 31-ki levelében Wreden azt remélte ugyan, hogy a katonai parancsnokság Péterváradról hír szerint visszahelyeztetik Temesvárra, és akkor lépéseket fognak tenni a páholy felélesztésére. Az áthelyezés azonban vagy nem történt meg, vagy a tett lépések nem vezettek célhoz; elég az hozzá: a páholy szünetelt tovább is. Csakhamar ezután kitört a török háború, s most még kevesebb reménység lehetett az új élethez. E háború folyamában pedig oly nyomasztókká váltak a viszonyok, hogy a páholy egykori tagjai a páholy összes irományait elégették.¹⁾

De a viszonyok változtak. II. József meghalt, és trónját II. Lipót foglalta el. E fejedelem alatt, ki maga is szabadkőműves volt, nemcsak hazánkra, hanem a szabadkőművességre is új hajnal mosolygott. A birodalom különféle helyein új páholyok keletkeztek; nevezetesen Bécsben a Rózsakeresztesek »zur Liebe und Wahrheit« című páholya.

Ennek egyik tagja, *Loibel* János Márton, a magyar-erdélyi udvari cancellariabeli könyvelői hivatal számtanácsosa — egykoron a nagyszebeni, később talán a temesvári páholyiak is tagja — felszólította a temesvári szabadkőműveseket, hogy alakítsák meg újra páholyukat, mely célra közbenjárását is fölajánlotta.

Erre a volt páholy fentnevezett tisztviselői, névszerint: Wreden, Eckhard, Barth, Pehaker és Benkhard 1791. szept. 6-án kimerítő levélben²⁾ feleltek, mely sokkal érdekesebb, semhogy közlését itt mellőzhetőnk.

»Januárhó 27-én kelt átiratára csupán azért válaszolunk ily későn, mert egyik érdemes rendtársunkat vártuk, aki profán ügyeiben oly soká távol volt a várostól. Visszaérkeztekor összeültünk mi, egykori páholy-tisztviselők, hogy az öntől rendünk érdekében vett intéésnek megfeleljünk.

Még át vagyunk hatva azon valódi szabadkőművesi szelentől, melylyel ön szemünk elé tartá a rend szabályait, és lelkiünkre kötötte a legszigorubb hallgatagságot. Mélyen érezzük, hogy a valódi szabadkőművesnek magába kell térnie, ha a rend világosságát meg akarja közelíteni. Leghőbb óhajtásunk emélfogva odairányúl, hogy ne igyekezzünk nagyszámú tagokat megnyerni, — a mi a rendnek egykoron annyi ártalmára volt.

¹⁾ Scherübel levele Aignerhez. Déghl Itár, VI. 116. l.

²⁾ Déghl levéltár, XXIV. kötet 14. sz.

Ön immár azt remélteti velünk, hogy nem lenne nehéz elérni azt, hogy templomunkban ismét hangozhassék a kalapács, és hogy a Bécsben fönnálló valódi páholyal egyesülhetnénk, ha mély hallgatást tanusítunk; sőt ez ügyben igen fontos dologra figyelmeztet, t. i. a magas ótalomra, melynek a valódi szabadkőművesség örvendhet mindaddig, míg korlátai közt megmarad.

De bármí hálásan sohajtunk is e testvéri ajánlat felé, és bármennyire törekedtünk és törekedünk jövőre, hogy csak valódi rendi munkákkal foglalkozzunk, és ne képezzünk az államra nézve gyanus vagy ártalmas clubbot: mégis az a külső biztosság, mely a hallgatagság egyik feltétele, mireánk nézve bökkenőt képez, mivel az egész város nagyon jól tudja, hol tartunk páholyt. Mert bármí szük legyen körünk is jövőre, minden óvatosság mellett is, könnyen észrevétethetünk és megismertethetünk, mivel a közönséges páholyháznak a külvárosban ¹⁾ csak egy bejárata van. De ha a páholyt áthelyeznök a városba, ott is hamar kifürkészhetnénk, mivel a legtöbb tag — gyakori összejöveteleinknél fogva — személyesen ismeretes (t. i. a hatóság előtt.) E két szempontból igen könnyen ki lehetnénk téve valami kellemetlen meglepetésnek, melyet különös ótalom nélkül el kellene tűrniünk. Ennélfogva felvilágosítást kérünk, hogy kihez kellene ily eshetőségben fordulnunk, vagy miként gátolhatnók meg azt?«

Ezek után előadják, hogy más veszély fenyegethetné őket oly testvérek által, kik hamis páholyból származnak, vagy kik valamely kártékony tan által inspirálva vannak. Azután így folytatják: »Hogy ön, igen tisztelt testvér, bennünket óhajtásunk céljához közelebb viinni, s egyesíteni akar a már fönnálló valódi páholyal, az szívünknek nagy öröme válik, és felelteti velünk a sok bajoskodást; sőt e rendi jótéteményt utolsó lehelletünkig hálásan el fogjuk ismerni, és mindig megemlékezni arról, hogy csupán az ön testvéri hajlandóságának köszönhetjük, hogy ismét a szabadkőművesség valódi útjára vezetettünk. Onhoz kell tehát legbensőbb kérelmünket intézniük, hogy a rend főbijeit a jó ügynek megnyerje, kik páholyunkat újra a rendi alkotmány amaz alaposzlopaira helyezték, melyeken hajdan állt, midön ártatlanul magában munkálkodott, s önálló Szent-János-páholyt képezett, — addig semmiféle rendi munkát nem végezhetünk, nem fogunk végezni.

Feloszlatásunkig a szoros observantia szertartása szerint dolgoztunk ugyan, de azt a fenyegető ellenséges betörés alkalmá-

¹⁾ Hagyomány szerint a Józsefvárosban, a Harang-utca azon házában, melynek kertje az egykor Pesty Frigyes-féle ház kertjével határos volt. Itt lakott volna egy bevándorolt (francia?) szabadkőműves, talán Sauvégue.

val Vulcannak áldoztuk fel, nehogy esetleg rossz kézbe kerüljön. Ennélfogva önhöz azt a kérést is kell intéznünk, hogy az újjá alakításakor új valódi szertartást is kapjunk, hogy annál jobban közelíthessük meg a rend céljait, és csöndben gyakorolhassuk a szentelt munkát« stb.

Min szenvedett az itt kifejezett hő óhajlás hajótörést: a temesvári testvérek nagy óvatosságán-e? vagy a II. Lipót halála után beköszöntött szigorúbb kormány előtti félelmen? — nem tudjuk; de a *három fehér lilium* már nem virult fel többé, a mint azt határozottan következtethetjük egy 1793-ki levél nyomán (Dégh VI. 116. sz.), mely szerint a páholy akkor *régóta* pihent.

Az előbb közölt levélben az mondatik, hogy a páholy elejétől végig a szoros observantia rendszerét követte volna. Ez aligha veendő szó szerint.

Ezen rendszert ugyanis báró Hund alapította, s a felvett névvel (Observantia stricta) jelezni kívánta azt a katonai szigort, mely abban uralkodik — ellentétben az angol és svéd rendszerrel, melyet »latae, vagy laxae observantiae«-nek nevezett. Rendszere Németországban nagyban hódított és Magyarországon is igen el volt terjedve mindaddig, míg gróf *Niczky István*, és gróf *Draskovich János* újitókként fel nem léptek, és 1772-ben 7 páholyt egyesítvén, meg nem alapították a »szabadság reformált tartományát.«

E hét páholy közt a temesvári nincsen ugyan megnevezve; mindazáltal feltehető, hogy a harmadik helyen közölt névjegyzék már az e rendszer szerinti rendi neveket sorolja fel. E jegyzékben ugyanis fel vannak említve a páholy látogatói is; névszerint: *Lovász* (Tullius), *Hückelmann* (Andromachus), *Hohenhausen* (Cicero), Marquis *Dana* (Diocletianus), *Máriássy*, *Klapka*, *Frankenbusch* (Plinius) és *Pálffy* (Hugó). Minthogy pedig kétséget nem szenved, hogy az utóbbi csupán a Draskovich-féle rendszerben viselte a *Hugó* nevet: talán nem túlmerész az a következtetés, hogy az egész jegyzék e rendszerre vonatkozik.

ABAFI LAJOS.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Műtörténeti adatok a XV. és XVI. századból.

Bártfa városának levéltárában a bártfai iskola történetére vonatkozó okmányokat kutatván, nagy számmal akadtam az olyan okmányokra is, melyek a hazai műtörténetre nézve nem csekély érdekekkel birnak. Ezeknek egy részét lemásoltam, más részét azonban, még pedig nagyobb részét, az idő szűke miatt és mert úgy sem vonatkoztak kutatásaim tárgyára, a tudomány számára nem értékesíthetem. Mindazonáltal nem tartom fölöslegesnek másolataimat a nyilvánosság elé bocsátani; talán alkalmul szolgálhatnak egyik másik tudósunknak a felső magyarországi levéltárakat ezen irányban rendszeresen átkutatni és ha többel nem, legalább olyan rendkívül fontos anyaggyűjteménnyel megajándékozni az irodalmat, milyen például Gaye Carteggio-ja az olasz műtörténetre nézve. A bártfai levéltár egymaga idevágó tömérdek felhasználatlan anyagot tartalmaz, mely, hogy egyebet ne is említsek, sok tekintetben kiegészíti a bártfai műrégiségeknek azon történetét, melyet Myskovszky Viktor adott »Bártfa középkori műemlékei« című nagy művében (1879. sk.).

Az általam közölt okmányokról kevés megjegyezni való van.

Az I-ső szám alatti a bártfai Szent-Egyed templomának főoltárára vonatkozik, melyen Szent-Egyed védszentnek képe volt lefestve. A Myskovszkynál I. p. 17. 33 közzétett feljegyzésekből tudjuk, hogy 1466-ban »perfecta est imago et tabula magna beati Egidii que constant florenos auri 21.« Most megtudjuk, hogy már 1459-ben *Aranyasi János* 10 forint értékű florenczi barna szövetet ajándékozott Szent-Egyed képére. — Ki

volt ez a Joannes Aranius, most nem tudom megmondani, bár úgy emlékszem, hogy találkoztam nevével Bártfa városának XV. századbeli számadási könyveiben. De az nem éppen lehetetlen, hogy azonos azon Aranyasi Gellértfi Jánossal, ki 1462-ben csütörtökhelyi iskolamester, 1469-ben újmisési pap s 1473-ban az ispotályos rend tagja volt. Csontos János »Aranyasi Gellértfi János codex 1462—1473-ból« című közleményében (Magyar Könyv-Szemle 1879 p. 83.) azt is megjegyzi róla, hogy »úgy látszik állandóan Lőcsén tartózkodott, mert kézíratait egynek kivételével mind itt másolta.« A mi levelünk is Lőcsén kelt.

A II-ik számú levelet a második bekezdéstől (*Auch hab ich vernommen* stb.) Myskovszky is közzétette ugyan (I. p. 15), de oly hibás, és több helyen érthetetlen másolatból, hogy még akkor sem lett volna kár újra lenyomatni, ha a levélnek első, mindeddig kiadatlan fele nem tartalmazna érdekes adatot a bártfai Szent-János kolostor építésének történetéhez. Különbösen figyelmesebben olvasván e levelet, észre fogjuk venni, hogy Myskovszky nem egészen helyesen fogta fel annak tartalmát, mikor azt írja I. p. 15, hogy »az 1458-dik évben Miklós városi építész által épített szentély boltozata, annak hibás szerkezete miatt, már 1464-dik évben oly rossz lehetett, hogy annak eltávolítása s újból felépítése szükségessé vált. A város e szerint több idegen hírneves építészhez fordult tanácsért s a mint egy újabb időben felfedezett eredeti levél bizonyítja, a szentély kiigazítására nézve egy bizonyos György nevű szepes-szombati építész így nyilatkozik« ... Én legalább nem bírom a levélből kiolvasni, hogy György építész Bártfa városának felszólítására nyilatkozott a szentély kiigazításáról.

A III-ik számú levél is minden valószínűség szerint Szent-Egyed képére vonatkozik. Az a *Jakab kassai (?) festő*, ki 1466. május 1-én mentegetődzik késedelméért és 7—8 forintnyi kölesönt kér, hogy Krakóban festéket vásárolhasson, kétségkívül ugyanaz a Jakab festő, ki 1466-ban Bártfán Szent-Egyed képét festette és kiről többek közt azt olvassuk Myskovszkynál (I. p. 33.), hogy »item conclusive pro omnibus laboribus dedimus Jacobo Pictori fl. 11.« Azon feltevésben is alig tévedek, hogy az a festő, kinek Bártfára szállítása az Egyed képére vonatkozó számadások között szerepel, épen ezen Jakab festő volt. Valamivel többet mondha-

tunk tehát Szent-Egyed képének festéséről, mint Mýskovszky az idézett helyen: »Ezen feljegyzésből világos, hogy Miklós és Jakab festőművészek kassaiak voltak [ez korántsem tűnik ki a Mýskovszky által közölt adatokból, a mint azt Pulszky és Irmei is észrevették bírálatukban, Arch. Ért. XIV. p. 249] s hogy az annak festményeihez szükségelt arany Kassáról hozatott.« V. ö. még Mýskovszky, Arch. Ért. XIV. p. 398: »hogy a bártfai főoltár Miklós és Jakab nevű festői, ha nem is kassaiak voltak, de a kassai dóm oltárainak képein is dolgoztak, az kiderül a kassai archivum régi és Tutko József által legutóbbi időben felfedezett régi számadásaiból, melyekben »Pictor Nicolaus és Pictor Jacobus« nevű festők elő fordulnak.« Az itt közölt levél dönt legalább Jakab festő kassai származása mellett, feltéve, hogy lehet a *Czauz* helynevet Kassára magyarázni; és nem kell alatta a heves megyei *Csász*-t, vagy a nyitrai megyei *Kis- és Nagy-Csaussa*-t érteni.

István kassai kőfaragó mestertől, kit 1464-ben a templomi építkezések körül találunk elfoglalva (»Item anno domini millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto perfecta est testudo chori Ecclesiae sancti Egidii per Stephanum lapicidam de Cassovia et constat florenos auri 324« Mýskovszkynál I. p. 15.) két levelet (IV. és V. sz.) ismerünk; mind a kettő Kassáról kelt. Az egyikben, mely 1477-ből való, a kolostor (a Sz.-Ágoston rendűek kolostorának?) építésére ajánlkozik, a másikban, melyre egy sokkal későbbi kéz 1510-et irt datumnak, míg a levél kétségkívül még a XV. századból való, holmi képeknek Bártfára való szállításáról ir. Az első levél azért is érdekes, mert feltéve hogy tényleg az Ágostonrendűek kolostorának és templomának újra felépítésére, illetőleg kijavítására, vonatkozik, a következő levél keltének meghatározásánál segítségünkre van.

Szintén a XV. századból való ugyanis *Orbán gönczi kőfaragó mesternek* egy levele (VI. sz.), melyre egy későbbi kéz 1500-t, megint egy más kéz 14...-t irt datumnak. De már maga azon körülmény, hogy a levél Reich Antal özvegyéhez van intézve, bizonyítja, hogy 1490 előtt kelt; a bártfai levéltárban megvan még egy »Exposita de bonis seu de testamento Schwartz Antelin alias Reichantelin Anno domini etc. LXXX°« felirású számadás. — Milyen boltozat volt az, melyet Orbán mester Reichantelin

költségén építeni akart, már nem bírjuk meghatározni. Talán a templom valamelyik oldalkápolnáját építtette Reichantelin Orbánnal, de lehet, hogy a templom tornyának építéséről van szó, melynek költségeihez Reichantelin is hozzá járult; v. ö az 1487-ből való következő feljegyzést: »Item pro Magistro Vrbano ultra subsidium domine Reichantlini pro cemento ipsi Paulo de Abrahamsdorf solvimus fl. 3.« Myskovszkynál I. p. 20. Sokkal valószínűbbnek tartom azonban, hogy a Szent-Ágoston rendűek templomának beboltozásáról van szó, mely e szerint 1477-ben történt. L. Myskovszky II. p. 114: »1504. Rauber András városi bírós esküdtársai tanúságot tesznek arról, hogy bizonyos Dorottya asszony, néhai Reich András [helyesen: Antal], bártfai polgár [néhai] özvegye, a bártfai Sz.-Ágostrendű zárdának igen sokat adományozott. *Igy a templomot beboltoztatta*, a szentélyben egy főoltárt s nagy ezüst szentségtartót készíttetett, a barátok számára czellákat építtetett.« (Az okmányt Janota közli *Bardujow* p. 199: testudinem videlicet in corpore illius ecclesiae... fieri procuravit, Wagner után p. 540—543). Orbán mester is *boltozatról* (testudo, gewölbe) beszél levelében.

Hogy az Abauj megyei Göncz, honnan az itt közölt levél keltezve van, Orbán mesternek rendes tartózkodási helye volt, kitűnik azon conventióból, melyet 1482-ben kötött, mikor Mager Péter özvegyének költségén a templom déli oldalához épített Sz. Mária és Sz. András és a bemenet feletti Sz. Erzsébet kápolna építését magára vállalta; a szerződés értelmében ugyanis a »Guntz«-ban kifejtett köveket saját költségén tartozott Bártfára szállítani. Kőszegre e helynévnél már a nagy távolság miatt is alig lehet gondolni.

A templom torony építésének befejezését Myskovszky I. p. 21. 1494-be (az 1497-ik évszám csak sajtóhiba) ¹⁾ helyezi, »mivel abban az évben a torony aranyozott gombja a torony sisak csúcsára feltéttetett, a mint az a következő feljegyzésben is olvasható :

---

¹⁾ E sajtóhiba egy helyen magát Myskovszkyt is félrevezette. A városnak általa összeállított krónikájában ugyanis (II. p. 113.) 1497-ből (a helyett, hogy 1494-ből) említi, hogy »a parochialis templom tornyának felépítése bevégeztetvén, a toronysisak csúcsára ünnepélyesen tétetett fel az aranyozott gomb a kereszttel együtt.«

Civitas Ecclesia. Anno 1494 facta est ratio ex parte et pretextu singularum pecuniarum, quas civitas superioribus annis ab anno videlicet 1487 ex testamentis et ceteris rebus . . . percepit. . . Retro dictam ecclesiam per superiorem globum deauratum et superiorem partem turris vulgo Boden . . . Actum . . . 1494.« Ezen feljegyzésből ugyan nem tűnik ki, hogy a gombot 1494-ben tűzték fel a torony sisak csúcsára, és hacsak az építési számadásokból, melyek Myskovszky szerint 1494-ig terjednek, de melyeket, sajnos, nem tartott érdeemesnek, hogy közölje, nem tűnik ki Myskovszky időmeghatározásának helyessége, hajlandóbb volnék a gombnak feltűzését, a mi azonban nem involválja még az építkezések befejezését, az 1487-ik évbe helyezni, ugyan abba az évbe, a melyből a felhozott 1494-iki okmányban említett, »superior pars Turris vulgo boden« építésére idéz kiadásokat Myskovszky. Teszem pedig ezt azért, mert Brieser Elek löcsei polgárnak 1486-ból kelt levele szerint (VII. sz.) a város már 1486-ban megrendelte Lőcsén a többször említett »globust« és valószínűbb, hogy a város a globus feltűzése előtt egy pár hónappal, sem mint nyolcz évvel előbb, gondoskodott a globus beszerzéséről. Megjegyzem még, hogy a levél írója 1485-ben is említettik a bártfai számadásokban: Item miserunt Leutscham feria quinta ante Mathiae Alexio Brizer pro cupro per Nicolaum Schramperger fl. 25 (Myskovszkynál I. p. 143).

Egy érdekes egyéniséggel ismerkedünk meg a VIII. és IX-ik számú levelekből. A város számadásaiban nem ritkán találkozunk *Bertalan festővel*; 1502-ben a város »Bartholomeo pictori de labore fenestrarum« 68 denárt, 1505-ben »Bartholomeo pictori de reparacione fenestrarum in domo vini« 28 denárt fizetett, Myskovszky pedig (I. p. 23.) már 1497-ből említi; — de csak Gergői Benedek és Zalokai Szaniszló és András kanokoknak 1502-ből kelt leveleiből tudjuk meg, hogy Bertalan szabad óráiban az orvoslással, vagy talán helyesebben a kuruzslással is foglalkozott, még pedig nem mondhatni, hogy nagy sikerrel. Hisszük azonban, hogy jobb festő volt, mint a milyen jó orvosnak most bizonyul.

Szent-Egyed templomának orgonájáról két levelet (X. és XI. sz.) közölhetek. Az elsőben *Bawstetter Albert* kis-szebeni polgár 1502-ben a levél átadóját bemutatja a városnak mint azt az orgonakészítőt, a ki a kis-szebeni orgonát a város legnagyobb

megelégedésére építette, miért is melegen ajánlhatja őt Bártfa városának. A másik levélből, mely ugyanazon Weytlanth Márton főbíróhoz van intézve, mint az előbbeni, és így alkalmasint ugyanazon évből való (az 1528-ik évszám későbbi megbízhatlan kéztől származik) *Gnerszygk Gál*, ugy látszik bártfai születésű orgonakészítővel ismerkedünk meg, ki akkor Trencsénben dolgozott, és kiről megtudjuk, hogy a város egy orgona építésével megbizta. Myskovszky a bártfai orgonákról külön nem értekezik, csak 1517-ből említi, hogy »a parochialis templom orgonája elkészül. Item theopilo pictori pro pictura Organi et deauratione pomorum in pinnaculo Organi positorum fl. 14.« 1518-ból idézi az »Organum minus in choro noviter factum«-ot, és továbbá 1525-ből idéz egy ide vágó feljegyzést: »Item Monacho quidam [cuidam?] Caspar nomine qui Organum de novo emendavit pro labore ex conventionem fl. 12.« A XXII-ik szám alatt közölt számadások sokkal pontosabb adatokat tartalmaznak a kisebb orgona építéséről.

A XII-ik számú levélben *Langk Simon Kassáról* 1504-ben felajánlja szolgálatát a bártfai városház felépítésére, melyhez csak 1505-ben fogtak, de melyet, ugy látszik már, 1501-ben terveztek (v. ö. Tamás ujszandeczi ácsmester levelét Myskovszkynál II. p. 72). Elfogadta-e a város Langk-nak ezen ajánlatát, kiről e levélből megtudjuk, hogy különben szokott a város számára dolgozni, nem tudjuk; annyi tény, hogy az építőmester nem Langk Simon, hanem Sándor mester lett.

Azon munkások, mesteremberek vagy építőmesterek közt, kik 1525-ben a »Registrum Operariorum ad novam turrim. Anno 1525«-ben felsoroltatnak (bártfai levéltár), előfordul egy *Gregorius de Nissa* is. Egy ily nevű krakkói baccalariustól 1506-ból közlök egy levelet (XIII. sz.), melyben az akkor állítólag üresedésben levő bártfai jegyzőségért folyamodik. Alig birom elhinni, hogy ez a baccalarius azonos a későbbi »operariussal,« bár lehetetlennek épen nem tarthatom; mindamellett közlöm a levelet, melynek stilusa különben is inkább valami mesteremberhez, mint iskolát végzett baccalariusához illő.

A XIV-ik számú kiadványban, melyhez hasonló, ha emlékezetem nem csal, későbbi évekből is akadt kezembe, *Czypper*

Peter bártfai plébános gyűjtést indít meg a Bártfa városának falain kívül építendő »*Hospitale Sancti Spiritus*« számára.

A XV.-ik számú számadást más fogalmazvány után a város számadási könyvéből jó sok hibával közölte Myskovszky I. p. 24 ; az általam másolt oklevél annyiban is érdekes, hogy segítségével meghatározhatjuk a régi városi iskola fekvését is. Ott ugyanis, hol a Myskovszky által közölt fogalmazványban »in latere Ecclesie versus murum civitatis«-t olvasunk, ott az én példányomban *versus sculam* áll, mi összevetve más adatokkal azt bizonyítja, hogy a városi iskola már a XVI. század elején, és kétségkívül már előbb is, a templom és a város fala között, vagyis a mostani kis-gymnasium helyén állott.

A bártfai harangokról szóló fejezetben Myskovszky (I. p. 144) felemlíti, hogy az 1485-ből való harangra »időszerinti rendben következik az 1574-ben öntött Orbán harang.« A XVI. és XVII. számú két levél egy 1518-iki harangöntésre vonatkozik. A levelekből ugyan nem tűnik ki, hogy a harangot, melyre Késmárk városából hét forint ára érczet vettek, és melynek öntésével *Hartll Jakab* mestert bízták meg, tényleg megöntötték, de ez mindenesetre valószínű. A városnak még meglevő számadási könyveiből különben könnyen meg lehetne tudni a közelebbi körülményeket. A harangöntő *Hartll Jakab* bár Kazimirezből (a mai Kazimirov vagy Kazimirzowka Galíciában? a Kassa melletti Kázimér?) ír a városnak, lehet hogy bártfai származású volt; a városnak a XV. század közepéről való számadásaiban legalább gyakran találkozunk az ilyen nevekkal mint *Hannes Hartil*, *Jorg Hertl*, *Aldt Hertel*.

A XVIII. számú levélben Rozgonyi István 1518-ban Bártfa városát arra kéri, küldjön *Bátori Endrének* egy festőt, ki az aranyozáshoz is ért; munkájáért jól meg fogja fizetni. A levél külcímében megnevezett *Andreas Judex Rauber* András volt.

Érdekes kutatásokra szolgálthat alkalmat *Antal kassai aranyművesnek* 1520-ban kelt levele (XIX. sz.). Megtudjuk belőle, hogy *Stöckel Lénárt* városi bíró 1520 elején *Antal aranyművesnél* Szent-Pál képét megrendelte, és hogy *Antal* mester már hozzáfogott a dologhoz; a kezekkel részben már elkészült, ezüstöt is vett már a munkához és most arra kéri *Stöckelt*, könyörüljön meg rajta és küldjön neki a munkadíj rovására egy pár jó korty sört,

mert mióta Kassa városa áll, oly rozsz bort és sört még soha sem mértek; megbetegszik tőle az ember. — Milyen Sz.-Pál képe lehet az? Myskovszky I. p. 45. említi, hogy Szent-Egyed templomában a szent kereszt oltárának jobb oldali oltárszárnyán a többi apostolok közt ott látjuk Sz.-Pál apostolt is: »Sz.-Pál apostol balkezeiben kivont egyenes pallost tart és pedig hegyével felfelé, hosszú haját és hosszú szakállt visel s biborszínű és aranyozott szegélyű palásttal van az egész teste beburkolva.« Keze a képen látszik, a mint az Myskovszky rajzából világosan kivehető. Mindazonáltal ezen képnek az Antal aranyműves által festett (?) képpel való azonossága ellen azon körülmény szól, hogy Antalt, úgy látszik, csak Sz. Pál képének ábrázolásával bízták meg, míg a szent kereszt oltárának oldalszárnyain látható apostolokat Myskovszky állítása szerint *egy* művész festette, ugyanaz, mint a kinek kezétől az Úr születését ábrázoló oltár festményeit bírjuk, és a kit Myskovszky olasz mesternek hisz a XV. század végéről. A dolog tehát még nem tekinthető tisztázottnak; annál kevésbé, mert Myskovszkynak az említett festmények szerzőjére vonatkozó állításai és feltevései, a mint azt Irmei és Pulszky Károly kimutatták, nem mentek az ellenmondásoktól. (Arch. Ért. XIV. p. 250: »Ezek szerint: 1. A mester ki e képet festette a német iskolából került ki, s később az olasz művészetet tanulmányozta. 2. A compositiók Schongaueréi. 3. A festő a redőzetet és haját Dürer modorában kezelte. 4. Feltehető, hogy ezen oltárt Jakab és Miklós, a főoltár mesterei festették. 5. Valószínű, hogy ezen képek olasz mester művei, ki hazánkban hosszabb ideig működött.)

Utolsó helyre maradtak a chronologiai sorrendben *Stancel Theophil* bártfai festőnek levelei, melyek meglehetősen világos képet nyújtanak azon válságos helyzetről, melybe egy jótállása sodorta és azon kalandos vándoréletről, melyet ennek következtében egyik lengyel városból a másikba folytatnia kellett. Csak két levelét ismerünk, melyek az érintettem bajokat megelőző időből származnak; az egyikben (XX. sz. 1523-ból) azt írja Lőcséről, hogy tizenkét font »Berggrün«-t (hegyizöld, aranyenyv) küld a városnak két forintért, a másikban pedig, mely »aus Bietsch am Montag nach palmtag im Jor 1528« kelt, azt írja Eck Bálint bírónak »Theophilus Stancel moler czw bietsch der ewer schwa-

ger« »ut certus Kuntz in possessione Herknecht pro quo Theoph. Stenczel fidejusserat ad exolutionem restantiae certo Dietrich obligatam adstringeretur.« Így adja a levél tartalmát egy újabb kéz a levél hátulsó lapján. De már a nővérehez intézett következő levél (XXI. sz.) élénk színekben festi azon nyomorúságos helyzetet, melybe nővére sodorta. A többi levél, melyeket lemásolni sem időm sem kedvem nem volt, mind e körül forog. »Aus lassel am montag vor purificationis Marie ym Jor 1530« azt írja a városnak »Theophilus Stanczel eyn moler yecz czw lassel«, hogy, azt hallotta, hogy nővére, Margaretha Bernhartin, meghalt, azután így folytatja: »yecz eyn jor wirt werden vor fasnacht, pyn ich myt meiner schwester kommen vor den herrn Valentino Eckio der dan dy czeyt richter ist gewesen; do hot meyne schwester beckant, das ich pyn von yren wegen purg wurden auf dy 60 gulden, vnd myr czw pfandt hot gesagt haws und hof vnd vber das hab ich eyn verpot darawf gethan bey dem herrn richter«. Nem szeretné, ha távollétében ezen hypotheca számára kárba veszne; különben kész nővérenek kis fiát magához venni. Ugyanazon ügyben ugyanazon nap (»aus lassel am montag vor purificationis Marie im Jor 1530«) sógorának Eck Bálintnak is ír »Theophilus Stanczel eyn moler«; ezen levelében azonban csak a következő passus érdekesebb: »auch selber wer ich yecz kommen ken partphelt ich muest yecz eylende kem Jareslas auf orbeyt alzw hant Ich yn der fasten frey werd, will Ich ken partphelt czw E. W. kommen.« Továbbá »aus Jaroslaw am freytag nach alle heyiligen in Jor 1530« az újabb kéztől származó indorsatum szerint »petit justitiam administrari in causa successionali cum sorore sua praehabita«, ugyanazon nap pedig »Preconsul cum ceteris consulibus de Jaroslaw« tudósítja Bártfa városát »ex Jaroslaw feria quinta post festum omnium sanctorum a. 1530«, hogy Theophilus Pictor bizonyos Felix Byecz-i polgárt, kinek 36 forinttal tartozik, plenipotentiarisává tette és feljogosította, hogy pénzét »de bonis cive annuitatibus domus olim Margarete Germani (helyesebben *Germanae*) pronominati Theophili pictoris« behajtsa. Ugyanazon ügyben (csak hogy 38 frtot említ 36 frt helyett) maga Stanczel már előbb »aus lassel am sonntag an der fasnacht yn yor 1530« frt volt Bártfa városának. — Végül, hogy annál jobban tanuljunk

ismerui ezen különben is érdekes alakot, felemlítem. hogy Theophilus Stanczel-t azonosnak tartom azon »bizonyos Theophilus nevű festész«-szel, kiről mindeddig Myskovszky nyomán csak azt tudtuk, hogy 1509-ben a városház csúcsfalait frescofestményekkel díszíté, és 1510—11-ben az utolsó itéletet festette, alkalmasint a városház tanácstermének belső nyugati falán. Most már valamivel többet tudunk róla.

I.

Mein fruntlichen Dinst czuvor. Vnd was ich guttes vormag. Ersamer liber herre vnd gonner Als den ewer Ersamkeyt in ettlichermos wissentlich ist, vnd ich vor euch vnd ettlichen herrn ewres rotes geredt habe von des byldes wegen sendt Gilgen in ewer pfarrkyrchen wy man das sulde vornewen vnd ich czu stewer X fl. czugehen doselbist vor euch bemwmppt hab Syndemol ich iczunder von ferlichkeyt der strosszen auch von ettlicher schwacheit wegen in ewern mittel nicht komen mag Ich pitt das ir das florenzer brawn gewant genecht vnd beschorn das denne in meynen kosten af der buen leyt vnd ewer fraw dy slossel hatt nemende fwr dy hern do mit mitsambt diszem brife geen wellet vnd in dasselb entworten, bittende aller ir Ersamkeyt von meinertwegen gar fleisiglichen das sy dasselb noch Irem dirkantnus anlegen vnd darczu als ichs benepmbt habe fleysiglich wenden geruchten desselben gewandes sein X elen weniger ein firteil. Ich hoff ewer Ersamkeyt wirt dorynne beweisen sein vermogen das Is got dem hern vnd dem liben sendt gilgen czulos vnd er vnd meiner selen czu zelikeyt möchte komen. Das stet mir vmb ewer Er liplich czunscholden Datum in der leutsch Am Zontag vor auffartstag vnsers herren Anno LIX°.

Johannes Aranius
der Ewer czu allen czeiten.

Wen wisset liber her, das mich dasselb gewant steet X rotte gulden czu owen.

Item bitt ich euch als meinen liben hern lat den kefer vnd dy cleider dy ich do hab klopfen vnd schütten das sy nicht verterben.

Külczime: Dem Ersamen vnd weisen hern Jorg Stenczeln alten Richter der Stadt Barthfa meinem gonstigen gonner vnd besunder liben genehen frundt etc.

II.

Erbitunge der ere mit stetim dinste vnd dorczw allis gutten czw vorgesant Cz w dem wirt das gebete mildiclichin gesant do das

gebete wirt besonderlich der hort, Ersamen vnd weysin hern wysset wy das in meynin orin ist derclungin vnd manchfeldiclichin kunth ist wurden den dinst und dy ere gotis czw der meren vnde besonderlichin czwderczyren das mōnster der lyben Sinte Johannis zeyner heyligen enthōpunge Dorumme habe ich eyn sechern czwfloch mit meynem stetin gebete vnd mit meynem beretim dinst noch ewrim gebote alz czw meynen besonderlichin hern. ab dem alzo ist mir das werk vor eynem andern woldet gōnnen das czw mawrin vnd czw vobringen vnd was ir eynem anderm woldet gebin dobey her mōchte besthyen do wyl ich ffomffczig goldin wyniger nemen Auch hab ich vornomen wy das das gewelbe in dem kar das libin Sinte Egidy zal abgetragin werdin durch zwkōmfftiger farcht wyllen, gebe ich euch eyn sōliche vnderweysunge Ist das dy mawer weycht vnde czwreyst so traget is ab ader be bestyete (*ijj*) dy mawer so mōget ir dy schlossteyn treybin mit eyserin keylin das is ewig mage styen Idach zo ir eyn ander gewelbe woldet loszin machen zo dy mawer reyset zo ist is vornixnichten is zey das man dy mawer beware alz ich das wol weys wen ich wil das beweissen mit meynen kunst das ich hab vobbrocht mit den wercken alz in der llewsche do ich eyn schōne schulle hab gemacht vnd eyn kyrche in dem spytal vnd das Rothaws yn dem Keissmarck vnd eyn schōnen turm al in der lleybicz vnde iczenker bawe ich awff dem Jōrgenberg eyn hemlich kar vnd ab euch icht czw muth is zo begere ich eyn frōntlich vnd eyn brifflich antwert. Gegeben off dem Jōrgenberge an dem ffreytagk noch des heyligen lleychnamstagk Anno pro presenti LXIII.

Meyster Jōrge Steynmecz ewer
besonderlicher dyner.

Kūlezine: Den vorsichtigin vnd weysin herrin Rychter vnde Burgern der sthat Bartpha zeynen besonderlichen herrin vnd frōndin.

III.

Willigen bereyten dinst mit begerunge czu aller zeyt Ersamene vnd wolweyse liben herren als ich mich denne vorpflicht vnd vorheyssen habe vor euch zu gestellen in bartfal of dy ostern heyligen tage des bit ich euch als meyne liben herren das ir mir das nicht vor arg vnd vor ōbil gerucht czu haben wenn ich hette ys williclichen genuc getan got weys ys wol Ich hab ys nicht mocht dorzu brengen vor grossen hyndernissen meynen herren vnd och des hewptmannes Ich hab must ir ding czuvor ausrichten. wenn ich dorczu betwungen wart Genczlichen sult ir wyssen unforczōglich mit gotis hōlfe wil ich kommen czu euch of dy pfinsten adir ee wenn ich mus vor noch keyn Croke czyn noch varben vnd noch notdorft dy czu den sachen gehōren vnd dy getrawe ich dennoch

nicht aus czu richten an ewer sūnderliche hulfe dennune byt ich euch als meyne liben herren gerucht mir seyn behelfen mit acht adir seben golden adir wormete ewer libe willen ist zo vormesse ich mich bey cristenlichen globe ewir willen czu irfollen noch allir begerunge wenn ich ewer weysheyt vnd ewbirkeyt wol getraw domete seyt gote befolen Gegeben czum Czause in die philippi et Jacobi 1466.

Jacobus moler vom Czausze
ewir dynere czu allir czezt

Külczime : Den ersamen vnd wolweysen herren Richter vnd burger czu bartfal etc.

IV.

Willigen Dinst mit fröntlichen grus Czuvor wisset Ersame liben hern ewrn gesunt vnd wolgeben hör ich alle czezt gern von ewir libe sagn Item Ersame liben hern Ich thu ewir libe czu wissen von des hawes twegen vnd von des gewelbes twegen an dem closter ab ewir libe das wolde lassen machen vnd welben Item so wolde ich czvn ewir libe hynavffn komen ken bartpha vnd wolt mit ewir libe eyn geding mach vmb das gewelbe Item me liben hern wolde ewir libe den mir folgen das leyt an ewirn willen Item zo wold ich alzo raten das man dy crewczbogen zu Cascha wörde zv hawen vnd alzo bereyt ken bartphal füren Item was ich zv bartphal auf eyn elle ausricht domit wil ich zv Cascha a czwo ellen stein mit ausrichten vnd zo ich frey vom kynick bin iczvnd dorum liben hern was ewir wille ist vnd was ewir libe in den sachen thven wil das lat mich wissen datum czv Cascha Sabbato vor sebastiano et fabiano 77

Meister Stephan Steyumez
von Cascha

Külczime : Den Ersamen hern Richter vnde purgern czv bartpha seyner gönstigen hern zal der bryff.

V.

Mayn wylligen dinst zuvar ersomen waisen lieben herren ich byt ūch daz ir myrsz nit varybelwelle han daz ich yczunt nit kumen mag in den layffen alsz yczunt aingestalt hat dar zu mecht ich bay den waigen nit auffhin kumen mit den bilden alsz ewer lieb enboten hat auch bit ich ewch wen ewch duncket daz ir mich muget gesicherin daz ir mir den ain wagen schickett daz ich

mit den bildern mag uffhin kumen wen sy verwaren mag wen ewch flugsam ist geben zu Khassaw etc.

Maister Steffen Staimecz
werkmaister zu khassaw etc.

Külczime: Den ersomen vnd weysen herren Richter vnd gesvoren purger der stott bartphal maynen besunderen liben herren vnd günnern.

VI.

Steten dynst wnd fruntschaft czu allen czeyten wulweyse vnd toguntzame frawe Ich bith ewer libe das ir mir geruchet czu senden XL golden is sey gelt ader golt mit Stephen Tebmer das ich môcht bereten volkomlich dy steyn czu dem gewolbe das mir vordinget is von ewer libe zo wil ich in eyner kurczen czeyt kômen czu ewch mit meyne gesellen wnd wellen mit der hólffe gotis das vordringen Domit zeyt got befolgen. Gegeben czu Góncz an dem neysten Mitwach vor Sant Sophia tag etc.

Vrbanus Staimaz
ewer diner wnd gutter gönner.

Külczime: Der toguntzamen vrawen Rychantelyn czu Bartpha zeyner bezudern gönnern.

VII.

Mein besunder frewnnschaft bevor mit Irpittung aller Eren Namhafftigen weisen herren als mir denn Ewer w. geschriben hat eyn creden mit diesem alberto Ewerm diener habe ich nach seinem anprengen yn seiner vnnd ander erbaren herren gegenwartigkeit von wegen das knopfz den ir begert zu haben zu Ewrem kirchenthurm habe Ich mit vnserem Copsmidt (Copersm.?) eyu apreden gethan nach dem Ewer w. diener clarlichen Euch wirt yrczelin vnd yn wo vnnd vnnd (*iqy*) womit ich Ewer w. zuwillen mag sein das wil ich allezeit thwn vnnd sullet mich darynne nicht sparen Geben yn der lewtschaw am Sonnobende nach nativitatis Marie Anno etc. LXXXVI.

Alexius Brieser.

Külczime: Den Namhafftigen weisen herren Richter vnnd Rattmann der Stadt Bartffa seine guunstigen herren vnnd frewnnden.

VIII.

Sagaces et circumspecti domini amici honorandi. Non latet v. D. quomodo temporibus transactis scripseram dominis civitatibus huius ex parte Bartholomei pictoris vt mihi iusticia admini-

straretur sed hactenus causa dilata est. quare specialiter ad V. D. confisus rogo velitis diligenciam in causa prefata apponere ut michi iusticia administretur per vestras dominaciones. ego me in similibus V. D. facturis offero. Nam ex quo allegat pictor meum cirographum videant V. D. in fine quid continet et invenietis ipsum reum. Alia dicet V. D. huius litere ostensor pater Benedictus de cuius missione V. D. maximas dico grates. Ex (?) opere vertere (??) opto V. D. quod in causa contra pictorem procedet Anthonius officialis de Bartosfalwa, cui peto adesse auxilio et favore. Ex Monte sancti Martini ipso die Sacratissimi Corporis Christi 1502.

Benedictus de Gergew
 Canonicus et provisor.

Quod accepimus quomodo idem Bartholomeus me habuit diffamatum. sed non possum scire per quem modum. V. D. cobibeat vt desistat quia talia super ipsum V. D. scribam quod de cetero nec me neque alios bonus homo infamabit. alia solus intelliget.

Külczime : Famoso ac Circumspecto Martino Waythland Iudici civitatis Barthffa domino et amico honorando.

IX.

Prudentes ac Circumspecti domini Amici nobis honorandi. Scire voluit V. D. Quomodo die datarum presencium veniendo ad nos Venerabilis et Egregius dominus Benedictus Gergew Canonicus et provisor Curie prepositalis Ecclesie Scepusiensis petivit a nobis instanter testimonium super eo dum ipse egritudine maxima preventus cuiusdam (*igy?*) Bartholomeum pictorem tanquam medicum ad se duci fecisset et coram nobis eundem convenisset vt super hys V. D. rei veritatem rescribemus Super que ita dicimus V. D. Quod coram nobis ambo partes concordaverunt vti prefatus Bartholomeus pictor ipsum dominum Benedictum provisorem prefatum curare compromisit insuper si casu in fortuitu in eandem incideret egritudinem aut recidiuaret extunc idem Bartholomeus se eundem curare obligavit donec eundem pristine restitueret sanitati Idemque dominus provisor exhibuit se idem (!) daturum fl. VIII Casu autem quo ipsum curare non posset extunc fatigas et pecunias sibi pollicitas ammitteret. Sed prout nobis constat pre-nominatus dominus Benedictus provisor in sua infirmitate gravissime recidiuavit eciam pluribus fatigis et expensis iterum eundem Bartholomeum adduci faciendo sed nec protunc eundem curare potuit ymo per suam ignoranciam magis destruxit et nisi alii medici subvenissent mors exinde secuta fuisset. Hec enim V. D. ad requisiciones pretitulati Egregii domini Benedicti provisoris iuris sui vberiore ad cautelam duximus rescribendum. Datum in monte

sancti (*iggy*) in Scepus sabbato proximo ante festum sancti Stanislai Anno domini 1502

M. Stanislaus et Andreas de Zalok
Canonici Ecclesie Scepusiensis.

Külczime : Prudentibus et circumspectis dominis Iudici es Iuratis civibus Civitatis Bartphensis dominis et amicis nobis honorandis.

X.

Namhafftiger Ersamer herr Nachdem vnd E. W. mit mir hatt geretht von wegen des orgelmeyster zeyger dysses briffes mag ich E. W. warlich sagen das er das werck yn vnser kyrchen hatt vollendet mit ganzen fleysz meyn herren zw sunderem wolgefallen darum ch yn E. W. wol loben oder bevelhen mag vnd pyt auch yr wolt yn euch lassen bevolhen zeyn mit sampt euern herren Datum zw Czeben am tag S. Vrsule anno 1502.

Albrecht bawstetter.

Külczime : Dem Namhafftigen Ersamen vnd weyszen hern Martino Weytlant Richtter czw Bartpha zeynem gunstigen herren.

XI.

Ersamer Namhafftiger wolweyszer her Richter mitsampt den anderenn weyszenn herren Meyn demuttigesz geth. Frayntlichenn grwsz vnd vnvortroszennen dyenst mit gantzem fleysz zcu alleczeyt Synten das eyn jder wbertretung oder gebrauch strafflich ist, so ich auch den kegen Ewer Namhafftige weyszheyt nicht wenygk gebrochenn hab meyn vorheyschenn welchesz ich hab must thwen getwungen. Vnd ist mir eyn grosz vorsebiensz kegen Ewer N. weysheyt und eyn peyn meynsz hertzen das ich meyn abwesen also lange czeyt habe must thwen vnd domit Ewer Arbit vorszawmpt so kwn ich for schryfftlich Ewer N. weyszheyt demuttlich bittende Vngwnst von mir zcu wenden ich wil abe gotwol wber acht wochenn doheyme seyn vnd Ewer Arbit Erbarlich awszrichtenn mit gantzem fleysz So mir auch goth der Almechtige nw vil meher Kwnst vorligenn hot So ich byn awsz geczogenn vnd Fyn etzlichenn mayster beschuhet habe von kwnst twegenn. Welche yn vorgangenn Jorenn yn etzlicher mosz von mir vorborgenn ist gewest, Nw wil ich abe gotwol Ewer N. weyszheyt vor das gelt eyn orgel machenn Das Ewer N. weyszheyt mit czweerley gelt nicht hett mocht zcuwegenn brengenn. Dorumme Ewer N. weyszheyt ich demuttlich bit vnd aber bitt das Ewer N. W. geruchet nicht eyn groszenn vorlangenn zcu habenn Ich will mich kwrtzlich abe gotwol kegen Ewer N. weyszheyt yrczegen. Wen esz mochte noch gescheen das ich meyn gantcz weszen bey Ewer

N. weyszheyth mochte haben Domit Ewer N. Weyszheyth sey goth befolem Gegeben awsz Trentcz am Sontagk Noch Simonis et Jude apostolorum.

Gallus Gnerszygk
Orgelmayster der Ewer.

Külczime: Dem Namhafftigen Wolweyszem herren herren Martino Weythlanth Richter der stat bartpha seynem besunderenn herrn vnd gwner.

XII.

Meyn willigen dinst vnd freuntlichen grusz czu allen zeythen etc. Erszamen weysze heren wisset das ich nicht magk kommen vnd pith ewer namhafftige weyszheyth das ir mir dasz nicht wold vorwbel haben wentworum me (?) der herr von der groszen Eyd hoth von mir nicht geloszen ich hab ym musszen czu szagen dasz ich ym musz erbetten Zunder namhafftige weysze heren zo ewer w. wurde dasz rothhawsz wolde bawen zo szage ich ewer w. genczlich czu ab ir meyner bedörffende würrh szeyn vnd wasz ich ewer w. gedinen kan ader mag dasz will ich czu allen czeytten mith fleys geren thun mit dem szeyth got befohlen. Gegeben czu Cassz am dinstag noch tphinsten alz man schreibt 1504

Simon langk
der ewer czu allen czeytten.

Külczime: Dem weyszen herrn Richter vnd purger czu Barthfell seynen genedigen herrn kom der priff.

XIII.

Circumspecte et prudens domine Iudex ceterique Iurati cives prestantissimi, quamvis nihil unquam noticie, viri cives, vobiscum atraxerim (contr.?) tamen audiens de vestra fama laudabili ita quod eciam illos quos nunquam videritis non cessatis beneficio devincire. Tali ergo viri cives armatus fiducia, presentibus vestras aggredior prudencias et peto precibus quibus decet meas pio suscipere animo literas, et id annuere quod potissimum affecto. Circumspecti domini, a nonnullis fide dignis hominibus didicerim Notariatns vestre civitatis statum vacare. Si verbis veritas suffragatur, peto obnix vestras D. mihi predictum statum non negare sed in notariatum vestrum suscipere, me enim omnem operam vobis polliciturum promitto, ceterisque quibus mos gerendus est obsequiosum me exhibebo. Non preterea ero ignarus tardusne in referenda gracia cum optatis meis (uti haud diffido) consencietis. habebitis ergo me quoad vivam vestri nominis observatorem. Va-

lete meque vobis commendatum suscipite. Datum 5 feria in Cascha ex edibus domini doctoris petri Anno 1506.

Gregorius de Nissa
Bacc. Crac. vester in multis.

Külczime : Circumspectis ac prudentibus viris dominis Iudici Iuratis-
que Civibus in Bartpha Dominis necnon promotoribus meis carissimis.

XIV.

Petrus Czypser plebanus et Vicearchidiaconus districtus Bartphensis vniversis et singulis Ecclesiarum parrochialium plebanis vel eorum vices gerentibus vbilibet constitutis salutem et sinceram in domino Charitatem. Magnum profecto pietatis meritum reputamus Indigentibus oportuno tempore manus prebere adiutrices, per hoc namque saluti anime multum consulitur. Cum itaque hospitale sancti spiritus extra muros civitatis nostre fundatum plurimum edificacionis egeat, pauperesque in eodem extantes et extrema pene paupertate laborantes non tantum habeant quo solummodo victui eorum providere absque Christi fidelium elemosina possent, duximus hunc providum Stanislaum N. presencium videlicet exhibitorem ad loca externa pro petenda elemosina mittendum. Petimus idcirco deuociones vestras dei omnipotentis ob intuitum, dignetur prefatum Stanislaum presencium vt premissum est ostensorem dum et quando ad vos vel parrochianorum vestrorum medium devenerit eysdem parrochianis vestris commendare, vt videlicet de bonis eysdem a deo collatis pias elemosinas et grata charitatis subsidia ad prescriptam edificacionem et pauperum sustencionem erogent et que hactenus ipsi erogata et promissa sunt sine difficultate et renitencia ipsi persolvere et extradare permittatis, quatenus per hec et alia pietatis opera que domino inspirante vos et parrochiani vestri feceritis ad eterna felices possitis pervenire gaudia presentibus perlectis exhibentibus restitutis. Datum Bartphe Sabbatho post festum sancti Stanislai Martiris et pontificis Anno domini Millesimo Quingentesimo decimo septimo.

(Pecsét.)

XV.

Anno domini 1518 Feria tertia in profesto Beati Martini Episcopi facta est nova ratio inter Ecclesiam et Civitatem per dominos Iudicem et Iuratos in presencia honorabilis domini petri czypser plebani Ecclesie nostre parochialis nec non circumspecti Leonhardi Stockel et Laurencii Keyl Vittricorum dicte Ecclesie nostre pro parte omnium eorum que Civitas nomine dicte Ecclesie percepit et e converso exposuit ab anno domini videlicet

1513 vsque ad annum domini 1518 inclusive. Computaŋ et repec. quod Civitas per singulos dictos annos nomine Ecclesie non plus quam fl. 305 d. 42 percepit econversoque Civitas per eosdem annos super fabricis Ecclesie puta nove testudinis et Organi minoris in Choro noviter facti Item et super reformacione certarum columnarum in latere Ecclesie versus scolam edificatarum exposuit fl. 829 d. 73. Quibus superdictis ecclesie perceptis a summa expositorum ablatis reperitur quod Civitas plus exposuit quam percepit in flor. 524 d. 31 quos Ecclesia Civitati successive cum poterit exolvere tenetur. Actum die et anno quibus supra.

XVI.

Salutem plurimam prudentes et circumspecti domini. Constituimus dominacionibus vestris Aes illud ad fudendas campanas iuxta prudentis domini Cristofferi Tricesimatoris Civis et confratris nostri cum D. vestris factam mencionem ea pro pecunia vtputa fl. 7 dare et exhibere. Quare d. vestre certum vectorem pro ere isto ocius et quam primum mittere poterint. Valete Ex Keszmarkth feria IIII post Cautate 1518.

Iudex Iuratique Cives
Civitatis Keszmarkth.

Külczime : Prudentibus et circumspectis Iudici Iuratisque Civibus Civitatis Bartphe amicis ac fautoribus nobis honorandis.

XVII.

Vleyssige dienste bevohr Ersame Weysenn Herenn.

Nachdem Ewer Namhafftigkeit schreybet vndt hegeret ann mich czunn euch mich korzlich zw fugenn vndd ein glockenn gysen solde ist mein fruntliche bith an Ewere Namhafftigkeit ein kleine weylle zw vorharren, will godt vff nehst komende Marie Magdalenn ein etlich tag dorvor bey euch sein will, dorff sich ewer weysheit dorawff woll verlassen dormit. Seit got befohlen. Ex Kazimirca ante Joannis II 18.

Jacobus Hartll.

Külczime : Denn Ersamen Namhafftigen Herenn der Stadt Bartphal meynen grosunstigen Herren.

XVIII.

Prudentes et Circumspecti Vicini nobis dilecti. Rogavit nos M^{cus} d. andreas Bathori filius noster ut v. a. scriberemus, quod idem (*úgy*) sue d. vnum magistrum pictorem qui deaurari sciret mitterent, quem de labore bene contentabit, ideo Rogamus vestras a. quatinus vnum mittere velitis nostri ob respectum, famulus-

que eiusdem d. Andree vestre (*hiányzik*: A.) clarius dicit, cuius verbis credere velitis. Ex opido nostro Varano feria tertia post Jacobi Anno 1518.

Stephanus de
Rozgon etc.

Külczime: Prudentibus et Circumspectis Andre (*igy*) Iudici Iuratis-
que Civibus Civitatis Bartpha Amicis dilectis.

XIX.

Ffruntlichen grusz zwvor. Ersamer wolweiser herr Lenhart, Noch dem ewer Namhafftige weisheit in kurz vorgangen tagen mit etlichen ewren herren ewer herschaft wol wissent, mit mir ayn geding gemacht desz pildes halben sancti pauli desz ich den gutwillig auffgeneinten (?) hab vnd mit gotes hilf zw vorpringen demnoch pit ich ewer W. dy ding dy darczw gehoren alle herap zw schiken, ich will e. w. mit der Arbeit nit vorczihen sonder von stat zw machen. Ich hab schon dy hende aynes tailen gemacht vnd dyweile ander silber dorczw genommen auff daz ewer arbeit von stadt gehen sal vnd noch dem ich vormalen ewer W. mitsampt den andern herren gepeten hab, wen esz füge ader furlewte vorhanden weren, mir etlich legel bir zw schiken vnd was das selbige gestehet, sal alles an der arbeit ap gehen vnd wirt mir ayn grosse frewtschaft sein, wenn ich main, dy weile Casch gestanden sey, ist kain schentlicher boser trank gewesen als iczunder, an wein vnd bir dy lewte mussn krank werden, Dorume mir zweifelt nit, ewer W. wirt zw zeyten an mich gedenken. Meyn Nochper der herr Mathias leth mich nith zw zeyten mit ayner kommen bit wen er hot, das ich im denne ser dankende bin. Geben zw Cascha Mitwoch vor Margarethe 1520.

Antonius Goltsmidt zw Cascha
ewer W. pesunder gutter gunner vnd freunt.

Külczime: Dem Ersamen weisenn herren her lenhart Stokel Richter der koniglichen Stad Bartphal meinen gunstigen herrn vnd freunt.

XX.

Freuntschaft bevor myt stetem dinst. Ersamen herenn alz myr dann E. W. schreybet von wegen des berggryns das E. W. solde senden ayn fl aber XII, szo send ich euch myt dem boten XII fl vor IIe d^{os}, das hab ich erst yecz den Jormerck lossen brengen aus dem sol vor dem Jormerck hab ich eyn haws pey vns gemolt, do hab ich keyns gehabt, szo hab ich vom paul schni-
tzer müssen nemen das fl vor d^{os} XVI, er helt fest myt wann er hot seyn nicht vil vnd das het er myr gerne aus den henden kau-

fet, wo ich ys selber nicht bestellt het myr zw brengen, vnd wisset das vnser herren auch von myr haben genom 8 fl vor 1 fl. Ich hab eyn zenten lassen brengen, szo E. W. mer wirt bedorfende seyn, fint yr pey myr. Ich hab schon vor X fl. vorkauf dorvon. domyt spar euch got gsundt. aus der lewtsch an sant peters tag keten (?!) feyer im Jor 1523

Theophilus Sztancel
eyn mioler zu der lewtsch
der ever.

Külczime: Den Namhaftigenn weyszenn herenn Richter vnd Ratzman der kuniglichen Stadt Bartphel seynen besunderenn herrn vnd freundenn.

XXI.

Freuntlichen Gruss liebe Schwester, wisse das es myr von gotes gnoden wol gehet, aleyn das ich oft yn dreyen vnd yun IIII tagen keyn heller vormag, vnd dos hob ich dyr czw dancken, wan dw hilfest myr das dyr yo got vorgeb, es wer dyr besser gewesen. das dw mich hettest von der bürgschaff gefreyet myt dem weyn vnd leder (was man dyr pey de czans (?) genommen hat) wan alzo ich pyn vor dem sterben gethoen von betz ken lassel vnd ways nw nicht wy ich wider ken betz sol kommen von wegen deyner schuldt, wy wol das meyne alz pfand steet vnd ich nixt mer hab aleyn was ich vmb vnd an hab myt sampt dem weyb. Weder dw schreybest noch entpewtest myr, was ich mich halden sol, aber was trostes ich haben sol, ich ways mich nicht wohyn czw keren. Meyn hausfraw hot nixt mer dan eyn teglichen rock an czw czihen, vnd ich desgleychen vnd meyne kindt müssen nacket gehen. Ich ways nicht weyter. Dorum pyt ich dich, wolt mich doch lassen wissen, was ich mich halten soll. Ich kan weder aus noch eyn, doreyn hostu mich wol eyngeweicht. Ich pyt dich, schreyb myr myt dem zeger dises briefes, wy dyr es gehet, auch was ich mich halten soll, weyter schreyb myr, wy ys doch vmb euch steet myt dem Vnfrid. Mer wisse das ich werd jecz ober IIII wochen ken Jareslaf auf orbeyt zihen vnd von dan yn dy lemburg, werd ich auch sehen was do vor leben ist. Domyt vil gutte nacht. aus lassel am freytag noch der heyligen drey König tag. 1530.

Theophilus Stancel.

Ich mus vil rede horen von lewten, auch hunger vnd kummer leyden deyner schuldt halben, vnd meyne arme kynder müssen der schontlichen burgschaff halber vil entgelden. dorum kom vnd czal vnd frey mich, aber es wyrt sich bos anachen (*úgy*).

Külczime: Meyner lieben schwester Margaretha bernhartin czw bartphel wonende.

XXII.

A „Rapularium anni Millesimi quingentesimi decimi septimi“-böl.

Ad organi minoris edificacionem.

Domino Jacobo

Eidem pro suo sallario VI^{ta} post purificationis fl. V. (összesen 35 fl.)Dedimus eidem ultra convencionem cum eodem factam in propinam fl. X et coclearia II in valore fl. 2¹/₂.

Et famulo eiusdem fl. IIII.

Misimus subtus vitrum quoddam sedem seu inferiorem partem ex argento facere quod eidem in propinam dedimus in valore fl. 1. ort. III.

Magistro Theophilo pictori.

Facta est compositio seu convencio cum Magistro Theophilo pictore pro piccione organi minoris ita quod holkelensteb et sculptilia quecunque fuerint cum auro subtiliori debeat deaurare et domini sibi pro omnibus laboribus suis debent dare fl. XII. et cubulos frugum II. Actum VI^{ta} ante conversionis pauli. (ki is fizették.)Eidem ad rationem pomorum in pinaculo organo fiendorum dedimus fl. 1¹/₂.Eidem finaliter pro faccione eorum fl. 1¹/₂.

Exposita generalia ad idem organum.

Serratori Laurencio polono pro faccione quorundam ferramentorum VI^{ta} post Vincencii fl. 1.

Domino Jacobo presbitero ad Lewtschoviam pro emendis drott et aliis attinentiis ad organum et pro sumptibus eodem die dedimus flor. II d. LVII.

Item pro bittumine mensatori domino Johanni Tischler ort. 1.

Adhuc eidem pro bitumine fl. 1¹/₂

Item de vectura plumbi d. XII.

Item serratori Laurencio polono pro sera ad ostium organi d. XXV.

Item emimus blumbum ad fistulas pro organo faciendas fl. VI. d. XL.

Item emimus cutes pro follibus quatuor precio fl. IIII.

Dedimus pro stanno Valentino Syzmundt fl. III. d. IX.

Dedimus in propinam domino Jacobo allecum 50 pro d. XXII. et octuale cerevisie pro d. L.

Magistro Theophilo pictori pro emendo drott ad organum dedimus fl. 1 d. XX.

Operariis circa reformacionem janue organi VI^{ta} post Georgi d. VI.Muratori qui ostium in muro ad organum fecit unacum operariis ipsius VI^{ta} die philippi d. LXXXII.

Greg. Dresler de labore globeris ad organum d. X.

Seratori Laurencio polono ad racionem VI^{ta} ante Trinitatis fl. 1¹/₂.

Magistro Thome Aurifabro pro XI circinis vel circulis ereis d. XI.
Seratori Laurencio polono ad racionem laborum suorum VI^{ta} post
Johannis Baptiste fl. 1.

Seratori Magistro Stephano pro reformatione quorundam ferramen-
torum VI^{ta} post visitacionis marie d. XXXIII.

Item Magistro Jacobo Gloszeczer pro rete facienda ad organum fl. 1.

Item domino Jacobo organiste pro uno octuali cervisie in propi-
nam fl. $1\frac{1}{2}$.

Item pro carbonibus d. XXII.

Item pro asseribus et lignis fabrilibus ad organum d. LVII.

Item seratori magistro Stephano pro faccione quorundam ferra-
mentorum VI^{ta} post kiliani ort. 1.

Item domino Jacobo in propinam vasculum cervisie pro d. XXVIII.

Adhuc eidem vasculum cervisie in propinam pro d. XVI.

Adhuc eidem pro vasculo cervisie in propinam pro d. XXV.

VI^{ta} post Lamperti Seratori pro sera quadam ad ostium intimum
organi d. XX.

Calcanti pro calcacione correccioni novi organi dedimus ort. 1.

Item cuidam Waschko de Gorlicz qui res domini Jacobi domum
duxit fl. $1\frac{1}{2}$ d. 5.

Item Casscher Merten pro conduccioni ipsiusmet domini Jacobi
fl. $1\frac{1}{2}$.

Johanni Tischler pro quadam ianua ad hostium organi facta d. XXII.

Seratori Laurencio polono pro singulis suis laboribus finaliter
quarta ante Elizabeth d. LXXV.

Közli: DR. ÁBEL JENŐ.

Paczolay Péterné Kornis Borbála szombatosságára vonatkozó tanukihallgatások.

Az 1638. apr. 23-iki országgyűlés megújította a zsidózók ellen korábban hozott törvényeket. Ugyanezen országgyűlés egy bizottságot küldött ki az unitariusok közt fenforgó vallásügyi kérdések elintézésére, mely Deésen jul. 1-én kezdte meg üléseit. Ezzel kapcsolatban Deésen terminus is tartatott, mely a szombatosok ügyét elintézte. A nótára idézettek közt volt Paczolay Péterné Kornis Borbála is.

Kornis Ferenc udvarhelyszéki főkirálybíró, rokonai összeköttetésben állván Péchy Simonnal, a ki e vidéken a szombatos vallás valódi apostola s mint nagy befolyású főúr hatalmas védője vala, ha maga nem is rokonszenvezett ugyan e hitágazat tanaival, de nem akadályozhatta meg, hogy neje, kápolnai Bornemisza

Judit, fanatikus buzgóssággal ne csatlakozzék a zsidózó felekezethez. E nő férjével szemben mindent elkövetett, hogy két leányát, kik közül Margit Rhédey Jánosné, Borbála Paczolay Péterné lett, a keresztségtől visszatartsa s a szombatos vallás szertartásaiban nevelhesse. — Margitot azonban úgy látszik nem tudta a maga részére hódítani valószínűleg férje ellentállása miatt, de Borbála, bár Kornis Ferencz mint gyermeket titkon meg is keresztelteté, atyja halála után föltétlenül anyja hatalma alá került, a ki aztán erőszakos módon s eszközökkel is oda törekedett, hogy belőle magához hasonló buzgó szombatos hívőt neveljen.

Az 1638. april 23-án Gyulafejérváron tartott országgyűlésre a zsidózók megidézettek ugyan, de ügyök a deési delegatióra halasztatott. Ezen gyűlés összeülése előtt Szent-Benedeken Barcsay Zsigmond Kornis Borbálát számos jelenlévők előtt ujjal megkeresztelteté 1639. június 14-én a kereszt szülei tisztet maga és felesége vállalván el.

Ez azonban nem menthette meg őt. Már jul. 5-én vizsgálatot indítottak ellene s bár számos tanuk vallomásaiból kétségtelenül bebizonyult az, hogy mind gyermekkorában, mind a fejedelmi országgyűlés után megkeresztelkedett, de miután az unitarius papok zsinatja oda nyilatkozott, hogy őt nem lehet mindamellett unitariusnak tekinteni ¹⁾, megnótáztatott s bár személyére nézve kegyelmet nyert, de birtokait a fejedelem elfoglalta. s részint nejének Lorándfi Zsuzsánnának, részint Zsigmond nevű fiának adományozta. — Ez adomány ellen azonban már 1640. máj. 13-án tiltakoztak a rokonok, s később Rhédey János, a Bornemisza, Patóchy és Kendeffi család tagjai ismételve ellent mondtak, míg végre az elkobzott jószágok nagy része, főleg Kornis Borbála defectusán részint donatio, részint tetemes váltság díj letétele mellett Rhédey Jánosra s nejére Kornis Margitra szállott.

1. 1638. jul. 5—6.

Illustrissime ac celsissime princeps sat.

Fidelium perpetuorumque servitorum sat.

Vestra clementer nosse dignetur illustrissima Celsitudo, nos litteras eiusdem attestatorias pariter et compulsorias pro parte et in persona generosae dominae Barbarae Kornis, generosi domini

¹⁾ Az ítélet nincs meg a gr. Rhédey család levéltárában, de egy 1638. jul. 13-án kelt tanuhallgatási jegyzőkönyv hátlapján, a fejedelem hiteles átirata szerint a következő sorok olvashatók: »Mivel az articulusban denominált recepta reliquionak valamelyikére nem convertalt sőt az iudaismust profiteálja, kívánjuk az I. t. iurta contenta decreti partis primae titulo decimo quarto in notae perpetuae infidelitatis, convincaltassék.«

Petri Paczolay de Szentbenedek consortis, confectas et emanatas nobisque inter alios Celsitudinis Vestrae humiles, fideles servitores nominanter litteris in eisdem conscriptos praeceptores, sonantes et directas honore et obedientia, quibus decuit recepisse: iuxta quarum tenorem nos mandatis Celsitudinis Vestrae in omnibus uti tenemur obedire et satisfacere volentes in hoc anno domini praesenti millesimo sexcentesimo trigesimo octavo die vero quinta mensis Julii in oppido Deés accessimus ad domum circumspecti Valentini Gerendási in platea vulgo Szekeres utcza vocata, vicinitatibus domorum ab una Petri Vas, ab altera vero partibus Stephani Eotves et comitatu Zolnok interiori existentem habitam, ibique testes vigore praescriptarum litterarum compulsoriarum nostri in praesentiam citatos de et super utro nobis per antelatas exponentes proposito, prius ab eisdem firmissimo iuramento examinavimus et inquisivimus. Qui fassi sunt hoc modo.

1. testis nobilis Joannes Szigethi de Szigetvari annorum 45. Iuratus examinatus, fassus est, hoc modo. Tudom hogy mig leány lón Paczolayné asszonyom, az anyja éltében rettenetes nagy disciplinában tartatott az disznó hus, rák és egyéb hajatlan halak megétele felől, de titkon orozva megette mind, mert mikor asztalnál ültünk is egy Székely György nevű legény titkon megtisztította az rákot neki, és meléje letévén az padra, onnan vette fel és orozva befalván úgy ette meg; még egyszer az szegény asszony az anyja rák lábat találván a zsebiben igen megverte vala érette.

2. Testis nobilis Valentinus Litteratus de Homorod-Szentpal ann. 45. Iur. exam. fassus est in omnibus sicut primus testis, hoc addito: tudom, hogy az unitarius papnak praedicatióját hallgatta mind az anyja éltében s mind pedig annak utánna.

3. testis nobilis Joannes Györffi de Bezedujfalu ann. 35. Iur. exam. fassus est hoc modo. Tudom, hogy az unitarius papnak praedicatióját hallgatta és arra járt mind Szent-Györgyön, s mind pedig Szent-Benedeken.

die 6. quoque testes infrascriptos nostri in praesentia citatos examinavimus.

4. testis spectabilis ac magnificus d. Sigismundus Barcsay de Nagy Barcsa, ad fidem suam soli deo et Celsitudinis Vestrae debitam fassus est hoc modo. Mikor az szegény Allia uram temetésére megyünk vala akkor térénk és menénk Szent-Benedekre s ott papot hivatván megkereszteltetők Paczolay Péterné asszonyomat, s én lők keresztatyja s az feleségem keresztanyja, ugyanakkor az disznó hust is megevé válogatás nélkül.

5. testis egregius Ladislaus Búdöskuti de Ip, Iur. exam. fassus est in omnibus, sicut quartus testis.

6. testis egregius Stephanus Szakmári de Ovári ann. 25. Iur. exam. fassus est hoc modo. Tudom, hogy megkeresztelék s még én menék az papért, hogy felhinám, az disznó hust is szememmel láttam, hogy megevé.

7. testis egregius Stephanus Farkas de Rákosd, annorum 20. Iur. exam. fassus est hoc modo. Tudom, hogy megkeresztelék Paczolayné asszonyomat Szent-Benedeken, akkor mikor az Allia uram temetésére megyünk vala.

8. testis nobilis Franciscus Nánási de Arany, ann. 23. Iur. exam. fassus est in omnibus, sicut septimus testis.

9. testis Stephanus Török de Gyógy ann. 24. Iur. exam. fassus est in omnibus, sicut septimus testis.

10. testis egregius Nicolaus Kovách de Bojita ann. 25. Iur. exam. fassus est in omnibus sicut superius testis, hoc addito: még az anyja Barcsayné asszonyom voná le a keszkenyöt is a fejről, hogy rá önté az pap az vizet s ugyan keresztanyja is az asszony lón.

11. testis honorabilis Gregorius Hegeni pastor ecclesiae Szentcontasiensis (*sic*) ann. 40, ad fidem suam soli deo debitam fassus est hoc modo. Tudom, mivel én három esztendeig voltam Paczolay uramnak praedicatora, hogy az asszony az felesége mindenkor frequentálta praedicationomat, s ugyan én adtam fel is ő kegyelmének az urvacsoráját, kinek lehet immár három vagy két esztendeje.

12. testis honorabilis Mattheus Szentmiklósi pastor ecclesiae Szentgyörgiensis ann. 60, ad fidem suam soli deo debitam fassus est hoc modo: mikor én ott való praedicator voltam, akkor mindenkor feljárt praedicationmra, mint unitaria s nem is szombaton, hanem vasárnap.

13. testis honorabilis Nicolaus Köpeczi pastor ecclesiae Haranglábiensis ann. 50, ad fidem suam soli deo debitam fassus est in omnibus sicut praecedens testis. Cuius quidem receptae fassionis et attestationis nostrae seriem per nos modo et ordine illustrissimae Celsitudini Vestrae fide nostra mediante sub sigillis nostris usualibus rescripsimus.

Eandem illustrissimam Celsitudinem Vestram quam diutissime feliciter valere desiderantes. Datum anno die et loco supra notatis.

Eiusdem illustrissimae Celsitudinis Vestrae

humiles fideles perpetuique servitores
Laurentius litteratus Bagi m. p.
et Franciscus Pribek maior cancellariae
Celsitudinis Vestrae scribae et iurati
notarii e curia eiusdem exmissi.

2. 1638. július 13.

I. Rákóczi György fejedelem parancsa mellett Makkfalvi Mihály és Ákosházi János királyi táblai hites jegyzők Deésen 1638. jul. 13. Ács János polgár házában tanukihallgatást teljesítettek Paczolai Péterné Kornis Borbála szombatossága ügyében. A felhívott 8 tanu vallomása a következő:

1. testis nobilis agilis Blasius Nagy de Erdőszentgyörgy ann. 42. Iur. exam. fassus est hoc modo. Ki akarattjából volt azt nem tudom, de azt tudom bizonyosan, hogy szintén ugy dolgoztatták a Paczoliné asszonyom jobbágyait szombat napon mint szintén egyéb nap, azolta kiváltképen miolta Paczolai urammál vagyom ő kegyelme.

2. testis generosus dominus Petrus Paczolai de Szentbenedek ann. 26. Iur. exam. fassus est hoc modo. Tudom nyilván 1635. esztendőben beteges levén az gazdasszony magam házamnál, hogy meg communicálék (*sic*) Hegeni alias Toroczkaí Gergely paptól, ki akkor ugyan szentbenedeki praedicator vala, melynek immár most pünkösöd nappal három esztendeje mulik, az után is communicalt.

3. testis strenuus Andreas Sipos de Moha ann. 28. Iur. exam. fassus est. Sohanem hallottam sem nem láttam, se Szentpálon se Szentgyörgyön, hogy az szombati dologtól asszonyom jobbágyit tiltották volna, sőt azt láttam, hogy szintén ugy dolgoztattak szombaton, mint egyéb napon. — Tudom azt is, hogy most pünkösödbe három esztendeje mulik, hogy elsőben Hegeni alias Toroczkaí Gergely az urvacsoráját hogy feladá asszonyomnak, mondják most is az elmúlt pünkösöd napján, hogy communicalt, de én nem láttam.

4. testis egregius Michael Litteratus de Mikeszásza ann. 33. Iur. exam. fassus est. Eunek előtte két esztendővel szolgáltam Paczolai uramat két esztendeig, de én soha nem tudom, hogy szombat napon tiltotta volna Paczoliné asszonyom az jobbágyit, hogy ne dolgozzanak, nem is hallottam, sem az Paczolai uram bírāja sem az asszonyomé, abban egy csepp distinctiót sem tött, vasárnapon kívül, hogy ne dolgoztattanak volna minden napon, sőt láttam azt, hogy szombatnapon Szentgyörgyön dologra palánt ültetni küldötte az asszonyom bírāja a jobbágyokat, kenyeret is tudom, hogy szombatnapon süttenek, az asszonyom konyháján szintén ugy főztenek, mint egyéb nap, mikor Szentgyörgyön vagy Szentpálon voltunk, azt is tudom, hogy az vasárnapot szintén ugy illette, mint Paczolai uram, hol az templomba mentek, hol az házhoz hívtatták be az papot.

5. testis nobilis Johannes Zékely de Medves ann. 50. Iur. exam. fassus est. Azt tudom, hogy mind az Paczoliné asszonyom jobbágyi s mind az Paczolai uramé, szintén ugy dolgoztanak

szombaton mindenik jószágban, mind Szentgyörgyön s mind Zentpálon, mint szintén egyéb nap, azt nem tudom mikor elsöben meg communicált, de azt tudom, hogy az elmúlt pünkösdbbe meg communicala. azt is tudom, hogy mind az unitaria pap praedicationájára járt Paczolainé asszonyom, én soha nem tudom, hogy szombatos pap praedicationóját hallgatta volna és oda is ment volna.

6. testis nobilis Lucas Szabó de Szentimre ann. 22. Iur. exam. fatetur in omnibus sicut praecedens.

7. testis nobilis Ladislaus Napcza de Szilvás ann. 18. Iur. fatet., sicut 6. testis.

8. testis nobilis Valentinus Literatus de Zentpal, servitor generosi domini Joannis Rédei de Kis-Réde ann. 35. Iur. exam. fatetur. Tudom, hogy a vasárnapot szintén ugy illette Paczolainé asszonyom mint más, de azt én nem tudom, hogy szombaton nem dolgoztatott volna, szintén ugy dolgoztatott mind szombaton s mind egyéb nap, mint más, vasárnapon kívül. Datum anno die et loco, ut supra notatis. — etc. etc.

3. 1636. jul. 13.

I. Rákóczy György előtt a Deésen 1638. jul. 12-én tartott országgyűlésen Sárosi Póka János jogügyi director képviselőtében giróti Tamás Péter, a szombatos vallás követésével vádolt Paczolai Péterné Kornis Borbála képviselőtében pedig dályai Literatus András felhatalmazott ügyvéd megjelenvén, ez utóbbi kérte a rendeket, hogy alperes szombatosságára vonatkozó összes írományok másolatban neki kiadassanak, melyek e sorrendben következnek.

1. Rákóczy György Gyulafejérvárról 1638. jun. 17-én kelt rendeletével meghagyja a királyi tábla nagyobb irnokainak és hites jegyzőinek, névszerint Siklósi Mihály, Kászoni János, Sámsondi Mihály, Torjai György és Pávai Tamásnak, hogy a fiscus által szombatossága miatt perbe fogott Paczolai Péternét az 1638. jul. 1. napjára Deésen összegyűlt országrendek elébe idézzék, személyes megjelenésre kötelezve őt.

2. Rákóczy György Deésről 1638. jul. 1. kelt rendeletével meghagyja a királyi tábla nagyobb irnokainak Pávai Tamás, Szigethy György, Miskei István, Sámsondi Mihály és Makkfalvi Mihály-nak, hogy Paczolainé Kornis Borbála ügyében tanukihallgatást eszközöljenek.

3. Erdő-Szent-György 1638. jul. 7. Sámsondi Mihály és Makkfalvi Mihály jelentést tettek ezen tanukihallgatás megtörténtéről, a tanuk meghiteltetvén következőleg vallottak:

1. testis agilis Gregorius Made pedes pixidarius, annorum 40. Iurat. exam. fassus est hoc modo. Tudom azt, hogy az mig

Kornis Ferenczné asszonyom éle, mindaddig mindenekben a szombatos vallást tartá Paczolai Péterné asszonyom, de azután mit tartott s hagyta el avagy nem, nem tudom ; hallom mástól, hogy az fejérvári gyűlésből hogy meg jöttek, megkeresztelkedett s az mellől az vallás mellől el állott s az disznó hust is igen szereti főve. — 2. testis agilis Martinus Sebe pedes pixidarius ann. 40. Iurat. et exam. fassus est sicut primus testis. 3. testis agilis Georgius Vadasdi pedes pixidarius ann. 30. Iurat. exam. fassus est. Tudom azt, hogy az még Kornis Ferenczné asszonyom éle Paczolainé asszonyom is a szombatos vallást tartá, de most mit tart, nem tudom, hallottam mástúl, hogy elhagyta volna. 4. testis nobilis Joannes Nagy ann. 50. Iur. exam. fassus est. Azt tudom, hogy azelőtt Paczolainé asszonyom az szombatos vallást tartotta, disznó hust nem ött, szombatot ilett, nem láttam hogy az urvacsorájával is élt volna, láttam, hogy husvét ünnepében kovásztalan kenyérrel, pogácsával élt, egyéb dolgokban az papjok mint tanította, én nem jártam praedicatiojokra s nem tudom, most penig azt az vallást elhagyta-e nem-e, nem tudom, hanem hallom mástúl. 5. testis agilis Michael Mathyasi, pedes pixidarius annorum 45. Iur. exam. fassus est sicut 4. testis. 6. testis agilis Thomas Szepsi ann. 50. Iuratus examinatus fassus est sicut 4. testis excepto, nem tudja nem is hallotta, hagyta-é el vagy nem. 7. testis nobilis Petrus Nagy omnino de Erdőszentgyörgy ann. 60. Iuratus fassus est sicut sextus testis. 8. testis nobilis Paulus Kovách de Kovaszna ann. 30. Iuratus examinatus fassus est. Én szolgáltam is Paczolainé asszonyomat ő kegyelmét s láttam, hogy a judaizans religiót tartotta, az keresztséget csak semminek valónak mondotta, a szombatot valóban megtartotta, az Moyzes czeremoniáiban megtiltott eledellekkel nem élt, kovásztalan pogácsával élt husvét ünnepében, mostan hatta-é el, nem-é, nem tudom, csak mástól hallom, hogy megkeresztelkedett s elhatta azt az vallást. 9. testis nobilis Petrus Isach de Havadteő generosi Joannis Rédei provisor ann. 35. Iur. exam. fassus est sicut 4. testis. 10. testis providus Benedictus Nagy ann. 50. Iur. fassus est. Tudom azt, hogy Kornis Ferenczné az szombatos vallásban nevelé fel Paczolainé asszonyomat s azt tartotta ; hanem most hallom, hogy elhagyta volna, s megkeresztelkedett de bizonyosan nem tudom. 11. testis Johannes Zekeres ann. 40. Iuratus fassus est. Tudom azt, hogy annak előtte Paczolainé asszonyom az szombatos vallást tartotta, az féle valláson lévő emberekkel mindenekben egyet értett, az keresztséget nem hitte, az ur vacsorájával sem élt, szombatot ilett, husvét ünnepében kovásztalan pogácsával élt, mostan hallom mástúl, hogy elhatta, de bizonyosan nem tudom. 12. testis Andreas Kolcsár ann. 60. Iuratus fassus est sicut 11. testis. 13. testis Blasius Rab ann. 70. Iuratus fassus est sicut 11. testis, excepto az keresztséget nem tudja, hitte-e vagy nem. 14. testis

Joannes Gagi ann. 40. Iuratus examinatus fassus est. Tudom azt, hogy míg Kornis Ferenczné asszonyom éle, Paczolainé asszonyom is az szombatos vallást tartá, de hatta el vagy nem, én nem tudom, hallom most, hogy el hatta. 15. testis Georgius Nagy ann. 30. Iuratus examinatus fassus est sicut praecedens. 16. testis Joannes Zalai annorum 48. Iur. exam. fassus est sicut 14. testis. 17. testis Petrus Rab ann. 40. Iur. exam. fassus est sicut 14. testis. 18. testis Franciscus Nagy ann. 50. Iuratus fassus est, ut 14. testis. 19. testis Martinus Poson ann. 50. Iuratus fassus est sicut 14. testis, excepto nem is hallotta mástúl is. 20. testis Balthasar Nagy ann. 50. Iur. fassus est ut 14. testis. 21. testis Franciscus Szász ann. 40. Iuratus fassus est sicut 14. testis 22. testis Valentinus Szász ann. 35. Iur. fassus est sicut 14. testis 23. testis Andreas Szabó annorum 40. Iurat. exam. fassus est sicut 14. testis : providi iobbagiones generosi domini Joannis Rédei de Kis Rede in portione sua possessionaria in possessione Erdőszentgyörgy et sede sicuticali Marus residentes. 24. testis Antonius Kovach ann. 60. Iur. exam. fassus est. Tudom én gyermekségétúl fogván, hogy mind az szombatos vallást tartotta Paczolainé asszonyom, hanem az elmúlt pünkösöd előtt való héten, mikor az Allia uram ő nsga temetésére ülünk vala, engemet aláhivatott vala Paczolai uram Szentbenedekre, Barcsai Sigmond uram ő nsga jöve oda feleségestül és Liztiusné asszonyom, immár az étket is elfogták vala s az udvaron járván, hallám, hogy praedicalnak a házban, Paczolai uramnak egy szolgájának mondám, nem tudom, ha praedicatio vagyon ottben az házban, az mondá, az vagyon mert most keresztelkedik asszonyom meg, elhagyta az szombatos vallást, de hogy én szemmemmel láttam volna, az keresztséget nem láttam, mert nem mentem be. 25. Georgius Rab ann. 30. Iur. fassus est, sicut 14. testis. 26. testis Joannis Szabo annorum 50. Iur. fassus est sicut 14. testis. 27. Petrus Zagoni ann. 40. Iuratus fassus est sicut 14. testis. 28. Michael Nagy annorum 60. Iur. fassus est sicut 14. testis. 29. Georgius Orsós ann. 60. Iur. fassus est sicut 14. testis. 30. Jacobus Nagy ann. 40. Iur. fassus est sicut 14. testis. 31. Stephanus Magyarországhi, ann. 40. Iuratus fassus est sicut 14. testis 32. testis Petrus Gyepesi ann. 35. Iurat. exam. fassus est sicut 14. testis. 33. Simon Bedő ann. 35. Iur. exam. fassus est, sicut 14. testis 34. Andreas Gall ann. 30. Iur. exam. fassus est sicut 14. testis 35. Martinus Boga ann. 25. Iur. exam. fassus est sicut 14. testis. Testis 36. Joannes Sos ann. 28. Iur. exam. fassus est sicut 14. testis : providi iobbagiones generosi domini Petri Paczolai de Szentbenedek in portione sua possessionaria in possessione dicta Erdő-Szent-György et sede sicuticali Marus residentes. Cuiusquidem attestationis etc. etc. Datum anno die et loco supra notatis etc. etc. Michael Samsondi m. p. Michael

Makfalvi m. p. *Penes clausulam latius*: Mivel az *evocata I.* az *articulusban* denominalt terminusra az *recepta religiónak* valamelyikére nem convertalt, sőt az *damnata haeresishez* adhereal s az *iudaismust* profiteálja: kívánjuk az *I.-t iuxta contenta decreti partis primae titulo decimo quarto in nota perpetua infidelitatis convincaltassék.*

Következik a fejedelem megerősítése a *transumptum* hitelek tekintetében.

Quas nos de verbo ad verbum sine diminutione et augmento variationeque prorsus omni ipsam annotatam dominam Barbaram Kornis concernentes transumi et transcribi praesentibusque literis nostris patentibus verbotenus inseri et inscribi facientes annotatae I. iurium suorum uberiozem futuram ad cautelam necessariam sub sigillo nostro iudiciali extradandas duximus et concedendas communi iustitia et aequitate suadente. Datum in praedicto oppido nostro Dés die decima tertia mensis Julii, anno domini millessimo sexcentesimo trigesimo octavo.

4. 1638. aug. 10.

A vizsgálat azonban ezzel nem ért véget s 1638. aug. 10-én Bágyoni Pál deák Fejérvármegyének főszolgabirája és Szakmáry alias Borbély János alszolgabirája Rákóczy fejedelem parancsolatjából Szent-Benedeken újabb tanu kihallgatást eszközöltek, mely itt következik:

1. valló. Szentmihályfalvi Mihály thoroczkai ecclesiának pásztora, Thorda vármegyének unitaria ecclesiáknak és aranyoszéki unitária ecclesiáknak azon. . . ., fide sua mediante et conscientia így vall: Az mi az Paczolay Péterné asszonyom Kornis Borbála asszony keresztségét nézi, én kereszteltem meg ő kglmét ugyan Szent-Benedeken az ő kegyelmek házánál. Barcsay Sigmund uram és asszonyom volt keresztapja és anyja. Az imádságot ő kegyelme elmondván, és az apostoli *credot* is, annak utána vötte fel az keresztséget, az communicálásban semmit nem tudok; az keresztség volt in hoc anno praesenti 1638. die 14. Junii.

2. valló. Szentmihályfalvi István szentbenedeki predikator fide sua mediante et conscientia similiter fatetur uti primus testis de baptizmo. Az mi az coena dominit nézi, én adtam fel ő kegyelmének Paczolay Péterné asszonyomnak Kornis Borbára asszony-nak, ugyanezen 1638. esztendőbeli pünkösdi napján 24. mensis Maii.

3. valló. Csákalukán Fejérvármegyében lakó Székely János szabados erős hűtellel megesküvén, hűti után így vall: Én ennek előtte három esztendővel Paczolay Péterné szolgája voltam, tudom azt a mikor Paczolay Péterné asszonyom Kornis Borbára asszony megcommunicala, vagon három esztendeje; az keresztelés azután

lött. Azután is a mint értöttem megcommunicalt ő kegyelme. Mely vallóknak hütök után való vallásokat mi is kegyelmes urunk Nagyságodnak hütünk szerént irtuk meg.

Az úristen Ngodat sok esztendőkig és egészségben tartsa meg. Datum in Szent-Benedek, anno et die supra notatis.

Nagyságodnak

alázatos hívei:

Bágyoni Pál deák s. k. Fejérvármegyének
egyik főszolgabirája.

Johannes Szakmáry alias Borbély
de Enyed vice iudex nobilium comitatus
Albensis.

5. 1638. oct. 23.

Illustrissime princeps domine sat. Post fidelium sat.

Kegyelmes urunk, hozzá minékünk az Nagyságod kegyelmes parancsolatját Gagyí Gergely Erdő-Szent-Györgyön lakó Marosszékbén, Paczolay Péterné Kornis Borbála asszony képébe, ugyanazon nemzetes Paczolay Péterné Kornis Borbála asszonyom erdő-szent-györgyi udvarházának gondviselője, melyben Nagyságod parancsol, hogy az hova minket az Nagyságod parancsolatjával hina, elmennénk, és az mely nemeseket előnkbe hina, azokat erős hittel megesketnők, megfeleltetnők és hitek után vallásokat az utrum szerént megírnók és Nagyságodnak írva küldenők. Mi az Nagyságod parancsolatjának engedelmesek lévén elmentünk Erdő-Szent-Györgyre, az eskütt falusibiró Sepsy Tamás veres drabant házához Marosszékbén, és az előnkbe hívott személyeket erős hittel megeskettük, és az utrum szerént megfeleltettük in hoc anno praesenti 1638. die 23. Octobris és hitünk szerént Nagyságodnak írva küldöttük, pecsétünk alatt. Quorum primus hic.

1. testis Király Györgyné Anna, Etéden lakó Udvarhelyszékbén, annorum 60. veres drabant felesége; iurata examinata fassa in hoc modo. Tudom azt, hogy az szegény istenben elnyugott Kornis Ferencz uram Bordosról Boldizsár papot hivatta vala gyermek keresztelni, élsőben egy kis fiacskáját kereszteltette meg, ugyanakkor utána Paczolay Péterné asszonyomat Kornis Borbárát, s meghagyta vala Kornis Ferencz uram, hogy meg ne mondják az feleségének, félvén attól, hogy betegágyában búsulna rajta, s inkább elkénszerednék. Azonban csakhamar megtudta az felesége, hogy megkereszteltette az gyermeket, az leányát is Borbárát, igen búsult rajta.

2. testis Arpastoy Máthé pap Beszed-Ujfaluban lakó, Udvarhelyszékbén, ann. 65. iur. et exam. sic fatetur. Akkor én Szent-Györgyön lakom vala, mikor Kornis Ferencz megkeresztel-

tette volt két gyermekét egyszersmind, egyiket az nemzetes Paczoly Péterné asszonyomat, másikat ugyanakkor egy kis fiát, Bordosról Boldisár papot hívatta volt Kornis Ferencz uram, azt az kis fiat Sámuelnek kereszteltette volt, az felesége gyermekágyba feküdt akkor s titkon kereszteltette volt meg őket, hogy ne tudja meg az felesége, mivel ellent tartott volna benne. Még Boldisár pap egy aranypénzt adott Paczoly Péterné asszonyomnak Kornis Borbárának, akkor az udvarnépe így beszélettek nekem mindenek; abban nem gyűjhetett hirtelenséggel kereszt atyákat be, hogy az kis fiacskája halálán volt s meg is holt csakhamar. Hogy megtudta a felesége, igen búsult s haragudott érette, egy fogoly madarat vitetett volt Kornis Ferencz uram az beteg feleségének, hogy egyék, vissza küldötte, az urának azt izente, hogy egye meg ha *megványoltatta a gyermekeket*.

3. testis Nagy Péter primipilus, ann. 63. Erdőszentgyörgyön lakó Marosszékbén, iuratus sic fatetur: Én velem hívatta vala Kornis Ferencz uram Bóldizsár papot gyermek keresztelni, de akkor jelen nem voltam, mikor megkereszteltette az gyermeket.

4. testis Nagy János primipilus, ann. 50. Bordoson lakó Udvarhelyszéken, iuratus et exam. sic fatetur: Boldizsár pap az mi falunkban lakik vala, nekem maga mondotta akkor Boldizsár pap, hogy Kornis Ferencz gyermek keresztelni hívatta volt, de énnekem nem mondotta, melyiket keresztelte.

5. testis Rab Mihályné Kata ann. 23. Erdőszentgyörgyön lakó Marosszékbén, iurata exam. sic fassa est. Nekem Boldizsár pap mostoha apám vala s ő maga mondotta otthon, hogy Kornis Ferencz uram gyermek keresztelni hívatta volt oda.

6. Benedek Pálné Kata Kibéden lakó Marosszékbén ann. 65. Iur. exam. fassa est hoc modo: Azt tudom, hogy engemet hívtak Kornis Ferencz uram s az felesége, gyermeki létekor, az mig felgyógyult az felesége, addig inkább ott voltam, s tudom, hogy Kornis Ferenczné asszonyom panaszkodott, hogy az ura megkereszteltette az gyermeket kedve ellen, de arra azt mondotta Kornis Ferencz uram, *hogy hejába zúgolódol atyámfia, mert nagyobb az férfit az asszony embernél*.

7. testis Kiss Jánosné Kolcsár Anna, Nagyalván lakó Marosszékbén, Dósa Tamás uram jobbágya, ann. 45. Iur. exam. fassa est sic. Azt tudom, hogy mikor Kornis Ferencz megkereszteltette volt az gyermeket, akkorba jöttek szentgyörgyiek Nagyalvára vásárra, s azok mondták, hogy Kornis Ferenczné, azt mongya, hogy az ura *megványoltatta az gyermeket*.

8. testis Kósa Tamás annorum 35. Erdő-Szentgyörgyön lakó Marosszékbén Paczolai Péterné Kornis Borbála jobbágya, iuratus exam. sic fatetur. Az mikor Kornis Ferencz uram megkereszteltette vala két gyermekét egyszersmind, anyámmal oda

találtam vala menni én is akkor, s monda Kornis Ferencz uram az öreg asszonyoknak Sipos Mihálynénak, hogy öreg asszonyom fogjad te az két gyermeket, mert most késő ennek keresztapát hivatni. Ugyanakkor kereszteltette vala meg az nemzetes Paczolay Péterné asszonyomat is Kornis Borbárát, az fiacskájok csakhamar meghala akkorba.

9. testis Kósa Mártonné Dorottya ann. 70. Erdő-Szent-Györgyön lakó Marosszékbén, iurata sic fatetur, Paczolay Péterné asszonyom Kornis Borbára jobbágya. Az mikor Kornis Ferencz megkereszteltette vala egyszersmind két gyermekét, egyikét egy kis fiát Sámuel, az hamar meghala, másikat az nemzetes Paczolay Péterné asszonyomat Kornis Barbárát, akkor én udvarbeli szolgáló valék, tudom, hogy sokáig haraguvék Kornis Ferencz uramra az felesége érette.

10. Szabó Andrásné Erdő-Szent-Györgyön Marosszéken lakó nemzetes Rhédey Jánosné Kornis Margit jobbágya, ann. 32. Iurata sic fatetur. Tudom, hogy Kornis Ferencz uram két gyermekét kereszteltette vala meg egyszersmind, egy kis fiát, az másnap meghala, és ezt az Paczolay Péterné asszonyomat Kornis Borbárát.

11. testis Batfalvi János deák Beőzedujfaluban lakó Udvarhelyszékben, ann. 50. Iur. sic fat. Az mikor Kornis Ferencz uram megkereszteltette vala egy kis fiát Sámuelnek, ott valék én is, kijövék az házból, ottan hallám, hogy a kis leányt is megkeresztelték utána, az Paczolay Péterné asszonyom, Kornis Borbála. Az pap Boldisár pap vala az, ki megkeresztelte vala. Azt is tudom, hogy egykor Kornis Ferenczné asszonyom ugy dorgálja vala ezt az leányát Kornis Borbárát, *úgymond, valahogy tudod-e te Borka, hogy alig verhettelek róla, hogy calvinistává nem löl, te csak az apostolok irásához ragaszkodol, nem az Mózes és próphétákhoz.*

12. testis Pécsi János deák Nagy-Solymosban lakó Udvarhelyszékben, ann. 28. nemzetes Paczolay Péterné asszonyom, Kornis Borbára jobbágya iuratus sic fatetur: Tudom azt, hogy egykor Kornis Ferenczné asszonyom asztalánál ültünk vala s monda, hogy tudod-e te Borka mily nehezen vertelek el róla, hogy calvinistává nem löl. Quod super eandem Vestram Illustritatem a deo optimo et maximo quam diu conservari cupimus incolumem, eidem Vestrae Illutritati horum testium fassionis atque attestationes per nos et expeditas fide nostra mediante inscripsimus, anno die mense et loco praenotatis, eiusdem Vestrae Illustritatis, fideles humiles perpetuique servitores Petrus Kovács de Ujfalu, Joannes Isák de Pava in sede siculicali Udvarhely existentes.

Közli: KOMÁROMY ANDRÁS.

Nádasdy Ferencz utasítása a mezei pásztorok számára.

Mi gróf Nádasdy Ferencz, Fogaras-földének örökös ura és Vasvármegyének főispánja, császáruunk és koronás király urunk ő fölsége tanácsa, komornikja és fölső-magyarországi hopmestere adjuk tudására mindeneknek az kiknek illik ez levelünknek rendében, hogy im jövinek mielőnkben az tiszteletes és böcsületes morhapásztorok avagy mezei grófok az mi saját városunkból Sz.-Miklósrúl az több pásztorokkal egyetemben, az melyek az mi uraságunkhoz sz.-miklósi, kapuvári, sárvári várainkhoz tartozandó faluinkban az nemes falukban levőkkel egyetemben vadnak, minket alázatosan megtalálván és kérvén az megnevezett mezei grófok és morhapásztorok, az mely articululus az mi grófságunkban találtatnék conformálni avagy fölépíteni kívánnák az följül megnevezett sz.-miklósi, kapuvári, sárvári tartományunkban levő városinkban és faluinkban nemes falubeliekkal egyetemben egy bizonyos czéhek lehetne. Az mely szép rendtartást s kívánságot igen böcsületesnek találtuk, sőt az mennyébül lehetséges, készek leszünk fáradozni, hogy így istennek tisztelete és az kegyes erkölcsök annyéval inkább tündököljenek. Az ő kíriseknek azért helt adván, az mi articululusaink continentiai eképpen következnek.

1. Tartoznak ők az mezei grófok avagy morhapásztorok minden Sz.-Márton napján egy böcsületes személyt magok között bíróvá tenni, és megesküttetni is magok közül mezei grófok közül az czéhez 4 fertályos mestereket *tenni* ¹⁾.

2. Tartoznak ők egy böcsületes tanácsbéli személyt. . . . . ²⁾ avagy atyamesternek tenni Sz.-Miklóson, de másutt nem. Az mely személy böcsületes polgár légyen, annak pedig minden esztendőben számadással tartoznak.

3. Tartozik minden fertályos mester fejenkiut Urnapjára minden pásztorokat czében parancsolni, hogy istennek ő szent felségének tisztességére processióra járjanak. Ha ki pedig közülök efféle keresztyéni dolgot elmulatna, a megnevezett bíró avagy fertályos mester egy funt viaszszal büntesse meg.

4. Tartozik minden morhapásztor az processio után az czéladában tiz-tiz pínzt adni minden késedelem nélkül.

5. Hogyha valamely helben az pásztor esztendőnil tovább nem maradna, tartozik az annak a helynek bírójától bizonyos levelet venni és a megnevezett sz.-miklósi bírónak kezéhez vinni, ha pedig ezt megcselekedni nem akarná, sohult pásztorúl meg ne fogadják mind addig, mig magát az böcsületes czé előtt és a megnevezett sz.-miklósi bíró előtt nem igazítja (*ujabb írással*: magát.)

¹⁾ *tenni*: újabb írással. ²⁾ teljesen olvashatatlan.

6. Hogyha valamely helyben, oly pásztor találatnák, mely még az czében nem volna, az illetín esztendőnél tovább ne mentesse magát, hanem ha a czében adja magát, egy fél funt viaszat avagy 6 karajczárt tegyen le. Valaki pedig ez ellen cselekszik, az olyatín ember az urnak segítsége által jó lelkiösmeret szerint megbüntettessék.

7. Kévántatik az mint oda följebb is megirtuk a processión minden atyafinak jelen lenni és az ő zászlókkal szép tisztességesen rendszerint a processiónak idején elő járjanak. Az processio pedig elvigeződvén az anyaszentegyházban menjenek és mindenik offertoriumra fölmenjen az oltárhoz. Az papnak pedig 18 karajczárt avagy 30 pínzt adjon kiki, de többet ne adjon, az mint egyéb czében lévők is cselekesznek. Az ki az ellen járna és meg nem cselekedné, egy funt viasszal büntettessék meg. Ezek midőn vígben mennének, mindenik szép böcsületesen a czémesterhez menjen és az czémester háza előtt az ő körtjökkel egyet kürtöljenek, annakutána házához bemenvín, az mit az isten ad, együtt költsek el.

8. Nőtlen legénynek ne légyen szabad örözni, hanem csak házasnak, hanem ha szolgál valamely mezei grófnál; a mely mezei gróf avagy morhapásztor valamely helben ő az marha-örzist fölfogadta volna és tovább örizni nem akarna, tartozik ő elsőben az ő birájoknak avagy fertályos mestereknek tudokra adni és magát előttök igazítani s heliben meghagyni, azután birájok az olyatínnak más helt rendelni. Ha különben cselekedik az mezei pásztor, egy funt viasszal büntettessék.

9. Az plébánus tartozik érettek magokért, feleségekért, gyermekekért és mindenekért vasárnap a predikálószókból imátkozni és ők is tartoznak a plébánusnak 12 karajczárral. Item midőn asztal fölött akárminemő helyben jelen lenne a mindennapi kenyér s tiszteetlen szót szólna, az olyatín megbüntettessék egy funt viasszal.

10. Meg légyen az mezei morhapásztoroktól tiltva az koldulás, hanemha birájoktól bizonyos kolduló czédulája lészen. Az ki ez ellen cselekednik tehát az birótól, fertályos mesterektől és az egész atyafiaktól az ő lölkösmereti szerint megbüntettessék.

11. Éz is ne találtassék közöttök, hogy az megdöglött morhát valamelyik közülök megnyuzná, az olyatín ha találatik 4 funt viasszal büntettessék meg; sőt ugyanaz czéből is kivettettessék.

12. Tartoznak az egész czében levő atyafiak az szállásért az atyamesternek böcsületes és tisztességes ajándékkal lenni.

13. Hogy ha egyik avagy másik ez ellen cselekednék, az mint az felső articulások tartják, hogy se birájokkal, atyamesterekkel fertályos mesterekkel nem gondolna, hanem az maga akarátja szerint járna, az olyatín törviny szerént Sz.-Miklóson az engedet-

lenségért az atyafiaktól megbüntettessék, ez okra nézve, hogy ha jövődőben valamely tudatlan közikben jőne, tudja az is mihez tartani magát. S az articulások kiválképpen esztendő által kétszer elolvastassék előttök.

14. Hogyha az hűtvös fertályos mester ki megyen parancsolni a falukra, följegyeztessék az, ő közöttök mennyi nap kísért oda. És valamikor az fertályos mesterség változik, és másik tétetik heliben, tabát tartozik az ő számadó levelit a czéládába betenni, hogy annak utánna az ő megmaradikjok busudalmat ne lásson.

15. Az minemő füzetések ennek előtte régenten volt, akármi nívvel neveztesse azok, gabona, kenyér, vaj, pénz, tej ennek utána is megadattassék.

16. Valamint a régi szokás volt, most is abban maradjanak meg, és följobb ne szarcsolják.

17. Sz.-Márton napján, karácson napján, farasang kedden, husvít napján, valamint a régi szokás volt, most is a kitől mi lehet, megadattassék.

18. Hogyha valamely mezei gróf gondviseletlensége miatt valaki morháját elveszti, tartozik a káros embernél kedvet keresni.

19. Hogyha valamely mezei gróf előtt valamely morha az vadaktól elszaggattatik s bizonyosága vagyon reja, tehát az kárnak felível tartozik, és ha valamely morha az másikat harapná, öklelné, avagy maga szerint lábát kitörné, az olyatín kárfüzetéssel nem tartozik a pásztor füzetni a káros embernek.

20. Hogyha egyik mezei pásztor az másikat fenegeti s megbizonítja, és osztán annak ha mi kára esik, az kit fenegetett, tartozik ő azt a kárt megfüzetni, és az uraktól is megbüntettessék s az egész atyafiaktól is 40 magyar forintig büntettessék meg.

21. Hogyha valamely morha az csordával nem tart és az mezei gróf az gazdának megmondja és mégis az csorda közé veri marháját, ha az üdő alatt elvesz, nem tartozik a pásztor a gazdának megfüzetni.

Hagyjuk annak okáért és parancsoljuk az mi mostani tisztviselőinknek és ezután leendőinknek is, hogy ez szerént az följúl megirt articulások szerént segítséggel legyenek a büntetésben, ha mely közülök az articulások kívül járna.

Költ Kereszturott 6-ik Januarii, anno 1649.

comes Franciscus de Nádasd.

(Hártyán ; fatokban, piros-fehér selyem zsinóron lefüggő ép pecséttel.)

Közli : NÉMETHY KÁROLY.

Végrendeletek.

Rákóczy Zsigmond fejedelem végrendelete.

Az örökké való úristenemnek atya, fiu, szentlélek egy bizom örökké való istenem az én Jesus Christusom által, érettem kint, halált szenvedett feltámadott, ajánlom lelkemet.

Embernek legfőbb boldogsága, ez világból való kimulásának utolsó órájára nem halasztja dolgainak elrendelését. Én Rákóczy Zsigmond teszek ilyen emlékezetet és testamentomot az én szerelmes feleségem, gyermekim, atyámfiái és maradékimnak: az keresztényi jó szokás szerint tanuló diákoknak scholában három száz forintot; ispitályban is szegényeknek a mely helyekben méltó, háromszáz forintot hagyok. Parnó noha minden hozzá tartozó jószággal vér szerint az én szerelmes mostoha leányomat Csapi Susannát illetve volna: mindazonáltal az fiscus praetendalván fiu ágon magva szakadtát, elfoglalván, nagy munkánkkal, fáradságunkkal, költségünkkel császár urunk ő felsége kezéből huszonegyezer hatszáz forintot kényszerítetttem megszabadítani, az azon summával hagyok az én szerelmes atyámfiának leányunkkal, kőről valláslevellem is vagyon kezénél. Lakótúl, míg az én nevemet viseli rendelem Szerencset, Tarczaltól kiválva, hogy annak az jövedelme teljességgel az makoviczai jószágnak megváltására tartassék, minden hozzá való jövedelemnek negyedréssével, az közönséges költségtől a ki maradna. Ha pedig külön akar lenni, Ondot minden jövedelmeivel birhassa szabadosan, a míg az én nevemet viseli atyámfia, azt elváltoztatván az fiaimé legyen. Vitélző szeresám fegyvereim kívül egyéb marhámnak, örökös és zálogos jószágimtól elválva negyedrésze az én szerelmes atyámfiáé legyen, az három része az fiaimé. Én nekem az bátyámmal Rákóczy Ferencz urammal szépen atyafiuképpen alkívásom vagyok, ő kghmének falukat, szőlőket és egyebet is az mi lehetett adván, minden jószágimat és váraimat hagyom az én szerelmes fiaimnak, Györgynek, Zsigmondnak és Pálnak fiuról fiura és leányról leányra nevezetesképpen Makovicza várát jószágostúl Sárosvármegyében, Szerencset, Tarczalt, Zombort, Ondot, Hernád-Németit, Megyaszót, Bast, Harkánt, Bényét, Karádot Zempléinvármegyében, ezeken kívül való jószágimat Onodot Borsodvármegyében minden jószággal akár mely vármegyékben legyenek, Felsővadászt Selybével és több őstúl maradt jószágimat ujonnan talált jószággal, Pelsőczöt, Edelént és mind az többit, Kecskemétet is Pestvármegyében, kikkel isten szerint osztozzanak egyenlőképpen úgy, hogy egyikről az másikra szálljon. Ha pedig az fiaimnak in utroque sexu (kit az úristen távoztasson) tellességgel magvok szakadna, Sze-

rencia minden ahhoz birandó jószággal és Tarczalval szálljon az én szerelmes unokámra Homonnay Istvánra, kinek in utroque sexu magva szakadván, Rákóczi Ferencz uramra az ő kglme fiaira és maradékira szálljon. Makovicza az őjószággal együtt minden hozzá tartozó jószággal szálljon Rákóczy Ferencz uramra és az ő kglme fiaira János, Ferencz, András, Lászlóra és maradékokra in utroque sexu in perpetuum. Onod vára minden hozzá tartozó jószággal szálljon az én atyámfiára Ibráni Györgyre és maradékira, de semmi része az öcscsének Ibráni Mihálynak benne ne lehessen; Ibráni Györgynek magva szakadván Rákóczi Lajos uramra és maradékira menjen; Pelsőcz is Lajos uramra szálljon ő kglme deficialván az alól megirt mód szerint az atyámfiaira derivaltassék. Lajos urammal való contractusunk helyén erejében maradván, Onga és Remény-beli részeink Abaujvármegyében Zuhai Gáspár és maradékié legyenek. Tarczalt császár urunk ő fölsége kiváltván, annak az summájából az én szerelmes atyámfiának feleségemnek adassék hatezer magyar forint, ugyanabból Zuhai Gáspárnak négyezer forint az többi az fiaimé legyen. Rákóczi Ferencz uramnak és az ő kglme fiainak is in utroque sexu magvok szakadván, Szerencs, Ond, Zombor szálljon Monaky Ferencz, Miklós és Sebestyén atyámfiaira, Makovicza pedig minden jószággal Homonnay István unokámra, annak is magva szakadván az több jószággal egyenlőképpen az én vérszerint való atyámfiaira szálljon, úgy mint Rákóczy Lajos, Ibráni György, Kéri János, Horvát János uram gyermeki, Gerendi Jánosné asszonyom maradéki, Ibráni Ferencz gyermeki, Szinnyei István uram gyermeki, Gechiei Pál fiaira és ezeknek maradékokra iuxta rationem genealogiae szálljanak.

Mindezeknek utána gyermekimnek gondviselését az úristennek kegyelmes oltalma után hagyom az én kegyelmes fejedelmnek az felséges Rudolphus császár és Mátyás herczeg urunk fejedelmünk és az ő felségök successoraira, könyörögvén ő felségöknek alázatosan: méltóztassanak mindezekben az én szerelmes gyermekimet, atyámfiát és atyámfiat kegyelmesen megtartani és tartatni. Ő felségök után főtútorúl és ótaluúl hagyom Forgách Ferencz nitrai püspök magyar országai cancellarius. Zuhay István egri püspök, Istvánffy Miklós uramékat császár urunk ő felsége tanácsit az tekintetes és ngos Homonnay Bálint fiam uramat. Executoroknak pedig az fiaimnak minden jószágoknak gondviselésére választottam az én bátyám Rákóczi Ferencz, Rákóczi Lajos, Rákóczi János, Monaky Miklós, Daróczi Ferencz, Zuhai Gáspár, therinyei Bornemisza Miklós, Kellemessy Mihály és Szent-Iváni Sigmund uramékat, Erdélyben Petki Jánost, Szilvássy Boldizsár Erdélyi István uramékat kérem az istenért ő kglmököt mint uramat és atyámfiat, az én szerelmes fiaimnak jószágoknak marhá-

jokkal viseljék isten és igazságnak folyása szerint gondjokat, a mig embert kort érnek, kinek az úristentől veszi Kglmtek jutalmát. Melynek nagyobb és erősebb bizonyosságára irattam ezen kezem írása és pecsétem alatt való leveletem és alól megirt jó uraim atyámfiai kezek írása és pecsétökkel megerősítettvén. Datum Albae Juliae, die decima nona mensis Julii, anno domini millesimo sexcentesimo septimo. Sigismundus Rakoczi sk. (P. H.) Steph. Szuhaj, sk. episcopus Agriensis (P. H.) Franciscus Doóczy mp. (P. H.) N. Istvánffy s. k. (P. H.) Thomas Zechi s. k. (P. H.) Petrus Csebi s. k. (P. H.) Caspar Zuhaj s. k. (P. H.) Martinus Zuhaj s. k. (P. H.)

(Ered. vörösvári levéltárban Caps. 14. Fasc. 2. Nr. 10.)

Jegyzet. Ugyanott hasonló másodpéldány is van azon különbséggel, hogy a másodpéldányon csak Sigismundus Rakoczy s. k. (P. H.) és Caspar Zuhaj s. k. (P. H.) látható.

Közli: —r.

Alia Sámuel végrendelete.

Mi püspöki Nagy Farkas Bonyhán Küköllővármegyében, Mattyus Miklós Szent-Léleken Kézdi-Székbén, Rákosi Ferencz Tompaházán Fejérvármegyében, Magh András Homoród-Szent-Mártonban Udvarhely-székbén lakók nemes személyek és ez ide alább megirt dologban úgy mint közbirák. Adjuk tudtára mindeneknek az kiknek illik, az mi jelen való levelünknek rendiben, hogy in anno praesenti 1638 die 11. Martii mikoron volnánk Abaujvármegyében Faÿban az nemzetes és vitézlő Fái István uram nemes udvarházánál, az tekintetes és nagyságos korothnai Alia Sámuel uram Küköllővármegyének főispánja és Udvarhely-székbén főkapitányja igen nehéz és sulyos halálos himlői betegagyában feküdvén mind az által ép elmével levén ő nagysága tön mü előttünk ilyen testamentomot. Im látjátok jámbor szolgálaim, hogy én igen beteg ember vagyok, noha nincs kétségem az én istenemnek reám való kegyelmes gondviselésében és megtartásában, mindazáltal hogy ne láttassam ilyen sulyos betegségemben is gondviseletlennek lenni, az mivel isten ő fölsége meglátogatott azokról így disponálok. Ha isten az ágyamban életemet ugyan elkivánja, legelsőbbben az én lelkemet ő szent fölségének kezébe ajánlom, legyen irgalmas kegyelmes ő szent felsége vétkeimnek. Annak utánna tudjátok, az én jószágom és javaim senkit nem illet, hanem az egyetlen egy leánykamat, feleségemet s én nekiek hagyom Lórántffy Katának s Alia Máriának. Tutorúl pedig és gondviselőül hagyom az én kegyelmes uramat az tekintetes és méltóságos Rákóczi György uramat ő nagyságát, Erdély országának fejedel-

mét és ő nagysága után az én kegyelmes asszonyomat az tekintetes és nagyságos Lorántffy Zsuzsánnát. Könyörgök is alázatosan ő nagyságoknak mint kegyelmes uramnak s asszonyomnak: méltóztassanak ő nagyságok fejedelmi kegyelmességekből az szegény feleségemnek és neveletlen egyetlen egy leánykámnak és jószágomnak gondját viselni, kiért az szent isten ő nagyságoknak és maradékjoknak napját hosszabítsa és boldog előmenetelt adjon. Annak felölte (*igy*) tudjátok azt is jámbor szolgálaim, hogy én úri nemzet voltam, zászlós úr voltam, engemet becsületesen temesetek, az én koporsómra bársonyt vonassatok, aranyos zászlót csináltassatok, mellettem legyetek, Bonyhára vigyetek és ott mentül becsületesebben lehet úgy temesetek, az enyimet ne kimélgétek én tőlem, az lelketekre kötöm.

Ezt is pedig ő nagysága hátra nem hagyván, hagyja ő nga az inasának Pálffy Istvánnak az legjobb paripáját, szerszámostól, fékestől, nyergestül. Mely ő nga testamentom tételének nagyobb elhitelére és bizonyosságára adtuk az mi pecsétünk és kezünk írása alatt kelt levelünket fide nostra mediante. Datum die et loco supra notatis. Püspöki Nagy Farkas s. k. (P. H.) Mattyus Miklós s. k. (P. H.) Rákosi Ferencz s. k. (P. H.) Magh András s. k. (P. H.)

Külezim : 1638. 11. Martii Fayban az tekintetes és ngos Alia Sámuel uram testamentom levele.

(Eredetije a vörösvári levéltárban Caps. 14. Fasc. 2. Nr. 16.)

Közli: —r.

Csató Zsófi végrendelete.

Atyának, fiunak és szentlélek istennek nevében Amen. Én fügei Csató Zsófi néhai nemzetes Csató Demjén uramnak leánya mostan pengig nemzetes Istenmezei György uramnak házastársa, megtekintvén legelsőbben is az magam törődött és öreg ember voltomat, halálnak nagy bizonyos voltát, az órának bizonytalanságát; annak felette szemem előtt viselvén négyszeri házasságomat és abban való kétrendbeli urammal gyermekeimnek állapotjukat; két uramnak ismég az kiktől magtalanúl maradtam, de kiváltképen ez utolsó megnevezett szerelmes uramnak gyámoltalanságomban való keresztyéni gondviselését, hogy holtom után két gyermekim között semmi veszekedés és viszátkodás ne lenne, mostani édes uram kárban se maradna, szabad jó akaratomból, teljes ép elmém-mel lévén, ide alá megnevezendő jó akaró uraim előtt ilyen utolsó rendelést és testamentumot tészek, melyet kívánom mind az édes uramtól, mind az két rendbeli gyerme-

kimtől állhatatosan megtartatni sub amissione cuiusvis suae ratae et acquisitioni portionis.

És legelsőbben is az én lelkemet, midőn ez gyarló testemből kimegyen, ajánlom az én menyei szent atyámnak kezében, erős hittel várván az megváltó Jézusomnak szentséges érdeme által való örvendetes feltámadásomat. Testemet pedig bízom szerelmes uramnak tisztességes eltakarítására. Hagyom tutoroknak az édes gyermekimnek az édes uramot Istenmezei György uramot, Nagy-mihályi László uramot és Gombos László uramékat. Kevés örökségnek és zálogos jószágocskámnak s egyéb javaimnak mint lött légyen szerzése és megtartása mind az négy uramnak idejében, szükségképen kellett bő szóval megírnom és valóságosan jelen-tenem.

Legelsőbben is midőn az úristen emberkort adta volna érnem, adott vala üdvözült atyám férjnek kassai postamesternek, Hueber Ambrusnak az Bocskay István háborúja előtt, mely szegény urammal néhány esztendeig lakván, áldott vala meg az úristen bennünket fia magzattal Huber Istvánnal, mely Huber István fiamtól való unokaleányom ez mostani Domaki Imrené Huber Zsófia. Mivel Kassához közel lévén szegény atyámnak alsó-csáji portiója, ugy adá volt nekem abbeli portióját azaz két egész jobbágy helyet Zsigmond Lukácsot és Varga János pusztá helyét, cum omnibus pertinentiis. Kassán levő házáat elvötték vala szegény uramtól, több németek házaival együtt és Békesi Márton deáknak adta vala Bocskai fejedelem, melyet sok fáradsággal és socilitálással visszanyert vala. És mivel az bujdosáskor és sok betegségi s kárvallási miatt el kellett szegénynek kassai házáat eladni Eötves Jánosnak pro 600 frt, az majorpusztát is pro 50 frt, mely ház árából adósit kellett contentalni, az maradékot, szegény betegségének idején elköltötte. Meghalván szegény uram csak annyira való költségem sem maradt, kivel tisztességesen eltemettettem volna szegény uram testét, hanem az szegény atyám uramtól kellett költsön kérnem. Semminémű ingó-bingó marháink nem maradtanak, mert az városban majorságot sem tarthattunk, hanem valami házi eszköz, néhány ón tál, kanná, palaczk maradt vala csak, abban is az mi lehetett, megadtam unokaleányomnak.

Azután rendelt vala az úristen házastársúl az szegény Hoffmann Ferencznek, mely urammal laktam 15 esztendeig; gyermekeink elhalának, semmi maradékom nem marada tőle, hanem az Bakocsai Jánosné ángyom halála után az csáji nemes helyével hárman osztoztunk fel: Pallagyi Jánosné aszonyom néném, Bölcsi János, nékem is harmadrész jutott vala azon falu végén való helyéből, mely részemet engedtem vala nénemaszszonynak Pallagyi Jánosnénak az ő keme udvarházbéli épületéért, kinek az fele föl-

dét, rétjét, mostan is az ő keme maradéki birják, a felét magam birom, mind rétének földének. Bölcei Jánostól is az maga részét, mely az nemes ülésben volt pro 36 frt vöttük meg az szegény Hoffmány Ferencz urammal. Item ugyan Bölcei Jánostól az szegény Hoffmány urammal vöttük meg az alsó-csáji portióját, ugymint Barzé Jánost, Poa Benedeket, ez két egész jobbágyokat cum omnibus pertinentiis, nyolczszáz magyar forinton, melynek az négyszáz forintját az szegény Hoffmány Ferencz urammal adtuk meg, az négyszáz forintját osztán, hogy az szegény Szili György uramhoz mentem, Szili György uram adta meg. Item Vékei Andrásné asszony-öcsém megosztóván atyafiaival jutott néki Csájban az a nemeshely, mely Palagyi Jánosné asszonyomé volt, vöttem meg ujabban zálogban az szegény Szili György uram halála után özvegyiségemben kétszáz magyar forinton az szegény uramtól maradt pénzen.

Továbbá, hogy az szegény üdvözült Szili György uramtól özvegyen maradtam váltották ki tőlem ez jószágokat:

Taros István uram Homonai János uram akaratjából, kis kemenczét tizenkétszáz forinton id est . . . . . 1200 frt.
Az krajnai jószágot Eödönfi László uram, az Viczmándy urak akaratjából váltotta ki tőlem huszonegyszáz forinton id est . . . . . 2100 frt,
mely jószágokat az szegény üdvözült Szili György uram jámbor szolgálatjával talált volt.

Item Fekésházán is volt zálogos és pénzes jószága az szegény Szili György uramnak udvarház helye, földjei, rétei, emberei ötszáz forint érő, mely jószágot az szegény uram halála után adtam el Nagymihályi László uramnak, mely fekésházi jószágot azon ötszáz forintban kötött volt az szegény Szili György uram káptalanban Huber Zsófia leányomnak ily okkal, hogy jövendőben Huber Zsófia az alsó-csáji őstől maradt jószágocskából kivegye kezét és hagyja fiának Szili Györgynek.

Mely minden keresetét szegény üdvözült Szili György uram hagyta nékem, és kötötte az leleszi káptalanban.

Az szegény Szili György uram halála után való özvegyiségemben kiváltott jószágbeli pénzen vásárlottam ezeket:

Vékei Andrásné asszonyomtól öcsémtől vöttem zálogban ugyan Alsó-Csájban az falu végén levő nemes helyet, melyen Miklós bíró lakott, kétszáz magyar forinton . . . . . 200 frt.
Pallagyi István uramtól az udvarházom előtt való medgyes kertet vöttem meg zálogban, száz magyar forinton . . . . . 100 frt.
Forgács Zsigmond uram ő ngától vöttem meg zálogban az alsó-csáji portióját kilencz külön kenye-

res embert kétezer nyolczszáz magyar forinton,
id est . . . . . 2800 frt,

Melyekről én is isten segítségéből teszek ilyen végrendelést :

Mivel minden keresvényem az harmadik uramtól Szili György uramtól maradtanak, hagyok mindeneket az én fiamnak Szili Gyurkónak, ilyen okon: hogy az én szerelmes unokaleányomnak Huber Zsófiának, ha Forgács Zsigmond kiváltja tőlem vagy fiamtól alsó-csáji portióját, azon summából adjon Huber Zsófia nényének ezer magyar forintot id est 1000 frtot, úgy hogy az őstől való jószágnak békét hagyjon és ki vegye kezét abból, ki keveset is téssen. Ha pedig azzal meg nem elégszik, osztassék kétfelé köztük az két jobbágyhely, de az mely jobbágyhelyen most az új udvarházunk építettett, az maradjon Gyurkó fiamnak épülettel együtt.

Item, hagyok az én leányomnak négy kanca lovakat fiastól az ménesből. Item huszonöt fejős juhok fiastól, ha megmaradhatnak mostani háboruban. Item adtam ugyan neki négy tehént és egy tinót; ezzel elégedjék meg és Szili György fiamat többel se bántsa.

Ha pedig fiam Szili György deficialna in utroque sexu, tehát minden jószága ingó-bingó marhája szálljon és maradjon Huber Zsófiára unokámra.

Végezetre mivel mostani szerelmes uram engemet igen pusztá állapottal és tűz miatt való nagy kárvallással vött el, udvarházamat éppen fundamentumból megépítette, ahhoz való költségét nem kémélette, az mester embereknek való minden leguminájokat, éléseket, magamnak is ott való cselédemmel együtt táplálásunkra élést adott, mindenféle tavaszvetésre való magot szentmihályi majorságából küldött; annak felette leányom házasságakor ruházatjára való költséggel táplált; fiamnak is Erdélybe való útjára az ő keme költségével kellett meglenni, kit mind az édes fiam és leányom tudhatnak: ez okáért fiam ő keméhez semmi panaszkodással ne legyen, maradékot is ne bosszontsa, sőt mindenekben engedelmes kedveskedéssel legyen, ha az úristentől szent áldását akarja venni. Kérem is szerelmes uramat, atyai jó akaratját ne vonja meg szegény fiamtól, jóra való oktatással, oltalommal és minden segítséggel legyen. Én sem akarván háládatlan lennem, kárat sem kívánhatok ő kemének, hanem fiam Szili György tartozzék ő kemének, háromszáz magyar forintot letenni (ez előbb megfizetett száznegyvennégy forintot kivül) ha az Forgách uram jószágát kiváltják. Hol pedig meg nem akarná adni, tehát adja Alsó-Csájsban levő az Jakab Miklósué házahelyét, minden hozzá tartozó igazságával engedje birni mindaddég, míg leteheti azon summát ő kemének vagy maradékinak.

Item, vagyon egy ezüst kard az kassai öreg Eötvös Lőrincz-

nél, három gira ezüstuél több vagyon benne, csak aranyozni kellene, kire három aranyat kér, az munkájától 6 frtban alkudtam meg.

Item. Uramnak ő kemének vagyon az juhaim között harminczhárom juha, kit magam pénzén vett volt ő keme.

Az osvai Bulykó Dórának néhány esztendei szolgálatjáért vagyok adós két szoknyájával, két kétlettel (?) s egyébféle fehér ruhájával, miért adassék neki, két köből után való gabonavetés, magam esáji majorságomból. Kassán is az Patikárius János házánál az magam portékája között vagyon egy paraszt szekrénye, egy öreg lakat rajta, magánál van az kulcsa is.

Item. Ugyanott vagyon két zsák buzája magáé. Item. Egy derekaly egy fejele is (?). Ezek is adassanak meg nekie.

Mely utolsó rendeletemet és testamentum tételemet nagyobb erősségeért és helybenmaradásáért pecsételtetem és authenticáltam nemzetes és becsületes uraim előtt u. m. Molitoris András szent-mihályi praedicator uram előtt, Zombori János ez nemes Sárosvármegyének szolgabirája előtt, Ibrányi István, Meltzer Lajos, Fehérpataki Márton, Selmeczi János és Bálpataki Zsigmond uraimék azon megnevezett vármegyének juratus assessori előtt. Actum in Szent-Mihály die 7. Martii anno 1644.

	Coram me	
Fügei Csató Zsófia,	Andrea Molitoris,	Joannes Zombori
testans.	ordinario ministro	cottus Sarosiensis
	ecclesiae sti Michaelis.	iudlium.

Bálpataki Zsimond.

Coram me Ludovico Mel-	Et coram me Martino	Coram me
czter assessore cottus	Fehérpataky cessesore	Stephano Ibrányi
Saar. teste advocato.	iurato cottus Saaros.	m. pr.
	Coram me Joanne Selmeczi.	

(Mindenk aláírásnál borított gyűrű pecsét, piros viaszszal és czimmerrel.)

(Ivrét, egy iv; cred. a nemz. muz. kézirtárában.)

Közli: DEÁK FARKAS.

A eseszneki vár czigányai.

(Czigány-diplomák a gr. Esterházy-család levéltárából.)

Régi várainkhoz rend szerint bizonyosszámú czigányok is tartoztak, a kik azután a fajukra nézve szokott földesúri szolgálmányok (pl. kovácsolás, szénagyújtás, póstálkodás, kengyelfutás,

peczérség, stb.) teljesítése mellett, az azon vártól, kastélytól függő uradalomban, sőt földesurok egyéb jószágain is szabadon élhettek, járhattak-kelhettek és űzhették foglalkozásaikat, úgy-mint a zenélést, kolompároskodást, szegkovácsolást, eszkábakészítést, tekenő-vájást, ló- és sertéskupeczkedést, csereberélést, kemence-tapasztást, vályogvetést, miskárolást, s asszonyaik a kuruzslást, jövendőmondást, varázlást s több efféle cigánymesterségeket. A jelesebb cigányok között azonban voltak hajdan nem utolsó szer- és fegyerkovácsok, vagy mint régen nevezték: csiszárok és puskaportörök is; sőt a golyóöntéshez, ágyú-, seregbontó-, szakállas- és muskéta-tisztogatáshoz, javításhoz, s általában a tüzes-szerszámok készítéséhez és puskalakatok reparálásához is jól értettek. E minőségükben természetesen a fekete »Pharao-fajzatok« egy megszállott vár oltalmazásában (habár a szemtől szemben való vitézi harcokban nem igen szerettek is részt venni,) hasznos szolgálatokat tőnek a védelmet intéző várórségnek. Ezért a XVI és XVII. században hazaszerte szokásban vala az ily, földesurak oltalma alatt álló váruradalmi cigányságot arra kötelezni, hogy munkabíró míves férfiak — különösen a szerkovácsok, csiszárok és rézöntők, — szorulás idején az illető várakba bevonatván, a védelemben tehetségök szerint közreműködjenek.

Az egykor Gara- majd Enyingi Török-, később Esterházy-birtokot képezett bakonysági *Cesznek* sziklavarához is tartoztak ily cigányok, a kik külön vajdáik hatósága alatt éltek és váruraik engedélyével szabadon tartózkodnak vala ezeknek úgy cseszneki, mint galánthai, gönyüi s egyéb jószágaikon; sőt bárhol is bolyonghattak szanaszét az országban, élelmöket keresvén, mert grófjaik szabadalomlevelei más rendeknek is pártfogásukba ajánlták őket. Az Esterházy grófok cseszneki várúr tagjaiból kettőnek: Jánosnak a győri tábornoknak és fiának Ferencz fejérmegyei főispánnak — egyszersmind Csesznek örökös főkapitányainak, — továbbá Péternek, Galántha, Beczkó és Surány részleges urának összesen *kilencz* ily *czigány-diplomája* maradt fenn a XVII-ik század utolsó negyedéből s a XVIII-iknak első feléből, (1675—1740.) nemzetségek ezen ága levéltárában. Az e fajta okmányok ritkaságánál fogva jónak látjuk e sajátyszerű oltalomlevelek régiebbjeit és neve-

zetesebbjeit itt közölni, úgy is mint a magyar vár- és földes-uraság egy specialitását megvilágító, s úgy is mint a magyarországi cigányfaj történetéhez tartozó adalékokat.

I.

Esterházy János tdk. 1675-iki nyíltlevele.

Én Galántai Esterházi János, az Hatalmas Római Császár és Magyarországi Koronás Király Urunk ö Fölsége győri és ahhoz tartozandó végházaknak Vice-Generális Kapitányja és Chesznek várának Örökös-Ura, etc. Adom tudására minden rendeknek a kiknek illik, úgymint Méltóságos Tisztekben lévő Uraknak, Fő- és Vice-Generálisoknak, Ispányoknak, Kapitányoknak, Hadnagyoknak, Vajdáknak,¹⁾ Harminczadosoknak, királyi-, és szabad városi Biráknak, úton és útfélen álló, járó és kelő Vitézeknek, Vámosoknak, hidak és révek Őrizőinek, falusi Biráknak és Polgároknak, hogy ez levelem mutató Veöres Mihályt, az szentséges Magyar Korona alatt akármely Vármegyében lévő jószágimban megmaradni kívánó Czigányoknak Vajdájává választván, azokkal együtt fiait: Veöres Györgyöt, Veöres Istvánt és öcscsét Rigó Györgyöt, úgymint kik is mind magával Veöres Mihályval együtt erős hűtellel kötelezték és adták magokat hozzám, a mostani és ennekutánna születendő maradékokkal egyetemben, vettem oltalmam és protectióm alá, szabadságot engedvén és adván nékiek, hogy az szentséges Magyar Korona alatt akármely Vármegyében lévő jószágimban és botom²⁾ alatt szabados mesterségek, úgymint kovácsolások s cserélések után megbántódás és háborítás nélkül szabadon élhessenek, táplálváu abbéli keresményekkel mind magokat s mind pedig cselédeket. — Minekokáért kérek feljőlemlétt minden rendeket, a kiknek pedig illik, Tisztem szerint hagyom és parancsolom, hogy megnevezett Veöreös Mihály vajdát, fiait Veöreös Györgyöt, Veöreös Istvánt és öcscsét Rigó Györgyöt, ezeknek mostani és ennekutánna születendő maradékjokat, és sokszor emlétett Veöreös Mihály vajdaságához tartozó cigányokat, ha valahol az Magyar Korona alatt akármely Vármegyében az én jószágimban találtatnak, igaz útjokban és életek szabad táplálásában senkitől bántások vagy megháborítások ne légyen; sőt az én tekintetemért más Méltóságos Urak és Nemesek jószágiban is szabados utazást és mulatást nékiek engedni ne nehezteljenek. Kit én is illendő kedveskedéssel és jóakarattal más, úgy hasonló dologban megtérteni el nem mulatok. Praesentibus perlectis Exhibenti restitutus. — Datum Jau-

1) Hajdúk és neszárosok hadnagyai.

2) Értsd: vezéri botom, vezéri buzogányom, jelképesen=oltalmam.

rini, Die Decima Octava Mensis Septembris. Anno Millesimo Sexcentesimo Septuagesimo Quinto.

Esterházi János

Győri Vice-Generális m. k.

P. H.

(Nagy, nyílt hártylevélre igen nagy gonddal írt eredeti diploma, a kiállító főúr s. k. aláírásával s papírfölzetes ostyapecsétével. Esterházy neve, valamint a cigányok nevei is a szövegben mindig arannyal festett nagy betűkkel írvák. De még feltűnőbb a diplomát oldalt s alulról szélesen környező dúsgazdag *virágdiszítés*, melynek úgy változatos színpompájú, különféle nyíló virágai, valamint ékes fodrozatú lombozatai jeles miniatúr-munkával, sőt mondhatni: művészileg festvék. *Amu hanyatló korban hazánkban majdnem pávatlan ritkaság.* Az egész lomb és virágdiszítés, egy alól a pecsét alatt álló ékes vázából bokréta-ként látszik kiágazni, széjjel-terjedni; mely bokréta-n élénk színekkel és levelkéekkel, szirmokkal festett tulipánok, szekfüvek, rózsák, liliomok, georginák, violák, narcis-sok stb. váltakoznak, piros, kék, sárga, rózsas- s ibolyaszínben. Följül folyondáros díszítések maradványai láthatók. Kár, hogy a rendkívül díszes oklevél az egykori sok zsebben hordozástól, — kivált hajtásainál — elszakadozott, elpiszkosodott, és festései is itt-ott már megkoptak. Mindazáltal még ma is oly ékes az, hogy a Történelmi Társulat egyik ülésén általunk a következővel együtt eredetiben bemutatattván, általános feltűnést keltett.)

II.

Gr. Esterházy Ferencz 1697-iki nyíltlevele.

*Én Gróf Galántai Eszterási (igy) Ferencz, Csesznek Várá-nak Örökös-Úra s Fő-Kapitányja, Felsőleges Római Császár és Koronás Király Urunk ö Felsőge Tanácsa, Nemes Székes Fehér Vármegyének Fő-Ispányja, etc. Adom tudására mindeneknek az kiknek illik, úgymint Méltóságos Tisztekben lévő Uraknak, Fő- és Vice-Generálisoknak, Kapitányoknak s Hadnagyoknak, Vajdák-nak, Harminczadosoknak, királyi és szabad városi Bíráknak, Pol-gároknak és Ispányoknak, úton és útfélen járó Vitézeknek, Vámo-soknak, hidak s révek Őrzőinek és falusi Bíráknak, etc. Hogy ez levellem mutató *Vörös Mihályt* az szentséges Magyar Korona alatt akármely Vármegyében levő jószágomban megmaradni kívánó Cigányoknak Vajdájává választván, azzal együtt fiait *Veres Mihókot, Veres Ferenczet,* nemkülömben *Kovács Mártont, Sipos Ferenczet* és *Horváth Ferenczet,* (úgymint kik is említett vajdájokkal együtt erős hittel kötelezték és adták magokat hoz-zám, az mostani és ennekutánna születendő magzatjokkal s mara-dékjokkal együtt,) minden hozzájuk tartozó eselédjekkel együtt vettem oltalmam s protectióm alá, szabadságot engedvén nékik.*

hogy akármely vármegyében lévő jószágomban szokott mesterségek, úgymint kovácsolások és cserélések után, megbántódás és háborítás nélkül szabadon élhessenek, táplálván abbéli keresményekkel mind magokat s mind pengig cselédjeket. Minekokáért, stb. (csaknem szórúl szóra úgy, mint a föntebbi, csak a nevek változtatásával.) Datum Jaurinj, Die Decima nona Mensis Septembris Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Nonagesimo Septimo.

G. Esterásy Ferencz m. k.

P. H.

(Eredeti, az előbbinél még nagyobb terjedelmű, nyílt hártylevélre írt, illetőleg festett diploma. A nagybetűs első sor *aranyozott*, a következő *piros*, a harmadik, továbbá a szövegben a cigányok nevei *zöld* festékekkel írvák. A gróf aláírása sajátkezű, viaszpecsété papírfölzetes. Ezen oklevél is nagy díszszel, sőt tűlezifrán van kiállítva. Ugyanis széles szegélyeit mind a négy oldalon riktó színnel festett piros tulipánok, kinyílt rózsák és rózsabimbók körítik, élénk zöld, kaeskringós czifra lombok között. Elöl pedig jobbról (heraldice) mindjárt az első sor nagy aranyos initáléi alatt, zöld koszorúval környékezetten, barnás-sárga alapszínnel rajzolva a gr. Esterházy-czímer látható. Egykor talán aranyozva is volt. — E diploma zöld-fehér-piros színeivel s tulipánjaival igazi magyaros díszítésű, — azonban virágfestései már koránt sem oly finoman dolgoztak, mint az 1675-ikié.)

III.

Gr. Esterházy Ferencz 1698-iki diplomája.

Én Gróff Galántai Esterházy Ferencz, Csesznek várának Eörökös Ura, stb. Adom tudására, stb. (mint a megelőzőben.) Hogy levelem mutató Vörös Mihály Czigány Vajda, ki azelőtt is üdvözült Eöreg-Atyám Galánthai Esterházy Dániel, úgy üdvözült Édes-Atyám Gróff Galánthai Esterházy János győri Vice-Generális Uraimék protectiója alatt lévén,¹⁾ hasonlóképpen az én protectióm alatt is mindekkoráig is, — kívánván töllem tovább protectionális-levelet, mivel az mely levelei említett Eleimtül, úgy éntöllem is adattak nekie, alattavalóival együtt, *azok eltéveledtek az háborúságos és zúrzarar-üldökben.*²⁾ Annakokáért említett Vörös Mihált az szentséges Magyar Korona alatt akármely vármegyében levő jószágomban megmaradni kívánó cigányoknak vajdájává választván, együtt azzal fiait Vörös Mihókát, Vörös Ferenczet, nemkülömben Kovács Mártont, Sipos Ferenczet, Vörös

¹⁾ A vén Vörös Mihály vajda tehát az Esterházyaknak három nemzedékét szolgálta végig.

²⁾ A föntebbi kettő azonban mégis visszakerült a grófok levéltárába.

Jánost, Horváth Ferenczet, Sárközy Jánost, Sárközy Mihókát, Horváth Jánost, Váczy Márton¹⁾ úgy mint kik is vajdájokkal együtt erős hittel kötelezték és adták magokat hozzám, — stb. (mint a II. sz. alatt.) Minekokáért kérek fölülemlétt minden rendeket, az kiknek pedig illik, hagyom és parancsolom, hogy megnevezett Vörös Mihál Vajdát, főlebbirt fiát Vörös Mihókát és Vörös Ferenczet és Vörös Jánost, hasonlóképpen Kovács Márton, Sipos Ferenczet és Horváth Ferenczet, Sárközy Mihókot, Sárközy Jánost és Váczy Marczit, mind ennekutána vajdasága alá magokat adó s ajánló cigányokkal, nemkülömben az szenteséges Magyar Korona alatt akármely Vármegyében lévő jószágomban lévő cigányok ne más vajdát, hanem Vörös Mihált ösmerjék és tartsák vajdájoknak. Holott pedig valamely cigány nem akarná szavát fogadni és ellene támadna: tehát hagyom és parancsolom minden rendbeli Tisztviselőimnek, hogy azon szófogadatlan cigányokat az megnevezett Tisztek fogják és érdeme szerint büntessék, s ezeknek mostani igaz útjokban és életek szabad úton való táplálásában senkitül bántások avagy háborgatások, annyivalinkább megkárosítások ne legyen, sőt nekik más jószágokban én tekintetemért szabad múlatozást s utazást engedni ne nehezteljenek. Kit én is illendő kedveskedéssel s jóakarattal más vagy hasonló dolgokban remereálni el nem múlatok. Praesentibus perlectis Exhibenti restitutus. Datum in Pago Szent-Abrahám, Die 10. Maj Anno 1698.

Gróf Esterázy Ferencz m. k.

P. H.

(Eredeti, nyíltlevél alakban egy ív papírra, közönségesen írva. A gróf aláírása sajátkezű, piros spanyolviaszba nyomott kis gyűrűpecséttel. Megvan egykorú, egyszerű másolatban is. A kibővített tartalomból látható, hogy a földesúri levél már a vajdai hatalomnak magok a cigányok között netalán villongó kétségbevonása esetére is foglal magában intézkedéseket, — a mire alkalmasint szükség lön időközben. Bárhogyan pártfogolta legyen is azonban a *Vörös* cigány dynastiát Ferencz gróf: a kuruczvilág alatt kispusztult ez a híres familia, vagy inkább csak a vajdai méltóságból kopott ki, helyet adván a *Pápai* dynastiának, a mint ez a legközelebbi keltű, 1711-iki diplomából kiderül.)

IV.

Gróf Galántai Eszterházi Ferenc, Csesznek vára Örökös Ura és Kapitányja, Nemes Székes Fehér Vármegye Fő-Ispányja,

¹⁾ A megelőző év óta tehát, mint e nevekből látszik, jól megsza-
porodott a cseszneki gróf cigány serege.

az Hatalmas Római Császár és Koronás Királunk Tanácsa. Adom tudtára mindeneknek az kiknek illik. Hogy levelem mutató *Pápaji Mihály vajdát eleitől fogva cseszneki váramhoz tartozandó jobbágyi czigányaimnak vajdájává tettem*, örökösen kötelezvéen arra az vele való czigányokkal együtt magokat, hogy mindenütt istenessen és jámborúl (*ez új!*) munkájok és cserélések után fog-nának élni, igaz jobbágyi kötelességeket mindenkben megmutat-ván. Kinek okáért kérettetnek általam minden rendben helyhez-tetett Méltóságok, Tekéntetes Nagyságos és Méltóságos Gróff Urak, böcsületremélő nagy és alacson Rendek, királyi, szabad, kulcsos és mezővárosi Generális, Kapitányok, Hadnagyok, Bírák és lakosok, úton és útfélen álló s járó Vitézek, hogy említett *Pápaji Mihály vajdát az hozzátartozandó czigány jobbágyimmal együtt engedjék mindenütt békével lakni és járnai, szokott ková-csolás- és cserélésbeli mesterségeket szabadon űzni és gyakorlani ; sőt, ha az igazság úgy hozná magával : illendő segítséggel mel-lettek lenni ne terheltessenek. Az vajdasága alatt való czigány-ságnak pedig keményen parancsoltatik, hogy említett *Pápaji Mihály vajdájokat* illendőképben megböcsüljék, mindenkben tüle függjenek, öneki engedelmeskedjenek. Másképpen az ki ez ellen cselekeszik, tapasztalhatóképben való kemény büntetést el nem kerüli. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutus. Datum in Arce Csesznek,¹⁾ 28. 7-bris Anno 1711.*

Gróff Eszterházy Ferencz m. k.

P. H.

(Eredeti nyíltlevél, egész ívnek belső felére szélteben írva, a gróf s. k. aláírásával és piros spanyolviaszba nyomott nagyobb pecsétével. A levél kezdő sorai nagy, álló, de csak közönséges betűkkel írvák. Az egész pátens vagy diploma egy ma is teljes fényben tündöklő aranyos és rózsaszínvirágos préselt papírborítékba van beleillesztve.)

V.

Gr. Esterházy Péter 1717-iki diplomája.

Az időrendet szorosán tartva szem előtt, most egy kissé el kell térnünk a cseszneki vár urától és czigányaitól, a mennyiben legközelebbi dátumú czigány-diplomája a gr. Esterházy-levéltár-nak, a család egy más tagjának : Péter úrnak kiadványa. Péter úr — mint látni fogjuk — sátoronként bizonyos taksát is szedetett volt czigányaitól, a miről Ferencz úr szerencsésebb dádéimál nincs

¹⁾ Megjegyzendő, hogy ezen ó hegyi várat. — mely 1708-ban Hoister rohamát diadalmasan verte vissza, — a következő évben a kuruczok leszerelték és erődjének egyes részeit lerombolták.

említés egyik oklevélben sem. De lássuk gr. Esterházy Péter (tudtunk szerint egyetlen) cigány-diplomáját.

En Galánthai Gróff Eszterházy Péter, Beczkó és Surán Várainak Főörökös Ura. Adom tudtára mindeneknek az kiknek illik, ez levelemnek rendiben. Mivelhogy minden dolognak rendes folyása az jó rendtartástól függ és vagyon: én is, hogy annak jobb folyását és rendit megtartsam, és nemkülömben protectióm alatt lévő Czigányság megtartsa és folytassa; mind abból az okból, hogy őket senki ok nélkül, törvéntelenül, az igazság útján kívül ne háborgassa, mind abból pedig, hogy az én úri jussomat is föntartván, nékem tartozó adajokat és munkájokat annyival is rendesebben megadhassák és administrálhassák: rendeltem előttök járóul Vajdától és merő *pro prima instantia igazságtévőnek*¹⁾ *Barják Ferencz vajdát.*²⁾ Kinek is engedtem: valamint annakelőtte szokásban volt és szabadon laktak, úgy most is és jövődőben mind az véle és alatta való Czigánysággal együtt galánthai, surányi, beczkói, — egy szóval egész magyarországi szent korona alatt lévő jószágimban szabad lakást és maradást; úgy mindazáltal, hogy ők is magok hűségekről, tartozó kötelességekről el nem feledkezvén, minden tergiversatió és vonyogatás nélkül magok datiáját, adaját és szokott munkájokat végben vigyék, úgymint: akárminémő szükségemre való kovácsolást; szénatakarásnak idején, a mennyire limitáltatnak: annyi gyűjtőt adni; ha pedig gyűjtőket nem kívánnék: tartoznak tizenkét Rhénes forintot in paratis praestálni, id est fl. 12, és kocsival s lovakkal is szükségnek idején oda a hová kívántatik, elmenni; nemkülömben minden sátoztól Szent-György martír és katona napjára egy Rh. frtot, id est fl. 1, úgy Szent-Mihály Archangyal napjára is egy Rh. frtot, id est fl. 1. censusúl vagy adóul megadni, és *hasonlíképpen minden sátoztól egy font borsot.*³⁾ Engedtem tovább is említett *Barják Ferencz*⁴⁾ vajdának oly erőt és hatalmat, hogy ezen levelemnek ereivel akárhol találja és tapasztalja afféle protectióm alá tartozandó szökevény Czigányokat, szabadon megfoghassa és birodalmam alá hajthassa. Parancsolom is kemény büntetés alatt reája bízott Czigánságnak, hogy ki-kí, mint általam rendeltetett és eleikben állíttatott Vajdának és Főbb-Birájoknak, mindenekben szavát fogadják és obtemperáljanak; másként a kire a szófogatlanságért helyes panasz tétetik, — érdemlett büntetését päl-

1) Íme az ős cigány-judicium földesúri megerősítése!

2) Előbb »*Oláh István Vajdát*« volt írva; a gróf sajátkezűleg törölte ki és írta be Barják nevét.

3) Talán Péter úr cigányai fűszerrel is házaltak, — azért vette-tik reájok e különös adónem.

4) Előbb itt is »*Oláh István*« volt.

czával, tömlöczzel és vassal is elvész. Requirálok azért minden Méltóságban, hadi és más Tisztben, Státusban és Rendben helyheztetett jót akaró Uraimékat, nemkülömben Harminczados, Vámos, városi és falusi Bírák Uraimékat, Hídmestereket és Révbírákat: többször is említett Barják Ferencz¹⁾ Vajdát, hozzá tartozandó Czigányjaival együtt mindenütt szabadon, békével gyönnimenni, mulatni és megszállani engedjék és engedtessek, sőt ha valaki igaz ok nélkül háborgatni akarná: illendő pártfogással hozzájuk lenni ne terheltesenek; mely jóakaratot én is hasonló dologban reciprocálhom kívánom. Actum in Castello Galántha, Anno Domini Millesimo Septingentesimo Decimo Septimo.

G. Esterhás Péter m. k. P. H.

(A gróf saját kezével aláírt és czimerpecsétével megpecsételt eredeti, egyszerűen írt nyíltlevél.)

VI.-

Gr. Esterházy Ferencz 1719-iki nyíltlevele.

Comes Franciscus Eszterházy de Galántha, Arcis Csesznek Haereditarius Dominus et Capitanus, Inclýti Comitatus Alben-sis Supremus Comes, S. C. R-que Mattis Consiliarius. Universis et singulis etc. salutem, quibus vero competit, servitiorum meorum promptitudinem.

Ez levelem mutató Kováts Gyurka névű, Nemes Fejér Vármegyében helyheztetett Czigányok Vajdája, megtalálván a végett, hogy eddig is Nemes Fejér Vármegyében alatta lévő czigányságot úgy dirigálta, hogy panasz reája nem igen lehetett; szükségesnek ítélvén azért lenni, hogy tovább is a Czigányságtól a rendetlen állapotok eltávoztassanak és reájok vigyázó legyen: ezen említett Kováts Gyurka névű Vajdájok assecurálja a Nemes Vármegyét, hogy nem lopással, hanem kovácsolásokkal és kézi munkájokkal alatta lévő Czigányival mindennapi kenyereket fogják keresni. Kire nézve requiráltatnak és kéretnek általam Nemes Fejér Vármegyében lévő Méltóságos Urak és Nemes Uraimék: említett Czigány Vajdát, alatta lévő Czigányival a Nemes Vármegyében levő helységekben járni, kovácsolásokat életek táplálására úzni megengedni ne terheltesenek. *A cserélés állapotját a mi nézi, az ő módjok szerint: négy forint bírság alatt visszaadni ne tartozzanak.* Kívánván úk is a Nemes Vármegyének mindenben és kovácsolásokkal is szolgálni. A Czigányság is tartozni fog mindenben nekie engedelmeskedni, minden dolgokban megtalálni. Praesentibus perlectis, Exhibenti restitutus. Datum Jaurini, Dje

¹⁾ Előbb itt is »*Oldh István*« név állott.

Quarta Augusti Millesimo Sexcentesimo (tollhibából *Septingentesimo* helyett) Decimo Nono.

(Félvívre írt egyszerű, de egykorú másolat, kívül a cseszneki gróf kezével ráírva: »Czigányoknak adott levél.«)

VII.

Gr. Esterházy Ferencz 1723-iki diplomája.

*Galánthai Üdösbik Gróf Eszterházy Ferencz, Kegyelmes Császár és Koronás Király Urunk ő Fölsége Tanácsa, Csesznek Vára¹⁾ Eörökös-Ura s Fő-Kapitányja, Nemes Székes Fehér Vármegye Fő-Ispányja. Adom tudtára minden végbeli Fő- és Vice-Kapitányoknak, Vajdáknak, királyi és szabad városi Bíráknak, Harminczadosoknak, Vámosoknak, hidak és révek Eörzőinek, falusi Bíráknak és Polgároknak, úton és útfélen álló és járó Vitézeknek. Hogy ezen levelem mutató *Sónaj Mártony Hadnagyot, alatta lévő, cseszneki váramhoz tartozó Czigányokkal együtt²⁾* vettem protectióm alá, kötelezvén magokat arra, hogy valahol ezen *Gyüri Tartományban* s pusztákon megfordúlnak: sem az szegénységnek, sem más embereknek kárt nem tesznek, — inkább az szép egyességben szolgálni igyekeznek. A kinek okáért kérek följülem-lített minden Rendeket, hogy ezen *Sónaj Mártony Hadnagyot, alatta lévő Czigányokkal együtt, mind menni, jüni, mulatni, sátorjokat fölvonni, szokott kovácsolásokat, cseréjeket, egyéb életek táplálására való mesterségeket gyakorolni engedjék; sőt az hol kívántatik, igazságos ügyökben illendő segítséggel, jóakarattal és oltalommal lenni hozzájuk ne terheltessenek, az igazságnak rendi is azt hozván magával. Praesentibus perlectis, etc. Datum in Arce Csesznek, Die 20. Aprilis Anno 1723.**

P. H. *Gróffy Eszterházy Ferencz m. k.*

(A kiállító gróf s. k. aláírásával és papírfölzetes ostyapecsétével meg-erősített eredeti példány, nyiltlevél.)

VIII.

Gróf Esterházy Ferencz 1723-iki más diplomája.

Én Gróffy Galánthai Eszterházy Ferencz, Csesznek³⁾ Várának Eörökös Ura és Kapitánya, stb. Adom tudására, stb. Hogy ez levelem mutató Horváth Ferencz Czigán Vajda, ki ezelőtt is, még az atyja és anyja eleje is, üdvözült Öreg-Atyám Galánthai

¹⁾ Előbb »*Cseszneki Végház*« állott, de Ferencz gróf keresztül-húzta és várat írt helyette, elavúlt lévén már ama fogalom.

²⁾ Feltűnő, hogy itt nem »*vajdá*«-nak, hanem a nemesek módjára »*hadnagy*«-nak nevezetik a cseszneki czigányok főnöke.

³⁾ E cím eddig Ferencz gróf saját kezeirása, a többi írődeákjáé.

Gróff Eszterházy Dániel, úgy üdvözült Édes-Atyám Gróff Eszterházy János Győri Vice-Generális Uraimék protectiója alatt lévén és galánthai kastélmához tartozandók voltak, hasonlóképpen az én protectióm alatt is mindekkoráig is, kívánván tülem tovább is új protectionális-levelet, mivel az mely levelei említett Eleimtől úgy éntülem is adattanak néki alattavalóival együtt, azok eltévedlvén az háborúságos és zúrzavaros üdőkben. Annakokáért említett Horváth Ferenczet, — stb. (Szórúl szóra úgy, mint a III. sz. a. közlött diplomában, csak a nevek különbözők, mert itt: Horváth Gyurka, Horváth Marczín, Bihari Gyurka, Vörös Gyurka és Vörös Miklós soroltatnak elő, mint Horváth vajdasága alá tartozók.) Praesentibus perlectis, etc. Datum in Arce Csesznek, Die 30. Augusti Anno Dni 1723-tio.

L. S. Comes Franciscus Eszterásy m. p.

(Egykorú másolat, pátens-alakban. Kívül a gróf kezével ráírva: »Czigányok Levele.«)

IX.

Gróf Esterházy Ferencz 1740-iki diplomája.

Gróf Galántai Eszterházi Ferencz, Csesznek Vára Örökös Ura, stb. Adom tudtára mindeneknek, az kiknek illik. Hogy levelem mutató Kúti János Vajdát, eleitől fogva cseszneki váromhoz tartozandó, Nemes Fejér Vármegyében járó jobbágy-czigányimnak Vajdájávvál tettem; örököszen kötelezvéen tovább is arra magokat az vele való Czigányokkal együtt, hogy mindenütt istenessen és jámborúl, munkájok és cserélések után fognak élni, igaz jobbágyi kötelességeket mindenekben megmutatván. Kinek okáért kéretnek áltolam minden rendben helyeztetett Méltóságok, Tekintetes Nagyságos, Méltóságos Gróff Urak, böcsültre méltó nagy és alacsony Rendek, királyi, szabad, kulcsos és mező-városi Generális Kapitányok, Hadnagyok, Birák és Lakosok, úton és útfélen álló és járó Vitézek. Hogy említett Kúti János Vajdát az hozzátartozó Czigány Jobbágyimmal együtt engedjék mindenütt békével lakni és járni, szokott kovácsolás- és cserélésbéli mesterségeket szabadon üzni és gyakorolni; sőt, ha az igazság úgy hozza magával: illendő segítséggel mellettük lenni ne terheltessenek. Az vajdasága alatt lévő czigányságnak pedig keményen parancsoltatik, hogy említett Kúti János Vajdájokat illendőképpen megböcsüljék, mindenben tölle függjenek, önékie engedelmeskedjenek; másképpen, a ki ez ellen cselekeszik: tapasztalhatóképpen való kemény büntetést el nem kerüli. Praesentibus perlectis, etc. Datum in Arce Csesznekiensi, Dje Vigesima Quinta Mensis Julij, Domini 1740-mo.

(Egykorú másolat, nyíltlevél-alakban.)

Közli: THALY KÁLMÁN.

VEGYES KÖZLÉSEK.

HAZAI SÍRKŐFELIRATOK.

A nagyszombati érs. helynökségi levéltárban a helynökség területén létező plébániák visitationalis jegyzőkönyvei is letéve levén, azokban az egyes templomokban található sírkő-feliratok is le vannak másolva. Nem egy történetileg nevezetes férfi sírkő-felirata van köztük. Nehányat, mutatványúl, ezennel közlünk.

Georgius Comes de Bozin. 1426. Bazin.

Georgius Comes in posing, feria Quarta ante Dorotheae Virginis Anno 1466. obiit.

N.-szentgyörgyi és bazini Comes mauzoleuma. 1467. Pozsony-Szentgyörgy.

Anno Dni 1467. Feria 4ta ante Festum Beati Ambrosii Episcopi obiit Spectabilis ac Generosus Dnus — — — — — de Sancto Georgio et Bazin ¹⁾ et hic sepultus. Cujus Anima requiescat in pace.

Sedorf. 1522. Bazin.

Anno Dni 1522. Jahr, am Mittwoch vor Helena ist Gestorben der Edel Krist (?) Peter (következik egy olvashatlan szó) von Sedorf, und hier begraben, dem Gott Genedig seyen well.

Szeredy Gáspár mauzoleuma. 1550. Pozsony-Szentgyörgy.

Fejtől.

Absorpta est mors in victoriam Georgius
de Sered F + F (feri fecit.)

A mauzoleum jobb oldalán.

Me Seredina tulit Tellus, Fernandus habendas
Rex donavit opes, dum fera Bella domat.

---

¹⁾ Hogy itt valóban valamely szentgyörgyi és bazini Comes van eltemetve, bizonyítja a mauzoleumra faragott comesi cimere.

A mauzol. bal oldalán.

Rara Fides rebus dubiis operosaque Virtus
Acceptum Regi me fecit esse meo.

Lábtól.

Monumentum Spectabilis et Mag^{ci} Casparis de Sered, Comitis de
Sancto Georgio et Bozyn ac Capitanei Partium Superiorum Regni Hun-
gariae Etc. Qui obiit prima Die Martij Anno Dni 1550.

Joannes Alagy Nepos procuravit.

Ujlaky Ferencz egri püspök. 1555. Pozsony. (Sz. Márton egyháza.)

Márvány táblán domborműben látszik a püspök díszben öltözött
alakja. Feje felett balra e felírás.

Mille quingentas et quinque sequentia Menses
Luster ab ire decem cum super astra feror. (?)

Jobbról pedig.

Post actae vitae bis septem lustra quiesco
Februus exoriens ultima fata tulit.

Középen.

Hic posuit cineres Dominus Franciscus ab Ujlak,
Effigiem cujus nobile marmor habet.
Stemmatis hic radios altus virtutibus auxit
Ingenii clarus dexteritate sui.
Vir gravis et constans observantissimus aequi,
Praeditus et rerum cognitione fuit.
Magnus erat quondam Ludovici Regis in aula,
Major Ferdinandi tempore Regis erat.
Namque per Hungariam fuit hic a Rege secundus
Paverat atque tuas Agrja Praesul oves.
Haec posuit monumenta Nepos Volfgangus ab Ujlak
Ne caderet Virtus, digna perenne cani.

Mérey Mihály 1571. Csütörtök.

Vir pietate ingens et servantissimus aequi,
Pannonici lumen juris, honosque fori.
Hic situs est Michael Merinae gloria stirpis,
Nostra cui nullum saecula videre parem.
Quem licet extremae confectum aetate senectae
Abstulit ingratis livida mors manibus.
Hunc tamen ut nimium properato funere raptum
Deplorat tristi Patria cum gemitu.
Ac tibi sancte senex sit humus levis, et tua virtus
Te jungat magnis inelyta Caelitibus.

A siremlék alsó részén :

Magnifico Domino Michaeli de Mére, ex provincia Simegiensi oriundo, qui Ferdinando et Maximiliano Romanorum Imperatoribus et Hungariae Regibus, dum vixit, fidelem constantemque operam navavit, et ab Iis Propalatinatus honore donatus fuit, et in Jure-dicendo Patriam ornavit; Viro integerrimo, et Seni probitatis eximiae, Emericus, Michael, Anna, Sophia et Catharina liberi superstites hoc monumentum conjugii et parenti piissimo potuerunt. Vixit annis 72. Fato functus est 26.^a Februarii A^o X^{ti} MDLXXII. Non longo post tempore simili fato eum secuti sunt Julianna conjux et Stephanus filius, qui vixerat annis triginta duobus. Itaque simul hic sunt humati.

Vivite superstites, Mortalitatis memores.

Mordax Jakab és neje Grass Ágnes. 1572. Pozsony-Szentgyörgy.

Quod Deus Conjunxit, homo non sepat.

Hier liegen begraben die Edlen und Gestren(gen) Jacob Mordax unter Hauptmann des Schlosz Preszburg der den 19ten Octo. und Agnes Grassin seine Haus Frau, so den andern Tag Novemb. im 1572. iar in Gott entschlafen sein Gott wolle Sie und uns alle durch Christum Jezum zu den ewigen Leben auferweken Ammen.

Conjugio et tumulo Deus hos conjunxit in uno.

Et post Fata manet Conjungalis Amor.

Illésházi Istvánné Erdödy Anna. 1577. Pozsony (sz. Márton egyh.)

Nec Pater Anna tibi virtute et stemmate clarus,

Nec celebris poterat ferre Maritus opem.

Nec tua quid virtus crudelia fata movebat;

Felix quae Christi sanguine viva manes.

E versek alatt egy kereszt jobb oldalán (heraldice) egy férfi, bal oldalán egy nő alak térdel. Alattuk a következő felírás).

D. O. M.

Annae Erdödy, Pudicissimae Comitissae Petri Erdödy, Bani Filiae, Stephanus Illésházy amoris ergo Conjugii charissimae moestissimus ponendum curavit, quae vixit annos XXVI. Obiit Posonii VII. Cal. Junii MDLXXVII.

Sitzel József 1596. Szentgyörgy. (Pozsony v. m.)

Anno 1596. dem 27-^{ten} October ist in Gott entschlafen der Edl Gestreng Herr Joseph Sitzel. Rö. Kais. May. Rath und Muster Mäster in Ungarn. Sein Alter ist gewesen 55. Jahr. Gott verleihe im ein freyliche Auferstehung Amen.

Pálffy Miklós. 1600. Pozsony (sz. Márton egyháza.)

Illustrissimus Heros et Dnus Nicolaus Pálffy ab Erdöd, Comes Posonii et Comaromii. L. B. in Vöröskő, Dominus in Stomfa Eques auratus, Praesidiorum Strigonii, Comaromii et Ujvarj; supremus Capita-

neus in Hungaria, Cubiculariorum Magister et Generalis, S. C. R. Majestatis Intimus Cosiliarius Cubicularius de DD. Maximiliano II. et Rudolpho II. adeoque de tota republica christiana et praesertim de Patriae suae summa fide Religione, Constantia, Dexteritate, Virtute Militari, Sapientia plurimisque aliis Muniis et Virtutibus, diversissimorumque Regnorum atque lingvarum peritia clarissimus. XXIII. Aprilis Anno MDC. aetatis vero suae XLVII. pie et cum perpetuo sui desiderio ad beatam vitam Commissarius hic sancte requiescit. Cui moestissima Conjux Maria Fuggerin Baronissa in Kirchberg et Weiszenhorn, et charissimi liberi P. P.

(Van e templomban ugyanezen Pálffy Miklósnak még egy, majd egészen olyan felirású emléke, mint az előbbeni; csak annyiban különböző, hogy azt mondja »cum *quatuor* superstitibus liberis manens« állítottatta neki neje, Fugger Mária ez emléket.)

Armbruster Christóf és neje Wetteliae Mária 1600. és 1603. Pozsony-Szentgyörgy.

— — — — Armbrustero Christophoro, Mathiae Nepoti ex Nobiliss(ima) ¹⁾ Saxon(ica) Dacie Gente oriundo, Virtutum RER (umque) CURIAR(um?) usu Excellentiss(imo) — Virgo (?) Rudolphi H. R. Imp(eratoris) Aug(usti) FEL(iciter) P. P. (?) Consiliario et Camerae Regni Hungariae Ration(ario) Magistro. — Mariae Item Wetteliae, Georgii Filiae ex Fovestri et vetusta Angliae familia prosatae Matronae Honoratae, Conthorali Fidissimae. — Quae postquam Parens et Vidua. Orbatæ Lisulæ Filiolæ Quadrimulæ Unicæ III. Non(as) IX-bris et Mariti Chariss(imi) unico post Eheu Mense III. Nimirum Non(as) X-bris Anni Sal(utis) MDC pie defuncti R (?) Lugubre et Sibi immane fatum Assid(uis) Gemitibus luxisset, Et ad amplexa Or. V. ue (orbata vidua?) suspirans anhelasset, non multo post XIX videl(icet) Cal(endas) Febr(uarii) Anni MDCIII Voti Sancti et Desiderii compos facta ad vitæ aeternæ Suor(umque) Chariss(imorum) Consortium placidiss(ime) emigravit. — Joann(es) Armbruster et Ferdinandus Vitteliae HaeRedes Fratri, Sorori et Nepoti Anim(is) Desideratiss(imis) Communi Luctu posuerunt.

Pethe Márton kalocsai érsek 1605. Pozsony (sz. Márton egyh.)

Non est volentis, neque currentis sed miserentis Dei.

Alább:

Illustrissimi ac Reverendissimi Dni Martini Pethe de Hetes Archieppi Colocensis, Episcopi Jauriniensis. Locumtenentis Hungariae.

Urna brevis claudit Martini Antistitis Ossa

Famam et virtutes claudere nulla potest.

Si genus et stirpem Natalia stemmata quaeris

Claros Petes e Sangvine jactat avos.

¹⁾ Közlő kiegészítései zárjel közt állnak.

Judicium spectas, divaeque oracula mentis?
 Regni Rudolphi nomina jura dedit.
 Inelyta Sacrarum Virtutum insignia posces?
 Mitra sacro Capiti tradita quina fuit.
 Num Majora petis? Potuit, quo maximus esset
 Exul pro fidei et Regis amore mori.

Mortuus Viennae, Anno MDCV, 3-a Octobris, Aetatis LIII. —
 Frater ejus Ladislaus S. C. R. M. Consiliarius posuit haec anno MDCVII.

Illésházi Istv. 1609. Bazin.

Te decus Heroum Patriae, Pater, Anchora rerum,
 Quomodo tam magnum parvula crypta capit.
 Quo duce libertas et honos, diademaque Regni
 Pax et amoena simul lex, et avita redit,
 Caesar uterque coit, mansvescunt Regna, silet Plebs
 Armaque consiliis stant superata tuis,
 Pannoni Herois meritas ne supprime laudes
 Crescat ut e tanti laus tua Laude viri.

Illésházy Istv. 1609. Bazin.

Illustri ac Magnanimo Heroi Comiti Stephano de Illésháza, Thomaie filio, Palatino Regni Hung., Judici Cumanorum, Comitatus Trinchien. (*igy*) et Liptovien. Comiti Domino in Monte S. Georgii, Bozin, Trinchin, Likawa, Suran, et Hodolin. Serenissimi ac potentissimi Mathiae II-i Regis Hungariae designati in Regem Bohemiae Archiducis Austriae, Ducis Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Comitis Tyrolis, Goritiae et Habsburgi etc. Consiliario et per Regnum Hungariae Locumtenenti. Cum Patriam difficillimis Bellorum et Seditio num motibus consopitis paci et quieti restituisset, ac cum omnium admiratione ac gratulatione conservasset et amplificasset, Viennae Austriae die V mensis Maji Anno sui MDCIX. defuncto, cum vixisset annos LXVIII, Mensibus VIII.

Jegyzet. Ezen két felírás két réztáblán, Illésházi szobrát környezi. Ugyancsak szobra mellett áll két szomorkodó alak, fölötte pedig az igazság szobra.

Illésházy Ist. 1609. Bazin.

Illustrissimus ac Magnificus Dnus D. Comes Stephanus de Illésháza. Palatinus Regni Hungariae, Judex Cumenorum, ac Comitatum Trenchien. et Liptovien. Comes Sac. Regiae Mattis Mathiae II-i Regis Hungariae etc. Consiliarius et per Hungariam Locumtenens etc.

Obiit Viennae Austriae die 5-a Mensis Maji

A. Dni MDC. IX.

Hic sepultus jacet.

Jegyzet. Ezen felirat a sekrestye (előbb Sz.-Anna kápolna) padlájában levő sírkövén áll.

Pálffy Tamás 1631. Bazin.

Hic recubat claro Thomas de sanguine Pálffy,
 Pannoniae quondam Dux generosus acris,
 Saepius innumeris rabidum qui cladibus hostem
 Affixit, castrum Palota testis adest.
 Vitae hujus varios primis asvetus ab annis
 Sustinuit casus et grave Martis opus.
 Nec modo pro patria dubia discrimina vitae,
 Ast durum sensit captus ab hoste jugum.
 Ex quo non pretium sed cum solertia solvit
 Propria solius cincta favore Dei
 Eripuit multam sociorum e carcere turbam
 Anchora captivis certa salutis erat.
 Hujus habet corpus, tellus habet inclyta mundo
 Gloria factorum, Spiritus astra subit.

DiebVS

HIC . . . neClis poLLICe taCtVs obIt ¹⁾*Melzer. 1638. Alsódiós.*

A-o 1638. obiit in Domino D. A. R. Volfgangus Melzer Sacerdos
 Christi existens aetatis Suae annor. 100. cujus animae Deus sit propitius.

Kölio Pál 1669. Cseszte.

D. O. M. A.

Hic sepultus requiescit in Domino Generosus Dominus Paulus
 Kölio quondam Illmi Dni Dni Comitiss Nicolai Pálffy ab Erdöd Bonorum
 universorum in Hungaria praefectus. — Obiit in Domino die 4-a Octo-
 bris Anno MDCLXIX. Aetatis suae 64. cui et omnibus posteris hic quie-
 scentibus DEUS optimus Requiem sempiternam largiri dignetur.

Kleiner Mátyás 1715. Bazin.

Siste Viator.

Inspice naturae fragilis debita Solventem Perillustrem ac Genero-
 sum Dnum Mathiam Kleiner, Sac. Caesar. Regiae Mattis Serenissimi Prin-
 cipis Landgravii Hassiae Darmstadt Regiminis Cataphract. Vice-Colonel-
 lum, natum in Bohemia. Aetatis Suae Annorum 53. mortuum vero die 15-a
 Januarii 1715.

Hic est, qui denis quater Annis Caesaris arma
 Sustulit, Eu fortis Miles, et ipse cadit.
 Intrepidus plures fatali hic euse peremit
 Hostes, velatus falce peremptus adest.
 Vade Viator

¹⁾ A chronosticont forrásom csonkán adja.

A piis Manibus Defuncti ita precare :
 Detur Tibi Sancta et Sempiterna
 In pace Requies.

Pálffy János nádor. 1751. Pozsony (Sz.-Márton egyháza).

Pálffynak szép és különféle emblemákkal díszített szobra alatt e felírás.

D. O. M.

Et immortalis Herois incomparabilis virtuti.

Hic situs est Excell. ac Illustr. Dnus Dnus Joannes II. e Comitibus Pálffy ab Erdőd, Regni Hungariae Palatinus, Aurei Velleris Eques, summus armorum per Hungariam Praefectus et locumtenens Regius Generalis Campi Mareschallus, unius Legionis Car (?) Colonellus, S. C. R. M. act. et intim. Consiliarius, Exc. Consilii Regii et Tabulae Septemviralis Praeses Comit. Poseniensis perpetuus, ac Pest-Pilis et Solt supremus Comes etc. etc.

Qui conflictu Viennensi, ac Turcico, Gallico, Italico, Bavarico Bello Leopoldo M. et Patriae eximie virtute fortem praestitit, Josepho Invicto victricibus armis Szathmár solvit, Carolo Augusto quietam Hungariam reddidit, fidem Turca frangente pugnis Petrovar. Sem. Belg. Equitatu praefuit. Utriusque Aug. Stirpis successionem promovit, M. Theresiam Augustam S. Corona inauguravit, ac irruentium hostium Consilia impeti (?) Josephi Archi-Ducis blando conspectu, prisca Hungarorum fortitudine excitata fregit, eaque gloriam gentis auxit Concordiam, felicitatem firmavit. Vixit Annis LXXXVII. Mensibus VII. Diebus IV. Obiit Anno MDCCLI. Die XXIV. martii.

Hoc aeternae amoris monumentum M. C. C. M. C. I. N. de stubenberg L. L. Pos.

Gardani Kristófés neje. Pozsony-Szentgyörgy.

Spect. ac Magn. D. D. Julii Comitisa Salmis etc. Servitor et Castelanus.

Ego sum Via, Veritas et Vita Joh. 14.

Miser ego Homo, quis me eripiet ex hoc Corpore
 Mortis. Rom. 7.

Christophe †

Ecce Agnus Dei, qui tollit
 peccata Mundi. Joh. 1.

Hic jacet ille Nobilis ac Praeclarissimus Vir Dominus Christophorus Gardani, Comitisa Salmis Servitor et Castelanus in Arce Pailenstaini qui obiit Die — — — Anno — — — — — atque etiam dilecta Uxor, quae in Domino dormivit Die . . . . Anno . . . . et Liberi illorum, qui hic sepulti sunt, quibus Deus apt. Max. Vitam aeternam Concedere velit.

Draskovics ? ? Pozsony (Sz. Márton egyháza.)

Palladis et Martis Columen pietatis avitae
 Vindex, hic virtus Hunniae, spesque jacet.
 O Draskovitsios dent postera saecula multos
 Gloria prisca Hunni Martis et artis erit.

Anno . . . . [A többi nem olvasható, mert a sírkő alsó része a templom alsó talajába merül].

A sírkövön kifaragott Draskovics-cimeren IDB betűk láthatók.

Közli: CONCILIA EMIL.

AZ 1657. JULIUS 21-ÉN JOLSVÁN TARTOTT RÉSZGYÜLÉS
 IROMÁNYAI.

II. Rákóczy György szerencsétlen véget ért lengyel hadjárata a lengyeleket Magyarországra hasonló betörésre készteté. Lubomirsky jun. 15-én egy 8000 főnyi lengyel-orosz csapattal Munkács alatt termett s pusztította, rabolta az országot Szatmár-Németiig. Azonban a magyar helytartók általános felkelést rendeltek s a készülétek gyorsasága annyira megdöbbsenté a tábornagyot, hogy ez a lengyel határoktól történhető elvágatástól félve tanácsosnak látá a visszavonulást. Ezután tartották meg jul. 17-én ezt a részgyűlést, megköszönvén a palatinusnak gondviselését, s egyuttal még a lehető lengyelbetörés ellen hoztak articulusokat s a bujtogatók ellen is inquisitorokat rendeltek, hogy a rablók és pusztítók is példás büntetésben részesüljenek, szintén elhatározták. A végházak jó karban tartásáról gondoskodtak, kérvén a palatinust, hogy hadat fogadjon stb. A csavargók elfogatásáról és a lengyelek által letartóztatott kereskedők, nemesek kiváltásáról hozott articulus zárja be e részgyűlés végzéseit. A második darab Lorántffy Zsuzsánnához intézett kérelme a rendeknek.

I.

Anno 1657 die 21. mensis Julii in oppido Jósua in consultatione statuum et ordinum partium regni Hungariae superiorum, infrascripta puncta per eosdem status et ordines agitata, tractata et unanimi voto et suffragio conclusa.

1. Aláztatossan recognoscálják az statusok palatinus urunk ő nagysága atyai gondviselését, melylyel ő nagysága édes hazánkban nemze-

tünken történt rettenetes nagy égetését, rablását s keresztyén ártalan atyánkfainknak fegyverre való hányását az lengyelségnek. Akarván ő naga mind az megeselekedettek az kárt vallott regnicoláknak jövendő-béli satisfactiójokról s egyszersmind az reánk következő veszedelmek eltávoztatásáról mint édes hazáját, nemzetét szerető kegyes atyja provideálni, celebrálván az statusokkal egyező akarattal és tanácskozással mostan hic et nunc ilyen conclusiókra descendáltak.

2. Mindhogy az lengyel ellenség, az ki édes hazánkot pusztította s nemzetünket fogyatta, országunkból kiment, azokat pedig az nemzetünket rontó lengyeleket itt nem találhatjuk, abban ilyen modalitással való rendet követünk: méltóságos palatinus urunk ő nagysága ezen mostani hazánkban történt irruptióról et de illatis damnis ennek előtte egynehány napokkal requirálván az lengyel királyt ő felségét, mely requisitiójára mind eddig is nem lévén válasza, ujobban mostan is azon hazánkban meglőtt kárról, öldöklésekről et impendenda post repuisionem damnificatis regnicolis satisfactioe és hogy ennekutánna más veszedelem s kár azon lengyelség miatt ne követhesse édes hazánkot s egyéb inconvenienciákkal is az lengyelség részéről ne terheltessék s romoljon édes hazánk, palatinus urunk ő naga ujobban longa verborum serie periculose ez mostani consultatióból levele által requirálta az lengyel királyt ő felségét, maga szolgáját expediálván ő naga ő felségéhez, mely levelének pariaja extat sub littera A és hogy pro nunc az tizenhárom várost, Lublyó várát és annak pertinentiáit az meglőtt kártételekért az lengyelségnek licet non adaequata, koronás király urunk ő felsége számára pro intertenendis praesidiariis in confiniis regni Hungariae el nem foglaltatott és az hazánkban lévő lengyelség személyekben és javokban nem arestáltattanak, azt bizonyos consideratiókra nézve, kiváltképpen pedig az lengyel király ő felsége palatinus urunk ő naga levelére való választételnek ideig dilatióban vötte, mely lengyel király ő felsége választát palatinus urunk ő naga az statusoknak késedelem nélkül meg fogja küldeni és ha az lengyel király választétele pro contento partium regni Hungariae superiorum nem lenne, tehát eo in casu peracto in praesenti consultatione decreta inquisitione kegyelmes koronás király urunkot ő felségét lamentabiliter alázosson requirálják az statusok, azon könyörögvén ő felségének, mivel initio suscepti regiminis sui országában az lengyelség oly rettenetes károkat, öldökléseket, égetéseket tött, hogy sem az ő felsége boldog emlékezető praedecessorinak az ausztriai familiának nekünk kegyelmes urainknak idejekben, sem pedig a memoria hominum ilyen rettenetes nagy kár nem követte édes nemzetünket és hazánkot, ezeket ő felsége vindicálja, elsőben is az tizenhárom város Lubló várával és Podolinczval a continentiis eorum bonorum pertinentiis foglaltatna maga és az szent korona számára, hogy így az ő felsége proventusának az égető és pusztító lengyelség miatt lött diminutiója restituáltatnék, melylyel az végházakban fizetett vitézljő rend interteneáltatnék és hogy az hazánkban lévő lengyelséget mind személyekben s mind magokban

arestáltatván, az mint ők édes nemzetünkkel a hazánkkal bánának kegyetlenül fizetnének az szerint.

2. Hogy pediglen véletlen veszedelem édes hazánkot ne találja, mi is vigyázatlanságnak vétkével ne vádoltassunk pro securitate et defensione patriae conclusum est, hogy az nemes vármegyék fő- és viceispánja értékre adván Magyarország generalisoknak, mihelt és az mely felől az veszedelmes bizonyos hír jönne, viritim insurgáljanak, ottan csak in defensionem patriae opponálhatván magokot ne nézzék hivalkodó szemmel édes hazánknak s nemzetünknek veszedelmét s romlását.

4. Minémő intestinum odium excitáltatott vala ez napokban némely regnicolák között, az statusok azoknak eltávoztatásokért, hogy ennek-utánna az féle fenyegetőzések, nyelvekkel való mocskolódások ne serpáljanak, sőt azok érdemek szerint megbüntettesenek és ezen föllobbanó tűz teljességessen megoltassék legalkalmasabb remediumnak illet decernálnanak, hogy ad pertes regni Hungariae superiores de praemissis inquisitorokat bocsátottanak ki cum testimoniis capitulorum et conventuum, elsőbben is in comitatibus Borsod, Torna et Gömör, nemzetes Deóry István uram Borsod vármegyének viceispánja, item comitatibus Abaujvár, Sáros, Zemplén et de Ung nemzetes Baksa István Abaujvármegyének notarius, item Bereg, Ugocsa, Szabolcs, Szakmár nemzetes Fancsikai Ferencz uram Ugocsa vármegyének egyik viceispánja. Denique in comitatu Scepusiensi Elias Splenius liberae regiae civitatis Bartphensis notarius, vigore mandati palatinalis sub poena et onere in eodem mandato specificatis per eosdem inquisitores statim et de facto irremissibiliter exequendorum praesentibus, ut supra testimoniis capitulorum et conventuum, item iudicibus nobilium cujuscunque comitatus, az kik az biztonságokot, kiki az maga processusában tartoznak az regius capitularis és conventualis eleién (*sic!*) és ugyan azon citálni; szolgabírák, esküdtek tartozzanak böcsülettel való gazdálkodással inquisitor uraméknak.

5. Az mely punctomokról pedig az inquisitorok kérdéseket tegyenek, rendvel ezek:

1. Hogy az kiknek édes hazánk s nemzetünk káráért ki kellett volna kelni, azok közzül némelyek hivalkodó szemmel néztek.

2. Az kik lengyel ellenség táborában jártanak, vagy szolgájokot jártatták, nem szánván nemzetünknek romlását, s vélek egyet értettek, tudván azon kivül az lengyelségnek hazánk romlására igyekező szándékját.

3. Az kik az magyarok közül segítségére mentenek volna, veszedelemben lévő atyánkfiainknak, nemzetünknek romlását látván, azoknak ellene állottak és őket minémő szóval fenyegették meg, el sem bocsátván az égető ellenségre. Az kik protectionalisával az lengyelségnek magokat oltalmazták, megegyezvén az lengyelséggel hazánk veszedelmére.

4. Mikor az lengyelség az ő felsége birodalmát égetné, pusztítaná, azon veszedelem alatt kik voltak az olyan hamis híreknek kültői, az kik az regnicolákot ujobban való lengyel ellenségnek Homonna felől

való kiütésével, hol pedig az ő felsége armadájának az regnicoláknak való jövedeleivel ijesztették, arra gondolván, hogy az kik haza szeretetiből, hazájok veszedelmét érezvén, az lengyelségre magok jó szándékból mennének, azokat a defensione patriae avocálhatnák.

5. Ez mostani intestinum odiumra nézve az ő felsége birodalmában egymást az regnicolák között halállal, kártétellel az kik fenyegették, vagy más akár miképpen mocskolták.

6. Az munkácsi és szentmiklósi jószágban, elsöben is Bereg vármegyében hány várost és falukot égettenek fel azon városokban és falukban, mennyi számú embereket, asszonyi állatokat, ártatlan csöcösszopó bölcsöbéli gyermekeket hántanak fegyverre, mennyit égettenek meg és mennyi számú mindenféle marhájokat hajtották és prédálták el, egyéb ingó-bingó javakban mennyi kárt tettek és azon Bereg vármegyében lévő városok és falukban az kik megégették és pusztították külömbkülömb; mennyi számú porta volt, az melyektől édes hazánk megmaradására és az ő felsége proventusának augmentonjára esztendőnkint az ő felsége kamarájára mennyi proventus adminisztráltatott, azokat diligenter notálják az inquisitorok, ki ki volt s mennyi kárt vallott benne; hasonlóképpen Ugocsa és Szakmár vármegyékben is ezeket kövessék az inquisitor uraim, hozzátevén ezt, hogy az minémő marhákot az megírt pusztító lengyelség magával el nem vehetett, avagy az szorosokon visszanyertek tőlek; ha comperta rei veritate, azoknak, az kik visszaadni nem akarnák, avagy az üdö alatt tudva elidegenítették volna, tehát per vicecomites illorum comitatum, addig (tar)tassanak sub poena ad restitutionem communi executioni reali.

6. Mivelhogy édes hazánknak securitássá és megmaradása az végházaktól függenék, ő felségét, az mi kegyelmes urunkot elsöben palatinus urunk ő naga requirálja, instálván azon, hogy az 1655 esztendőbéli harmadik articulus megtartása szerint az magyar nemzetből álló fizetett vitézli rendet fogadtatná meg ő felsége és tartaná hazánk oltalmára; annak utánna ha palatinus urunk ő naga az lengyel választéví levelének alkalmatosságával consultatióra convocálná statusokat mindazon punctomokrul s mind az felsökröl és az ország gyűlésének kiszolgáltatásáról, az statusok alázatosan requirálni fogják ő felségét, azt kívánván az ő felsége assecuratiója, az diploma és országunk törvénye is.

7. Az mint az (előbbi) consultatio(ban ?) lött végezés az levél nélkül járó csavargó és lézengő katonák felöl azon végezés most is ratificáltatik és hogy az nemes vármegyék tisztei az szerint procedáljanak, ujobban publicáltatván minden helyekben, kiki ahhoz tartsa magát.

8. Az mely kereskedő nemes és egyéb renden lévő embereket személyekben és jövökben detineáltanak az lengyelek, azoknak elbocsátásokrül és jövöknek restitutiójokrul palatinus uram ő nagysága az lengyel királyt ő felségét requirálta levele által.

II.

Illustrissima principissa domina dom. nobis grat.

Servitiorum stb. Az úristen stb. Mlgs palatinus urunk ö nga édes hazánknak s nemzetönknek romlását s veszedelmét érezvén és tovább való hazánkra következendő veszedelmének remediumáról kívánván provideálni kglmesen ö nga, az felső-magyarországi statusoknak consultatióra gyűlést hirdetve, mely ö ngátúl praefigált terminusra compareálván édes hazánk nemzetünk tovább való megmaradásáról propositiókat tévén ö nga, azon ö nga kglmesen előnkbe adott propositióira replicálván és communi voto et consilio conferálván, több hazánkat concernálandó dolgok között értvén kglmes palatinus urunktól ö ngától hogy ö nga Ngoddal rövid idő alatt szemben lenne és ezen szegény mindenképpen megnyomorodott hazánknak és édes nemzetünknek békességben való megtartásáról és megmaradásokrúl fogva Ngoddal (ha ö nga betegsége vagy valami derekas akadály meg nem tartóztatná) conferálni. Mely casusban bizonyos meghitt becsületes főember szolgálait expedialván Ngodhoz, mi is azért megvallván azt, hogy Ngod hazája békessége és nemzete szerető kglmes fejedelem asszony :

Ngodot mint kglmes asszonyunkat szeretettel kérjük, Ngod eddig hazájához megmutatott szeretetihez képpst tovább is munkálkodjék hazánk s nemzetünk jövőndő veszedelmének eltávoztatásában, és mutassa olyan kglmességét édes nemzetünkhöz, hogy az Ngod munkája és törekedése által az hazánkra következendő veszedelem távoztatódjék el. Mely Ngod kegyelmességeért és hazájához való szeretetiért az Ngod méltóságos jó emlékezeti sokáig való üdökig megmaradván, mi is Ngodnak mint kglmes asszonyunknak azon Ngod törekedéssel való fáradságát alázatosan meg igyekezünk szolgálni. Éltesse az úristen stb. Datum ex consultatione Jolsvensi die 21. Julii anno 1657.

Illmae Principalis Celsitudinis Vestrae

servientes paratissimi
status et Ordines partium
regni Hungariae superiorum.

(Minuta Kassa v. Itarában 19422.)

Közli: PETTKÓ BÉLA.

BETHLEN PÉTER UTAZÁSA TÖRTÉNETÉHEZ.¹⁾

Illustrissime comes domine domine mihi benignissime. Subiectissimam servitiorum meorum oblationem.

¹⁾ A Tört. Tár. 1881. évfolyamában közzölt három levélhez pótlólag közöljük a fennebbit, megjegyezvén, hogy ott a 197. l. tévedésből »Istók« áll Péter helyett. Szerk.

Deo optimo maximo peregrinantibus nobis suppetias largienti quicquid prosperum itineris successum et honoris nostri promotionem spectabat, hactenus illud omne cumulate adfuit. Postquam enim Bruxellis a serenissima infante honeste excepti et multum accepti fuisset, itinere facto per Brabantiam et Flandriam Dumkerckâ in Angliam transfretavimus, primum quoque urbem Londinensem sedem regum Angliae opulentissimam appellentes regem ipsum salutavimus; a quo perhoneste habitus fuit illustrissimus comes. Submisso enim rex proprio curru splendidissimo, quem sex cingebant stapedarii concolori amicti vestitu, illustrissimum comitem in arcem et nos omnes deportari curavit. Illic diu per interpretem cum illustrissimo comite locutus, tandem pari observantia in hospitium delati fuimus. Sequenti die illustrissimo comiti iussu regis ablatus est currus regius ad perlustrandam urbem. Vix nobis ad visitandam illam urbem duae septimanae sufficiebant, tot illic templa, tot collegia, tot circumcirca palatia magnatum. In sola hac urbe templa, in quibus anglico, germanico, belgico, gallico, hispanico, italico idiomate conciones audiuntur, 122 recensentur, quorum nomina assignata habeo; episcopi et concionatores, qui in istis ecclesiis serviunt, excedunt numerum mille et trecentorum, tanto zelo dies dominicus observatur, ut toto isto die nihil vendi liceat, et si quis deambularet per civitatem, ille ad vigilibus constitutis per plateas capitur et punitur; eo die omnis lusus carthifoliorum, alearum et alia otiosa exercitia serio sunt interdicta, nec est qui talibus otis indulgere ausit. Tandem magis praecipua regis palatia et arces academiasque Oxoniensem et Cantabrigiensem visitandum egressi sumus. Hae duae academiae habent collegia circiter 36, quibus splendidiora aedificia hactenus non vidimus; sunt enim pleraque ex quadratis lapidibus excellentem in modum exstructa et pavimentata, omnia autem plumbo tecta, quorum unumquodquē instar maximae arbis eminent (utinam unicum illorum collegiorum patria nostra haberet); singula singulas habet bibliothecas libris selectissimis locupletatas. In his collegiis sumptu regis et regni aluntur circiter octomillia studiosorum ad ecclesiastica et politica munia subeunda, unde velut ex equo Troiano insignis doctorum virorum numerus ad officia communia quotannis emittitur. Regnum illud Angliae equidem plurimis et magis singularibus dei beneficiis est adornatum, ut quod pro hostibus arcendis mari oceano circummuratum sit lupos et alia noxia animalia non progenerat, neque praeter purum (quod omnium maximum) evangelii dogma ullum aliud haereticarum opinionum phantasma recipit; episcopos et omnes verbi divini ministros S. sanctae theologiae deditissimos et expertissimos habet, et aliarum scientiarum ac artium viros longe peritissimos, ita ut omnem Graeciae sapientiam numine favente hodie in hoc regnum translata affirmare ausim. Beatissimum certe regnum, quia Christi doctrinam et sanctam hierarchiam exclusis lupis alta fovet pace. Exceptis Scotiae et Hyberniae regnis et insulis plurimis, quae coronae Angliae hodie subiacent; exceptis illis etiam insulis Virginea et Barmudas, quas in occidentali India rex virtute tenet,

in quibus omnibus pura evangelii denunciatio eminenter floret: floret status ecclesiae; sola Anglia 25 millia parochiarum et ultra habere dicitur. Tantam veri sui cultus copiam in hanc gentem effundere divina voluit benignitas.

Anglia, quantum licuit, perlustrata, incolumes ventum deo in favorem pellente in Gallias traiecimus Martio effluente, et quod hic Parisiis pedem fiximus, duae septimanae cras elabentur; regem, matrem et fratrem regis et reginam salutavimus, summo excepti ab omnibus honore, et illustrissimus comes donatus a rege propria effigie in operculo adamantibus exornato velata. Hinc egrediendi animo sumus ad castra regia, quibus rupella circumdata est. Hodie in templo reformatorum sacris concionibus interfuimus cum illustrissimo comite; summum nobis miraculum movit zelus et in audiendis concionibus devotio huius loci reformatorum. Templum ipsorum ab urbe 2 leucis medio miliarico hungarico distat, quo semper ingenti numero confluent. Visitatis magis praecepis Galliarum urbibus, in Italiam nihil morati contendimus, licet illud quoque regnum hodie periculosus vacillet tumultibus. Mortuo quippe duce Mantuae, dux de Novers Gallus occupavit ducatum et sic dux Sabaudiae Hispanorum viribus firmatus bellum illi intulit et circumcirca omnes provinciae rabie Martis in bellum excitatae languescunt. Utinam tenue illud et prope exangue patriae nostrae corpusculum post tot labores ab immani bellorum furore, quibus hodie totus concutitur orbis, divina ope immune maneat. Quod reliquum, me totum solito favori et benignitati illustrissimae Dominationis Vestrae commendo, et humillime obsecro, quo coepit benigno affectu prosequi non dedignetur. Valeat demum et floreat cum suis charissimis ad annos quamplurimos in ecclesiae christianae et patriae dilaceratae emolumentum. Datum Lutetiae Parisiorum 1628. 13. Aprilis.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor devotus

Joannes Horvath de Palocz.

Külczim: Illustrissimo comiti et domino domino Stephano Bethlen de Iktar, regni Transsylvaniae gubernatori, serenissimi sacri Romani imperii et Transsylvaniae principis etc. consiliario intimo, ac comitatuum Huniad et Maramaros supremo et perpetuo comiti etc. domino domino mihi benignissimo.

(Eredeti a gróf Teleki Miksáné levéltárában.)

Közli: G. S.

A KÖRMÖCZBÁNYAI BÉKEKÖTÉS 1452-BEN.

Hunyady Jánosnak a magyar felföldön, 1452-ben viselt dolgait s Kőrmöczbánya közbenjárásának eredményét nem fejtegeti Teleki J. a »Hunyadiak korában«, s csak annyit említ, hogy 1452. évi augustus hó 24-kén Kőrmöcz mellől hagyja meg Pozsony városának, hogy azon tizenkét ládácska pléhet, melyet építményei számára Bécsben vett, a harminczad haszonbéréből fizesse ki és küldje minél előbb Pestre, mivel különben építményei megakadnak.«¹⁾

De azon békekötésről, mely ugyanazon helyen s napon Hunyady János és Giskra János között jött létre és mely a jelen ismertetés tárgya, — sem Teleki József, sem Szalay László, sem Horváth Mihály nem emlékeznek meg. Mindazokból pedig, melyeket e három történetíró Hunyady Jánosnak Giskra Jánossal ez időben folytatott alkudozásáról irt, legfeljebb annyit következtethetünk, hogy az érintett békekötésnek csupán sejtelmével birtak, a történeti tény biztos ismerete nélkül.

E fontos szerződésnek történeti irodalmunkban nyoma nincs, pedig csak ennek ismerete adhatja meg ez alkudozások hű képét; a szerződés eredetije csupán Selmeczbánya város levéltárában van meg, míg annak hason példánya nem jutott más levéltár, vagy valamelyik hiteles hely birtokába. Önkéntelenül merül föl tehát az a kérdés, valjon minden kételyen felül áll-e annak valóságga, eredetisége s hitelessége? és mikép került az a selmeczbányai városi levéltárba? Eredetisége és hitelessége iránt semmi kétely, semmi aggály sem foroghat fenn. Külső alakja: a pergamen, az irás modor, az oklevelen függő bőr-szalaggal átfont viasz-foglalatba öntött két spanyolviaszpecsét, melyek egyikében a spanyolviasz színe vörös, másikában zöld, az első a nagyobbik Hunyady Jánosé, ezen körirattal: »Sigillum Joannes Hunyady gubernatoris regni Hungarie«, a czimer-paizson egy hollóval, a második a kisebbik: Rozgony Rénoldé ezen körirattal: »Rinoldus

¹⁾ »Datum sub Cremnicia in festo stb. Bartholomei apostoli A. D. 1452. Az id. mű 236 lapján levő első jegyzetben.

de Rozgoni«, egy hattyuval a czimerben — korhű bizonyítékai az okmány eredetiségének s hitelességét kétségkívül helyezik, annyival inkább, mivel abban az azonkoru okiratok kiállításának megannyi kelléke fellelhető.

Az okmány hű s teljes leírásánál nem mellőzhető azon körülmény felemlítése sem, hogy a két meglevő pecsét közötti pergamenen öt hasonló bemetszés. bevágás van, mint a minőből ama kettő bőrszalagon lóg; valószínűleg ugyanily bőrszalag bevonására s öt más pecsétnek ráillesztésére rendelve. A többi pecsét, idők folyamában, mint azt az e korbéli számos oklevélnél tapasztaljuk, elveszett. Tekintve, hogy a jelen szerződés megkötésénél Rozgonyi Rénoldon kívül még a következő öt főúr is szerepelt mint a kormányzó keze: Dénes esztergomi érsek, Gara László nádor, Ujlaki Miklós erdélyi vajda s macsóiban, Perényi János tárnokmester és Palóczy László országbíró: bizonyos, hogy az üresen hagyott öt bemetszési hely a nevezettek pecsétjének volt fenntartva és szánuva.

Hogy miként jutott ezen okmány Selmezbánya levéltárába, arra a levéltári feljegyzések felderítő adatot s így határozott választ nem nyújtanak. De ha tekintetbe vesszük a kelet helyének, vagyis Hunyadi Körmöczbánya alatti hadiszállásának közelségét Selmezbányához, mintegy a dolog természetéből folyónak vehetjük az okmánynak a közelfekvő Selmezbánya levéltárába lett elhelyezését, annál is inkább, mivel ily czélból mint azelőtt, ugy későbbben is mások is felkeresték Selmezbányát, miről a hodrusbányaiak ugyanezen időre eső azon eljárása is tanuskodik, mely szerint okmányaikat megőrzés végett Selmezbánya tanácsának adták át; ide járul még azon körülmény is, hogy több feljegyzés szerint azon kapu, melyet Selmezbánya közönsége néhány évvel ez előtt bontatott le, »locus credibilis« hírében állott akkoron s kétségkívül arra használtatott is. — Miután mindezekről a jelen szerződő feleknek is tudomásuk lehetett, — alig szenvedhet kétséget, hogy conventiójuknak egyik példánya azok intézkedése folytán, vagyis közvetlenül jutott Selmezbánya birtokába.

E mellett egyedül azon körülmény feltűnő, hogy a szóban levő unionak csupán azon példánya van meg Selmezbányán, melyet Hunyadi János a maga részéről adott, mintegy cserepéldányul a Giskra János által kiállítottért, míg a Giskra János által elvállalt kötelezettségekről szóló hason okmány egyszerű másolatban van az érintett eredetihez csatolva.

Ezzel szemben, habár Hunyadi Jánostól más történeti becsű okiratok s levelek is maradtak reánk, nevezetesen annak eredetije, melyben Selmezbánya régi szabadságait — miután az ezekre vonatkozó szabadalomlevél az utolsó háboruszkodások alatt elveszett, illetőleg elpusztult — az országos rendek hozzájárulásával 1447-ik

évben megerősítette,¹⁾ s habár ezek után ítélve, s tudva, hogy Hunyadi János közelebből is ismerte Selmezbányát s ennek nem csekély jelentőséget tulajdonított, azt a most tárgyalt szerződés megőrzésével a maga részéről is megbizhatta — mindazonáltal több valószínűséggel állitható, hogy a békekötés itten őrzött példánya magától Giskrától került ide. Nemcsak azért, mivel utóbbtól oly iratok is találhatók a városi levéltárban, melyek csak közvetve érdekelték a várost; nemcsak azért, mivel Giskra Jánost gyakori szereplése a bányavidéken Selmezbányával is érintkezésbe hozta, hanem és különösen azért, mivel a conventió azon példánya őriztetik eredetiben, mely Giskrának szolt, holott a másik, vagyis általa a kormányzó részére kiállított cserepéldány csupán másolatban levén meg — kétséget nem szenvedhet, hogy ennek eredetijét maga Hunyadi vette át, míg a másolat Giskrának adatott.

Ezzel áttérve az alku tartalmának fejtegetésére, abból mindenek előtt az tűnik ki, hogy az az akkori állapotokra, jelesül pedig azon viszonyra is felvilágosítást nyújt, mely Hunyadi János és Giskra között fennállott. Az érdemleges tárgyalást megelőzőleg előrebocsátandó azonban, hogy a bilateralis természetű ezen békekötés eredetiben s másolatban meglevő két példányának szövege egymástól eltérő ugyan, de tartalma ugy az egyezkedés természetete, mint a határozatok lényege szempontjából teljesen megegyező; továbbá hogy e helyütt csak azt tárgyaljuk részletesen, melyet Hunyadi János adott ki Giskra János részére, s mely eredetiben van meg; végül, hogy a kettő szövegében s irányában észlelhető különbségeket s eltéréseket is méltatván, azok szószerinti latin szövegét, vagyis a kettőnek hű másolatát a függelékben közöljük.

A békekötés bevezető részéből az derül ki, hogy ezen alku Rozgonyi Rénold (Rajnold) székely grófnak békéltetése s közbenjárása folytán jött létre, még pedig oly végből, hogy mindenkorra vége szakadjon a két ellenfél között eddig felmerült minden háboruskodásnak, ellenségeskedésnek és viszálynak; tehát valóságos békekötés s nem fegyvernyugvás volt; továbbá, hogy annak alapján csakugyan meglett ama teljes egyetértés Hunyadi János és Giskra János között — utóbbi még most is »Regis capitaneus generalis« nevet visel, — melyről a pozsonyi követek jelentésükben említést tesznek. Hogy a kibékülés teljes volt, maga az okirat is bizonyítja teljesnek, tökéletesnek, igaznak, őszintének s örökösnek mondván a létrejött szövetséges megegyezést;

¹⁾ Datum Bude feria sexta proxima ante dominicam Ramispalmarum A. D. 1447. Ad commissionem Dominorum Johannis Gubernatoris et consiliariorum deputatorum.

miből, valamint a conventio egyes részletes intézkedéseiből bizony következtethető, hogy e frigy a véd- és dacszövetség természetével birt. Végül az derül ki, hogy annak hatálya, nemcsak a két szerződő félre, hanem szövetségeseikre és hozzá tartozóikra is kiterjedt.

A békekötés intézkedései tizenhatsz pontba foglalják — a pontok számainak megjelölése nélkül — s a következő megállapodásokat tartalmazzák, melyeket az eredetitől eltérőleg, csupán azért jelöltünk meg folyó számokkal, hogy könnyebb áttekintést nyújtsunk.

1. Az első intézkedés arra kötelezi Rozgonyi Rénold székely grófot, hogy Giskra Jánosnak a jelen békeszerződés kiállítása napjától számítandó hatvan nap alatt bizonyos vármegyék jövedelméből fizessen tizezer arany forintot s ezen összeget a sárosi várban, az erre kirendelt tiszt kezeihez szolgáltatassa át Kereszthwr — alkalmasint a mostani Szentkereszt — Gelednek (most Geletnek), továbbá a szent benedeki convent. Saág, Galch (valószínűleg: Galgócz), Barthwsfalu, Ujvár s más várak szétrombolásaért, melyek nem rég épültek.

2. Ugyancsak Rozgonyi Rénold ugyanazon idő alatt Csetneki Andrásnak kétezer arany forintot köteles fizetni.

3. Továbbá ugyancsak Rozgonyi Rénold kötelezettséget vállalt az iránt, hogy a fennebb megállapított határidő alatt s azon kikötés mellett fizetend Giskra Jánosnak tizezer arany forintot az egri püspökért, — hogy viszont Giskra János az említett püspököt és Galch várát Rozgonyi Rénold kezeihez rögtön szolgáltatassa ki, oly módon azonban, hogy ha Rozgonyi Rénold a püspök 10,000 frt váltságdíját meg nem fizetné a kitűzött határidőre, a püspököt, valamint Galch várát Giskra kezeibe s hatalmába visszabocsátani, magát a püspököt pedig Sáros várába, vagy Giskrának közvetlenül, vagy az utóbbi tisztjének átadni köteles.

4. A kormányzó és Giskra János kötelezettséget vállalt mindazon várerődítvények késedelem nélküli teljes s egész lebontására, szétdulására, melyek újból épültek volt.

5. Az ország bárói s az országos rendek határozzák el, hogy egyforma pénz (uniformis moneta) hozattassék ugyanazon súlylyal s tartalommal országszerte, minden akadály nélkül forgalomba s hogy az ez iránti intézkedés három hét alatt fogamatba vétessék.

6. A békekötés ezen megállapodása szerint bírja Giskra János a következő harminczadokot, u. m.: a kassait, a kasmárkit, a lublóit, a bártfáit, a homonnait, a mosonyit (Oedenburg), a nezsiderit (Newsidl) összes jövedelmével, továbbá: Zólyom-, Szepes-, Sáros- és Tornavármegyéket, valamint ország felső s alsó részekben fennálló összes kisebb királyi városokat, Korpona kivételével, mely utóbbiért Kazi (de Kaz) György fia a folyó

évben 24 hordó, s jövőben 20 hordó bort köteles Giskrának évről évre s minden ellenmondás nélkül fizetni.

7. Ugy az alsó, mint a felső részekben levő összes várakat Dobronyával s ennek jövedelmeivel együtt bírja Giskra János, miként ezt a Kövesden létrejött megállapodás rendeli.

8. Giskra János várai, szolgálói s hozzátartozói a jelen békekötéshez, a Kövesden megállapított intézkedés szerint, alkalmazkodni — békében maradni — kötelesek; és ha Giskra János mondott szolgálói és segédei a megerősített ezen békét s rendelkezéseit megtartani nem akarnák, valamint ha vakmerő viszályokat, egyenetlenségeket szánt szándékkal előidézni törekednének, erről Giskra János a kormányzónak s az országos rendeknek négy hét alatt jelentést tenni tartozik.

9. Köteles Giskra János azok ellen a kormányzónak és báróknak segílyt s támaszt nyújtani; s viszont a kormányzó s az országnak is kötelessége Giskra János segélyzése s támogatása, oly kijelentéssel, hogy az ily rendzavarás miatt nem tekintendő Giskra János a jelen béke felbontójának s ez neki hátrányára se essék.

10. Ha részünkről — a kormányzó — vagy az ország részéről valaki a városokkal és az erősségekkel, elzálogosítás, vagy hű kezekre való bizás czéljából Giskra Jánoshoz szitana azt mi (a kormányzó) és az ország nem fogadjuk el, olyannak sem segílyt, sem támaszt, sem menedéket nem nyújtunk, hanem békében maradván, ezt s az egyetértést magunk részéről sértetlenül fenntartjuk s kötelességszerűleg megőrizzük.¹⁾

11. A foglyok mindkét fél részéről, a kormányzó s az országéi, valamint Giskra Jánoséi t. i. azonnal szabadságba helyezendők s kibocsátandók egy bizonyos nagymihályi nemes és Henrik ur²⁾ miatt, kik már tényleg megtaxáltattak.

12. Ezen pontban arra kötelezi magát Giskra János, hogy Eperjes városát, a Kövesden létrejött megállapodás szerint, szabadságában meghagyja.

13. Miután Komorotzky Miklós Berthold és Modrár Pál³⁾

¹⁾ Az eredeti szöveg ezen szószerinti lefordítása bizonyos ellenmondást képez az intézkedés voltaképeni intenciójával, s okszerűleg csak azt jelentheti, hogy az elpártolókat, kik mint Giskra hívei, a várakat s a városokat a kormányzónak elzálogosítani akarnák, elfogadnia nem szabad. Mihez képest az eredeti szöveg fennebb idézett értelemzavaró összeállításának oka a hibás leírásban keresendő.

²⁾ Alkalmasint Czeczko Henrik.

³⁾ Nagyidai kapitány, kinek és Gremczér Ágostonnak Giskra a kassai pénzverést és beváltást egy évre 5000 frtért haszonbérbe adta. Horváth i. m. II. köt. 386. l.

már előbből csatiakoztak az alsó részekhez s a magyar uralomnál alkalmazták, békében maradjanak; és ha ellenük Giskra Jánosnak valami észrevétele vagy keresete lenne, azt a kormányzó, a zászlós urak s az ország bárói előtt törvény szerint érvényesítse, s ha azok a törvény előtt megjelenni vonakodnának — arra a kormányzó s az ország által kényszeríttethessenek.

14. Ha Giskra János hivei, szolgálói és hozzátartozói, valamint segédei közül valaki háborút indítani törekednék: Giskra János kötelessége saját hatalmával s hadi erejével, valamint a kormányzó és az ország erejével és segélyével ellentállani s őket féken tartani.

15. Egyebekben azon megállapodás jött létre, hogy ha az országnak s a kormányzónak, valamint alattvalóiknak s a hozzájuk tartozóknak Giskra János alattvalói s hivei részéről bármi békétlenség, viszály, sérelem, jogtalanság, kár vagy hátrány okozatnék, idéztetnék elő, követtetnék el s azokra háríttatnék, — ugyszintén, ha viszont az ország és a kormányzó, valamint ezek alattvalói részéről Giskra János és övéi terhére bármi is elkövetetnék: ez által meg nem sértetvén a béke, a maga épségében s érvényében maradjon.

16. Mindazonáltal elrendeltetett, hogy az ország és a kormányzó részéről a tisztelendő atya Vincze ur (Oláh) váci püspök, továbbá a méltóságos urak, úgymint Palóczi László országbíró, Perényi János tárnokmester és nevezett székely gróf Rozgonyi Rénold — valamint Giskra János részéről a méltóságos és nemzetes urak u. m. Zvezetithytz Herman, Zymburg Bernold, pakumeritzi Czetzko Henrik és Basth Venczeszlav a két fél békebiráiul küldetnek ki, és hogy ezen becsületes nyolcz fértn, vagy egyik-másik távollétének esetére, a mindkét fél részéről megválasztott kettő, a testi eskü letétele után, a két szerződő részéről felmerülő s jelzett egyenetlenségeket és viszályokat, kártételeket és megrövidítéseket teljes négy hét alatt maga előtt elbírálni, minden késedelem nélkül, az isten rendelete s az ő igazsága szerint, félretéve a felek gyűlöletét, szeretetét s kedvezését — megállapítani, elrendezni, megítélni s eligazítani tartozik, mely elbírálásban s megítélésben mindkét fél megnyugodjék. és a békebirák ebbeli megállapodásához, s határozatához alkalmazkodjék, és megjobbuljon.

17. Minthogy pedig Körmöczbánya bírása, esküdtei s tanácsosai (consules) nevezett Giskra János helyett keresztény hitűkre s becsületekre ígérték, s fogadták, hogy Giskra János ezen békekötést, ezen egyezséget (concordia) teljesen kötelességszerűleg, szilárdul és sértetlenül fogja követni s megtartani, mellőzésével az ármánynak s a csalásnak — megállapított, hogy azon esetben. ha Giskra János nem tartaná meg ezen békealkut, s meg-

szegését a 8 becsületes férfiú megállapításához s elbirálásához képest négy egész hét lefolyása alatt helyre nem igazitaná jóvátétel által: Körmöczbánya birája, esküdtei s tanácsosai, keresztény hitükre s becsületükre Magyarországnak s a kormányzónak adott ígéretük s tett fogadalmuk szerint, be nem bocsátandják Körmöczbánya városába Giskra Jánost, az ország és a kormányzó kárára; valamint, hogy a maguk bérét (census) s a királyi haszonvételeket se utalványozandják Giskrának s hiveinek; végül, hogy semminemű segélyt, pártfogást és tanácsot sem nyujtandanak neki, míg ügyét a nyolcz becsületes férfiú itélete szerint el nem igazítja s elégtételt nem szolgáltat. Ha pedig Magyarország s a kormányzó nem tartanak meg a békekötést s önként háborut viselnének Giskra János ellen, végül, ha azt az említett nyolcz becsületes férfiú elhatározása — és itéletéhez képest teljes négy héten belül el nem igazitanák: az esetre Magyarország s a kormányzó, Körmöczbánya censusának és a körmöczi kamara bérjövödelmének értékében marasztaltassanak el s ugyanezen itéletnek rendeltessenek alá Giskra Jánossal szemben.

18. És az előre bocsátott ezen szakaszokat, pontozatokat és záradékokat szilárdúl, hiven, kötelességszerűleg és sértetlenül megtartandjuk s keresztény hitünkre és becsületünkre megörzendjük; azon esetre pedig, ha az előre bocsátottakat akár egészben, akár részben megszegnök — mitől az isten óvjon meg, — akkor hitünket s kereszténységünket veszítsük el, és becsületünkől, emberségünkől megfosztva, ne foglalhassunk helyet a becsületes emberek között, jogában állván Giskra Jánosnak és hiveinek, a maguk elégtételére, ugy Magyarországból a maga járandóságát s osztályrészét kivenni, mint a királyok és fejedelmek udvarainál hitünknek s kereszténységünknek illetén bemocskolását, becsületünk és emberségünk elvesztését híresztelve, szemünkre lobbantani s minket azzal vádolni ezen okmányunk erejével s bizonyosságával; melyre azon pecsétünket illesztették, melyet mint Magyarország kormányzója használunk.

Kelt végrehajtási szállásunkban — in descensu nostro executionali — Körmöczbánya városa alatt (sub civitate Crempniciensi) az urnak 1452-ik évében sz. Bartholomeus napján (augusztus 24-én.)

És mi — így szól a békekötés záradéka — Dénes (Szécsi Dénes) bibornok és esztergomi érsek, Gara László Magyarország nádora, Ujlaki Miklós erdélyi vajda s macsói bán, Perényi János tárnokmester, Palóczy László országbiró és Rozgonyi Rénold székelly gróf Magyarországbán valamint János kormányzó ur és pártfeleink az előlirott békét azon módon s azon rendben, mikép fennebb van mondva, minden egyes szakaszában, pontjában és záradékában érintetlenül, szilárdúl, törhetlenül és sértetlenül

megtartandjuk s őrizendjük, kikerülésével minden cselnek, családságnak, s ürügyes alkalomnak. Ha pedig ezen békét az ország, a kormányzó és mi meg nem tartanók — mit tőlünk az isten távoztasson — azonnal veszítsük el hitünket s kereszténységünket, és megfosztatván becsületünktől s emberségünktől, helyünk ne legyen a becsületes emberek társaságában, s a nevezett Giskra János s hozzátartozói jogositva legyenek, bennünket a királyok s a fejedelmek udvaránál hitünk s kereszténységünk bemocskolásával, becsületünk s emberségünk elvesztével vádolva, azt szemünkre lobbantani. Minek hiteléül a kormányzó pecsétje mellett a mi pecsétünket is ráfüggesztettük. Kelt mint fent.

Ez az eredeti szerződés magyarra fordított szó szerinti szövege.

Mellőzve az abban foglalt határozatok behatóbb, s oknyozó fejtegetését, jelesül azok összehasonlítását az ezt megelőzőleg létrejött békekötésekkel, végül mellőzve vázolását a jelen szerződés azon jelentőségének, melylyel az az akkori állapotok országos helyzetére kihatott — áttérünk a másolatban levő azon szerződési példányunk ismertetésére, melyet Giskra János állított ki a kormányzó részére.

Ezen szempontból mindenekelőtt megjegyzendő, hogy annak egyes helyei ott, hol a papiros hajlott részeiben szétmállott, elkorhadt s elporhadt, teljesen olvashatlanok, az ott írva volt szavak és sorok hiánya miatt. E hézagokat az eredeti, s fennebb tárgyalt példány szövegének segélyével töltöttük ki; mert ha a másolaton levő ép helyek szövege. az eredetiben meglévőnek szövegével mindenben szóról szóra megegyez, következésképpen a hiányzó szavak vagy sorok — melyeknek száma amugyis igen csekély — sem lehetnek mások, mint az ismertetett eredetinek megfelelő helyein levők.

A Giskra János által kiállított ezen cserepéldány bevezető részében ugyanazt jelenti ki a nyilatkozó Giskra, mi az eredeti bevezetésében van, vagyis, hogy mindazon háborúnak, viszálynak, ellenségeskedésnek s hadviselésnek, melyben ő a dicső Magyarországgal és Hunyadi Jánossal állott — isten segélyével s Rozgonyi Rénold békéltetése folytán vége szakadván: — ugyan csak Giskra János igaz, tiszta, tökéletes s örökké tartó békét s szövetséget kötött Hunyadi Jánossal.

Egyebekben itt is azon rendben sorolják elő az eredetinek során fennebb ismertetett megállapodások, azon természetes különbséggel, hogy amabban Giskra János, emebben pedig Hunyadi János s az ország a nyilatkozó, az ígérő s a kötelezettséget vállaló szerződő fél, mely különbség a kettő szórendjében is nyilvánul.

Csak a helyesírás tekintetéből vannak némi eltérések a kettő szövegében. Az eredetiben »Galch«-nak írott tulajdonnév.

a másolatban majd »Galg«-, majd »Gaulch«-, majd »Galcz«-nak van írva; amabban Lublo »Lywblo«-nak, emebben »Lwglyo«-nak iratik, a »b« betűnek »g«-vel való felcserélése folytán; továbbá kiemelendő, hogy a másolatban »de Kaza« keresztnéve az azon tett correctura miatt majd »Gywle« majd »Bywle«-nek olvasható; az első szerint helyesen, mivel sok helyt Giskra is iratik hasonló »g«-vel; továbbá, hogy az eredetiben a »de Kaza« ezen keresztnéve nem fordul elő, — ebben csak ennyi foglaltatván »Georgius filius de Kaz« —, míg a másolatban »Georgius filius Gywle de Kaza« áll; végül Kövesd majd »Kewesd«-nek, majd »Kewesi«-nek van írva.

A másolat írását egybehasonlítva az eredetijével, a vonások meglepő hasonlatosságára való tekintetből egykorúnak mondható az eredetivel. Azon tulajdonnevek, melyek a másolat 16-ik pontjában s záradékában fordulnak elő, eltérőleg irvák; az amott »Hermanus de Zowertnych«-nek irott, emitt »Hermanus de Zewzetich«-nek, az amott megnevezett »Henricus Czecko de Kakwmerincza« a záradékban »Henricus Czecko de Pakwmericz«-nek van írva.

Végül az eredeti és a másolat között levő különbségek egyikéül kiemelendő, hogy Giskra Jánosért a conventió pontos megtartására kezességet vállalt hívei a következők: Zwerzetich Herman, Czymburg Bernát, továbbá Körmöczbánya bírása, esküdtei s tanácsosai, pakumériczi Czecko Henrik, Bast Venczeslav és Warschouffi Slusky Venczeszlav.

A mi a másolat hitelességét illeti, tekintve azon körülményt, hogy az a Hunyadi János által kiállított szerződés eredetijével együtt egy és ugyanazon borítékban őriztetik, továbbá hogy az utóbbival egykorúnak tartható, s így ezzel egyidejűleg juthatott a levéltár birtokába; végül, hogy mintegy kiegészítője az eredetiben meglevő példánynak: mint egyszerű másolat is hitelt érdemlő. — Hogy hova került a másolati példány eredetije? nem tudni. Nem valószínűtlen azonban, hogy azt a kormányzó vette át, s annak helyébe csak a másolat szállott reánk.

A tárgyalat békekötés ismertetése során mintegy kiegészítésként, azon viszony felderítése is megérintendő, melyben a hét bányaváros egyáltalán, különösen Körmöczbánya és Selmezbánya a két szerződő fél jelen tényével, valamint egyéb intézkedésével szemben állottak.

A hazai történet előtt ismeretes adatokat mellőzve, azon szereplésre vonatkozólag, melyet Körmöczbánya és Selmezbánya a Hunyadiak korában vittek, e helyütt csupán a rendelkezésünkre álló azon kutforrásokat használjuk fel, melyek még eddig nem voltak ismeretesek.

Eltekintve attól, hogy míg Hunyadi János hadi szállását a fentiek szerint Körmöczbánya alatt ütötte fel, — addig I. Mátyás királyunk a városban is időzött s ott tartózkodása alatt Selmezbányára is kiterjesztette gondoskodását¹⁾ — a jelen szerződés fényes bizonyság azon kiváló jelentőségről, melyet a két hadviselő fél Körmöczbányának tulajdonított, midőn azt a tárgyalt conventio végrehajtásával megbízván, arra azon mintegy nemzetközi jogot és hatalmat ruházta, hogy Giskrát azon esetre, ha a békekötést megszegte, be ne bocsássa a városba, s a maga censusát és a kamarai haszonvételeket neki ki ne szolgáltatassa. (L. a békeszerződés 17-ik pontját.) Ezen utóbbi intézkedés a posteriori arra enged következtetnünk, hogy Giskra János már a hivatkozott szerződés megkötése előtt is élvezte Körmöczbánya censusát és a körmöczi kamara hasznait.

Mely szempontból, s még inkább Giskrának Selmezs Kör-möczbánya, valamint a többi bányavárossal szemben fenállott viszonyát tekintve, nem hagyható érintetlenül Giskra Jánosnak a selmezbányai levéltárban eredetiben meglévő s a bányászatra felette érdekes azon levele, melylyel a hét bányaváros, u. m. Kör-möcz-, Selmezs-, Besztercze-, Új-, Baka-, Libeth- és Fejérbánya (ma Bélabánya) legfőbb királyi felügyelőjévé — stansor — Steiger — főkamagróf — Rwschl Keresztélyt nevezte s rendelte ki.²⁾

A békekötésben mintegy biztosítékul leköötött városi census s kamarai haszon tekintetéből szövétnekül szolgáló ezen levél fonalán mindenekelőtt kiemelendő, hogy abban Giskra János nem nevezi magát a király főkapitányának (domini regis capitaneus generalis), hanem egyszerűen sárosi grófnak (comes de Scharos), holott a békekötésben az előbbeni nevezet alatt fordul elő. A hét bányavároshoz való viszonyára jellemző a hivatkozott parancs azon intézkedése, illetőleg azon kijelentése, hogy a királyi felség újból adományozta a hét bányavárost Giskrának (quas regia Maestas de novo contulit, dedit gratiose) bizonyos időre (et donavit ad aliquod tempus) a körmöczi kamara összes jövedel-

¹⁾ L. a Selmezs-városi levéltárban ennek 22. sz. borítékában elhelyezett azon eredeti okmányt, melyben Mátyás király Selmezbánya régi kiváltságait, jelesül önálló joghatóságára (jurisdictio), vámmentességére, és a bányászati célokra szükséges fa vágatására s a szén égetésére vonatkozó szabadalmait megerősítette. Datum in civitate nostra Crempniciensi in festo purificationis beate Marie virginis A. D. 1479.

²⁾ Datum Crempnicie feria sexta ipsa die sancti Prokopy anno Domini 1455. Ellátva Giskra pecsétjével s irva papiroson. L. a levéltár 11. sz. borítékában levő eredetit.

meivel, hasznaival, valamint azon joggal és joghatósággal, hogy ő nevezze, rendelje ki s alkalmazza a kamara és a bányavárosok tisztviselőit.

Miután a bizonyos időre szóló újabb adomány azonban arra mutat, hogy ezen új adományt egy régiebb előzte meg, — miként már fennebb is kimutattuk — kétséget nem szenvedhet, hogy Giskra már az ismertetett békekötés alkalmával (1452) is bírt hasonló joghatósággal a bányavárosok felett, mire magából a tárgyalt conventioból is következtethetünk; mivel ha e joghatóság meg nem illette volna Giskrát, mi értelmet s mi érvényt sem lehetne tulajdonítani a békekötés azon kényszerintézkedésének, hogy a békezaró s szőszegő Giskrától Körmöcztváros censusa s a királyi kamara hasznai vonassanak el; pedig lihetetlen, hogy a szerződő felek oly intézkedést állapítottak meg, mely a kivitelben hatálytalannak mutatkozott volna.

Ezen joghatóságnál fogva Rwschel — Ruschel és Rwschel-nek is van írva — Keresztély Körmöcztváros polgármesterét (iuraticonsul) a király s a hét bányaváros főkamagrófiájává — in Regium et Septem Montanarum Stansorem locamus — azon egész időre nevezte ki, melyben a körmöczi kamara Giskra hatalma alatt álland; mely joghatóságnál fogva utasította a hét bányavárost, hogy a kirendelt Rwschel Keresztély iránt, mint legfőbb királyi felügyelő — tanquam supremum regium Stansorem — valamint ennek helyettese iránt — aut suo vicegerenti — a köteles illő tisztelettel, és a királyi kamaragrófi tisztség iránt tartozó engedelmességgel viseltessenek s őt a bányászat szükségleteiben s ügyeiben keressék fel.

Végül megemlítendő, hogy azon urak, kik a tárgyalt békeszerződésben mint Giskra János kezesei szerepelnek, alig lehetnek oly méltóságosak, mint a milyeneknek őket a szerződés mondja, mivel azok egyikének, jelesül Bastának, mint kegyetlen rablófőnöknek, nevét még most is emlegeti a köznép, a zsiványok- és rablókról szóló meséiben s elbeszéléseiben; minek valószínűségéről, mondhatni alaposágáról azon pusztítások s rablások is tanuskodnak, melyeknek a bányavidék ezen méltóságos urak idejében áldozatul esett. Így történeti tény, hogy azok berohanásai alatt Hodrusbánya is elpusztult, melynek ezen veszély elől a selmeczi tanácsra bizott régi oklevelei azonban itt sem maradtak biztonságban, mivel a méltóságos s nemzetes cseh Selmecztvárosát is elpusztították, s ez alkalomból magának Selmecztvárosának szabadalomlevelei is elhamvadtak. Miről I. Mátyás király fennebb idézett adománylevelén kívül Hunyadi János azon oklevele is tanuskodik, melyről fennebb emlékeztünk meg; mindkettőben világosan ki lévén emelve, hogy Sel-

meczbánya régi s eredeti szabadalma azon pusztító háborukban veszték el, melyeket az ország akkori ellenségei, a csehek, ugyanott viseltek. ¹⁾

Függelék.

A Hunyadi János és Giskra János között Körmöczbánya alatt 1452 évi augusztus 24-én létrejött békekötés latin szövegű eredetijeinek másolatai.

I. A kormányzó által kiállítottnak másolata.

Nos Iohannes de Hunyad Hungarie gubernator etc. Recognoscimus tenore presentium, quibus expedit universis, quod quamvis Nos et Regnum Hungarie usque modo cum Magnifico Domino Iohanne Gyskra de Brandys Serenissimi Domini Regis Ladislai capitaneo generali, Gwerarum, differentiarumque et controversionis materiam habuerimus; — tamen nos iam favente Deo per compositionem et ordinationem Magnifici Rynaldi de Rozgony comitis Siculorum — pretermisiss omnibus et singulis gweris, differentiis, controversiis obmissis, depositis et condescensis, cum prefato Iohanne Gyskra, ac cunctis suis Aherentibus — dolo, fraude, arte, malignitate et sinistra occasione qualibet errogitata, seu errogitanda semota, exclusa et postergata, veram, sinceram, puram, perfectam et perpetuam pacis concordiam et unionem fecimus, inivimus, stabilivimus, et ordinavimus; — imo facinus, inimus et ordinamus inviolabiliter observandam modo et ordine infra declarato et sub obligaminibus infrascriptis.

Primo, quod prefatus Rynaldus de Rozgony debebit dare Iohanni Gyskra infra sexaginta dierum spatia, a die datarum presentium computanda, propter diruicionem et destructionem castellorum: Kereszthwr, Gelednek, claustrum Sancti Benedicti, Saag, Galeh, Barthwsfalva, Ujvar et aliorum fortalitorum, que de novo sunt erecta, decem millia florenorum auro de pecunia certorum comitatum, quos debet ad castrum Saaros ad manus officialis, qui tunc constitutus exstiterit, assignare.

Insuper pro Andrea de Chefnek idem Rynaldas debebit dare termino in eodem duo millia florenorum auri.

¹⁾ Mátyás király kiváltságlevelének ide vágó szavai a következők: »Qualiter superioribus querrarum temporibus, cum videlicet ea ipsa civitas — schebnicienensis — nostra per Bohemos, cotenus Emulos Regni fuisset combusta, ibidem eciam universe litere et privilegia, libertates eorum in se continentia pariter incendio fuissent concremata. Lásd a városi levéltár 22. sz. borítékában elhelyezett eredetét, és a budai káptalannak a 23. sz. borítékban levő transumptumát. Datum die dominico proximo post festum sacratissimi Corporis Christi. A. eiusdem 1513.

Item prefatus Rynaldus pro domino Episcopo Agriensi dare debet dicto Johanni Gyskra in iam dicto termino decem millia florenorum auri, ita tamen, quod Idem Johannes Gyskra debet exnunc et ad statim prefatum dominum episcopum et castrum Galeh ad manus domini Rynaldi assignare. — Si vero ipse dominus Rynaldus in termino supra dicto dictos decem millia florenos auro predicto domino Episcopo persolvere non potuerit, extunc idem Rynaldus tenetur dictum dominum Episcopum et castrum Galeh ad manus seu potestatem dicti domini Johannis Gyskra viceversa restituere et reassignare, et ad castrum Saaros statuere in manus Domini Johannis Gyskra aut officialis sui.

Et quidem tam nos, quam prefatus dominus Johannes Gyskra omnia fortalitia de novo erecta omnino et penitus debemus et tenentur rumpere, distrahere et diruere modis omnibus sine omni ulteriori dilatione.

Preterea, domini Barones et Regnum debent concordare et disponere, ut uniformis moneta sub una lega et pondere progressum habeat per totum Regnum Hungarie absque impedimento, et hoc determinare tenentur in tribus hebdomadis.

Item prefatus Johannes Gyskra debet tenere omnes Tricesimas: Cassoviensem, Kesmark, Lywblo, Barthfa, Homona, Ödenburg et Newsidel cum eorum proventibus, ac comitatus: Zohliensem, Zepesiensem, Saaros et de Thorna, — necnon omnes civitates — et oppida — regales tam Inferioribus, quam superioribus partibus existentes, — excepta Korpona, de qua prefato Johanni Gyskra Georgius filius de Kaz (Kaza) anno in presenti debet assignare viginti quatuor vasa vinorum, et tandem in singulis sequuturis annis debebit et tenebitur dare viginti vasa vinorum et hoc sine omni contradictione.

Item Castra, tam inferioribus, quam in superioribus partibus, una cum castro Dobronya cum eius proventibus idem Johannes Gyskra debet tenere et possidere omnino iuxta dispositionem alias in Kewesd factam.

Item Castra, servitores et quoadiutores ipsius Johannis Gyskra in hac dispositione et pace permanere debent iuxta dispositionem in Kewesd factam; — et si aliquis ex dictis servitoribus et quoadiutoribus prefati Johannis Gyskra in hac pace et dispositione firmata stare nollent, et per voluntatem temerarias controversias, aut discordias inchoare conarentur, extunc dictus Johannes Gyskra teneatur nobis et Regno in quatuor hebdomadis hoc Idem notificare.

Et Idem Johannes Gyskra debet Nobis domino Gubernatori et Baronibus super eos conadiuvare et auxiliare, et e converso Nos et Regnum debemus Johannem Gyskra adiuvari, ratione: cum ipse Johannes Gyskra non debebit censi huiusmodi pacis et unionis turbator, nec sibi cedat in preiudicium qualecunque.

Item si quis ex parte nostri, aut Regni ad ipsum Ioannem Gyskra cum castris aut fortalitiis impignoratiis, aut fidelibus confisis manibus se inclinare voluerit, tales nos et Regnum non debebimus acceptare, nec

aliquod auxilium, iuvamen et suffragium eis prebere, sed in quiete stare, pacemque et concordiam ipsam rate, debite, et inviolabiliter tenere et observare.

Quodque omnes captivi utriusque partis nostri scilicet [et] Iohannis Gyskra, ad statim de captivitate exliberentur et exmittantur propter quemdam Nobilem de Nagymihal et dominum Henricum, qui iam de facto sunt taxati.

Item civitatem Eperies idem Iohannes Gyskra iuxta dispositionem in Kewesd factam in libertate conservare debet.

Ex quo autem Nicolaus Berthol Komorotzky et Paulus Modrar inferioris Regni annexi sunt et applicati penes Regimen hungaricum pacifice remaneant, et si quid attentionis, vel questionis idem Iohannes Gyskra contra eosdem habebit, Id coram nobis, ac Prelatis et Baronibus iuridice prosequetur; et si ipsi iuri astare recusarent, extunc Nos et Regnum Hungarie, facient fieri per eosdem.

Item si quis familiarium servitorum, adherentium et quoadiutorum prefati Iohannis Gyskra gwerram aliquam moveret, vel incitare niteretur, extunc prefatus Iohannes Gyskra cum sua potentia et viribus debet cum auxilio et iuvamine Regni et nostri resistere et eos refrenare.

Ceterum dispositum est: si quid differentie, disparitatis, iniurie, præiudicii, damni et nocuenti Regno et Nobis, ac subditis et adherentibus nostris ex parte Iohannis Gyskra subditorum et adherentium suorum illatum, actum, factum et irrogatum fuerit, et e converso ex parte Regni et nostri ac subditorum et adherentium nostrorum quid quid prefato Iohanni Gyskra aut subditis suis illatum et irrogatum extiterit, per hoc ipsa pax non violatur, sed in suo vigore permaneat.

Nihilominus tamen pro parte Regni et nostri Reverendus in tempore Pater Dominus Vincentius Episcopus Ecclesie Vacienensis, — Magnifici viri Ladislaus de Palocz iudex curie; — Iohannes de Peren Tawernicorum Regalium Magister et prefatus Rynaldus de Rozgony comes Siculorum, — Item pro parte prefati Iohannis Gyskra Magnifici et generosi viri Hermannus de Zvezetithytz; — Bernaldus de Czymburg, — Henricus Czeckzo do Pakomericz, et Venceslaus de Bosth per utrasque partes electi viri, et tamquam iudices deputati, qui quidem octo probi viri, aut aliis absentibus singuli duo ex utraque parte electi, prestituto prius corporali Iuramento, talis modi differentias et disparitates, dampnaque et nocuentia utrarumque partium, eique acciderint infra quatuor integras septimanas coram ipsis accipere (nuncupare) et sine dilatione ulteriori secundum deum et eius Iustitiam, et sententialiter — odio, amore¹⁾ et favore partium postergato — cognoscant, discutiant, determineut et finaliter certificent. In quorum discussione et adiudicatione utraque pars contentari et se iuxta conductata et conclusionem eorumdem emendare seu rectificere debent et tenentur.

¹⁾ vagy talán timore!

Quia autem Iudex et Iurati ac consules Civitatis Crempniciensis pro prefato Iohanne Gyskra sub fide christiana et honore ipsorum promiserunt et sponderunt, quod hanc pacis unionem et concordiam prefatus Iohannes Gyskra rate, debite, firmiter et inviolabiliter ac in effectum observabit et tenebit, dolo, fraude, similibus semotis; — in casu autem, quo ipse Iohannes Gyskra, ipsam pacem non tenuerit, hocque et Id secundum adiudicationem et adinventionem dictorum octo proborum hominum infra quatuor septimanas integras, non rectificaverit, seu se non e converso emendaverit, extunc dicti Iudex, Iurati ac Consules civitatis Crempniciensis promiserunt et sponderunt Regno Hungarie et Nobis sub fide christiana et honore ipsorum, ut prefatum Iohannem Gyskra ad nocendum huic Regno Hungarie et Nobis in dictam civitatem Crempniciensem non intromittent, nec eidem et suis census eorum et proventus regales assignabunt, sed et neque aliqua alia subsidia, auxilia, iuvamina ac consilia dabunt, et nec administrabunt tamdiu, donec ipse Dominus Iohannes Gyskra per illorum virorum octo proborum adinventionem rectificaverit et satisfaciet. — Si vero Regnum Hungarie et Nos prescriptam pacem non teneremus, et voluntariam gwerram eidem prefato Iohanni Gyskra mechanaremur (?), et hoc eidem secundum adinventionem et adiudicationem dictorum octo proborum virorum infra quatuor Septimanas integras non rectificaremus, extunc prescriptum Regnum Hungariae et nos contra ipsam Iohannem Gyskra in valore et estimatione census civitatis, et proventus census camerarum crempniciensium convincamur et subiaceamus.

Et istos prefatos articulos, punctos, et clausulas firmiter, rate, debite et inviolabiliter, ac inconcusse sub fide nostra christiana, honore et humanitate tenebimus et observabimus, — casu autem, quo premissa in toto, vel in parte non teneremus — quod deus avertat, — extunc fidem, et christianitatem nostram deperdamus, — ac honore et humanitate nostra privati et destituti simus et existamus, et inter probos homines stare non valeamus, et prefatus Iohannes Gyskra suique adherentia et partem suam summere in Regnum Hungarie, et nostram in Curiis Regum et Principum violationem fidei et christianitatis, ac amissionem honoris et humanitatis nostre faturi obicere et impingere possint et valeant, harum Nostrarum in quibus Sigillum nostrum, quo uti Gubernator Regni Hungarie fuugimur, est appressum, — vigore et testimonio literarum mediante.

Datum in descensa nostro executionali sub civitate Crempniciensis in festo Beati Bartholomei Apostoli Anno Domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo secundo.

Et nos Dionisius Cardinalis Archiepiscopus Strigoniensis, Ladislaus de Gara Regni Hungarie Palatinus, Nicolaus de Wjlak Voyvoda [transilvanensis?] et Banus Machoviensis; Iohannes de Peren Magister Tavernicorum Regalium, Ladislaus de Palotz Iudex Curie regie et

Rynaldus de Rozgony comes sicularum penes prefatum Regnum Hungarie et Dominus Iohannes Gubernator ac nos una [nobiscum] existentes, prescriptam pacem modo et ordine superius declarato in singulis articulis, punctis et clausulis rate, firme, inconcusse et inviolabiliter tenebunt et observabimus sine omni dolo, fraude et sinistra occasione qualibet postergata. Si verum dictum Regnum Hungarie et dictus Dominus Gubernator Iohannes nosque cum eisdem dictam pacem — quod deus avertat — non tenerent, aut non observaremus, ex tunc nos fidem et christianitatem nostram deperdamus, ac honore et humanitate nostris privati et destituti simus et existamus, ac inter probos homines stare non valeamus. — Et prefatus Iohannes Gyskra ac sui adherentes, nos in curiis Regum et Principum violationem fidei et christianitatis, ac amissionem honoris et humanitatis in faciem nostram obiicere et impingere possit et valeant.

In cuius testimonium penes Sigillum Domini Gubernatoris etiam sigilla nostra appensa sunt. Datum ut supra.

II. A Giskra János által kiállított szerződés másolata.

Nos Iohannes Gyskra de Brandis Serenissimi principis Domini Regis Ladislai Capitaneus generalis. Recogniscimus tenore presentium, quibus expedit universis. Quod quamvis usque modo nos cum Inclito Regno Hungarie ac Magnifico Domino Iohanne de Hunyad eiusdem Regni Hungarie Gubernatore, gwerrarum, differencieque et controversionis materiam habueramus, tamen nos nunc favente deo per compositionem et ordinationem Magnifici Renoldi de Rozgon Comitis Sicularum preternissis omnibus et singulis gwerris, differentiis et controversiis emissis, depositis et condescensis, cum eodem Regno Hungarie ac domino Iohanne Gubernatore necnon cunctis subditis adherentibus, cum partem suam tenentibus, Item universis Dominiis prelatiis, dominis Baronibus Nobilibus cum proceribus, terrigeniis, incolis, Inhabitoribus prefati Regni Hungarie dolo fraude, arte, malignitate et sinistra occasione qualibet exrogitata seu exrogitanda semota, exclusa et postergata, veram, sinceram, puram, perfectam et perpetuam pacis concordiam et unionem fecimus, inivimus, stabilivimus et ordinavimus, — imo facimus, inimus et ordinamus inviolabiliter observandam modo et ordine infra declarato et sub obligaminibus infrascriptis.

Primo, quod prefatus Renoldus de Rozgon debet dare nobis Iohanni Gyskra infra sexaginta dierum Spacia a die datarum presentium computanda propter diruicionem et destructionem castellorum Kerezthwr, Gelednek, Claustri sti Benedicti, Gaukez, Saagh, Barthwsfalva Wjwar et aliorum fortalicionum, que de novo sunt erecta, Decem milia florenorum auri de pecunia certorum comitatum, quas debeat in castrum Saros officialis, qui tunc tempore constitutus exstiterit, assignare.

Insuper pro Andrea de Chetnek idem Renoldus debet dare termino in eodem duo millia florenorum auri.

Item idem dominus Renoldus pro domino Episcopo Agriensi dare nobis Iohanni Gyskra in iam dicto termino decem milia florenorum auri, Ita tamen quod nos debemus ex tunc adstatim prefatum dominum Agriensem Episcopum et Castrum Galcz ad manus domini Renoldi assignare. Si vero ipse dominus Renoldus in termino supradicto dictos decem millia florenos auri pro dicto domino Episcopo persolvere non poterit, Extunc ipse Renoldus tenetur dictum Dominum Episcopum et castrum Galcz sub manus seu potestatem nostrum viceversa restituere et resignare, ac ad castrum Saros statuere in manus nostri, videlicet Iohannis Gyskra aut officialis nostri; Et quidem tam nos, quam prefatus Dominus Gubernator omnia fortalicia de novo erecta omnino et penitus debemus et teneamur rumpere, distrahere et diruere modis omnibus sine ulteriori dilatione.

Preterea Domini Barones et Regnum debent concordare et disponere ut uniformis moneta sub una lega et pondere progressum habeat per totum Regnum Hungarie et hoc determinari tenentur in tribus hebdomadis.

Item nos Iohannes Gyskra debemus tenere omnes Tricesimas, Cassoviensem, Kesmark, Lwglyo, Barthffa, Homonna, Oedenburg et Newsidel cum eorum proventibus et redditibus ac committatus Zoliensem, Scepusiensem, Saros et de Thorna necnon omnes civitates et opida Regales tam inferioribus quam superioribus partibus existentes excepta Korpona de qua nobis Georgius filius Gywle de Kaza anno in presenti debet dare et assignare vigintiquatuor vasa vinorum et tandem in singulis sequentibus annis debet et tenetur dare viginti vasa vinorum et hoc sine omni contradictione.

Item castra tam [in] inferioribus quam superioribus partibus Nos Iohannes Gyskra unacum castro Dobrona debemus tenere et possidere omnino et penitus iuxta dispositionem in Kewesi factam.

Item castra servitorum nostrorum, in hac dispositione stare et manere debent iuxta in Kewese factam, et si aliquis ex dictis familiaribus et prefatis quoadiutoribus nostris in hac pace et dispositione firmata stare nollent, et quoque voluntarie seu temerarie gwerras aut discordias inchoare conarentur, Ex tunc nos teneamur domino Gubernatori et Regno in quattuor Ebdomadis hoc idem notificare.

Et nos debemus domino Gubernatori et Baronibus super coadiuvare et auxiliari, et e converso dominus Gubernator et Regnum debent nos adiuvari, ratione cum nos non debemus censi huiusmodi pacis et unionis turbator, nec nobis cedat in preiudicium qualecumque.

Item si quis ex parte Gubernatoris aut Regni ad nos cum castris aut fortaliciis impignoraticis aut fidelibus confisis manibus se inclinare voluerit, tales nos non debemus acceptare nec quidem aliquid auxilium, iuvamen et suffragium eis prebere sed in quietate stare, pacemque et concordiam ipsam rate, et directe et inviolabiliter tenere et observare.

Quodque omnes captivi uniuscuiusque partis nostri scilicet et domini Gubernatoris ad statim de captivitate eliberentur et emittentur preter quemdam Nobilem de Naghmihal et Dominum Henrigkum, qui iam de facto sunt taxati.

Item civitatem Eperies nos iuxta dispositionem in Kewess factam in libertate teneamur conservare.

Ex quo autem Nicolaus Berthol Komaroczky ¹⁾ et Paulus Modrar inferioris Regni annexi sunt et applicati penes Regnum hungaricum, pacifice remaneant. Et si quid accusationis vel questionis nos contra ipsos haberemus, Id coram domino Gubernatore et prelati et Baronibus Regni iudicarie prosequamur, et si ipsi iari astare recusarent, extunc gubernator et Regnum faciunt fieri per eosdem.

Item si qui familiariorum, servitorum, adherentium et coadiutorum nostrorum gwerras movere vel incitare nittentur, Ex tunc nos cum omni nostra potentia et viribus debemus cum auxiliis et iuvaminibus Regni et Gubernatoris ipsis resistere et eos refrenari.

Ceterum dispositum est, si qui difference, disparitatis, iniurie preiudicii, dampni et nocumenti nobis ac subditis et adherentibus nostris ex parte Domini Gubernatoris ac Regni subditorum, adherentium ipsorum illatum, actum, factum et irrogatum extitit, Et e converso ex parte nostri ac subditorum et adherentium nostrorum quiquid Regno Hungarie ac domino Gubernatori ac subditis et adherentibus suis illatum et irrogatum extitit, per hoc ipsa pax non violatur, sed in suo vigore permaneat.

Nihilominus tamen ex parte nostra Magnifici et genero i viri Domini Hermanus de Zeweretych, Bernaldus de Zymburg, Henricus Czecko de Kakmorinca et Wenzeslaus de Bast, Item pro parte Regni et Domini Gubernatoris Reverendus in tempore pater Dominus Vincens Episcopus ecclesie waciensis, Magnifici viri Ladislaus de Palocz iudex curie regie, Iohannes de Pereny Tavernicorum regalium magister et prefatus Renoldus de Rozgon Comes Siculorum per utrasque partes electi viri et tamquam iudices deputati, qui quidem octo probi viri aut aliis absentibus singuli duo ex utraque parte prestato prius corporali iuramento talismodi differentias et disparitates, dampnumque et nocumenta utrumque partium, eique acciderint, infra quattuor integras Septimanas

---

¹⁾ A jelen másolatban ezen tulajdonnév akképen van írva, hogy Berthol vezeték s Nicolaus emennek keresztnéve gyanánt vehető, s Maroczky külön személynek tekinthető, mivel a másolat így írja ezen neveket: »Nicolaus Berhal cum Moroczky. Alig szenvedhet azonban kétséget, hogy az csak egy tulajdonnév, mivel a »cum« összeköttetvé a »Maroczky« szóalkattal, a Komorotzky név kerül ki, miként ez az eredetiben is írva van.

coram ipsis recipere et sine omni dilatione ulteriori secundum Deum et eius iustitiam iudicialiter et sententialiter odio, timore et favore postergata dissentiant et cognoscant et definiant ac finaliter rectificent. In quorum discussione et adiudicatione utraque pars contentari et se iuxta conductata et conclusionem eorum emendare seu rectificare debeat et teneamur.

Quia autem Iudex et Iurati ac consules civitatis Crempniciensis pro nobis sub fide christiana et honore ipsorum promisserunt et sponderunt, quod hanc pacis unionem et concordiam nos rate debite firmiter, inviolabiliter, et in effectum observabimus et tenebimus dolo et fraude omnibus semotis, in casu autem, quo nos ipsam non tenuerimus hocque et Id secundum adiudicationem et adinventionem dictorum octo proborum virorum infra quattuor Septimaneas integras non rectificaverimus, seu non emendaverimus, extunc dicti Iudex et Iurati et consules civitatis Crempniciensis promiserunt et sponderunt Regno Hungarie et domino Gubernatori sub fide christiana et honore, ut nos — prefatum Johannem Gyskra — ad nocendum huic Regno Hungarie et domino Gubernatori, in dictam Civitatem Crempniciensem non intromittant nec nobis et nostris census eorum et proventus Regales assignabunt, sed et neque aliqua subsidia, auxilia et iuvamina aut consilia dabunt et nec administrabunt, tandem donec nos per illorum octo proborum virorum adognitionem et adiudicationem rectificabimus et satisficiemus. Si vero Regnum Hungarie aut dominus Gubernator prescriptum pacem non tenebit, et voluntarie nobiscum gweram inchoaverit, et hoc idem secundum adinventionem et adiudicationem dictorum octo proborum virorum infra quattuor septimaneas integras non ratificaverint, Ex tunc prescriptum Regnum Hungarie et Dominus Gubernator contra nos in valore et estimatine census civitatis et proventus camere crempniciensis, convincentur et subiaceant.

Et Istos articulos, punctos et clausulas supradictas rate, firme, debite et inviolabiliter ac inconcusse sub fide nostra christiana honore et humanitate tenebimus et observabimus. Casu autem, quo premissa in toto vel in parte non tenebimus — deus avertat —, Extunc fidem et christianitatem nostram deperdamus ac honore et humanitate nostra privati et destituti simus et existamus et inter probos homines stare non valeamus, et nos prefatum Regnum Hungarie et Dominus Gubernator suique adherentes et partem faciens et in Curiis Regum et Principum violacionem fidei, christianitatis, ac amissionem honoris et humanitatis nostre in faciem obiiicere et impingere possint et valeant. Harum Nosstrarum in Crempnitia die beati Bartholomei a. d. 1452.

Et Nos Hermanus Zwerzetich, Bernbardus de Czymburg, Iudex et Iurati Consules civitatis Crempniciensis, Henricus Cheszko de Pakwmericz, Wenczezlaus de Bast, Wenczezlaus Slwský de Warshovff penes prefatum dominum Iohannem Gyskra sub fide nostra christiana, humanitate omnes (omnino?) promittimus et spondemus, ut Is domi-

nus Iohannes Gyskra ac nos cum eodem prescriptam pacem modo et ordine superius declarato in singulis articulis, punctis et clausulis rate firme et inconcusse et inviolabiliter tenebit et observabimus sine omni dolo et fraude ac sinistra occasione qualibet postergata. Si vero dictus dominus Iohannes Gyskra nosque cum eodem dictam pacem — deus avertat — non teneret, nec observaremus, Ex tunc nos fidem christianitatis nostram deperdamus ac honore et humanitate nostris privati et destituti simus et existemus ac inter probos homines stare non valeamus, et prefatus Dominus Gubernator et regnum nos in curiis Regum et principum violacionem fidei et christianitatis in faciem nostram impingere possit et valeat. In cuius rei testimonio penes Sigillum ipsius domini Iohannis Gyskra etiam Sigilla nostra sunt appensa. Datum ut supra.

Közli: SZITNYAI JÓZSEF.

OKMÁNYTÁR
OZORAI PIPO TÖRTÉNETÉHEZ.

NEGYEDIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

75.

Zsigmond király megerősíti Ozorai Pipó intézkedését, melylyel neje Borbálának özvegyége esctére Tolna és Somogy megyei javait lakásúl és birtokúl rendelte. 1426.

Commissio propria domini Regis.

Sigismundus Dei gracia Romanorum Rex Semper Augustus, ac Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie etc. Rex - memorie commendamus presencium tenore quibus expedit vniuersis significantes, quod fidelis noster sincere dilectus *vir Magnus Pipó de Ozora Themesiensis et Camerarum Salium nostrorum Regalium Comes* nostre Maiestatis personaliter adiens conspectum, nobis mestuosa curauit voce declarare: Quod licet alias Mathias filius Stephani de Sclaribus de Florencia suus frater carnalis, ac Leonardus filius Kacha de Altouito similiter de Florencia eius nepos, quos idem Comes Pipó zelo fraterni amoris et consanguinitatis, nobis fauentibus, annuentibus et consencientibus ad castra, possessiones, opida, villas et quascunque alias terras vbilibet in Regno nostro Hungarie, et in quibusdam eiusdem Regni Comitatus situata et habitas, per multiplicia sue constantis fidelitatis opera, et fidelis constancie obsequia, sub diuersitate temporum in Regno Bozne contra Boznenses ac Peterinos (Patarenos) et Turcos, nec non et in Patria Fori Julij contra Venetos nostros et Regni nostri Hungarie nec minus et Sacri Romani Imperij emulos et rebelles, in Regno vero Bohemie et Marchionatu Moraue contra hereticos Huzitas, nedum nostros sed et omnium Christi fidelium ac Sancte Catholice et Apostolice Ecclesie Sacrique Romani Imperij communes hostes et rebelles; in partibus autem orientalibus, videlicet in terris Valachie et Bulgarie contra iam fatos Turcos sanguinem Christicolarum faucibus apertis sicientes,

virtuosis et magnificis actibus vix longissima narratione per calami officium describendis et declarandis, nedum apud nos et regnicolas nostros, verum etiam apud nationes vicinas, non tantum Christicolas, sed et barbaras manifestissimis laudeque dignisque preconijs mire attollendis, et ab hominum memoria nequaquam in sempiternum abolendis, eidem Nostrae Maiestati et huic Regno nostro Hungariae exhibita et impensa, ab eadem Nostra Maiestate acquisita et acquisitas, atque futuris successiuis temporibus acquirenda, in perpetuum habenda, tenenda et possidenda, participes effecerat; ob tantorum et tam aliorum beneficiorum ab eodem Comite Pipone cum graciaram susceptarum accione coram Nostra Maiestate viua voce ac sponte et libere confessi extiterint, possessiones Ozora, Debrente, Bozzyas, Nyulas, Felsewmaisa, Alsowmaisa, Zokol, Endred, Pvkvd, Dalmad, Somodar, Martonus, et mediam partem ville Somogi in Comitatus Simigiensi et Tolnensi existentes, simul cum omnibus et singulis ipsarum pertinentijs et vtilitatibus vniuersis dederint Magnifice domine Barbare consorti ipsius Comitatus Piponis, casu quo eundem Comitem Piponem ab hoc mundo migrari, aut ex aliquo infausto euentu in nostris et Regni nostri seruiijs per nostros et ipsius Regni nostri hostes, vel etiam eodem quoquam peregre proficiscente, detineri seu captiuari contingeret, per eandem tandiu quamdiu ipsa vita fungeretur humana, possidenda, tenenda et habenda; hoc specialiter expressato, quod si ipsam dominam Barbaram conthoralem sepefati Comitatus disponente Deo premori contingeret, tunc pretitulate possessiones, simulcum earum cunctis pertinentijs post mortem ipsius domine Barbare rursus et iterum in ipsos, scilicet Mathiam et Leonardum, eorumque heredes et posteritates vniuersos deuenirent et deuolui deberent pleno iure; nosque huic eorundem Mathie et Leonardi spontanee fassioni et obligacioni nostrum Regium prebuerimus consensum pariter et assensum, litterasque superinde sub nostro sigillo Regio confectas fecerimus confirmari; tunc nunc prenotatis Mathia et Leonardo absque heredibus sexus masculini, sicut Deo placuit decedentibus, omnes prefate nostre littere super prenotatis fassione, nostroque Regio consensu ac earundem confirmacione confecte essent mortue et extincte ac viribus omnino cariture. Quapropter prefatus Comes Pipone velud vir multa morum probitate et prudencia circumspecta conspicuus, interna mente et ingeniosa prouidaque sua consideracione perspicaciter animaduertendo, quod vxores nobilium huius Regni Hungariae absque heredibus sexus masculini morientium cuiuscunque, status, gradus et preeminencie existant, maritorum solacio et vsu possessionum, que eo casu ad Regias manus deuolui et redundari consueuerunt, destitute, sub tectis vt plurimum coacte sunt et

dietim coguntur latitare alienis; zelo coniugalis amoris succensus, statui prefate domine Barbare vxoris sue, ne ipsam eodem Comite Altissimo vocante de medio sublato, aut modo quo supra in captiuitatem deueniente similem miserabilem et calamitosam vitam subire contingeret, decenti remedio per Nostram Maiestatem prouideri cupiens, rememoratis et enumeratis suorum seruiciorum meritis nobis humili precum cum instantia obuixe supplicauit, vt castrum post fassionem dictorum Mathie et Leonardi ex nostra speciali annuenciam in possessione Ozora vocata constructum et edificatum, ac ipsam possessionem Ozora, villas quoque Debreunte, Bozzias, Nyulas, Felsevmaysa et Alsovmaysa vocatas, ad ipsam possessionem Ozora dudum spectantes, in quibus et ipsa domina Barbara ex vi nostre eiusdem in dictis possessionibus in heredem masculinum perfeccionis ac perpetue nostre donacionis simile ius, sicut ipse Comes Pipo habere dinoscitur; nec non villas Zokol, Endred, Pvkvd, Dalmad, Somodar et Martonos vocatas, simul cum vtilitatibus et pertinencijs earundem vniuersis prefate domine Barbare sue vxori carissime dignaremur dare, donare et conferre, per eandem post ipsius Comitis Piponis obitum tamdiu quamdiu ipsa domina humanam duceret vitam, tenendum, vtendas, habendas et possidendas. Nos itaque, qui sicut gladium vlcionis sceptrigere nostre Regalis potestatis in facinorosos et indignos exercere debemus, sic erga beniuolos, justicieque et pacis, ac Regalis et Regni status felicitatis augmenti, comodi quoque et tranquillitatis amatores nos debemus exhibere clementes et benignos, ut secundum vota prenotati Comitis Piponis, ipsius fidelia seruicia oculis nostre, Regie benignitatis prospexisse, et eadem iuxta meritorum suorum qualitatem dignis retribucionibus et graciosis fauoribus prosecuti fuisse videamur; eiusdem Comitis Piponis precibus et petitionibus iustis et iuri consonis auribus nostre benignitatibus irrecusabiliter apertis inclinati, memoratum castrum Ozora cum ipsa possessione Ozora, nec non villas Debreunte, Bozzias, Nyulas, Felsevmaysa, Alsovmaysa, Zokol, Endred, Pvkvd, Dalmad, Somodar et Martonus in Simigiensi et Tolnensi Comitatus habitas, simul cum ipsius et earundem pertinencijs et vniuersis vtilitatibus quibusuis (így) nominis vocabulo vocitatis, ac sub eisdem veris metis, limitibus et terminis, quibus per ipsum Comitem Piponem idem et eadem possesse sunt et nunc possidentur, habita deliberacione prematura, accedente etiam ad hoc nobis Prelatorum et Baronum nostrorum consilio, ex certa que Nostre Maiestatis sciencia, et de plenitudine nostre Regie potestatis, prenotate domine Barbare conthorali ipsius Comitis Piponis dedimus, donauimus et contulimus, ymo damus donamus et pleno iure ei conferimus, per ipsam dominam Barbaram tamdiu quamdiu eadem in hoc seculo vita fungetur humana

tenendum, possidendum, vtendas et habendas, ipsiusque castris de Ozora et omnium pretactarum villarum totale dominium et plenum vsumfructum in ipsam dominam Barbaram ad tempus pretaxatum in integrum conuertimus et transferimus cum effectu, obstancia qualibet que in premissorum contrarium quauis occasione oriri possent, omnino procul mota, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in Tata in vigilia festi Pentecostes anno Domini MCCCCXXVI. Regnorum nostrorum anno Hungarie etc. XL° Romanorum XVI°. Bohemie sexto.

(Eredetie a herczeg Eszterházi család levéltárában.)

Itt felemlíthetők 1. azon ügydarabok is, melyek Zsigmondnak a velencei köztársasággal 1426. tervezett békekötésre vonatkoztak, hol a florenzi köztársaságnak és Ozorai Pipónak is befolyás adatott; lásd 1856-ki értekezésem függelékét XIV—XVI. sz. a; — és 2. a florenzi köztársaság kérése Ozorai Pipóhoz u. o. XVII—XIX. sz. a.

76.

Ozorai Pipó királyságlevelé Ozora község lakosainak szabadságról. 1426.

Nos Pipo de Ozora Comes Themesiensis etc. memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis, quod quia jus postulat, et consentaneum fore videtur rationi, vt quod quibusdam ex justis et causis legitimis confertur, id solidum et firmum debeat permanere; maxime cum aliquid remedij presidentis circumspeccione subiectis ex eo adhibetur, vt populi beneficiorum largitate prouocati numero semper et fidelitate augeantur. Et eciam quia propter mundi labilis condicionem caducam et geste rei memoriam propter vitam breuem hominum in eum non perduracionem prudens adinuenit sollicitudo, vt ea que geruntur in tempore, ne simul labantur cum eodem, litterarum testimonio solidentur: nos his ducti consideracionibus, nostrorum populorum et hospitem in Ozora nunc et in futurum residentium quieti et vtilitati prouidere et consulere cupientes, vt ijdem tanto commodius nobis famulari valeant, quanto benignius nouerint se exemptos et libertatum munitos prerogatiuis, eosdem ab omnibus et singulis impeticionibus, grauaminibus et oneribus, ac judiciarijs discussionibus, calumpnijs et exaccionibus birsagiorum, quibus ijdem temporibus predecessorum nostrorum a castellanis dicti castris nostri Ozora appellati, sicut asserebatur, molestati et inquietati fuissent, ex mera nostra libertate (*igy*) et animo deliberato duximus eximendos, ymo harum eximimus vigore; stantes, vt ipsi populi et hospites nostri de Ozora, more eciam prius solito, quolibet anno quinquaginta florenos noue monete Regalis pro tempore currentis, videlicet viginti quinque floreno-

rum eorundem in festo Beati Georgij martiris, et reliquos viginti-quinque florenos in festo Beati Michaelis Archangeli, terminis post sese consequenter affuturis nobis dare et soluere teneantur. Annuimus eciam, vt ipsi nostri hospites de Ozora ad instar ciuitatum liberarum annis singulis iudices et iuratos inter se communititer, quos maluerint, eligere possint et preficere. Concedimus eciam eisdem statuentes, vt omnes et singulas causas, que tam inter ipsosmet populos et hospites de Ozora, quam eciam inter extraneos ibidem suborte fuerint, iudex cum iuratis et ceteris ciuibus eiusdem oppidi iudicare, diffinire et sententiare possit; ex ceptis tamen causis homicidij, furti, latrocinij, incendij, mutilacionis membrorum et effusionis sanguinum, et generaliter alijs quibuscunque causis et notorijs criminibus, ex quibus iudicium et penam mortis fieri et consequi deberet, quas nostro Castellano seu nostris Castellanis in dicta Ozora pro tempore constitutis reseruauimus et reseruamus, simul cum iudice et iuratis ceterisque ciuibus eiusdem oppidi iudicandi, diffiniendi et sententiandi, bona quoque cuiuslibet talis hominis per iudicium ad qualemcunque penam mortis tradendi a predictis nostris Castellanis decernimus debere tolli et habere, salua tamen et seclusa ac prius extradata porcione vxoris, filiorum, filiarum, fratrum, sororum et aliarum quarumcunque personarum, que legitime deberent ex talis morientis bonis porcionari. Hoc non pretermissio, quod quandocunque nos et dominam consortem nostram in ipsam Ozora transire contigerit, tunc semel in anno et non pluries, nichil magis quam victualia vnus diei pro nobis vel dicta domina consorte nostra, familia quoque et equis sufficiencia aministrare teneantur. Ordinamus eciam, quod omnes et singuli forenses homines, qui in nudinis seu foris annualibus in ipso oppido Ozora celebrandis sediciones, brigas et rixas suscitauerint, et presertim ex quibus sanguinis sequitur effusio, tales tantummodo iudicio ipsorummet Castellanorum subiaceant, et ijdem Castellani talium sedicionum, brigarum et rixarum suscitatores eciam de domibus hospitum oppidi ipsius aut alterius eorundem, quas ipsos sediciosos subintrare contigerit, cum iudice et iuratis ciuibus excipere possint, ac eciam ijdem Castellani et tamquam principales iudices cum iudice et iuratis ciuibus ipsius oppidi causas exinde subortas iudicent, diffiniant et in eisdem sententiam ferant, birsagia quoque et iudiciorum grauamina exinde proueniencia more prius solito pro se ipsis recipiendi habeant facultatem. Decreuimus eciam stabilire, quod presentes littere nostre per plebanum nostrum pro tempore in dicta Ozora constitutum et in futurum constituendum vniuersitati hospitum et incolarum nostrorum predictorum semper et in eum conseruentur. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes contulimus litteras

nostras presentis sigilli nostri munimine roboratas. Datum in Ozora feria secunda proxima ante festum Beati Georgij martiris anno Domini M^o quadringentesimo vigesimo sexto.

(Eredetie bőrbártyán Ozorai Pipónak fekete kék selyemzsinoron függő pecséte alatt a herczeg Eszterházy család levéltárában.)

77.

Ozorai Pipónak a temesi grófságban utódlja Rozgonji István. 1427.

1. Piponis de Ozora Comitis Themensiensis mandatum pro consorte Jacobi Chep super dilatione cuiusdam causae in facto interemptionis cuiusdam jobagionis Regalis contra ipsum Jacobum Chep motae. Datum Szegedini sabbato proximo ante dominicam Cantate 1426.

2. Stephanus de Rozgon qua Comes Themensiensis in quadam causa dat mandatum giudiciale. Datum in Magoud feria tertia proxima post festum Assumptionis Virginis Gloriosae 1427.

3. Stephanus de Rozgon Comes Themensiensis ad Vice Comitem Comitatus Themensiensis mandatum, ut honorabilis vir Lucas filius Dan de Doboz ab ingressu generalis exercitus contra Turcas versus Galambotz tunc instaurati sit supportatus. Datum in Mező Somlyó feria quarta proxima post festum Beatae Catharinae Virginis. 1427.

(Az eredeti példányok a Kállay család levéltárában a levéltári lajstrom szerint.)

78.

Zsigmond király megerősíti Ozorai Pipó legközelebbi rokonainak, t. i. Endre váradí püspöknek és Mátténak véprendeleteit. 1427.

Sigismundus etc. notum facimus etc. Ad perpetuam rei memoriam. Tunc solium Principis sublimius eleuatur, tunc in aliis nacionibus eius gloria dignis laudibus diffusius protenditur, quando suis fidelibus studio sue virtutis largis munificiarum antidotis quadam legalitatis affluentia in suis opportunitatibus videtur salubrius prouidere, vt hys exemplis alij incitati magis officiosos se exhibere studeant in conspectu Regie dignitatis. Sane in presencia Nostre Celsitudinis constitutus nobilis Laurentius condam Raynerij Lipi de Scolaribus de Florencia fidelis noster dilectus, asseruit *Rouerendissimum in Christo patrem domi-*

num *Andream condam Philippi de Scolaribus de Florencia Episcopum Waradiensem, et nobilem ac Egregium Matheum militem condam Steffani de Scolaribus de Florencia Magnifici Piponis de Ozora olim Comitis Themesiensis bone memorie fidelis nostri* sincere dilecti fratrem germanum sua testamenta suasque vltimas voluntates legaliter, solempniter et cum bona discrecione de bonis ipsis a Deo collatis, et in ciuitate et comitatu Florentino per ipsos habitis condidisse, prout ex instrumentis publicis desuper confectis limpidius expressatur; supplicans Nostre Celsitudini suo ac nobilium Philippi et Johannis germanorum fratrum suorum nominibus, quatenus prefatorum Andree Episcopi et Mathei testamentorum dispositionem et vltimas voluntates in omnibus suis punctis, sentencijs, clausulis, expressionibus et articulis, prout de verbo ad verbum sonant, autenticare, auctorizare, approbare et de Romane Regie potestatis plenitudine roborare et confirmare graciosius dignaremur. Nos attendentes, prefati Laurencij supplicationem in nullo ab equitatis tramite aberrare, ymo ipsam fore justam et consonam rationi, attendentes nihilominus celebrem et insignem memoriam, ac immensa laudum preconia, que prefatus Pipo suis meritis exigentibus apud nos reliquisse dinoscitur; pensantes preterea grata, fidelia et multa accepta seruicia, quibus nobis et Sacro Romano Imperio ac Corone nostre Hungarie cum omni constancia et strenuitate tanquam verus athleta et tetragonus placere studuit incessanter, propter que et multa alia caritatis antidota, quibus prefatum Piponem in armario nostre specialis prerogatiue gracie gestauimus, eciam ad beneficiendum suis heredibus, consanguineis et posteris maxime suam expressam voluntatem habentibus non modica inclinacione inuitamur. Ideo non per errorem aut improuide, sed matura deliberacione, prehabito sano eciam Principum, Comitum, Baronum, Procerum, nobilium et fidelium nostrorum et Imperij Sacri accedente consilio, et de certa nostra sciencia, ac de Romane Regie nostre potestatis plenitudine, prefata testamenta vltimasque voluntates per prefatos Andream Episcopum Waradiensem, et Matheum milites factas vnacum instrumentis publicis desuper confectis, et omnia et singula in eisdem contenta et expressa, cum suis conditionibus emergentibus, dependentibus et connexis in omnibus suis tenoribus, punctis, sentencijs, clausulis, expressionibus et articulis, prout de verbo ad verbum sonant, tanquam valida, fidedigna et omni prorsus suspicione carentes autenticamus, auctorizamus, approbamus, roboramus, et tenore presencium graciosius confirmamus; decernentes, et hoc de prefate Romane Regie potestatis plenitudine statuantes, vt prefatorum Andree Episcopi et Mathei testamentorum dispositio vnacum sepe nominatis instrumentis publicis desuper confectis intra et extra iudicium, et alias vbique

locorum plenam et perpetuam obtinere debeat roboris firmitatem; non obstantibus quibuscumque legibus aut statutis municipalibus seu ciuilibus, reformacionibus, aut decretis, factis vel fiendis, aut aliquo alio, quod obstaret seu obstare posset; quibus obstantibus vel obstare valentibus quoad premissa de certa nostra sciencia, et non per errorem totaliter derogamus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostre autentificacionis, auctorizacionis, approbacionis, roboracionis, confirmacionis, decreti et descensus supplicacionis paginam infringere, aut ei ausu temerario quomodolibet contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, nostram et Imperij Sacri indignacionem grauissimam, et mille marcas auri puri tociens quociens contrafactum fuerit, eo facto nouerit se incursum, quarum medietatem nostro Imperiali Vicario, residuam vero partem iniuriam passorum vsibus volumus applicari, presencium etc. Datum Brassouie anno etc. XXVII. vltima die Decembris, Regnorum nostrorum anno Hungarie etc. XL. Romanorum XVI. et Bohemie septimo.

(Zsigmond király, mint római-német császárnak u. n. Reichs Registratura könyveiből H. köt. 138. és 139. lev.)

79.

Zsigmond király, mint római császár megerősíti Ozorai Pipónak adományát, melylyel Florencz városban és annak vidékén lévő birtokát rokonaira átruházta. 1427.

Sigismundus Dei gracia etc. notum facimus etc. Ad perpetuam rei memoriam. Tunc solum Principis sublimius eleuatur, tunc in alijs nacionibus eius gloria dignis laudibus diffusius pro tenditur; quando suis fidelibus studio sue virtutis largis munificenciarum antidotis quadam legalitatis affluencia in suis opportunitatibus videtur salubrius prouidere, vt hys exemplis alij inuitati magis officiosos se exhibere studeant in conspectu Regie dignitatis. Sane in presenciam Nostre Celsitudinis constitutus nobilis Laurencius condam Raynerij Lipi de Scolaribus de Florencia fidelis noster dilectus, exhibuit nobis in specie quoddam instrumentum publicum, autenticum et in nullo penitus viciatum, per honorabilem Thomam Steffani de Pereen clericum conjugatum Transsiluane Diocesis auctoritate Imperiali publici Notarium confectum, de cuius bona fama et opinione laudabili venerabilis Johannes de Mesau de Florencia Episcopi Waradiensis per sui sigilli appensionem ad predictum instrumentum dedit fidem, quandam donacionem bonorum hereditariorum et aliorum bonorum in ciuitate Florentina ipsiusque Comitatu sitorum et habitorum in se continens *per Magnificum Piponem de Ozora Comitem*

Themesiensem fidelem nostrum dilectum, dum adhuc in humanis ageret essetque compos rationis, sibi et nobilibus Philippo et Johanni fratribus suis carnalibus *ex mera ipsius Comitis Píponis largicione et legalitate datorum et donatorum*, prout effectus huiusmodi donacionis in eodem instrumento publico plenius continetur; supplicans Nostre Celsitudini suo et prefatorum Philippi et Johannis fratrum suorum germanorum nominibus, quatenus *prefati Comitis Píponis donacionem sibi* et fratribus suis predictis de bonis suis hereditarijs ac alijs bonis suis quibuscunque in Ciuitate Florentina ipsiusque Comitatu sitis et habitis, vnacum instrumento publico desuper confecto auctoritate Romana Regia et de plenitudine Imperialis potestatis autenticare, auctorizare, approbare, roborare et confirmare graciosius dignaremur. Nos attendentes prefati Laurencij supplicacionem in nullo ab equitatis tramite aberrare, ymo ipsam fore justam et consonam rationi, attendentes nihilominus celebrem et insignem memoriam, ac immensa laudum preconia, que prefatus Pipo suis meritis exigentibus apud nos reliquisse dinoscitur; pensantes preterea grata fidelia et multa accepta seruicia, quibus nobis et Sacro Romano Imperio ac Corone nostre Hungarie cum omni constancia et strenuitate tanquam verus athleta et tetragonus placere studuit incessanter; propter que et multa alia caritatis antidota, quibus prefatum Píponem in armario nostre specialis prerogatiue gracie gestauimus, eciam ad benefaciendum suis heredibus, consanguineis et posteris, maxime suam expressam voluntatem habentibus non modica inclinatione inuitamur. Ideo non per errorem aut improuide, sed matura deliberacione, prehabito sano eciam Principum, Comitum, Baronum, Procerum, nobilium et fidelium nostrorum et Imperij Sacri accedente consilio, et de certa nostra sciencia, ac de Romane Regie potestatis plenitudine sepedictam donacionem per memoratum Píponem de Ozora Comitem *Themesiensem* prefatis Laurencio, Philippo et Johanni fratribus suis germanis ex sua mera liberalitate de bonis suis hereditarijs et alijs bonis a Deo sibi collatis, et in ciuitate Florentina eiusque Comitatu sitis et habitis factam, vnacum sepe nominato instrumento publico per dictum notarium publicum super eadem donacione confecto, et omnia et singula in eodem instrumento contenta, in omnibus suis tenoribus, punctis, sententijs, clausulis, expressionibus et articulis, prout de verbo ad verbum sonat, tanquam validum, fidedignum et omni prorsus suspicione carens autenticamus, auctorizamus, approbamus, roboramus, et tenore presencium graciosius confirmamus; nec non eciam supplemus omnem defectum non obmisisse insinuacionis, vel aliud ex quo dici possit vel aliquid allegari ad invalidacionem dicte donacionis quoquomodo, quibus omnibus intelligatur ex

certa sciencia, et de nostre plenitudine potestatis specialiter derogatum. Decernentes et volentes expresse ac nostro Imperiali statuente edicto, prefati Comitis Piponis donacionem, eiusdemque donacionis dispositionem prefatis Laurencio, Philippo et Johanni fratribus germanis rite et legittime, sicut hoc ex prefato instrumento publico edocetur, vna cum sepe nominato instrumento publico intra et extra iudicium et alias vbicumque locorum plenam et perpetuam obtinere roboris firmitatem, nec contra illud ad eius impugnationem per aliquem obici posse modo aliquo ingenio vel colore. Non obstantibus stb.

(Zsigmond király, mint római-német császárnak u. n. »Reichs Registratursbücher« czimű regestakönyveiből a bécsi cs. k. titk. levéltárban H. köt. 139. lev.)

Ezen okmány nyal összefügg Zsigmond királynak 1427. okmánya, melylyel Ozorai Pipónak néhány unokatestvérei számára tett adakozását megerősíti, l. 1856-ki értekezésem függelékét XX. sz. a.

80.

Zsigmond király a néhai Ozorai Pipó számadásaiból fennmaradt tartozásait, özvegye Borbála részére, kit különös pártfogása alá vesz, elengedi. 1428.

Commissio propria domini Regis.

Nos Sigismundus Dei gracia Romanorum Rex Semper Augustus, ac Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie etc. Rex memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniuersis; quod licet Magnus condam Pipó de Ozora Themesiensis et Camerarum Salium nostrorum Comes recolende memorie pluribus retroactis annis officium omnium Camerarum salium nostrorum Regalium a nobis tenendo omnes earundem Camerarum sales, et eciam multos alios nostros Regales prouentus et redditus de nostro Regio mandato in singulis predictorum annorum tulerit et perceperit annis, de eisdemque ad nostras Regias varias expeditiones dispositionem faciendo, quolibet anno predictorum annorum secundum datam nobis per eundem Comitem Piponem rationem, in pluribus florenorum quantitibus debitor remanserit; rememoratis tamen ipsius condam Comitis Piponis fidelissimis et commendabili memorie (*így*) dignis obsequiis nobis et Sacre Corone Regni nostri Hungarie ad profectum pretactorum Regnorum nostrorum et terrarum eisdem annexarum et subiectarum indefesse exhibitis et impensis, super Magnifica domina Barbara de Ozora relicta ipsius condam Comitis Piponis velud de nostra propria orphana et nostre tutele per eundem

condam Comitem Piponem specialiter recommissa, pia gestantes viscera, omnia et singula debita, in quibus prefatus condam Comes Pipo siue in premissis, siue alio quocunque modo et ex quacunque causa nobis obligatus remansisset, prefate domine Barbare eius relicte pure et simpliciter relaxando et remittendo, eandem dominam Barbaram de Ozora super omnibus et singulis huiusmodi debitis ipsius condam Comitum Piponis reddidimus et commisimus, ymo reddimus et committimus quitam, absolutam et per omnia expeditam; harum nostrarum litterarum vigore et testimonio mediante. Datum in Veteri Buda in festo Beati Siluestri Pape anno Domini millesimo quadringentesimo vigesimo octauo Regnorum nostrarum anno Hungarie etc. XLII° Romanorum decimo nono et Bohemie nono.

(Eredetie börhártyán, a pecsét egyfejű sassal belül oda nyomva, a herczeg Eszterházy család levéltárában.)

81.

Palóczi Mátyás országbíró Szentgyörgyi Vincze Lászlót, ki özvegy Ozorai Pipónétól perbe vonatván, a kitűzött határnapon meg nem jelent, makacssághól megbírságotja. 1430.

Nos Comes Mathias de Palocz Judex Curie domini Sigismundi Dei gracia Romanorum Regis Semper Augusti ac Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie etc. Regis damus pro memoria quod Thomas de Apsa pro Magnifica domina Barbara vocata relicta Piponis de Ozora cum procuratorii⁸ litteris Conuentus Saxardiensis contra Ladislaum Vinche de Zenthgyörgh ab octauis festi Beati Jacobi Apostoli triginta septem diebus continuis legitime stetit in termino coram nobis, qui iuxta continenciam litterarum nostrarum et Capituli Ecclesie Albensis rescripcionaliu super factis in eisdem contentis legitime euocatus nostram in presenciam non venit, neque misit nec iudicia sex marcarum nobis et parti aduerse persolui debendarum soluit; vnde ipsum pro sua non veniencia in iudicio consueto et pro non solutione dictorum iudiciorum in duplo eorundem commisimus fore conuictum, si se racionaliter non poterit excusare. Datum Bude tricesimo octauo die termini prenotati anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo.

(Eredetie papiron, a kívül oldalvást oda nyomott pecséttel a herczeg Eszterházy család levéltárában.)

82.

Zsigmond király rendelete, hogy seuki özvegy Ozorai Pipónét a férje által okozott bántalmak és károsítások alapján ne háborítsa. 1432.

Commissio propria domini Regis.

Sigismundus stb. vniuersis et singulis Prelatis, Baronibus, Comitibus, Nobilibus, eorumque officialibus; item Ciuitatibus, Oppidis et Villis earumque Rectoribus, Judicibus et Villicis stb. Noueritis per Magnificam dominam Barbaram de Ozora relictam condam fidelis nostri Magnifici Piponis de ipsa Ozora Themensiensis et Camerarum salium nostrorum Regalium Comitibus nobis cum querela intimatum extitisse, quod licet nos pietate permoti, vt ordo recte rationis exigebat, nolentes innoxios pro innocentibus litium et ceterarum vexacionum incommoditatibus turbari et grauari. alias ex gracia specialia et de Regie nostre potestatis plenitudine memorate domine relicte condam Comitibus Piponis per alias nostras certi tenoris litteras talem fecerimus gratiam, vt a nemine Regnicolarum nostrorum cuiuscunque status, gradus, condicionis et preeminencie existat, pro dampnis, iniuriis, nocumentis, hominum interfeccionibus, lesionibus et quibuscunque alijs malis et malorum generibus per eundem condam Comitibus Piponem et suos officiales et famulos ac ad eum quoquo modo pertinentes quomodocunque et qualitercunque stb. illatis et irrogatis stb. iudicare vel vestro astare iudicatu compellere seu astringere non presumeretis stb. (az előbbi parancs megújítatik.) Datum Placencie in festo Beatorum Fabiani et Sebastiani anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo secundo.

(Eredetie bőrhártyán, belől oda nyomott pecséttel, a herczeg Eszterházy család levéltárában.)

83.

A szegszárdi konvent bizonyosságlevele, hogy özvegy Ozorai Pipóné a derecskei nemesekkel állánujt férje bizonyos bántalmái tárgyában egyezkedett. 1434.

Conuentus Monasterij Saxardiensis stb. (Ozorai Pipó özvegye Borbálának egyezkedése »Stephanus et Nicolaus filij Pauli filij Laurencij de Dereczke«-vel) quod prefata Magnifica domina pro omnibus iuribus et porcionibus possessionarijs tam in prefata Ozora et suarum pertinenciarum cunctarum concernen. que predictus condam Pipó dominus et maritus eiusdem a manibus eorum occupasset, castrumque in facie eiusdem possessionis Ozora erexisset, et construi ac murari fecisset, ac eciam ob zelum fraternitatis, duas possessiones suas proprias, vtputa Dalmad et

Somadar vocatas in Comitatu Tolnensi habitas et adiacentes simul cum omnibus ipsarum vtilitatibus stb. prefatis Stephano et Nicolao ac eorum posteritatibus vtriusque sexus vniuersis dedisset et contulisset stb. pacifice et irreuocabiliter perpetue possidendas et habendas stb. stb. Datum feria quinta proxima post festum Beati Johannis Baptiste anno Domini 1434.

(Eredetie a herczeg Eszterházy család levéltárában.)

84.

Özvegy Ozorai Pipóné Ozora község lakosait az elhunyt férje által engedélyezett szabadságokban biztosítja. 1437.

Nos Barbara de Ozora relicta condam Magnifici domini Piponis de eadem Ozora Comitit Themensiens beate recordacionis. Ad perpetuam rei memoriam et cunctorum presencium pariter et futurorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod quia fideles nostri et dilecti Judex jurati ceterique ciues et hospites in ipsa Ozora residentes, habita inter eos deliberacione prematura, concordii voluntate et vnanimi voce per venerabilem dominum Benedictum Prepositum Ecclesie Beate Marie Virginis Albe Regalis, Sedis Apostolice Prothonotarium, compatrem nostrum carissimum nobis nunciantes promiserunt et assumpserunt, quod si et in quantum nos ipsos in libertatibus per prefatum dominum et maritum nostrum carissimum eis concessis conseruaremus, et ultra illas libertates eosdem a solutione stewre seu taxe pecunialis extraordinarie exemptos faceremus, ac de vinis ex illis vineis in territorio ipsius opidi nostri Ozora vocati jam plantatis et eciam in futurum plantandis, interim et quousque in aliqua talium vinearum plantatarum vel plantandarum vinum quantitatis seu mesure sexaginta cubulorum huius opidi non procrearetur et non proueniret, ab ipsis tales vineas habentibus nonam vinorum non reciperemus et recipi non faceremus, extunc ipsi et eorum quilibet suum fundum curie et domus sue habitacionis cum curia et ortis valde bene reformaret, nec non vnum stabulum equorum secundum facultatem suam et capacitatem sui fundi curie edificaret; et insuper ad omnes fundos curie, qui nunc deserti et vacui ac habitatoribus destituti existerent, jobagiones in eisdem moraturos adducerent laboribus suis et fatigijs; ita videlicet quod hoc nostrum opidum Ozora vocatum habitatoribus omnino plenum efficerent, et multitudine populorum redderent decoratum. Vnde nos hys auditis, quia perspicaciter considerantes cognoscimus, quod huiusmodi pretactorum Judicis, juratorum ceterorumque ciuium et hospitem nostrorum de dicta Ozora promissio et oblatio per eos concorditer et vnanimiter

facta, si et in quantum hec iidem ad effectum perducent, cedent nobis ad vtilitatem, et opido nostro ac ipsismet ad augmentum et decorem plurimum commendandum; idecirca nos eorundem Iudicis et juratorum ceterorumque ciuium et hospitem nostrorum de ipsa Ozora petitionibus per prefatum dominum Benedictum Prepositum Albensem nobis pro eis et ipsorum nominibus factis premisorum omnium intuitu benigne inclinati, et specialiter vt hec, que iidem assumpserunt, diligentius et feruenciori eorum cordis desiderio valeant adimplere, omnes et singulas libertates per Magnificum dominum et maritum nostrum dominum Comitem Piponem felicis reminiscencie suis litteris mediantibus eisdem concessas ratificamus, et in suis viribus reliquentes semper obseruabimus; et vltra illas libertates eosdem et eorum quemlibet a solutione stewre seu taxe pecunialis extraordinarie exemptos facimus, et pro semper exemptos et supportatos habebimus. Insuper quoque ab illis eorundem ciuium, qui in territorio huius nostri opidi Ozora appellati nouiter plantatas vineas habent vel in futurum ex nouo plantabunt, de nulla tali vinea sic plantata vel plantanda interim et donec in eadem vinum sexaginta cubulorum procreabitur, nunquam nonam vinorum pro nobis recipiemus nec recipi faciemus. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes nostras sub nostri sigilli appensione duximus eisdem et toti opido nostro Ozora nuncupato concedendas. Datum in ipsa Ozora feria quarta proxima ante festum Beati Adalberti Episcopi — — — anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo septimo.

(Eredetie bõrhartyán, a függõ peccsét elmállott, a herczeg Eszterházy család levéltárában.)

85.

Özregy Ozorai Pipóné Ozorai Borbála, halála esetére Ozora várát és tartozékait átengedi Hélderédi Lőrinc nádornak és utódjainak. 1438.

1. Capitulum Ecclesie Albensis stb. quod nobilis domina Barbara vocata relicta quondam Magnifici domini Piponis de Ozora Comitis Themesiensis personaliter nostram veniens in presentiam sponte fassa extitit in hunc modum, quod ipsa matura prehabita deliberacione, ne bona sua hereditaria ad ingratas manus devenirent. ad ingratosque deuoluere contingerent, sed potius ad hos et tales, qui eidem in varijs suis emergencijs fauorabilibus affuissent obsequijs, condescenderent et deriuarentur: ad hoc ob zelum fraterni amoris et sincere caritatis, quos ad Magnificum dominum Laurencium de Hedrehwara Regni Hungarie Palatinum habuisset et gessisset, haberetque de presenti et

gereret, castrum suum in dicta Ozora constructum, simul cum opidis Ozora prenotata et Dalmad, ac possessiones Bozyas, Debrenthe, Maysa et altera Maysa, Marthon, Zokol, Nylas; item porcionibus possessionarijs in possessionibus Geronas, Zokolendred, Zokol, Zenth Myklos, Wysnye, Kwrd et Sydfe in Tolnensi; item possessionibus Somodar et Themerken in Simigiensi, et Tothfalu ac porcione possessionaria in possessione Igar habita in Wesprimiensi Comitibus habitas et existentibus, ac alias vniuersas et quaslibet vtilitates stb. spectantes stb. (halála után átengedi Hedervári Lőrincznek). Datum in festo Beati Georgii martiris anno Domini 1438.

2. Capitulum Albensis Ecclesie stb. quod Magnificus vir dominus Laurencius de Hedrehwara Regni Hungarie Palatinus, nec non Egergii Stephanus et Emericus filij eiusdem coram nobis personaliter constituti stb. (özvegy Ozorai Pipóné ezen fassióját elfogadván) promiserunt et se taliter obligarunt, vt quamdiu ipsa domina Barbara in humanis ageret, in pacifico et quieto dominio ac possessione predicti Castri Ozora, nec non opidorum et possessionum ac porcionum possessionariarum preminatarum et omnium pertinentiarum earundem dimisissent et reliquissent, nec se in aliquo de bonis et rebus prefatorum Castri, opidorum, possessionum ac porcionum possessionariarum vellent intromittere modo aliquali; sed absolute, sicut hactenus, ita et deinceps, vsque scilicet vitam dicte domine Comitisse, idem Castrum stb. regimini et voluntati commisissent stb. Datum in festo Beati Georgij martiris anno Domini 1438.

3. Albertus stb. (az említett javakat) nunc erga manus nobilis domine Barbare, relicte quondam Magnifici Piponis de dicta Ozora Comitissae Temesiensis, vti Nostre dicitum Maiestati, habita et existencia (Hedervári Lőrincznek és utódjainak örök időre adományozza). Datum Vacie tercio die festi Pasce anno Domini 1438. stb.

(Az eredeti példányok a herceg Eszterházy család levéltárában.)

Közli: WENZEL GUSZTÁV.

REGESTÁK
MIHÁLY VAJDA TÖRTÉNETÉHEZ.

1599—1601.

NEGYEDIK KÖZLEMÉNY.

Pogány György a biztosoknak. Sziget, 1600. aug. 26.

Székely Mózes itt ment keresztül Lengyelországba, a mit lelkemből fájlalok, de azon időben nem voltam oda haza, a havasok alatt adót (dica-t) hajtottam be ő fgének, midőn már átment. csak másnap tudtam meg (postriduum primum scire potui). Éjjel lopózott át titokban. Ma körülbelől 60 lovas kozák ment át erre, akkor sem voltam otthon, családom egyik tagja tudakozódott vezetőjüktől, a ki azt mondta, hogy M. v. békét kötött a lengyelekkel és törökkel s seregét elbocsátotta — a mit én nem hiszek. Most már minden úton embereim vannak.

[*Jegyzet.* alatta a biztosoktól ő fge számára: Pogány György a máramarosi viceispán, a kit Pezz jól ismer, nagyon is Zsigmond-párti kell legyen, valószínű, hogy minden hírt megízen neki. Inquisitiót akarunk ellene tartani s a szerint intézkedni.]

(Másolat, hadi ltr. reg. 62. sz.)

A biztosok Mátyásnak. Szatmár, 1600. aug. 27.

A vajda most látja immár (a mint szökdősnek) hogy miféle kigyókat melengtetett kebelén, ő fgének legnagyobb ellenségeit, a kiket a győzelem után nemhogy megbüntetett volna, de magához vette, közöttük Kornis Gáspárt is. Mi megmondottuk a vajdának, Stoikának, Mihál bánnak, Rácz Györgynek. Örmény Péternek

gyakorta mindjárt a győzelem után is, hogy az így szervezett sereg Erdélyt el fogja ragadni ő fgétől; de azt felelték nekünk, hagyjuk csak azt a vajdára. Kolosvárról írja bizalmas embere Ungnádnak, hogy közel az idő midőn a harmadik örvend (tertius gaudebit), Zsigmondra czélozván. Ma Básta Báthoriban van, 4 mfnyire Tasnádtól.

(Más. hadi ltr. reg.)

„A császár » Burggravius Ábrahám a Donav« követjének. Prága, 1600. aug. 28.

Mintán iratunkat neked elküldöttük, a mely szerint tárgyalnod kell a lengyel királylyal Moldova felől, megjött Petz tanácsosunk Erdélyből, és védelmezi a vajdát fontos érvekkel, hogy miért kellett neki Moldovát elfoglalnia, kényszerülve volt ugyanis arra Zsigmond és Jeremiás fondorkodása miatt, a kik török és tatár segélylyel a vajdára akartak támadni. Hogy ezen fondorlatnak elejét vegye, kénytelen volt sereggel menni Moldovába, de korántsem azon szándékkal, hogy Lengyelországot háborgassa, vagy hogy hatalmába ejtse Moldovát, mert a mi akaratumknak tartotta fenn, hogy mi történjék Moldovával és hogy L.-o.-nak elégtétel adassék, nehogy a keresztyénség között új alkalom adassék a háborúra. Ezek lévén az okok, könnyű leend azt békésen eligazítani. Mi jogigényeinket, melyet Moldovához M. o. révén táplálnak, nem akarjuk jelenleg sürgetni, inkább keresztyéni kegyességgel, mint fegyverrel akarunk végezni ő fgével. Eszközölj ki biztos feleletet affelől, hogy bocsátkozzanak békés tárgyalásba, jelöljenek ki követeket, kitűzhetsz napot is a tárgyalásra. A mit kieszközölhetsz, jelentsd meg nekünk.

Ungád a császárnak. Szatmár. 1600. aug. 28.

Tegnap Székely Mihály elment Bástához Báthorba a táborba, ahonnan az erdélyi utakat akarja a parancsnok őrzeni. Elútazása előtt a 4-féle: vörös, sárga, zöld és kék-rokkosokat (gesöllschaft) Kővár és Huszt felé rendeltük az utak őrzésére, hogy vigyázzanak az Erdélyből L.-o.-ba szökőkre, a gyanúsokra és levelekre. Pogány György levelét küldöm, Zsigmond-párti kell hogy legyen, bizonyosan szándékosan volt távol, midőn Székely Mózes szökött, valószínű, hogy más faluban összejött titokban Székelylyel. Annál inkább vigyáznunk kell a Huszt felé eső szorosokra, mert ezeken az utakon át könnyebben beosonhatna vagy betörhetne Zsigmond Moldovából, mint amott, a hol a szorosok székelyek és oláhok által meg van erősítve belül és kívül. Tegnap reggel Ecsedről és N. Károlyról vész-lövést (warnungschuss) hallottunk; a tatár és török szokott arra portyázni, még nem tudjuk

hogy mit jelent, és épen azért gyanús, mintha Báthori István és más közeli urak lövették volna a vész-lövést, azért hogy Bástát, a ki Fgd hadinépével birtokukon fekszik, onnan eltávolítsák. Futár jött a vajdától 18-iki levéllel. A vajda több mint 2000 ökröt akar kiküldeni s szeretné ha a harminczadon szabadon áteresztenék. A futár azt mondja, az ökrökkel Fgdet akarná megajándékozni, más hír szerint más ökröket akar az árukon venni és azokat is ingyen akarná hogy a harminczadon visszabocsássák. Aug. 5-éről Bogáthi Menyhért és egy előkelő bojár (. . . vestier) szolgát küldöttek, hogy itt akarnának szállva lenni, bizonyára hozzánk és Bástához küldi őket a vajda: mi czélből, nem tudjuk.

(Eredeti, hadi lt. reg.)

A lengyel király és a császár levél- és követváltása Moldova felett. (1599—1600)

A lengyel király a császárnak, 1599. nov. 24-éről. Irja, hogy Mihály vajda Erdélyt elfoglalva is akarja megszállni, a melynek vajdái pedig »von altershero« a lengyel koronához esküdtek (praestierten jurament). Kéri, hogy legyen rajta ő fge, nehogy ilyen kísérlet történjék, mert ő t. i. a l. király nem engedheti ezt, mint az ő saját dolgát.

A császár a lengyel királynak, 1599. dec. 22. Jól tudja, — *így ír Rudolf,* — hogy Moldva felől »hin u. wider« mik íratlak és ebben a vitát más jó alkalomra akarja halasztani, mert »de juribus Moldaviam antiquis tum Hungariae, tum Poloniae regni moveri possit« — Mihály vajdát úgy levele mint követek által megintette, hogy Moldva ellen mitse támasszon.

Rudolf a lengyel királynak, 1599. 4. Tudósítja Erdély elfoglalásáról azon kívánsággal, hogy meg ne engedje a l. király hogy a Bátorifactio Lengyelországban segítséget nyerjen.

A lengyel király Rudolfnak, 1600. jan. 8. Megparancsolta főparancsnokának (generali capitaneo exercitus), hogy senki Erdély ellen segítséget ne adjon. Reméli, hogy úgy fog az erdélyi gubernium betöltetni, hogy nemcsak I.-o., hanem Moldva biztossága is tekintetbe vétessék, mely Moldvának vajdája »exemplo veterum Moldaviae palatinorum« a l. király protectioja alatt van, melyre az országos levéltárban (in tabulario regni) sokféle okirat van a vajdák és Moldva előkelői esküjével megerősítve. S mert Mihály vajda hadinéppel ennek határaihoz közelít, tudni óhajtja Rudolf véleménye mi legyen erre nézve.

1600. jan. 20. »Rex Poloniae per legatum suum Adrianum Rembowski de jure regni Poloniae in Moldaviam, et ne Michael quid turbarum in ea excitet.«

Rudolf a lengyel királynak, 1600. márcz. 5. »Quoad jus regni Poloniae in Moldaviam,« annak idején szellőztethető volna

a két ország Magyar- és Lengyelország között »legitimo modo,« de bár eddig is megtette Rudolfa magáét az oláhnál, ezután sem mulasztja el.

1600. márcz. 24. »Rex Poloniae per legatum suum Joannem Firlei de jure regni Poloniae in Moldavia etc.«

1600. jun. 3 és 11. Rudolf felelete, »ut supra.«

1600. jun. 7. A mainzi választó küldi Rudolfnak a lengyel király nála emelt panaszát (beschwär) Moldva miatt.

1600. jul. 18. Rudolf feleletében a dolgok lefolyásáról ír.

1600. jul. 22. Unverzagt ír Gráczba az öreg fhgnőhöz a lengyel király, »beschwär und seines geheimen secretari beschwär« illetőleg Mihály vajda Moldvába való betörése miatt.

D. n. »Rex Poloniae per legatum suum Andream de Bniu beschwert sich« Mihály vajda Moldvába beütése felett azzal a jelentéssel, hogy »ad vim repellendam« a királyság fő hadparancsnokának parancsot adott.

1600. jul. 7. Minthogy az ő akarata ellen és parancsa ellen esett a Moldovába ütés, »versehen sie sich« a lengyelek s ne indítsanak a jó barátság ellen semmit.

Rudolf a lengyel királynak. A lengyel királynak sérelmi nyilatkozatára, melyet a fejedelmekhez küldött, újra kinyilatkoztatja, hogy M. v. az ő tilalma ellen ütött Moldvára.

A lengyel király Rudolfnak 1600. aug. 15. Válaszol, hogy mi indította őt a sérelmi nyilatkozatra és közli Rudolfnal Mihály vajdának a törökkel való machinatióit.

D. n. (1600. aug.) — *Instructio kivonat, abból, melyet Rudolf »Abraham von Donau«-nak adott Moldora felől a lengyel királlyal végzendő.*

Mivel Moldva miatt bizalmatlansággal és gyanúval van, a l. kir. előtt jelentse ki, hogy mint eddig, úgy ezután is barátságban óhajtának lenni a lengyel koronával. — Roszúl esett azért, hogy mint némely helyekre intézett leveléből a királynak a hozzánk küldött másolatból értesülünk, hogy gyanakszik ő kedveltsége, mintha mi hozzájárultunk volna segélylyel és rendelettel a moldvai vállalathoz, mely távol áll a mi keresztyéni- és császári lelkületünktől. Emlékezhetik rá, hogy az ellen épen mindig tiltakoztunk. E mellett meg is maradunk s részünkről örömet tennénk, hogy eleje vétesség mindennek, hogy a közös ellenség (erbfeind) ellen annál sikeresebben működhesünk.

Jegyzet: Abraham von Donau 1600 aug. 20-iki levéllel küldött a lengyel királyhoz.

(Német kivonatban megvan az összeállítás a bécsi titk. Itrban Hung.)

Névtelen levél P. S. d. n. (aug. vége.)

»Ma érkezék utánunk egy curier Mihály vajdától, kit Básta uramhoz küldött az hírrel, hogy Báthori Zsigmonddal az lengyel cancellarius reá akar jő(ni) nagy haddal, azért kéri Básta uramat, hogy ő is beljebb jöjjön az ő fge hadával; ismeg fordul egyet Erdély, ha ez hir igaz leszen, ki igen continuáltatik.«

(A levél Pálffy Miklóshoz van czímezve.)

„Responsum pro Michaelis vaivodae legatis.“ Prága, 1600. sept. 12.

1. Habár jobb szerette volna ő fge, ha a vajda Erdélyből, melyet ő fgének s ő fge nevében foglalt el, a saját országába távozott volna s onnan működött volna a keresztyénség érdekében: mindazáltal a commissariusok, különösen Pezz tárgyalásai folytán kegyelmesen beleegyezik, hogy a vajda Erdélyt, régi szokásai jogai, s törvényei épségben tartatván, kormányozza, de úgy, hogy az országgyűlés határozatai szerint s a melléje adandó tanácsosok véleménye szerint járjon el, különben pedig legyen ő fgének egy tanácsosa mindig a vajda körül, a ki, ha a vajda Erdélyből távozik, egyszersmind helyettese lehessen. — A kormányzóságot — bár ez nem szokás — ő fge a vajdának élte fogytáig adja s biztosítja, hogy fia iránt is a lehető legnagyobb kegyekkel fog viseltetni.

2. Havasalfölde, hogy Mihályé s örököseié legyen, a női örökösöket sem zárván ki (mindenkor a magyar király beleegyezésével), azt helyesli ő fge. De Moldvára most sem mondhat ő fge bizonyost; ha azonban a dolog sikerül: fog gondoskodni ő fge a kérdés méltányos megoldásáról.

3. Gyalut és Fogarast nem adhatja ő fge; Fogaras Mária Christiernáé, Gyalu pedig mint az erdélyi püspökséghez tartozó, tellát egyházi jószág, el nem idegeníthető. — Vécsre és Görgényre vonatkozólag Bocskay joga megvizsgálandó, de különben ha megnyeri ő fge, a fiscushoz szándékozik csatolui, levén a fejedelem föntartására rendelt javak nagyon megnyirbáltak. — Huszt és Kővár Magyarországhoz tartozik.

4. Hogy a vajda a jószágokat kénye szerint osztogathassa s a vétségeket appellata nélkül büntethesse, az nemcsak az oly módon való gubernatorsághoz, de a legmagasb hatalomhoz sem illenék. — Kisebb javakat a tanácsosok véleménye szerint adományozhat a vajda s a közönséges büntetteket is a szerint büntetheti, de nagyobb dolgokban s adományozásoknál »praescitu et consensu« sacr. caes. M^{tis} cselekedjék.

5. Kővár, Bihar, Közép-Szolnok, Máramaros, Zaránd és Kraszna-megyék Erdélytől el — Magyarországhoz kapcsoltnak.

6. Ha a töröktől elsőrangú várakat (Temesvár, Gyula Szolnok, Csanád) foglalna el a vajda, ezek ő fégét illetik, kisebbek mint kir. adomány a vajdáéi legyenek.

7. A meddig a háború tart, addig segíj a vajdát ő fge. De a mint a moldovai ügytől eddig tartózkodott ő fge, úgy ezután sem akar bele keveredni.

8. A titulust a vajda megkapja.

9. Tüstént 50,000, valamivel később (de még ez év folytán) ismét 50,000 tallért fog kapni a vajda, részben készpénzül, részben a hogy kívánja, pl. posztóban: de ezt köteles a török ellen sive defensive sive offensive fordítani s a törökkel folytatott üzelmeivel fölhagyni. Reméli ő fge, hogy ez évre ennyit elégnek tart a vajda.

10. A bányákat alkalmas bányászok által műveltetni szándékozván ő fge, e bányászok fölött (a mint ez ő fge minden egyéb provinciájában van) csak az ő fge által kinevezett praefectus fog joghatósággal bírni, kinek a vajda, ő fge nevében, segélyül lenni tartozik.

11. A kassai főkapitány a vajdát s Erdélyt, a vajda viszont a kassai főkapitányt s Felső-Magyarországot kölcsönösen segítni tartoznak hadaikkal.

12. Beleegyezik ő fge, hogy udvaránál folytonosan tartózkodjék a vajdának egy agense, ennek s futároknak költsége az erdélyi fiscust terhelendi.

Végre ígéri ő fge, hogy a vajda előbbkelő bojárjairól, ha azok az ellen által kiűzettenének, országában gondoskodni fog.

(Impurumról.)

A felső-magyarországi kamara Mátyásnak. Pozsony, 1600. sept. 13.

Defectus in exactione tricesimae a. 1598, et 99.

Michael Wajda de Dees pellt boves 51, item Tercz vocatos 6., de quibus medietatem tricesimae solvit flor. 41. dn. 25, de quibus in Zopor quinta die Junii satisfacit; ideo anno 1598. Debuissent exigi flor. 41. dn. 75, tanquam de hobus 52 et juvenis quinque, ut factum in Zemptz die septima Decembris a. 1598. Defectus facit flor. — dn. 50.

(Eredeti, a bécsi kamarai ltr. Hung. fasc. 14, 407.)

Ungnád a császárnak. Kolosvár, 1600. sept. 11.

Ma d. u. érkezett meg Kolosvárra. Básta a haddal Tordának ment; holnap ő (Ungnád) is utána megy az egyesült rendekkel mind azt meghányi-vetni a mi az ország javára leend. — Szükségesnek is tartja magát, mert ő Székelyfel félévig tartózkodván Erdélyben, jobban ismeri az embereket, mint Básta s

jobban el tudja intézni, hogy e veszedelmes változás simán menjen végbe.

»Von dem waida hab ich hie von den hisigen Jesuitem verstanden, dasz zu den unirten ständen den patrem Gregorium und ein calvinischen predicanten geschikht, sÿ von iren aufstandt abzumaneu, mit fürhaltung, was er iren villen unter inen guets erzaigt, und gethon hab, und wie er sy noh hette wider die Turggen schützen und beschürmen wöllen, do sÿ im als fürsten des landts gehorsamb waren bliben, er sey da und wöll sein eyseristes an sy wagen, und solt er auch die Türggen über sÿ herein bringen, wann sy sich niht wider undtergeben.«

Azt írta volna Mihály vajda Bástának és Székelynek, hogy ő az országot Fgdnek cedálni akarja, de maga pater Gregorius mondja, hogy nem szabad semmit semm hinni Mihálynak, mert a temesvári basával testvérül fogadták egymást.

A rendek a kozákokkal alkudoztak, hogy ezek hagyják ott Mihályt. Ott is hagynák örömet, ha a mi málhájok van, valahogy elhozhatnák, vagy azokért a rendek által kárpótoltatnának.

Mihály magánál tartja a következőket: Sennyei Pongrácz, Bodoni István, Barsay András, Farkas György, Bekres István. Azt mondják, hogy Palatics Györgyöt s Kornis Farkast nehezen fogja életben hagyni.

Székely Mihály úr Fgd számára immár Kővárt kézhez vette. Mennyi hasznos és hű szolgálatokat tett ő Fgednek, azt kegyeskedik tudni; kérem alásan Fgdet, hagyja is nála, az ő parancsnoksága alatt Kővárt.

A rendek serege 20—30 ezerre becsültetik Básta népe nélkül.

A jesuiták azt mondják nekem, hogy Tövisen Mihály vajda férfit, nőt, gyermeket leváगतott.

A nép egész Erdélyben annyira el van keseredve a vajda ellen, hogy nem akarják, hogy csak egy porczikája is kiszabadúlhasson Erdélyből. A szorosokat mind elrekeszték. — »Bei der Härberstat« 18 kocsi menekülő bojárt nőstül gyermekestül leaprított a föld népe.

(Eredeti.)

Unguid a császárnak, 1600. sept. 21. „In veldtleger 2 meillen von Weissenburg gegen der Hermanstadt zu.«

Az erdélyi urak Fogaras felé sietnek, remélvén Mihály ott összegyűjtött kincseit a várral kézre keríteni.

Nálunk az a baj, hogy a slesiai lovasok s gyalogok ideje már letelik. Sürgetően szükséges, hogy legalább a lovasokat még nálunk hagyják a sziléziai rendek. — A gyalogok helyett majd bejönnek e Pezz-féle »knecht«-ek.

19-kén indultunk meg a táborral s félmérföldnyire Fejérvártól szállottunk meg. Az előre jött szabadhajdúk borzasztó pusztítást mívelnek, sokat leöltek, a szép új oláh templomot kirabolták.

20-kán vonultunk be Básta s én Fejérvárra; az erdélyi urak üdvölvésekkel fogadtak, a várba vezettek, hol az ékességeket, szőnyegeket rendbe találtuk s Básta mindjárt inventariumot véte-tett. Az ezüstneműt azonban a vajda, midőn a 18-ki csatából Fejérvárra futott, elvitette.

Néhány kozák főembert találtunk a várban, kik biztatnak, hogy a kozákokat Mihálytól — a kit nem tudunk merre van — elcsábítják. Találtunk két oláh kapitányt, a kik különben magyarok: Lugasy Ferenczet és Szalasy Dánielt. Ezeket az erdélyiek le akarták vágatni, de Básta hadi törvényszék elé állítja, remélvén, hogy tőlök egyetmást épen az erdélyiek practikája felől kitudhat.

21-kén indultunk el Fejérvárról, Petto (Pete) Lászlót Déva megvételére küldvén.

Szamosújvárat Leik (Léka) aga nem az erdélyi rendek kezébe adta át (darumben des Cornisch Bathaser sohn starck angehalten) hanem Székely Mihályéba. — Kérem Fgedet, jutalmazza meg Székely úr ennyi hű s hasznos szolgálatát.

A vajdától 25 ágyút foglaltunk el. A vajda nem a Marosson át menekült, hanem az innenső oldalon »auf Weisenburg zugeflohen, und hat zersbad selbst bevelhen sein haubtfahnen von den strengen herob zerrissen, welches ein grosse klainmüthigkait gewest ist.«

P. S. sept. 22-ről. Csáki István úr, Bodoni István, Alardi Ferencz, Mindszenti, Toldi István (denn Botschkai war zuvor schon bey uns) hozzánk s Bástához jöttek s e két hírt hozták:

Hogy B. Zsigmond küldöttei Beszterczéről az ország rendeihez indultak, de Fölséged hadának győzelmét meghallván, tüstén visszaindultak Jeremiáshoz, a kinél Zsigmond s a lengyel cancellár tartózkodik.

Hogy Mihály 3000 embert szedett a futás után össze s Fogarasnál táborozik, Baba Novák, Deli Markó, 3000 székely, s Radul Kulcsár már 16,000-re növelték hadai számát.

Az első hírre elhatározá Básta, hogy barátságos levélben tudtára adja Jeremiásnak s a lengyel cancellárnak a győzelmet s inti őket, hogy ellenséges szándékaikkal hagyjanak föl. — Az erdélyi urak ugyanily értelemben írjanak B. Zsigmondnak, reményt adván neki, hogy Fgednél kegyelmet eszközölnek ki számára nehogy lengyelt, moldvait, törököt s tatárt Erdélyre hozzon desperatiójában.

A másik hírre vonatkozólag elhatározá Básta: Mihályt, ha Fogarasba lesz, ostromolni s addig tönkre tenni, míg vagy B. Zsigmonddal nem egyezkedik, vagy a törököt Temesvárról be nem hozza az országra.

(Eredeti.)

Ungvár a császárnak, d. n. (Kolozvár, sept. 15?)

Ma jött pater Gregorius hozzánk, a kit a vajda Fejérvárról a nemesekhez (Tordára) küldött. Mondja, hogy a vajda erősen készül a harczra, ő a vajda seregét 20,000-nél többre becsüli. Közhír az, hogy ha a vajda elüzetik: az erdélyiek kérni fogják Fgdet »den Sigismundum wider zu gnaden anzunemen, oder einen aus iren mitl zu einem gubernator furzustellen.«

(Másolat, Varia Turcica.)

Ungvár a császárnak, Szeben, 1600. sept. 27.

A sziléziai hadak miatt nem kell aggódnunk, mert mint később megtudtuk, ha Fgd a sziléziai rendek által deputáltaknak jelentést teszen, egy hónappal tovább itt maradhatnak. 24-kér jöttünk Szebenhez: estve érkeztek meg hozzánk Cellestai (Szelestei) János és 2 előkelő bojár Mihály vajda nevében, hogy urok, ha Fged őt magától s a kereszténstől nem akarja a török karjaiba taszítani kész kezesekül nejét s gyermeket átadni. — Mi ugyan gondolhatjuk, hogy ez csak csel Mihálytól, idő nyeresre, míg a török bejő, de gondolunk Mihály valóban szorult helyzetére is s ezért a követeket itt tartani s hozzá feltételeinkkel saját embe-reinket küldeni jónak láttuk. Most leginkább a temesvári török-től félünk, hogy Lippa s Jenő elfoglalására jó. — Erősítjük tehát hadainkat. Mihály 10,000 emberrel Brassónak vette útját. Székely Mózesről a ki 12000 emberrel Beszterczétől egy mért-földre van, Csáky Istvánhoz egy ember azon kérelemmel jött, hogy mivel Sz. M. mint barát óhajtana beljebb jönni, meujen eléje Csáky s beszéljék meg a dolgot. Erre Básta s mi mindnyá-jan úgy találtuk jónak, hogy csakugyan Csáky és Petto (Pete) László innen 6 mértföldre menjenek Sz. M. elé megalkudni vele.

Székely Mózes azt is izente, hogy nem Báthory Zsigmondról lenne szó, hanem más egyébről. B. Zsigmondot már maga a lengyel cancellár sem akarja, hanem óhajtá igen is Erdélyt a lengyel koronához kapcsolni s B. Zsigmondot más úton Lengyelországban kielégíteni. Félek a lengyel praktikától. Dévát Csáky már ellátta őrséggel, melyet Fgd hűségére esküdtetett s így Pete László visszajött. Jobb lenne, ha német őrség volna benne, abban jobban bízhatni. Az erdélyi rendek nem jó szemmel nézik,

hogy Kővár és Szamosujvár Fgd kezén vannak. 26-kán Bocskayt Básta és én haza eresztettük, mert az erdélyiek nagyon gyűlölik s könnyen támadhatna e miatt valami viszály, ha tovább itt maradna. Bocskai nagyon állítja, hogy Zsigmond szándékolt visszavezetésében semmi része »und beruft sich aufs reht.«

Csáky István Pete László által kérdezteté tőlem, hogy hasznos szolgálataiért életére nem kaphatná-e meg Husztot? — Mivel gyanítom, hogy e kérés az erdélyi rendek sugalmazására azért történt, hogy jöhető esélyekre Huszt per indirectum Erdélyhez csatoltathassék: én válaszomban Csákyt általánosságban biztosítám Fged kegyéről; de erre a kérésére semmi reménységet nem nyújték neki.

(Eredeti.)

Bocskai Rudolfnak, d. n. (1600. sept.)

Folyamodik, hogy erdélyi birtokait, melyeket ő fge mellett való hűségért vesztett el, Básta által neki adassa vissza.

(Eredeti, hadi ltr. reg.)

Ungnád a császárnak. Szeben, 1600. sept. 30.

Csáky István Székely Mózeshez Haller Gábort és Deák Albertet küldé. Mihálytól a választ ma várjuk.

P. S. ugyana: napról. Kulcsár Radul Mihály követe megérkezett s ura levelén kívül azon óhaját nyilvánítá urának, hogy a székelyek mindenesetre tartassanak meg a vajda által ő felsége nevében adott szabadságaikban. Mivel azonban látni való, hogy ha Mihály Fogarast, Görgényt s Vécsset megkapná s a székelyeket maga mellé vehetné, akkor Brassót és Erdély harmadát járma alatt tartaná: ezért kívánságát nem találhattuk teljesíthetőnek, csak Gyalut proponáltuk neki s holnap Radul e felelettel fog visszaútazni.

Deák Albert, Haller Gábor még nem jöttek vissza Székely Mózes-től. Én félek, hogy Székely Mózes, a lengyelek s az itteni erdélyi nemesség összejátszanak Zsigmond érdekében, »zu welchem der gemain adel und man alle seine gedankhen sezt.«

(Eredeti.)

P. S. okt. 1-ről.

Haller Gábor és Deák Albert visszajöttek Székely Mózes-től. Ez azt állítja, hogy ő korántsem ellenségképen jő Erdélybe, sőt inkább az oláh zsarnok ellen akar segíni hazájának. De mivel hadai a lengyel cancellártól függnek, jó volna, ha mi a lengyel cancellárt megintendők az erdélyi beütéstől. Ő, (Sz. Mózes)

bátrau meri ígérni, hogy a cancellár tartózkodni fog, ha a mellette levő török s tatárok nem is. Sz. Mózes ez izenete következtében elhatározták Bástával, hogy Pete László és Sennyei Pongrácz urak a cancellárhoz küldessenek. Baba Novák a híres szabadjúró feje ma küldött hozzánk három embert, hogy örömet Fged szolgálatába állana. Ezzel is megfogy Mihály ereje, a kivel 4-én, vagy 5-én fogunk Fogarason túl akár mint barátok, akár mint ellenség találkozni.

Nagyszerű volna, ha »seine leuth möchten uns ihn selbst in die hend geben, oder der Mihál möcht sich selbst praesentirn.«

Székely Mózes izeni, hogy 4 nap múlva annyi hadinép lesz Oláhországban, »dass der Mihál nimmer wirt hinein dirffen.«¹⁾

(Eredeti.)

Ungnád a császárnak. Brassó. 1600. okt. 6.

Panaszkodik, hogy az erdélyi nemességgel s az erdélyi hadakkal nem lehet biztonságban lenni, annyira sok ok forog fönn, melyekből következtethető, hogy azok B. Zsigmond hívei. Az erdélyi hadinép azért is haragszik, hogy Mihálylyal alkudozásban van Básta és én; ők nem akarják az oláh segítséget, valószínűleg úgy gondolkozáván, hogy akkor, ha Mihálylyal szövetezünk a lengyel cancellár könnyebben legyőzetik s ők megfosztatnak attól a reménységtől, hogy B. Zsigmond leend fejedelmök. A főbb urak is csak magukért álltak s állnak jót, de az alsóbb nemességért nem. — E miatt mi is (Básta és Ungnád) nagy gondolkodásban vagyunk.

Tegnap Tekeli úr néhány erdélyivel Mihály táborába mentek az egyezkedést megbeszélni; Mihály igen-igen alázatosan fogadta őket. »Es liegt nur an dem, dass sich die ständt resolviren mit dem herrn Basta mier und dem herrn Züggl und uns vergwissern, ob sy, wo die Pollaghen uns angriffen, bey uns halten, und des Wallachen hülf zuelassen wollten.«

A mi határozatunk szerint holnap kell kivonúlania Mihálynak az országból s hat nap alatt nejét, fiát s leányát beküldenie kezesekül. Majd meglátjuk nem változik-e meg. — Köteles még, a mint kiér a szorosra, a hol a lengyelek beütni szándékoznak, 2000 jó puskást küldeni s a székelyeket szolgálatából elbocsátani. A vajda még most is — »halb desperirt, und halb male intentionirt.«

(Eredeti.)

¹⁾ *Jegyzet:* Mihály vajda üldözéséről Ungnád jóformán minden nap hosszú jelentést írt, néha kettőt is, ki vannak adva Hurmuzaki idézett gyűjteményében; én csak a hiányzókat vettem itt fel. Sz. I.

P. S. okt. 7-ről:

Az oláh Kulcsár Radult s Fged magyar kapitányát Kereky Jánost küldöttük a mult éjjel Mihály vajdához, kit ők már Oláhország felé útban találtak. A vajda a föltételeket elfogadta ugyan, de keservesen panaszkodott, hogy a keresztyénségnek tett jó szolgálatai jutalmául oly kemény föltételeket nem érdemelt, s ha nem volna igazi jó indulattal Fged s a keresztyénség iránt, el se fogadná a föltételeket, mert »nincsen még a két keze a hátához kötve.« Most mondja, a törökkel meg fog ütközni Oláhországban s ha legyőzetik, ám lássa Erdély mitevő lesz, midőn már pajzsa, Oláhország elveszett. — »Dieser punct ist wol in acht zu haben« s nem jónak találok a vajdát így »in desperatis terminis« helyezni, mert még úgy tesz, mint 1564-ben János király fia a törökkel. — Baba Novákra ismét nem számíthatunk. — Mihály nem tudja, hogy a fia merre van.

Székely Mózesnek ma kell 2000 emberrel (magyarral) megérkeznie; a lengyel népet visszaküldte hazájokba.

(Eredeti.)

Unyvácl a császárnak. »Datum Regij (Réti) in Zalkher Land«. 1600. okt. 10.

Az erdélyiek azt akarják, mivel Mihálytól félnek, hogy a szoros ne csak őriztessék, de Mihály se sokad magával bocsátassék ki, nehogy aztán török s tatár segélylyel visszajöjjen. Én nem tartom jónak Mihályt a végső desperatióba hajtani. Különbén Mihály maga az oka annak a veszélynek, melyben most Moldova és Havaselve forog. Csalárdsága Fged iránt, istentelen állhatatlan lelkülete, fajtalanokodása Erdélyben, és zsarnoksága, mit isten túrni többé nem akart, elvégre is megbuktatták őt, úgy hogy ő, ki mindenkit meg akart csalni »er sich selbst am meisten betrogen.« Az erdélyi urak és rendek kevés nap múlva követeket akarnak Fgedhez kívánataik előterjesztése végett küldeni. Mihályt megtudom, mik ezek; tüstént tudósítom Fgedet. Az erdélyiek Zsigmond és a cardinál adományozásait egészen, a Mihályéit csak kis részben akarnák érvényben hagyni. Székely Mózes tanácsára ismét írtunk a lengyel cancellárnak, hogy mivel Mihály Moldvából is Erdélyből is távozott, hagyna föl ellene való szándékával. Küldöm az erdélyi urak s rendek levelének másolatát, melyet okt. 4. a lengyel cancellárhoz intéztek.

(Eredeti.)

Unyvácl a császárnak. Illyefalva, 1600. okt. 12.

Az erdélyi urak a vajda segítéséről mitsem akarnak hallani, Básta meg nélkülök nem akarja. Mihályt az egész Erdély gyű-

löli. Székely Mózes huszárjai és a vajdától átjött magyarok mégsem esküdtek meg, húzzák halasztják »non sine maxima novae ad Sigismundum defectionis et prodicionis suspitione.«

10-én Csáky sátora előtt az alispánok (!) s a köznemesek öszszefutottak s nagy lármát csaptak a miatt, hogy Csáky maga tanácskozott egyszer valamiről Bástával s nem többek jelenlétében. Az izgatók közt Giczzy Péter tűnik ki. Meg is mondta Bástának Csáky (a ki igen szorúlt helyzetben volt) hogy elébb utóbb kötözve küldendi Giczit hozzája. — Csáky igen sokat ígér, de Sároست és Szádvárt kéri inscriptióban. Mi biztatjuk szolgálataához képest.

(Eredeti.)

Ungnád a császárnak. Illyefalva, okt. 13.

Abbeli aggodalmát fejezi ki, hogy az erdélyiek pártokra fognak szakadni s pedig Zsigmond mellett igen nagy párt lesz. — Igy Bornemissza Boldizsár, Haller Gábor, Sennyei Pongrácz már tudatták velem, hogy ha mernének, szeretnének velem Csáky ellen tanácsnozni, a ki pedig nagy császárpárti. Székely M. és Giczy Péter legnagyobb Zsigmondpárti, az előbbi bujdosása közben egy éjszaka egy ágyban hált vele.

Csáky azt a reménységet táplálja, hogy a gubernatorságot Fgedtől elnyerheti. Kornistól fél, hogy »er werde bey Eur Mtät böse offitia praestirn.«

(Eredeti.)

P. S. okt. 14.

Ungnád gyanúsítja Bocskayt, hogy titkon B. Zsigmonddal tart, míg Csáky Kornist tartja hazaárulóknak.

Jegyzet: Ungnád némely levelében titkos jegyek, vagy árnevek gyakran fordulnak elő. Ilyenek: Mars = a császár; qui pro Marte est = gut kayserisch. Niger = Basta. Spes = Mátyás főhg. Alca Jac-tans = Miksa főhg. Pleiades = az erdélyiek. Profugus = Báthory Zsigmond. Virus = Kornis Gáspár. Pestis = Bocskay. Sol, Orion, Juvenis = Csáky. Strenuus = Székely Mózes. Tepidus = Sennyei Pongrácz. Linx = Haller Gábor. Ambidexter = Bornemissza Boldisár. Malitiosus = Giczy Péter. Truncus = Toldy István. Polypus, Bifrons = Mihály vajda. Tremens = Alárdy Ferencz.

(Eredeti.)

Ungnád a császárnak. Illyefalva, 1600. okt. 16.

Tudatja, hogy Mihály ismét írt. — Az erdélyiek semmi áron sem akarnak Mihálynak segíteni. De nem is lehet hinni

Mihálynak; bár másrészt nem szabad a legvégső desperatióba taszítani. — Csáki magát »summum consiliarium regni« nevezi; ez nekem nem tetszik, mert úgy látszik, hogy aspiratio ad regnandum. Az a hír, hogy ha Fged a rendeknek Kővárt, Huszot és Szamosújvárt ki nem adja, úgy engem, Székely urat s Pete Lászlót letartóztatnak.

P. S. okt. 17. Ma kísérte ide Csáky Petraskót. A 14 éves fiú szemeiben könnyek ragyogtak, de különben bátor s vidám volt; azt mondá, hogy Fgedhez akar menni, Fgednek akar szolgálni; ő nem fél senkitől, neki nincs ellensége; ha vétkezett az apja valamit, annak ő nem oka. — Brassó felé küldjük s onnan a nőikkel s a kincscsel együtt Gyaluba. — Csáky igen szépen s tisztelettel bánik a fiúval, »als wenn sein vatter noch im esse wär.« A tirnovai érsek is vele volt; ez most Fgedhez megyen. Az érsek mindig hú volt Fged iránt s Mihály üzelmeit sohsem helyeselte. »Das jurament will noch nicht forth gehen und morgen wölkten die Sibenbirger erst ein landtag halten, darinnen die postulata und die gesanten an Eur M^{tat} auf das iurament sollen resolvirt werden.«

(Eredeti.)

Ungnád a császárnak, 1600. okt. 22.

Az »oláh« felesége holnap 19 kocsival Brassóba érkezik. Azt mondja, hogy anyja csak 200 tallért hagyott neki élelemre, kincseit legjavát elvitte. Hihetetlen.

»Des Michal weib khlagt jammerlich und erschrecklich über ihres manns gottloserlichs leben, dass nit ein wunder wer, die erd hett im lengst verschlungen und sie hab im den untergang dis gancz jahr herumb propheczeith.«

(Eredeti, bécsi tit. lt. C. C.)

Ungnád a császárnak: »Illiararosch« (Ilyfalva) 1600. okt. 23.

Ma voltak Székely Mihály és Pete I. Csákiival a szorosban (Bodzai), hogy azt megerősítsék ágyúkkal is a cancellár ellen, a ki 11-én M. v.-t megverte, nehogy B. Zs.-dal arra bejőjjön. Az erdélyiek a szoros őrizetét Székely Mózesre bízták, a ki nagyon gyanús, hogy Zsigmonddal összejátszik (colludirt). M. v. 12 ágyút a szoroshoz közel hagyott el. Azt mondják, hogy M. a mint a cancellár megverte a szoros felé akart menekülni, de a mint értesült, hogy azt Székely Mózes őrzi, azt mondta, hogy el van árúlva, a mért a szorost legnagyobb ellenségére bízták; így megfordult és Karánsebes, Lugas és Lippa felé fordult; lehet hogy N.-Váradra

megy. Mi nem bíztuk rá a szoros őrzését, mert az eskületéttel még mindig késlekedik, de az erdélyiek akarták úgy.

»Heut ist die Michael Vaidin nahend mit 9 khobl sonst vill wögen bei diesem quartir furgefahren, und sich gegen denen, die sie zu sehen hinaus geritten diemütig und beschaiden erzaigt; ist allein in einem ratt damaschkhen zöblen pelcz und ein alte frau gegen ihr über gesessen, in drey wögen fürtreffliche schöne ross 18 gehobt.«

(Eredeti, bécsi titk. lt. C. C.)

Básta és a bitosok Zamojskinak a lengyel cancellárnak: »Illiaráros« (Iljefalva) 1600. okt. 26.

A mit 23-áról írt, s a mit követei által izent, megértették. Inteni akarjuk Ngdat Havasalföld elhagyására, (de resignatione Valachiae). A mi császárunk és a lengyel király között fennálló egyezségből kifolyólag úgy intézze a dolgokat Ngd, nehogy császárunk joga új vajda behelyezése, vagy a tartomány usurpálása által megsértessék s ő fgeik között visszavonás keletkezzék — sőt inkább, hogy a régi egyetértés fenntartassék. Hogy M. v. nejt és fiát hozzánk küldötte, az a vele kötött szerződés értelmében történt, sőt ha maga M. v. személyesen visszatért volna is Erdélybe, őt a császárhoz küldöttük volna fel; ha a l. király a vajda ellen valamit akart volna kivinni, felkereshette volna a császárt, bizonyára kapott volna elégtételt. Hogy ezen országokkal mi törtéjük: azt a császár fogja elhatározni. Hisszük, hogy Ngd a keresztények közötti béke érdekében fog működni.

(Másolat, a bécsi titk. lt. C. C.)

Básta, Ungnád és Székely Mihály a cancellárnak és a senatoroknak: »Illiaráros« 1600. okt. 28.

Megértették 26-án a kelt levelükben »praetensionem, quam in retinenda Mis suae provincia utpote Valachia nobis significant.« Ez nem a mi ítéletünk körébe tartozik. Követünk által elébe adatjuk Ngtoknak, minő visszavonás keletkezhetik ő fgeik között e tartomány bitorlása miatt. Hogy M. v. kiadását kívánják Ngtok csodálkozással halljuk, mert ő nincs nálunk, de ha itt volna is, nem adhatnók ki őt, a vele a minapában kötött egyezkedés ellenére.

(Másolat, u. o. C. C.)

III. Zsigmond l. kir. Rudolfunk. Kórczin, 1600. nov. 17.

Ábrahám Burggravius a Donaw Fgd tanácsosa, a kit Fgd hozzánk küldött, értesített arról, hogy átlépte országunk határát,

de a pestis miatt visszatért Sziléziába s alkalmasabb időre vár. Elibe küldtük kamarásunkat (cubicularium), hogy hozzánk vezesse azon helyeken át, hol a pestis nem dúl. Öröme hallottuk, a mit Moldova felől általa Fgd velünk tárgyalni akar; köszönettel vet-tük, hogy tudósított Fgd M. v. Erdélyből kiűzetéséről és a ren-dek eskütételéről. Nekünk és a mi országunknak is nem csekély kárt okozott az (M. v.). Néhányszor megintettük, hogy Moldovát ne bántsa — bízunk is a békében, midőn egyszerre csak alatto-mosan sokféle nemzetiségű nagy sereggel Moldovába ütött, Jere-miást kiűzte, határainkon égetett és gyilkolt s országunk elfogla-lásáról tanakodott, arról a töröknek levelet írt »quomoda tribu-tum quoque hoc nomine Turcae detulerit« a mit Fgdnek már azelőtt jelentettünk. Ilyen hitetlen ravasz ellenség ellen, hogy sereget indítsunk elkerülhetlen volt, pedig nem történt kárunk nélkül, mert a hadseregre másutt is szükségünk volna. A mit Erdély felől Fgdnek ígértünk, arról nem feledkezünk meg. Kénytelenek voltunk fegyverhez nyúlni, minthogy Moldova elfoglaltatott és határunk megsértetett, de úgy értjük vezéreinktől, hogy Erdélyt nem érintették, csakis űzik a kivert ellenséget.

Arról, hogy Fgd M. v. által újra letett esküről tudósít cseppet sem csodálkozom, mert hisz sok hasonló esküt letett már ő a töröknek is; azon inkább csodálkoznánk, ha hűségében, melyet annyszor megszegett, megmaradna. Hiszem hogy az erdélyi sereg minket meg nem támad, miután már az ellenség Erdélyből kiűzetett, tőlünk sincs semmi parancsolat Erdély ellen egyedül az, hogy az ellenséget, a ki minket jótalanúl haddal támadott meg, üldözzék.

»De litteris Sigismundi Báthorei nihil est aliud, quod M^{ti} V^{rae} respondeamus, quod neque voluntate nra, neque scientibus nobis datas illas esse, nihilque esse nobis cum illo commune.«

»P. S. Scriptis litteris nunciatum nobis est, Michaellem vai-wodam collectis magnis copiis et apparatu bellico, cum exercitu nro, qui in Valachia Transalpinam eum persequutus ingressus fuerat, conflixisse, victumque praelio et castris exutum, dilapsis etiam reliquiis copiarum, quae in fuga sequutae eum fuerant, in montium et sylvarum latebris ac fuga salutem posuisse. Iudicavit Deus causam nram, ut qui admonitus aliquoties a nobis, ne Moldaviam, ne ditiones nras turbaret, suae cupiditati modum statuere non potuit, is iusto Dei iudicio e Transylvania primum a M^{ti} V^{rae} exercitu ejectus et a nris deinde copiis profligatus, de suis etiam fortunis ac salute periclitari cogitur.«

(Eredeti, Polonica o.)

Unghnád a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1600. nov. 18.

Ma váratlanul minden előzetes tanácskozás nélkül jelenti nekem Básta, hogy Székely Mihályt Fgdhez küldi, hogy referáljon arról a mi a (miriszlói) csata és a szebeni táborozás óta történt. Ma is minden erdélyi tanácsos Bástánál volt, meg volt híva Székely Mihály, továbbá Tököli és Pethe László, de engem *kirekesztettek*, nem is tudom jóformán hogy miről tanácskoztak. Nagyon sajnálom, hogy 13-án Meggyesről, a hol Bástától és Székelytől »urlaub genummen« ki nem utaztam, hogy engedtem Csáky zaklatásának, a ki a rendek nevében marasztott. Így elmaradt volna ez az engem mélyen lealázó »disgusto« és incidens, melyre én — istent hívom bizonyságul — okot nem adtam. Én Székelylyel a Fgdnek teendő jelentés felől sem nem tanácskozhattam, sem nem szólhattam. Bástának azt izentem Hofkürchen által, hogy megvártam volna, a mint méltányos is lett volna, hogy Székely kiküldetéséről előzetesen velem és Székelylyel tanácskozot volna, de mert ez nem történt s velem mitsem közölt, »so will ichs nicht disputirn, er wirts bei E. M. zuverantworten wissen.« Nem kevésbé sért, hogy az erdélyi tanácsosokat gyűlésre hívta és engem nem hívatott meg arra. Minthogy úgy látszik többé nincs szüksége itt reám, a mennyiben magától elzárt: nincs többé itt dolgom, fel akarok kerekedni és Fgdhez kimenni. Tudom hogy Básta úr engem Fgdnél »aufs höchst angeben und cargirn wirdt,« hogy engem nemcsak Fgdnél kegyvesztetté akar tenni, hanem hogy az erdélyi rendeket is fel akarja ellenem heccelni, hogy mérgöket ellenem kiöntsék; de az isten szerelméért kérem Fgdet, igazságos mentségeimet kegyeskedjék tekintetbe venni s arra nézve a mi ellenem a rendek és Básta részéről beérkeznek, engem kihallgatni kegyeskedjék. Én mindent türtem és türök többet, mint a mennyi méltányos, csakhogy az erdélyi dolgokat ne zavarjam; de hogy üldöztessen egyik helytől a másikig, azt Fgd ítélőszéke előtt felpanaszlom.

P. S. nov. 21-ről: Az erdélyi urak is hidegen viselték magokat irányomban, úgy hogy azt kell hiennem, hogy összejátszanak ellenem Bástával. Azért útazásomat siettetni fogom, mielőtt »etwas ergerlichers erfolgte.« Nem hiszem, hogy továbbá is valami bizalom lehetne Básta és én közöttem, sőt inkább a bizalmatlanság növekednék. Kérem Fgdet, ha ellenem valami vád érkeznék, engem is hallgasson ki és kiútazásomat megengedje.

(Eredeti, Turcica o.)

Rudolf III. Zsigmond I. királynak. Prága, 1600. nov. 20.

Bízunk Fgd és L.-o. barátságában, annál rozszabbúl esett, hogy Fgd parancsára Zamojski és más senatorokkal ellenséges lengyel sereg ütött be nemcsak Moldovába, hanem előnyomúlt Oláhországba is. Ha volt is erre némi okuk Moldovába ütni M. v. ellen, a kit mi gyakran levelünk és követeink által intettünk a moldovai vállalattól, nehogy úgy tűnjék fel, mintha mi akarnók régi jogainkat Moldovára érvényesíteni: nem kellett volna Oláhországba is előnyomúlni, a mely úgy régi jog, mint újabb szerződések szerint M.-o.-hoz tartozik. De nemcsak ezt tették a senatorok Zamojskival élükön, hanem Erdélyben is (a mely pedig márcsak kétség nélkül a mienk), ha fegyverrel nem is tehettek valamit, legalább levelek által törekedtek szándékukat elérni, hogy az erdélyieket új elpártolásra izgassák különös ígéretekkel. Tudja Fgd, hogy mekkora áldozatokkal és költséggel viseltünk mi és őseink háborút az istentelen törökök ellen, hogy távol tartassanak nem kevésbé a lengyel, mint a magyar határoktól; azért Fgd is gondoljon a közös ellenség ellen való közös működésre és a keresztyenség hasznára — és parancsolja meg seregének, hogy ne düljanak a mi véduraságunk alatt levő tartományokban »nobisque, aut illi, qui a nobis nominabitur, Valachiam restiti nulla interposita mora mandabit.« Ez kívánatos leend további barátságunk és országaink érdekében is. A I. cancellár és senatorok ide mellékelt leveléből megláthatja Fgd mennyire óhajtják ők a jó barátságot fenntartani.

(Fogalmazvány Polonica o.)

Unquád Székely Mihálynak. Kolozsvár, 1600. nov. 21.

Nem tehettem mást, minthogy a kiütazásra elszánjam magamat, mielőtt más ő fge kisebbítésére és szégyenére való esemény nem jő közbe; Bástának velem is kellett közölni uramöcsémnek mint commissariusnak kiküldetését. Azon is csodálkozom, hogy uramöcsém engedte magát tőlem elkülöníteni és egyedül a parancsnok tekintélyének engedni, az kint is feltűnést fog kelteni. Bástától kérdeztvén, hogy mi legyen ezen elkülönítés oka, csak annyit felelt: a dolog úgy van a mint van, többet nem mondhatok! (la cosa del Sig. Zaggl sta, come la sta, non posso dir piu.) En tegnap, a mint Pete Lászlónál és Tökölinél Kornis, Csáki, Borbély György, Alárdi, Bodoni, Mindszenti, Barsai András, Bogáthi és mások vendégségben voltak, velök lévén, előadtam nekik kiütazásom okát, t. i. hogy kizárattam a tanácskozásból, a mi a parancsnok szerint az ő kívánságukra történt volna, — ezt ők tagadták, el nem ismerték s mindennek az okát Bástára hárí-

tották, anélkül hogy néven nevezték volna s hogy még azt is mondotta nekik, hogy én is tudom és kívánom Székely kiküldetését. Erre én mást mint az igazat nem felelhettem, t. i. hogy a felől velem semmi sem közöltetett. A mint ezt hallották, rögtön kinyilatkoztatták, hogy most már láthatom ki az oka az én kizárásomnak s csodálkoztak rajta, hogy Básta a dolgot »mit so hohen betheuerungen« elhárítja magától s egészen az ártatlant adja. Azt meg is írtam Bástának, hogy illett-e tudtomon kívül a császári parancs ellenére önt a relatióval s a rendek megújított esküjével (melyet szintén nem láttam) oly sürgősen kiküldeni, midőn közöttünk sem történt testvérem-uram semmiféle tanácskozás e felől. Most már én nem vagyok oka semminek. Básta feleljen azért ő fgénél s a titkos tanácsosoknál, a miért hármunk commissáriusságát egymagára ruházta s az én kiutazásom előidézésére törekedett, — tudom, hogy már kétségkívül írt is valamit, vagy testvérem-urannak adott az instructióban valamit rólam. Hiszem az istent, hogy ártatlanságom napfényre jön. Tudja ön, hogy minden »disgusto« nélkül váltam el a parancsnoktól, azért remélem, hogy nem is parancsolt ellenem valamit felhozni ő fge, a főhgek és tanácsosok előtt.

(Egykorú másolat a császár számára, Turcica o.)

Unquád a császárnak. Szatmár, 1600. nov. 27.

Kérem kiutazásom okait kegyelmesen tekintetbe venni s engem is kihallgatva ne engedje, hogy kegyvesztetté legyek. Kizáratásom okát Basta az erdélyi rendekre akarta tolni, de ezek Bástára veték vissza. »Der herr Basta fundirt sich auf das, dass mir die Siebenbirger abgunstig sein, erfolge aus dem, dass ich vor einem jar, da ich mit dem Pete László hinein bin gewest, den Mihál voida zu scharf wider sie congratulirt und sie offendiert hab; das will der Csáki auch nit gestehen.« Az ok még napfényre jön.

25-én kellett a követeknek Fgedhez Fejérvárról kiindulni.¹⁾ A Petz-lovasság a Meszesen innen van; az erdélyiek nem akarnak német katonákat. Székely a követek előtt postán jön ki. Éu kocsik és lovak hiánya miatt a követekkel együtt megyek Bécsbe, mert beteg is van kíséretemben.

(Eredeti, Turcica o.)

¹⁾ *A kiküldendő követek:*

Bornemissza Boldizsár, a főurak — Györöffy János a nemesek — Daczó Ferencz, a székelyek — Enyedi Lukács a szászok részéről. Trausner Lukács beteg, nem bizonyos kimehet-e.

(Egy mellékelt papír szeleten.)

Mátyás főhgy a magyar kamarának. Bécs, 1600. nov. 28.

Az oláh ökrök eladásáról szóló jelentést 9-éről vette, de ama kérésüknek, hogy a pénz ott hagyassék, nem tehet eleget, mert nagy szükség van rá a hadi műveletekre, Kanisára és a végekre stb. Azért küldjék rögtön a hadi pénztárba (kriegszahlamt) a 12.420 frtot. Már csak azért sem lehetne helyt adni kérésüknek, »cum adhuc incertum, utrumnon tota illa summa tum Michæli Weyvodæ, tum boariis apud eandem interessatis restituenda sit.«

Jegyzet: Decz. 29-én újra parancsolja Mátyás, hogy az oláh ökrök árában még hátra levő pénzt küldje be a magyar kamara.

(Fogalmazvány, a bécsi kamarai ltb. Hung. 14,407 fasc.)

Kövér Lukács »conscriba tricesimæ Zempczienis« a magyar kamarának d. n. (1600. decz.)

Consignatio boum Valachicorum:

Összesen volt = 2024 db.

»Quæstoribus

sunt relaxati = 40

Kiválasztatott

közülök hit-

ványabb = 142: eladatott egy-egy 24 frtjával = 1,704 frt

Jobb fajta volt 1842 » » » 45 » = 41,445 »

Összesen = 43,149 »

»Summa vectigalis« az ökrökért = 2,653 » 50 d.

(Eredeti, a bécsi kamarai ltb. u. o.)

A magyar kamara Mátyás főhgynek. Kassa, 1600. nov. 28.

Kéri, hogy ne erősítse meg a váradi adományozásokat, bár hallják, hogy az erdélyi követek minden áron arra törekesznek ő fgénél; de Vér Mihály és Kokazi (= Kakuci?) Mihály ő fgének legnagyobb ellenségei voltak.

(Bécsi kamarai lt. Hung. 14,408. fasc.)

Unguád u császárnak. Szatmár, 1600. nov. 29.

A várkapitány (Székely M.) ma elútagzott innen, nem a legjobban érzi magát, valamivel a követek előtt fog felérkezni. Az erdélyiek kívánalmait (postulata) illetőleg minden jel arra mutat, hogy előbbi szabadságaikat akarnák visszaállítani. Miksa főhgyet, vagy a kit Fged gubernátorrá jelöl ki »werden sy hart

binden, ob wenn sy liberam electionem hetten.« Ezen interregnum alatt nagy adományozásokat tettek a rendek, és sok tizedet engedtek el, úgy hogy nem tudom, hogy egy fejedelmi udvartartás miből telik ki ez időszerint Fejérvárt. A rendek Bocskainak és Napráginak nem engednek bírni Erdélyben, hevesen ellenök támadtak az artikulusokban. Most Kornis a Básta segédje, ha Csáky visszajő, a ki most birtokán és sógoránál van, akkor Kornis megy talán birtokára. Idővel pártok fognak alakúlni, mert tudom mit beszélt Csáky Kornisról, mielőtt Fgdtől bejött volna. Most bár egyértelműeknek látszassannak a bizalmasabbak, de nem lesz állandó.

(Eredeti, Turcica o.)

Unquád a császárnak. Kassa, 1600 decz. 12.

M. v. tegnap Váradra érkezett Nyárihoz »nicht wäis ich mit was angesicht oder gewissen er vor Ew. May. wirdt erscheinen dirffen,« mert az a célja, hogy Fgdhez utazzék. Az tagadhatlan, hogy Felsőgedet nagyon megsértette, hogy a főbbeket ne említsem, pl. a Pezzel való tárgyalást legkevésbé sem követte »sondern alles das contrarium patriirt« s az erdélyieket fellázadásra kényszerítette, az országot elpusztította. Én, Székely, Básta és az erdélyiek is azon véleményben vannak, hogy Fgd »ein fürnembes haupt« rendeljen Erdélybe és pedig gyorsan, mert: periculum in mora. Básta igyekezni fog addig a rendeket jó devotio-ban megtartani.

»Die stend haben in irer letzten congregation zu Letzialva beschlossen den Zäkheln die wehrn abzunehmben, da rat ich Ew. M. geh. darmit zu temporisiren, dann solang die Zekbler ihre alte freyhait haben u. bewehrt sein, so sein die päss pegen Moldau, Polln u. Walachei desto besser versichert, u. haben sich Ew. M. auf sie zuverlassen. Der Adel fürcht sich mehr vor ihnen, als vor dem Sachsen.« Székely erről többet fog jelenteni.

Bocskai és Naprági ellen az ország rendei valamit elő akar-nak terjeszteni; a mint hallom, Bocskai személyesen fel akar menni Prágába, hogy magát tisztázza.

»Wegen des Slataritsch hette ich gerathen, dass E. M. hieher gen Caschau hetten fieren lassen, dan weill er dem Cardinal verräterischer weis entdeckt hat, dass E. M. mit dem Mihal 7-birgen überziehen wolten, so werden die 7-birgerischen rath ihn mehr favoriren als auf sein woll verdiente exemplarische straf gehen; er gehet auch wieder mein verordnung in Fogaras ohne eisen umb und frey.«

A szász városok az urakhoz és nemesekhez alkalmazkod-nak (regulirn sich), nem is szabad magokat nyíltan jó németek-

nek mutatni. Fgd magas parancsa a bojárok feleségeinek gyermekeinek és javainak kiadatását illetőleg későn jött, hogy mit csináltak azzal Brassóban, arról Székely fog bővebben jelentést tenni. Ha M. v. kijön »der wirts hoch anziehen, aber seine verbrechen werden alles umbstossen; woll weiss er Mihael ein unpartheiisch recht nit überstehen.«

Az erdélyi követek holnap Eperjesre érkeznek, ha karácsonyra nem is Bécsben, de legalább Pozsonyban lesznek.

(Eredeti, Varia Turcica o.)

Az udvari kamara a váradi püspöknek. Bécs, 1600. decz 20.

Tegyen jelentést az ottani végvár szükségleteiről.

(Fogalmazvány, bécsi kamarai lt. Hung. 14,407. fasc.)

III. Zsigmond I. király Rudolfnak. Korczin, 1600. decz. 27.

Nov 20-iki levelére azt válaszolja: fáj neki, hogy barátságában és jó szomszédságában csak egy perczre is kételkedett. A dolgot (t. i. a lengyel hadak Havasalföldről kivonulását) senátoraival meg fogja vitatni s az eredményről mihamar értesíteni fogja a császárt.

(Eredeti, Polinica o.)

„Fridrich freiherr zu Herberstein» Mátyásnak. d. n. (1600. decz.)

Fenséged megparancsolta az audientián, hogy Erdély felől írásban is adjam be véleményemet:

1. A legfőbb, hogy erdélyi nemességnek, a mely Báthori Zsigmondon csügg, nem lehet himni, közöttök Székely Mózes az ő két segédjével Makó Györggyel és Tamással a fő-fő csel-szövek. Erdély ezek miatt nagy veszélyben forog.

2. »Dass sich die k. May. auf keine andere Sibenbürger verlassen haben können, als auf den Kornis Gaspar, und Senyey Pongracz.«

3. Csáky a köznemességet minden áron pártjára vonja, de ő eddig egy párthoz sem tartozik (bis dato keiner partey zufellt.)

4. »Dass die eigentliche vermutung sei, dass er Sig. Batori schon zwischen des Seckl Moyses volck, deren in die 2000 ins Sekelland liegen sollen, auf des herrn Tschaky erhandlung wartet, wie dann in meinem wegreisen vom selben ort, si gleich in der tractation gestanden seindt.«

5. »Dass mehr gedachter herr Görg Basta von dem fürstlichen stuhl nit weichen woll, man schlaipf ihn dann todter aus

der Burgg; unt. bitt, ihr k. May, wollen ihn beÿ so güter gelegenheit mit aller notturf vürsorgen; so getraw er ihme, als dann die Siebenbürger wohl im zaumb zuhalten.«

6. Azon órában, midőn Fejérvárról visszaindultam, érkezett egy császári parancs a sziléziai lovassághoz és gyalogsághoz. Eperjesen a gyalogság akkor már leköszönt, a lovasság épen leköszönőfélben volt, azt mondták, hogy ha csak legkisebb parancs jön is a sziléziai rendektől, örömetst mennek oda, a hova Bástá parancsolja.

7. Bástá minden Fgd hatalmában lévő erdélyi végháznak meghagyta, hogy azokat át ne adják az erdélyieknek Fgd határozott parancsáig.

(Eredeti, hadi lt. reg. 1599-iki 50. sz. a.)

Az erdélyi rendek a császárnak. Gy.-Fejérvár, 1601. jan. 6.

Innak Bornemisza Boldisár (de Kapolna) és Alárdi Ferencz (de Panit) érdekében, kik minden vagyonukat elvesztették a császár iránti hűségük miatt, hogy más helyen adományozzon nekik jószágot. a mint kérték a rendek már a követek által is. Az előbbi Vécsset, az utóbbi Alvinczet óhajtja.

(Eredeti, 15 pecséttel. Hungarica.)

Az erdélyi rendek Dr. Pezuek Gy.-Fejérvár, 1601. jan. 6.

Hogy járjon közbe Bornemisza és Alárdi érdekében a császárnál, Vécs és Alvincz adományozása iránt.

(Eredeti, 15 pecséttel, Hungarica.)

Rudolf a lengyel királynak. 1601. jan. 8.

Nov. 17-iki levelét vette. Moldva felől követe »Abraham Burgravius von Donau« tesz előterjesztést. Mentegetését szívesen vette.

(Fogalm. Polonica o.)

Mihály vajda Mátyás főlgnek d. n. (Bécs, 1601. jan. 17.)

Írásban is be adja, a mit élőszóval elmondott ő fenségének. Átadja ő fge levelét, melyet a tatár khánnak küldött, de melyet ő már útközben kapott, hogy küldje fel a császárnak. Könyörög engedné postán útazni Prágába küldendő emberét, mert ő már sok embert küldött fel Prágába, de nem tudja hová lettek. Könyörög, hogy a főhg felesége és családja számára kényelmesebb állatásról gondoskodják és biztos őrizetükről. Kéri, hogy katonái-

ról, kiket ő Kassán, N.-Váradon és más Erdély felé eső határszéli helyeken hagyott, gondoskodják a főhg: »dignetur de eorum etiam condigna provisione et sustentatione, atque etiam solutione clementer prospicere, ne insoluti, et inedia coacti, vel alio dilabi, vel dama aliqua inferre cogantur. — Az eddig is kért pénzért (úgy látszik az ökrök áráért) ismételve könyörög, hogy saját és kísérete 'szükségleteire fordíthassa. továbbá szabad passus engedélyezését kéri embereinek, a kiket Erdélybe és Havaselre küldözget, hogy hírt hozzanak az ottani viszonyokról és családjá sor-sáról. És hogy ő fge nyílt parancs által (patento suo mandato) úgy az erdélyieknek, mint másoknak meghagyja, hogy bojárjai bármerre járnának, ne akadályozzák, vagy ki ne fosszák. Végül kéri, hogy Mátyás főhg eme kérésére minél előbb feleljen.

Kérül: Postulatio Michaelis vaivodae 17. Jan. prolata.

(Tisztázat, aláírás nélkül, Turcica o.)

Mihály vajda Rudolfnak d. n. (Bécs, 1601. jan. ?)

Nem tudom lelkem fájdalját elhallgattatni: hallgassák meg esedezésemet. Javaimból, tartományomból kiforgattattam, a melyben most is nyugodtan élhetnék, ha a törökkel tartottam volna. De bár kiűzettem is tartományomból, oly erejét ismerem Fgdnek, hogy engem nemcsak visszahelyezni, de a tisztesség magasabb polczára emelni is hatalmában áll. Ha visszahelyeztetem, azokat kik ezen változás okai, megbüntetni nem lesz nehéz Fgd engedelmével. Nem tudom mikép akar gondoskodni Fgd Erdély kormányzásáról, de én alázatosan úgy vélekedem, ne bocsássa be oda Miksa főhget az erdélyiek ravasz hívó szavára, mert ha ők azt kívánták legyen, hogy Miksa csekély sereggel menjen Erdélybe »non secus ageretur ac si dono Turcarum tyranno Ser^{mus} traderetur.« Sőt ellenkezőleg a török és lengyel közelsége miatt, a kik soha sem fognának örülni ő fensége erdélyi fejedelemségének — kívánatos, hogy mint oly hatalmas császár fivére s nehogy újra kijátszassék, mennél nagyobb sereggel küldessék be ő fensége, hogy mindkét ellenségnek tartása legyen tőle. Semmitsem kell bízni a változékony erdélyi seregben, hisz az folytonosan a változást kívánja.

Ha Fgd Miksát állítja Erdély élére, én a legkészségesebben felajánlom magamat életem fogytáig a leghívebb engedelmességre és parancsai teljesítésére. Ha ő Erdélyben leend, én is biztos megmaradást remélek Oláhországban és Moldovában. De nem kell késlekedni, mert az alkalmas idő elmúlik és az erdélyiek gondoskodni fognak arról, hogy mikép ne legyen Fgdé sem Erdély, sem Oláhország.

Kérésem oda terjed (basis autem et fundamentum), hogy

Fgd nekem hívének pénzsegélyt adjon, melylyel katonákat fogadhassak és rendelje el saját csapatait is a csatlakozásra, azután nyolcz év alatt összeszerzett és az ellenségtől elfoglalt ágyúim azon részét, melyek az erdélyiek által elragadtattak (más része a lengyeleknél van) parancsolja meg Fgd szigorúan, hogy nekem visszaadják.

Hogy Fgd ne kételkedjék hűségemben, fiamat kezesül adom.

Kegyeskedjék családom számára ezen tartományban a már egyszer engedélyezett birtokot (Königsberget?) megadni és Erdélyben is valami birtokot (portiot). Továbbá elrendelni, hogy Erdélyben és M.-on elfogott embereimet bocsássák szabadon és bojárjaim melhessenek szabadon a merre akarnak s a kik Erdélybe menekültek azoknak birtokaik adassanak vissza. Nőmnek hámos- és fiannak háttas és egyéb lovait adják vissza; feleségem egész családjával szabadon jöhessen M.-o.-ba, ha akarna. Török írnomok fogóságából szabadíttassék ki. Az oláh kereskedőket, a kik Báthori Kristóf óta Erdélyben kereskedtek, bocsássák szabadon és adják vissza áruikat.

Jegyzet: Ugy látszik mintha pötlék volna ez 1600. jan. 17-iki hosszú emlékiratához, a mely ki van adva Hurmuzakinál s bőven van ismertetve Mihály vajdáról írt monographiámban.

(Másolat, Varia Turcica.)

A hadi tanács Mátyásnak (M. v. kérelme iránt) d. n. (1600. jan. 17 után.)

A főlg parancsára a hadi tanács átnézte az iratokat, melyeket M. v. részint a főlghez, részint a császárhoz beadott. A hadi tanács úgy találja, hogy a legtöbb és legnevezetesebb pontok nagyon általánosságban (minden »specificierte umstandt« nélkül, generaliter) vannak felvetve, úgy hogy azokra a hadi tanács csaknem lehetetlennek tartja véleményt adni.

M. v. fennen emlegeti hűségét, állhatatosságát, buzgalmát (eifer) az ellenség ellen és sürgeti Erdély kormányzását Miksa főlg által, úgy szintén a pénzsegélyt, a hadak toborzására szükséges költségeket, továbbá a neki adományozott javak visszaállítását és sok egyebet. De a hadi tanács nem tudja, ő fge mire határozta el magát M. v. iránt, viselt dolgait s az ő rendkívül gyanús működését (procediern) tekintve »wie auch seinen unordenlichen verdächtigen procediern gegen etlichen siebenbürgischen standen und andern« és most leveretését, Erdélyből kiűzetését és Bástá azóta érkezett iratát tekintve. A haditanácsal eddig semmi sem közöltetett, hogy az legalább általánosságban tudná magát tájékoztatni. Ép oly kevéssé ismeri M. v. intentioját, hogy magának, vagy ő fge javára kívánja-e a pénzsegélyt és a hadi népet. A neki adott javakról sem tud semmit sem a hadi tanács, hogy Magyarországon

belől vagy kívül, vagy Erdélyben vannak-e. És ő előbb kivonúlt Erdélyből, mintsem ő fge arra gondolhatott volna, hogy neki birtokot adományozzon. Szolgái, bojárjai és az oláh kereskedők iránti kérése és felesége s fia elvett kocsjának s nyerges lovának visszaadása felől sincs tájékozva a hadi tanács. Így bár irányadó véleményt nem adhat, mégis úgy vélekedik, legrövidebb útnak hiszi, hogy M. v. kérvényei ő fgének felküldessenek s M. v. is oda útasíttassék, határozzon azután ő fge és Miksa főhg, a kivel most az erdélyi kormányzóság felől úgy is alkudoznak s ott vannak az erdélyi követek is, a kiket és M. vajdát egymás ellen kihallgathatúnak — s így aztán határozhatna ő fge. De nehogy a halogatásból kellemetlenség származzék, figyelmeztetni kellene ő fgét, hogy eme tárgyalás minélelőbb fogantossíttassék, mert ez nagyon érdekében áll ő fge országának és népének s főképen mert a követek és a vajda még együtt vannak s itt mert az elhatározás után is sok időt vesz igénybe a dolog megvalósítása.

(Tisztázat datum és aláírás nélkül, Hungarica o.)

Ratio florum 43,160 hung. Walachicorum (1601 jan.)

Zeller Mihály had-fizetőmesternek és Pöffenhauser udvari fizetőmesternek.....	fl. 39,203 d. —
A hadfizető pénztárba különböző alkalmakkor	fl. 112 d. 40
Ad boarios Walachicos necnon servitores eorundem, item manibus Logomaÿ soluti.....	fl. 1,382 d. 11
Dno magistro postarum in Hungaria	fl. 2,000 d. —
Pro expensis Michaelis Vajvodae Viennam ascendenti, sic magistro postarum pro expedito similiter Viennam versus cursore soluti	fl. 181 d. 95.
Restant apud boarios adhuc insoluti qui certificandi sunt.....	fl. 280 d. 54
Et sic erogationis summa convenit cum perceptionis summa	fl. 43,160 d. —

Leopoldus Peckh m. p.

(Eredeti bécsi kamarai lt. Hung. 14,408 fasc.)

Az udvari kamara Rudolfnak. 1601. febr. 1.

A mellékelt kivonatból meggyőződhetik Fgd, hogy M. v. az Oláhországból kiküldött és eladott ökrök árát 60,000 frtra teszi (anschlegt), »doch anjeczo, den halben theil zu seinen obligenden noten u. bezahlung seiner auf der rais gemachten schulden begeren thuet.« Az ökröket pedig mindössze 43,149 frton adtuk el. A hadi pénztárba (kriegszahlamt) adatott ebből 39,203 frt,

Mátyás főhg parancsára fizettünk belőle egyeseknek »und da-runder dem Weyda selbst zu zweyen maln 4000 fl.« Fgd ren-deletére: a pénzből nincs már több 700 és néhány tallérnál. Nem lehet tehát abból adni M. v.-nak itteni követeléseire. Fgd tehát határozza el magát »so wol des Weyda halber, ob und was sie ihm dieses vichgeldts halber nach gelegenheit geben lassen wollen, sich in gned. zu resolviren.« Emlékezett arról Fgd a nov. 11-én írt levelében is, hogy a moldovai kereskedők, a kik az ökrökkel voltak, jelentették, hogy abból 549 darab az övék s azért ezek megfizetését kívánják, erre nézve is határozzon Fgd.

(Fogalm. a bécsi kam. lt. Hung, 14, 408 fasc.)

Miksa főhg Rudolfnak. 1601. febr. 8.

Irja, hogy Ormény Péter az oláh ökrök ügyében nála járt.

(Eredeti, Varia Turcica cs.)

Mátyás főhg Rudolfnak. Bécs, 1601. febr. 20.

Pezz és Nyári Pál az erdélyi végházak érdekében írtak, hogy Kővár, Újvár, Várad és Huszt felől gondoskodjunk »mit not-wendigen proviant u. munition.« Várad nem állhatna ki egy ostro-mot sem, a többivel egyetemben »die knecht ihr klaiden u. wehen umbs brodt versetzt u. dieselben sowol dies, als ander orten in gancz Ober-Hungern so schwach u. matt, dass nit wol möglich die wachten mit ihnen zu versehen, zugeschweigen, was anders auszu-stehen, oder zuverrichten angebracht u. begehrt worden.«

P. S. Most értesülök, hogy Fgd 15,000 frtot rendelt az erdélyi részek szükségletére, de mivel a szepesi kamara csak az élel-mezésre 40—50,000 frtot számított, gondoskodják Fgd többről is, így a fizetésről és a húspénzek (fleischgelter) felől is.

(Fogalm. bécsi kam. lt. Hung. 14, 408 fasc.)

Zólyomi Miklós Komis Lékának, »M. v. ő nga föllovás:mesterének.« Székelyud, 1601. márcz. 26.

A mit levelében írt, hogy lovaira és szolgálaira gondot visel-jen, ne aggódjék »fogyatkozás nélkül gondját viseli.«

(Aláírás: »Kgd jó barátja, szolgálója«)

(Eredeti, hadi ltr. reg. 189.)

Mátyás a császárnak. Bécs, 1601. april 6.

Országgyűlési ügyekről ír . . . . .

»Wegen der übrigen articl, als bestrafung derjenigen, die mit fliegenden fahnen aus der festen Wardein gezogen, ire häu-

ser bei Erlau und anderstwo unnötwendigweis verlassen, dem Sigismundo Bathori wiederumb in Siebenbürgen geholfen: will ich vom kriegsrath aus nothwendige inquisition zuhalten verordnen u. E. May. hernach des vernem befündts gehors. brud. berichten etc.«

Külön lapon :

»Exequution gegen den Parteyen in Hungern.«

5-ik pont: Azok ellen: »welche dem Sigismundo in Siebenbürgen geholfen, ross und wagen dargelihen, ja selbst mitzogen und begleitet« vizsgálat indítandó.

(Fogalm. a bécsi kam. ltr. Hung. 14,408 fasc.)

Rudolf Mátyásnak. Prága 1661. ápr. 9.

Minthogy nagyon szükséges Felső-M.-o.-ba s alkalmilag Erdélybe commissariusokat küldeni, rendeltük erre Istvánfi¹⁾ és Molartot. Utalványozzon egynek-egynek a pozsonyi kamaránál 1000 tallért útiköltségül. Az instructiót utánok küldendjük.

(Másolat.)

Mátyás főherczeg a m. kamarának. Bécs 1661 ápr. 19.

Forgách pénzéből »für den Walachischen weyda 1000 taller deputiert« ő fge.

Alibb: »Simul ac quae inibi nominantur hastas pro Michael e Walachiae weywoda mille tallerorum precio comparari curabit.«

(Fogalm. kam. lt. Hung. 14, 408 fasc.)

Pezzen a császárnak. Bécs, 1661. april 30.

»Den Walachen hat man gestern allerdings von hinen abgefertigt, hat vor seinem verraissen gewissheit bekhummen, dass ain thaill der Wallacheÿ sich noch in seiner devotion erhalte, dass sein person von meniglich hoch desiderirt, ist destwegen desto fröhlicher weggeraist u. verhoffet sein vorig verbrechen mit guter verrichtung und khunftigen mehren gehorsamb zuerstatten.«

»Bey dem Michael w. hab ich 2 undterschiedliche correspondenten bestellt, dieselben mit ziffern u. instruction versehen, damit von ainer zeit auf die ander E. K. M. alle beschaffenheit erindert werden mögen.«

(Eredeti.)

¹⁾ Istvánfi helyén először »der Bischof von Erlaw« állott.

Pezen a császárnak. Bécs, 1601. máj. 26.

»Aus Ober Hungern u. Sibenbürgen vernimbt man, dass der Sigismundus in die 20^m mann beisammen gehabt u. man hat sich besorgt, er werde darmit Wardein oder Kÿwar belegt haben, ist aber khaines geschehen. dasselbig volckh ist von einander zertheilt, wie man sagt willens zu zu sehen wie es zwischen Ew. May. u. den Türckhen ieczť angehen und was aus der fridts-tractation gehandelt werden möchte.«

(Eredeti.)

Thurzó György véleménye Rudolfhoz. 1601. május.

Kivánatos volna békésen elintézni Erdély dolgát és nem támadni meg B. Zsigmondot, a helyett minden költséget a török ellen fordítani; mert ha fegyverrel foglalják el Erdélyt, azzal kell azt megtartani és pedig nagy költséggel, úgy hogy haszon nem lesz belőle. Jobb volna Zsigmonddal kiegyezni, hogy mint a birodalom fejedelme és vasallusa (feudatarius et mandatarius) bírja Erdélyt és M.-o. részeit a melynek urának írja most magát, Fgdnek átengedné, és Havasalföldét is Fgd fenhatósága alá bocsátaná.

Balassa Sigmond Mátyásnak. Besztercze, 1601. jun. 10.

Mentegetőzik, miért nem mehet a főhg kívánatára a török béke tárgyalására kiküldött biztosokhoz, mert úgymond: »servitores, quos hactenus intertenebam et alebam, in castra ad requisitionem et petitionem sp. et m. dni Mihaelis vajvodae transierunt.«

(Turcica, 1601. jun. fasc.)

Oroszi András Nádasdinak. Vác, 1601. június 22.

A Sigmondnak adott segély előnyomúlóban van, Gyula és Szolnok között akarnak táborozni, addig, »bis sie siehen, wo der Weyda aus will, darnach sie ine fürbiegen khundten.«

(Turcica.)

Rottal Mátyásnak. Szendrő, 1601. jun. 15.

A magyar nyelvet értvén, jobban van informálva a felső-m.-o.-i és erdélyi ügyekről, mint a ki nem tud magyarul. 1. Zsigmondnak nagy serege van együtt. 2. Az Erdélybe vezető utak, szorosok meg vannak erősítve, pedig ott egy ember fölér 4—5-tel, a ki bemenni akar. 3. Zs. a törököt s tatárt segítségül hívta. 4. M. v. felesége s fia Erdélyben vannak, a miért M. v. »steck voller desperation u. rachgier,« így nem lehetséges hogy öfgének okosan és észszerűen tanácsoljon; »dann schlecht (=schlegt) ihm Sigismundus für, dass er ihm sein weib u. kind wieder geben, die Walachey

einräumen, u. sein freund in allweg sein will.« Az itteniekkel is szoros összeköttetése van Zsigmondnak, úgy hogy lehet, hogy saját népünk által fogunk megveretni, a kiket ő felsége országában felszed most. 5. Ő felsége ismeri Felső-Magyarország állhatatlanságát Schwendi Lázár korából, hogy sok várat mekkora munkába került bevenni, a mely Erdélyhez pártolt. Az atyák azóta meghaltak, de élnek a fiak, és ugyanaffajták (ugyanazon rasse-ból (räzza) vannak). Azért F.-M.-o. most is könnyen eleshetik, ha nem is a magas Fátráig (bis zum berg Allt Vatter), de a Tiszáig. Azért nagy erővel kell fellépni, hogy ne veszítsenek csatát.

Ha F.-M.-o. is elesik, egy ellenséges kapocs képződik: török, Erdély, F.-M.-o., lengyelek, tatárok között. Ha Fgd nagyobb erőt küld be német katonákból, mint az erdélyieké, akkor nincs baj. Eszszel és erővel kell harcolni. Ha van erő: fel kell lépni, ha nincs: a lelkiismerettest kell játszani (des gewissern spielen) és eszszel győzni le őket. mert a példabeszéd szerint »melius est praevenire, quam praeveniri! és »quod cito fit, male fit!«

Meglehetne Pestet támadni, a f.-m.-o.i őrhaddal Szolnokot megszállani s az alatt az erdélyieket »ranis verbis speisen,« jó szóval tartani.

(Eredeti, hadi lt. reg.)

Murat és Mehmet pasa Pezznek és Nádásdinak. Buda, 1601. aug. 13.

Békefeltételeitek olyanok, hogy minden bölcs, még Homér, Plato és Aristoteles is confundálva volna, hogy mit feleljen azokra.

A 4-ik pont szerint azt kívánjátok, hogy a mi hatalmas urunk Ottoman Erdélyért mit se tegyen. Ilyet írásba foglalni olyan ottlog töleték, mint »unser Chisilgiehasa, das ist des Aesopi fabln gleich sein, welcher zur zeit als er masla gefressen und frelich worden, auch solche begern gethan hat.« Kedves uraim! tudjátok ti azt, hogy Szolimán János királyt hatalmába vonta, neki s halála után fiának Istvánnak adta Erdélyt, a mely a 948-ik mohamedán évtől 1003-ig a töröknek volt alávetve. És ti most azt hozzátok elő, hogy a miért néhány engedetlen, mintegy két napra császárotokkal barátságot akart kötni, tőlünk elszakadt Erdély. Nincs nektek ott mit keresnetek, bár a vajda (B. Zs.) hűtelemné lett, megbánta vétkét s a szultán büntetés helyett megkegyelmezett neki. »Ich kann nicht glauben, dass billich, noch ehrlich sey, weillen Sigismund Báthori unsern herrn vajvoda ist, dass ihr wider ine den *verfluchten Michael vaida* schickt, ob nuhn solches billich oder nicht, wollett selbst erkennen.«

(A magyar eredeti német fordítása, a bécsi titk. lt. Turcica.)

Közli: SZÁDECZKY LAJOS.

I. RÁKÓCZY GYÖRGY FEJEDELEMSÉGE

TÖRTÉNETÉHEZ.

Rákóczy Pál levelezése Rákóczy Györggyel.

Fejedelem I. Rákóczy György és Rákóczy Pál országbiró testvérek voltak: mindketten Zsigmondnak fiai. Amaz megmaradt a prot. vallásban, ez catholicussá lett, de azért a két testvér gyöngédséggel és szeretettel ragaszkodott egymáshoz. A levelezés, melyet az utóbbinak haláláig folytattak, sok érdekes adatot tartalmaz azon idők történetéhez.

1. 1632. m á j. 12.

Illustrissime princeps domine dne, frater mihi colendissime charissimeque.

Salutem et obsequiorum addictissimam commendationem. Isten Kegyelmedet asszonyommal ángyommal édes kis öcséimmal kedves jó egészséggel boldog szerencsés hosszú élettel áldja meg.

Fehérvárrúl 25 die Aprilis költ levelit Kegyelmednek vöttem. Mádban való igazságunknak levelének pariáját ma negyed napja hogy Dániel deák megküldte; úgy jut eszemben, immár ennekelötte mind Zádvara és mádi igazságunkról búségesen irtam Kegyelmednek, kirül többet nem szükség írnom. Olyan nyilvánvaló és szép igazságunkat mulatással és hallgatással elmulatunk úgy tetszik igen káros és gyalázatos is hacsak fektiben hagyjuk; Kegyelmed abban valaminemű utat és rendelést tészen, az én részemrül el nem mulatom, hanem Kegyelmeddel együtt egyenlőképen kész vagyok mind költeni s mind fáradni. Nem tudhatom mely bús szívvel és elmével olvasom az Kegyelmed levelit, melyben írja és panaszkodik Kegyelmed tisztviselőimre s nevezés-képen Csemnitzky Péterre, noha soha derekasabb vétkét és cselekedetit Kegyelmednek kárára vagy becsületlenségére nem tudom sem értem. De hogy ebben is Kegyelmedhez való igaz atyafiságos

szeretetemet és csak legkisebbik panaszra való ok-adásit is eltávoztassak, majd két egész esztendeje amovealtam tisztitúl, hogy abban is inkább láttassam Kegyelmednek kedveskeduem, hogysem magamnak. Hogy valamikor Kegyelmednek jobbágyát és emberit Kegyelmednek bosszuságára fogdostattam és tömlöczöttem volna, arra sem emlékezem, és valaki úgy informálta Kegyelmedet hazudott az áruló. Az jut eszemben, hogy Kegyelmednek egy soltész fiaát fogták volt meg Sztropkón az Petó urak, ki ellen oly panasz volt, hogy maga jámbor urát utában Lengyelországban megölte. Sztropkóra kimenvén lovát s véres zabláját és egyéb portékáját nála találván megfogták és ugyan mindjárt exequálták volna is, hanem magok Kegyelmed emberi találtak meg esedezvén s reminkedvén Kegyelmednek távúllétében, ne hagynám más idegen kézben lenni, és kéretném mint magistratus kezemhez, úgy küldtem ittvaló tisztartómat érette és nagyuehezen szerettem ki: ott is szabad ispánságokat praetendálván, ide hozván Sztropkóról zabláján is megtetszett az vér, sőt ottan hamar más rendbéli lengyelek is jüttek reá s akkor is az Kegyelmed tekintetiért oly módot találtattam benne, hogy eltitkolódott előttök; annak felette nem sokára azután az tömlöczöt is megásván kiszökött az tömlöczbül, elig értik megkapui; afélének pedig noha rab, de mégis tudja Kegyelmed, mint szoktak fizetni, mindazáltal mindeneket megengedtem néki és az Kegyelmed tekintetiért szabadon csak egy requisitiójára Csernelnek, régen elbocsájtattam.

Ez mostani makovitzai tisztartója Kegyelmednek ellenem mirül panaszodik örömet érteném, kit maga lelkiismeretére revocáljunk, mondja meg a jámbor, mióta tisztiben vagy minemü iniureairól talált meg, kirül elégséges igazságot nem szolgáltatunk és nem töttünk volna. Kegyelmedet kérem, nehéz néven ne vegye, de ha mind az két részrül való iniuriákat s praetensioikat egy fontban és mértékben vetnénk eleitül fogván mind magam, mind embereim miket szenvedtünk, nem tudom melyik nyomná meg egymást, kikben sokat csak nagy hallgatással és keserves szívvel szenvedtem és mulattam el. Mostan is az Kegyelmed pataki hada szerencsi jószágomon. ónodin minemü insolentiákat cselekeszik, bizony sokkal meghaladja Kegyelmednek az én szolgálaim ellen való panaszát, s mig isten Kegyelmedet itt kint köztünk tartá, boldog úristen nem volt soha egy jószágunkban, vagy falunkban való megszállása ahol sok károkat szegény emberim nem szenvedtek volna mind gyalogitúl mind lovasitúl; csak ez elmúlt napokban Sároost létomben az Kegyelmed ott való tisztartója megmerészelte cselekedni, midőn szolgálaim magam emberinek házához szalmaért mentek volna, az város népét fellázasztotta s az harangot félre verette; maga az Kegyelmed tisztartójának mi köze volt az én jobbágyimhoz, s nemes ember szolgálaim-

ban s több szolgálomban is vertek s véresítettek s holt számban hagytak, nagy bosszuságomra és gyaláztatomra; igazsággal irom Kegyelmednek, soha szolgálomnak arra szabadságot nem adtam sem engedtem, hogy Kegyelmed jobbágyinak s emberinek házokra s csürökre reá menjenek és hogy azoknak csak egy pénz érő kárt is tegyenek; ha találkozott olyan, ki éjszakának idején vagy nappal titkon valamely emberünk szénáját vagy szalmáját elvitte. azért nem illett az Kegyelmed tisztartójának az harangot félre veretni s az várost szolgálím ellen fellázasztani Kegyelmednek s énnekem is nagy gyaláztatunkra; ha kinek mit vétett az én szolgálóm, engemet kellett volna arról requirálni s igazat tötteni volna felölök, Kegyelmed elhiggye bizonyosan, engem az Kegyelmed tisztartója egyszernél többször nem talált meg. Csernel György egyszerssem. Az tisztartónak minemű választ adtam ha jó lelkiismeretű ember, megmondhatja. Úsz István uram engemet Kegyelmed nevével megtalált, kinek elégséges választ adtam s reménylem Kegyelmed is contentus vele, csak értsem, mely szolgálím felől kíván Kegyelmed törvényt, örömet törvént tészek és megbüntetem érdeme szerint, csak viszontag az Kegyelmed részről is ugyan uno contextu et pari passu mind szolgálói és emberi felől igazításának el az iniuriak, kit mind magunk személyünkben, mind szolgálím szenvedtek, érdemek szerint való executiojok legyen. Igazsággal irom Kegyelmednek hogy valamint magamot nem igyekezem offendalnom, szintén úgy Kegyelmedet, vagy annyival is inkább; Kegyelmed csak vegye consideratióban és itéletiben, elhittem mind nagyobbnak ismeri személyemen és méltóságomon esett iniuriát s gyaláztatomat . . . , melyet az Kgd sárosi tisztartója által hogysem az én szolgálomnak cselekedetit s egynéhány kéve széna s szalma elviteliért valamit subsequáltattak azután, azt is ezen tisztartójának ascribálhatja Kegyelmed. Tudom édes bátyám uram, mit kívánjon mind az istenes igasság s mind az világ és természet törvénye, azonkívül (lássa akárki micsoda itéletben legyen felőlem) nem kívánok semmit. Fájdalmas és igen keserves édes bátyám uram, hogy Kegyelmedet isten oly méltóságos állapotra vivén, engemet is az én kegyelmes uram ő felsége eleitül fogva hozzám való kegyelmessége érdemem felett országunkban ily állapotban helyezettvén, az Kegyelmed emberitül, szolgálitül s póritül ily comptemtusba vettem, holott az szentírás szerint filius sapiens est gloria patris, quid sentiendum de sangvinis coniunctione.

Édes bátyám uram, az természet és annak alkotója nem engedte sziveknek általlátását, s bár általlátható volna, de ha az úristen az Kgd szívét hozzám nem lágyítja. ő szent felsége kezibül jó néven veszem, elhittem bizonynal, hogy oly kegyelmes istenem, hogy ezzel is erőm felett nem keserít s nem próbál. — Irhatnék kegyelmednek édes bátyám uram sokat ezen dolog felől, de ebben

hagyom, hogysen magamat az Kegyelmed atyafiságos szereteti-
ben való bizodalomnak fogyatkozása se ne kényszerítsen inkább,
se Kegyelmedet méltó és illendő keserves panaszimmal ne ter-
heljem. Kegyelmedet kérem csak édes bátyám uram, fejedelmi
elméjével fontolja meg amaz régi és talám helyes mondást, nulla
dilatio (praesertim ab adversariis et malae constientiae imo per-
versae reatibus obnoxiiis) absque mendatio. En Kegyelmed atyafia
vagyok és ha szintén valamely elhanyaglott, és fordult istentelen
lelkiismeretű emberének s szolgájának hizelkedő vádolkodására
valamit cselekedik is mostani fejedelmi erejével szegény emere-
men vagy jószágomou, könnyen megítélheti Kegyelmed, micsoda
jó hire neve fog avval Kegyelmednek terjedni, melyet hagyok az
Kegyelmed keresztényi jó lelkiismeretére és vérséges kötelességére.
Ezek után éltesse isten Kegyelmedet sokáig jó és kedves egés-
ségben mind asszonyom ángyommal ő kegyelmével és kis öcsém-
mel egyetemben. Datum in Saros die 12 mensis Maii 1632.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor et frater addictissimus
comes Paulus Rakoczy m. p.

(Eredetije a m. kir. orsz. levéltárban.)

2. 1632. octóber 16.

Illustrissime princeps sat.

Salutem et obsequiorum sat.

Isten Kegyelmedet sat. Ez előtt majd egy héttel vettem az
Kegyelmed levelét, mind palatinus uram Kegyelmednek Mád
végett irott discursusának páriáival együtt. Irtam vala Kegyel-
mednek, hogy sem ő felségitül az mi kegyelmes urunktól, sem
penig mástül nem érkezett volna semminemű levelem, azon kívül,
melyet Kegyelmeddel ezelőtt alkalmas idővel közlöttem vala. Ez-
alatt im mind is talám két órája ha vagyon érkezik Alaginé szol-
gája Hány György palatinus uram levelivel, melynek páriáját
Kegyelmednek megküldöttem; ebbül is eszibe veheti Kegyelmed
palatinus uram elmélkedésit, mintha én volnék az fejedelmek
között idegenség szerző. Aféle soha sem az én kegyelmes uram ő
felsége, sem Kegyelmed között nem voltam, s nem is vagyok, s
isten ne is adja, mert tartom bizony oly hivének magamot az én
kegyelmes urannak ő felségének mint palatinus uram; Kegyel-
mednek is oly vérszerintvaló igaz köteles atyjafia vagyok, hogy
minden időben mind Kegyelmedhez s mind édes gyermekihez az
én kegyelmes urannak ő felségének kegyelmességét megtartatni
igyekeztem tehetségem szerint, s hogy Kegyelmed is abban való-
ságosan megmaradjék, tiszta szüübül kívántam, s noha elhittem,
hogy Kegyelmed Kéry uram által illendő és elégséges választ

adott ő kegyelmének, mindazáltal Kegyelmedet kérem, hogy valami discrepantia ne találtassék az választételben, Kegyelmed azon válaszát velem közleni ne neheztelje, s emellett jó tetszésit is azon dologban (hogy ennekutánna is ha mi levelei érkeznek ő kegyelmének és hirtelen Kegyelmeddel nem közölhetném, tudjam magamot az közönséges dologban az Kegyelmed jó tetszéséhez és abbéli jó akaratjához conformálni) velem közölni, én miudaddig is választ ő kegyelmének palatinus urannak nem adok, míg Kegyelmedtől válaszom nem jön. Azt is Kegyelmed bölcsen megítélheti ha illendő dolog-e üdőnapelőtt nem látván e. . . . . nek igasságát, az mint maga is palatinus uram írja, mégis . . . . . salválni és igaz jussának lenni mondani s noha nem pronu. . . . . ne lássa, ha máris igaznak találta, annyit teszen ugyan. . . . . bíró volt volna benne, s mind pronuciált volna; hosszú discursust ebben nem teszek, tudom Kegyelmed eszében veheti. — Az holott az modus apprehensionis (noha ő kegyelme occupationak mondja) praetendálja, ezelőtti levelemben Kegyelmednek megirtam, hogy ember az magáéban nem lehet violens sem occupator, de mivel ezt nem akarja hinni palatinus uram, én arról nem tehetek, azt sem érthetem, mit tegyen ius viduitatis, mert úgy tetszik, hogy in iure regni nincs az az terminus, sőt ha ő felsége az mi kegyelmes urunk kegyelmesen per novam donationem vitalitiomot nem adott volna neki excissa dote, coacta fuisset tollere grabatum et ambulare, vagy az hatvan jobbágygyal megelégedni, vagy Viteuczére, vagy Tótországban etc. Az contradictiot is igen vitatja ő kegyelme, melyet talám inkább kellene Alaginéban reprehendálni, hogysen bennünk, mert nálunk lévén az fiscus igassága, s contradicáltunk, amellet certissima iuris regula donatarius debet contradictioni cedere, s Alaginé lévén most az donataria, kétségnélkül neki kellett volna engedni az contradictionnak, valamint mi mig az Alagi familia élt, addig vigore contradictionis illius familiae tanquam donatarii extra dominium voltunk, de ezeknél tudom Kegyelmed mind jobbakat s mind erősebbeket feltalál igasságunk oltalmazására való rátiókat. Sok írással nem terhelem Kegyelmedet, hanem ezzel ajánlom Kegyelmednek atyafiságos kész szolgálato- mot; s hogy isten Kegyelmedet kedves jó egészségben éltesse szű- bül kívánom, s az Kegyelmed jó tetszését elvárom. Datum in curia Zboroviensi die 16 mensis Octobris anno 1632.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor et frater addictissimus
comes Paulus Rakoczy.

Külczim: Illustrissimo principi ac domino dno Georgio Rakoczy stb. dno dno et fratri colendissimo charissimoque.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

3. 1632. octóber 28.

Illustrissime princeps sat. Salutem sat. Isten Kegyelmedet sat.

Tegnap igen későn este adá meg az Kegyelmed jámbor szolgálja az Kegyelmed levelit, mind ő fölségének az mi kegyelmes urunknak Mád végett tött Kegyelmed válaszával, kit hogy velem is közlött Kegyelmed, Kegyelmednek ebbeli atyafiságos sinceritását megiszolgálom. Palatinus uramnak való válaszat minapi levelire immár nem halasztom, eddig váraoztam az Kegyelmed jó tetszése után és akartam érteni az Kegyelmed akarátját is ezen közönséges dologban, melyhez én is alkalmasabban conformálhatom írásomat, ottan hamar azután ujabban parancsolatja érkezett ő fölségének reám, melyet mindjárt azon az napon, hogy elvettem, megküldtem Kegyelmednek, mind az válasszal együtt. Igen megindította az jó Alaginét az mádi must, maga megelegedhetnék ennyi esztendőig való italával, Tótországban nem is szokott az mádi borhoz. Dávid Pál uramnak szóló levelét Kegyelmednek mentül jobb és hamarébb való alkalmatossággal lehet megküldöm; valóságos dolog, jó egy ember ő kegyelme és kevés is vagyon mind spiritualis s mind secularis status között országunk törvényében hozzá fogható, nékem igen sincerus kedves barátom s jóakaróm, elhittem bizoznyal minden alkalmatossággal kész az Kegyelmednek való szolgálatra, eddig is valóságosan tudván abbeli igazságunkat el nem múlatta ő kegyelme annak oltalmazását az hol kellett. azután is elhittem, hogy mind az Kegyelmed méltóságos személyire nézve s mind hozzám való szeretetiért az mi ő kegyelmén fog állani, meg nem csalatkozunk, sem fogatkozunk az ő kegyelme szeretetiben s jó indulatjában.

Ezek után, sat. Datum in curia Zboroviensi die 18 mensis Octobris anno 1632.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor et frater addictissimus

comes Paulus Rakoczy m. p.

Külsőim: Mint az előbbeni.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban)

4. 1633. april 3.

Illustrissime princeps sat. Salutem sat. Isten Kegyelmedet sat. Az mioltátúl fogva édes bátyám uram Mádban levő közönséges igazságunkat elébb akartuk mozdítani és avval mind isten s mind országunk törvénye szerint élni akartunk, közönséges igazságunk egyben levén kötve, Kegyelmed híre nélkül nem cseleked-

tem semmit, erre nézve valahány kegyelmes parancsolati az én kegyelmes uramnak azon dologban érkeztenek, és én is mint és mi formán könyörgöttem ő felségének, mindeneket in paribus Kegyelmednek megküldöttem, az utolszori ő felsége harmadik parancsolatját is megadván az szepesi káptalan, ez előtt egy néhány héttel közel levén az Kegyelmed deputatus commissariusi, (mivel az volt a Kegyelmed akaratja, hogy ezen dologban, ha mi occurálna. ő kegyelmekkel közöljem) mindjárt ő kegyelmeknek megküldöm . . . . ., eddig is pedig mi karban legyen azon dolog, Kegyelmednél . . . . .ván vagyon. Én az Kegyelmed intimatiója szerint ottan hamar hogy az tractához kezdettenek, ő kegyelmekhez Sárosra által mentem és szemben voltam, de mivel még akkor derekason hozzá nem fogtak volt az dologhoz, semmit nem érthettem, attúl fogva mind is talám egy vagy két rendbeli írást vöttem ő kegyelmektül; az estve igen későn hozák egyiket, az kit az mi kegyelmes urunk ő fölsége commissariusi adtanak ki ő kegyelmeknek, nagy hosszú és bő írás, melyet ma ismét visszaküldöttem, mivel igen hamarsággal kívánták ő kegyelmek, hogy visszaküldjük; e mellett ő kegyelme cancellárius Kowachoczy uram is ad partem nekem is jelenti ő kegyelme, mely nagy akadályok és következő bátortalanságok lehetnek azon mádi dologban, ha valamint placidis modis et mediis nem temperaltatik ez mostani tractában azon dolog, melyre az mi kegyelmes urunk ő fölsége részéről való cancellarius uram nagy alkalmatosságot insinuált és utat nyitott, majd bizonyosan is ígéré végben vitelit, hogy tudni illik, csak most cedáljunk azon praetendált igazságunknak és az asszonyunk engedjük éltéig, noha palatinus uramnak conferalta az mi kegyelmes urunk ő felsége Regéczet minden jószágostúl, mindazáltal, ha ennek engedjük és benne hagyjuk az asszonyt, kihagyatja inscriptionálisábúl és ő fölségének vel per confirmationem prioris iuris regii, vel per novam donationem iure perpetuo conferáltatja mind magunknak s mind maradékinknak. Én ő kegyelmeknek erre egyéb választ nem adtam, hanem mindenestül fogva hagytam az Kegyelmed jó akaratjára és rendeletire, mivel Kegyelmed és az Kegyelmed szép maradéki énnem törvény szerint való igaz successorom és successorim s nagyobb is lévén Kegyelmed nálammál, cui honorum directio competit, Kegyelmed praeiudiciumjára és azokéra nem cselekedhetem semmit, hanem valamit jobbnak, csendesebbnek, bátorságosbunak és állandóbbnak itil és irányoz lenni, én abban megnyugszom és azon megállok. Azért édes bátyám uram mindeneket bölcsen meggondolván és fontolván cselekedje azt Kegyelmed, az kit jobbnak s hasznosabbnak irányoz lenni, és az mi kegyelmes urunknak is mind ebben s mind más dologban vehessük és érdemelhessük nagyobb kegyelmességit. Az én kicsiny tetszésemet Kegyelmednek

igy . . . . .tem mindazáltal meg (hogy ha azt alkalmasnak ir. . . . .
a lenni, álljon az Kegyelmed jó iteletin). Nekem azért az Kegyel-
med tetszése, melyet ő kegyelmének cancellarius uramnak insi-
nuált igen tetszenék, ha az asszony megelégednék az két részről
az tíz ezer forinttal, ez mind általában hasznosabb és becsületesebb
volna, de nem reménylem, hogy semmiképen reá menjen ; más utat
ez okáért és módot, ha erre reá nem menne, kellene keresni, mely
igen alkalmas lenne, ha legalább pro futura et indubitata suc-
cessione harmad részit az helynek és minden pertinentiáinak és
proventusinak nálunk hagyná, et eo ipso puncto mortis et excep-
tus sui e vivis propria duntaxat autoritate mind az egész hely-
hez, annak határához és abban comprehendalt mindenhez magunk,
maradékink és successorink hozzá nyúlhassunk és nyúlhassanak
iure perpetuo et perennali ; hasonlóképen ha megváltoztathatná
az ura nevét, szegény jó Allaghy Menyhárt nevét (kit semmi
úttal nem cselekedhetik, mivel az mint én értem és informáltatom,
ugyan reversalissal kötelezte magát, hogy megmarad özvegségé-
ben), hozzá nyúlhassunk praecise et peremptorie ; harmadszor,
hogy medio tempore dominii mi hírünk és successorink hírek és
akarátunk és kiválképen való engedelmiünk nélkül senkinek semmit
azon Mádiban és annak egész határiban comprehendalt helyekben,
sem szőlőket, sem földeket, sem réteket, sem házakat, sem fundu-
sokat senkinek ne adhasson, ne conferalhasson és ha szintén sző-
lőket böcsültetne is maga számára és ex consensu partium lenne,
és efféle szőlők post mortem visszaszálljanak az egész helyben
következendő földes urakra, úgymint reánk és maradékinkra és
hogy az szegénységet törvényekben megtartja, képtelen illetlen
adózással és egyéb exactiókkal nem terheli és nem háborgatja, és
hogy hozzáuk állottak, boszut rajtok nem áll, ezekre kötné az
asszony magát káptalanban, és hogy ő fölsége az mi kegyelmes
urunk ezeket, az mint cancellarius uram ajánlá magát, de facto
cum annihilatione et cassatione omnis iuris praesentis fisci peren-
naliter confirmalni méltóztassék kegyelmesen, úgy tetszik, hogy
igen bátorságosok lehetnénk mind magunknak s mind maradé-
kinknak, mert így in reali . . . . .ne et dominio lennénk és teljes-
ségesen nem vennénk ki kezünköt belőle és az mi kegyelmes
urunk ő felsége kegyelmes annuentiája és újabb confirmationalis
collatiója is accedalna ; annakfelette az ő felsége az mi kegyelmes
urunk displicentiáját is eltávoztatnánk, és nagyobb securitást sze-
rezhetnénk mind magunknak s mind maradékinknak, mindazáltal
álljon az Kegyelmed jó tetszésén édes bátyám uram ; csak Kegyel-
medet nagy atyafiúi szeretettel kérem, nyugodjék meg Kegyelmed
az mi kegyelmes urunk ő felsége kegyelmességében, és engemet
is ezen dolog végett, mintha én gerjesztemém Kegyelmedet az én
kegyelmes uram ellen, az egész keresztyénségnek veszedelmére és

édes nemzetünk romlására, gonosz akaróim minden érdem felett méltán ne kárhoztassanak és ne rágalmazhassanak. E mellett ajánlom sat.

In Zboró die 3 mensis Aprilis anno domini 1633.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor et frater addictissimus

comes Paulus Rakoczy m. p.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

5. 1633. j u n i u s 27.

Illustrissime princeps domine stb. Salutem et obsequiorum stb. Isten Kegyelmedet stb.

Noha Kegyelmednek két hét alatt két rendbeli levelemet küldöttem. és még Kegyelmedhez bocsátott ifju legény szolgám sem jött meg, mindazáltal tegnap későn estve érkezének onnét felül némely barátimtól leveleim, melyekben az minapi sopronyi tractában mit proponált legyen palatinus uram, az mi kegyelmes urunk ő felsége mind tanácsi. s mind tábla birói eleiben Mád végett, és azok is mint replicáltak, (noha talán Kegyelmed másunnét is megértette) punctatim megküldötték, kit én is Kegyelmednek ezen levelemmel együtt megküldöttem hamarsággal, adiungálván mind ezekre az magam kicsin opiniomat is és tetszésemet. — Valóságosan írom Kegyelmednek, igen fájdalmas szívvel olvastam az jó palatinus uram ő kegyelme elmékedését és az szegény édes atyáknak, ki mind istennek, édes hazájának és kegyelmes urainak az méltóságos austriai háznak vére hullásával és teste szakadásával egész élete föttáig híven, igazán, állhatatosan szolgált, majd mind avval insinuálálják, hogy dolose s fraudulentem cselekedett volna ezen dologban, holott nem igaz levélnek mondják az szegény Alaghy Judith fassióját, akár csak szent Agoston doctor mondását tartanak meg: de mortuis aut nihil, aut bene etc. Ezekből észében veheti Kegyelmed minden föltött céljokat az embereknek és az mi kegyelmes urunkat mire akarják birni, hogy etiam armata manu visszavegyék, mivel az mint allegálják: vim vi repellere licet, de az sokkal különböző dologban lehet meg; mások is ezen dologban mit írjanak, annak is páriáját küldöttem Kegyelmednek, várván közönségesen igazságunkban minden üdöbéli igaz atyafiui szeretetét és jó akarátját Kegyelmednek.

Ezek után, stb. Datum in curia Zboroviensi die 27 Junii 1633.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor et frater addictissimus

comes Paulus Rakoczy m. p.

Alább Rákóczy Pál saját kezével:

Kegyelmedet édes bátyám uram igen kérem, ne vegyék eszekben az emberek, hogy Kegyelmed ezeket én tülem értette meg, mert mindjárt eszekben vennék honnét értettem én meg, és ki irta legyen meg s köztök lakván pedig az ezen dologban levő nem jóakaróinknak, nagy galibálya lehetne nyavalyásnak, elég az, hogy Kegyelmed tudja s érti, kitől s mint s hogy, nem szükséges másnak érteni. Kegyelmednek bizvást megirhatom, az itilő mesterem, ki jelen volt, mind az vice iudex curiae urammal, de egyik is nem mondott voxot, minthogy én principalisok levén interessatus vagyok.

Külsőim: A szokott.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

6. 1633. július 6.

Illustrissime princeps stb. Salutem stb. Isten Kegyelmedet stb.

Az elmúlt hétfőn, úgymint 4 Julii, hogy szintén ide az puszta klastromi jószágomban akarnék indulni, jöve ki hozzám Sárosra Kowachowszky uram az Kegyelmed cancellarius Balázsházy urammal, és jelenté ő kegyelme, hogy Kegyelmed megparancsolta volna, mivel ez mostani az mi kegyelmes urunkkal levő eperjesi tracta nem szintén kívánsága szerint Kegyelmednek mehetne végben, Kegyelmed nevével az mi kegyelmes urunk ő fölsége ellen előttem protestálnának, mely dolgot értvén és hallván ő kegyelmeiktől, valóságos igazságot irok Kegyelmednek édes bátyám uram, soha csak elmém gondolatjával is nem írhetem föl, mely hatalmas, nagy szomorú és keserves szívbeli fájdalom fogta — ottan hamar — szívemet. holott tudván azt, a mi szegény jó emlékezetű urunk atyánk ez méltóságos ausztriai háztól gyermekségétől fogvást mennyi jót vött, viszont azonnak kegyelmességéből bennünket mennyi jóban hagyott és érdemes s hasznos szolgáltaért nagy kegyelmességében bizván s utolsó óráján is szegény bennünket kegyelmessége alá ajánlott, sőt az mint Kegyelmed jól tudja annak hűségeért és ahoz való tekélyetes szeretetiért, nemde az Bocskai alkalmatlan indulatjának elein minden jószágát odahagyá és velünk együtt Makoviczában szorula s onnéd hogy inkább valóságosan hűségét minden jószágának elhagyásával is és elvesztésével megmutatná, egy éjjel nemde mindnyájunkat

idegen országban, úgymint Lengyelországban akara által küldeni, és mindannyi törődött és beteges állapotjában is kész volt szegény maga életit is az méltóságos ausztriai házért vele való jó tétemiért szüntelen elméjében forgatván elfogyatni s mind annyi sok hatalmas kárai után is, (holott minden oda alá való jószágát Bocskay birta) kegyelmes fejedelmétől és jó tött urától el nem álla, valamедdig ő fölsége az boldog emlékezető Rudolphus császár, hogy se magát szegény, se gyermekit ne szerencséltesse, hanem akkorbeli időhez alkalmaztassa magát nem intette volna s császári grátiájával meg nem engedte volna. Azután is édes bátyám uram Erdély is, (melyben most az úristen Kegyelmedet szegénynek jó emlékezetüért helyhezette) nemde kezében vala-e, nemde minden rendeknek egyező akaratjokból benne maradhat vala-e s nemde mindnyájan megelégedtek volna-e szegénnyel, sőt nemde az boldog emlékezető Rudolphus császárnak is akaratja és consensusa hozzá járult volna-e, hogy fejedelmi állapotban megmaradjon? de szegény látván és istennek ő szent fölségének kegyelmességéből fölékesítettett szép elméjével és okosságával általlátván annak az állapotnak bizonytalan és igen gyarló s fordulandó állapotját, inkább akara édes nemzete között hazájában maga honjában és kegyelmes fejedelme birodalmában nyugodalmasan s csendesen érdemesen teljes jó hírrel névvel s nekünk bátorságosabb megmaradásunkra ez világból kimulni, hogysen minket édes gyermekit, szép javait az szerencsének forgandósága alá vetni és véres verejtékével, teste szakadásával keresett javait, szolgálatját s jó hírét nevét valami mocsokkal bemocskolni. Mind ezeket édes bátyám uram Kegyelmednek csak azért hozám elő, hogy Kegyelmed édes atyjának édes maradékja levén, annak nyomdokát és szelid magaviselését az méltóságos ausztriai házhoz követvén, igyekezzék azonnak kegyelmességiben nyugodni és édes gyermekit is, az szegény jó emlékezető urunk atyánk cselekedete szerint helyheztetni és nyugatni, mely jó indulatra bizony úgy tetszik, hogy bár az szegény atyánkhoz megmutatott kegyelmességét is ő fölségeknek meg ne gondolja, elég incitamentuma lehet Kegyelmednek, csak magába szállván, maga tulajdon személyéhez is, csak az pataki dologban is, mely nagy kegyelmességét mutatta ő fölsége és ebben az tractában is, az mint hallom, mely hatalmas uraságot, szerelmes gyermekivel együtt adott ő felsége Kegyelmednek; és bár mind ezek édes bátyám uram az elmúltak nem monealják Kegyelmedet, akar csak a következőknek egy kevesebb mélyebben és fontosobban való megvizsgálásában elmélkedését ne szánja Kegyelmed, és azokról gondolkodják Kegyelmed, minthogy az mint szokták mondani »sapiensis est futura praevidere«, ily gazdag fejedelemséget, isten kegyelmességéből minden jóban való teljes állapotját, szerelmes édes

gyermekit, hatalmas szép jószágit s uraságit is inkább herczegségit az egy szerencsének koczkájára bizoni és annak forgandósága alá vetni, majd semmi fejében, micsoda jó emlékezetire lehet Kegyelmednek, etiam in sera posteritate és az egész keresztyén világban, könnyen megítélheti Kegyelmed. Járolhat ez is hozzá, hogy minket és egész nemzetől, kiket mind az természetnek törvénye és az vérnek töstnek kötelessége egyben kötelezett örökké való becstelenségire ez világnak szavára és étéletire bocsáthat; azért ha édes nemzetünknek, hazánkknak, valami romlása — az kit isten eltávoztasson — vagy utolsó exordiumja Kegyelmed miatt következik, vagy természet szerint való kegyelmes urunk és koronás királyunk displicentiájára igyekezik Kegyelmed és császári s királyi kegyelmességét megkezdi vetni Kegyelmed, mert bár *prima fronte et intuitu láttassék is Kegyelmednek iuxta mentem et desiderium lenni, mindazáltal vagy csak egy csöpp keresztyén vérnek kiirtásával, az szegén egyögyő községnek romlásával, valami hasznót keresztyén fejedelmi méltóságó embernek keresni, vagy szerzeni, úgy tetszik, az élő istennek rettenetes ítélőszéki előtt nem kicsiny számadás, hanem inkább más módon és uton vegyę Kegyelmed az mi kegyelmes urunk ő fölsége kegyelmességét; mindazáltal elhittem bizonyly, hogy soha Kegyelmed igazságos és méltó kívánságiban meg nem fogyatkozik az mi kegyelmes urunk ő fölsége kegyelmességiben, és bár valami difficultasi lennének is némely kívánságiban, tehát azért mindjárt édes hazánkknak s nemzetünknek s majd az egész keresztyénségnek megemésztő veszedelmes tözét mindjárt föllobbantunk, és magunkat, országunkat és édes nemzetünket megemésszük-e?*

Ezekre nézve, úgy ugyan, minthogy sem becsületemhez, sem az én kegyelmes uramhoz való hívséges ketelességemhez nem ítélem férni, én az protestatiót ki nem adtam, hanem mégis az hatalmas istenért kérem Kegyelmedet édes bátyám uram, szálljon magába Kegyelmed és más uton s módon igyekezzik inkább Kegyelmed az mi kegyelmes urunk ő felsége kegyelmességit érdemlenni, ne édes nemzete, hazájának romlásával, ne szép gyermekinek jövődöbéli fogyatkozásokkal, ne hatalmas javainak semmissé tételivel, ne édes atyjának magának és egész nemzetinek becsületeknek sérelmivel; kit Kegyelmed követvén, mind az egész posteritásának és keresztyén világon jó hírét, nevét hagyja Kegyelmed édes gyermekit bátorságos állapotban helyheztetni, magát minden következő alkalmatlanságoktól megmenti s nemzetit édes hazáját veszedelmes romlásoktól megszabadítja Kegyelmed; kiket, hogy Kegyelmed édes bátyám uram jó consideratióban vegyen, mégis az én Kegyelmedhez való kötelességemért kérem, és hogy ezen írástomat Kegyelmed igaz atyafiai szeretetből és Kegyelmedhez való ketelességemből származott atyafiuságos sinceritásomnak tulajdonétsa

Kegyelmed, igen kérem Kegyelmedet. Ezek után stb. In clastro
S. Antonii de Legnicz die 6 Julii anno 1633.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor frater addictissimus
comes Paulus Rakoczy.

*Kivül I. Rákóczy György saját kezével: 18. die Julii Albae Juliae
1633. mane.*

Külszím: A szokott.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

7. 1634. a u g. 19.

Generose domine, amice nobis observandissime.

Salutem et nostri paratissimam commendationem. Isten
Kegyelmedet stb. Mit írjon Kegyelmed az sárosi várunkban való
porkoláb felől, ez mostani állapothoz képest, és az itt való várbeli
lövő szerszámok felől, az Kegyelmed leveliből értjük. Ugy vagyom,
hogy sem az helyeknek mivolta, sem ez mostani üdő efféle fogyat-
kozásokat úgy tetszik nem szenvedhetne, kikhez képest noha sem
bátyám uramtúl ő kegyelmétül, sem Kegyelmedtül nem értvin is
semmit eddig, mindazáltal csak ezelőtt egy héttel is, hogy Sároost
voltunk, meghagytuk az mi részünkről való gondviselőnek, hogy
bátyám uram ő kegyelme gondviselőjével egyező akarathúl egy
jó, serény és vigyázó és hiv, emberséges porkoláb felől tudakozzék,
és állasson az várban, de annakelőtte hírünk ké adja; magának is
Duhonnak csak ma egy hete, hogy Kurimán létében megizentük,
hasonlóképen az itt való lövő szerszámok dolgát is, az mi részünkről
erősen meghagytuk és parancsoltuk, hogy mindeneket ujobban
megcsináltassanak és helyben állassanak. Kegyelmed azt való-
ságosan elhigyje, az mi részünkről nem leszen semmi közönséges
dologban fogyatkozás, csak Kegyelmed is ő kegyelmének bátyám
uramnak mind távúl létében s mind más rendbeli hatalmas fog-
lalatossági között kövesse azont. Úgy tetszik, nem volna utolsó
ezek között, ha egy jó s hiv pattantjusra is gondviselés lenne, ki
nékül haszontalan az lövő szerszám; minap találkozott volt egy,
kit igen dicsértek, de mi igazítottuk bátyám uram ő kegyelme
gondviselőjéhez ez mostanihoz, és így az mint halljuk azt tovább
bocsátotta, nem lévén Kegyelmedtül semmi tanúsága. Ezek után
stb. Datum in curia nostra Zboroviensi, 19 Augusti, a. 163[4?]

Generosae Dominationis Vestrae

amicus addictus

comes Paulus Rakoczy.

Külszím: Generoso domino Thomae Debreczeny stb.

(Eredetije a m. k. országos levéltárban.)

8. 1635. m a r c. 5.

Illustrissime princeps sat. salutem sat.

Isten Kegyelmedet minden javaival, szent áldásával szerencsés hosszú ideig való birodalommal asszonyom ángyommal ő kegyelmével áldja meg. Ez előtt egy héttel hogy ide alá indulnék, bűjtes ember lévén az hal kedvéért, adák meg az Kegyelmed levelét Sárostr. melyet nagy becsülettel és szeretettel vettem. Irja Kegyelmed, hogy a mádi dolgokról való levelemet kicsiny opiniommal ez előtt nem vette volna, mert ha másnak idegennek választ szokott adni, mentül inkább testinek vérinek levelire nem mutatná el az választélt; s mint hogy esett nem tudom, de azt tudom, hogy Kegyelmednek azon dolog végett irtam volt annak előtte is, és tudván hogy Kegyelmedhez szüntelen Debreczeni uram postát bocsát Patakról, küldtettem volt által Zborón az Kegyelmed ott való mostani gondviselőjinek, hogy Debreczeni uramuak megküldje, ő kegyelme is kedvetlenül értette az levélnek eltévedését, mindazáltal az mint nekem praefectusom Úsz János uram írja, immár isten kegyelmességéből és az mi kegyelmes urunknak ő felségének gratiájából valamint kívántuk, az szerint consentiált ő felsége, melyben tudom, hogy az Kegyelmed méltóságos fejedelmi állapotjára és személyére ő felségének az mi urunknak nagy tekinteti volt. E mellett Kegyelmedet édes bátyám uram nagy atyafülsőségos szeretettel és bizodalommal igen kérem, mint hogy ezen kívül is az úristen jó voltából és kegyelmességéből mind oda be szép fejedelemséggel, mind ide ki majd hercegi birodalommal megáldotta és látogatta Kegyelmedet, minthogy a diplomának continentiája szerint az mely szőlőket szegén jó emlékezetű Alaghi uram és az asszony kész pénzeken szerettek, successorira szállandók, ha olyak Mádon találtatnának, kiket kész pénzeken szerettek és vettek volna szegények, ha valamint az successorokkal megalkudhatnám, ne tartson ellent benne Kegyelmed, hadd válthassam magamhoz őket. Az mint én informáltatom, igen kevés mind is legfeljebb uégy vagy öt darab szőlő kiváltképpen, az kiknek árokat kész pénzüll megadták volna, az többi vagy magva szakadtúl, vagy testamentomban mint földes urakra szállottak és hagyattattak, vagy más régi majorság szőlőken cserélték, és így kitetszik, hogy nem pénzen vett szőlők precise s azt az particulat diploma is (propriis pecuniis coemisset etc.) nem foglalja be. Az Kegyelmednek édes bátyám uram igen keveset téssen. Mely Kegyelmednek atyafülsőségos megmutatandó jó akaratját megigyekezem Kegyelmednek szolgálni. Jó és kedves választ várok Kegyelmedtől. Ezek

után éltesse isten Kegyelmedet sok esztendeig stb. Datum in possessione mea Hesse die 5 Martii anno 1635.

Illustrissimæ Dominationis Vestrae

servitor et frater adictissimus
comes Paulus Rakoczy.

Külezim: Illustrissimo principi ac domino domino Georgio Rakoczy stb. duo duo et fratri collendissimo charissimoque.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

Mindszenti Gábor halála.

Mindszenti Gábor dobokavármegyei főispán Pécsy Erzsébettel a Simon leányával 1630. apr. 28-án tartá menyegzőjét. (A meghívót lásd 1883-iki Székely Naptár 80. l.) De nem sokáig éltek együtt. 1642-ben kevésel azután, hogy egy nótapert fejeztek be ellene, (l. Haller Gábor Naplója 76-ik l.) meghalt. Az özvegy által kiadott temetési meghívó, melyet ez a fejedelemhez intézett így hangzik:

1642. mart. 27.

Illustrissime ac celsissime princeps domine domine mihi clementissime. Humillimorum servitiorum meorum perpetuam debitamque semper oblationem etc.

Az úristen Nagyságodat stb.

Mivel az felséges mindenható szent isten kegyelmes urunk és fejedelmünk az mi első atyánkat formálása és teremptése után halhatatlanságnak tiszta ruhájával felékesítvén, az álnok sátánnak ingerlésén első atyánk az felséges istennek parancsolatját megszegvén bűnben esvén, az halbatatlanságnak tiszta ruháját levette, és mind magát teljes maradékival az halálnak elkerülhetetlen töriben ejtette: ennek okáért szent Pál is tanítja, hogy minden asszonyi állattól született embernek az szomorú halált egyszer meg kellett kóstolnia. Az én istenben boldogul kimúlt és üdvözült uram is, nemzetes Mindszenti Gábor uram, azon romlandóságnak sententiája alá livén vettetve, sulyos kénja után lelkét az ő teremptő istenének, az kitől vötte volt, 13 mensis Martii, post meridiem hora 7, ifjúságának virágában életének 35 esztendejében, csendesesen megadá fejeérvári maga szállásán, én nekem gyámoltalan utánna hagyott árva özvegyének, neveletlen árvámmal együtt, életemig való szomorúságomra. Mivel pedig kegyelmes urunk nemzetes szerelmes uramnak hideg teteme földet kívánván, nemzetes ő kegyelmének atyafiaival és atyámfiaival, rendeltük tisztos-

ségesen való eltakarítását ad diem 14 Aprilis kolosmonostori templomban lenni. Nagyságodat mint kegyelmes uramat igen alázatosan kérvén, fejedelmi kegyelmességéből méltóztassék alázatos igaz hívének hideg tetemének tisztességes eltakarításának napját méltóságos személyének jelenlétével condecoralni. Melyért az szent isten Nagyságodat bőséges testi és lelki jókkal s áldásaival látogassa, kiért több alázatos hive is Nagyságodnak életek fogytáig hűséges szolgálatjokat mutathassák, látván üdvezült uramnak hideg tetemének Nagyságodtól mint igaz hívéhez megmutatott kegyelmességét. Mivel kegyelmes uram Nagyságod kegyelmessége megszolgálására az én igen gyarló árva állapotom igen elégtelen, könyörgésem által kérem az szent istent, hogy isten Nagyságodot minden dolgaiban üdvességes szerencsésé és hosszú életűé tegye, mindennemű szomorúságtól őrizze és őtalmazza. Isten tartsa meg stb. Datum ex Somkerek, die 27 Martii, anno 1642.

Nagyságodnak alázatos árva szolgálója, nemzetes Mindszenti Gábor uramnak meghagyatott özvegye

árva Pécsi Ersébeth.

Külszím : Illustrissimo principi domino domino Georgio Rakoci juniori stb.

(Eredetije a magyar királyi országos levéltárban.)

Tarapovics Bazil vladika fogsága.

Tarapovics Vazul munkácsi görög püspök fogságának történetét Basilovics »Brevis Notitia Foundationis Theodori Koriativits« című munkája I. kötetének 58. s. köv. ll. bőven elbeszéli: — de egyoldalú adatok alapján. Az alább következő levelezés érdekes adatokkal járul hozzá.

1. 1640. november 12.

Alázatos szolgálomat ajánlom Nagyságodnak stb.

Esék értésemre kegyelmes uram, ez itt való vladika hogy csak alattomban ment volna Nagyságodhoz panaszolkodni, ilyen dolog felől, hogy vagyon egy Ivány nevű faluja Nagyságodnak az melynek szőlőhegye/í/ is vannak, és az szegénység könyörögvén asszonyonknak ő nagyságának is ittlétében, mivelhogy ennek-előtte az püspöknek dézmával nem tartoztak, hanem egy igen vén pap vala, Ganadinak hitták, az koldulni ment oda az faluban szüretnek idején, és úgy kódulgatott, az ki mit adott neki isten

nevében. Immár most az szegénység eszében vötte, hogy illetlenül veszi az dézmát rajtok, úgy találának meg engemet is s asszonyunk ő nagysága is én hozzám küldte vala az szegény emberek supplicatióját, és megindulék az dologba, ugyan inquiráltattam felőle, az inquisitióból feltaláltuk, hogy soha nem adtak ezelőtt dézmát abból az helyből, és ehez képest én sem engedtem meg neki, az kiért immár haragjában hogy hittel mondották rúla az szegénység. azokat mind kiátkozta, ugyan átkozó levelet küldözött az jószágban lévő orosz papokra, hogy se az cercomban ne járjanak, se ne kereszteljenek, se ne temessenek, ezt azért cselekedte, hogy megesküdtenek; ilyen mód nélkül cselekedett haragjában; az vármegyére is küldöttem két átoklevelet. Több illetlen actái is vannak, melyről most akarok inquiráltatni, és minden actáit relatoriában vétetvén, be akarom Nagyságodnak küldeni, az mely leveleket mutogattak, utaltak aval. Ez, kegyelmes uram, mindent kitakar innét Lengyelországban az jövedelme nagy, ő hozzá képest csak az negyven nestet sem vehetem meg Nagyságod számára rajta. Azért kegyelmes uram vegye be Nagyságod panaszát és küldje ki és ő magát csak egy szóval kellene tartani, az mig ott érné az actái felől való informatio, azon vagyok kegyelmes uram, hogy hittel kikeressem minden actáit és ha lehet azon kell lenni, hogy kitulhassuk innét, mert káros mind az szegénységnek, s mind Nagyságodnak. Most kegyelmes uram ez dologról csak ezt írom Nagyságodnak, hanem késedelem nélkül minden actáiról tudósítom Nagyságodat mentül hamarébb.

Az dézmálásokat csak szinte most végezték el. Az foglaláshoz is mindjárt hozzá fognak. Az dézmabor mind Beregszászban, s mind több helyeken s majorsággal együtt meg fogja haladni az négyszáz hordó bort, vagy több is valamivel. Az foglaláshoz is hozzákezdvén, száz hordó bornál valamivel többet foglaltatok, az áráról contentálván az embereket. Még itt tiz-tiz forinton adták egyebeknek, de ha lehet azon leszek, hogy kilencz forinton megvehessük. Tudom, hogy az beregszásziak inkább reá tartják, mivel azoknak szűkebb borok vagyon; most 15 forinton is adták, de Nagyságodnak talám tizenkét vagy tizenhárom forinton ide fogják adni. Az vidéken, minthogy ott olcsóbb az bor, hat vagy hét forinton is el fogják adni, felét pénzül, felét gabonául fogják contentálni, úgy hogy nem fognak zúgolódni érette. Mihent czeek végben mennek, mingyárást derekasb extractust küldök Nagyságodnak. Az püspök vagy vladika felől késedelem nélkül akarom Nagyságodat alázatosan tudósitanom. Ezek után tartsa meg az úristen stb. Datum ex Munkács 12. die Novembris 1640.

Nagyságodnak

alázatos szolgája és hive
Ballingh János m. p.

Addig kegyelmes uram nem is kellene kibocsátani az vladikát, mig innét az informatiót be nem küldöm.

Kívül más kézzel : 1640. 20. Novembris reser. A. J. Balling uram. Egy oláh pap vladika dézmát exigál egy falun, s hogy intercipiálták a dézmát, kiátkozta az községet.

Külszín : Illustrissimo principi domino domino Georgio Rakoczy stb. domino mihi semper clementissimo. Cito, cito stb.

Oldaljegyzet I. R. Gy. kezével : értjük az ő kegyelme irását s az szerént cselekedjék.

(Az egész levél Ballingh írása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

2. 1641. j a n. 16.

Generose domine vicine nobis observandissime.

Servitiorum commendatione praemissa, istentül Kegyelmednek minden jókat megadatni kívánunk. Esék értésünkre, hogy Kegyelmed, nem tudatik az erdélyi fejedelem parancsolatjából-e avagy peniglen csak maga akaratjából Basirius Tarasovicz munkácsi klastromban lakozó görög püspököt minden érdeme kívül megfogatta volna és mostansággal is fogva tartaná, sőt mindennemű marháit, portékáját, kalastromhoz való jószágát elfoglaltatta volna; annak felette törvényt akarna reá szolgáltatni. Mivel penig az mint nálunk tudva vagyon, semmi vétke nincsen, ki miatt ezeket szenvedje, annak felette az elfoglalt kalastromhoz való javaira régi királyoktól adott donatioi confirmatioi vannak, kik mellett mind maga s mind az praedecessori szabad uraságában voltak, és ha valamiben excedalt volna is, ő neki más competens és egyházi birái vannak. Minek okáért Kegyelmedet szeretettel kérjük, admo-nealjuk is, Kegyelmed azon püspököt fogságából bocsáttassa ki s az elfoglalt klastromhoz való javait szabadítsa fel, és törvényt ne szolgáltatasson reá, ha valamiben excedalt renden kívül, Kegyelmed delegálja az egyházi biráknak, ott Kegyelmednek elég satisfactiot impendálnak. Az klastrom penig és hozzávaló jószág mivel régi fundatiok, Kegyelmetek semmi uttal el nem veheti tőle, mivel az közönséges igazság is azt hozza magával, hogy kinek-kinek az övé megadattassék. Kegyelmedtől választ várunk. Isten tartsa Kegyelmedet jó egészségben. Datum in Ungvár 16 Ianuarii, 1641.

Generosae Dominationis Vestrae

vicinus servire paratus
comes Joannes Druget
de Homonna.

Kívül : Homonnai János uram levelének pariája.

(Egykorú másolat a magyar királyi országos levéltárban).

3. 1641. j a n. 18.

Illustrissime comes domine domine mihi colendissime. servitorum meorum addictissimam commendationem.

Az úristen Nagyságodat minden kedves jókkal és jó egészséges hosszú élettel áldja meg. Megadák az Nagyságod levelét 17 Januarii tizenkét óraker tájban, melyben írja Nagyságod, hogy esett volna értésére, hogy én az Basilius Tarasovicz görög püspököt minden érdeme kívül megfogattam volna és mostansággal is fogva tartanám, sőt mindenuemű portékáját, marháját, klastromhoz való jószágát elfoglaltattam volna, annak felette, hogy törvényt is akarnék láttatni reá, kire semmi vétkét nem értette volna Nagyságod, az kiért azt kellene szenvedni, más az, hogy régi királyoktól adatott donatioi s confirmatioi volnának, ki mellett mind maga s mind praedecessori szabad uraságában voltanak és ha miben excedalt volna is, ő neki más competens és egyházi bírái volnának.

Hogy azért az elsőre tegyek választ Nagyságodnak, hogyha magamtúl cselekedtem-e, avagy az én kegyelmes uram az erdélyi fejedelem ő nagysága parancsolatjából? az dolgot Nagyságod így értheti minden bizonytal, hogy az mikor az én kegyelmes uram ő nagysága jószágát s jobbágyit sok mód nélkül való dolgokkal, abusokkal, szokatlan dolgokkal s törvénytelenésekkel terhelte volna, elunván az sok panaszszokat az szegénységnek, és több oly applicatiokat is cselekedett, hogy az kik dézmákkal tartoztanak volna is, azokat is praetextusok alatt az klastromhoz applicalta, és ezeket megunván, akartam elsőben inteni, hogy azoktól supersedealjon. Végre kívántam azt is, hogy igazítsuk el magunk között, de mivel neki nem tetszett sem az intés, sem azoknak eligazítása, panaszlani ment az erdélyi fejedelemhez, az én kegyelmes uramhoz ő nagyságához, azonban én is informatiot irtam az én kegyelmes uramnak ő nagyságának, végre osztán inquisitoria bocsátotta ő nagysága az dolgot, és így az nemes Beregh vármegyétől bírakat eskütteket kikérvén, legitime inquiráltattam és az inquisitiot relatoriában beküldöttem ő nagyságának, ő nagysága meglátta az relatoriából és ő nagysága az püspöknek Fejérváratt létében in paribus meghagyta, az supplicatiojára is az én kegyelmes uram ő nagysága azt írta, hogy azokból expurgálja magát, és így bocsátotta ki az fejedelem ő nagysága, sőt arra is offeralta magát ő nagyságának, hogy expurgálja magát és kijövé az püspök Erdélyből, jött hozzám, mind az supplicatiot megadván s mind az ő nagysága commissioját, és így megjelentvén énuekem, micsoda válaszszaal jött volna ő nagyságától az fejedelemtől, megértvén én is mondám az püspöknek, hogy az ő nagysága akarhatja az, hogy expurgálja magát azokból, az püspök is accedala arra. hogy az

inquisitiók ellen replical, és így egyenlő akaratból megegyezvén az püspökkel, subiicialván magát az Bereg vármegye viceispánját bírálóval és esküttivel együtt, bizonyos terminust hagyván neki, ugymint 16 diem Ianuarii az ő replicait s mind pengig az inquisitiókat ő kegyelmének megruminalván, lelkeismereti szerént deliberáltak fölöle, és mivelhogy oly dolgok is jöttek be az tanukban, az kiért méltónak itélték ő kegyelmek, hogy tisztitül is priváltassék, és így szakadott vége dolgának.

Az hol pengig Nagyságod azt írja, hogy ha valamiben excedalt volna is, de más competens egyházi bírái volnának, istennek kegyelmességébül huszonegy esztendejében jár miulta itt lakom, de nem volt az püspököknek több competens bírása, hanem az munkácsi fő possessorok, egész az jó emlékezetű Magoczi Gaspar-tól fogván való possessoroktól dependealtanak, most is az szerént, az én kegyelmes uram sem akar abutalni avval; más az, ha az régi szent császároktól s királyoktól adatott donatiojuk és confirmationalis levelek vagyon, abban én nem kételkedem; az mi ő magában az klastrom dolgát nézi, annak nincsen semmi impedimentuma szabadságának, hanem mind megtartattak s tartatnak most is, de az személy ugymint az püspök, az ki magát jól nem viselte, az possessorok priválták ha dolgát nem szerették s mást állattak helyében; mert ezen jószág hasznával élnek az püspökök, az mint az régi szokása volt ennek az jószágnak és helynek. Ezt is pengig az püspököt nem senki egyéb, hanem az én kegyelmes uram állatta be tisztiben és az én kegyelmes uram donatiója mellett lakik. Itt ebbül is eszében veheti Nagyságod, hogy az ki őtet beállatta, ugyanaz is priválhatja, ha mód nélkül viseli magát. Más az, noha vagyon régi levelek, de igen ommittalták és elléptek mellőle, mert ennekelőtte az egész Beszkédalja mind innet dependealt egész Makoviczától fogva, de most csak az én kegyelmes uram jószága tartja többire, és ő nagysága is szabad volna vele, ha az maga jószágát odaengedné, vagy nem, mint szintin más urak, az kik hogy most ide nem engedik, hogy az püspöktől dependealjanak. Ez ilyenbül Nagyságod eszében veheti, kitül lehessen dependentiája ez idegen püspököknek. Hogy pengig én az klastromtól csak egy talpalatnyi földét is avagy jószágát elfoglaltam volna, abban Nagyságod semmit ne higjjen, de hogyha ő magát az klastromtól elkezdik szakasztani, ki ugy is leszen, nem következik, hogy avval az ő jószágát foglaltuk volna el, mert az püspök helyett más püspököt állathatnak és az czerkombhoz való jószág, örökség és minden proventusa helyben áll. Nagyságodat azért kérem, hogy az én kegyelmes uram ő nagysága ellen ne patrocinaljon neki, és az ő sinistra expositiójának helyt ne adjon. Mely dolgot ha cselekeszik Nagyságod, az én kegyelmes uram is Nagyságodtól kedvesen veszi, én is Nagyságodnak megigyekezem szolgálni. Talám még az püspök maga

is többet használhat vele, ha másképen veszi eleit dolgának. Ezek után Nagyságod énnekem jóakaró szolgájának parancsoljon mindenkör bizvást. Datum ex arce Munkács, die 18 Ianuarii, anno 1641.

Kivül: Homonnai János uram levelére tött választételeznek paraiája.

(Egykoru másolata Balling János levelének a magy. kir. orsz. levéltárban.)

4. 1641. mart. 30.

Hogyha kegyelmes uram az vladika mellett való intercessorok megtalálnák Nagyságodat, hogy jó módok alatt az menyében az Nagyságod méltósága is meg nem bántódván helyben akarná hagyni, melyre nézve im egynehány conditiókat irtam le, úgyhogy ha Nagyságodnak illendőnek látszik és helyben akarja hagyni, az Nagyságod kegyelmessége, de ítéletem szerint szükségesek ezek az conditiók.

1. Mivelhogy Nagyságod provomealta és az Nagyságod donatiojával birta az püspökséget, s az Nagyságod jószágát is birta az püspökséghez, az Nagyságod árnyékában nyugutt eddig is, az császár urunk ő felsége és az több királyok méltósági helyben maradván, mivel az klastromnak vagyon az régi császároktúl és királyoktól privilegiumok és donatiojok, az ugyan mind helyben maradhat. De mivelhogy ab antiquo mind az püspökök s mind az klastrom Munkács urától és az possessoroktól dependealt, így ezután is Nagyságodat ismerje patronusának s kegyelmes urának lenni, mivel az Nagyságod donatioja s promotioja által vagyon ez hivatalban, és ne confugialjon ezután Nagyságod bosszujára sem az lengyel püspökökhöz sem magyarországi urakhoz, hanem ez helynek, de legfőképen Nagyságodnak méltóságát szemei előtt viselje.

2. Hogy az klastrom jövedelmét idegen országban ne reponalja, az mint eddig is az mit kaphatott, beejtette Lengyelországban és oda takarta, hanem az klastromnak szükségére és épülésére megtartsa hiven, kire hittel is köteles legyen. Alioquin, hogyha ez dolog comperialtatnék, privaltassék tisztitül simpliciter minden perpatvar nélkül.

3. Hogy ennyi sok és feles lengyel papokat és deákokat ne tartson, hanem inkább hazafiait tartson és tanitson, avagy penig egy avagy két tudós embert ha tart mellette, elég legyen, talál Magyarországbán mind papot deákot maga mellé, mert ha így leszen az mint most, megemésztk az klastrom jövedelmét, és az Nagyságod szegény jobbágyinak s jószágának nagy romlása leszen.

4. Hogy az oroszág közé mind az Nagyságod jószágában s mind egyebekében, az kik most az klastromhoz pertineálnak,

semmi új taxát és jövedelmet az szegénységre ne contribualtasson, hanem az mint az ennekelőtte való jámbor püspökök megelegettenek az régi usus szerént való jövedelmekkel, nem úgy mint eddig, hogy az szegény községnek megromlására cselekedett, ugmint az divortiumtúl is az hol hat forintot vöttek elein, most ez az vladika tizenkét forintot vött, az hol tizenkét forintot vöttek annakelőtte, most ez huszonnégy forintot avagy többet is vött. Annakfelette oly tilalmokat imponalt az jószágban, kire az szegény ember elégséges nem lehetett, hogy azokat is pénzvétellel, saczolatással terhelte nagy nyomoruságokra. Történtek ilyen dolgok is, hogy ejesztésekkel az szegény embereket megejesztették, csak azért is, hogy inkább valami munkára reá vehessék, úgmint szőlőkapálásra s egyéb dologra is; hogyha azért ennekutána afféle dolgokat követne az jószágon és az ilyenben comperialtatnék, privatioja lehessen s legyen érette, és az kárt is megvehessék rajta.

5. Hogy az szegénységen méltó panaszokodásokért boszut rajtok ne álljon semminemű szin alatt, sőt inkább complacalja szegényeket.

6. Hogy vendégfogadót az klastromban ne tartson, holott gyakran volt ez, hogy az lengyelek kijőnek Lengyelországból és az Nagyságod vendégfogadója ellen ott tartja az vendéget, korcsomát árulván, sert és bort; hogyha ezután effélében comperialtatnék, erőtlén legyen szabadsága az ilyen dologban.

7. Vannak valami szőlőhegyek az iváni, lankai és lohói hegyeken; ezeket Nagyságod törvény szerént való igazításra hagyhatja.

8. Hogy ez mostani fogságárúl gonosz végre meg nem emlékezik, és semminemű szin és praetextus alatt boszut nem áll senkin, Munkács várához tartozókon is.

Ezeket kegyelmes uram értvén Nagyságod, ha arra megyen az dolog, hogy az intercessoroknak tekintetiért accedalna Nagyságod az hozzá való kegyelmességre, vagy az hogy ugyanott Nagyságod előtt, avagy az, hogy bizonyos emberek előtt mind az ő részéről és mind az mi részünkrül bizonyos arra rendeltetett emberek jönnék ide, hogy azoknak is lenne plena autoritasuk, és ugyanitt ebben az helyben lenne az compositio; mindazonáltal az mint Nagyságodnak tetszik, az tevő leszek. Talám nem ártana kegyelmes uram ezekről Bornemisza János uramot is tudósitanunk.

Noha bizony ez is odajárullhatna, hogy Homonnai uram ő nagysága az maga jószágát mindenestül, mind homonnait és ungvárit, az praemislyei püspökséghez engedte birni, ki azelőtt az itt való klastromtúl és püspökségtül dependealt, és azt nem sollicitálja ez az püspök, noha evvel is megbántódott ennek az klastromnak privilegiuma, s abutalt avval is, kiből kitetszik, hogy ez is

mind egyet ért avval az praemislyei püspökkel, és tantum facit, mintha ez munkácsi jószágot is Praemislyéhez bírnák, és mint-hogy idegen ember az püspök, nem gondol vele, az mit az szegény-ségen elvonhat, elvonsza.

Ezeket azért irám, kegyelmes uram, hogy ha egyéb nem lehetne benne, az mint Bornemisza János uram is írja, hogy mind az császár ő felsége s mind palatinus uram irtak Nagyságodnak, hogyha ugyan helyben kezdené Nagyságod hagyni, azokra nézve és az intercessorokra nézve ilyen conditiokkal menjen Nagyságod reá, ha így tetszik Nagyságodnak. Ex arce Munkács, die 30 Martii, anno 1641.

Nagyságodnak

alázatos szolgálója és hive
Ballingh János.

(A dült betük és a névalírás Balling saját kezével.)

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

5. 1642. m á. j. 24.

Illustrissime princeps domine domine stb.

Az úristen stb. Az Nagyságod kegyelmes parancsolatját 22 die Maii hozák meg Kővárból, melyben kegyelmesen írja Nagyságod, hogy Csomaközi Boldizsár és Lugasi György az Nagyságod kegyelmes jóakaratójából helyben maradhassanak,¹⁾ de Kende Andrást és Rápóthi Györgyöt elbocsássam, azért az szerént is cselekeszem az mint Nagyságod parancsolja. Bogádi András uram levelét hozák ma negyednapja, melyben ír az vladika felől, hogy Bécsben beszélgetett volna vele Bogádi uram, és hogy azon volna,²⁾ hogy megint visszajönne, hogyha Nagyságod megengedné, és hogy cancellarius uram ő nagysága is intercedalna mellette Nagyságodnál, de minthogy megváltoztatta religioját, s pápistává lött, nem reméni ő kegyelme Bogádi uram, hogy Nagyságod arra lép-nék, és Bogádi uram cancellarius uramnak így szólott felöle. ha szintén urunk, ugymint Nagyságod, assentialna is annak. hogy visszajöjjön, de csak az batykók és az orosz-ság is agyonvernék hitinek megváltoztatásáért.³⁾ Ki kegyelmes uram ugyan úgy is történhetnék az, mert immár is vagyon hirekkel; más az, hogy az minemű morosus és telhetetlen ember, annakfelette az mi jövedelmet kaphat, mind Lengyelországra takar, annakfelette az Nagyságod kegyelmességétől is elszakadott, ennekutána is buvát és boszuját szenvedhetné Nagyságod s mind az Nagyságod jószága;

1) *Oldaljegyzet.* Csak tartsa ahhoz ő kegyelme magát.

2) *Old. j.* Irtunk mi már az felől kegyelmednek.

3) *Old. j.* Az dorogit állassa be jó módjával.

de ha lehetséges kegyelmes uram csak ellegyünk nála nélkül, mert ennekutána is soha jól nem viselné magát. Az attestatiot is az elmúlt hétfőn pecsételtetem meg az nemes vármegyével, immár az készen vagyon, és fel is küldöm Bogádi uram kezéhez mindjárt. Immár elküldöttem az dorogi esperestért Marinicz Jánosért, és ha elérkezik, ugy igyekezem convenialni vele, hogy Nagyságodnak is kárával ne legyen, az szegénységnek is előmentére legyen, minthogy idegen püspököt nem is vennének be, hanem hazafiát. Mostan kegyelmes uram itt Beregszászban vagyok néminémű igazgatásoknak okáért. holnap Váriban megyek, ott is lesznek holmi törvények és igazgatások, azokat elvégezvén visszamegyek Munkácsra. — — — — —

— — — — — In reliquis stb. Datum ex oppido Beregszász, die 24 Maii, anno 1642.

Illustritatis Vestrae

servitor et fidelis humillimus
Johannes Balling.

Külczim: Illustrissimo principi ac domino domino Georgio Rakoci stb.

Kívül: 1642, die 30 Maii reser. A. J. Balling uram.

(A levél Janesovics írása.)

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

I. Rákóczy György külföldi összeköttetési történetéhez.

Az alább következő levelek és okiratok »Okmánytár I. Rákóczy György svéd és francia összeköttetési történetéhez« című collectio kiegészítéséhez járulnak néhány fontos adalékkal

1. 1643. szeptember 17.

Hoch und wohlgeborner gnädiger Herr. Dero Excell. werden verhoffentlich meine drey vorgehendte Schreiben, darinnen ich allen Zustandt nach Notturfft vermeldet, zurecht empfangen haben, der *Ragoczy* macht alle praeparatoria zu einen schlainigen Aufbruch, raist selber in dem Landt herum, stelt Musterung an, und armiret, will aber bis zu erlangter Nachricht von der Porten zu der cathégorischen Resolution, welche ich nach allen Vermögen, so mündlich als schriftlich urgire, noch der Zeit sich nit bewegen lassen. Ich hoffe aber, es werde von Constantinopel kheine andere als gutte Resolution folgen, weilen der *Ragoczy* durch den 90. französischen Ambasciador und seinen Residenten, ehe sie desz *Ragoczy* und meine lezte Schreiben empfangen,

bercith gar gute Vertröstung bekommen, so er dem Herrn 191 . . . . und mir zu lesen anhero geschickt, der *Ragoczy* und die Ständte werden umb einen endlichen Schlusz zufassen, und sich absolute zuerklären an morgen als zehendten Septembris alhier wider zusamben khomen. Da ich zu Erlangung einer gutten Resolution nichts unterlassen soll, ich zweiffe fast nit mehr an der Sach gewünschten Auszug, woh nit der verrätherischer Kassay des *Ragoczy* Canzler seiner Gewonheit nach etwas darzwischen macht, solte nun der alte Schelm das Werkh mit seinen Iuristen griffen gar aufzuziehen sich unterstehen, wolte ich ihme bey dem *Ragoczy* und Ständten als einen Verräther der ganzen gemainen Sach öffentlich anklagen. Sonsten hat man alhier, dasz der Feindt gegen primo Octobr. alle seine Macht, und alsz dan etwas hauptsächliches gegen Eure Excell. vornemben, umb dieselbe entweder zu einer Hauptschlacht zu bringen, oder dern gefasten Posto zu quittiren, obligiret zu machen.

Eben als ich zu Weissenburg in diesem Schreiben begriffen, schicket der *Ragoczy* auf meine vorgehendte inständige Sollicitation, dasz ich neben Herrn 191 eylig solte zu ihme kommen, welches ich auch gethan, da hat er mir von seinem Residenten zu Constantinopel andere Schreiben gewisen, darinnen er des consenshalben gute Vertröstung thuett, und begehrt der *Ragoczy*, dasz Euer Excell. ich schreiben solte, dasz sie wegen so langen Verzugs nit wolten* ungeduldig sein, sein Resident wurde am ersten dises den grossen Vezier solenniter wegen der Sache ange-redt haben, darauff er stündlick gute Resolution gewärtig und weilen der 90 Ambasciador die Sache mehr reculiret als guett gemacht, wegen der dreyssig tausent Thaller ganz unbeständige Resolution von sich gibt, und sonsten ungeschwindt, untüchtig, oder male affectionirt von dem *Ragoczy* aestimirt würdt. Als hat Er seinen gedachten Residenten wegen desz Werkhs Commission erthailt und Volmacht gegeben, dasz er über die dreyssig tausent Thaller noch sechs und dreyssig Tausent thaller von dem seinigem eigen spendiren und versprechen soll, so der *Ragoczy* einer Monath Zeit selbsten, paar bezahlen will, hat mir hoch geschworen, dafern von dem Türkhen kein express Verbott khombt, wolle er lieber sein Bluth als dises Vorhaben verlassen. Das er solte bey dem *Feindt* gesandten haben, halte ich, seye eine iesuitische Practikh, und Gescheche dem *Ragoczy* unrecht, weilen er trefflich darwider protestirt, erindert; da Euer Excell. Prowiandtshalben dero Orten nit bleiben khonten, und destwegen etwas müesten zurück gehen, wolte er darumb nit erschrekhen und bittet, sie wolten nur Olmüz und andere Posten wohl besetzt lassen, damit er durch solche Mittel. die vor disen gedachte hungarische Reitter schikhen und das Fusz-

Volk khönte abhollen lassen, vermaint auch, da sich der Feindt unterstehen würdte, umb Euer Excell. zugehen, und sich im Schlesiens zulegen, auch also demselben die Lebensmittel, die Correspondenz oder die Gelegenheit zurükh zugehen abschneiden wolte, dasz dieselbige sicher in Hungarn gehen und Tyrna oder Preszburg hinwegnemen khönten, doch mit diser Protestation, dasz sie die hungarische Ständt vielmehr in ihren Libertet zu schützen als zu ruinieren begehrten, und hetten allein mit dem *Feindt* zuthuen.

Auf solchen Fall wolte der *Ragoczy*, wan Er auch khein Consens und Türkhen hette, sich mit Euer Excell. coniungiren massen, dann Er alle Sachen dergestalt fertig hette, dasz er immer 10 oder 12 Tagen marchirn könte, unter dessen wolte Er, wasz nur ohne expresse Feindt Erklärung sich wolte thuen lassen, dem *Feindt* so viel Diversion machen, dasz Er mit den Hungarn allzeit würdte auf ihne dasz absehen richten müessen. Sonsten arbeithen der *Feindt* und der König in Pohlen an der Porten was sie khönnen, ob sie desz *Ragoczy* Intention verhindern und von den Türkhen an den *Ragoczy* ein prohibitorium verpracticiren möchten, und errindert der *Ragoczy* nochmale, dasz Euer Excell. nit unterlassen woldten den Königsmarkh und alle ihre Macht zusamb zuziehen, damit Sie auf allen Fall dem *Feindt* machten gewaxen sein, und saget, dasz Er vor Euer Excell. mehr Sorgtrag als für sich selbst. Ich erwartte mit grossen Verlangen Antwort auf meine erste Schreiben und noch mehr auf die Resolution von Constantinopel, an welche ich absolute mich gebunden sehe, damit Euer Excell. ich die nothwendige cathgorische Resolution bringen khönne. Ich solte zu Fortsetzung dieses Werkhs Tag und Nacht khein Arbeit sparen, und empfehle dieselbe hierbey dem allerhöchsten zu stethevehrendten wohl ergehen. Geben Fogräsch am 10. Septembris 1643.

Euer Excell.

gänzlich untertheniger
Jac. Rebenstokh.

P. S. Euer Excell. wollen nit unterlassen vor allen Dingen die Plenipotenz nacher Legniz zu schickhen.

Külczim: A son Excellence Monseigneur Linnart Torstenson Marchal de Camp pour sa Maiesté de Suede.

A dült betükkel szedettek titkosak. A számok nevéket jelentenek.

(Ered. m. k. orsz. ltár.)

2. 1643. n o v.

Ego Jacobus Rebenstock bona fide promittere, hocque ipso suam ser^{tm} assureare volui, quod postquam clementi desiderio

suae ser^{ti} adeoque de mandato dni campimarschalli Törstensonii nomine d. d. confoederatorum Constantinopolim petiturus, a sua ser^{te} pro itinere perficiendo mille talleri imperiales, mutuo dati sint. Illos iam dictos mille taleros ab exc. sua d. campimareschallo certo missum restitutumque iri: aut debere a d. campimareschallo suae ser^{ti} in loco ab ipsa designando sine defectu prima occasione numerari ac exhiberi. Datae Albae Juliae die. .Nov. a. 1643.

(Orsz. lev. Act. publ. f. 47 nr. 43.)

3. 1643. november.

Nos Georgius Rakoczy, dei gratia princeps *stb.* Recognoscimus per praesentes et assecuramus affidamusque in verbo nostro principali universos et singulos tam graecae quam etiam hebraicae ac alterius etiam nationis, cuiuscunque ordinis et status homines Constantinopoli residentes et habitantes, quod nos fidelibus nostris Generosis Stephano Seredi de Görcsön, supremo comiti comitatus Krasznensis ac Stephano Kőrösi de Várad legatis nostris ad fulgidam (*kimaradt*: portam) invictissimi imperatoris turcarum legatis ac etiam generoso Michaëli Maurer intimo aulae nostrae familiari eisdem legatis nostris adiuncto plenam et omnimodam certamque authoritatem et plenipotentiam dedimus et concesserimus super eo, ut ipsi ad peculiare nostras necessitates in dicta porta ottomanica expendendas sexaginta millia tallerorum imperialium a certis praecipuis hominibus sub spe futurae restitutionis mutuo, vigore litterarum nostrarum praesentium assecuratarum petere, levare ac cum iisdem, de eiusdem summae plenaria et certissima persolutione persolutionisque competenti termino tractare, transigere, eosque qui dictam sexaginta millium tallerorum summam sive integre, sive particulatim ex sua quisque parte mutuo dederit et concediderit, penes hasce literas nostras principales assecuratarum assecurari et affidari literis suis obligatoriis peculiaribus possint et valeant.

Quicumque autem praedictam tallerorum summam sexaginta millium sive insimul integre, sive particulariter ad requisitionem mutuati fuerint et dederint ad obligationem eorundem legatorum nostrorum, quantumcunque eorum quilibet summam largitus fuerit ac ex parte cuique eorum dicti legati nostri superlevata tallerorum summa suas obligatorias dederunt et quemcunque terminum cuiuscunque summae persolvendae praefixerunt, ad eundem terminum certo certius eisdem creditoribus iuxta suas cuiusque obligatorias certo certius ibidem Constantinopoli reddi, restitui et integre persolvi curabimus. Interim autem praefatorum legatorum nostrorum litteras obligatorias, quas cuique creditori

dabunt, eiusdem omnino vigoris et valoris firmitatisque esse volumus, ac si nos ipsi easdem regno nostro dedissemus.

Ac in huiusce nostrae assecurationis testimonium praesentes literas nostras principales dandas esse duximus et concedendas. Datum Albae Juliae. . . . . Novembris 1643.

(Egykoru másolat a m. k. orsz. levéltárban)

4. 1643. november 16.

Ego Jacobus Rebenstock, praetorianorum dragonum in exercitu suecico colonellus locumtenens, et Andreas Orbay legionis equestris capitaneus, locumtenens, universis ac singulis quorum interest, notum testatumque facimus.

Nos iussu ac nomine sersmae potentissimaeque principis ac dnae dnae Christinae, suecorum, gothorum ac vandalorum reginae, dnae nostrae cltssimae, ut et laudatissimae coronae Sueciae, ad srsmm clsmque principem ac dnum dnum Georgium Rackoczy principem Transylvaniae, partium regni Hungariae dominum ac sicularum comitem, ab illrsmo ac excelmo dno dno Leonhardo Torstensohnio, srmae regiae mtis ac coronae Sueciae, necnon dnorum confoederatorum respective senatore generali, ac campimareschallo in Germania. goubernatore generali in Pommerania, summoque in hoc negotio plenipotentiaro, deputatos ac missos fuisse, ut srmae regiae mtis coronaeque Sueciae, regis christianissimi, caeterorumque d. dnrum confoederatorum, cum testatissimum pro universali in christiano orbe pace, communi bono publicaque tam sacra, quam civili libertate, iniusteque oppressorum principum, ordinum ac statuum restitutione ac defensione zelum, tum syncerum amicum ac singularem erga srmum Transylvaniae principem, ipsius srmam consortem, successores, liberos, haeredes, ordines ac status, affectum, praesentemque communis foederis ac belli statum plenius remonstrantes, publice privatimque salutaris ac cum srmo Transylvaniae principe, heroica sua consilia pro bono ac libertate communi variis, illustribusque argumentis hactenus praeclare demonstrante, sancienti foederis tractationem ac conclusionem, usque ad diplomatis a praedictis d. dnis confoederatis, per suam srnitatem desiderati exhibitionem, solennioremque confirmationem, pro nostra virili quam diligentissime proque nobis data instructione ac potestate quam fidelissime urgeremus ac promoveremus.

Itaque plenipotencia a regia mte ac corona Sueciae, suae excellenciae dno campimareschallo primum transmissa deinde suae serenitati principi Transylvaniae, et in authentica copia et in originali exhibita, dissertisque verbis tum communiter, regiam mtem ac coronam Sueciae praedictae suae excellenciae concedere, ut suo

ac coronae Galliae nomine, srmum Transylvaniae principem assecuret. conditiones ab ipso propositas, ac postulas, infraque scriptas, ab ipsis praestitum ac impletum iri; quin etiam easdem ac consentaneas conditiones suae srtati per aliquem a se missum plenipotentiarium transmittat; tum specialiter summam saepius dictorum articulorum exprimente, ut et nostra commissione, literis fiduciariis ac tam scripto quam voce expressa instructione freti, a sua serenitate debito cum respectu obtinuimus, ut ex summo erga d. dnos confoederatos communeque universi christiani, nominatim euangelici orbis bonum, affectum nobiscum de praedeclarati foederis articulis, ac conditionibus ab utraque parte praestandis tractaverit, conuenerit ac concluderit.

Quamobrem, nos, et praeallegatis fundamentis et expresso dni campimareschalli mandato, nobisque data facultate, nihil prorsus quod ad huius foederis promotionem absolutionemque necessarium ac utile visum fuerit, negligendi, firmiter innixi, clmtissimorum nostrorum principalium nomine, saepedictum Transylvaniae srsrum principem, srsram ipsius coniugem, successores, liberos, haeredes, adiunctosque Hungariae et Transylvaniae ordines et status, sincere, sancte, constanterque his nostris literis assecuravimus et assecuramus, omnes et singulos articulos a sua srtate per generosos ac nobilissimos viros, dnos, dnum Georgium Dorfling, et dnum Hieronymum Plettenberg, suecicos colonellos primum ad coronam Sueciae transmissos, deinde a sua excellencia dno campimareschallo, propria manu ac sigillo subsignatos ac remissos, hicque a nobis ipsis descriptos subscriptosque, solenni diplomati primo quoque a regia mte ac corona Sueciae, suo tempore autem a christianissimo Galliae rege, caeterisque d. dnis confoederatis exhibendo, si non verbotenus, tamen quo ad rem ipsam sensum, ac effectum insertum, omniaque ac singula ipsorum contenta, syncere, firmiter ac efficaciter a d. dnis confoederatis, imprimis a regia mte ac corona Sueciae praestitum, ac adimpletum iri.

Vicissim constanti spe fruimur, a srmo Transylvaniae principe, srma ipsius coniuge, dnis successoribus, liberis, haeredibus, addictisque ordinibus ac statibus: conditionum a srmo principe, suo, suorumque iam recensitorum nomine promissarum, synceram, efficacemque praestationem ac impletionem omnimode subsecuturam esse.

Sequuntur articuli paulo ante nominati, et a sua sernitate postulati:

I.

Primo omnium consensus imperatoris turcarum certo certius est impetraudus, ut in bellum contra imperatorem Ferdinandum

III. in Hungaria per srsmsm Transylvaniae principem gerendum, consentiat, annuat et iuvet: ita ut personam principis Transylvaniae, uxorem, et liberos, omniaque bona ubiuis existentia in protectionem suam recipiat, et in auxilia illi subiectos, necessitate postulante ipsi submittat, tam contra imperatorem Ferdinandum, quam alios etiam hostes ipsi adhaerentes; item alios principem aggressuros, ac molestaturos qui se contra principem, statusque Hungariae et Transylvaniae opponerent, bellum moverent. aut hostilitates exercerent. Et si forte, quod tamen deus propitius auertere dignetur, dictus princeps Transylvaniae haeredes et successores per hostes suos et maleuolos ex provinciis et bonis suis excluderetur, exturbaretur, imperator turcarum ad omnia bona amissa recuperanda suis viribus armisque assistat.

Sernsma regina ac corona Sueciae, adeoque rex christianissimus, caeterique d. dni confoederati promittunt se candide ac syncere totis viribus conaturos, ut hunc primum articulum in effectum deducant.

II.

Regina ac corona Sueciae, caeterique d. dni confoederati principem Transylvaniae, coniugem illius successorem et liberos eiusdem cum universis ditionibus et bonis eorundem ubiuis existentibus, hic in regno Hungariae et Transylvaniae, universosque et singulos eorundem status et ordines in ipsorum protectionem recipiunt contra universos et quosvis hostes, eorundemque aemulos remotiores et vicinos, cuiuscunque nationis, gentis et praeminentiae extiterint, apertos et clandestinos: ita ut si princeps praedictus, supradictique omnes cum principe nominati a quibuscunque hostibus clam vel aperte siue in personis, siue dignitatibus, bonis, ditionibus, sacrae ac prophanae libertatibus pacis vi de armis, aliaque hostilitate, impeterentur, invaderentur, et infestarentur, per se, vel per alios: praefati, sernsma regina ac corona Sueciae, rex christianissimus, caeterique d. dni confoederati, coniunctis consiliis, animis et viribus, eiusdem in tempore et sufficienter succurrent, et auxiliabuntur semper, necessitate exigente, nullaque ratione ac praetextu eos deserent.

III.

Si vero ipsemet princeps cum suis, vel post ipsius mortem (quod deus clementer avertat) vidua, successor et liberi ditionibus ac bonis suis tam in Hungaria quam in Transylvania existentibus priuarentur, srsma regina ac corona Sueciae, rex christianissimus, caeterique d. dni confoederati ad ipsorum condignam sustentationem et conseruationem quotannis quadraginta millia imperialium talerorum integrorum manibus ipsorum, vel ad id

ab ipsis destinatorum realiter assignabunt tam diu, donec in ditio-
nes ac bona amissa ipsorum. auxiliis ac viribus sermnae sueco-
rum reginae, regis christsmi. confoederatorumque aut bello, aut
pace restituantur. Vel si pecuniam praedictam non administrent,
honestam, ac principe condignam sustentationem re ipsa ipsis
praestabunt ac exhibebunt.

IV.

Regina ac corona Sueciae, rex christsmus, caeterique d. dni
confoederati, srmum Transylvaniae principem, consortem, succes-
sorem ac liberos, et regnum Hungariae ac Transylvaniae, eorun-
demque universos status ac ordines in protectionem modo prae-
declarato susceptos, ac in foedus commune receptos. in omni-
bus suis partibus, ac partium particulis (iis tamen exceptis quae
imperatori turcico iam subsunt) in libero etiam exercitio religionis
romanae catholicae, helveticae sive reformatae et lutheranae
ita in suam protectionem recipiunt, ut ea omnia et singula contra
quosuis occultos et manifestos turbatores potenter sint defensuri,
et cumprimis operam daturi, ut templa, prouentus et parrochia-
les domus ab anno 1608 a confessione helvetica et lutherana
qualicunque praetextu adempta, abalienata, euangelicis sine pro-
crastinatione in Hungaria restituantur.

V.

Regina Sueciae, rex christsmus, caeterique d. dni confoe-
derati occasione istius foederis ac protectionis in se susceptae ac
praestandae, nullo praetextu unquam ad regna Hungariae et
Transylvaniae praetensionem habebunt.

Artic. VI.

Durante bello d. dni confoederati principi Transylvaniae et
successoribus eius bellum continuantibus, primo anno ducenta
millia, reliquis annis simul et semel centum quinquaginta millia
imperialium persoluent ac deponent, ubi principi placuerit.

VII.

Regina Sueciae, rex christsmus, et d. dni confoederati, prin-
cipi Transylvaniae, tria millia peditum extraneorum durante bello
propriis sumptibus conscribent, ac continuis stipendiis pleno
numero alent ac intertenebunt. Qui quidem pedites tam officiales
quam gregarii principi Transylvaniae ac successori eius, atque
etiam dictis d. dnis confoederatis iuramentum militare praesta-
bunt. ita tamen ut totus ille peditatus cum suis officialibus sit
sub imperio dicti principis Transylvaniae tamquam generalissimi.

Possunt nihilominus d. dni confoederati duos commissarios probatae fidei, industriae ac experientiae viros interdum ad principem mittere, pro informatione eorundem circa statum peditatus, principi quoque, si plures pedites equitesve suis sumptibus in ipsorum provinciis conscribere vellet, id permittent et iuvabunt eique commodum disibitorium concedent.

VIII.

Corona Sveciae, rex chrtsimus caeterique d. domini confoederati, nullas inducias, nullamque pacem absque praescitu, voluntate, et expresso consensu principis Transylvaniae, successorumque, statuum ac ordinum Hungariae ac Transylvaniae, principi Transylvaniae adhaerentium, in casu vero mortis principis, nec sine coniugis, nec successoris, aut liberorum scitu et consensu tractabunt ac concludent, sed si bonum publicum requirat pacem universalem, securam et honestam, ex consilio et voluntate principis ac ei adhaerentium concludent, talem quidem, ut sit absque omni praeiudicio damnoque dicti principis, suorum successorum, coniugis ac haeredum, statuumque et ordinum adhaerentium, ut omnes et singuli supradicti in ipsa pace sub honestis, tutis ac securis conditionibus sint comprehensi: adeo ut omni securitate, libertate seculari et ecclesiastica, suisque bonis et ditionibus tam acquisitis, quam acquirendis possint libere, ac pacifice uti, frui.

Quin imo hoc foedere expresse compromissum est, si forsitan pace semel firmata et utrimque promulgata lapsu temporis, Transylvaniae princeps, coniux, successor et liberi eiusdem, vel status et ordines Hungariae ac Transylvaniae ob longam a sociis distantiam, ab Austriaca domo, eique adhaerentibus, iniuste contra factae pacis conditiones laederentur, id tunc temporis etiam duos confoederatos denuo omnibus viribus impedituros, communique consilio et auxilio vindicatuos esse. Eo casu subsidia quoque illa, quae durante bello per reginam Sveciae, caeterosque duos confoederatos fuerunt praestita, reassumi, et eo plane modo, quo in priori bello administrabantur quotannis, usque ad pacis obtentionem principi Transylvaniae eiusdemque coniugi et successori administrabant.

IX.

Corona Sveciae, rex chrtsimus, caeterique d. dni confoederati pacem, quam princeps Transylvaniae et antecessores eius porta Ottomannica inde a temporibus Solimanni coluerunt, sua auctoritate et si res ita postularet, interpositione tam per literas quam legatos, et quavis amica fidelium sociorum officia fulcient stabiliunt ac confirmabunt, atque in eorum pristinis libertatibus defendent. Eademque officia regina Sveciae, rex christianissimi

mus, et d. dni confoederati, non moderno solum Transylvaniae principi, quoad vixerit, sed etiam legitimis eius in principatu successoribus, quin et extra principatum haeredibus praestabunt.

X.

Hos articulos regina Sveciae, rex christmus, uniti Belgae, Hassiae tutores, ac reliqui dni dni confoederati, tam intra quam extra imperium Romanum cuiuscunque dignitatis et praeceminentiae, praesentes et futuri sub bona fide christiana, propriae manus subscriptione et sigilli munimine roborent, quod eos in omnibus punctis et clausulis tam ipsi servare et implere, quam a suis etiam successoribus, ordinibus et statibus subiectis, sive secularis, sive spiritualis vocationis fuerint, syncere, constantissime, sanctissime, et citra ullum defectum, plenissime observandos et implendos curare velint. Datae Albae Iuliae 16. die Novembris anno 1643.

(L. S.) *Jacobus Rebenstock*
colonellus locumtenens praetorianus
suae exliae dni generalis campi mareschalli
dni Torstensonii adeoque et regiae mtis
Sveciae ablegatus m. pr.

(L. S.) *Andreas Orbay*
capitaneus locumtenens m. p.

(Eredeti az országos levéltárból.)

5. 1644. m áj. 6.

Illustrissime domine.

Fasciculum literarum a dno Dominico Corsi ante octo dies mihi exhibitum eiusdem superscriptione invitatus, cum duo du Houssay in hac legatione Veneta successerim, fidenter aperui literasque sic ad me directas attentissime perlegi. Gratissimum sane mihi fuit ea, quae de novo hoc caesari a serenissimo principe Transylvaniae illato bello fama duntaxat perceperam, certius veriusque discere illo scribente, quem consiliorum eius participem et fidum utilemque ministrum non tam ex subscriptione, quam ex toto literarum contextu, sensuque ac pondere facile iudico; actis igitur illr^{mae} Dom. V^{rae} gratiis pro officiis mihi tam humilane epistola sua oblati, hac ei respondebo, curasse me iam, ut literae mihi commendatae regi christianissimo domino meo clem^{mo} matrique eius serenissimae reginae regenti inscriptae celerrime tutissimeque ad regias maiestates transmittantur meisque humillime orasse easdem, quemadmodum a me petiit illr^{ma} Dominatio Vestra, ut iis cito respondere velint, quod illas quamprimum facturas et quidem lubentissime, certo spondere posse mihi videor. Cum enim non ignorem, quanti rex gloriosissimae memoriae serenissimi principis Transylvaniae virtutes dotesque egregias, ut

tanto fastigio dignas semper fecerit, sicut et hodie ser^{ma} regina regens, quam pro excellenti suo ingenio iudicioque nihil tale latere potest, facile mihi persuadeo eiusdem serenissimi principis literas, ut tam praestantiae et eximii amici benevolentiae et observantiae indices regiis maiestatibus gratissimas fore. Cum praesertim felices successus Dacicorum exercituum, ipsiusque adeo ser^{mi} principis faustus in Hungariam adventus potius quam irruptio totque alia prospera iisdem ut credo, contineantur, quo gratius nihil acceptiusque principibus communi utilitate iunctis accidere potest. Interim ut ill^{mae} Dnis Vrae desiderio ac petitioni saltem ex parte satisfacerem, praecipuorum in aula nostra principum ac ministrarum regni sicut et legatorum ac residentium, qui apud externos principes et respublicas iis muneribus hodie funguntur, nomina titulosque brevi scripto his iuncto comprehendendi. de praesenti Europae statu opus nimis exuberantis fertilisque materiae, quod ill^{ma} Dom. Vra cupere videbatur, multiplici eius rerum politicarum cognitioni et experientiae minus necessarium omittens, cuius loco hanc ad me nuper missam et levi penicillo adumbatam, potius quam expressam rerum praesentium effigiem, seu epitomen Gallicam, cum linguae nostrae ill^{mam} Dom. Vram peritam sciam huic epistolae annectere me debere existimavi, boni ut spero consulet illius humanitas et obtemperandi quidem cupidum. sed pluribus occupationibus distentum et velut abstractum sponte excusabit. Deus optimus maximus serenissimum Transylvaniae principem et illi ill^{mam} Dom. Vram diu feliciterque conservet, quemadmodum optat, vovetque qui se huic ultimo sincero affectu commendatum cupiens eidem fausta omnia et per multos annos prospera ex animo precatur utpote.

Habebit hic etiam ill^{ma} Dom. Vra notas occultas seu ziffras, quibus post hac inter nos in nominibus personarum officiorum, locorum et aliis significandis, si velit, usuri sumus.

Venetiis, die sexta Mai 1644.

Ill^{mae} Dnis Vrae

observantior et humilior servus
Des Hameaux regis christianissimi
apud ser^{mam} rempublicam Venetam legatus.

(Eredetiről az orsz. ltárból, hol az évszából 16 . . hiányzik.)

6. 1646. a p r. 30.

Kegyelmes uram, fejedelmem, sat. Hogy isten ő szent felsége sat.

Nagyságodnak alázatosan akarom értésére adnom ide Linczbe való érkezésemet die 28-a praesentis, miudjárást praesentáltam cancellarius uramnak ő nagyságának Ngd méltóságos levelét, ő nagy-

sága császár ő felségéhez felmenvén, proponálta ide való jövedelemet; ő felsége az Ngd ő felségének írott levelét (*így*) cancellarius uram ő nagysága által kegyelmesen is resolválta ő felsége magát, hogy itt nem tartóztat ő felsége, hanem expediáltat; minthogy pedig cancellarius uramnak alá kelletik mennie elől Posonba az gyűlésbe, ő nagysága secretarius uramra bízta dolgomat, immár meddig leszen mulatáson nem tudom, mindazonáltal ugyan nem is mulathatok, mivel mikor Nagyságod expediált, akkor nem is gondolta azt meg Nagyságod, hogy ő felségét itten találjam, hanem Bécsben, az honnan ennyé költséggel oda is mehettem volna, az holott Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint elegendő költséget találtam volna; ha ő felsége itt tartóztat, lehetetlen, hogy itt ennyé lóval mulassak, mert minden nap husz forintnál többet kell költenem az lovakra és magunkra. Cancellarius uram ő nagysága valóban igyekezett expeditiómban, de minthogy ő felsége ad bellicum küldötte ki ezen expeditiómat, immár onnan kell várnom. Itt valóban nagy híre volt, hogy Nagyságod újabbán hadal igyekszik kijönni ő felsége ellen, melyről én cancellarius uramat ő nagyságát assecuráltam, hogy semmi abban nincsen; oly hírek is voltak, hogy Nagyságod az francziai királytól száz-ezer tallért kíván jöendőbeli szolgálatra, melyből úgy hiszem, hogy elsőben talán felőlem is lehetett oly suspitio, hogy én is efféle dologban járnék, melyből resolváltam cancellarius uramnak magamat, az Nagyságod méltóságos instructiója és írása szerint; én úgy értem ő nagyságától, hogy császár ő felségén is semmi el nem mulik, az melyet az Nagyságoddal egyszer concludalt diploma szerint ő felsége nem akarna effectuálni és megtartani. Tömös-vártól mindezekről tudom Nagyságod bőségesen értesét, csak inuen lehessen megindulásom kegyelmes uram, éjjel-nappal azou vagyok, innét el siessek az Nagyságod instructiója szerint cselekedvén. Az békesség hogy meglőn és végben ment volna, ő felsége és az francziai és svecziai korona között bizonyosan beszélük az urak. Ő felsége inuen úgy értem, pünkösd hétfőn indul alá Posonba. Veselényi Ferencz uram ő nagysága biztatván, hogy leveletem Nagyságodnak megküldi Ledniczéig, nem akarám elmulatnom, hogy mégis ne tudósítsam Nagyságodat eddig való jövedelem felől, noha ezelőtt való napokban is írtam volt Nagyságodnak ide érkezéséről. Az úristen Nagyságodat sok esztendeig jó egészségben éltesse. In Lincz ultima Aprilis 1646.

Nagyságod

alázatos híve és szolgája
Daniel János s. k.

Külcím: Celsissimo ac potentissimo principi domino domino Georgio Rakoczi sat.

(Eredeti a m. k. orsz. levéltárban.)

7. 1644. m á.j. 20.

Illustrissime princeps.

Lónyai Sigmond és Kemény János uramék ő kegyelmek megmondták az Kegyelmed izenetit, kikkel nagy confidenter és sincere is beszélettem; elhittem, referálni fogják ő kegyelmek. Kegyelmedet kérem megbocsásson, de mi szolgálk lévén, ez dologban parancsolat hordoz bennünket s méltatlant semmit nem kívánunk, az mellett mind magának, feleinek securitást offerálunk, tovább nem mehetünk s az ő felsége méltósága sem engedi. Isten Kegyelmedet tartsa meg. Raptim in Szendrő 20. Maii 1644. Illustr. D. V.

servitor et amicus paratissimus
comes N. Eszterhazi.

Kivül: Illrmo principi et dno Georgio Rakoczy stb. dno amico observandissimo.

(A vörösvári gr. Erdődy-féle levéltárban levő, kis papirdarabra írt egykorú másolatról.)

8. 1646. j u l. 3.

Georgius Rakoczy dei gratia princeps Tranniae, stb.

Magnifice et reverende domine. Negotiis nostris ad serenissimam suam regiam maiestatem praesentium latorem egregium Stephanum Baxi aulae nostrae familiarem, eadem ipsa occasione, ut idem familiaris noster magnificam et reverendam quoque Dominationem Vestram invisendo, nostro nomine eidem cuncta foelicia comprecetur, in commissis dedimus. Detecturus est porro idem familiaris noster magnificae et reverendae Dominationi Vestrae causam expeditionis suae: Quapropter eandem benevole requisitam volumus, velit verbis illius fidem haud dubium adhibere, negotiisque in iisdem promovendis omni benevolentia et auxilio ipsi adesse. Quam singularem eius in nos declarandam promptitudinem benevolo et nos agnituri animo ut par nostrae amicitiae eadem magnifica et reverenda Dominatio Vestra experiri valeat argumentum, operam daturi sumus. Cui de reliquo vitam longaevam et omnia foelicia compraecamur. Datum in arce nostra Szakmár, die tertia mensis Iulii anno domini 1646.

Magnificae et reverendae Dominationis Vestrae

benevolus
G. Rakoczy m. p.

(Eredetije az erdélyi muzeumi levéltárban.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

BORSOS TAMÁS EMLÉKIRATA

1630. JAN. 20—28-IKI BUDAI KÖVETSÉGEIRŐL.

1630. január 22—28.

Memoriale.

Jött haza az vezér 22 die Ianuarii.

23. die Ianuarii volt audientiám az vezértől, és ajándékokat, leveleket beadván, minden dolgot akarok vala másnapra halasztani, az mi az ő felsége követsége volt, meg is haladott, de attól nem várván az vezér, igen sok declaratióval, circumstantiával referálá, hogy micsoda nagy gondja volt az mi kegyelmes urunknak országának gonviselésére és hatalmas császárhoz való hűségére.

Horvát Lázárt mikor ide küldötte volt, adta volt értésére az vezérnek, hogy látja azt, hogy az ország is kedvetlen az hadakozáshoz, és nem is annyira bízhatik hozzájuk, és hogy az hatalmas császárnak is derék hadakozása az kazulra vagyon, elegendőképpen idevaló hadra is el nem érkezik, hanem arra viseljen gondot az vezér, hogyha ismét fel kell ülniek, oda alá Rácországba, Bosznába és több helyeken szabad legényeket jó puskásokat fogadjon tizezert, az kinek fizetésekre ő felsége küld 50 ezer tallért.

Most immár, az mint látjuk magokviselését az felső pártiaknak és hadfogadásokat, úgy tetszik, hogy szükséges volna azt az 50 ezer tallért egy bizonyos helyre szerzeni jó idején, hogy hamarsággal hadat fogadhatna véle; nem kívánja azt, hogy ő kezébe is adják, hanem egy bizonyos fő emberét ő felsége mellé elbocsátván, bíznák az kezébe, és fizetné az, mert ő nem tagadja előttem, de az hatalmas császár hadait eléggé meglátogatta, mustrálta, de az mely derék népe ide az ő maga szerdársága alá valók volnának, azokat is elvitte az vezér az persiai hadra, és akár mint erőltesse meg magát, de ha reá kél, 16 ezer embernél többnek szerét nem teheti, azok is csak lovasok lehetnek, mert az végvárakból az hadat ki nem viheti semmiképpen, ő pedig hűtíre

mondja, hogy ez mostani hadra és békességre lelkig mindenét úgy elköltötte, hogy csak az teste maradt, az kinek fő oka ugyan csak ő felsége az ő szerelmes atyafia volt, ő indította volt az hadat. Ekkor én erre az szavára semmi választ sem töttem, hanem halasztottam arra, mikor derekas tractánk leszén.

26. die menék be mind az Balajti uram expeditiójára és az követségnek tractájára. Hamar expediálván Balajti uramat, kezdék az én dolgomhoz. Mondá erre az vezér, most is halaszszuk máskorra ezt az dolgot, még elég időnk leszén arra, egyéb beszélgetésink lesznek egymással. Ezt én hallván, igen serio urgealám, hogy engem itt ne tartson, mert abból jó nem következik, holott én látom s értem, hogy mind hatalmas császár portájára s mind római császárhoz fő követeket kell küldeni ő felségének, és addig az nem lehet, az meddig én haza nem megyek. Sok ez féle contentióm lón vélle.

Ezféle altercatiómon mondá, hogy az nem lehet semmiképpen addig, az meddig Bécsből az fő követem ide meg nem jó s Erdélyből is ezekre a levelekre válasz nem jó, mert én itt ilyen ember nélkül Budán semmiképpen nem lehetek; ha itt nem volna is, ide kellene küldeni; mert hogy még csak tegnap s ma oly híreim jöttek énnekem mind az portáról, az melynek csauszszát ihon szemeddel látod, ez ma jutott; tegnap az német postának szájából mit hallottam? hogy mind külömb gondviselésnek kell lenni. Ezután, mert ezt az egyet mindjárt megmondhatom, hogy tegnap az német császár postáját hogy elbocsátám, kénszeritém reája, hogy megmondja, mi végre fogadják oda fel az hadakat, ha oly igen kell az békesség. Az posta azt mondá csak magamnak, hogy császárnak és az uraknak bizonyosan meghozták, hogy az erdéli fejedelemsaszony és Erdélyországa elküldött Kantamerért, hogy mentől hamarébb tavaszsa(1) 100 ezer tatárral kijöjön, és ez ellen fogadnak hadat. Ezt hallván és ugyan élámulván az rettenetes iszonyu árultató practikán, magam is színté az ölébe sugorodám az passának, minthogy valának többen is az házba, s kezét megfogám, mondám neki, hogy ime jól látja Nagyságod, az én kegyelmes asszonyom és Erdélyországa, mely igen tökéletes hűséggel, igazsággal ragaszkodott hatalmas császár köntöséhez; ez hír csak nyilvánvaló nagy árultatásból vagyón, maga is jól tudja Nagyságod, de én Nagyságodat az üdvességre, hütödre kénszerítlek, hogy énnekem megmond azt, hogyha tudja-e, ez az hamis hír honnét futamodott, és ha akár Magyarországra, akár Erdélybe, vagy az portán vagyón-é olyan ember, és ha tudja, kicsoda, ki az én kegyelmes asszonyom ellen ezféle practikákat indit és visel. Erős hittel megesküvék az pasa, hogy minthogy hüttel való köteles atyafia volt Bethlen fejedelemnek és látja, hogy özvegye árvája is azon nyomot akarja követni, valamit eddig

tudott, értett, de igazán tökéletesen megmondja. Mondám erre, hogy az is jó, hogy az mi megholt kegyelmes urunkhoz és özvegyéhez való igasságért is cselekedje Nagyságod, de ebben hatalmas császár országának Erdélynek jóváért is azt cselekedje Nagyságod, mert ezt én tőlem értse Nagyságod, hogy soha az német nemzet addig török császárral össze nem vesz, valameddig Erdélt vagy mesterséggel, vagy karddal hozzája nem köti, az ki ha valamikor megleszen, azon órába tudja Nagyságod, hogy kész az német császár hada az török ellen, ki akkor leszen meg, ha valami magyarországi ur leszen erdéli fejedelem. Ezeket ennél bővebb szóval discursussal adtam eleibe.

Mondá arra, hogy az hitem szerént tökéletes igassággal ¹⁾ megmondom és többet sem teszek hozzája. Első ez az megmondott tatárok hozása felől volt hír. Második, mikor ez az későbbi tractatus volt Szögyénbe (*értsd: Szönyben*) palatinus uram Altannal együtt az tractatus közbe küldte volt alá ide az vezérhez Csán Pált, kinek követségének summája ez volt igen titkon: Látja Nagyságod, mennyi búsulást lát az fényes porta az erdélyiek nyughatatlansága miatt; immár csaknem egynehányszor az két hatalmas császár között való frigyet felbontogatták. Nagyságod legyen jó akarattal mihozzánk s kiváltképpen énhozzám ²⁾ engedje meg Nagyságod, hogy én lehessek, vagy más legyen, csak tehessünk mi ³⁾ fejedelmet Erdélybe. Én készen Nagyságodnak 50 ezer aranyat adok és oly tökéletes hűséggel viselem magamat hatalmas császár fényes portájához, valamint akarjátok, és ez mostani békesség is mindjárt véghez megyen, valamint akarjátok. Erre egyáltalába választ tött, hogy soha nem míveli. — Nem régen küldte volt palatinus uram Tasi Gáspárt ide alá az vezérhez. Majd két hétig vala itt. Semmi bizonyos követsége nem volt oly, hanem egyszer is másszor is fakasztotta, hogy ő neki igen nagy titka volna az vezérrel, az melyet erős hit alatt kellene megmondani, úgy hogy az vezér erős hitlevelet adjon neki maga kezeírása és pecsétéi alatt, hogy soha senkinek meg nem mondja. Az vezér reá vött[e] magát és írt maga egy hitlevelet minden conditio nélkül; a melyet mikor Habil agának adott, hogy megfordítsa, hogy Tasi Gáspár maga meglássa, látván Habil aga, hogy illetlen, egyetértvén az vezérrel, conditiót írt az levélbe: hogyha császár ellen való dolog nem lészen, vagy ha meddig ideje lészen. Ezzel az conditioval Tasi Gáspár el nem vitte az hűlevelét az vezérnek; ez is nem adott conditio nélkül való levelet. Tasi Gáspár is az vezérnek semmit nem mondott, hanem csak üresen ment haza.

1) Más tintával felül írva: ezen az kezemen megesküött erőssen.

2) Más tintával felül írva: palatinushoz.

3) Itt egy szó szándékosan olvashatlanná van írva.

Harmadik. Csak az minapiba küldötte volt Izmael csauszt oda fel palatinus uramhoz, az mely látom, hogy böcsületes belső fő embere az pasának. Azzal igen sokat tractált palatinus uram és sokat is izent, hogy legyen jó akarattal ide, mert azt el nem mulathatják, szerencsét próbálnak, hogy ¹⁾ fejedelmet csinálnak Erdélybe s ilyen formán is, hogy im Magyarországnak gyűlése lészen, és országúl ők azt elvégezik, és megtalálják császárt felőle, hogy találjon módot benne, hogy az fejedelemszszont valami formán hozassa ki onnét Erdélyből és ültessünk mi fejedelmet Erdélybe, és ugyan tartsuk meg valóba tökéletesen hatalmas császárral az frigyét. Kérette ez által is igen az vezért, hogy legyen ebben jó akarattal, és az mit azelőtt is ígért, fogyatkozás nélkül megadja.

Negyedik. Az mostani eset, hogy . . . . csausz portáról az ki jött, melyet ott az pasa előtt találtam, ilyen követséget hozott az portáról, hogy ezeket az két helyen megírt titkos tractákat ottben az római császár agense felette igen sollicitálja minden helyeken, és az vezér kajmekam azért küldte ezt most ide Budára, hogy ezekről az vezér minden voltaképpen informálja.

Ezeket énnekem nagy erős hit alatt beszélé az vezér, mely dolgokról minthogy régen tanultam, micsoda válaszokat kellett tennem, rendszerént választöttem tisztem szerént az én kegyelmes asszonyomnak és hazámnak, nemzetemnek javára. Ezeket elbeszélvén az vezér, ujabban kérdém: mégis kérdem ihon Nagyságodat, ne titkolja Nagyságod azt is el, ha erdélyi urak közül vagyon-é valaki részes ezekben? Erre azt mondá, hogy ahon hitemre mondom, senkit nem tudok, engem senki meg nem talált. Ezekre sok szóval ismét sollicitálám, hogyha több nem volna is ennél, de ezzel is méltó dolog volna énnekem egyszer haza mennem s ezeket értésére adnom az én kegyelmes asszonyomnak és országomnak, mert ezeket én levélbe meg nem írhatom, nem is illik megírnom, és ha ezzel késnék, ez nyilván való veszedelmére lészen hatalmas császár országának, (itt is mutogattam sok ratiót, az melyeket nemz és hoz ez az tractatus) azt is ide nem írom. Mondtam azt is, hogy hiszem ha úgy kívántatik, hogy vagy nekem vagy másnak is még ide kelletik jöni, bátor eljövünk, de most nem méltó ezekért nekem itt mulatnom. Ennyi sok actusunk után úgy ígéré, hogy nem késlel ottan, hanem négy vagy öt nap után elbocsát. Ezzel jöttem ki ez nap előle csak, és inkább ha megjö Musztafa bék, ötet küldi be az onnat feljül jött követséggel.

1. 28 die volt derekos beszédünk, tractánk az vezérrel, egész 12 órától fogva estvéig, nap haladotig. Az mi az 40 vagy 50 ezer tallér felől való tractát illeti, erről való conclusio ez, most is azt

¹⁾ Ezen helyen egy szó szándékosan olvashatlanná van téve.

mondja az vezér: Isten tudja, nekem abban azelőtt semmi hírem akaratom nem volt, mikor azt az hadat az én szerelmes atyámfia indította; csak mikor én beléjutottam nagy kedvem ellen, énnekem eleget kellett tennem osztán az kívánságnak. De arra az hadra és azután való békességnek megszerzésére én lelkig testig mindenemet elköltöttem, hogy csak az testem maradt; de én azért az én atyámfiától soha mást nem kértem; ennek az talléroknek ilyen módját is nem én találtam fel, hanem ő maga az én szerelmes atyámfia, úgy hogyha ugyan hadakozásnak kelletik lenni, az melyre engem mindenkor ingerlett, hogy énnekem legyen gondom arra, hogy hadat fogadjak, és ő azt az 50 ezer tallért kezembe küldi. Hogy most látom s értem, hogy ő felségének az fejedelemszszonnak és Erdélyországának csak az egy tökéletes békességhez vagyon kedve, énnekem is kedvem csak ahhoz vagyon s az portától is csak az az én parancsolatom. Én ő felségét semmivel nem bántom, hanem az abba maradjon; de ő felsége és az ország igen jól meglássa, ha ellensége kezd valamint találkozni, én hatalmas császárnak én alattam való hadaival mindenkor kész vagyok, de az persiai hadra ment hadakhoz képest ha valami fogyatkozás találtatik az dologban, én reám ne vessenek, hanem akkor ha ítélik jobbnak, kövessék az én megholt szerelmes atyámfiának tanácsát, és ha pénzt küldenek, nem énnekem adják, hanem magoknak fogadjanak hadat vele.

2. Az ő felsége instructioja szerént az mint az [had?] felültése és Jenő megsegítése miatt volt valami idegenség egymás között, azt egy közönséges értelemről így concludáltuk, ő is megengedte azt, hogy intempesive talált volt indulni az hadnak, de legyen hála istennek, sem egyfelől sem másfelől nem indulhatott semmi új veszedelmes dolog, és az csak leszállott csendesen, hahon ennyi látszhatik benne, hogy az ellenség nem kicsiny gondolkodást vehet magának, hogy csak hirtelen és kelletlen is oly hamar annyi hadak felültek Erdély mellett; hát készülettel micsoda segítség lehetne Erdély mellett? etc. Én ő felsége nevével igen követtem, hogyha valamely felől valami nehézség esett volna akkori írogatásba, azt ő nagysága jó ítéletbe vegye és csendesen tüné el, gonosz végre semmit ne magyarázzon. Erről csendesen választ tött, hogy eszébe sem jött az, noha bizony akkor igen keserves szívvel hallotta azokat az írásokat az ő jó akaratiért, hanem szinte olyan kész jó akarattal vagyon mindenkor ő felségéhez. Az mely subát ő felsége küldött tőlem, az mostani tractatusunkba az vala rajta, s mondá, hogy megmondjad ő felségének, hogy az mely ajándékot nekem küldött, im magad látod, hogy azt vöttem reám és igen kedvem szerént való ajándék, s azért is vöttem reám, hogy lássad s igen jó neven vöttem. Én, igen áldám s üdvözlém, hogy sokáig jó egészséggel viselje etc. Én mindazon-

által ő felsége nevével igen köszöntem az vezérnek, hogy ő nagysága megemlékezvén az mi megholt kegyelmes urunkról és árvájáról, olyan jó akarátját még hír nélkül is mutatta volt Erdélyországhoz, ezután is azt cselekedje ő nagysága.

3. Szóltunk s tractaltunk derekasképpen igen sokat arról, mivel immár teljességgel értjük, hogy az fényes portának csak az egy békességhez vagyon kedve és minden írási arra néznek, az én kegyelmes asszonyomnak is és Erdélyországának is, hasonlóképpen itt az egész török nemzetségnek is csak az egy békességre vagyon igyekezete: erre kell igen nagy gondot viselni, mint maradhasson meg az békesség. Kinek ilyen módját találtuk fel egy értelemből, ki felettébb tetszik az vezérnek: hogy noha ő felsége római császár is és palatinus is s egyéb rendek is onnat feljül ugyanazt látanak erősíteni, de az mely tractai és actusi palatinus uramnak és Althannak forgottak, és mely hamis híreket indítottak, szerditettek, ahozképest ilyen könnyen annak nem jó hinni és annak támaszkodni, hanem ez legszükségeseb, hogy ő felsége mostan idején hamarsággal fő követtséget instituáljon római császárhoz ő felségéhez, az kitől absolute ez frigynek, békességnek confirmációjáról levelet hozzon, hogyha valaki az ő felsége birodalma alatt ezt mozgatná is, annak is ellene álljon; erre ne szánja ő felsége valami császárhoz illendő ajándékot is küldeni és így magát az fejedelemségbe assecuraltatni. Ezenképpen hatalmas császár portájára is, az hová császárnak és az anyjának ha mit küldhet, küldjön. De az vezérnek úgy tetszik, hogy sok kézre ezt nem kell ottben bocsátani, hanem az kajmekamnak és kapitán pasának s az keszlár agának, ha lehet, az kapi agának is ha mit küldhet ő felsége; erre kiváltképpen Ibrahim effendit kell megtalálni és ő általa kell procedálni, az kinek ő nagysága is írt bőségesen mindjárást.

4. Noha ilyen reméység lehet az békesség felől, de mindazáltal ő felségének szinte úgy kell egy ideig (még ő felsége tökéletesen meg nem állapodik az fejedelemségbe) az hadra gondot viselni, mintha az kapu alatt volna az ellenség. Ő felsége, az mi hadai vagynak, semmiképpen most el ne oszlassa, sőt hatalmas császártól azt kell egyiket megnyerni, hogy Drinápolytól fogva az hatalmas császár hadait írják ide az ő nagysága szerdarsága alá. Itt is pedig ő nagyságán semmi dolog el nem mulik, hanem igen szorgalmatos gondviselése, vigyázása leszen mindenfelé, és azouképpen ő felségének is úgy legyen. Nem kell szánni az postáknak járásokat és költségeket, inkább ha minden héten ujjabb ujjabb posta jár is, az illendőbb, hogyha csak kevés akadályos dolgot, mely felől értenek, egymásnak értésére adják.

5. Abban ő nagysága is igen megnyugodott és kívánja, hogy ő felsége is azt kövesse, hadait igen készen és veszteg hely-

ben tartsa és mód nélkül és egymás híre nélkül fel ne ültesse, okot pedig alkalmas kárral is az háboruságra egy felől is ne adjanak; oly igaz jó akarójának tartsa ő felsége az vezért ő nagyságát, hogy valameddig hatalmas császárnak köntösétől el nem szakad, de ő felsége is Erdély mellett az életét is nem szánja elfogyatni.

6. Ezt igen sok szóval inculcálá, hogy megmondjam ő felségének: hallja ő nagysága régi emberektől, hogy miképpen azelőtt való fejedelmeket, mint azelőtt való királyné asszonyt és Báthori Sigmondot is micsoda nagy mesterséggel beszéllették volt ki Erdélyből azelőtt való német császárok, és olyan rossz országot, mint Opulia adtak nekik, az kiben azért amazok ugyan nem nyughattak meg, az mint palatinusnak s több uraknak practikájokat eszébe veszi az vezér, ha ő felségének haddal nem kezdenek ártani, félő, hogy azféle mesterséggel is ő felségét ne circumveniálják, az kit elhitt az vezér, hogy megleszen. Azért ő felségét feletébb kéri és inti az vezér, hogyha azféle practika találná ő felségét, senki tanácsára az Erdélyfejedelemségéből ki ne mozduljon, azt ne változtassa, cserélje, magát búdosóvá ne tegye. Igen jól meggondolja, hogy ha ezeket az békességnek condiitiót, articulusit ő felsége megtartja, teljes életébe Erdélyországát nagy békességbe bírhatja, hatalmas császárnak az meddig három szabljája leszen, addig egyik övé leszen; ha pedig azféle mesterségnek, változásnak ő felsége helyt ad, meggondolja jól, hogy csak búdosás leszen az vége.

Ez az követségnek az legelei.

Az miképpen külön együtt levén az tihaja és cancellarius, secretarius, Maharem pasa, teftedar és Izmael csausz, az mikor igen erős pirongatással fogának szembe, hogy mi dolog, hogy csak annyi ajándékot hoztam én, holott megmondotta volt gubernator uramnak ő nagyságának Maharem pasa, kinek küldjenek ajándékot, és Ibrahim csausz is megmondja, hogy gubernator uram is azt mondotta neki, hogy szoritsanak meg engem, én mindennek eleget adok; hatalmas császár szabljájával annyit gyűjtött Bethlen Gábor, hogy az olyan aranynyal és ezüsttel, mint egy téglá, pinczéket, boltokat töltött meg, és nekik miért nem kellett részeknek abban lenni, ha ők keresték azt Bethlen fejedelemnek. Igen kevés lőtt volna, ha csak ajándékba 30 ló tereh pénzt küldött volna, etc. Erre én is valóban kemény szóval töttem választ, hogy az hazugság; hol vőtt volna annyi kincset? harácsossa soha bizony Erdély Budának nem leszen, azt ne várják; ha kinek mit küldenek ajándékon, köszönje meg; hatalmas császár harácsa is 10 ló tereh pénz, s ugyanis nektek 30 ló tereh pénzt küldnek. Az nagy hatalmas császárok is Erdélybe nem pénzt kerestek, hanem

emberi barátságot, mert Erdély nem pénzes ország, hanem szab-lyás ország. Ha az néhai üdőbe Bethlen Gábor mellettetek nem lött volna, talám Budába is alig találtatok volna helyete-
ket etc.

Item, legkésébben csak mindketten fenállottunk immár az pasával, hogy azt expiscálja vala tölem, hogy tudja ő, hogy az asszonyunk fejedelemségével meg nem elégedünk mi, és kit tud-
nék én ott fejedelemségre való embert. Én is valóba választ tők neki, hogy ne adja azt az isten, hogy énnekem az csak elmémbe is hágjon, hogy én arról se szóljak, se gondolkodjam, etc.

Item mit mondott az pasa Habil agának, miért kellett itt hagyni mégis és mit írt az vezér neki, hogy tudja, hogy vehet most az erdélyieken valami 25 vagy 30 ezer tallért, és azzal itt ben a portán kedvet kereshet vele, etc.

(Eredeti ; egészen a Borsos Tamás kezeírása.)

M e l l é k l e t e k.

1. 1630.

Borsos Tamás barátunk által az minemü szükséges dolgok-
rúl gubernator atyánkfiának izentünk. azokban jegyeztünk fel
egynéhányot, tudniillik :

1. Gubernator atyánkfia ő nagysága megbocsásson, az mint az jó emlékezetü fejedelem atyánkfiától csöndes természetit értet-
tük, kívántatik az előbbeni szeléd természetit megváltoztassa, katoná természetet vegyen, úgy viselje magát, mint ország gondja viselő fejedelmitől kívántatik.

2. Sőt inkább noha az mi oktatásink méltónak nem láttot-
uának, de hozzája való jó indulatunkból arra intjük, ennekutána mivel az gond magára szállott, az asszonyállatok közé magát any-
nyira ne egyelétse az fejedelemasszony ő felsége, mint eddig ; az kik megérdemlik, azokhoz természetit keményen, kegyelem nélkül tartsa ; az melyeknek annyira való bűnök nem fog lenni, félelmet adjon, de mégis kegyelmesen, és mit egyszer megmond, azt meg ne változtassa könnyen.

3. Országban az maga hütin az minemü öreg, régi, értebb, látott uri azvagy főrenden való emberek vagnak, magához azo-
kat inkább igyekezzék kapcsolni egyebeknél, egyenlő tanácsból intésekkel éljen.

4. Ország szüvét mindenkor egyenlő értelemre és az hatal-
mas császárnak hűségére intse ; egyéb annál úgy mint eddig ezután is hasznosbnak nem fog lenni.

5. Jó emlékezetü fejedelem atyánkfia mint okos ember az országban az tisztviselő embereket az mint melyiket minemü

[kar]ban hagyta, valamig méltó okot az melyik nem fog adni, tisztítól meg ne foszsa, hogy avval is magának több közönséges gonoszakarókat készakartván ne csináljon.

6. Ha az országban valami aféle eszeveszett tévelygő practicus emberek azvagy ifjak volnának, az melyek az hatalmas császárnak akarátja s engedelme ellen külömbet kívánni fognának magoknak tulajdonítani, hogysem mint az magok hivatalja érdemlené, arról is az fejedelemmel Nagyságod szorgalmatos vigyázásban szükség lenni, és míg nagyot nem fogna praktikájok nőni, addig köll fejeket megtörni, úgy hogy, hogy alattomban szép szóval, azvagy ha úgy nem lehet is, erőszakkal kézre köll hozni; mikor valami büne reá fogna bizonyodni, az mellette lévő öreg ország tagjai lökők szerint az mint melyikre sententiat kimondja minden kedvezés nélkül, hosszú fogságra nem szükség vetni, méltó másoknak példájára megbüntetni, ha azt akarjátok. minden ahéléjeket megzabolázatok és országtok ahéléjek nélkül üresek lehessenek.

7. Mindezeket bátran megeselekedheti, mert azért szükség meggondolni és előtte viselni, az hatalmas császárunk ez föld-szinén egy, és kinek hazát adott, ha az országban engedetlenül valamelyek az ilyek közül ártalmatokra igyekeznek, az hazájának nem volna jó akarója, méltó lakó várának azvagy városának hamuvá lenni.

8. Az magokviseléséről mindezek így lévén. minekünk alkoholmatlanul nem tetszenék.

Az két hatalmas császár között megerősítették békességet velünk egyetemben minden azon köll okoskodnunk, mint oltalmazhassok meg; azoknak rontói ha az országban találtatni fognának, minden kegyelem nélkül megbüntettessék, úgy hogy az ellenség semmi ödőben mi felőlünk az békesség fölbontására méltó okot ne vehessen.

9. De ha az német pártról velünk azvagy Nagyságotokkal az békességet ugyan föl akarnáják bontani, és annak méltó okait, jeleit az ő részkről ismerni fognánk, idején mint köllésék az hatalmas császárunk birodalmára Nagyságotokkal egyetemben gondot viselnünk. jó kémekeket viselnünk, és mihelt egymással az ellenségnek gonosz szándékát elhitethetjük, idején gondot köll viselnünk, úgy mint most tettem. Hogy az hadak Szentgyörgy nap tájban az mi részünkről is Landorfejevárnál lehessen, onnét az mely felé szükség, arra mozdítsák. Ha az Tiszán kölletik az gyalogot fölhozni, valami 100 sajkát csináltatunk, s készen vannak, míg innét Szolnokra eleibe mehetünk, velök meg-egyezhetünk.

10. Az mint az mellénk rendöltetett hadaknak állapotja mostani ödőben vagon, Borsos Tamás barátunk meg tudja mon-

dani. És ezeket mi az mi jó emlékezetű fejedelem atyánkfíával Horvát Lázártól elsőben küldött követsége által elvégeztük volt; az pénz úgy az mint Moharim passától is megizentük volt, és ezután is rövid szóval megíratott volt, minemü okból kölletett s kölletik annak lenni, arról is Borsos Tamás barátunktól bőven izentünk. Erre is pedig méltó gondot idején viselni, mert ha az fősvénységnek miatta hátra fog hanni Nagyságtok ebbeli elvégezett tanácsban, netalán az hadak miatt is úgy az mint köllene reménységünkben meg fogunk esalatni.

11. Az portát mikor valamiről megtaláljuk, egyet értsünk. az leveleink egyezzenek, és soha Nagyságtok meg ne esalatozzék az istenért, úgy hogy az portának nem köll semmi ödőben írni, hogy az hadra szükség nem volna, sőt inkább az több hadakon kívül is Drenápolyon innen az mennyi jancsár és iszpaaglar vagyon, azon köll kérni az portát. mindazokat az portáról egy-egy agát közikbe rendöljenek és az több hadakat az mi szerdárságunk alá küldjék Landorfejevárra; valami 3000 tatárt is kérjünk hogy rendöljenek. Ha az hadak Landorfejevárnál mind készen lesznek, az némettel való lékességnek semmit nem fog ártani, mert . . . . . s azt köll hirdetni, ha így cselekeszünk, az németnek ha valami elvégezett szándéka ha volna is, hátra fogja hagyni, úgy is jól esik.

12. Portát szüntelen köll Nagyságtoknak levelei által, noha értjük, eddig is írt, szorgalmazni, tudniillik az magunk mostani ödőhöz képest Budán tartásunk felől, mert ha az telhetetlenség viselné őket, abból minemü ártalmas károk fognának származni; ezt pedig magunk is elhiszszük, így fogna lenni. sok okait látjuk.

13. Az fejedelemasszony mivel nem erdélyi, hanem német nemzet, szüntelen köll Nagyságotnak oktatni, az német császárhoz gyakran ne viselje postáit, kiből az emberek valamit gondolhatnának, azok miatt vádoltatnék; a nélkül nem lehet, hogy az mostani békességes ödőben barátság szünét ne mutatnája, de csak úgy az mint illik, és minden tanácsa, valamit oda föl kölletik írnia, azvagy izenni, az Nagyságtok tanácsából menjen ki. Teljességesen tiszta szível csak egyedül az hatalmas császárunk köntöséhez ragaszkodván tartsa magát.

14. Az németnek se békességének és szép szóval írt leveleinek nem köll hinni, mert az nagy jó emlékezetű fejedelem atyánkfíával mi azt mindenkor bizonyos okokkal egymással elhittettük, noha most velünk békességre készeréttett, de mihelt az imperyorombeli barátinkkal dolgát jó módjával véghez fogja vinni, vagy ide mi reánk, azvagy Erdélyre fordétja hadát; ehézképest is méltó hadaink készen levésével vigyáznunk.

15. Arra is méltó vigyázni, Nagyságtoknak értekezni, az

felső párton levő hadak mi állapotban vannak, és ide mi nekünk is tudásunkra adja Nagyságotok szüntelen, az mi híreket hallhat.

Mindezekon kívül is Borsos Tamás barátunkkal az minemű dolgokról beszélettünk, meg fogja mondani bővebben Nagyságotoknak.

(Egykoru más. törökös írás.)

2. 1630. j a n. 30.

Erdélyországának fejedelme és királya szerelmes atyánkfia és igaz szomszéd jó akarónk Katharina, Fölségednek jó akaratunkhoz és szeretetünkhöz illendő szomszédi köszönetünknek jelentése után az szent istentől nektek jó akarónknak hosszú életet kívánunk.

Mostanság kedves fő követetek Borsos Tamás kezéből leveletek nekünk megadatott, megfordítottuk, megolvastván, valamit írtatok, mi igaz kívánóitok mindeneket megértettünk és minden illendő válaszszal az megnevezett követet[te]ket visszabocsátván, szóval is tőle bőségesen izentünk és szeretettel teljes levelünköt is hozzátok jó akarónkhoz küldöttük. Kedves jó akarónk, mivel az Erdélyországa régtől fogvást hatalmas győzhetetlen Aly Osmán császárunknak méltóságos köntöséhez erősen ragaszkodott, és hogy az tökéletes alázatos hűségben megmaradtanak, minden felől bátorságosak voltak, csendes nyugodalmot láttanak; azok pedig, kik hatalmas, győzhetetlen császárunk köntösétől kezeket elvonták, ennekelőtte való fejedelmek, semmi előmeneteleket nem értették, életek fogytáig semmi vidám arczot nem viselének, kik hatalmas császárunk kegyelmességét megvetették, minden marhájoktól megfosztattanak, melyek cselekedeteket megbánták, kik az Erdélyországának főrendi közöl ez ilyen dolgokat jól tudják. Amaz mi szerelmes atyánkfia az igaz erdélyi fejedelmeknek nyomdokokat követvén és hatalmas császárunkat magának oszlopúl vévén, az egész körösztényenség között, sőt még az izlám tartományokban is szép emlékeztető hirt-nevet hagyott, ki holtáig dicséretesen az maga méltóságos tisztességét oltalmazta. Mivel azért szerelmes atyánkfia ti ő helyében fejedelemmé lettetek és annak az országnak bírása hatalmas császárunk kegyelmességéből és az országnak tetszéséből nektek adatott és parancsoltatott, méltó azért és szükséges, hogy ti is atyánkfia magatokat jól és csendesen viseljétek, előtettek amaz mi szerelmes atyánkfia valami formán az fejedelemségben magát viselte, ti is úgy igyekezzetek viselni magatokat. O szüntelen mindenfelé nagy vigyázásban volt, az hadait mindenkoron készen tartotta; ti is atyánkfia kész hadaitokat szükség mindeneknek előtte, hogy el ne szélesztessétek, mindenkoron mellettetek készen jelen tartásotok, az szent békességet megböcsüljétek, az ellen semmi módon ne cselekedjétek, mert

hatalmas győzhetetlen császárunknak is ahoz akaratja nincsen. Azért szükség, hogy az szerint szorgalmatoskodjatok az békességnek böcsületében és az hadaknak készen tartásokban, amaz mi szerelmes atyánkfia minemű gonddal és munkával igyekezett, ti is úgy igyekezzetek, hogy ha valahonnét az szent békesség ellen igyekeztvén reátok hadat inditanának, bizonyosan végére menvén, azon órában az országban levő főrendeknek akaratjokból és egyenlő értelmekből megírván nekünk igaz kívánóitoknak postán értésünkre adjátok, hogy mi is hatalmas győzhetetlen császárunk végházainak oltalmára rendeltetett hadait az szükségnek kívánatos helyére hozathassuk. Istennek legyen hála hatalmas császárunknak hadakra szüksége nincsen végházainak oltalmazására rendelt hadain kivől. Ha az szükség kívánja, tatár hadakat is könnyen hozathatunk. Mostanság az végeknek oltalmazásokra rendeltetett hadak mindnyájon honjokban készen vannak, minden módon csak tőlünk várnak hírt. Az szent békességnek böcsületiért közel őket nem hozhatjuk, de fogyatkozás nélkül helyekben készen vannak. Szerelmes atyánkfiain, ti is ahozképest készen legyetek, hatalmas császárunknak áldott szerencsés köntösétől el ne távozzatok; valameddig hatalmas győzhetetlen császárunkhoz támaszkodtok és szolgálatban lesztek, minden módon győzedelmek lesztek, bizonyos. Az szent isten mindenkoron azokat, kik hatalmas császárunkhoz támaszkodtak, megoltalmazta, titeket is igaz atyánkfiain megoltalmazván, ellenségtéken győzedelmessé teszen. Ennekelőtte Erdélyre gonosz szándékkal igyekezők megcsalatkoztanak; ezután is minden gonosz igyekezők megszégyenülnek hatalmas császárunk fényes idejében. Csak ti az alázatos hűségben tiszta szívvel legyetek, az oda való állapotokat nekünk és az fényes portának idejekorán szüntelen értésünkre adjátok, az Erdélyországnak gubernatorával és országnak főrendivel egyértelemről szép egyességben éljete, minden hasznos dolgok felől velek tanácskozzatok, szeretettel legyetek egymáshoz; valamig élek, titeket szeretetemből és atyafiságomból ki nem tudlak, magamat semmi szolgálatotokból ki nem vonszom. Ti is azért ilyen jó akaró atyátokfiát el ne felejtsetek, leveletekkel emberetek szüntelen jöjjen. Ezeknek utánna a szent isten birodalmatokat tartsa meg szerencsésen. Iratott Budán Csemazil havának 25 napján ezerharminczkilenez esztendőben.

Murteza pasa levele asszonyunkhoz ő felségéhez.

3. 1630. febr. 4—14.

Az szent Jézus hitin levő uraknak tekéntettesse etc. mostani Erdélyországnak kaimmekámja Bethlen István, isten szerencséteket nevelje.

Hatalmas győzhetetlen császárunkhoz és ez világnak folyamodó székéhez mutató alázatos tökéletességekhez és állhatatos igazságatokhoz haszomló fényes köszönetünknek utána atyafiságoképen jelentjük, mostanság hatalmas győzhetetlen császárunk tündöklő kegyelmességéből fényes portának régi hűséges szolgálatunkat megbizonyítván és belső házaiban is igazán való forgó-lódásinkat látván, tisztességes magunkviselésére kegyelmesen tekintvén, maga császári kegyelmes indulatjából az budai birodalomnak bírását oltalmával együtt nekünk conferálván: az míg magunk odaérkezünk, az szokásnak canonja szerint Budára és Nándorfehérvárra foglalóinkat jó vitéz emberinkkel elküldöttük, hogy az birodalmat és az szegénységet oltalmúl kezekhez hajtsák, erősen megparancsoltuk. Hasonlóképen Boszna, Kanizsa, Eger, Tömösvár tartományokban levő beglerbégeknek és szancsák-bégeknek tőlünk fényes portáról erős parancsolatok küldettének, hogy mindenek vigyázásban legyenek, az végeknek oltalmazásában szorgalmatoskodjanak és gondot viseljenek. Isten kitől oltalmazzon, hogyha Erdélyre valahonnét ellenség igyekeznék és tüle valami félelmek történnék, ennekelőtte mindeneknek kapucsiáktól erős parancsolatok küldettének, hogy mindenek kész hadaival jelen találtassanak, hogy mikor az erdélyi fejedelemtől avagy Erdélynek gubernatorától, töletek jó akaróntól ember avagy levél érkezik, semmit ne vonakodjanak és tőlünk is ne várjanak, valahová hivandnak, elmenjenek és segítségekre igyekezzenek, nekik erősen megparancsoltatott. Noha az télnek idején hogy valami hadak felkelvén és némely országra rohaujanak, lehetetlen, és hogy az szent békességet is erősnek tudván, azt fölbontani nem félő, nem is reméljük: mindazonáltal akár az királyné atyánkfiájára, akár reátok jó akaróinkra, akár pedig az országnak oltalmazásában nagy szorgalmatosságunk lévén, távollétünkben is, hogy az szükségnek idején készen találkozzunk, azon igyekezünk. Az ellenségtől mindenkoron tartani köll, magunk mind ez ideig sok dolgokban találkoztunk és sok históriákat is olvastunk, az ellenségtől soha bátorságosak nem voltunk, mindenkoron készen való létünket jobbnak itéltük. Kedves jó akaróink, noha az ellenséggel erős végezésünk vagon, mindazonáltal az készen való találkozás szükséges; valaki idejekorán dolgát végben viszi és készen vagon, azután nem bánkódik. Magunk is isten kegyelmességéből ez két nap alatt fölkelvén megindulunk és Nándorfehérvár felé igyekezünk; akárminemő téli idő legyen is, nem gondolunk vele, éjjel nappal menni igyekezünk, hogy egy nappal avagy órával előbb abban az tartományban beérkezessünk, azon leszünk minden igyekezetünkkel. Az ittvaló kapitihátok és postátokkal eleget beszélgettünk; az mit az királyné atyánkfiának levelében avagy nektek jó akaróink leveletekben meg nem jelentettünk, azoknak

szóval izent követségekből és leveletekből bőségesen megérthetik. Minket jó akarótoknak és az atyafiságban erőseknek tudjatok és tartsatok.

Az odavaló részekre az előbbieknél nagyobb szorgalmatossággal akarunk lenni; hogy pedig az Erdélyországa csendes állapotban megmaradjon, minden tehetségünkkel azon leszünk. Isten engedelmeiből minden állapotunk értésekre leszen. Innet mely nap leszen indulásunk és Nándorfejérvárra mikor érkezünk, egy magyarúl tudó főemberünköt, olyat ki annak az országnak állapotját tudván, levelünkkel együtt hozzátok küldjük; ahoképest ti is jó akaróink minden állapotot rendszerént megírván nekünk jó akarótoknak, hogy az jó akarat és az szomszédságnak folyása inkább nevedekjék, és az mik eszünkben nem jutnak is, értésünkre lévén, minden hasznos dolgokban igyekezhessünk. Köszönetünk és áldásunk veletek. Iratott Konstantinápolyban Czamazil hónap utolján, ezerharminczkilencz esztendőben.

Budai vezér Hassan pasa levele gubernator uramhoz ő nagyságához.

4.

Az Messiás vallásán való uraknak méltóságossa, Erdélyországának kaimmekámja Bethlen István, isten szerencséteket nevelje.

Hatalmas győzhetlen császárunkhoz illendő alázatos hívségtekhez való köszönetünknek utánna barátságosan jelentjük: mostanság postamestertek lévén Demjén Ferencztől hozzánk küldött leveletek megadatott; az régi szokás szerint megfordítottuk, értelmében valamit írtatok legyen, mindeneket rendszerént megértettünk. Hogy ez leveletek érkezett, azelőtt Juszuf agát és és Ahmed agát kapucsi basánkat odafelé küldöttük. Valami dolgok felől írtok, mindenek még ennekelötte kívánságtok szerint megláttattanak, az szükségnek kívánsága szerint mindenféle erős parancsolatok irattattanak, hitelre méltó vitéz emberektől ennekelötte elküldetett az budai birodalomban levő nagyságos Murteza pasának, Boszna, Kanizsa, Tömösvár beglerbégjeinek és szancsákbégjeinek és egyéb hatalmas török hadaknak erősen megparancsoltatott és ez mostani érkezett leveleteknek is értelme szerint erős parancsolatok íratatván, postán elküldtettenek. Hatalmas győzhetlen császárunk kemény parancsolata szerint mindenek segítségtekre igyekeztvén, készen találtnak és az nagy parancsolatnak hagyása szerint cselekesznek; effelől semmit ne bánkódjatok, magatokat bátran tartsátok, minden dolgaitokra szorgalmatosan gondot viseljete. Ennekelötte Juszuf agától és kapucsi Ahmed agától küldött levelünkben mindenek felől bőségesen írtunk és szóval is elégségesképen izen-

tünk ; ahoz tartásatok magatokat, valamit mondandúak, szavoknak hitelt adjatok, ezután is minden dolgaitokat megírván értésünkre adjatok, mindenekben fogyatkozás nélkül igyekezzünk. Cantamir hatalmas, győzhetetlen császáruknak vitéz igaz tökéletes híve lévén, hogy titeket és az Erdélyországot minden ellenségtek ellen megoltalmazza, Bender és Csermen szancsátságokat melléje rendelvén, hitelért bizonyos emberünket bocsátottuk, hogy az Akirman mezején és annak tartományában megmaradjanak. Reméljük, hogy nem kelletik, de ha szükséges leszen, ez megnevezett Cantamir passa az Erdélynek minden állapotját jól tudván, neki hirt adjatok, és mellette valamennyi kész tatár és kóborló hadak találtnak, négy öt nap alatt valahová parancsoljátok, segítségtekre menjenek és fogyatkozás nélkül készen találtsanak. Isten kegyelmességéből kívánságtok szerént az szolgálatban és társaságban találtnak bizonyos, csakhogy ti is szép móddal az vigyázásban fogyatkozás nélkül találtsatok, minden szükséges dolgokat hozzánk megírni el ne hallgassatok. Ez szeretettel teljes levelünk megíratatván, más leveletek is érkezett, abban is valamit írtatok, mindenek értésünkre lévén, magunkban megtartottuk és minden dolgokat kebelünkben elrejtöttünk. Az királyné jó akarónk levelében is mindeneket megírtunk. Magatokat bátran viselvén, semmit ne bánkódjatok, az írás szerént cselekedjete. Köszönetünk és áldásunk veletek. Íratott Konstantinápolban.

Kaimmekam Reczep pasa levele gubernator uramhoz őnagyságához.

Közli: GERGELY SAMU.

L E V E L E K

GÖMÖRVÁRMEGYE MULTJÁBÓL

(1667—1704.)

A missilisek özönéből az itt következő huszonnégy levél azért igényel közrebocsáttatást, mert a XVII. századbeli megyei élet különféle politikai és társadalmi érdekű lüktetéseinek tanulságos nyilatkozásait tárja elénk. Már az első levél az összeesküvésbe keveredett híres nádor aggodalmas hazafiui hangulatát tünteti fel, míg az utána következő a büszke Balassa Imre daczosságának esenkedésig való hanyatlását mutatja. A figyelmes olvasó és történetbuvár érdekekkel fogja olvasni nemcsak a megyei szerkezet és ebből fejlett viszonyoknak közigazgatási tüneteit, a katonai terhek, közbiztonsági állapotok jelenségeit, hanem még inkább az oktatási téren is nyilvánult érdekeltséget, mint azt főleg a IX. sz. a. a sáropataki iskola tanulóinak folyamodása igazolja. Nem kevesebb s irodalomtörténeti szempontból épen kiváló fontossága a híres Otrókocsi Fóris Ferencznek levele, melyben külföldi akademiákra utaztatásának előmozdításáért könyörög Gömörvármegye Rendeihez. Irodalomtörténeti érdek indokolja az ismert költőhöz Gyöngyössy Istvánhoz írt XXII., valamint az általa élete végén a Rákóczy-féle szabadságharcz érdekében szerkesztett patens kiadását is, míg az utolsó darab az ipar-történethez nyújt érdekes adalékot.

Mindezen levelek Gömörmegye levéltárában lévő eredetiek-ről másoltattak, kivéven a VII. sz. alattit, mely az alája vetett megjegyzésen kívül azért is figyelmet érdemel, mert a több levél által érdekelt kor eseményeihez kiváló adatot tartalmaz. Áta-

lában pedig az egész Gömörvármegye történelmi multjához szerfölktt becses történelmi anyagot szolgáltat.

I. 1667. junius 6.

Illustrissimi, reverendissimi, admodum reverendi, spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles domini, amici nobis observandissimi.

Salutem et officiorum nostrorum promptitudinem. Szeretettel vettük az Kegyelmetek de dato 10. mense Maii irt böcsületes levelét, melybül minémö romlásban jutott ez az szegény haza némely nyughatatlan és tanácstalan emberek miatt, bizony valóban keservesen és fájdalmasan érezzük. Adja isten, hogy szegény hazánkknak kevés szabadsága utolsó romlására az által ne hanyatoljék. Én hazánkknak igaz tagja s fia lévén, vérem kiontásával is oltalmaznom kész vagyok, amint hogy ezen keserves állapotjában is magam személyem jelenlétével kegyelmes urunk ő felsége előtt szívesen törekedtem és esedeztem volna, ha az maga hasznát egyedül kereső, szegény országunknak csak zsirját óhajtó, és azt idegen helyekre kitakaró s veszedelmünket czilozó embereknek ellenem való mérges fullánkodások nem gátlyák vala. Mindazonáltal ugyan nem mulattam el levelem által ő felségének alázatosan az Kegyelmetek instantiáját repraesentalnom, megnyugodván azon bizonyosan Kegyelmetek, hogy ennekutánna is mindenekben az szegény haza igazsága és szabadsága mellett nemcsak esedezésemmel ő felségénél, de sőt véremmel is szolgálnom kész vagyok. In reliquo sokáig éltesse jó egésségben Kegyelmeteket. Keresztur die 6. Iunii 1667.

Praetitulatarum Dominationum Vestrarum

servitor et amicus ad officia paratissimus
comes F. de Wess.

Külczim: Illustrissimis . . stb. toti denique universitati . . . stb. comitatus Gömöriensis . . . stb.

II. 1669. julius 29.

Illustrissimi, reverendissimi, spectabiles sat.

Emlékezetiben lehet Nagyságtoknak s Kegyelmeteknek, ez ujonta elmult időkben bizonyos levelem által exaggeralván Divini örökös váramnak dominiumján kívül való praeiudiciumos iniuriáltatásomat, kegyelmes urunk s királyunk ő fölsége előtt való hasznos interpositióját Nagyságtoknak s Kegyelmeteknek nagy szeretettel imploráltam, melyre reménségem kívül még sem lön választom. Noha azért azolta is interpellálván az ő fölsége kegyelmességit, nyujtott oly kegyes reménséget, hogy. ennyi halasztás

után várhatnám keserves lamentatióimnak effectusát, mindazáltal hogy azon igazságos intentiómot annál kívánatosabban s hamarabb secundáltathassam, némelyeknek felőlem való mostoha opiniójokat s netalán operatiójokat is praecoccupálhassam, akarék újabban Nagyságtokhoz s Kegyelmetekhez folyamodnom, s kérem nagy szeretettel és bizodalommal, essék meg szive vére s hazafia iniuriáltatásán s nem kicsin szivfájdalommal s keserőséggel óhajtó sok káraitmon, méltóztassék interponálni magát említett kegyelmes urunknál ő fölséginél, iam tandem tekintsen boldog emlékezetű eleitől ő fölségire természet szerént maradt s vele született kegyes szemeivel reám s maradékaimra: restitultassam az Divini váramnak dominiumjában in integrum. Az mint hogy azért mindezekben az igazságnak útján kívül semmit sem követek, úgy kétségkívül tudom, ezen Nagyságtok s Kegyelmetek előtt való kérésem s az által ő fölsége eleibe terjesztendő alázatos könyörgésem admittáltatik, kívánván Nagyságtoknak s Kegyelmeteknek én is egyen egyen nagy kötelességgel szolgálnom. Iratott Divini puszta mezővárosomban die 29. Iulii anno 1669.

Praetitulatarum Dominationum Vestrarum

servus obligatissimus
comes Emericus Balassÿ.

Külezim: Illustrissimis . . . stb. toti denique universitati comitatus Gömöriensis . . . stb.

III. 1669. november 15.

Illustrissimi, reverendissimi, sat.

Servitiorum nostrorum sat. Istentül ő szent felségétül sat.

Mivel istennek segítsége és engedelme által az volna szándékunk, hogy ez reánk következő tavasszal templomunknak és parochiánknek defectusinak renovatiójához kezdenénk, melynek jó módjával való végbenvitelére, meg kell vallanunk, nemes rendbül álló patronusinknak ez árnyékvilágbül tőlünk való kiköltözése és hasonlóképen vitézlő rendbül álló kevés tagjainknak az pogány töröknek kardja által naponként s óránként való elfogyása miatt is elégtelennek valljuk magunkat, minek okáért Nagyságtokhoz és Kegyelmetekhez kénszerítettünk folyamodnunk, instálván alázatosan Nagyságtoknál s Kegyelmeteknél, szokott atyai kegyességébül ezen szent intentiókat pénzbeli adakozásával méltóztassék secundálni, mely által is ezen télen ahoz való requisitumokat megszerezve elkezdendő munkánkat az megirt tavaszi üdön hasznosan elkezdhezzük, continualhassuk és véghez is vihessük, kiért az szent isten Nagyságtokat s Kegyelmeteket megáldja; mi pedig egyen egyen Nagyságtoknak Kegyelmeteknek alázatosan megigyekezzük szolgálni abbeli hozzánk megmutatandó gratiáját. Jó

választ várván Nagyságtoktól s Kegyelmetektől, ezzel isten éltesse kívánatos jó egészségben Nagyságtokat Kegyelmeteket sok eszteni-deig. Datum in Füle 15. Novembris 1669.

Illustrissimarum . . . stb.

humillimi servitores
universi nobiles pariter et prae-
sidiarii Filekienses evangelici
Helveticam confessionem pro-
fitentes.

Külcztm : Illustrissimis . . . stb. . . . toti denique universitati cottus
Gömöriensis . . . stb.

IV. 1669. november 17.

Illustrissimi, reverendissimi sat.

Salute et servitiorum meorum commendatione praemissis. Az Nagyságtok és Kegyelmetek levélbeli intimatióját az nemes vármegye tisztviselő uraiméknak ő kegyelmek búcsuzása felől vettem illendő becsülettel, noha egynehányszor készülvén, szándékoztam Nagyságtok és Kegyelmetek látogatására és szolgálatjára ; de minthogy itt nálunk az sok külömb külömb gonosz hírek kevéltképen most az elmúlt héten ugyan meg is történtenek, zéchi-zigetiekben az törökök levágtanak és minden marhájokat, mely számos volt, elhajtották, az végházat is tüzzel fenyegették, és több és nagyobbak is következhetnek, abból tartózkodtam meg. Azért isten egészséget adván, és itt valamennyire lecsillapodván, én is rendben hagyván, hogy az közönséges jónak alkalmatosságával az igazságos törvényes processusok az pörlekedő felek között az nemes vármegyén fogyatkozás nélkül, az parsoknak kívánságok szerént folyjanak és megszolgáltassanak, rövid napokon magam személyem szerént compareálni, Nagyságtokkal, Kegyelmetekkel ott az közönséges jóban egyetértvén, hazánk hasznára és megmaradására való dolgokban fáradozni, minden alkalmatossággal való kedveskedésemmel complacealni és egyetérteni igyekezem, kívánván szentül (?) Nagyságtokat s Kegyelmeteket jó egészségben szerencsésen látnom. Datum in castro nostro Muray-Szombat die 17. mensis Novembris 1669.

Earundem illustrissimarum . . . stb.

servitor et amicus ad servi-
endum paratissimus
comes Georgius Szechy.

Külcztm : Illustrissimis . . . stb. toti denique universitati cottus
Gömöriensis . . . stb.

V. 1670. január 7.

Illustrissimi, reverendissimi, spectabiles, magnifici, admodum, reverendi, generosi, egregii, nobiles ac circumspecti¹⁾ domini, amici observandissimi.

Salutem et servitiorum commendationem paratissimam. Sok jókkal áldja meg isten Nagyságtokat és Kegyelmeteket ebben az új esztendőben, szívből kívánom. Nagy szerencsétlenségnek tartom, sőt fölötte kedvetlenül érzem, hogy ez ideiglen a Nagyságtok s Kegyelmetek látogatására Nagyságtok s Kegyelmetek közé sok interveniált impedimentomim miatt nem mehettem, most megindulván az Nagyságtok s Kegyelmetek szolgálatjára, velem lévén az Ngtok s Kgltek hozzám küldött követje Nösley Mátyás uram, az nagy havak és üdőnek kegyetlensége miatt nem mehettem tovább Feketevárosnál s innen vissza kellett térnem, mindazonáltal expediáltam főember szolgálmat Vadászi Pál és Prónay Mátyás uraimékat, hogy ő kegyelmek egyetértvén Nagyságtokkal s Kegyelmetekkel, egy competens terminust rendöljenek az nemes vármegyének generalis gyűlése és az tisztek fölépítéséről, az holott az közönséges igazságnak megszolgáltatására és hazánk oltalmára és megmaradására nézendő szükséges dolgokat Nagyságtokkal s Kegyelmetekkel egy értelemmel végezni és szorgalmasan fáradozni el nem mulatják ő kegyelmek. Kérem azért Nagyságtokat és Kegyelmeteket, adjon hitelt ő kegyelmeknek képemben mondandó szovajoknak, mely Nagyságtok s Kegyelmetek ez iránt való jó akaratját, isten éltessen, meg igyeközöm szolgálnom. Ezzel kívánom, hogy az isten éltesse nagyságtokat s kegyelmeiteket sok számos esztendőig kedves jó egészségben. Datum Feketeváros die 7. Ianuarii 1670.

Earudem illustrissimarum . . stb.

servitor et amicus
ad serviendum paratissimus
comes Georgius Szechy.

Külczim : Illustrissimis . . . stb. . . . toti denique universitati cottus
Gömör . . . stb.

VI. 1670. ápril 10.

Tekintetes nemes vármegye.

Becsülettel való szolgálatomat ajánlom Kegyelmeteknek. Az Kegyelmetek 19. praesentis (*praeteriti helyett*) nekem írt

¹⁾ Ezen a polgárookra alkalmazott cím *rendkívülieg* fordul itt elő vármegyéhez intézett levélben.

levelét nemzetes kis-ragályi Ivocs István és Rozmány Márton uraimék által vöttem, megértvén ugyanis Kegyelmetek által a nemes vármegyének nekem jelentett követségét, arra Kegyelmeteknek ő kegyelmek által szóval izentem, kérvén Kegyelmeteket adjon teljes hitelt ő kegyelmeknek. Ezzel éltesse, boldogítsa és szerencséltesse isten Kegyelmeteket minden dolgaiba. Kelt Murányban 10. Aprilis 1670.

Kegyelmeteknek

becsülettel szolgál
G. Anna Mária Széchi.

Külczim: Tekéntetes . . . Gömörvármegyének stb.

VII. 1670. decemb. 22.

I. Leopold királynak: Bocskai István és társai ellen hűtlenségi per indítását elrendelő parancsa gróf Rottal Jánoshoz. ¹⁾

Leopoldus dei gratia electus Romanorum imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Stiriae, Carinthiae, Carnioliae, marchio Moraviae, comes Habsburgi, Tyrolis et Goritiae etc. fideli nostro nobis dilecto spectabili ac magnifico *Ioanni* sacri Romani imperii comiti a *Rottal*, haereditario domino in Napaia-del, Holleschoviae et Quassitii, aurei velleris equiti, camerario, velut in causa praesenti deputato praesidi et cum facultate delegato iudici salutem et gratiam. Expositum est matti nostrae in persona fidelis nostri egregii magistri *Nicolai Maylath*, tamquam causarum nostrarum regalium directoris, et sacrae regni nostri Hungariae coronae fiscalis, qualiter iam ab aliquot annis multi ex statibus et regnicolis eiusdem regni nostri, specialiter vero Stephanus Boczkai, ac alter Stephanus Petrőczy, necnon Matthias Szuhai, Paulus Szepessi, Ladislaus Gyulaffy, Gabriel Kende ac reliqui sibi similes facti complices in peculiari signatura vobis per antenominatum fiscalem nostrum exhibendi et detegendi, nescitur unde moti, ac qua praesumptionis et temeritatis audacia

¹⁾ Pauler Gyula, Wesselényi Ferencz nádor és társainak összeküvése. Budapest 1876. II. köt. 233. lapján idéz ugyan egy 1670. dec. 22. kelt királyi nyilt levelet, azonban az Wesselényit, Nádasdyt, Zrinyit, Rákóczyt is említvén, ettől különböző; ez Majláth Miklós kir. ügyigazgató jelentése következtében gróf Rottalhoz intéztetvén, úgy látszik, — a nevezett munka írója előtt ismeretlen volt, és ez okból mint ilyennek közlését indokoltnak vélem adalékkül azon korszak történelméhez.

ducti fidei ac fidelitatis suae nobis et sacro diademati nostro observandae immemores, dei et hominum timore postposito, legumque severitate contempta, contra nos dominum videlicet regem ipsorum legitimum, ipsumque regnum nostrum Hungariae hostilia quaeque et nefanda moliri, ac cum rebellibus nostris factique complicitibus simili via iuris requirendis et persequendis in perniciem nostram conspirare, prohibita auxilia expetere ac sollicitare, aliaque multa in extremam praefati regni nostri Hungariae perniciem attentare, praesertim autem privata conventicula, legibus et severis mandatis nostris prohibita cogere, insurrectiones indicere, et gentes nonnullorum comitatum levare, certa castra et fortalitia, confiniaeque regni hostiliter invadere, ac obsidere, nonnullas postas et certos proventus nostros regios intercipere et occupare, intercipique et occupari facere, primarios officiales nostros Tokaienses captivare et arrestare ex illisque nonnullos interimi curare, comitatus regni ad deditioem, sibi que fiendam adhaesionem sollicitare et instigare ac per hoc pacem publicam et tranquillitatem praerecensiti regni nostri Hungariae turbare praesumpsissent in grave praeiudicium auctoritatis laesionemque nostrae caesareae ac regiae valde magnam et manifestam poenam in generali regni decreto superinde statutam incurrere non formidantes. Unde idem exponens memoratos Stephanum Boczkay, alterum Stephanum Petrőczy, Matthiam Szuhay, Paulum Szepessi, Ladislaum Gyulaffy, Gabrielem Kende, et quoscunque alios sive mares sive foeminas, qui huius ultimae sive prioris rebellionis iam ante quinque vel sex annos conceptae se reos et complices fecerant, vobis (ut praemisum est) a dicto fiscali nostro in peculiari signatura exhibendos et detegendos non longo litis processu, sed sola facti veritate inspecta, omni meliore breviorique modo in legibus antelati regni et naturali ratione fundato, coram nobis in causam conveniri, et ex parte ipsorum iudicium et iustitiam, debitaque iustitiae complementum sibi administrari facere vellet lege et consuetudine regni in dignitate rei atrocitateque criminis laesae maiestatis et salute eiusdem regni, quae suprema lex est, ita requirente. Quia vero huiusmodi publici malefactores, pacisque et tranquillitatis publicae turbatores regiae auctoritatis et mandatorum legitimum contemptores, factionum et tumultuum, seditioemque concitatores, castrorumque regni traditores, privata conventicula celebrantes, perniciosos tractatus instituentes, arma summentes, et gentes in perniciem regis et regni levantes, necnon inobedientes et rebelles, aliique idgenus facinorosi homines vigore publicarum toties fati regni constitutionum superinde editarum (cum se omnibus eiusdem regni privilegiis indignos fecissent), de nostrae summae potestatis plenitudine absque omni iuridico processu tam intra,

quam extra regnum in personis et bonis iuxta eorum demerita puniri possint ac debeant. Pro eo Fidelitati Vestrae harum serie praecipimus, committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus in libera ac regia civitate nostra Poseniensi unacum fidei nostro nobis aequae sincere dilecto reverendissimo in Christo patre domino Georgio Szelepcheni, archiepiscopo ecclesiae metropolitanae Strigoniensis, locique ac comitatus eiusdem supremo et perpetuo comite, primate Hungariae, legato nato, summo et secretario cancellario, consiliario nostro intimo, et per dictum regnum nostrum Hungariae locumtenente, necnon reliquis in speciali nostra instructione vobis eatenus data denominatis collegiis vestris conveniatis, et reis, quos memoratus fiscalis noster instabit, brevem et competentem terminum ad personaliter comparandum assignetis, et deinde sive comparuerint, sive minus, auditis primum universis antefati fisci nostri regii propositionibus, allegationibusque et responsis, et admissis etiam quibusvis probabilibus et evidentibus documentis, compertaque in praemissis rei veritate, iudicium et sententiam ferre, debitumque iustitiae complementum administrare modis omnibus debeatis et teneamini, communi svadente iustitia; secus itaque non facturi. Et posthaec seriem huiusmodi repositionis, determinationis et executionis vestrae nobis fideliter ac suo modo referri volumus, atque mandamus. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutus. Datum in civitate nostra Vienna Austriae die 22-a mensis Decembris anno domini 1670.

Leopoldus m. p. (L. S.)

Thomas Pallffy episcopus
Nitriensis. m. p.
Stephanus Orban m. p.

Praesens benignum suae sacr. caes. et regiae mattis domini nostri clementissimi mandatum delegatorum exhibitum est mihi Viennae Austriae die 29. Decembris anno 1670. infrascripto comes Ioannes a Rottal m. p.

Más kézzel: Lecta per introscriptum praesidem et iudicem. m. p.

(Egykoru bírői hiteles másolat Dessewffy János ltárában.)

VIII. 1671. martius 11.

Paratissima humilium meorum servitiorum commendatione praemissa. A minden áldásoknak kutfejétül kívánatos jókat Nagyságtokra s Kegyelmetekre bőven származni kívánok.

Tekéntetes nemes vármegye. Tudom, hogy sokan Nagyságtok s Kegyelmetek közül megtapasztalták ez híres de most elnyomattatott s fáradott Szatmár városának schola mestereinek egész maga költségével akademiákban való promoveálásbeli régi dicséretes szokását, de mostan ezen feltett szándékomra (melynek utazásához most, hogy közelebb akarok isten vezérlésébül kezdeni) a megemlített böcsületes Szatmár városa mind a közönséges romlás s mostoha változás, mind pedig az ő maga mostani kiváltképpen való inség s nyomorodott állapotja miatt nem mutathatta annyi jóakarátját (a boldogabb időbeli reménység szerint), melylyel ily hosszú utra s ottfen való költséges mulatásra s tanulásra elégséges lehetnék. Ehezképest kényszerítettem dolgaimnak boldogabbúl való végben vitelére Nagyságtokhoz s Kegyelmetekhez, mint isten anyaszentegyházának hűséges fautorihoz folyamodni, tudván hogy Nagyságtok s Kegyelmetek ily istenes dolgokban idegen hazabelihez is adakozását nem szokta megvonni. Minek okáért bizodalmas alázatossággal Nagyságtokat s Kegyelmeteket kérem, hogy ily istenes szándékomnak boldogabbúl való véghez menetelire Nagyságtok és Kegyelmetek hozzám mutassa jó akaratját, meggondolván először ezt, hogy mentül inkább megtetéződnek fejeink felett a nyomoruságoknak árvizei, annál buzgóbaknak kell lenni az isten dicsőségének előmozdításában, hogy így ő felsége irgalmas szemeivel tekintszen reánk, meggondolván továbbá ezt is, hogy az idegen országokban ily istenes szándékomban a szükség miatt meg ne gátolódjam, sőt inkább Nagyságtok s Kegyelmetek által előmozdítottassam, mind pedig ezt, hogy isten visszatérítvén s éltetvén, én általam is az ő felsége dicsősége terjedjen. Nagyságtok s Kegyelmetek hozzám megmutatandó jó akaratjáért én is igérem isten jó tetszésébül mind közönséges s mind pedig magános, tehetségem szerint való szolgálatomat. Legyen az urnak kegyelmes gondviselése mind végiglen Nagyságtokon s Kegyelmeteken. Data Szathmár die 11. Martii a. 1671.

Nagyságtok s Kegyelmetek hazájának

engedelmes fia s alázatos szolgája
Otrokotsi Fóris Ferencz.

P. S. Ha mi jó akarat Nagyságtoktól s Kegyelmetektől járul hozzám (melyben nem is kételkedem), ha lehetséges a közelebb pünkösd után következő eperjesi sokadalomra (ha valamint Ujhelybül mostan lehet elmenetelem) Nagyságtok s Kegyelmetek szolgáltassa fel, tudom, hogy lesznek ott becsületes szatmári emberek, a kik utánnam való felküldésében fáradozhatnak.

Külczim: Illustrissimis, reverendissimis, magnificis, generosis, ac vere nobilissimis viris, supremo ac vicecomitibus, toti denique universi-

tati magnatum et nobilium inclyti cottus S. Gömöriensis, ecclesiae dei fautoribus benignissimis, et dominis mihi semper venerandis. (P. H.)

A levél külső oldalán más kézzel: Anno domini 1671. die 2. Apr. introscriptum negotium dilatatum ad futuram cottus congregationem. In oppido S. Gömör loco et diei celebrationis generalis congregationis.

(Eredeti egész íven egészen Otrókoci kezével feltűnőleg tiszta helyesírással, mely sehol egy *gh* betűt nem mutat.)

IX. 1671. augusztus 21.

Illustrissimi, reverendissimi, stb.

Servitiorum nostrorum stb. Hogy isten Nagyságtokat stb.

Tekéntetetes nemes vármegye. Nagyságtokat s Kegyelmeteket ez Nagyságtok hozzánk való kegyes affectiójához támaszkodó supplicatiókban mint isten után kegyes fautorainkat kelleték megtalálnunk. Mivel méltóságos fejedelem Rákóczi Ferencz urunk ő nagysága ez jelenvaló augusztusnak 8-dik napján nemes Zemplény vármegyében Erdő-Bénye nevű possessiónkban a memoria hominum szabadosan minden impetitorok ellen bírt nemes házunkat, ugyanott Sáros-Patakon és Ujhelyben lévő sok szép szabad szőlő-örökségünkkel együtt, zászlóval, dobbal haddal együtt reá menvén, scholánk typusinak és egynéhány könyveknek (melyekhez ő nagyságának semmi praetensioja nem lehetne) quindenára való nem statuáltasokért (*így*), ezekhez adván annakutána az ezer aranyokat, melyeket az elmúlt esztendőbeli compositióban az predikátoroknak intercipiált jövedelmekért adott volt ő nagysága (melyek közül mi csak egyet sem láttunk, annál inkább el nem költöttünk) az feljül megírt jószáginkat hatalmasul elfoglalta és mostan is violenter bírja. Noha az tekintetes nemes vármegye ő nagyságát admoneálta, de azzal semmit sem gondolván, az violentiát ugyan megcselekedte, sőt még koronás királyunkra ő felségére, és minden igaz törvényekre való protestatiókat hátra vetvén, pro lubitu executiót tett. Nagyságtokat s Kegyelmeteket azért alázatosan kérjük, ezen dolgot magájének esnervén, ebben az nemesi és ecclesiai szabadságnak nagy romlását jól meggondolván, istenhez és az igazsághoz való devotiójából méltóztassék oly remediumot találni, melylyel ez hallatlan casus eltávoztatásában mi nekünk szegény scholában nyomorgó deákoknak hasznunkra, annál inkább az scholának megmaradására, s ebben az szép deáki tudományoknak folyamatjára használhatna. Mely Nagyságtok s Kegyelmetek ebbéli istenes velünk közlendő jó akaratját istenünk előtt való szüntelen esedezésünkkel refundálni el nem mulatjuk. De caetero easdem illustrissimas, reverendissimas, spectabilis, magnificas, egregias ac nobi-

les Dominationes Vestras diu bene valere desiderantes. Datum in collegio nostro S.-Patakiensi die 25. mensis Augusti 1671.

Earundem illustrissimarum . . . stb.

servitores humillimi
viduatae scholae S.-Patakiensis alumni.

Külczim: Illustrissimis . . . stb. . . universitati cottus Gömör . . . stb. (P. H.)

X. 1671. k. n.

Isten minden kívánta sok jókkal áldja meg Nagyságtokat, Kegyelmetek böcsületes vármegye.

Tekéntetes nemes Gömörvármegye. Emlékezhetik Nagyságtok, Kegyelmetek minémű száz forintokat ígért vala az mi mostan épüendő füleki katholikus renden levő templomunk épületire, noha a mint halljuk fog celebráltatni a nemes vármegye congregatiója, akarván a nemes vármegye eleibe terjesztenünk mostani szükségünköt. Minekokáért kérjük szeretettel a nemes vármegyét, respectalván mindnyájunkot az szomszédtság, méltóztassék committálni valamelyik szolgabíró uraimékra és contentálni ezen kevés költségi felől. Mely ebbeli jó akaratját minden alkalmatossággal akarjuk meghálálni és szolgálni Nagyságtoknak, Kegyelmeteknek. Ezek után isten sok számos esztendőig éltesse és tartsa Nagyságtokat, Kegyelmeteket. Datum in confinio Fylek, 1671.

Nagyságtoknak, Kegyelmeteknek

jó akaró szomszédji
füleki egész catholicus status.

Külczim: Illustrissimis . . . stb. . . universitati cottus Gömör stb.

XI. 1672. január 24.

Böcsülettel való szolgálatomat ajánlom Nagyságtoknak, Kegyelmeteknek, minden kívánta jókat megadatni kívánok.

Csak azért kelletek Nagyságtokat, Kegyelmeteket megtalálnom, hogy ez elmúlt ezerhatszázhetvenegy esztendőnek, 15. napján novembernek lévén nemes vármegyének Rosnyóhánya városában ispánválasztó széki, akkor találta volt meg Nagyságtokat s Kegyelmeteket uram ő kegyelme,¹⁾ kérvén azon, hogy azon nyavalyás kékkövi katonákat bocsátaná ki, az kik Csetneken fogva vagynak, akkor ajánlá Nagyságtok, Kegyelmetek jó akaratját, hogyha másonnan nem leszen valami panasz reájok, kibocsátja, mely dolog ha úgy találtaték, kérem Nagyságtok, Kegyel-

¹⁾ Az az férje Keglevich Miklós, tornai főispán.

meteket, mutassa ajánlata szerént ebbéli jó akaratját, melyet uram ő kegyelme is Nagyságtok, Kegyelmeteknek megigyekezi szolgálni. Ezekután isten éltesse Nagyságtokat Kegyelmeteket sok számos szentendeig jó egészségben. Datum Tornae 24. Ianuarii 1672.

Nagyságtok, Kegyelmeteknek

jó akarója böcsülettel szolgál
Czobor Éva.

Külcím: Tekéntetes . . . stb. Gömörvármegyének.

XII. 1672. január 29.

Reverendissimi, illustrissimi, stb.

Salutem stb.

Jóllehet egynehányszor mind vicekapitányom, mind főember szolgálom s levelem által requiráltam már az tekintetes nemes vármegyét s viceispán uram ő kegyelmit csetneki fogságban tartott katonáim vígitt, (melyek ha az edictum ellen vétettek volna is, eléggé bünhettek, ennyi időtül fogvást nyomoruságos rabságot szenvedvén) jóllehet ugyan mind szóval, mind levelei által ajánlotta magát viceispán uram, de még ekkoráig is nem lön szabadulások szegényeknek; kihezképest nagy szeretettel kérem Nagyságtokat s Kegyelmeteket, elégedjék meg eddig való sanyaruságos rabságokkal, s bocsátassa el szegényeket; engem is isten éltetvén, ebbeli Nagyságtok s Kegyelmetek hozzám mutatandó jó akaratját meg igyekszem szolgálni. Nagyságtok s Kegyelmetek jó válaszát elvárván, Nagyságtokat, Kegyelmeteket istennek ajánlom. Datum Kékkő 29. Ianuarii, anno 1672.

Reverendissimis stb.

amicus ad servitia paratissimus
Adamus Balassa.

Külcím: Reverendissimis, illustrissimis . . . stb. . . . universitati cotts Gömöriensis.

XIII. 1672. augusztus 14.

Illustrissimi, reverendissimi sat.

Salutem sat. Mivel die 9. praesentis mensis Augusti ide Szendrőben nemzeti Thornallyai Zsigmond nemes gömörvármegyei ordinarius viceispán ur ő kegyelme azon nemes vármegyének több becsületes főemberével együtt az én barátságos kéresemre és requisitiómra bejövén, mely alkalmatossággal közöltem én is ő kegyelmével méltóságos generalis Spankau ur ő nagysága az szendrei becsületes nemesi és vitézljő rendnek az város leromladozott palánkjáról való instantiájok végett való méltóságos

parancsolatját; de ő kegyelme megírt viceispán uram semmire ez iránt nem acedálhatván, hanem kére azon ő kegyelme, hogy mindazokat letévén írásban, küldeném meg ő kegyelmének, melyeket azért ő kegyelme által az nemes vármegyének, és az ide alább megírt rend szerint megküldvén, kihezképest kérem is nagy szeretettel az nemes vármegyét, megtekintvén ő nagyságok és ő kegyelmek azt, hogy ebben az végházban mind az ő felsége német és magyar reuden lévő vitézi, s mind peniglen az lakos és becsületes nemesség és (kitül isten oltalmazzon, ha háboruság történék) az vidéken lakos szegénység ide beszaladván, nagyobb bátorsággal lakhasson, és maradhasson, ezen végházak leromladozott palánkjának megépítésében legyen minden segítséggel és assistentiával ez szerint.

Primo. Az egész vármegyében minden falu proportionaliter hozzon hét vagy nyolcz szál palánkfát, melynek hosszúsága legyen öl nro 3. vastagsága pedig $1\frac{1}{2}$ sing; hogyha minden falu határján efféle fa nem találhatóik, az ő felsége német vitéze mellette lévén az embereknek, a hol találhatóik olyan fa, szabadosan hozhatják akárkik erdejeikről is. A mellett mindenik azt tudhatja, hogy az megírt minden falubéli szekerek, az mely szekereken az városhoz palánkfát hordani kellekik, télben jó uton, a mikor immár minden mezei dolog véghez ment, hordani és praestálni kellene.

2-do. Beszolgáltaván minden faluból az palánkfát, mindjárt minden faluból az palánkfáknak beállítására kapával és lapáttal két-két ember jöjjön.

3-tio. Az ígért husz szekereket pedig az nemes vármegye ad 5-tum affuturi mensis Septembris kasokkal együtt, és husz manualisokkal tizeennégy napra küldje be, mindazonáltal ha minden napra minden szekerekért defalcatiót, avagy az restáló szekerekért subtractiót akar, álljon az nemes vármegye dispositiójába.

4-to. Kérem ezen is az nemes vármegyét, egy becsületes ember atyafiát deputálván ide hozzám, kivél vethessek számot, hogy tudhatván, mit praestált az nemes vármegye, én is az szerint tudhassak quietantiát adnom.

5-to. Az nemes vármegye parancsoljon és tegyen oly dispositiót, hogy a modo imposterum minden vasárnapra ennekutánna az szegénység mindennemő victualisokat és leguminakat itt való piacra behozzon, nem lévén itt senkitül senkinek semmi bántása, és hogy mindennek az árát illetőképpen megadják, arra ígérem magamat. Az leguminaknak mérésére rendeltem az kassai köblöt, intimálván nemes Borsod- és Thornavármegyéknek is ezt, hogy ő nagyságok s kegyelmek is ehez tartsák magokat. His magnificas et generosas Dinationes Vestras diu feliciter

valere desidero. Datum in arce Superiori-Szendrőviensi die 14. Augusti anno 1672.

Earundem illustrissimarum sat.

servus et vicinus semper

paratissimus

Georgius Wilhelmus a Schöningk
supremus vigiliarum praefectus.

Külczim : Illustrissimis . . stb. . . universitati cottus Gömör . . stb.

XIV. 1672. oktober 10.

Illustrissimi, reverendissimi, admodum reverendi, spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles domini amici et vicini, nobis observandissimi.

Salute et servitiorum nostrorum paratissima commendatione praemissis. Sub dato die quarta mensis Octobris anni currentis infrascripti Rozsnyóbányán celebráltatott Nagyságtok s Kegyelmetek generalis congregatiójából írt levelét becsülettel vettük. Bizony dolog csudálkozásra méltó dolognak látszott, non audita alterutra parte, hogy Nagyságtok s Kegyelmetek vármegyénk becsületes tagja ellen olyan vastag terminussal quaereláját erigálta in publico, holott az iniuriatusoknak nem praeccludáztatott ez iránt semmiképpen törvényes utjok; mink mindazáltal Nagyságtok s Kegyelmetek requisitiojához, ut par fuit alkalmaztatván magunkat, coram voltaképpen végére mentünk ő kegyelmétül azon dolognak. De egyáltalában qualificálván, ezen dologban menti magát és nem hogy Nagyságtok s Kegyelmetek becsületi (*így*) in genere oly szót ejtett volna, de csak legkisebbik részben is gyalázatjára való materiát nem szólott, annyival inkább rebelliseknek Nagyságtokat s Kegyelmeteket nem mondotta, nagy becsületire resolválván az szerint magát. In reliquo tandem illustrissimas reverendissimas, admodum reverendas, spectabiles, magnificas Dominationes Vestras angelicis commendando excubiis, diutissime florenter valere desideramus. Datum ex generali congregatione die decima mensis Octobris anno 1672. in praesidio Filekiensi celebrata.

Earundem illustr. stb.

amici, fratres et vicini
ad servire paratissimi
universitas dnor. mgtum et
ulium cottus Neogradiensis.

Külczim : Illustrissimis . . stb. . . universitati comitatus Gömőriensis
stb. (P. H.)

XV. 1675. december 6.

Tekintetes nemes vármegye.

Hogy az úristen egyen-egyen Nagyságtokat s Kegyelmeteket minden kívánsági szerént való üdvösséges sok jókkal megáldja, kívánom. Micsoda instructióval expediáltattam legyen vala az közelebb elmúlt ezerhatszázhetvennegyedik esztendőben az kassai consultatiónak alkalmazosságával, az nemes hét vármegyéék köveiteivel együtt nemzeti vitézljő Turóczy Ferencz uram ő kegyelmével, vagyok oly reménységben, arról Nagyságtok s Kegyelmetek meg fog még emlékezni. Az holott mint és hogy lehetett dolgainknak folyamatja, tudom az is nemzeti és vitézljő Putnoky Ferencz uram ő kegyelme relatiójából Nagyságtok s Kegyelmeteknél constál. Való dolog, bizony kívántuk volna istennek azt a kegyelmét, lehattunk volna Nagyságtokkal s Kegyelmetekkel együtt egész hazánknak szerencsésebb szolgálái; de ha mindeddig is az iránt kívánt nyujtandó kegyelmességét protrahálta kegyelmes urunk ő felsége és akkor nem méltóztatta pro voto resolválni magát, arról mi nem tehattunk, ott semmit is erővel nem vehettünk, elég az, úgy reménlem, az mit magával hozott szolgálai kötelességünk, abban talán hátra semmit sem hagytunk. Qui autem fecit, quod potuit. legem adimplevit, mert ad impossibilia nemo obligatus.

Hogy Pozsonyban és Bécsben expectation . . . . . rúl feljebb tiz hétnél esett mulatás . . . . . minden költségünköl megfogyzatkozván, kintelenittetem vala én is ugyan Bécsben hetvenkét tallérokat felvennem kölcsön, a mely pénzt is azon szükségre s nem az magam dolgára fordítván, nagy alázatosan kérem Nagyságtokat s Kegyelmeteket, ha vagyon annyi gratiám, méltóztassék annak restitutiójában proportionate concurrálni, kiben nem is lévén semmi kétségem, elhittem azt is, untaztatásomat nehéz néven nem veszi, sőt maga gratiajában fogadván, méltóztatni fog ilyen maga alázatos szolgálcskájáról jó itélettel lenni. Nagyságtok s Kegyelmetek jó akaratját minden alkalmazossággal magam előtt viselvén, maradok úgy közönségesen, mint egyen-egyen Nagyságtoknak és Kegyelmeteknek . . . . . kötelességgel. Füleken die 6. Decembris anni 1675.

alázatos legkisebb szolgálaja
Losonczy Gyürky Pál.

Külczim: Nemes Gömörvármegyének stb.

XVI. 1675. december 9.

Illustrissimi, reverendissimi sat.

Servitiorum nostrorum paratissimam commendationem. Ez levelünket Nagyságtoknak s Kegyelmeteknek megadó nemzeti

vitézlő Fáy György atyánkfia az felül elmúlt esztendőben az kereszténységnek természet szerint való ellenségének mostoha kezében esvén, közel két esztendeig való súlyos rabságának vise-
lésének utána is nem különben, hanem némely keresztény atyafiainak szorgalmatos fáradozások által lett nem kicsiny fizetéssel és váltsággal nyerhetett szabadulást fejének. Az honnét következett sok kárát, de legkiváltképpen más emberséges emberek kölcsön adta pénzeket akarván megrejteni, kintelenítettik nyavalyás keresztény promotorainak adakozó kezekhez folyamodni. Kérjük azért mi is Nagyságtokat s Kegyelmeteket, megemlékeztvén maga keresztén tisztrül és arrül is, hogy közönségesen mindnyájan az változó sorsnak alája légyünk vettetettek, az mi intercessionkra nézve is legyen illendő segítséggel ő kegyelmének, várván az iránt mind istennek áldását s mind nekünk hasonló dolgokban való szolgálatunkat Nagyságtok s Kegyelmetek is. Tartsa és éltesse isten Nagyságtokat s Kegyelmeteket egyen egyen sokáig jó egészségben szerencsésen. Datum ex generali congregatione nostra die nona mensis Decembris anno 1675. in oppido Fülek celebrata.

Illustrissimarum stb.

fatres, amici et vicini ad servitium paratissimi
universitas magnatum et nobilium comitatus Neogradiensis.

Külczim: Illustrissimis, reverendissimis, admodum reverendis, spectabilibus ac magnificis, generosis, egregiis ac nobilibus dominis N. N. supremo ac vicecomitibus, iudicium et iurassoribus, toti denique universitati magnatum et nobilium incliti comitatus Geömeöriensis, dominis fratribus, amicis, et vicinis nobis observandissimis, colendissimis.

XVII. 1685. september 3.

Illustrissimi, reverendissimi, sat.

Salutem et omnem prosperitatem. Magunk is tapasztalván, hogy az vitézlő rend többire ezerére és seregére való menetelről nem gondolkozva, nemcsak azokból az vármegyékből, az melyekben most hazánknak ellensége fészket vert, de indifferenter valameddig csak penetrálhat, tartózkodás nélkül hajtja és prédálja az szegénység marháját: hogy azért ennyi esztendőktől fogvást való terh viselete után az szegénység akkor, a midőn már boldogtalan hazánknak naponkint várhatjuk elsőbbeni csendességét, avagy csak emiatt is végső fogyatkozásra ne jusson, és azok a nemes vármegyék is, a kik, a mint íránk, noha most az ellenség igáját vonszák, mindazonáltal abból rövid időn való szabadulásokat

óhajtják, addig is, míg isten jóvoltából fegyverüinktől reoccupál-
tathatnának, súlyosabb kártételét is ne érezzék hazánknak, azért
kivántuk azon marlahajtás és szegénységnek károsítását közöt-
tök nemcsak interdicálnunk, de egyszersmind közönségesen az
nemes vármegyéknek és azok között Kegyelmeteknek is commit-
tálnunk, az oly, táborunkot kerülő, szegénységet károsító és marha-
hajtó személyeknek persequaltatása iránt, melyben is micsoda
modalitást akarunk legyen observáltatni, ez includalt patensünk-
bül¹⁾ megértetvén, alkalmaztassa magát Kegyelmetek is. In reliquo
praetitulas Dominationes Vestras bene valere cupiens.

Datum Patak Septemb. 3. 1685.

Emericus Thököly.

Külczim : Illustrissimis stb.

XVIII. 1686. s e p t e m b e r 28.

Nagyságtoknak s Kegyelmeteknek ajánlom kötelességgel
való szolgálatomat.

Isten Nagyságtokat, Kegyelmeteket minden szerencsés jókkal
áldja meg. Akarám Nagyságtokat, Kegyelmeteket requirálnom,
mivel az ő felsége praesidiuma itten naponkint kezd szaporodni
s azonban az tél is elközelget, Nagyságtok s Kegyelmetek expe-
diálja szolgabírák urakat ő kegyelmeket ide, az kik megtekintvén
az helyeket, és elintéztvén, építtessék mindjárt az házakat, még
ideje vagyon, ne azután hidegek kényszeritessenek arrúl provi-
deálni. Maradván in reliquo Ngtok s Kglmetek

Krasznahorkán 28. Septembris 1685.

köteles szolgálja
Andrási Miklós.

Külczim : Illustrissimis stb.

XIX. 1685. n o v e m b e r 9.

Nagyságtok, Kegyelmeteknek stb.

Az Nagyságtok, Kegyelmetek levelét vettem illendő böcsü-
lettel Mérey uramnak nevemmel expedialandó levélnek conceptu-
sával együtt, melyet is subscribálván nagyságtok kegyelme-
teknél visszaküldöttem, nem lévén innét kivel elküldenem. Nem leszek
feledéken méltóságos Caprara urnak ő nagyságának is Nagyságtok
Kegyelmetek insinuatiója szerint intimatiót tennem. A mi peniglen
az n.-vármegye székének restauratióját illeti, abban is disponálok
hová hamarébb, csak mehessek fel Kassára, mindazonáltal hogy

¹⁾ Nincs mellékelve.

Nagyságtok Kegyelmetek is alkalmatosságával lehessen, elvárnám örömet opinióját, pro quo tempore kívánná Nagyságtok Kegyelmetek gyűlésnek terminusát. In reliquo maradok Nagyságtok Kegyelmetek

Monok 9. Novembris 1685.

köteles szolgálja
Andrási Miklós.

Külczim: Gömörvármegyének . . stb.

XX. 1685. november 27.

Nagyságtoknak s Kegyelmeteknek stb.

Az Nagyságtok s Kegyelmetek 22. praesentis nékem írott levelét vettem, s mit írjon és melyik napot rendelte legyen a restauratióra, értem, azért magam is azon leszek, isten egészségemet adván, hogy . . . futuri mensis otthon lehessen és az miben tudhatok, Nagyságtoknak s Kegyelmeteknek szolgálnom el ne mulassam. Palkó hajdui excessusát az inclusából értem, mostanlag hol legyen, nem tudhatom, mivel elmenetelétül fogvást egy levelét se vettem. Irok nekie felőlök. Ezek után maradok Nagyságtoknak s Kegyelmeteknek

Eperjes 27. Novembris 1685.

köteles szolgálja s atyafia
Andrási Miklós.

Külczim: . . . Gömörvármegyének stb.

XXI. 1685. december 3.

Illustrissimi, reverendissimi sat.

167kilenczedik esztendőből fogvást 168negyedikig viseltem az tekintetes Gömörvármegyének esperességit, azon közben első esztendőben is mindjárt rozsnói követekkel, a kik az pactatát üdvezölt Szelepchény György esztergami érsek urnak ő nagyságának praesentáltak (magam quartamot praetendálván) vigeztem szegény úr tekintetiért, hogy az én praetensiómnak cedáljak, tívín instantiát üdvezölt uram oly conditióval, hogy minden esztendőben az pactatorok bizonyos honorariummal legyenek, úgymint vagy szép karmasiny szűnyeggel, avagy is selyem paplannal, az mint egy esztendőben egyet, másikában másikat praesentáltak praesentatorok közül, ha jól eszembe, egyszer ifjabbik Tajs Gergely uram vala; azon közbe noha pro anno 1683. egészen megadatta gróf Teköli Imre ő nagysága, Gerhard György uram által integre ötszázhusz nímet garasos forintokat az quartakért, de mind pactaták abba az esztendőbe, mind azután valóban Király Jakab urnál tívelyedtek, kiknek pro rata quarta portione megadására,

hogy tekintetes nemes vármegye kiméresse, alázatosan instálok, mivel más uttal való megvétele némelyek sírelme nélkül nehezen lehetne. Magam pedig tekintetes nemes vármegye régi magyar vírtől viseltetvén, semmiben, sőt tagjai közül is senkit megsírtenem nem akarok, bízván, hogy ezen liquida nyilvánvaló praetensiomat hosszú pórázra nem bocsátja, mert pörölnöm nem akarok, livén más általutam is az dologhoz. Kivánom, hogy isten ő szent fölsége vigasztaló szerencsés sok jókban éltesse és áldja Nagyságtokat. Maradván Nagyságtok Kegyelmetek

Tyr. die 3. Decembris 1685.

igaz szolgája, jó akarója
Gyarmathi Balassa Pál.

Külczim: Illustrissimis . . . stb.

XXII. 1703. jul. 25.

Ajánlom szolgálatomat Kegyelmednek kedves viceispán uram.

Nem győzők eleget csodálkozni Kegyelmed dolgán, metalisok revisióját sine scitu partis alterius, annyival inkább az holott az parsok nem citatusok, Kegyelmed procedalni akar; tudva legyen Kegyelmednek, oztán Kegyelmed csak zálogos valamit bír, mind az Andrási familiátúl bírja, nincs facultásában az hypothekariusnak, hogy metalist erigáljon, hanem eo, quo dominus terrestris iure possedit, úgy usualja. Kegyelmed lássa, mit csinál, szegény embereknek így igyekezzék pártjokat fogni, hogy meg ne károsodjanak. Én magam részemről inkább biztam Kegyelmed jó akaratjában, hogy minden jót szegény familiánkkal fog tenni; de úgy látom, mind in contrarium mennek az dolgok. Isten éltetvén, én is úgy szolgálom meg Kegyelmednek jó akaratját. Maradok

Kegyelmednek
Dernő 25. Iulii 1703.

jó akarója
Andrássi György.

Külczim: Nemes és nemzeti Gyöngyösi István urnak, nemes Gömörvármegye ordinarius viceispánjának, jó akaró urnak ő kegyelmének becsülettel adassék, Csetnek, (P. H.)

XXIII. 1704. april 18.

Én alább megírt Gyöngyösi István nemes Gömörvármegyének ordinarius viceispánja adom tudtokra mindeneknek, a kiknek illik, nevezet szerint pedig azon nemes vármegyebeli városok és faluk bíráinak, esküdt polgárainak, és minden egyéb

lakosinak, mind nemeseknek mind nemteleneknek, hogy az elmúlt hétfőn, úgy mint a most folyó hónap 14. napján Tornalyán celebraltattom generalis gyűléséből a nevezett nemes vármegyének bocsáttattak ki méltóságos fejedelem felső-vadászi Rákóczi Ferenc urunk ő nagysága parancsolatja mellett nemzeti vitézlő Barczy György substitutus viceispán és Szentmiklósi István uraim ő kegyelmek mellett lévőekkel együtt a végre, hogy a nemes vármegyében minden városokat és falukat szorgalmatosan megvizsgálván, kitanulják a táborokról eloszlott s köztök lézengő s mulatozó katonáknak és hajduknak számokat és neveket, magokat pedig a kiket hol találhatnak, említett kegyelmes urunk ő nagysága táborára menni kényszerítsék minden kedvezés nélkül, hasonlóképen a nemesség közül is, a kik még eddig azon kegyelmes urunk ő nagysága táborára menni kényszerítsék (*így*), a kik mind eddig azon kegyelmes urunk ő nagysága parancsolatja szerint nem insurgáltak és a táborra nem mentek volna, azokat is felkeressék ő kegyelmek és már a táborra ment nemesség után hajtsák. Kérek azért minden rendeket, ismerjék a fölül megírt dologban járóknak ő kegyelmeket és azokban meggátolást ne tegyenek ő kegyelmeknek, a városok és falusi bírák pedig illendő gazdálkodással, és a hol úgy fog kívántatni, elégséges segítséggel is legyenek ő kegyelmeknek az olyan lézengő és imitt-amott mulatozó katonáknak és hajduknak a táborra compelláltatásában, ebben pedig egyebet sem cselekedjenek. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutus. Csetnek 18. Aprilis 1704.

Gyöngyösi István s. k.

XXIV. 1704.

Méltóságos fejedelmünknek, felső-vadászi Rákóczi Ferenc kegyelmes urunknak.

Istentől ő szent felségétől frissen virágzó egészséget, minden dolgaiban szerencsés előmenetelt, mind főrendekkel és magyar armádiával együtt boldogítsa meg, tiszta szívünkбől kívánjuk és nagy alázatos szolgálatunkat ajánljuk.

Ez mi nagy alázatos supplicationkval járulunk méltóságos fejedelmünk színe eleiben, leborulván kérünk, az mi panaszunkat méltóztassék Nagyságod respectusban venni és megorvosolni fogyatozott állapotunkat. Léván nemes vármegyéktől az mi süveges mesterembereinknek limitatiója nagy és elviselhetetlen kárunkra (azt gondolván némely emberek, hogy mi magyarországi közönséges gyapjuból csináljuk a süvegeket) mi pedig morvai és slézsiai drága gyapjuból dolgozunk, olyan gyapjuból, a melyбől posztót csinálják, mely gyapjunak mázsáját mostan 54 talléron kénytelenítettünk venni, még csak kaphatnánk mostani háboru-

ságos időben, igen megszükkült itt mi közöttünk, minthogy vele való kereskedőemberek nem mehetnek azokban az országokban, mely gyapjút még az mi kezünkbe hozzák, harmadik kézre fordul és így nekünk drágábban adatik, azt is csak hitelben, terminusokban vesszük kereskedőemberektől, most is torkig adóságban vagyunk, creditoroknak fizetni elégtelenek lévén. — Tekintetes nemes Gömörvármegye limitálta vékony drága gyapjúból való süvegét 80 pénzre, fodor süvegét 60 pénzre és duplát gyermekeknek valót 30 pénzre; de Zemplén- és Borsodvármegyék vékony süvegét 70 pénzre, utána valót fodorsüveget 54, de mely limitatio mind magunknak mesterembereknek, mind azoknak, az kik süvegekkel kereskednek, nagy károokra vagyon. Ilyen limitatio után sem creditoroknak pro satisfactione, sem magunknak pro sustentatione nem kereshetünk, így mind mesterségünktől s mind pedig jószáginktól megfoszthatnánk, creditoroknak nem fizethetvén, mink pedig limitatio nélkül is jó lelkiismeretünk szerint proportionaliter kicsin haszonnal eladjuk embereknek, csakhogy tengethessük magunkat e földön. Istenér, jó szerencséjért legyen orvoslásával kegyelmes urunk ez mi káros állapotunkban, ilyen káros limitatiótól minket felszabadítani méltóztassék, hadd mi is teljes életünkben mind áhitatos imádságunkkal, s mind pedig más tehetetlenségünk szerint való szolgálatunkkal meghálálhassunk Méltóságodnak, kegyelmes urunknak. Ezekután minden kívánta jókkal és az Gedeon vitézségével boldogítsa meg Nagyságodat, szívünk szerint kívánjuk

méltóságos fejedelmünknek

alázatos hívei
roznóbányai süveges mester-
emberek.

P. S. Mikor ez elmúlt tíz esztendő előtt megírt gyapjunak mázsáját 28 vagy 30 tallérokra vettük, akkor is vékony süvegét egy magyar forinton 60 pénzre adtuk, még is nehezen szedtük be a gyapju árát.

Közli: NAGY IVÁN.

TITKOS TÁRSULATOK TEMESVÁROTT

A MULT SZÁZADBAN.

MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

Hátra van még a páholy pecsétjének és jelvényének leírása.

A pecsét két háromszögből képzett hatszöget képez középen kék mezőben három fehér liliomot ábrázolván, a kisebb mezőkben látható: nap, hold, kalapács, vakoló stb.; a sarkok közt lángok mutatkoznak. Körirata nincs.

A sárga rézből, durván készített páholyjelvény egyedül a három liliomot látatja.

Ennyi az, mit a temesvári szabadkőművesekről mondhatunk. Mindössze nem sok, de elég arra, hogy mindenkit meggyőzőn azok létezéséről, valamint arról, hogy elveik, irányzataik nemcsak hogy nem voltak ártalmasak, hanem igen nemesek, dicséretesek, a mennyiben philanthropinismusban és önművelődésben culmináltak.

De a mult században még nem volt a humanismus annyira fejlődve, hogy ez irányzatok mindenkit kielégítettek volna. Sőt állíthatjuk, hogy a szabadkőművesek legcsekélyebb része volt megelégedve azzal, a mit a páholyban talált; azért léptek titkos társaságba, hogy valóságos, reális titkokat nyerjenek. Az egész századot jellemzi az a bizonytalan sejtelem, hogy nagy természeti titkok léteznek. Ezt a természettudományok, kivált a vegytannak művelése s az e téren elért meglepő észleletek ébresztették és táplálták.

Ezen sejtelem azon meggyőződésé erősödött idővel, hogy a természeti erők kellő felhasználása mellett lehetséges az élethosszabbító elixirek készítése, a hitványabb érceknek aranyná változtatása, és a megholtak szellemeinek megidézése.

Bizonyára ezeket keresték a legtöbben a szabadkőműves-ségben is, s a midőn ebbeli sovár vágyukat kielégítve nem látták, duzzogva vonultak vissza.

Csakhamar akadtak ügyes ámitók, kik e duzzogást, ez elégedetlenséget felhasználva azt hirdették, hogy a szabadkőművesség csak előcsarnok, előkészítés igazi nagy titkokhoz, melyeknek kizárólagos birtokában *ők* vannak.

Ezek közül, kik a szabadkőművességet kizsákmányolva, annak egyes tagjait félrevezették, legveszélyesebbek voltak a *Rózsakeresztesek*, kik magukat, a régi alchymisták örökösinek vallván a legnagyobb természeti titkok birtokában lenni állították, és kiknek hívei gyorsan rendkívüli nagy számban növekedtek világszerte — nálunk is.

Bizonytalan, vajon a Rózsakeresztesek rendje Németországban vagy Bécsben keletkezett-e, de szervezete nagy ügyességről tanuskodik: a tagok mindig csak a közvetlenül fölöttük álló egy főbbit ismerték, ez pedig a legfőbbeket csupán csak rendi néven, úgy, hogy sohasem tudhatta, kivel van dolga.

A legfőbbek azon ürügy alatt, hogy mindent tudnak, vegyszeti feladatokat tűztek ki, s azok eredményét bekövetelvén, könnyű szerrel jutottak az egész szövetkezeti férfiak alchymiai titkaihoz, mit azzal viszonztak, hogy rájuk hallatlan pressiót gyakoroltak.

Rendszerük a vak engedelmességen, a feltétlen hiten alapult. Céljuk: híveiknek kizsákmányolása mellett, — ellentétben a türelmességet hirdető szabadkőművességgel — főleg a katolicismus propagálása volt, elannyira, hogy egyik Rózsakeresztes, *Fortius*, maga azt vallja társának, hogy az egész Rózsakeresztes rendszer jezsuitikus, és főbbjei papok (Dégh XI. 45. sz.) — a mely utóbbi állítás azonban nem felel meg tökéletesen a valóságnak.

De bármint legyen, annyi tény, hogy Temesvárott is voltak Rózsakeresztesek, sőt hogy Magyarországon itt alakult első körük (Zirkel). a mint gyülekezéseiket nevezték. Ezeknek azonban egyelőre még csak vezéreit ismerjük; a közlegényeket mély homály borítja. Vezérei voltak a fentemlített báró *Linden* és *Sauvéque*, kik e rendben majdnem egyidejűleg kezdik szereplésüket, mindazáltal *Lindené* az elsőbbség.

Báró *Linden* Miksa József, tanácsos a temesvári adminisztrációnál 1771. aug. 3-án vétetett fel a Rózsakeresztesek közé, *Ardaranes Linniphoenul Mimichemen* név alatt: (nevének anagrammja); cimerét három arany korona fekete mezőben képezte. A 3 első fokba avattatván s apró pénzzel nem rendelkezvén, a felvételi díjakat váltókbán fizette meg: az első fokért 80 frotot augusztus végén, s a 2. és 3. fokért 60 frotot 6 hó múlva leendő lejáratával. A beváltással azonban nem nagyon sietett, mert a több rendbeli sürgetés daczára csak 1772. máj. 5-én értesíti őt *Cibanot* Bécsből, hogy most, eleget tévén kötelezettségének, újra levelezhet vele.

Alig hogy őt *Hocerian* Bécsben, ki első főnöke volt, felvette, nem nagyon előnyös dolgoknak jutott tudomására, miket 1772. jan. 1-én kelt levelének fogalmazványába fel is vett, de utolag kitörült. Ugyanis azt vala jelentendő, hogy *Ardaranes* önkozta rosz viszonyokban él, nagy pazarlást visz véghez, játszik, maitresseket tart, és feleségét — ki szép vagyont hozott — a legnyomortabb helyzetben hagyja itt; atyja még él, ki után örökségre vár.

Nem nagyon hizelgő jellemzése ez Lindennek, ki úgy látszik ez időtájt ment Bécsből Temesvárra, hol azonban oly nagy buzgalmat fejtett ki, hogy már 1772. máj. 5-én arról értesítette új elnöke *Cibanot*, hogyha Temesvárott kört tudna alakítani, a szükséges utasításokkal ellátná. Kinevezése, illetőleg felhatalmazása kör alakítására már ápril 14-én ténynyé vált, miről a többi főbket *Arnoldus Bison* máj. 13-án értesítette. Ugy látszik tehát, hogy *Linden* azon határozott ígérettel hagyta el Bécset, hogy Temesvárott fiókot fog nyitni, sőt arra már előlegesen megkérte az engedélytis.

Itt azonban már talált egy férfit, ki szintén első vezérszerpet játszani vágyódott az odavaló Rózsakeresztesek között, s a ki tehát az új versenytárust nem jó szívvvel fogadta. Ez *Sauvéque* volt, kiről *Hocerianus* — őt a felvételre ajánlván — *Marepondus*-nak 1772. febr. 17-én azt írja, hogy úgy látszik hajlik ugyan a világi örömök felé, de egészben jó ember, és remélhető, hogy a bölcsesség iránti szeretete és sovárgása mindinkább csillapítani fogja szenvedélyeit. A chemiában akkor még tapasztalatlan volt, s a német nyelvet nem bírta kellően. Felvételét, — a midőn a *Hypovagus Vejesa*¹⁾ nevet kapta — gyorsan eszközölhették, mert már junius elején felavatta *Cibanot* a 4. fokba is.

*Ardaranes*sel versengett az elsőbségért. Hátrányára szolgált azonban az a közbe jött körülmény, hogy *Abysinus*nak alkalmat adott megismerkedni egy Chalaïse nevű németalföldivel, ki oly operatiót bírt, mely a Rózsakeresztesek 7. fokával egyezett, valamint hogy *Abysinust* és *Thyriacust* — ezek temesváriak lehettek — rábírta arra, hogy oly munkálattal foglalkozzanak, melyre a főbkek engedélyt nem adtak. Ezt némelyek árulásnak tekintették, mások védték; de azért az odium *Hypovaguson* maradt.

Ez esetről még a főbkeknek nem volt talán tudomása, midőn 1772. aug. 8-án azt határozták, hogy miután Magyarország szabad ország (azaz: a rend által még el nem foglalt tartomány?), megkérdezendők *Ardaranes* és *Hypovagus*, ha vajon melyikük merne ott kört alakítani? Az illetőt az összes magas fokokkal

¹⁾ *Vejesa* voltaképp profán nevének anagrammja volt: *Saveje* vagy tán *Savege*, rosz helyesírással írva.

fognák megjutalmazni, s az 1. foku felvételi díjt még alább szállítani. 80 frt már »leszállított ár« volt.

Hypovagussal a tárgyalások nem vezettek célhoz. Ő ugyanis a helyett, hogy az alakítandó kör ügyeivel foglalkozott volna, főbbjét (*Horlibizinus?*) folytonos szemrehányásokkal ostromolta, a miért ártatlanul hagyják szenvedni, és sürgetve sürgette a 4. fok szertartásának (németből franciára?) fordítását. Erre azt a feleletet kapta, hogy a fordítás megküldését a főbbek megtiltották, lévén az csak szóval közlendő. A Chalaise-féle ügyben a főbbek — bár nagy töredelmességet nem tanusított — megbocsátottak; de a maga részéről inti őt *Horlibizinus?*), hogy nevét s címét jövőre ne közölje senkivel, mint azt Si . . . . gróf előtt tevő, — egyáltalán legyen hű s hallgatag.

A főbbek a hűség hiányát láthatták ez újabb esetben, mely legalább *Hypovagus* megbízhatlanságát tanusítja. A kör megalakításánál tehát róla nem volt többé szó.

Jobb siker koronázta *Ardaxanes* igyekezetét. A fentebbi felhívásra azt válaszolta, hogy a felvételekre sokan jelentkeznek, s szükséges lenne a díjakat leszállítani, s őt oly operatiók birtokába helyezni, melyekkel a kételkedő megnyerendőket győzhetné.

Erre *Cibanot* 1772. szept. 25-én azt felelte, hogy csakis a legérdemesebbeket vegye fel, és hogy az első foku díj mérsékelteni fog, feltéve hogy a rendet csupa derék és erényes egyénnel fogja szaporítani; meggyőző operatiókról azonban szó sem lehet, mivel ez előnyben a tag is csak akkor részesülhet, minekutána ismételen tanusította volna, hogy a rend törvényeit szigoruan követi, s hogy ennél fogva ily titkok aggodalom nélkül reá bízhatók.

Ardaxanes reáállt a feltételekre s (okt. 10.) a legnagyobb igyekezetet, s a felvételeknél a legóvatosabb eljárást ígérte, felémlytven egyuttal, hogy a rendet veszedelem fenyegeti.

Nov. 13-ki levelében (mely nincs meg) körülírta a veszedelmet, mely *Hypovagustól* volna várható, ki különben sem viselte magát úgy, a mint kellett volna. *Cibanot* azonban — úgy mond feleletében — nem látja át, hogy miként akarná *Hypovagus* a főbbeket megfélemlíteni. »Az egyedüli, mit egy roszelelkű, elhagyott örült tehet, az, hogy elárulja legközelebbi testvéreit, kiknek nevét ismeri, s kiknek barátsága megalapította volna szerencsését.«

Az egész veszedelem, mint láttuk, nem volt nagy, de azzá tették. A hiba mindössze abban állott, hogy *Hypovagus* kissé fecsegő volt.

A temesvári kör megalakítása azonban csak huzódott, s úgy látszik, csak 1772. végén foganatosított, a midőn (dec. 21-én)

Marepontus a Lapide értesíti *Cibanotot*, hogy a főigazgatóság ez utóbbit bizta meg az új kör felügyeletével.

De már 1773. jul. 23-án kijelenti *Horlibizinus Arda-xanes-nek*, hogy a kör igazgatásával ideiglenes ő van megbízva, — nyilván *Cibanot* helyett. Nem valószínű, hogy az új kör nagyon virult volna, s annál kevésbbé, mert *Linden* betegeskedett, s e miatt egy időre aligha el nem hagyta Temesvárt. 1774. jan. 21-én ugyanis arról értesíti *Cibanotot*, hogy mihelyt felépül, Bécsbe megy, és az ő körébe fog belépni, vagy ha éppen üresedés nem volna, újat alakít.

E körülményből *Hypovagus* igyekezett hasznot húzni, a mennyiben az 5-ik fokba való felavatását sürgette. Ennek megadására a főbbek, hogy esetleg nagyobb bajnak elejét vegyék, hajlandók voltak (1774. jan. 16-ki leirat); de csakhamar (márc. 16.) visszautasították a sürgetőt azzal, hogy előbb igyekezék érdemeket szerezni. De ezt ő elmulasztotta, sőt sokáig úgy viselte magát, hogy főbjei folyvást a legnagyobb óvatosságot tartották szükségesnek irányában, még 1776-ban is.

Ardaxanes az alatt szépen haladt előre. 1775. jan. 2-án kapja *Horlibizin* az utasítást, hogy őt az 5., 6. és 7. fokba felavassa. Ez meg is történt; de *Ardaxanes* nem elégitette ki az, mit neki nyújtottak, elannyira, hogy 1778. febr. 21-én *Horlibizin*hoz intézett levelében a társulat vezéreit csalóknak és gazembereknek, tagjait pedig szánandó tudatlanoknak és megcsalottaknak nevezvén, azzal fenyeget, hogy a Rózsakeresztesek történetét és minden titkait nyilvánosságra fogja hozni, hadd óvakodjék a közönség ily csalóktól stb.

Természetes, hogy az ily indulatos kifakadások nem lehettek rá nézve a főbbek előtt bizalomgerjesztők. További előmeneteléről szó sem lehetett, sőt még a temesvári kör vezetéséről is lemondott — önként-e vagy kényszerítve? az meg nem határozható.

Ép oly természetes, hogy *Ardaxanesnek* ilyen nyilatkozata s a rendből való kilépése ismét *Hypovagus* malmára hajtotta a vizet, úgy hogy nemsokára megkapta ő is az előbb annyira sürgetett 5., 6. és 7. fokot. Elnyerte továbbá azt is, a mi után évek óta sovárgott: a temesvári körnek vezetését. Már 1779. jan. 14-én meghagyta *Rosarius* főnök *Cibanotnak*, hogy *Hypovagust* nem szabad elkedvetleníteni, sőt meg kell adni az engedélyt kör alakítására annyival inkább, mert az *Ardaxanes* kísértését bölcsen kerülte, s a rendnek mégis hive maradt.

Kineveztetése mindazáltal elhúzódott, s csak 1779. jun. 16-án eszközöltetett, kiállítatván számára a következő okmány: »Mi az isten közreműködő kegyelméből, a főfőtisztelendő legbölcsebb hét rendi mester által felállított triumviratus atyafiak (Triumvirats-Verwandte) és legfőbb elhőkei az arany Rózsakereszt ősrégi test-

vérszövetség német (hochdeutsch) generalatusának, elismerjük a jelen teljesen hiteles bizonyítvány erejével, és tudtára adjuk mind azoknak, kiket illet, hogy főtisztelendő és kedves testvérünket, *Hypovagus Wejesát* úgy saját illendő kérelme, mint állhatatos rendi buzgalmára való tekintetből felruháztuk azon kiváló joggal és hatalommal, hogy a világosság sugara és az elveszett szónak alkotmányyszerüleg vizsgált mestereit¹⁾ főtisztelendő főigazgató-sága tudtával és jóváhagyásával felvehesse, több kört alakíthasson, és azt az alkotmányszerü függés mellett igazgathassa. Ezen rendeletünk folytán tartoznak főt. *Hypovagus* testvért úgy főbbjei mint az alatta álló s állandó testvérek, valóságos főigazgatónak elismerni, a mivé ezennel kinevezzük, kik iránta minden testvéri tisztelettel, szeretettel és hűséggel leszünk mindaddig, míg istennek tetszeni, és felebarátainak szolgálni igyekeznek, s a míg az állam s a közjó ellen nem cselekedik, hanem a rend törvényeit követvén, irántunk s őt igazgató főbbjei iránt engedelmesen, hiven és erényesen fogja magát viselni. E jó szándékban állítottuk ki — az isteni áldás kívánságával — főt. *Hypovagus* testvérnek e bizonyítványt kellő igazolásául, és maradunk H. I. É. A. V. L.²⁾ teljes igazságszeretettel a sok érdemes testvér üdvéről gondoskodó magas generalatust kormányzó főbbjei és igaz Rózsakeresztesek (F. A. et A. C.) Bécs (?) 12/6. 79. (P. H.) *Rosarius*. (P. H.) *Bison* titkár.«

E nevezetes okirattal együtt vette *Hypovagus* az általa felvételeire ajánlottaknak rendi nevét és címérét, a melyek azonban az illető levélben felemlítve nincsenek. Csakhamar (aug. 19-én) megkapta *Cibanot* útján a 8-ik fokot is.³⁾ Az alatt újra megalakította, vagy csak helyreállította a temesvári kört. Azt mily eredménnyel vezette, nem tudjuk, de igen keserű utóízét tapasztaljuk 1782-ben.

Időközben a hirtelen fellobbanó, de ép oly gyorsan meg is hunyászzkodó *Ardaxanes* is gondolt egyet, és megbánva indulatoskodását és hirtelenkedését, bűnbánólag kezdte keresni a főbbek kegyét. Ezek a tehetséges és buzgó férfi megtérését örömmel látták, és már 1779. szept. 21-én kijelentették, hogy nemcsak visszafogadják, hanem további előmenetelét is kilátásba helyezik.

Daczára annak eltelt 8 hónap, míg ismét felfogadtatott *Hocerianus* által. Ezt megelőzőleg erős fogadalmat kellett letennie s írásban is adnia, mely itt következik: »Alúfírott ezennel

1) »Meister vom Schein des Lichts und des verlorenen Wortes« — így nevezték a szabadkőműveseket.

2) Hogy Isten És Akarata Velünk Legyen, az az: Auf dass Gott Und Sein Wille Mit Uns Sei — ez volt a Rózsakeresztesek állandó mondása.

3) Összesen 9 fok volt.

elismerem, hogy a főt. igazgató testvér parancsára a tisztelendő introductor testvér a magas rend ellen egycron elkövetett vétségemet élembe tartotta, figyelmeztetvén, hogyha kötelességemről még egyszer megfeledkezném és hűtlenné lennék, nemcsak örökre kizárattatnám, de a rend büntetőszéke elé is állittatnám; — mit is kellő alázattal meghallgatván, anélkül, hogy eltáutoritásom módjára s ártatlanságomra hivatkoztam volna; ezenel fogadom, hogy a rendhez és kötelességeimhez hű leszek, és magas főbbjeim jószágát és szelidségét élethoszigan dicsérni fogom.«

Ez okmányt újra befogadása napján, Bécsben 1780. máj. 16-án írta alá, egy hétre rá a magas főbbekhez is intézvén egy levelet, melyben az engedélyért legbensőbb háláját fejezi ki, fogadván, hogy őt semmi a világon nem fogja már eltáutorítani, és minden lehető módon igyekezni fog, hogy hibáját minden kitelhető erővel jóvá tegye.

De *Ardaxanes* uram a pillanat embere volt. Jó szándékai fővényre épült ház vala. Mielőtt azonban újabb hűtlenségéről szólnánk, oly ügyet kell megemlitenünk, mely a temesvári kör létezését veszélyezteté.

1782. május 15-én ugyanis *Geronni* prior leíratot intéz egyik főigazgatóhoz (*Beocunus?*), a melyből látható, hogy a temesvári kör tagjai, közvetlen főnökük, *Hypovaqus* ellen vádat emeltek s azt jóhízemüleg Berliube küldték, honnan az írat csudás véletlen folytán helyes kézbe, t. i. a bécsi főfőbölcsék kezébe került. Meghagyja egyuttal, hogy a vád nemcsak a triumviratus tagjai, hanem 6 consultator hozzájárulásával a legalaposabban vizsgáltassék meg és haladéktalanul a legszigorubban intéztessék el.

A tanács bizonyára összeült, de az ügy fontosságánál fogva azt határozhatta, hogy tagjai adjanak írásbeli nyilatkozatot. Ez késleltette az elintézést, daczára annak, hogy *Geronni* azt 1782. jun. 28-án, aug. 17-én, okt. 4-én és 1783. márc. 17-én ismételtén sürgette.

Végre az 1783. év második felében indult meg a dolog. A fő késedelmet úgy látszik a rend justitiariususa okozta. Ennek vádiratára tette meg *Hocerianus* a megjegyzéseit, kiemelvén, hogy ha a temesvári testvérek vádjai egytől egyig igazak, akkor nem lehet csudálni, hogy megcsalva érzik magukat. S ennél fogva meg nem rovandók, ha a dolgok ily állásánál *Hypovaquist* tartják a tettesnek vagy legalább czinkosnak, a mi ily ismert eselszövére rá is fér. *Hypovaqus* a háromszoros zár alatt lévő pénztárból pénzt vett ki, és magasabb díjakat szedett. *Hocerianus* szerint a vádlott hivatalából felfüggesztendő s ügye a legszigorubban megvizsgálendő. Ehez még külön véleményt is csatol *Hocerianus*, a ki *Ardaranest* felavatta s ennek jó embere lehetett. Itt azt mondja, hogy a justitiarius a temesvári testvéreket tulságos keményen, a vádlottat pedig tul-

szeliden ítéli meg. *Hypovagus*, ki szerinte tudvalevőleg ismételtén követett el sikkasztásokat — oly ember, kinek épen oly könnyű felebarátját megcsalni, mint a világi hatóság előtt magát minden alól kitisztázni. A temesvári testvérek — úgymond — inkább a bécsi főigazgatóság ellen vétettek (a mennyiben vádiratukban azt nem a legelőnyösebben festették), de ennek is *Hypovagus* eljárása képezte okát. Ennélfogva nem helyesli a justitiarius azon javaslatát, hogy a temesvári testvérek rendre utasítandók, és csak per viam gratiam a rendben megtartandók, *Hypovagus* pedig egészen ártatlannak nyilvánítandó lenne. Ő azt javasolja: szólitassanak fel a temesváriak, hogy vádjukat vagy bizonyítsák be, vagy vonják vissza, és azután vonassék felelősségre a vádlott.

A többi főnök nézeteit nem ismerjük; de valószínűleg *Hocerianus* javaslata szerint történt, a melyet az aug. 6-án írván, csak szept. 16-án küldött *Ophirhoz* Badenbe.

A temesváriak pedig beigazolhatták vádjukat, mert a prior, *Geromi* 1783. nov. 27-én azt hagyja meg *Mens Electusnak*, hogy a temesvári testvérek megvizasztalandók, és nekik új körigazgató választása megengedendő.

S ezzel az ügy el volt intézve. *Hypovagus* már 1782. aug. 17-ki rendelet folytán kizáratott minden gyülekezetből, 1784. jan. 30-án pedig azt jósolja *Geromi*, hogy ez ember mint becsutelen és lelkiismeretlen hazug és csaló még csunya kudarczot fog vallani isten és emberek előtt.

Nem különb véleménynyel bucsuzhatunk el *Ardaranes*től sem. Őt egy másik perbe keverték, melyben *Paphus* (a híres *Sonnenfels*) azzal volt vádolva (1783), hogy a rendet gunyolta, s ebben *Ardaranesre* is mint tanura hivatkozott. *Sonnenfels* annyira mennyire kitisztázta magát, *Ardaranesnek* sem történt semmi baja, de főbbjeinek bizalma teljesen megrendült. Erről lehetett neki alkalma meggyőződni. S minthogy a rendben úgy sem találta fel azt, a mit keresett, a nyugtalan véru férfit sovár-gása tovább s tovább sarkalta. minden társaságba belépett, a hová csak befurakodhatott.

Nem csudálhatjuk tehát, hogy alig keletkezvén a »l'ílagóság lovagjai«-nak rendje, már is ott találjuk *Lindent*.¹⁾

Ez a rend, valamint a belőle fejlődött »*Ázsiai testvérek és lovagok*« rendje voltaképen nem volt más mint a Rózsakeresztesek rendjének új alakba öntése azzal a különbséggel, hogy az utóbbi rend volt, az első titkos társaság, mely pénzcsináló hálóját a zsidókra is kiterjesztette. Felvették a gazdag zsidókat, de megfizették velök a dicsőséget. A czél továbbra is az maradt,

¹⁾ *Gerominak* 1784. jan. 30-ki levelet.

a mi a Rózsakereszteseknél: aranycsinálás, elixirek keverése s szellemidézés.

A szellemek alkalmasint akkor is úgy mint ma hűségesen megjelentek, s a hívők épen úgy mint a mai spiritisták egy csöppet sem akadtak fenn azon, ha Jézus, Mózes vagy Socrates szép németséggel felelgetett a bambáknak. Az aranycsinálási mania néhány nevezetes chemiai fölfedezésre vezetett ugyan, de habár számosan áldozták is fel egész vagyonukat, az ólom csak ólom maradt. Ugyszintén az elixir-készítés is vezethetett némely oly gyógyszer feltalálására, melynek az illetők titkolódzása folytán elveszését a szenvedők érdekében talán sajnálni lehet.

Számos ily gyógyszerrel van tudomásunk, a melynek rendkívüli gyógyerejét az egykoruak nem győzik dicsérni. Egyet báró *Linden* is talált fel. Erről a »Magyar Kurir« (1794. I. 421. l.) a következőleg ír:

»Báró *Linden* . . . a temesvári volt igazgatás tanácsosa, még a mult török háború alkalmatosságával készített volt II. József császár számára valami porokat, melyeknek ereje által a legromlottabb és dög-leletesebb vizeket is, igen könnyű módon, nemcsak ihatókká, hanem egyszerűen oly kellemetesebbé és egészségesekké lehet tenni, mint akár-mely tiszta forrás vizet. Az említett nagyérdemű ur nem akarta ezen titkát magával együtt eltemetni, hanem emberi szeretetétől viseltetvén, nyomtatásban a világ előtt közönségesse kívánta tenni, ilyen felülírás alatt: »Über die Verbesserung und Trinkbarmachung der Morast und anderer ungesunder, ungeniesbbarer Wasser.« Hogy pedig ezen eléggé nem becsülhető találmánynak haszna annyival közönségesebbé s kiterjedtebbé válhasson, kérte jó barátját *Kassandra* kiadóját. (*Báróczy* Sándor) magyarra fordítása végett, mely meg is esett, ily felülírás alatt: A sáros egészségtelen s haszonvehetetlen vizek jobbításáról, és ihatóvátételekről. Báró *Linden* mind a két nyelven maga költségére kinyomatván itt Bécsben (1793) . . . darabját 17 krajcáron árultatja.«

Ekkor természetesen már nem létezett Temesvárott se »páholy« se »kör«. Az utóbbiról nem tudjuk, meddig állt fenn, és kik voltak tagjai. A fentebb említett *Abysinus* és *Tyriarchuson* kívül a szintén már előfordult gróf *Pötting* Venczelről, *Wredenről* és *Aigner* hadnagyról azonban igen valószínű, hogy a körhöz tartoztak.

Az utóbbi kettő bizonyosan Rózsakeresztes volt, a mint az *Wredennek Aignerhez* intézett leveleiből kiderül. 1786. július 31-ki levelében megemlíti, hogy a gaz *Sauvagne* Bécsben azzal dicsekedett, hogy ő szerzője ama »Der Rosenkreuzer in seiner Blösse« című hazug munkának, mely 1782-ben jelent meg, s mások által báró *Eckernel* tulajdonítottatik.

Kiszámíthatatlan az a kár, melyet ez alchymistikus társaságok okoztak úgy egyeseknek — vagyoniilag, és testileg-lelkileg

tönkre tévén — mint a szabadkőművességnek, melynek elveit úgy szólván illusoriusokká tették, működését pedig paralyzálták.

Ezeknél azonban sokkal veszélyesebbé vált volna a szabadkőművességre, valamint az államra nézve is az *Illuminatusok* társasága, ha rendszerüket teljesen kifejthették volna. De így is elég galibát okoztak mindenfelé. Az arany- és elixir-készítés, s szellemidézés dőreségét átlátván, sokkal magasabb célt tűztek ki maguknak, t. i. az állam mindennemű befolyásos állásaira szert tenni, s aztán úgy uralkodni, a hogy nekik tetszik. Erre nézve talán még magukkal sem voltak egészen tisztában, de az kétségtelen, hogy a fenálló állam felforgatása lett volna utolsó céljuk. A szabadkőművességet eszközül akarták felhasználni addig, míg eléggé megerősödtek, azután pedig tehetetlenné tették volna.

Céljuk új volt, s az önérdék sokakat vezetett karjaik közé. Elveik hódítottak mindenfelé. Társulatuk bámulatossággal terjedt el, habár a szabadkőművesek és Rózsakeresztesek minden erejüket megfeszítették is, terjedésüket lehetőleg gátolni.

Magyarországon úgy látszik a Draskovich-féle páholyokba, fészkeltek be magukat legelőbb, és 1786-ban már általánosokká váltak minálunk is. *Wreden* p. o. arra figyelmezteti ez évi jul. 31-én kelt levelében *Aignert* Karlóczán. hogy óvakodjék az *Illuminatusoktól*, kikkel tele van az ottani vidék is, és kik megmértelyeztek minden páholyt. Vajon a temesvárit is? Erre a kérdésre nem felelhetünk, ámbár igen valószínűnek tartjuk, hogy az odavaló páholy és kör sem kerülték ki a »megmértelyeztetést.« Ugyanis már 1784. jun. 30-án figyelmeztet *Geronné* egy igazgatót, hogy az esetre, ha *Ardayanes* várakozás ellenére még az *Illuminatusok* karjaiba nem vezette volna köre tagjait, rendi kötelesség lenne, legalább néhányat megmenteni.

Sikerült-e ez, s kikre nézve? Mily mérvben üzték fondorlataikat az *Illuminatusok* Temesvárott, s kiket vontak körükbe? Mindezen kérdésekre nézve teljesen cserben hagynak forrásaink.

Aránylag annál bővebben folynak ezek egy más titkos társaságra nézve, melyről más helytt bővebben fogunk értekezni. Itt elég lesz constatalnunk, hogy e társaság, a *Rózsarend* Temesvárott is bírt fiókkal, melynek tagjai többnyire a hivatalnokok és ezek nejei sorából kerültek ki, de a melyhez oly férfiak is tartoztak, mint *Petrovics* Péter temesvári görög püspök, *Vuko-Branco* Pál csanádi éneklő kanonok, *Adamovics* Gerasimus bezdini apát, *Sakabent* Joanovics József verseci görög püspök stb.

S ezzel megoldottnak tekintem ez uttal kitűzött feladatomat. Sikerült kimutatnom, a miről még a megye tudós monographusainak se volt semmi tudomásuk, hogy Temesvárott valóban léteztek titkos társaságok, sőt hogy e város e társaságoknak egyik gyupontját képezte.

ABAFI LAJOS.

SCHIESSLER GÁSPÁR
KASSAI POLGÁR NAPLÓJA
A RÁKÓCZI-KORBÓL.

(1703—1713.)

Denkwürdige Anmerkungen Was alhier bey der königl. freien Stadt Caschau vorgegangen. Aufgezeichnet und beschrieben von mir Joh. Casper Schiessler m. p.

Nachdahme die Ungarn Anno 1703. wegen ihnen benommenen Freyheiten, einen Aufstand gemacht und die Waffen ergriffen, haben sie unterschiedliche Städt und Festungen im Lande eingenommen, und unter andern auch unsere Stadt Caschau Ein gaz Jahr bloquirt gehalten dass nimandt hat auss und ein können. Darauff Anno 1704, den 20. 8-bris die Kayserlichen Unter-Commando des Obersten Hercules Montecuculi, von Obristen Thusar gewesenem Commandanten Frey-Compagnie Obrist-Wachmeister de Goczi, (*igy*) dem Hungarischen Generalen Forgáts Simon, die hiesige Stadt Caschau übergeben, und in dem oberthor die Schlüssel eingehendiget, darauf den 21. 8-bris den Einzug gehalten, und unter Lösung der Stüchl, das Te Deum Laudamus gesungen, wie auch von den Einnehmen der Juramentum fidelitatis abgenommen. Gott gebe, dass es Zu seinem Ehre, zu erhaltung unserer freyheiten, und einen beständigen Frieden ausschlagen möge, Amen. Anno 1704. den 19 x-bris an einen Donerstag ist Ihre Wohl Ehrwürden Herr Elias Sartorius zu einen Pastori Primario oder deutschen Haupt-Pfarrer allhier unserer Gemeine vorgestellt und Introducirt worden. Gott gebe beständiges Glück und Segen, Amen,

Anno 1705. den 27. May ist eine Commission vor Ihrer fürstl. Durchlaucht Francisco Rákóczi, als Herrn Berthoti Ferencz leutschauer Commandant, und Izdenczi Márton mit einen

Schriftlichen Befehl anher komen, und haben den unter protestation gewesenen Richter Rath und Gemeine removirt, darauff den 28-ten die völlige Bürgerschaft auff dem Stadthaus zusammen kommen und nach lang Gehabene Zankh und streith, den Herrn Györi Ferencz cathol. Religion zum Stadt Richter, 4 luthrische, 4 catholische und 4 calvinische Rathsherrn wie auch von jeder Religion das drittl Gemeine Erwählet haben zum Vormund Herrn Vancsaj István Evangl. Religion.

Eodem Anno den 20. 9-bris zwischen 10. und 11. Uhren ein Freytag nach Elisabeth, ist auff Deliberation und einstimigen Vergleich der Löbl. Land Stände auff der gehaltenen Zusammenkunft zu Szecsin uns Ewangelischen alhier im Caschau die so genandte Windische Kirche, Samt der Schulen undt daran stehender Wüsten Häusern und ganzen Insellflekch zwischen dem Wasser, durch dreÿ darzu deputirte Comissarin dess H. Johann Guldenfinger, Catholischer, H. Bresinay János Evangelischer, und H. Szakmari (János) Calvinischer Religion Zugethan in gegenwarth des Pater Krutsaj Capitelherrn, und catholischen Plebano Györfy eingehändiget worden, und der Schlüssel zur Kirchen durch H. Krutsaj den H. Guldenfinger, von H. Guldenfinger aber Unsere H. Vormünder H. Vancsaj István Übergeben darauff H. Cristoph Mitlsteth Nadler alhier die Kirche eröffnet und wır mit Etlich und Zwanzig Burgern Unserer Religion von allen dreÿ Nationen hineingegangen, dieselbe Übernommen, und drauff den 29. 9-bris am Ersten Advent Sontag, zum Erstenmahl den Gottesdinst darinn gehalten. Dabey unss Gott biss zum Jüngstentage Gnediglich erhalten und beschützen wolle, durch Jesum Christum Amen.

Anno 1706. den 9. Januarÿ ist denen Calvinern ihre Kirche durch diese Comissarien welche uns die Windische Kirche Übergeben haben, Eingehändigt worden.

Den 10. Jan. drauff ist der Onodi Janos Ein Calviner zum Vormund erwehlt worden, welches nimahls Vorherr sohl gewesen sein.

Anno 1706. den 29. 7-bris am tage Michaely haben die Kay. welche auss Sibenbürgen komen, Unter Comando des General Rabutin die Stadt alhier mit ungefehr 15,000 Mann belagert und den 1. 8-bris mit Stukhen zubeschissen angefang, und vor der Faul Patrie-Schanzen aufgeworffen, darauf am Sontag als den 3. 8-bris mit Bomben Carcassen und andern Feÿerwerkh herein Zuworfen, und auch auss andern 3 Patrien mit 9 Stukhen zu Canoniren ganzer 9 Tag continuiet, in wehrend der Zeithes über 400 Bomben, ohne andere Feÿerwesen Eingeworfen hat, davon etliche mahl zubrennen angefangen, und die Faulgasser

total ruinirt, und die Häuser meistens darinnen zu Steinhaufen gemacht worden, indehne die Bomben soheftig effectuirt, dass sie biss in die Keller hinein geschlagen, auch in die grosse Thumkirch eine davon nebst vielen Stukh-Kugeln getroffen, davon sie einen merklichen Schaden bekommen, — den andern Sontag drauff, als den 10. 8-bris drauff hat der Feind unvermerkt nachdem er die Stadt 2 mahl auffordern lassen, die Stükhe und Mörser in der nacht ausziehen lassen, und ist an Montag den 11. dito zuruck auf Tokaÿ zu gemarchirt. Gott behütte uns kunfftig von dergleichen Bedrangnissen und verleihe uns Frieden!

Anno 1707. im X-bris ist hier in Caschau von den Confoederiten Landständen ein Convent gehalten worden, worauff man auf dem ganze Land, absonderlich auf die Städte zu fortsetzung des Krieges, Eine grose Contribution zuzahlen aufgeworfen, welche Dicas benennt worden davon man auf unsere Stadt 8000, auf Eperies 10,000, und auf Leutschau 13000 gelegt, davon Ein jede Tausent 240 Silbergeld soll gezahlt werden, dazu auf eine jede Dica 1 Korez Korn, 1 Korez Haber, und 8 μ Fleisch wie auch 12 D. servis geld geben sollen, und ist darzu dieses Jahr der Landesfürst Rákoczi Ferencz samt vielen andern Herschaften alhier ein Winter Quartier verblieben, wessweg die Einwohner nicht wenige Überlast haben, Gott helfe uns diese schwere Last zu ertragen und steh uns bei, dass wir darunter nicht gar zugrunde gehn!

Eben dieses Jahr ist noch im Frühling an der Stadt alhier einer Fortification, und ausswendig Contrascarpen. samt einen Graben zubauen angefangen worden, woran täglich auch bis 2000 Personen gearbeitet haben.

Anno 1708. ist bei gehaltener freien Wahl H. Szent-Mártoni Imre cath. Religion zum Richter, 5 cath. 3 luth. und 3 calv. Rathsherrn erwählt worden, zum ober Vormund H. Peter Sandi luth. Religion, in vorhergehenden Jahr als Anno 1707. ist eben dieser H. Szentmártoni Richter und H. Peter Sandi ober Vormund, 5 cath. 4 luth. und 3 calv. Rathsherrn gewesen, Anno 1706. aber, war H. Gyóri Ferencz Stadtrichter H. Ónodi János Obervormund, 5 cath. 4 luth. und calv. Rathsherrn. So ist auch zumerken dergleich bei dem Aufstand eine Kupfermünz von 10 Polturaken oder 30 Den. gemünzt worden darauff pro libertate gestanden auf einer Seiten auf der andern der ungarische Wapen, welches Geld anfänglich seinen gutten Cours gehabt hat, als aber das selbe überhaufft worden, hat es nach und nach einen Stoss bekommen, dass es endlich Anno 1707. niemand mehr nehmen wollen, worauff einen kleinere Vergleichen Polturaken gemacht hat, und die libertas auf 4 Polturaken abgeschlagen, hat

aber weder eins noch der andere Stand gehabt, bis wir Anno 1708. in Majo und Juny zu Erlau eine Zusammenkunft der Landstände gehalten, worauff man die Polturaken zu 2 D. confirmirt, und die Silber und Goldmünz gesteigert hat, und zwar ein Kremnizer, Sibenbürger und. . . . Dukaten auf 6 Reinische Gulden, Hollandische und andere Dukaten zu römischen 5¹/₂ fl, — Kay's. französische, sachsische und danische spe. Thl., — zu 3 ung. Gulden, die Kreuz. Beren und andere Thalern zu 45 Kais. Groschen die Kais. 5 tl. zu 6 gs. die pol. 6 gsth. auf 7 gs. die Kais. 2 gsth. auf 15 G. und der pol. 2 gsth. auf 7 xr. oder 14 G. erhöht hat. Auff welchen gemelten Congress abermahl auf unsere Stadt Caschau 6000 Diken, eine jede monatlich, durch den ganze Jahr, zu 36 D. zuzahlen, auffgeworffen worden und ist den 20 und 23 juni die Publication wegen der Kupfern Polturaken dass sie 2 D. gleich der Silbermünz, bei Verlust der Confiscation der Sachen, die man darumb nicht geben will, solten angenommen, wie auch in Schulden Zahlung, Gütter Lösung und allen Zahlungen wie sie Nahmen haben mögen sollen acceptirt werden. Hat aber bald nahdem niemand dasselbe nehmen wollen, bis es endlich gar verworfen werden, und das Silbergeld wiederumb in seinen vorigen Curs wie in andern Kais. Ländern komen.

Anno 1709. haben die Nonnen Urseliner orden, ein Convent oder Kloster aus zweien Bürgerlichen Häusern zubauen angefangen, darzu sie das eine Haus am Eck, von Mich. Sorger einen Lebzelter und das andere vom Johann Brandts . . . Erben, der fürst Rákóczi (cum protestatione hiesiger Stadt) ihnen Gekauft. Eben in diesem Jahr haben die Kaiserlichen unter Comando des Gralen Heister in xbr die Stadt Leutschau belagert, und über 500 Bomben hineingeworfen, weilen aber dieselben sich gewehrt, die deutschen keine Schwere stukh und genug Volkh gehabt, und die Stadt mit 1200 Mann fussvolkh belegt war, haben sie unverrichter Sachen müssen abziehen, sind unter Kaisersmarkh in der Furie gegangen, dieselbe auch mit Feuer angezündet, und den 12. x-bris dieselbe mit (Accord) eingenommen, darinnen etliche Burger als den Jacob Kraÿ, Martin Lány, Sebastian Saxerier (*igy*) ein Burger und Riemer enthauptet.

Anno 1710. in Januarÿ ist abermahl die Renovation des Raths und der Gemeine bei hiesiger Stadt gehalten worden, und zwar auf solche weise wie folget, und nach alten Brauch üblich gewesen; Nachdeme am Donnerstag vor dem erster Sontag nach heil. drei Königen die alte Gemeine abgedankt, hat der alte Richter und Rath am nachkommenden Sonabend Vormittag eine neue Gemeine erwählt, und abends den neuen Gemeinherrn Zetl drauff nichts als der Nahme geschrieben steht ausgeschückt und

den andern Tag drauff, nemlich am Sontag früh umb 4 Uhr auf dem Rathhaus zukommen angesagt, da dann ein jede auf benante Stunde punctuatim gegenwertig sein, und bei Ablebung der Nahmen der Zetl praesentiren und einen Purturaken darzu geben muss, welcher es versäumt, wird umb 2 fl ung. gestraft, nach diesem ist der Stadt Plebanus auf dem Rathhaus durch die Markrichter geholt worden, welcher eine Mess gehalten, und als dem 3 Capitl. aus der Bübl. nemlich 18 Cap. aus dem andern Buch Moses, das 10 Cap. aus dem Jesus Sýrach und das 13 Capit. aus der Epist. an die Römer, in ungrischer und deutscher Sprache abgelesen worden als dem ist man nach einer vermahnung durch den Obervormund und Bethung eines Vater unsers, zur wohlgeschritten und H. Vancsaÿ István ewang. Religion zum Neuen Obervormund erwählt, und durch 2 Gemeinesherrs auf dem Rathhaus holen lassen, da denn ihm durch den Alten Vormund den officium aufgetragen worden, und die ganze Gemeine mit ihm in die grosse Kirche gegangen, und aus der Kirchen denselben nachhause begleitet, wie auch nebst einer gethanen sermon, und Gebung der Hand, von der ganzen Gemeine Glück gewünscht worden, worauff Nachmittag der Vormund die alten gewesenenen beim Eltern-Tisch auf dem Rathhaus berufen lassen und die ganze Gemeine Dislocirt, worauff abermahl am nächsten Montag umb 4 Uhr früh wiederumb die ganze Gemeine aufs Rathhaus erschienen, die Ceremonien mit der Mess und Vorlesung der obengedachten Capiteln zuerst gehalten, und dann zur Richterwahl geschritten, und ist vom alten Richter angefangen und der ganze Rath durchgangen worden, nachdahme hat man den Neuen Vormund nebst andere 2 Gemeinesherrs per vota kandidirt und hinaus geschükt und den Vormund nemblich H. Vantsaj István zum Richter erwählt, mit welchem abermahl die ganze Gemeine, doch ohne seine Vorfewust dass er zum Richter erwählt worden, zur grosen Kirche auf dem gewöhnlichen Ort gegangen, alwo schon der alte Rath gewarthet, der alte Richter sein Amt durch H. Lengyel Ferencz publice abgelegt, ihme hingegen der neue Vormund. . . . . und den neu erwählten Richter nennen sollen, welches aber weil er es nicht gewust hat, ein anderer Gemeines herr gethan auch zugleich den neuere Vormund welcher ein seine Stadt eligirt werden genant, und ist zumerken, dassgleich nach Erwehlung des Richters ein anderer Vormund erwählt worden, als den der neue Richter Vorhand war, ist die ganze Gemeine mit ihm in die gemelte Kirche gangen, in welcher das Te deum laudamus gesungen und ein Richter Predigt gehalten worden, von das hat wiederumb die ganze Gemeine ihn nachhaus begleitet, und sind von der 6 Gemeindeherrs zu dem neuen Vormund H. Szentmártoni Imre cath. Religion welcher zuhaus unpösslich war

gegangen ihn Sambt aufgetragen und in Nahmen der ganzen Gemeine ihme gratulirt, drauff am nächstkünftigen Freitag abermahl früh umb 4 Uhr zusammen kamen, und nach obbelmten Mess und Capitlen die Rathsherrn gewehlt, und die Vorhergewesen alle confirmirt, aber anstadt H. Vancsaÿ den vorjahrigen Vormund H. Peter Sandi in der Rath genommen, dabei auch NB. zuobserviren, daswegen gegebenen Rationen etlicher Gemeinherrn H. Gottfried Bogdani cath. Religion mit superilung 19 Stimmen die nicht in Entstehung? gemelter Rationen auf ihn gestimt haben, verworfen worden, aber auf Einredung des H. Vormunds und welcher Gemeinherrn abermahl hervorgezogen und wird die alte Gewohnheit in den Rath genommen, darauff dan am Sonabend abermahl die Gemeine viel 7 Uhr früh zusamen kamen, Articl wie gebrauchlich gemacht, dem Magistrat dieselben samt wieder gebener Autoritaet überreicht, und zuerst der Stadtrichter. folgendts die Rathsherrn sogleich die ganze Gemeine des ..gewöhnliche Eidt abgelegt, und also bis auf die Austheilung der Ämbter, welches künftige Jahr am Sonabend geschehen, die völlige Verneuerung geschlossen worden. Den — ist Leutschau an die Kais. übergeben worden nachfolgendts — auch nach einer langen Bloquade das Zipserhaus.

Im 7-br auf Michaeli ebenfals ist Neühäusel mit accord an die Kais. unter dem Comando des General Heiszter übergeben worden.

Im 8-ber ist Eperies ohne Belagerung an die Kaiserlichen mit accord übergangen, und der Ung. Commandant Bagosi László anher von den Kais. confairt und den 14. dieses gebracht worden nebst etlichen Haÿducken und 2 Officierren, die übrigen Ungarn haben alle bei den Kais. Dienst angenommen.

Am heil. Christtag sind etliche Kais. Truppen von Eniczke herkommen, und haben die unterste und genante Land oder Kaisermühl angestekt, welche völlig verbrent, dass nur die Mauern stehn blieben sind.

Eben in diesem Jahr hat die Pest bald im frühjahr angefangen, und über den ganzen Sommer in den 6 Städten, bis gegen Weinachten absonderlich aber alhier, in Eperies und Bartfelt und Zeeben, im Junio, Julÿ und Augusto dem Frühling grassirt, dass im Julio in Eperies bis 1000 Personen gestorben, alhier auch sie des Summa über dem ganze Jahr wohl so viele draufgangen, und dass sie nicht so heüfig in obbesagten 3 Monaten gestorben und in ärgsten Tagen über 20 oder etlich und 20 Personen täglich nicht Tod gewesen, in Eperies und andern örtern al. 50. 60. 70 und mehr gestorben, Gott behüte uns künftigt dafür. Vorigen Jahr aber hat es über der Theis und unter den Weinge-

bürg gestorben und sollen in Debresin allein über 10,000 Personen gestorben sein.

Anno 1711. am ersten Sontag nach heil. 3 Königen ist abermahl nach alter Gewohnheit die Verneuerung allhier geschehen, und zum Obervormund H. Bartholome Marai ein Italianer, drauf am Montag H. Vancsaÿ István zum Richter, und nachfolglich 4 cath. 4 luth. und 4 calv. Rathshern erwählt worden.

Ao eodem den 20. Februarÿ ist der Kais. General Viart von Moldau (Szepsi) kommen, und hat unsere Stadt-Pferd, welche in der Csermel umb Holz gewesen, derer über 150 waren aus gehauen und weggenommen, dabei auch etliche Personen aus der Stadt blesirt, niedergemacht, und viele ausgezogen werden, dass sie wegen grossen Kälte ihrer Viele die Füsse abgefroßt haben, vorhero aber ist vor etlichen Tagen ein Interims Stillstand hier in der Stadt publicirt, aber nicht allerdings wie gemelt gehalten worden, indelme die Kais. nicht zulassen wolten, dass die Ungarn aus der Stadt, futrasiren umb Holz und andere Nothwendigkeiten ausgehen solten, darauf der Kais. General-Feldmarschal Pálfi János mit dem Fürsten Rákóczi einen Frieden zuschliessen sich bemühet, und mit dem Generalen Caroli zu Carolÿ mit deren bei sich habenden ung. Kriegsvölkern, Siebenbürgern und etlichen Herschaften und Spanschaften einige Vergleichs puncten geschlossen, der Fürst Rakoczi aber mit dem Bercsényi, Vaÿ Ádám, Eszterházÿ Antal und mehr Ungarn sich in Pohlen salvirt, worauf obgemelter Caroli seine Völker abgedankt, und dieselben ihr Gewehr abgelegt, ihre Fahnen den Kais. General übergeben, theils bei den Kais. Dienst angenommen, und die übrigen sich nachhaus begeben, welches ingleichen auch hier geschehen, indelme den 27. April alle Confoederirte Ung. Stände wie auch aus hiesiger Stadt abgesandte, nach Huszt gemelten Frieden zu tractiren, vom Fürsten Rákóczy beruffen worden, weilen aber gemelter Caroli vorhero vor benenten Termin, mit dem General Pálfi einen Vergleich wie schon gemelt zu Carolÿ getroffen, sind unser abgesandten wie auch von der Mannschaft und von der hiesigen Garnison abgeordnete zurück gekommen, und der General Pálfi, Leffholz Ebergenÿ, General Viart nebst andere Generals und Officiere auch anher gelanget, die vornehmsten, als denn herein in die Stadt kommen und mit einen Accord hiesige Stadt den 26. April von den Ungarn übernommen, bei welcher Übergab wie schon gesagt die ung. Miliz zu Fuss und Ross mit ihren Gewehr und was sie gehabt, zum oberthor hinaus gemarschirt, und zum Unterthor die Kais. herein kommen sind, und wer Lust gehabt von den Ungarn bei den Kais. Dienst angenommen die übrigen sind ein jeder wo er hingewolt hat, nebst einen Pass weggelassen worden, darauff den — tag das Homagium dem Hause Osterreich

abgelegt, und eine Gral Amnestie wie die Vergleichs Puncten mit mehrern andern publicirt worden, Gott gebe, dass es zu einem beständigen Frieden Ausschlagen möge, und aller Unruhe ein Ende gemacht werde!

Im Julio ist die Festung Munkáts auch an die Kais. mit allen Übergangen und alles was von Rákóczy seine Mobilien allda gefunden, confiscirt worden, weilen er dem Frieden nicht getraut, und aus Pohlen nicht ins Land kommen wollen, und wie man sagt, wegen absterben. Ihrer Kais. Maj. Josepho ein Bedenken getragen hat. — Derbei ist noch zu gedenken, dass wegen der Religionen also accordirt worden, dass dieselben alle drei ungehindert und laut letzen Ödenburger und Presburger Schluss und Artikeln in Ruh verbleiben soll, allhier in Caschau hat man uns bei der Übergab der Stadt, die Kirche welche uns die Ungarn oder Rákóczy einräumen lassen, noch nicht zurück genommen, sondern verrichten unsern Gottesdienst täglich drinnen, in Eperies hat man den evangelischen die Hauptkirch weggenommen, und die so genandte Ungrische Kirch gelassen, in Leutschau auch die Kirch abgenommen, und verrichten in dessen ihren Gottesdienst in Einem Haus, die Käsmärker aber haben ihr articular Bethaus vor der Stadt und die Kirch haben sie auch bauen müssen, nachdehm aber hat man den Eperiesern auch die Ungrische Kirche weggenommen, und auf kais. Decret vor dem Mitlthürl ein Platz zu Kirchen und Schulen ausgewiesen.

Den 30. Julý ist J. W. F. H. Johann Geörg Herman, Hn. Samuel Hermans gewesenenen Nadlers alhier, sein Sohn, zu einen Prediger der ewang. deutschen Gemeine alhier vorgestellt und introducirt, nachdeme ihm Vorher die löbl. Gemeine ordinir an lassen. Gott gebe ihm seine Gnade zu seines heil. Nahmens Ehrr und der löbl. Gemeine zum Heil und Seligkeit.

Den 30. 7-bris am Tage nach Michaelý hat der General-Feldmarschall Pálfi in Eperies die sogenante Ungrische Kirche, welche bei Einnemung, der Pfarkirchen, denen evangelischen gelassen worden auch weggenommen und mit samt dem grosen Schul Colegio denen Jesuiten eingehändigt.

Am 18. 8-bris hat der Gral Lefflholz alhier den Calvinern die Kirche auch weggenommen und den Urseliner Nonnen wieder eingeräumt.

Nachdem hat der Kais. Hoff ein Mandat an hiesige gespanschaft ergehen lassen, in welchen derselben anbefohlen worden, dass weilen von allen drei Religionen viel Klagen eingeloffen, als soll Gemelte Gespanschaft das Religions wesen, so wie es vor der Rakoczischen revolte gewesen wieder einrichten, worauf den

11. 9-bris als am Martini Tag durch 2 Deputirte, nämlich durch H. Rácz Márton und N. Novaky nebst dem catolisch Pleban, die sogenannte Windische Kirche nebst der Schulen wird von uns abgenommen worden, und haben wir auf unsern Articular ort unter freien Himmel den Gottesdienst eine Zeit lang verrichten müssen, indem vom Gral Rabutin unter der Belagerung die Bethausen völlig ruinirt und abgerissen gehabt.

Anno 1712. den ersten Donnerstag nach heil. drei Königen nemlich den 7. Januarÿ, hat abermahl hiesige löbl. General valedicit, ohngeachtet (lits. H. Maixner, kais. Cameralischer Comissarius Dawid Schriflichen dreimahl protestirt, und die Verneuerung, bis auf den löbl. kais. Hoffcammer Disposition, welche H. Maixners Vorgeben nach. diesfals eine Anordnung thun sollen, solche aufhalten und Vorscriben wollen, darauff der Magistrat den folgenden Sonabend eine Neue Gemeine erwehlt, und — cath. — ewang. und — reformirte hinein genommen, den nehsten Montag drauf den 11. Jan. Hn. Georg Komaromi cath. Religion zum Richter erwehlet, nachdem am vorhergehenden Sontag H. Bartholomae Muraj zum Obervormund confirmirt werden, und alsdan auch am gebrauchlichen Tag 5 cath. 4 luth. und 3 calv. Rathsherrn gemacht.

Den 26. Jan. drauff hat obengemelter H. Maixner einen Befehl von der Presburger Cammer, in Versamlung des ganzen Raths und Gemeine, auf das Rathhaus geschükt, welcher publice abgelesen worden, und in sich Begriffe dass das Stadtgericht so wie es nach des Thökölÿ und vor der Rákóczysch Zeit gewesen, soll wieder eingerichtet werden, worauff H. Maixner hinauff berufen, und weitleifig pro et contra davon discuirrt worden, darauff er verlanget hat dass der ganze Rath und Gemeine catholisch sein müssten, und ungeachtet man aus dem Stadt protocol erwiesen, dass 3 Jahr nach dem Thökölÿ ewangelische im Rath gewesen, sindt sie doch in ihrem Begehren fortgefahren, und alle ewangelische und reformirte aus der Statsstuben, und folgendts nachhause gegangen, und der ganze Rath und Gemeine mit catholisch Leüten besetzt werden, obwohlen nur — Personen in der Stadt so etwas getaugt gefund hat.

Den 21. Febr. am Sontag Reminiscere haben wir den Gottesdienst aus Erlaubniss der General-Feldmarschal Johann Pálfi in der Citadel unter einem Gewelb zuhalten angefangen und alda ein ganzen Jahr unsere gottesdienst gehalten, nachdem man aber die Citadel einzureissen angefang, hat man uns von darrausgewissen, darauff wir in das Apothekers Daniel Amerers Garten in der Niederen Vorstat den Gottesdienst zuhalten angefang, es hat aber der Plebanus und der Rath mit der übrigen Clerisai da

wird sich gesetzt, und wür abermahl von dar Weichen müssen, nachdem haben wird in dem obervorstandt in das Fleischhackers Kováts János Scheÿer, mit den Calvinern Kirch halten wollen es hat aber die Clerisaj nicht geruht, sondern den General-Feldmarschal Pálfi überlassen, dass wir wird auf seinen Befehl, auf unsern alten Ort gehen müssen, weilen wir aber noch nichts gebaut, unwillig davon in eine Scheuer den Gottesdienst zuerrichten gang.

1713. Rác Márton wurde als Richter erwehlt.

(Eredeti, börbe kötött napló a Lipóczi *Keczer*-család levéltárában Lápispatakon.)

Közli: THALY KÁLMÁN.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Végyári élet 1573-ban.

Vitézek mi lehet
E széles föld felett
Szébb dolog a végeknél!

így kiált fel a koszorus költő, ki mert maga is hosszabb ideig végvárbán szolgált, a végeket jól ismerte, és e tekintetben teljesen szavahihető, jóllehet kétségtelen, hogy lángoló hazaszeretete a nehéz szolgálat szuró tövisei közé sok rózsát hintett és költői ihlettsége a közönséges katonáskodást is gyönyörű mezbe öltöztette. — A XVI-ik században csakugyan gyöngyélet folyt a végekben, a hadi szolgálat csupa változatosság volt, melyre a regényesség finom zománczot vont és melyhez képest a mai helyőrségi és tábori szolgálat a legszomorubb — próza. — Akkor általános védkötelezettség alapján szervezett állandó hadsereg hiányában katonának menni annyi volt, mint gézengúz zsoldosokkal egy tából enni. A hadi kincstárból ezernyi ezer forint költséggel felépített, jó karban tartott és gazdagon ellátott mai erősségek helyét akkor rakásra lőtt, jól, rosszul tatarozott, düledező, és bizony gyakran mindenből kifogyott szikla fészkek foglalták el; az alsóbbbrangu tiszteknek kényelmes kardesörtetés, és lovagias udvarolgatás helyett akkor veszélyes kalandokkal fűszerezett folytonos készenlét, e kor műnyelvén »vigyázás és portya« jutott osztályrészül és az ujoncz akkor nem a gyakorló téren, hanem harczban vagy legalább véres bajvivásban, a tiszt pedig nem az iskolában, hanem valamely vasgyuró ádáz szolgálatában nyerte kiképeztetését. — Mind ez a katonai szolgálatnak színt és ízt adott, és miután gondoskodva volt, hogy a magyar mint katona is magyar maradjon, csupán és egyedül a magyar hazát szolgálja és ezen szolgálatra, mert a török nyakunkon volt, minden perczen alkalom

akadt: nem csuda ha akkor a hadi pálya vonzó erővel birt és a végeknél szebb dolog nem volt. — Ma ez másként van.

Tény, hogy a mindennapi foglalkozások érdekes történetét csak töredékesen ismerjük; arról pedig: milyen volt az állandó magyar sereg szolgálata a XVI. században, alig tudunk valamit. Így állván a dolog, nem teljesítek talán felesleges munkát, ha egy 1573. évi utasítás¹⁾ fonalán elmondom: miből állott 1573-ban a krasznahorkai várkapitány tiszte? milyen körülmények között viselte hivatalát? és milyen segédeszközökkel rendelkezett feladatának megoldásánál?

Krasznahorka vára 4 századon át a Bebek család féltékenyen őrzött kincse volt. Miután Forgách Simon 1565-ben a pártütő Bebek György és neje kezéből kiragadta és mint végvár más és más kapitányokra bízott, míg 1578-ban Andrássy Péter kezébe került, és még ma is a gróf Andrássy család közös birtoka.

Gömörmege éjszakeleti határszélén, ott hol az országot két ágra oszlik, melyek közül egyik a Szoroskőn át Tornamegyébe és Kassára. a másik pedig a pacsai havason keresztül Szepesmegyébe és a gazdag Szomolnokra vitt, tehát hadászatiilag fontos ponton, állott e vár és utjában a füleki töröknek, ki 1556 óta a Murány, Várgede, Putnok, Pelsőcz és Krasznahorka várai közt elterülő vidéket szabadon sarcolta, s Dobsina, Csetnek, Rőcze, Jolsva, Rimaszombat és Rozsnyó városoknak kegyetlen ura volt, és Krasznahorka közvetlen közeléből sovár szemmel nézett éjszakra és keletre szíve mélyéből fájlalván, hogy az üszköt Szomolnokra és Tornára ezen vár miatt nem vihette. — A ma oly ártatlan és legfeljebb egy regény színhelyéül, vagy — minthogy tényleg az is — a tulajdonos család sirboltjának használható vár tehát ez időben értékes gyöngye volt a magyar koronának, és nem csuda, ha a szepesi kamara nem értett egyet a felsőmagyarországi 5. szabad királyi várossal, midőn 1566-ban ezen rebellis sziklafészek lerontását kérelmezték²⁾; és nem csuda, ha az udvari haditanács is nagy fontosságot tulajdonított e helynek, melyet 1565 óta mindig érdemes és megbízható kapitány gondjaira bízott. — Így történt 1573-ban is, mikor a szepesi kamara tanácsosai és ő felsége által kiküldött biztosok Bornemisza Imre állandó hűségéről és hadi jártasságáról jó véle-

¹⁾ Ezen utasítás egykoru mása a bécsi cs. k. hadi levéltár Bestellungen acten című osztályában 1573. april. 1, R alatt.

²⁾ 1566. szeptember 27-én kelt fogalmazvány Kassa város levéltárában 2694. sz. a.

ményt tápláltak, és remélvén, hogy a vár megtartásáról és koronára háromlott jószág kitünő igazgatásáról gondoskodni, a hozzá kötött várakozásnak pedig mindenben megfelelni igyekeznek: minden más előtt *öt* ruházták fel a krasznahorkai kapitánysággal egyelőre egy évre, tüzetes utasítás mellett és királyi jóváhagyás reményében. — E szerint a krasznahorkai kapitányi tisztet Bornemisza Imre megérdemlett kitüntetésnek vehette, melyet az állás fontossága és a szolgálat nehéz volta csak emelhetett.

Az instructio Krasznahorka várának és 1573 körüli viszonyosságainak jól etalált fényképe. Miután csak egy évre szól, fel sem tehető, hogy előre nem látott, rendkívüli eseményeken és viszonyokon, nem pedig az akkori tényleges állapoton alapulna. Megbízható és hiteles ennél fogva minden adat, melyet magában rejt.

Hogy Bornemisza Imre a várat és a hozzá tartozó uradalmat pontos összeírás, leltár és urbéri lajstrom mellett vette át, azon nem lehet csudálkozni; de az már feltűnő, hogy egyszersmind esküvel és sajátkezüleg aláírt térítvénynyel kötelezte magát a kezéhez adott hely visszaadására azon esetben, ha tisztét 3 havi felmondás után önkényt letenné, vagy ő felsége neki a szolgálatot 3 hónappal az év eltelte előtt felmondaná. — Ezen eskü fényes bizonyítéka annak, hogy a XVI. század az erőszakos foglalások és birtokba helyezkedések korszaka, gyakran ágyuk segítségével kellett kiüzni a jószágból azt, kit a király abba ideiglenesen behelyezettett. — A krasznahorkai vár is épen így jutott az Andrássy-ak öröktulajdonába, mert Andrássy Péternét férje halála után ezen sziklafészekből sem jó szó, sem fenyegetés nem vehette ki, egyszerűen azt mondta, hogy vejei és felnőtt fiai megvédhetik a várat, és így a kinevezett kapitányra szükség nincsen. És az életre való özvegy elérte célját; a várkapitány unokája egy kis ráfizetés után örökös ura lett a várnak.

Az esetben, szól továbbá az utasítás, ha Bornemisza ur időközben elhaláloznék, mit isten távoztasson, az ez iránt szintén felesketett porkoláb és társai fogják a várat kifogás nélkül visszaadni. — A hely visszaadása szintén összeírás és leltár mellett fog megtörténni, és a kapitány a javára eső értékkülönbötért kellő kárpótlásban részesülend.

A kapitány kötelességeit az utasítás a legnagyobb részletekkel írja körül. E szerint összes embereit a király iránti hűségre felesketni és tisztében úgy eljárni köteles, mint derék, szigorú és éber kapitányhoz illik, és esküje is megkívánja, egyidejűleg biztosítottván, hogy hű szolgálatáért ő felsége kegyelmének több és nagyobb jeleivel fogja megjutalmazni.

Különösen utasított, hogy családjával együtt a várban

»kényelmes« lakást vegyen, őrségül teljes számmal és szakadatlanul 35 könnyű lovas és 25 gyalog puskást¹⁾ tartson, kiket a vár alatti palánkon belül fog elhelyezni és magából havi vagy évi zsolddal ellátni. Ben a várban még Szádvárából visszatartott 25 német gyalog lesz²⁾, azok közül egyet haditsztnak (officiarius bellicus), kettőt pattantyusnak, és egyet szekérmesternek kell alkalmazni, ezen németeket portyázásra és kirohanásra nem szabad használni, mert rendeltetésök a várat folytonosan őrizni és őrszemekül szolgálni. — Ha ezek közül egy megbetegednék, annak a hadi kincstárból várandó kárpótlásért jobb eledelt és a szükséges eledelt kell adni. A német katonák a főzéshez, sütéshez és őrüzekhez szükségelt fát kárpótlás nélkül kapják a kapitánytól. — Minthogy a török a fegyvernyugvás daczára gyakran kicsap, és ő felsége birtokát folyvást sanyargatja: ezen megrohanások visszaverése érdekéből történhetik, hogy bizonyos számú katonaságot kellend őrségül a palánkba vetni, ez is Bornemisza ur parancsa alatt lesz, ki az esetleg a várban vagy közelében elhelyezett pattantyusok kapitányával minden felmerülő hadi ügyben egyetértve fog eljárni, megadván a felebbvalónak a rend és rang szerinti tiszteletet.

Látjuk ebből, hogy Bornemisza Imre szép haddal rendelkezett, mely magyarokból és németekből állott. A magyarokat ő fogadta fel és zsoldjukat is ő fizette, és pedig »akár havonkint akár évenként a szerint a mint néki könnyebb és kényelmesebb lészen«; ezen magyar had, mely 35 hajduból és 25 gyalogból állott, volt tulajdonképen a krasznahorkai kapitány tábori csapata, melylyel szabadon, bármikor és bármely hadi czélra sikra szállhatott. — Az egyedüli kikötés e részben az volt, hogy e csapat a király iránti hűségre felesketve és mindenkor teljes létszámban legyen. — Nem úgy a 25 gyalog német, kiket a vár falain kívül harcza vinni szigoruan tiltva volt: míg a kilátásba helyezett segédc csapatok csak alkalmilag és ideiglenesen kerültek Bornemisza parancsa alá.

Mindezen katonákat az utasítás fegyelem és vezénylet tekintetében valamint bűnvádi ügyekben feltétlenül és egyaránt Bornemisza Imrének rendelte alá, kinek ítélete csak a főkapitányhoz (generalishoz) és a királyhoz volt felebbezhető; ha bűnvádi ügyben magasabb rangú tisztről³⁾ és megfenyítéséről volt

1) »Debebit enim intertenere pleno numero et indesinenter 35 equites levis armaturae et 25 pedites sclopetarios«.

2) »Habebit etiam — — — 25 milites pedites germanos.«

3) »— — praescio tamen semper supremo capitaneo vel eius locumtenente, quoad milites insigniores, secundum demerita eorum puniet.«

szó, Bornemisza Imre csak a főkapitány, vagy helyettese tudtával járhatott el, és mindenkor (tehát legényre nézve is) épségben maradt ő felsége és a főkapitány megkegyelmezési joga.

A polgári peres ügyekre nézve azonban másként szól az utasítás, és pedig úgy, hogy a német katonákat »a hadi törvények és szokások értelmében« a német bíró hatósága alá helyezi, milyen akkor Szendrő várában lakott, ennél fogva ha német katona magyar ellen indít keresetet, azt Bornemisza döntötte el, ha azonban német katona volt az alperes, a német bíró tartozott (a magyar felperesnek is) igazságos ítéletet mondani.

Figyelmet érdemel e mellett az is, hogy az őrség magyar része a német zsoldosoktól mindig szorosán megkülönböztetett.

És ne gondolja senki, hogy itt kivételes dologról van szó. Az utasítás világosan kimondja, hogy mind ez ő felsége többi váraiban és uradalmaiban is zsinórmértékül szolgál¹⁾, tehát a katonák polgári és bűnvádi ügyeiben országszerte követelt általános szabályt képez.

Nézzük már most mi volt hadászati szempontból Bornemisza Imre kötelessége?

Krasznahorka környékén szomorú napokat éltek akkor. A törökök a vár közvetlen közelében portyáztak, nyuzták, sarczolták, rabságra hurczolták Pelsőcz, Csetnek, Dobsina és Rosnyó meghódolt lakosságát²⁾, és sovár szemeket vetettek a vártól nyugat és kelet felé nyúló vidékre, mely még adót nem fizetett, és melyet a keresztyénség éber őrködése miatt martalóczokkal sem igen lehetett nyugtalanítani. — Így állván a dolog, Bornemisza Imre utasított, hogy a törökök kirohanásait akadályozza meg, ő felsége birtokai ellen intézett támadásait verje vissza s ne engedje, hogy a török a meghódolt területen, kivált fegyvernyugvás közben, új és elviselhetetlen terheket hozzon be, és hogy helységek, melyeket eddigelé a török düh és törökadó megkimélt, adófizetőkké váljanak; más részt ovakodjék a törököt valamely zsákmány reményében kihívni, és ez által néki ő felsége birtokának elpusztítására és a fegyvernyugvás rossz megtartása miatt jogos panaszra okot szolgáltatni; — ha a török a békekötések ellenére kirohanásaival fel nem hagyja, a főkapitány tudtával a szomszéd béget vagy basát kell megkeresni, és ha ez sikertelen marad, a főkapitány utasítása szerint kell eljárni és pedig úgy, hogy az ellenséges

¹⁾ »Quod observatum est haecenus ex reliquis cunctis suae maiestatis arcibus et dominiis.«

²⁾ Lásd »egy magyar város viszontagságai a XVI. század másik felében« című tanulmányomat az 1884. Tört. Tár. I. füzetében.

támadást minden körülmények közt ellenséges erővel fogják fel, a várat utolsó lehelletökig tartásuk meg, és ellenséges kézbe soha és semmi szín alatt ne bocsássák. A lándzsatorés és bajvivás (concurus lancearum et duella), szól továbbá az utasítás, csak a főkapitány vagy helyettese tudtával engedélyezhető; és ha isten kegyelméből a törökön zsákmányt ejt, ez a bevett szokás szerint a katonák közt osztandó el, miután a kapitány a maga jutalékát kivette (excepta sua rata portione) és a főkapitánynak (távollétében helyettesének) tiszteletdíj címén ajándékot adott; az elfogott basák, szandzsákok és bégek azonban mindenkor ő felségét illetik. — Megbízható és hű kémekeket tartson, és ha tőlük valami biztos hírt vesz, ha például ő felsége birtokát veszély fenyegetné vagy ha a vár ostromára készülnének, jelentse azonnal ő felségének vagy a főkapitánynak, hogy ideje korán lőszerekben és hadakban segílyt kaphasson. — Ne feledje soha, hogy ő felsége ellenségeinek ellensége, barátainak pedig barátja. Gondoskodjék, hogy a vár mostani épületei romba ne düljenek, sőt azokat is építse fel, melyek most omladozó félben vannak; ha még új és nagyobb építményeket kellene ő felsége különös rendeletére emelni és ehhez a vár jobbágyai elégségesek nem volnának, ő felségét vagy a főkapitányt keresse meg, hogy a hiányzó munkások a megyei közmunkából vagy más vidékről rendelkezésére bocsáttassanak. — A mindennapi kiadásokon kívül köteles az élelem minden neméből úgymint lisztből, borból, sörből, szalonnából, sajtból, vajból, sóból, ecetből és más élelmi cikkekből a várban oly készletet tartani, mely ostromzár esetében a mondott létszámú katonaság számára egy félévre elégséges. — Az igazítást igénylő hadi eszközöket, kézi és szakálos puskákat és mozsarakat megigazítandja és úgy azok, mint a vetőpor, ólom és más pattantyus szerek mennyiségét gyarapítván, mind ezeket száraz és alkalmas helyen fogja tartani. — Szorgalmasan őrködni fog, nehogy véletlenül tűz támadjon és a várat kárba és veszélybe ejtse. Gyanus személyeket, különösen szökevényeket, kiket pribékeknek szokás nevezni, nem szabad bebocsátani a várba. — Végül kiköttetett, hogy ő felsége vagy a főkapitány e czélra kiküldött biztosok által a várat bármikor megvizsgálhassa, az eleség, a lőszer és az őrség felett mindenkor szemlét tarthasson.

Súlyos felelősség hárult e szerint Bornemisza uramra és feladata könnyűnek épen nem mondható. — Kell-e azonban szebb hivatás annál: őrködni a felett hogy a török a meghódolt lakosságot végkép ki ne szipolyozza? és hogy a szomszédos terület az adó fizetés rabigájába ne hajtassék? A zsákmánynak mikénti felosztását elrendelő pont, a főkapitányi engedélyhez kötött bajvivás, mely akkor igen gyakori volt és rendszerint keresztyén és török közt történt, — a kéme alkalmazása

béke idejében, az áruló pribékek kizárása a várból és a békekötés daczára folyvást tartó készenlét — mind megannyi vonások az ép oly érdekes mint szomorú képhez, melyet hazánk e korbéli története nyújt. Nem lehet tagadni, hogy az utasítás a hadak ellátásáról még ostromoltatás esetére is kitűnően gondoskodott, és hogy a katonák étlapján akkor még bort, sört és sajtot találunk; az ételmi szerek beszerzése azonban aligha olykor olykor akadályra nem talált, mert hiszen Rozsnyó város 1574. évi alapszabályai egyenesen megtiltják, hogy valaki a várba ételmi szereket nagyobb mennyiségben eladjon.¹⁾

Minthogy Bornemisza Imre tisztje tömérdek kiadással volt összekötve: a vár jó karban tartása és ellátása, az őrség felszerelése és fizetése és a félévi készlet beszerzése óriási összeget igényelt, kérdés támad: milyen segéd eszközökkel rendelkezett Bornemisza a kapitányi tiszt betöltésénél? — Hát bizony a királyi kincstár egy árva fillért sem fizetett néki, hanem a helyett rendelkezésére bocsátá az utasítás az egész krasznahorkai uradalmat, szívére kötvén hogy a vár összes jövedelmeit a kezéhez adott összeírás, leltár, és urbéri lajstrom szerint élvezze, szorgalmával öregbitse, és számadás kötelezettsége nélkül kezelje úgy azonban, hogy ő felsége alattvalóit új adózásokkal és illetéktelen szolgáltatásokkal ne terhelje, a parasztságot szabadságában és erejében tartsa meg, az urbéri lajstrom szerinti bért, kilenczedet és mindennemű szolgálmányt pontosan hajtsa be, a jobbágyoktól évenként 40 napi munkánál többet ne követeljen, és az elmúlt zavaros időben és folytonos harcokban elpusztult helységeket tehetsége szerint benépesíteni igyekezzék, azoknak kik új házakat építenek, 3 évi adómentességet biztosítson. — A vár javainak, erdeinek, és határainak megtartása első és fő gondja legyen, azokat elidegeníteni vagy megcsorbitani ne merészelje; ha valaki e részben megtámadná, jelentse rögtön a szepesi kamarának, illetőleg a kir. kincstárnak. A bányászat fenségi jogot képezett, és ehez képest Bornemisza Imre a bányamiveléstől szigorúan eltiltatott, és arra köteleztett, hogy új telérek után szorgalmasan kutasson és a felfedezésekről a kamarának haladéktalanul jelentést tegyen.²⁾

¹⁾ A rozsnyói városi levéltárban őrzött 1574 február 20-án kelt alapszabályok 18-ik pontja a többi között így szól: dass niemand auf Wucher einkaufe, wers thut soll um fl. 1 gestrafft werden, fürnehmlich so auf die Schlösser auffkaufen, wie es izt gebräuchlich sollen höchlich gestrafft werden.

²⁾ »Maxime autem cautum est harum serie, ut ipse modernus capitaneus arcis Krasznahorka, vel successores futuri ab omni cultura minerarum, vel amissione metalli et restauratione ad suum proprium usum in eiusdem arcis ditione inventarum abstineat, cum imo si quae iis in

Hogy pedig vára mindenben bővelkedjék, joga lészen a torna-
megyei tizedet a szepesi kamarának megtérítendő három negyed-
részt fejében saját költségén bérbe venni.¹⁾

Az uradalom haszonélvezete az igazságszolgáltatás ép oly
fontos mint nehéz tiszttel volt összekötve; ennél fogva az utasítás
meghagyja a kapitánynak: gondoskodjék arról, hogy a jobbágyok-
nak saját bíráik szokott módon igazságot szolgáltatassanak, az
örökségi és más ügyekben felmerülő fellebbezéseket készséggel
fogadja el, foglalja írásba és juttassa felülvizsgálás végett a kama-
rához; áll ez a katonák ügyeiről is melyeket az ő ítélő székétől a
főkapitányhoz felebbeznek; az igazságszolgáltatás közben kisza-
bott bírságok őt illetik, és a jobbágyok bűnvádi ügyeiben eljárni
szintén kötelességében álland.

Bornemisza Imre sok rendbeli kiadásaiért és fáradozásaiért
a krasznahorkai uradalom és a tornamegyei tized jövedelmeiben
lelte kárpótlását, és tőle függött ezen jövedelmet körültekintő ke-
zeléssel és okszerű gazdálkodással sokszorosítani. Hogy milyen
összegre rugott ezen jövedelem? ezt, miután a számadások lappan-
ganak, nehéz volna megmondani. — Amnyi azonban bizonyos, hogy
a tágas uradalom óriási értéket képviselt, és hogy Bornemisza
Imre anyagi eszközökben fogyatkozást nem szenvedett.

Bornemisza Imre tehát a sok tekintetben érdekes utasítás
szerint mint krasznahorkai várkapitány a várhoz tartozó uradal-
mat számadás kötelezettsége nélkül kezelte, a gondjaira bizott
területen a közigazgatás és igazságszolgáltatás élén állott, és a
várban és ennek közelében elhelyezett katonaság parancsnoka
volt; hadi ügyekben közvetlenül ő felségétől, vagy a főkapitány-
tól, polgári és közigazgatási ügyekben pedig a szepesi kamarától
függött. — Állása tehát kitűnő, anyagi jutalma pedig igazán

locis inveniri possunt, diligenter inquirat et suae maiestati aut camerae
Scepusiensi de hoc fideliter significat. Hoc enim ut regalia iuri regio
intacta asservantur.«

1) »Quod etiam dicta arx Krasznahorka adhuc maiori copia com-
meatus tam propius Bornemisza, quam militum suorum tempore neces-
sitaris facilliori et commodiori sustentatione abundaret, conceditur dicto
Emerico Bornemisza quarta pars decimae frugum agnellorum et vini
nummorum redemptionalium in comitatu Torna existentium suis sumpti-
bus propriis a camera suae maiestatis Scepusiensi arendanda, quam
supradictus Bornemisza absque cuiusvis hominis impedimento et con-
tradictione, donec suae maiestatis in Krasznahorka capitaneus exstiterit,
annuatim, ut praefertur, sumptibus camerae Scepusiensi solvendis arend-
dare poterit.«

fényes volt és így a súlyos kötelességek daczára, melyek ezen állásában reá hárultak elmondhatta:

Vitézek mi lehet
E széles föld felett
Szebb dolog a végeknél!

Közli: MIKULIK JÓZSEF.

A debreczeni szücsök rendszabályai a XVI. század végéről.

E czéh-törvények a debreczeni ref. főiskolai könyvtár kéziratárában találhatók, R. 745. a. jegy alatt, együtt kerülvén ide nem rég a városi tanács ajándéka képen e városra vonatkozó több régi kézirattal, mint például a szintén ide való kerékgyártóknak következő századbéli, hasonlóan magyarul szerkesztett szabályaival.

Nagy terjedelmű s épen ezért tizenkétszeresen (felülről lefelé négyszer, keresztben háromszor) összehajtott pergamenre vannak e cikkek írva, csinosan, elég gonddal. Alúl, közepen pecsét van, melynek betűi azonban a rajta volt címerrel együtt elmosódtak. Írása mindenütt olvasható. De a mint e nagy terjedelmű íratot összehajtogatták, a hajtások szélei egy részt valamely ok miatt megveresedtek és eltöredeztek, más részt a sok kibontás és összehajtás miatt elrongyollottak. Mind e mellett is elég épen maradt a szöveg, úgy hogy csak a hatodik articulus szenvedett nagyobb veszteséget, mely azonban a mondatok értelméből legnagyobb részben pótolható. A hiányzó szókat zárjelbe tett pontokkal jeleltem, a lap aljára tett jegyzetben említve meg a gyaníthatólag ide illő szót.

A leírásban nem találni nagy következetlenséget.

Hangtani tekintetben érdekes, hogy bár Debreczenben készült, a közép *e* benne (*ö* alakban) nagyon sokszor, csaknem rendszeren meg van különböztetve. E különbség itt ma már egészen ismeretlen. Van azonban ezzel ellenkező jelenség is, hogy t. i. *e* áll az *ö* helyett. Felcseréli egymással az *ö* és *ü* hangzókat is: jűjön, jüvedelem, — még ragokban is: közöttük, kezük, maguk, hivataljuk. A *h*-t néha betoldja mássalhangzók után, a *r*-t pedig gyakran kihagyja e szóban: mivel, miveltet stb.

Helyesírása általában jó. Igyekszik írója szem előtt tartani a szók eredetét s a »hadhassa«-féle alakok nem gyakoriak. Sőt helyesen ragozza az *ik*-es igéket is, melyekre nézve pedig a mostani közbeszéd itt nagyon sokat hibázik.

Szókötésre nézve érdekes, hogy a *ha* után rendszeren elhagyja a *valaki* vagy *valami* elől a *vala* szócskát: ha mely legény, ha ki stb. — sőt *ha hol* is fordul elő.

Néha vét a megszokott szórend ellen: Ha egyenként való azféle hasi bárány búrból béllől penigh stb. 58. sor. Kész csávált búrból ha csáválja (csinálja?) 60. sor.

Az eredeti kézirat sorait azért láttam jónak megjelelni, hogy egy részt látható legyen a sorok s ez által az írat terjedelme, más részt hogy a megjegyzésre méltó szók, kifejezések helye könnyebben megjelölhető s megtalálható legyen.

A szövegben levő s a mesterségre tartozó szavak közül nem mindenikre tudtam magyarázatot találni. Így homályban maradtak a *best* (43. s.) s a *cherna* (cserna?) A *gerezna* és *subicza* szókat említi az akadémia nagy szótára is. Gerezna e szerint »fürtös gubás téli öltözék neme. Pegymet gerezna am. pegymet bőrrel béllelt asszonyi ruha«. Subicza, szintén ennek magyarázata szerint »kis suba, mely csak a testnek felső részét takarja, melyet némely tájakon a nők ház körül szoktak viselni, továbbá kis juhászbunda, melyet néhutt alsó rendű nők hordanak. A régibb íratokban mint suba is szintén előfordul.« — A 4. sorban levő »puz ple ködmen« magyarázata egy itteni érdemes szűcs mester felvilágosítása szerint: »prém nélküli, szépen leirházott ködmön.« A *Putz-Beleg* szótól származhatott ez elnevezés, úgy hogy az utolsó felét a kimondás elferdítette.

Az e szabályokban foglalt intézkedések közül többet megtalálunk más városbeli czéheknél is. Így a 4. cikknek a szűcs legény és szűcs mester leánya közti házasságra vonatkozó rendelkezéshez hasonló a pozsonyi »csizmaziák« 1602-diki szabályainak IX. pontja ¹⁾. Vonatkozik ez arra az esetre is, ha az új mester szintén mesternek a fia. Az özvegyre nézve is hasonló módon intézkedik a pozsonyiak törvénye, VIII. pontjában, mint a szűcsöké. A pozsonyi takácsoknak 1579-ben kiadott szabályai is ²⁾ ilyen formán intézkednek.

Az 5. cikkben s más helytt is többször jön elő az *értök* (érték) szó, így: »ha kinek értöke leszön« (9. s.). Így fordul elő a pozsonyi csizmaziák már idézett szabályaiban is ³⁾ »és ha (munkáját) helyen hadgyák az ü értöke szerint egy ebédet készítsen az mestereknek.« A pozsonyi takácsokéban szintén: »tartozik az czélhbeli mestereknek es leghenyeknek is... tisztességes mester ebédet az eő értéke szerint meghadni.«⁴⁾

A »kántor«-ok vannak határidőül kitzúve különböző dolgokban, vagyis, mint a marosvásárhelyi borbélyok rendszabálya

¹⁾ Györi tört. és régészeti füzetek III. k. 348. l. — ²⁾ Idézett füzetek I. k. 52. l. — ³⁾ I. h. III. k. 274. l. — U. o. I. k. 52. l.

értelmezi¹⁾ három hónapi idő. A debreczeni szűcsök ily időközben számoltatják czéhlestereiket az iskola jövedelméről, a pozsonyi csizmadiák ekkor olvastatják és magyaráztatják törvényeiket stb.

Ezek után a latin nyelvű bevezető s befejező sorokat közlöm, hogy a magyar szöveg a maga egészében álljon az olvasó előtt.

A bevezető sorok így hangzanak:

Nos Stephanus Duskas iudex primarius necnon Michael Kovacz, Dionisius Mezaros, Michael Tot, Melchior Vitalius, Andreas Abraan, Casparus Borzan, Emericus Literatus, Georgius Villas, Ioannes Ötuoős, Ladislaus Szűcz, Laurentius Nyró, et Sigismundus Szűcz duodecim iurati ciues ciuitatis Debrecen. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit uniuersis. Quod quia regna, provinciae, oppidaque et omnia imperia, legibus ac bene compositis ordinationibus gubernantur, in quorum moderatione certi ac peculiare ordines et status tanquam fundamenta fieri consueta sunt, inter quae maiora, civitates ac oppida quoque inelyta, ex honestis ac in liberalibus artibus magisteriisque versatis personis congregationibus fraternitatum, atque (ut uocant) caehis ipsis magistrorum operariorum sisti solent ob quae artium diuersa magisteria a diuis quondam piae memoriae principibus locorumque magistratibus in caehis artificum certi modi ac peculiaria statuta mediantibus superinde literis eorum priuilegiis articulatum conformata sunt, quae ipsa hoc iure depositum oppidum nostrum etiam in tam maximis et inauditis totius fere mundi transmutationibus quoque retinuit ac hucusque caehae artificum astiterunt. Sed quia uniuersi hominum ordines praesertim uero caehae ipsae operariorum ob temporum uetustatem ac uarie distractam interturbatamque incolarum naturam in quibus ordinationum ac statutorum suorum articulis magna in parte mutatae atque uiolatae esse ac in abusum iisse perspiciuntur: ex benigno serenissimi domini domini Sigismundi dei gratia Transyluaniae Moldauiiae, Valachiae, Transalpiniae, ac sacri Romani imperii principis partium regni Hungariae domini aurei uelleris equitis, et Siculorum comitis etc. domini dni nostri elementissimi consensu atque gratiosa annuentia statuimus, ut in magistrorum pellificum Debreceniensium (indifferenter ut in reliquorum artificum), caeha quosdam ordinationum suarum antiquis temporibus accommodatos articulos (saluis tamen prioribus earum literis priuilegialibus, quod dignitatem permanentibus) in suo pristino statu reliquamus, nonnullos uero in praesentis et moderni temporis usus applicemus, et transformemus, unde primum honor, et cultus diuinus et adaugetur, deinde oppidum et caeha ipsa aemolumentose aedificetur. Quia uero artifices ipsi linguam latinam utcumque callent uixque priuilegia latino stylo emanata suo et genuino sensu interpretari queant hosce articulos in modum priuilegii perpetuo duraturi natia lingua emanari facere, et ad instantiam circumsectorum Michael Kolosuari, ac Ioannis Bogardi supremorum magistrorum ac totius

¹⁾ Történeti Lapok.

uniuersitatis pellionum nostrae civitatis extradandam censemus, quorum quidem articulorum talis esto PRIMUS. (Itt következik a magyar szöveg).

A szabályok után e bezáró sorok következnek :

Ista ratione copiositatis uel inopiae temporari seruiunt, de caeteris uero praescriptis articulis per expressum declaratum esse uolumus, quod si temporum decursu magistri pellionum praesentes scilicet et futuri contumacia aut temeritate aliqua praetextuque aliquo adducti in praeiudicium et damnum uniuersitatis civitatis Debrecen manifestum, contra eiusdem libertates immunitates et consuetudines hosce articulos non obseruent, neque aestimantes per cuiusdam principis gratiam uel alio modo au(gere) uel minuere aut aliquam defectum parare depraeheusi fuerint, exhinc omnem libertatem et ordinem per nos, nunc et ante, ipsis concessum amittere pristinaque in ordinatione et confusione subiacere debeant et teneantur. In cuius rei memoriam perpetuam articulorumque conscriptorum stabilitatem ac durable testimonium praesentes literas nras sigilli ciuitatis nrae authenticici munimine roboratas memoratae uniuersitati magistrorum pellificum istius ciuitatis Debrecen pro cautela uberiori dandas duximus et concedendas. Datum in dicta ciuitate Debrecen feria tertia proxima post Dominicam Ramis Palmarum, anno domini millesimo quingentesimo nonagesimo octauo.

Iudex Stephanus Duskas mpr. Lecta per me Andram Tybay notarium mpp.

Végre a magyar szöveg így hangzik :

PRIMUS. Mindön esztendőben az szűcs mestörök közülük az kit az suffragium hoz méltó és alkolmatos reá, két czéh mestört válasszának vízkörösz napban, kik közöttük arra hitösök legyenek, hogy ők híven és igazán az czéh dolgainak szömélyválogatást, ajándékot, félelmet és mindön ehöz illendőt hátra vetvén tehetségök szörént gondját viselik, az czéh ecclesia és schola iüvedelmét igazán beszolgáltadják az igazat nem hamisitják, az hamisat nem igazitják ¹⁾ és ezöknek magok nélkül mentségök ²⁾ az tisztet föl kell vönniek. Ezöknek penig törvény szörént való parancsolatinak az több mestörök és czéhbeliek engödelmesök legyenek, ha ki engödetlen lenne, az ide alá megírott büntetésökkel mint engödetlen megbüntettessék. SECUNDUS. Mivelhogy az első röndről szokott az mestörségökben mindön följobb menni, mindön az ki legény röndből gazda és derék mestör akar lenni, szükség hogy az jámbor és jó hírü nevü legyen, az mestöröktül ha elégségös az mestörségre megpróbáltassék, és ha elégségös reá elsőben az bírónak szükség hogy bemutattassék és beadja magát, azután az egész mesterségöt felváltsa ; tartozik penig az-

¹⁾ Nem érdektelen, hogy ugyanezen kifejezések már az I. Lajos király idejéből való tiszti eskü-mintában is megvannak. — ²⁾ Leíráskor becsúszott hiba. A »nekül« a »mentségök« után tartozik állani.

féle új mestör egész mestörség felváltságban ¹⁾ az czéh pesse-lyében tíz magyar forintot, melynek harmadik része az ecclá épületire tartassék, az két része penig az czéh közönségös szük-ségére legyen; az város főbírójának adjon egy puz ple ködment az két czéh mestörnek penig próbáért egy-egy öt újjú bokor kez-tyüt. Az mely mestör penig ifju, különben az mestörségre be ne fogadtassék, hanem apród esztendejét ²⁾ kitöltse és arról levele legyen. TERTIUS. Mikor az czéh mestör választásnak ideje vagyon, mindön mestör szömélye szerént legyen jelön és az ű voxát az czéh mestör felöl ű maga mondja meg. Ha penig elmúlhatatlan dolga miatt jelön nem lehetne szömély szerént, se felesége se más egyéb által voxát meg ne mondhassa, hanem ű maga az ó czéh mestörnek mondja meg; ha különben csele-ködnék ötven icze borral büntetessék. Az czéh mestörök reá vigyázzanak, hogy ezféle mestör nem valami tiszt felvétel előtt akar elmönni, hanem elmúlhatatlan szükség kívánja, s úgy bocssássa el; ha hír nélkül elmönné, ötven icze bor az büntetése. QUARTUS. Az embör halandó, ha az szücs mestör meghal és fiai maradnak és az szücs mestörségöt kezükkel tudják, mindönik, az mely az atyjátúl magának válik ³⁾, mestörséget vihessön el tüle, felét tartozik felváltani, az bíró és czéh mestörök igazságát is megadni. Az mely fia penig holtáig az atyjával tür és vénségig el nem hagyja, az atyjátúl egész mestörsége maradjon. Ha ez féle szücs mester fia szóroz ⁴⁾ mestör leányát vagy özvegy felesé-gét veszi magának feleségül, csak egy forinttal tartozzék az czéhnek, kinek harmada az eccláé legyen. Ha szücs mestör leánya vagy özvegy felesége az mestörség nekül való embörhöz megyen, az mühöz semmi kezi ne legyen. Ha penig a szücs mester leánya vagy felesége szücs legényhöz megyen, ki az mestörségöt ⁵⁾ tartozik felváltani, kinek harmada az eccláé az többi az czéhé legyen. Ezenkívül az köz és czéh mesterek igazságát is tartozik megadni. Ha az szücs mester felesége özvegygyé marad, mind-addig művelhesse a művet, míg az ura nevét viseli, de sem efféle özvegyasszony, sem senki az röndön az mestörséget pénzön más-nak el nem adhatja. QUIN (...) Az szücs mester egy-egy legényt tarthasson és egy bérös inast fertály (esztendőre) időre és miglen mindön mesternek egy-egy legénye nem leszön, addig többet senki ne fogadhasson. Ha aztán minden mesternek leszön egy-egy legénye és bérös inasa, annakutána ha kinek közülük szükségös leszön és értöke leszön hogy többet is tarthasson, mind legényt,

¹⁾ Egész mesterség váltságában. — ²⁾ Inas esztendejét. — ³⁾ Úgy válik el, hogy a maga kezére dolgozik. — ⁴⁾ A kéziratban betüröl betüre ez áll. Leírási hiba lehet a *szücz* vagy *szöcz* helyett. — ⁵⁾ kezével tudja, az szücs legény csak fél mestörségöt.

mind inast annyit tarthasson, az mönnyi számot tarthat s akar. S E(...) tartozik ¹⁾ az urához, beszélődni fertály időre szent György nap után két héttel. És fertály időre afféle fertályos legénynek az mely tudniillik egy asszonyembörnek való félkődment egy nap megcsinálhat, fizetése hat forint ára báránybűr legyön, az mint az báránybűr itt az mézárszékön jár, az hat forint ára (...) ²⁾ tartozik az legénynek adni. Ez alatt való legény dolga fizetésből az elébbi szokás szörént az mint köz ig(...)nnia ³⁾ éljenek. SEPTIMUS. Ha mely legény pedig hétre szolgál, az ű urát addig el ne hagyassa, hanem egy héttel az előtt (hír)ré tegye az urának, mert ha híre nekül az urának elmenne, huszonöt icze borral büntetődjék, kinek az nyolczad-része az schola segítségére tartassék, az többi az czéhé legyen. OCTAUS. Ha valamely legény, fertály ideje kitelvé, innen Bódogfalvában vagy akar mely faluban kívül kimegyön és ott az uránál csávált bürt felmivelvé ismég be akar júnie: egy mestör is meg ne fogadja ötven icze bor büntetés alatt. Ha pedig az legény ugyan be akar júnie, különben az czéh közé be ne fogadtassék, se mivelhessen, hanem az czéhnek tartozzék adni ötven icze bort, kinek nyolczada a scholáé. NONUS. Az hetes legényt is mindön mester szent Mihály napig fogadja meg, mint az fertályos legényt, de azért ha hétre akar szolgálni, ugyan hétre fizessen neki. És mivelhogy az szücs mű nyárban szorgosb, az legények aratni vagy takarni ne mehessenek. Mindazáltal ha az szögénység miatt az legénynek az gazdája ű maga kényszöríti aratni mönni és az legényt el akarja vele vinni, ha a legény akarja, elviheti vele. DECIMUS. Az szücs legénynek a csávában gyapja ne lehessen, sem pedig gerebenlött gyapja ne lehessen és afféle gyapját el ne adhassa, mert afféle gyapju a gazdáját illeti. Ha pedig, az legény nyers bürről nyíri le az gyapjat, az üvé legyen és eladhassa. UNDECIMUS. Valami titok és végezés az czéhben leszön, az kinek ki nem kell terjedni, kiváltképpen az legények és mézárosok állapotja felől, senki az mestörök közül ki ne jelöntse ötven (icze) bor büntetés alatt. DUODECIMUS. Senki az mestörök közül alább inasát három esztendőnél meg ne fogadhassa; úgy fogadja pedig, hogy valamire az ű urának szükségös, tisztösségös dologban szolgálatja, mindönben tartozzék szolgálni és elmönni az dologra. Az ura is pedig mind az két esztendőben tartozzék oktatni s tanítani, kiváltképpen pedig az harmadik esztendőben jobban tartozik tanítania. Az inas is az ű urának

¹⁾ A szám is hiányos lett, az itteni első szó is megsemmisült. Az összefüggés azonban világosan mutatja, hogy a legényről van szó. —

²⁾ A kimaradt szók talán: bürt az mester. — ³⁾ A hiány miatt az egész szerkezet megzavarodott, úgy hogy egészen magyarázhatatlan.

mind az két esztendőben utólban is ¹⁾ híven tartozik mindönben szolgálni. Az mestör penig tartozzék megfogadni az inast az két czéhmaster előtt azvagy az kiket az czéhmaster képében oda küld az beszegődésre, és mikor ideje eltelik az inasnak is, az mestör tartozik az czéhmasteröknek hírt adni, hogy esztendeje kitölt; ha különben cseleködnék, ötven icze bor az büntetése. Az mestör penig az inast két hétnél tovább szegődetlen ne tartóztassa azon büntetés alatt. DECIMUS TERTIUS. Rendi penig az inas tartásnak ez legyen, hogy az ura első esztendőre adjon neki két inget, két gatyát és subicza ködment; másik esztendejére is annyit adjon neki. Harmadik esztendejére két inget, két gatyát, száz pénzt vagy száz pénz ára bőrt vagy ugyanannyi pénz ára posztót, az melyiket az inas szereti, adjon. DECIMUS QUARTUS. Az inasnak szabad legyön valamönnyi számu kecskebűrt akar vönni, és eladni maga számára, mindazáltal ura híre nekül se mesternek, se legénynek huszonöt icze bor büntetés alatt el ne merje adni. DECIMUS QUINTUS. Ha mely mestörnek fia vagyon és az mestörségöt akarja tanulni, ha az atyjánál tanul is, az atya is apród esztendőre inasúl megfogadja és az esztendőket vele kitöltesse, és mind megfogadása, mind esztendeje kitelése az czéhmasterök hírével legyen. Annak mint atyjafiának szabad miféle ruhát és fizetést ad; ha különben cseleködik ötven icze borral büntetessék. DECIMUS SEXTUS. Hogyha az inas az urától az legény felől oly szót hall ²⁾ ki az legénynek ellene volna, azt az legénynek meg ne mondja; ha penig az legénytül is az ő ura ellen oly szót halland az ki az ő urának és asszonyának vagy háza népének tisztössége ellen volna, avagy az legénynek lopását látja vagy az csáva dolgából avagy az mihelbet: azt az inas tartozzék bemondani az ő urának; ha hol meg nem mondaná, az inas is oly or leszön mint azféle legény és semmiképpen az mívet itt Debrecenben ne tanulhassa. DECIMUS SEPTIMUS. Ha az ő ura híre nekül elmönne és harmadnapig meg nem jüvend, különben az ő ura be ne fogadhassa, hanem az czéhnek az inas adjon egy forintot; ha ezön kivül az ura befogadná, ötven icze borral büntetődjék. DECIMUS OCTAUS. Ha inast pénzért tanit valamely mesterembör, annak semmivel nem tartozik, de azféle inas is mind az három esztendeig, valami az szücs mühöz való dolog, tartozzék mivelni. DECIMUS NONUS. Az bérös inas ha apród esztendejét kitölti, az inas mivelhogy mindjárt legénynyé nem lehet, az mely mestert bérös inasúl szolgál, sz. György naptül kis karácsonyig szolgálja és az ura neki érdöme szörént fizessön; ha penig nem szent György napban

¹⁾ az utolsóban is. — ²⁾ Az eredetiben a két utolsó szó helye meg van cserélve.

telnék el ideje, ugyanannyi ideig szolgáljon bérös inasul az mennyi idő sz. György naptúl kis karácsony napig számláltatik és ezféle inast is két mestör előtt fogadja meg, ha ki különben cselekednék, ötven icze bor az büntetések. VIGESIMUS. Semmiféle bürt az mi szücs mestörseghöz szükségös az melyeket kívül való embörök mészárosok vagy hentösök ide be az várostra hoznak árulni, avagy ha itt esik is, senki az kalmárok sem kereskedök és egyéb röndbeli embörök közül nyereségre vagy keresködésre meg ne merje vönni az szücs mestörök ellen. Ha penig valaki ez végezés ellen megvönne nyereségre vagy keresködésre, tehát az szücs mestörök reá találván azt az megvött bürt pénz nekül elvehessék, kinek fele az főbiróé, fele az czéhé legyen. Ezt is hozzá tévén, hogy ittvaló debreceni lakos embörnek maga vagy háza népe ruhájának bállására három forint éró bürt szabad legyen vönni, de ha annál többet vönne, ki az három forintot meghaladná, az három forint érot nála hagyván, az többit az mestörök elvehessék; az fele az biróé, fele az czéhé legyen. Az vad bürt is az nützt ¹⁾ és nyest bür kívül senki nyersen és csáválatlan nyereségre meg ne vehesse elvétele büntetés alatt. Maga háza szükségére mindazáltal mindönnek nyersen és csáválatlan is ittvalónak valamönynyire szükségös szabad legyen megvenni. Az csávált vad bürt mindönnek nyereségre is szabad megvönni VIGESIMUS PRIMUS. Senki bárány bür gereznát vagy bélést és egybféle ködment mind az kit itt csináltak, mind az kit másunnan hoztanak az piacon az vásár szörben ²⁾ azképpen mint az szücs mesterek lerakni és árulni ne merjen, hanem házánál boltban és kiválképpen való szálláson. Ha ki ez ellen árulna, az szücs mesterek elvehessék, kinek fele az biróé, fele az czéhé legyön. Ezt is akarjuk, hogy mindön eszében vegye, hogy az szücs mestörök is másunnan ide hozott ködment azféle ködmen között, az kit maguk csináltak az piacon az szücs szörben azon büntetés alatt ne áruljon. VIGESIMUS SECUNDUS. Ha valamely mester valakinél száz számig való bárány bürt talál, vagy ha száznál kevesebb, ú maga számára megvehesse, ha penig az százat meghaladja ú maga számára megveszi s megtudatik, ötven icze borral büntetessék. VIGESIMUS TERTIUS. Az mesterek mind kívülvalóknak, mind ittvalóknak híven és hasznosan tartozzanak művelni, az kire az czéh mestörnek igön gondjának köll lönni, hogy azféle rossz miért másunnan valami gyalázat és fortély az czéhre ne jűjön. Ha hitvány műet miel és megtudatik, ötven icze borral

1) Talán = nyuszt.

2) Voltaképen szer volna, azaz sor, mi Debreczenben a piac egyes részei elnevezéséül maig is megvan (hentes szer, pércsi sor). Másutt is: p. ószer = ócska tárgyak áruló helye.

büntetessék. VIGESIMUS QUARTUS. Mivelhogy gyakorta az bür arra felől az szücs és mészáros mesterek kezett versenség vagyon, röndöltük hogy az bür dolgából az mészárosok két czélmestere, és az szücsök két czélmestere ha szükség azon kívül való öreg mestörökben is ott lévén, az bárány bürnek árát isten szörént az bürnek szük és bü volta szörént, hogy egy félnek is kára ne következék, elintézzék, senki az ellen se eladni, se meg vönni az mint röndölték, elvétele alatt ne merje. VIGESIMUS QUINTUS. Ha valami szücs mestör valami nagy czégérés vétőkben esik, úgymint paráznaságban, gyilkosságban vagy valami nótált csalárdságban úgy ha tudva szánszándékkal az mieltető embörnek akarmiféle bürét ellopja, megbizonyosodván az dolog azféle mestör az czéhből kiütettesék, azután megszánván vétkét megkövetvén istenét és felebarátját s az czéhöt megengesztelvén befogadtassék közikben. VIGESIMUS SEXTUS. Történhetik az is, hogy feledékönységből az mesternél valami dirib darab bür az mester büre közé egyeledvén megmaradhat; azféle nála feledett bürt azért hogyha az mestör eszében veszi hogy nála maradt, tartozik az embörnek haza küldeni és semmi böcsületi ellen nem leszön, de ebben ezt köll observálni, hogy mikor az mester más mieltető embör büriből művel elvégezvén, tartozik az mi meg marad öszverakni és megadni ha ezön kívül cselekedik, mindjárt engödelöm nekül ötven icze borral büntetessék. VIGESIMUS SEPTIMUS. Mindön egy szücs mesternek egy mészáros közösse legyen az báránybür vételre esztendönként azféle bürt pedig az kit kívül valók hoznak be árulni, senki magának ne foglalhassa, de az mestörök közt egy aránt oszoljon, hanemha azelőtt valamely mester pénzt adván reá elfoglalta volna maga számára. VIGESIMUS OCTAUS. Senki az szücs mestörök közül se vad, se semniféle bürt el ne adhasson, hanem elsöben megcsáválja vagy valami egyéb mívet tegyen rajta ötven icze bor büntetés alatt. Mivelhogy azért ez helynek és időnek mivolta szörént gyakorta kívül való s itt lakos embörök is kiváltképen való szükségre ezféle vad bürt úgymint gyakran török uroknak szoktak keresni, azféléknek az szükseg úgy kívánván nyersen is eladhatja, de maga az czélmestörnek, hogy mívelt nem tévén rajta el köll adni, hírré tartozik mindön adni az szokott büntetés alatt. VIGESIMUS NONUS. Senki az szücsmestörök közül se mívében, se szömélyében meg ne gyalazza egymást ötven icze bor büntetés alatt. TRICESIMUS. Se pedig senki az mesterek közül más embör szolgálját, se inassát akármí szín alatt el ne hitesse azon ötven icze (. . . .) ¹⁾ TRECESIMUS

¹⁾ Szakadás helye az eredetiben. A hiány azonban könnyen pótolható: a szokásos »bor büntetés alatt« kifejezéssel.

PRIMUS. Senki az szücslegények közül fertályát el ne adhassa, se penig az fertály búrból csinált kedmet, ezön kívül ha több lenne is el ne adhassa, más mester is, se penig legény meg ne vöhesse, mert ha az legény eladja ura híre nekül, huszonöt icze borral büntetessék, kinek nyolczadrésze az scholához adassék, ha mester veszi meg ötven (. . . . .) ¹⁾ legény veszi meg huszonöt icze borral birságotassék. TRICESIMUS SECUNDUS. Hogyha valamely szücsmesternek hentese vagyon vagy az várason, vagy az városon kívül, más mester ne állhasson reá, se meg ne vehesse annak az mesternek híre nekül, az kinek az előtt közösse volt. TRICESIMUS T(. . . . .)²⁾ szücs mesterek köziben, az az új mester addig az mézárszékön bürt ne vehessen vagy³⁾ az czéhöt az mesterség felváltásról az tiz forintról meg nem elégíti, megelégitvén az czéhöt azután is úgy vehessen bürt, ha az elébbi mestereknek mindöniknek közösse vagyon, ha mindeneknek kezesse leend és azután valamely mézáros mester közre marad. attúl vehessen ötven icze bor büntetés alatt. TRICESIMUS QUARTUS. Minden mester egy-egy hentöstül vögyön bürt, de csak attól, az ki ide behozza árulnia az húsát s közösse nincsen; ha azon felyül többen lesznek a hentesek, azoknak az új báránybűrök közönséggel elosztassék az több mesterek között ezön ötven icze bor büntetés alatt. TRICESIMUS QUINTUS. Mikor az mesterek bür venni sokadalomban mönnek, mindönnek az ki az bür osztáshoz közös akar lenni az sokadalom napjának estiu ott kelljen lenni, mert ha akkorra ott nem leszön, tehát az vött bürrel ne osztozhassék, magának penig senki az társaságtúl bürt ne vehessen, se vettethessen, ha ki vönne ötven icze borral büntetessék és az vött bür közönséggel elozlattassék. TRICESIMUS SEXTUS. Senki az vásári kedmennek hátfél főtját, se vállfejét, se elei főtját meg ne írházza, hanem csak az újja eleit, attúl megválva ha valaki mondva csináltatja, ötven icze bor büntetés alatt. TRICESIMUS SEPTIMUS. Nötelen mesternek az szücs mesterek kezett nem szabad esztendő három napnál tovább nötelenül mielni, ha az házasságra való ereje leend, ötven icze bor büntetés alatt. TRICESIMUS OCTAUS. Ha valamely kortár mestert veszön⁴⁾ valahol ez várason eszében, tartozik ötven icze bor alatt bemondani. TRICESIMUS NONUS. Az csapómesternek az gyapjas bürt szabad legyön megvönni, az gyapjat lenyírvén egyebeknek el ne adhaanessa, hm itt való varga, szücs, erszénygyártó és ehöz

¹⁾ Szintén szakadás helye, melynek értelme szintén könnyen kitalálható: »icze borral büntetessék; ha pedig.« — ²⁾ Hiányzik: » . . . ertius. Ha új mester jön a . . . « — ³⁾ A mondat értelme azt mutatja, hogy itt »míg«-nek kellene lenni. — ⁴⁾ »*valaki*«, a mondat alánya, kimaradt.

illendő mestereknek, ha különben cselekednék megtudván, elvehessék, fele az czéhé, fele az bíróé legyen. **QUADRAGESIMUS.** Az szücs, varga, erszénygyártó és ehöz illendő mesterek is az mely gypjat az búrral lenyírnek egyébnek el ne adhassák, hanem az csapó mestereknek mértékkal és méltó árran, mind az mértéköt, mind az árrát az czélmesterek, ha szükség az bíró ründeljék és intézzék el, ha különben cselekednék elvehessék, fele az czéhé, fele az bíróé legyen. **QUADRAGESIMUS PRIMUS.** Mikor az gypjat az szücs és egyéb mester el akarja adni az csapó czélmesternek, hírré tegye és kénálja vele, ha megveszi jó, ha nem, tudomány tétellel mindennek eladhassa, de senki szokatlan szórt keziben ne elegyítsen. Az bestben is kecske és egyébféle szokatlan bőrt ne faragjon elvétele alatt. **QUADRAGESIMUS SECUNDUS.** Minden mester más mesternek maga vagy háza népének temetésén ott tartozik lenni négy pint bor büntetés alatt. Ha közönséges embör meghal és az halott temetni késérőben az czéhet hija, tartozik elmenni és az ember egy forintot az czéhnek adni. Ha penig az testet velek viteti az temető helyben, másfél forintot tartozik fizetni az czéhnek — az mint az ründ vagyon az mesterek között, tartoznak az holttestet fogni és vinni ötven icze bor büntetés alatt. **QUADRAGESIMUS TERTIUS.** Mikor az tábla szélyel jár az mesterek kezett és ha valamelyik az tábla járásának rendit elvétí és az kinek hírré nem teszik elmarad, az elvétésért az elvétett mester nyolcz icze boron maradjon. Miérthogy gyakorta hit is szokott ez miá az mesterek kezett forgani és egyéb fogyatkozás is esni. **QUADRAGESIMUS QUARTUS.** Mindenféle perek az kik az szücs czéheket és mesterségöt illetik az czéhben (az nagy dolgok úgymint emberhalál, paráznság és ehöz illendő criminalis nem az czéhöz illendő causak kivül) megítélhessenek ¹⁾, azonképpen adósság dolga is két forintig megláttathassék, de ha mely félnek nem tetszik, kezenségös mestörökkel meg ne láttathassa, hanem az váras székire jobban meglátásért appellálhassa. Hit letételnek és tanú beszédésnek dolga az bíró eleibe menjen, az bíró pro sua prudentia, ha az dolog úgy kívánja az hit letételt és bizonyítást az czéh székire visszabocsáthatja. **QUADRAGESIMUS QUINTUS.** Az mely két mester az kérdöt az bíró székire viszi, az appelláló fél tartozék azoknak egy pint bor árúval az mint azkor az bor jár, az bírónak penig az kérdő meglátástúl tartozik hat pénzzel. Az mesterek ne legyenek ketelesék megvárni az czéhgyülésben, ha késnek az relatiot, hanem az két czéhmester meghallgathatja és exequálhatja non obstante legitimo impedimento az törvényt. **QUADRAGESIMUS SEXTUS.** Valamely birság meghaladja az

¹⁾ itéltethessenek.

egy forintot, mindennek az nyolczadrésze az keresztyén debreczeni scholaé legyen, az többi az egész czéhé legyen szokás szörént. QUADRAGESIMUS SEPTIMUS. Az eccla jüvedelméről az két czéhmaster esztendejének végén az arra deputatus embörnek tartoznak számot adni és adminisztrálni, az schola birságbeli jüvedelméről pedig tartoznak ugyanazon deputatus embernek minden cantorban számot adni és azt is adminisztrálni. Ezekre az czéhmasterek tiszték és hivataljuk szörént szorgalmatos gondot viseljenek. QUADRAGESIMUS OCTAUUS. Mivel hogy minden mesternek nemi és rendi vagyon és egyik az másik művét czéh kívül nem művelheti, rendeltük hogy az szabó mesterség azféle akarmiféle bürt, az melyet ez itt való debreczeni szücsök megcsáválnak, fel ne bélelhessenek posztó ruha alá. Mert ha az szücsmasterek eszekben vehetik, tülük elvehessék és ők bélelhessék alája s nekik fizessenek tüle. Másunnan hozott és az kit nem ők csáváltanak akarmiféle bürt mind gereznabelit mind öszvefoldozatlant, az szabó mesterek is szabadon bélelhessenek.

Az művelés béri és jutalmának rendi.

Mivelhogy az több abusosok között az szücs mesterség ez művelés dolgában is néminemüképpen rendit meghaladta az felöl is végeztünk, miért hogy országúl minden állatban drágaság és szükség vagyon, az műveltetés bére is az időhöz képöst az szükséghöz röndeltett ki tudó dolog, hogy ha isten valamiben búséget ad, azonképpen annak az árra is és műveltetésnek bére is az bőséggel együtt melléje száll és ócsódik vagy öregbödik; az mostani időhöz képöst azért az szücs műnek ez legyen rendi: Róka bürből szín subának kész csávált bürből úgy, hogy minden szerszámát az csináltató embör adjon hozzá béri öt forint legyen, ha azon mester csáválja meg az róka bürt, minden róka bürnek csáválása nyolcz-nyolcz pénz legyen az öt forint fölött. Polgári felső ruhának béllése kész csávált róka mállal az gallérát és két elei fordulását róka torokkal csáválván hérom forint legyen, ha ő maga csáválja az szücs az bürit, tüle külön fizessen. Öreg felső ruha kész csávált róka háttal béleltetése két forint legyen, ha hol az szücs mester csáválja, attúl külön fizessen az csáváltató. Szikszai mentének kész csávált rókahát börből béleltetése másfél forint legyen, ha az szücs csáválja, attúl külön fizessen. Csonka újju mentének kész csávált róka málljal, kinek az elei fordulása rókatorok leszön, béleltetése két forint legyen. Ha az szücs csáválja, attúl külön fizessen. Síp újjú mentének kész csávált rókaháttal béleltetése jutalma két forint legyen. Ha az szücs csáválja, attúl külön fizessen. Rókaháttól toldozott gereznával síp újjú mentének béleltetése legyen egy forint, bárány bürből toldozott gerez-

nával öreg felső ruhának béleltetése harminczöt pénz legyen...¹⁾ bárány búrból toldozott gereznával asszonyembörnek való muhar mentének bélelése hatvanöt pénz. Ha egyenként való az féle hosi²⁾ bárány búrból bélől pedig az féle mentét, egy forint az jutalma. Báránybúrból öszvetoldozott gereznával síp újjú mentének bélelése huszonnyolcz pénz legyen. Egyenként való csávált bárány búrral öreg felső ruhának bélelése csernát hozzá adván hetvenöt pénz legyen. Egyenként való csávált bárány búrral síp újjú mente bélelése hatvanöt pénz legyen. Nyers bárány búrból, az kit ű maga csávál meg valamely embörnek az szűcs mester, firfi kedmennek csáválása csáválásával együtt jutalma egy forint legyen, kész csávált búrból ha csáválja, irhát hozzáadván ötven pénz legyen az jutalma, ha hát főtját megirháztatja, hetvenöt pénz az jutalma. Öreg asszonyállatnak való ránczos kedmennek csinálása, ha az szűcs ű maga csáválja meg az bárány búrt csernát hozzá adván, két forint legyen. Ha kilencz esztendős leánynak csáváltatja azképpen, jutalma százhetvenöt pénz. Rókatorokkal posztó süvegnek bélelése az tetején való búr az szűcsé lévén, béri ötven pénz legyen. Azképpen mállal bélelnek³⁾ az jutalma negyven pénz legyen. Két nyesttel posztó süvegnek bélelése az tetején való búr az szűcsé lévén, hetvenöt pénz. Polgári högyös süvegnek az embör (?) hasi bárány búréval való béleltetése, az szűcs adván szélessen az vidra prémet reá, negyven pénz legyen. Mál gereznának gallérozása egy forint, de úgy az mint kerekedik az mértékre, ha pedig ugyanott az virágát kikötözi, huszonöt pénzt adjon. Ha az mál gereznát az rendekben valaki megkevyteti⁴⁾ és az szömesse is elbomol alóla és ismét az szűcs mester férczeli helyére és meggallérozza az virágát is kiketezi, negyedfél forintot adjon tüle. Morvai gereznának gallérozása egyéb munka rajta nem lévén sok irha reá menvén, béri legyen hatvanöt pénz csernát adván hozzá.

Item csáválás jutalma és béri.

Egy róka búr csáválástúl járjon nyolcz pénz. Egy nyest búrnek csáválása nyolcz pénz. Egy farkas búr csáválása negyven pénz. Egy bárány búr csáválása hat pénz. Hasi bárány búr csáválása három pénz legyen. Az több ezön kívül való mieltetéseket az czélmesterek eszökben vegyenek, hogy az közönségös igasság szerént essenek, az kezenséges mesterek is, quod iustum et dignum, úgy procedáljanak, ha extra modum e cselekedésnek az czéh megértvén, méltó büntetéssel büntetessék.

Közli: IMRE LAJOS.

¹⁾ Itt egy pár betüből álló hiány van, mit a pergamennek az összehajtásnál eltörése okozott. — ²⁾ Talán *hasi* (?) szemben az 56. sorban előfordult *hát-börrel*. — ³⁾ bélelésnek. — ⁴⁾ megkötteti.

Sándor György és neje Nyikos Anna végrendelete, 1663-ból.

Ime egy családi végrendelet, még csak nem is közvetlen közügyet tárgyazó tartalommal, és mégis erős hitem, hogy erkölcsi jogot tarthat arra, hogy dohos helyéből kiemelve — a XIX. századnak bemutatassék s annnyival is inkább, mert a 221 éves megfakult lapnak korunk szelidebb jelleme — s humanistikus intézményeivel szemben — éppen nincs oka az elpirulásra.

Továbbá ezen végrendeletnek a nyilvánosság elé hozatalát igazolni vélem azon speculacionális feltevéséből is, hogy végrendelezők a dunántuli legtekintélyesebb — s vagyonosabb protestans családok között egyik a legszétágazóbb családbbeliek lévén: sokakat érdekelni fog a majd harmadfél százados elődök szellemének, s vagyoni állásának mivolta.

Végre nem tartom feleslegesnek megjegyezni azt, hogy ezen végrendelező Sándor György unokája volt ama Sándor László, kit, mint II. Rákóczi Ferencnek dunántuli hadjárataiban egyik legerélyesebb és sikerdusan működő ezredesét »várrontó« characteristicus melléknévvel tiszteltek meg az akkori azonos politikai érzelműek.¹⁾

A végrendelet a következő:

Anno domini ezerhatszázhatvanhárom pünkösöd havának huszomnyolczadik napján ugyanitt Pápán tettünk és írtattuk le ezen testamentumonkat, egyikért azért, hogy testamentumonk nélkül való kimulásunkkal maradékunk között veszekedésre való dolgot ne hagyjunk, és erre okot ne is adjunk. Másikért pedig, hogy azt az üdőt, melyen az örökkévalóságra hivattatunk, nem akarjuk ez világi mulandóságra fordítani s akkor terhelni magunkat az testamentum tétellel.

¹⁾ Ezen characteristicus »várrontó« név valószínű ama körülményben találja magyarázatát, hogy Sándor László ezredes feladata lévén a dunántuli, császári kezeken levő várakat a confoederationnak meghódítani, ez Veszprém, Zala, Somogy és Baranyamegyékben sikerült is neki. — Ezért írhatta Iszkázi Horváth 1709-ben kelt levelében sároslaki Laky Istvánnak, hogy »az várrontó Lacit (Sándor László rokonát) rég nem honestálhatta együgyü kuriájánál«. Századok 1881. X. füz. Thaly Kálmán közlése.

Légyen azért atyának, fiunak és szentlélek istennek nevében ez mi utolsó akaratumk, ő fölsége minket teremtett, megváltott és meg is szentölt amen.

Mű Sándor György és Nyikoss Anna előttünk viselvén öregember korban jutott voltunkat, halandóságunkat, annak közel voltát, órájának bizonytalanságát, mindketten ép elmével lévén (úgy mint Sándor György) istennek atyai látogatásából a nyavalyától az ágyhoz szegeztetvén azokat a világi jókat, melyekkel isten maga jó voltából megáldott bennünket, gyermekeink és leányaink között köztük való szeretetnek megmaradásáért s minden veszekedésnek eltávoztatásáért intéztük így el.

Elsőben lölkünket ajánljuk istennek, testünket pediglen a földnek a honnéd vétetett volt a jövendő boldog föltámadásnak reménységével.

Annakutána isten tisztességére hagyunk a pápai helvetica ecclesiának négyszáz tallért.¹⁾

Az két predikátornak, az kik akkor leendnek vallásunkon valók hagyunk mindenikének tizenöt-öt tallért.

Az akkori vallásunkon levő scholamesternek tiz tallért.

Deákinknak tiz tallért. Az ispotált elvették tőlünk gróf uram ő nga providealván felülök. Osszanak mindazonáltal az szegényeknek tiz forintot, a deákgyermekeknek (?) öt forintot.²⁾

Budai csonkatoronybeli raboknak hagyunk huszonöt forintot.

Fehérvárott levő keresztény raboknak tizenharmadfél forintot.

Tótvásonyi jószágot hozzátartozandó billegei, eseghvári, bándi pusztákkal együtt, kishidegkuti praediumot, kisszőlősi³⁾ hegyen levő négy hold szőlő, böcsültetésre való iust kisszőlősi hegyen levő egy hold szőlővel együtt hagyjuk Panna⁴⁾, leányunktól való unokáinknak és Kata leányunknak Orosz Ádámnének egyaránt, felét megnevezett unokáinknak, felét Katának fenhagyván maga gyermekei részéről Szeli György vőnk urunknak éltéig a jószág jövedelméből való szabad diszposícióját.

Azon Panna leányunktól való unokáinknak hagyjuk Pápán

1) Nevezetes összeg azon időben, midőn ugyanennyi összegért — egyidejű okmányok tanusítása szerint majd harnadfél száz holdnyi ingatlant lehetett örök árban venni.

2) Igazán, a vallás türelmét szépen jellemző emberbaráti cselekvény, hogy osszszanak mindazonáltal az ispotálybeli szegényeknek . . . akkor, midőn nem csak az ispotályt vették el tőlük, de vallásuk is a legkiméletlenebb üldözésnek volt kitéve a vallási fanatismus önös elfogultjai által.

3) Mind Veszpréimegyében fekvő birtokok.

4) Szely Györgyné.

az új kapu tájon való házát, melyet Mészáros Mihálynétól és fiaitól vettünk volt pusztá állapottal, annakutána derekasan megépítettük.

Megis azon unokánknak hagyjuk a Kemenes alatt östől maradt Bokodi¹⁾, és Semjény²⁾ summából százhet forintot. Az pápai curiából peniglen negyedfélszáz forintot adjanak nekik fiaink, hogy a ház ne szakadazzon. Ugyis az mint ide alább meg lészen jegyezve az ő successiójuk el nem vész, ha fiainknak (kit isten távoztasson) gyermekek nem maradna.

Oroszy Ádám vőnknek adtunk az atyafiai kifizetésért négyszázötven forintot, az patonai jószág vételére négyszáz forintot, ezt a mind az két summát hagyjuk Kata leányunknak.

Megis Kata leányunknak hasonlóképpen adjanak a kemenesalli ős jószágból százhet forintot, a pápai curiából is negyedfélszáz forintot.

Suska³⁾ leányunknak vettünk a somlyai hegyen három hold szőlőt, melyek Szili Jánosé voltanak, ötödfélszáz forintot. Az acsádi⁴⁾ malomból, hogy Hegyi Istókot és másokat kifizessék, arra adtunk háromszáz forintot. A bődögei⁵⁾ jószágban fizettünk Köteskiné részéért, melyet ők birnak, kilenczvenkét forintot, ezenkívül vett föl tőlünk nyolczvan forintot.

Az asszonyfai⁶⁾ és mezőlaki⁷⁾ jószág vásárlásban tartoznék az vőnk Horváth Miklós uram négyszázhetvenhárom forinttal, ezeket a summákat mind hagyjuk Suska leányunknak. Ismét a kisgyimóti⁸⁾ pusztabeli részünket, mely vagyon mi nálunk százhatvan forintban hagyjuk Suska leányunknak. Az pápai curiából hasonlóképpen negyedfélszáz forint adassék nékie. A kemenesali ős jószágból⁹⁾ pedig száz és hét forint. Ezenkívül bizonyos jószág vételre és nem máshova való fordításra adjanak fiaink ezer forintot, avagy ha úgy akarják, jószágot annyi summában.

Palotay Miklós uramnak a vőnknek adtuk Tury Benedeknél malma vagy malombeli porciója vételére hatvanhat forintot. Prumolyi (?) jószág vételre nyolczszáz forintot. Az szalonoky (?)

1) Létező praedium Vas m. a Ság hegy alatt.

2) Vas m. Kemenes alatt.

3) Horváth Miklósné.

4) 5) 6) 7) 8) Mind Veszprémm. fekvő birtokok. — A helynév azonosságából származható tévedés kikerülése véget megjegyzem, hogy a 6) alatt említett Asszonyfa alatt nem a Vas megyében levő Osttfi-Aszszonfa értendő, hol a Sándor családnak szintén terjedelmes birtokai feküdtek, hanem a veszprémmegyei Mezőlak határához közel esett praedium, mely ma azonban mint ilyen — nem létezik. Nevét is csak e vidéken mai napság fenálló asszonyfai malom őrizte meg.

9) Izsákfalva Vas m., honnét a család praedicatumát írta.

háza kétszázhetven forintot. Az atyafiai kifizetésre négyszázhusz forintot. Egerszegi¹⁾ egy fél jobbágy hely megvételére százhuszonöt forintot. Örzi²⁾ leányunk vett föl egyszer százharmincz-négy forintot, másszor vett föl száznyolczvanöt forintot. Mely egy summában tézesen kétezer forintot, melyet hagyunk Örzi leányunknak. Az kemenesali jószágból hagyunk, mivel egy felé annyi menne, százhet forintot. Az pápai curiából adjanak fiaink negyedfélszáz forintot. Ismét hagyunk neki (úgy, hogy jószágra vegye föl, és úgy is vehesse föl, hogy oda fordítsa) ezer forintot.

Szilvász Örzi leányom házáért tettem én Nyikos Anna le anyám pénzét száz forintot, az apja pedig Szilvász Imre, ki nekem első uram volt, tett le azon házáért ötven forintot. Annakutána mostani urammal a hátulsó szobátúl fogva úgymint a pincze torkát, konyhát és első szobát fundamentomtól mi építettük. Az malom is pusztá volt, mikor isten mostanyi urammal egyben birt bennünket, hogy néhai Szilvász István uram megépítette és költött az épületre, tettünk le Örzi részéről magunk pénzét hetven-négy forintot. Az majorért mivel néhai Krakay Pál uram maga hűgának akarta hagyni, mint maga keresményét, tettünk le azon hűgának érette száz forintot. Adtunk volt nem oly régen neki ötven aranyot, melyben mint egy huszonöt forintot ha megfizetett, ezen adósságot is megengedvén nékie, hagyunk ezekhez gyermekével együtt háromszáz forintot. Az kemenesali ős jószágból százhet forinttal fizessék ki. A piarczon való boltot is, melyben ők árulnak annyiban a mennyiben nálunk vagyon úgymint száz forintban neki hadjuk.

Szely György uramnak hagyok száz tallért.

Szelyné asszonyomnak hagyok egy tizes aranyot.

Mihályi Deákné asszonyomnak hagyunk egy szőratlacz szoknyát, és még isten őt kegyelmét élteti, azon háznál tisztességesen eltartsák fiaink.

Gombkötő Istvánnénak hagyok egy sebtő (?) szoknyát s egy tehenet.

Koczkás Andrásnének egy korona rása szoknyát.

Komáromi hűgomnak egy korona rása szoknyát.

Margit asszonynek egy korona rása szoknyát.

Örzsinek . . . egy korona rása szoknyát.

Szillott Boda Ambrus leánya ha él, annak egy morvai szoknyát.

Szántó Mihály ha meglovatlanulna (úgy) adjanak neki lovat paripát.

1) Talián-Egerszeg vas m.

2) Palotay Miklósné.

Borsos-győri atyafiaknak minden adósságokat megengedtem.

Böröcz Géczinek¹⁾ hagyok szattyánra harminczöt forintot. Vízely Mátyás szolgáltnak két ökör tinót.

Fiunknak Györgynek házasságára hagyunk hatszáz forintot osztály kívül, az arany lánczot és három arany gyűrüt, jöendő feleségének egy aranyos kannát, ajándékba egy tizes aranyat.

Sándor Gergölyné menyünknek is egy aranyos kannát.

Ezenkívül valami ezüst és aranyos mív leszen (a fegyveren és lóralvaló szerszámon kívül, melyeket úgy ezüstös és aranyos mint a paraszt fegyverekkel és szerszámokkal együtt ugyan most hagyjuk csak a két fiunknak Gergölynék és Györgynek) a közből adván elsőben Nyikos Pannának két kis egybenjáró pohárt, a többi két fiunk és négy leányunk között egyaránt osztassék, akár östül maradt, akár magunk keresménye legyen.

Az pápai curiámat (melyből minthogy fiam kifizetik leányimat, aziránt akarjuk és hagyjuk, hogy ezen leányim ez evictioban is részesüljenek) itt való majorunkkal és több pertinentiákkal két helyen levő fives kertünkkel, csikvándi, békássai, gencsi, högyészi izsákfalvi és egészben kemenesalli, meretti (?) bácsi jószágimat ott való bácsi hegyváminkkal szőlőinkkel, badacsonyi, pápai — s akárhol való szőlőinkkel (melyről oda föl bizonyos emlékezet nincsen) hagyjuk egyiránt két fiunknak Gergölynék és Györgynek.

Ezenkívül is valami ingó és ingatlan javaink és marhánk házi eszközünk és akármi névvel nevezendő jószágink találatnak holtunk után, azokat két fiunknak Gergölynék és Györgynek hagytuk.

Az igari²⁾ földön levő Samo nevü malmunkat, melynek csak a pusztá helyét is háromszázforintra becsülték az atyafiaktól, — s nem régen penig az épületet gróf Esterhás Pál urunk ő naga törvény és bevett szokás kívül megböcsültetvén, sem adósságomért, sem más gonoszságomért, hanem maga ígyén elvette tőlünk, az tul rajta vízjöttében való Szürkállóval együtt.¹⁾ Mint-hogy ezért leányink részét most egészben szabad dispositionk szerint kiintéztük, ugyan azon malmot Szürkállót, — s egyéb accessoriumot, azoknak megkeresését obtentióját és birását, egy szóval onnét fordulható hasznot hagyunk két fiunknak.

Szegény Krakkay Pál uram házában való portiót, mely még nem excindáltatott, az szerint szegény Szalay Mihály deák uram javaiban való successiót fiainknak és leányinknak egyaránt hagyjuk.

Az reciproca successiót is az folyúl hagyott ingó és ingatlan

¹⁾ Böröcz Géczi, Sándor Györgynek hosszasan s valószínűleg hűségesen szolgáló nyergese volt.

²⁾ Pápai határnál.

jókban egyiknek vagy másiknak defectussában fiaink, leányink közt főhagytuk.

Az asszonyfalvai, mezőlaki és hozzátartozandó jószágok vásárlása osztályra leányinkkal nem megyen, maradván fiainknál, hanemha azon fiainknak (kit isten távoztasson) fiui maradékjuk nem lenne, arra adott summánk leányinkra redeáljon ezen dispositionk erejével, úgymint tizenhatszáz forint, a négyszázhetvenhárom forinton kívül.

Egyszersmind nem lettünk s nem is halunk egyszersmind meg, azért akármelyikünket közülünk isten tovább éltet (együtt való keresményünk lévén) mind éppen kezénél maradjon ha úgy akarja, és az testamentomnak executiója mindkettőnknek halála után lehessen; ha peniglen feleségem úgy akarja, hogy fiaink és leányaink kinek kinek elrendölt részét élteben kiadja, szabad legyen véle, és úgy is akármelyik jószágból az maga szükségére az mennyit akar megtarthasson, és arra fordithasson.

Ezt penig az testamentumot tettük jó értelemmel, ép elmével, egyező akaratból magam Sándor György beteges kezemírása és pöcsétem alatt adhibeálván pro testamentariis, s azokat a hiteles személyeket is kik felyül subscribálták, és pöcsétjeket reá vetették. Sándor György. Nyikos Anna. Coram me Francisco Botka v. comite comitatus Szaladiensis. — Coram me Martino Toldy iurasso assessore comitatus Wespsemiensis. — Coram me Iohanne Sréter iurassore cottus Wespsemiensis. — Coram me Francisco Progats iurassore cottus Wesp. — Coram me Christophoro Tompa iurassore. — Coram me Martino Szily iurassore cottus Wesp. — Coram me Stephano Szilvassy iurassore cottus Wesp.

(A veszprémi káptalan által 1718. kiadott hitelesített másolatból.)

Közli: TRSZTYENSZKY JÁNOS.

¹⁾ A Sándor család ingatlanai ellen történt perturbálásai az Eszterházyaknak könnyen érthetők az akkori politikai s vallás viszonyokból, lévén a Sándor család Bethlen G. és Kalvin híve.

VEGYES KÖZLÉSEK.

GENEOLÓGIAI FÖLJEGYZÉSEK.

A krakkói egyetem könyvtárának kéziratai között 3225. szám alatt egy 8-adrétű, XV. századi papir codex található, mely prognostice számos hírnevesebb lengyel születéséről tartalmaz följegyzéseket. A magyar vonatkozásu egy pár följegyzés közül dr. *Ábel* Jenő ur — kinek ezért köszönetet mondok — Thurzókat érdeklőkre figyelemztetett, melyeket a következőkben közlök. Nem sok, de mint a legnagyobb valószínűség szerint egykoru adatok, figyelmet érdemelnek.

A codex 294. lapján olvassuk :

Ioannis Turzo episcopi vratislaviensis figura natiuitatis rectificata iuxta doctrinam Ptholemei in verbo 51,1466 [*más kézzel* : 29 post bisextilem] die 16, hora 21, Minuta 26, 2 [secunda] 52. Aprilis.

Három következő levélen [295—300], az ilyen prognosticonoknál szokásos, jóslatokat találunk Thurzó János születéséről, testalkatáról, erkölcséről és lelkének minémiségéről, szolgáliról, utazásairól, barátairól, ellenségeiről végre betegségéről és haláláról, melyeket a születésekor uralkodó planetából olvasott ki valamely csillagjós. A 300. lapon e Jánosnak halálát illetőleg a következő adatot találjuk :

Mortuus est Anno Domini 1520, circa finem Iulii. ¹⁾

Egy másik adat a 301. lapon Thurzó (III.) Györgyre vonatkozik.

Genesis Domini Georgii Turzo, que facta est Anno Cristi 1467 [*más kéz* : tercius post bisextilem] currente 26 die Martii, hora 12, Minuta 38 post meridiem.

A codex 303. lapján az említett Jánosnak és Györgynek apjáról — Jánosról — ez olvasható :

Genesis domini Ioannis Turzonis patris filiorum, quorum prescripte

---

¹⁾ Wenzel G. »Négy egykoru Thurzó püspök« cz. értekezése szerint e János 1464-ben született, s 1520. aug. 11-én halt meg.

sunt figure 1437 currente post primus (?) bissextilem die 30, hora 0, Minuta 13 Aprilis.

Ditissimus homo fuit in regno Pohemie et Ungarie potentissimus duorum episcoporum scilicet Vratislaviensis et olomüicensis parens.

Reuolucio 1508, die 29, hora 5, Minuta 9, 2[secunda]4 Aprilis equali tempore est pro Anno 71 completo, eodem Anno mortuus est in Septembre. ¹⁾

(Jegyzet. A cursivval szedetttek vörös tintával beszurva.)

II.

Az egyetemi könyvtárban jelenleg folyó rendezési és catalogizálási munkálatok közben egy, Tremellius Emmanuel és Junius Franciscus által 1579-ben, a majnai Frankfurtban kiadott biblia²⁾ került kezembe, mely táblái belső oldalain, valamint az utolsó táblát megelőző levélen két, hazánk történetében különböző korszakokban fontos szerepet játszott család nemzedék rendjéhez szolgáltat megbecsülhetetlen adalékot.

A biblia, mely ezen terjedelmes, az írás jellege után itélve kétségtelenül a XVII. század első pár tizedéből eredő följegyzést tartalmazza, a »Teremtés« könyvétől Esdrásig terjed bezárólag. A címlapon a nagy Thurzó György sajátkezű feljegyzése: »*Georgius Thurzo comes comitatus Aruensis etc. ma. pra.*« a könyv provenientiaját határozza meg.

E följegyzések bővebb méltatását közelebbről más helyen fogom megkísérteni. Álljon itt addig az eredeti.

I. a. —

Natiuitas filiorum filiarumque generosi ac magnifici domini piæ memoriae quondam Francisci Thurzo de Betthlenfalwa comitis comitatus Aruensis ac sacrae caesarae regiae maiestatis consiliarii et in Hungaria curiae magistri etc. ex generosa ac magnifica domina Katharina comitissa a Zrinio etc. susceptorum.

Anna Thurzo nata est anno domini 1565, die 13 mensis Octobris hora 7 post meridiem. Obiit die 4. Iulii, anno 1599.

Georgius Thurzo natus est anno domini 1567, die 1 mensis Septembris inter horam 4. et 5. matutinam.

¹⁾ Nagy Iván. Magyarország családai XI. 204. l. halálozási évül szintén 1508-at találjuk.

²⁾ Testamenti Veteris Biblia Sacra, sive Libri Canonici, priscae Iudaeorum ecclesiae a deo traditi, latini recens ex hebraeo facti, brevisque scholiis illustrati, ab Immanuele Tremellio et Francisco Iunio. . . . . Francofurti ad Moenum ex officina typographica Andr. Wecheli M. D. LXXIX. (Könyvtári szám: Aa. Ivr. 572.)

Franciscus Thurzo natus est anno domini 1569, die 5 mensis Mai hora 2 post meridiem. Vixit annos 6.

Vrsula Thurzo nata est anno domini 1570. die 21. mensis Octobris, hora 4. ante auroram.

Katharina Thurzo nata est anno domini MDLXXI. die 3. Nouembris, inter horas octauam et nonam media. Obiit eadem die 28. Nouembris inter horam 9. et 10. matutinam, anno MDC.

Natiuitas filiorum filiarumque generosi ac magnifici quondam domini Emerici Forgach de Gymes, ex spectabili ac magnifica domina Catharina comitissa a Zrinio susceptorum.

Eadem Catharina spectabilis ac magnifici domini Nicolai comitis a Zrinio filia nata fuerat anno MDXLVIII. XXX. April. Obiit anno 1585. die 26. April.

Maria Forgach nata est in castro Bitchae anno 1577. die 31. Martii.

Helena Forgach nata est in castro Bitchae anno 1578. die 25. Februarii.

Simon Forgach natus est in castro Bitchae anno 1580. die 14. Decembris. Obiit anno 1585. 13. April.

Susanna Forgach nata est in castro Bitchae anno 1582. die 1. Ianuarii.

Iudith Forgach nata est anno 1583. die 5. Ianuarii in castro Bitchae.

Dorothea Forgach nata est in castro Bitchae anno 1584. die 6. Februarii. Obiit anno 1585. 27. Maii.

Iulianna Forgach nata in castro Bitchae anno 1585. mense Aprili. Obiit Nouembris die 10. anno 1598.

Generosus ac magnificus dominus Franciscus Thurzo de Bettlenfalwa comes comitatus Arvensis sac. caes. regiae maiestatis consiliarius ac magister curiae etc. parens noster longe charissimus, excessit ex hac mortali luce in arce Arwensi XVII. mensis Martii, anno domini M.D.LXXIII. sepultus in templo Bitchensi.

Generosa ac magnifica domina Catharina perpetua comitissa a Zrinio mater nostra obseruantissima debitum naturae reddidit spiritum in domino in castro Bitche XXVI. die mensis Aprilis, anno domini M.D.LXXXV. Cum ex priori marito suo Francisco Thurzo etc. filios duos Georgium et Franciscum, filias vero tres Annam, Vrsulam et Catharinam; ex posteriori autem Emerico videlicet Forgach etc. filium unum Simonem, filias vero sex Mariam, Helenam, Iudith, Susannam, Dorotheam et Iuliannam (ex cuius partu obiit) procreasset; sepulta in templo Bitchensi.

Generosus ac magnificus dominus Georgius Thurzo de Bettlenfalwa comes comitatus Arvensis etc. celebrauit nuptias suas cum generosa ac magnifica virgine Sophia Forgach de Gimes filia generosi ac magnifici domini Simonis Forgach de Gimes etc. in Herknecht, XV. die mensis Nouembris, anno domini MDLXXXV., ex qua suscepit filium unum Franciscum ac filias duas Susannam ac Iudith.

Franciscus Thurzo filius primogenitus generosi ac magnifici domini

Georgii Thurzo etc. natus est in castro Bitche XI. die mensis Septembris anno domini M.D.LXXXVI., qui excessit e uiuis in possessione Mokrad, hoc eodem anno, die XXII. mensis Septembris, sepultus est in templo Bitchensi.

Susanna Thurzo filia generosi ac magnifici domini Georgii Thurzo etc. nata est in castro Bitche, die . . mensis Decembris inter VII. et VIII. horam matutinam, anno domini MD.LXXXVII.

Iudith Thurzo filia similiter generosi ac magnifici domini Georgii Thurzo etc. nata est in castro Bitche, die XX. mensis Nouembris hora VII. vespertina, anno domini M.D.LXXXIX.

Generosa ac magnifica domina Sophia Forgach de Gimes filia generosi ac magnifici domini Simonis Forgach etc. consors vero generosi ac magnifici domini Georgii Thurzo de Bettlenfalwa dulcissima, posteaquam cum praefato domino et marito suo per quinquennium in casto amore (minus undecim diebus) sanctissime vixisset, ex morbillis grauiter decumbens alioquin pregnans una cum prole, quam adhuc utero gestabat, piè ac placidè ex hac miseriarum valle ad coelestem emigravit patriam in castro Bitche die XXVII. Novembris inter horam nonam et decimam matutinam, anno domini MD.XC, annum aetatis suae agens XXII. sepulta in templo Bitchensi.

Idem generosus ac magnificus dominus Georgius Thurzo etc. celebravit secundas nuptias suas cum magnifica virgine Elizabetha Czobor, filia piae memoriae quondam generosi ac magnifici domini Emerici Czobor de Czoborszenthmihal, alias sacrae caesareae regiae maiestatis consiliarii ac cubiculariorum regalium in Hungaria magistri etc. ex magnifica domina Barbara de Peren, consorte tum sua suscepta in castro Sasÿn, die II. Februarii anno dominicae incarnationis M.D.XCII.

Iohannes Thurzo generosi ac magnifici domini Georgii Thurzo filius primogenitus ex magnifica domina Elizabetha Czobor coniuge sua susceptus, natus est, in castro Bitche die IIII. mensis Augusti in ipsa aurora seu inter horam secundam et tertiam matutinam, hunc deus custodiat ac in spem posteritatis quam diutissime superstitem conseruet, anno MDXCIII.

Ioannes¹⁾ Twrzo eiusdem spectabilis ac magnifici domini Georgii Twrzo filius primogenitus prima die mensis Martii anni nonagesimi quarti excessit e viuis, cuius anima iuncta coelestium animarum consortio aeterni dei fruitur conspectu.

Eiusdem Ioannis Twrzo ultimae exequiae celebratae in ecclesia Bytchensi sexta die mensis Martii, anno M.D.XCIV.

Barbara Twrzo, spectabilis ac magnifici domini Georgii Twrzo filia ex magnifica domina Elizabetha Czobor, coniuge sua charissima suscepta, nata est in castro Bÿchae die 25 Martii inter horas undecimam et duodecimam meridianam anno MDXCV, quam deus conseruet in pro-

¹⁾ Innen kezdve egy második kéztől.

spera foelicque valetudine, crescereque et perseuerare faciat in pura fide christiana ad laudem et gloriam nominis sui sanctissimi etc.

Elisabetha Thurzo spectabilis ac magnifici domini Georgii Thurzo filia ex magnifica domina Elisabetha Czobor coniuge sua charissima suscepta, nata est in castro Bÿchae 23 die mensis Aprilis post horam nonam vespertinam, anno 1596.

Eadem Elisabetha Thurzo spectabilis ac magnifici domini Georgii Thurzo etc. filia dilectissima vitam cum morte commutauit die 22. Aprilis, anno domini M.D.XCVII^o. Sepulta in ecclesia Bitchensi.

Helena Thurzo spectabilis ac magnifici domini Georgii Thurzo etc. filia, ex generosa ac magnifica domina Elisabetha Czobor consorte sua dulcissima suscepta, nata est in castro Bitchae die ultima mensis Iulii circiter horam sextam matutinam anno M.D.XCVII.

Emericus¹⁾ Thurzo spectabilis ac magnifici domini Georgii Thurzo comitis comitatus Arwensis ac sacratissimae caesareae regiaeque maiestatis consiliarii etc. filius optatissimus ex eadem magnifica domina Elisabetha Czobor etc. consorte eiusdem suauissima susceptus, natus est, in castro Bÿtchae die undecima Septembris, hora quarta matutina, anno domini M.D.XCVIII^o.

Maria Thurzo spectabilis ac magnifici domini domini Georgii Thurzo comitatus Arwensis comitis, pincernarum regalium in Hungaria magistri ac consiliarii sacrae caesareae regiaeque maiestatis etc. filia dilectissima ex eadem magnifica domina Elisabetha Czobor etc. suscepta, nata est in castro Bitchae, die 14. Nouembris hora 5. pomeridiana, anno domini M.D.XCIX.

Catharina Thurzo spectabilis ac magnifici domini Georgii Thurzo de Beth[enfalwa comitis] comitatus Arwensis, pincernarum regalium per Hungariam [magistri ac sacrae] caesareae regiaeque maiestatis consiliarii filia dilectissima ex [eadem magnifica] domina Elisabetha Czobor etc. consorte sua charissima nata est Bÿtchae 28. Septembris, intra sextam et septimam horas matutinas, anno domini primo supra millesimum sexcentessimum, quae ut ad annos [quam] foeliciter valeat, floreat, ac tandem matura adueniente aetate uita potiatur.

Anna Thurzo spectabilis ac magnifici domini domini Georgii Thurzo de Bet[enfalwa] comitis perpetui comitatus Aruensis, partium cis-Danubianarum [regni] Hungariae generalis, ac praesidii Wyuar etc. supremi ca[pitanei], pincernarum regalium per idem regnum magistri ac consilia[r]ii Romanorum caesareae regiaeque maiestatis etc. filia dilectissima ex sp[ectabili] ac magnifica domina Elisabetha Czobor etc. consorte sua optatissima suscepta nata est in arce Bitchae die . . . Ianuarii ante ipsam undecimam noctis horam, anno [domini . . . Dominus deus faxit,

¹⁾ *Oldalt más, későbbi kézzel*: Benedictus dominus, deus, qui non avertit orationem meam a se, ac benignitatem suam a me.

ut spectabilis Anna, cuius nomen per sacram . . . sortita est, pietatem, et caeteras virtutes perpetuo . . .

Sophia Thurzo spectabilis ac magnifici domini domini Georgii Thurzo de [Bethlen]falva comitis perpetui comitatus Aruensis, dapi-ferorum regalium [regni] Hungariae magistri, ac sacrae Romanorum caesareae regiaeque maiestatis [consiliarii] filia suavissima ex eadem spectabili et magnifica domina Elisa[betha Czobor etc. consorte suae magnificentiae charissima suscepta n[ata est] in arce Býtche die XV. Septembris hora sexta ve[spertina], anno domini MDCIII-to.

Eadem Sophia Thurzo reddidit animam domino deo creatori suo . . . Martii, anno domini MDCV-to. Sepulta in ecclesia Bitc[hensi].

III.

Egy, a XVI. században nyomtatott s színezett képekkel díszített biblia¹⁾ — mely szintén az egyetemi könyvtár tulajdonát képezi, — tábláinak belső oldalain a következő följegyzések találhatók:

Anno 1616. 13 die Augusti reggel korán hat órakort szombaton mult ki ez árnyékvilágból idvözölt asszonyunk, az tekintetes, nemzetes és nagyságos Nádasdy Anna asszony, Báthori Istvánnak lengyel királynak húga, Báthori Gábor erdéli, havasalföldi, moduai fejedelemnek húga, magyarországi régi palatinusnak Nádasdy Tamásnak unokája.²⁾

Anno³⁾ 1618. holt meg Mattias királyné Bécsben. Eodem anno holt meg Maximilian herczeg.

Anno 1618. 27. Maii nyugodott el istenben [Kereszt?]uratt Zabó András.

Anno 1618. 17. Iulii nyugodott el istenben Chirakj Borbála asszon déltájban 10. és 11. óra közben itt Sárváratt és azután másod napon lett szerdán Thörök István uram ü nagysága temetése Pápán.

Anno 1618. támadott volt egy üstökös csillag, ki ismét 1619. esztendőbe fordulásában úgymint januáriusba elveszött.

Anno 1620. Febr. holt meg Nádasdy Tamás Egerváratt.

Közli: BARABÁS SAMU.

¹⁾ Das newüe Testament recht grüntlich teutsch. . . . (Gedruckt zu Augspurg durch Hainrich Stayner. Im Iar M.D.XXVIII.

²⁾ Nagy I. Magyarország családai VIII. 19. l. Zrinyi (VI.) Miklós első nejéül említi.

Jegyzet. E följegyzés Pereztegi Imrétől származik, kinek a könyv ekkor birtokában volt.

³⁾ Innen kezdve Ravaz Imrétől.

VIDÉKI IPARADÓ A XVII. SZÁZADBAN.

Az ipariüzök megadóztatására és az iparosok létszámára falu helyen világot vet egy arra vonatkozó adókivetési jegyzék az 1676. évből, melyben Beczkó mezőváros és hozzá tartozó néhány körülfekvő falu iparosai felsorolják és közadójárandóságuk kiszabatik üzletek szerint. Hogy itt közadó értetik, nem pedig földesuri magántartozás — bizonyítja végén egy nyugta másolat, melyben a megyei generalis perceptor elismeri a pénzárandóság felvételét; egy további jegyzetből pedig kitűnik, hogy az egyesektől az uradalom felügyelője szedte és gyűjtötte az adót, és a kivetési lajstrom arányában szolgáltatotta be a megyei pénztárba. — A mindenütt ismételt kitétel »solvent communiter per . . . fl. vagy den.« arra látszik mutatni, hogy ez a már régtől fogva megszokott rendes »közönséges« adókivetés; nem valami új kulcs vagy esetről esetre behozott új kiszámítás. Továbbá a tételösszegek nem mondják az egész évi teljes tartozást, hanem csupán a mindenkori fizetéskor szabott időközökben esedékes arányrészletet »pro singula angaria,« és így tehát vagy negyedévenként, vagy őszi- s tavaszi félcévenként. Az italmérés földesuri regale lévén, világosan kiteszi »exceptis dominis et nobilibus«, hogy csak a »rustici« a parasztok részéről fizettetik a korcsmaadó. Hogy a szeszégető rézüstöknel adóalap volt a szám, nem az üzem állapot: mutatja az adófizetők lajstromában egyik mellett a megjegyzés: két üstje van, egy megromlott, másik jó — mégis mind a kettő után egyaránt fizet; — ugyanily alapon a molnárok malmaik száma után megadóztatván, deberent solvere 3 fl., de minthogy malmaik egygyel megfogytak, ennek illetősége levonatik. — Általában tekintetbe véve Beczkó mezővároskának csekélységét, aránylag soknak és sokfélének kell találni az iparosok mennyiségét és változatosságát, mely szerint valamennyi mindennapos életszükséget úgy a személy, mint a lakház számára felmerülő kézműves munkára nézve helyben lehetett fedezni, mit egyrészt a nehezebb közlekedés és csekélyebb külforgalom okozott, hogy helyben vagy lehető közel kellett gondoskodni a szükséges iránt, másrészt nagyobb kisebb urasági háziélet jelenléte Beczkón, mely által a fogyasztás és a munkakereset nagyobb és állandó volt, úgy hogy ezek a kézművesek ott megélhettek.

Viselet dolgában itt is megvan a megkülönböztetés sutor és cuthurnarius, sartor és germanicus sartor között, a szücsök és gombkötők

pedig a magyar öltözet specialistái. A »pictor« természetesen nem lehet festőművész, hanem mázoló.

Oppidum Beczko.

Limitatum est in anno 1676. die 1. Marii pro una angaria.

Habet seruientes quartas populosas N° 49

Inquilinarias populosas N° 50

Novae inquilinariae sunt inter antiquas computandae.

Solvent a quartis subditi per d. 50 facit fl. . . . . 24 d. 50

Sessiones inquilinariae solvent per d. 25 facit fl. . . . . 7 d. 50

Sessiones inquilinariae novae per d. 25 facit fl. . . . .

Subinquilini domos non habent et apud alios in inquilinatu habitantes ac in territorio huius oppidi vineas, terras extirpatilias ac in campo segetes habentes, territorioque et pascuatione libere fruentes solvent singuli pro una angaria per d. 12.

Signanter vero isti:

(következik sorszámmal 13. név.)

Laniones Beczkovienses a macellis solvent communiter pro

singula angaria per . . . . . fl. 20

Sutores similiter pro singula angaria per . . . . . » 4 d. 50

Sartores itidem pro singula angaria per . . . . . » 1

Pannifices communiter pro singula angaria per . . . . . » 2

Cothurnarü communiter per . . . . . » 1

Textores communiter per . . . . . » 1

Vietores communiter per . . . . . » 1

Quaestores salis Joseph ab aromatis quaesturae . . . . . » 1

Alii quaestores salis Germanicus Sartor et alii mediatim
vendentis communiter per . . . . . » 1

Lonszky a braxatorio per . . . . . » 1

A molis in fluvio Vagh communiter per fl. 3 tenerentur
solvere, sed quia una mola periit defalcatur taxa . . . . . » 2 d. 62¹/₂

Peliones communiter per . . . . . » 1

Serarii communiter per . . . . . » 1

Nodularii communiter per . . . . . » — d. 60

Pileatores duo per . . . . . » 1

Pictor per . . . . . » — d. 20

Salnitriarius per . . . . . » — d. 20

Murarii per . . . . . » — d. 20

Mensarius pro una angaria . . . . . » — d. 20

Quaestor aromatum Andreas Hamp per . . . . . » — d. 25

Ab ahenis sublimaticis pro singula angaria solvent per d. 60
signanter :

(következik 13. név) ab ahenis duobus, uno corrupto, altero stato
per d. 60 facit fl. 1 d. 20.

(tehát adóalap az üstök száma, nem az üzemállapot.)

Libertini: (6 név) . . . á 25 d.

P o s s e s s i o U y f a l u :

Solvit pro una angaria possessio fl. 16.

Laniones pro una angaria a tribus macellis per collective	fl. 2 d. 25
Molitor unus in fluvio Vagh solvit pro una angaria .	fl. — d. 38
Sutores duo communiter pro singula angaria per . .	fl. — d. 20
Ab educillio possessionis exceptis dnis et nobilibus pro singula angaria per	fl. 1 d. 50
Ab ahenis sublimaticiis Stephanus Uhrin per . . .	fl. — d. 38
Stephanus Wasskovich ab ahenis uno per	fl. — d. 38

P o s s e s s i o K o c s ó c z :

Solvit pro singula angaria per fl. 6.

Sutores duo per	fl. — d. 20
Ab educillio rustici per	fl. 1

P o s s e s s i o W y e s z k a :

Solvit pro singula angaria per fl. 6.

Faber pro singula angaria per	fl. — d. 20
Molitor unus in fluvio Vagh pro angaria una . . .	fl. — d. 38

P o s s e s s i o K e l n i c z (másként: Kalnicz)

solvit pro sing. ang. possessio per fl. 4.

Sutor unus pro singula angaria per	fl. — d. 8
Ab educillio extra dnos et nobiles per	fl. 1 d. 25
Ab ahenis Geor. Jamrik ab uno per	fl. — d. 38

P o s s e s s i o K r y w o s z u d :

Possessio solvit pro singula angaria per fl. 4 d. 50.

Ab educillio per	fl. 1
Molitor pro singula angaria per	fl. — d. 35
Sutores duo per	fl. — d. 20
Ab ahenis sublimaticiis Iano Mlinar ab uno	fl. — d. 38
Stephan Maszar ab uno	fl. — d. 38
Kuban Martin ab uno per	fl. — d. 38

Possessionum summa in toto facit fl. 191 d. 8

Cum oppidi taxa facit fl. 521/52.

(Következik némely részletes fizetések jegyzése,) végül:

Paria quietantiarum grosi dni Nicolai Miticzky perceptoris
cottus Trenchiniensis.

Anno dni 1678. die 9. mensis Iunii egr. dnus Geor. Iaross exolvit ex quotta repartitionali anni 1676. a dominio . . . . . arcis Beczko florenos hung. trecentos, id est fl. 300 super administratis quietatur, ibidem die et anno ut supra.

Nicolaus Miticzky generalis cottus perceptor.

Extra donatatos supra fl. 300 soluit ante fl. 2 d. 65 facientes in toto florenos trecentos tres (*sic*) denarios sexaginta quinque.

Idem qui supra.

(Családi levéltárából, Révay-íratosztály A. M./A. R.)

Közli: br. MEDNYÁNSZKY DÉNES.

IFJ. BETHLEN ISTVÁN ÉS ZOLYOMI DÁVID REVERSALISA.

Mi ifjabbik gróf Bethlen István váradi főkapitány és albisi Zolyomi Dávid udvari kapitány assecuráljuk az tettes és nagyságos felsővadászi Rákóczy György uramat ő kelmét Borsodvármegyének főispánját, hogy mostani előtte álló dolgához ő klmé bizvást hozzá fogjon, mert mi sem jószágunknak sem semmi névvel nevezendő marhánkuk elveszésével nem gondolván semmit, készek vagyunk együtt ő kelmével tűrni szenvedni és semminemü gonosz szerencsében mellőle el nem állunk, sőt minden tehetségünkkel, fáradságunkkal s magunk költségével is készek leszünk életünk fogyásaig ő klmével tűrni szenvedni, melynek véghezvitelére kötjük és igérjük magunkat az mi tisztességünknek, becsületünknek s igaz hitünknek alatta.

In castris die 17. Sept. 1630.

Stephanus Bethlen.

David Zolyomi.

(Két pecsét. Bethlen István írása. Zolyomi csak aláírta, Országos levéltár. Lymbus 8.)

Közli: ACSÁDY J.

HELY-, NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

- Aba (helység) 112.
 Abauj megye 104. 108. 138. 349.
     563. 588.
 Acton vezérőrnagy 410. 411.
 Aczél 519.
 Adony 89.
 Adorján vára 392.
 Adriánus zászlótartó 87.
 Adrianápoly l. Drinápoly.
 Agárd 94.
 Ahmet szultán 280.
 Akli (Ugocsa m.) 138.
 Alaghi Menyhért 70. 77. 491.
     665.
 Alaghi Menyhértné 661. 662. 663.
     671.
 Alaghy Judit 666.
 Alagý János 580.
 Alárdi Ferencz 262. 265. 266.
     452. 455. 635. 645. 650.
 Alba Regia l. Székesfehérvár.
 Aleppo (Halep) 122.
 Al-Gyógy 335.
 Ali bék 307.
 Ali Osmán szultán 287. 289.
     290.
 Allia Mária 563.
 Allia Sámuel 548. 549. 553.
     563.
 Almási Mihály 323. 325.
 Alstéd János Henrik 199.
 Alsóhajom 135.
 Alsó-, Felső-Majsa l. Majsa.
- Althan 696. 699.
 Alvincz 270. 650.
 Alvisio Radibrad 55. 64. 252.
     442. 456. 458. 465. 466.
 Ambrus bíró a lázadó pórok vezére
     105. 107.
 Andrási család 727. 751. 752.
 Andrási György 727.
 Andrási Mátyás 366. 367. 373.
     374. 377. 383. 389.
 Andrási Miklós 725. 726.
 Andrási Péter 751.
 Apaffy György 120. 280.
 I. Apafy Mihály 201. 202.
     203.
 Apácza (puszta Nógrád m.-ben)
     94.
 Apáthy Mihály 92.
 Aquileja 230.
 Arad (Orod) megye 2. 391.
 Arany (Hunyad m.) 138.
 Aranyasi János 526. 534.
 Areyzaga János 405. 406. 407.
 Armbruster Kristóf 582.
 Armini Péter l. Örmény Péter.
 Arthai Mihály (de Archa) 5. 10.
 Aszaló 107.
 Ágas-Egyháza (puszta Pest m.-ben)
     95.
 Ágoston Pál 95.
 II. Ágost szász választó 342.
 Ákosházy János 550.
 Áron moldvai vajda 270.

- Árpástoy Máté 555.
 Ártándi Kelemen 392.
 Baba Novák 261. 263. 273. 635.
 638. 639.
 Baboeca (Babouch, Baboch) 26.
 Babylon 122.
 Baden 125. 737.
 Bagi Lőrincz 549.
 Bagossy László 745.
 Bagossy Pál 347. 357.
 Bahner (Panir) svéd tábornok 508.
 Bajka (Bayka) 24.
 Bakó 106. 138.
 Bakonyerdő 98.
 Bakos Ambrus 363. 382.
 Bakos András 376. 380.
 Bakos Benke 376.
 Bakos Gábor 82.
 Bakos György 187.
 Balajti 695.
 Balassa Ádám 720.
 Balassa Bálint 99. 100.
 Balassa Bálintné 136.
 Balassa-Gyarmat 503.
 Balassa Imre 94. 709. 711.
 Balassa Menyhért 391.
 Balassa Pál 727.
 Balassa Zsigmond 656.
 Balásházy 667.
 Balling János 119. 327. 328. 329.
 332. 333. 334. 500. 674. 678.
 680. 681.
 Balling György 334.
 Balog Gergely 36.
 Balogh Mihály 76.
 Banka Péter szendrői kapitány 188.
 Barczí György 728.
 Baresay András 278. 452. 455. 645.
 Baresay Zsigmond 547. 549. 553.
 554.
 Barián pasa 309.
 Bariglavits Ferencz 274. 278. 447.
 449. 459.
 Barkóczy 519.
 Barkóczy Ferencz 347.
 Barkóczy László 499.
 Barna György 78.
 Bars megye 100. 409.
 Barvítius 32. 64. 249. 257.
 Basó Péter 372.
 Bast Venczel 598. 601. 606. 610.
 Bay 26. 27. 30. 31.
 Bay Hankó l. Berényi Hankó.
 Bay Mihály. Berényi Mihály.
 Bazini György (comes de Bozin) 579.
 Bábólna 121. 510.
 Bácsi Antal (de Bach) 5. 10.
 Bácsmegyei Ádám 354.
 Bágyoni Pál 554. 555.
 Bálintfi Balázs 510.
 Bán László 223.
 Bán Lőrincz 223.
 Bán Miklós 223.
 Bán Pál 223.
 Bán Péter 223.
 Bánffy Ágnes 135. 136.
 Bánffy Dénes 202.
 Bánffy Dénesné l. Károlyi Kata.
 Bánffy István (alsó-lendvai) 239.
 240.
 Bánffy János (alsó-lendvai) 239.
 240.
 Bánffy László (alsó-lendvai) 239.
 240.
 Bársony György egri püspök 100.
 Bártfa 358. 526. 528. 530. 531.
 533. 541. 605. 609. 745.
 Básta György 33. 34. 35. 36. 46.
 47. 51. 59. 63. 64. 65. 253.
 254. 255. 256. 257. 260. 269.
 272. 273. 275. 278. 450. 459.
 461. 462. 465. 467. 629. 630.
 632. 633. 634. 635. 636—
 642. 644. 645. 646. 648. 649.
 650. 652.
 Báthori 41. 42. 59. 438. 439.
 Báthori Boldizsár 279.
 Báthori Endre 34. 47. 248. 263.
 277. 531.

- Báthori Gábor 111. 112. 113.
398. 782.
- Báthori György 392.
- Báthori István 64. 263. 266. 269.
278. 391. 392. 630. 782.
- Báthori Kristóf 652.
- Báthori Márton 107.
- Báthori Zsigmond 33. 38. 39. 45. 46.
56. 59. 60. 64. 250. 251. 258.
259. 260. 261. 265. 266. 268.
269. 270. 271. 273. 274. 275.
276. 277. 279. 438. 440. 441.
442. 444. 446. 450. 452. 456.
457. 459. 460. 461. 462. 463.
464. 466. 467. 628. 629. 632.
635. 636. 637. 643. 649. 655.
656. 657. 700.
- Beczko 783. 784.
- Bebek György 163. 165. 166.
169. 170. 186. 751.
- Bekir pasa 307. 308. 309.
- Belcsi Gergely (de Belch) 5. 6.
10.
- Belcsi Tamás 5. 6. 10.
- Belgrád 255. 281. 303. 319. 340.
406. 456. 484. 702. 703. 706.
707.
- Belényes 266.
- Belléni 118.
- Bels (a Szerémségben vagy So-
mogyban) 126. 129. 130.
- Belsi György 127. 129.
- Bercsényi Miklós 347. 348. 359.
408. 409. 746.
- Beregmege 104. 588. 589. 676.
677.
- Beregszász 674. 681.
- Berencse 135.
- Berenthei Gáspár 108.
- Berény (Beren) 26. 27. 28. 29.
- Berényi Hankó 26. 27. 30. 224.
- Berényi Mihály 26. 27. 30. 224.
- Berete (helység) 112.
- Bertholth I. Kiskér.
- Berthóty Ferencz 348. 354. 740.
- Berthóty István 347.
- Bessenyő Pál (Býssenus) 412. 413.
- Besztercze 33. 54. 60. 61. 266.
268. 270. 635. 636.
- Bethlen Farkas 202.
- Bethlen Gábor 87. 102. 111. 112.
121. 131. 199. 208. 285. 286.
287. 288. 292. 293. 298. 299.
302. 320. 468. 469. 471. 480.
481. 484. 695. 700. 701. 705.
- Bethlen Gábor temetése 282. 283.
284.
- Bethlen Gergely 202.
- id. Bethlen István 67. 73. 102.
104. 114. 120. 121. 136.
280—285. 288. 291. 293.
295. 298. 299. 300. 301. 302.
303—310. 311. 312. 313.
316. 318. 319. 321. 322—325.
326. 327. 333. 335. 336. 468.
469. 470. 471. 474. 475.
476—480. 481. 482. 483. 484.
485. 489. 490. 493. 494. 496.
497. 500. 501. 504. 506. 508.
510. 511. 512. 701—708.
- ifj. Bethlen István 71. 74. 75. 77.
79. 112. 113. 296. 299. 302.
305. 477. 483. 786.
- Bethlen Kata 207.
- Bethlen Péter 315. 316. 318.
322—325. 334. 498. 499.
500. 510. 590. 591. 592.
- Bécs 34. 50. 56. 63. 64. 87. 100.
118. 124. 125. 129. 176. 180.
185. 195. 199. 203. 251. 257.
268. 296. 305. 306. 315. 318.
321. 399. 402. 405. 454. 505.
508. 512. 593. 646. 649. 695.
716. 731. 732. 734. 735. 736.
782.
- Békésmege 391.
- Békés-Gyula 289. 292. 300. 301.
308. 392. 448. 480. 483. 484.
633. 656.
- Békessi Márton 565.

- Béli 103.
 Bia 93.
 Bicse 67. 68. 69. 98.
 Biharmegye 112. 133. 632.
 Bik Zsigmond 111. 112. 113.
 Bisterfeld János Henrik 199.
 Bnini András (de Bnin) lengyel
 követ 631.
 Boeskó 136.
 Bocskay István 45. 46. 51. 60.
 64. 265. 269. 273. 278. 293.
 294. 439. 451. 457. 462. 565.
 632. 635. 637. 640. 648. 667.
 668. 714. 715.
 Bodogánfalva 29.
 Bodolya (Abauj m.) 108. 138.
 Bodoni István 38. 40. 43. 44. 45.
 57. 273. 634. 635. 645.
 Bodrog-Keresztur 44.
 Bogádi András 509. 680. 681.
 Bogáthi Menyhért 630. 645.
 Bohemia I. Csehország.
 Boholt (helység) 138.
 Boldogfalva 135.
 Bologna 229.
 Bonaparte I. Napoleon 344. 345.
 346.
 Bonyha 563. 564.
 Borbély György 645.
 Bornemisza Ádám 87.
 Bornemisza Boldizsár 40. 41. 45.
 46. 257. 262. 265. 456. 457.
 640. 646. 650.
 Bornemisza Imre 751. 752. 753.
 754. 755. 756. 757.
 Bornemisza János 75. 76. 81. 108.
 109. 315. 327. 330. 495. 679.
 Bornemisza Judit 546. 552. 553.
 Bornemisza Miklós 38. 562.
 Bornemisza Pál 500. 501. 503.
 Boroszló 74.
 Borsmonostori apátság 213. 214.
 215. 217.
 Borsodmegye 104. 108. 349. 561.
 588. 721. 729. 786.
 Borsos Tamás 114. 115. 479. 482.
 483. 485. 694—704.
 Bory Judit 91.
 Bosznia 2. 22. 25. 26. 417. 493.
 694. 706. 707.
 Bottyán János 347.
 Boziás vagy Bozzás (Bozas, Tolna
 megyében) 8. 9. 13. 14. 614.
 615. 627.
 Böszörmény (Beszermén) 70. 71.
 Bracciolino Reggio 4.
 Braila 47.
 Bramfalva 29.
 Brandenburgi Katalin 114. 118.
 123. 143. 199. 282. 283.
 284. 285. 286. 287. 288. 289.
 290. 291. 291. 468. 469. 470.
 471. 475. 479. 481. 482. 483.
 484. 485. 695. 697. 698. 699.
 700. 701—708.
 Brassó 48. 50. 53. 54. 57. 255.
 270. 271. 273. 274. 277. 278.
 438. 441. 446. 451. 620. 636.
 637. 641. 649.
 Brulifer István 129.
 Brunellesco Fülöp 4.
 Bubek Detre 412.
 Bubek István 412.
 Bubek János 7. 228. 412. 416.
 Bubek László 412.
 Bubek Miklós 412.
 Bubek Péter 412.
 Buda 15. 17. 23. 24. 30. 31. 66.
 67. 72. 86. 89. 93. 165. 167.
 171. 172. 178. 179. 180. 185.
 195. 220. 221. 230. 236. 240.
 243. 244. 277. 294. 301. 303.
 307. 309. 312. 319. 321. 406.
 417. 420. 421. 422. 428. 456.
 484. 485. 490. 491. 492. 493.
 497. 504. 506. 623. 694—708.
 Bukarest 139.
 Bulgaria 2. 272.
 Buondelmonte család 4.
 Buquoi generalis 87.

- Caprara tábornok 725.
 Carlo Magno 32. 34. 36. 37. 40.
     11. 42. 43. 47. 49. 50. 55. 64.
     65. 250. 257. 264. 442.
 Castell Antal 39.
 Cillei Borbála 17. 23. 225. 425.
 Corsi Domokos 690.
 Croatia l. Horvátország.
 Czetzko Henrik 597. 598. 601.
     606. 610. 611.
 Czimbalmos Mátyás 107.
 Cziráky Borbára 782.
 Czobor Erzsébet 780. 781. 782.
 Czobor Éva 720.
 Czobor Imre 780.
 Csallóköz 97.
 Csanád megye 2. 391.
 Csanád, Csongrád, Keve, Krassó,
     Arad, Temes megyei főispán l.
     Ozorai Pipo.
 Csapi Miklós (Nic. de Chapy) 238.
 Csapi Pál (de Chap.) 18.
 Csapi Zsuzsánna 561.
 Csató Zsófia 564. 568.
 Csábrági prépost 71.
 Csáki István 40. 273. 466. 467.
     635. 636. 637. 640. 641. 645.
     646. 648. 649.
 Csáky László 91.
 Csáki Miklós (Nic. de Chak) erdélyi
     vajda 222.
 Csáki Pál 392.
 Császár Péter 104. 105. 106.
 Csán Pál 696.
 Csáva patak 210. 211. 212. 213.
 Cseby Péter 563.
 Csef (Cheph) Jakab 18.
 Csef Miklós 18.
 Cseffey László 143. 144.
 Csehország 12. 15. 19. 24. 25.
     27. 28. 29. 31. 54. 124.
 Cseh Péter (Petrus Cheh de Lewa)
     221. 225.
 Csernel Bálint 137.
 Csernel György 113. 115. 118.
119. 120. 121. 122. 123. 659.
 660.
 Csernel Zsigmond 137.
 Csesznek 574. 577. 578.
 Csetnek 367. 379. 719. 727. 728.
     751. 754.
 Csetnecki György (de Chythnek)
     412. 416.
 Csetnecki János 412. 413. 416.
 Csetnecki László 412. 413. 414.
     415. 416.
 Csetnecki Miklós 412. 413.
 Csetnecki Zsigmond 412.
 Csépan János 105.
 Csétény (Cheteny) István 93.
 Csétény János 93.
 Csétény Jánosné 88.
 Csicsó vára (castrum Chychow) 222.
 Csik Gyergyó és Kászon szék 84.
 Csizi János 105. 107.
 Csomaközy Boldizsár 680.
 Csomaközy István 104.
 Csongrád megye 2. 24. 391.
 Csongrádi László 132.
 Csontos Istvánné 90.
 Csuka Imre 105. 106. 108.
 Csulvi János (?) 310.
- Daczó Ferencz 646.
 Dali Farkas 319.
 Dalmad 16. 17. 23. 234. 235.
     614. 615. 624. 627.
 Dalmatia 5. 6. 7. 9. 14. 15. 19.
     24. 25. 27. 28. 29. 31.
 Darai János 58.
 Daróczy Ferencz 562.
 Darvai Ferencz 137.
 Darvai Miklós 137.
 Darvas Máté 96.
 Dákó György 106.
 Dálnoki Lőrincz 144.
 Dán vajda 144.
 Dániel János 309. 692.
 Dániel Péter 140.
 Deák Albert 637.

- Deák Kristóf 37.
 Debreczen 71. 272. 298. 299.
     302. 392. 478. 479. 480. 484.
     746. 758. 761. 764.
 Debreczeni Mihály 105.
 Debreczeni Tamás 317. 327. 330.
     499. 504. 505. 506. 508. 509.
     670. 671.
 Deés 18. 222. 487. 546. 548.
     550. 551.
 Deli Markó 635. 649.
 Dengelegi Mihályné 111. 112. 113.
 Dengelegi Miklós 113. 451.
 Derecskei Dorottya (de Derechke)
     8. 9.
 Derecskei István (de Dereczke)
     624. 625.
 Derecskei Lőrincz 8. 9. 624.
 Derecskei Lukács 8. 9.
 Derecskei Miklós 624. 625.
 Derecskei Orsolya 8. 9.
 Derecskei Pál 624.
 Derecskei Zsuzsanna 8. 9.
 Dernő 727.
 Dersfy Miklós 383.
 Déva 139. 259. 266. 636.
 Dévény 710. 711.
 Diós-Győr (Dyos giur) 233.
 Divényi 119.
 Dobó. 44.
 Doborgás 97.
 Dobozi Dán (de Doboz) 618.
 Dobozi Lukács 618.
 Dóczy Ferencz 563.
 Dolha 334.
 Donau Abrahám 629. 631. 642.
     650.
 Dorfling György 686.
 Dózsa Tamásné 556.
 Döbrönte (Debrente) 8. 9. 13. 14.
     235. 614. 615. 627.
 Döry István 588.
 Draskovich 586.
 Draskovich János 524.
- Drégely Palánk 91.
 Dreyling 123.
 Drinápoly 107. 255. 699. 703.
 Duna 54. 86. 90. 96. 97. 206.
     255. 296. 464. 506.
 Durazzói Károly (de Duracio) 14.
     20.
 Durazzói László. 14. 20.
- E**beczky Borbála 92.
 Ebeczky Kata 100.
 Ebeczky Samu 348. 359.
 Ebergényi tábornok 746.
 Eek Bálint 532. 533.
 Ecsed 75. 121. 306. 307. 308.
     309. 310. 313. 323. 325. 392.
     499. 500. 510. 511. 629.
 Eger 95. 105. 109. 310. 406.
     493. 706. 713.
 Egervár 782.
 Egregy 135.
 Ekker Lukács 316.
 Endréd 10. 12. 234. 235. 614. 615.
 Enyedi Lukács 646.
 Enyiczke 745.
 Eperjes 68. 332. 347. 357. 597.
     610. 649. 650. 726. 742. 745.
 Erdély 33. 34. 36. 37. 38. 39. 42.
     44. 45. 47. 48. 49. 51. 52. 53.
     54. 55. 56. 57. 59. 60. 63. 65.
     66. 69. 72. 73. 74. 77. 78. 79.
     82. 84. 85. 104. 105. 106. 111.
     112. 114. 137. 138. 206.
     248—279. 285. 286. 287. 288.
     289. 290. 291. 292. 293. 301.
     303. 312. 318. 321. 334. 438.
     442. 447. 448. 450. 451. 454.
     455. 457. 459. 460. 462. 464.
     465—467. 468. 469. 470.
     471. 472. 473. 474. 493. 494.
     495. 507. 508. 562. 629. 630.
     632. 633—657. 668. 676.
     689. 695. 696. 697—708.
 Erdélyi András 78.

- Erdélyi Balázs 107.
 Erdélyi István 562.
 Erdélyi országgyűlés 61. 63. 336.
 Erdőbénye 718.
 Erdőd 392.
 Erdődy Anna 581.
 Erdődy György 411.
 Erdőtelek (Erdew-) 29.
 Ernő főherceg 38.
 Erzsébet királyné 11.
 Eszék 295. 296. 406.
 Esztergom 6. 100. 245. 246. 306.
 408. 490.
 Eszterházy Dániel 347. 348—359.
 Eszterházi Ferencz 91. 571. 572.
 573. 574. 576. 577. 578.
 Eszterházi János 570. 571.
 Eszterházi Miklós 66. 67. 83. 98.
 104. 116. 117. 118. 120. 122.
 294. 296. 302. 303. 304. 305.
 306. 307. 308. 310. 316. 317.
 318. 319. 321—325. 326.
 327. 335. 336. 474. 488. 489
 —500. 661. 663. 693. 696.
 699.
 Eszterházi Pál 75. 76. 100. 317.
 505. 506.
 Eszterházy Péter 574. 575.
 Éte (Komárom m.) 88. 96. 97.
 Éleskő (Eleskw) 29.
 Érsekújvár 66. 67. 87. 88. 89.
 90. 99. 314. 347. 401. 409.
 410.
 Érsomlyó (Ersomlya) 18.
 Farkas Ádám 92.
 Farkas Éva 92. 100.
 Farkas Ferencz 309. 310.
 Farkas Gáspár 88.
 Farkas György 87. 91. 92. 99.
 100. 101. 634.
 Farkas Györgyné l. Papp Mária.
 Farkas Ilona 87.
 Farkas Imre 91. 100.
 Farkas Imréné l. Ebeczky Kata.
 Farkas János 86. 87. 90. 91.
 Farkas Judit 90.
 Farkas Kata 90. 100.
 Farkas László 86.
 Farkas Magdolna 88.
 Farkas Mária 91.
 Farkas Máté 86.
 Farkas nemzetség 86. 95.
 Farkas Orsolya 86.
 Farkas Örszi 90.
 Farkas Pál 86. 87. 88. 89. 90.
 92. 96. 98. 99.
 Farkas Péter 86. 309.
 Farkas Sándor 92. 205.
 Farkas Zsófi 87.
 Farkas Zsuzsánna 87. 88.
 Fáy György 724.
 Fáy István 563.
 Fejérmegye 2. 24.
 Fejérpataky Márton 568.
 Fekete Istvánné l. Rhédey Anna.
 Fekete Péter 75. 296. 478. 483.
 Felső-Redmecz 139.
 Felsővadász 561.
 I. Ferdinánd 127. 185. 339. 391.
 392.
 II. Ferdinánd 66. 67. 68. 69. 70.
 71. 72. 73. 74. 77. 78. 79.
 80. 81. 82. 83. 99. 116. 117.
 118. 119. 122. 282. 303.
 316. 323. 324. 325. 475. 478.
 480. 497. 508. 664.
 III. Ferdinánd 86. 99. 512. 686.
 687. 692.
 I. Ferencz 344. 345. 346.
 Ferenczy Mátyás 87.
 Firlei János lengyel követ 631.
 Fodor Mihály 319.
 Fogaras 42. 44. 46. 49. 50. 52.
 53. 118. 121. 122. 123. 204.
 260. 262. 266. 268. 269. 271.
 273. 275. 441. 632. 634. 637.
 639. 648. 683.
 Fogarassi Rebeka 203. 204. 207.
 Forgách Ádám 89. 402. 403.

- Forgách Dorottya 779.
 Forgách Ferencz 562.
 Forgách Ilona 779.
 Forgách Imre 779.
 Forgách Imréné I. Zrinyi Katalin.
 Forgách Judit 779.
 Forgách Juliána 779.
 Forgách Miklós 111.
 Forgách Simon 740. 779. 780.
 Forgách János 410.
 Forgách Mária 779.
 Forgách Zsigmond 81. 82. 89.
 111. 567.
 Forgách Zsófia 779. 780.
 Forgách Zsuzsanna 779.
 Forró (helység) 107.
 Frater István 134.
 Friaul (Forum Julii) 230. 233.
 417. 613.
 Friehbert Mátyás 92.
 Füleek 63. 100. 165. 167. 170.
 171. 172. 176. 178. 179. 180.
 182. 183. 185. 364. 372. 374.
 712. 719. 722. 723. 724.
 IV. Fülöp spanyol király 120.
- G**acsá 163.
 Gadócz 88. 97.
 Gadóczy Balázs 88. 97.
 Gadóczy Margit 88.
 Gadóczy Mátyás 88.
 Galambócz 618.
 Galantha 576.
 Galgócz 401. 402. 408. 410.
 411.
 Garai János 3.
 Garai László 594. 599. 607.
 Garai Miklós (de Gara) 16. 225.
 228. 236. 412.
 Garta (helység) 112.
 Gazdagh nemzetség 86.
 Gemeiner Ferdinánd 405.
 Geming 124.
 Gencs 138.
 Gencsi János 499.
- Geréb Márton 311. 312.
 Giezei Farkas 362. 381.
 Giezi Péter 259. 266. 640.
 Gilch Mátyás 193.
 Giskra János 593. 594. 595. 596.
 597. 598. 599—612.
 Gnerszygk Gál 530. 540.
 Goldschmied Balázs 176. 177.
 Goldschmied Gothard 163. 164.
 Goldschmied István 187.
 Goltsohn Henrich 92.
 Gombaszögi vikariatus 165.
 Gorgias András 84.
 Gömör 362. 369. 370.
 Gömörmegeye 709—729.
 Gömöri Jakab (de Gwmer) 412.
 Gömöri László 412. 413. 414.
 415. 416. 417.
 Gömöri Mihály 412. 413.
 Gömöri Miklós 412
 Göncz 106. 528. 537.
 Gönczi György 103.
 Görgény 632. 637.
 Görgöi Benedek (de Gergew) 538.
 Gyalu 202. 269. 455. 632. 637.
 641.
 Gyárfás (Járfás) Mihály 88.
 Gyárfás Mihályné 87.
 Gyeröffy János 646.
 Gyöngyössy István 709. 727. 728.
 Győr 340. 490. 571. 572. 576.
 Győrmegeye 97.
 Gyulafejevár 38. 42. 52. 60. 61.
 62. 114. 115. 144. 199. 203.
 207. 248. 249. 250. 251. 257.
 258. 259. 263. 276. 279. 281.
 295. 319. 441. 452. 453. 454.
 455. 456. 466. 479. 510. 511.
 517. 551. 563. 635. 636. 646.
 648. 650. 658. 676. 682. 684.
 685. 690.
 Gyulaffy 64. 269. 278.
 Gyulaffy László 714. 715.
 Gyulaffy Sámuel 281. 314. 320.
 335.

- Gyulay Ferencz 137. 138. 139. 140.
 Gyulay Ferenczné l. Kapy Mária.
 Gyulay Kata 139.
 Gyulay Mártonné 144.
 Gyurgyevo 47.
 Gyürky Pál 723.
- Hadad 256. 391. 451.
 Hajduk, hajduság 66. 68. 69. 70. 72. 74. 81. 82. 104. 106. 110. 120. 293. 294. 296. 302.
 Haller Gábor 637. 640.
 Haller György 81. 82. 298.
 Haller István 309. 310. 510.
 Haller János 202.
 des Hameaux 691.
 Hartl Jakab 531. 542.
 Havasföld l. Oláhország.
 Heiligen-Kreutz 124.
 Heister tábornok 408. 409. 743. 745.
 Helm Henrich 92.
 Hencz Panna 89. 90.
 Hencz Pál 89.
 Henkel János 129.
 Henkel Sebestyén 129.
 Herberstein Fridrich 266. 407. 465. 649.
 Herbeville tábornok 408.
 Hermanstadt l. Nagy-Szeben.
 Héderváry Imre (de Hedrehwara) 627.
 Hédervári István 627.
 Hédervári Lőrincz 4. 126. 627.
 Hoffmann Ferencz 565. 566.
 Homonna 273. 588. 605. 609.
 Homonnay Bálint 562.
 Homonnay István 562.
 Homonnay Drugeth János 116. 119. 324. 325. 566. 675. 676. 677. 678. 679.
 Horváth János 562.
 Horváth János (Palóczi) 135. 136. 590. 591. 592.
- Horváth Lázár 694. 703.
 Horváth Miklós 106. 773.
 Horváth Miklósné l. Sándor Zsuzsa.
 Horvátország 5. 7. 14. 15. 19. 24. 25. 27. 28. 29. 31.
 Horváth Péter 134.
 Hosszufalu (Hoziowfalu) 24.
 Hosszufalvi István 24.
 Hosszufalvi László 24.
 Hosszufalvi Miklós 24.
 du Houssay 690.
 Huber Ambrus 565.
 Huber István 565.
 Huber Zsófi 565. 566. 567.
 Hungaria l. Magyarország.
 Hunyady János 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599—612.
 Hunyady Mátyás 124. 602. 603. 604.
 Hussein pasa 507.
 Huszár Gál 196. 197.
 Huszár György 409.
 Huszár István 32. 33. 59. 60. 97.
 Huszár Mátyás 304.
 Huszár Péter 60. 64.
 Huszt 35. 45. 63. 121. 135. 137. 254. 256. 266. 268. 270. 271. 272. 273. 275. 312. 323. 327. 328. 329. 331—333. 335. 392. 466. 488. 496. 629. 637. 640. 654.
 Hutin 278. 279. 442. 447. 456. 459.
 Hügye 86. 96.
- Ibrahim pasa 52. 53. 63. 258. 292. 294. 295. 300. 301. 302. 453. 460. 464. 465.
 Ibrányi Ferencz 562.
 Ibrányi György 562.
 Ibrányi István 568.
 Ibrányi Mihály 562.
 Iglo 364. 373.
 Illey János 89.
 Illey Jánosné 90.

- Illyésházy 519.
 Illyésházy Gáspár 98. 117. 121. 323.
 Illyésházy István 583.
 Illyésházy Istvánné l. Erdődy Anna.
 Ilyésfalva (Elyasfalwa) 29.
 Istenmezey György 564. 565.
 Istenmezey Györgyné l. Csató Zsófi V. István 337. 346.
 Istvánffy Miklós 562. 563. 655.
 István, Péter moldvai vajda fia 258. 259.
 Iván aga 75.
 Iván vajda 121. 472. 473.
 Izdeuczi Márton 740.
- J**akabházy nemzetség 86.
 Jakusith Kata 400.
 Jánd (Szabolcs m.) 138.
 XXIII. János pápa 2. 229.
 János Zsigmond 391. 392. 639. 657.
 Járay Mihályné l. Jármi Anna.
 Jármi Anna 135. 136.
 Jármi Ferencz 331. 333.
 Jenő 47. 264. 300. 392. 444. 477. 478. 483. 501. 636.
 Jeremias moldvai vajda 49. 274. 277. 439. 441. 442. 444. 445. 447. 450. 451. 458. 464. 629. 635.
- Jeruzsalem 102.
 Jolsva 586. 590.
- K**akas István 267.
 Kakula István 95.
 Kalmár Adámné 87.
 Kalmár Gergely 96.
 Kamper György 94.
 Kamper János 94.
 Kanizsai István 426. 427. 428.
 Kanizsai János 13. 225. 228. 246. 426. 427. 428.
 Kanizsai László 426. 427.
- Kanizsai Lőrincz 426. 428.
 Kanizsai Miklós 426.
 Kantamir tatár khán 503. 695. 708.
 Kapezi Benedek 106.
 Kapezi János 106.
 Kapy Mária 138. 139.
 Kapos 131.
 Kaproncza (Kaproncha) 27. 28. 29.
 Karánsebes 47. 264. 282. 319. 444. 641.
 Karczag Mátyás 95.
 Kardos András 33.
 Kardos István 96.
 Kariczai Benedek 151. 161.
 Kassa 32. 33. 34. 55. 63. 67. 68. 69. 72. 78. 84. 85. 100. 104. 111. 134. 139. 171. 178. 183. 189. 195. 197. 221. 222. 257. 272. 274. 278. 302. 315. 317. 327. 330. 347. 350. 352. 353. 354. 357. 359. 367. 368. 369. 370. 371. 378. 379. 381. 389. 410. 449. 455. 456. 526. 527. 536. 537. 540. 541. 543. 605. 609. 648. 651. 725. 740—749. 751.
 Kassai István 335. 510. 682.
 Katzianer János 339.
 Kazi György 596. 605. 609.
 Kálnoky Péter 140.
 Káposztás Mihály 96.
 Károly lotharingiai herceg 101.
 Károlyi Kata 131. 132. 133. 134.
 Károlyi Mihály 134.
 Károlyi Sándor 746.
 XII. Károly svéd király 342.
 Kárpátok 68. 273.
 Káta 105.
 Kátai János 105. 107. 108. 109. 113.
 Keezer András 78.
 Kecskemét 561.

- Kecskeméti János 92.
 Kecskeméti Jánosné 1. Ebeczky
 Borbála.
 Kecsői György 5. 10.
 Keglevich Miklós 82.
 Kellemessy Mihály 562.
 Kellemessy Sándor 104. 109. 110.
 Kemény János 296. 309. 693.
 Kende András 680.
 Kende Gábor 714. 715.
 Kerekes András 87. 362. 363. 364.
 Kerekes Pál 313.
 Kereki 392.
 Keresztesi Pál 302. 477.
 Kereszturi 519.
 Keretze Ferencz 499. 500.
 Kevemegye 2.
 Kékedy Zsigmond 320. -
 Kékkő 720.
 Kéri János 75. 399. 400. 562. 661.
 Késmárk 68. 340. 341. 343. 363.
 458. 531. 542. 605. 609.
 Kielmansegg Henrik 405.
 Kinán pasa 309. 503.
 Királyfalvi András 102.
 Kis György (Parvus) 18.
 Kisilgéd (Kyssylgeed) 29.
 Kis István 28.
 Kiskér (Kyskeer) 24. 227.
 Kis-Marton 209. 322.
 Kis-Szeben 68.
 Kis-Várda 75. 273. 278. 392.
 Kisvárdai István 392.
 Klosterneuburg 124.
 Klucsár 52.
 Kocs 96.
 Kolonics Ferdinánd 98.
 Kolonics Lipót 403.
 Kolonics Siegfried 88. 98.
 Kolosvár 39. 53. 60. 61. 64.
 104. 114. 115. 144. 258. 267.
 269. 270. 274. 275. 278. 444.
 455. 466. 629. 633.
 Komárom 87. 97. 490. 497.
 Komárommegye 88. 96. 97.
 Komáromi Gáspárné 87.
 Komorótzky Miklós 597. 606. 610.
 Kompolti István (Steph. de Kom-
 polt) 239.
 Konez András 138. 309.
 Konez György 502.
 Konstanz 221.
 Konstantinápoly 39. 49. 62. 202.
 306. 313. 458. 469. 471. 473.
 681. 683. 684. 707. 708.
 Korbaviai János (Joh. de Corbavia)
 225.
 Korbaviai Károly (Car. de Corba-
 via) 228.
 Korda Ferencz 137.
 Korda György 137.
 Korda Zsigmond 136. 137. 147.
 Kornis Boldizsár 635.
 Kornis Borbála 546—557.
 Kornis Farkas 634.
 Kornis Ferencz 546. 547. 555.
 556. 557.
 Kornis Ferenczné 1. Bornemissza
 Judit.
 Kornis Gáspár 37. 40. 41. 42.
 43. 44. 45. 46. 47. 49. 50. 51.
 57. 62. 145. 146. 202. 249.
 261. 262. 265. 266. 273. 277.
 445. 452. 454. 455. 456. 458.
 461. 462. 464. 628. 640. 645.
 648. 649.
 Kornis Margit 547. 557.
 Kornis Samu 555. 556. 557.
 Kornis Zsigmond 143. 308. 501.
 503.
 Koronczói Miklós 5. 10.
 Koronczói Tiborcz 5. 10.
 Korpona 100. 596. 605. 609.
 Koromló 97.
 Koromlay János 88. 98.
 Koromlay Zsófia 88. 97.
 Kovacsóczy István 84. 85. 114.
 115. 664. 665. 667. 680.
 Kovácskenézfalva 29.
 Kovács Péter 71. 82. 104.

- Kökényesd 138.
 Kölkedy András 151. 161.
 Kömlöd 96.
 Königsmark svéd tábornok 683.
 Köpeczi Miklós 549.
 Körmöczbánya 7. 246. 593. 594.
     595. 598. 599. 601. 602. 603.
     607. 611.
 Körösi István 305. 307. 488.
     491. 684.
 Körössy Ferencz 95.
 Kővár 37. 44. 270. 392. 450.
     457. 459. 465. 629. 632. 634.
     637. 641. 654. 656. 680.
 Kövesd (Kunesd) 16. 17. 23. 234.
     235. 597. 601. 605. 609.
 Közép-Szolnokmegye 34. 391. 632.
 Krakkó 329. 338. 442. 458.
 Krakkói püspök 120. 266.
 Kranz Joachim 105.
 Krassófi (Krassofev) 19.
 Krassómege 2. 18. 26. 30. 429.
 Krasznahorka 358. 367. 371.
     413. 725. 751. 752—757.
 Krasznamegye 254. 391. 632.
 Krasznay Sámuel 151. 161.
 Krisztina svéd királyné 685. 686.
     687. 688. 689. 690.
 Kulesár Radul 635. 637. 639.
 Kun Domokos 392.
 Kun István 140. 323. 331. 333.
 Kun Istvánné 133.
 Kun László 134. 323.
 Kutassy Mihály 97.
 Küküllővár 135. 137.
 Küküllővármegye 136. 138. 563.
 Külső-Szolnokmegye 391.
 Kürthy István 88.
- Lactantius 129.
 Laczfy Jakab erdélyi vajda 24.
     225.
 Lajos badeni örgróf 406. 407.
 XIII. Lajos francia király 120.
     686. 689. 690. 691. 692.
- Lajta 218.
 Lakompak 209. 216. 497.
 La Maire 356.
 Langk Simon 530. 540.
 Laskai János 305. 306. 307. 312.
 Lassota Eric 35. 272.
 Laxenburg 124.
 Lábosi Péter 388.
 Lászfalva 29.
 Lázár István 114. 115.
 Lendvai János (de Lindwa) 126.
     127. 128.
 Lengyelország 39. 49. 54. 56.
     74. 253. 255. 268. 294. 296.
     328. 338. 344. 345. 346. 456.
     458. 459. 464. 466. 505. 628.
     629. 630. 631. 636. 659. 668.
     678. 679. 680.
 Letkessy János 87.
 Léka aga 635. 654.
 Léva 66. 87. 90. 91. 92. 94. 95.
     99.
 Lichtenstein 124.
 Lichtenwerd 125.
 Linden Miksa 521. 731. 732. 734.
     737. 738.
 Linz 691. 692.
 I. Lipót 99. 100. 186. 402. 404.
     714. 716.
 Lipótvár 401. 402. 404. 405.
     406. 407. 408. 409. 410. 411.
 Lippa 18. 47. 264. 292. 309.
     419. 444. 448. 636. 641.
 Lippay György 402.
 Liptay Ferencz 100.
 Liptay Imreh 72.
 Liptay Istvánné l. Bory Judith,
     Farkas Éva.
 Liptay János 100.
 Liptay Zsigmond 100.
 Litvania 255.
 Lóczy János 139.
 Locsmánd 211. 213.
 Locsmándmegye 213.
 Lók 209. 213. 216.

- Lónyai István 75.
 Lónyai Zsigmond 70. 74. 75. 77.
 78. 79. 116. 143. 693.
 Lórántffy Kata 563.
 Lórántfi Zsuzsánna 71. 120. 547.
 564. 586. 590.
 Lósi Imre 324. 325.
 Losoncz 298.
 Losonczí István (Stephanus de
 Losonch) 222. 392.
 Losonczí László 222.
 Lőcse 68. 129. 339. 369. 375.
 380. 384. 529. 532. 537. 742.
 743. 745. 747.
 Löffelholz tábornok 746. 747.
 Lövey Ádám 151.
 Lublyó 605. 609.
 Lubomirsky lengyel tábornok 586.
 Lucska 156.
 Lugos 47. 264. 292. 444. 641.
- Magyarfalva** 29.
Magyar Hidegkut 138.
Magyarország 3. 4. 5. 6. 7. 12.
 15. 19. 24. 25. 27. 28. 29. 31.
 45. 54. 66. 84. 85. 100. 101.
 104. 114. 122. 124. 134. 138.
 253. 255. 266. 268. 281. 297.
 312. 334. 344. 345. 346. 399.
 453. 586. 588. 590. 599—612.
 614. 615. 617. 619. 620. 622.
 631. 632. 652. 653. 656. 678.
 689. 697. 714. 715. 716. 731.
Magyarország (Felső-) 633. 654.
 655. 656. 657.
Magyaróvár 605. 609.
Majláth Miklós 714.
Majoshegy 135.
Majsa (Alsó) 8. 9. 13. 14. 235.
 614. 615. 627.
Majsa (Felső) 8. 9. 13. 14. 235.
 614. 615. 627.
Makkfalvi Mihály 550. 551. 553.
Makovicza 327. 328. 329. 561.
 562. 667. 677.
- Malaspina** 265.
Mansfeld Ernő 208.
Marengo 344.
Marino János 40. 41. 42. 43. 45.
 49. 50. 51. 52. 55. 64. 65.
 252. 257. 264. 442.
Maron János 89.
Maron Jánosné 90.
Maros-Illye 309. 310. 489.
Maros-Németi 138.
Marosszék 84.
Maróth 10.
Maróthi János (Joh. de Maroth)
 225.
Marton Martonos (Tolna m.) 16.
 17. 23. 614. 615. 627.
Mauerbach 124.
Maurer Mihály 684.
Mád 658. 663. 665. 671.
Mágócsy Gáspár 677.
Mária királyné 11.
Mária Krisztina 46. 52. 251. 279.
 450. 632.
Mária Theresia 513.
Mármarosmegye 135. 254. 266.
 323. 333. 632.
Mármaros-Sziget 135.
Máthé havasali vajda 502. 503.
II. Mátyás 99. 398. 399.
Mátyás főherceg 33. 35. 257.
 454. 455. 456. 562. 647. 651.
 652. 654.
Medgyes 61. 120. 267. 268. 269.
 271. 274. 276. 277. 278. 279.
 311. 312. 644.
Medvischer János 193.
Mehemetpasa 299. 302. 476. 477.
 478. 479. 480. 483. 484. 657.
Melbratufalva 29.
Melczer Farkas 584.
Melith Pál 44. 64. 438. 458.
Melith Péter 321. 324. 498. 499.
 500.
Melkó 118. 120.
Melsafalva 29.

- Mező Márton 106.
 Mérai Kálmán 28.
 Mérey Mihály 354. 580. 581.
 Mihálcsa bán 32. 34. 36. 37. 40. 42.
 45. 46. 47. 50. 251. 252. 253.
 254. 257. 268. 272. 276. 277.
 440. 441. 443. 448. 449. 450.
 451. 452. 453. 455. 628.
 Mihály vajda 32. 33. 34. 35. 36.
 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43.
 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50.
 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57.
 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64.
 65. 248—278. 438—467.
 628—657.
 Mihály vajdáné 53. 641. 642.
 652. 653.
 Mikó Ferencz 74. 75. 77. 78. 79.
 84. 85.
 Mikó József 320.
 I. Miksa 185. 189. 196. 197.
 198.
 I. Miksa-féle bányarendelet 190.
 386.
 Miksa főherczeg 44. 56. 63. 64.
 255. 340. 383. 451. 455. 460.
 647. 651. 652. 653. 782.
 Mindszenti Gábor 635. 645. 672.
 673.
 Mindszenti Gáborné I. Pécsy Er-
 zsebet.
 Miskey István 91.
 Modrár Pál 597. 606. 610.
 Mohács 406.
 Molart János 655.
 Moldova 35. 46. 48. 49. 50. 53.
 54. 56. 58. 253. 255. 258.
 260. 261. 263. 264. 270. 271.
 273. 274. 275. 276. 277. 278.
 279. 439. 440. 441. 442. 444.
 445. 446. 447. 448. 449. 453.
 456. 457. 458. 459. 460. 462.
 463. 464. 465. 466. 467. 486.
 629. 630. 631. 639. 643. 645.
 651.
 Moldvai László 305. 307. 308.
 309. 312.
 Monaky Ferencz 562.
 Monaki Miklós 487. 562.
 Monaki Sebestyén 562.
 Monok 726.
 Monora 52. 121. 279.
 Montecuculi Hercules 740.
 Mórícz István 90.
 Morvaország 508. 509.
 Mödling 124.
 Muharrem pasa 287. 289. 290.
 291. 293. 294. 295. 296. 298.
 302. 308. 474. 476. 477. 479.
 482. 483. 484. 700. 703.
 Munkács 110. 151. 161. 329.
 334. 347. 392. 461. 487. 500.
 674. 678. 679. 680. 681. 747.
 IV. Murad szultán 39. 48. 53. 59.
 79. 100. 122. 468. 469. 470.
 471.
 Muraltus 248. 251. 259. 260.
 265. 270.
 Murány 358. 367. 714. 751.
 Murteza pasa 288. 292. 296—298.
 303. 474. 475. 476—480.
 481. 694—705.
 Musza pasa 506.
 Musztafa pasa 507.
 Művelődéstörténeti
 tárgy nevek:
 Aba posztó, vörös 95.
 Aranyak, Bethlen István képére
 vert 136.
 Bakacsin, fekete (szövet) 132.
 Bakacsin zászló 132.
 Boglár, arany 141. 142. 143.
 144. 145. 150.
 Csaprag, czafrag 143. 148.
 Csésze 147.
 Dolmány 148.
 Fajlangyis, fajlandis 148. 149.
 Fegyverderék, aranyos 89.
 Fékemlő, láncz 143.

- Fökötő 142.
 Fügő, arany 142.
 Golyóbis, világitó tüzes 158.
 Gyöngyök 140. 141. 142. 144.
 145. 150.
 Gyöngyfűző 141.
 Gyűrű, arany 147.
 Gyűrű, gyémánt 140.
 Jaspis 149.
 Karasia posztó 89.
 Kard, ezüstös aranyas 146. 147.
 Karmazsin 95. 148. 149.
 Karmazsin czizma ára 2 tallér 95.
 Klárisgyöngy 145.
 Kornyéta 155.
 Kupa, aranyas 143. 144. 147.
 Láncz, arany 134. 140.
 Láncz, pézsmá 141. 142. 145.
 Lóding 148.
 Ló, fótos 132.
 Maicz 143. 147. 148.
 Öv, arany 141.
 Öv, selyemzsinór 146.
 Patyolat, aranyos végű 95.
 Patyolat, janicsár 95.
 Pánczél, ezüst 89.
 Pánczélkesztyű 89.
 Párta, köves 141. 150.
 Posztó, angliai 149.
 Pulha (lengyel puska) 152.
 Puska, janicsár 152.
 Puska, krompák (krompachi) 152.
 Puska, tessényi (tescheni) 152.
 Rubint 140. 144.
 Sarkantyú, aranyos 145.
 Serleg, czapás habos 147.
 Serleg, üveg 150.
 Sisak, aranyos 89.
 Skofium 143. 145. 148.
 Smaragd 141.
 Superlat, zöld 147.
 Szőnyeg, persiai 93.
 Szőnyeg, skárlát 149.
 Veder, aranyos 140.
 Zománcz 140. 141. 142. 144. 148.
- Mýskovszky Viktor 525. 526.
 527. 528. 529. 530. 531.
 Nagy-Bánya 33. 37. 45. 391.
 Nagy István 132.
 Nagy-Kálló 73. 74. 75. 81. 82.
 Nagy-Kanizsa 407. 647. 706. 707.
 Nagy Lajos 11.
 Nagy Mihály 109.
 Nagy Pál 313. 318.
 Nagy-Solymos 138.
 Nagy-Szalonta 308. 501.
 Nagy-Szeben 50. 60. 61. 248.
 251. 636.
 Nagy-Szombat 130. 134. 228.
 257. 400. 402. 408. 727.
 Nagy-Varsány 138. 139.
 Nagy-Várad 33. 37. 60. 63. 64. 67.
 72. 74. 75. 77. 78. 79. 113. 129.
 249. 254. 256. 257. 266. 270.
 271. 272. 273. 275. 300. 306.
 309. 332. 333. 438. 439. 443.
 459. 461. 462. 464. 465. 466.
 477. 478. 648. 651. 654. 656.
 Nalácz László 207.
 Nádasdy Anna 782.
 Nádasdy Ferencz 558. 560.
 Nádasdy Pál 98.
 Nádasdy Tamás 782.
 Nádaska 139.
 Nádudvar 298.
 Nándorfejérvár l. Belgrád.
 Náprági Demeter 40. 41. 42. 43.
 45. 46. 49. 54. 56. 57. 62.
 269. 271. 448. 454. 455.
 462. 648.
 Náray László 354. 356.
 Nemes György 140.
 Nemes János 137.
 Niczky Benedek 215.
 Niczky István 524.
 Nógrád 90. 91. 92. 94. 96. 99.
 505. 506.
 Nógrádmegye 94. 722. 724.
 Nopcsa László 551.

- Nötecz 94.
 Nyalábvára 392.
 Nyári István 78. 82. 110. 298.
 332. 503. 506.
 Nyári Istvánné 80.
 Nyári Pál 33. 60. 64. 250. 273.
 438. 654.
 Nyikos Anna 772. 775. 776.
 Nyilas (Nylas) 8. 9. 13. 14. 614.
 615. 627.
 Nyir-Bátor 323, 392, 499. 629.
 Nyiri Ambrus 133.
 Nyitra 66. 67, 113, 409.
 Nyitramegye 409, 410.
 Nyulas János 95.
- O**
 Ocskay László 409.
 Oklos 138.
 Oláhország 41. 44. 45. 50. 51.
 53. 56. 103. 137. 253. 255.
 261. 268. 271. 442. 450. 456.
 460. 472. 473. 632. 638. 639.
 653. 655. 642. 645. 649. 651.
 653. 655.
 Oláh-Solymos 138.
 Olesvári Ferencz 139.
 Onod 80. 107. 111. 113. 333.
 561. 562.
 Orbay András 685. 690
 Orbán István 716.
 Orczy László 519.
 Oroszi Ádám 773.
 Oroszi Adámné l. Sándor Kata.
 Oroszi Andrásné 88. 89.
 Orosz Pál 113.
 Oroszlán István 92.
 Ostrosith 508. 509.
 Otrókócsi Főris Ferencz 709. 717.
 Owenburg (Owonburgh) vallon ka-
 pitány 87.
 Ozora 5. 7. 8. 9. 12. 13. 14. 234.
 235. 418. 434. 614. 615. 616.
 617. 618. 624. 625. 626. 627.
 Ozorai András 5. 6. 8. 9. 13. 15.
 431. 434. 619.
- Ozorai Borbála 1. 5. 6. 8. 9. 12.
 13. 15. 431. 434. 614. 615.
 616. 622. 623. 624. 625. 626.
 627.
 Ozorai Fülöp 619. 621. 622.
 Ozorai István 5. 7. 8. 9. 10. 11.
 12. 17. 23. 24. 27. 28. 30.
 234. 235. 417. 426. 427. 428.
 430. 434. 613. 619.
 Ozorai János 426. 427. 428. 619.
 621. 622.
 Ozorai Lénárd 234. 235. 236.
 241. 242. 418. 426. 427. 613.
 614.
 Ozorai (Lipi) Lőrincz 618. 619.
 620. 621. 622.
 Ozorai Mátyás 9. 11. 13. 15. 17.
 23. 24. 27. 28. 29. 30. 31.
 224. 225. 227. 229. 234. 235.
 236. 241. 242. 418. 426. 427.
 431. 432. 613. 614. 619.
 Ozorai Miklós 8. 9.
 Ozorai Pál 8. 9.
 Ozorai Pipo 1. 2. 3. 4. 5. 7. 8. 9.
 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17.
 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.
 26. 27. 28. 29. 30. 31. 220.
 221. 222—246. 412. 413.
 417. 418. 420—430. 434.
 613—627.
 Ozorai (Lipi) Rajner 618. 620.
 Ödönffy László 566.
 Örkény 88.
 Örmény Péter 34. 36. 41. 43. 44.
 55. 60. 62. 251. 252. 265.
 266. 466. 628. 654.
 Örsi Zsigmond 75. 77. 490. 491.
 492. 493. 494. 495. 496.
- P**
 Paczolay Péter 548. 550. 553.
 Paczolay Péterné l. Kornis Borbála.
 Paczóth Ferencz 105.
 Paksy Dávidné 87.
 Paksy István 693.
 Palatics György 634.

- Palánka 151. 158. 159. 160.
 Palóczy Máté (de Paloch) 412.
 413.
 Palóczy Mátyás 623.
 Palóczy László 594. 598. 599.
 606. 607. 610.
 Palotay Miklós 773.
 Palotay Miklósné l. Sándor Erzsi.
 Pastoris Péter 192.
 Patai Máté 314.
 Patarénok 22. 25. 613.
 Pathó Thamás 133. 134.
 Páhi (puszta Pest m.-ben) 95.
 Pálffy 251.
 Pálffy István 98. 99. 110. 123.
 Pálffy János 585. 746. 747. 748.
 749.
 Pálffy Károly 521.
 Pálffy Miklós 89. 581. 582.
 Pálffy Tamás 584. 716.
 Pápa 340. 771. 772. 782.
 Párducz Lukács 327. 499. 500.
 Pászthóy Mihály 91.
 Pázmándi János 96.
 Pázmány Péter 116. 119. 120.
 121. 195. 305. 317.
 Pelsőcz 364. 365. 373. 561. 562.
 751. 754.
 Perényi Borbára 781.
 Perényi Ferencz 138.
 Perényi Gábor 138. 198. 315.
 328. 487.
 Perényi János 392. 594. 598.
 599. 606. 607. 610.
 Perényi Péter 220.
 Perényi Tamás 620.
 Perényi Zsigmondné 138.
 Perván 209.
 Pest 72. 305. 306. 312. 321.
 326. 327. 336. 489. 493. 498.
 593. 657.
 Pestvármegye 86. 95. 561.
 Pethe László 583. 635. 636. 637.
 638. 641. 644. 645. 646.
 Pethe Márton 582.
 Pethő János (Joh. Pethew de
 Gerse) 228.
 Petki Ferencz 122.
 Petki István 305. 486.
 Petky János 562.
 Petrasko, Mihály vajda fia 51. 52.
 59. 60. 275. 276. 279. 449.
 454. 641. 652. 653.
 Petrőczy István 137. 714. 715.
 Petting Venczel 514.
 Pezzen Bertalan 35. 36. 37. 40.
 43. 46. 47. 48. 49. 51. 53.
 55. 56. 64. 65. 248. 250. 251.
 252. 253. 254. 255. 256. 257.
 260—262. 266. 267. 268.
 273. 274. 275. 277. 278. 438.
 439. 440. 441. 443. 445. 446.
 447. 448. 449. 452. 453. 454.
 455. 456. 459. 460. 461. 462.
 464. 628. 629. 632. 648. 654.
 656.
 Péczelhelyi Imre 90.
 Pécsy Erzsébet 673.
 Pécsy Ferencz 91. 92.
 Pécsy Ferenczné 91.
 Pécsi László 111.
 Pécsy Simon 546.
 Péterfa (Alsó-, Felső-) 210.
 211.
 Pilis vármegye 93.
 Pilsen 46. 254.
 Piskator Fülöp Lajos 199.
 Piskolt 131. 135.
 Piačenza (Placencia) 624.
 Plettenberg Jeromos 686.
 Podolia 77. 255. 444.
 Pogány Boldizsár 137.
 Pogány György 628. 629.
 Póka János 551.
 Pongrácz Pál 114.
 Poroszország 33.
 Posghay Györgyné 87.
 Posta Anna 86.
 Pousa foispán 214. 215.
 Pozsony 36. 43. 49. 113. 115

181. 182. 195. 311. 316. 406.
407. 408. 593. 649. 692.
Pozsonymegye 409.
Prága 39. 43. 50. 448. 451. 650.
Prásmár 278. 279.
Premislye 680.
Prépostvári Zsigmond 109.
Presingher György 90. 91.
Pribék Ferencz 549.
Pribék Mátyás 34.
Prónay Mátyás 713.
Ptolemaeus 129.
Putnokj Ferencz 723.
- R**
Rabutin tábornok 741.
Radics András 347. 356.
Ragusai Pál György 63. 154.
Raicz Ferencz 311. 312.
Rascia l. Rácország.
Ravazdi András 132.
Rác György 63. 248. 252. 253.
628.
Rác István 113.
Rác Istvánné 111.
Ráczkevi 86. 96.
Rácország 22.
Rádl Erhart 91. 92.
Rákóczy András 562.
Rákóczy Ferencz 561. 562. 718.
II. Rákóczy Ferencz 137. 151.
347—359. 408. 409. 728.
729. 740. 742. 743. 746. 747.
771.
I. Rákóczi György 66. 67. 68.
69. 70. 71. 72. 74. 75. 76.
77. 78. 79. 83. 84. 85. 104.
107. 111. 112. 113. 114. 115.
116. 117. 118. 122. 143. 309.
310. 311. 312. 313. 316. 317.
318. 319. 321. 322. 323—
325, 326—335. 486. 487.
488. 489. 490. 491. 495. 496.
497. 498. 499. 507. 510.
511. 512. 547. 549. 550. 551.
554. 555. 557. 561. 563.
568—672. 673. 674. 675.
678. 679. 680. 681. 682. 683.
684. 685. 686. 687. 688. 689.
690—693. 786.
II. Rákóczi György 137. 586.
Rákóczy János 562.
Rákóczy Lajos 562.
Rákóczi László 75. 562.
Rákóczy Pál 561. 660—672.
Rákóczi Zsigmond 35, 45, 517.
561. 563.
Rákos mező 308.
Rápoli 138.
Rápóthi György 680.
Rebenstock Jakab 683. 685. 690.
Reczep pasa 468. 471. 472.
Rednik (Kis-, Nagy-) patak 212,
213.
Regensburg (Ratisbona) 66. 508.
Regécz 664.
Rembowski Adorján lengyel követ
54. 630.
Remetei István (de Remethe) 18. 19.
Remetei Péter 19.
Renner János 130.
Répeze 211. 212. 213. 214. 215.
216. 217.
Rhedern 64.
Rhédey Anna 132. 133.
Rhédey Ferencz 131, 132. 133.
134. 137. 319. 398. 399.
Rhédey Ferenczné l. Károlyi Kata.
ifj. Rhédey Ferenczné l. Bánffy
Agnes.
Rhédey István 140.
Rhédey János 132. 133. 547.
551. 552. 553.
Rhédey Jánosné l. Kornis Margit.
Rhédey Pál 133.
Rhédei Péter 132.
Rhédey Zsófi 132.
Rhédey Zsuzsanna 132.
Révay István 82. 105.
Révay László 400.
Révay Lászlóné l. Jakusith Kata.

- Révkomárom 86.
 Rimauovi János 388.
 Rimaszécs 373. 381.
 Rimaszombat 363. 369. 371.
 373. 751.
- Ritkább szavak s köz-
 mondások:
- Elrekkenteni a levelet=elrejtteni
 106.
 Eltágítani az ostromot 76.
 Elvegye közit=ne legyen köze
 72.
 Gyűlés napot hagyni 79.
 Igaz utat nyomni=igaz úton járni
 120.
 Ismegint 86. 94.
 Javallás gyanánt esni 311.
 Kinálnák=kinálnák 117.
 Meglovasejtani 98.
 Nagy szívet venni 76.
 Örködni valamit 73.
 Proventussal osztolni 97.
 Tiszta aranyat nem fog a rozstda
 103.
 Valamentényire 108.
 Visszafordult elméjű 102.
- Ritt Mihály 402. 403. 404.
 Rivière János 351. 352. 355.
 356.
 Robert esztergomi érsek 223.
 Róbert Károly 337.
 Rhodus sziget 488.
 Róma 199. 454. 455.
 Rosály 392.
 Rota Bernhard 208.
 Rottal János 714. 716.
 Rozgony 337.
 Rozgonyi György (Georg. de Roz-
 gon) 243. 245.
 Rozgonyi István (Steph. de Roz-
 gon) 243. 245. 531. 543. 618.
 Rozgonyi Máté 5.
 Rozgonyi Rajnald 593. 594. 595.
596. 598. 599. 600. 604. 605.
 606. 608. 609. 610.
 Rozgonyi Simon (Simon de Roz-
 gon) 227. 228.
 Rozsnyó 164. 165. 168. 170.
 172. 176. 182. 185. 186.
 188. 189. 190. 191. 192. 193.
 194. 195. 360. 363. 366. 367.
 383. 384. 386. 387. 388. 389.
 390. 719. 722. 729. 751. 754.
 756.
 Rozsnyai Dávid 202. 203. 205.
 206. 207.
 Rozsnyai Dávidné l. Fogarassy
 Rebeka.
 Rudolf (II.) 32. 34. 35. 38. 39.
 40. 42. 44. 45. 46. 48. 49.
 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56.
 57. 58. 59. 60. 61. 62. 248
 —278. 340. 439. 441. 442.
 443. 444. 445—467. 562.
 629—657. 668.
 Ruschl Keresztély 602. 603.
- Saguntum 199.
 Sahin Giraj khán 503.
 Salezer Ambrus 127. 128. 129.
 130.
 Salyagi János (de Salyagh) 5. 10.
 Sarkad 501.
 Sartori Illyés 740.
 Sauvégue József 514. 517. 731.
 732. 738.
 Savoyai Eugen 407.
 Sámsondi Mihály 551. 553.
 Sándor Erzs 774.
 Sándor Gergely 775.
 Sándor György 771. 772. 775.
 776.
 Sándor Györgyné l. Nyikos Anna.
 Sándor Kata 772. 773.
 Sándor László 771.
 Sándor Panna 772.
 Sándor Zsuzsa 773.
 Sándor, lengyel herceg halála. 120.

- Sáráköz 137.
 Sándor, moldvai vajda 473.
 Sáros 117. 596. 659. 661. 634.
 667. 670. 671.
 Sárosnegye 104. 108. 329. 349.
 561. 588. 596. 605. 609.
 Sárospatak 71. 117. 134. 198.
 327. 329. 331. 333. 671. 719.
 725.
 Sárospataki ref. főiskola 718.
 719.
 Sárpataky Márton 137.
 Sárvár 425. 426. 427. 428.
 782.
 Sátoralya-Újhely 717. 718.
 Scherzer Ferencz Albert 410.
 Schiessler Gáspár 740.
 Schröter Tamás 388.
 Schumomni Simon 388.
 Schwarzenau Károly 408. 409.
 Schwendi Lázár 165. 172. 186.
 657.
 Segesvár 61. 139.
 Seipp Kristóf 510. 520.
 Selmezbánya 593. 594. 595.
 601. 602. 603.
 Semsei Miklós 106.
 Sennyei Jóbncé I. Rhédey Zsófi.
 Sennyei Pongrácz 46. 54. 262.
 265. 273. 452. 634. 638.
 640. 649.
 Sennyei Sándor 81. 108. 109.
 324. 325.
 Seregy Gáspár 579. 580.
 Seregy István 315. 320. 684.
 Seres István 143.
 Serényi Mihály 364. 372. 383.
 Séra Márton 95.
 Sibrik Gáspár 43. 44. 45. 273.
 466. 467.
 Siebenbürgen I. Erdély.
 Siklós 406.
 Simontornya 427. 428.
 Skutari (Iszkider) 122.
 Slusky Venczel 606. 611.
 Somlyókő 392.
 Somodár 2. 16. 17. 23. 235. 614.
 615. 627.
 Somogy 16. 17. 23.
 Somogy megye 2. 16. 23. 127. 216.
 435. 614. 615. 627.
 Somogyi Ferencz 90.
 Somogyi Gergely 87.
 Sóós István 87.
 Sopron 71. 118. 123. 127.
 Sopron megye 2. 210. 215. 218.
 219. 229.
 Souches Lajos 402.
 Spankau tábornok 720.
 Speier 310.
 Stadniczky 268.
 Stabrenberg (Guidó) 408. 409.
 Stabrenberg Henrik 407.
 Stanczel Theophil 532. 533. 534.
 544. 545.
 Stibor vajda 2. 228.
 Stoika 32. 36. 37. 42. 45. 46.
 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53.
 55. 56. 57. 58. 59. 60. 249.
 250. 251—254. 257. 258.
 259. 260. 266. 267. 268. 270.
 272. 279. 454. 465. 628.
 Stöckel Lénárt 531. 541.
 Strigonium I. Esztergom.
 Svédország 685. 686. 687. 688.
 689. 692.
 Szabó Balázs 272.
 Szabolcs megye 138. 324. 391.
 588.
 Szakolcza (Zakolcha) 7. 8. 228.
 Szalánczi István 305. 306. 309.
 318. 321. 326.
 Szalárdy János 104.
 Szamárdi 24.
 Szamos 135.
 Szamosújvár 203. 270. 314. 316.
 319. 635. 637. 641. 654.
 Szaniszló 131. 135.
 II. Szaniszló Ágost lengyel király
 343.

- Szatmár 33. 37. 73. 74. 81. 82.
 272. 438. 439. 443. 444. 451.
 452. 455. 717.
 Szatmármegye 135. 138. 318.
 324. 391. 588. 589.
 Szatmáry (Borbély) János 554.
 555.
 Szathmár-Németi 391. 586.
 Szádvár 170. 171. 374. 375.
 640. 658. 753.
 Szász-Sebes 249. 456.
 Szász-Város 507.
 Szász-Vesszős 135. 136.
 Szederjes (Zederyes) 26. 27.
 Szeged 618.
 Szegedi Gábor 144.
 Szegedi Zsigmond 137.
 Szelephényi György 716. 726.
 Szelestei János 636.
 Szeli Györgyné l. Sándor Panna.
 Szemere Pál 503. 506.
 Szendrő 80. 82. 167. 168. 169.
 170. 340. 364. 366. 378. 379.
 380. 720. 722. 754.
 Szent András (Sanctus Andreas)
 26.
 Szent-Gothárd 401.
 Szentgyörgy (Zent Gyurgh) 25.
 115.
 Szentgyörgyi Péter (Petrus de
 Zent Georgh) 228.
 Szentiványi János 357. 358.
 Szentiványi Zsigmond 562.
 Szentjób 64. 132. 133. 135. 392.
 Szentkereszthy 519.
 Szentmihályi János 91.
 Szentmihályfalvi István 554.
 Szent-Miklós 80. 558. 559. 627.
 Szentmiklósi István 728.
 Szentmiklós Máté 549.
 Szentpáli János 114.
 Szent-Péter 106.
 Szepesség 337—346. 362.
 Szepesmegye 349. 596. 605. 609.
 Szepessy Pál 714. 715.
 Szerbia 2. 272.
 Szerdahely 262.
 Szered 100.
 Szerencs 561. 562.
 Szerémség 127.
 Szécsén 741.
 Szécsy Dénes 594. 599.
 Szécsy György 712. 713.
 Szécsy Mária 714.
 Szécsy Miklós (de Zeech) 21.
 Szécsy Tamás 563.
 Székelhid 392. 440.
 Székely János 268. 273. 274.
 278. 440. 448.
 Székely Mihály 32. 33. 34. 37.
 39. 40. 42. 43. 44. 45. 47.
 48. 49. 50. 52. 53. 55. 57.
 58. 62. 248—271. 273—278.
 441. 442. 443—467. 628—
 635. 641. 644. 646. 647. 648.
 649.
 Székely Mózes 40. 41. 269. 278.
 319. 445. 465. 466. 467. 490.
 628. 629. 636. 637. 638. 639.
 640. 641. 649.
 Székesfejérvár (Alba Regia) 11.
 340. 406.
 Szénássy Menyhért 87.
 Szigetvár 426.
 Szihalmi Máté 105.
 Szilágy-Cseh 256. 320. 392.
 Szilágy-Somlyó 64. 256. 270.
 392.
 Sziléczia 45. 67. 297. 497. 508.
 Szili György 566. 567.
 Szilvássy Boldizsár 562.
 Szinán basa 270.
 Szinnyey István 562.
 Szokol (Zokol) 10. 12. 234. 235.
 614. 615. 627.
 Szolnok 35. 273. 289. 308. 499.
 500. 633. 656. 657. 702.
 Szombathelyi Anna 91. 99. 100.
 Szombathelyi János 91.
 Szomszédvár (Somzethwar) 10.

- Szörényi bánság 2. 15.
 Szucsava 271. 279. 446. 447. 451.
 Szuhay Gáspár 562. 563.
 Szuhay István 562. 563.
 Szuhay Márton 563.
 Szuhay Mátyás 99. 714. 715.
 Szulejman szultán 289. 291. 339.
     470. 472. 507. 657. 689.
 Szunyogh Gáspárné 136.
- T**
 Tahy István 273.
 Tamás-Váralja 138.
 Tarapovics Basil 674. 675. 676.
     677. 678. 679. 680. 681.
 Tarczal 105. 561. 562.
 Tarnovszky lengyel követ Erdély-
     ben 40. 47. 48. 49. 56. 60.
     62. 259. 270. 271.
 Tasy Gáspár 696.
 Tasnád 112. 391. 460. 629.
 Tata 616.
 Tatay Gáspár 88.
 Tatay Ilona 88. 96. 97.
 Tatay János 88.
 Tatay Kata 88.
 Tatay Margit 86. 88. 89.
 Tatay Máté sajkás vajda 86. 88.
 Tatay Máténé l. Koromlay Zsófia.
 Tatár János 28. 29.
 Tatárlaka 135.
 Tamásffy nemzetség 86.
 Tájos 135.
 Tápió 135.
 Telegdi 392.
 Telegd Miklós 392.
 Teleki József 207.
 Teleki Józsefné l. Betlen Kata.
 Temez megye 26. 27. 391.
 Temesvár 2. 3. 18. 19. 50. 289.
     294. 295. 309. 310. 420. 424.
     425. 429. 448. 452. 457. 504.
     513. 514. 517. 518. 520. 522.
     633. 706. 707. 731. 732. 734.
     738. 739.
- Tereske 94. 96.
 Teufenbach Rudolf 98.
 Tirnovai érsek 51. 52. 53. 251.
     252. 257. 262. 264.
 Tisza 2. 66. 71. 72. 73. 75. 110.
     272. 302. 465. 657. 702.
 Tisza-Szalk 138.
 Tokaj 37. 44. 73. 74. 75. 80. 81.
     272. 742.
 Toldalagi Mihály 74. 114. 115.
 Toldy István 54. 635.
 Toldy Márton 776.
 Tolnamegye 2. 5. 7. 8. 9. 10. 16.
     23. 24. 227. 418. 427. 432.
     614. 615. 625. 627.
 Topai egyezség 114.
 Torda 38. 39. 274. 440. 467. 636.
 Tordamegye 84. 114.
 Torda Zsigmond 196.
 Tordai János 140.
 Tornallya 361. 370.
 Tornallyai Zsigmond 720. 721.
 Tornamegye 104. 108. 138. 349.
     580. 596. 605. 609. 721.
 Tornód 29.
 Toroczkay Gergely 549. 550.
 Torontáli (de Torontal) Miklós 29.
     31.
 Torstensohn 683. 684. 685. 690.
 Tóth Miklós 10.
 Tóth Sebestyén 105. 106. 107.
 Tótország 662. 663.
 Tökölyi 644. 645.
 Tökölyi Imre 100. 101. 137. 150.
     725. 726. 748.
 Tökölyi István 135.
 Tökölyi Mária 135.
 Török Imre, enyingi 4.
 Török István 111. 112. 782.
 Török követség 48. 50. 51. 53.
     55. 58. 59. 444.
 Törökország 255. 313.
 Tövis 634.
 Transilvania l. Erdély.
 Trapp János 130.

- Trautmansdorf tábornok 406.
 Trencsén 409. 530.
 Trencsényi Csák Máté 337.
 Trencsénmegye 409.
 Trombitás János 87.
 Tuli Bálint (de Twl) 18.
 Tur 138.
 Turóczy Ferencz 723.
 Turóczmegeye 99. 409.
 Tur-Terebes 138. 315.
 Thurzó Anna 778. 781. 782.
 Thurzó Borbála 780.
 Thurzó Erzsébet 781.
 Thurzó Ferencz 196. 778.
 Thurzó Ferenczné l. Zrínyi Katalin.
 Thurzó György 98. 656. 777.
 778. 780. 781. 782.
 Thurzó Györgyné l. Forgách Zsófia,
 Czobor Erzsébet.
 Thurzó Ilona 781.
 Thurzó Imre 781.
 Thurzó János 777. 780.
 Thurzó Judit 780.
 Thurzó Kata 779. 781.
 Thurzó Mária 781.
 Thurzó Orsolya 779.
 Thurzó Szaniszló 98.
 Thurzó Zsófia 782.
 Thurzó Zsuzsanna 780.
 Udine 238. 239.
 Udvard 209.
 Udvarhely-Kereszturszék 138. 563.
 Ugocsamegye 138. 588. 589.
 Ugron Pál 140.
 Ujlaki Bertalan (de Vylak) 15.
 16. 23.
 Ujlaki Bertalanné, Klára 23.
 Ujlaky Ferencz 580.
 Ujlaki Imre 15. 16. 17. 23.
 Ujlaki István 23.
 Ujlaki János 23.
 Ujlaki László 15. 16. 17. 23.
 Ujlaki Miklós 594. 599. 607.
 Ujszőny 96. 696.
 Ulászló lengyel király 338.
 Ungmegye 104. 108. 238. 588.
 Ungvár 347. 359. 675.
 Ungnád 32. 33. 34. 35. 36. 38.
 39. 40. 42. 43. 44. 45. 49.
 50. 52. 54. 55. 57. 58. 62.
 63. 64. 65. 248—271. 273—
 278. 441—467. 628—649.
 Unverzagt Farkas 631.
 Usz István 660.
 Usz János 671.
 Vadász Mihály 111.
 Vadászi Pál 713.
 Vajda-Hunyad 111. 112. 113.
 Vajda Kristófné 87. 88.
 Valachia l. Oláhország.
 Varga András 95.
 Varga Gáspár 106.
 Varkocs Tamás 392.
 Varsó 270.
 Vaski László (de Vask) 30. 31.
 Vaski Miklós 30.
 Vasmegye 2.
 Vasvár 401.
 Vay Ádám 746.
 Váci András 63. 248.
 Várad János 105.
 Várdai Pál 166. 195. 360.
 Veperd 210. 211. 216.
 Verbőczy István Hármaskönyve 3.
 Vesselényi Farkas 171. 268. 269.
 Vesselényi Ferencz 692. 709. 710.
 Veszprém 21. 88. 97.
 Veszprémmegye 2. 427.
 Vetéssy István 120.
 Vécs 632. 637. 650.
 Vécsey Sándor 139.
 Vér Mihály 647.
 Vértes erdő 97.
 Viart tábornok 746.
 Világosvár 392.
 Vincze János 107.
 Visegrád 232. 236. 240.
 Vitéz Miklós 265. 266. 267.

- Volkra Ottó 407.
 Vosenndorf 125.
 Wallenstein Albert 113.
 Weissenburg I. Gyulafejérvár
 Wrangel svéd tábornok 508.
 Wratisláv János Venczel 410.
 Wreden Ferencz 521. 522. 738.
 739.
 Würzburg 118.
- Zamojszki János lengyel kanczel-
 lár 33. 39. 40. 56. 59. 259.
 268. 270. 459. 635. 641. 642.
 645.
- Zaránd megye 391. 632.
 Zay Ferencz 196. 197.
 Zápolya János 339. 657.
 Zboró 662. 663. 666. 670. 671.
 Zemplénmegye 104. 108. 349.
 561. 588. 718. 729.
 Zeno apostol polihistor 4.
 Zenta 407.
 Zeveretychi Herman 606. 610.
 611.
- Zichy István 88. 96. 97.
 Zilah 51. 131. 135. 466.
 Zinzendorff János Gillyén 404.
 405.
- Zólyom 99.
 Zólyommegye 596. 605. 609.
 Zolyomi Dávid 71. 74. 75. 76.
 77. 79. 104. 107. 113. 490.
 786.
 Zolyomi Dávidné 135.
 Zolyomi Miklós 137. 654.
 Zöldfákár 115. 283. 285.
 Zrinyi Katalin 778. 779.
 Zrinyi Miklós (szigetvári) 198.
 199.
 Zudar István 221.
 Zudar Jakab 221
 Zudar Simon 221.
 Zymburgi Bernard 606. 610. 611.
 Zsáka 135.
 Zsibó 466.
 Zsigmond lengyel király 40. 54.
 120. 253. 338. 442. 630. 631.
 642. 643. 645. 649.
 Zsigmond király 1. 2. 4. 5. 6.
 7. 10. 11. 12. 14. 18. 19. 24.
 25. 27. 29. 31. 220—246.
 338. 417. 419. 422. 426. 428.
 613. 618. 620. 622. 623.
 624.
 Zsófia mecset Konstantinápolyban
 122.

P 2474

55